UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Illvstrissimi Viri Petri De Marca Archiepiscopi Parisiensis Dissertationvm De Concordia Sacerdotii Et Imperii, Sev De Libertatibvs Ecclesiæ Gallicanæ, Libri Octo

Marca, Pierre de

Parisiis, 1669

urn:nbn:de:hbz:466:1-15591

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 18a.

W
VIII
19
B. VII
19.

Ex legato Celmi Principis Ferdinandi Epi Paderb et Monast. Anno 1683

ILLVSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS

DISSERTATIONVM

DE CONCORDIA

SACERDOTII ET IMPERII,

SEV

DE LIBERTATIBVS

ECCLESIÆ GALLICANÆ,

LIBRI OCTO.

STEPHANVS BALVZIVS Tutelensis hanc secundam editionem recognovit, emendavit, illustravit, & quintum librum supplevit.

Collegij Soc. PARISIIS Soc. Paderb.

Apud FRANCISCUM MUGUET Regis & illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis Typographum.

MDCLXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

VIRO SVPERILLVSTRI

PETRO SEGVIERIO

GALLIARVM CANCELLARIO.

PROVIDENTIA *Dei factum arbitror*, ILLVSTRISSIME DOMINE, *ut edendorum librorum de concordia ſacerdotij & imperij, à viro pacis amantiſſimo compoſitorum, captum conſilium fuerit eodem ferme tempore quo diſſociata eſt concordia Summi Pontificis & Regis Chriſtianiſſimi, quæ nuper interrupta fuit fato concordiæ rarò ſempiternæ. Arduum enim eſt eodem loco potentiam & concordiam eſſe. Quapropter bene cum rebus humanis agitur, quoties*

mortalium aliquis ita compositus & temperatus invenitur ut pacem quàm bellum malit, & rationem inire non recuset retinendæ concordiæ inter Principes; procul à turbulentis veterum Britannorum moribus, qui pacis incommoda differentes, æquè discordiam præpositorum, æquè concordiam subjectis exitiosam esse aiebant. Immensùm à seditiosa illa persuasione abfuit interpres hic pacis & concordiæ, cujus dissertationes de concordia sacerdotij & imperij sub felicibus tui nominis auspiciis in lucem nunc emittuntur, VIR ILLVSTRISSIME. *Hic enim cùm intelligeret breve esse confinium pacis & belli, ac vitari vix posse quin sacerdotij & imperij concordia interdum dissolvatur, arctissimis licèt vinculis adstricta, ex eáque discordia necessariò oriri perniciem cum magna reipublicæ calamitate conjunctam, omne studium omnémque industriam suam in id convertit ut modum commonstraret quo res ad concordiam adducerentur, si cæco casu & volubilitate fortunæ regnum & sacerdotium inter se committerentur; vel si statim revocari concordia non posset, rempublicam summa dignitate defendere liceret, ac tamen interim debita sedi apostolicæ reverentia non omitteretur. In quo argumento adeo feliciter versatus est ut facile deinceps futurum sit occurrere discordiis, habiturúsque sit orbis Christianus remedia ante malorum experimentum. Cùm autem decrevis-*

sem in publicum emittere hos libros, secundùm quod ipse supremis sermonibus mandaverat, investigarémque sub quibus auspiciis eos prodire juberem, tu in primis occurristi, VIR SVMME, *pluribus de causis, ac inter alias, quòd illustrissimum Archiepiscopum Parisiensem, eorum auctorem, summa semper benevolentia prosecutus sis viventem, memoriámque extincti sanctissimè conserves. Sanè non institui heic laudare pietatem tuam,* CANCELLARIE ILLVSTRISSIME, *ac singularem tuam reverentiam in sedem apostolicam, obsequium in Principem, aut fidem in rempublicam: quæ omnia in te adeo clara & illustria sunt ut prorsùs inutile futurum sit si his diutiùs immorer, aut encomium tuum heic enarrare contendam. Illud tantùm dicam, nemini potiùs dedicari posse hos libros quàm viro harum rerum peritissimo, & cui ingenium sit natum ad alendam concordiam sacerdotij & imperij, atque adeo tibi eo quoque nomine in primis deberi. Neminem enim arbitror adeo peregrinum esse in historia nostri temporis ut nesciat magnam à te curam semper adhibitam ne quid de sacrorum religione minueretur, constantémque omnino fuisse adversùs eorum audaciam qui Romani Pontificis auctoritatem deprimere tentarunt in variis occasionibus. Idem tamen Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ, ut decebat summum Galliarum Cancellarium, propugnatorem acerrimum te semper præstitisti, mirabili temperamen-*

to inter invictam contradicendi libidinem & projectam adulationem, adeo ut quidam LIBERTATIS SACERDOS *dici possis. Accipe igitur,* VIR AMPLISSIME, *munus hoc meum ea qua soles benevolentia; méque ingentium tuarum virtutum veneratorem cultorémque esse patere, qui nemini mortalium concedo in ea obsequij gloria.*

Lutetiæ Parisiorum, Kalendis Iunij,
anno MDCLXIII.

STEPH. BALUZIUS.

STEPHANI BALUZII
TUTELENSIS
PRÆFATIO
AD LECTOREM.

PRÆCLARE Germanicus apud Tacitum in secundo annalium libro, *Non hoc præcipuum amicorum munus est*, inquit, *prosequi defunctum ignavo questu, sed quæ voluerit meminisse, quæ mandaverit exequi.* Defleo equidem illustrissimum virum, ac sempiterna memoria dignum, Petrum de Marca Archiepiscopum Parisiensem, optimum Mæcenatem & patronum meum; ac tamenetsi lamenta & lacrymas fortasse aliquando deponam, nam hactenus non deposuisse me verè dicere possum, dolorem tamen ac tristitiam ponere non velim, sempérque meminero mandatorum ejus. Mandavit autem ille supremis sermonibus ut curam susciperem lucubrationum ejus, sive earum quæ jam editæ fuerant, sive etiam illarum quæ nondum prodierant in lucem. Sciebam destinasse illum nova editione donare dissertationes de concordia sacerdotij & imperij, si diutiùs in vita fuisset, illísque addere libros qui promissi ab eo in præfatione fuerant, pulchro sanè & utili consilio. Ea de causa, cùm illo mortuo relegerem schedas ejus, putavi debere me ab illarum dissertationum editione incipere in exequendis mandatis ejus. Accessit deinde auctoritas illustrissimi viri Francisci Bosqueti Episcopi Monspelienſis, virtutum & literarum antistitis: qui pro veteri amicitia quæ illi cum Marca fuit, & pro eximia quadam in me propensione, me statim verbis amantissimis & honorificentissimis hortatus est ut quamprimum me accingerem ad novam editionem istarum dissertationum, cujus adornandæ consilium ab auctore non ita pridem captum fuisse noverat. Et ut vehementiùs me, licèt ad id sponte currentem & mandato Mæcenatis adstrictum, incitaret, additionem quandam postea misit quæ edita est in capite primo libri secundi, cujúsque scribendæ occasionem deprehendere poteris, Lector, in epistola quam vir illustrissimus ad me pro sua humanitate tum scripsit, quæ edita est inter Elogia. Multi præterea amicorum me crebrò monuerunt ut libros istos editionis honore donarem, nihil posse me præclarius aut pulchrius efficere pro Gallicanæ Ecclesiæ & istius florentissimi regni gloria, debere me etiam istud memoriæ illustrissimi Archiepiscopi ne

paterer intercidere opus tot annorum & tam eruditarum vigiliarum. His de cauſis manum operi admovens, priores quatuor libros recenſui, emendavi, aliquot additionibus ab auctore ipſo compoſitis auxi, denique notis illuſtravi ubi occaſio tulit. Addidi deinde tomum ſecundum integrum, nunquam antehac editum; in quo edendo præcipuè opus fuit mea cura & diligentia. Nam præterquam quòd libri iſto tomo comprehenſi deſcribendi fuerunt ex autographo viri illuſtriſſimi, ſextus liber itémque ſeptimus Gallicè tantùm extabant, ideóque vertendi fuerunt in linguam Latinam. quod etiam contigit in ultimis duodecim capitibus libri octavi. Nam nihil moror operam quæ conlocata eſt in conficiendis capitum breviariis.

Cùm editio iſthæc vulgata fuiſſet, ita publica omnium ordinum Galliæ gratulatione ſuſcepta eſt ut vix quiſquam fuerit eorum qui hæc ſtudia amant qui librum illum ſtatim non legerit, nemo qui non admiraretur conſilium & induſtriam operis. Itaque omnes ſummum virum ferre laudibus, quòd tam acer ultor violatæ diſciplinæ eccleſiaſticæ fuiſſet & libertatum Eccleſiæ Gallicanæ propugnator & ſtudioſiſſimus & fortiſſimus. Videre erat eruditos & iſtarum rerum curioſos venire feſtinos ad typographum, tanquam vererentur ne non brevi ſupereſſet exemplar venale. Neque verò intra Galliam ſubſtitit hic ardor. Perrupit etiam clauſtra oceani ac maris mediterranei, montéſque ac flumina ſuperavit. Nam præter Italos, Hiſpanos, Anglos, Belgas, Batavos, Germanos, qui vicini nobis ſunt, quíque librum illum ad ſe mitti è Gallia poſtularunt, delatus eſt etiam uſque ad ultimos ferè Pannoniarum fines. Vnde in univerſum æſtimanti, affirmare licet vix unquam emerſiſſe librum qui tanto favore generis humani exceptus ſit, & cui tam præſto támque conſtanter adfuerit eruditorum hominum approbatio.

Sed adversùs hæc reclamant ranæ quædam & cyniphes & muſcæ morituræ, (ut Vincentij Lirinenſis verbis utamur) dicentes tomum ſecundum iſtius operis eſſe imperfectum, lucubrationes porrò quæ à doctis viris componuntur pro infectis habendas eſſe ſi non ultimam manum illis admoverint, iſtas editas fuiſſe ex apographo Gallico nullius auctoritatis, ex eóque verſas fuiſſe in linguam Latinam, eum porrò multa ex opinionibus ſuis circa poteſtatem eccleſiaſticam mutaſſe poſtquam factus eſt Epiſcopus. Satis audacter, ut opinor. Vnde enim habent Marcam non admoviſſe ultimam manum his diſſertationibus? Immo ego certus ſum admotam ab illo fuiſſe paulò antè quàm moreretur, id eſt, initio anni milleſimi ſexcenteſimi ſexageſimi primi. Quod qua ratione evenerit, paucis exponam. Res enim eſt magni momenti. Agebatur tum de judicandis Epiſcopis qui formulæ adversùs quinque propoſitiones è Ianſenio excerptas ſubſcribere recuſarent. Cùm ea res à conventu Eccleſiæ Gallicanæ, qui tum Pariſiis habebatur, delegata Marcæ fuiſſet unà cum nonnullis aliis Epiſcopis & ſecundi ordinis Clericis, juſſit ille ut ſibi traderem diſſertationes de Conciliis provincialibus & nationalibus Galliæ & de judiciis canonicis Epiſcoporum. Illas ergo relegit diligenter; & tandem, cùm eas mihi rurſum commiſiſſet ſervandas, his omnino verbis uſus eſt: *Hæc tu mihi ſerva diligenter. Quo tempore ſcribebam diſſertationes iſtas, totum illud negotium mihi, ut video, valde perſpectum erat. Diſſertatio præſertim de judiciis canonicis Epiſcoporum eſt plurimi facienda. Nihil à me unquam elaboratum eſt tam accuratè.* Ita de ſe loquebatur vir modeſtiſſimus, non dicturus ſi putaſſet diſſertationes illas ad incudem revocandas eſſe.

Aiunt

PRÆFATIO.

Aiunt deinde illas editas ex Gallico exemplari nullius auctoritatis, & in Latinam linguam versas, à Baluzio nimirum. Atqui Baluzius descripsit ex autographo viri illustrissimi, non ex apographo quodam mutilo aut imperfecto; ut verè scriptum ab illo sit eas ex autographo editas fuisse. Necessarium autem fuit illas verti Latinè, quia reliquæ partes operis Latinæ erant. Id verò fecit Baluzius ea fide & ea diligentia ut ne æmuli quidem ejus ausi hactenus sint eum arguere malæ fidei, facturi hauddubiè si qua lux mendacij & impostura affulsisset. Vbinam igitur est crimen quod severi illi alienorum factorum dictorúmque censores imputant Baluzio?

Quod verò aiunt Marcam multa ex opinionibus suis circa potestatem ecclesiasticam mutasse postquam factus est Episcopus, nescio quid intelligant verbis illis generalibus. Nam si de fide agitur, ille semper docuit damnationem hæreseon ad Ecclesiam pertinere, & in hujuscemodi rebus Principes sequi debere, non præcedere; neque puto illos qui ista scribunt velle dicere ipsum sententiam in hoc suam mutasse. Quòd si disciplinæ ratio attenditur, non diffiteor quin illi contingere interdum potuerit quod istarum rerum curiosis contingere sæpe solet, nimirum ut post multas vigilias, postquam causas maturiùs ac diligentiùs examinarunt, abjectis primis cogitationibus suis, vera pro falsis amplectantur. Regula enim ac lege fidei, quæ una omnino est, ut Tertullianus ait, sola immobili & irreformabili manente, cetera admittunt novitatem correctionis. Attamen illud est magnificum ad gloriam istorum librorum, quòd illustrissimus Archiepiscopus nihil in illis censuit esse mutandum. Cur enim, si mutavit sententiam, non igni abolevit istas dissertationes, ne quid ex veteribus opinionibus suis supereſſe posset? Atqui ita non damnandas esse arbitrabatur ut etiam sub finem vitæ eas se dignas esse pronuntiaret, ut suprà diximus. Eant ergo ridicula hominum figmenta. Maneat suus libris istis honor & sua reverentia.

Reliquum est ut heic nonnulla dicamus ad commendandam secundam istam editionem, non sanè captandæ hinc gloriæ causa, sed ut sciant lectores quantum utilitatis ex ea derivari possit in publicum. Ea quippe prima mihi semper cura fuit. Igitur admonendus est lector novam istam editionem multò emendatiorem esse quàm primam, tum adnotatum ferè ubique esse in margine si quando de eadem materia tractatur in diversis totius operis locis, laudatos plerosque scriptores in margine qui consuli possunt ab eo qui causam quampiam accuratè cognoscere voluerit, reddita Latinè loca quædam quæ Gallicè tantùm extabant in fine libri sexti, denique nihil omissum esse ut hæc editio prodiret emendatissima, adeo ut affirmare liceat mendas non admodum multas remansisse in tam vasto opere.

Deinde, cùm liber quintus, in quo tractatur de dignitate & auctoritate Legatorum sedis apostolicæ, imperfectus esset, tum mea sponte tum amicorum hortatu hanc in me curam suscepi ut eum supplerem, non sine magno labore. In illo autem supplemento fusè disserui de vicariatu Episcoporum Thessalonicensium & Arelatensium, de frequentia legationum, de cupiditate, avaritia, fastu, & luxu Legatorum, de procurationibus eorum, de facultatum examine antè quàm munere suo fungantur. Hæc sunt præcipua capita illius supplementi.

Occasio postulat ut quoniam mentio incidit libri quinti, qui gravissima errandi causa Fageto fuit, heic nobile illius mendacium detegam. Ex qua

cura noſtra illum maximum fructum percipient eruditi, quòd facilè intelligent quàm parva ei fides habenda ſit in rebus magni momenti, cùm in iſtis leviſſimis immensùm aberret à vero. Ait ille diſſertationem de Legatis Latinè ſcriptam à Marca eſſe anno MDCXL. antè quàm liber Optati Galli, cujus occaſione ſcriptus eſt liber de concordia, prodiiſſet in publicum, illámque manu ſcriptam Cardinali Richelio & Cancellario traditam à Marca eſſe *de publico nil cogitante.* Hæc ſunt enim Fageti verba. Quis verò de re iſta dubitare poſſet poſt teſtimonium reverendi illius viri, qui tùm adeo aſſiduus auctori erat ut priores quatuor libri de concordia antè manu ejus deſcripti ſint, poſtquam eos Marca elucubraverat, quàm typographo traderentur? Aliter tamen ſe res habet. Nam tractatus iſte de Legatis ſcriptus tantùm fuit poſt quatuor libros de concordia; editúſque ſimul cum aliis ſtatim fuiſſet hic quintus liber, niſi præcipitata fuiſſet editio operis curâ Eminentiſſimi Cardinalis Richelij, ut dixi olim in præfatione mea ad libros de concordia. Adhuc tamen illud ipſum probabo manifeſtiſſimis argumentis. Heic verò mihi lucem commodiſſimè præferet ipſe reverendus Fagetus; qui quo tempore diſſertationes iſtæ componebantur ab illuſtriſſimo viro, eas, ut toties dictum eſt, manu ſua deſcribebat; ubi verò ventum eſt ad librum quintum, cujus editione ſuperſederi placuit, operam ſuam interrupit, poſtquam aliquot tantùm paginas deſcripſiſſet quæ ſunt in poteſtate mea. Initium itaque iſtius tractatus, quale manu Fageti deſcriptum habeo, tale eſt: *Liber* v. *cap.* 1. *Poſt aſſertam ſuperiore libro conſervandarum libertatum Eccleſiæ Gallicanæ auctoritatem, Legatorum à latere dignitas & claritudo priorem locum ſibi vindicat in his diſſertationibus.* Reſpicit itaque ad librum quartum operis de concordia, in quo agitur de appellationibus tanquam ab abuſu. Rurſum diſſertationem iſtam ſcriptam eſſe poſt alios libros de concordia evincit vel iſte locus ex capite XIV. hujus libri v. §. v. *Cur autem in Concilio Francofordienſi hæc Synodus admiſſa non fuerit, diximus libro* II. *cap.* XVII. Librum porrò iſtum ab auctore ſcriptum eſſe ut ederetur ſimul cum quatuor prioribus probant ſequentia verba ex cap. x. §. 1. *Sed reſtitutionem iſtam Theodoreti accuratè diſcutimus tomo ſecundo in exercitatione de Judiciis canonicis Epiſcoporum.* Ita nos hunc locum edidimus in prima editione. Vnde interim colliget lector fidem meam in edendis his libris. In hac verò ſecunda editione, cùm animadverterem hunc tractatum à primo tomo, cui deſtinatus erat, tranſiſſe in ſecundum, voces illas *tomo ſecundo* jugulavi ut inutiles & ſuperfluas.

Cogitaſſe porrò Marcam de edenda diſſertatione illa de Legatis colligitur etiam ex diſſertatione de epiſtola Vigilij, in qua §. XII. ita ſcribit: *Prima enim ſemper fuit in Synodis œcumenicis ſententia Romani Pontificis; qua non expectata, nihil decerni moris erat; quemadmodum ſervari ſolebat in ſenatuſconſultis ad orationem Principum factis, ut dicam tomo ſecundo de concordia ſacerdotij & imperij.* Reſpiciebat enim ad caput ſeptimum & octavum libri quinti de concordia.

Probant hæc, ut ego quidem arbitror, diſſertationem de Legatis ſcriptam eſſe poſt ſuſceptum conſilium ſcribendi operis de concordia, Marcam porrò de publico cogitaſſe cùm illum ſcriberet, contrà quàm aſſerit Fagetus. Sed quod addit idem reverendus vir, Marcam diſſertationem iſtam manu ſcriptam dediſſe Richelio & Cancellario, omnino ridiculum eſt. Nam ea perfecta nunquam fuit, ob præcipitationem quam diximus Cardinalis Richelij, & vix ad quartam partem pervenit rerum quas in libro illo ponere deſti-

naverat auctor; ut planum est ex præfatione ejus, in qua rationem consilij sui exponit. Daturus autem non fuit ille pro sua prudentia opus imperfectum, præsertim summis viris. Si quid huic memoriæ habuisset Fagetus, si librum illum vidisset quo tempore ista scribi consentiebat, non incidisset in hunc pudendum errorem. Sed, ut video, non tractavit editionem libri de concordia quam ego procuravi; & transversum præterea illum egit impotens libido destruendi quæ à me scripta erant, tum etiam deforme obsequium quod auctoribus suis præstitit in scribenda vita illustrissimi Archiepiscopi. Simile mendacium de libro de Primatibus nos nuper deteximus in præfatione nostra ad tres dissertationes illustrissimi Archiepiscopi.

Post constitutum tempus quo liber quintus scriptus est, necessarium videtur nonnulla dicere de tempore quo tres libri sequentes elucubrati sunt. Sextus & septimus compositi Gallicè sunt anno MDCXL. traditíque tum manu scripti Cardinali Richelio. Libri octavi sexdecim priora capita confecta Latinè sunt anno MDCLII. post reditum Marcæ ab Hispania citeriori. Duodecim verò ultima ejusdem libri capita, quæ continent satis uberem dissertationem de investituris & de juræ Regaliæ, anno MDCXL. Gallicè conscripta fuerunt. Quod ideo visum est admonere ut eatur obviam audaciæ quorundam qui quidvis calumniantur.

Edidi in fine tomi primi duo opuscula Hrabani Archiepiscopi Moguntini, quæ nondum in lucem prodierant. Cujus autem momenti sint hæc opuscula docet præfatio nostra cum illis excusa.

Denique addidi Notas meas, interdum uberes, sicubi occasio tulit, interdum breves, itémque nonnulla ecclesiasticæ antiquitatis illustria monumenta quæ hactenus latuerant.

Illud postremò admonendum esse putavi lectorem, eo ipso tempore quo secunda isthæc editio procuratur, nova luce donatas à me esse tres dissertationes illustrissimi Archiepiscopi ejusdem ferme argumenti cum istis, certè in quibus vir summus permulta fusiori stilo executus est quæ leviter tantùm attigerat in libris de concordia. Eas autem dedi sic emendatas ut posteriori diligentiæ nihil relictum sit. Prima tractat de epistola Vigilij Papæ pro confirmatione quintæ synodi œcumenicæ, secunda de Primatibus, tertia de tempore quo primùm in Galliis suscepta est Christi fides.

Vale, lector; & cùm leges istas dissertationes, mihi bene precare, qui illas ab interitu vindicavi.

ELOGIA.

EX LIBRO CVI TITVLVS, *ESTAT DES COVRS ECCLESIASTIQVES,*

Auctore Ioanne Bordenave Canonico & Officiali Lascurrensi apud Benearnos, edito Parisiis anno MDCXXV.

LOQVENS hic auctor in cap. XII. de Ioanne de Marca Vicario Generali & Canonico Lascurrensi, qui officium Consiliarij in Consilio ordinario & suprema Palensi Curia impetraverat, ait: *Mais quelque temps apres il resigna sa Charge à Messire* PIERRE DE MARCA *son neveu, lequel par ses rares qualitez & vertus hereditaires a merité que* LOVYS LE IVSTE, *sçachant qu'il estoit le Restaurateur & Tutelaire de la Religion Catholique en ces quartiers, la Colomne de l'Eglise, le Protecteur des Ecclesiastiques, le Mecenas de ses fidelles Sujets, le refuge des gens de bien, l'Astre brillant du païs, l'Encyclopedie ou l'intelligence parfaite de toutes sciences, fit de son propre mouvement l'erection d'une Charge extraordinaire de President au Parlement de Pau, dont il l'a gratifié en reconnoissance de ses bons services, & l'a pris pour son Conseil auprés de ses Gouverneurs & Lieutenans generaux de Bearn & de Navarre. Ces mots tres-veritables couchez à l'honneur de ce grand & devot personnage, qui n'ayant encore atteint l'âge de trente ans surpasse en merveilles tout ce que nous sçaurions apostropher de luy, soient dits par occasion, & comme en passant.*

Vir clarissimus Ioannes Samblancatus in confutatione Paranetici ad Gallos de schismate cavendo, pag. 13.

AT enim multis honorum insignibus empta est opera & manus ad facinus quod comparatur & ad jura & auctoritatem Patriarchæ diligenter perscribenda, ut eum nascentem velut pretiosi panni & ornamenta excipiant. Quænam hæc tua, Optate, vanitas & inconstantia? Consiste alicubi, & apud te statue qualem fingere velis Patriarcham. Si nullo jure, nullo privilegio, ne calatis quidem totius Galliæ comitiis creari potest, cur perturbaris? Quid est quòd unum hominem ingenio validum tanto partui suffecturum timeas? Si caussa est aliqua & arcana potestas quibus hæc dignitas non minùs apud Gallos quàm in aliis gentibus possit institui, ô stultitiam timoris tui! Incautos admones, & abscondenda profiteris. Arcessis quæ metuis; irritas cupiditatem, non coërces licentiam; magister es flagitij, non hostis. Sed ut cominus confligam, vir ille eruditus majora habuit aulæ invitamenta, & admirabili sapientia, studio in remp. penè singulari, & incredibili rerum cognitione, in sanctiore Concilio locum obtinuit, & summa cum gravitate & dignitate tuetur. Ea autem est disciplina & fidei in Deum integritate ut aliis studiis, quibus mirificè præstat, nullum penè ad laudem locum relinquat. Quúmque in mediis impietatis & rebellionis fluctibus versaretur, pársque maxima popularium à Deo, alij à Rege deficerent, in remp. & religionem pari fide extitit, & tanto antè quàm de schismate sermones moverentur, Præsidis insulas, constantis & pij animi præmia quæ dari poterant amplissima, accepit. Quæ quum ita sint, quæ vis à consuetudine prioris vitæ, à diuturna possessione innocentiæ momento temporis abduxit? Quæ caussa mores & naturam ipsam repentè mutavit? Neque enim inveterata virtus tam subitò in pravum deflecti potest ut idem nunc in cœtu catholicorum sanctissimo, in celeberrimo religionis domicilio, Rege Christianissimo audiente,

belli adversùs auctoritatem Summi Pontificis susciendi lituus sit, quem ætatis cursus sanctè & innocenter usque ad hoc tempus explicatus non tantùm extra suspiciones perversæ & nefariæ disjunctionis sed etiam procul à sermonibus debuit collocare. Sed de tanto viro non sunt plura disputanda.

Epistola clarissimi viri Ioannis Ludovici Guezij Balzacij ad illustrissimum virum PETRUM DE MARCA; *qua illi grates agit ob missum librum de concordia sacerdotij & imperij.*

A Monsieur de Marca Conseiller du Roy en ses Conseils d'Estat & Privé.

MONSIEVR,

Apres vous avoir dit que j'ay receu avec beaucoup de ressentiment l'honneur que vous m'avez fait, il faut que je vous die de plus que je prens part à l'honneur que vous faites à nostre siecle, & qu'il me fascheroit bien de mourir sans avoir veu vostre travail en sa derniere perfection. Ce travail, Monsieur, ne sera pas une vaine montre de science, ny un simple ornement des Bibliotheques: Ce sera une piece necessaire à l'ordre des choses, & qui manquoit à la gloire de la France. Il embellira tout ensemble le Public, & fortifiera l'Estat. Les Rois le conteront parmy leur Domaine, ou le mettront au nombre de leurs Tresors: Et si dans une profonde doctrine vous n'aviez une plus profonde humilité, vous me permettriez de le preferer aux Boucliers tombez du Ciel, aux Images estimées fatales, & aux autres Gages sacrez de la grandeur & de l'eternité des Empires. Mais vous ne voulez pas qu'on aille si haut pour l'amour de vous, & vous n'avez garde de vous presenter vous-mesme avec tant de pompe. Le tiltre que vous avez donné à vostre beau Livre est moins superbe & moins figuré: Il ne menace pas le Monde par une insolente metaphore, quoy que sa modestie promette pourtant ce qu'il n'y a qu'une parfaite intelligence qui puisse tenir. Vous entreprenez, Monsieur, le plus grand accommodement dont on ait oüy parler depuis qu'il y a des querelles sur la Terre: Et bien que la Prestrise & la Royauté soient deux Puissances naturellement amies, voire deux filles d'un mesme pere, elles sont si souvent broüillées ensemble par les interests de leurs Domestiques qu'il seroit difficile à l'Equité mesme de reüssir en cette reconciliation. Il est besoin pour cela de garder un temperament dont la chaleur Françoise n'est guere capable, & beaucoup moins le faste Romain. Il ne faut ny un esprit d'esclave, ny un esprit d'ennemy: Il faut une ame remplie de lumiere, & vuide de passion: Il faut reconnoistre le pouvoir du Roy, & deferer à l'authorité du Pape; mais il faut dépendre absolument de la Verité, qui est la superieure du Pape & du Roy, & la plus forte des choses du monde. Quelle gloire vous sera-ce si on croit que c'est elle seule que vous avez eü dessein d'obliger, & si on dit que vous avez défendu ses droits comme si vous estiez à ses gages & que vous eussiez receu d'elle le commandement d'écrire des Livres. La belle chose, Monsieur, que d'estre appellé un jour L'HOMME DE LA VERITE'. Ie n'ay rien apperceu en vos Escrits qui puisse nuire là-dessus à vos esperances & à une si noble pretension, si vous l'avez euë en écrivant. Rien n'y sent le lasche ny le rebelle. Et quoy que je n'aye encore consideré que les Dehors de l'Ouvrage & deux ou trois pieces de l'Entrée, je n'ay pas laissé d'en comprendre le merite en gros. I'ay veu d'abord que vostre science est sage, que vostre liberté est discrete, & que vostre Zele n'est pas aveugle. La pluspart des Livres sont remarquables par le defaut de ces qualitez; & la pluspart des Lecteurs se paßent aisément de ces qualitez, quand ils ne les trouvent pas dans les Livres. Pour moy, je ne cherche plus autre chose, depuis que mes cheveux gris m'ont adverty de chercher le solide & le serieux. Mais particulierement, Monsieur, j'estime si fort cette sageße sçavante, que sans elle je ne sçaurois estimer ny tout le Latin de Baronius, quand il y en auroit des Montagnes, ny tout le Grec de Casaubon, quand il seroit plus Attique qu'Athenes mesmes, ny tout l'Hebreu & l'Arabe de Scaliger, quand il en sçauroit plus que les Rabins & que le Muphty. Par cét appas du bon sens & de la raison, si bien preparé, vous emportez mon esprit, apres avoir gagné mon cœur par un autre charme; & je ne suis pas moins en cecy vostre Partisan que d'ailleurs je suis obligé d'estre,

MONSIEVR,

Vostre &c.

Le 6. Aoust 1641.

Ex libro Gallico cui titulus *Traité de l'Abus*, auctore Carolo Fevret.

EX PRÆFATIONE.

LOQUENS hic auctor de colloquio quodam inter ipsum & Serenissimum Principem Henricum Borbonium Condæum, qui Fevretum interrogaverat an aliquis fuisset qui de appellationibus tanquam ab abusu tractasset ex professo, ait : *Et adjoustay qu'un des grands hommes de ce siecle, autant en doctrine qu'en experience, avoit entrepris un Ouvrage qu'il avoit intitulé* DE CONCORDIA SACERDOTII ET IMPERII, *où il remontoit jusques aux sources, pour dans la suite des siecles rechercher curieusement les plus insignes contentions qui se fussent meuës entre les Puissances spirituelles & temporelles, & par la verité puisée dans l'histoire des Conciles & des Auteurs plus celebres qui vivoient & qui avoient écrit au temps mesme que ces controverses s'estoient agitées, fait voir en quoy l'une des jurisdictions avoit envahy & usurpé les droits de l'autre ; mais que ce grand Personnage avoit laissé l'Oeuvre imparfait, lequel (s'il eust esté conduit à sa fin) pouvoit donner un grand acheminement, tant à la connoissance des entreprises, que des remedes convenables pour les arrester. Alors ce Prince, apres avoir beaucoup estimé la personne & le merite de l'Auteur, fit deux ou trois tours ; puis en un moment retournant à moy : Tenez pour tout asseuré (me dit-il) que pour parler de l'Abus certainement, il suffiroit &c.*

Epistola celeberrimi & eruditissimi viri Hieronymi Bignonij regij in Parlamento Parisiensi Advocati, scripta ad illustrissimum virum Petrum de Marca Archiepiscopum Tolosanum die XIV. Aprilis MDCLV.

MONSIEVR,

Ie repute à singuliere faveur, comme certes j'en ay eu grand' joye, de voir qu'il vous ait pleu avoir mon advis de chose qui vous touche & vostre dignité. C'est un témoignage d'estime que je ne merite point, & une preuve asseurée de l'honneur de vostre amitié & d'une parfaite confiance. Ie reçois cette-cy en grace, & vous supplie de me la continuer. Mais l'autre me donne tant de confusion que je m'en plains à vous de vous-mesme, au lieu de vous en remercier. Et s'il m'est permis de passer plus outre sans blesser par trop de familiarité le respect que je vous ay voüé, je vous dirois volontiers que vous vous raillez quand vous vous feignez demander conseil à une personne telle que je suis, vous, dis-je, qui estes un fonds inespuisable de tout ce qui se peut sçavoir, & qui enseignerez toute la posterité par vos doctes écrits. Pour le mieux & plus doucement interpreter, je croy que voulant me conserver l'honneur de vos bonnes graces, & m'en donner de nouvelles asseurances, vous avez pris cette occasion pour ne me faire pas un simple compliment, mais vous servir de cette maniere de mystere, ou de figure, comme dans les choses sacrées, pour representer vostre disposition interieure, & servir de gage de vostre amitié. C'est de ce chef que je vous remercie tres-humblement, comme de chose dont je fais capital, & que je souhaite avec plus de passion, & j'ose dire avec ambition ; parceque je vous confesse que je feray tousiours vanité d'estre creu aimé de vous ; & ne refuseray jamais pour mon advantage les témoignages que vous en rendez, quoy qu'ils soient plus charitables que veritables. Mais de plus, je souhaiterois que vous y fussiez trompé le premier, par ce principe de charité qui croit tout, afin d'estre tousiours mieux aimé. Apres cela, j'ose vous dire que je me resioüis de vous voir en cette disposition de paix & d'accommodement, comme une personne qui soustient courageusement sa dignité, mais par necessité de charge, sans chercher noise, ny s'amuser à toutes ces puntilles de ceremonies qui divisent les corps & aigrissent les esprits. Au fonds, je tiens vostre pretention toute bonne &c.

Mais revenons au proverbe, Sus Minervam, *pour me renfermer dans le neant de mon ignorance, & en mesme temps dans ce profond respect qui me fait estre & dire pour jamais*

MONSIEVR

Vostre tres-humble & tres-obeïssant serviteur
& ancien confrere H. BIGNON.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Ludovicus Cellotius in appendice Concilij Duziacensis.

NOVAM litis veteris memoriam refricant acta ejus integra, quæ debemus ego túque humanitati illustrissimi & reverendissimi D. Petri de Marca Archiepiscopi Tolosani, cujus virtute seculum nostrum fruitur, doctrinam sequentia prædicabunt.

Vir clarissimus Franciscus de Roye Antecessor Andegavensis in Vindicatione epochæ Vercellensis Concilij adversùs Berengarium.

CVM non ita pridem editionis honore donassem vitam, hæresim, & pœnitentiam Berengarij Andegavensis Archidiaconi, videbar omne tulisse punctum, quòd in illud opusculum incidisset MAGNUS ILLE TOLOSANUS ARCHIEPISCOPUS: immo & eram favente invidia felix, quòd huic meæ paginæ publicum ψήφισμα tanti viri accessisset, eóque vindice nec Probum timebam.

Vir clarissimus Henricus Valesius in præfatione ad Eusebium.

CETERÙM ad invitandos lectores, in ipso operis vestibulo doctissimam epistolam collocavi quam illustrissimus ac reverendissimus Archiepiscopus Tolosanus Petrus de Marca, vir divinarum humanarúmque rerum scientia instructissimus, ad me scripsit de prima Evangelij prædicatione in Gallia. Quidquid igitur tædij ac molestiæ ex lucubrationum mearum lectione contraxerint studiosi, id hujus epistolæ eruditione & amœnitate facilè detergent.

R. P. Philippus Labbeus in pag. 78. tomi primi amplissimæ collectionis Conciliorum omnium.

NE verò leviter tantùm ac dicis causa videamur meminisse illustrissimi ac reverendissimi PETRI DE MARCA Parisiensis Archiepiscopi, omnium juris pontificij consultorum eruditissimi, placet hîc in observationis nostræ subsidium & veritatis canonicæ adversùs quosdam scriptores firmamentum intexere integrum caput quintum libri tertij admirandi prorsùs operis de concordia sacerdotij & imperij: *Antiquo juri &c.*

Idem pag. 192. ejusdem tomi primi Conciliorum.

VNUM hîc tantummodo subjungam, me libros illos octo (constitutionum apostolicarum quæ tribuuntur Apostolis ac sancto Clementi) à peregrino solo, cujus extremæ margini jacent insiti plerisque incogniti, avulsos erutósque in proprium nativúmque locum transtulisse, cùm mea sponte incitatum, tum clarissimorum virorum consilio atque auctoritate fretum, præsertim verò illustrissimi ac reverendissimi PETRI DE MARCA Archiepiscopi Tolosani, à Christianissimo Rege ad archiepiscopatum Parisiensem die XXVI. Februarij hujusce anni MDCLXII. nominati, & à Summo Pontifice die V. Iunij cum maxima meritorum ejus commendatione translati: quem, si hæc studia præcipuè spectaveris, eruditorum nostri seculi principem appellasse nunquam pigebit. Sed heu! dum ista typis parantur, die XXIX. Iunij ejusdem anni ad superos abiit, bonis eruditísque omnibus inconsolabiliter lugentibus.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Illustrissimi Episcopi Monspelienſis Epistola ad Stephanum Baluzium.

FRANCISCUS Episcopus Montispessulani Baluzio suo S.P. Gratas accepi literas tuas, gratissimas dicerem, nisi de amicissimi mihi viri morte luctum renovarent. Antiquam enim necessitudinem, quæ nobiscum intercedebat, morte dissolutam non lugere nequeo. Meministi earum lacrymarum quas inter amplexus mutuos, dum vale ultimum apud Fontem-Belliaudi diceremus, præsagus futuri illius amor expressit, quibúsque me totum perfudit; eásque dum in memoriam revoco, vix ipse à lacrymis & gemitibus abstineo. Fatebor tamen, mi Baluzi, primas, quas misisti, ejus epistolæ chartas quam de vita tanti viri ad nostrum Sorberium scribis, renovando dolorem, aliquantulùm illum levasse. Nam ejus animi imaginem elegantiori stilo veriùs depingis quàm ille tuus pictor Batavus vultum ejus & habitum corporis ea in tabula quam mihi discessuro Marca noster dedit, meam vicissim accipiens, penicillo suo delineavit. Doleo tamen semper non tam defuncti sortem quàm nostram. Etenim ille, ut spero, vivit felix inter beatas mentes; & nos adhuc inter syrtes & scopulos in hoc pelago navigamus, incerti quò navis nostra appulsura sit. Beatum etiam illum prædico, quòd licèt in omnium animis vivere debeat, industria tua & scriptis tuis apud posteros semper victurus sit. Perge itaque, & ex iniquis epistolæ spatiis egrediens, dignum tanto viro opus aggredere, ac per latum virtutum ejus campum liberiori stilo decurre. Ne defraudes expectationem publicam dissertationum earum fructu quas olim edidit, quásque apud te illum morientem deposuisse intelligo. Si ad secundam, quam meditabatur, libri de concordia sacerdotij & imperij editionem animum appellis, mitto tibi additamentum, quod autographum ejus habeo; cujus rationem tibi reddere non me piget. Cùm commentario de veteris Ecclesiæ Gallicanæ libertatibus, ut loquimur, ejusdem Ecclesiæ comitiorum jussu incumberem, incidi in locum ejus scriptoris anonymi qui ementito Gallicanæ libertatis propugnandæ titulo, librum nota censoria jam olim adustum, regia sanctione proscriptum, ac perpetuis tenebris damnandum, in lucem edere ausus est. Illo falsam thesim, scilicet laïcorum æquè ac Clericorum cœtum Ecclesiam Gallicanam componere, ejúsque communi decreto publica ejus Ecclesiæ negotia decidi, & non solùm Episcoporum judicio, ad quos propositionem de difficilibus negotiis, quæ ad ipsorum vocationem spectant, tantùm pertinere scribit, & auctoritate amici nostri fulcire nititur. Quamvis fraudem scriptoris facillimè detegerem, & delusam ejus mentem in æquivoco, ut loquuntur Logici, cùm libertatis tum Ecclesiæ nomine animadverterem. Alia est enim significatio Ecclesiæ, dum fideles omnes complectitur; ut & libertatis, qua singulos fonte baptismatis renatos Christus donavit: alia Ecclesiæ, quæ etiam apud antiquos scriptores solum clericalem ordinem; ut & libertatis, quæ jus & facultatem seu potestatem universam regendi Ecclesiam sacerdotali ordini, in primis Petri Apostolorum Coryphæi successoribus divinâ constitutione tradita, comprehendit. Quam non solùm fallaciam, sed illam etiam quam idem scriptor cœtus universi populi Gallicani, quos Statuum regni comitia vulgò nominamus, cum Episcoporum Conciliis permiscens, eo colore, quòd synodi nomine uterque cœtus nuncupetur à scriptoribus ejus ætatis qua secundæ & tertiæ stirpis regiæ Principes imperium habuerunt, invictis argumentis, cùm ex ipsius anonymi laciniis, tum ex probatæ auctoritatis scriptoribus, in amplis meis commentariis manifestam omnibus fecisse mihi persuadeo. Adivi tamen amicum nostrum; & ostenso fuco obscuri hominis illius, qui ne pœnas criminis lueret, & majori securitate in Christi sponsæ dotem præcipuam, scilicet libertatem, impiè debaccharetur, fictitium titulum operi suo affixerat, rogavi amicum ut ipsemet doctrinæ suæ vindex esset. Annuit libenter, ad viri deliramenta subridens; & postridie dedit mihi chartam, cujus pariculum tibi mitto. Eo itaque, mi Baluzi, vetere; & si placet, vel vitæ historiæ, vel operi de concordia insere. Plura de tanto viro scriberem, quæ ex longa necessitudine mihi soli, ut reor, nota sunt; sed ea majoris otij sunt; & tuæ suavissimæ literæ me inter Natalis Domini solennia tam in Missis quàm in concionibus ad populum adeo occupatum deprehenderunt ut vix amanuensi, quem probè cognoscis, in effigiem amici nostri magis oculis intentus quàm animo his dictandis attentus, hasce lineas dictare possim. Me ergo ama semper, & vale. Montipessulani sexto Kalend. Ianuaj anno M DCLXII.

Vide lib. 2 cap. 1. §. 5.

EPISTOLA

EPISTOLA EMINENTISSIMI CARDINALIS CORRADI AD STEPHANUM BALUZIUM.

Perillustri & admodum Reverendo Domino D. Stephano Baluzio Canonico Remensi.

PERILLUSTRIS ET ADMODUM REVERENDE DOMINE.
Acceptæ profectò mihi fuerunt litteræ tuæ, Baluzi erudite. Nam hominis recti studiosi, atque ejus qui præclaræ memoriæ PETRI DE MARCA istius civitatis Archiepiscopi summa mecum, dum in humanis agebat, amicitia juncti discipulus extitit, sinceræ humanitatis officia præ se ferunt. Quòd autem epistolam miseris à te conscriptam, qua doctissimi ac piissimi illius Prælati mores vivendique rationem ac res gestas scriptisque mandatas enarras, hoc gratissimum omnino fuit. Quippe veram præ oculis meis exhibet tanti viri effigiem: cujus quoniam viventis amplexibus ac suavissima perfrui consuetudine magna locorum distantia vetuit, nunc vita functi illustria monumenta virtutis assiduè contemplari licebit. Nam illius vitam probatissimam optimo cuique exemplar & memoriam omnibus seculis recolendam meritò dixerim. Agamus itaque, mi Baluzi, ut quæ vir præstantissimus scriptis suis edocuit, & quæ à ceteris scribenda ipse fecit, nos quoque pro viribus imitemur; ut vinculis demum hujus humanitatis soluti, vita cum eo (ut sperare fas est) fruamur æterna. Quod faxit D. O. M. à quo veram precor tibi felicitatem. Romæ VII. Kal. Aprilis MDLXIII.

D. V.

Ad officia paratissimus
I. Cardinalis CORRADUS.

CLARISSIMI VIRI IOACHIMI PASTORII HISTORIOGRAPHI Sereniſſimi Regis Poloniæ Caſimiri epiſtola ad clariſſimum virum Antonium Baluzium Varſaviæ regio lateri aſſiſtentem.

Generoſiſſime Baluzi, Domine & amice honoratiſſime.

VITAM magni viri Petri de Marca Archiepiſcopi Pariſienſis deſcriptam à plurimùm reverendo agnato tuo Stephano Baluzio Canonico Remenſi cum gratiis emitto tibi, poſtquam illam non ſine magna animi voluptate perlegi. Quippe qui ſingulari & quodammodo inſita inclinatione feror ad hoc genus monumentorum quod inſignium virorum virtuti actionibúſque donat præmium immortalitatis, ceteris verò mortalibus exemplum ponit quo imitentur ac veluti face prævia ducantur in ſimilem veræ gloriæ tramitem. Si quis autem hominum ſacra dignitate illuſtrium, Petrus utique ille hanc docti penicilli operam meritus eſt; cui de civilium honorum ſtatione in eccleſiaſticam tranſgreſſo vitæ color non unus, nunquam tamen niſi pulcherrimus fuit. Vtique enim is experrectæ indolis vigorem, ſuavem ad devinciendos animos genium, indefeſſam ad res laudatiſſimas induſtriam, doctrinam, prudentiam, dexteritatémque in agendo, perpetuum denique in augendo virtutis & ſapientiæ regno ſtudium oſtendit. Certè, ut ex agnati tui elegantiſſima epiſtola, vera nimirum tanti viri effigie, intelligi poteſt, nunquam ille quievit, ſed ſemper & faciendo magna & ſcribendo utilem ſe orbi juxtàque admirabilem reddidit, amator juxtà cultórque omnium qui aut facerent aut ſcriberent æternitate digna. Video de Rege ſuo, video de rep. ſacra, literaria, civili optimè meritum. Video rebus præſentibus ita intentum fuiſſe ut ſimul multa egregia in abyſſo vetuſtatis morientia aut jamjam moritura erueret de tenebris, venerandíſque adeo priſcorum temporum ruderibus & ſuum ſeculum & futura inſtrueret ornarétque, eo ipſo profectò digniſſimus immortalitate, quòd quicquid immortalitate dignum crederet, id, quantum in ſe erat, non pateretur mori, & ideo immortalitatis magiſtros, etſi ipſos morta-

les, deligeret foverétque ipſe eorum & dux indefeſſus & exemplar conſummatum. Vtinam plures ei ſimiles in omnibus regnis reperiantur aut fiant lectis tanti viri veſtigiis quæ agnatus tuus & deſcripſit epiſtola ſua, & majori opere quod promittit deſcripturus eſt. Aut fallimur vehementer, aut meliùs longè effloreſcent res humanæ, ac ſeculum, quod totum ferreum aut luteum eſt, ad aureum propiùs accedet. Prorsùs aureum enim propter adultam & prævalidam hominum pravitatem vix in his terris promittere nobis audemus. Vale, magne amice, atque hunc ineuntem annum auſpicatò incipe & decurre. Dat. Varſaviæ Cal. Ianuarij anno MDCLXVII.

Tuæ generoſitati addictiſſimus Ioach. de Hirteuberg
Paſt. Reg. Maj. Secret. & Hiſtoricus.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

VITA
ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
ARCHIEPISCOPI
PARISIENSIS.
SCRIPTORE
STEPHANO BALVZIO TVTELENSI.

INTER multiplices rerum humanarum casus, quibus hæc vita nostra obnoxia est, nihil nobis gravius accidere posse certum est quàm eorum qui nobis cari fuerunt exitus, quantumvis maturi & felices videri possint ob longam ætatem, gestos honores, genus, divitias, patriam incolumem, & cetera felicium argumenta. Sed tamen superstitibus magni solatij loco est suavissima magnorum virorum memoria, quæ & statim post eorum abitionem sacrosancta est, & in æternitate temporum vivet, posteritatem non reformidans. Cùm verò ad omnes pertinere possit istud solatij genus, tum præcipuè eorum est qui cùm familiaritate conjuncti fuissent cum magnis viris, eorum gesta moréque posteris tradere instituunt. Mihi certè vitam illustrissimi ac celeberrimi viri & omnium seculorum memoria digni Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis ante hoc sexennium scribenti mira quædam suavitas & delectatio aderat, in recenti quamvis dolore, cùm irem per tot illustria facinora ab eo patrata & per memoriam ingentium ejus virtutum. Grande deinde mihi solatium accessit ex ea quæ hunc meum librum secuta est virorum clarissimorum approbatione; quorum etiam plerique mihi gratias egerunt, optare se interim significantes ut quæ delineata tantùm erant in hoc opere, fusè in altera editione explicarentur. Quo loco exultandum mihi in primis esse video ob præclarum testimonium mihi redditum ab eo qui nunc Romanam Ecclesiam sanctissimè ac sapientissimè regit: ad quem, tum Cardinalem Rospigliosium nuncupatum, cùm libri istius mei exemplum misissem, ut ad virum quem Marca plurimi semper fecerat, ille pro sua singulari humanitate conatum illum meum approbavit, simúlque hortatus est ut idem argumentum fusiore stylo pertractarem. Lubet heic integram hominis excellenti ingenio præditi & multa rerum ac bonarum literarum cognitione imbuti epistolam describere quam ad me tum scripsit.

PERILLUSTRIS *& admodum reverende Domine. Non diffiteor illustrissimi viri Petri de Marca Parisiensis Archiepiscopi mortem acerbam mihi & luctuosam fuisse, cùm nefas esset non dolere Præsulem religione & doctrina eximium, apostolicæ sedis observantissimum, & in magno auctoritatis gradu positum, alienissimo Christianæ reipublicæ tempore nobis ereptum. Gaudeo nunc eum à domi-*

natione tua tam vivis eloquij coloribus egregiè depictum, & propè ab interitu vindicatum, dum sapientissimi Præsulis vitam eximia elegantia tam affabre delineasti. Quòd autem non minori humanitate meo de illius virtutibus testimonio tantum tribuere volueris, ingentes tibi habeo gratias, eruditissime vir. Reliquum est ut fusiore stylo, quemadmodum facturum te spondes, idem argumentum pertractes ad jugem posteritatis memoriam & Gallicanæ Ecclesiæ laudem. Ceterùm benevolentiæ tuæ significationibus tam propensa voluntate respondeo ut nihil prætermissurus unquam sim quod in ipsius commoda proficisci à me possit, & dominationi tuæ cuncta fausta ac felicia ex animo deprecor. Romæ v. *Martij* MDCLXIII.

Studiosissimus dominationis tuæ
I. Cardinalis Rospigliosius.

TANTI Pontificis imperio fretus, tum doctissimorum hominum adhortationibus incitatus, considerata etiam malignitate ultimorum temporum, quibus bonæ illustrissimi Archiepiscopi famæ periculum imminet à domesticis & propinquis, rursum, quasi à calce ad carceres revocatus, decurrere spatium instituì, necessario videlicet argumento. Hactenus enim ejus famam externa maledicentia verborum contumeliis laceraverat; à nullo hactenus familiari inimico, qua peste nulla ad nocendum efficacior esse potest, à nullo hoste domestico fuerat impetita. Exortus est subitò vir reverendus Paulus Fagetus Presbyter Benearnensis, apud Marcam, cujus erat consanguineus, à prima statim pueritia altus & educatus, ac studiis literatum ab eo admotus, credente viro optimo posse doctorum ac præceptorum ope mitigari etiam infelicissima ingenia, hebetes enim & indociles, ut Quintilianus ait, non magis secundùm naturam homines edi quàm prodigiosa corpora & monstris insignia. Exortus est inquam subitò Paulus Fagetus, ætate quidem senex, sed novus ac novitius omnino scriptor: qui cùm anno demum ætatis suæ sexagesimo animum à cura faciendæ rei transtulerit ad scribendum, edito nuper in publicum libro de vita illustrissimi Archiepiscopi nihil prius aut antiquius habuit quàm ut famam ejus omni crudelitate laceraret; ingratus & impius, si prudens ac voluntarius fecit; imprudentissimus verò, si tum maximè laudari à se Marcam existimavit cùm maximè conviciis proscinditur & impostura vexatur. Illam inconsideratissimam ac dementissimam improbitatem retundere animus est, non odio aut invidia adversùs Fagetum, sed ut gloriam excellentissimi viri tutam præstem ab istius temeritate. Sentio enim atque intelligo hanc mihi curam incumbere ut ulciscar injurias mei Archiepiscopi, cui quicquid hoc est bonarum literarum quod in me est, totum debeo; quippe qui, cùm me unicè diligeret, multum operæ posuit ut ego bonis studiis atque artibus expolirer; denique qui mihi famam suam visus est commendare moriens, cùm mihi dono dedit schedas ac lucubrationes suas, earúmque editionem mei arbitrij esse voluit. Parcant ergo mihi manes tanti viri, si in necessaria eáque justissima defensione asperiùs interdum ac vehementiùs in consanguineum ejus insurgere ac invehi videbor. Vellem equidem omnem verborum asperitatem fugere. Sed ipse me cogit acrem esse ac vehementem, qui hominem de universa Ecclesia, de florentissimo hoc regno, de Fageto ipso, & de me quoque optimè meritum per summam vel audaciam vel imprudentiam traducit.

Boët. lib. 3. de consolat. philos.

Quintil. lib. 1. c. 1.

Constituto semel istius libri consilio & ratione, antè quàm destinata componam, illud quoque admonendos esse putavi lectores, non imitaturum me reverendum illum virum, qui & vagitus infantis memorat & crepundia, incredibilem librorum aviditatem in eo commendans qui adhuc in cunis attinebatur. Omittam quoque narrationem ludorum quibus puerilis ætas oblectabatur, sive aucupium illud coturnicum erat, sive alius generis. Sit hæc diligentia hominis otio suo abutentis. Nobis enim, qui præclara tantùm magni viri facinora, & ex quorum commemoratione aliquid utilitatis in publicum redundare potest, enarrare instituimus, ista pro vanis habentur & indignis quæ in hanc historiam referantur. Hominis vitam scribimus, non infantis, non pueri, hominis autem non vulgaris sed primarum in republica partium, denique talis qualem demonstrat Tacitus in vita Agricolæ. Hic enim cùm soceri sui viri clarissimi vitam scribere destinasset, transcursis raptim pueritiæ & adolescentiæ ac juventutis annis, citò se ad illustria viri facta dictáque convertit, ratus inutilem esse ac superfluam omnem aliam diligentiam.

Scio argumentum istud à me susceptum tantæ esse dignitatis ut scriptorem desideret eloquentissimum simul & eruditissimum, adeóque ausum esse me multùm supra vires meas. Sint hæc sanè vera. Sed quoniam historia quoquo modo scripta delectat, nemóque hodie est cui tam bene notus fuerit Marca quàm mihi, præsertim in his quæ spectant ad studia literarum, putavi debere me hanc curam sanctæ illius memoriæ, & lau-

daturos propterea æquos lectores hunc meum honeſtiſſimum conatum. *Quid enim honeſtius eſt*, ut magni viri verbis utamur, *quàm eorum excitare memoriam qui omni doctrina exculti & exornati aliquando vixerint?* Quòd ſi cuipiam jejuna nimis videatur tota iſta narratio, tuebor me exemplo ſancti Hieronymi; qui Nepotiani vitam ſcribens, his omnino verbis alloquitur lectorem: *Et ſicut hi qui in brevi tabella terrarum ſitus pingunt, ita in parvo iſto volumine cernas adumbrata non expreſſa ſigna virtutum, ſuſcipiáſque à nobis non vires ſed voluntatem.* His ita præfatis, deſcendamus nunc ad rem ipſam.

Cujacius lib. 1. obſerv. cap. 3.

I. Montes Pyrenæos, quà Gallias ab Aragonibus Navarríſque diſterminant, accolunt Benearni, Gallica gens, ſed quæ tamen aliquid admixtum habet Hiſpanici moris. Vetus illic & illuſtris eſt familia Marcarum; in qua ſexcentis ferme abhinc annis militari fama claruit Garſias Marca Præfectus equitum Gaſtonis Benearnorum Principis, quum is anno milleſimo centeſimo decimo octavo Cæſarauguſtam Aragonum civitatem obſedit cepitque; ut ex archivo Eccleſiæ beatæ Mariæ Columnenſis (vulgò *Nueſtra Señora del Pilar*) apud Cæſarauguſtam collegit Melchior Solerius Abbas Canigonenſis, auctor Hiſpanus. Poſteri ejus, ut ex monumentorum fide conſtat, militaribus & ipſi ſtudiis inclaruerunt, avitæ erga Principes ſuos fidei & reverentiæ retinentiſſimi, & memores Garſiæ gentis auctoris; donec alternantibus rerum humanarum vicibus inter togatos haberi cœpere circa annum milleſimum quadringenteſimum quadrageſimum. Ea enim tempeſtate præclarus in primis fuit Petrus de Marca, vir in Iure conſultiſſimus: qui negotiorum procurationi generali in univerſis Principis ſui ditionibus admotus eſt, & ad præſidentiam Conſiliorum ejus tandem evectus. Non immorabor in recenſendis Petri poſteris, ne nunc longiùs incepto abierim. Memorabuntur autem in tempore quum opus iſtud meum de vita illuſtriſſimi Archiepiſcopi fuſiori ſtylo tractabitur. Hunc interim librum honori ejus deſtinatum, tametſi incondito ſermone ſcriptum, profeſſione pietatis excuſatum iri ſpero.

II. Ex ea igitur generis claritate in Benearnis ortus eſt Petrus de Marca, in oppido Gantenſi, haud procul urbe Palenſi, IX. Kalendas Februarias, anno MDXCIV. patre Iacobo, matre Catharina Larteta, ſingularis exempli femina. Septimo menſe editus, cùm in imbecillo tenuíque corpuſculo vires ad ſugendum non adeſſent, lactis in os immiſſione primum vitæ menſem tranſegit. Dein acceſſere ad mammas labella; ſuetóque infantium more nutrimentum hauſit. Verùm cùm ipſe vix quadrimeſtris eſſet, putrix gravida effecta, puero mammam præbere prohibita eſt: quem cùm à ſe divelli eo prætextu ægrè pateretur, lac caprinum muliebri melius eſſe dictitans, quo utentes ruſticorum pueri ad eam qua vigere ſolent corporis firmitudinem perveniunt, eò traxit parentes ut ſinerent eum lacte caprino per reliquum infantiæ tempus educari. Ea tempeſtate Calviniſmus fœdè graſſabatur in Benearno, ubi catholicæ religionis publica profeſſio jam ab anno MDLXIX. publico edicto vetita erat; expulſis inſuper ſacerdotibus Dei, atque omni ritu ſacrorum in exilium acto, ne quid uſquam priſcæ religionis occurreret. Et cùm intelligerent pauci qui ſupererant catholici unum eſſe in Eccleſia baptiſma, quod rite quoque ab hæreticis uſurparetur, liberos ſuos, ob penuriam ſacerdotum, Miniſtris hæreticorum tingendos offerebant, peſſimo exemplo. At non Iacobus filium ſuum citra conſcientiam Preſbyteri voluit baptizari; ſed extra fines patrios deferri curavit, in diœceſim videlicet Tarbienſem, ubi Romana ſacra publicè colebantur nullo contradicente. In monaſterio igitur ſancti Petri Generenſis à monacho Benedictino, qui tum ex uſu priſco Parochi officium illic implebat, baptizatus, Petri nomine donatus eſt. Sed hauddubiè prætermitti non debet bonum illum monachum in modum oraculi addidiſſe baptiſmi ceremoniis celebrem illam Ieſu Chriſti ſententiam: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Sciant quibus moris eſt fortuita aſpernari, ineſſe illis interdum aliquid fatidicum, quod neque tolli neque mutari fas eſt. Nam ſecundùm imprudens monachi effatum ſic Marca per omnem vitam, etiam matrimonij curis illigatus, ſtuduit fidei catholicæ adverſùs hæreticos ſtabiliendæ, rebúſque Eccleſiæ conſervandis, ut jam anno MDCXXV. haud multùm triginta annos egreſſus, Reſtaurator tamen & Tutelaris catholicæ religionis in Benearno, Columna Eccleſiæ, perſonarúmque eccleſiaſticarum protector, publico elogio dictus ſit à clariſſimo viro Ioanne Bordanova Canonico Laſcurrenſi in libro tunc Pariſiis edito de ſtatu tribunalium eccleſiaſticorum, qui in omnium manibus verſatur, cujúſque nova dein editio his quindecim annis prodiit. Neque deſtitit poſtea, quum poſt mortem amantiſſimæ uxoris ex Parlamento Palenſi, ubi Præſidis munere fungebatur, in ſacrum conſiſtorium adlectus eſt quin res & perſonas eccleſiaſticas ſuo ſemper favore præſidióque confoveret,

quod & majori pondere confecit postquam beneficio piissimorum Regum ad Consoranensem primùm, dein ad Tolosanam ac Parisiensem cathedras evectus, & à Summis Pontificibus approbatus, intellexit locum esse virtutibus patefactum. Nunc ad incepta redeo.

III. Admodum adolescentulus sedem ac magistram studiorum habuit civitatem Auscorum, qui Aquitanorum clarissimi dicuntur à Pomponio Mela vetusto scriptore; ubi literas humaniores didicit apud Patres Societatis Iesu, qui animum ejus postea Philosophiæ præceptis imbuerunt in Collegio Tolosano. Deinde per tres continuos annos in academia Tolosana, quæ tum in Iure docendo ceteras Europæ facillimè anteibat, Ius Civile & Canonicum audivit, usus magnis doctoribus, Gulielmo Marano, Gulielmo Cadano Scoto, Vincentio Chabotio, & Iano à Costa, qui tum publicè Ius utrumque in ea civitate profitebantur. Sed in primis secutus est Cadanum tunc interpretantem Novellam constitutionem CXXIII. Imperatoris Iustiniani, virum, ut ipse aiebat, in utroque Iure consultissimum, sed qui Canonicum calleret ad miraculum, bonásque literas legum ac canonum cognitioni addidisset; eorúmque tarditatem deplorabat qui obscuritatem in Cadano deprehenderent. Memoria teneo solitum ipsum narrare optimam methodum studendi Iuri Canonico sibi ab eo viro traditam, atque illum addidisse stimulos juvenili animo, dum diligentiam ejus ac sagacitatem natúmque ad literas ingenium laudibus identidem extolleret. Ea nimirum fuere præclara initia magnarum rerum quæ postea secutæ sunt, & fundamenta singularis eruditionis quam sequens ætas in Marca est admirata, quámque nos omnium intimè agnovimus ex assiduo convictu. Struebat videlicet jam fortuna magnum virum, celeberrimum in utraque toga mox futurum. Nam paulò pòst, anno nimirum millesimo sexcentesimo decimo quinto, in supremum Benearni Consilium cooptatus, sapientissimi Senatoris & amantissimi patriæ civis munus summa cum omnium laude exercuit, licèt tenera ætas ei oneri sufficere posse haud videretur. Sed non ultra progrediar quin te heic paulisper detineam, Lector, ut tecum admirer arcana divinæ providentiæ; quæ juvenem nullis rerum experimentis edoctum noscere ingenia hominum, rudem adhuc insidiarum seculi, versutiis tamen hæreticorum exposuit, talíque in tempore capessendæ reipublicæ iter ingredi voluit. Solus enim in illo Consilio catholicus fuit, dum collegæ ejus omnes Calvinianis erroribus impliciti erant. Impatienter id proculdubio ferebat Marca. Itaque nunquam cessavit à conquirendis remediis adversùs tam ingens malum, donec ejus precibus & votis exoratus Deus huc flexit corda Christianissimorum Regum ut neminem in eo senatu esse paterentur alterius religionis professorem quàm catholicæ. Vidit optimus vir redditam penatibus avorum religionem priscam, iis postea leges dantem quibus per tot annos subjecti fuerant catholici, cùm sævientibus edictis proscriberentur, non aliam ob causam, quàm quòd glisceti perfidiæ Calvinistarum, acriùs quàm temporibus illis permissum erat, se opponerent.

IV. At Marca, egregiæ tum spei juvenis, Margaritam Forguesiam, splendidis natalibus ortam, quippe è nobili & vetusta apud Aquitanos Levitanensium Vicecomitum familia prognatam, sibi ea tempestate junxit: quam postea defunctam anno MDCXXXII. doluit vehementer, licèt plures liberos in solatium marito reliquerit. Ea fuit causa non repetendi matrimonij. Narrabat ipse primum annum qui optimæ & amantissimæ conjugis mortem secutus est, citra ostentationem transactum à se esse in luctu, quòd desiderium extinctæ non posset pati, cum qua vixerat mira concordia per tot annos. nec unquam oblitus est.

V. Incidit in ea tempora gravis occasio in causa fidei apud Benearnos quæ latere Marcam non sineret. Rex quippe Ludovicus XIII. vestigia patris Henrici relegens, (quem compertum habebat animo destinasse rem catholicam in ea regione prosùs restituere, ni morte præventus fuisset) decreto sacri consistorij lato apud Fontem-Blaudi, oppidum diœceseos Senonensis palatio regio nobilitatum, VII. Kalend. Iulij anni MDCXVII. statuit ut libera bonorum omnium ad Ecclesias & personas ecclesiasticas in Benearno pertinentium possessio ipsis permitteretur, sive illa decimæ essent, sive alterius conditionis. Atque ut promptior esset illius decreti executio, sacra Principis epistola commeavit ad Ecclesias Benearnenses quæ se Reformatas dicunt, qua jubebantur delegatos ad comitatum mittere, queis coram restitutio illa fieret. Eam ob rem Ministris hæreticorum atque aliis quampluribus ejusdem sectæ hominibus apud Ortheſium (Benearnensium id oppidum est ad Gabarum fluvium, in diœcesi Aquensi) convenientibus A. D. XIII. Kal. Augusti, una omnium vox fuit, vitam antè amissuros quàm restitutioni ei consentirent, qua pessumdari sta-

tum religionis ac reipublicæ in Benearno manifestum erat. Quæ vox altiùs penetrabat quàm ut oporteat obliviſci. Missus itaque Lescunius Senator Palensis nihil intentatum reliquit quo Regis animum à proposito dimoveret. Sed efficere non potuit quin mense Septembri edictum exiret à Principe, quo catholici ritus in universas Benearni parœcias revocabantur, ac decretum mense Iunio latum confirmabatur. Sequenti tum anno Renardus, libellorum supplicum in regia Magister, in Benearnum missus cum amplissima potestate, ut edicti executionem urgeret, cùm Palum pervenisset A. D. VII. Iduum Iuniarum, sequentibus dein diebus plurimum operæ posuit in tam laudabili negotio. Verùm obstinatorum nimis pertinax ingenium eò usque processit audaciæ ut habito senatu amplissimo decretum ab iis perscriptum sit III. Kal. Iulij anni MDCXVIII. eorum sententiæ, ut fit, accedente Marca, licèt inter deliberandum contradixisset; quo palam pronuntiarunt actis inseri non posse regium illud edictum quod suprà retuli, neque etiam decretum quod præcesserat, quinimò postulandum esse à Ludovico ut res in eodem statu in quo tunc antea erant esse sineret, si salvam rempublicam suorúmque subjectorum incolumitati prospectum vellet. Senatusconsulti hujus exemplum cum sua ad Principem relatione misit confestim Renardus, ac postridie Kalendas Iulias Palo excessit. Discessum ejus secuta sunt varia & multiplicia cœlo terráque prodigia. Etenim, ne singula commemorem, v. Nonas terra bis tremuit in unico Benearno, adnotatum quippe tum non alibi contigisse illum terræ motum; Lascurrensis Ecclesiæ tintinnabulum sponte signum dedit, nulla mortali manu tactum; pluit demum sanguine; eóque infectæ arbores, & spicæ segetum ac frumentorum. Sepulcra quoque operta sanguine haud procul Olorone civitate. Crucem quin etiam rubeam in aëre visam discurrere quidam tradidere. Atque hæc facilitate credentium vulgata cùm plerique, more humani ingenij, interpretarentur ut futurorum præsagia, alij, ut diversa sunt hominum ingenia, iræ numinis adscriberent, quidam tamen ab utrisque dissentientes ad solos naturalium causarum nexus referebant: quod propius vero crediderim. Neque multò pòst, VIII. nimirum Kalendas Augusti, è sacro Regis consistorio scribuntur ad senatum Palensem literæ nomine Principis, ut fit: quibus jubebatur quantocyus edictum anni superioris in acta Curiæ referre, ejúsque executionem maturare, & cetera quæ ad rem quoquo modo pertinerent sedulò agere, sciturus Regem ea auctoritate adversùs rebelles usurum quam pietati ejus ad coërcendam talium temeritatem commisit Deus. Incredibilem profectò rem, quæque vix fidem apud posteros habitura sit, dicturus sum. Cùm optimos illos Calvinistas, qui tum negotiis publicis præerant apud Benearnos, quíque se sapientissimos rerum existimabant esse, latere nequaquam posset Christianissimi Regis consilium de restaurando catholicæ religionis exercitio in ea regione, tamen, quæ fuit illorum temeritas, post intellectam ex frequentibus rescriptis voluntatem regiam, ultimis ejus literis apertissimè testatam, ausi sunt dicere in os ejus, quum in Aquitania degeret, mandatum illud postremum, de quo suprà memoravi, non sine ambagibus esse, neque ipsis liberum fuisse regiis jussis obsequi. Actum erat prorsùs de religionis negotio, ac præclarum sanctúmque Ludovici consilium infectum remanebat, ni suadente ac urgente Iacobo Marca, qui ad comitatum ea de causa venerat, Rex iter Benearnicum arripuisset anno MDCXX. licèt contra tendente Lescunio, qui sectæ suæ ruinam in eo positam esse intelligebat. Memoratur Luynij vox, qui tum præcipua apud Principem gratia vigebat, quum Iacobo dixit, quandoquidem ita ipse suaderet, iturum Ludovicum in Benearnum, sed eventum Iacobo hauddubiè imputandum iri, si res secùs quàm dicta sit caderet. quippe Principi cauta potiùs consilia cum ratione quàm prospera ex casu placere. Pollicebatur enim Iacobus cuncta advenienti Ludovico cessura. Porrò heic se Petro obtulit occasio strenuè laborandi pro religione avita, cujus restituendæ modum & arcana consiliorum, in quibus omnis hæc ratio sita est, & Regi ipsi & participibus secretorum ejus aperuit. Quo factum est ut cùm anno MDCXXI. sapientissimus Princeps Consilium Palense in Parlamentum, more Francico, mutaret, memor operę ingentis quam in fidei negotio posuerat Petrus, ejus merita rependit nova Præsidis dignitate, quam in eum gratis contulit, indulta etiam prolixa ætatis venia. Meminit ipse hujus rei in Libello Barcinone edito anno MDCXLVI. pro defensione libri de concordia sacerdotij & imperij. Referam autem ipsa verba: *Sed uno avulso non defuit alter qui rem Christianam promoveret, felicis memoriæ Iacobus pater quondam meus: cujus laboribus, adjuncta quoque sollicitudine & industria mea, id effectum est ut edicti regij pro restauranda per universas Benearni parœcias religione bonisque ecclesiasticis*

veſtituendis lati executio, cavillationibus hæreticorum per longi temporis moras eluſa, ab ipſo glorioſiſſimæ & immortalis memoriæ Rege Ludovico XIII. perpetraretur.

VI. Hactenus rès domi geſtas placuit perſtringere. Nunc major rerum mihi naſcitur ordo, ex quo abductus à patria, & in ſacrum conſiſtorium evocatus, quod anno MDCXXXIX. contigit, quamplurimas proferendi ingenij illuſtres occaſiones nactus eſt. quod qua ratione actum ſit, paucis expediam. Fortè iis diebus Rex Ludovicus XIII. cauſa exciderat in ſacro conſiſtorio. Exiſtimabat ipſe injuſtè fuiſſe judicatum. Itaque de ea re conqueſtus apud virum ſuperilluſtrem Petrum Seguierium Galliarum Cancellarium, ei coram Eminentiſſimo Cardinale Richelio præcepit ut duos viros eruditione ac pietate præſtantes deligeret in illud conſiſtorium admittendos; neque ſe curare Pariſienſésne forent, aut ex provinciis, modò tanto muneri pares reperirentur. Tum temporis Marca, qui à Parlamento Palenſi delegatus in comitatu degebat, Cancellario innotuerat. Igitur Seguierius (fuit enim ſemper illi viro mira erga eruditos omnes ac literatos benevolentia, ut non injuria ſeculi noſtri Mæcenas dictus ſit) clariſſimum virum Petrum Puteanum, Bibliothecæ regiæ præfectum, in ſuas ædes evocat; orátque ut pro ea quæ illi cum Marca erat amicitia, ei perſuadeat rem ipſi honorificam, reip. utilem, ac Principi gratam facturum, ſi ſepoſito tantiſper repetendæ patriæ deſiderio, Lutetiæ cum dignitate vellet habitare; ceteros magnis ambitionibus expetere ut in numerum Conſiſtorianorum admittantur; ipſi illud in primis beatum contingere, quòd à Principe expeteretur. Recepit lubens Puteanus ſe facturum. Ad Marcam ergo ſpecie viſentis ingreſſus, deſtinata in longum jaciens, exquirit quod ei conſilium eſſet poſt peracta negotia quorum cauſa heic attinebatur; velítne reviſere patrios lares, an verò Lutetiæ commorari, ubi eminentes virtutes aliquo in pretio ſunt? Ad quæ Marca modeſtè, ut aſſolet, reſpondit, ſi alicujus gratiâ ſtatueret vitam degere Pariſiis, id haudubiè facturum ut Puteani amicitia frueretur; ſed præterquam quòd nullum ſibi in Vrbe negotium erat, nullæ occupationes, cupere ſe in patriam redire; ubi, procul Vrbis inlecebris, cum dignitate licebat vivere. Tum Puteanus, non ultrà differendum ratus, rem ordine, ut ſeſe habebat, exponens, Neque tibi, inquit, deerit dignitas, neque occupationes. Velis tantummodo. Quid moror diutiùs? Marca ad Cancellarium deductus, & honorificè ab eo acceptus, ac paucis pòſt diebus apud Ruellum Cardinali Richelio monſtratus, demum Regi indicatus, mirabili utriuſque approbatione in ſacrum conſiſtorium adlectus eſt; adeo ut aſſeveraverit Ludovicus ſe, ſi Marca ſibi tunc in mentem veniſſet, Cancellarium fuiſſe liberaturum onere conquirendi hominem, quòd ſibi probè cognitus eſſet, amicum etiam ſuum eſſe Marcam dictitans. Inutile fuerit referre quàm ſanctè jus ſuum cuique tribuerit quandiu inter Conſiſtorianos ſedit. Id unum adnotaſſe ſufficiat, omnium in ſe ora vultúſque convertiſſe, dum quotidie in eo collegæ ejus deprehenderent admirabilem quandam ſapientiam cum magna eruditione conjunctam. Creſcit enim (ut rectè ſcriptum eſt ab auctore dialogi de claris oratoribus) cum amplitudine rerum vis ingenij; nec quiſquam claram & illuſtrem orationem efficere poteſt niſi qui cauſam parem invenit. Quæ porrò tam magnæ menti ſeſe offerre poterat cauſa in Parlamento Benearnenſi quæ non infra magnitudinem ejus jaceret?

VII. Anno MDCXL. hiſtoriam Benearni & circumjacentium populorum, antea ipſis quoque indigenis aut prorsùs incognitam, aut fabularum admixtione fœdè laceratam ac depravatam, Marca edidit ſumma cura & diligentia; ejúſque fidem probavit auctoritate veterum hiſtoriarum & geographiæ ſcriptorum ac etiam actorum veterum ex variis archivis & manuſcriptis codicibus deſcriptorum, quæ publici item juris facta ſunt. Dicata autem à Marca fuit illuſtriſſimo Seguierio, velut æternum obſervantiæ in eum ſuæ monumentum.

VIII. Sequens menſis Martius materiam præbuit novis ſermonibus, ob editionem libelli parænetici ad antiſtites regni de cavendo ſchiſmate, quod præ foribus adeſſe nuntiabat Optatus Gallus. Sub eo namque nomine latere voluit auctor, ſatis alioqui cognitus, ſi larvam illi detrahere liberet. Occaſionem turbandi ſumebat ex editione voluminum de Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, quæ anno ſuperiore prodierant curâ clariſſimi viri Petri Puteani, atque item ex rumore vulgi differentis eam Cardinali Richelio mentem eſſe ut omiſſo Epiſcopo Romano, Patriarcha in Galliis conſtituatur. Aiebat præterea magnum virum in partes tractum promiſſis ingentibus, qui ſcripto defenderet quæ pro ea cauſa Cardinalis facturus erat. neque dubitatur quin Marcam intelligeret. Cùm invidia hæc gravaret Cardinalem, eodémque telo Rex peti videretur, ad quem cuncta Richelij conſilia referri omnes noverant, Marcæ per Archiepiſcopum Burdegalenſem Regis

nomine

imperatur ut adversùs hunc libellum scribat, sed ea methodo, ne Libertates Ecclesiæ Gallicanæ, quas per latus non occultè petebat Optatus, aliquam paterentur injuriam; quinimò id sedulò ageret ut omnes intelligerent Libertates illas nihil detrahere de reverentia quæ debetur Romanæ sedi, quam præ cunctis semper nationibus Galli constantissimè retinuerunt. Suscepit curam libens. Neque enim fas erat repugnare Principi cui se carissimum esse sciebat, præsertim justa imperanti; non Cardinali Richelio, cui omnia Regis consilia innitebantur, quíque Marcam plurimi haud dubiè faciebat. Itaque anno MDCXLI. editis dissertationibus DE CONCORDIA SACERDOTII ET IMPERII, *sive* DE LIBERTATIBUS ECCLESIÆ GALLICANÆ, (hanc enim interpretationem apponi in limine efflagitavit typographus, quòd ex eo librum existimaret vendibiliorem futurum) sic scriptionem suam temperavit, ut relicta discussione juris quod utrique Potestati competit, ad solam facti inquisitionem, quæ fines veterum possessorum demonstrare posset, se contulerit; ut ipse præfatur in admonitione ad lectorem. Porrò quod spectat ad reverentiam quæ sedi Romanæ debetur, tanta eam testimoniorum ex antiquitate petitorum nube asseruit, ac tam diserte, ut fas sit existimare neminem unquam, non dicam Gallum, sed nec Hispanum etiam, aut Italum, qui modò intra limites æqui constiterit, auctoritatem Romani Pontificis in altiori fastigio conlocasse. Offendit tamen (quis crederet) hic liber Romana ingenia, nullam aliam ob causam, ut Marca existimabat, quàm quòd in fronte operis admoneret heic agi de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ. Vnde Romanis *(quorum aures teneritudine quadam plus trahuntur*, ut ait Auxiliaris Præfectus apud antiquum scriptorem vitæ sancti Hilarij Episcopi Arelatensis) promptum fuit sibi persuadere illum libertati ecclesiasticæ adversari qui de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ (proh nefas!) agebat ex professo.

IX. Heic sese mihi castigandus offert Fagetus, non levem ob causam, sed ob gravissimum admissum flagitium erga memoriam illustrissimi Archiepiscopi, quem desertorem ac proditorem facit libertatum Ecclesiæ Gallicanæ. Ait enim illum, *statim atque hujuscemodi operis* (id est, libri de concordia sacerdotij & imperij) *folia, quibus res ad apostolicæ sedis auctoritatem pertinentes tractabantur, lucubrasset, ea coram clarissimo & doctissimo Theologo amico suo, qui stipendiis Romanis pro juribus Summi Pontificis fidissimè militare audiebat, & brevi pòst ab eodem Summo Pontifice cathedrali cuidam Ecclesiæ præfectus est intra fines Galliæ, perlegere solitum esse; ut si quid ei forsan occurreret sedis Romanæ juribus contrarium, libenter & amicè moneret. Probavit equidem ille me teste quæcunque ad hanc materiam spectabant; vel si quid minùs placuisset, confestim vidit ipse emendatum. Fuit enim Marca sedis apostolicæ semper religiosissimus cultor, & ad vitam ecclesiasticam, ut diximus, propensus, ideóque aditum ad ecclesiasticas dignitates sibi præcludi nullo pacto volebat.* Video Fagetum heic suum testimonium multùm commendare, acta ista se præsente identidem heic & alibi repetens, quò major sit istius narrationis auctoritas. At contrà nimia illa diligentia & affectatio mihi suspecta est; omninóque puto illum ista posuisse ut illorum desiderijs obsequeretur quorum ingenio stylóque usus est in scribenda vita illustrissimi Archiepiscopi. Nam quamvis multoties Marcam audiverim differentem de his quæ occasione libri de concordia acciderunt, altum semper silentium de re ista, nullæ de Theologo illo, cujus fide ac potiùs perfidia deceptus esset, querelæ. Probabile autem non est illum hanc gravissimam querelam omisisse in dolore suo, si quam conquerendi causam habuisset. Sed quod jugulum petit, si ista vera sunt, cur in tot epistolis quas Romam scripsit occasione libri de concordia, cur in schedulis & libellis propterea oblatis Romanæ Curiæ, nullam Theologi illius mentionem fecit? Nam vel hac unica ratione tueri se facilè poterat, nihil scripsisse se in eo opere quod approbatum antea non fuisset à doctissimo Theologo Romanæ sedi addictissimo, & qui stipendijs Romanis pro juribus Summi Pontificis fidissimè militare audiebat, nihil egisse se improbè neque imprudenter, cuncta communicasse, & si quid minùs placuisset illi Theologo, confestim emendasse. Omnino purgatio illa erat optima, nihilque habuisset Romana Curia quod reponeret adversùs hanc argumentationem. Nihil tamen istiusmodi uspiam legitur in epistolis quas Marca tum scripsit Romam, quamvis illæ & multæ sint & ut plurimùm satis prolixæ. Itaque probabile est ista addita ab auctore vitæ, Fageto non repugnante, quòd is ea ratione imminutum iri putaret nimiam auctoritatem libri de concordia sacerdotij & imperij.

X. Addit Fagetus fuisse Marcam sedis apostolicæ semper religiosissimum cultorem & ad vitam ecclesiasticam propensum; *ideóque*, inquit, *aditum ad ecclesiasticas dignitates sibi præcludi nullo pacto volebat.* Scio

Marcam valde cupiisse ut nominationem de se factam ad episcopatum Consoranensem sequeretur confirmatio Summi Pontificis, multáque pro illa obtinenda egisse ac scripsisse. At non inde colligi potest illum sese ob eam causam accommodasse ad mores & instituta ingeniorum transalpinorum quòd nollet aditum ad ecclesiasticas dignitates sibi præcludi. Immo certus sum illum potiùs renuntiaturum fuisse juri quod illi quæsitum erat ad episcopatum Consoranensem quàm quicquam ageret adversùs veritatem. Atque id exemplis probandum est ex ipsius scriptis petitis.

XI. Anno millesimo sexcentesimo quadragesimo quarto Cardinalis Barberinus ad eum scribens I v. Idus Martias, ita demum illi collatum iri episcopatum Consoranensem significavit, si aliquo inchoati operis specimine paginas editas quantocyus transmitteret ex quibus appareret hallucinationes libri de concordia non tam ejus fuisse commissas arbitrio quàm importuno alienæ ambitionis imperio expressas. Si Marca talis fuisset qualem eum depingit Fagetus, nihil faciliùs quàm ut aditum sibi patefaceret ad cathedram Consoranorum. Fecit igitur quod suadebat Barberinus? Non ita sanè. Sed sueta animi magnitudine, & constantia adversùs pertinaciam Romanæ Curiæ, recusavit istam conditionem ut duram, alienam ab ingenuo viro, ac proinde impossibilem. *Alterum scribendi modum*, inquit, *nisi sum immodestus, planè mihi repudiandum duco. Dura enim, alienáque ab ingenuo viro, ac proinde impossibilis conditio mihi imponitur, scilicet ut Blondelli confutationi proludens apertè profitear vel saltem suspicioso dicendi genere significem mihi vim illatam ut veritati fucum facerem.*

Epistola illa edita est inter Prolegomena pag. 50.

XII. Anno dein MDCXLVII. scribens ad amplissimum virum Petrum Seguierium Galliarum Cancellarium IV. Idus Iunij, ait expectare se ultimum responsum Curiæ Romanæ pro episcopatu Consoranensi, de quo bene sperare illum jubebant ultimæ literæ. conditiones porrò quæ sibi ob eam causam imponerentur non accepturum se si nimis duræ essent, ac potiùs renuntiaturum omni juri suo quàm eas susciperet. *J'attens la derniere resolution de la Cour de Rome, que l'on me fait esperer devoir estre favorable. Les conditions que l'on m'imposeroit pourroient estre si dures que je me porterois plustost à renoncer à toutes mes pretentions que non pas de les executer.*

XIII. Ea tempestate, v. videlicet Kalend. Ianuarij anni sequentis, Rex Ludovicus XIII. ad episcopatum Consoranorum, cui tunc ob paralysim renuntiaverat Bruno Ruada eorum Episcopus, Marcam animo lubentissimo nominavit ac gaudenti. Fas enim sit audita loqui. Sanè credi vix potest quantum ea res placuerit omnibus iis quibus aliqua honesti cura erat. Nuncius certè apostolicus, qui tum Parisiis degebat, Hieronymus Grimaldus Archiepiscopus Seleuciensis, viri laudes insigni elogio prosecutus est in epistola scripta Kal. Iulij anni MDCXLIII. ad Eminentissimum Cardinalem Antonium Barberinum, Vrbani octavi Summi Pontificis fratris filium; qua eum ultro flagrantissimè rogavit ut suffragatione sua apud Pontificem juvaret Marcam, dignum haudubiè, ut scribit, qui Consoranensi Ecclesiæ præficiatur. Cardinalis verò ille, ubi semel ei Marca innotuit, sic eum in suam recepit amicitiam, sic negotia ejus in diversis occasionibus procuravit, etiam antè quàm rogaretur, ut Marcæ prorsùs persuasum fuerit neminem diligentiùs aut flagrantiùs amari ab illo Cardinale. Ipse verò fratris ejus Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini, cujus quoque dein singularem benevolentiam & humanitatem expertus est in omnibus suis negotiis, auctoritatem & auxilium imploravit, ut approbato Principis de se judicio, Consoranensis Ecclesia utilem deinceps habere posset Episcopum. Respondit is humanissimè, suo more, operam Marcæ suam non defuturam apud Pontificem, sed quædam in libro de concordia sacerdotij & imperij scripta esse quæ molliri oporteat, ut delicatis quorundam ingeniis satisfiat. id verò si semel præstitum sit, sperari posse ut quamprimùm Marca voti compos evadat. Interim à Pontifice delegatur Episcopo Marinoneo, Lucæ Holstenio, atque aliis quibusdam ministerium ut librum illum seriò perlegant, adnoténtque si quid contra debitam Romanæ sedi reverentiam exciderit auctori. Et Holstenius quidem quamplurima in eo contineri retulit quæ explicatione indigerent, quædam etiam esse quæ Romana jura violent, sed in occulto. tanto quippe ac tam singulari artificio librum hunc esse perfectum ut distingui vix possit quæ pars ejus Ecclesiæ Romanæ faveat, quæve noceat. At Marinoneus, vir apud Italos singularis eruditionis fama celebris, scripto prompsit sententiam, pro Marca honorificam, & Romanis haud spernendam. Asseveravit enim nihil in eo opere contineri quod nota inurendum sit, neque permittendum esse librorum Censoribus ut in illud sæviant, quinimò tam doctè ac eruditè, novâque methodo, auctoritatem Romani Pontificis per Gallias & ceteras Occi-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

dentis & Orientis provincias illic asseri ut vel ob hoc ipsum auctori ejus deberi existimet majus aliquod præmium quàm sit Consoranensis episcopatus, grates quin etiam agendas. Scilicet tanta est vis veritatis ut etiam ab iis maximè colatur quos ei maximè adversari velis. Mansit tamen occultatum hoc clarissimi & eruditissimi viri testimonium de viri amplissimi lucubratione; tantáque cautione provisum est ne vulgaretur ut nulla Marcæ industria, nulla ars efficere potuerit ut exemplum ejus in Galliam mitteretur. Ceterùm post relationem à delegatis factam coram Summo Pontifice, Cardinalis Barberinus Marcæ significavit cupere se ut sententiam suam de cura Principum in rebus ecclesiasticis liquidò promeret, eósque legibus Ecclesiæ subjectos esse in iis rebus, non verò præesse, doceret. Quod ille, ut erat minimè contumax, abundè effecerat: sed quæ tum temporis accidit Vrbani Pontificis mors luctuosa, novam morarum seriem introduxit.

XIV. Meliore tamen fato, quanquam eadem prorsùs diligentia, sub successore ejus Innocentio X. rebus Marcæ prospectum est, adnitente in primis Cardinale Bichio, viro sapientissimo, qui in sacro consistorio quod IV. Idus Decemb. anni MDCXLIV. habitum est coram Summo Pontifice, & tanti viri virtutes ingentibus laudibus est prosecutus, & ut episcopatus Consoranorum in eum conferretur, maxima contentione egit. Verùm intercedente Assessore Sancti Officij, (sic vocant tribunal Inquisitionis) qui in memoriam Pontificis & Cardinalium importunè revocavit querelas adversùs librum de concordia sacerdotij & imperij olim excitatas, magnásque & justas de eo conquerendi causas esse affirmabat, Innocentius, natura cunctator, & qui per imprudentiam nihil eorum prætermitti volebat quæ ad dignitatem & auctoritatem sedis apostolicæ pertinere existimabat, librum hunc examinandum deintegro commisit Cardinalibus Barberino, Spadæ, Pancirolo, & Rapaciolo; ad quos ea de causa extant aliquot illustrissimi Archiepiscopi epistolæ, quibus eos orat ut finis tandem aliquis imponatur his rebus. Relatio porrò negotij demandata est Cardinali Barberino; qui eo ipso, ut ita dixerim, momento, quo de eo acturus erat in congregatione Cardinalium delegatorum, in Galliam se contulit; ubi aliquandiu mansit.

XV. Atenim quia nova isthæc pontificia delegatio negotium deinceps protractura erat in longum tempus, Marca præverten-dum ratus, & ut omnem scrupulum ex animis judicum delegatorum evelleret, Libellum Barcinone edidit anno MDCXLVI. XIV. Kalendas Aprilis, *quo editionis librorum de concordia sacerdotij & imperij consilium exponit, opus apostolicæ sedis censuræ submittit, & Reges canonum custodes, non verò auctores, esse docet.* Hic est enim Libelli hujus titulus; quem integrum heic adscribere placuit. Eum porrò A. D. VII. Kal. insequentis mensis Octobris Romam ad Innocentium misit cum elegantissima epistola, quæ edita est inter Prolegomena novæ istius editionis libri de concordia. Quod autem Libelli hujus fatum fuerit, malo discas ex epistola ejus ad Cardinalem Pancirolum scripta, cujus ea sunt verba: *Tandem ex præscripto gravium virorum Libello publicato, offensiones quæ ex prioris libri editione, unde dilationis occasio, contractæ erant, delere curavi. Hunc Libellum ab Eminentia tua lectum atque recensitum, & Beatitudini Innocentij X. Pontificis Maximi oblatum cum approbationis suæ suffragio, docuerunt me amicorum literæ, quantúmque eo nomine tibi deberem. Nunc restat ut in delegatorum Eminentissimorum Cardinalium cœtu Libello comprehensa sententiæ meæ professio expendatur; ut eorum relatione Sanctissimus Pater de meo in ecclesiasticam libertatem studio certior factus, episcopatus petiti gratiam mihi faciat. Sed novas in diem necti moras in habenda congregatione non sine gravi animi sensu nuper accepi. Indixerat diem Eminentissimus Cardinalis Spada. Intercessit Reverendissimus Assessor Sancti Officij, caussatus absentiam Eminentissimi Cardinalis Barberini, unius ex judicibus delegatis; de qua monendus esset Summus Pontifex, ut absentis loco alium fortè pro suo arbitrio substitueret. Non conqueror de dubio moto, sed de mora quæ inde sequitur.*

XVI. Rectè quidem Marca metuebat tarditatem Romanorum morámque rerum, sed eò magis quòd sciret Legatum Philippi IV. Regis Hispaniarum eò secreta molitione tendere ne dignitas episcopalis ei adderetur cujus nimia jam auctoritas erat apud Catalanos, gentem religiosissimam, qúæque nominis episcopalis mirum in modum cultrix est. Annus tamen MDCXLVIII. finem negotio Ecclesiæ Consoranensis attulit; cui tandem aliquando Marca præfectus est Idibus Ianuarij, quinto demum anno postquam ab immortalis memoriæ Ludovico XIII. ei cathedra isthæc destinata fuerat. Supererat ordinatio; quæ antè fieri non poterat quàm Marca ad Presbyteri honorem perveniisset. Clericus quippe factus à Ioanne Episcopo Lascurrensi anno MDCVIII. XVI. Kalend. Octobris, non ultra progressus erat. Ita-

que anno MDCXLVIII. IV. Nonas Aprilis Presbyter ab illustrissimo Episcopo Babylonico Bernardo à Sancta Theresia consecratur apud Barcinonem: in qua urbe ordinatum quoque Presbyterum fuisse, licèt resistentem, sanctum Paulinum Nolanum dein Episcopum notius est quàm ut Marcam latere posset. Quam ob rem inter ordinationis solennia ejus opem & auxilium imploravit pro recta Ecclesiæ sibi commissæ administratione; ut me ex eo memini sæpe audivisse, & paucis ante obitum diebus, cùm à me admonitus esset in ea tempora incidere festum diem illius sancti, rogavit Presbyterum qui eum in hoc morbo visere solebat, ut eo die sui meminisset in Missæ sacrificio, commemorans tempus ordinationis suæ apud Barcinonem peractæ. Dein A. D. XIX. Kalendarum Novembrium ejusdem anni Barcinone digressus, Narbonem petiit. Illic ab Archiepiscopo Narbonensi Claudio Rebeo Consoranorum Episcopus est ordinatus in cathedrali Ecclesia sanctorum Iusti & Pastoris, præsentibus & Archiepiscopo assistentibus Clemente Bonzio Episcopo Biterrensi & Nicolao Pavillone Alectensi item Episcopo, Suffraganeis Ecclesiæ Narbonensis. Ab iisdem Episcopis paulò pòst, nempe XIII. Kalend. Ianuarij, in eadem Ecclesia Narbonensi consecratus est vir illustrissimus ac sapientissimus mihique (quamvis enim audacia sit in verbo, dicetur tamen) amicissimus, Franciscus Bosquetus Lodovensis Episcopus, qui nunc Ecclesiæ Monspelienſi feliciter præest, vir huic nostro Archiepiscopo ab adolescentia sine fuco & fallaciis amicus; cum quo adeo conjunctè vixit ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit, permanseritque usque ad extremum vitæ diem. Neque aliam amicitiæ hujus causam fuisse crediderim quàm eam quam adfert Cicero in oratione pro A. Cluentio: *Iam hoc ferè scitis omnes*, inquit, *quantam vim habeat ad conjungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo.* Est enim ille eruditissimus & humanissimus. Sed de tanti viri virtutibus differere neque hujus loci est, & multi retulere. unum addiderim, nihil esse tam excelsum quod illæ non mereantur. Haud iuutile porrò fuit hæc eo loci observare, quandoquidem & ipsi Narbonenses (ut me audivisse memini quum in ea civitate essem anno MDCLIX.) cum aliqua lætitiæ voluptate memorant illustre hoc amicorum par in eodem anno & ab iisdem Episcopis Episcopos fuisse consecratos. Neque illud omittendum hoc loci, Innocentium Pontificem, cui malitia quorundam hominum Marcæ virtutibus invidentium persuaserat eum sic aversò à Romana sede animo esse ut nulla Pontificum benevolentia nullaque gratia ad ejus auctoritatem extollendam trahi unquam posse videretur, ad tentandum eum quadam opportunissima occasione usum esse paulò antè quàm in cathedra Consoranorum conlocaret. Mota erat temporibus illis gravis quæstio de duplici capite in Ecclesia, plerisque unicum tantùm caput, videlicet beatum Petrum, in ea constituentibus, quibusdam verò censentibus Paulum quoque Ecclesiæ caput cum Petro fuisse. Cùm hæc quæstio distraheret in partes ingenia hominum eruditorum, atque interim dignitas Romanæ sedis tentari videretur, Innocentius, qui apprime noverat Marcam in primis ecclesiasticæ antiquitatis peritum esse, ratus præterea evenisse occasionem qua ejus animum erga sedem Romanam experiretur, aperire sententiam jubet. Ille nihil cunctatus, Exercitationem Barcinone v. Kalendas Iunij anno MDCXLVII. scripsit *de singulari primatu Petri*, quæ nondum edita est: quam Innocentio, ad quem statim missa est, valde placuisse ex eo intellectum est, quòd eam publicè legi jussit, ac singularem quandam de Marcæ in sedem Romanam propensione accepit opinionem. Ceterùm hæc quæ suprà dicta sunt, quamquam plures per annos gesta, conjunxi; ne, si secùs actum fuisset, series narrationis interrumperetur. Nunc ad temporum ordinem redeo.

Vide lib. 8. de concordia cap. 6. §. 5.

XVII. Initio anni MDCXLII. Marca domestico vulnere, & eo gravi, ictus, Iacobum patrem amisit, fato interceptum apud Benearnos, quum ipse Lutetiæ commoraretur. quæ absentia hauddubiè animum ejus valde afflixit. Neque tamen casum illum, ut plerique solent, per lamenta ac mœrorem muliebriter tulit; sed post justa paterno funeri persoluta revolutus ad studia & ad negotiorum tractationem, haudquaquam sibi otium lugendi reservavit, negotia videlicet pro solatiis accipiens. Ea quippe tempestate inventam à se in Bibliotheca regia Vigilij Romani Pontificis epistolam decretalem pro confirmatione Quintæ Synodi Oecumenicæ, quæ Constantinopoli habita est, hactenus ineditam, & omnibus doctis incognitam, publici juris fecit; addita etiam elegantissima dissertatione, qua Vigilij institutum in perplexa Trium Capitulorum disputatione asseruit; ut ipse loquitur. Edidit quoque ad calcem hujus dissertationis epistolam Eutychij ad Vigilium, itémque aliam Vigilij ad Eutychium, utramque Græcè, cùm Latinè tantùm extarent, necnon etiam Anathematismos XIV. editos ab eadem synodo, qui Latinè tantùm habebantur ex-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

cusi, Græca lingua evulgavit ex eodem codice regio. Quid verò de hac editione postea ipse senserit, accipe ex Libello ejus Barcinone edito anno MDCXLVI. cujus suprà mentionem feci: *Sanè explicari non potest quantum hujus epistolæ publicatio profuerit ad firmandam apostolicæ sedis auctoritatem erga Concilia generalia, quæ apud Gallicanos academiarum Magistros, majorum suorum decretis inhærentes, valde nutabat.* Porrò dissertatio hæc edita tum fuit in ingentibus illis Conciliorum tomis qui è typographia regia prodierunt; in quos etiam conjecta est altera Marcæ dissertatio *de primatu Lugdunensi & ceteris Primatibus*, cum Notis ad canones aliquot Concilij Claromontani sub Vrbano secundo celebrati. Hanc ultimam dissertationem longè auctiorem edere rursum instituerat, si diutiùs in vita fuisset. Nihil tamen quod alicujus momenti sit addidit, aliis occupationibus præpeditus.

Vide præfationem nostram ad tres dissertationes Petri de Marca.

XVIII. Tum temporis Catalonia, nobilis Hispaniarum provincia, libertatis amore, & odio adversùs dominantes, à quibus atrocia se perferre querebatur acriùs quàm ut nulla justa conquerendi causa esset, in fidem se ac clientelam Christianissimi Regis contulerat, missò ob eam rem ad Ludovicum XIII. nobilissimo ac sapientissimo viro Iosepho Margarito, quem in villa cui Valli-Spinosæ nomen est residentem prope Tarraconem, ac nihil minùs cogitantem quàm ut consensu gentis in bellum traheretur, Catalani ex decreto omnium ordinum provinciæ sibi ducem ob nobilitatem ejus & virtutem præposuerant, vi etiam acturos minitantes si cunctaretur. Neque nobilitas diutiùs demonstranda est. Quippe antiquum in Citeriore Hispania Margaritorum genus, fœcundum illustrium virorum. Itaque gratiis sibi à Rege actis, filiisque duobus apud eum obsidibus ultro relictis, in Cataloniam remeans, Gubernatoris etiam provinciæ dignitate postea auctus, & Hispanis ostendit quantum belli artibus valeret, & fidem suam Regibus nostris multoties approbavit clarissimis argumentis. Sed præterea pus hauddubiè erat prudenti Visitatore, (summi id magistratus nomen est, splendidæ in primis administrationis) qui provinciales judices egredi terminos fori prohiberet, audentes pœnis coërceret, ac si id è re publica esse existimaret, loco moveret, provinciámque inquietam recenter ad nos versam, legúmque municipalium amantissimam, consilio magis quàm vi in officio contineret, imperióque Francico parere assuefaceret. Igitur Marcam deligi placuit, virum in quo multa civilis prudentia, singularis in omnes comitas, ac facilitas penè incredibilis inerant, cum severitate & gravitate conjunctæ, præter admirabilem rerum divinarum humanarúmque intelligentiam. Acta hæc anno MDCXLIV. quo ipse Barcinonem pervenit A. D. VII. Kalend. Maij. Et Marcæ quidem, præter auctoritatem ab Hispanis olim Visitatori generali Cataloniæ tribui suetam, concessa est etiam à Ludovico Rege in milites & copiarum ductores jurisdictio, & mandata ærarij cura. Quòd si libuisset commodis propriis utilitatique servire, rémque familiarem augere ex pecunia publica, nihil facilius. Nam & provincia dives, & parata peccantibus; & Princeps ad retinendam Cataloniam & ad propagandos imperij fines tum maximé intentus, eam illuc pecuniam mittebat quæ perpetuos sumptus suppeditaret, nec solùm necessarios, sed etiam liberales; & præfecti ærario in omnem aviditatem proni, quantalibet facilitate redempturi erant mutuam dissimulationem mali. Sed horum neutro corruptus est. Quinimò cùm intelligeret neminem adeo abstinentem & integrum in hoc munere esse quin suspicionibus avaritiæ pateat, nollétque sibi in posterum imputari posse quòd Cataloniam avarè habuisset, curam hanc à se removeri enixè efflagitavit; exemplum videlicet Datiani Patricij secutus, qui gratia quapiam donatus ab Imperatore Constantino, *auferri sibi id cum tanta instantia depoposcit cum quanta alij poscere consuerunt*; ut ait ipse Constantinus in Codice Theodosiano. Neque tamen Marca statim obtinuit quod petebat. Verùm cùm nihil ex ea petitione remitteret, pertinacitérque in dies regiam majestatem urgeret ut administrationem illam in alium transferret, tandem impetravit. Itaque liber & solutus ab hac cura, posthac totus ad bene gerendam rempublicam intentus, primùm omnes Catalanos blandè complecti, deinde singulos comiter appellare, postremò linguam eorum & mores addiscere; quò sic instructus, faciliùs dein in eorum se amicitiam insinuaret, auctoritatémque sibi apud ipsos conciliaret. Neque profectò spes eum sua frustrata est. Nam hinc factum ut ei omnes Catalani, superba alioquin & glorioſa gens, & adversùs potestatem contumax, honores, quos possent, publicè haberent, felicésque se esse existimarent quòd tam boni viri familiaritate uterentur. Quippe sic se Barcinone gerebat in privatis congressibus ut depositâ potestatis personâ communis infimis, par principibus videretur, comitate & alloquiis officia provocans singulorum. In negotiis verò publicis, severitatis semper & aucto-

L. 1. De annonâ & tributis.

Philostr. in vita Apollonij lib. 1.

ritatis retinens, sæpius tamen minitando, ut monuit Apollonius Tyaneus, quàm puniendo vim imperij solidavit; diversus nimirum à moribus Galbæ Imperatoris, quem Suetonius tradit per octo annos variè & inæquabiliter Hispaniam Tarraconensem rexisse, ac primò quidem acrem, vehementem, & in coërcendis quidem delictis vel immodicum fuisse. At Marca, ut dixi, lenis quàm vehemens ac severus videri maluit, ratus hauddubiè dari ea ratione per provinciam documentum, Francorum dominationem haud procul à libertate abesse, sed istius modum placere. His artibus provinciam difficilem & inquietam, annonæ, vini, & olei fœcundam, inimicitiis & licentia discordem ac mobilem, rerúmque novarum avidam, septem per annos in officio continuit, & Regi firmavit adversùs Hispanorum artes & conatus.

Philostr. in vita Apollon. lib. 5.

XIX. Scilicet Marca iis dotibus iisque virtutibus erat ornatus & instructus quas, uti paulò pòst videbimus, Sereniſſimus Princeps Ludovicus Borbonius Condeus in eo magistratu requirebat qui Cataloniam teneret, si modò pacatam provinciam habere vellet. Gnarum id Annæ Austriacæ Francorum Reginæ, quæ tum sub Rege puero negotiorum publicorum administrationi præerat. Etenim Marcam mittens in Cataloniam, splendidissima illum dignitate summáque auctoritate præditum esse voluit; omnibúsque quos sequentibus temporibus in Cataloniam misit, in primis mandavit uti ne quippiam agerent Marca inconsulto. Quo loco commemoranda mihi occurrunt mandata quæ XV. Kalend. Februarij anni MDCXLV. data sunt Henrico Lotharingico Comiti Harcuriano, cùm ad regendam vice Regis Cataloniam destinaretur. Iuvat heic ipsa mandatorum verba describere, digna profectò quæ in hanc historiam referantur: *Le Sieur de Marca, qui a esté envoyé Visiteur general en Catalogne avec ordre de prendre connoissance des affaires de la Iustice, Police, & Finances, & de toutes autres selon le pouvoir de cette Charge, estant homme de grande capacité & de science, & d'une probité singuliere, appellé à la dignité d'Evesque, & particulierement estimé de la Reyne, Elle recommande à Monsieur le Comte d'Harcourt de le considerer particulierement. Et comme il a ordre de luy rendre toute la deference qu'il doit à sa qualité & à ses charges & de luy donner compte de l'estat de toutes choses, aussi l'intention de sa Majesté est qu'il le traite avec tout honneur & prenne ses avis sur toutes affaires & occurrences, & ait en luy une confiance entiere. Que ledit sieur de Marca ayant eu ordre de sa Majesté, à son départ d'auprés d'elle, de demeurer ordinairement à Barcelonne, pour en l'absence du Viceroy, & pendant qu'il est à la campagne, avoir soin des affaires de la Ville & de celles du Pays, comme aussi de ce qui s'y peut offrir pour le service de sa Majesté & le secours de l'armée, avec charge d'agir tousiours sous l'auctorité du Viceroy, l'intention de sa Majesté est que ledit Sieur Comte d'Harcourt se repose sur luy, lors qu'il ira commander l'armée, de ce qui sera à faire du costé de Barcelonne, & que lors qu'il en partira il le face ainsi connoistre à tous, & quelle est la creance qu'il prend en luy, afin que toutes choses reüssissent en ses mains ainsi qu'il est convenable.*

XX. Integrum locum referre visum est duabus de causis, nimirum ut ostenderem quanta & quàm magnifica esset Annæ Augustæ opinio de Marca, & ut refellerem ineptam observationem reverendi illius viri qui nuper vitam ejus emisit in publicum. Hic enim tractans istud ipsum argumentum, ait novum Cataloniæ Proregem Comitem Harcurtium perveniſſe Barcinonem principio anni MDCXLV. *cum peculiari mandato ut in omnibus quæ ad provinciæ*, EXCEPTIS ARMIS, *administrationem pertinerent, Visitatoris consiliis uteretur.* Istud verò à veritate alieniſſimum esse ostendit locus suprà descriptus ex mandatis quæ Comiti Harcuriano data sunt; in quibus sic ille cuncta jubetur communicare cum Marca, sic in omnibus negotiis & occasionibus uti ejus consiliis, ut nihil omnino excipiatur. Vnde manifestæ vanitatis & mendacij arguuntur quæ de hac causa scripsit Fagetus.

Accipe nunc Danaüm insidias, & crimine ab uno Disce omnes. Virgil. lib. 2. Æneid.

Lubet enim illi reddere sua verba.

XXI. Tanta autem dignatio ejus erat ut cùm anno MDCXLVII. apud Barcinonem atroci morbo laboraret, certatim omnes ad templa, quæ propter hunc morbum noctu & interdiu cunctis patebant, concurrerent, cœlestem pro eo opem imploraturi, & Sereniſſimus Princeps Condeus, qui tum Cataloniam vice Regis obtinebat, ad visendum eum è castris, quamvis procul dissitis, in urbem veniret pridie Nonas Septembris; cùm antea de valetudine ejus sollicitus, crebrò per nuntios inviſiſſet. quo nihil honorificentius Marcæ contingere poterat.

XXII. Operæ pretium est referre in hoc loco, ad laudem & gloriam magni viri, quis fuerit Sereniſſimi Principis dolor ob istum morbum, quæ opinio de Marca, qui metus ex morte ejus. Primùm enim, missò eam ob causam veredario ad Cardinalem Mazarinum è castris ad Verdunum III. Non. Sep-

tembris, ei significavit necessariam sibi visam fuisse hanc curam, ut eum admoneret Marcam in extremo vitæ periculo versari, magnámque esse hanc jacturam. mittendum esse quamprimum in Cataloniam alium quempiam virum probum, capacem, & qui aliqua negotiorum provinciæ cognitione imbutus sit, denique qui plurimum comitatis habeat & firmitudinis, haudubiè his verbis innuens mittendum esse virum, si inveniri posset, qui iisdem dotibus esset ornatus quibus Marca. Quòd si istiusmodi homo non reperiretur, futurum ut Mazarinus Aquensis Archiepiscopus, qui in Cataloniam non ita multò pòst venturus erat, eam provinciam recturus vice Regis, incursurus esset quotidie in magnas difficultates. Vitandum id esse. Ire se interim Barcinonem, ut tumultibus occurrat qui occasione mortis istius excitari possent. Præstat autem ipsa Principis verba referre. *I'ay creu vous devoir envoyer ce courrier en toute diligence pour vous avertir de l'extremité de Monsieur de Marca. C'est une perte pour le service du Roy tres considerable. Ie croy qu'il est absolument neccessaire d'y en renvoyer promptement un autre qui aye la capacité, la reputation, & en general la connoissance des affaires, qui soit doux & ferme pour s'accommoder à l'humeur des Catalans; faute dequoy Monsieur vostre frere se trouveroit tous les jours obligé à se commettre avec les Consistoires. Ce qu'il est bon d'éviter, ayant quelqu'un par qui on fasse faire & recevoir les propositions delicates. Cela m'oblige d'aller en toute diligence à Barcelonne pour empescher les desordres que cette mort-là pourroit apporter.* Ad ea Mazarinus respondit XVI. Kal. Octobr. angi se atque dolere vehementer ob miserabilem statum valetudinis Marcæ, multum tamen bonæ spei hinc sumere quòd post acceptum à Principe nuncium de morbo ejus, nullas deinde literas ejus habuerit. hinc colligere se Marcam meliùs habere. Haud dubiè hanc jacturam, si eveniret, magnam fore. Præcipuum autem futurum in dolore locum suum, tum propter amorem & reverentiam quæ viro debetur tot insignibus virtutibus prædito, sed maximè quia omnino persuasum habebat neminem esse qui tanto cum fructu personam sustinere posset quam is in Catalonia sustinebat. Præterea eum esse Marcam quem ipse plurimi semper fecisset. *Ie suis tousiours en grande inquietude du pauvre Monsieur de Marca, & conçois neantmoins beaucoup d'esperance de ce que depuis l'avis que vous m'avez donné de sa maladie je n'ay plus eu de vos nouvelles, inferant de là qu'il se porte mieux. Certainement ce seroit une grande perte que nous ferions, & qui me toucheroit sensiblement, tant pour l'affection & l'estime que chacun doit avoir pour une personne de si grand merite, que pour la connoissance que j'ay qu'aucun autre ne sçauroit si bien servir le Roy que luy dans l'employ qu'il a en Catalogne. Outre qu'en mon particulier j'en ay tousiours fait grand estat.*

XXIII. Eodem tempore Mareschallus Gramontius, qui in eam provinciam missus erat cum Sereniſſimo Principe Condeo, scribens ad Cardinalem Mazarinum, aiebat existimare se multum dolorem accepturum illum audita misera valetudine Marcæ. neque id injuria. quippe difficillimum esse inveniri successorem illi parem in administranda Catalonia. Quærendum tamen quantocyus aliquem cui hæc provincia demandari possit; ut eatur obviam difficultatibus quæ Archiepiscopo Aquensi occurrerent in initiis novæ dignitatis, si non adesset aliquis Marcæ non impar qui eum consiliis suis juvaret. Hæc sunt ipsa Gramontij verba ex iisdem castris ad Verdunum postridie Kalend. Septembris: *L'extremité en laquelle est reduit Monsieur de Marca causera bien assurement du déplaisir à vostre Eminence, & avec grande raison, estant assez difficile qu'un autre soit en sa place qui l'occupe aussi avantageusement que luy pour le service du Roy. Surquoy je prendray la liberté de dire à V. E. qu'il est temps d'y songer de bonne heure; puisque si Dieu vient à disposer de luy, Monsieur vostre frere se trouveroit assez embarrassé dans ces commencemens, s'il n'estoit assisté d'une personne intelligente qui peut faire les mesmes fonctions dudit Sieur de Marca.* Rescribens autem Mazarinus ad Mareschallum, his omnino verbis usus est: *Ie suis en grande inquietude de la maladie de Monsieur de Marca. Ie reconnois avec vous qu'il seroit bien mal-aisé de remplir cette place d'une personne qui reüssit aussi bien parmy ces peuples-là, & que si mon frere à son arrivée estoit privé des lumieres & des assistances qu'il peut luy donner, ce seroit une grande disgrace pour luy.*

XXIV. Patebant, ut dixi, templa noctu & interdiu Barcinone propter hunc morbum, ad eáque certatim omnes sponte conveniebant, cælestem pro eo opem imploraturi. Eximium sanè erat illud amoris eorum argumentum. Sed ea erat Barcinonensium pietas & caritas in Marcam ut ambitu urbis coërceri non posset. Atque adeo ex ea egressi quamplures, ad templum Monserratense, inclytum per indigenas advenásque, vetusta fama ac præcipuo cultu beatissimæ Mariæ virginis celebre, quod xxx. M. P. hoc est, iter unius diei, abest ab urbe Barcinonensi, pedibus accesserunt, vota pro

incolumitate ejus nuncupaturi. Publicè quin etiam civitas universa votum fecit; ac Consulum cura factum est ut duodecim Capucini, quo hominum genere nescio an aliquid sit aut melius aut sanctius, nudis pedibus, sandaliis etiam depositis, nomine civitatis ad Montemserratum proficiscerentur; additis duodecim puellis, quæ vestibus albis usque ad talos demissis indutæ, ac crinibus fluxis, nudis quoque prorsùs pedibus in illa ætatis teneritate iter illud confecerunt, ut votum civitatis ad illam ipsam ædem persolverent. Et ne soli Barcinonenses eum diligere viderentur, preces quoque ad Deum publicè per totam provinciam pro eadem causa ultro fundebantur à populis aliarum urbium ac pagorum Cataloniæ, Barcinonensis civitatis exemplum secutis. neque enim quisquam jubebat. Certè in universum æstimanti, affirmare licet neminem unquam advenam apud Catalanos tam flagranti desiderio fuisse celebratum. Marca verò, qui se tot religiosissimorum hominum votis à morte revocatum esse judicabat, grates Deo pro restituta quondam valetudine acturus, & ne insalutata beatissima virgine Cataloniam relinqueret, ad Montemserratum & ipse pervenit anno MDCLI. dissertationémque illic IV. Idus Aprilis elucubravit *de origine ac progressu cultus beatæ Mariæ virginis in Monteserrato*; quæ manu ejus scripta, ac nondum edita, in archivo monasterij posita est. Testatur id ipse in epistola data ad clarissimum virum Petrum Valerum Diazium Iurisconsultum Hispanum, nunc rationum in regno Neapolitano Præsidem, qui tum apud Bresconem haud procul Agatha captus detinebatur jure belli: *Nunc superest, Vir clarissime, ut quam à me literis tuis exigis, reddam de Ioannis Guarini olim Montiserrati cultoris ætate sententiam meam: quæ sic temperata est intra limites veri & falsi, ut hoc repudiato, illud asserat. Ea de re dissertationem peculiarem illo in monasterio olim scripsi, post veteres illius chartas accuratè discussas, cùm anno* MDCLI. *illic deprecationis causa consisterem; quæ dissertatio mea manu exarata reposita est in archivis ejusdem domus à pio viro Batlle tunc Conventus Abbate.* Ceterùm, cùm ea dissertatio fato quodam deperdita esset, de quo apud Marcam conquestus est R. P. Franciscus Crespus Bagiarum Abbas & sanctæ Theologiæ Professor Regius in academia Ilerdensi, qui tum historiam monasterij Monserratensis scribebat, ejus exemplum ad hunc Abbatem missum est quum Perpiniani ageremus. Marca verò sic ad eum rescripsit, præfatus aliqua, in initio epistolæ, de cultu qui debetur beatissimæ virgini: *Sed præsentem quam supplicibus votis ad ædem Montiserrati conceptis opem præstare solet, ego duobus iisque gravissimis morbis, cùm Barcinone degerem, ferè confectus, experimento didici, ejus patrocinio velut ex ipsis mortis faucibus ereptus. Quare gratias hujus beneficij publicas acturus, superatis montis jugis, ad sacram ædem vetustæ illius imaginis custodem cùm accessissem, vice tabulæ à naufragis appendi solitæ, & montis descriptionem, & conscriptam de oratorij atque imaginis vetustatè lucubrationem dicavi: quæ in archivis domus tunc recondita, cùm hodie non extet, ejus exemplum ad te transmitto.* Tum paucis agit de antiquitate loci; admonétque Crespum ne in ea historia scribenda falsis, ut Hispani solent, testimoniis utatur; *quæ Gallis*, inquit, *fabularum istiusmodi detegendarum peritissimis ludibrium debent, & reliquæ narrationi, licèt alioqui veræ, auctoritatem demunt.* Ceterùm narrationem rerum à Marca in Tarraconensi Hispania gestarum, quæ commentarium integrum postularet, majori operi reservo. Interim his fruere.

XXV. Sed antè quàm ab hoc loco discedam, res postulare videtur ut rursum nonnulla dicamus de libro de concordia sacerdotij & imperij. Exegerant Romani à Marca sæpissime ut condemnaret quæ in eo libro scripta erant adversa moribus Italorum. Ille verò constanter recusaverat, ut suprà vidimus. Denique hoc anno MDCXLVII. multa scripta actáque sunt in hac causa quæ silentio transmittenda non sunt. Toto illo anno multis modis tentatus est Marcæ animus. Et is quidem ita constitutus erat, quandiu sanus fuit, ut decreverit nihil remittere ex privilegiis Ecclesiæ Gallicanæ, quamrumcunque urgeretur, ac potiùs renuntiaturum omni juri quod habebat ad Ecclesiam Consoranorum. At si quippiam valde ridiculum sibi offerretur subscribendum, non repugnaturum quidem, sed statim evulgaturum sibi dictum fuisse hoc esse novum jus Curiæ Romanæ. nihil tamen facturum quo Gallicanæ Ecclesiæ privilegia damnare videretur; nisi si eodem tempore Legatus regius aut Cardinalis Protector publicè protestarentur schedulam quæ ab ipso subscribenda exigeretur nihil detrimenti afferre nostris privilegiis. Hanc illi tum mentem fuisse patet ex laudata superiùs epistola ad Cancellarium scripta; in qua hæc leguntur: *Les conditions que l'on m'imposeroit pourroient estre si dures que je me porterois plustost à renoncer à toutes mes pretentions que non pas de les executer; comme j'ay fait entendre à Monsieur le Cardinal d'Este par la lettre du* dont *la copie est cy-jointe. Si l'on me propose des articles à signer, encore qu'ils soient ridicules, je n'y*

n'y feray point de difficulté, parce qu'ils en seront responsables, & je publieray que ces Officiers m'ont enseigné que c'estoit le nouveau droit de la Cour Romaine. Ie ne pourrois pas consentir à signer quelque clause qui condamnat les Privileges de l'Eglise Gallicane. Au contraire, je desire que l'on conserve dans ma declaration la reserve que j'y ay apposée de ces Privileges, ou bien que Monsieur l'Ambassadeur ou le Protecteur des affaires de France protestent que la declaration qui me sera presentée s'entend sans prejudicier aux Privileges de la France.

XXVI. Ita constitutus erat Marca die decima Iunij, cùm sanus adhuc esset. Incidit paulò pòst occasio Romanæ Curiæ admodum favorabilis, morbus videlicet quo Marca laboravit sequenti mense Augusto. Hac pulcherrima occasione usus Vincentius Candiotus, qui tum in Catalonia morabatur ut nomine Pontificis caperet spolia Episcoporum decedentium & ut reditibus episcopatuum frueretur sede vacante, & aliquandiu pòst factus est Episcopus Balneoregensis, schedulam ægroto subscribendam obtulit pridie Idus Augusti prorsùs contrariam destinatis Marcæ dum sanus erat. Sed bene habet quòd in actis publicis tum apud Barcinonem confectis adnotatum est ista contigisse quo tempore Marca jacebat in lecto infirmitatis causa. Præstat autem integra acta describere.

Hoc est exemplum bene & fideliter Barcinonæ sumptum à quodam publico & authentico papyreo instrumento declarationis sano & integro ac fide digno tenoris sequentis. Ego infrascriptus Petrus de Marca profiteor me in omnibus sequi & amplecti eam doctrinam de jurisdictione ac immunitate ecclesiastica ceterisque rebus & causis ecclesiasticis quam docet Romana Ecclesia, eique firmiter adhærere. Quæcunque verò huic doctrinæ contraria scripsi in libro de concordia sacerdotij & imperij & in epistola Hyacinto Messades Archidiacono Empuritano Ecclesiæ Gerunsis directa, à me editis, quæ postea decretis sacræ congregationis Indicis damnata sunt, ea quoque & nunc damno & in altera illius libri editione me emendaturum spondeo, eandémque Romanæ Ecclesiæ doctrinam etiam in reliqua operis parte à me edenda me sequuturum promitto. Profiteórque singularia illa jura quibus in negotiis ecclesiasticis Rex Christianissimus utitur, non nisi ex privilegio apostolico posse exerceri. Alioquin legitimè non usurparentur. PETRVS DE MARCA.] *In Dei nomine. Noverint universi quòd anno à nativitate Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo, die verò Mercurij decima quarta mensis Augusti ejusdem anni intitulata, in mei Notarij infrascripti & Pauli Faget sanctæ Fidei Prioris, ac Doctoris Petri Pont, & Francisci Matheu Artium & Medicinæ Doctoris civis Barcinonæ, testium præsentia, illustrissimus & reverendissimus Petrus de Marca in supremo Navarræ Senatu Præses, sacri Regis Christianissimi Consistorij Consiliarius, constitutus personaliter intra quandam mansionem domorum suæ propriæ habitationis quam fovet in platea nuncupatâ divæ Annæ, in lecto jacens infirmitatis causa, habens præ manibus suprascriptum foleum papyreum seu confessionem & promissionem respectivè narratorum suprà, perlecta ipsa scriptura submissa voce, suum nomen in fine propria manu subscripsit & firmavit. De quibus omnibus & singulis sic ut prædicitur actis, dictis, gestis, & secutis, in continenti dictus illustrissimus Dominus Petrus de Marca petiit & requisivit instrumentum confici & sibi ac aliis cuja interesit tradi & liberari, prout de mandato illius illustrissimo Domino Vincentio Candiotto Collectori apostolico acceptanti tradidi per me dictum & infrascriptum Notarium. Quæ fuerunt acta Barcinonæ sub anno, die, mense, & loco, ac testibus præsentibus ad præmissa vocatis specialiter & assumptis atque rogatis, prout superiùs continetur.*

XXVII. Hujus rei mentio etiam extat in ea vita illustrissimi Archiepiscopi quæ à Fageto edita est, itémque in observationibus quæ circumferuntur Eminentissimi Cardinalis Albicij ad librum meum de vita Marcæ. Hæc sunt ejus verba. *Deus autem optimus maximus, qui opera Petri Marca in ecclesiasticis functionibus uti volebat, dum Barcinonæ commorabatur, exitiali morbo illum corripuit. In ea infirmitate ad cor reversus, protestationem & revocationem quæ sequitur in manibus Episcopi Balneoregensis in Catalonia tunc temporis spoliorum Episcoporum Collectoris emisit. Ego infrascriptus Petrus de Marca &c.*

XXVIII. Anno MDCLI. quum pestilentia Barcinonem invasisset, Marca mense Martio se contulit in monasterium sancti Hieronymi Murtensis, quò singulis æstatibus secedere consueverat; ibique aliquandiu commoratus, dein ad Granollerium accedens, & ad Ostalricum, demum iter Galliarum ingressus est mense Iulio. Haud sanè aliàs tristior fuit Barcino; ac diem abitionis ejus sic universa civitas prosecuta est ut lacrymis desiderij futuri dolorem indicaret. Celebratur adhuc eorum vaticinatio qui longam malorum seriem provinciæ imminere prædixerunt, quandoquidem eam Marca deserebat. Neque tamen omnem ejus curam abjecit. Nam Margarito, quem ex urbe ad alteram fluminis Bisaucij ripam, Moncadam inter & Gruam, X. M. P. à Barcinone

distantem evocaverat prid. Idus Iulij, Catalanorum salutem & negotia commendavit; profusísque utrinque lacrymis, tanquam non ampliùs visuri, discessere, Margaritus ad tuendam urbem, quam paulò pòst Hispanorum copiæ obsederunt, Marca verò in Galliam. Fuit sanè semper magna inter eos amicitia, ac tanta conspiratio consensúsque virtutum, ut Marca plurimi faceret Margaritum, eúmque valde amaret, hic verò Marcam in primis coleret & observaret, ac velut alterum parentem diligeret. Catalanos porrò omnes, à quibus se plurimùm amari Marca nosset, ipse quoque peculiari quodam semper amore prosecutus est; ut omnibus notum est qui Marcam noverant, & ab eo scriptum est in quadam epistola data ad Eminentissimum virum Iacobum Cardinalem Corradum, cui perpetua & constans cum Marca fuit amicitia & præcipua in eum inclinatio. Ac postquam in Galliam remeaverat, lætabatur supra modum quum occasiones nanciscebatur ad gratificandum hominibus illius gentis. id quod non rarò accidit. Ceterùm peragrata Catalonia & Gallia Narbonensi, ad Consoranos tandem perveniens, qui in Pyrenæis Aquitanicis siti sunt, eorum civitatem solenni pompa ingressus est III. Non. Augusti. Quamquam animus ejus modicis contentus, & inanium contemptor, facilè transmissurus erat hunc triumphalem apparatum, nisi id Consorani efflagitassent non mediocri studio, quò suam in eum observantiam publicè testarentur.

XXIX. Vndecimo dein Kalendas Septembris Karolus de Montchal Archiepiscopus Tolosanus, vir sanè pius & doctus, excessit è vita apud Carcassonem, ubi tum conventus Galliæ Narbonensis habebatur; cujus corpus initio mensis sequentis Tolosam delatum, supremo officio mandatum est in Ecclesia cathedrali. Inter Episcopos verò qui funus curarunt adfuit & Marca; cui vetus cum Karolo fuerat familiaritas ob similitudinem morum, & quia eruditionis fama conglutinat amicitias insignium virorum. Memoria teneo adstantium oculos in Marcam, quem mihi tum primùm videre contigit, præcipuè fuisse conjectos; comitante jam fama, archiepiscopatum Tolosanum ei destinari. Neque reticebo tam magnum virum Karolo visum fuisse Marcam ut cupiverit imaginem ejus in tabella depictam habere, quò eam in bibliotheca sua, quæ magna & locuples erat, conlocaret inter illustrium virorum imagines quibus illa erat ornata. Ceterùm ipse Tolosa paulò pòst digrediens, Regem adiit, ut juramentum fidelitatis, quod vocant, pro episcopatu Consoranensi præstaret præsens præsenti ex antiquo & recepto apud Gallos more, nisi Princeps remittat. Præstitit autem VII. Kal. Februarij anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi secundi.

XXX. Actum dehinc de archiepiscopatu Tolosano: quem cùm plures Episcopi cuperent peterentque, Marca, licèt Regis animum nulla prece tentassset, ad eum nominatus est VI. Kalend. Iunij. Operæ pretium est edere in hoc loco fragmentum ex epistola quæ à sapientissimo viro ea de causa ad Innocentium decimum Pontificem Romanum scripta est. *Non me latet*, inquit, *quantopere huic oneri ferendo vires meæ sint impares: quarum tenuitatis apprime conscius, ne dignitatem illam exambirem, planè fum deterritus. Attamen tanti Principis de me judicium fecit ne illam nec petenti oblatam detrectarem, ex mero debiti obsequij officio divinæ opitulationis certissima præsidia expectans, si sanctitatis vestræ, quæ Christi Domini vices gerit in terris, consensus accedat & auctoritas, quæ à priori Ecclesia exsolvere & alteri præponere sedis apostolicæ privilegio sola potest. Ego sanè polliceri nolim immensis & insolitis Ecclesiam Tolosanam utilitatibus ex mea translatione auctam iri; sed industriæ qualiscunque meæ probandæ latiorem campum in ejus regimine apertum iri quàm in Ecclesiæ Consoranensis angustis finibus inficiari non debeo. O me felicem, quando veteris illius atque sanctissimi sacerdotis Exuperij exemplo (qui ex præsidatu in Hispaniis acto cathedram illam suscipiens, eam deinde rexit juxta pium atque prudens Innocentij primi ad ejus consulta responsum) licebit per Innocentij decimi decretum, post gestos magistratus regios in Gallia & Hispania, episcopatus quoque curis functo mihi, Tolosanæ sedis administrationem capessere!* Sciebat sanè vir eruditissimus diversum ab Exuperio Episcopo Tolosano fuisse Exuperium illum qui præsidatum in Hispaniis egit. Quis enim ignorat? Verùm cùm argumentum esset accommodatissimum ad rem quam tractabat, scirétque præterea Principum aures ita esse formatas ut nihil nisi jocundum lætúmque accipere velint, vim aliquam inferre veritati non abnuit ut Pontificem alioqui difficilem ac morosum, sibi faventem ac propitium habere posset. Quod ideo retuli, ut eatur obviam scrupulosæ cujusdam scriptoris diligentiæ, qui in adversariis suis adnotavit lapsum heic esse Marcam. De quo admonitus à me vir optimus paucis ante obitum mensibus, risit hominis supinitatem, qui non animadverteret cujusmodi argumentum in ea epistola tractaretur. Neque enim historia scribebatur. Non displicet profectò hominibus eruditis quòd oratores veri

limites nonnunquam excedunt in compositione verborum, ut auditorum aures aliqua voluptate permulceant & alliciant.

XXXI. Sed illud incommodum in primis Marcæ accidit, quòd inter tumultus domesticos ad archiepiscopatum Tolosanum nominatus, rursum moram rerum experiri necesse habuit, variis de causis, ac inter alias, quòd Ianseniſmi apud Innocentium accusatus cùm fuisset à malevolo quodam, cujus nomen edere nunc non libet, purgationis occasio expectanda fuit. Nam originem & causas morarum, & qui earum auctores fuerint, alio in tempore memorabo, postquam locus non erit invidiæ, neque periculum ex veritate; quæ, ut ait Poëta Comicus Afer, plerunque odium parit. Quòd nisi Pontifex constitutionem suam adversùs doctrinam Ianseniij tum temporis edidisset, futurum erat ut Marca sententiam Romanorum expectaret ultra biennium. Bene igitur habet quòd tandem in consistorio habito x. Kalendas Aprileis anni MDCLIV. placuit purpuratis patribus & eorum patri Innocentio ut vir summus Ecclesiæ Tolosanæ post longi temporis moras præficeretur. Datumid haud dubiè ingentibus ejus in Ecclesiam & apostolicam sedem meritis, & votis populorum, ac præterea urgentissimis Regis Christianissimi literis, cui Romanorum mora & tergiversatio in re tanti momenti jamdiu displicebat. Sexto Kalend. Iulij ejusdem anni, Parisiis, in Capella Borbonia nunc diruta, quæ haud procul castro Luparæ visebatur, Marca juramentum fidelitatis, ut moris esse adnotavi suprà, Regi Ludovico XIV. præstitit pro archiepiscopatu Tolosano. Et quia vetere instituto Romanus Pontifex consuevit Metropolitanis dare Pallium de corpore beati Petri sumptum, *plenitudinem videlicet pontificalis officij*, ut loquuntur veteres & novæ formulæ, quo in ordinationibus & certis tantùm festis anni diebus in provincia uti eis licet, illud nomine Innocentij decimi Pontificis Maximi III. Nonas Iulij Archiepiscopo nostro concessit Dominicus Seguierius Episcopus Meldensis, qui Petri Galliarum Cancellarij frater erat.

XXXII. Sequenti tum mense Novembri Marca profectus in Galliam Narbonensem, in cujus conventibus Archiepiscopus Tolosanus habet jus primæ sententiæ, Idibus Decembris advenit in urbem Monspelienſem; ubi conventus illius anni agebatur à sereniſſimo Principe Contio tum è Catalonia reduce. Suum hoc iter versibus ipse expositit anno ætatis suæ sexagesimo. Vt inde appareat vires illas mentis, quæ juventam quasi divino quodam spiritu ac furore afflant, seni non defuisse, vividámque illi ac viridem senectam obtigisse. In postremis sic habetur:

Monspelium advehimur, quò nos tractoria Regis
Legitimis promptos evocat obsequiis.
Conventus Occitanæ tuna gentis habebat
Contius, Hispano victor ab hoste redux.

XXXIII. Habito tandem conventu, Tolosam ad sedem suam pervenit Idibus Martij anno MDCLV. absque pompa: quam ut evitaret, dixit adventum in urbem suum in ea incidere tempora quæ Pontificem prohiberent agere diem festum atque solennem, quippe dies illa fuit sabbatum ante Dominicam Passionis. Perstitítque postea secretis ac publicis sermonibus solennia hæc recusare; adeo ut quum conventui Narbonensi præsideret anno MDCLIX. ac civitas Tolosana eum per legatos aç frequentes literas oraret ut pateretur honores sibi haberi publicè qui omnium ordinum consensu decreti erant, nunquam ad id animus ejus flecti potuerit. Certè posteritas ad eximium quoddam decus & laudem hujus civitatis hauddubiè referet quòd viro optimo & præstantissimo amplissimos & maximos honores habuerit, ac summa observantia viventem coluerit. Neque sua laude fraudabuntur Canonici metropolitanæ Ecclesiæ sancti Stephani. Etenim Pontificem suum Marcam sic per omnem vitam reveriti sunt ut filij solent parentes à quibus se plurimùm diligi sciunt. Dederunt profectò posteris magnum sapientiæ ac virtutis exemplum, quando subortis aliquoties dissidiorum inter ipsos & Marcam occasionibus, eum omnium suarum controversiarum judicem & arbitrum esse non semel scripto rogaverunt; nec unquam lis inter eos contestata est. id quod, opinor, nemini ante Marcam contigerat antistiti. Non pœnituit illos istius obsequij, nec est cur pœnitere debeat. atque utinam tales in futurum nanciscantur Archiepiscopos qui Marcam aliquo modo referre possint. Sed revoco me, ut ad id revertar unde digredi me coëgit pietas & optimi viri sancta memoria.

XXXIV. Haud multò post adventum ejus habitus est Tolosæ conventus Episcoporum provinciæ Tolosanæ: in quo cùm agendum esset de mittendis delegatis ad comitia generalia Cleri Gallicani, Marcam in primis eligi placuit. isque Lutetiam mense Augusto ea de causa profectus est. Verùm vix illuc pervenerat, quum ex præcepto Principis in Galliam Narbonensem remeans, conventui ejus præfuit apud Pedenatium, locum amœniſſimum, in diœcesi Agathensi situm. Interim cleri Gallicani comitia Parisiis habebantur. Illuc itaque Marca se con-

ferens anno MDCLVI. perhonorificè in eo cœtu susceptus XIII. Kalend. Aprileis, deinceps in plurimis occasionibus ostendit quanta ingenij vi polleret, & quàm præclara eruditione ac doctrina præditus esset. Nam auctoritatem Romani Pontificis, quam per summum nefas aliqui deprimere conabantur, fortiter & strenuè vindicavit adversùs æmulos. Gnarum id Alexandro septimo, qui post absoluta demum comitia honorificas ad Marcam literas die XXII. Novembris anni MDCLVII. scripsit; quibus ei grates egit ob assertam sedis apostolicæ dignitatem, & ut deinceps pergeret in eadem reverentia verbis amantissimis hortatus est. Scripsit tum temporis historiam sive *Relationem* (sic enim ipse vocavit Gallico vocabulo, cùm Gallicè scripta sit) rerum in Gallia gestarum in causa quinque propositionum ex libro Cornelij Iansenij excerptarum; quæ in commentariis cleri Gallicani descripta, seorsim dein edita est. In ea originem & progressum mali, pertinaciam eorum qui doctrinam Iansenij tuebantur, Summorum Pontificum decreta adversùs illam, catholicæ Ecclesiæ consensum, & cetera quæ interim contingere, apertissima & dilucida admodum narratione explicavit, nemine prorsùs adjuvante. Id autem ea de causa visum est adnotare, quòd in epistolam quandam à cœtu illo ad Regem scriptam Kalendis Septembris anni MDCLVI. irrepserit Relationem illam fuisse confectam ab Archiepiscopo Tolosano & ab alio quodam Episcopo. Tanta autem erat Episcoporum Gallicanorum de Marca opinio, ut cùm scribendæ erant literæ de re quapiam gravi, hoc ei onus summo consensu imponerent ut pro omnibus ipse scriberet, secuti videlicet exemplum Episcoporum Africanorum, qui Aurelium Carthaginis Episcopum eo munere fungi voluerunt in Concilio Carthaginensi, & Episcoporum item Africanorum apud Sardiniam magno numero exulantium jussu Regis Trasamundi, qui Fulgentio Ruspensium Episcopo utebantur in pari causa. *Propterea*, inquit Ferrandus Diaconus Carthaginensis in libro quem scripsit de vita ejus, *quandocunque rescribebant consulentibus, Episcoporum nomina cunctorum dicebantur in titulo, sed solius beati Fulgentij sermo tenebatur in stylo.* Extant sanè novem epistolæ ad sanctissimos Ecclesiæ Romanæ antistites à Marca scriptæ nomine Episcoporum Gallicanorum, quarum pleræque sunt editæ: quæ licèt aliorum Episcoporum nomina contineant, ab uno tamen Marca dictatæ sunt. Extant præterea quamplures epistolæ ad diversos scriptæ ab Episcopis Gallicanis, quàrum auctorem esse Marcam satis compertum est.

Codex Canon. Ecclesiæ Afric. c. 89. Ferrandus in vita Fulgentij c. 20.

XXXV. Nondum finis impositus erat comitiis cleri Gallicani, quæ anno demum MDCLVII. A.D.X. Kalendarum Iunij dimissa sunt, quum derepente infausti auspiciis prodiit libellus famosus, sub titulo epistolæ ad illustrissimum Dominum de Marca Archiepiscopum Tolosanum, quo ejus fama atrociter proscindebatur, & auctoritas Romanæ sedis per summam audaciam apertè violabatur. Libellum hunc secutus est alius haud moderatior, & ipse, ut prior, absque auctoris nomine. Censebant plerique amicorum præclarè facturum Marcam, si nebulonum istorum improbitatem retunderet; ut universi agnoscerent putidas eorum calumnias, & ut eos suæ puderet impudentiæ. Alij contrà, inferius dignitate & gravitate ejus rati si quicquam reponeret, præsertim cùm impostorum nomina ignorarentur, suadebant ne sibi hunc laborem asciscceret, néve luctaretur cum umbris. Ipse, utrum respondendum esset, meditationi suæ reliquit; ac tandem abstinendum censuit, contemnendos existimans, ut ipse aiebat, latentes post columnas mali nominis debitores. Itaque is honor audacibus illis scriptoribus non obtigit ut in eos styli mucronem Marca stringeret. At Romæ, & Lutetiæ, libri eorum publicis edictis prohibiti sunt & cremati; ut illic quoque esset concordia sacerdotij & imperij, quemadmodum ipse scriptum reliquit in quadam epistola.

XXXVI. Anno MDCLVIII. VII. Idus Aprilis incidit in gravem morbum, quem plevritim medici vocant à dolore laterum, quo tantùm non periit; ac Viaticum, ut nos Christiani vocamus, tanquam discessurus, accepit, tribuente, ut optaverat ægrotus, illustrissimo Appamiarum Episcopo Stephano Cauleto, suffraganeo Ecclesiæ Tolosanæ, qui tum fortè Lutetiæ aderat. Convaluit tamen ex eo morbo; ac mense Maio, ex medicorum sententia, in villam Issiacum in agro Parisiensi sitam, quæ IV. M. P. abest ab urbe, se contulit, vitandi caloris causa, & ut procul urbis impedimentis, valetudini daret operam. In hac solitudine, si tamen solitudo vocandus est locus in quo tantus vir degebat, respirare paululùm cœpit, & privati viri vitam aliquantisper egit. Invisebant eum amicorum intimi, non ob aliud quàm ut lætos cum eo dies agerent, & sic valetudini ejus consulerent. Igitur confirmatus à morbo & à novis tentationibus, cogitavit de profectione in suam diœcesim, à qua eum abduxerat rerum publicarum necessitas; eámque ob rem libros

suos, schedas, suppellectilem denique omnem Tolosam præmisit mense Augusto.

XXXVII. Sed cùm ad profectionem se diligenter præpararet, cui necti posse moras non providebat, præter expectationem ac desiderium suum Lutetiæ retentus est jussu Principis. Et quia ipse, quò licentiam abeundi faciliùs impetraret, aiebat sibi decorum non esse ut absque ulla causa aut privata aut publica abesset à sua diœcesi, inventa est ratio qua scrupulus omnis ex animo ejus evelleretur, adlecto videlicet eo in numerum Ministrorum Status. Ita vocant eos quos Princeps secretis suis propiùs admovet, & quorum consiliis utitur in republica administranda. Diploma tamen statim datum non est ob subitum Regis discessum & præcipitem profectionem ad urbem Lugdunensem; ac in Burgundia demum confectum est, apud Divionem, XVII. Kalendas Decembris. Haud pigebit compendio referre verba hujus diplomatis: in quo Princeps ait se, quum intimum Consilium crearet, statuisse unum etiam antistitem in illud admittere, quò suam in clerum Gallicanum inclinationem ac propensionem indicaret. Et quia agnoverit neminem Episcoporum Gallicanorum hoc honoris gradu digniorem esse quàm Marcam, ob singularem intelligentiam ejus & probatam longa experientia in negotiis publicis industriam, tum etiam ob magna ejus in rem Gallicam domúmque regnatricem merita, quibus omnibus rebus bonam de se existimationem, magnam famam, & benevolentiam regiam populorúmque promeritus sit, cùm sapientiam consiliorum ejus consecuti semper sint eventus felices, his videlicet de causis sibi visum esse ut vir ille, cujus præterea majores magnam reipublicæ operam navaverint in iis rebus quæ ad religionem catholicam stabiliendam & ad prosperum regni statum conservandum pertinuerunt, ad dignitatem Ministri Status vocaretur, ut deinceps in omnibus regiis Consiliis haberet jus sententiæ. Neque profectò Princeps sapientissimus silentio transmisit res ab eo præclarè gestas domi foríque. Summis enim laudibus extollens sapientiam judiciorum ejus, quandiu Senator & Præses fuit in Parlamento Palensi, ac dein postquam inter Consistorianos admissus est, flectens postea ad prudentiam ejus in exercendo munere Visitatoris generalis Cataloniæ, ait administrationem ejus, quæ septem per annos duraverit, eò majori dignam præconio, quòd in difficillima tempora inciderit, planéque opus fuisse prudentia ejus & caritate in rem publicam ut regia auctoritas in ea provincia retineretur.

XXXVIII. At Marca jussus Principem sequi, Parisiis discedens III. Nonas Novembris, Lugdunum pervenit XVII. Kal. Decembris: quò paulò pòst advenere etiam Dux & Ducissa Sabaudiæ ac sorores Ducis, ut Regem Ludovicum XIV. matrémque ejus Annam Austriacam, & Philippum Ducem Andegavensem, illic agentes, invisérent. Vidimus autem in ea urbe eminentissimum Cardinalem Hieronymum Grimaldum Aquarum Sextiarum Archiepiscopum, quem suis apud Antonium Cardinalem Barberinum officiis adjuvisse Marcam suprà retuli, quum sedis apostolicæ Nuncium ageret apud Ludovicum Regem anno millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio. Neque silebitur in tempore quàm non vulgari amicitia Marcam ea tempestate honestaverit. Vidimus etiam illic illustrissimum virum Iosephum Mariam Suaresium Episcopum Vasionensem, cui magna cum Marca intercedebat amicitiæ necessitudo, quíque me aliqua sua benevolentia prosecutus est, & quibusdam memoriis ornavit usui futuris in libris meis de vita rebúsque virorum illustrium Lemovicensium. Marca porrò Lugduni commoratus usque ad Idus Ianuarij anni insequentis, ea die, Rege Lutetiam redeunte, ipse ex præcepto ejus Narbonem petiit, conventum Galliæ Narbonensis illic habiturus. Igitur Ararem navigio ingressi propter Athanacum, ubi quondam Augusti aram fuisse conlocatam docuit Marca in libro de Primatu Lugdunensi, in Rhodanum mox delabimur; ac Viennam, Valentiam, Avenionem, Tarasconem, Belliquadrúmque (Vgernum olim dictum) prætervecti, Arelatem demum pervenimus A. D. XVII. Kalendarum Februarij: ubi ab illustrissimo viro Francisco Grignano civitatis illius Archiepiscopo, & ipso intimo hauddubiè Marcæ amico, splendidè ac peramanter hospitio accepti sumus. Postridie transgressi in Galliam Narbonensem, proxima nocte diversati in oppido sancti Ægidij, ac sequenti die in Montepessulano, dein XIII. Kalend. transito Araure fluvio, propter quem olim situs erat vetus Cessero, Biterras pervenimus. Narbo nos deinde hospites habuit XII. Kalend. Februarij.

XXXIX. Illic agendo conventui maximè intentus Marca, intervallis tamen negotiorum utebatur ad noscendas antiquitates urbis. Aderat illustrissimus Bosquetus Episcopus Monspelienſis; lætabatúrque quòd vir sibi amicissimus tantam curam Narbonis, unde ipse ortus est, haberet; ac simul loca circumjacentia invisebant, scru-

tantes secreta maris, & vasta stagnorum spatia dinumerantes; stupendámque veterum Romanorum industriam & audaciam mirati sunt, qui alveum, rupto etiam aliquot in locis saxo, Ataci flumini ædificaverunt in medio stagno per immensum spatium. Instituerat equidem Marca peculiarem librum edere, quo singillatim de his omnibus rebus disseréret. Erant enim quamplurima notatu digna; sed quæ tamen eruditum scriptorem desiderarent, ut obscura fabulis, & à veritate ab utero aberrantia, in viam reducerentur. Verùm omisit hoc consilium postquam anno sequenti nactus occasionem de iis agendi, nihil eorum prætermisit in libris quos scripsit de limitibus Galliæ Narbonensis & Hispaniæ Tarraconensis. Ceterùm eum illic agentem atrox casus perculit, mors videlicet Archiepiscopi Narbonensis, à quo ordinatum esse Marcam suprà retuli: qui vita excedens apud Narbonem XVII. Kalend. Aprilis, quatriduo pòst ingenti luctu provinciæ sepultus est in Ecclesia cathedrali, sacra funeris peragente Marca. Tum verò peracto conventu, Narbone excedens pridie Kalend. Aprilis, III. Nonas Tolosæ se reddidit.

XL. Tum temporis Eminentissimus Cardinalis Mazarinus in extremos Galliarum limites profectus, apud vicum sancti Ioannis Luziensis ad Oceanum constitit in diœcesi Baionensi, quò eum accedere compulerat desiderium revocandæ pacis inter potentissimos Galliarum & Hispaniarum Reges jamdiu de gloria magis quàm de imperio certantes. Illuc Mazarinum assecutus Marca, & ab eo comiter ac benignè acceptus, ac secretorum ejus aliquoties particeps factus, non antè recessit quàm ab ipso admonitus est Regem brevî Tolosæ adfuturum, ubi conventus Occitaniæ habendus insuper erat. Intellexit Marca aperiri sibi viam reditus in suam diœcesim. Itaque ea protinus arrepta, in Benearnum denuo pergens, (nam antea illic quoque fuerat mense Iulio) dein ad Vicum Aquensem, quem ob aquarum salubrium copiam vulgato vocabulo Vasconico Bagnerias nuncupant, demum Tolosam se retulit VII. Kalendas Octobris.

XLI. Haud multò pòst aperiuntur comitia Occitaniæ apud Augustianos; atque interim Rex Ludovicus, Philippus frater, & amborum mater Anna Austriaca, Tolosam advenere pridie Idus Octobris cum amplissimo totius aulæ comitatu. Advenientes Marca excepit in introitu Ecclesiæ cathedralis, vestibus pontificalibus, ut fieri solet, indutus; habita quoque brevi ad Principem oratione, qua testaretur lætitiam apud eas gentes conceptam ob pacem factam & ob adventum ejus in hanc urbem. Dein supplicationes Deo actæ. Ceterùm ea fuit Marcæ felicitas in his comitiis, in quibus præsedit, ut & privilegiorum provinciæ conservandorum rationem invenerit, (quod illi maximam apud populos gloriam peperit, eorúmque in eum amorem mirificè auxit) & Regi insuper fidem suam probaverit. Sanè post actum conventum, ipse, comitantibus omnium ordinum in comitiis consistentium viris, ad palatium archiepiscopale, ubi Rex cum tota familia regia habitabat, progressus, ut moris est, munera provinciæ majestati ejus obtulit V I. Kal. Ianuarij, habita quoque oratione plena dignitatis & eruditionis accommodatæ auribus Principis.

XLII. Anno MDCLX. mense Ianuario habitus fuit conventus Episcoporum provinciæ Tolosanæ: in quo, ut in superiore, actum fuit de mittendis delegatis ad comitia generalia cleri Gallicani, ac præterea de eligendo Agente generali in rebus cleri, cujus electio eo anno pertinebat ad Episcopos Tolosanos. Piget referre historiam hujus conventus, nimiùm profectò cognitam ex sermonibus hominum, & ob pertinaciam contendentium de administratione illa. Neque aliud à vobis, æquissimi lectores, exegerim quàm ne refricetis obductum vulnus, néve traducere velitis eos qui silentij mei auctores sunt. Satis illi pœnarum viro optimo dederunt.

XLIII. Iam antea Mazarinus, cùm facta pace Tolosam venisset, Marcæ significaverat Regem in eum conjecisse oculos ut unà cum illustrissimo viro Hyacintho Serronio Episcopo Arausicano, qui Perpiniani apud Ruscinones morabatur, & cum iis viris quos Hispaniarum Rex ob eandem causam missurus erat in eas regiones, expenderet qui fuerint olim limites Galliæ Narbonensis & Hispaniæ Tarraconensis in ea Pyrenæorum montium parte. hanc enim esse conditionem pacis, ut Gallia coërceatur intra suos limites antiquos, quà Cataloniam attingit. Igitur Tolosâ digressi A. D. XI. Kalendarum Martij, ad Carcassonem citò. Deinde Livianam, Narbonem, Leucatam, ac Salsulas, nota priscis scriptoribus nomina, pervenientes, postremò Perpinianum ingressi sumus V. Kalendas: ubi Marca habitavit in ædibus Iosephi Margariti, veteris amici. Advenientes porrò nos splendidè accepit Arausicanus Episcopus, obviam etiam progressus usque ad Salsulas, quæ X. M. P. absunt à Perpiniano. Quin & urbs

Hieron. in epiſt. de mulier. ſepties ſida.

Perpinianenſis, quaſi convulſa ſedibus ſuis, prorsùs quaſi migrare putaretur, ut Hieronymi verbis utamur, ad excipiendum ſpectandúmque Marcam effuſa, obviam quoque ei proceſſit uſque ad aliquot milliaria. Ipſe verò inter venerantes gratantéſque aſpiciebatur, eò lætior, quòd durare viros in amicitia & abeſſe adulationem intelligeret, ac præterea apud eos valere memoriam veteris ſui erga eos amoris & rerum ab eo præclârè geſtarum in his regionibus. Intererat videlicet jam tum, quod eſt pulcherrimum, poſteritati ſuæ. Vidimus Perpiniani venientes apud eum Catalanos, non ob aliud quàm ut ſui in eum amoris abundantiam illi oſtenderent; viri boni, ſi ſe amari intelligant; aſperi & duri, ſi ſe contemni noverint.

XLIV. Expectabantur interim Hiſpanici delegati; quos rumor erat ſtatim adfuturos ac Marca perveniſſet ad Ruſcinones. eam ſolam eſſe cauſam morarum. Intelleximus poſtea commentum id fuiſſe, quum vidimus eos adeo lentè feſtinare ut non antè loco ſe moverint quàm noſtri ad Mortaram, tum Cataloniam loco Regis Hiſpani tenentem, miſiſſent clariſſimum virum Petrum à Ponte Abbatem Arularum in diœceſi Helenenſi, qui fuerat olim in familia Marcæ, rogaturum ut eorum profectionem urgeret, & ut cum eo conſultaret de loco ubi commodè tractari poſſet limitum utriuſque regni definitio. Tandem igitur advenerunt Ceretum XIII. Kalendas Aprilis: quò ſe quatriduo antè contulerant Marca & Serronius, ne illis mora ullo pacto imputari poſſet, cùm ex Abbate audiviſſent de eo loco inter ipſum & Mortaram conveniſſe & delegatos brevì adventuros. Ceretum porrò oppidulum eſt ſatis amœnum haud procul Teco flumine, XVI. M. P. à Perpiniano, in extremis ferme comitatus Ruſcinonenſis finibus. Nam ad quartum ab eo milliarium ſpectatur caſtrum Bellaguardiæ; infra quod viſebantur olim trophæa Pompeij in ſummo Pyrenæo poſita, quæ, ut docet Strabo, Hiſpaniam & Galliam diſterminant. íſque locus hodie eſt in confinio Galliarum & Hiſpaniarum.

XLV. Accidit autem ut quum Ceretum perveniſſemus, Serronius pro imperio edixerit ut ruſtici illarum partium gratis paleam alendis delegatorum equis ſubminiſtrarent. Sueta hæc utplurimùm in his regionibus equorum pabula; ne videlicet animal ſuapte natura ſuperbum, nimia laſcivia inſoleſceret, ſi fœno tantùm, quod ibi pinguiſſimum naſcitur, aleretur. Æquiſſimum porrò videbatur ut illos privatim quiſque de ſuo juvaret qui rei publicæ cauſa relictis ſedibus ſuis, in eas regiones venerant non ſine magnis ſumptibus. Itaque edictum illud prompto obſequio amplexi ſunt populi; videbantúrque quotidie erumpentes è montibus ruſtici, paleam ut juſſi erant deferentes. Marca tamen nihil earum rerum quæ venales erant accepit ſine pretio, gnarus videlicet temporum quibus Cataloniam & adjacentes regiones mirabili abſtinentia & integritate adminiſtraverat, adeóque hunc vitæ ordinem non deſerendum. Has hominis virtutes ſponte celebrabant indigenæ, publicè reputantes moderationem ejus, & quòd toto vitæ tempore æquabilis eſſet, nulli gravis, & in neminem contumelioſus.

XLVI. Duo illi viri quos Rex Hiſpanus cum Marca & Serronio committere voluit, erant Catalani, atque ideo rei quæ tractanda erat propiores, viri ſanè graves, & huic negotio non prorsùs impares. Qui primas tenebat in hac delegatione, Eques erat ordinis D. Iacobi, vocabatúrque Michaël Salba, vir ſeverus & triſtis, vultúſque ad gravitatem compoſiti. Alteri, qui Catholici Regis Conſiliarius erat in ſenatu Cataloniæ, nomen fuit Ioſepho Romeo, ingenioſiſſimo viro, & feſtivo, utpote Dertoſenſi; & ſalutaverat Muſas. Cum his Marca apud Ceretum expendit veterum loca quæ Ruſcinonenſem tractum ac circumjacentes populos Galliis aſſignant; initio ducto à promontorio Aphrodiſio, in quo templum Veneris, & Cervaria loco, qui Galliæ finis dicitur à Mela. Tum Melæ locus explicatus nova ratione, adductis auctoritatibus ex auctoribus finium regundorum. Rejecta & exploſa Ferdinandi Nonij, hominis Hiſpani, editio: qui abſque ulla vetuſti codicis auctoritate, & contra conſtantem omnium editionum ac librorum fidem, vim etiam apertam inferens bonæ menti, textum Melæ audaciſſimè, ne quid gravius dicam, corrupit, ut Hiſpanis ſuis gratificaretur. Diſputatum an monaſterium ſancti Petri Rodenſis, ultra quod aliqui aiebant templum Veneris fuiſſe ſitum in altera promontorij parte, intra Gallias retineri deberet; tametſi à longo tempore fuerit in regione Emporitana, quæ dubio procul Hiſpaniarum portio ſemper fuit. In diſputationem quoque venit comitatus Confluentinus, aſſerentibus Hiſpanis eum olim pertinuiſſe ad comitatum Ceretaniæ ac diſtingui debere à Ruſcinonenſi; contrà affirmante Marca eum ſemper fuiſſe in diœceſi Helenenſi, & partem quondam Ruſcinonenſis comitatus. Capſirium etiam, (quis crederet?) exiguus terræ angulus, ubi Atax fluvius Gallicus oritur, in controverſiam deductum eſt; licèt olim fuerit in diœceſi Narbonenſi, &

nunc sit in diœcesi Alectensi; quæ à Narbonensi resecta fuit auctoritate Ioannis XXII. Pontificis Romani. Quæsitum postea an Ceretani, ut hodie intelliguntur, fuerint olim intra terminos Galliarum, an verò Hispaniarum portio. Atque heic à Marca obiter emendata est vulgata Strabonis versio à Gulielmo Xylandro confecta, quæ Ceretanos ait esse gentem Hispanicam; ostensúmque est Græcum Strabonis textum nihil aliud docere quàm Ceretanos esse maximam partem Hispanicæ gentis, atque adeo aliquam Ceretaniæ partem Galliis attribuendam. Itum dein ad Vrgellenses & vicinos illis populos; quos ea de causa, inter ceteras, ad Gallos pertinere debere aiebat Marca, quòd in Pyrenæi jugo positi sint, ut docent Eginhartus & Poëta Saxonicus, & quòd Ecclesia Vrgellensis à Karolo Calvo Francorum Rege, cujus Præceptum authenticum vidimus ex archivo illius Ecclesiæ ad Marcam delatum, inter ceteras Septimaniæ, quæ Galliæ pars est, posita esse videatur. Addidit, totum Vrgellensem tractum eo tempore in Septimania fuisse; quandoquidem Ludovicus Pius Imperator in Præcepto suo, quod item authenticum vidimus ex archivo ejusdem Ecclesiæ allatum, monasterium sanctæ Gratæ, quod erat in diœcesi Vrgellensi, vult frui eadem libertate & iisdem privilegiis quibus cetera monasteria intra Septimaniam posita fruebantur. Intellexerunt Hispani sibi rem esse cum magno viro & antiquitatis peritissimo. Itaque cùm non viderent vias exeundi ex his difficultatibus, ac tamen nollent sibi quicquam imputari posse, totum negotium de industria conturbarunt, specie reverentiæ erga duos Administros regios, missis demum ad eos codicillis apud Ruscinones in prioratu beatæ Mariæ de campo confectis VIII. Kalend. Maij, in quibus continebantur diversæ eorum sententiæ circa limites in Pyrenæo figendos. Ceterùm hæc quæ dicta sunt, quamquam interfuerim omnibus testis oculatus, tamen ex Relatione uberrima quam de iis rebus Marca scripsit, qúæque ab eo missa est ad ampliſſimum virum Michaëlem Tellierium amicum suum, bona fide excepi; quòd non usque adeo credere velim meæ memoriæ, ut si quæ scripto tradita sunt, non existimem consulenda.

XLVII. Discedens autem Marca Perpiniano, ubi graviter ægrotavit, dissertationem reliquit de theca reliquiarum sancti Ioannis Baptistæ quæ servatur in Ecclesia Dominicanorum Perpinianensium, à se compositam per intervalla febris, ac Patribus illis traditam VI. Nonas Maij. Qua die iter ingressi sumus, Tolosam rediturí. Eo cùm perventum esset postridie Nonas, neque satis virium Marca haberet ad conficiendam viam usque ad vicum sancti Ioannis Luzienſis, ut illic Regi ac Cardinali Mazarino pacis arbitro rationem redderet rerum à se apud Ruscinones gestarum, sententiámque suam coram promeret, quæ apta videbatur ad finiendam controversiam de limitibus Cataloniæ & Galliæ Narbonensis, mihi, quo ipse amanuensi in his omnibúsque aliis rebus utebatur, onus imposuit deferendi illuc comprehensam scripto sententiam suam manu propria subscriptam. Haud dubiè adventus meus Hispanorum consilia turbavit, spe jam & opinione Ceretaniam omnem devorantium; adeo ut Administri regij in diversum abierint, dum Ceretaniam uterque Regi suo vindicare studet. Celebratam tum memini Philippi quarti potentissimi Regis Hispaniarum vocem, ipsi honestam, pro Marca honorificam. Agebatur, ut dixi, de Ceretania. Et quia Princeps ille intelligebat res in eo statu positas esse ut aut redeundum esset ad bellum, aut Ceretania dimittenda, optabat ut Marca præsens heic adesset. conquieturam enim statim controversiam, quæ sapientiâ viri facilè componeretur. Et ingens afflictis Hispaniæ rebus solatium videbatur Ceretaniæ imperium amittere judicio tanti viri, cujus magna per Europam fama & auctoritas erat. Sed tandem eó ventum est industria ac sapientia Mazarini, qui consiliis & eruditioni Marcæ plurimum tribuebat, ut relictis prorsùs intra Gallias comitatibus Ruscinonis & Confluentis, Capsirióque, & valle Querolij, magna etiam Ceretaniæ pars nostris finibus accederet, juxta novam Strabonis interpretationem. Tum verò redux ego apud Tolosam, convalescentem ex recenti morbo Marcam reperi: qui paulò pòst ad castrum archiepiscopale, cui Balmario nomen est, secundo ab urbe lapide, secedens, illic operam dedit explicandæ huic nobili controversiæ de limitibus regnorum, de quo libro, quoniam occasio tulit, pauca differam; ut interim dum editio ejus adornabitur, sciant curiosi antiquitatis quid in eo contineatur.

XLVIII. Instituerat olim Marca, qua erat in Cataloniam ac Catalanos propensione, historiam illius gentis scribere; quam magna ex parte confecerat in secessu Murtensi, haud procul Barcinone, ubi duos libros composuit ex quatuor quos meditabatur. Titulus autem eorum erat, CATALONIA ILLUSTRATA. Mutandæ inscriptionis occasio & causa fuit delegatio regia

ad

ad investigandos veteres regnorum limites. Quippe cùm legendo deprehendisset totum illum tractum, de quo controvertebatur, ab Eginharto aliisque illius ævi annalium scriptoribus aliquando vocari *Marcam Hispanicam*, interdum verò *Limitem Hispanicum*, usus est opportunitate materiæ ut libro titulum faceret de suo nomine. Itaque sic inscriptus est: MARCA HISPANICA, *sive* LIMES HISPANICUS. In libro primo proponit geographicam descriptionem Comitatuum Ruscinonis, Confluentis, & Ceretaniæ, dein tractûs Vrgellensis, & circumjacentium populorum, Capsiriique, & Querolij, & si quæ aliæ regiones in quæstionem veniebant. Causas dubitandi in utramque partem adfert, & rationes decidendi, emendatis per occasionem aut illustratis veterum scriptorum locis quibus in in hac operis parte utitur. Tum conquisita origine Atacis fluminis, quem Polybius Narbonem nominat, digreditur paulisper ad antiquitates urbis Narbonensis, cujus mœnia priscis temporibus alluisse Atacem manifestè probat contra recentiorum quorundam opinionem. Capitolium Narbonis, ac thermæ, ubi fuerint, indicat. Septimaniæ vocabulum recens, & serò repertum, nimirum post pulsos à Gotthis Romanos, unde à Sidonio effictum sit, novè prorsùs ac dilucidè explicat; deducens videlicet originem ejus, non à Biterra Septimanorum, ut plerique, sed ab ea Septem Provinciarum portione quæ Gotthis cesserat jure belli, quam Sidonius vocat Septimaniam Gothorum. Investigat ubinam hodie sit Illiberis, magnæ quondam urbis & magnarum opum tenue vestigium; utrum sit ipsa civitas Helenensis, an verò Caucoliberis. ac pro Helena definitum. Titi Livij locus de Illiberi explicatus & illustratus. Ostenditur hallucinatio eorum qui Concilium Eliberitanum apud Caucoliberim celebratum fuisse volunt, decepti affinitate nominis. Generales dein regulas ad disterminandas regiones proponit petitas ex verticibus montium, divergiis aquarum, & finibus diœceseon. In secundo libro agit de vetustis populis Cataloniæ seu Hispaniæ Tarraconensis, & quam provinciæ illius partem quisque eorum occupaverit. Non prætermittuntur nova nomina, & inventæ dein urbes aut oppida. Habet insuper egregiam & elegantem Montisserrati descriptionem. In tertio demum describit historiam illarum partium à temporibus Pippini Francorum Regis usque ad Hugonem Capetum, *præcipuè incumbens*, ut ipse ad Valerum Diazium scribit, *rebus ecclesiasticis explicandis, videlicet descriptioni bellorum adversùs inimicos crucis Christi gestorum, sive Sarraceni sive alio quolibet nomine appellentur*; non omissis Ecclesiarum constructionibus monasteriorúmque & aliorum piorum locorum fundationibus. *Nec invideo*, inquit ipse in epistola ad Lucam Holstenium, *Regum nostrorum gloriæ, quorum operâ, à temporibus Pippini usque ad Hugonem, religio in illis partibus restaurata est.* Vanum ergo est quod ait Fagetus, illustrissimum Archiepiscopum libris Marcæ Hispanicæ, quorum duos jam olim composuerat apud Barcinonem, duos alios addidisse occasione controversiæ de limitibus regnorum in Pyrenæo figendis. Etenim unicus tantùm liber additus est. Quòd si reverendus ille vir mihi credere non vult, qui assiduus auctori fui quum ista scriberet, qui meam ipsi operam in hoc commodabam, denique qui opus illud penes me habeo, non video quibus illum testimoniis convincere possim. Satis tamen erit ostendisse illum graviter errasse in ista re narranda, adeóque mirum non esse si in rebus gravioris momenti fidem & diligentiam ejus desiderare cogimur.

XLIX. Perfecto demum opere, postquam caniculæ furentis æstus deferbuerat, Marca cogitavit de profectione in urbem regiam. Ergo Tolosam relinquentes pridie Nonas Septembris, Burdegalam advenimus VII. Idus; ubi vir illustrissimus Henricus Bethunius Burdegalensis Archiepiscopus, qui semper constans in amicitia Marcæ fuit, eum detinuit per biduum, ut suum in eum amorem illi ostenderet. Dein per Santones & Engolismenses Pictonésque transeuntes ceteróque regiæ illius viæ populos, Lutetiam demum pervenimus IX. Kalendas Octobris.

L. Septimo dein Idus Martij MDCLXI. vita concessit Eminentissimus Cardinalis Mazarinus, inedia, purgationibus, & vi ipsius morbi, qui diuturnus fuit, consumptus. Morte ejus distracta est Ludovici domus. Nam quæ unius animo regebantur, separari deinceps ac dividi cœpere; Principe tamen summam rerum in se trahente, ac vigentem se & parem ingentibus negotiis ostendente. Igitur assignato cuique munere suo à Principe, rebus ecclesiasticis cum majestate ejus tractandis admotus est Marca; cúmque eo illustrissimus vir Harduinus Perefixa Ruthenorum Episcopus, & R. P. Annatus Presbyter è Societate Iesu, qui conscientiam Principis regere solet. Constituta hæc XVI. Kalend. Aprileis. Illud autem singulare eo die accidit, quòd cùm electio de viris illis à Rege facta nota ubique

esset, & apud omnes pervulgata, unus tamen Marca fortunæ suæ ignarus erat; donec jussu Ludovici adveniens in ædes ejus Perefixa, qui eo demum mortuo ad archiepiscopatum Parisiensem nominatus est, hunc illi nuntium attulit ex insperato. Octavo pòst die additus his est vir illustrissimus Henricus Lamotha Hodencurius Rhedonensis olim Episcopus, nunc verò Auscorum Archiepiscopus. Ea porrò insecuta sunt tempora quæ latere Marcam non sinerent, industriámque ejus ac doctrinam, ob magna quæ suborta sunt negotia, desiderarent. Animus non est ea persequi, tum quia de omnibus longum esset dicere, tum etiam quòd quædam omittere in præsens juvat ob recentem invidiam, cui imparem me esse agnosco, quæ tamen dato tempore non reticebo, cùm vitam optimi viri paulò uberiùs describere aggrediar.

LI. Kalendis dein Novembris, post confecta feliciter negotia quorum causa ex Fonte-Blaudi Lutetiam jussu Regis Marca venerat unà cum illustrissimo viro Cœlio Picolomineo Nuncio apostolico, graviter ægrotare cœpit, ac tam atroci morbo, ut licèt ex eo emerserit, satísque firma valetudine uti visus sit per aliquot menses, nunquam tamen prorsùs convaluerit. Composuit illa tempestate Gallica lingua dissertationem de infallibilitate Papæ, quam ego ab ore dictantis excepi. Ea fuit postrema lucubrationum ejus.

LII. Extremo anno Eminentissimus Cardinalis Retzius Archiepiscopus Parisiensis, in gratiam reduci cupiens cum Rege, à qua jamdiu exciderat, ejus animum per amicos tentavit; ac Princeps optimus passus est frangi severitatem suam, ut longi exilij tædium tolerantem in gratiam recipiens, magnum clementiæ suæ exemplum daret. Cœptum inde quæri in civitate rerum novarum avida quisnam Ecclesiæ Parisiensi præficeretur, quòd statim dictum ac statim vulgatum sit Cardinalem illum archiepiscopatu cessurum. Plures itaque erant in ore vulgi multos, ut solet, destinantis dum unus eligatur. Sed Marca præcipuè celebrabatur, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia cùm par videretur, Princeps quoque in eum inclinare credebatur. Igitur omni civitate finem hujus negotij impatienter expectante, IV. Kalend. Martij anno MDCLXII. Ducissa Retzij ad Regem detulit chirographum Cardinalis apud Commerciacum in diœcesi Tullensi confectum XV. Kalendas Martij, quo pura & simplex cessio, ut vocant, archiepiscopatus Parisiensis continebatur. Quo factum est ut Marcam Rex ad se statim accerseret nihil minùs cogitantem quàm ut de archiepiscopatu Parisiensi illo die ageretur. Neque enim sciebat quid accidisset. In cubiculum itaque interius, ubi Princeps solus erat, introductus; & ab eo comiter acceptus, ex ipsius ore brevî intellexit liberum majestati ejus deinceps esse quem liberet Ecclesiæ Parisiensi præficere, quòd in manu haberet chirographum Cardinalis Retzij sponte eam deferentis. Addidit nihil hac Ecclesia illustrius esse intra Gallias, nec ullum esse sacerdotium, quantumvis ampliissimum, quod cum Parisiensi possit comparari. Illud autem se Marcæ eò lubentiùs donare quòd existimaverit virtutes ejus tantas esse ut facilè primum illi locum obtineant inter Episcopos Gallicanos, scirétque præterea fidem ejus in familiam regnatricem longa experientia probatam esse. Proinde acciperet quantum Princeps tribuere amico posset & amicus à Principe accipere. His dictis, chirographum Marcæ tradidit. Ille verò grates agens, memoriam beneficij hujus sempiternam fore pollicetur, quandiu vita suppeteret, archiepiscopatúsque Parisiensis donum sibi datum eò magis æstimandum esse dixit quòd regale esset, ac præterea quòd in eum ultro conlatum qui, ne paulò humaniùs de propriis virtutibus sentire videretur, illum petere noluerat. Quia tamen Princeps sapientissimus, quem ipse velut Dei interpretem in hoc negotio intuebatur, quandoquidem Ecclesia in eum contulerat jus nominandi Episcopos, existimaverit ipsum tam illustri beneficio dignum esse, nolle se muneribus ejus obniti; neque altiùs scrutari quibus de causis ipsum supra omnes collegas suos extolleret. satis sibi esse quòd à Principe & à tali Principe eligeretur. Fidem dein suam in Regem perpetuam fore affirmavit; ac tamen eam augeri non posse, cùm tanta foret ut nec recenti beneficio obligatus, eóque maximo, majorem præstare posset; sed agniturum Regem quanta sit, quoties mandata ejus ad se perferrentur. Reposuit Ludovicus nihil addubitare se de fide promissorum ejus, cetera ei facillimum hauddubiè futurum regiis jussis obsequi, quæ semper intra limites æqui consisterent. Insigne visum est earum literarum initium quas eo die Princeps ad Alexandrum septimum Pontificem Romanum scripsit, ut eum consilij sui certiorem faceret; in quibus ait ingentes virtutes intelligentiámque & singularem pietatem Marcæ, ac magnam & ampliissimam operam ab eo in multis arduis negotiis navatam Ecclesiæ, sibi, & Reipublicæ, ejus apud se ponderis fuisse, ut ipsi Parisiensem archiepiscopatum

ob hoc donaverit, quò tantis virtutibus gratificaretur, præmiúmque illis debitum tribuerer.

Tres-saint Pere, Les grandes qualitez, la suffisance, & la singuliere pieté de Messire Pierre de Marca Archevesque de Toulouse, & les grands & recommandables services qu'il a rendus à l'Eglise, à Nous, & à cet Estat dans les affaires les plus importantes, nous convians de plus en plus à le gratifier, Nous luy avons accordé & fait don de l'Archevesché de Paris vacant par la demission pure & simple que nostre tres-cher & tres-amé Cousin le Cardinal de Retz dernier titulaire & possesseur d'iceluy en a faite par acte du XV. *du present mois. Ce que nous avons bien voulu faire sçavoir à vostre Sainteté, & la supplier & requerir autant que nous pouvons à ce que son bon plaisir soit à nostre nomination, priere, & requeste de pourvoir ledit sieur de Marca dudit Archevesché de Paris, luy octroyant & faisant expedier les Bulles & provisions apostoliques necessaires suivant les memoires & instructions qui en seront presentées à vostre Sainteté, laquelle nous prions Dieu, Tres-saint Pere, vouloir longuement maintenir & garder pour le bien & utilité de son Eglise. Escrit à Paris le* XXXI. *jour de Fevrier 1662.*

Vostre devot Fils le Roy de France & de Navarre LOVIS.

Ceterùm vulgato Principis facto, manifestum fuit quæ lætitia hujus civitatis, quæ omnium alacritas fuerit, ex eo æstimantium quantus Princeps futurus esset Ludovicus, qui admodum juvenis tam sapienter eligeret, & ad æternam ejus gloriam pertinere facinus illud asseverantium, eóque laudes ejus illustrari. Ipse verò boni facti sibi conscius, tacere non poterat; sed apud omnes prædicabat, velut sententiam singulorum exquirens; lætabatúrque hauddubiè vehementer cùm accedere intelligeret universorum consensum, procul ab adulatione.

LIII. Sed præclarè scriptum est nihil infra lunam esse nisi mortale & caducum. Venio enim ad fatalem illum & acerbum diem quo vir optimus nobis post magnum & diuturnum morbum ereptus est. Fallúntur profectò qui existimant diem adimere ægritudinem hominibus, & dolores, quantumvis magnos, vetustate mitigari. Dies enim non modò non levat luctum hunc meum, sed etiam quotidie auget magis; adeo ut non sperem unquam adimi posse, quandiu durabit recordatio viri illustrissimi, quæ non perpetua esse non potest. Ira numinis in res nostras fuit hic casus & debita sceleribus nostris pœna; atque utinam lentiori gradu ad vindictam sui divina ira processisset. Sed finem facio querelarum, ne non tam calamitatem nostram deplorare quàm Deum incusare videar, & veniam ad id unde me affectus meus abstraxit.

LIV. Quinto Idus Maij, quæ dies Iovis dicebatur, Marca satis diù in horto suo post prandium ambulavit, lætus, & nulla ægritudinis signa præferens. In cubiculum tamen postea secedens, lassitudinis mentionem fortè injecit; quam morbi indicium esse quis credidisset post longam ambulationem? Horâ dein quartâ decubuit, requiem defatigato corpori concessurus, ut ipse aiebat, sed re vera ex vi morbi. Quippe jam tum febre laborabat, quamvis leviter. Certè is initio morbus fuit ut & ipse & medici eum contempserint, licèt nihil interim omitterent eorum quæ ad restituendam valetudinem ejus necessaria & opportuna esse existimabant; adeo ut septimum post diem visus sit meliùs se habere, crederetúrque prorsùs convaluisse. Sed subitò tanta vis morbi prorupit VII. Kalend. Iunij ut de vita ejus metuere & medici cœperint, licèt metus suos fateri nollent. Scio enim uni ex ipsis, qui eo die ad visendum eum bene mane venerat, lacrymas excidisse abeunti; quamvis alacritatem vultu præ se ferens, bono nos animo esse juberet. Ita quippe comparati sunt medici, ut quamquam sæpe intelligant, tamen nunquam ægris, aut iis quibus illorum salutem curæ cordíque esse norunt, illo morbo dicant eos esse morituros; ne utrisque molestiam exhibere videantur, néve mœrorem illis accersant ante tempus. Tum primùm verò Marca, quasi fatalem ac supremum diem imminere præsentiret, desperare de vita cœpit, sciens videlicet graviùs ægrotare eos qui cùm levati morbo videntur, in eum deintegro incidunt. Itaque licèt Vicario sancti Sulpitij (nam in ea parochia ægrotabat) initio morbi peccata sua confessus esset, iterum tamen v. Kalendas eo munere perfunctus est diligenter: ac postridie viaticum publicè accepit cum magna reverentia, ut decebat tantum virum. Meminisse possunt qui aderant quis fuerit tum vultus ejus, quæ modestia totius corporis, quàmque reverenter ac demissè venientem ad se Christum acceperit, prolocutus coram omnibus oratione brevi, sed docta, & religiosa, sententiam suam de præsentia corporis Domini nostri Iesu Christi in sanctissimo Eucharistiæ sacramento, dicens confidere se in meritis Iesu Christi, qui pro omnibus hominibus pretiosissimum sanguinem suum in ara crucis effuderat. His ita dictis, componens se rursum in omnem reverentiam, deprecatúsque errores suos & graves in Deum offensiones, ac pluries repetens in-

dignum se esse ut Dominus apud eum ingrederetur, Viatico se instruxit, arbitrio divino quod reliquum erat ex animo prorsùs permittens. Excussit profectò nobis omnibus lacrymas, tametsi lætitiam imitari coram pro virili quisque nostra studeremus, ne intelligere videremur eum in magno vitæ periculo versari. Nihilo tamen meliùs ipse de se existimabat, vanas esse & inanes spes nostras dictitans; adeo ut cùm aliquòt pòst diebus recreatus quodammodo videretur è morbo, nihilque deinceps metuendum esse medici pronuntiassent, ipse dixerit illos triumphum canere ante victoriam. Recruduit enim statim morbus atrociùs. Itaque Marca parum spei ponebat in remediis humanis: sed preces continuò ad Deum apud se fundens, facilè abstinebat ab omni sermone, nisi quando medici aderant, aut Vicarius sancti Sulpitij. Reliquo ferme temporis neminem suorum admittebat præter necessarios, nisi quum ipse alios vocari jubebat. Nam externorum nemo in cubiculum ejus introducebatur. Attamen quando dolor intervalla dabat, animúmque relaxabat, me lubenter audiebat legentem aliquod caput ex novo testamento, vel ex libro de amore Dei quem sanctus Franciscus Salesius Gebennensium Episcopus composuit. Horum enim librorum lectione valde capiebatur, sive sanus esset, sive ægrotus. Memoria teneo ipsum medicis, qui taciturnitatem illam in eo accusantes suadebant ut aliquorum familiarium colloquia apud lectum suum sustineret, hactenus respondisse auditurum se lectionem alicujus libri, ut morem illis gereret. Adeo pertinax fuit silentij propositum ut temperamentum quæreret quò medicorum monitis obtemperaret ac tamen nihil ex obstinato silentio remitteret. At Vicario interrogante cui præcipuè meditationi insisteret in tam diuturno silentio, dixit multas menti suæ cogitationes obversari, sed præcipuè cogitare de discessu ex hac vita, ideóque à se rationem anteactæ vitæ seriò exigere, Deique misericordiam crebrò implorare, quò veniam delictorum sibi tribuere dignaretur. Addidit se memoria repetere quæ sibi ex observationibus suis in novum testamentum & in psalmos Davidis in mentem tunc veniebant, quò animum divinis alimentis pasceret.

LV. Tanta autem magnitudo animi in eo fuit, ut licèt morbi longinquitas omnes patientiæ terminos excedere suaderet, ac vis ipsa morbi absque dolore esse non posset, nunquam tamen impatientiæ aut doloris signum dederit, nisi quum dormiebat. Scilicet robustus & excelsus animus inferius dignitate sua existimabat si dolere videretur; cohibuissétque impetum naturæ dolores suos confitentis, si tam in potestate nostra esset moderari affectibus dormientium quàm vigilantium. Sed habent nimirum fortassis animus & corpus vicissitudines suas. Ac sicut vigilantes, animi imperio, corporis servitio magis utimur, ut Sallustius dixit, ita corpore in libertatem vindicato per somnum, animus ei servire cogitur & sensus ejus palam promere. Vnde dubitare cogor verane sit Zenonis sententia, qui contrahi animum & quasi labi ac concidere existimavit dum homo dormit; an contrà, manentibus aliorum sententiis, animi quidem firmitudo semper eadem sit, ac tamen corpori nonnihil concedi debere intelligat, ut concordia inter utrumque perseveret.

LVI. Initio mensis Iunij, diem non memini, Marca visus est mortalitatem explere; intercepto videlicet pulsu venarum, & frigore jam occupante extrema corporis; oculis quin etiam conturbatis. eóque in statu permansit ad aliquot horas. Intelleximus nos ea esse funesta mortis præludia, quæ quater aut quinquies ante obitum ejus contigere non sine magno metu ac stupore nostri quoties evenirent. Nec ipse, quamvis non ignoraret cujusmodi præsagium esset abscessio illa pulsus in ægroto, signum aliquod mœroris vultu aut voce dedit: sed eodem vitæ ordine relinquendas esse terras arbitratus, abjecit omnem vivendi spem; ac tamen se totum medicis permisit, ne de benignitate Dei desperare videretur. Memoriæ interim suæ incuriosus non fuit; quando etiam sapientibus, ut ait alicubi Tacitus, cupido gloriæ novissima exuitur. Etenim cùm nollet perire lucubrationes suas, persuasúmque in animo haberet, id quod sanus ac bonæ mentis pluries dixerat, illas mihi uni notas esse, neque ab alio legi facilè posse ob frequentes lituras, & quia nemo alius cogitationum ejus peritus erat, vocari me quadam nocte jussit sub initium, si bene memini, mensis Iunij; cùmque mandata quædam verbo dedisset, ad extremum relinquere se mihi dixit omnes schedas ac lucubrationes suas, ut mea cura emitterentur in publicum. Haudubiè nihil mihi præclarius contingere poterat quàm ut vir summus moriens tali me honore dignaretur, hásque ultimas voces pectori meo relinqueret. Sed quoniam reverendus ille vir cujus in initio istius libri fecimus mentionem ausus est nuper scribere falsa me pro veris suppositisse, quanquam non sit operæ pretium, excutienda tamen est illa hominis temeritas, & gravissimis argumentis docendum vanam & stolidam esse narrationem

ejus. Sed antè quàm ad eam materiam descendam, necessarium arbitror de me aliqua dicere, cùm ex his etiam quæ dicturus de me sim colligi possit vanitas istius Fageticæ scriptionis. Quippe ex favorabili præstantissimi viri de me judicio, tum ex singulari ejus in me bonitate profectum est ut is extremum illud mandatum mihi dederit de quo nunc conqueritur Paulus Fagetus. Defendendi causa hæc, non gloriandi, loquor; tametsi probè sciam mihi vitio aut insolentiæ verti non posse, si gloriarer in eo quod vitam meam multùm exornat, actam nimirum meliorem ætatis meæ partem cum summo viro, amatum me ab eo fuisse, sic enim gloriari possum, denique illum bonam de moribus & studiis meis opinionem habuisse, nullo sanè merito meo, sed tamen habuisse. Si ista gloriarer, quis reprehensione dignum putare posset? Ad me igitur venio, narraturus quo pacto in domum magni viri admissus sim, quibus gradibus venerim in familiaritatem ejus, quæ fuerit illius de me opinio ex præcipuo ejus in me amore descendens.

LVII. Habitabam Tutelæ Lemovicum in ædibus clarissimi viri, & de quo plura dicerem nisi pater meus esset, Ioannis Karoli Baluzij, quum Marca, qui antea quoque pro sua singulari humanitate & occulta quadam in ignotum hominem inclinatione suo tempore eruptura plures ad me literas familiares manu sua dederat, Ioanni Baluzio fratri meo, qui tum Lutetiæ morabatur & ad visendum eum venerat, epistolam ad me mittendam tradidit pri. Kal. Iunij anni MDCLVI. qua me, nondum illi de facie notum, verbis honorificentissimis & amantissimis Lutetiam evocabat, ut apud eum essem, & ut de studiis nostris inter nos (quidpi enim ejus verba referam?) communicaremus. Dubitatum non est quin mihi rebúsque meis conduceret isthæc occasio. Itaque Tutela discedens A. D. XVIII. Kal. Iulij, cùm deinde Lutetiam perveniissem, habitare apud Marcam cœpi III. Kal. Iulij, quæ dies Iovis dicebatur, hora ferè undecima aut non multò secùs. O felicem illum diem, & æterna memoria dignum, nisi is ipse post sexennium rediens tam atrox animo meo vulnus inflixisset ut lætitia illius diei nequaquam comparanda sit cum dolore qui ex morte ejus secutus est. Quippe sexennio pòst, eadem die III. Kal. Iulij, Iovis quoque dicta, eodem ferme momento illum amisi quo cœperam ejus contubernio frui. Sed ad rerum ordinem. Igitur ex illo die assiduus ei comes, ita ut quoad possem ab ejus latere nunquam discederem, sive in urbe esset, sive peregrè proficiscebatur, didici quantum homo homini præstet & doctus indocto. Neque enim unquam ad eum accedebam in tot annorum spatio, & in tam frequentibus interrogandi audiendive occasionibus, quin abirem doctior. Erat namque tantus ejus in me amor ut me nihil celaret suarum observationum; eáque me familiaritate apud ipsum uti concessit, ut liberè interrogarem si quid inter studendum occurrisset quod assequi facilè non possem. Iam ea erat in illo bonitas ut persæpe anteverteret quæstiones meas, mecúmque liberalissimè ac lubentissimè communicaret quod ipse recenter adnotaverat. In libris autem componendis hauddubiè nemine alio studiorum socio & adjutore utebatur quàm me ipso. id quod vir optimus non tacebat ubi occasio tulisset. Nam & apud amicos, & scriptis etiam literis, hoc quicquid in me est ingenij & bonarum literarum laudibus abundè prosequebatur, ut omnes intelligerent me ab eo non mediocriter amari & aliquo apud eum in pretio esse. Quo factum est, ut dixi, ut cùm cogitaret de lucubrationibus suis, eas mihi volens lubénsque reliquerit, nullis in hoc precibus meis, quicquid importunè garriat graculus ille Fageticus. Quod si factum fuisset, dissimulaturus non eram, ut nec alia dissimulavi quæ non erant tanti momenti. Nam & gloriosum hoc quoque mihi fuisset, habitam à summo viro fuisse rationem petitionis meæ.

LVIII. Ista cùm ego scripsissem statim ferme ab obitu illustrissimi Archiepiscopi, pervulgatúsque fuisset hic meus liber, nemo tamen toto illo intervallo quod excurrit ab editione usque ad annum MDCLXVIII. quicquam adversùs hanc meam narrationem reposuit. Tandem vir reverendus Paulus Fagetus emersit è tenebris; & accepto pessimo consilio, cùm instituisset in publicum edere dissertationes quasdam quas ipse ait esse illustrissimi Archiepiscopi, vitam quoque ejus scribere aggressus est; in quâ cùm permulta dixerit contraria veritati, tum præfractè contendit illustrissimum Archiepiscopum mihi non solùm non donasse schedas suas, sed disertis verbis jussisse ut eas traderem ejus filio Galactorio de Marca. id quod me feciisse asseverat. Tum in furiosis illis ac dementibus satyris quas adversùm me vulgavit, & quibus nomen meum famámque obscurare se posse credidit cùm illas dictaret, acriter in me insurgit ac debacchatur, ac rursum clamitat Marcam jussisse ut schedas illas Galactorio restituerem, repudiatámque à summo viro fuisse petitionem meam, cujus ea fuerat temeritas ut earum editionem mihi commendari postulaverim. Primùm admiror hominis impudentiam, qui rem quam

ipse scit esse falsissimam, perfricta fronte mordicus contendit esse veram. Si quid in me criminis fuit, statim arguendum erat, nec sexennij silentio prætereundum. Ea argumentatio, ut ego quidem arbitror, plurimum momenti habet in hac causa. Sed tamen Fageti narrationem esse falsam ostendam etiam argumentis. Deinde aperiam originem hujus mali, & quibus furiis agitatus Fagetus ista adversùm me meditatus sit.

LIX. Primùm illud observandum est hoc loco, agnoscere Fagetum & confiteri versatum esse me *accurate* in describendis his quæ acta dictáque fuerunt per morbum illustrissimi Archiepiscopi, atque ob eam causam prætermissum ab illo esse istud argumentum. Deinde illud quoque ab æquis lectoribus postulo, ut etiam ex hac reverendi illius viri confessione colligant habendam mihi esse fidem in narratione rerum quas ægrotante Marca contigisse adnotavi eo tempore quo divinare non poteram futurum aliquando ut Fagetus evaderet scriptor vitæ ejus. Nam ex his duabus observationibus patebit manifestè vanitas istius Fageticæ fabulæ. Itaque scripsi initium istius morbi incidisse in diem v. Idus Maij, ægrotum meliùs se habuisse post septimum diem, ita ut crederetur prorsùs convaluisse, sed subitò tantam vim morbi prorupisse VII. Kal. Iunij ut de vita ejus metuere & medici cœperint. Vnde sequitur evidenter eum cogitare non potuisse de statu lucubrationum suarum à die septima morbi usque ad decimam sextam. Et tamen Fagetus ait illum *undecimo circiter morbi die* imperasse Baluzio ut lucubrationes suas redderet *perillustri Præsidi de Marca ejus filio quamprimum ex urbe Pali Lutetiam Parisiorum venturo*, huicque illum præcepto se *gnaviter* obtemperaturum respondisse. At si ista contigere postquam Marca desperavit de valetudine recuperanda, ut patet ex serie narrationis Fageticæ, omnino constantissimum est non contigisse undecimo circiter morbi die. Nam eo tempore ita se bene habebat Marca, saltem in speciem, ut amotus nobis esset tum omnis metus, & ipse de nulla alia re magis cogitaret quàm de valetudine recuperanda. Eo autem salvo, salvæ quoque erant lucubrationes ejus; quæ, eo vivente, penes ipsum esse debebant, adeóque penes Baluzium; neque opus erat ut earum editionem iste sibi committi postularet, quam curaturus esset ille quem tunc victurum esse & ipse & nos omnino credebamus. Sed hinc quoque narratio Fageti destruitur quòd ait ista mandata Baluzio esse quo tempore Præses expectabatur. Quippe is undecimo circiter morbi die nondum sciebat patrem ægrotare, adeóque rumor nondum esse poterat illum Lutetiam quamprimum adventurum. Nam & illud certum est, captum à Præside non fuisse consilium veniendi Lutetiam nisi postquam intellexit patrem in extremo vitæ periculo versari, & Palo digressum non esse ante medium mensem Iunium, id est, ante trigesimam septimam circiter morbi diem. Itaque Lutetiam advenit v. Nonas Iulij, id est, secundo & quadragesimo die post diem undecimam morbi, & quinquagesimo quarto ab initio morbi, quinto autem à morte patris.

LX. Huc usque (ut cum Hieronymo loquar) de criminibus meis, immo pro criminibus meis, quæ in me quondam subdolus laudator ingessit, non ut debui, sed ut potui, moderato dolore respondi. Superest ut quæ de schedis illis ac lucubrationibus olim dixi, ea nunc repetam, non in aversione, ut tum factum est, sed eo ordine quo peracta sunt. Statuit ergo Marca de lucubrationibus suis postquam desperare de vita cœpit, id est, post diem VII. Kal. Iunij. Tum verò me ad se vocavit, ut dixi, ac præsente reverendo illo viro mandata quædam dedit in aurem; dein palam ac voce quantum licebat elata mihi dono dedit schedas ac lucubrationes suas, earum editionem mihi verbis minimè ambiguis commendans. Referam enim ipsa ejus verba. *Quoad verò schedas ac lucubrationes meas*, inquit, *eas tibi habeto, tibíque illas commendo. Nosti consilia cogitationésque meas.* His dictis, avertit oculos, & in altera sponda recubuit. Ego verò ad Fagetum, qui in cubiculo ægroti aderat, & ad domesticos quosdam conversus, *Audistis*, inquam, *ultima verba illustrissimi Archiepiscopi?* Heic omnes uno consensu affirmare se nihil audivisse, quòd secessissent in angulum cubiculi cùm viderant Marcam jubentem ut aurem meam admoverem ori ejus. Tum ego: *Dedit ille mihi schedas ac lucubrationes suas, earúmque editionem mihi commendavit.* Illi rursùm affirmare se nihil audivisse. Testis est mihi Deus quia non mentior, & quòd rem ita ut gesta est exposui summa fide & eximia erga defunctum reverentia. Hieron. lib. 1. adv. Rufinum.

LXI. Res poscere videtur ut postea quàm à me repuli istius maledicentiæ vim, originem ejus causámque edisseram, ut etiam hinc colligere possit lector quàm nulla fides habenda sit reverendo illi viro adversùm me scribenti. Meminerat Fagetus veteris temporis, quomodo à prima statim pueritia in domum Marcæ translatus fuerat, quomodo vir summus ita descendisset olim ad ejus curam, ac crudi ingenij crustulis ita blanditus esset, ut etiam primis literarum elementis imbuendum susciperet, mox ad grammati-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

cam & cetera impulisset, ac succedente tempore cum illo studia sua liberalissimè communicasset, illóque amanuensi per multa tempora usus esset, ut etiam istis pulcherrimarum rerum illecebris inescaret juvenilem animum. Ex eo profectum meminerat ut ei vir illustrissimus olim commiserit custodiam schedarum suarum, quas ille per multos annos servavit, donec Marca, qui meæ fidei mandaverat schedas quæ apud ipsum erant Lutetiæ, dein, cùm Tolosam venissemus, permulta quæ in potestate Fageti erant mihi tradi jussit. Tum ille, quanquam his rebus non utebatur, primùm tergiversari, postremò fremere & indignari quòd thesaurus ille avaro incubatori auferretur. Ea fuerunt initia dissidij dissensionisque nostræ, quæ deinde in apertam discordiam erupit. Etenim cùm postea illustrissimus Archiepiscopus venisset Lutetiam, & Fagetus in ædibus ejus habitans videret omnia ad me translata esse, nullam porrò negotiorum aut studiorum cognitionem sibi dari, graviter & iniquo animo tulit illum contemptum, & in me, tanquam hujus mali causa essem, qui sibi potiùs imputare debebat, omnes machinas movit ut me ab ea possessione dimoveret. Denique eò res evasit ut & nullum inter nos commercium esset, quamvis intra eosdem parietes habitaremus, quamvis communis nobis mensa esset; idque sciente Marca, cui mores & ingenia Fageti jamdiu displicebant, quique satis intelligebat unde profectum erat odium ejus adversùm me. Sed ad illud odium velut cumulus accessit morbus illustrissimi Archiepiscopi. Ferre non potuit Fagetus se præsentem præteritum ab eo fuisse cùm de statu lucubrationum suarum deceneret, se inquam qui se gloriatur non aversò à Musis animo esse & magnam de summa sua eruditione concepit opinionem. Hinc illæ lacrumæ. Hanc ille ob causam commoto & exulcerato adversùm me animo est. Putavit enim hæc postrema mandata mihi dari non potuisse à summo viro quin inde statim colligi deberet parvam fuisse Marcæ de Fageto opinionem, quandoquidem de re cogitans præclarissima, consanguineum suum præteribat, ut curam hanc imponeret homini extraneo. Hunc dolorem suum frequenter patefacit reverendus ille vir in satyris adversùm me scriptis, in quibus identidem clamitat necessariò descendisse se ad istud argumentum, injurias suas ulturum, & famæ suæ consulturum, quam tentari ac pessumdari vociferatur ex hac narratione mea. Sed his omissis, ad rerum ordinem redeo.

LXII. Tertio Idus Junij, cùm appropinquare se supremis Marca crederet, nihilque omissum vellet ex officio boni Christiani, iterum sacri corporis dominici pignus accepit, secretò tamen, neque ut viaticum; ac toto ferme illo tempore quo Missæ sacrificium in cubiculo ejus faciebat Presbyter domesticus, intecto capite esse voluit, quò reverentiùs se erga Deum haberet; removítque manum meam, qui caput ejus operire tentaveram.

LXIII. Gravescere interim cœpit valetudo ejus & in extremum discrimen adduci, adeo ut & medici ipsi, omissa dissimulatione, an quòd antea bene speraverant, aliquot pòst diebus monuerint vix ullam esse spem vitæ. Octavo Kalend. Julij, urgente febre, & recedente rursum motu venarum, dubitarunt, tanta vis morbi erat, an postridie reperturi essent vivum. Ergo media ferè nocte accitus Vicarius impartiit ei extremam unctionem; præbebátque se ipse ungendum, ad omnia intentus, & loquenti interdum respondens. Redire dein vires, velut ad novos conatus, mirantibus medicis senem diuturno & acerbo morbo vexatum tamdiu vivere.

LXIV. Postera dies levamentum aliquod dolori ejus attulit, perlatis Alexandri septimi literis, quibus eum faciebat certiorem de translatione ejus ab Ecclesia Tolosana ad Parisiensem. Eas ipse legi jussit, attentissimèque audiit. Neque dubitavit asserere Archiepiscopum se Parisiensem prorsùs esse, & Ecclesiam urbis regiæ deinceps, se vivo, pastore orbatam dici non posse, postquam nominationem Principis Romana sedes approbaverat. Præstat autem eas hoc loco referre.

Venerabili fratri Petro Archiepiscopo Parisiensi.

ALEXANDER PP. VII.

VEnerabilis frater, salutem & apostolicam benedictionem. In consistorio secreto quod hac mane habuimus, fraternitatem tuam ad Ecclesiam Parisiensem ex Tolosana transtulimus: nec dubitamus quin zelus, virtus, & auctoritas tua rebus omnibus archiepiscopatus istius, & præsertim Jansenismi zizaniis, uti scribis, diuturna Præsulis absentia succrescentibus evellendis omnino salutaris futura sit. In quò sinè pietatis aliarúmque virtutum tuarum injuria foret si eas adeo præclarè spectatèque tanto cum bonorum omnium plausu currentes adhortari vellemus. Porrò sacrum collegium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium cùm promeritis tuis, tum paternæ caritati erga

te noſtræ tribuit ut expenſarum pro expeditione facilitatem eam quæ pro temporis rerúmque circumſtantiis fieri maximè potuit, libenter indulſerit. Omnipotentem Deum piis conatibus tuis in iſta paſtorali vigilia propitium faventémque precamur, apoſtolicam benedictionem fraternitati tuæ peramanter impertientes. Datum Romæ apud ſanctam Mariam Majorem, ſub annulo Piſcatoris, die v. *Junij* MDCLXII. *pontificatus noſtri anno octavo.*

LXV. Iam antea Canonici Pariſienſes, quò dolorem ſuum univerſis teſtatum facerent, pro valetudine Marcæ, quem ſummopere optabant ex eo morbo convaleſcere, preces ad Deum quotidie fundebant in ſacrificio Miſſæ; eóque exemplo idem factitatum eſt eorum juſſu in parochialibus Eccleſiis & in monaſteriis. At viſis tunc Alexandri literis, quas à me ad eos perferri Marca juſſit, ſolennes in cathedrali Eccleſia preces, ut mos eſt in magnis Pontificum Pariſienſium periculis, fieri decreverunt; expoſito videlicet ad adorandum ſacratiſſimo corpore Domini noſtri Ieſu Chriſti IV. Kal. Iulij, ut fideles populi ad matrem Eccleſiarum Pariſienſium ſupplices accederent, Dei miſericordiam pro eo ægrotante imploraturi. Par cura fuit ſereniſſimi Principis Henrici Borbonij Abbatis monaſterij ſancti Germani Pratenſis apud Lutetiam, qui III. Kalend. preces quoque ſolennes, expoſito item ſanctiſſimo corpore Domini noſtri Ieſu Chriſti, pro eadem cauſa fieri imperavit in Baſilica ſancti Germani; anxiis quoque ob eam rem & valde ſollicitis monachis Benedictinis Congregationis ſancti Mauri in illo monaſterio habitantibus, quorum fuit magna erga viventem reverentia, quòſque vir optimus haud vulgari amore proſequebatur. In ceteras quoque regni urbes & provincias manavit hic populorum ardor & caritas in Marcam; adeo ut in quamplurimis Galliarum monaſteriis & Eccleſiis aſſiduè ejus ſanitas à Deo flagrantiſsimè poſtularetur, ut ex multorum ſermonibus & literis intellectum eſt. Sed quo Toloſanos piaculo taceam? qui cùm viventem Marcam plurimùm amaverint, non paſsi certè ſunt ei defieri vota ſua in lamentabili hoc caſu Conſtat ſanè tanta ac tam religioſa fuiſſe populorum vota, ut ni aliter divina providentia jam ab initio morbi ſtatuiſſet, haudubiè ægrotus à morte revocari debuerit. Sed venerat noviſsima ejus hora & ultima periodus calamitatum noſtrarum. Horret animus commemorare tempus illud quum ex horto optimi viri, ubi fortè ambulabam, properè accitus ſum, ut extremum ejus ſpiritum exciperem. Itaque ſtatim in cubiculum ejus feſtinavi, metuens videlicet ne abſente me moreretur. Spirantem tamen adhuc inveni, ſed ita ſpirantem ut planè jam exanimis dici potuerit. Quippe ſic eum ſubitò vis morbi oppreſſit ut nullus corporis illius ſenſus officio ſuo fungeretur. Neque multò pòſt extinguitur inter amplexus & lacrymas ſuorum. Paucioribus tamen lacrymis compoſitus eſt; & noviſſima in luce deſideravere aliquid oculi ejus, cariſſimum videlicet filium, quem unicum habebat, Galactorium de Marca, patris in munere Præſidis Palenſis ſucceſſorem & Abbatem monaſterij ſancti Albini Andegavenſis, qui quinto demum Nonas Iulij huc advenit.

LXVI. Deceſſit Marca ad III. Kalendas Iulij, quæ dies divo Petro Apoſtolo ſacra erat, hora ferè undecima matutina, aut non multò ſecùs, nono & ſexageſimo ætatis anno nondum exacto, cùm novem & quadraginta dies eum ſæva vis morbi attinuiſſet in lecto. Parvum forſitan & leve memoratu videbitur quod dicturus ſum. Dicam tamen. Cùm eum nos, qui domeſtici ejus eramus, quotidie ad mortem tendere cerneremus, ſpémque omnem abjeciſſemus, optabamus ſanè ut ſi vita conceſſurus erat ex hoc morbo, abiret ſaltem in die feſto divi Petri, cujus nomen ipſe ferebat. Audiit preces noſtras Deus, noſtrúmque luctum exiguo hoc ſolatio levare voluit: utinámque eadem facilitate apertas aures habuiſſet ad vota quæ concipiebamus pro valetudine ejus.

LXVII. Hactenus res vivo Marca geſtas memoravi, & quæ ægrotante eo ac morìente contigerunt. Nunc, quoniam fortuna nos ei ſuperſtites eſſe voluit, reliqua perſequar, ne ſupremum officium mortuo negare videar. Inter medicos nihil convenerat de morbi genere, neque cauſam invenerant; licèt artem ſuam optimè callerent, & in id omni ſtudio incumberent ne fallerent néve fallerentur. nam & amici erant. Occultam vim morbi eſſe affirmabant, quantum arte aſſequi poterant. Quippe febris interdum remiſſior, ſæpe ex nullis cauſis apparentibus augebatur; & medicamenta, quæ frequenter ſuggerebantur, ſingulares omnino effectus conſequebantur, & ægroto utiles. Decies profecta vena eſt. Decies bene ceſſit; ac ægrotus toties viſus eſt meliùs habere. Pertinacia tamen morbi ſemper eadem; & ipſe crebrò querebatur ſe ex viſceribus laborare, manúmque jecori identidem admovebat. unde conjiciebant medici, ac ex aliis etiam indiciis, inteſtinum illud eſſe læſum & affectum. Abſceſſum quoque

ſuſpicabantur

suspicabantur alicubi inesse : quem tametsi manifestè deprehendas, quod est difficillimum, quomodo medicinam adhibebis ? Igitur, eo mortuo, postularunt ut exanimati corporis anatomia fieret, tum ut morbi genus deprehenderent, tum etiam quòd dicerent utile domui ejus futurum. Aperto itaque cadavere pridie Kal. Iulij, viscera omnia integra & admodum sana apparuerunt; jecore tamen ac pulmone exceptis, in quibus vis morbi residebat. Illud utcunque liviscens, & præ ardore febrili friabile, manibus vel leviter compressum, totum facilè discerpebatur, & in exilia abibat frustula. At major pulmoni impressa labes. Nam præterquam quòd totus utrinque extima sui parte pleuræ firmiùs adhæresceba, ferè totus insuper lobus dexter abscessu prævio suppuratum passus, in frustula crassiuscula ex mero pure compacta concreverat. Mox, recedentibus medicis, corpus lotum more Christianorum, & vestibus pontificalibus, ut fieri solet, convestitum, Pallio quoque archiepiscopali ornatum, in sarcophago plumbeo conditum est ; cui juncta fuit ænea lamina, in qua hæc scripta fuerunt. Hic. jacet. corpus Illustrissimi. ac. Reverendissimi. D. D. Petri. de. Marca. Archiepiscopi. Parisiensis. et Tolosani. qui. obiit. iii. Kalend. Iulij. anno. Domini. M. dc. lxii. ætatis. suæ. lxviii. mense. v. die. vi. anima cujus. requiescat. in pace. Amen.

LXVIII. A prandio sepultura peracta est à Canonicis ceteríque Presbyteris & Clericis cathedralis Ecclesiæ Parisiensis, hora ferè nona, funeris sacra peragente Decano ; corpúsque Marcæ, ut ipse vivens optaverat, humatum est in choro illius Ecclesiæ, infra cathedram Archiepiscoporum. Suprema hæc ei persoluta pridie Kalend. Iulij. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararéntque quæ in superiorum Pontificum Parisiensium mortibus honora & magnifica facta fuerant. Vnum occurrit quod respondeam, decessisse illum in loco non suo, adeo ut difficillimum fuerit omnia observare solennia quæ in prædecessorum ejus funeribus observata fuisse memorabant; festinatam quin etiam sepulturam ob diuturnum morbum, & ne filius ejus, qui propediem adventurus erat, reperiret corpus insepultum.

LXIX. Reliquit Marca præclaras lucubrationes multas, præter eas de quibus suprà memoravi, dignas profectò quæ manibus eruditorum hominum terantur. Psalmorum enim Davidis lxxxii. priorum atque item lxxxviii. sensum literalem & perpetuum exposuit juxta mentem LXX. Interpretum ac editionis ejus quam Vulgatam vocamus ; additis Glossis, ut ipse vocat, sive Annotationibus ad locos difficiliores, & indicatis etiam interdum eruditorum virorum diversis ac discrepantibus sententiis : perfeciséetque hoc opus si longiorem illi vitam Deus tribuisset. Instituerat præterea componere integrum opus de veteribus canonum collectionibus, præsertim Romanæ Ecclesiæ ; non omissis interim canonibus Africanis, in quibus multa persæpe occurrunt quæ lectorum diligentiam morantur, qúæque viri docti manum hauddubiè desiderant ut difficultates complanentur. Nec tamen omnino periit hoc opus ; supersúntque ex eo fragmenta aliquot magno usui futura eruditis. De exemptionibus quoque monasteriorum edere destinaverat aliquot dissertationes. Illud tamen admoneri in primis convenit, illas nunquam fuisse elucubratas ab illustrissimo viro.

LXX. Sed in primis deplorandum est Marcæ per valetudinem ejus non licuisse epistolam scribere quam ultro promiserat se scripturum ad clarissimum & eruditissimum virum Philippum Labbeum Presbyterum è Societate Iesu : in qua Honorium Romanum Episcopum, quem seculi nostri malignitas in Concilio sexto Oecumenico damnatum esse contendit ut Monothelitam, ab ea labe prorsùs immunem reddidisset, ostendisséetque nihil aliud in eo damnatum esse præter negligentiam, & quia varie se gesserat. Primùm enim probare decreverat evidentissimis argumentis germana esse acta illius Concilij, neque à Græcis corrupta, contrà quàm visum est nonnullis viris eruditissimis. Deinde probasset Honorium illic fuisse damnatum, non quia Concilium putarit illum docuisse hæresim, ut quidam existimant ; sed quia Sergij Patriarchæ C P. & Cyri Alexandrini consultationem ambiguis responsis eluserat, neque statim damnaverat hæresim tunc recens emergentem. Vnde data populis Orientis occasio credendi Monothelitarum opinionem non esse hæreticam, quandoquidem eam prima sedes non feriebat anathemate. Scilicet Honorius eo deceptus est, quòd Patriarchæ illi pollicerentur Orientem universum, ubi Nestorij & Eutychetis errores vigebant, ad unitatem Ecclesiæ catholicæ rediturum, Conciliíque Chalcedonensis decretum de duabus naturis in Christo unitis amplexurum, si concedi aliquo modo posset unicam in Christo voluntatem fuisse. Et cùm nova hæc opinio, ut sunt omnia ferme nova, interpretationi tum obnoxia esset, quando videlicet non-

dum damnata erat ab Ecclesia, Honorius, quò faciliùs Orientem à vetustis erroribus revocaret, οἰκονομικῶς & per dispensationem à summo jure recessit, ut Marcæ verba ad hunc locum traham. Hæc tamen dispensatio infeliciter illi cessit; ut jampridem observatum est in libro tertio de Concordia cap. XIII. §. IX. Nam hinc factum ut damnationis sententiam in eum pronuntiaverit sexta synodus, persuasúmque fuerit orbi universo illum insanam unius voluntatis opinionem fovisse, quam incipientem extinguere debuerat. Adferam heic loca veterum quibus sententiam suam fulcire Marca destinaverat, ut epistolæ illius jacturam aliqua mea diligentia resarciam. Agmen ducet Leo secundus Pontifex Romanus; qui de Honorio in synodo sexta damnato loquens, hæc ad Hispanos Episcopos scribit: *Qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit.* Sui similis est idem Leo in epistola ad Imperatorem Constantinum Pogonatum: cujus verba in contextu quidem Latino subobscura sunt, sed in Græco mirè conveniunt cum verbis epistolæ ad Hispanos. Ὅστις ταύτην, inquit, τὴν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, οὐκ ἐπεχείρισε διδασκαλίᾳ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ἁγνίσαι, ἀλλὰ τῇ βεβήλῳ προδοσίᾳ μιανθῆναι τὴν ἄσπιλον παρεχώρησε. Quæ sic rectiùs exprimi censebat Marca: *Qui hanc apostolicam Ecclesiam non est conatus lustrare doctrina apostolicæ traditionis, sed prophana proditione puram maculari permisit.* Imperator Constantinus manifestè docet Honorium in hac fidei causa se variè gessisse. *Ad hæc & Honorius*, inquit ille in edicto suo, *qui fuit antiquæ Romæ Papa, hujusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sui extitit oppugnator:* ὁ τῆς αἱρέσεως βεβαιωτὴς, καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ προσμαχόμενος. *Significat*, inquit Marca, *pugnantia inter se scripsisse Honorium, atque hoc pacto hæreseos fuisse confirmatorem. Quæ in eandem cum Leone sententiam recidunt.* Hæc verò loca congesserat Marca antè quàm discederet Parisiis, ad Fontem-Blaudi accessurus, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo primo. Quibus addere volebat locum quendam ex Diurno Pontificum à Labbeo indicatum, ubi scriptum est Honorium pravis Monothelitarum dogmatibus fomentum impendisse. Existimabat enim Marca negligentiam Episcopi in causa fidei crimen esse quod depositionis pœna plecti deberet. In cujus sententiæ probationem adferebat rescriptum Imperatorum Honorij & Theodosij ad Aurelium Episcopum Carthaginensem, datum v. Idus Iunias, Ravennæ, Monaxio & Plinta Coss. *Comminatur enim Princeps secundùm canones*, ut Marca scribit, *episcopatus amissionem iis qui segniter se gesserint adversùs Pelagianos, & præter expulsionem à civitatibus, quæ pœna secularis est, interdictam quoque in perpetuum communionem.* Addunt Imperatores: *Vna enim eadémque culpa est eorum qui aut dissimulando convenientiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint.* Idipsum docent, ut Marca adnotatum reliquit, Leo primus & Innocentius tertius in Concilio Lateranensi. Vnde colligebat ipse potuisse Honorium à sexta synodo damnari, non quòd docuisset hæresim, aut quòd Monothelitis consensisset, sed ob negligentiam in damnando eorum errore; cùm eadem sit culpa, ut inquiunt Imperatores, eorum qui aut dissimulando convenientiam, aut non damnando favorem noxium præstiterint. Nam *inferiorum ordinum culpæ* (ut ait sanctus Leo in epistola tertia) *ad nullos magis referendæ sunt quàm ad desides negligentésque rectores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam.* Primùm enim Honorij silentium, aut, ut cum Augustis loquar, dissimulatio, ex epistolis Papæ Leonis secundi deprehenditur; qui eum redarguit quòd Monothelitarum hæresim negligendo confoverit, & quòd proditione sua apostolicam Ecclesiam, quæ pura erat, maculari permiserit. Eædem Leonis epistolæ docent eum favorem noxium præstitisse huic pestiferæ doctrinæ, quam non, ut docuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit. Constantinus quin etiam Imperator hoc sensu dixit Honorium fuisse hujus hæreseos confirmatorem. Sed præterea extant ipsæ Honorij epistolæ ad Sergium Patriarcham scriptæ, & in synodo sexta recitatæ, ob quas synodus illa, cùm agnovisset eum aliquo modo tergiversatum esse in causa fidei, sententiam damnationis in eum protulit ut negligentem; quòd negligentia Episcopi in causa fidei crimen sit atrocissimum, cui omnem veniæ spem præcidunt iidem Augusti. Nam quod ad Honorij doctrinam attinet; jam alij probaverunt eum prorsùs aversum fuisse ab errore Monothelitarum, neque illis unquam consensisse; ut inutilis omnino futura sit mea opera, si velim hanc partem suscipere probandam. Dispensatio mera fuit, & quoddam velut obsequij genus, quo populos Orientis demereri studebat, ut eos dein faciliùs ad unitatem Ecclesiæ catholicæ reduceret. Habes heic, erudite lector, delineationem quandam rudem epistolæ ejus quam vir eruditissimus scribere decreverat: quæ si ab eo confecta fuisset, dubium non

est quin singulari beneficio sibi devincturus fuerit apostolicam sedem.

LXXI. Manent præterea adhuc quamplurimæ dissertationes ecclesiasticæ, nimirum,

De Stemmate Christi.

De tempore adventus Magnorum: Et an Reges fuerint.

De patria Vigilantij.

De tempore Synodi Sirmiensis plenariæ: Et de Valentis & Vrsacij venia.

De canone quinto synodi Constantinopolitanæ.

De synodica epistola synodi Illyricianæ habitæ decreto Valentiniani senioris, quæ extat apud Theodoretum lib. 4. hist. eccles. c. 9.

De forma regiminis à Christo instituta in Ecclesia: Et de discrimine Clericorum & laïcorum ex jure divino.

In cap. Clericos. *3. q. 4. de Clericis brachio seculari tradendis.*

LXXII. Præter ea opuscula illustrissimi viri, habentur quamplurimæ ejus epistolæ Latinæ ad diversos scriptæ: quæ si referrentur in volumen, magnum proculdubio facerent. Extant enim scriptæ ejus nomine, quamquam & aliquoties alieno, ut suprà monui, epistolæ ad Summos Pontifices, Cardinales, Episcopos, & alios viros dignitate aut eruditione præstantes: quarum nonnullæ, ut dicam quod res est, continent tantùm familiare literarum inter magnos viros commercium multo urbanitatis sale aspersarum; at ceteræ, quæ magno in numero sunt, tractant de multis ingentibus negotiis publicis ac privatis, aut de rebus ad rem literariam illustrandam spectantibus. Extant etiam quamplurima Gallicè scripta opuscula, quæ recensere longum esset: quorum quædam tantùm heic adnotabo, ut gustum reliquorum præbeam. Nam omitto de industria magnam molem narrationum sive relationum, codicillorum sive memoriarum, (Gallicè *Memoires*) & epistolarum, quas Gallicè scripsit occasione diversorum ingentium negotiorum, quæ & ipsæ magno volumini sufficere possunt.

Questions notables de l'Histoire de France.

Traité du Sacre des Roys de France.

De la publication du Concile de Trente.

Des Indulgences.

Des resignations volontaires des Eveschez.

De l'information des vie & mœurs des Evesques Nommez.

Des reparations des Eglises ordonnées par les Bulles aux Evesques.

Du droit de visite qu'ont les Evesques aux Eglises des Reguliers.

Traité de l'approbation des Reguliers pour Confesser.

Du droit des Coadjuteurs.

LXXIII. Lubet heic, in fine hujus libri, aliquantisper excurrere per laudes & memoriam magni viri, inita nimirum pulcherrima comparatione inter illum & Agricolam Taciti socerum. Vterque enim gradatim ad summos honores pervenit quibus in republica quisque sua functus est. Agricola Britanniam provinciam tenuit ultra septem annos; Marca verò Cataloniam tantundem temporis administravit. Ambo illustri genere nati, speciosas opes habuere, non tamen nimias. Neuter fortunas suas auxit ex pecunia publica, neque ex bonis provincialium. Prudentia in utroque par, & humanitas propè singularis. Vis enim tibi compendio describam illustrissimum Archiepiscopum? Audi Tacitum de Agricola loquentem: *Quòd si habitum quoque ejus posteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris supererat. Bonum virum facilè crederes, magnum libenter.* Nihil dicas intereesse inter eos; nisi quòd Marca felicior Agricolâ, bonos Principes nactus est, longioremque ac tranquilliorem vitam vixit.

LXXIV. Rursum operæ pretium puto heic describere versus aliquot Terentij, quòd eos huic meo instituto mirificè convenire arbitrer, malímque elegantissimi Poëtæ verbis uti quàm meis, ut animi mei sensa exprimam.

Sic vita erat, facilè omnes perferre ac pati
Cum quibus erat, cùmque unâ, his se dedere,
Eorum obsequi studiis, adversus nemini,
Nunquam præponens se illis.

Magnam esse facilitatem ejus & comitatem omnis ordinis homines ultro confitebantur ac prædicabant; quæ tanta fuit, ut vel humillimæ sortis homines facilè admitteret, comitérque exciperet, quoties ejus ope indigebant; neminem contemnens, & in neminem contumeliosus. Attamen ejus facilitas non sine gravitate erat, neque comitas sine severitate; adeo ut cùm viri auctoritate gravis honorem nusquam corrumpi per familiaritatem sineret, difficile intellectu esset utrum eum amici magis vererentur an amarent. Nam, quod est rarissimum, (recurrit enim Agricola) nec facilitas illi auctoritatem nec severitas amorem deminuit. Viros verò literatos ac studiis doctrinisque deditos non referrem in familiaritatem ejus admissos, cùm id satis supérque notum sit, nisi me ita agere moneret versus ille Terentianus: *Nunquam præponens se illis.* Etenim quamvis literatos, qui ad eum frequenter tanquam ad omnis eruditionis parentem ac magistrum veniebant, eruditione supera-

ret, nunquam tamen se supra illos extollebat; adeo ut si cui modestia ejus nota non fuisset, quæsiturus famam fuerit. atque in hunc modum eruditionis gloriam, ut de Nepotiano ait Hieronymus, declinando, eruditissimus habebatur. Nempe moderabatur eruditioni suæ, ne cui se præponere videretur. Nam vincere, velut Agricola, inglorium arbitrabatur. Nemini adversus fuit nisi malis, nec inimicitias cum aliquo exercuit, nisi coactus. ac semper remisit. quamquam & magnæ interdum causæ erant ob quas susciperе inimicitias cogeretur, nisi erectum & sublime ingenium cohibendos existimasset motus iracundiæ. Christianum in primis ac religiosum pectus habuit, offensionum immemor, & moris majorum summus imitator. Quippe sedem apostolicam summo semper studio prosecutus est; ejúsque dignitatem & jura sæpissime vindicavit adversùs eos qui coërcendam clamitant intra certos limites Romani Pontificis auctoritatem, quamvis persæpe non intelligant quid veneranda antiquitas præceperit custodiri. Neque tamen temperamenti egebat; nec, ut plerique solent, deformi obsequio excessit limites veri, constans in primis adversùs vim externam, quoties aliqua tentabantur contra priscum morem aut contra jura Regum Christianissimorum. Erat enim ille unus ex omnibus maximè aptus ad fovendam concordiam sacerdotij & imperij, cùm pari auctoritate & gratia apud Summos Pontifices & Reges Francorum viguerit, dum utrorumque jura, quod est difficillimum, fortiter ubique propugnaret absque alterutrius injuria aut offensione.

LXXV. Postquam defuncti sumus narratione vitæ illustrissimi Archiepiscopi, cùm jam ad finem operis perventum sit, operæ pretium est heic referre quantus sanctissimi D. N. Clementis Papæ IX. dolor fuerit audita morte ejus; ut in eo desinat hic liber à quo incepit. Is ergo, tum Cardinalis Rospigliosius, ita scripsit ad clarissimum virum Samuelem Sorberium die XXXI. Iulij anni MDCLXII.

Perillustris Domine, Quanto mœrore me affecerit luctuosus obitus illustrissimi & sapientissimi Præsulis Petri de Marca vel ex propria animi ægritudine colligere dominatio tua abundè potest. Neque enim te latet qualiter singulari ipsius humanitati me profitebar obstrictum, quantúmque insignibus ejusdem meritis tribuebam: quo sublato, plurimam in Christiana republica factam esse jacturam intelligunt & dolent omnes. Vitæ tamen innocentia & assiduum religionis studium cùm illi aditum ad cœlorum præmia patefeciſſe non dubiè existimentur, nostras etiam lacrymas abstergere & dolorem temperare possunt, sperata tanti viri felicitate. Haud mediocre etiam exhibebunt mihi solatium occasiones omnes quibus paratissimam erga dominationem tuam voluntatem aliqua ratione declarandi, quemadmodum impensè cupio, opportunitas præbeatur, cui prosperos rerum omnium eventus à Deo enixè precor. Romæ XXXI. *Iulij* MDCLXII.

Studiosissimus dominationis tuæ
I. Cardinalis Rospigliosius.

LXXVI. Eant nunc qui famam illustrissimi viri dehonestare conati sunt maledicentissimis satyris suis. Pudeat illos suæ temeritatis post tantum támque illustre maximi Pontificis testimonium de Marca. Nam præterea quæcunque ira & odio adversùs eum vel dicta vel scripta sunt, ea omnia intercident, nihílque horum veniet ad posteritatem. Sola rerum præclarè ab eo dictarum, scriptarum, factarum memoria æterna erit. Et sicut pia posteritas, quæ suam cuique gloriam sine adulatione rependit, eos laudabit qui Marcam vel honoribus vel laudibus prosecuti fuerint, sic in eos vehementer insurget qui & viventis virtutes allatrare soliti erant & in mortuum dein insultarunt. Mihi quoque aliquando defuncto gratias, ut spero, agent posteri, quòd magni viri vitam moresque descripserim, & quòd operum ejus editionem procuraverim. Existimo autem etiam laudem suam apud posteros habituram constantissimam fidem & reverentiam meam erga memoriam ejus.

Lutetiæ Parisiorum prid. Idus Novembris MDCLXIX.

ARMANDO

ARMANDO-IOANNI
EMINENTISSIMO
CARDINALI
DVCI
DE RICHELIEV,
FRANCIÆ PARI.

REM arduam aggredior, Eminentissime Cardinalis, Sacerdotij & Imperij Concordiam; quæ ab aliquot seculis adeo vexata est partium studiis, ut excitatæ ob violatos jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ terminos controversiæ in aperta quandoque bella eruperint, quæ funestissimis dissidiis Ecclesiæ corpus lacerarunt. Civiliùs quidem agitur hodie; ita tamen ut frequentes & penè quotidianæ in actu rerum positis occurrant contentiones, quæ secundùm varias caussarum figuras, ob dignitatem læsam, vel imminutam auctoritatem, accenduntur, & Christianæ Reipublicæ Principes inter se committunt. Enimvero quoniam non natura sed hominum vitio factum ut ambæ illæ potestates, quæ amico fœdere conjungi debuerant, in dedecus Christiani nominis aliquando divellantur abinvicem, utriusque dignitatis in te uno facta consensio certissimum est argumentum posse Eminentiæ tuæ operâ atque industriâ res ita componi, ut quæ dissidere videntur, in eam concordiam mutuò conspirent quæ à divino numine utriusque potestatis auctore decreta est. Dignum sanè facinus summa illa virtute tua, qua id assecutus es, ut Orbis Christiani fata temperes ea auctoritate quam pietati erga se tuæ Princeps glorioſissimus contulit. In ceteris quidem Administrationis tuæ momentis omnia supra fidem & ferè ad miraculum patrata sunt; seu quis provincias regni pacatas atque compositas, perduelles domitos, sanctitatem altaribus restitutam inspiciat, quam profana factiosorum scelera polluerant; seu quis recreatos socios atque fœderatos, prostratos hostes potentissimos, & ad implorandam pacem propemodum adactos contempletur. Quare in hac, quam arduam dixi, Sacerdotij & Imperij Concordia, omnia supra votum cessura, te auspice & auctore, probi omnes sibi pollicentur, vel eo præcipuè nomine, quòd ardua sint, & ferè conclamata. Ceterorum mortalium circumscripta virtus rerum mole subsidit, difficultatibus frangitur; sed divinæ menti tuæ, quam meritò Prudentiæ & Fortitudinis veluti familiarem Genium appellare licet, concessum est inexpectata perficere, ut seculum nostrum & posteros immortalibus beneficiis cumules. Tibi namque Deus Optimus

Maximus, ut daret aliquod potentiæ ſuæ & bonitatis ſpecimen, adimplenda reſervavit quæ denegavit ceteris, ut nos imbecillitatis humanæ admoneret. Ego quidem, Eminentiſſime Cardinalis, utriuſque poteſtatis conſenſionem, quam in ipſis rerum argumentis violatam aliquando perſpiciebam, ſtudioſè optavi, efflagitavi. Et quia hoc Tuæ Eminentiæ propoſitum eſſe intellexi ut ratio quædam iniretur ad conciliandam alendámque Sacerdotij & Imperij ſocietatem, aliquot Diſſertationibus elucubratis in eam operam incubui. Ingens profectò ad placendum eruditis quibuſque & piis hominibus illecebra, quòd illæ optatam à te concordiam attingunt; ſed operis dignitas ingenij mei tenuitate atque penuria eruditionis deteritur. Hoc quidem cenſuræ obnoxium, quam non exoro: eam tantiſper ſuſtineri peto, donec Eminentiæ Tuæ judicio hæ qualeſcunque Exercitationes vel ſtent, vel cadant. Periclitarentur ſanè apud eruditiſſimum pectus tuum, niſi humanitatis eſſet æquè ac totius divini humaníque juris ſacrarium. Illam itaque comitatem, qua unumquemque in ſummo illo dignitatis faſtigio demereris, enixè obteſtor ut hunc quoque conatum meum blandè excipias, vel ex eo capite, quòd tuo inſtituto aliqua ex parte obſequitur. Satis huic operi decoris accedet, ſi patiaris ſub auguſti nominis tui auſpicio his Diſſertationibus publicari conſilia tua de Concordia Poteſtatum fovenda: quarum altera Purpuræ ſuæ te fecit participem, altera ſuæ Adminiſtrationis ſummam in te depoſuit. Mihi verò ad optatæ felicitatis incrementum nihil deerit, ſi hoc quoque beneficium à te impetravero, ut mihi devotiſſimo tui cultori liceat, exemplo veterum qui Principes viros imaginibus ex decreto collatis ornabant, hoc monumentum, velut Propoſiti tui quandam Imaginem, Eminentiæ Tuæ ponere.

P. DE MARCA.

ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
ADMONITIO AD LECTOREM;
Quæ & prima Præfatio dici poteſt.

EDITA ANNO MDCXLI.

SVMMA divini numinis benignitate duobus maximis præſidiis inſtructa eſt humani generis ſocietas ad felicitatem conſequendam, Sacerdotio, & Imperio: quorum alterum divinis miniſteriis ſe impendit, alterum componit Reipublicæ ſtatum, & humanæ vitæ tranquillitatem procurat; ita ut ex utriuſque Concordia, Chriſtiana Reſpublica cumulatiſſimis incrementis augeatur. Vtraque poteſtatum ſuis limitibus eſt circumſcripta, & in diſſitis omnino negotiis exercetur; cùm illa ſpiritualibus addicatur, hæc publicis occupata ſit: ſed, ita ferente rerum conſtitutione, adeo vicinæ ſunt ambæ, ut difficile ſit, etiam prudentiſſimo cuique, fines controverſos dirimere. Certæ quidem regulæ in genere aſſignari poſſunt, quibus invicem diſterminentur; ſed multa accidunt in ſpecie propoſita, quæ peritiſſimos arbitros fallant, veténtque ne fines, ut par eſt, inter eas poteſtates regere poſſint. Quæ locum habent non in controverſiis fidei, quæ longo intervallo remotæ ſunt à cognitione Principum; nec in rerum publicarum adminiſtrationibus, quæ alienæ ſunt à cura paſcendi gregis; ſed in quamplurimis diſciplinæ capitibus, quæ perſonas aut res ipſas reſpiciunt, atque adeo ab utraque poteſtate valde probabili utrinque ratione vindicari poſſunt. Itaque inſtituti mei non eſt his Diſſertationibus Sacerdotij & Imperij jura metiri, & fines dirimere, vel adjudicationibus portionem cuique ſuam aſſignare. Huic enim diſputationi, quæ dominij quæſtionem attingit, qúæque divini & humani juris callentiſſimum tractatorem expectat, fateor me omnino viribus imparem. Nec fortaſſe exercitatiſſimo Theologiæ & Iuris anteceſſori res iſta feliciter cederet. quippe verendum eſſet, ne cùm ex unius ſcientiæ regulis poteſtatis hujus fines metiretur, inconſultò alteram læderet. Quod ipſo rerum experimento quotidie diſcimus, & dolemus; cùm factionibus potiùs furentis Circi, quàm modeſtis Academiæ exercitationibus, diſtractos videamus abinvicem Magiſtrorum animos, qui vel eccleſiaſticæ auctoritati, vel regiæ, prout impetus tulerit, ſe præcipites addicunt. Sanè ſi verum profiteri liceat, eorum contentionibus propè effectum eſt ut ſinceram cognitionem iſtiuſmodi negotiorum amiſerimus, & à concordia & ſocietate illa penè exciderimus ad quam fovendam juſſu divini numinis adſtringimur. Diſcedendum eſt igitur à diſputationibus & diſſidiis opinionum, ſi quis conſenſionem ambarum poteſtatum retinere aut reſarcire velit.

Novel. Iuſt. 6. Ἱερωσύνη τε καὶ Βασιλεία συμφωνία τοι ἀγαθὴ πᾶν εἴτι χρηστὸν τοῦ ἀνθρωπίνου χαριζομένη γένει. Greg. VII. l. 1. ep. 19. an. 1075. *Status imperij glorioſiùs regitur, & ſanctæ Eccleſiæ vigor ſolidatur, cùm Sacerdotium & Imperium in unitate Concordiæ conjunguntur.*

II. Relicta diſcuſſione juris, tutior eſt planè facti inquiſitio, quæ fines veterum poſſeſſorum demonſtrare poſſit: cujus cognitionem aſſequemur, ſi antiqua monumenta revolventes, quid utriuſque poteſtatis Principes in re controverſa aliquando egerint, accuratè expendamus. Attamen diſſimulandum non eſt, viam iſtam publicam multis inſidiis & veluti latronum prætenturis expoſitam eſſe: quia ſcilicet in expanſa illa ſeculorum ſerie, varia occurrunt exempla hinc & inde uſurpatæ juriſdictionis, quæ ancipitem animum ad deſperationem inveniendæ veritatis adigant. Sed generoſa mens his difficultatibus terreri non debet, quin ſaltem *pro modulo ſuo* ad tam grande bonum pervenire conetur. Enimvero plerique eruditiſſimi viri in hac diſcuſſione induſtriam ſuam collocare recuſant, calumniæ metu; quæ infeſtiſſima ſemper iis fuit qui hanc operam aggreſſi ſunt, pietatis erga Eccleſiam aut Reges læſæ crimine impoſito; & aliquando fatis adeo iniquis, ut ab utraque parte deſerti vel etiam repudiati ſint. Semper tamen præ me tuli, non ita deſtitutas eſſe res humanas, quin modus quidam non omnino Principibus ingratus ſuperſit de

utriusque potestatis concordia disserendi: qui versatur in iisdem rationibus, quas ipsi sequuntur, ad mutuam societatem inter se conservandam. Quotidie incidunt de usurpatione jurisdictionis controversiæ, quæ prudentia quadam ita temperantur, ut in bellum apertum non erumpant. Quid vetat eadem vestigia premere scribendo, quæ Principes agendo? Pacem autem & consensionem retinent illi, mollitis, non exasperatis rerum emergentium articulis. Quemadmodum in placitis Stoïcorum multa remittebant tetricæ illius doctrinæ Magistri ὑποθετικῶς, ut se reliquorum hominum opinionibus accommodarent; ita Christianæ politiæ Antistites οἰκονομικῶς à summo jure recedebant, ut Concordiæ litarent. Videbant enim si pertinaci studio Sacerdotium vel Imperium jura sua intemerata retinere niteretur, eam esse negotij conditionem, quæ funesto dissidio Pontifices & Reges à societate avulsos, infaustis digladiationibus inter se collideret. Attamen cùm remissio illa, nisi certis limitibus concludatur, in abjectionis vitium desciscat; necessariæ sunt regulæ quædam, intra quas prudentia, quæ omnino in his negotiis adhiberi debet, se contineat. Porrò regulæ illæ in eorum axiomatum cognitione constitutæ sunt, quæ communi utriusque Reipublicæ suffragio sunt recepta, vel quæ frequentioribus Theologorum & Iurisconsultorum sententiis comprobantur. Deinde sincerè separanda sunt à certis & receptis sententiis ea quæ in controversiam adducuntur inter partes. Cùm autem quæstiones istæ non in theoria tantùm & in mera veri indagatione versentur, sed præcipuè in actu rerum se quotidie exerant, non adeo solliciti esse debemus de subtili argumentorum collectione, quàm solerter expendere gesta Pontificum & Regum quorum pietas commendatur; ut perspiciatur quid in hujusmodi contentionibus secuti fuerint, jura sua retinendo, vel remittendo, quídve Sacerdotium & Imperium inter se dimicantia aliquando commiserit. Non me latet eandem controversiam diversis seculis variè temperatam, pro moribus Principum, & utilitatibus Reipublicæ, idémque jus variè disceptatum, toleratis uno seculo quæ altero damnata sunt, iterúmque reposita. Vnde colligere licet disceptationes istas non omnino juxta exquisiti juris rationes componi solitas, sed ex æquo & bono, unitatis & concordiæ alendæ studio, ex utraque parte quamplurima remissa fuisse. Quare ea mente in explorandis veterum exemplis versabimur, ut inde non inferamus juris quod alterutri potestatum competit certissimam probationem, sed indulgentiæ & remissionis usum in simili specie.

III. Infinitum esset omnia persequi quæ vigente Imperio in orbe Christiano acciderunt, vel in singulorum Regum Christianorum provinciis. Itaque Dissertationes istas Imperij Gallici finibus conclusi, eo consilio, ut inquirerem in eam rationem quam majores nostri amplexi sunt ut Sacerdotij & Imperij pacem inviolatam servarent, eámque cum illa compararem cujus est usus in foro quotidianus. Quas Exercitationes ita institui, ut in quæstione veteri *novè* omnia potiùs quàm *nova* concinnarem. Etsi enim plerique nostrûm has controversias attigerint, res ipsas potiùs breviter significasse quàm ex professo tractasse dici possunt, ea ingenij indulgentia usi, ut omnia in unum fascem congesserint, aut digressionibus ab instituto alienis propositum non impleverint, vel si qui feliciùs versati sint in hoc negotio, solam fori trituram amplectentes, Historiæ Ecclesiasticæ & Canonum antiquorum cognitionem neglexerint. Quam supellectilem ad exornandas Dissertationes istas adhibendam & veteris memoriæ tempora mihi repetenda esse putavi, quæ novis observationibus subinde in hoc opere illustrantur. Sed lectorem monitum velim, ne litem meam me fecisse existimet, si qua illi, inter legendum, Pontificum vel Principum acta parum accepta fuerint, cùm alienum factum ipse præstare non debeam, neque ejus mentionem faciam ad constituenda jura alterutrius potestatis, ut antè dixi, sed ad muniendos veterum exemplis mores qui hodie vigent cum summa Sacerdotij & Imperij Concordia. Eam toto isthoc opere fovere conabor, resignatis hujus disciplinæ arcanis; cùm sinceritas hujus consensionis omnem simulationem aversetur, teste Gregorio septimo. In quam rem præcipuè incumbendum est, quòd, ut idem auctor loquitur, *sicut duobus oculis humanum corpus temporali lumine regitur, ita his duabus dignitatibus in pura religione concordantibus, corpus Ecclesiæ spirituali lumine regi & illuminari probatur.* Institui itaque omnia jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ capita explicare, quæ in confinio utriusque potestatis posita sunt. Quo in opere eum ordinem tenebo, ut uniuscujusque controversiæ originem & progressum & varias juris factíque mutationes aperiam, eásque componam cum moribus quibus hodie utimur, quásque vulgò *Libertates Ecclesiæ Gallicanæ* appellamus. Consuetudinis forensis probatio non aliunde meliùs instrui potest quàm ex Actis publicis quæ in Collectionem suam summa fide & diligentia retulit auctor Syntagmatis

Greg. VII. l. 1. ep. 19. *Concordiam istam Sacerdotij & Imperij nihil fictum, nihil nisi purum decet habere.*

P. Puteanus.

quod *Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ* nomine inscribitur. Eas Libertates cùm anonymus quidam scriptor libello famoso læsisset, harum Dissertationum edendarum occasionem præbuit; ut monui capite primo libri primi. Vbi quantopere proficiat accurata harum controversiarum cognitio, adductis quæ ex istiusmodi contentionibus in Oriente & Occidente olim emerserunt exemplis abundè ostendi.

IV. Porrò quam his Dissertationibus elucubrandis operam navavi, non omnino malè mihi collocasse videbor, si saltem illud obtinuero, ut magistratus, quibus legum publicarum executio concredita est, lineas à majoribus præscriptas non egrediantur, nec putent ex præjudiciis rerum judicatarum ex ambiguo, ut fit plerunque, jure regulas novæ disciplinæ ecclesiasticæ constituendas, sed potiùs ex receptis & veris majorum regulis judicia componenda. Alioqui nisi limes aliquis in hoc controversiarum genere defigatur, non leve jurisdictioni ecclesiasticæ periculum immineret: quod aliter averti non poterit, quàm si tironum, qui ad gerendos magistratus erudiuntur in scholis, fervida ingenia præceptis quibusdam maturè sufframinentur. In eam rem Dissertationes istæ forsan usui esse poterunt; quæ saltem id assequentur, ut novo vulnere, si quod antea illatum est, Ecclesiæ jurisdictio externa non petatur, & ut regij magistratus auctoritate sibi delegata, cum summo sedis apostolicæ cultu & reverentia, in litibus judicandis, & regni juribus custodiendis, utantur.

V. Expositio consilio meo, superest ut breviter totius operis delineationem proponam. De Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ disserturo, tria mihi præstanda videntur. Fundamenta, quibus earum moles innititur, indagare; tum, in quibus Libertates illæ versentur, constituere; deinde per singulos Libertatum articulos ita decurrere, ut hodierno fori usu Concordia Sacerdotij & Imperij procurari demonstretur. Pars ista, quæ singula capita rimatur, operis utramque ferè paginam faciet; cùm tamen duæ aliæ prætermittendæ non fuerint, ne rudes & imparati ad propositam materiam accederemus. Duo Libertatum fundamenta constituo. Primum versatur in suprema Romani Pontificis per Gallias auctoritate. Secundum in supremo Christianissimi Regis imperio. Ac primum quidem exequitur liber primus; quo necessitas communionis cum apostolica sede asseritur; tum ex eo quòd Romanus Pontifex sit caput universalis Ecclesiæ; tum ex eo quòd specialiter constitutus sit Occidentis Patriarcha. De hoc Patriarchatu Occidentis copiosè disputatur, canonis Nicæni sexti explicatio nova proponitur, & Ruffini vexatissimus locus *De Ecclesiis suburbicariis* nova interpretatione illustratur. Auctoritas Romanæ sedis per Occidentem, ipsásque Gallias, expenditur; quæ illi integra vindicatur, tum in legibus ferendis, ad repellendas novitates, sanciendámque disciplinam, tum in judiciis sine provocatione reddendis, ad cujus auctoritatis illustrationem nova per relationes & consultationes ratio aperitur. Deinde docetur immunem esse Romanum Pontificem ab inferiorum judicio. Eam sedis apostolicæ dignitatem Gallos suis officiis semper excoluisse, adeo ut tuitio Romanæ Ecclesiæ hereditario jure in Reges Francorum transmissa sit; quam præ ceteris Regibus glorioſissimus Princeps Ludovicus XIII. præstitit, opera & consilio Eminentissimi Cardinalis Ducis Richelij. Quæ omnia comprehensa sunt libro primo.

VI. Secundus liber secundum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum explicat, nempe supremum Regis imperium. Ac primò quidem constituta Ecclesiæ Gallicanæ significatione, quæ ecclesiasticam & civilem potestatem complectitur, de discrimine utriusque potestatis disputatur ex mente veterum. Deinde suprema Regis Christianissimi auctoritas *in temporalibus* asseritur variis testimoniis Romanorum Pontificum; quæ illustrantur. Inquiritur etiam ob quam rationem Rex Francorum *Imperator in regno* appellatus fuerit. Tum disputatur, an Principibus liceat res ecclesiasticas attingere. Qua in quæstione discrimen Regum Iudææ & nostrorum accuratissimè demonstratur. Deinde controversia divisionibus aliquot solvitur, quæ Reges vetant ne fidei negotia, sacramenta, ritus, & disciplinam Cleri, imò & episcopatuum institutionem suis legibus constituant. quæ omnia ab auctoritate ecclesiastica pendent. ubi etiam ostenditur quem modum servaverit olim Ecclesia, si Principes hac in parte peccarent. Attamen tuitio canonum & decretorum apostolicæ sedis Principibus jure divino & specialiter Regibus Francorum concredita est, ut eorum executionem legibus suis muniant. quod probatur aliquot exemplis, quæ disputationem uberrimam de Chorepiscopis extorserunt. Docetur autem eas leges ecclesiasticas præsidio regio muniri, quæ promulgatæ in Gallia, & receptæ sint. De quo disputatur copiosè.

VII. Tertio libro, quid sit Libertas Ecclesiæ Gallicanæ, ejúsque differentia cum Privilegio, inquiritur. Tum Libertas illa

constituitur in usu canonum & decretorum, tam veterum, quàm mediæ ætatis, & recentiorum. ubi de variis Collectionibus canonum disseritur. Deinde refellitur opinio viri eruditi, qui Libertatem in sola veterum canonum usurpatione constituebat, & in ea sententia quæ Summum Pontificem Concilio generali subjicit. Romanam sedem perpetuum canonum suorúmque decretorum consuetudinúmque receptarum robur polliceri. quod idem est ac Libertates Gallicanas inviolatas spondere. Quatenus canonibus & decretis derogari soleret olim, & posterioribus seculis, tractatur accuratè; docetúrque eximia fuisse in eo genere auctoritatis Romanæ sedis potestas. Quæ vires dispensationum, & quis earum modus hodie in Gallia. ubi de scandalo quod novitates sequitur. Tum de jure antiquo & recentiori privilegiorum à sede apostolica indultorum unà cum regio consensu.

VIII. Deinceps aggredienda est explicatio singulorum capitum in quibus Libertates Ecclesiæ Gallicanæ versantur. Ac primò quidem de appellationibus quæ vulgò *ab abusu* dicuntur, disseritur libro quarto. Quæ tractatio ceteras antecedere debet: quia tuitio regia otiosa esset, & reliqui Libertatum articuli facilè labefactarentur, nisi connecterentur hoc uno vinculo. Harum appellationum formula quidem novitia est; sed res ipsa, id est, tuitionis regiæ imploratio, cùm disciplina Ecclesiæ infringitur, unà cum Imperio Christiano coaluit. quo præsidio usi sunt Pontifices Romani, & ipsa Concilia Oecumenica. cùm præcipuè id Principibus incumbat, ut canones sua etiam auctoritate confirmatos, & legibus publicis adscriptos, se invitis contra utilitatem publicam conculcari non patiantur. Quem modum tenuerint Galli nostri in secunda & tertia Regum dynastia, cùm sedis apostolicæ decretis contra canones receptos vel contra regni jura premerentur, vel cùm ab Episcopis similia tentarentur in utroque illo casu, relatis controversiarum argumentis docetur. Et tandem appellationis hodiernæ usus cum superioribus componitur; & in quibus articulis locum obtineat, ostenditur. His quatuor libris absolvitur Tomus primus.

IX. *Tomo secundo*, De Legatis Romani Pontificis ad Regem missis tractatur. Hujus tractationis occasione variæ Legatorum species & munera explicantur, eorum præcipuè qui ad Synodos Oecumenicas missi, vices Romani Pontificis gerebant. Vbi de sedis apostolicæ dignitate, & auctoritate in illis Conciliis, ex mente veterum, adversùs Novatores hujus seculi disputatur. Deinde agitur de Apocrisiariis ad Principes missis, & de Vicariis Romanæ sedis per varias Diœceses, & de Pallio quo Vicarij illi ornabantur. Gradu postea facto ad mediæ ætatis usum, quibus mandatis instructi Legati ad synodos provinciales accederent, discutitur. Eorum frequentia, & tandem desuetudo. De facultatum examine in Curia, antequàm munere suo fungantur. Tum de Annatis dissertatio instituitur; ubi de earum origine, & de controversiis quæ ex ea occasione Ecclesiam vexarunt. Disputatur an majores nostri rectè earum exactionem in simoniæ censum retulerint. Et tandem concluditur eas à simoniæ labe abesse; verùm in Gallia non præstari ratione debiti, sed titulo subsidij, cujus modus immutari non possit invitis Regibus nostris & Ecclesia Gallicana.

X. Altero libro agetur de Conciliis provincialibus & generalibus totius Diœceseos Gallicanæ, quæ vulgò *Nationalia* vocantur. Inquiretur diligenter in provincias hujus Diœceseos, earúmque jura investigabuntur. Deinde disputabitur de Regum & Synodorum auctoritate, quam in constituenda disciplina exercebant.

XI. Tum *De judiciis canonicis Episcoporum*. In qua Dissertatione explicatur quis ordo servatus fuerit à primis Ecclesiæ temporibus usque ad Concordati publicam pactionem in deponendis Episcopis, non solùm in Gallia, sed etiam per universas Orientis & Occidentis provincias. Vbi nova ratione genuinus sensus Concilij Sardicensis & Africani, & controversiarum Athanasij, Chrysostomi, Flaviani, Theodoreti, Acacij, apertè constituitur adversùs Novatores & detortas aliorum interpretationes.

XII. Hanc excipiet altera Dissertatio *De judiciis Clericorum*. Quid Episcopis antiqui canones, medij, & recentiores tribuerint; quid Principes sibi reservaverint, variis temporibus, nunc remissiores, nunc retinentiores. Hic agitur *De delictis communibus & privilegiatis*. Hanc partem executus est * vir eruditus; sed in Iustiniano hæsit, mille annorum serie prætermissa, quæ tamen variis hac de re concertationibus famosa extitit.

* Benignus Millet Divionensis.

XIII. *Iudicia canonica in Laicos* persequar exercitatione speciali; quæ in crimina illa inquiret quæ censuræ canonicæ subderentur olim; quis ordo judiciorum; quæ deinde accessio medio jure facta fuerit. ubi de veterum excommunicatione, & de ritibus pœnitentiæ multa dicentur ad illustrandam canonum vetustatem, quorum cognitio desuetudine ipsâ ferè obliterata est. De immutatio-

ne quæ in toto illo genere inducta est, unde originem habuerit; & quo jure utamur hodie in his articulis.

XIV. *Privilegia Capitulis & monasteriis concessa* frequentissimas contentiones in Ecclesia excitarunt; quæ flagrabant initio, quando Episcopi jure suo deficiebantur; sed usu ipso familiaria reddita cùm essent, multitudine exemptorum & novitate animos Episcoporum accenderunt. Quæ composita in speciem, recrudescere incipient, nisi remediis opportunis prospiciatur. De quibus agitur Diatriba unica.

XV. Concludam Tomum II. dissertatione *De Matrimoniis*. Vbi expendetur quid Ecclesia quid Principes in hanc usque ætatem in hoc negotio egerint. quod ita temperabitur, ut nulli relinquatur offensionis occasio.

XVI. *Tomus tertius* differt *De bonis ecclesiasticis*. Vbi de oblationibus & agris eorúmque bonorum proprietate & usu vel usufructu, quatenus jurisdictioni regiæ illa subjaceant, & pœnis ecclesiasticis muniantur. De tributorum pensitationibus, & immunitate. Tum invasio bonorum ecclesiasticorum à Carolo Martello & ceteris Principibus facta discutietur, unà cum sententiis latis adversùs invasores. Hoc in loco latus se aperit campus agendi de decimis, id est, de earum origine, distributione inter Episcopum & Clerum, & de laïcorum possessione. Deinde agitur de immobilium acquisitione sine venia Principis, vel cum ejus gratia, quæ apud nos *Amortisatio* dicitur. De feudis Ecclesiæ concessis sub conditione fidei & obsequij. Quæ sit apud nos *Regalium* origo, nova ratione inquiritur. Tum de advocatione & defensione Comitum, quæ olim in plerisque provinciis viguit, differitur. Accedit disputatio de contributionibus quæ Regi à Clero penduntur; & cujus decreto alienatio bonorum ecclesiasticorum fieri debeat. Has Dissertationes claudunt excerpta quædam selecta, de Beneficiorum origine, deque hodierno illorum statu.

XVII. Sed quia disceptatio antiquitatis canonicæ, à foro remota, tirones ab ea indaganda deterret, adjungitur *Epitome practica* controversiarum quibus tribunalia publica quotidie fervent, cum rebus judicatis; quæ aut jure veteri aut medio vel novo niti docentur, ut pax & Concordia Sacerdotij & Imperij semper retineatur.

XVIII. Promissa harum Dissertationum in tres tomos distributarum editione, non me latet quibus me nominibus obstringam, ob quæ locupletior aliquis vadimonium desereret. Sed mecum civili more acturos omnes existimo qui conatum in magnis rebus laudandum norunt, & neminem ex liberalitate conveniendum, vel saltem ab eo non exigendum nisi in quantum facere potest. Si quis verò morosus obtorto collo me in jus vocandum putet, atque mecum stricto jure velut ex stipulatu agendum; illa mihi saltem exceptio supererit, verborum obligatione neminem teneri, nisi juxta verborum conceptionem. Atqui jam initio monui, quemque *pro modulo suo* tantùm ad negotij hujus discussionem invitari; adeóque illud, quantulumcunque sit, quod pro viribus meis in hanc rem contulero, me sponsione plenissimè liberabit. Satis sit intendisse digitum ad fontes, & nova methodo rebus alioquin obscuris lucem aliquam intulisse; ne ceteris industriæ suæ in eodem campo probandæ occasionem præripuisse videar. Interim verò, quæ in hujus generis lucubrationibus contingere solent, hallucinationes & παροράματα ab æquis lectoribus mihi condonari postulo. Et supplex utriusque Reipublicæ Principes obtestor, ne quid à me scriptum eo animo interpretentur, ac si alterum alterius injuria augere vellem, vel de mutuis amborum juribus transigere. Nihil in definitionibus arbitrio meo assero, sed narro. Nihil novi in regulis constituo; sed ne quid invitis partibus innovetur, moneo: ut sit perpetua Sacerdotij & Imperij Concordia.

SECVNDA PRÆFATIO
ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA,

EDITA ANNO MDCXLI.

AFFECTUM erat & omni ex parte typis excusum opus istud, cùm eruditissimi Theologiæ Magistri illius recensendi laborem in se susceperunt, veriti scilicet ne quid mihi vel incogitanti excideret alienum à Theologiæ regulis, quod propositæ à me concordiæ aliquo pacto officere posset. Ingenti sanè beneficio meipsum atque lectores æquissimos affecerunt, quòd retractatis diligentissimè his nostris Dissertationibus, capita quædam adnotarunt, quæ illis visa sunt indigere uberiori interpretatione. Quare ut eorum consiliis morem geram, non expungam sententiam meam, sed explicabo; eadem facilitate deleturus, si quid incautiùs huic chartæ illitum monuissent, qua interpretationem aggredior, quam illi utilem fore censuerunt.

I. Ac primò quidem existimant plerisque visum iri molliùs quàm par sit à me perstringi tomos Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, decreto sacri Consistorij & sententiis Episcoporum prædamnatos; cùm lib. I. cap. I. §. II. his verbis utor: *cruda quædam & minùs decocta verba scriptoribus illis exciderant.* Sed si quis numerum integrum perlegat, deprehendet sententias tomo primo contentas separari à scriptorum persona qui eas protulerunt. Ac illas quidem disertissimè *impias sententias & profanas vocum novitates* esse scripsi. Quod autem attinet ad auctorum nomina, eorum memoriæ parcendum censui; & ne quis suspicionem hæreseos illis injiceret, incautiùs locutos dixi, & studio erga Principem elatos, in verba quædam *cruda & minùs decocta* erupisse. Ergo sententiæ quidem impiæ, quas eodem numero descripsi, sed mens scriptorum pura ab hæresi, etsi æstu quodam immoderato abrepta desciverit ab officio.

II. Notant à me scriptum lib. II. cap. III. §. VII. *in criminibus secularibus potestatem ecclesiasticam monita tantùm & consilia adhibere posse, non autem laicos peccantes coërcere pœnis.* Hoc quidem à me scriptum; sed ut Ioannis Parisiensis sensum verbis meis exprimerem, loco ejus laudato. Instituitur ibi quæstio, an ratione peccati Ecclesia secularium negotiorum cognitionem publicam ad se trahere possit. Refero veterum Parisiensium Theologorum opinionem, quæ in forum inducta est; nempe, solam fori interioris in pœnitentiæ sacramento auctoritatem ad pœnas canonicas & satisfactiones indicendas reservatam Ecclesiæ; quę censuris crimina secularia, ut cædes, & latrocinia à laïcis patrata, coërcere non possit, sed monitis tantùm homines à criminibus avertere. Ceterùm quid ipse in hac disputatione sentiam, Tomo II. in exercitatione *De judiciis canonicis in laicos* me dicturum spopondi; & in antecessum observavi, in manifestis sceleribus olim locum fuisse censuris, quarum usus deinde ab aliquot seculis penè abolevit, conniventibus Episcopis; exceptis certis quibusdam casibus, quos in illa Dissertatione exequemur.

III. Timendum aiunt ne videatur suspiciosis hominibus sequi, ex eo quòd Regibus Iudæorum ceremonias sacráque constituendi auctoritatem ratione unctionis vindico, me jus aliquod eximium ea in parte Regibus nostris tribuere velle, ex privilegio regiæ unctionis. Sed meo quidem judicio nullus supereſt conjecturę locus, ubi conceptis & apertis verbis Reges omnes Christianos ab eorum jurium communione submoveo. Etenim capite IV. & V. libri II. comparationem Regum Christianę Reipublicę cum Regibus Iudaïcis, à Pragmaticis nostris institutam, quò veterum illorum Regum jura in nostros transcribant, accuratè expendo, ut constet unicuique aliam esse Christianorum Regum causſam, quibus integrum non est res ecclesiasticas tractare. Itaque statum regni Iudaïci juxta mentem Maimonidis describo, tributa Regi belli gerendi & judiciorum aliquot extraordinariorum potestate, & assignato Summo Pontifici sacrificiorum ministerio.

ministerio. Ceterùm, summam judiciorum, seu civilium, seu religiosorum, quæ majoris essent momenti, penes Synedrium à Mose institutum ex Pontificibus atque laïcis conflatum residere docui, & in illud collegium jure proprio adscitum fuisse Summum Pontificem, Senatorum suffragiis, nisi aliquo vitio aliunde prohiberetur. Itaque jurisdictio apud Iudæos *mixta* erat; quæ ex præcepto Domini apud Christianos est omnino *distincta*. Quare permiscere iterum vices, & à mandatis Christi resilire, Regibus nostris non licet, unctionis illius prætextu, qua tempore inaugurationis delibuti fuerunt. Regiæ enim unctionis effectus hic est apud nostros, quem ex solennium Precationum formulis colligere licet, nempe ut religiosior majestatis veneratio Regibus concilietur, & gratiæ spiritualis unctio illis à Deo conferatur, qua spiritu sapientiæ & disciplinæ imbuti, & regere seipsos valeant atque Clerum populumque sibi subditum, victoriámque de hostibus *visibilibus & invisibilibus* reportare, ut patet ex formula ab Hincmaro pronuntiata in coronatione Caroli Calvi. Non me latet à Synodo Constantinopolitana habita sub Polyeucho Patriarcha anno DCCCCLXX. definitum, eam esse vim & efficaciam unctionis imperatoriæ, ut peccata deleat, æquè ac tinctio baptismi. Vnde Ioannem Zimiscen Imperatorem Ecclesiæ aditu expulsum ob cædem Nicephori Phocæ decessoris sui Polyeuchus iterum communioni restituit, nullâ pœnitentiâ indictâ; eo prætextu, quòd unctione imperatoria crimen abolitum fuisset. Quod pertinere potuit ad excusationem subeundæ pœnitentiæ canonicæ; sed ad criminis veniam porrigi non debuit absque fœdæ adulationis blasphemia. Ex eodem quoque adulationis fonte hauserunt Græci, docendi munus æquè Imperatori competere ac Patriarchæ, ob vim unctionis, διὰ τὸ τῆς ἁγίου χρίσματος δύναμιν, ut loquitur Balsamo. Quod alienum est ab instituto Domini, & ab Ecclesiæ sensu, quæ unctionem adhibuit ad procurandam Regibus reverentiam, ut dixi, & subsidia divinæ gratiæ impetranda. Ceterùm cùm apud Iudæos sola sanctitas exterior solennibus Mosaïcorum rituum conciliaretur, Reges Iudaïci ad decernendum de religiosis ejusce generis unctione externa consecrari poterant; præcipuè cùm ex eodem unguento conficeretur quod Moses ad ungendos Pontifices & vasa sacra altariáque, concinnaverat, & ea tempestate, ut dixi, confusè & permixtè essent jurisdictionum functiones; adeo ut majora quæque Pontificis & reliqui Synedrij consilio à Rege peragerentur, ut monui ex Iosepho.

In Capit. Caroli Calvi T. 35. anno 869. & in Coronat. Ludovici I. an. 877.

Balsam. in can. 12. Concil.

Balsamo in supplemento ad p. 774

Idem in Meditato de Privil. Patriar.

IV. Aiunt colligi posse ex iis quæ scripta sunt lib. II. cap. X. §. VIII. nempe *Decreta de fide lata non indigere Principis imperio ut adstringant Christianos*, idem jus constituendum non esse quod attinet ad Decreta de disciplina. Sed eodem loco apertè docui *executionem publicam & forensem* decretorum à Principibus permitti, id est, eam quæ in publica fori cognitione versatur. Quæstionem verò illam consultò omisi, quæ disceptari potest, an conscientiam obligent ea decreta quæ disciplinam exteriorem respiciunt, id est, eam quæ non in sacrificiis & ritibus sacrorum occupatur, sed in jurisdictionis functione. Hæc enim Theologis reliqui tractanda; qui more suo expendent, an leges minùs solenniter promulgatæ subditos in foro interiori adstringant, vel aliis modis sibi perspectis difficultatem expedient. Ceterùm lib. II. cap. XVII. §. V. usum qui servatur in Gallia, antiquorum patrum præjudicio firmatum videri dixi, qui rerum à synodis definitarum confirmationem à Principibus petebant. Cujus argumenti vis in eo sita est, ut dicam ex ordine à Conciliis servato cordatos homines facilè sibi persuasuros ad Regum nostrorum injuriam aliquo pacto pertinere si in specie simili iisdem quoque officiis non excolantur; adeo ut Decretorum de disciplina latorum executio publica non urgeatur, donec eorum consensus interceserit.

V. Observavi lib. II. cap. XI. §. IX. Gregorium Magnum *auctoritate delegata* legem à Mauritio latam publicasse, & secundi capitis executionem suspendisse. Vnde inferri posset apostolicæ sedis dignitati quandam injuriam fieri; cùm è contrà ex eo S. Gregorij facto eruditissimi viri collegerint legem illam à Principe in religionis detrimentum editam, à Summo Pontifice jure proprio rescissam fuisse. Scio quid illis hac in re placuerit, quod eo loco non omnino dissimulavi. Sed tantum ab eorum opinione absum, ut in apostolicæ sedis dedecus hoc cessurum existimem, si jure suo & primatus vi aliquid in eo negotio egisse dicatur S. Gregorius, ac non potiùs auctoritate sibi tanquam Patriarchæ à Mauricio mandata. Constitutionem Mauricius ediderat, qua vetabat ne illi qui actibus publicis essent implicati, adsciscerentur in Clerum, neu milites in monasteriis ad conversionem susciperentur. Quia verò Principibus tunc solenne erat, exemplo Iustiniani, leges de rebus ecclesiasticis latas non solùm Præfectis prætorio publicandas committere, sed etiam Patriarchis, ut eas Metropolitis ederent, hi verò Episcopis, Mauricius sancto Gregorio hanc novam

legem promulgandam mandavit. Ille verò non quibuslibet Episcopis eam transmisit, sed (ut par erat agere Patriarcham, juxta præscripta legum) Metropolitis Occidentalis Patriarchatus, quorum provinciæ solidæ, vel earum pars aliqua, Imperio Orientis parebant. Attamen quia Præfectis prætorio, ad quos leges dabantur, liberum erat, ex Novella Iustiniani, si quid utilitati publicæ adversaretur, ad Principem referre, atque interim executionem suspendere, eadem
Greg. l. 7. ep. 21. auctoritate usum fuisse Gregorium dixi in temperanda Mauricij lege: cujus primum caput observari jussit, secundum verò, quod milites à monastica vita amplectenda arcebat, epistola sua ad Metropolitanos data suspendit. quod Imperatori gratissimum esse significat. Ex facti serie constat, eadem epistola, proindéque eadem auctoritate, legis partem unam publicatam, alteram verò suspensam fuisse. Atqui Gregorius ipse Mauri-
Idem l. 2. ep. 61. cio rescripsit, se *jussioni subjectum esse, Imperatori obedientiam præbuisse, missa constitutione per diversas terrarum partes*. Sanè apostolicę sedis principatus ad eam servitutem demitti non potest, ut jussioni Principis subjectus dicatur, eique obedientiam exhibere. Quare vel hinc patet alio titulo quàm summi pontificatus, publicandæ legis curam suscepisse Gregorium. Nullis enim præceptis, iterum dico, vel delegationibus submitti potest summæ illius auctoritatis & dignitatis apex. Quod exemplo suo docuerat olim Constantinus Augustus, qui judicium Donatistarum non Melchiadi Papæ, sed Gallicanis & Italis aliquot Episcopis mandavit, ut Summo Pontifici adsiderent, excepto à delegationis formula Melchiade; quemadmodum alibi mo-
Lib. 4. cap. 3. §. 1. nui ex Eusebio, Optato, & Augustino. Qui jure primatus egisse volunt Gregorium epistolâ illâ ad Metropolitans scriptâ, qua secundum legis caput suspendit, incauti sectariis latus aperiunt, qui ex eodem facto colligunt ratione primatus Gregorium subjectum fuisse præceptis Mauricij. Deinde non advertunt suspensam tantùm fuisse legis executionem; sed ultimum legis temperamentum aut immutationem à Principe Gregorium expectasse: *Aut temperando*, inquit, *pietas vestra, aut immutando vigorem ejusdem legis inflectat*. Satius ergo mihi videtur totum istud negotium ad mores ejus seculi accommodare, asserendo publicandam legem Gregorio ut Patriarchæ demandatam: qui delegationis auctoritate usus, executionem suspenderit, & quid sibi videretur ad Mauricium retulerit, ut deinde Princeps legem mutaret, vel temperaret. Si quis autem penitiùs indagare velit quænam esset mens S. Gregorij in hujus negotij articulo, reperiet nihil eum tantopere curasse quàm ne quid egisse videretur in hac caussa summo jure pontificio. Itaque licèt in epistola ad Metropolitanos datâ reipsa Patriarcham agat, nec aliquid contrarium huic cogitationi literis suis significet; attamen in epistola ad Mauricium, suggestionem à se fieri scribit, jure privato, non autem ut ab Episcopo, vel servo, jure Reipublicę. *Ego autem*, inquit, *indignus pietatis vestræ famulus, in hac suggestione, neque ut Episcopus, neque ut servus, jure Reipublicæ, sed jure privato loquor: quia, serenissime Domine, ex illo jam tempore dominus meus fuisti, quando adhuc dominus omnium non eras*. Quibus verbis eleganter ostendit, sibi liberum quidem fuisse ex jure publico, & juxta Reipublicę constitutiones, vel ut Episcopum, id est, Patriarcham, vel ut servum, id est, Imperij obsequio addictum, suggerere Principi quæ utilitati publicę contraria essent, sed malle hoc agere jure privato, & veluti familiari collocutione. Hinc factum Idem l. 2. ep. 64. ut suggestionis epistolam noluerit à Responsali Romanę sedis publicè porrigi, sed secretè à Theodoro Mauricij medico. Ceterùm ex hujus facti specie constat, quod eodem loco adnotavi, Summos Pontifices olim rescripta Principum, etsi à canonibus aliena, non rescidisse contrariis rescriptis. Attamen ne quis suspicaretur in gratiam Principum illud à me dictum ambitiosè, duo veteris disciplinę certissima axiomata protuli. Primum est, Constitutiones Principum Canonibus & Decretis receptis contrarias, nullas esse ipso jure. Alterum, quod ex primo sequitur, executioni non esse mandandas, & ab earum observatione Episcopos abstinuisse, quantum fieri poterat absque dissidio. Consultò autem ab ea quæstione indaganda temperavi, an Pontifici liberum esset summo jure regias constitutiones quæ disciplinam affligerent, suo Decreto in irritum mittere. Præterquàm quòd enim alienæ sunt ab instituto meo juris disceptationes, generaliter dici potest non abesse à periculo præfractam, si qua promeretur, hujus controversiæ decisionem; quæ fortasse in universum pronuntiari non potest. Etsi enim de jure non dubitetur, quandoquidem, ut dixi, certa est regula, non subsistere leges canonibus contrarias, supereſt discussio in specie & hypothesi proposita, an lex illa specialis canones violet. unde contentiones gravissimæ accendi possunt, quæ tractandæ sunt adhibita prudentia illa & remissione quam veteres οἰκονομίαν & dispensationem appellarunt. de Vide lib. III. cap. XIII. qua variis in locis scripsi. De fidei verò & rituum quæstionibus, quas alienas esse à mu-

nere regio dixi, si fortè leges à Principibus ferrentur adversę Summorum Pontificum vel Conciliorum definitionibus, nulla ratio dubitare sinit quin anathemate publico damnari possint à Summis Pontificibus; ut Henoticum Zenonis à Felice III. Typus Constantis à Martino I. & Ecthesis Leonis Isaurici à Gregorio II.

VI. Observant durius videri, quòd lib. II. cap. XVI. §. VI. *verum dominatum esse penes Reges, non autem penes sacerdotes* scripsi; Et §. VII. *in legibus ecclesiasticis locum non habere summum imperium, in quo ordo imperandi & parendi id exigit, ut subditi dominorum mandatis cedant, quemadmodum Apostoli disertissimè docuerunt.* Itaque ne quis me in crimen vocet, ac si auctoritatem omnem ecclesiasticis decretis abrogare vellem, expendenda sunt quę illo loco tradidi; scilicet, hanc esse certissimam Theologorum & Iurisconsultorum sententiam, nec legibus ecclesiasticis nec secularibus seu publicis subditos obstringi, donec tacito vel expresso consensu receptæ fuerint, ad eum verò consensum adhibendum subditos ex officio teneri juxta præscriptum juris divini, nisi leges eorum commodis apertè officiant. Ab hac regula nunquam discedo, quando de legibus ecclesiasticis agitur. Enimvero manifesti criminis reum me futurum existimavi, si eandem quam plerique Theologorum viam terunt, ipse quoque Iuris studiosus insisterem; nihilque eximium in Principum auctoritate constituerem; præsertim cùm Dominus ecclesiasticam potestatem & regiam componendo, Apostolos allocutus hæc verba protulerit: *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.* Quod discrimen ut apertius fieret, jus privatum penes Reges esse dixi, quo privatorum commodis consulunt, legibus populorum tacito suffragio firmatis controversias ambigui juris temperantes. Ius quoque publicum, quod in negotiis publicis versatur, ita Regibus commissum scripsi, ut constitutiones & mandata quæ hanc partem imperij attingunt, ab eorum nutu pendeant, nec indigeant ullo civium consensu. Itaque pacis & belli summum atque liberum arbitrium, & subsidiorum quæ ad utriusque temporis rationes necessaria sunt, ad solum Principem spectat, ob dominium illud ὑπέρον, sive supereminens, quemadmodum Aristoteles loquitur, quod provinciarum dispendio totius Reipublicæ salutem procurare permittit. In hac imperij parte verum & merum dominatum constituo: qui longè abest ab Ecclesiæ auctoritate, quæ ita singulorum saluti est addicta, ut neminem perdere possit ad servandos ceteros. Quare hoc sensu verum dominatum Regibus, non autem Sacerdotibus, vindicavi, exemplo Bernardi, qui apostolatum Eugenio tribuit, sed abdicat dominatum. Quod tamen non impedit quin summa auctoritas & imperium in Ecclesia constituatur, imò verò & Monarchia in Romano Pontifice. Sed summum imperium, quod despoticum vocant, ab Ecclesia amovetur: cujus administratio aristocratico regimine temperata est, ex sententia omnium Theologorum. Nulla ergo in parte potestati ecclesiasticæ derogo; sed Principibus, saltem nostris, merum jus imperandi asséro; adeo ut duris quoque & acerbis Principum *dyscolorum* mandatis, si quæ fortè temporum necessitas extorserit, cedendum sit. quod tamen obsequij genus adeo districtè à Christianis Ecclesiæ benignitas non exigit.

VII. Dubium videri aiunt quid ipse sentiam de Concilij Florentini Decreto; quod ita expressisse videor in cap. VIII. §. V. libri III. ut summam potestatem à Christo Pontifici Romano traditam Concilium definivisse dicatur, ea lege, ut illa Pontifex utatur juxta modum qui & in Actis Conciliorum Oecumenicorum & in Canonibus continetur. Itaque ut nullam carpendæ sententiæ meæ occasionem relinquam, aio Græcos absque ullo dissidio in id conspirasse cum Latinis, ut Romanum Pontificem successorem Petri Apostoli & Christi Vicarium profiterentur, eique in Petro plenam & summam administrandæ Ecclesiæ potestatem à Christo collatam. Ceterùm de modo potestatis illius exercendæ gravem controversiam motam fuisse inter partes, Græcis contendentibus id fieri debere *juxta Canones*, Latinis verò juxta *dicta sanctorum*. Tandem formula Decreti conscripta est Græcis & Latinis verbis; ita tamen ut aliquod discrimen intercedat inter contextum Græcum & Latinum, prout hodie concipitur. Verborum Græcorum hæc est significatio. Summam quidem esse Pontificis auctoritatem, eámque illi à Christo collatam fuisse; sed quatenus quóve modo exerceri debeat, ad communionem Ecclesiæ fovendam, exemplum petendum esse, non solùm ex Canonibus, sed etiam ex Actis Conciliorum Oecumenicorum, functionémque hujus auctoritatis ita disponendam ut privilegia Patriarcharum maneant intemerata. Hæc interpretatio nihil demit de auctoritate sedis apostolicæ; quippe quæ nihil aliud contineat quàm vulgatum illud & receptum ab omnibus Theologis axioma, nempe monarchicum Ecclesiæ statum administratione aristocratica temperari; ita tamen ut Episcopi omnes

Romano Pontifici tanquam capiti jure divino subjiciantur. Neque enim Decretum Florentinum decernit Pontifici subeundas esse leges omnes quas illi Concilia præscribere voluerint; sed modum illum adhibendum esse in summæ auctoritatis functione quem ipsi Pontifices in Conciliis Oecumenicis secuti sunt, quemadmodum & Actis Conciliorum & Canonibus exprimitur. Quibus verbis etsi Canonum ratio habeatur, nullo pacto tamen dignitas apostolicæ sedis læditur: quin potiùs summopere commendatur apud peritos antiquitatis ecclesiasticæ, cùm splendidiora testimonia ad vindicandam summam Romani Pontificis auctoritatem ex Actis Octo Conciliorum Oecumenicorum petantur. Qua de re uberrimè disputo in Dissertatione *De Legatis*, Tomo II, ubi demonstratur Romanos Pontifices in illis Conciliis imperatoria auctoritate potitos fuisse. Ceterùm ex contextu Latino assertio potestatis colligitur potiùs quàm modus functionis; etsi privilegia quoque Patriarcharum inibi conserventur. quod eodem ferè recidit. Necessaria tamen visa est ad pervicaciam Græcorum infringendam, & conjunctionem Ecclesiæ procurandam, hæc prudens dispensatio; quæ nihil de rei ipsius momento demit, etsi verbis subblandiatur. Si cui tamen videatur nullum esse discrimen contextus Græci & Latini in verborum significatione, per me licet ut judicio suo fruatur.

VIII. Privilegium ob merita concessum transire in naturam contractus, & ideo revocari non posse scripsi lib. III. cap. X. §. II. Quod à me per transennam dictum est, non discussa quæstione, (nec enim locus id exigebat) quæ à Magistris disputatur cum omnibus divisionibus; quos, si cui vacat, liberum erit consulere, & ab iis addiscere, ratione abusus, & ob caussam publicæ utilitatis, privilegium quoque ejus generis aliquando revocari posse.

IX. Iurisdictionem synodis olim prorogatam fuisse Principum rescriptis dixi libro IV. cap. III. §. III. Quæ disceptatio in quæstione facti versatur. Consultò enim à quæstione juris abstinui, an scilicet ea delegatio quam Episcopi ea tempestate suscipiebant, ratione aliqua niteretur. Imò verò initio libri IV. disertis verbis lectorem monui, quæcunque ab antiquis Imperatoribus in caussa disciplinæ ecclesiasticæ gesta essent, hodie à Regibus usurpari non posse.

X. Imaginum confractores de hæresi damnatos dixi eodem libro IV. cap. VIII. §. IV. licèt de capite disciplinæ ageretur. Quænam verò sit mea sententia, loci laudati integra lectio demonstrabit. Vsum imaginum distinguendum scripsi à contumacia quæ respuit definitionem Ecclesiæ usum illum legitimum esse constituentis. Vsus imaginum inter capita disciplinæ referri debet; quemadmodum Paschatis celebratio die dominico peragenda, non autem decimâ quartâ Lunâ. Qui ob has controversias secedebant ab Ecclesiæ communione, schisma conflabant. Sed ob contumaciam adversùs decretum Ecclesiæ, quæ Paschatis celebrationem diei dominicæ affigit, qúæque utilem esse imaginum usum & ab idololatria alienum decernit, ob contumaciam, inquam, illam, hæreticis accensentur ij omnes qui definitionem Ecclesiæ non amplectentes, dissidio pertinaciter immorantur. Quæstio juris hæresim respicit. Quæstio verò facti, unde orta est contentio, est disciplinæ caput, & materia schismatis. Eò tendit oratio mea in loco laudato; quæ ad patrum & canonum antiquorum illustrationem, in hoc hæreseos & schismatis discrimine, valde conducit, & arcanum quoddam aperit ad retinendam jurisdictionis ecclesiasticæ dignitatem.

XI. In controversia quæ temporibus Ludovici Regis VI. emersit, ob Clericos inopes à Præpositis regiis prætextu salariorum vexatos, animadversionem ad Regem pertinere scripsi eodem lib. IV. cap. XIII. §. II. nec fuisse locum excommunicationi quam à Paschali II. Clerici elicere conabantur. Quod ex sententia Ludovici & Curiæ regni dixi; quæ hodie quoque cogitationes illas non deposuit, in simili specie abusivam excommunicationis promulgationem decretura. Attamen nec Summo Pontifici nec Episcopis inde potestas excommunicandi adimitur. de qua uberiùs Tomo II. in Exercitatione *De judiciis canonicis in laicos.*

XII. Fines diœceseon, & reditus Ecclesiarum, regiæ jurisdictioni subesse dixi eodem capite §. III. Quod petitum est ex usu Galliæ; ubi quæ de bonorum ecclesiasticorum possessione, fructibus, & plerunque etiam de proprietate oriuntur lites, apud magistratus seculares disceptantur. Ejus consuetudinis originem copiosè explicabo Tomo III.

XIII. Rebuffi opinionem iniquiorem erga appellationes ab abusu in disputationibus canonicis scripsi lib. IV. cap. XIX. §. VI. quòd eas coërceat casibus in jure expressis, vel in quibus Reges habent jurisdictionem à Papa delegatam. Scilicet ejus auctoris propositum fuit de Papæ delegatione conceptis verbis scripta loqui; cùm tamen apud nos obtineat, ex delegatione quoque tacita seu conniventia & tolerantia Summi

Pontificis pleraſque harum controverſiarum in foro diſceptari; ut monui capite ſuperiori ejuſdem libri quarti.

XIV. Libro III. oſtendi ſummam remittendorum canonum auctoritatem eſſe penes Summum Pontificem; qui veniam facere poteſt non ſolùm decretorum Romanæ ſedis, ſed etiam canonum à Conciliis Oecumenicis editorum. Itaque ſi aliquando accidit ut derogationum vel diſpenſationum ratio non habeatur, obſervavi difficultatem non proficiſci ex eo quòd Galli exiſtiment derogandi vel diſpenſandi poteſtatem non competere Summo Pontifici, ſi de generalibus Conciliis agatur; quamvis hoc veluti axioma à Pragmaticis Gallicanis uſurpatum hucuſque fuerit. Id verò tribuendum oſtendi prudentiæ & cautioni quam Galli adhibere ſoliti ſunt ne quid novi in diſciplinam inducatur. Quod probari poſſe ſcripſi ex eo quòd diſpenſationes quæ aliquo exemplo nituntur, etſi aliàs arduæ & difficiles, admiſſæ ſunt à majoribus noſtris, eo ſolo prætextu, quòd vitium novitatis abeſſet. Novum ſanè hoc theorema viſum eſt eruditiſſimis viris, qui quotidie in foro verſantur, exiſtimantibus hac ratione quidem ſedis apoſtolicæ dignitatem coli, cujus ſuprema diſpenſandi auctoritas etiam in decretis Conciliorum generalium aſſeratur, ſed fortaſſe minùs proſpici Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, quæ mutato veteri axiomate convelli poſſe videntur. Attamen ſi maturiùs verba mea perpéndantur, nullum diſcrimen inde creari poteſt conſuetudinibus & diſciplinæ receptæ in regno; cùm id quærendum relinquam, an nova reſcripta derogationum vel diſpenſationum, novitate laborent, quæ in ſcandalum deſciſcere poſſit, adverſùs ſententiam Summorum Pontificum. Ceterùm ut moroſioribus hac in parte ſatisfaciam, ſplendido teſtimonio utar, ex quo conſtabit apud majores noſtros in novis diſpenſationibus id unum vel maximè diſcuſſum fuiſſe, an aliquod exemplum novæ diſpenſationis reperiri poſſet.

Martinus V. anno MCDXXVI. Ioannem *de Rochetaille* Archiepiſcopum Rotomagenſem dignitate Cardinalitia ornavit, & ab Eccleſiæ Rotomagenſis vinculo abſolvit. Enimverò quia non infrequenter acciderat ut promoti Cardinalatum recuſare mallent quàm Eccleſias ſuas deſerere, inde *juxta varietatem temporum & opportunitatem emergentium caſuum introductum fuiſſe* obſervat Martinus in literis ſuis datis octavo Calendas Iunij, *quòd aliquibus, de Eccleſiis quibus præerant, evocatis ad ſtatum Cardinalatus, ex hujuſmodi cauſa eædem Eccleſiæ ſunt dimiſſæ, per illos, ſicut antea, in ſpiritualibus & temporalibus gubernandæ; & hoc ſæpius expertum eſt Eccleſiis talibus non mediocriter profuiſſe.* Quapropter idem Summus Pontifex eodem beneficio Ioannem proſequi conſtituit, ut iis ſumptibus par eſſet quos ad tuendam Cardinalatus dignitatem expendere oportebat. Declarat itaque ſuæ mentis non fuiſſe ut Ioannem, niſi de ejus conſenſu, ab Eccleſia Rotomagenſi abſolveret, neque ut abſolutione illa adminiſtrationem ejuſdem Eccleſiæ in ſpiritualibus & temporalibus illi adimeret, ſed velle ut dictæ Eccleſiæ curam gerat *ad beneplacitum apoſtolicæ ſedis.* Ea tempeſtate Henricus Angliæ Rex, & ſub ejus auſpiciis Ioannes Dux Betfordiæ patruus Henrici, urbem Pariſiorum & omnes cis Ligerim regiones injuſta dominatione premebat, afflicto Caroli VII. Regis imperio. Ducis itaque Betfordienſis commendatione & beneficio Archiepiſcopus auctus Cardinalatu, teſtatus eſt publico ſcripto ſe nolle huic provectioni aſſentiri, niſi ad illam & ad Eccleſiæ retentionem Henrici & Ducis conſenſus accederet. Quare reſcripto Principis die XXVII. Iunij dato, illi conceſſum eſt, ut novam Cardinalatus dignitatem ſuſciperet, Eccleſiæque Rotomagenſis curam & uſumfructum retineret, in vim prioris vel alterius tituli (adminiſtrationis ſcilicet, vel commendæ) ſibi concedendi: ea conditione adjecta, ut ſi quæ hac occaſione Regi deberentur obventiones, eas præſtaret, & novum, ſi res ita ferret, fidei & obſequij ſacramentum. Aliis quoque literis, Regaliorum fructus, ſi qui fortaſſe ob vacationem Eccleſiæ Rotomagenſis debiti eſſent, Ioanni conceſſit. Eas literas, pontificias & regias, Ioannes Cameræ Computorum Pariſienſi (ubi aderant Ioannes Lucemburgius Epiſcopus Tarvanenſis Franciæ Cancellarius, Epiſcopus Belvacenſis, Primus Præſes Curiæ Parlamenti, & inſigniores aliquot viri) cum libello ſupplici porrexit, proteſtatus Eccleſiam non vacare, quia aliter Summus Pontifex ſtatuerat, cujus auctoritati derogaretur, ſi quid in contrarium fieret, ac proinde non eſſe locum nec novo ſacramento fidei, nec Regaliorum perceptioni, attamen ne graves inde contentiones orirentur, ſe rem omnem arbitrio Cancellarij temperandam ultrò committere.

Negotio diſceptato, hæc fuit ſententia Conſilij; à Ioanne exigendum ut doceret an Eccleſia Rotomagenſis, vel alia archiepiſcopalis, à Cardinalibus retenta fuiſſet; & regio quoque nomine indagandum eſſe, quid in ſimili ſpecie geſtum olim fuiſſet, ut eadem quoque gratia in illum conferretur. Cùm

E Regiſtro Cameræ Comput. Paris.

E Reſcripto Regis Henrici. *Annuimus & concedimus ut dictæ promotioni, quam gratam habuimus & habemus, ſuum præbeat aſſenſum pariter & conſenſum, & quòd eam proſequatur, etiam quæ ſtatus requirit faciendo & implendo. Volentes ulteriùs, & dicto Conſiliario noſtro de noſtra gratia ſpeciali præmiſſorum conſideratione concedentes ut dictam Eccleſiam Rotomagenſem cum illa integritate honorum & emolumentorum, cum quibus eatè de præſenti tenet & poſſidet, & hactenus tenuit & poſſedit, juxta titulum ſibi datum & conceſſum, dandúmve ſeu concedendum, retinere, continuare, & poſſidere, ac eis uti pacificè valeat & gaudere & ordinationibus, ſtatutis, aut mandatis contrariis factis aut faciendis non obſtantibus quibuſcunque.*

autem Ioannes prolatis duobus rescriptis demonstrasset Humbertum Delphinum Viennensem cum Patriarchatu Alexandriæ, Remensis quoque archiepiscopatus administrationem retinuisse, decretum fuit ut beneficio Pontificis & consensu Regis Ioannes quoque archiepiscopatu unà cum dignitate Cardinalitia potiretur. Hæc sunt verba Decreti; quæ hîc transcribenda duxi, quia in aliis capitibus usui quoque esse poterunt.

Fut dit & conclu que l'on parleroit encores audit Monsieur l'Archevesque, pour sçavoir s'il sçauroit monstrer que cedit Archevesché eusse oncques esté en main de Cardinal; & aussi se ce formeroit on sur R du costé du veoy, si on trouveroit, ce que aussi esfoit eust esté fait en semblable cas, on le pourroit aussi bien faire l'udit Monsieur l'Archevesque, tout consideré, en faisant le serment de feauté, & tout ce qu'il devroit faire.

Le Lundi XXVII. *du mois d'Aoust* MCCCCXXVI. *de la partie dudit Monsieur l'Archevesque de Rouën furent produites deux lettres, par lesquelles apparoist que autrefois le vieil Dalphin Humbert fut Patriarche d'Alexandrie & Administrateur perpetuel de l'Eglise de Reims. Aprés la lecture desquelles lettres, sembla au Conseil, que puisque autresfois l'Archevesché de Reims, que l'on tenoit estre moult notable, & autant que l'Archevesché de Rouën, avoit esté és mains d'un Patriarche, on pouvoit aussi bien consentir que ledit Monsieur l'Archevesque de Rouën audit estat de Cardinal pour aucun temps (jusqu'à ce que pourveu luy fut autrement) peut tenir ledit Archevesché, mesmement attendu les grands services qu'il avoit fait au Roy nostre Seigneur, & à Monseigneur le Regent, à grand peine & travail de son corps, & qu'il estoit tres-notable Seigneur, de grande reputation entre tous les Cardinaux, & pouvoit moult servir le Roy; Et si le vouloit le Roy estre faict par ses lettres. Et pour les raisons ci-dessus touchées, & autres, qui longues seroient à escrire, fut conclu & appoincté, que si tost comme ledit Monsieur l'Archevesque de Rouën aura declaré sa volonté estre telle, c'est à sçavoir, qu'il accepte ledit estat de Cardinal, Monsieur le Chancelier devra donner lettres pour prendre & mettre le temporel dudit Archevesché de Rouën en la main du Roy nostre Seigneur pour cause de Regale, & pour iceluy gouverner commettra gens & Officiers de par le Roy. Et apres ce, ledit Monsieur l'Archevesque requiert l'enterinement des premieres lettres royaux cy-dessus transcrites apres la Bulle du Pape, par lesquelles le Roy luy octroye que audit estat de Cardinal il puisse tenir ledit Archevesché de Rouën; & icelles lettres (rejettées premierement & avant tout œuvre les protestations par luy faites, & contenuës en sa requeste ci-dessus transcrite, au dos de ce present feuillet) luy seront enterinées: en faisant par luy premierement, & avant tout œuvre, le serment de feauté és mains dudit Monsieur le Chancelier pour le Roy. Et si promettra que si le Roy pour aucunes causes touchans luy, ses Royaumes, ou l'un d'eux, ou pour autre juste cause, le mande à venir de Cour de Rome ou d'ailleurs par devers luy, il viendra en personne dedans un an, à compter du jour que on luy aura ce notifié de par le Roy, si toutesfois dedans ledit temps le Roy ne luy mande autre chose: Et de ce baillera ledit Monsieur l'Archevesque ses lettres patentes. Et ce faict ledit Monsieur le Chancelier pour le Roy luy baillera lettres patentes en la forme accoustumée, addressans aux Gens des Comptes, & Thresoriers, & au Bailli & Vicomte de Rouën, & par lesquelles il leur signifiera que ledit Monsieur l'Archevesque de Rouën Cardinal aura de nouvel fait le serment accoustumé, & la promesse devant dite; lesquelles lettres luy seront enterinées par lesdits gens des Comptes, en faisant & payant les droits & devoirs pour ce deus & accoustumez. Et avec ce seront pour lors par lesdits Gens des Comptes & Consorts enterinées les autres lettres royaux cy-dessus transcrites, par lesquelles le Roy donne audit Monsieur l'Archevesque de Rouën tous les profits & emolumens du temporel dudit Archevesché, qui luy pourroient appartenir à cause de Regale.*

ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
RESPONSIO
AD NOTAS LVCÆ HOLSTENII
In Tomum primum de Concordia Sacerdotij & Imperij,

EDITA ANNO MDCLXIII.

TRADITÆ mihi cùm essent, superioribus diebus, ab Eminentissimo Cardinali Grimaldo, Nuncio apostolico in Gallia, singularis prudentiæ & immobilis erga sedem apostolicam fidei viro, Notæ eruditissimi cujusdam viri in libros nostros Dissertationum de Concordia Sacerdotij & Imperij, quos Romæ amica manu recensuit, ad officium meum pertinere putavi ut Animadversionibus ab eo factis, explicata instituti mei ratione, satisfacerem.

I. Sunt autem tria præcipuè quæ desiderata video in Dissertationibus nostris. Primum est, in rebus historicis: quas à me ita temperari vel explicari cuperet, quemadmodum à viris celeberrimis Bellarmino, Baronio, Perronio Cardinalibus, aliisque factum est, ne sedi apostolicæ contumeliosæ videantur. Stupui, fateor, in ejus notationis lectione. Nihil enim tam alienum à mente mea fuit, quàm ut vel levi suspicione sedis apostolicæ dignitatem læsisse viderer: quin potiùs eam omnibus officiis semper colui, & iisdem Dissertationibus adversùs æmulos ejus majestatem, non irrito, ut opinor, conatu, vindicavi. Scio quidem adversùs nova, quæ ex intima vetustate protuli argumenta, apud Hollandos volumen excudi, quòd novæ victoriæ materiam rei Romanæ studiosis præbebit. Interim æquum est ut eam offensionem diluam quæ viri eruditi & amici animum in Dissertationibus nostris pupugit.

II. Exempla profert quibus pietatem Ecclesiæ debitam à me violatam existimat. Scilicet lib. I. cap. I. §. IV. occasionem schismatis Orientalium in usurpatas ab iis Diœceses ita contuli, & Henrici Imperatoris adversùs Gregorium VII. in episcopatuum investituras, ac si privatis commodis ducti Summi Pontifices eas discordias excitassent; cùm tamen constet Græcorum schisma ex dissidiis de religione motis profluxisse, & adversùs Henrici contentiones, ob simoniacam pravitatem, & duram servitutem, qua Ecclesias premebat.

III. Quod attinet ad Orientales, non diffiteor equidem quin novis observationibus historiam illam illustraverim, ut Græcos ambitûs, perfidiæ, & ingrati animi vitio, fœdo schismati & professæ hæresi prolusisse demonstrarem. Diœceses Illyricianæ, Calabria, Sicilia, & reliquæ provinciæ usque ad Thraciam distractæ sunt à Romano Patriarchatu per vim & tyrannidem Leonis Isauri, in odium vindicatarum imaginum. Restituta Ecclesiæ pace, eas Diœceses tandem repetit Hadrianus I. minatúrque abstentionem jurisdictionis ecclesiasticæ & tot provinciarum invasoribus. Quid alienum à canonibus? Detrectant Græci. Quid iniquius? Iterum restituto Ignatio in sedem Constantinopolitanam, Hadriani II. Legati Diœceses avulsas repetunt. Spondent Græci; dein tergiversantur, & consuetis ludificationibus à rebus promissis discedunt. Summo beneficio Ioannes VIII. Photium communioni ecclesiasticæ & sedi CP. post obitum Ignatij reddit. Promissam Diœceseon restitutionem urget. Renuit versipellis homo, scelus meditatur; atque ut possessionem retineat, causæ conjectionem in aliud

caput transfert; de summa religionis litigat; de processione S. Spiritus, de violato fidei Symbolo, de Sabbatho, aliisque articulis controversiam movet, & à communione sedis apostolicæ recedit. Quis non damnet Photij impietatem? Quis non faveat Romanorum Pontificum causæ? Res suas repetunt, juxta canones. Recusat invasor, & schismate lacerat Ecclesiam. Hæc est summa narrationis quam illo capite instituì: in qua quid sit apostolicæ sedi injuriosum, planè non video.

IV. In Henrici Imp. dissidio, de investituris episcopatuum per virgam & annulum disceptatum dixi. quod verum est. & in eo erat causæ jugulus. Ante consecrationem, annulo & virga pontificia à se donandos vel investiendos Episcopos contendebat Henricus, ex antiquo more. E contrario disputabat Gregorius, rei spiritualis investituram à laïco Principe conferri non posse. Addebat hinc sequi deplorandam Ecclesiæ servitutem, abuti eo privilegio Principem, sacerdotia pecuniis redimi, & cetera id genus. His vitiis remedium adhiberi potuisset. Sed origo mali tollenda erat. Itaque in Synodo Romana sub Gregorio VII, dein in aliis quoque Conciliis habitis ab Vrbano II. & Paschali II, laïcorum investituræ per annulum & virgam damnatæ sunt; quibusdam hæresi, aliis verò schismati eas accensentibus. Peculiarem hac de re nec sanè inelegantem Dissertationem, à me in Præfatione libri promissam, propediem in lucem dabo. Quid autem à me in hoc capite peccatum sit, ignoro. Asserebat libertatem Ecclesiæ adversùs investituras Gregorius. Rectè. idque tandem obtinuit. Contra nitebatur Henricus. Malè. & ab eo usu tandem cessatum est. Nihilominus tamen de his capitibus disceptatum fuit acerbissimè. Vnde colligi posse dixi, quemadmodum etiam ex schismate Græcorum, excitatis de jurisdictione contentionibus, litigantium animos ita plerunque accendi, ut ab officio suo discedant. Privati verò commodi causâ Pontifices discordias aut excitasse, aut fovisse, nusquam dixi, vel saltem suspicioso scribendi genere insinuavi.

V. Notat quasi per transennam vir eruditus, me pleraque historiæ ecclesiasticæ capita ex damnata M. Antonij de Dominis Republica desumpsisse. Doleo, fateor meam vicem: qui pro auctoritate sedis apostolicæ integro primo & tertio libro Dissertationum atque alibi passim ex historia ecclesiastica pugnans, ab ejus adversario argumenta petivisse dicor. Imò verò profiteri non dubito, eorum maximam partem industriæ meæ deberi, utpote quorum nemo ex proceribus nostris hucusque meminerit. Sanè Spalatensis lectioni aliquoties incubui: sed ut cum eo dimicarem, ejúsque argutias retunderem. Quod apertè à me factum in disceptatione gravi de episcopatuum institutione, quam ille Principibus permittit; in alia quoque, de canonibus Antiocheni Concilij; & in tractatu de dispensationibus, libro tertio. Alibi quoque, tacito auctoris nomine, strictim hominis versutias carpo, novísque solutionibus rem totam conficio. Eminentissimorum Cardinalium Bellarmini, Baronij, Perronij nominibus assurgo, eorum commentationes veneror; sed meas observationes, illis intactas, in rem communem confero: id unum præ me ferens, Novatorum causam tam nostris telis peti, quàm ceterorum rationibus est concussa & labefactata. Ceterùm, ut ad Spalatensem redeam, nihil ab eo haurire potui, quod ad tractationem meam conferret; eò quòd liber ille, quo de judiciis ecclesiasticis disputabat, undarum fluctibus periit, qui fortè flammis periisse debuerat.

VI. Secundò notat vir eruditus, me in eo graviissimè peccare, quòd prolatis virorum gravium exemplis, quibus vulnus aliquod inferri videtur jurisdictioni ecclesiasticæ, à decisione quæstionis abstineam, neque de mollienda facti specie, ut præstiterunt eruditi viri, ullo pacto curem; eo scilicet animo, ut dubia & suspensa mens lectoris eò vergat, quò tanto præjudicio depressa fertur. quam artem secutus videor in tractatu de appellationibus ab abusu, quas usurpatas olim in Ecclesia, exemplo Athanasij & perduellis Nestorij, doceo; non additâ sententiâ meâ, an ejus rei usus sit legitimus, necne; cùm tamen, vestigia Baronij secutus, potuissem totum id negotium ad vim Principum referre, qui gravi servitute Ecclesiam vexabant. Gravis sanè accusatio, si juris disputationem in rebus controversis promisissem: à qua tamen de industria me recessurum dixi, ne de finibus utriusque jurisdictionis ego privatus homo transigere viderer. Facti disceptationem in me suscepi; ut pateret quid gestum in expansa annorum serie, sine ullo animorum dissidio, vel cum acerrimis contentionibus; & ex eo viri prudentes colligerent quid in simili specie sequendum vel fugiendum foret. Attamen id præ me fero, in eximiis & nobilioribus controversiis, quæ inciderunt in quatuor Dissertationum libros, me in alterutram partem disertissimè pronuntiasse, & ubique jurisdictioni ecclesiasticæ, quantum res patiebatur, imò & sæpissime præter instituti mei rationem, favisse. Conferantur, si placet, celeberrimorum in foro

foro Gallicano Iurisconsultorum positiones, contumelioſæ in ſedem apoſtolicam & eccleſiaſticam juriſdictionem, cum iis definitionibus quas ego primus inter tot magiſtratus, imò & inter Theologos, (quia res iſtas, licèt graviſſimi momenti, non attingunt) conceptis verbis aſſerui. Et tunc cauſa cadam, niſi palam conſtet me bonæ cauſſæ firmiſſimum eſſe vindicem.

Hæ ſunt meæ definitiones.

I. *Supremam in rebus eccleſiaſticis auctoritatem per Gallias exercuiſſe Romanum Pontificem, judiciis ad relationes & appellationes redditis, ab eo tempore quo fides Chriſtiana in Galliis floruit, ad hanc uſque ætatem.*

II. Papam jure divino eſſe univerſalis Eccleſiæ caput, atque adeo Gallicanæ, quæ illius eſt membrum.

III. Generalia Decreta à Romanis Pontificibus in Gallias, æquè ac in reliquas provincias, miſſa: quæ magno applauſu ab Imperatoribus Romanis, deinde à Francorum Regibus poſt conſtitutum regnum, uſque ad hanc ætatem ſuſcepta ſunt.

IV. Nullum eſſe crimen cujus ratione Papa deponi poſſit; exceptâ hæreſeos publicè profeſſæ cauſſâ. Quod verum eſſe teſtimoniis veterum docetur; & præterea, hanc eſſe antiquam Eccleſiæ Gallicanæ definitionem demonſtratur.

V. Papam ſolvere poſſe & diſpenſare validè & licitè à canonibus Conciliorum generalium, etiam ſine cauſſa; dummodo hæc diſpenſatio non tendat ad labefactandum Eccleſiæ ſtatum. Vbi nova planè ratione de toto hoc negotio diſſeritur, juxta juris antiqui regulas atque præſentem uſum.

VI. Libertates Eccleſiæ Gallicanæ conſiſtere in uſu & praxi Canonum, atque Decretalium, tam veterum, quàm recentiorum, eáſque non pendere à ſola praxi antiquorum canonum. Vbi oſtenditur neceſſitate cogente Pontifices variis temporibus, pro bono publico Eccleſiæ, ad novas leges condendas progreſſos.

VII. Papam, præter eum primatum, quo univerſæ Eccleſiæ præeſt, ſolum eſſe & immediatum Occidentis Patriarcham. Regibus verò non competere jus aliquod epiſcopatum vel metropolim inſtituendi, multò minùs patriarchatum.

VIII. Appellationum ab abuſu ob canones violatos cognitionem ſaltem reſtringendam eſſe, & terminandam eo fine, ut ob ſcandalum emergens, executionem interim impediat ejus judicati quod à judice eccleſiaſtico latum erit adverſùs conſtitutiones eccleſiaſticas. Attamen hoc prætextu Curiis ſupremis non licere de negotio principali, quod eſt merè eccleſiaſticum, pronuntiare, uſúmque contrarium alienum eſſe à mente & à praxi veterum Principum & Regum Chriſtianiſſimorum.

Adverſariorum contrariæ poſitiones.

I. *Pontificem Romanum nullam auctoritatem in Galliis exercuiſſe ante ſextum ſeculum.*

II. Toto illo ſexcentorum annorum intervallo, Regem ſolum Eccleſiæ Gallicanæ ut caput præfuiſſe, non autem Papam.

III. Non competere Papæ ut leges eccleſiaſticas condat, quæ Gallos obligent.

IV. Papam à dignitate & ſede ſua dejici poſſe, ſi graviſſimum ſcandalum Eccleſiæ inferat.

V. Nullo in caſu vel ſpecie licere Pontifici aliquid ſtatuere vel diſpenſare adverſùs canones generalium Conciliorum.

VI. Libertates Eccleſiæ Gallicanæ conſiſtere in uſu antiqui juris comprehenſi canonibus veteris Eccleſiæ, & ad Curias ſupremas pertinere ut eum uſum ſuis Senatuſconſultis ſeu Arreſtis reſtituant.

VII. Gallis competere jus eligendi & conſtituendi ſupremum aliquem Patriarcham, ſi Pontifex regiis rationibus ſeſe non accommodet.

VIII. Regi liberum eſſe ut conſtitutiones ferat in rebus eccleſiaſticis, quæ ſint ejuſdem roboris ac leges de rebus ſecularibus latæ.

IX. Curiis ſupremis jus competere in dirimendis appellationibus ab abuſu, de principali negotio eccleſiaſtico decernendi; quemadmodum ſæpiſſime uſurpatur in foro.

His addi poſſunt capita Libertatis Gallicanæ à Maſſono propoſita, in opuſculis Agobardi: quæ tamen ut aliena à cultu ſanctæ ſedi debito diſertè refelli, objurgatis etiam antiquis Epiſcopis Gallicanis, lib. IV. cap. XI.

VII. Quoniam autem in jus vocor ob appellationes ab abuſu, neceſſe eſt ut pauca, ſed neceſſaria, ea de re verba faciam. Rei ſubſtantiam à novitio & nupero nomine diſtinguendam dixi. Quod ad rem attinet, imploratum fuiſſe omnibus ſeculis Principum præſidium adverſùs vim quæ prætextu judiciorum eccleſiaſticorum inferretur. Attamen eam cautionem adhibuiſſe Principes Romanos, ut de re canonica judicium non ferrent, ſed judices darent, evocatis ad ſynodum Epiſcopis, juxtà canonem Concilij Milevitani. aliquando tamen ultra quàm par eſſet evagatos, tranſlato ab una in alteram provinciam judicio, & prorogata juriſdictione, pœniſque ſuſpenſionis à ſacrorum adminiſtratione, & depoſitionis, indictis. quas pœnas à Principibus hodie irrogari non poſſe diſertè ſcripſi lib. IV. cap. I. §. VI. & cap. XVIII. §. II. explicato Theodoſij reſcripto, & obiter caſtigato Iuſtiniano. Generaliter verò lectorem monui lib. IV. cap. I. §. I. his verbis: *Quæcunque*

apud veteres Principes in his cauſis olim vigue-runt, locum apud nos habere non poſſunt; nec immutata aliquantiſper diſciplina antiquum illum ordinem ullo pacto admittere poteſt.

VIII. Sanè Athanaſij exemplo uſus ſum, ut docerem tuitionem Principis ab eo viro expetitam. In quo referendo & explicando duo præſtiti. Mortono, Ivello, & aliis Anglicanis ſcriptoribus, licèt eorum nomine omiſſo, reſpondi, qui ex hac appellatione Athanaſij ad Conſtantinum judicia canonica Principibus ſubjiciunt; quorum opera & interpretationibus Pragmatici quidam è noſtris ſæpiſſime utuntur. Deinde verò limites certos figere volui appellationibus ab abuſu, in tritura fori Gallicani. Quatuor vitia ſeu nullitates Synodi Tyriæ oſtendi. Athanaſium appellaſſe ob dolum, inſidias, & vim hoſtium potiùs quàm judicum. Conſtantinum verò cognitionem ſuſcepiſſe, ut de tumultu & de vi illata coram ſe ageretur; ut docui ex ipſis reſcripti verbis lib. IV. cap. II. §. VII. Vnde cap. XX. §. III. collegi, ſi contra omnem judiciorum ordinem per dolum, machinationem, & circumventionem judicio eccleſiaſtico Epiſcopi vel Clerici opprimerentur, vel etiam ſi offenſionis publicæ periculum immineret ob apertiſſimam canonum violationem, Principum tuitione ſubſidium peti poſſe, neceſſitate cogente, ex ſententia quoque hujus ævi Theologorum Caietani, Victoriæ, Suaris, & Covarruviæ, ut interim mandatorum injuſtorum executio impediatur. Statimque ſubjunxi hæc verba: *Si quis ad hanc neceſſitatem coërcere velit patrocinium regium, uſus fori quotidianus periclitari videbitur, quo ab ipſis interlocutionibus Epiſcoporum appellatur tanquam ab abuſu, non expecta-to ultimo judicio; multò minùs expectata Metropolitani vel Summi Pontificis cognitione, qui res contra canones ab Epiſcopis judicatas emendare potuiſſet. Sanè praxis illa, & fori tritura, ſola remedij celeritate niti poteſt.* Deinde conſtitutionem regiam propediem edendam dixi, quæ his morbis medeatur. Non potui liquidiùs ſententiam meam de toto iſto negotio ſignificare, de qua ſanè plerique magiſtratus conqueſti ſunt, eo præcipuè nomine, quòd Cleri Gallicani expoſtulationibus nunquam adeo apertè appellationes iſtæ petitæ fuiſſent.

IX. Sed Neſtorij factum adhibuiſſe dicor. Imò verò & diſcuſſi, ut ſedis apoſtolicæ auctoritatem tuerer adversùs Novatorum impetum, qui Theodoſij reſcripto eam valde lædi putant, quo rei judicatæ à Celeſtino contra Neſtorium executio ſuſpenditur. Dupliciter reſpondi; ſed ſtrictim, meo more. Primò, factum Theodoſij vix ſuſtineri poſſe. Secundò, ſuſpenſionem illam tribuendam, non regiæ auctoritati, ſed juri ipſi, quo decernitur appellatione vel reſtitutione in integrum pendente nihil innovandum; Neſtorium conqueſtum, quòd inauditus damnaretur; Synodum generalem petiviſſe, quę conceſſa fuit à Theodoſio. Nolui autem ad locum illum communem confugere, de vi Principum, & Eccleſiæ ſervitute. Excipiunt enim reſcriptum illud Principis à Synodo Epheſina probatum, & Actis inſertum. Quare non levem operam mihi navaſſe videor in detegenda, ex ipſis Celeſtini verbis, Concilij à Neſtorio facta petitione, quæ omnes ſcriptores hucuſque fugerat. unde retuſus eſt mucro argumenti quod adversùs juriſdictionem pontificiam ex ſuſpenſione à Theodoſio indicta parabatur. De appellationibus autem ad futurum Concilium, quæ apud noſtros utramque paginam faciunt, ea cautione adhibita dixi lib. IV. cap. XVII. ut ſummam ſedis apoſtolicæ auctoritatem ſemper tuitus ſim; alia planè ratione in ea diſputatione verſatus quàm Theologi quidam ſcholaſtici, quorum commentarij ea de re editi paſſim apud magiſtratus & pragmaticos ut inepti traducuntur.

X. Tandem eas definitiones juris civilis amplecti inſimulor quæ juriſdictioni eccleſiaſticæ officiunt. Verbis iſtis generalibus inſtituta accuſatio dilui non poteſt, niſi exceptione generali; qua profiteor omnino alienum à ſententia mea fuiſſe ut juriſdictionem eccleſiaſticam læderem, quam integram præſtari debere toto opere diſertiſſimè teſtatus ſum. Sed teſtimonium Guillelmi Oкami laudavi ex Dialogo Militis & Clerici, qui fuit Eccleſiæ infenſiſſimus hoſtis. Probè quidem novi Oкamum faviſſe Ludovico Bavaro, atque pro ejus partibus dimicaſſe adversùs Ioannem vigeſimum ſecundum. Sed nihil ex ejus ſcriptis hauſi. quippe qui ex antiquorum penu Oкamo intacta deprompſi quæ meis commentationibus conferre poſſe videbantur. Laudavi ſanè locum quendam ex Dialogo Militis, quem rectè Notator Oкamo tribuendum monuit; ſed ut ſententiam Theologorum illius ætatis, ſcilicet Ioannis Pariſienſis & aliorum, expenderem, de excommunicationibus ob crimina ſecularia inflictis. Quantum verò illi Dialogo tribuerim docent verba mea lib. II. cap. III. §. VII. nempe defuiſſe auctori cognitionem antiquæ diſciplinæ, ne rem ipſam omnino aſſequeretur. De ipſo autem excommunicationum uſu ſecundùm veteres ſpeciali exercitatione me acturum ibidem ſpopondi. ne quis exiſtimet eorum me ſententiam amplecti de quorum ignoratione tacere non potui.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ILLVSTRISSIMI VIRI

PETRI DE MARCA

LITVRA CENSVRÆ ROMANÆ,

EDITA ANNO MDCLXIII.

OBSCURÆ sunt omnibus causſæ ob quas Romæ cenſura lata eſt adversùs librum Diſſertationum de Concordia Sacerdotij & Imperij. Etenim in univerſum aſſeri poteſt auctoris animum quàm longiſſimè abfuiſſe ab omni conſilio lædendi jura ſedis apoſtolicæ vel eccleſiaſticæ juriſdictionis. Quin potiùs indubitatum eſt omnes ejus rationes & conſilia ad reſtaurandam Eccleſiæ auctoritatem ſpectaſſe & impugnandas novas regulas quæ in Curias ſeculares ab iis qui harum rerum minùs periti ſunt, paulatim inducuntur. Eam in rem multùm confert auctoris à munere regio, quo eſt ornatus, profecta dignitas: qui omnibus honoribus in Curia ſuprema apud ſuos functus, hodiéque in Conſiſtorio regio adſidens, nulla apud ſupremarum Curiarum Senatores ſuſpicione laborare poteſt. Contrà quàm accidit cùm Theologis, tum Canoniſtis, quorum lectioni vix alicui Senatorum vacare libet, & quibus ſolennia illa quotidie objiciuntur, ſcilicet eos in ſua cauſſa loqui, atque de materia ſibi omnino incomperta tractare. Deinde verò longè diverſa ab ea qua Scholaſtici utuntur methodo de rebus propoſitis diſputat, quæ Gallorum liberalibus ingeniis eſt accommodata. Scholaſtici enim ſubtilium argumentorum acumina ſectantur ad propoſiti ſui probationem, vel in recentiori Decretalium aut ſanè hujus vel ſuperioris ſeculi ſcriptorum allegatione utplurimùm immorantur. Auctor autem iſte res ipſas ab origine repetens, argumenta momentáque rationum, hiſtorię eccleſiaſticæ & canonum legúmque auctoritati conjungit, ut eccleſiaſticam juriſdictionem ſuis fundamentis ſtabiliat, ipſóque uſu Principibus & populis accepto confirmet. Hac tractandi ratione in falſis illis regulis impugnandis verſatur quibus Libertates Eccleſiæ Gallicanæ inniti Pragmatici noſtri hucuſque docuerunt. Etenim auctores qui hac de re egerunt, has atque alias ſedi apoſtolicæ contumelioſas poſitiones protulerunt. Nempe,

I. Pontificem Romanum nullam auctoritatem in Galliis exercuiſſe ante ſextum ſeculum.

II. Toto illo ſexcentorum annorum intervallo, Regem ſolum Eccleſiæ Gallicanæ ut caput præfuiſſe, non autem Papam.

III. Non competere Papæ ut leges eccleſiaſticas condat, quæ Gallos obligent.

IV. Papam à dignitate & ſede ſua dejici poſſe, ſi graviſſimum ſcandalum Eccleſiæ inferat.

V. Nullo in caſu vel ſpecie licere Pontifici aliquid ſtatuere vel diſpenſare adversùs canones generalium Conciliorum.

VI. Libertates Eccleſiæ Gallicanæ conſiſtere in uſu antiqui juris comprehenſi canonibus veteris Eccleſiæ, & ad Curias ſupremas pertinere ut eum uſum ſuis Senatuſconſultis ſeu Arreſtis reſtituant.

VII. Gallis competere jus eligendi & conſtituendi ſupremum aliquem Patriarcham, ſi Pontifex regiis rationibus ſeſe non accommodet.

VIII. Regi liberum eſſe ut conſtitutiones ferat in rebus eccleſiaſticis; quæ ſint ejuſdem roboris ac leges de rebus ſecularibus latæ.

IX. Curiis ſupremis jus competere in dirimendis appellationibus ab abuſu, de principali negotio eccleſiaſtico decernendi; quemadmodum ſæpiſſime uſurpatur in foro.

Definitiones illæ copioſiſſimè & robuſtiſſimè refutatæ ſunt ab auctore, adeo felici eventu, ut pleriſque magiſtratuum ferè jam perſuaſum ſit eas ab imperitis aut Eccleſiæ iniquis hominibus poſitas fuiſſe. Quoniam verò de rebus iſtis accuratè vix diſceptari poteſt quin neceſſe ſit in hæreticos hujus temporis, qui ſedis apoſtolicæ auctoritatem convellunt, incidere; quæ illi ex antiquitate petunt teſtimonia, ſincerè & abſque cavillationibus explicantur. Qui conatus iis qui apud eos illuſtriores ſunt, & magnam nominis famam obtinent, adeo gratus fuit, ut eorum ingenia ad ſeveriorem informationem ſuſcipiendam paraverit. Itaque docuit auctor,

I. Supremam in rebus eccleſiaſticis auctoritatem per Gallias exercuiſſe Romanum Pontificem, judiciis ad relationes & appellationes redditis, ab eo tempore quo fides Chriſtiana in Galliis floruit, ad hanc uſque ætatem.

II. Papam jure divino esse universalis Ecclesiæ caput, atque adeo Gallicanæ, quæ illius est membrum.

III. Generalia Decreta à Romanis Pontificibus in Gallias, æquè ac in reliquas provincias, missa: quæ magno applausu ab Imperatoribus Romanis, deinde à Francorum Regibus post constitutum regnum, usque ad hanc ætatem suscepta sunt.

IV. Nullum esse crimen cujus ratione Papa deponi possit; exceptâ hæreseos publicè professæ causâ. Quod verum esse testimoniis veterum docetur; & præterea, hanc esse antiquam Ecclesiæ Gallicanæ definitionem demonstratur.

V. Papam solvere posse & dispensare validè & licitè à canonibus Conciliorum generalium, etiam sine caussa; dummodo hæc dispensatio non tendat ad labefactandum Ecclesiæ statum. Ubi nova planè ratione de toto hoc negotio disseritur, juxta juris antiqui regulas atque præsentem usum.

VI. Libertates Ecclesiæ Gallicanæ consistere in usu & praxi Canonum, atque Decretalium, tam veterum, quàm recentiorum, eásque non pendere à sola praxi antiquorum canonum. Ubi ostenditur necessitate cogente Pontifices variis temporibus, pro bono publico Ecclesiæ, ad novas leges condendas progressos.

VII. Papam, præter eum primatum, quo universæ Ecclesiæ præest, solum esse & immediatum Occidentis & Galliarum Patriarcham. Regibus verò non competere jus aliquod episcopatum vel metropolim instituendi, multò minùs patriarchatum.

VIII. Appellationum ab abusu ob canones violatos cognitionem saltem restringendam esse, & terminandam eo fine, ut ob scandalum emergens, executionem interim impediat ejus judicati quod à judice ecclesiastico latum erit adversùs constitutiones ecclesiasticas. Attamen hoc prætextu Curiis supremis non licere de negotio principali, quod est merè ecclesiasticum, pronuntiare; usúmque contrarium alienum esse à mente & à praxi veterum Principum & Regum Christianissimorum.

IX. Quid verò auctor sentiat de legibus regiis in caussis ecclesiasticis, statim dicetur.

Quamplurimis aliis regulis libri corpus passim refertum est, quæ Cleri utilitatibus valde conducunt; variisque observationibus illustratur, quæ non solùm secularium, sed etiam hæreticorum argumentationibus refellendis sunt apprime utiles.

Id unum crimen imputari potest auctori, quòd usurpatum in regno Galliæ à Rege ejúsque supremis Curiis usum patefecerit. Sed expendendum est, magistratum regium, cui ea de re scribendi cura injuncta est, impositum sibi munus detrectare non debuisse; præcipuè cùm ita se gesserit, ut summopere coluerit sedis apostolicæ & Ecclesiæ majestatem, atque gravi stylo quamplurimas definitiones falsas proscripserit, quæ utriusque auctoritatem labefactabant. Præterea verò eam cautionem adhibuerit, ut in neutram partem deciderit, an usurpatus à Regibus usus in variis negotiorum figuris legitimus esset, vel è contrà. Id tantùm monuerit, eum usum ab Ecclesia tolerari, atque mutuâ tolerantiâ pacem & concordiam potestatum cùm ecclesiasticæ tum secularis foveri.

In iis verò regulis generalibus quas posuit pro Regum suorum auctoritate, intra sententias communi Doctorum suffragio receptas se continuit. De suo verò distinctiones, observationes, probationésque novas adjunxit, quæ definitiones illas evertunt quę in gratiam potestatis secularis à plerisque invehuntur. Asserit ergo,

I. Reges à Deo potestatem suam immediatè trahere.

II. Tuitionem Ecclesiæ illis à Deo commissam, tam ratione personarum & rerum, quàm ipsius disciplinæ.

III. Nullum illis jus competere ad leges suo arbitratu condendas, in iis quæ fidem aut disciplinam ecclesiasticam respiciunt; sed ad eorum munus pertinere, ut Edictis suis Canonum & Decretalium executionem urgeant.

IV. Constitutiones ecclesiasticas in provinciis publicandas esse, & tacito consensu recipiendas, æquè ac Constitutiones regias.

V. Concordatis initis inter sedem apostolicam & regnum Francorum, confirmatam esse Regibus nostris auctoritatem recipiendarum in regno legum ecclesiasticarum. Ostenditur verò eos ita se gerere in ea receptione & admissione, ut præcipuè disquirant an novæ Constitutiones, veterem & receptum usum immutantes, tranquillitatem civium lædere possint.

VI. Concilium Tridentinum Constitutionibus regiis receptum esse in iis quæ ad fidem pertinent, & in plerisque etiam disciplinæ capitibus; in ceteris verò articulis recipi posse, imò verò & publicari, quandocunque Regibus constabit nullam esse suspicionem motuum ex eo in regno excitandorum. Quod assertum est adversùs magistratuum regiorum opinionem, qui ad Libertates regni pertinere putant ut Concilium Tridentinum nullo casu vel tempore in regno publicetur.

Persuasum erat eruditioribus omnium ordinum viris Dissertationes istas ea industria & prudentia temperatas, qúæque Privilegio regio munitæ erant, cum grata animi significatione Romæ excipiendas potiùs quàm Censura ulla perstringendas; quæ doctorum virorum & procerum animos læsit: qui ex eo colligunt, & præ se ferunt, tutius esse antiquis definitionibus inniti, quandoquidem temperata ea de re differendi ratio repudiatur, quæ in id tantùm instituta erat ut concordia cum Romanæ Curiæ Officialibus aleretur.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

LIBELLVS,

QVO EDITIONIS LIBRORVM De Concordia Sacerdotij & Imperij consilium exponit, Opus apostolicæ sedis censuræ submittit, & Reges Canonum Custodes, non verò Auctores esse docet Petrus de Marca ordinarius in sacro Regis Consistorio Consiliarius, in Supremo Navarræ Senatu Præses, Visitator Generalis in Principatu Cataloniæ & Comitatibus Ruscinonis & Ceritaniæ, ad episcopatum Consoranensem à Rege nominatus.

EDITVS BARCINONE ANNO MDCXLVI.

EVOCATO ex provincia Benarnensi, & in Sacrum Regis Consistorium adlecto, post expertam per aliquot annos meam erga Dei Ecclesiam & Principem Augustissimum immobilis fidei atque pietatis constantiam, impositum est mihi onus gravissimum *de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ* disserendi. Vt nefas erat detrectare imperium; ita non alienum ab instituto meo esse duxi, si hac quoque in parte, Ecclesiæ catholicæ & sedis apostolicæ causam agerem, cujus majestatem semper colui, eámque sæpissime adversùs hæreticos, exemplo majorum meorum, pro viribus meis vindicavi, cùm in Benarnensi provincia, labe hæreseos infecta, Præsidis munere fungerer. Sciunt Galli, & exteri, qui historias regni istius florentissimi cum aliqua cura legunt, avorum meorum Ioannis & Hieronymi ejus filij prudentia, fortitudine, addo etiam & auctoritate, qua pollebant, tum ob natalium claritudinem, tum ob munerum in republica gestorum amplitudinem, emergentes in Benarno hæreses compressas primùm, dein debellatas; donec Hieronymus avus meus cum ipsa religione catholica, ita volente numine, corruit. Sed uno avulso non defuit alter, qui rem Christianam promoveret, felicis memoriæ Iacobus pater quondam meus: cujus laboribus, adjuncta quoque sollicitudine & industria mea, id effectum est, ut Edicti regij pro restauranda per universas Benarni parœcias religione bonisque ecclesiasticis restituendis lati executio, cavillationibus hæreticorum per longi temporis moras elusa, ab ipso glorioſissimæ & immortalis memoriæ Rege Ludovico XIII. perpetraretur. Itaque instituti mei & pietatis avitæ retinens, rationes Imperij Gallici in tuendis Privilegiis & Libertatibus suis, in eo positas esse scripsi, ut à summo cultu, quem Christiani omnes sacrosanctæ sedi apostolicæ atque Pontifici Maximo debent, nunquam discederetur. Quare necessariò mihi dimicandum fuit cum viris eruditissimis, qui de hisce Libertatibus commentariis editis olim, iis positionibus nituntur quæ catholicæ Ecclesiæ dignitatem summopere lædunt. Quæ sanè commentationes à tanti nominis viris profectæ, eas radices in quorundam animis egerunt, ut Curiarum supremarum plerique magistratus non aliis ferè auspiciis negotia ecclesiastica dirimant. Itaque prudenter disceptatio illa aggredienda fuit, eo tenore modóque servato, ut juribus & privilegiis regni non derogaretur; quemadmodum sedis apostolicæ auctoritas integra præstanda erat. Quod aliter obtineri non poterat, quàm si disceptatio ad facti discussionem, omissa juris disputatione, restringeretur. Id verò actum, ea cautione adhibita, ut in neutram partem decisum sit, an usurpatus publica auctoritate à Regibus Christianissimis usus, in variis causarum figuris, legitimus esset, vel è contrario. Par enim erat Ecclesiæ Romanæ exemplum sequi, quæ conniventibus oculis usum illum tolerat, ut monui in Præfatione Dissertationum, atque hac dissimulatione & indulgentia pacem

concordiámque poteſtatum, cùm eccleſiaſticæ, tum civilis, prudentiſſimè fovet. Abſtinerem à referendis contumelioſis illis ſedi apoſtolicæ definitionibus, quas apertè proſcripſi, niſi operæ à me in eo poſitæ reddendam rationem eſſe viderem. Docent itaque celeberrimi apud nos auctores Romanæ communionis, non ſolùm Carolus ille Molinæus, ſed præterea clariſſimi viri Fauchetius, Paſquierius, Pithœus, Hotmannus, Servinus, aliíque Libertatum Gallicanarum Conſarcinatores, quamvis non omnes omnia,

I. Pontificem Romanum nullam auctoritatem in Galliis exercuiſſe ante ſextum ſeculum.

II. Toto illo ſexcentorum ferè annorum intervallo, Regem ſolum, poſt Principes Romanos exactos, Eccleſiæ Gallicanæ ut Caput præfuiſſe, non autem Papam.

III. Non competere Papæ extra Concilium, ut leges eccleſiaſticas condat, quæ Gallos obligent.

IV. Papam à ſede & dignitate ſua dejici poſſe, ſi graviſſimum ſcandalum Eccleſiæ inferat.

V. Nulla in ſpecie licere Pontifici aliquid ſtatuere adversùs canones generalium Conciliorum.

VI. Libertates Eccleſiæ Gallicanæ conſiſtere in uſu antiqui juris comprehenſi canonibus veteris Eccleſiæ, & ad Curias ſupremas pertinere ut eum uſum Senatuſconſultis ſuis paulatim reſtituant.

VII. Gallis competere jus conſtituendi ſummum aliquem Patriarcham, ſi Pontifex regiis rationibus ſeſe non accommodet.

VIII. Regi liberum eſſe ut conſtitutiones ferat in rebus eccleſiaſticis; quæ ſint ejuſdem roboris ac leges de rebus civilibus latæ.

IX. Curiis ſupremis jus competere in dirimendis appellationibus ab abuſu, de principali negotio decernendi; quemadmodum ſæpe uſurpatur in foro.

Adversùs regulas illas copiosè diſputatum eſt nova methodo, quæ Gallorum liberalibus ingeniis eſſet accommodata. Non enim ſubtilium argumentorum tricæ, vel ſcriptorum hujus ſuperioriſve ſeculi teſtimonia cumulata ſunt, ut acumine, vel mole, machinæ adverſariorum everterentur; ſed rebus ipſis ab origine repetitis, argumenta momentáque rationum, hiſtoriæ eccleſiaſticæ & canonum legúmque auctoritati conjuncta ſunt, ut eccleſiaſtica juriſdictio ſuis fundamentis ſtabiliretur, ipſóque uſu Principibus & populis Chriſtianis accepto confirmaretur. In quo laboratum eſt adeo felici eventu, ut multis perſuaſum ſit eas definitiones ab iſtarum rerum imperitis aut Eccleſiæ iniquis hominibus poſitas fuiſſe. Quoniam verò de rebus iſtis vix accuratè diſceptari poteſt quin neceſſe ſit in hæreticos hujus temporis incidere, qui ſedis apoſtolicæ auctoritatem convellunt; quæ illi ex antiquitate petunt teſtimonia, pleraque ſincerè & abſque cavillationibus explicantur. Qui conatus iis qui apud eos celebriores ſunt, & magnam nominis famam obtinent, adeo gratus fuit, ut eorum ingenia ad ſeveriorem informationem ſuſcipiendam paraverit. Itaque ſequentes regulas, ex adverſo aliarum, variis locis ſparſas conſtitui.

I. Supremam in rebus eccleſiaſticis poteſtatem & auctoritatem per Gallias exercuiſſe Romanum Pontificem, judiciis ad relationes & appellationes redditis, ab eo tempore quo fides Chriſtiana in Galliis floruit, ad hanc uſque ætatem. Lib. 1. De Concord. Sac. cap. x.

II. Papam jure divino eſſe univerſalis Eccleſiæ caput, atque adeo Gallicanæ, quæ illius eſt membrum. Lib. j. cap. ij.

III. Generalia Decreta à Romanis Pontificibus in Gallias, æquè ac in reliquas provincias, miſſa: quæ magno applauſu ab Imperatoribus Romanis, deinde à Francorum Regibus poſt conſtitutum regnum, ad hoc tempus ſuſcepta ſunt. Lib. j. cap. viij. & ix.

IV. Nullum eſſe crimen cujus ratione Papa deponi poſſit; exceptâ hæreſeos publicè profeſſæ cauſâ. Quod verum eſſe teſtimoniis veterum docetur; & præterea, hanc eſſe antiquam Eccleſiæ Gallicanæ definitionem demonſtratur. Lib. j. cap. x.

V. Papam ſolvere poſſe & diſpenſare validè & licitè à canonibus Conciliorum generalium, etiam ſine cauſſa publica *; dummodo hæc diſpenſatio non tendat ad labefactandum Eccleſiæ ſtatum. Ubi nova planè ratione de toto hoc negotio diſſeritur, juxta juris antiqui regulas atque præſentem uſum.* Lib. iij. cap. xiv. & xv.

VI. Libertates Eccleſiæ Gallicanæ conſiſtere in uſu & praxi Canonum, atque Decretalium, tam veterum, quàm recentiorum, eáſque Libertates non pendere à ſola praxi veterum canonum. Ubi oſtenditur neceſſitate cogente Pontifices variis temporibus, pro bono publico Eccleſiæ, ad novas leges condendas progreſſos. Lib. iij. cap. ij. & vj.

VII. Papam, præter eum primatum, quo univerſæ Eccleſiæ præeſt, ſolum eſſe & immediatum Occidentis & Galliarum Patriarcham. Lib. j. cap. iij. iv. v. vj. & vij.

VIII. Regibus verò non competere jus aliquod epiſcopatum vel metropolim inſtituendi, multò minùs patriarchatum. Lib. ij. cap. viij. & ix.

IX. Regibus à Deo commiſſam eſſe tuitionem Eccleſiæ, ut Edictis ſuis Decretorum & Canonum promulgatorum executionem urgeant; non autem ut arbitratu ſuo leges condant in iis quæ fidem aut eccleſiaſticam diſciplinam reſpiciunt. Lib. ij. cap. vj. vij. x. xj. xij.

X. Concilij Tridentini regulas fidei omnes, & diſciplinæ præcipuas, Conſtitutionibus regiis admiſſas; cetera verò atque adeo Concilium ipſum publicari poſſe, quandocunque Regibus Chriſtianiſſimis conſtabit nullam eſſe ſuſpicionem motuum ex ea promulgatione in regno excitandorum. Quod aſſertum eſt adversùs magiſtratuum Lib. ij. cap. xvij.

regiorum opinionem, qui ad libertates regni pertinere putant ut Concilium Tridentinum nullo casu vel tempore in regno publicetur.

lib. iv. cap. xx. *XXI. Appellationum ab abusu ob canones violatos cognitionem restringendam esse saltem, & terminandam eo fine, ut ob scandalum emergens ex novitate executionem interim impediat ejus judicati quod à judice ecclesiastico latum erit adversùs Canones & Decreta. Attamen hoc prætextu Curiis supremis non licere ut de negotio principali, quod est merè ecclesiasticum, pronuntient, usúmque contrarium alienum esse à mente veterum Principum & Regum Christianissimorum.*

Non me latet quin aliqua mihi per arduum clivum enitenti exciderint, quæ Romæ variis observationibus perstricta sunt. Sed in iis qui edendi supersunt tomis eam viam insistere decrevi, quę omnium offensionum caussas amoveat. Præcipuè verò in id incumbam, ut monita generalia, quæ priore tomo tironibus præscripta sunt, quò in reddendis judiciis à juris ecclesiastici læsione sint cautiores, rebus ipsis & specialibus causis applicem, in quibus præter Constitutionum regiarum mentem contra canones peccari in negotiis magni momenti frequenter contingit. Tunc latiùs sese aperiet materia de jure ipso disputandi, ad Canonum & Decretorum pontificiorum auctoritatem vindicandam: quæ in rebus ecclesiasticis sola vim legum obtinent, & ad publicam tantùm executionem regiis rescriptis muniuntur. Quæcunque verò ea de re in posterum edam, quemadmodum eas quas evulgavi Dissertationes, ex solenni formula summo sedis apostolicę judicio submitto. Scio hac in parte me Gallicanæ Ecclesię instituta sequi: quæ in Concilio Turonensi secundo docuit, ad sedem apostolicam pertinere ut quibuscunque Tractatorum scriptis auctoritatem addat, vel demat.

Vt autem illorum metui consulam qui dissimulatam à me & consultò prætermissam discussionem juris in eo libro suspicantur, lucubrationibus meis ad facti disquisitionem coërcitis, ut scilicet liberiùs, quandocunque occasio tulerit, in eam partem vergam quæ Principibus sit benignior, in antecessum de præcipuo totius controversię capite, quænam sit mea sententia liquidò promam. Præcipuum verò disputationis momentum in eo situm est, ut sciatur an res ecclesiasticę canone regantur vel lege; id est, an libera sit apud Principes potestas de negotiis ecclesiasticis ex arbitrio suo decernendi, an verò tota illa auctoritas penes Ecclesiam resideat.

Anglo-Britanni, postquam ab Ecclesię communione desciverunt, hoc jus velut eximiam regij imperij partem Principibus apertè vindicant; non solùm si de disciplinę articulis, sed etiam si de fidei caussa agatur, ea tamen conditione, ut Episcoporum consilium non respuant, sed decretum vimque legis ecclesiasticæ ab auctoritate Principis pendere doceant. Pragmatici verò Gallicani à fidei quidem definitionibus Principum cognitionem submovent, sed disciplinæ curam propemodum omnem ad ejus imperium revocant.

Quoniam verò utriusque opinionis fundamentum comparatione nititur Ecclesiæ Christianę cum Republica Iudæorum, ac si Principibus Christianis insignis injuria fieret, si ea illis potestas denegetur quam Reges Iudæorum in Synagoga obtinebant; ut sinceriùs hujus quæstionis disquisitio instruatur, simúlque sciatur quid juris in Principes Christianos è Synagoga derivari possit, de pontificia & regia dignitate apud Iudæos pauca dicenda sunt: unde quoque Christi Domini nostri effatum de jurisdictionum discrimine illustrabitur. Vniversum Reipublicæ corpus à Mose in Arabum desertis fundatæ corpus, è Rege, quem aliquando constituendum decreverant, è Pontifice, Sacerdotibus; Levitis, & Consiliis ita compactum est, ut regnum sacerdotale dicatur in capite XIX. Exodi. Distincta quidem erant munia Sacerdotum & Regum, non iis tamen finibus qui apud Christianam Rempublicam præscripti sunt. Belli gerendi & imperij administrandi ratio ad solum Regem pertinebat, ut sacrificiorum rerúmque sacrarum in templo administratio penes solos Pontifices erat. Quæ verò de rebus sacris & profanis oriebantur contentiones, ad Regem, ad Pontifices, & Consilia devolvebantur, ita ut quædam esset jurisdictionum commixtio. Præter cetera eminebat Magni Synedrij auctoritas, à quo non erat provocatio: quod constitutum à Mose ex viris LXXI. ita tamen ut Senatores legerentur è splendidioribus familiis; Sacerdotibus ac Levitis, æquè ac ceteris, in hunc cœtum adscitis; potestate Senatoribus per manuum impositionem primùm, deinde sequentibus seculis per verborum formulam collata. Qui auctoritate in hoc ampliſſimo cœtu præcellerent, si Rabbinorum commentationes sequamur, duo fuere, Princeps Consessus, quem *Nasi* vocabant, à ceteris delectus, qui Mosis locum tenebat. Inter ceteros qui præstabat ætate, primum locum ad Principis dexteram obtinebat, quem *Patrem Consistorij* appellabant.

Pontifex Maximus ab iisdem Rabbinis ad eum consessum adlectus fuisse dicitur, si

aliàs sapientiâ polleret: alioqui nisi à Collegio admissus, judicia nec rerum sacrarum nec civilium attingebat. Aliis verò Iudæorum magistris placuit Pontificem Maximum ex vi dignitatis suæ Senatui adscriptum, nisi aliquo ætatis aut personæ vitio prohiberetur. Omnes tamen ejus dignitatem adeo imminuunt, ut priores in consessu Synedrij partes Præsidi, quem vocant *Nasi*, tribuant. Quidam autem è recentioribus eruditi viri, qui frequenter in novi Testamenti paginis præcipuam Synedrij auctoritatem Pontifici Maximo delatam vident, ut Iudæorum traditiones cum ea narratione concilient, post Assamonæorum tempora inductum aiunt ut Pontifex Maximus apud Synedrium Præsidis auctoritatem usurparet. Hæc Rabbinorum figmenta licèt in opere *De Concordia* ad exemplum gravium virorum absque ulla nota retulerim, hîc tamen, ubi sententiam meam me prompturum profiteor, inter meras magistrorum illorum hallucinationes referre non dubito. Nullus enim ex scriptura sacra locus adduci potest ex quo vel ariolando saltem colligi possit illa *Nasi* præ Pontifice in Synedrio auctoritas, vel dignitas. Immo verò, si scripturæ veteris quæ in promptu sunt testimonia diligenter expendantur, graviores controversiæ, tum civiles & criminales, tum de ritibus, Sacerdotis imperio & decreto Iudicis in Deuteronomio committuntur, id est, pontificiæ & regiæ auctoritati, quæ in Synedrio permixta vigebat. Adeo autem in eo consessu eminebat Pontificis Maximi dignitas, ut Synedrij decreta ab ejus imperio proficisci dicerentur. Quare Iosephus, cui perspecta erat veteris Reipublicæ administratio, inter cetera Mosis instituta hoc quoque recensuit: *Ne Rex aliquid ardui ageret nisi ex Pontificis atque Senatorum sententia.* Itaque non est quòd Nasi ille à Rabbinis in scenam productus, Pontificem Maximum loco moveat, cui primus consessus & rerum gerendarum auctoritas à sacra scriptura & à veteribus perpetuò tributa sunt.

Adsciti quoque erant in earum curarum partem Reipublicæ Iudaïcæ Principes, qui Iudicis primùm nomine, deinde verò Regis dignitate imperium administrarunt. Vnde legitur in libris Paralipomenon, Reges non solùm res civicas domi militiæque procurasse, sed etiam religiones cerimoniásque constituisse, aut restaurasse. David enim octo Sacerdotum stationes à Mose constitutas, sedecim auxit, ita ut viginti quatuor stationibus sacrificiorum ordo esset distributus. Levitas in classes viginti quatuor idem Rex Edicto suo divisit, ut faciliùs ministeria sua Sacerdotibus impenderent. Cantorum ædituorúmque stationes totidem instituit. Eadem cura Solomonem incessit, ne ceteros Reges enumerem, qui rerum divinarum curam gessere. Quod ab iis jure regio tentatum fuisse concedo, ne adversarij dissimulatam à me fuisse vim argumenti conquerantur. Enimvero munus illud usurpasse, quòd vatum prærogativa pollerent, (quò recidit passiva respondendi ratio à viris eruditis usurpata) vix mihi persuadeo. Si enim Davidem excipias, & fortè Saülem, ceterorum nemo inter Prophetas recensitus est. Sed Solomo, Iosaphat, Ezechias, & Iosias, jus & potestatem in res sacras exercuerunt, quòd ea Regibus auctoritas ab ipsis Reipublicæ Iudaïcæ primordiis concessa esset, ideóque à Mose decretum esset ut eodem unguento delibuti essent, quod è quatuor speciebus aromatum semel ab eo confectum, & vase corneo inclusum ad ungendos Reges ipsos, Pontifices, Arcam testimonij, ceterámque sacrorum supellectilem per novem secula usque ad Iosiæ Regis tempus suffecit. Ceterùm non ita mero potestatis regiæ imperio res istas sacras Principes attingebant quin ex Synedrij præscripto aliqua ex parte penderent, ut docuit Iosephus.

Synedrij vires à Romanis infractæ primùm, dein ab Herode quoque imminutæ, tandem post Archelai Regis relegationem, Iudæâ in provinciæ formulam redactâ, penitùs extinctæ sunt, in ea parte quæ Reipublicæ administrationem contingebat, quæ in Cæsarem optimo jure translata est; sola quæstionum legis Mosaïcæ discussione Synedrio Hierosolymitano relicta. In eo positæ erant res Iudæorum, quando subdola interrogatione pulsatus est Dominus noster an censum liceret pendere Cæsari, id est, utrum ex patriis legibus liceret summum Cæsaris in Iudæam imperium hac tributi pensitatione profiteri. Tunc inspecto numismate census, apertè respondit, quæ sunt Cæsaris, reddenda Cæsari, &, quæ sunt Dei, Deo. Quo divini Verbi oraculo non solùm census pensitatio confirmata est; sed generalibus verbis sancitum est summum Cæsaris imperium in Iudæam, & secretio duarum potestatum constituta; ita ut nec Pontifici nec magno Synedrio jus aliquod residuum fuerit in gravium & criminalium causarum discussione, nec Cæsari in cognitione rerum sacrarum, ut patet ex variis locis novi Testamenti. Quare nulla potest in hoc quidem capite institui comparatio inter Synagogam & Ecclesiam: quia quæ apud illam erant permixtæ & confusæ jurisdictiones, apud hanc sunt discretæ & omnino separatæ. Neque sanè de

Regibus

Regibus Christianis bene merentur, ut existimo, qui regiæ dignitatis auctoritatem in Republica Christiana ex institutis Iudaïcis metiuntur; cùm apud Reges Iudæorum non adeo soluta esset & libera rerum gerendarum potestas, quin à magno Synedrio in rebus controversis penderet, ipsámque rerum civilium administrationem cum Pontifice & Senatu, in controversiis saltem ambiguis, Princeps communicaret.

Inspiciendum ergo est absque ullo veteris legis præjudicio, an Principibus Christianis post constitutam à Christo potestatum divisionem aliquid liceat circa res sacras & ecclesiasticas. Antiquitatis sententiam abundè expressit synodorum ille Præses Osius Cordubensis, dum Constantium Principem, qui se disceptationibus ecclesiasticis immiscebat, officij sui graviter admonet iis verbis, quæ retulit Athanasius: *Tibi Deus*, inquit, *imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ: ita & tu cave ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ Dei, Deo.* Elegantissimè versantur in hoc argumento Gregorius Nazianzenus orat. XVII. Isidorus Pelusiota lib. III. epist. CCXLIX. Synesius epist. LIII. Chrysostomus homilia XV. ad 2. Cor. Quare certissima est illa regula quam Felix Summus Pontifex ex mente antiquorum patrum Principibus sequendam proponit, scilicet illis nihil in caussis Dei relictum prætèr obsequij gloriam, in epistola ad Zenonem data: *Certum est*, inquit, *hoc rebus vestris esse salutare, ut cùm de caussis Dei agitur, juxta ipsius constitutum, regiam voluntatem Sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & sacrosancta per eorum Præsules discere potiùs, quàm docere, Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere, neque ejus sanctionibus velle dominari, cui Deus voluit clementiam tuam piæ devotionis colla submittere; ne dum mensura cœlestis dispositionis excedituR, eatur in contumeliam disponentis.* Quibus addi potest famosus ille Gelasij I. locus relatus in Capitularia Caroli & Ludovici, ut vicem legis publicæ in Gallia obtineret; quem Gratianus non omisit.

Sed cùm tractatio ista in duo summa genera dividatur, nempe in ea negotia quæ regulam fidei, & in ea quæ disciplinam respiciunt, per partes est discutienda. Sanè nullam penes Principes spiritualem auctoritatem esse in confesso est apud omnes, cùm ligandi & solvendi potestatem & pascendarum ovium curam Petro præcipuè & Apostolis ceteris Christus tribuerit, & iis quos ipsi hujus ministerij participes facturi essent. In quo nulla Regum mentio: quibus hæc potestas asseri non potest, quæ omnem naturæ ordinem exsuperat, nisi disertissimè illis à Deo collata sit. Christus quidem cùm Ecclesiam suam instituret, Regum dignitatem non læsit, sed eam quoque non auxit. Quare Principes Christiani de rebus fidei controversis leges ferre non possunt; cùm hæc potestas Ecclesiæ tributa sit, cui ut columnæ fidei Christianæ prædicatio secundùm scripturarum & veteris traditionis tenorem innititur. Quod apertissimè professi sunt ipsi Principes; ut in re certissima argumentis congerendis non sit opus. Vnde cùm Valentinianus senior interpellatus esset ab Hypatiano Episcoporum Orientalium Legato, pro restauranda fide quam Constantius pessumdederat, respondit teste Sozomeno lib. VI. *sibi, qui unus è laicorum numero erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere.* Ceterùm quod verbo testatus fuerat, rescripto constituit, nempe fidei caussas à Sacerdotibus esse judicandas. Exceptione hujus legis usus est S. Ambrosius, quando recusabat de fide cum Auxentio disputare in consistorio Principis lib. V. epist. XXXV. *Nec quisquam*, inquit, *contumacem me judicare debet, hoc cùm asseram quod augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, In causa fidei vel ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt. Hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit judicare.* Idem Ambrosius vehementi oratione sacrilegium istud à mente Principum dispellit: *At certè si vel scripturarum seriem divinarum vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa, inquam, fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis judicare.* Mox: *Si conferendum de fide, Sacerdotum debet esse ista collatio; sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges antè præmisit, sed liberum dedit judicium Sacerdotibus.* Theodosius junior Candidianum Comitem Synodo Ephesinæ interesse jussit, *ea lege & conditione, ut cum quæstionibus & controversiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat. Nefas enim est eum qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, ecclesiasticis negotiis & consultationibus sese immiscere.*

Quamvis autem de fide nihil decernant Principes, attamen exemplo Constantini Magni, Conciliis adesse possunt ubi de fide tractatur, quæ communis est æquè laïcis ac Clericis. Hoc præ se tulit Marcianus Impe-

rator in oratione sua ad Synodum Chalcedonensem Act. IV. *Nos enim*, inquit, *ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religiosi Principis Constantini synodo interesse voluimus, ne ulteriùs populi pravis suasionibus separentur.* Quare Patricius Florentius mandato Imperatoris Theodosij Synodo Ephesinæ habitæ sub Flaviano contra Eutychem interfuit, quia tractabatur de fide, ut ait disertè Imperator in rescripto. Quæ non sunt accipienda eo sensu, quasi de fide tractare Florentio fuerit liberum; sed ut ostendatur cur adversùs regulas, quæ laïcos à Conciliis arcent, licuerit Florentio interesse tractationibus illius synodi, nempe quia de fide agebatur. Sanè cùm legerentur Acta istius synodi, & interlocutio Florentij recitaretur his verbis, *Qui non dicit ex duabus naturis & duas naturas, non dicit rectè*, retulit ille se nihil tale interlocutum. nefas enim sibi esse de dogmatibus decernere. Nicolaus I. in epistola ad Michaëlem rationem aperuit cur laïci synodis interesse possint, ubi de fide tractatur; nempe *quia fides universalis est, & omnium communis, quæ non solùm ad Clericos, verùm etiam ad laicos, & ad omnes omnino pertinet Christianos.* Vnde Synodus VIII. can. XII. hærens vestigiis Nicolai, fatetur Principibus liberum Synodis Oecumenicis interesse, quando de fide agitur; quàmvis illos à ceteris Conciliis arceat, & ab ipsa fidei definitione, quam à Principibus omnino alienam esse diximus.

Si agatur de disciplina canonica, ejus cognitio synodis debetur, non autem magistratibus, vel etiam ipsis Principibus. Vnde Athanasius Concilium Tyrium graviter exagitat ex eo capite quod universæ Ecclesiæ erat notissimum, scilicet in judicia ecclesiastica nihil Imperatori licere: *Si istud judicium Episcoporum*, inquit, *quid commune cum eo habet Imperator?* Hæc est sententia ejus rescripti à Valentiniano editi, cujus verba superiùs ex Ambrosio retulimus, in causa fidei vel *ecclesiastici ordinis* judicium competere Sacerdotibus, id est, in fidei & disciplinæ negotiis. Causæ enim ecclesiastici ordinis ad eas quæstiones pertinent quæ canonicæ dicuntur, ut constat ex Hincmaro, qui locum Leonis I. ubi eadem verba usurpantur egregiè interpretatus est in opusculo quinquaginta quinque capitum capite decimo. Hæ sunt ecclesiasticæ consultationes à quarum cognitione laïcos submovit Theodosius II. in epistola ad Synodum Ephesinam superiùs laudata. Sententia ista quam tuemur, in Concilio Chalcedonensi explicata est à Cecropio uno è tribus Episcopis missis ad vocandum Dioscorum Episcopum Alexandrinum, qui judicio synodi stare nolebat, nisi cognitioni interessent judices à Principe delegati. Inanem verò hominis spem his verbis repulit Cecropius: *Quando canonicæ quæstiones examinantur, neque judices neque alios laicos interesse oportet.* Quod ipse quoque Iustinianus disertè fatetur Novella lxxxiij. Et Basilius Imperator in allocutione ad Octavam Synodum Act. x. *Laico cuicunque*, inquit, *nulla ratione de ecclesiasticis causis disputandi fas esse dico.* Quibus præiverat Marcianus Imperator, qui exemplo suo docuit quid sequi debeant inposterum Principes, quando Clericorum & monachorum disciplina constituenda est. Etenim cùm monachorum erga Episcopos cultum & obedientiam, monasteriorum cum consensu Episcopi ædificationem, Clericorum à secularibus negotiis secessionem, & in sibi assignatis Ecclesiis assiduam & sedulam administrationem Marcianus constitui vellet, quia planè hæc capita ecclesiasticos ordines attingunt, à quibus publicam auctoritatem Valentinianus senior submoverat, de his noluit legem ferre; sed satius esse putavit ut synodi decreto statuerentur. Protulit hæc capita Marcianus, quæ relecta publicè à Beroniciano, in canones Concilij iisdem verbis relata sunt, Act. VI. *Divinissimus & piissimus Dominus noster ad sanctam Synodum dixit: Quædam Capitula sunt, quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes à vobis hæc regulariter potiùs formari per synodum, quàm nostra lege sanciri.* Hinc est quòd de ritibus, cerimoniis, sacramentis, Cleri functione, conditionibus, censura, & disciplina canones à Conciliis, & Decreta à Pontificibus Romanis, tanquam de materia sibi subjecta frequentissimè edantur, & vix ulla proferri possit constitutio veterum Principum, quæ hac de re lata fuerit ex mero potestatis secularis imperio.

Apol. 1.

Secutas quidem hac in parte leges publicas videmus, sed non antecessisse, juxta mentem Iustiniani, qui Novella LXXXIII. ait ipsas leges post canones & ad illos fovendos edi. Quod discrimen si accuratè expendissent neoterici quidam, non adeo se absurdis opinionibus implicuissent, quibus auctoritatem Principum ultra limites à Deo præscriptos porrigunt. Sanè etsi leges ecclesiasticis & spiritualibus rebus indicere non contineatur intra fines regiæ potestatis, attamen canonicas constitutiones suis etiam legibus tueri ex officio Principes tenentur, ut docet Augustinus ep. L. CLXIV. CLXVI. & alibi. Vnde Sixtus in epistola ad Ioannem Antiochenum ait eleganter cœlestem Regem fœderatos habere Reges terrarum. Leo

I. epist. LXXXI. ad Leonem Imperatorem in eam sententiam: *Debes incunctanter advertere*, inquit, *regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed etiam maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, & quæ bene sunt statuta defendas, & veram pacem iis quæ sunt turbata restituas.* Alibi idem Pontifex profitetur (nempe epist. XXXIII.) *res humanas aliter tutas esse non posse, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat auctoritas.* Hinc factum ut singula quæque Concilia Oecumenica decretis imperatoriis confirmata sint, ad tuendam canonum executionem publicam, & compescendos auctoritate Principis, quando opus erit, eos qui rebus semel decisis se contumaces exhibuerint.

Sed quo proposito leges illæ de confirmandis Conciliorum decretis ab Imperatoribus ferrentur, Facundus Hermianensis in Africa Episcopus accuratè expressit. Florebat sub Iustiniano, à quo Trium Capitulorum causam discuti ægerrimè ferebat; ideóque multis verbis Principum audaciam exagitat qui canonicas quæstiones ad suum judicium revocare tentant, eósque ad exemplum Marciani Principis provocat, de quo hæc sunt ejus verba lib. XII. cap. III. *Sciens igitur ille modestissimus Princeps Oziæ Regi non impune cessisse quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis Sacerdoti, multò magis impune cedere non posse cognovit, vel quæ jam de fide Christiana rite fuerant constituta discutere, quod nullatenus licet, vel novos constituere canones, quod nonnisi multis & in unum congregatis primi ordinis Sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans, & suo contentus officio, ecclesiasticorum canonum executor esse voluit, non conditor, non exactor.* Hic est certus limes quem regiæ auctoritati in his negotiis præfigere oportet; ne inconsultò trahamur ad eam adulationem, qua Principibus suis totius ecclesiasticæ disciplinæ summam Græci deferebant, ut patet ex verbis Demetrij Bulgariæ Archiepiscopi ad Cabasilam: *Imperator*, inquit, *ut communis Ecclesiarum Episimonarcha existens, & dictus, synodalibus præest decretis, & robur tribuit, ecclesiasticos ordines componit, & legem dat vitæ politiæque eorum qui altari serviunt; hoc amplius, & judiciis Episcoporum & Clericorum, & vacantium Ecclesiarum electionibus.* Quæ verba petita ex libro V. Iuris Græco-Romani ideo retuli, ut pateat quantum infima illa ætate abesset Græculorum servitus à constantia veterum. Quamvis, ut verum fatear, non omnes ea tempestate Orientis Episcopi in libertatis ecclesiasticæ perniciem conspirarent. Extat enim in Regis Christianissimi Bibliotheca manuscriptus liber, temporibus Palæologorum publicatus, quo provinciarum aliquot Episcopi graviter expostulant de retractato ab Imperatore judicio synodali, quo Patriarcha Constantinopolitanus, quia erat *trisepiscopos*, quod vitium olim objectum Gregorio Nazianzeno, dignitate sua dejectus fuerat. Constanter aiunt *Episimonarchiæ* potestatem ad quæstiones canonicas dirimendas non porrigi, permissumque Principibus canonum præsidium, non autem dominium. Vnde Pragmatici quoque nostri id colligent, frustra ab iis ambitiosa Demetrij verba in testimonium adduci, cùm à Græcis quoque destitutam videant extraordinariæ illius auctoritatis propugnationem. Retulissem Græcis verbis elegantissimum illud testimonium, quemadmodum & ceteros quos protuli locos, nisi carerent Græcis characteribus civitatis istius typographi.

Tuitio autem illa, quam Principes canonibus impertiuntur, *ut tutores & vindices vetustatis*, quemadmodum loquitur Iustinianus alicubi, canonum sententiam aliquo pacto egredi non debet. Alioqui irritum est & inane quodcunque Principis Edictum adversùs canones in rebus ecclesiasticis latum. Hæc est libera illa vox Synodi Chalcedonensis, in quam patres à judicibus interpellati simul omnes eruperunt: *Contra regulas Pragmaticum nihil valebit. Regulæ patrum teneant.* Quod synodi decretum Marcianus Edicto suo firmavit anno CDLIV. in l. *Privilegia.* C. de sacrosanct. Eccl. *Omnes pragmaticas sanctiones, quæ contra canones ecclesiasticos interventu gratiæ & ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus.* Ita ut sententia ista in dubium adduci non possit, in quam Principum æquè ac Synodorum vota conspirant, nempe soli ecclesiasticæ jurisdictioni subditas esse tum fidei tum disciplinæ ecclesiasticæ controversias; ad Principum officium id unum pertinere, ut legibus suis Canonum & Decretorum pontificiorum executionem tueantur & foveant, ea conditione, ut si quid adversum Canonibus & Decretis constituerint, nullum sortiatur effectum.

Harum regularum adeo constans est atque certa definitio, ut regij Consistorij in Gallia proceres Pragmaticorum cavillationibus se circumscribi non patiantur; atque adeo, si quando à regiis magistratibus aliquid à constitutionibus ecclesiasticis alienum tentatum fuerit, cura & sollicitudine viri Superillustris PETRI SEGUIERIJ FRANCIÆ CANCELLARIJ pro sua erga Ecclesiam & Regem fide, proque ea,

qua pollet, divina ingenij vi & solertia, eruditionis præstantia, atque rerum usu, regij Consistorij decreto in integrum restituatur. Sanè dissimulandum non est in variis caussarum figuris cognitionem adversùs Clericos à regiis magistratibus suscipi, lites de possessione beneficiorum & jurium ecclesiasticorum motas ab iisdem dirimi, & alia quædam nonnulla in foro disceptari, quæ jure communi ad jurisdictionem ecclesiasticam pertinent. Sed eam potestatem usurpant, tum ex privilegio atque ex indulgentia sedis apostolicæ, tum ex pactis cum eadem sede initis; quam alioqui, quatenus Decretis & Canonibus esset contraria, sine dubio abjicerent.

Sed istam nobilem controversiam, ceterásque hujus generis, in quibus inspiciendis me versari oportet, diligentiùs & cum otio tractabo, quando per regiam majestatem licebit soluto à severioribus ordinandæ Cataloniæ curis, quibus ex ejus mandatis adstringor, ab hac provincia discedere. Interim à pristino colendæ Romanæ Ecclesiæ studio non destiti, publicata elegante illa Vigilij Summi Pontificis epistola decretali hactenus inedita, imò verò etiam incognita, pro confirmatione Quintæ Synodi, de qua tantopere eruditi laborabant. Eam verò epistolam non solùm ex arcanis Bibliothecæ regiæ penetralibus erutam in lucem edidi; sed dissertatione quoque satis accurata, & illius epistolæ fidem ex vetustissimo codice Græco descriptæ, & Vigilij institutum in perplexa Trium Capitulorum disputatione asserui; incautámque Eminentissimi Cardinalis Baronij narrationem, quæ Romanæ Ecclesiæ potestatem pessumdabat, ex genuino Actorum Quintæ Synodi sensu dispunxi; gratiam à piis tanti viri manibus consecuturus, ob pietatem, ejus exemplo, à me omnium fidelium matri hac in parte studiosè exhibitam. Sanè explicari non potest quantum hujus epistolę publicatio profuerit ad firmandam apostolicæ sedis auctoritatem erga Concilia generalia, quæ apud Gallicanos Academiarum Magistros, majorum suorum Decretis inhærentes, valde nutabat.

Accessit altera quoque à me confecta lucubratio *De primatu Lugdunensi & ceteris Ecclesiæ primatibus*: in qua novis ex mera antiquitate petitis observationibus, passim Romani Pontificis dignitas amplificatur, ejúsque in Metropolitanos per Occidentem & Orientem, explicatis Concilij Chalcedonensis canonibus nondum, ut puto, intellectis, antiquissima primi judicij cognitio demonstratur. Vt autem perpetuum esset meæ erga sedem apostolicam observantiæ monumentum, duas illas quas retuli dissertationes in elegantissimum Conciliorum corpus, quod è typographia regia Parisiis nuper prodiit in lucem, excudi curavi; adornatis quoque specialibus singularum Exercitationum editionibus, ut earum lectio antiquitatis ecclesiasticæ studiosis faciliùs pateret, neminémque lateret omnia mea consilia ad reverentiam parenti & magistræ omnium Romanæ Ecclesiæ exhibendam destinari: cujus cognitioni supremóque judicio, ut dixi, atque Innocentij X. Beatitudini, qui hodie divini numinis auspiciis Ecclesiæ unitatem regit, quascunque publicavi lucubrationes devotissimè submitto.

BARCINONE XIX. MARTII MDCXLVI.

SCHEDVLA
ILLVSTRISSIMI VIRI,
PORRECTA ROMANIS,

EDITA BARCINONE ANNO MDCXLVI.

PETRVS DE MARCA ordinarius in sacro Regis Christianissimi Consistorio Consiliarius, in supremo Navarræ Parlamento Præses, ad episcopatum Consoranensem nominatus fuit à Rege immortalis memoriæ Ludovico XIII. die XXVIII. Decembris MDCXLII.

Superiori *tunc* anno publicaverat Librum *De Concordia Sacerdotij & Imperij*: de quo controversia mota fuit Romæ, ac si libertati ecclesiasticæ in quibusdam capitibus adversaretur.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Post nominationem suam, Eminentissimi Cardinalis Barberini auctoritatem interpellavit, ut ejus ope sibi episcopatus à Summo Pontifice conferretur. In quo operam suam Eminentissimus Cardinalis spopondit; dummodo ratione aliqua, offensæ quorundam ex libri illius editione contractæ Marca satisfaceret. Rescripsit ille juxta Eminentiæ suæ sententiam. Interim Episcopus Marinoneus, vir in Curia Romana magni nominis, ad discutiendum librum delegatus, retulit scripto nihil in eo contineri quod esset nota inurendum, imò verò lucubrationi illi episcopatum deberi.

Hac relatione facta, postulavit Eminentissimus Cardinalis à P. de Marca ut sententiam suam de cura Principum in rebus ecclesiasticis liquidò promeret, eósque legibus Ecclesiæ subdi, non præesse, in iis rebus, doceret. Quod ille abundè impleverat. Sed fato intercepti felicis memoriæ Vrbani VIII. obitus negotij istius lineam interrupit.

Innocentio X. in pontificatum evecto, Eminentissimus Cardinalis Bichi de nominatione illa egit in sacro Consistorio die x. Decembris MDCXLIV. Sed suggerente Illustrissimo & Reverendissimo Assessore S. Officij querelam factam adversùs librum *De Concordia*, sua Sanctitas libri discussionem commisit Eminentissimis Cardinalibus Spadæ, Barberino, Pancirolo, & Rapaciolo. Relatio negotij Cardinali Barberino mandata: qui illo penè momento, quo de libro acturus erat in Congregatione Cardinalium delegatorum, in Galliam se contulit.

Enimvero quoniam libri nova discussio negotium istud protractura erat in diuturnum tempus, ut omnem scrupulum amoveret ab animis judicum delegatorum, *Libellum* Barcinone Marca publicavit, quo editionis suæ consilium explicat, quod in colenda & augenda Ecclesiæ Romanæ dignitate præcipuè versatur: deinde opus integrum ejusdem Ecclesiæ & Innocentij X. Summi Pontificis censuræ submittit; & Principes custodes Canonum esse docet, non autem auctores. Quidquid verò præter Canonum & Decretalium mentem in Gallia circa res ecclesiasticas agitur, id fieri ex privilegiis apostolicis, non autem mero jure regio, ut quidam autumabant Marcæ persuasum esse. Hunc libellum eo proposito typis mandari curavit, ut publica esset doctrinæ quam in hac parte sequitur professio; ita ut si quem Dissertationum ejus editio læderat, hujus libelli editione curaretur.

Iis qui apertas hæreses scriptis suis inspergunt venia datur, dummodo se Summi Pontificis censuræ submittant. Imò verò & hæreticis post publicam sacrilegæ impietatis professionem resipiscentibus indultos in Gallia episcopatus fuisse notissimum est. Quid ergo est quod non expectare debeat P. de Marca à Summi Pontificis clementia, cùm non solùm Romanæ Ecclesiæ auctoritatem libro illo priore amplificaverit, sed etiam *Libello* nupero Reges à rebus ecclesiasticis regendis disertè arcuerit, & in omnem eventum quidquid peccavit in libri editione censuræ Pontificis Maximi subjiciat.

Nihil ampliùs ex jure Decretalium ab hæreticis redeuntibus ad fidem catholicam exigitur, quàm ut suæ perseverantiæ fidejussores præstent. Quam juris severitatem implet in hac caussa. Profert enim attestationem quatuor Archiepiscoporum & octo Episcoporum Ecclesiæ Gallicanæ, qui constantiæ & pietatis ejus erga Ecclesiam illiúsque jurisdictionem se sponsores Marcæ perhibent, aiúntque habendam esse rationem ejus temporis quo librum edidit, quia tunc Præsidis munere fungebatur; atque addunt nullum à suæ professionis hominibus editum fuisse tractatum qui tantopere Ecclesiæ juribus faverit.

Quod reliquum est, expectat ut Eminentissimi Cardinales delegati tandem aliquando cognitionem ea de re instituant, Ecclesiæ vacanti & viri clarissimi famæ prospiciant, imò verò & Ecclesiæ dignitati, utpote quæ cum illius fama aliquo pacto conjuncta sit; præsertim cùm de ea, quemadmodum & de vita ipsa, aliquoties periclitatus fuerit, cùm adversùs sectarios de fide disceptaret, & Edicti regij in Benearno pro catholicæ religionis tuitione lati executionem, juxta munus sibi à Rege impositum, olim urgeret.

ILLVSTRISSIMI VIRI PETRI DE MARCA EPISTOLÆ DVÆ

Nunc primùm editæ.

Eminentissimo & Reverendissimo Cardinali Francisco Barberino.

EMinentissime Cardinalis,

BINIS literis ad me datis benignam tuę in me benevolentiæ propensionem expertus, qua ratione debitas tanto beneficio gratias rependere possim vix dispicio, eò maximè quòd Eminentiæ tuæ studium per spatium longioris temporis in difficillimo negotio promerendi mei caussa conflictętur. A sedecim mensibus, an mihi conferenda sit episcopatus dignitas, Romæ controvertitur, ex eo solùm capite, quòd liber à me editus *De Concordia Sacerdotij & Imperij* publica censura notatus sit, ac si jurisdictioni ecclesiasticæ esset iniquior, ac proinde alienum videatur à dignitate sedis apostolicæ eum pontificio muneri præficere qui de auctoritate ecclesiastica sit malè meritus, nisi novis officiis prioris culpæ veniam provocet. In eam sententiam conceptæ erant Eminentiæ tuæ literæ mense Aprilis anni superioris ad Eminentissimum Cardinalem Grimaldum Nuntium apostolicum scriptæ: quibus tamen copia mihi fiebat qua vellem ratione huic difficultati occurrerem. Arripui hanc occasionem testandi mei erga Eminentiam tuam obsequij prolixiori epistola ad te scripta, qua instituti mei in eo conscribendo libro rationes exposui, simúlque docui præcipuas regulas, numero quatuordecim, quas ad tuendas Ecclesiæ Gallicanæ Libertates Pragmatici in foro usurpare solent, à me sedulò proscriptas fuisse, ut sedi apostolicæ contumeliosas, & contrarias definitiones novis & illustribus argumentis propugnatas; ita ut grati animi potiùs quàm commotioris significatione excipiendus mihi viderer. Præterea verò disertis verbis quæcunq; de controversiis illis canonicis scripseram summo sedis apostolicæ judicio commisi, ex solenni formula, quâ solâ etiam hæreseos labes libris publicatis inspersa dilui solet. Placuit Eminentiæ tuæ devoti Ecclesiæ filij professio. Attamen ne qua mihi suspicio superesset sine causæ cognitione librum damnatum fuisse, Notas ab eruditissimo viro in eum librum accuratè scriptas ad me transmisisti; quibus tria vel quatuor capita indicabantur, in quibus dignitati sedis apostolicæ videbar injuriosus; licèt, quemadmodum vir eruditus præfabatur, tantum esset operis artificium, ut quamvis noceret, vix patere posset qua ex parte. Respondi Notis illis copiosè, & ostendi me tantum abfuisse à sede apostolica minùs colenda, ut etiam in capitibus adnotatis ejus dignitatem maximopere foverim. Non dubitabam quin petitionis meæ tandem ratio aliqua haberetur, cùm successit Eminentiæ tuæ mandatum, quo Blondelli ante omnia refutandi onus mihi injectum est. Non deprecatus sum laborem: quin potiùs illum ultro amplexus sum, & futuri operis veluti pignus quoddam, recèns à me editam *De Primatibus* dissertationem tibi tradendam cura-

Priorem illam epistolam non edidimus, quia iisdem ferme verbis concepta est quibus suprà vidimus conceptam esse Lituram Censuræ Romanæ & Libellum.

Intelligit Responsionem ad Notas Holstenij, quæ suprà edita est pag. 15.

vi, id unum enixè petens, ne per unum & alterum annum confutando Blondello insumendum, negotium meum distraheretur. Benignè postulationem meam excepit Eminentia tua, & literis Februario mense ad me datis studiosam mei operam pollicita est. Has secutæ sunt literæ ad me quoque datæ IV. Idus Martias, quibus, ex consilio graviorum virorum, ad priorem culpam diluendam damnor; duplici modo demonstrato, quo huic officio satisfacere possim. Primum sic adsignant, ut scripto sententiam meam in quæstionibus juris à me consultò prætermissis exponam, *& tutius æquiúsque esse ostendam* (hæc sunt epistolæ verba petita ex epistola Felicis), *ubi de causis Dei & Ecclesiæ agitur, ut Principes voluntatem Sacerdotibus Christi studeant subdere, non præferre, Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere, neque ejus sanctionibus velle dominari, cui Deus voluit ipsos piæ devotionis colla submittere.* Alterum benemerendi argumentum in refellendo Blondello constituunt, ita tamen *ut satis sit ad optimi Pontificis gratiam promerendam, si aliquo inchoati operis specimine paginas editas quantocyus transmiserim, ex quibus appareat primi illius operis hallucinationes non tam meo commissas fuisse arbitrio, quàm importuno alienæ ambitionis imperio expressas.* Primum satisfaciendi modum penitùs amplector, exarata hac de re epistola, quam ad te scribo, petito ejus dandæ colore ex administratione Cataloniæ mihi nuper à Rege Christianissimo collata. Quare cùm bona fide exsolvam quod à me nunc exigitur, nihil caussæ superesse video cur velut ex compacto votorum meorum compos fieri quantocyus non possim; præcipuè si graves illi & eruditi viri publicatam à me Vigilij epistolam unà cum mea Dissertatione contemplentur, quæ labantem in Academia Parisiensi pontificiam auctoritatem erga Concilia generalia fulcivit, inspiciántque postremam à me editam *De Primatibus* Dissertationem, ubi novis argumentis ex mera antiquitate petitis eadem sedis apostolicæ auctoritas illustratur. Qui duo Tractatus cùm in lucem prodierint post latam Censuram, satis benignam præbent Eminentiæ tuæ causam ad partes meas tuo præsidio fovendas absque ulla dignitatis ecclesiasticę læsione; adjecta præsertim nova de jure Principum in rebus ecclesiasticis Dissertatione, quæ epistolâ alterâ continetur, quam huic adjungo. Alterum scribendi modum, nisi sum immodestus, planè mihi repudiandum duco. Dura enim, alienáque ab ingenuo viro, ac proinde impossibilis conditio mihi imponitur; scilicet ut Blondelli confutationi proludens apertè profitear, vel saltem suspicioso dicendi genere significem, mihi vim illatam, ut veritati fucum facerem. Atqui à servitute absum tantopere, ut eo ipso libro novi patriarchatus instituendi spem omnem ademerim, de quo rumor erat principes viros seriò cogitasse nostrámque adhibitam operam ut ejus dignitatis novę fundamenta jacerentur. Mitto quòd à majestate Regis Christianissimi ad ordinandam provinciam Cataloniæ missò neque otium suppetit, neque libri sunt ad manum, quibus instructum esse oportet eum qui de Blondello refellendo vel tantillum cogitet. Quare ab Eminentia tua summopere efflagito ut quantocyus meæ petitionis rationem haberi curet; ne tantis dilationibus pudor meus oneretur, quæ graviores esse solent ipsa repulsa, quæ uno saltem ictu hominem conficit.

Eminentiæ tuæ

Addictissimus & devotissimus
MARCA Episcopus Conseranensis nominatus.

Barcinonæ die XV. Maij anno MDCXLIV.

Erat in Appendice Cod. Theodos. pag. 118.

BEATISSIMO PATRI INNOCENTIO X.

PONTIFICI MAXIMO.

BEATISSIME PATER,

Dubitassem profectò supplicibus hisce literis apostolicam purpuram adorare, nisi mecum reputassem ideo dignitatem Sanctitatis vestrę ad fastigium orbis evectam, ut conspicua omnibus esset ejus singularis clementia, quæ universos ad sui aditum humanissimè invitat. Accedo itaque Christi famulus ad patrem, ovis ad pastorem, & quod præsens ipse officij genus explere cuperem, Beatitudinis vestrę pedibus advolutus hac charta devotionis meæ interprete, quàm demisse fieri potest exolvo. Non solùm in Ecclesiæ universalis apice constitutum, ut custodem & rectorem unitatis veneror; sed præterea eximias animi dotes, partam per indefessos ad Ecclesiæ incrementum susceptos labores illustrem famam splendorém-que nominis in Innocentio X. unus inter ceteros laudum ejus præcones sanctissimè colo. Imò verò illud quoque sincerè profiteor, me nescio quibus pietatis illecebris ad venerationem Innocentij nominis benigna propensione trahi. A primo ejus nominis summo Pontifice præcipuorum disciplinæ

veteris capitum cognitioni intimè admotus, tanti muneris vicem variis obſervationibus meis ad magiſtri explicationem adhibitis rependere curavi. Illius autem, quemadmodum & Innocentij II. III. & IV. juris divini ac humani regendæque Reipublicæ callentiſſimorum Pontificum laboribus, & aſſiduis pro fidei & diſciplinæ cuſtodia curis, quantum debeat orbis Chriſtianus, ab illis edita Decreta & Annalium monumenta teſtantur. Quæ omnia ut me illorum obſervantiæ jampridem addixerunt, ita in uno Innocentio X. deceſſorum ſuorum hujus nominis Pontificum virtutes, quas in unum veluti corpus adinvicem compactas ſolus complectitur, continuatis reverentiæ meæ ſtudiis deinceps venerari pergam. Quod ut feliciùs exequi pergam, in partem ſollicitudinis adſciſci, & epiſcopatui Conſoranenſi, ad quem regia nominatione deſignatus ſum, à Sanctitate veſtra admoveri omnibus votis expeto. Non opes, quæ mihi abundè ex patrimonio meo ſuppetunt, nec decus, quod, ut ferunt tempora, ex toga mihi potius eſt quàm futurum ſit ex infula, nec deſidiam, à qua ſemper averſus fui, ſed opus ex Apoſtoli monito flagrantiſſimè deſidero, ſperans fore ut hoc meum ſtudium in Eccleſiæ amplificationem cedere poſſit. Editus ex mandato regio à me tunc Curiæ Parlamenti Præſide Diſſertationum *De Concordia Sacerdotij & Imperij* Tomus primus, ac ſi minùs eccleſiaſticæ libertati faveret, petitionem meam hucuſque retardavit. Fateor eo in libro Principis partes pro muneris mei ratione foviſſe, Præſidémque potiùs impleviſſe quàm Epiſcopum. Enimvero illud aſſerere fas eſt, eo in opere me, licèt nondum Sacerdotem, tamen pro ſacerdotali geſſiſſe, ut loquar cum Sidonio, & regulas quamplurimas, quæ in Galliarum tribunalibus calent, ſedi apoſtolicæ contumelioſas, contrariis definitionibus profligaſſe. Sed nullas mihi ex eo gratias haberi velim, quemadmodum nec ex iis quæ plerunque incurri vitæ periculis in tuendis, exemplo majorum meorum, Romanæ Eccleſiæ adversùs hæreticos privilegiis. A ſola Sanctitatis veſtræ benignitate, illis fortaſſe pietatis erga Eccleſiam meæ teſtimoniis provocata, ornandi mei conſilium expecto. Et ne libri publicati invidia deſideriis meis obeſset, libello altero Barçinone edito, quem huic chartæ adjunxi, hallucinationes meas deprecatus ſum; opus cenſuræ Beatitudinis veſtræ ſubmiſi, quam prona mente amplexurum voveo, & aſſertorem vindicémque libertatis eccleſiaſticæ futurum. quod mecum quatuor Archiepiſcopi & octo Galliarum celebratiſſimi nominis Epiſcopi Sanctitati veſtræ ſpondent. Quare ſupplex iterum Beatitudinem veſtram enixè rogo, ut canitiem meam à repulſæ injuria, & quæ generoſis animis acerbior eſſe ſolet, dilationum contumelia vindicet, & ad Epiſcoporum cathedram è ſubſelliis magiſtratuum devotiſſimum ſui oratorem traducat: qui & in myſtica nominum recitatione, tanti beneficij memor, & in Tomorum qui publicandi ſuperſunt editione non ingratum aget. Deus incolumem ſervet Beatitudinem veſtram, cuius pedes humillimè deoſculatur

Addictiſſimus & obſequentiſſimus
ejus famulus
MARCA Epiſcopus
Conſoranenſis nominatus.

Barcinone XXVI. Septembris MDCXLVI.

DE CONCORDIA SACERDOTII ET IMPERII SEV DE LIBERTATIBVS ECCLESIÆ GALLICANÆ

Dissertationum Liber primus.

CAPVT PRIMVM.

Synopsis.

I. Ex editione voluminum De Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, *calumnia schismatis impacta est Gallis famoso quodam libello, & Libertates contumelia affectæ. Inde nata occasio harum Dissertationum.*

II. Refellitur calumnia ex iis quæ gesta sunt post eorum voluminum editionem: quæ damnata sacri Consistorij decreto, & Episcoporum sententia; Libertatibus illæsis.

III. Qui Libertates illas religiosè expendit, viam schismatibus præcludit, non recludit. Frequentiores contentiones ob invasam jurisdictionem; unde bella, & schismata.

IV. Schisma Græcorum originem trahit ex usurpatione Diœceseon. Leo Isaurus ob imagines damnatas excommunicatus, Illyrici Diœcesim à Romana Ecclesia avulsam Constantinopolitanæ tribuit.

V. Hadrianus I. hanc frustra repetit in vij. Synodo. Minatur excommunicationem. Nicolaus petitione excidit, & à Bulgarica Diœcesi depulsus est.

VI. Ignatius, pulso Photio, restitutus ope Hadriani II. Bulgariam sibi addici curavit in octava Synodo. Hadrianus minas excommunicationis intentat. Photius, post obitum Ignatij recepta sede, Joannis VIII. consensum extorsit, ea lege, ut Bulgaria restitueretur. Joannis spe artibus Græcorum elusa, Photius est anathemati antiquo redditus. Inde schisma, quod auctum est per controversias dogmatum.

VII. Dissidium Gregorij VII. & Henrici, ob jura Investiturarum, & Libertatem Ecclesiæ.

VIII. Ex eadem Libertate læsa fluxit schisma Friderici I. Hadriani IV. & Alexandri III.

IX. Et Dissensio Friderici II. Gregoriique Noni. Schisma quoque Ludovici Bavari.

X. Galli pacem cum Ecclesia & jura sua retinuerunt, à dissidio quandoque non alieni, si juribus suis minuti fuissent, ex Ivone.

XI. Bonifacy VIII. & Philippi Pulcri dissidium ob jurisdictionem.

XII. Laudandi qui laborant in constituendis utriusque potestatis finibus ex mutua possessione.

PRODIIT nuper è tenebris inauspicatus libellus, quo famam sibi comparare scelestissimè conatur insanus scriptor; id

præcipuè curans, ut Regni Gallici dignitate verbis atrocibus violata, hanc etiam nefandi schismatis labem inurat Ecclesiæ Gallicanæ, tanquam in eo sit ut propediem erumpente dissidio, novus Patriarcha, velut caput insititium jam lacero corpori & detruncato imponatur. Hujus facinoris calumniam vir clarissimus, & nominis æquè ac eruditionis celebritate conspicuus, Isaacius Habertus, elegantissima & fortissima oratione dispulit. Enimvero quia perfidus ille artifex imaginarij schismatis, inter cetera deploratæ caussæ argumenta, malè conceptam opinionem veluti tibicine quodam fulcire videtur editione duorum voluminum quæ sub Libertatum Ecclesiæ Gallicanę titulo prostant, eóque nomine in invidiam omnes Regni ordines trahere nititur, ac si eo proposito publicatum esset illud opus, ut sacrosanctę sedis apostolicæ auctoritas veluti ludibrio quodam traduceretur, Episcoporum jura profligarentur, & his artibus omnium animi ad meditatum dissidium provocarentur; necesse est ut in isto etiam capite calumnia illa studiosè proteratur; quò & calumniatoris supinitas in affingendo crimine pateat, & Libertas Ecclesiæ Gallicanæ asseratur, quæ veluti per insidias hoc dicendi genere contra fas omne impudentissimè petitur. Cùm autem sacra quoque Imperij Gallici jura & fori quotidianam trituram hæc quæstio complectatur, in eam sagaci cura incumbendum est; & deinde sollicitè perspiciendum, an volumina illa debitam sedi apostolicæ pietatem lædant; an verò operis illius à viro pacis & tranquillitatis publicæ studiosissimo compositi suggillatio, Impostoris illius Pseudo-Galli audaciæ sit adscribenda. Tantum onus sicut ultro susçipere temerarium foret, ita impositum detrectare religiosum, ei potissimùm, cujus omnis in obsequio virtus sita est; maximè verò cùm ea sit Ecclesiæ Gallicanæ caussa, quę nullis adjumentis egeat, & rationibus probè subductis, paria semper cum æquitate faciat. Fiducia igitur juris atque imperio fretus, provinciam mihi demandatam susçipio; sperans neque me apud æquos bonósque gratiam desideraturum, neque caussæ, tenuitatem ingenij mei obfuturam.

Isa. Habertus Ecclesiæ Paris. Theologus, nunc Episcopus Vabrensis in Ruthenis.

II. Poterat sanè hoc argumento hariolus noster supersedere, nisi eum animi ægri impotentia in calumnias præcipitem daret. Nullum namque ab horum voluminum editione discrimen in Ecclesiam derivari poterat; cùm & auctoritate publica destituerentur, & Nuntij Pontificij querelis hac de re apud Regem delatis optimè cautum esset. Titulus ille Libertatum Ecclesię Gallicanæ Pontificis Apocrisiarium omnia etiam tuta timentem commovit, suspicantem scilicet aliqua nova dogmata in detrimentum apostolicæ sedis his libris procudi. Auxit metum importunè aliquibus locis ingesta Tomo primo aliquot impiarum sententiarum mentio; nempe, *Nihil juris in Gallicanas Ecclesias Romano Pontifici sex primis seculis competivisse. Clodovei temporibus Regem summum in terris & primum à Christo Caput Ecclesiæ Gallicanæ fuisse, non autem Papam. Non licere Papæ extra diœcesim suam excommunicationes ferre.* & ejus generis alia. Eximia illa quę in Gallia semper viguit ad Summum Pontificem colendum propensio, & impensa Eminentissimi Cardinalis Ducis Richelij cura ad retinendam Regni & Ecclesiæ pacem, Sanctioris Consistorij Decretum statim provocavit, quo Librorum istorum commercio est interdictum. Quod non ita interpretari oportet, ac si Libertates Ecclesię Gallicanæ Regis Decreto profligatæ essent. Tot enim illi tantíque labores, quos ad socios juvandos, ad fines Regni tuendos proferendósque Rex Christianissimus impendit, id suspicari neminem patiuntur, ut pro desertore eorum jurium habeatur, quæ ab invictissimis Regibus Clodoveo & Carolo Magno & à sanctissimo & immortalis memoriæ Rege Ludovico IX. sub Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ nomine, Coronæ Regiæ asserta sunt. Eo consilio tantùm interdictio decreta est, ut omnibus constaret justis Nuntij petitionibus locum esse, & alienas à Gallorum sententia & moribus opiniones apud nos non foveri. Ejusdem Eminentissimi Cardinalis operâ cogitur Episcoporum, qui erant in comitatu, cœtus satis frequens: qui profanas vocum novitates exosi, diris totum opus extemplo devoverunt; non scrupulosa inquisitione solertiam, sed celeritate studium suum probare satagentes. Quod tamen per temporis angustias non licebat, in gravissimos aliquot Theologos discutiendi operis laborem refuderunt: qui mandata potestate, & quasi vicaria, distringendarum impiarum sententiarum, & publicè, si quæ inter legendum inciderent, proscribendarum munere defungerentur. Ex ordine rei gestæ satis se prodit impacta calumnia, ita ut legis Remmiæ reum pœnę subducere nullo rhetorum colore fas sit. Scilicet ex eorum voluminum editione schisma timendum erat, quorum corpus auctoritate publica proscriptum est, eò solùm prætextu, ut dixi, quòd cruda quædam & minùs decocta verba quibusdam

scriptoribus abhinc quinquaginta annis exciderant; cùm labentibus patriæ rebus, & regno in partes sciſſo, Principis caput colore pietatis quæsito petebatur.

III. Sed nolo in ea hærere responsione, quæ argumenti imbecillitatem prodit, & mentem aversam impostoris. Majus aliquid moliendum est. Docendum nempe, editione illorum voluminum, quibus Libertates Ecclesiæ Gallicanæ continentur, schismatibus viam præcludi, non recludi. Absit autem ut sacri Concilij Decretum imminuere velim, aut Episcoporum sententiam infringere, qui justis suffragiis pietatem adversùs profanas aliquot voces ulti sunt. Hoc unum duntaxat assero, eum qui religioso & sincero animo expendendarum Ecclesiæ Gallicanæ Libertatum partes in se recipit, rectam inire viam quam persequi oporteat ad avertendam Ecclesiæ & Regni dissensionem. Atque adeo si intra hosce fines coërceri possit editio Syntagmatis illius politici; consilium editoris ita interpretari par erit, ut procuratum ab eo fuisse dicamus duarum potestatum consortium, potiùs quàm earum dissidium ab homine privato tentatum. Quotidie in iis negotiis versamur quæ in confinio jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ posita sunt. Nihil frequentius apud summa Curiarum tribunalia quæ vice sacra judicant, iis litibus quæ fori præscriptionibus continentur. Itaque non malè merentur de re publica qui sacrorum finium regundorum arcanam disciplinam in lucem emittunt; ut neminem lateat quæ ratio iis tenenda sit quibus propositum est offensiones ob confusos jurisdictionum fines plerunque accensas præcavere. Non aliunde enim uberior contentionum seges & proventus in societatem humani generis redundare solet: quæ in apertum aliquando bellum apud Reges erumpunt, & schismaticam divisionem velut aliquod bellum sacrum (in quo de finibus disceptabatur olim) in Ecclesiam important.

Greg. Nazian. Orat. ad 110. Patres: ἀγὼν ἦν περὶ τῶν ὑμετέρων μᾶλλον ἢ ἐμῶν καὶ βαρβαρικῶν. *Bellum sacrum de finibus apud Plutarchum & alios.*

IV. Lugendum illud schisma, & omnibus seculis deplorandum, quod florentissimas Orientis Ecclesias à Capite suo avulsit, non in aliam causam conjiciendum est, quàm in contentionem quæ ob Diœceses malo more usurpatas exarsit. Non enim in eam hæresim, quæ de Processione Sancti Spiritus dimicantes Ecclesias postea collisit, referenda est hujus dissidij causa, sed in eam, de qua dixi, Diœceseon usurpationem; unde nata est Græculis occasio de summis Christianæ religionis capitibus, & certis quibusdam Disciplinæ articulis, litis movendæ adversùs Romanam Ecclesiam, ut secessionem suam necessariam omnibus comprobarent. Rem certam narrabo, etsi fortasse non omnibus obviam qui mediæ ætatis scriptores terunt. Leo Isaurus per omnes Imperij Constantinopolitani provincias usum Imaginum in templis Edicto abrogavit, & confringi jussit. Gregorius II. & III. coactis Romæ Conciliis tantum nefas damnarunt, & contumaces anathemate defixerunt. Hinc qui Ravennæ & in cæteris Italiæ provinciis excubabat exercitus, conjunctis populorum studiis in rebellionem adeo præfractè erupit, ut de novo Imperatore constituendo cogitaret, nisi Gregorius Pontifex summa auctoritate intercessisset, in eo sistendum ratus, ut communione Ecclesiæ, non Imperij dignitate, Leoni esset interdictum. Quoniam tamen à Pontifice non sanè nominatim, sed per consequentiam quandam, abstentus erat Ecclesiæ communione, atque inde rebellionis occasio erat profecta, dolorem suum ita ultus est, ut supra patrimoniorum & latifundiorum capionem quæ in Sicilia & Calabria sita erant, earum omnium provinciarum quæ à Sicilia usque ad Thraciam per Illyricum, Epirum, Achaïam, & Macedoniam porrigebantur, administrationem ab Ecclesia Romana avelleret, & Constantinopolitanæ tribueret.

Vide lib. 3. cap. 11. §. 3.

Anastasius in vita Gregorij.

V. Post quinquaginta exinde annos, occasione septimæ Synodi Nicænæ captata, quò Legatos suos misit Hadrianus I. ut Ecclesiæ laboranti in Oriente & ob Imagines confractas disciſſæ opitularetur, restitutionem Diœceseos abscissæ tanto justiùs petivit, quòd Ecclesia Romana per summum scelus hanc vim passa erat ab ea hæresi quæ tum in Synodo proscribebatur. Sed nihil promovit Legatorum conatus, ut hac de re graviter apud Carolum Magnum Francorum Regem conqueritur Hadrianus; adeo ut animo fixum sibi esse profiteatur Græcos illos tot monitionibus rebelles, & alienæ Diœceseos pervasores pertinacissimos, nisi quantocyus eam Ecclesiæ Romanæ restituant, inter hæreticos censere. *De Diœcesi*, inquit ille, *S. nostræ Romanæ Ecclesiæ tam Archiepiscoporum quàm Episcoporum, seu de Patrimoniis, iterum increpantes commonemus, ut si noluerit ea sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ restituere, hæreticum eum pro hujusmodi erroris perseverantia esse decernemus.* Primò fortasse omnium in mentem venit Hadriano, ut quæ à Canonibus excommunicatione tantùm plectitur alienorum Bonorum injusta detentio, in hæreseos censum veniret, ob destinatum & defixum in errore illo propositum. Quæ anathematis comminatio effe-

In Apologetico ad Carolum pro imaginibus, sub finem: *Dudum quippe quando eos pro sacris Imaginibus erectione adhortati fuimus, similiter nunc & de Diœcesi tam Archiepiscoporum quàm & Episcoporum sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ communentes quæ sivimus restituere: quæ tunc cum patrimoniis nostris abstulerunt, quando sacras Imagines deposuerunt, & nec restituisse quidem liber exinde deloruunt.*

ctum tandem sortita est, postquàm Romanorum patientiam morosæ Constantinopolitanorum ludificationes exhauserunt. Etenim cùm à Nicolao I. Michaël Imperator Legatos impetrasset, in eum finem, ut unà cum Synodo in Oriente cogenda, Ignatij Patriarchæ exauctorationem, & adulterium Photij, id est, Constantinopolitanæ sedis incubationem, consensu suo firmarent; Nicolaus non insuperhabuit sedis suæ jura; quin potiùs provinciarum Illyrici, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaiæ, Epiri, & Siciliæ petitionem renovavit. Verùm nulla tam honestæ expostulationis habita ratione, à Bulgaria (quæ erat Illyrici non contemnenda portio, & recens ad fidem converso Rege Michaële ad Romanæ Ecclesiæ dispositionem accesserat) per vim à Constantinopolitanis fuit deturbatus.

Nicolaus I. ep. 2.

VI. Successit huic injuriæ Ignatij vitium: qui licèt Romanæ sedis beneficio & auctoritate in octava Synodo, detruso Photio, Ecclesiam suam receperit; tamen à Legatis Hadriani II. rogatus ut vicem Ecclesiæ Romanæ rependeret restitutâ Bulgariâ, (ceteras enim provincias Pagani & Sarraceni miserè lacerabant) adeo se alienum præstitit, ut subornatis Vicariis trium sedium Patriarchalium Alexandriæ, Antiochiæ, & Hierosolymorum, eam Diœcesim sibi ab iis addici curaverit; reclamantibus licèt Romanæ sedis Legatis, qui de hac re secum agi non posse, utpote mandato destitutis, contendebant, & per summam injuriam antiquissima Ecclesiæ Romanæ jura & recentem possessionem convelli. Qui motus animi fuerit Hadriano II. ipse ostendit epistola ad Basilium Macedonem Imperatorem, qua Ignatio abstentionem minatur, nisi à Bulgaria discesserit. Ignatij obitus Orientis statum immutavit. Photius anathemate toties ictus, & ab octava Synodo totius orbis suffragijs discinctus, Constantinopolitanam sedem per gratiam Principis repetit, accedente Sacerdotum consensu. Interpellatur Ioannes VIII. ut Decreto suo omnium votis pro pace illius Ecclesiæ suffragetur. Annuit ille, non rescissis quidem tot judicijs à Nicolao & ab octava Synodo adversùs Photium redditis, sed earum damnationum indulgentiâ concessâ; ea tamen lege, ut Bulgariam Ecclesia Romana reciperet, alioqui Photium excommunicationis pœna constringeret. Photius conditionem adjectam adeo non implevit, ut in ea Synodo quæ ad ejus restitutionem sanciendam coacta est Constantinopoli, considentibus apostolicæ sedis Legatis, Bulgaricæ Diœceseos quæstio, quasi de finibus Imperij ageretur, ad Imperatorem sit remissa; & insuper sancitus canon, ne abstenti à Photio in communionem susciperentur à Romano Pontifice. Basilius Imperator Græca fraude Ioanni os sublinire se posse putavit, & suo officio defungi, si literis suis testaretur per se liberum esse Pontifici ut Bulgariam retineret. Interim tamen nec revocati sunt Episcopi quos sedes Constantinopolitana ijs provincijs præfecerat; & summissus est Michaël Rex Bulgarorum, qui eorum ministerio Ecclesias suas procurandas Ioanni contestaretur; adeo ut & voti reatum, & schismatis crimen, Michaëli Pontifex exprobrandum duxerit. Itaque & Bulgaricæ Diœceseos restitutio denegata, & suæ communionis impertiendæ abstentis à Photio arbitrium præcisum, adeo Ioannem commovit, ut Photium anathemate feriret; quemadmodum docet Formosi Pontificis epistola ad Stylianum. Ex eo tempore interrupta sunt communionis consortia; & Leo Imperator, Basilij filius, velut opimis quibusdam spolijs de Ecclesia Romana relatis, Notitiam episcopatuum qui ordinationi Constantinopolitanæ Ecclesiæ subjacent, iis provinciis auxit quæ, ut ipse loquitur, *à Romana Diœcesi avulsæ sunt.*

Anastas. in vita Hadr. II. & in Præfat. Syn. VIII.

Hadrianus II. in ep. ad Basilium, quæ exstat sub finem Concilij 8. editionis Anast. *Favore vestro frater & coepiscopus noster Ignatius in Bulgarorum regione conservare præsumpsit antistites.* Infrà: *Saltem nunc Jam dictum Præsulem ab illius regionis dispositione salubribus monitis quæsumus coërcere. alioqui nec ipse canonicam fugiet ultionem: & qui prefulatus vel alterius officij sibi nomen illic usurpaut, cum excommunicatione, qua jam tenentur astricti, etiam propriq; gradus jactura carebunt.* Ioannes VIII. ep. 199. 200. & 201. Act. 3. & 4. Concilibuli sub Photio habiti, apud Baron. an. 880. Ioannes epist. 250. ad Basil.

Ioannes epist. 297. ad Michaël. lem, & in Appendice ep.

Formosi ep. ad Stylianam: *Ioannes anathemate Photium damnavit, quando ille seduxit Eugenium & ejus socios, qui pro rebus Bulgariæ venerunt.* Notitia Leonis Imper. L. 1. titul. Græco-Romanis Συνεκδημίτης ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ διοικήσει.

OBSERVATIO
STEPHANI BALUZII.

INIQUUM prorsùs Holstenio visum est, quòd in hoc capite adnotatum est schisma Orientalium fluxisse ex controversia quæ inter Summos Pontifices & Orientalem Ecclesiam exarsit ob Diœceses malo more usurpatas, & Episcopo Romano per vim ablatas. Istam quidem criminationem fortiter repulit illustrissimus Archiepiscopus, adeo ut ope nostra nequaquam indigeat, satisque sit monuisse lectorem ut adeat Responsionem ejus ad Notas Holstenij, quæ edita est inter Prolegomena. Quid si vir prisci moris amantissimus, majorum nostrorum qui regnante S. Ludovico vixerunt exemplum secutus, causas illius schismatis imputasset avaritiæ superbiæque Romanorum? Tunc videlicet data fuisset bella occasio invehendi in hominem. Ævo namque sancti Ludovici Francorum Regis, Capitula provinciarum Remensis, Senonensis, & Rothomagensis, scriptis ad Clementem IV. Summum Pontificem gravissimis literis anno MCCLXVII. adversùs exactiones Curiæ Romanæ, non dubitaverunt palam objicere, tanquam rem certam & cunctis notam, hinc ortum esse schisma Ecclesiæ Orientalis: *Ceterùm quòd propter hujusmodi exactiones*, inquiunt, *Orientalis Ecclesia ab obedientia Romanæ Ecclesiæ recesserit, patet cunctis.* Eandem inter alias causam attulere Fratres Prædicatores, dum anno MCCLII. adversùs Græcorum errores scriberent. Extabat eorum liber manuscriptus in bibliotheca Bavarica, unde editus est Ingolstadij à Petro Stevartio in Tomo singulari anno MDCXVI. & hinc tran-

Epistola hæc exstat in Chronico Normanniæ, inter Scriptores Hist. Normann.

ſtatus in tomum quartum Bibliothecæ Patrum. *Tertia occaſio fuit*, inquiunt Prædicatores, *quam ipſi aliquando nobis in familiari colloquio aſſignaverunt, ſcilicet ſuperba nimis exactio Legatorum Papæ. Dicebant namque referentes, quòd quando Legati ſummi Pontificis ab ipſa ſede apoſtolica annuatim Conſtantinopolim chriſma deferebant, niſi octoginta libræ auri à Clero & urbis populo, præter alia dona & munuſcula, eiſdem impenderentur, non recedebant. Tacco, age, aiebant, de pompa & ſuperbia quam ipſi oſtendebant.* Vide epiſtolas Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani ad Papam Gregorium IX. & Cardinales, quæ exſtant apud Matthæum Pariſium. Claudam verò hanc obſervationem meam illuſtri loco Gulielmi Durandi Epiſcopi Mimatenſis, cujus hæc ſunt verba ex libro ſecundo de modo generalis Concilij celebrandi cap. VII. *Proverbium vulgare eſt: Qui totum vult, totum perdit. Eccleſia Romana ſibi vendicat univerſa. XCIII. di. Diaconi ſunt. Vnde timendum eſt quòd univerſa perdat. Nam (ſicut Salomon ait Proverbiorum* XXX.) *qui multùm emungit, ſanguinem elicit.* IV. *diſt. Denique. Sicut habetur exemplum de Eccleſia Græcorum, quæ ex hoc ab Eccleſiæ Romanæ obedientia dicitur receſſiſſe.*

VII. Eadem ſtrages Occidentem aliquando fœdavit, diſſidio inter Eccleſiam & Imperium è variis de juriſdictione contentionibus orto, quod Gregorium VII. & Henricum IV. inter ſe commiſit; nec potuit incendium, quo Europa flagrabat, extingui, donec pax Eccleſiæ reddita fuiſſet, iis conditionibus quibus depacti ſunt Calliſtus ſecundus & Henricus V. Contentio illa, quæ corpus Eccleſiæ in duas veluti factiones diviſit, & verum ſchiſma conflavit, non aliunde ſumpſit originem, quàm ex epiſcopatuum Inveſtituris, quæ per annulum & virgam concedebantur: quas quidem Gregorius & eum ſecuti Pontifices Vrbanus II. & Paſchalis II. libertati eccleſiaſticæ adverſas aſſerebant: è contra Henrici ambo, pater, & filius, eas in eorum jurium cenſum referebant quæ à Carolo Magno quæſita Imperio, per longiſſimi temporis uſum vim conſtituti habere profitebantur; à quibus excidere illis fas non eſſet, quandiu Imperium retinerent. atque adeo, ſi ob aſſertam Regni libertatem aliqua excommunicatione necterentur, eam nullius momenti futuram.

Anno MLXXX.

Anno MCXXII.

Videndus Tractatus Sigeberti de Vnitate Eccleſiæ.

VIII. Diſſenſionem verò illam quæ inter Fridericum primum & Hadrianum IV. Alexandrúmque III. exarſit, qúæque tot luctuoſis cladibus celebratur apud auctores, ſola hinc Imperij aſſerendi, hinc Eccleſiæ in libertatem vindicandæ cupido excitavit. Hadrianus ab hominij ſacramento liberos Epiſcopos contendebat, & Imperium Romanum ſuo beneficio Friderico collatum. Fridericus verò hoc telo peti dignitatem ſuam ratus, & Imperij jura ad feudorum ſervitutem demitti, excanduit, hácque ratione *Vnitatem ſcindi, inter Regnum & Sacerdotium ſchiſma fieri*, Edicto teſtatus eſt. Ægrum animum & ſaucium curare conatus eſt Hadrianus; ſed crudum vulnus, quod Fridericus toto corpore exceperat, tam levi remedio obduci non potuit. quinimo cùm Hadrianus Imperij hoſtes in Italia ſublevaſſet, peſtis illa recruduit; & in Alexandrum ſucceſſorem propagata, ſchiſmate corpus Eccleſiæ laceravit.

Fridericus in Edicto anni 1157.

IX. Quid loquar de funeſta illa diſſenſione quæ Fridericum II. & Gregorium IX. inter ſe collíſit? Calamitatem illam accepto ferendam docet fides annalium, violatæ à Friderico Clericorum & Eccleſiarum immunitati: quam Honorius III. cùm excommunicatione vindicaſſet, inde luctuoſiſſimi belli & ſchiſmatis ſub Gregorio IX. licèt aliis coloribus quæſitis, occaſio nata eſt. Mitto Ludovicum Bavarum: qui jura Imperij Romani cùm aſſerere tentaret adverſùs Ioannem XXII. horrida belli tempeſtate & miſero ſchiſmate Italiam & Germaniam concuſſit.

Ioan. Villani. l. 6. c. 16. Vinc. Beluac. l. 30. c. 129.

Ioannis Extravag. & Edictum Ludovici Bavari.

X. Quod ad Gallos attinet; ita ſe in his diſcriminibus ſemper geſſerunt, ut conſtantia prudentiáque ſua & jura ſua retinuerint, & pietatem erga Romanam Eccleſiam non læſerint: quæ etiam omne ſtudium ſuum in id contulit, ut de Francorum Regibus optimè mereretur. Sanè tacendum non eſt Gallos quandoque ita comparatos, ut ſi præfractè cum illis actum fuiſſet, in diſſidium abiiſſent potiùs quàm Eccleſiam Gallicanam veluti capite minui ſuſtinuiſſent; ut fidem faciunt litteræ ab Ivone Epiſcopo Carnotenſi ad Paſchalem II. datæ; quibus Pontificem ſeriò monet, ne Noviomenſis Eccleſiæ diviſione tentata, Tornaci Epiſcopum inſtituat, contra veterem conſuetudinem. *Novit*, inquit ille, *paternitas veſtra quia Regnum Francorum præ ceteris regnis ſedi apoſtolicæ ſemper fuit obnoxium: & idcirco quantum ad ipſas regias perſonas pertinuit, nulla fuit diviſio inter Regnum & Sacerdotium. Quod ergo hactenus cum pace & utilitate Eccleſiæ obſervatum eſt, humiliter petimus ut de cetero obſervetur, & Regni Francorum pax & ſummi Sacerdotij nulla ſubreptione diſſolvatur. Quod idcirco prælibamus, quia audivimus Clericos Tornacenſes apud apoſtolicam ſedem veniſſe, petituros ut apoſtolica præceptione proprium poſſint habere Epiſcopum, & Noviomenſis Eccleſiæ fruſtrare privilegium. Quod ne fiat, ſicut filij & fideles rogamus & conſulimus: ut ſtatum Eccleſiarum, qui quadringentis ferme annis duravit, inconcuſſum manere concedatis; ne hac occaſione ſchiſma, quod eſt in Germanico regno ad-*

Ivo ep. 238. *Vide infrà lib. 4. cap. 13. §. 34.*

versùs sedem apostolicam, in Galliarum regno suscitetis. Tunc scilicet in Germania vigebat schisma illud quod Investiturarum prohibitio excitarat. de quo superiùs locuti sumus.

XI. Piget referre famosam illam Bonifacij VIII. & Philippi IV. Francorum Regis concertationem: quæ adeo exarsit, ut Pontificis Regísque dissidio, etsi nullo cum sede apostolica facto divortio, sit dehonestata. Sed si quis penitiùs mali causas introspicere velit, inde labem illam profectam sentiet, quòd Summus Pontifex majestatem Regis & Regni imminuere vellet, & ecclesiasticæ jurisdictionis ultra quàm par esset pomœria proferre. Cessatum est ab hac divisione, cura & studio Summorum Pontificum, qui constitutionibus illis, quæ juribus regni vim quandam inferebant, ita derogarunt, ut restitutione utrinque facta, res eo loco positæ essent, quo erant ante Bonifacij præjudicatam sententiam.

Vide lib. 2. cap. 3. §. 8.

XII. Itaque non abs re mihi præfatus esse videor, iis hominibus cumulatissimas laudes deberi à probis cordatísque viris, & pacis ecclesiasticæ amantibus, qui in id unum omnem laborem suum & diligentiam impendunt, ut fines utriusque jurisdictionis ecclesiasticæ & regiæ ex mutua utriusque possessione constituant. Enimuero quia uno ictu & latus petitur Libertatum Gallicanarum, & consilium ejus qui duo illa volumina, quæ Libertates illas complectuntur, summo studio & indefesso labore collegit; necesse est ut in rem ipsam descendamus, & fundamenta quibus moles Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ innititur, diligentissimè perscrutemur; simùlque in illud inquiramus, an iis Libertatibus apostolicæ sedis reverentia labefactetur, an potiùs foveatur. Quo peracto, tum demum aliquot capita expendemus, quorum usus est in foro quotidianus, & testimoniis à Collectore nostro assertus. Vnde planum unicuique fiet, an consilio promovendi schismatis, an verò avertendi dissidij, tot sudores huic collectioni ab auctore suo impensi fuerint.

CAPVT II.

Synopsis.

I. Divisio operis in tres partes.

II. Primum Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum, suprema sedis apostolicæ auctoritas, ejúsque communio.

III. Necessitas communionis breviter attingitur, ad refellendam impostoris calumniam.

IV. Origo communionis & unitatis in Ecclesia Romana, ex Cypriano, & Optato, quorum genuinus sensus expenditur.

V. Quos secuti Hieronymus & Gelasius.

VI. Hanc communionem ut necessariam Galli retinuerunt, ex Irenæo, & Avito.

VII. Duplici vinculo astricti; tum quia Summus Pontifex est Caput Vniversalis Ecclesiæ, ex Conciliis Aquileiensi & Chalcedonensi; tum quia Patriarcha Occidentis.

I. TRIA sunt potissimùm quæ in istis Dissertationibus demonstranda mihi proposui. Primum est, Ecclesiæ Gallicanæ Libertatem eo præcipuè fundamento niti, ut supremam apostolicæ sedis auctoritatem & profiteatur & omnibus officiis colat. Alterum, auctoritatis illius usum à Pontificibus apud nos ita semper temperatum fuisse, ut & de summa Pontificis auctoritate nihil decesserit, & jura Regni Ecclesiæque Gallicanæ vim suam obtinuerint, in id semper adnitentibus Regibus, ut in disciplina ecclesiastica & sacris Coronæ Regiæ juribus conservandis paria facerent. Postea verò, quæ adhuc generaliùs paulò & παχυμερῶς fuerint asserta, adeo vera esse docebimus, ut Ecclesiæ Gallicanæ deinceps suggillandæ nullus omnino relinquatur locus.

II. Hostes Ecclesiæ, & Gallici Imperij æmuli, atque etiam quamplurimi homines minimè mali, sed in usu rerum parum versati, & antiquitatis ecclesiasticæ imperiti, nomen ipsum Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ detestantur, quasi apertam ab Ecclesia Romana defectionem, blasphemiæ proximam, inducat. Hi ex æquo & Romanæ Ecclesiæ injurioſi sunt, ac si Libertatem omnem aversata, despotica quadam vel potius tyrannica potestate jura omnia infringeret; & Ecclesiæ Gallicanæ pudorem onerant, quasi Libertatis cujusdam retinens esse non possit, & simul pietate debita matrem suam prosequi. Itaque ut omnibus fiat satis, liquidò & secundùm sententiam meam omniúmque Gallorum asſero, præcipuum primúmque libertatis ecclesiasticæ fundamentum apud nos hoc esse, ut principatus apostolicæ sedis suum locum semper obtineat. Etenim cùm Ecclesia Gallicana inter præcipua & illustriora Ecclesiæ Vniversalis membra censeatur, totius verò corporis Caput in Ecclesia Romana sit constitutum; fieri non potest ut veræ Ecclesiæ Libertatibus fruatur, nisi Capitis hujus communioni inserta sit. Retineri autem communio illa non potest, nisi officiis illis Caput excolatur quæ principatui apostolicæ sedis nemo sanus unquam negaverit. Docendum itaque est, Gallos ab ipsis Ecclesiæ primordiis usque ad nostram ætatem & communionis ec-

cleſiaſticæ originem in Cathedra Petri conſtituiſſe, & ſupremam Eccleſię auctoritatem huic ſedi collatam ſemper coluiſſe, juxta varios illos gradus quibus eam pro bono publicę diſciplinę, temporis ratione habita, Pontifices Romani explicare conſueverunt.

III. Prima illa hujus capitis pars, quę communionis cum Romana Eccleſia neceſſitatem attingit, poſſet à me hoc loco prętermitti, niſi famoſus ille Libellus, qui huic ſcriptioni anſam prębet, hoc nomine Galliæ Magiſtratus in crimen adduceret, quaſi de hac intervertenda vel conſervanda communione parum ſolliciti eſſent. Quamvis itaque articulus iſte tam copioſa lucubratione à viro clariſſimo ſit explicatus ut mea opera non indigeat, ne tamen aliqua ſuſpicio ſuperſit poſſe aliquem è Magiſtratuum numero ad communionem illam diſſolvendam, ut minùs ſibi perſpectam, præmiis invitari, (quod tentatum fuiſſe, per ſummam impudentiam, & calumniam, Impoſtor ſuadere nititur) pauca verba hac de re faciam; eòque libentiùs, quòd inde gradus ſtruitur ad explicandam aſſerendámque Eccleſiæ Romanæ per Gallias auctoritatem.

Vide Balsamon de Vita Matræ.

IV. Sanè communi omnium Eccleſiarum conſenſu fuiſſe receptum ut ad Cathedram Petri, tanquam in deſcriptione circulari lineæ ad centrum, reſpicerent, non ſolùm nos docuit Leo Primus, ſed etiam omnes Africani Patres: quorum teſtimonio hac quidem in cauſſa ſatius eſt uti quàm ceterorum; quippe qui nullius gratię aut adulationis apud ipſos hæreticos hac in re ſuſpecti ſint, cùm Libertatis Eccleſiæ Africanæ ſemper acerrimos vindices ſe præſtiterint. Cyprianus itaque docet, Eccleſiam Romanam eſſe *Petri Cathedram, & Eccleſiam principalem, unde Vnitas Sacerdotalis exorta eſt.* Optatus verò Milevitanus Epiſcopus ſacrilegi ſchiſmatis à Donatiſtis in Africa conflati ſceleſtam diviſionem inde damnare & evertere conatur, quòd ab Eccleſia Romana diſceſſiſſent, ubi eſt origo & radix Vnitatis. *Igitur negare non potes ſcire te, in Vrbe Roma Petro primo epiſcopalem cathedram eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus, unde & Cephas appellatus eſt: In qua una cathedra unitas ab omnibus ſervaretur, ne ceteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent; ut jam ſchiſmaticus & peccator eſſet qui contra ſingularem cathedram, alteram collocaret.* Hunc autem verborum Cypriani & Optati germanum ſenſum eſſe exiſtimo, licèt aliorſum à pleriſque torqueantur; Nempe, cùm Eccleſia (quæ inſtar corporis, nexu quodam myſtico, Chriſto ut Capiti cohæret) nihil aliud ſit quàm *plebs ab Epiſcopo collecta*, unum tantùm epiſcopatum unámque Cathedram in illo corpore conſtitui oportere. Cujus Cathedræ dignitas ſummâ Chriſti liberalitate Eccleſiæ collata eſt iis verbis quibus Petro adminiſtrandarum clavium & paſcendi gregis curam demandavit. Porrò Petrum ſolum à Chriſto interpellatum, ut Vnitas Eccleſiæ demonſtraretur, & Petro dignitas illa tribueretur qua *totius Eccleſiæ repræſentaret figurata generalitate perſonam*, ut cum Auguſtino loquar, atque hoc pacto & hac verborum formula de induſtria ad eum finem à Chriſto concepta unus epiſcopatus inſtrueretur, cujus quidem pars à ſingulis Epiſcopis in ſolidum poſſideretur, ita tamen ut ejus fons & origo ab uno inciperet, à Principe videlicet Apoſtolorum Petro, atque adeo nulli liceret, neque ipſis etiam Apoſtolis, epiſcopatum tenere alienum à communione & conſortio Vnitatis, quæ viget in Cathedra Petri.

Cyprian. epiſt. 55.

Optatus l. 2. contra Parmen.

V. Quapropter eleganter veritatis ille aſſertor Hieronymus ita efformatum fuiſſe corpus Eccleſiæ docuit, ut Capite conſtituto ſchiſmatis tolleretur occaſio, ejúſque Capitis rationem in Cathedra Petri collocatam; ex quo proinde ſequatur, eum qui alienus ſit ab Eccleſiæ Romanæ communione, à compage totius corporis avulſum, in peregrinitatem quandam redigi. Quam ſententiam exemplo ſuo teſtatus eſt, cùm per varias factiones Oriente diſcerpto, Antiochena Eccleſia trium Patriarcharum ſchiſmate vexaretur: *Ego*, inquit ille, *nullum primum niſi Chriſtum ſequens, Beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri, communione conſocior. ſuper illam Petram Eccleſiam ædificatam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt. Si quis in Arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio.* Iuxta Cypriani, Optati, & Hieronymi ſenſum, Gelaſius Eccleſiæ Romanæ principatum arceſſit ab Vnitate Eccleſiæ, quam Chriſtus ſermone ad Petrum directo inſtituit. Etenim in Tractatu adversùs Græcos ait invicto Patrum Nicęnę Synodi judicio vetuſtiſſimũ Romanæ ſedis honorẽ fuiſſe judicatũ. Vtpote qui Domini recordabantur ſententiã, *Tu es Petrus, &c.* & rurſus, *Ecce ego rogavi &c.* & illud, *Paſce oves meas. Quarè igitur ad Petrum tam frequens Domini ſermo dirigitur? Numquidnam reliqui ſanĉti & beati Apoſtoli non erant ſimili virtute ſuccinĉti? Quis hoc audeat affirmare? Sed ut capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio, & una monſtraretur compago corporis Chriſti, quæ ad unum caput glorioſiſſima dilectionis*

Hieronymus l. 13 contra Iovin.

Idem Hieronymus ep. ad Damaſum.

Gelaſius I. in Tract. adversùs Græc. edito à R. P. Sirm.

societate concurreret, & una esse Ecclesia cui fideliter crederetur, unáque domus unius Domini & unius redemptoris, in qua de uno pane & de uno calice nutriremur.

VI. Commune hoc officium communionis cum Ecclesia Romana, cui impendendo cum ceteris provinciis Gallia astringitur, cognoverat ante omnes vetustissimus ille Lugdunensium antistes Irenæus, qui unus scripsit quod omnes sentiebant: *Ad Romanam Ecclesiam*, inquit, *propter potentiorem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam.* quasi diceret, juxta sinceriorem illorum verborum interpretationem, eam esse vim Vnitatis, quæ principium & originem à Petri sede trahit, ut cum ea sentiendi necessitatem ceteris imponat. Propagatam in sequentes ætates apud Gallos hujus veritatis apertam professionem docet Avitus Episcopus Viennensis: qui ad Hormisdam cum sollicitiùs scriberet ut à Græcorum calliditate sibi caveret, qui concordiam verbis pollicentes, dolo fortasse agebant, ait: *Quia securus, non dicam de Viennensi, sed de totius Galliæ devotione polliceor omnes super statu fidei vestram captare sententiam; orate, ut sic nos perditorum professio fucata non fallat, sicut ab Vnitate quam regitis veritas comperta non separat.*

Irenæus l. 3. c. 3.

Propter potentiorem principalitatem; id est, priorem & potiorem originem. ne quis hic Romanum Imperium sumat.

Avitus ep. 87. ad Hormisdam anno 517.

VII. Sanè duplici nomine ad retinendam cum Ecclesia Romana communionem Galli obligantur; quia in Romana sede tum Vniversalis Ecclesiæ Caput, tum Occidentalis Ecclesiæ Patriarchatum susciunt. Constat enim illos, æquè ac Concilium Aquileiense, (cui præerat Ambrosius) *Totius orbis Romani Caput Romanam Ecclesiam agnoscere, unde in omnes venerandæ communionis jura dimanant.* Adeo ut à Concilij Chalcedonensis societate alienos se esse putarent, nisi juxta sexcentorum illorum Patrum sententiam, non solùm singularum Ecclesiarum, sed etiam Vniversalis Ecclesiæ Caput Romanum Pontificem profiterentur.

Epist. Conc. Aquil. ad Gratianam: *Totius orbis Romani Caput Romanam Ecclesiam atque illam sacrosanctam Apostolorum fidem ne vereba[r]is fiuere, obseranda fuit Clementia vestra, unde enim in omnes Venerandæ Communionis jura dimanant.* (Quidam legant, *Commonitionis.*)

Epist. Synodica Concil. Chalced. ad Leonem: ὅτι σὺ μὲν ὡς κεφαλὴ μελῶν ἀπεναντίου ἠθέλησας τοῖς ἰδίοις ἐκκλησιαστικοῖς ὑπουργεῖν.

CAPVT III.

Synopsis.

I. De Patriarchatu Occidentis agitur, ut auctoritas Romanæ Ecclesiæ per Gallias sincerius expendatur.

II. Ecclesiarum divisio per provincias ad exemplum Imperij, ab Apostolis. Probatur è Petro & è variis locis Pauli; ubi de Creta.

III. De Asia, cujus etiam mentio apud Ioannem, de Achaia, & Macedonia.

IV. Huc alluśit Tertullianus.

V. Origo trium præcipuarum Metropoleon, Romanæ, Alexandrinæ, Antiochenæ. Earum Sacerdotes, Archiepiscopi, Exarchi, & Patriarchæ tandem dicti. De Patriarchis Iudæorum in Oriente. Emendata lex Codicis Iustinianei. Illis deletis, Patriarcharum nomen cessit Archiepiscopis Christianorum.

VI. Canonis sexti Nicæni interpretationes breviter recensentur.

VII. De jure Patriarchico trium Episcoporum hic agi probatur, præter aliorum argumenta, ex Hieronymo, Innocentio, & Theodoreto.

VIII. Etsi ceterorum quoque Metropolitarum jura hoc canone firmentur. Ex collatione canonis secundi Const. cum Nicæno colligitur hic etiam agi de Diœcesibus Asiana, Pontica, & Thracica. Earum mentio sub Constantino.

IX. Explicatus insignis Socratis locus de Diœcesibus & de Patriarchis. Diœceseon limites non violandos sanxitum canone secundæ Synodi. Lege Theodosij certi Episcopi designati ad communionis consortium. Emendata & illustrata lex 3. Cod. Theodos. de fide catholica. De jure dandæ communionis per Thraciam.

X. Error Socratis, qui Nectario Episcopo Constantinopolitano hoc tributum putat. Et Sozomeni, qui urbe regia coërcet. Jus illi collatum indefinitè, ad exemplum Romani Pontificis. Altera Socratis hallucinatio, qui sententiam canonis secundæ Synodi & Theodosij miscet. Patriarchæ apud Socratem iidem cum Episcopis delectis à Theodosio ad fidei consortium.

XI. Asiana Diœcesis ecclesiastica ex undecim provinciis, quarum una est Asia Proconsularis. Ejus Metropolis, & totius Asianæ, Ephesus. Ponticæ Diœceseos fines. Vicarij sedes, Cæsareæ in Cappadocia. Vnde dignitas Episcopo qui Ponticæ præerat. De Thracica & ejus Exarcho. Explicatus consessus Concilij Chalcedonensis. Thracica sub Episcopo Constantinopolitano. Dnæ reliquæ Diœceses in ejus ditionem transierunt decreto Concilij Chalcedonensis.

XII. Objicitur non agi de Patriarchico jure in canone Nicæno, ex jure ordinationum, quod Episcopo Alexandrino competit per Ægyptum; quale Romano Pontifici non competebat, nisi in Metropoli Romana. Fines antiqui Metropoleos Romana.

I. NON aliena erit à proposito nostro de Patriarchatu Occidentis accuratior disceptatio; imò verò prorsùs necessaria, si Ecclesiæ Gallicanæ cum Romano Pontifice communionis vinculum perfectè cognoscere, ejúsque quam per Gallias & ceteras Occidentis provincias exercuit auctoritatis fines perspectos habere velimus. Non possum in eorum sententiam ire qui recens Græculorum schismaticorum commentum esse putant tributionem illam omnium Diœceseon quæ Occidentem Romano Pontifici veluti Patriarchatum limitibus suis circumscriptum assignat. Fateor equidem id à Zonara & Balsamone observatum in commentariis quos ad sextum canonem Concilij Nicæni ediderunt. Sed non ideo veterum menti hanc commentationem adversari censendum est, quòd Græcis sit approbata. Quia verò dignitas Romanæ sedis augetur ex hac tractatione, quæ alioqui densis tenebris est obsepta, lucem

Zonaras: κρίνει τὰ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐκκλησίας ἐξαιρέτως ἀ ὅδε κράτων.

cem aliquam illi fœnerari conabor: quam, ut major sit, in contractum velut orbem cogam.

II. Ecclesias ad exemplum Romani Imperij per provincias ab Apostolis ita tributas fuisse, ut inter fratres, ejus Episcopi prima sententia haberetur cui metropolitanæ urbis Episcopatus concreditus fuisset, absque ullo negotio probari potest. Inde est quòd epistola Petri canonica, Christianos, ad quos est data, provinciarum Romanarum limitibus circumscribat, *Ponti, Galatiæ, Cappadociæ*, & *Asiæ*. Quæ ratio provinciarum in ecclesiastica dispositione semper viguit; adeo ut Nicomedia Bithyniæ, Cæsarea Cappadociæ, Amasea Ponti, Ephesus Asiæ Proconsularis, primatum metropoliticum præ ceteris provinciarum illarum civitatibus obtinuerint. Idem jus Ancyra apud Galatas sibi semper vindicavit; ita ut Ancyrana Ecclesia inter apostolicas eo nomine à Iulio I. apud Athanasium recenseatur, quòd Ecclesiis Galatiæ provinciæ, cujus metropolim Ancyra teneret, Paulus epistolam suam direxerit. Hoc Apostolorum fuisse propositum illustriùs sane ostendi non potest quàm ex demandata Tito Cretæ insulæ sollicitudine, ut Presbyteros (seu mavis Episcopos, ut ipsemet Paulus sequenti versiculo interpretatur) oppidatim constitueret. Manus imponitur Episcopis à synodo provinciæ, cui saltem tres Episcopi præsentes interfint, ceteris scripto consensum præbentibus; sed ea lege, ut Metropolitano τὸ κῦρος, decretum, & totius negotij auctoritas servetur, juxta canones Nicænos. Hanc formam non aliunde profectam censere par est quàm ex Apostolorum institutione, quæ à Paulo hîc delineatur. Ordinatio equidem fit à collegio & cœtu Episcoporum, *per impositionem manuum Presbyterij*; sed ea conditione, ut unus aliquis potiori jure decretum interponat ad vicem Titi, qui disponendam & ordinandam provinciam à Paulo suscepit. Vnde fluxit ut Creta provinciæ ecclesiasticæ, & Gortyna civitas metropoliticum privilegium illius insulæ eximium semper habuerit.

III. Asia Proconsularis, Attali Regis legato ad Romanos delata, Ephesum urbem tanquam provinciæ metropolim colebat, ut testatur Antonini Imp. rescriptum: qui ad desideria Asianorum rescripsit, Proconsulem ad eam urbem ea de causa appellere debere, cùm ingrederetur provinciam. Asia verò ita constituta fuit, ut septem Episcopis, quos Ioannes recenset, commissa fuerit; eo tamen ordine, ut ab Ephesi dignitate nihil decederet. atque ideo in ea civitate Paulus lares quodammodo fixit, cùm Asiam ad fidem erudiret, ut conqueritur Demetrius in Actis; & Ioannes Ephesum Cathedra sua cohonestavit. Cui non erit ignota Achaïa in provinciæ formulam à Romanis redacta, (cujus metropolis erat Corinthus, ut docet Annæus Florus) is consilium Pauli perspectum habebit, cur literas suas non solùm ad Corinthios, verùm etiam ad omnes *qui sunt in Achaia fratres*, perscribat. Nempe Achaia & Corinthus nexu metropoleos & provinciæ adinvicem continebantur; ut & Thessalonica, & Macedonia. quæ ratio eundem Paulum impulit ut suis literis & Thessalonicenses, & *ceteros qui erant in Macedonia* fratres admonerer.

IV. Sanè apud veteres summa ratio habita fuit earum Ecclesiarum quæ ab ipsis Apostolis institutæ sinceriùs fidei traditiones conservasse censebantur. Verùm non immoror huic privilegio. In id enim duntaxat impræsentiarum elaboro, ut pateat veterum testimonio, Ecclesiarum per provincias divisionem ab Apostolis fluxisse. Huic sententiæ innititur Tertullianus, cùm hæreticorum præscriptionibus elisis, eos ad apostolicarum Ecclesiarum traditiones provocat. *Proximè est tibi Achaia, habes Corinthum. Si non longè à Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiæ adjaces, habes Romam.*

V. Verùm etsi forma dividendarum provinciarum & metropoleon ab Apostolis manaverit; hæc tamen divisio ab Episcopis qui erant in majoribus urbibus constituti per incrementa variorum temporum aucta, tandem ultimam dispositionem consecuta est. Vnde profectum ut celebriorum civitatum Episcopi jus quoddam eximium in ceteras Ecclesias adepti fuerint: quod ei privilegio respondet, quo ratione originis potiuntur erga colonias à se deductas eæ urbes quę inde *Matres* appellantur à veteribus. Ius autem illud officiis quibusdam continebatur; quę validiora erant vel remissiora inter Ecclesias, prout usu & consuetudine invaluerant. Iuris istius quasi possessione in pleraſque provincias conspicuę erant tres illę Imperij Romani Civitates, Roma orbis Domina, Alexandria Ægyptiaci regni Princeps, & Antiochia regina Orientis: quarum civitatum Episcopi eximiis privilegiis gaudebant; quę consuetudine & moribus firmata primùm, postea Nicęnę Synodi decreto sancita sunt. Sanè dissimulandum non est, eo canone tres illos antistites Episcoporum tantùm vel ad summum Me-

Act. c. 19. & 20. Codex martyrij Timothei apud Photium tomemate 214. Irænæus l. 2. c. 17.

Florus lib. 2. c. 16.

1. Pet. 1.

2. Cor. c. 1. *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi cum omnibus sanctis qui sunt in universa Achaia.* 1. Thessal. c. 4.

Paulus ep. ad Galat. c. 1. & 2. Cor. c. 16. meminit collectarum quæ fiunt in ecclesiis Galatiæ.

Vide infrà lib. 6. c. 1. lib. 7. c. 4. §. 7. c. 16. §. 7. 8. & Balsac. Notas ad Agobardum pag. 111.

Ep. ad Tit. c. 1. *Relicui te Cretæ, ut constituas per civitates Presbyteros, sicut & ego disposui tibi.*

Tertull. de Præscript. c. 36.

Κατὰ πόλιν.

l. 4. ff. de offic. Proconf.

Apocalypsis 1.

Dio. Chrys. Orat. 32. Herodianus. Iosephus de Bello Iud. l. 3. c. 3.

tropolitanorum nomine censeri : qui seculo sequenti in Concilio Ephesino Archiepiscoporum titulo aucti, in Concilio Constantipolitano Exarchorum Diœceseos dignitate decorati, tandem in Concilio Chalcedonensi promiscuè Archiepiscopi, Exarchi, & novitia dictione Patriarchæ sunt appellati. Neque enim Patriacha ille Alexandrinus, cujus meminit Fl. Vopiscus, ad res Christianorum pertinet, licèt viris doctis aliter fuerit aliquando visum. Iudæis Alexandrinis prętectus erat ille Patriarcha, ex instituto cui Hierosolymorum excidium præbuit originem. Etenim distracti per varias provincias Iudęi, Alexandriæ & apud Orientem quosdam sibi constituere prępositos sub Patriarcharum nomine; qui spectabiles, clarissimi, & illustres ab Imperatoribus habiti, dignitatem illam hereditario jure ad posteros transmittebant; aurum coronarium per Apostolos suos exigebant; Primates provinciis præficiebant, qui in his causis quæ tam ad superstitionem eorum quàm ad forum & leges pertinent, ad similitudinem arbitrorum judicarent; donec illis Honorij rescripto ea judicij reddendi potestate est interdictum. Ab anno quadringentesimo quarto ad annum quadringentesimum vicesimum nonum incidit Iudaïcorum Patriarcharum *excessus ille*, ut cum Theodosio loquar. quibus extinctis, eorum nomen Archiepiscopis Christianorum communicatum est. Quod ab Orientalibus profectum est, quibus nota erat Patriarcharum, qui apud Iudæos viguerunt, nomenclatura; non verò Occidentalibus, apud quos nulli Patriarcharum Iudæi floruerunt; si vera lectio in Codice Iustiniani è Theodosiano restituatur. Sanè Concilium Chalcedonense in acclamationibus, Leoni Patriarchæ multos annos vovet; & Diaconi Alexandrini libellos suos porrigunt cum hac inscriptione : *Sanctissimo ac beatissimo Universali Archiepiscopo & Patriarchæ magnæ urbis Romæ Leoni, & universali Concilio* Quin & Iudices cognitores, Diœceseon exarchos, Patriarcharum Diœceseos nomine compellant. Placuit posteris novitate sua istius vocis usus, adeo ut ea nihil frequentius in Constitutionibus Iustiniani & Actis Concilij Quinti; propterea quòd Patriarchæ appellatio & Archiepiscopi & Exarchi Diœceseos significationem complectebatur, id est, & Episcoporum, seu *Patrum* & *Regionis* universæ seu *Diœceseos Prætectum* exprimebat; quemadmodum apud Iudæos Patriarcha δεσποσμοῖς suis & πατριαῖς erat præpositus. Prævisse videtur

Fl. Vopiscus in Saturnino.

Patriarcharum Iudaïcorum frequens mentio Tit. Cod. Th. de Iudæis & Cœlicolis. apud Origenem, Epiph. Cyrillum, Theodor. & Palladium.

L. 17. & ult. c. Theodos. de Iudæ. *Petitus, qui erud. tè hac de re scripsit, censet Occidentu provinciis Patriarchas Iudæos præfuisse ex l.* Iudæorum C. de Iud. *Sed legendum ex eadem lege, quæ extat C. Th.* quod de Occidentalibus patribus Patriarchis conferri consueverat. *Scilicet addita dictione*, Patribus, *quæ abest à C. Iustiniani.*

Act. 1. Concil. Chalc. Αγιωτατῳ καὶ θεοτ. καὶ οἰκουμ. ἀρχιεπισκ. καὶ ἁγιωτ. ἡ θεοσεβεστ. καὶ ἁγιωτ. ἐκκλησία Διοσκόρου τῆς ἁγιωτ. καὶ θεοσεβεστ. ἐκκλ. Ἀλεξανδρέων, ἐπαλξαμένου ἐγὼ, ὁ δεύτερος τῆς ἰδίας ἁγιότητος. Act. 3.

Patribus in Chalcedonensi Concilio coactis Socrates Historicus, qui Diœceseon Episcopos à Synodo Constantinopolitana designatos, Patriarchas vocat, ob jura & consortia communionis quæ retinenda erant cum delectis à Synodo Episcopis, ut fraudulenta hæreticorum contagia vitarentur.

Socrates l. 5. c. 8. πατριάρχαι τῶν διοικήσεων.

VI. Tribus ergo istis Archiepiscopis seu Patriarchis eximia illa quæ moribus antiquis quæsita illis erant in ceteras provincias privilegia, totius orbis consensu sunt confirmata canone VI. Nicæni Concilij, cujus interpretatio doctissimorum virorum ingenia exercuit. Sanè studio nimio partium & ἀμετρία τῆς αἱρετικῆς multa illis excideruntà quibus scribendis dubio procul temperassent, si disputationis æstus abfuisset. Inde factum ut Ruffini explicatio sit lacerata, qui Alexandrino Episcopo Ægypti, & Romano suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem hoc canone tribui observavit. Apud [a] hos enim, totius orbis Ecclesiæ, suburbicariæ habentur, id est, Episcopo Vrbis subditæ; [b] apud istos, suburbicariæ Ecclesiæ intra Occidentem coërcentur. Emersit [c] nova quædam viri celeberrimi sententia, quæ peritissimorum virorum industriam [d] provocavit, ut eam esse repudiandam omnibus probarent. Hujus quæstionis duo præcipua sunt capita. Primum est, hoc canone nullam juris Patriarchici mentionem fieri; sed tantùm Alexandrinum & Antiochenum Episcopum, in iis quæ ad jus metropoliticum pertinent, cum Episcopo Romano conferri. Alterum verò, Metropolim Romanam Ruffini temporibus, circa annum quadringentesimum, iis provinciis definitam (Piceno scilicet, Tuscia, Latio, & Valeria) quæ suburbicariæ dicebantur, quòd à jurisdictione Præfecti urbi penderent, & ad centesimum lapidem porrigebantur. Quanquam litis hujus dirimendæ arbitrium in me non receperim, quia tamen facili negotio contentiones illæ componi posse mihi videntur, si nova quadam interpretatione & novo probationum genere, quæ ab aliis discussa sunt, adjuventur, meam sententiam inter tales tantósque viros ferre non dubitabo.

[a] Ill. Bellarm. & Baron. Cardin.

[b] Ill. Card. Peron. & plerosque alios.

[c] V. Eruditiss. Cl. Salmas.

[d] V. Cl. R. P. Iac. Sirmond.

VII. Nullus apud me est dubitationi locus quin tres illi Episcopi inter se invicem, quod ad jus Patriarchicum attinet, hoc canone componantur, ut docuit vir eruditissimus R. P. Sirmondus. Cùm enim jurisdictio Alexandrini Episcopi quaquaversum porrigeretur, non solùm per Ægyptum, quæ ab Augusto in provinciam fuerat redacta, sed etiam per Pentapolim, &

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Libyam, quæ regno Cyrenæorum auctæ Ægypto acceſſerant; cùmque Antiochiæ privilegia per Orientem canone Nicæno ſancirentur, quorſum ſolius metropoleos Romanæ ratio habita fuiſſet, relicto Patriarchatus per Occidentem privilegio, ſi quod Romanus Pontifex obtinebat? Aliorum argumentis addam Hieronymi & Innocentij Primi auctoritatem, qui dubitare non ſinunt de jure Patriarchico Antiocheni Epiſcopi canone Nicæno decretum fuiſſe. Ille enim conceptis verbis affirmat Antiochiam, ſecundùm canones Nicænos, eſſe metropolim Orientis. Hic verò ſcribit Antiochenę Eccleſię delatam fuiſſe à Nicæna Synodo, non unius tantùm provinciæ ſive metropoleos adminiſtrationem, ſed totius Diœceſeos Orientalis, id eſt, quindecim provinciarum quæ Oriente continebantur. *Revoluentes itaque*, inquit, *auctoritatem Nicænæ Synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum explicat mentem Sacerdotum, quæ cenſuit de Antiochena Eccleſia cunctis fidelibus, ne dicam Sacerdotibus, eſſe neceſſarium cuſtodire, qua ſuper Diœceſim ſuam, non ſuper aliquam provinciam, recognoſcimus conſtitutam.* Idem ergo cenſendum eſt de Epiſcopis Romæ, & Alexandriæ: ad quorum exemplum, ut docet canon, Antiochenæ Eccleſiæ jura conſtituuntur; ut non ſolius metropoleos privilegia, ſed etiam Patriarchica, canone illo firmata fuerint. Accedit Theodoreti teſtimonium: qui Titulo primo Collectionis Canonum, quæ extat in codice manuſcripto Bibliothecæ Regię, docet de dignitate & juribus Patriarcharum hoc canone Nicæno agi. Περὶ τῆς ἐκαθεύσης τοῖς παροικιαρχίαις ἐκ τῆς καινότων πιμῆς. Καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τινὶ αὐτῆς ὑφαρπάζειν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ προσήκουσαν, ὅτι χειροτονίᾳ ἢ διοικήσει. ἀλλὰ καὶ τὰς ὑφαρπαγείσας ἤδη τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀποδίδοσθαι. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κανὼν ϛ, ζ. Τῆς ἐν Κωνσταντ. συνόδου καν. γ, δ. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου καν. ζ. *De tributo per canones Patriarchis honore. Et non licere eorum alicui provinciam alteri competentem invadere, pro ordinatione, aut adminiſtratione, ſed eas quæ jam invaſæ ſunt, iis quibus injuria facta eſt reſtituendas. Nicænæ Synodi canon* VI. *Ejuſdem Syn. canon* VII. *Synodi Conſtantinopolitanæ canon* III. *Ejuſdem canon* IV. *Synodi Epheſinæ canon* VII.

VIII. Neque verò obſtat quòd eodem canone Concilij Nicæni ceterorum Metropolitarum privilegia confirmentur. Quippe nihil vetat parte prima canonis trium præcipuorum Epiſcoporum ſeu Metropolitarum, Romani, Alexandrini, & Antiocheni, jura conſuetudine inducta ſanciri, & deinde generalibus verbis ceterorum omnium privilegiis caveri. Enimvero præter generalem illam juris metropolitici confirmationem, videtur canon Nicænus inſignem quandam provinciarum adminiſtrationem inſinuare, quę tribus illis Patriarchis non competeret. Conſtituto namque jure Alexandrinæ Eccleſiæ ad exemplum Romani Epiſcopi, ſimile jus, ὁμοίως, decernit Antiochiæ *& in ceteris provinciis*, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις. Ergo in quibuſdam aliis provinciis præter Antiochenam, Alexandrinam, & Romanam, erant ſimilia adminiſtrationis πρεσβεῖα. Earum nomen edit canon ſecundus Conſtantinopolitanus; quo, Ægypto commiſſa Epiſcopo Alexandriæ, & Oriente concredito Antiochiæ Epiſcopo, Aſiana, Pontica, & Thracica Diœceſes ſuis ſynodis adminiſtrandæ juxta Concilium Nicænum demandantur. Trium iſtarum Diœceſeon ab Orientali diſtinctarum meminit Theodoſius ſenior apud Theodoretum. Et ante illum Conſtantius, qui ad Seleucienſe Concilium frequentes adeſſe juſſit Epiſcopos Orientis, & Aſianæ, Ponticæque Diœceſeos. Ipſéque adeo Conſtantinus Imperator meminit Epiſcoporum Aſianæ, & Ponticæ, in Paſchæ celebratione conſentientium.

IX. Quare non eſt quòd aliquis ſibi perſuadeat tres illas Diœceſes & Eccleſiæ etiam παροικιαρχίας à Synodo Conſtantinopolitana inſtitutas fuiſſe, ut colligi videtur è Socrate; cujus ſententiam, nondum ſatis expenſam, illuſtrare non alienum ab hoc loco eſſe duxi. Cùm Orientales Eccleſiæ per quadraginta annos variis hæreſibus vexatæ, ſub Theodoſio liberiùs reſpirare cœpiſſent, Secunda Synodus ab illo Principe Conſtantinopoli coacta, Arrianorum, Macedonianorum, & ceterorum ejuſmodi blaſphemias anathemate defixit. Tum poſtquam fidei proſpexiſſet, diſciplinam quoque attigit, conſtituta Eccleſiarum adminiſtratione ſecundùm canones Nicænos; eo adjecto, ne Diœceſeon Exarchi poſitas extra fines ſuos Eccleſias invaderent; ſed Ægyptus, ut dixi, Alexandrino Epiſcopo, Oriens Antiocheno, Aſiana, Pontica, & Thracica Diœceſes ſuis ſynodis committerentur. Hæc quidem diſertis verbis in canonibus Secundæ Synodi continentur. Ceterùm quia religionis intererat ut Epiſcopi hæretici ab Eccleſiis pellerentur, hæc regula præſcripta eſt à Theodoſio, de ſynodi ſententia, ut ij ſoli Epiſcopi inter orthodoxos cenſerentur qui communionis vinculo cum certis quibuſdam Epiſcopis per unamquamque Diœceſim à lege deſignatis necterentur: quos ideo præ ceteris Imperator delegit,

Hieronymus ep. ad Fammachium. *Cujuſmodi relatus eſt cap. 10. §. 3.*

Innoc. ep. ad Alex Antioch.

Can. Nic. VI. *Similiter autem & apud Antiochiam.*

Can. VI. Nic. *Similiter autem & apud Antiochiam ceteráſque provincias ſuis privilegia ſervantur Eccleſiis.*

Theod. l. 5. c. 23. Idem l. 2. c. 27.

Euſeb l. 3. de vita Conſt. c. 18.

Socrates l. 5. c. 8.

Vide infrà lib. 3. cap. 3. §. 8. & lib. 7. cap. 8. §. 6.

quòd cum emendatæ vitæ fama religiosè suis Ecclesiis præessent. Itaque datum est, non præcipuè sedium dignitati, sed personarum gravitati, ut ab iis Episcopis, tanquam à quibusdam Capitibus, communionis jura manarent per unamquamque Diœcesim. Eò retulit Episcoporum illorum designationem Sozomenus: *Hos enim*, inquit, *& Imperator quoque visos & coram allocutus approbavit: de quibus & integra constabat fama, quòd suis Ecclesiis religiosè præessent.* Extat Theodosij constitutio in Codice Theodosiano, quæ præcipit Episcopos ad Ecclesias obtinendas admitti, ex communione & consortio *probabilium Sacerdotum*. Scilicet quos communicare constiterit Nectario Episcopo Constantinopolitanæ civitatis, Timotheo Alexandrino in Ægypto; in Oriente, Pelagio Laodicensi, & Diodoro Tarsensi; in Asia Proconsulari & Asiana Diœcesi, Amphilochio Iconiensi, & Optimo Episcopo Antiochiæ in Pisidia; in Pontica Diœcesi, Helladio Cæsareæ, Otreio Militenæ, & Gregorio Nyssæ. In Thracica, cum Terentio Scythiæ, & Martyrio Episcopo Martianopoleos. Absunt à Codice Theodosiano verba illa, *In Thracia*. Sed lacunam illam è Sozomeno explevi, ut sententia non hiaret. Etenim Ægyptiaca, Orientali, Asiana, & Pontica Diœcesibus enumeratis, sola supereſt Thracica, cui æquè ac ceteris prospiciendum erat. Id factum designata communione duorum Episcoporum, scilicet Terentij Scythiæ, & Martyrij Episcopi Martianopoleos. *Martyrij* enim legendum è Sozomeno, non *Marmarij*, ut habet lex Codicis Theodosiani. Thracica Diœcesis sex provinciis constabat, Europa, Thracia, Hæmimonto, Rhodope, Mœsia secunda, Scythia. Episcopus Tomorum omnibus Ecclesiis Scythiæ præerat; ut testantur alibi Sozomenus & Theodoretus. Vnde Terentius Scythiæ Episcopus eleganter dicitur in dicta lege, & rectè à Sozomeno Tomorum Episcopus. Martyrius Martianopoleos Concilio Constantinopolitano subscripsit, ut Mœsiæ Metropolita; quæ est Mœsia secunda, una è sex provinciis Thracicæ Diœcesis.

Sozom. l. 7. c. 7: ἐξεκλησίασε πᾶσι ἐπιτρέπειν, ὡς τοῖς ἐκκλησίας εὐσεβῶς διέπουσι.

l. 5 C. Th. de Fide Cathol.

Sozom. d. c. ὧν δὴ τῆς αὐτῆς Θρᾴκης, καὶ σκυθίας πάλαι.

Sozom. l. 7. c. 19. & 25. Theod. l. 4. c. 30.

X. Inde patet error insignis Socratis, qui jura communionis per Thraciam decreta fuisse Nectario à Synodo & à Principe affirmat; cùm ex Sozomeno & legis Theodosianæ serie à nobis restituta constet jus communionis per Thraciam indultum Terentio Tomensi & Martyrio Martianopolitano; Nectario verò in urbe Constantinopolitana, ut quidem Sozomenus existimavit: Νεκτάριῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ceterùm è verbis legis indefinitè jus illi tribuitur: *Quos constabit*, inquit lex, *communione Nectario Episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ, Timotheo necnon intra Ægyptum Alexandrinæ urbis Episcopo esse sociatos.* Potestas dandæ communionis delata Timotheo Alexandrino coërcetur intra Ægyptum. Sed jus Nectarij Episcopi CP. nullis limitibus circumscribitur. Ratio est in promptu. Quia in eodem Concilio primatus honoris post Romanum Episcopum illi collatus est. Vnde colligere licet quanta esset in hoc communionis jure Romani Pontificis auctoritas, cùm ad illius exemplum regiæ urbis Episcopus, tunc ad secundum gradum evectus, privilegio illo per solidum Orientem frueretur, non autem per solam Thraciam, etsi speciali quodam jure in ea Diœcesi auctus esset. Expuncto errore illo Socratis, advertenda est altera ejus hallucinatio, in eo quòd sententiam canonis secundi cum lege Theodosij permiscuit, cùm tamen multùm inter se distent. Limites Diœceseon à Synodo Nicæna præscriptos violandos non esse, canone constituitur. Theodosij verò lege, in Diœcesibus Episcopi deliguntur ad consortium communionis, non autem ad jurisdictionem Patriarchalem exercendam. Quod patet ex ipso legis contextu, ex eóque præcipuè, quòd in Orientali Diœcesi, seu in Patriarchatu Antiocheno, Pelagius Laodicensis & Diodorus Tarsensis designantur ad communionis vinculum; cùm tamen suprenus auctoritatis apex in Orientali Diœcesi ad Patriarcham Antiochenum pertineat ex canone Nicæno, & ex canone secundo Concilij Constantinopolitani. Etsi verò hîc Socrates aberraverit; non utique in pudendum errorem, qui à plerisque illi affingitur, prolapsus est, quasi scripserit Patriarchatus institutos fuisse à secunda Synodo. quo sensu, paulò post Socratem, Patriarcharum nomen apud auctores ecclesiasticos invaluit. Etenim cùm Secunda Synodus auctoritatem ecclesiasticam per Diœceses distinctam à Nicæno Concilio repetiverit, & Socrates Diœceseon institutionem non tribuerit Secundæ Synodo, sed Patriarcharum designationem per unamquamque Diœcesin, evidenter patet de illis Episcopis egisse Socratem, à quibus communionis consortium penderet; præcipuè cùm Episcoporum delectum lege Principis confirmatum scribat. Paulò post ætatem Socratis, Patriarcharum nomen inditum est Episcopis qui communionis & auctoritatis principatum in suis Diœcesibus tenerent.

XI. Porrò tres illæ Diœceses, quas su-

prà recensui, Patriarchis Alexandrino vel Antiocheno non suberant. Asiana Diœcesis, in Notitia Imperij, decem provinciis constat, quæ Vicario Præfecti prætorio Orientis parebant; scilicet Pamphilia, Lydia, Hellesponto, Pisidia, Lycaonia, Phrygia utraque, Lycia, Caria, & Insulis. Attamen in politiæ ecclesiasticæ ratione, Asiana Diœcesis undecim provincias complectebatur, teste Theodoreto. Quod explicandum est è Theodosij lege, quæ Asiam Proconsularem ab Asiana distinguit, licèt eas in unum corpus, quoad statum & communionem ecclesiasticam, cogat. Itaque Asia Proconsulari adjecta ad decem provincias Asianæ Diœceseos, conficitur numerus undecim provinciarum ecclesiasticarum à Theodoreto designatus. Asia, strictissimè sumpto vocabulo, à Romanis nomen accepit: qui regnum Attali Pergameni sibi testamento delatum cernentes, ditionem illam in provinciæ formam redegerunt; Asiámque de continentis nomine appellaverunt, teste Strabone. Ejus administrationi Proconsulem præfecerunt. qui magistratus continuatus est sub Imperio; quamvis statum Asiæ Proconsularis Constantinus Magnus immutaverit, ab ea recisis Lydia, Caria, Hellesponto, & Cycladibus, quæ in speciale provinciarum nomen transierunt. Vnde factum ut Eunapius, cùm Asiæ recentioris Proconsulatum describeret, à Pergamo & ora maritima in continentem Caria tenus, & ad Tmolum montem ex parte Lydiæ porrexerit. Sub Arcadio Hellespontus & Insulæ redditæ sunt Proconsulatui, ut patet ex Notitia Imperij. Solidæ Proconsularis Asiæ metropolis erat Ephesus; quæ in politia ecclesiastica in Asianam Diœcesim eandem dignitatem retinuit, teste Chrysostomo. Adeo ut ei jus Patriarchicum tribuat Evagrius, cùm scribit Timotheum Ælurum Ecclesiæ Ephesinæ jus Patriarchicum restituisse, quod ei Synodus Chalcedonensis ademerat.

Pontica Diœcesis totum tractum à Bithynia usque ad Armeniam, adjecta Galatia, & Cappadocia, complectebatur; & Vicario parebat, quem Gregorius Nazianzenus ποντικῆς διοικήσεως ὕπαρχον vocat. In ratione Imperij è provinciis decem conflata erat; sed in dispositione ecclesiastica undecim provinciis constabat, teste Theodoreto. cujus discriminis rationem reddimus alibi. Sedes præcipua Vicarij Ponticæ Diœceseos constituta est Cæsareæ in Cappadocia. qua in urbe, quæ olim Mazaca, Reges Cappadocum lares fixerant, ut observat Strabo. Hinc Episcopi Cæsareæ dignitas, qui solidæ Diœcesi Ponticæ præerat, teste Nazianzeno. Vnde Basilio conciliatum Archiepiscopi Cæsareæ nomen, & Alypio apud Photium. Quare Ponticæ Diœceseos synodum Tyanis sub Eusebio Episcopo Cæsareæ celebratam refert Sozomenus, & Gerontium Nicomediensem Metropolitam in Bithynia ordinatum fuisse ab Helladio Cæsareæ Episcopo. Literæ etiam Basilij extant invitantis ad Synodum Cæsareæ habendam τοὺς τῆς ποντικῆς διοικήσεως Ἐπισκόπους.

Dioceseis Thracica sex provinciis in laterculo Imperij & in Ecclesiæ notitia constabat: in qua, post deletum à Severo Byzantium, præcipuam dignitatem urbs Heracleæ sive Perinthi obtinuit; ut testantur Herodianus & Procopius. Inde quæsitus ejus Episcopo Exarchi Thraciæ titulus; quamvis deinde vis hujus administrationis in urbem regiam uberioribus privilegiis paulatim transcripta sit.

Quare non frustra monui canone Nicæno significari Diœceses Asianam, Ponticam, & Thracicam, quæ à tribus Patriarchis non penderent, sed synodis suis commissæ, Exarchos suos comiter colerent: Asiana Ephesinum, Pontica Cæsareensem, Thracica Heracleensem, deinde Constantinopolitanum. Vnde profectum ut hi tres Exarchi potiorem locum in subscriptionibus & sessionibus Generalium Conciliorum obtinerent. Quod videre est in Concilij Chalcedonensis confessu: qui sic dispositus erat, ut ante cancellos altaris in medio sederent Glorioſissimi Iudices, & amplissimus Senatus. Ab eorum læva, sedebant Legati Romani Pontificis, Anatolius Archiepiscopus Constantinopoleos, Maximus Antiochiæ, Thalassius Cæsareæ, Stephanus Ephesi, *& ceteri Episcopi Orientalis, Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ Diœceseon, exceptis Palestinis.* Ex quo loco patet Exarchos Diœceseon fuisse, Maximum quidem Antiochenum Orientalis, Thalassium Cæsareensem Ponticæ, Stephanum Ephesinum Asianæ, & Anatolium Constantinopolitanum Thracicæ. A parte dextra Iudicum considebant Dioscorus Archiepiscopus Alexandriæ, Iuvenalis Hierosolymorum, Quintillus Heracleæ primæ Macedoniæ, vices agens Anastasij Thessalonicensis Episcopi, cum reliquis Episcopis Ægyptiacę Diœceseos, quæ suberat Alexandrino, & Illiricianę, quæ à Thessalonicensi Vicario Romani Pontificis regebatur. Ad hunc enim Anastasium elegantem illam epistolam decretalem dedit Leo Primus, quæ

Theod. l. 1. c. 18. de Asiana: ἀπὸ ἀρχῆς ἡ αὐτὴ ἐμφανὴς τάξις. l. 5. C. Th. de Fid. Cathol.

Strabo l. 12. εἰ δὲ ὑπηρξεν κατὰ μέρος τῶν χρόνων, Ἀσίας πρὸς ἀποχωρισθεῖσα ἐπιμονὴ διπλῆς.

Chrysost. in ep. ad Ephesios. Evagr. l. 1. c. 16. τὰ πατριαρχικὰ φέρουσι.

Gregor. Naz. De laudibus Basilij.

Lib. 1. c. 3.

Strabo l. 12.

Photius in Bibl. Tmem. 51. Sozom. l. 6. c. 12. l. 8. c. 6.

Basilius ep. 291. & 256.

Herod. in Severo, Procop. l. 4. de Ædific. Iust.

Act. 1. Concil. Chalced. τῆς τε Ἀναβλικῆς καὶ πατρικῆς, καὶ Ἀσιανῆς, καὶ Θρακικῆς, καὶ τῶν πόντων ἐπισκόπων.

toties laudatur. Aderant præterea in hoc latere Palæstini Episcopi, quos ab Orientali Diœcesi distractos Episcopus Hierosolymorum sibi asserebat. Ceterùm Thracica Diœcesis jam tum à Constantinopolitano Episcopo pendebat, depulso Heracleensi. Quod per consequentiam è privilegio Primatus in ea Diœcesi facilè invaluit, ad cujus synodum Constantinopolitana Ecclesia pertinebat. Quod in fraudem impulit Socratem, cùm jura communionis per Thraciam Nectario tributa fuisse scripsit.

Part. 1. Conc. Chalced. c. 17. ὅρος τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς ἁγιωτάτης πόλεως τῆς ἁγιωτάτης.

Huc alludit epistola Marciani Imperatoris; qua præcipit Anatolio, ut accedat ad Concilium Chalcedonense unà cum Episcopis sub sacerdotij sui cura constitutis, id est, cum Episcopis Thracicæ Diœceseos. quod ideo monui, ut ab inquisitione horum Episcoporum viri eruditi cessarent.

Syn. Ephes. T. 2. c. 1. *editionis Pelerini* T. 2. c. 1. T. 2. c. 19. & 23.

Idem sessionum ordo in superioribus Conciliis obtinuerat. Etenim in Synodo Ephesina, cui præfuit Cyrillus, post Iuvenalem Hierosolymorum sedent Memnon Ephesi, Flavianus Philipporum vicarius Ruffi Thessalonicensis Episcopi, Firmus Cæsareæ Cappadociæ, & Theodotus Ancyræ. quamvis alibi, per errorem scriptoris, Theodotus antecedat. sed sententiæ latæ contra Nestorium post Firmum subscripsit.

Concil. Chalc. Act. 1.

In Ephesino Concilio sub Dioscoro, post priores Patriarchas sedent, & censent, Stephanus Ephesi, & Thalassius Episcopus Cęsareæ Cappadociæ. Quare videtur dubitandum non esse quin Diœceseon Exarchi canone 11. CP. commemorati Episcopos Ephesi, Cæsareæ, & CP. adjecto Heracleensi, complectantur. Id ex eo valde juvatur, quòd in Concilio Chalcedonensi Iudices unicuique Diœcesi Orientalis Imperij suum Patriarcham assignant. Non eo tamen inficias quin pōtiori jure in Diœceses suas tres illi eximij Patriarchæ uterentur; ita ut sola synodorum universæ Diœceseos indictio, & Concilij πρωτόθρονα, Exarchis ceteris competiviſſe videatur. Quæ ratio componendæ contentionis quæ viros eruditissimos etiam in hoc capite collisit, non aliena à vero mihi esse videtur; atque adeo novis quibusdam argumentis hanc disputationem illustrandam censui. Ceterùm transcripto Heracleensis Episcopi jure in Constantinopolitanum, duo reliqui Exarchi ab auctoritate sua dejecti sunt, cùm sedes Constantinopolitana in Patriarchicam dignitatem evecta, trium istarum Diœceseon administrationem liberam decreto Concilij Chalcedonensis obtinuit. Quæ immutatio effecit ut Orientales Ecclesiæ, quæ per quinque Diœceses porrectæ erant, Ægypti, Orientis, Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ, ad tres redactæ fuerint, scilicet Ægypti, Orientis, & Bosphori seu Thraciæ, id est, Constantinopoleos, apud Theodoretum, qui post Concilium Chalcedonense historiam scripsit.

Locus laudatus est §. 5. hujus capitis.

Theod. lib. 5. c. 34. *Episcopi Occidentis non prius cum Episcopis Ægypti, & Orientis, & Bosphori, & Thraciæ communicare voluerunt;*

XII. Sed ut repetam quæstionem initio propositam, non dissimulanda est insignis difficultas, quæ nostram sententiam videtur impugnare, in eo quòd tres illos præcipuos Orbis Episcopos, Romæ, Alexandriæ, & Antiochiæ, quoad jus Patriarchicum inter se componi canone Nicæno contendit. Nodus in eo versatur, quòd Alexandrini Episcopi auctoritas in ordinandis omnibus Ægypti Episcopis adversùs Meletianos hoc canone constituta sit; ut fatentur omnes eruditi, & egregiè probatur ex epistola synodica Concilij. Porrò jure illo ordinandorum Episcoporum usum non fuisse Romanum Pontificem per omnes Occidentis provincias adeo certum est ut nec ipsorum Metropolitarum ordinationem in plerisque provinciis sibi vindicarit. Vt explicatior sit hujus quęstionis enodatio, constituendi priùs sunt Romanæ metropoleos fines. Neque enim existimo Ruffini ætate regionibus illis suburbicariis ad centesimum usque lapidem fuisse circumscriptos. Vetat namque Notitia illa Vaticana vetus, quæ sexaginta novem episcopatus, ex quibus Romana provincia conflata erat, nobis exhibet; qui quidem non solùm Latinam regionem, seu Campaniam recentiorem ad Sinuessam, Marsos seu Valeriam, Picenum, & Tusciam suburbicariam complectebantur, sed etiam Tusciam annonariam, Vmbriam, & Picenum annonarium; quas regiones Notitia illa vetus, barbara voce Marchiam Vmbrię indigetat, Marchiæ nomine utrumque Picenum comprehendendo. Fundus hujus meæ sententiæ est insignis locus epistolæ synodicæ Concilij Sardicensis, & alter Athanasij; ubi earum provinciarum Episcopi, qui Athanasio communicabant, recensentur, scilicet Romæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, & ceterarum per Occidentem & Orientem provinciarum. Non poterant liquidiùs Romanæ provinciæ limites circumscribi, qui ei à Vaticana Notitia tribuuntur. Italia hinc eam coërcet, inde Campania felix, & Capuana. Porrò Italia, cujus metropolis erat civitas Mediolani, complectebatur eas provincias quæ Vicario Italiæ parebant, & porrigebantur usque ad Tusciæ annonariæ, Vmbriæ, & Piceni fines; ut docuit vir eruditissimus Pater Sirmondus. Campania verò, cujus metropolis

Vide lib. 6. cap. 4. §. 6.

Extat apud Card. Baron. an. 1057.

Athanas. ep. ad Solitar. vit. agentes.

erat Capua, incipiebat à Sinuessa ad Salarim Lucaniæ fluvium. His autem finibus eæ regiones ferè intercipiuntur, quibus provincia Romana constat in Notitia veteri Vaticana; cujus fides ex his Athanasij & Concilij Sardicensis locis egregiè illustratur.

CAPVT IV.

Synopsis.

I. Vt satisfiat objectioni, docetur Romanum Pontificem esse Patriarcham Occidentis, deinde confertur cum Alexandrino in ordinationibus. Ecclesiarum divisio in Orientales & Occidentales probatur plurimis testimoniis veterum.

II. Error eorum notatus qui Orientales Ecclesias ab Antiocheno Patriarchatu non distinguunt. Cui Oriens specialiter dictus tribuitur, è Concilio secundo, & Ephesino.

III. Fines Ecclesiarum Orientalium & Occidentalium, iidem qui olim Imperij. Thracia Orienti accensa. Solidum Illyricum Occidenti.

IV. Antiqua divisio Imperij sub Diocletiano, Constantino, & Valentiniano. In confiniis Illyrici & Thraciæ, Ecclesiarum & Imperij limes; scilicet in Succorum angustiis, ex Ammiano, & Socrate, & ex Concilio Aquilejensi: ubi dictio Succorum *restituitur. Constantinopolis vinculum Orientis & Occidentis, apud Nazianzenum.*

V. Tomus Occidentalium in Concilio CP. explicatus. Asserta vetus lectio τῆς Δυτικῶν.

I. SVPEREST ut jugulum caussæ petamus, & ut difficultati propositæ satisfiat, duorum capitum probationi, quibus tota disputatio conficitur, nos accingamus. Quorum primum in eo versabitur, ut doceat Patriarchatum Occidentis à veteribus tributum fuisse Episcopo Romano: Alterùm verò, quod fortasse à nullo tentatum fuit, componet Alexandrinum Episcopum cum Romano, in potissimo illo jure Patriarchico quod ordinationes Episcoporum respicit.

Quod attinet ad primam illam partem; nullo negotio veritas ejus instruetur, si testimoniis veterum rectè expensis ostendamus totius Ecclesiæ corpus statim à Concilio Nicæno in Orientales & Occidentales Ecclesias fuisse distributum, & Occidentalibus Ecclesiis nullum alium præfectum fuisse præter Romanum Pontificem. Emicat illa hereditatis Christi in duas partes divisio temporibus Constantij Imperatoris; ita tamen ut altiùs, id est, à veteri consuetudine Ecclesiæ, hujus divisionis origo repetatur ab Episcopis Orientalibus Synodi Sardicensis, quorum sunt hæc verba: *Hanc novitatem moliebantur inducere, quam horret vetus consuetudo Ecclesiæ, ut in Concilio Orientales Episcopi quod fortè statuissent, ab Episcopis Occidentalibus refricaretur; similiter quidquid Occidentalium partium Episcopi, ab Orientalibus solveretur.* In eam sententiam Constantius Princeps rescripsit ad Concilium Ariminense, quod Episcopis è toto Occidente accitis constabat: *Non enim de Orientalibus Episcopis in Concilio vestro patitur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantùm quæ ad vos pertinere cognoscit gravitas vestra, tractare debetis.* Non inquiro an justa sit Orientalium expostulatio, aut quod Constantius rescripto vetuit Occidentali Concilio, scilicet ne de rebus Orientalibus pronuntiaret; (qua de re dissertationem satis copiosam, si res usui futura sit, in publicum fortasse emittemus) sed id tantùm pertendo, eam fuisse illis, imò & superioribus temporibus, Ecclesiæ disciplinam, ut Occidentales Ecclesiæ in unum veluti corpus compactæ, ab Orientalibus discernerentur. Et ne quis excipiat me testimoniis schismaticorum uti, laudabo ipsum Ambrosium & Aquileiense Concilium ex Episcopis Occidentalibus conflatum, qui Aquileiam convenerant Imperatorum jussu. Querebatur Palladius Episcopus, Arrianæ hæreseos reus, se nisi generali & pleno Concilio respondere non posse, nempe absentibus sacerdotibus Orientis, *ad quos Præfectus Italiæ literas dederat, ut si vellent convenire, in potestate haberent.* Excipit Ambrosius: *Quia scierunt consuetudinem hujusmodi ut in Oriente Orientale esset Concilium, intra Occidentem Occidentalium, ideo putaverunt non esse veniendum.* In ipsis etiam veterum Romanorum Pontificum Liberij, Damasi, Siricij, Innocentij, & Celestini epistolis, Occidentis Episcopi ab Episcopis Orientis sunt discreti. Hæc divisio Gregorio Nazianzeno, ob simultates quæ tunc temporis apud Episcopos vigebant, adeo inauspicata visa est, ut Orientem & Occidentem, quemadmodum finibus & Imperiorum limitibus, ita etiam animis distractum iri pertimesceret. Invaluit tamen quotidiano Ecclesiarum usu illa discretio; ita ut Philippus Celestini Pontificis Legatus in Concilio Ephesino professus fuerit eam synodum conflatam esse ex Episcopis Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis. Nihilque frequentiùs apud antiquos ecclesiasticos scriptores hoc Ecclesiarum discrimine inter legendum occurrit.

II. Vnum tamen est quod antiquitatis ecclesiasticæ amantem hac in parte monitum velim; ne inconsultò in eum errorem incidat, in quem viri docti impegerunt, cùm variis Orientis significationibus

Epistola synodica Concilij Sardic. Orient. to Fragmenti H. Iacij.

Concil. Aquileiense sub Ambrosio.

Celestinus in ep. ad Nestor. *Pelagianos telis unitæ sententiæ Oriens Occidensque percussit.* Liberius ep. xi. *Episcopos Orientis ad sanam sinceramque mentem reversos cum Orthodoxis Occidentis Episcopis concordare.* Damasus in ep. Syn. apud Theod. l. 2. c. 22. *De hac ipsa fide cum Episcopis Orientis, tum Occidentis, nobiscum nuà gloriari constat.* Siricius in ep. ad Him. c. 1. *Quod etiam totus Oriens Occidensque custodit.* Innoc. in Decr. c. 5. *Nos autem, omnesque per Orientales & Occidentales Ecclesias.* Greg. τὸ τῆς ἑῴου καὶ τῆς ἑσπερίου καὶ καταμιγνύναι τὰς γνώμας εἰς ἓν τῶν πολλῶν ἀδιάστατον γένος ἔδεισα. Concil. Ephes. part. 2. Act. 3. αἱρετικῶν καὶ ὀρθοδόξων ἐκκλησίας.

non exactè perpensis, quæ de Orientis Ecclesiis generaliter dicuntur, Antiochenæ Ecclesiæ incautè tribuerunt. Etenim Oriens in dispositione Imperij Romani eas provincias omnes complectitur, ab ipsius Vespasiani temporibus, quæ à Thracia per Ægyptum & Asiam minorem usque ad Euphratem & Tigrim pertinent. Hæ provinciæ quinque Diœcesibus comprehendebantur, Thracica, Pontica, Asiana, Orientali, & Ægyptiaca, quæ magistratibus sibi præfectis parebant; ut superiore capite uberiùs dixi. Idem ordo servatus fuit in ecclesiastica disciplina; ita ut quemadmodum Ægypti Diœcesis in novem Metropolitanos divisa, Alexandriæ Patriarcham colebat; sic Diœcesis Orientis specialiter dicti, quæ quindecim provincias complexa erat, ab Antiocheno Patriarcha regeretur. Itaque longè distant Orientis Ecclesiæ, cùm Occidentalibus opponuntur, utpote quæ quinque Diœceses integras Orientalis Imperij comprehendant, ab Orientis Ecclesiis, quando cum aliarum Diœceseon Episcopis, id est, Ægypti, Thracicæ, Ponticæ, & Asianæ componuntur, ut fit canone II. Constantinopolitani Concilij: *Orientis Episcopi Orientem tantùm gubernent, servatis privilegiis quæ Nicænis canonibus Ecclesiæ Antiochenæ tributa sunt.* Inde est quòd Ioannes Antiochensis, qui schismate Concilium Ephesinum vexavit, in Actis Conciliabuli dicitur *Episcopus Antiochiæ, quæ est Metropolis Anatolicæ Diœceseos.* Et ipsum Conciliabulum hac se inscriptione jactat: *Sacra Synodus Diœceseos Orientalis, ceteríque unà cum ipsis ex diversis Diœcesibus & provinciis congregati.*

In Conc. Eph. ep. 2. Act. 1. Ἰωάννου τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἀντιοχέων μητροπόλεως τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως.

In Actis Conc. ἁγία σύνοδος τῆς διοικήσεως τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, καὶ ἐπαρχιῶν ἑτέρων ἐκ διαφόρων καὶ ἐπαρχιῶν συναγθεῖσα.

OBSERVATIO
STEPHANI BALUZII.

Sic Luitprandus in libro II. cap. XII. loquens de Romano Imperatore Constantinopolitano post Leonem cognomine Sapientem, Anatolicas vocat gentes Orientales, Græco etiam verbo utens: *Primo quo Romanus suscepit imperium anno, nonnulle ei gentes, præsertim ἀνατολικαί, hoc est, Orientales, visæ sunt rebellare.*

III. Id solum superest indagandum, quibus finibus Ecclesiæ Orientis & Occidentis regerentur. Sed statim occurrit canon II. Concilij Constantinopolitani, toties laudatus, qui de hac re sollicitis curam omnem eximere potest. Convenerant Constantinopolim ex omnibus Orientalis Imperij provinciis, literis Theodosij Imperatoris evocati antistites, qui canone secundo Ecclesiarum Orientalium terminos præscripserunt; adeo ut eas intra Diœceses Thracicam, Ponticam, Asianam, Orientem, & Ægyptum coërcuerint, ac proinde ceteras omnes Diœceses Occidenti dimiserint, nempe Illyricum solidum, Italiam, Gallias, Britannias, Hispanias, & Africam. Scilicet, ut antè monui, iidem erant Imperij Orientalis limites & Ecclesiarum Orientalium. Thracia in confinio Illyrici constituta, Orienti accensebatur; ut Illyrici integra præfectura, quæ Macedoniam, Daciam, Achaïam, & ceteras quasdam provincias complectebatur, ad Occidentem pertinebat, æquè ac Africani litoris sex provinciæ, ut docuit Zozimus. Thraciam Orienti Vespasianus Imperator addixerat, teste Eustathio. quod apud omnes deinde Principes obtinuit, qui Thraciam, licèt freto Propontidis & Hellesponti ab Asia discretam, Orienti accensuerunt. Imò & sub Theodosio Illyriciana Diœcesis in duas partes secta est; adeo ut Imperio Orientis accesserit Illyrici pars illa quæ Macedoniam & alias quasdam provincias continebat; ut patet è Iornande, & è Notitia utriusque Imperij, quæ fines Orientalis Illyrici & Occidentalis describit.

Zozimus lib. 2. Histor.

Eust. in Dionys.

IV. Quæ immutatio nihil de Ecclesiarum statu detrivit. Itaque Illyrici & Thraciæ limites, ut olim Imperij utriusque, sic etiam Ecclesiarum fuere. Hanc divisionem Imperij primus tentavit Diocletianus, cùm sibi & Galerio Maximino retinuit Orientem, regiâ constitutâ in urbe Nicomediensi, Occidentémque Constantio patri Constantini & Maximiano distribuit, datis huic, Illyrico, Italia, & Africa, illi Britanniis, Hispaniis, & Galliis, apud Socratem. Constantinus autem cùm solidam, à morte Licinij, Romani Imperij suscepisset administrationem, & ei trium filiorum caritas esset antiquior quàm Reipublicæ cura, illis orbem testamento partitus est; ita tamen ut primus Occidentis partes, Constantius verò Orientis obtinerer. Valentinianus senior secutus exemplum tam fœdæ divisionis, Valentem fratrem effusa liberalitate consortem Imperij designavit, eíque Asiæ & Ægypti tradidit dominatum; Europâ suæ ditioni reservatâ, ut inquit Theodoretus. Quod accuratiùs descripsit Sozomenus, qui antiquos utriusque Imperij limites immutatos non fuisse satis ostendit. Valenti, inquit, *tribuit provincias quæ ad Orientem sitæ sunt. Eas verò quæ ab Illyrico usque ad Oceanum Occidentalem, & eam quæ est ex adverso continentem, usque ad extre-*

Socr. l. 5. c. 1.

Socr. l. 5. c. 2. τὰ μέχρι τῶν ἑσπερίων μερῶν.

Theod. l. 4. c. 1.

Sozom. l. 6. c. 1.

ma

ma Africæ sub sua potestate constituit; id est, Præfecturas Italiæ, sub qua continebatur Africa, Galliarum, & Illyrici. Hos Imperiorum limites Ammianus Marcellinus, qui sub Iuliano floruit, in confinio Illyrici & Thraciæ, in ipsis Succorum montium angustiis locat. *Consertæ*, inquit, *celsorum montium summitates Hæmi & Rhodopes, quorum alter ex ipsis Istri marginibus, alter ab Axij fluminis citeriori parte consurgit, in angustias tumulosas collibus desinentes, Illyrios interscindunt & Thracas.* In iisdem Succorum angustiis Occidentalium Ecclesiarum fines constituit Concilij Aquileiensis epistola ad Theodosium; si locus illustris, qui cubat in mendo, nitori suo restituatur. *Equidem*, inquiunt Patres, *per Occidentales partes duobus in angulis tantùm, hoc est, in latere Daciæ Ripensis ac Mœsiæ, fidei obstrepi videbatur. Quibus tamen nunc, post Concilij sententiam, vestræ favore clementiæ opinamur illico consulendum. Per omnes autem tractus atque regiones æthnicorum clausstris usque ad Oceanum manet intemerata fides. In Orientalibus autem partibus cognovimus quidem* & quæ sequuntur. Legendum prorsùs est, *à Succorum clausstris*, non *æthnicorum*. In eam sententiam adnotavit Socrates dissidio Sardicensis Concilij, Orientalium & Occidentalium abruptam communionem; utriusque autem Ecclesiæ confinium in Succorum montium angustiis, quæ Illyrios dividunt à Thracibus, positum fuisse; quos ille montes πουῦχας vocat; ita ut ὅρος fuerit ὅρος τῆς κοινωνίας, ut inquit eleganter Socrates. Ad solutionem illam communionis, quæ ob Maximi Cynici ordinationem inter Orientales & Occidentem intercesserat, & cui resarciendæ operam dabat Concilium Constantinopolitanum, Gregorius Nazianzenus respicit, cùm Occiduæ & Orientalis oræ velut nodum Constantinopolim esse Patribus congregatis pronuntiabat; quò hinc & inde extrema provinciarum capita pertingerent, & inde velut à communi fidei emporio refunderentur. Etenim Thracicam Diœcesim hic scriptor velut appendicem Constantinopoleos intuebatur, & communionis interversæ fideique afflictæ restitutionem hinc expectandam præ se ferebat.

V. Sed ut nihil reliqui sit pervicaciæ, docendum est secundùm Patrum Constantinopolitanorum sententiam, pro Occidentalibus haberi eos qui circumscripti non sunt Diœcesibus illis quinque, Thracica, Pontica, Asiana, Orientali, & Ægyptiaca. Quod patet è canone quinto illius synodi, quo Libellus Occidentalium approbatur, his verbis: *De Tomo Occidentalium. Nos etiam Antiochenos suscepimus, qui unam confitentur Patris & Filij & Spiritus sancti divinitatem.* Scio in controversiam adduci Tomum istum Occidentalium. Repudiata etenim Zonaræ & Balsamonis interpretatione, qui de canone fidei in Sardicensi Concilio promulgato verba illa accipiunt, Illustrissimus Card. Baronius de Damasi epistola synodica scripta ad Paulinum Antiochenum, quæ refertur à Theodoreto, hunc canonem accipiendum existimat. Quod viro erudito displicuit, qui exsertè asserit locum esse mendosum: quoniam *verba ista de Tomo Occidentalium, quæ tituli vicem præstant, significare videntur canonem agere de nescio quo Occidentalium libello. At verò canon*, inquit ille, *nihil minùs exsequitur; sed tantùm approbat ea quæ definierant Antiocheni, unam confitentes Patris & Filij & Spiritus sancti divinitatem.* Vnde animum sumpsit antiquam lectionem movendi, ita ut *Antiochenos* substituerit *Occidentalibus*, id est, Διθηκοὺς, ut ille quidem legit, τοῖς δυτικοῖς. In quo dupliciter peccatur; tum in sententia detorta & inconcinna, quam antiquæ lectioni hujus canonis affingit; tum in nova omnino voce & omnibus scriptoribus incognita, quam ille comminiscitur, cùm asserit Antiochenses voce hybrida, & à Syriaca deducta, *Dithicos* appellatos, quasi diceres *lucis consitos*, à luco Daphnensi, quo ornabatur Antiochia. Tenebras illas discutiet vera & sincera mens illius canonis, quæ ita constitui & enarrari paucis verbis potest. Quod attinet ad epistolam Occidentalium, qua docent se communionem Antiochenorum amplecti, quia rectam fidem profitentur, etsi Meletij & Paulini schismate laborent, nos etiam eosdem Antiochenos jam antea suscepisse testamur, quia nobis constitit eos unam Patris & Filij & Spiritus sancti confiteri divinitatem. Vnde sequitur alium esse Tomum Occidentalium, qui commemoratur in hoc canone, ab epistola synodica Damasi ad Paulinum Antiochenum, vel saltem cum illa epistola aliam adjunctam fuisse ad Orientales Episcopos Constantinopoli congregatos. Nihil enim vetat quin eodem tempore & eodem exemplo perscripta & missa fuerit ad Paulinum & ad Synodum Constantinopolitanam. Inde etiam sequitur veterem omnium codicum lectionem non esse sollicitandam, quæ Δυτικοὺς seu mavis Occidentales huic synodo cognitos exhibet. Nec est quòd vir eruditissimus conjecturam suam fulciat ex emendatione tentata in Libello oblato contra Ibam Edes-

C

Ammianus Marcellinus lib. 21. & lib. 27. Succorum montium angustiæ Thraciæ dirimentes & Dacum.

Epistola 12. Conc. Aquil. edita à P. C. Simondo in Append. ad Cod. Theod. pag. 74.

Socrates, lib. 2. Hist. c. 18. ἡ δὲ ἔχθρα οὕτω κατέσχε τοὺς ἀμφὶ τὸν Μάξιμον καὶ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς, ὥστε καὶ τὴν κοινωνίαν διακοπῆναι. ἐν δὲ τοῖς Ἰλλυρικοῖς καὶ Θρᾳκικοῖς ὄρεσιν ἐστὶν ἃ καλοῦσι Πούχας, ὅρος ὂν τῆς κοινωνίας. Vir eruditissimus Henricus Valesius reliquit manuscriptum adnotationem, quæ exstat, vel exstabat, in Codice Italiæ editionis à Sirm. in Appendice C. Theod.

Gregor. Naz. ἵνα τὸ ἐκκλησιαστικὸν λεχθὲν ἅπαν συμβουλίου, οὗ δὴ τὰ πανταχόθεν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπιρρεῖ, καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ πάντα τὰ μέρη διαδίδοται.

Can. 5. ἀφορίζομεν τοὺς Δυτικοὺς, καὶ τὸν τόμον τῆς Ἀντιοχείας.

Zonaras & Balsamon in Comment. hujus can. Card. Baron. ad annum 381.

Petitus Vár. Lect. l. 3. c. 2.

Refertur in Concilio Chalced.

ſenum in ſynodo Berytenſi ; ubi ſynodi Antiochena & Tyria , in ejus Epiſcopi cauſſa habitæ , ἀνατολικὴ dicuntur , & δυτικὴ : quam ille in διθικὴν immutat, ut Antiochena eo vocabulo ſignificetur. Sanè alia mens eſt Libelli , ubi Antiochena Synodus ἀνατολικὴ dicitur , ſive Orientalis , quia urbs Antiochia eſt metropolis Orientis. Tyria autem dicitur δυτικὴ , ſeu Occidentalis , ratione habita ſitus quem Tyrus obtinet in Diœceſi Orientis. Phœnicia enim , ubi ſita eſt Colonia Tyri , porrigitur ad partes occidentales Diœceſeos Orientalis.

CAPVT V.

Synopſis.

I. Singulæ Orientis Diœceſes ſuis Patriarchis & Exarchis commiſſæ : Solidi Occidentis Diœceſes octo, Romano Epiſcopo. Eo ſenſu explicatæ Majores Diœceſes *in Concilio Arelatenſi primo.*

II. Romanus Pontifex caput Occidentis , è Baſilio , & Auguſtino , cujus locus explicatur. ex Hieronymo , Cyrillo Alexandrino , Concilio Epheſino.

III. Innocentius refert originem hujus inſtitutionis. Illyricum ſibi æquè ac ceteras Diœceſes vindicat.

IV. Romanus Pontifex Patriarcha dictus , etiam Occidentis , à Iuſtiniano ; cujus locus explicatur.

V. Romani Epiſcopi Patriarchæ nomen non ſumpſerunt , ex Gregorio ; quamvis jure Patriarchico uterentur , & ab aliis dicerentur Patriarchæ. Quinarius numerus Patriarcharum in Synodis ſexta & octava.

I. CONSTITUTA Eccleſiarum in Orientales & Occidentales diviſione , neceſſe eſt ut ſtatim cordato lectori veniat in mentem , aliquo diſciplinæ ordine earum adminiſtrationem conſtitiſſe. Quod ſi curioſiùs rimetur , ſtatim inveniet, eodem modo quo quinque illæ Orientis Diœceſes ita ſuis Primatibus erant commiſſæ ut Ægypto præeſſet Alexandrinus Patriarcha , Orienti Antiochenus , Aſianæ Diœceſi Epheſinus Exarchus , Ponticæ verò , Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopus , & Thracicæ Conſtantinopolitanus , qui tandem , ut dixi , tres iſtas Diœceſes , Aſianam , Ponticam , & Thracicam decreto Concilij Chalcedonenſis ſuæ ſedi aſſeruit , ita Diœceſes Occidentis ea ratione Metropolitis ſuis concreditæ fuerunt ut Romano Epiſcopo tanquam totius Occidentis Patriarchæ ſubeſſent : qui tantum à ceteris Patriarchis adminiſtratione diſtabat , quantum dignitate & auctoritate. Cujuſque enim illorum poteſtas unius Diœceſeos finibus coërcebatur ; integræ autem & ſolidæ totius Occidentis Diœceſes Romani Epiſcopi auctoritate gubernabantur. Hoc diſcrimen fortaſſe reſpiciebant Concilij Arelatenſis Sacerdotes , cùm epiſtola ſua ad Silveſtrum teſtantur eum *Majores Diœceſes* tenere; quia ſcilicet ſeptemvel octo Occidentis diœceſes obtinebat , nempe in Italia duas , Illyricum ſolidum , quod ex una Diœceſi in duas poſtea eſt diſcerptum, Gallias , Britannias , Hiſpanias , & Africam.

II. Sanè ne effuſam illam Romani Pontificis adminiſtrationem commentus fuiſſe videar , laudabo teſtes omni exceptione majores; hinc Baſilium ab Oriente, qui conceptis verbis Epiſcopum Romanum , *Occidentalium Coryphæum* eſſe ſcribit , id eſt , illius Eccleſiæ principem ; hinc verò , Auguſtinum ab Africa. Hic cùm adversùs Iulianum Pelagianum teſtimonia Cypriani ex Africa , Irenæi , Rheticij , Olympij , Hilarij è Galliis , & Ambroſij ex Italia protuliſſet , iſta verba ſubjungit : *An ideo contemnendos putas , quia Occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes , nec ullus in eis eſt commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus ? Quid ergo faciemus , cùm illi Græci ſint , nos Latini ? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martyrio coronare. cui Eccleſiæ præſidentem beatum Innocentium ſi audire voluiſſes , jam tunc periculoſam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes.* Eccleſia cui præſidebat Innocentius, nulla eſt alia quàm Occidentalis, cujus ſolius hoc in loco mentionem facit Auguſtinus. ut fruſtra ſint Novatores , qui ad Romanam hæc verba referunt , cujus ne meminit quidem. Certum quidem eſt ab Auguſtino Occidentalem Eccleſiam ex eo capite illuſtriorem reddi quòd Occidens ea ſit orbis pars in qua Princeps Apoſtolorum martyrio confectus ſit, ac proinde compoſitus cum Oriente primas partes dignitatis ferre debeat ; unde ſequatur , maximi ponderis eſſe debere adversùs Pelagianos Innocentij ſententiam , qui Occidentali Eccleſiæ præſideret. Baſilio & Auguſtino addamus Hieronymum , qui epiſtola ad Marcum , *Hæreticum me* , inquit , *cum Occidente , hæreticum me cum Ægypto , hoc eſt , cum Damaſo Petróque condemnent.* Quid apertius ? Vt Ægyptum, tanquam ſpecialem Alexandrini Patriarchæ Diœceſim, Petro Alexandriæ Epiſcopo tribuit Hieronymus , ita & Damaſo Epiſcopo Romæ ſolidum Occidentem. In eam ſententiam idem auctor, cùm cœlibatum ſacerdotum adversùs hæreticos aſſereret , totiúſque Eccleſiæ conſuetudinem , ad comprimendam novitatem teſtimonij pondere , advocaret , trium Patriarchatuum limites deſcribit. *Quid facient* , inquit , *Orientis Eccleſiæ , quid Ægypti,*

Baſilius ep. 10 δυτικῶν κορυφῶν

Aug. l. 1. contra Iul. c. 2.

Hieron. adverſus Vigilant.

& sedis apostolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes; aut si uxores habuerunt, mariti esse desistunt. Si calculum ineamus, subductis ex solido orbe Romano Orientis Ecclesiis, id est, Antiochiæ, unà cum Diœcesibus Asianæ, Ponticæ, & Thracicæ, subducta deinde Ægypto, solæ supersunt Ecclesiæ sedis apostolicæ, id est, Occidentales, ut antè dicebamus. Ex eo est quòd Cyrillus Ioannem Antiochenum monet necessum esse ut ij omnes latam à Celestino Pontifice Romano adversùs Nestorium sententiam sequantur qui *Totius Occidentis* communionem amplecti volunt. Etenim Occidentis provinciæ per Legatos ad Synodum Romanam convenerant, cui Celestinus præfuit; ut testatur ipsa Synodus Ephesina, cùm de adventu Arcadij, Projecti, & Philippi Legatorum à Celestino & Synodo Occidentalium missorum referret ad Imperatores. Quare non dubitaverunt iidem Ephesini Concilij Patres, adversùs procaciam Ioannis Antiocheni commoti, ad Principes hæc scribere: *Perabsurdum enim est ducentorum & decem sanctorum Episcoporum synodo, quibus & universa Occidentalium sanctorum Episcoporum multitudo, & per ipsos reliquus totus terrarum orbis consentit, triginta numero se opponere.*

III. Innocentius ipse, quem Occidentali Ecclesiæ præsidentem laudabat Augustinus, non solùm earum Ecclesiarum principatum Romanæ sedi vindicat; sed hujus institutionis originem eò refert, quòd Occidentis Ecclesiæ à Petro, aut ejus in sede Romana successoribus, fuerint constitutæ. *Præsertim*, inquit ille, *cùm sit manifestum in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulásque interjacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis Apostolus Petrus, aut ejus successores, constituerunt sacerdotes. Aut legant si in iis provinciis alius Apostolorum invenitur aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt; oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Romana custodit, à qua eos principium accepisse non dubium est; ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.* Planè caput institutarum in Occidente Ecclesiarum Romanam Ecclesiam Innocentius vult haberi. Solæ desunt calculo nostro Illyricianæ Diœceseos Ecclesiæ, quarum hoc loco non meminit Innocentius. Certum est tamen eas æquè ac ceteras Occidentis provincias apostolicæ sedis constitutis paruisse, eámque sedem, ut Ecclesiarum Caput, excoluisse. Nolo mihi fidem haberi. Dicat pro se ipse Innocentius in ea epistola quam ad Rufum Episcopum Thessalonicæ (quæ Illyrici metropolis erat) & ad ceteros Episcopos Macedoniæ dedit, cùm eorum literis à Vitali Archidiacono delatis rescriberet: *Adverti sedi apostolicæ, ad quam Relatio tanquam ad Caput Ecclesiarum missa currebat, aliquam fieri injuriam, cujus adhuc in ambiguum sententia duceretur.* Quin & alio loco jure Patriarchico usus est Innocentius in retractando Bubalij & Tauriani Episcoporum Illyrici judicio. Vt dubitandi nullus possit superesse locus, quin per Illyricianam, æquè ac per ceteras Occidentis Diœceses, Pontificis Romani auctoritas Patriarchica explicaretur.

IV. Si quis verò morosus his testimoniis cedere nolit, nisi apertis verbis ab aliquo Pontificem Romanum Occidentis Patriarcham pronuntiatum fuisse ostendamus, etiam hac in parte morem illi geremus. In Concilio Chalcedonensi Leo disertè Patriarcha veteris & magnæ Romæ dicitur; & in literis Iustini Imperatoris, Hormisda Pontifex, Patriarcha quoque appellatur. Præterea Iustinianus anno DXLI. cùm Patriarchas quinque recenseret, primo loco meminit Patriarchæ Hesperiæ, & Romæ. Hæreticis ascribit eos *qui non sunt membrum sanctæ Dei catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi Episcopi, & totius orbis terrarum Patriarchæ, scilicet Hesperiæ, & Romanæ, & hujus regiæ civitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos,* (id est, Antiochiæ) *& Hierosolymorum, & omnes qui sub eis constituti sunt sanctissimi Episcopi, apostolicam prædicant fidem atque traditionem.* Hesperiam in Notis ad hunc locum non sincerè viri docti Italiam reddunt, ac si Patriarcha Italiæ tantùm censendus esset Episcopus Romanus. Cui ergo cedent ceteræ Occidentis provinciæ? Et qua ratione, si eas à Romano Patriarchatu excipias, omnes totius orbis tractus quinque Patriarchis suberunt; ut Iustinianus hac Novella contendit? Itaque Hesperia Occidentem significat. Qua voce usus est antiquus Novellarum interpres, utpote à mediæ ætatis scriptoribus frequentissimè usurpata, ad significandos Occidentis tractus; etsi apud veteres & alios quoque auctores Italiam non rarò significet. Quo sensu apud Theodoretum Occidentales Episcopi οἱ τῆς ἑσπερίας dicuntur, & Ἑσπέριοι apud Socratem. Fortasse sincerior est lectio Scrimgerianæ editionis, quæ Patriarchatum Romanum non dividit in Hesperiam & Romam: sed uno membro complectitur ἑσπερίας ῥώμης, id est, Occidentalis Romæ; ut distinguatur à Nova Roma Orientalis Imperij, quæ quidem à Synesio Orientalis Roma dicitur, quemad-

Epist. Cyrill. in Concil. Ephes. p. 1. cap. 21. εἰς τὴν ἁπάντων ἀποδοχὴν τῶν ἀπεσταλμένων παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου τῆς Δύσεως Κλήρου.

Eph. Conc. p. 2. Act. 1. in Relatione ad Imper. καὶ ἐν τῇ τῶν ἁγίων Δύσεως (τοῦτο γὰρ ἐκεῖνοι ἐβούλοντο) παρουσίᾳ ἡ τῆς ἁγιωτάτης Ρώμης ἐπισκοπικὴ θρόνος.

In ep. Synod. ad Imper. τὸν τῶν ἁγίων τῆς Δύσεως τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας ἐπισκοπικὸν θρόνον.

Aug. l. 1. cont. Iul. c. 1.

Innoc. in epist. ad Decent. Eugub.

Innoc. ep. 22. & in Decretis cap. 19.

Vide Addit. ad cap. XVII. lib. V.

Act. 3. Synod. Chalced.

Nov. 109. de privilegiis sanctæ Hæret. οἵ τε πάντες ὁμοφώνως οἱ ἁγιωτάτοις πάσης τῆς οἰκουμένης πατριάρχαις, ὅ τε τῆς ἑσπερίας ῥώμης, ἡ θρόνος τῆς βασιλίδος πόλεως. Ex editione Scrimgeri.

V. Cl. Dionysius Gothofr. in Notis ad Nov. Iust.

Nov. 123. dicitur Patriarcha ὁ τῆς ἑσπερίας ῥώμης, C. de sum. Trin. Theodoretus l. 5. c. 23. Socrat. l. 2. c. 29.

Synes. orat. de fest.

modum vetus illa, Occidentalis nomine designatur. Τῆς ἑῴας Ῥώμης ὁ τῆς ἑσπερίας φυλάττοις μὴ τῶν πόλεων ξυωρίδα.

V. Tamen hîc dissimulandum non est, etsi jure Patriarchico in Occidente fruerentur Episcopi Romani, sese Patriarcharum nomine jactare non consueviſſe, sed auctoritatem suam sola sedis apostolicæ appellatione explicuisse. Quod eruitur è laudabili quodam loco petito è S. Gregorij Magni Regesto, scilicet è mandato quod Ioanni Defensori Hispanias adeunti dederat, ut Episcoporum Hispanorum conatum infringeret, qui Stephani Episcopi à provinciali synodo dejecti appellationem alienam à Canonibus & à more Ecclesiarum contendebant. *Contra hæc si dictum fuerit*, inquit, *quia nec Metropolitanum habuit, nec Patriarcham, dicendum est quia à sede apostolica, quæ omnium Ecclesiarum caput est, causa hæc audienda ac dirimenda fuerat; sicut & prædictus Episcopus* (scilicet Stephanus) *petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni Concilij judices habuit omnino suspectos.* Ex eo consilio profectum est quòd idem Gregorius quatuor Patriarcharum tantùm mentionem facit in epistola ad Brunechildem Reginam Francorum, qua eorum ignorantiam percellit qui à Decretis Synodi Chalcedonensis discedebant: *Sed ita illos erroris labes imbibit, ut ignorantia suæ credentes, universam Ecclesiam, atque omnes quatuor Patriarchas, non ratione, sed malitiosa mente tantummodo refugiant.* Nempe quia sedis apostolicæ principatus eximium aliquod jus, non solùm in Occidentis provincias, quæ jure Patriarchico solius Episcopi Romani sollicitudini patuerunt, sed etiam in ceteras Orientis Ecclesias, quæ illi ut supremo Capiti per Patriarchas suos connectebantur, obtinebat. Noluit ergo Patriarcha audire Gregorius; sed etiam non alienum à se duxit, jure Patriarchico uti per Occidentis provincias. Quem morem secutus est Innocentius III. qui quatuor Patriarchas numerando, Romanam Ecclesiam intra dignitatis illius limites non cogit. Ceterùm in Conciliis, Romana inter Patriarchales sedes recensebatur; ut patet ex synodica epistola Concilij sexti: qua Constantinum Pogonatum Patres rogant, ut Actorum Synodi exemplaria ad quinque Patriarchales sedes mittantur, ἐκδοθῆναι τοῖς πέντε πατειαρχικοῖς θρόνοις. Inde Theodorus Studita ecclesiasticum corpus πενταπέφαλον vocat; Quinque Patriarchis ad unius capitis formam redactis, ut explicuit Balsamo: quem admodum Gregorius B. Petri sedem, *unius in Tribus locis* esse scripsit. Octava etiam Synodus Quinarium sedium Patriarchalium numerum agnovit; & Nicolaus I. in Responsis ad Bulgaros Romanam Ecclesiam inter Patriarchales recensuit; licèt ceteris dignitate & auctoritate præcellat.

Greg. lib. xi. Reg. ep. 54.

Greg. l. 7. ep. 5. & l. 2. ep. 37.

C. Grave de præb. & dign. c. Antiquæ de privil. Extravag. Sancta Romana. de Elect. in commun.

Act. 18. sextæ Syn. Theodorus Stud. apud Baron. ann. 819. §. 35.

Balsamo de Patr. privileg. οἱ ἁγιώτατοι μακαριώτατοι, Idem. πενταγιωτέρους Πατριάρχας, μιᾶς δὲ κεφαλῆς τῶν πατριαρχικῶν θρόνων. Greg. l. 6. ep. 37.

Nic. ad Consult. Bulg. c. 32.

ADDITIO.

Stephani Baluzii.

Addere verò visum est insignem locum ex libro secundo Anselmi Episcopi Lucensis adversùs Guibertum: in quo Nicolaum secundum Papam redarguens ob mutata Patrum decreta, auctoritati ejus opponit decreta sanctorum quinque Patriarcharum, in quibus Romanum primo loco ponit. *Sed ut tandem*, inquit, *invincibili gladio feriamus, præfatus Nicolaus, unus scilicet Patriarcha, cum quolibet Episcoporum Concilio non potuit abrumpere, imò nec mutare, non obviantia fidei præfata decreta sanctorum quinque Patriarcharum, scilicet Romani, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, Constantinopolitani.* Sequenti dein ætati visum est servandam esse Romano Pontifici suam prærogativam etiam inter loquendum & scribendum, adeóque Romanum Pontificem non esse communerandum cum ceteris quatuor Patriarchis, cùm eorum caput supremum esset. Itaque Innocentius III. Romanum Pontificem in scribendo distinguit à Patriarchis. In historia verò Concilij quod apud Lugdunum habuit Innocentius hujus nominis quartus, cùm Aquileiensi Patriarchæ datus esset locus post Antiochenum, Constantinopolitanus & Antiochenus, qui aderant, graviter & iniquo animo id tulere, ac sedem ejus everterunt, dicentes illum non esse *de quatuor Patriarchis.* Ita enim legitur in historia illa, prout edita est in tomis Conciliorum. Sed in veteri codice manuscripto Bibliothecæ Regiæ, in quo eadem historia extat, numerus Patriarcharum non exprimitur, aitque tantùm auctor alios Patriarchas dixisse Aquileiensem sedere non debere juxta eos, *cùm non esset de Patriarchis*, id est, cùm non esset Patriarcha. Sanè hanc ultimam lectionem adjuvat quod legitur apud Vdascalcum in Narratione de controversiis inter Hermannum Episcopum Augustanum & Eginonem Abbatem sancti Vdalrici, ubi ista habentur in capite XVI. *Ab Episcopo Aquileiensi, qui abusivè Patriarcha vocatur, sub pallio Vviberti Hæresiarchæ, præmissis duobus juramentis ordinatur.*

CAPVT VI.

Synopsis.

I. Agitur de comparatione Alexandrini Episcopi cum Romano. Jus Patriarchatus frequentiùs exercebatur in Diœcesi Vrbicaria, & in Italica, quàm in ceteris Occidentis provinciis.

II. Synodorum indictio, Episcoporum ordinatio, & judicium de majoribus caussis, sunt partes juris Patriarchici. Concilium Romanum ex Episcopis Italiæ; ut patet ex Iulio, epistola Orientalium, & Synodica Concilij Sardicensis, quæ explicatur, & ex Liberio.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

III. Concilium istud auctoritate Romani Pontificis evocatum, probatur ex epistola Gallæ Augustæ, & Synodis Romanis sub Felice & sub Symmacho.

IV. Hæc Synodus generalis Italiæ videtur originem traxisse ex conventu habito in caussa Pauli Samosateni. Antè Synodus Italica & Romana differebant. Postea Concilium Romanum utramque complexum est.

I. RESTAT ut asserto Occidentis Patriarchatu, in eam rationem sollicitiùs inquiramus, qua ad exemplum Romani Episcopi, jura Alexandrinæ sedis per Ægyptum, Libyam, & Pentapolim Nicæna Synodus metiebatur. Hîc distinctio quædam adhibenda est; qua non animadversa, de componendo jure Patriarchico duarum istarum sedium desperandum est; dicendúmque cum viris eruditissimis, de sola metropolitica auctoritate hoc canone comparationem iniri. Occidentis Ecclesiæ per plures Diœceses porrectæ erant, ut superiùs monui, quæ suis quæque synodis constabant; ut ostendere esset in proclivi de Africana, Illyriciana, & Gallicana, imò & de Hispanica. Italia in duas Diœceses divisa, Italicam nempe, & Vrbicariam, cùm à sede apostolica non longè abesset, frequentioribus beneficiis ab ea fovebatur; adeo ut jus illud omne præcipuum, quo Patriarchæ in suis Diœcesibus potiebantur, Episcopus Romanus in sua Diœcesi Vrbicaria, & fortean in Italica, exerceret. In ceteris verò Occidentalibus provinciis summam auctoritatis vim & dignitatis apicem conservabat quidem; sed non eam in omnibus rerum articulis, æquè ac in Italiæ provinciis, explicabat.

II. Ius Patriarchæ in eo versatur, ut Episcopos sibi subditos ad Concilium evocet, ordinationes Episcoporum celebret, & de majoribus causis judicium ferat. Romanus Episcopus synodum omnium Italiæ Episcoporum, ut proprium & ordinarium Romanæ sedis conventum, cogebat; & per omnes Italiæ provincias, vel saltem per Vrbicariam Diœcesim, Episcoporum ordinandorum jure fruebatur. Concilium Romanum ex Episcopis Italiæ conflatum fuisse docet Iulius I. Pontifex in epistola ad Orientales, quæ extat apud Athanasium. *Nam tametsi solus sim*, inquit, *qui scripsi, non meam tamen solius sententiam, sed omnium Italorum, & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. Certè ad constitutum tempus convenere Episcopi, & ejus sententiæ fuere, quam vobis iterum significo.* Quare Orientales Episcopi Athanasio communionem restitutam à Iulio & à solis Episcopis Italis observarunt in synodica sua epistola, quam Concilij Sardicensis nomine ediderunt: *Ad Iulium Romam perrexit, sed & ad Italiæ quosdam ipsius partis Episcopos; quos seducens per epistolarum falsitatem, ab eisdem perfacilè in communionem est receptus.* Ex eo autem quòd Italiæ Episcoporum conventus ordinarius Romæ haberetur, profectum est ut eis impensiùs Romanus Pontifex immineret, curámque suam ad illos frequentiorem extenderet; atque illo proinde nomine Synodus Sardicensis, relatione facta eorum omnium quæ gesta erant Sardicæ ad Iulium Pontificem, ab eo petierit ut omnes Siciliæ, Sardiniæ, & reliquæ Italiæ provincias scriptis suis earum rerum certiores redderet. Quod quidem munus ad Metropolitanos in singulis provinciis pertinebat; sed in duabus Italiæ Diœcesibus ad Romanum Episcopum jure Patriarchico. *Tua autem excellens prudentia*, inquit Concilium, *disponere debet ut per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, & in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & qua definita, cognoscant, & ne ignorantes eorum recipiant litteras communicatorias quos extra episcopatum justa sententia declaravit.* Liberius verò in epistola ad Constantium Imperatorem, se literas Orientalium de causa Athanasij legisse Concilio, id est, Episcopis Italis, profitetur.

III. Enimuero ne quis cavilletur, cœtus quidem Episcoporum Italiæ habitos, sed literis Romani Pontificis non fuisse coactos, necesse est ut Gallæ Placidiæ Augustæ epistola, quam ad Theodosium Imperatorem dedit, rem totam conficiamus. Testatur religiosa mulier, se, cùm ad altare B. Petri accessisset, cultum Apostolo exhibitura, à Leone Episcopo exoratam ut à Theodosio convocandum Generale Concilium impetraret, quo vulneri mederetur, quod fides ab Ephesino latrocinio erat passa. Leo autem erat *Episcoporum multitudine circumseptus, quos ex immunerabilibus civitatibus Italiæ pro principatu proprij loci seu dignitate collegit*, inquit Galla Augusta. In hanc sententiam Synodus Romæ coacta circa annum CDLXXXIV. scripsit ad Constantinopolitanos hæc verba: *Quoties intra Italiam propter ecclesiasticas causas, præcipuè fidei, colliguntur Domini sacerdotes, consuetudo retinetur, ut successor præsulum sedis apostolicæ ex persona cunctorum totius Italiæ sacerdotum, juxta solicitudinem sibi Ecclesiarum omnium competentem, cuncta constituat, qui caput est omnium.* atque ideo addunt inferiori loco ejusdem epistolæ: *Beatissimus vir Felix, Caput nostrum, Papa, & Archiepiscopus.* Sanè de Siciliæ Episcopis, licèt freto ab Italia secretis, testatur abundè Leo ter-

Nic. ad Concil. Bolg. c. 12.

Extat apud Hilarium in Fragmentis parte 2.

Epistola Synodica Concilij Sardicensis, apud Hilarium.

Liberius ep. 2. ad Constantium.

Epistola Gallæ parte 1. Concil. Chalced. cap. 16. ἀθετήσαι χίσμάτος ἀπλῶς ὑπάρχει ἀποκοπῆναι τοὺς λοιπὸν ἀπαρίθμητον, πλήθους ὂν τῶν Ἰταλίας ἐπισκόπων, ἃ ἐξωγκωμένη ὑπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τόπου πάντα, ἢ τῆς ἀξίας.

Iulius ep. ad Orient. apud Athan. Apol. 2.

Synodica ep. Concilij Rom. sub Felice.

Leo in Decret. cap. 33.

nos ex eorum synodo quotannis Romam fraterno sociandos Concilio indissimulanter occurrere debere. Hinc profectum ut in Synodo Romana sub Symmacho, quam Rex Theodoricus ex omnibus Italiæ provinciis coëgerat, rectè observatum fuerit, hanc synodum ab ipso Papa convocari debuisse: cujus voluntatem intercessisse scripto docuit Theodoricus.

IV. Vnus tantùm supereſt, quem eximere oportet à lectoris animo, scrupulus, unde ortum habuerit hæc Synodus Romana Italiæ finibus circumscripta. Possem veteri consuetudine me tueri; quæ sanè huic institutioni, ut & ceteris ecclesiasticæ disciplinæ articulis, incrementum dedit. Sed fortasse non ineptè hujus conventus originem inde repetere possumus, quòd ad profligandam Pauli Samosateni hæresim ab Aureliano Imperatore constitutum fuit ut Italiæ Episcopi Romam de hac quæstione tractaturi se conferrent. Etsi enim evocandorum Episcoporum jus Romanæ sedi concedamus, nemo tamen inficiabitur quin cœtus frequens Romæ haberi vix posset sub paganorum Principum imperio, nisi cogendi Concilij gratiam Imperatores facerent. Quod cùm ab Aureliano impetratum occasione unius causæ fuisset, præjudicio suo synodum ex Romana & Italica permixtam constituit, ante Nicæni Concilij tempora. Cùm enim Paulus Samosatenus Antiochiæ Episcopus, duplici synodo Antiochena damnatus, domo episcopali abscedere nollet, Aurelianus interpellatus hac de re *præcepit ut domus Ecclesiæ illis tribueretur quibus Christiani Italiæ & Vrbis Romæ Episcopi per literas tribuendam præscriberent*, teste Eusebio. Sanè ante hoc tempus (quod incidit in annum CCXCII.) Italiæ Episcopi seorsim à Romanis conveniebant; ut factum est cùm damnatus est Novatianus anno CCLV. à synodis Romana, Italica, & Africana; quamvis deinde ab iis Relatio missa fuerit ad Cornelium Romanum Episcopum, qui hac de re suis literis monuit Fabium Antiochenum. Sanè si extaret integra Cornelij epistola, cujus nobiliora fragmenta protulit Eusebius, fines utrique synodo Romanæ & Italicæ, quos tunc temporis obtinebant, sine ullis ambagibus assignaremus. In extrema enim epistola (ut testatur Eusebius) Episcopos, qui Romam profecti, Novatiani dementiam condemnabant, & Ecclesias, quibus singuli præerant, Cornelius recensebat. Attamen nemo est qui sibi persuadere non possit Romanam synodum iis Episcopis constitisse qui non solùm sub metropoli degebant, sed etiam ceteris quibusdam, qui per Campaniæ oras, Brutios, & Apuliam erant constituti, Italicam verò ex iis conflatam Episcopis qui provincias Italiæ Transpadanas incolerent. Sanè ad Italicam synodum è pluribus provinciis convenerant Episcopi; ut ipsa docet nominis significatio, quod uni Italiæ provinciæ tribui non solet. Cùm autem urbis alicujus celebritas tot Episcopos variarum provinciarum in unam synodum Italicam coëgerit, par est etiam credere Romanæ civitatis dignitatem, imò & ipsius Pontificis, non adeo neglectam, quin è pluribus etiam Italiæ provinciis synodo Romanæ frequentes adessent Episcopi. Et ut apertiùs promam quod sentio, planè mihi persuadeo ipsius Cornelij tempore, in ecclesiasticæ disciplinæ ordine, duas veluti Diœceses apud Italiam constitutas fuisse, è quibus Italica & Romana synodus constarent: quæ liquidiùs patuerunt, cùm Italia lege Constantini duobus Vicariis Præfecti prætorio est assignata, quorum alteri sedes esset Mediolani, alteri verò Romæ.

Euseb. lib. 7. Hist. c. 24. ὑμεῖς νῦν μοι σφραγίσατε τὴν οἴκοι, εἰς ἣν οἱ χωρὶς τῶν Ἰταλίας, ἢ τῶν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἐπισκόποις ἐδόγματος ἐπιστέλλουσιν.

Hieron. in Cornelio. *Cornelius Romanæ Vrbis Episcopus scripsit epistolam ad Fabium Antiochenum de Synodo Romana, Italica, & Africana.*

CAPVT VII.

Synopsis.

I. Ordinatio Episcoporum pertinet ad Patriarchas. Restricta ad Metropolitas in Patriarchatus Constantinopolitani institutione. Antiquis Patriarchis omnium Episcoporum ordinatio competebat; ut Antiocheno, ex Innocentio.

II. Et Alexandrino in solida Diœcesi Ægyptiaca. Quod Metropolitarum jura non omnino tollebat, ex Concilio Nicæno, & Synesio.

III. Idem jus competebat Romano in provincia Vrbicaria. Antiqua regula, qui pertinent ad synodum, pertinent ad consecrationem, probatur ex Novella Iustiniani, quæ emendatur. Dubitatur de Italica Diœceseos Episcopis, & de ipsis Metropolitis Mediolanensi & Aquileiensi.

IV. Vrbicariæ autem Diœceseos Episcopos ordinatos ab Episcopo Rom. docetur è Celestino. Metropolitani in Vrbicaria Diœcesi.

V. Eorum jura servata in ordinationibus Episcoporum, ad exemplum Alexandrini Episcopi; & Thessalonicensis, qui erat Vicarius Romani in Illyrico.

VI. Brevis & nova interpretatio canonis sexti Nicæni, ex Ruffino. Idem jus Alexandrino in Ægyptiaca Diœcesi competit, quod Romano in Vrbicaria. In ceteris non componuntur invicem. Novatorum argutia refellitur nova responsione.

VII. Patriarchicum jus Romani Pontificis in reliquis provinciis Occidentis versabatur præcipuè in majoribus caussis. Concilia Diœceseon Occidentalium conjuncta cum Romano per Relationes & Legatos.

VIII. Gallicanam Ecclesiam jus illud Patriarchicum semper amplexam esse docetur aliquot testimoniis selectis. Quod obtinuit in prima, secunda, & tertia Regum Dynastia.

I. NVNC de jure ordinationum tractandum est; quod Patriarchis adeo competit, singulari quodam privilegio, ut cùm ad honorem Primatus, quo fruebatur Episcopus Constantinopolitanus, facta est auctoritatis illius Patriarchicæ accessio ex Decreto Concilij Chalcedonensis, saltem Metropolitanorum omnium, qui præerant viginti septem provinciis trium Diœceseon Thracicæ, Asianæ, & Ponticæ, ordinationes illi addictæ fuerint; aut celebrandæ ab ipso Patriarcha in urbe regia, aut ejus mandato in provinciis; ut docet canon XXVIII. Concilij Chalcedonensis, & Magistratuum interlocutio, quæ extat inter Acta Concilij. Recisa est tunc aliquo pacto plena illa, quæ ad Patriarchas spectat, ordinandorum Episcoporum potestas, ut novæ auctoritati fovendæ faciles se præberent provinciarum Metropolitani. Alioqui certum est antiquis illis & majorum gentium Patriarchis ordinationes omnium Episcoporum, non tantùm Metropolitarum, competivisse. Id apertè docet Innocentius primus; qui Alexandro Antiocheno Episcopo, hac de re consultus, ita rescripsit: *Itaque arbitramur, frater carissime, ut sicut Metropolitanos auctoritate ordinas singulari, sic & ceteros non sine permissu conscientiâque tua sinas Episcopos procreari. In quibus hunc modum rectè servabis, ut longè positos literis datis ordinari censeas ab his qui nunc eos suo tantùm ordinant arbitratu. Vicinos autem, si æstimas, ad manus impositionem tuæ gratiæ statuas pervenire. Quorum enim te maxima expectat cura, præcipuè tuum debent mereri judicium.* Non novum jus aliquod constituit Innocentius, etsi Metropolitanos Diœcesis Antiochenæ à quasi possessione ordinationum episcopalium depellat; sed jus quæsitum sedi Antiochenæ à synodo Nicæna, & temporis injuria quodammodo interversum restituit. Præfatur enim Innocentius, Antiochenam Ecclesiam non super aliquam provinciam, sed super Diœcesim suam à Nicæno Concilio constitutam. Vnde sibi argumentum parat ad ordinationes Episcoporum totius Diœceseos, Antiochenæ sedi addicendas.

Canon 28. Concilij Chalcedon. Act. 16. περὶ τῶν βίκαρίων αὐτῆς ἐπαρχίας.

Innoc. in Decretis cap. 41.

II. Quod attinet ad Alexandrinum Episcopum; ex synodi epistola patet, omnes Episcopos Ægypti, ejus decreto ordinatos. Sed illustrior erit hujus rei probatio, si testimonia Synesij expendantur. Pentapolitana regio Cyrenensium, urbi Ptolemaïdi suberat, ut totius provinciæ metropoli. Metropolitanam illam Ecclesiam Synesius obtinebat, & jure suo provincialium Episcoporum curam gerebat, adeo ut & in eorum mores & ordinationum vitia inquireret. Ius tamen constituendorum Episcoporum suæ provinciæ non sibi arrogat, sed Alexandrinæ sedi ex antiquis moribus; ea tamen lege, ut ordinandus Episcopus suffragio Cleri & populi electus, à Metropolitano primùm sit approbatus, deinde Alexandrini Episcopi decreto manus impositionem suscipiat. Vnde patet summa Episcopi Alexandrini auctoritas; ita tamen, contrà quàm plerisque videatur, ut Metropolitani dignitas non sit omnino neglecta, cui sollicitudo totius provinciæ imminet; adeo ut & synodum provinciæ cogere possit, quemadmodum à Synesio factum sæpissime; etsi omnia majoris momenti ad Patriarcham sint referenda. Quæ dixi, perspecta erunt è duobus Synesij locis. Alter est de Palæbiscæ in Pentapolitana provincia Episcopo: *Quamobrem unum illum & solum Palæbiscæ Episcopum creatum, sed neque legitimum, contra jura verò omnia, quantum de senioribus accepi, cùm neque sit Alexandriæ constitutus, neque à tribus hic ut maximè ordinandi signum datum.* Alter est de Olbiatis Episcopo in Pentapoli; cujus electionem Synesius suffragio suo probavit, sed decreto Theophili Alexandrini eam confirmari necesse esse docet: *Meo quoque illum suffragio renuntio; ac pergratum quidem mihi erit, si illum in episcopatu collegam & socium habuerim. Vnum adhuc superest, sacra tua scilicet manus. Hoc uno Olbiatis opus est, mihi verò precibus.*

Synesius ep. 67. ad Theoph.

Synes. ep. 67. ad Theophil.

III. Sanè ex comparatione Alexandrinæ & Antiochenæ sedis cum Ecclesia Romana, (quæ inita est, ut initio monui, in iis quæ ad jura Patriarchica pertinent) nulli dubium esse poterit quin Episcoporum ordinationes, non solùm in provincia Romana, quo jure quamplures Metropolitani potiebantur, sed etiam in vicinis quibusdam provinciis obtineret. De provinciis Vrbicariis, id est, de provinciis illis decem quæ Vicario urbis parebant, & per Campaniam, Brutios, Apuliam, Calabriam, ad Siciliam usque protendebantur, non est aliquis dubitandi locus. Vt enim Diœcesis Orientalis addicta fuit Antiocheno Episcopo à Nicæna synodo, unde jura ordinationum sequebantur, quemadmodum nos docuit Innocentius; ita etiam Diœcesis Vrbicaria saltem, Vrbis Episcopo concessa fuit à synodo Nicæna, unde etiam ordinationum jura per decem illas provincias constituuntur. Hoc etiam alio argumento conficietur, quod nobilioribus ingeniis gratum futurum existimo. Veteris disciplinæ hoc erat præcipuum

Provinciæ urbicariæ eas esse quæ Vicario Vrbis parebant docuit eruditissimus V. Cl. R. P. Iac. Sirmondus.

Epistola Nicæni Conc. ad Alexandr. apud Theodor. lib. 1. cap. 9. ἐπιστρεψάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας, Ἀλεξανδρείας τῆς μητροπόλεως.

caput, ut synodis se sisterent Episcopi apud eum cujus arbitratu ordinati erant. Vnde profectum est ut *pertinere ad alicujus Concilium, vel ad consecrationem*, promiscuè & passim dicantur Episcopi qui à Primatibus suis pendent. Hinc est quòd Iustinianus Novella sua secundùm Canones statuat *convenire apud beatissimos Patriarchas illos qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent jus alios Episcopos ordinandi: ut apud sanctissimos Metropolitas cujusque provinciæ eos qui ab eis sunt ordinati.* Quam Constitutionem ita Photius in Nomocanone interpretatur, ut Metropolitanorum synodos apud Patriarchas, & Episcoporum apud Metropolitas cogendas esse dicat. Ex qua Photij explicatione colligitur elegans restitutio in contextu Novellæ Iustinianæ, deletâ particulâ μὴ; ut descripti sint Metropolitani his verbis: *Ij qui à Patriarchis ordinati sunt, & habent jus alios ordinandi.* Alioqui si negationem retineas, nullus erit verborum illorum sensus. Non enim moror Balsamonis explicationem, qui de Archiepiscopis & Metropolitanis, quibus nulli subsunt Episcopi, Iustiniani Novellam interpretatur. Nondum enim invaluerat nupera illa & à posterioribus Principibus Græcorum excogitata Archiepiscoporum dignitas, qui à Metropolitarum synodo resecti, nullis Episcopis præerant. qua de re alibi. Porrò cùm superiùs synodorum conventum tam Vrbicariæ Diœceseos, quàm Italicæ, speciali jure ex antiqua consuetudine Romæ sæpe habitum demonstraverimus; quid aliud inde consequi potest, quàm Episcopos earum provinciarum ab Episcopo Romano, aut ejus decreto, ordinatos fuisse? Hæreo in Episcopis Italicæ Diœceseos, quibus manum impositam in Mediolanensi provincia ab Ambrosio docent ejus epistolæ, & idem ab Aquileiensi usurpatum. Nec mirum, cùm Italica illa synodus ad Romanam Aureliani Principis tempore accesserit, ut antè dicebamus; ideóque par erat jus integrum servari Metropolitis in suos Episcopos. Sanè de ipsis Metropolitanarum sedium Episcopis in Italica Diœcesi, decreto Romani Pontificis ad manus impositionem venisse tentari posset è Pelagio & Gregorij Regesto, qui auctoritatem ordinandæ Mediolanensis & Aquileiensis Ecclesiæ suæ sedi ex antiqua consuetudine vindicant; quamvis non me lateat quid possit in contrarium dici.

IV. De Vrbicariæ autem Diœceseos Episcopis, qui ab ipsa nascentis Ecclesiæ origine se Vrbis synodo sistebant, dubitare non sinit Celestinus Pontifex, qui Apuliæ & Calabriæ ordinationes sibi arrogat: *Audivimus quasdam propriis destitutas rectoribus civitates, Episcopos sibi petere velle de laïcis, tantúmque fastigium tam vile credere, ut hoc his, qui non Deo, sed seculo militaverunt, æstiment nos posse conferre, non solum malè de suis Clericis, in quorum contemptum hoc faciunt, judicantes, sed de nobis pessimè, quos credunt hoc posse facere, sentientes.* Itaque non solius Metropolitani Episcopi, sed omnium Episcoporum per illas provincias constitutorum ordinationes sibi asserit. Metropolitani Episcopi mentionem feci; quia viris eruditis assentiri non possum, qui provincias istas Metropolitis destitutas fuisse putant; cùm vera ratio in contrariam sententiam impellere debeat. Etenim cuique provinciæ suus præesse debet Metropolitanus; ut decrevit Nicæna Synodus, & Innocentius atque Leo suis Decretis sanxerunt. Si ergo in provinciarum censum Campaniam, Calabriam, Apuliam, Brutios, Siciliam, & Sardiniam asciverimus, confecta erit probatio. Atqui Athanasius Campaniam, Apuliam, & Calabriam iis provinciis annumerat quæ ejus communionem retinuerant. De Apulia liquidò Innocentius his verbis: *Innocentius Agapeto, Macedonio, & Mariano Episcopis Apulis. Multa in provincia vestra contra canones ecclesiasticos decretáque majorum usurpari à plurimis, & relationes diversorum & suggestiones fidissimæ retulerunt.* Idem Episcopis per Brutios literas suas dedit. Calabriæ, Siciliæ, Sardiniæ Metropolitanos videre est in Gregorij regestis, & provinciarum Campaniæ, Calabriæ, Brutiorum, & Siciliæ Episcopos in subscriptionibus epistolæ synodicæ illius Concilij quod ab Agathone habitum est Romæ. Non me latet quin objici possit non fuisse perpetuum ut singulis provinciis civilibus, quæ aliquando angustissimis limitibus finiebantur, sui præessent Metropolitani; imò verò in dicta Concilij Romani synodica epistola Picenum & Tusciam inter provincias Italiæ describi, quarum tamen maxima portio in ordine ecclesiastico à Romana metropoli penderet. Sed illud non impedit quin extra Romanam metropolim, cujus fines ex veteri Notitia & ex Athanasio descripsimus, necessariò assignandæ sint aliæ metropoles. Restant enim in Italiæ continenti quatuor provinciæ, Campania scilicet, quæ à Consulari, Samnium, quod à Præside regebatur; Apulia, cum adjuncta Calabria, quæ Correctori suberat; & Brutia, cum Lucania, quæ alteri Correctori parebat. Ex Insulis, Sicilia erat sub Consulari; Sardinia, & Corsica, sub suis singulæ Præsidibus. Quin Siciliæ administrationem ecclesiasticam

Nov. 137. c. 4. ἐπιτρέπομεν παρὰ μὲν τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις τοὺς παρ' ἑκάστοις τοῦ πλήθους αἱρεθέντας μὲν καὶ χειροτονηθέντας δὲ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀρχιερέων, μὴ ἔχοντας δὲ ἐξουσίαν ἄλλους χειροτονεῖν,

Photius T. 8. Nomoc. c. 8. ἐπιτρέπομεν τοῖς μακαριωτάτοις πατριάρχαις τοὺς παρ' ἑκάστοις τοῦ πλήθους αἱρεθέντας καὶ χειροτονηθέντας παρὰ τῶν ἰδίων μητροπολιτῶν.

Balsam in Supplem. ad canon. Synod. in Trullo.

Ambros. ep. 81. & alibi. Gregor. lib. 6. ep. 14.

Gregor. lib. 2. epist. 31. c. Illud est. 11. q. 1. c. Pudenda. 14. q. 1. *Vide lib. 6. cap. 4. §. 7.*

Celestinus universis Episcopis per Apuliam & Calabriam constitutis.

Nic. Syn. c. 6. Nomoc. in Decr. c. 3. & 10. Leo in Decr. c. 32. & in ep. 88. c. 4.

Athan. in ep. ad solit.

Innoc. in ep. ad Apulos.

Idem ad Brutios.

Gregor. in regesta Ep. Syn. Concil. Rom. sub Agathone. in Actis Concilij ejus.

cam obtineret Metropolita Syracusarum, dubitare non sinit epistola Constantini Imperatoris ad Chrestum Syracusanum, apud Eusebium, neque de Calaritano Episcopo Sardiniæ Metropolita Theodoretus. Capuam verò Campaniæ metropolim fuisse disertis verbis testatur Athanasius: quæ tamen minuta capite pristinam dignitatem circa annum DCCCCLXX. recuperavit, beneficio Ioannis Papæ. Vrbem autem Rhegium, quæ in Brutia sita est, metropoleos dignitate ornatam fuisse discimus ex Notitia veteri Ecclesiæ Constantinopolitanæ; quæ inter metropoles avulsas à Romana Diœcesi, Syracusas recensetur, atque Rhegium, ex Italiæ provinciis. Non est tamen dissimulandum, in eadem Diatyposi seu laterculo provinciarum, Metropolitam Rhegij collocatum esse in ordine trigesimo secundo Metropolitarum qui à sede Constantinopolitana pendent, inscriptúmque Calabriæ Metropolitam; cùm tamen, ut dixi, Rhegij civitas sita sit in provincia Brutiæ. Vnde nolim aliquis colligat mendum irrepsisse in textum, sed innovationem factam fuisse in provinciarum Italiæ inferioris appellatione & tributione. Perseverabat adhuc, Agathonis Papæ temporibus, provinciarum Calabriæ & Brutiæ antiqua distinctio. Etenim in subscriptionibus epistolæ synodicæ Concilij Romani recensentur inter Episcopos provinciæ Calabriæ, Locrensis, Tarentinus, Thurinus, Taurianus, Tropeianus, Vibonensis, & Hydruntinus in contextu Græco meliùs quàm in contextu Latino, ubi provinciæ Brutiorum adscribitur. Inter Episcopos verò provinciæ Brutiorum annumerantur Consentinus, Crotonensis, Scyllaciensis, & Tempsanus. Sed quadraginta sex posthæc annis, pars illa Italiæ quæ ab Imperatoribus Constantinopolitanis retenta est, Calabriæ nomen est indepta. Quod probatur eximiè duobus testimoniis Hadriani, & Eginhardi. Hic enim ait Carolum Magnum obtinuisse *Italiam totam, quæ ab Augusta Prætoria, usque in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum & Beneventanorum constat esse confinia.* Beneventum est urbs primaria Samnij, cujus Ducatui portio quædam Apuliæ & Lucaniæ fortasse erat adjuncta. Ceterùm Calabriæ nomine tunc Brutia, Lucania, Apulia, & Calabria specialiter dicta, significabantur. Similis huic locus apud Hadrianum I. qui ad Carolum scripsit, Adalgisum Ducem accessisse *ad Missos Imperatoris* (scilicet Græci) *in partibus Calabriæ, juxta confinium Ducatus Beneventani.* Hinc factum ut in Diatyposi Græca, Rhegium dicatur metropolis Calabriæ; quamvis pertineat ad provinciam Brutiæ, non autem ad Calabriam specialiter dictam. Duodecim autem episcopatus huic metropoli adscripti in illa Diatyposi, partim siti sunt in Brutia, ut Consentiæ, Crotonæ, Scyllacij, qui provinciæ Brutiæ accensentur in synodica Concilij Romani sub Agathone; partim siti sunt in Calabria, ut Locrensis, Vibonensis, Taurianus, & Tropeianus, qui inter Episcopos Calabriæ describuntur in dicta epistola. In Calabria antiqua, & in Apulia, duæ metropoles excitatæ videntur à Græcis post tempora Leonis Isauri; Hydruntina scilicet, & Sanctæ Severinæ. Earum meminit Diatyposis Leonis Philosophi, quæ nupero Græcorum invento nullum episcopatum Hydruntinæ subjicit; sanctæ Severinæ verò Metropoli, quæ Calabriæ quoque dicitur, quatuor episcopatus submittit, quorum unus est Acherontinus in Apulia. Ea tempestate ceteri episcopatus, ut Barensis, Brundusinus, aliíque in Apulia, distracti erant ab Imperio CP. per Ludovicum II. Imperatorem, Lotharij filium. Si Notitia vetus provinciarum Italiæ in manus nostras incidisset, certiorem antiquæ dispositionis ecclesiasticæ descriptionem dedissemus. Interim quod ad præsens institutum attinet, certum est comparationem Alexandrini Episcopi cum Romano non ruituram, etsi pauciores Metropolitanos in Diœcesi Vrbicaria constitueremus; cùm ea comparatio in eo præcipuè versetur, quòd utrique Diœceses suas pleno jure administrarent.

V. Ordinationes verò eo modo ab Episcopo Romano in iis provinciis celebratas, quem sequebatur Alexandrina Ecclesia, necesse est; nempe ut electis Cleri & populi consensu Episcopis, Metropolitani primùm accederet auctoritas, deinde ad ejus Relationem Decretum apostolicæ sedis interponeretur. Eo jure usos fuisse Metropolitanos Ægyptiacæ Diœceseos docebat Synesius. Et hunc morem servatum in Diœcesi Illyriciana Occidentalis Ecclesiæ docet Leo Pontifex in epistola ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, illius Diœceseos præfectum; cui vices suas Leo delegarat, ut sedis Thessalonicensis dignitas, apostolicæ auctoritate augeretur: *De persona autem consecrandi Episcopi, & de Cleri plebisque consensu, Metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat, quódque in provincia bene placuit scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque firmet auctoritas, quæ rectis dispositionibus nihil moræ aut difficultatis debebit afferre, ne gregibus Domini diù*

Eusèb. l. 1. c. 5. Theod. lib. 2. c. 3.

Athan. ep. ad solitar.

Leo Ostiens.

Diatyposis Leonis Philosophi.

Anno 680. In Synodica epist. Concilij Rom. sub Agathone. Act. 1v. sextæ syn.

Anno 726.

Eginh. in Vita Caroli.

Hadrianus I. ep. 30. in Codice Carolino.

Leo in epist. ad Anast. Thessal. & in Decret. c. 36.

desit cura pastorum. Vnde colligitur eundem ordinem observatum in Diœcesi Vrbicaria, seu in decem provinciis suburbicariis.

Ruffinus lib. 10. Hist. cap. 6. *Vt apud Alexandriam & in Vrbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut ille Ægypti, vel hic suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.*

V I. Quare, ut explicatio canonis sexti in pauca contrahatur, rectissimè & ex usu recepto Ruffinus componi inter se Alexandrinum & Romanum Episcopum in eo scripsit, quòd ille Ægyptiacæ Diœceseos ἐξουσίαν habere debeat, eodem jure quo Episcopus Romanus utebatur in Diœcesi Vrbicaria, seu ut Ruffinus elegantissimè loquitur, *in Ecclesiis suburbicariis*, id est, in iis Ecclesiis quæ decem provinciis suburbicariis continebantur. Earum enim provinciarum & synodus, & ordinatio, & plena liberáque administratio ad Episcopum Romanum pertinebat; ut Episcopo Alexandrino in Ægyptiaca Diœcesi, & Antiocheno in Orientali. Sapienter autem Ruffinus comparationem his finibus coërcuit; quia scilicet uberiori jure fruebatur Romanus Pontifex quàm ceteri Diœceseon singularum Exarchi. Etenim & plures majoresque Diœceses tenebat, ut cum Synodo Arelatensi loquar, & principatum totius Ecclesiæ gerebat: in quibus duobus capitibus, duos illos Patriarchas cum Romano non componi, Ruffinus censuit; sed tantùm ratione habita Ecclesiarum suburbicariarum.

Vsus est hac voce Ruffinus insuperhabito discrimine quod inter *suburbicarias* & *urbicarias* regiones à viris eruditis est animadversum: qui suburbicarias dici eas quæ non longè abessent ab urbe, adnotarunt; Vrbicarias verò, quæ Vicario Vrbis parebant. Ceterùm hanc κυριολογίαν anxiè & scrupulosè observavit ille Canonum Interpres Dionysio antiquior, qui sexti canonis Nicæni sententiam his verbis expressit: *De primatu Ecclesiæ Romanæ, & aliarum civitatum Episcopis. Antiqui moris est ut Episcopus urbis Romæ habeat principatum, ut suburbicaria loca & omnem provinciam sua sollicitudine gubernet.* His verbis, in quibus explicandis frustra viri eruditi laborarunt, metropolim & Diœcesim Romani Episcopi designavit. Per loca suburbicaria, regiones illas quatuor intellexit quæ aliquot civitatibus adjectis, integram metropolim Romanam è sexaginta novem episcopatibus conflatam constituunt, ut dixi superiùs. Per *provinciam* autem, more suo Diœcesim significat, nempe Vrbicariam. Solet enim Interpres ille διοικήσεως vocem, quæ in Concilij Constantinopolitani canone 11. & in c. IX. & XVII. Concilij Chalcedonensis extat, provinciæ vocabulo explicare, ut vidimus in veteri MS. codice. Itaque ex sententia hujus interpretis, nostra opinio, Ruffiníque comparatio, omni ex parte confirmatur.

Antiquus Interpres Canon. MS.

In dicto Cod. Exarchum Diœceseos, cujus mentio in c. 17. Concilij Chal. Verus Il'e interpres reddit, *primam sedem provinciæ.*

Hæc distinctio, quæ nondum, ut existimo, observata fuit, Novatorum argutias refellit; qui comparationem trium Patriarcharum ea conditione institutam putant à Concilio Nicæno, ut primas quidem partes Romanus obtineret; ceterùm in sua Diœcesi quisque summo jure cum sua synodo uteretur. Perspicere enim debuerant mores antiquos hoc canone firmari, atque adeo totam, quantacunque erat, Romani Pontificis auctoritatem. Quare prudenter Ruffinus non in omnibus articulis, sed in eo jure Patriarchico quod obtinebat in Diœcesi Vrbicaria, Romanum Pontificem cum Alexandrino Episcopo conferri adnotavit.

V II. Si quis autem jus præcipuum Romani Pontificis in ceteras Occidentis provincias curiosiùs expendat, summum quidem illud esse reperiet; sed non ita explicatum, ut synodos ordinationésque Episcoporum sibi asciscéret, quemadmodum in suburbicariis provinciis.

In majoribus tantùm causis, in legibus ferendis, in Relationibus discutiendis, ad conservandam unitatem Ecclesiæ, auctoritas illa Patriarchica versabatur. Hac ratione Concilia Gallicanæ, Africanæ, & ceterarum Diœceseon cum Romanis Conciliis connectebantur: ita ut plena synodus Occidentalium è Synodo Romana constaret, conjunctis ceterarum Diœceseon synodis; quæ, si de causa communi ageretur, per Legatos decreta sua referebant. Hæc est sententia Concilij illius Romani quod sub Agathone habitum est adversùs hæresim Monothelitarum; cujus epistola synodica ad Constantinum Pogonatum Imperatorem missa, & Actis sextæ Synodi inserta, testatur omnes illas synodos quæ per Occidentis & Septentrionis provincias ad Oceanum usque porrectas ab Episcopis coguntur qui apud Longobardos, Scavos, Francos, Gothos, atque Britannos degunt, ad synodum apostolicæ sedis pertinere. Cùm enim moram Legatorum excusaret, quos à synodo Romana Constantinus expectabat; *Numerosa multitudo nostrorum*, inquit, *usque ad Oceani regiones extenditur, cujus itineris longinquitas in multi temporis cursum protelatur. Sperabamus deinde de Britannia Theodorum confamulum & coëpiscopum nostrum magnæ insulæ Britanniæ Archiepiscopum & Philosophum, cum aliis qui ibidem usque hactenus demorantur, exinde ad nostram humilitatem conjungere, atque diversos hujus Concilij Episcopos in diversis regionibus constitutos, ut à generalitate totius Concilij servilis*

Epistola Agathonis & Synodi Romanæ Act. 4. Concilij VI. [illegible]

noſtra ſuggeſtio fieret, ne ſi pars tantùm quod agebatur cogneſceret, partem lateret. Et maximè quia in medio gentium tam Longobardorum, quàmque Sclavorum, necnon Francorum, & Gothorum, atque Britannorum, plurimi confamulorum noſtrorum eſſe noſcuntur, & qui de hoc curiosè ſatagere non deſiſtunt, ut cognoſcant quid in cauſſa apoſtolicæ fidei peragatur.

VIII. Inter ceteras autem Occidentis provincias, quæ ſedis apoſtolicæ principatum & jus illud Patriarchicum ad Eccleſiarum diſſitarum rationes accommodatum colebant, illuſtriorem ſemper locum obtinuerunt Eccleſiæ Gallicanæ. Gallias enim recenſet Innocentius, cùm de Eccleſiis à Romana ſede inſtitutis verba facit. Cui adſtipulantur Epiſcopi Gallicani in epiſtola ad Leonem, cùm inde religionis fontem & originem manaſſe in Gallias profitentur. Idem ille Innocentius teſtatur etiam Galliarum Epiſcopos de majoribus cauſis ex veteri conſuetudine ad Romanam Eccleſiam retuliſſe. Imò verò & Legatos ſuos ad Concilium Romanum miſiſſe, cùm fidei cauſſa adversùs hæreticos eſſet ſtatuenda, docet Synodus Romana habita ſub Damaſo apud Theodoretum: Et Occidentalium Synodus ſub Agathone, cui tres Legati Galliarum interfuere. Quare, ut antea dicebam, apud Gallos Eccleſiæ Romanæ reverentia eo ſemper nomine floruit, quòd eſſet communionis eccleſiaſticæ caput per univerſam Eccleſiam, & ſpeciali quodam jure per omnes Occidentis provincias. Ea de cauſſa in ſynodo Galliarum à Pippino & Carolomanno Ducibus coacta anno DCCXLIII. Galli profeſſi ſunt, ut teſtatur Bonifacius Moguntinus, *Vnitatem & ſubjectionem Romanæ Eccleſiæ ſine tenus vitæ velle ſervare, ſancto Petro & ejus Vicario velle ſubjici.* Non deſciverunt poſterià tam laudabili & neceſſario propoſito; quin potiùs omnibus ſeculis Reges Chriſtianiſſimi, ipsúmque Eccleſiæ Gallicanæ corpus, egregiis facinoribus ſcriptíſque monumentis teſtatum fecerunt nihil eſſe ſibi antiquius quàm ut antiquam conſuetudinem à jure divino manantem, quæ reverentiam apoſtolicæ ſedis ipſiúſque communionem exigit, frequentiſſimis officiis renovarent.

Innoc. in ep. ad Decentium.

Innoc. ad Victricium Rotomag.

Theodor. l. ... Epiſt. Conc. Rom. ſub Agathon.

Bonifacius epiſt. 105.

CAPVT VIII.

Synopſis.

I. Auctoritas Romani Pontificis in condendis legibus eccleſiaſticis. Dictata Gregorij VII. Regula Baſilij, Canones non condi ab uno Epiſcopo. Et Iulij, Romanum Epiſcopum eſſe præcipuum, non ſolum.

II. Quidquid ſedes apoſtolica ſancit, pro lege habendum, ex conſtitutione Valentiniani. Vſus Codicis Theodoſiani in Gallia in rebus civilibus & eccleſiaſticis. Illuſtratus Agathias.

III. Valentinianus non tribuit eam auctoritatem Romanis Pontificibus, ſed fovit. Antè, generalia decreta edebant. Vt Liberius in controverſia de baptiſmo Arrianorum. Iuſtitia decreti nihil detrahit de auctoritate decernentis.

IV. Siricius aliquot decretis diſciplinam juvit. Superiores Clericos ab uſu uxorum abſtinere juſſit; conſuetudinem in legem vertens, pœnâ adjectâ, auctoritate ſedis ſuæ.

V. Decreta Innocentij per Occidentem, etiam in Antiochenam Eccleſiam. Vnde illuſtratur Concilij Epheſini locus, de Romana Eccleſiæ jure in Antiochenam.

VI. Zozimi Decreta adversùs monachorum & laicorum ambitum per provincias miſſa. De intempeſtivis Neophytorum ordinationibus, quibus pœnam addidit, & prohibitionem extendit. Qui dicerentur Neophyti. Celeſtini decreta ante Valentiniani legem. Poſteriores Pontifices potiori jure in id incubuerunt.

I. A COMMUNIONIS cum Romana Eccleſia neceſſitate ad eam auctoritatem inſpiciendam accedamus qua per Gallias, ac per univerſas, potiſſimùm Occidentis, ac etiam aliquando per Orientis provincias, non reluctantibus Epiſcopis, aut Imperatoribus, potita eſt. Hoc in tribus articulis præcipuè verſatur, qui ſummæ juriſdictioni competere ſolent; nempe in legibus ferendis, in judiciis ſine provocatione reddendis, & in ea dignitate Principis, ut à nemine judicetur.

Primum illud condendarum legum privilegium in negotiis eccleſiaſticis, quod Romano Pontifici aſſerimus, ab adulatione profectum illi exiſtimabunt qui poſtremis Eccleſiæ ſeculis poteſtatem illam ad ſe Pontifices revocaſſe putant, ut ſe Conciliorum auctoritati vel æquarent vel præferrent, quique jus illud à Gregorio VII. Romanæ ſedi vindicatum ſibi perſuadent, his verbis, quæ in illius Dictatis habentur: *Quòd illi ſoli licet pro temporis neceſſitate novas leges condere.* Alienum à veteris Eccleſiæ diſciplina dicent ut canones Eccleſiis condantur ab uno tantùm Epiſcopo; cùm id Epiſcoporum cœtui competat, ut è Baſilio obſervavit Photius in Nomocanone. Addent contendiſſe Iulium cum Orientalibus, Eccleſiæ Vniverſæ regulas conſtitui non poſſe, Romano Epiſcopo inconſulto. Vnde Socrates & Sozomenus hauſerunt, Eccleſiæ Romanæ hoc eſſe privilegium, ut ſine illius ſententia canones Eccleſiis non præfigantur. Sed ex eo tantùm confici, in conſortium legum ferendarum adſcitum Epiſcopum Romanum, imò &

Dictata Greg. VII. in ejus Regeſto.

Photius in Nomoc. T. 1. c. 4. ... Iulius apud Athan. Apol. 2. Socrates lib. 2. c. 17. ... Sozomenus. ... Karoliſæ.

Vide lib. 5. c. 7.

primum illi suffragium delatum, (quod prærogativam suffragij dixere veteres, cùm de principibus Romanis loquerentur) non autem factum ut solus sibi jura illa vindicet. Potiorem eum fuisse, non solum.

II. Tamen discedere non possum ab eo privilegio quod tributum fuisse Romanæ sedi veteres Imperatores agnoscunt; præcipuè cùm antiquæ regulæ Basilij & Iulij non adversetur. Hilarius Episcopus Arelatensis metropolitana dignitate cognitione Leonis I. Summi Pontificis in Concilio Romano habita dejectus est anno CCCCXLV. Quam sententiam Valentiniani Imperatoris rescripto muniri, ut illius executio nulla cavillatione impediretur, Leo facilè impetravit. Sed illius Constitutionis expendenda sunt verba, quæ Novatoribus hujus seculi sanguinem suffundere possunt: *Cùm igitur*, inquit, *sedis apostolicæ primatum B. Petri meritum, qui est princeps sacerdotalis coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, sacræ etiam synodi firmarit auctoritas.* Ex eo scilicet primatu comparat argumentum, quo fulciantur ea quæ deinceps statuit de jure ferendarum legum, his verbis: *Verùm ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur, hoc perenni sanctione decernimus ne quid tam Episcopis Gallicanis quàm aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis Papæ vrbis æternæ tentare: sed illis omnibúsque pro lege sit quidquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas.* Hæc novella Valentiniani III. Constitutio Codici Theodosiano adjuncta est; cujus Codicis usus apud Gallos, Romanæ Legis nomine, in rebus ecclesiasticis invaluit. Id docent & canon primus Concilij Aurelianensis congregati anno DXI. & canon XX. & XXI. Synodi Turonensis II. anno DLXVII. & Hincmarus Remensis Archiepiscopus. Imò etiam ex Clotarij Regis edicto, Romanis legibus Codice Theodosiano comprehensis, Romanorum, id est, Gallorum, qui à Francis non trahebant originem, contentiones dirimebantur. Vnde illustrari debet insignis Agathiæ locus; qui ait Francos politia Romana utplurimum uti, & *Legibus iisdem.* Itaque profiteri possumus Valentiniani Constitutionem per Gallias vim legis, etiam post deletum Imperium Romanum, consensu & edicto Regum obtinuisse.

Can. 1. Conc. Aurel. *De homicidiis, adulteriis, & furtis. si ad Ecclesias confugerint, id observandum decernimus quod ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit.* c. XX. Syn. Tur. *Quia etiam Lex Romana constituit.* c. XXI. *Sacra sententia legum.* Edictum Clotarij anno 560. *Inter Romanos negotia causarum Romanis legibus præcipimus terminari.* Agathias Histor. l. 1.

III. Nolim tamen quod è Valentiniano protuli, eo sensu accipi, ac si tum primùm legis ferendæ auctoritas sedi apostolicæ à Principe collata esset, cùm tantùm eo rescripto fota sit & confirmata. Etenim ante hujus Constitutionis promulgationem, decreta quædam generalia à Romanis Pontificibus edebantur, quæ missa per provincias, disciplinæ ecclesiasticæ ordinem ubique sancirent. Quæ à Liberio profecta sunt, ejus sunt generis, ut dignitate primum locum sibi facilè vindicent. Trecentis è toto Occidente, per literas Constantij Principis, evocatis Ariminum Italiæ urbem Episcopis, & dolo aut minis eò adactis ut *Consubstantialis* vocem è formula fidei Nicææ edita delerent, Liberius, qui Concilio Ariminensi non interfuerat, Concilij istius profanam sententiam, utpote fidei & Nicænæ formulæ adversam, decretis suis infregit; hoc insuper addito, in quo à plurimis peccabatur, ne baptizati ab Arrianis ad denuo suscipiendum baptisma redigerentur; decretáque sua hac de re edita per provincias emisit, ut testatur Siricius Pontifex his verbis: *Quod non licet,* (id est, Baptismum ab Arrianis collatum iterari) *cùm hoc fieri & Apostolus vetet, & Canones contradicant, & post cassatum Ariminense Concilium, missa ad provincias à venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio generalia decreta prohibeant.* Damnatio à Liberio de Synodi Romanæ sententia in Concilium Ariminense prolata, omnes Occidentis Episcopos, qui se Arrianos esse mirabantur, ut loquar cum Hieronymo, eò adegit, ut per provincias frequentibus synodis habitis, quam in Generali Concilio perfidiam amplexi erant, saniori mente damnarent, & Liberij communioni, à qua exciderant, hoc pacto restituerentur. Hoc testatur Orientalibus Episcopis ipse Liberius: *Omnes illi ferè Episcopi, qui Arimini convenerant, quique vel fallacibus inescati illecebris, vel vi compulsi, à fide tum quidem desciverant, nunc tamen ad sanam mentem reversi, fidei formulæ ab Episcopis Arimini convocatis editæ anathema denuntiarunt, & fidei catholicæ & apostolicæ Nicææ confirmatæ subscripserunt, & nobiscum jam unà communicant.* Quòd autem sincera fides & Canonum disciplina his decretis confirmatur, eorum quidem justitiam commendat, nihil autem de auctoritate Pontificis detrahit: quæ in eo viget, quòd Decreta illa generalia sint, & per provincias mittantur, ad exemplum edictorum & principalium constitutionum, nec circumscripta sint finibus Romanæ Diœceseos, ut ceterorum Patriarcharum Decreta, quæ suis cujusque Diœcesibus continentur.

Siricius in Decretis c. 1.

Liberius ep. ad Orientales.

IV. Qui secuti sunt Liberium Pontifices, Constitutis generalibus, fidei & disciplinæ caverunt, ante Valentiniani Imperium. Siricius (cujus tempus confertur

in annum CCCXXCV. ſtatim ab obitu Damaſi) conſultationi Himerij Tarraconenſis Epiſcopi ea reſcripſit quæ ab omnibus cuſtodiri jubet. Sanè totius epiſtolæ contextus id unum ſpirat, ut non ſolùm Epiſcopi quinque provinciarum Hiſpaniæ ſuis Decretis pareant, ſed omnes in univerſum Sacerdotes & Clerici. Enimuero quibuſdam in locis vis illa præcipiendi ſeſe prodit; ut capite VIII. quo cavetur ne inexploratæ vitæ homines, quibus etiam fuerint numeroſa conjugia, ad Cleri dignitates promoveantur. Hanc definitionem verbis iſtis claudit: *Quid ab univerſis poſt hæc Eccleſiis ſequendum ſit, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus.* Quin & decreta ſua canonibus exæquat, his verbis: *Quanquam ſtatuta ſedis apoſtolicæ, vel Canonum venerabilia definita, nulli ignorare ſit liberum.* In nullo autem capite illuſtriùs emicat eximia illa ſedis apoſtolicæ auctoritas quàm in ea Conſtitutione Siricij quæ Sacerdotibus, Preſbyteris, & Miniſtris fibulam impoſuit, & uſu conjugum, quas duxerant ante ordinationem, ſeverè interdixit. Scio equidem tres illos gradus Vniverſalis Eccleſiæ conſuetudine (cujus teſtes ſunt locupletiſſimi Euſebius, Hieronymus, Ambroſius, & Epiphanius) ad eam temperantiam aſtrictos fuiſſe. Sed multum intereſt inter Conſuetudinem & Legem. Conſuetudo violata, pudore contemptores plectit; Lex verò contumaces gradibus ſuis mulctat. Paphnucius, cùm de hac lege in Nicæno Concilio ſancienda ageretur, ſcilicet ut ſuperioris gradus Clerici ab uxoribus ſuis abſtinerent, ab ea promulganda Patres avertit, relinquendóſque conſilio ſuo Clericos hac in parte ſuaſit; cùm ſatis cælibatui proſpectum videretur canone Neocæſarienſi, quo cautum eſt ne Preſbyter uxorem ducat, alioqui gradu ſuo pellatur; ut docent Socrates, Sozomenus, & Gelaſius Cyzicenus; quorum narratio apud me nulla ſuſpicione laborat, licèt viris celeberrimis aliud videatur. Sed quod in Concilio Nicæno tentatum fuerat, ratione temporum ſuadente Siricius in neceſſitatem vertit, & conſuetudini vires legis addidit, pœnis in contemptores inflictis, ſedis ſuæ auctoritate. *Hi verò*, inquit, *qui illiciti privilegij excuſatione nituntur, & ſibi aſſerunt veteri hoc lege conceſſum, noverint ſe ab omni eccleſiaſtico honore, quo indignè uſi ſunt, apoſtolicæ ſedis auctoritate dejectos.* His verbis planum facit pœnam illam è veteri conſuetudine non eſſe profectam, ſed nunc primùm à ſe ex privilegio ſedis ſuæ ſancitam. Quod etiam eleganter colligitur ex Innocentio, qui aliquot annis poſt Siricij conſtitutum veniam legis facit iis quibus nondum fuerat nota. *Si ad aliquos*, inquit, *forma illa eccleſiaſticæ vitæ pariter & diſciplinæ, quæ ab Epiſcopo Siricio ad provincias commeavit, non probatur perveniſſe, his ignorationis venia remittetur, ita ut de cetero penitùs incipiant abſtinere.* Subdit verò: *Si qui autem ſciſſe formam vivendi miſſam à Siricio deteguntur, neque ſtatim cupiditates libidinis abjeciſſe, illi ſunt modis omnibus abjiciendi, qui poſt admonitionem cognitam, præponendam arbitrati ſunt voluptatem.* Hæc juris ignorantia locum habet ratione pœnæ novo quodam jure, quod nondum ſatis cognitum eſt, decretæ; non verò ſi qua legibus antiquis pœna indicta eſſet; à quibus ſe tueri ignorantiâ juris nemo poteſt, ut docent Iuriſconſulti.

Porrò iſthæc Siricij conſtitutio non ſolis Vrbicariæ Diœceſeos vel etiam Italiæ finibus concluſa eſt, ſed etiam ad Africanas provincias commeavit. Africani nulla certa lege ſcripta ad continentiam illam Clericorum obſtringebantur ante Concilium quod Synodum Carthaginenſem ſub Genetlio habitam anteceſſit. Etenim ſecundo canone hujus ſynodi (quæ coacta eſt anno CCCXC.) refertur, *in Concilio præterito*, cùm de continentiæ & caſtitatis moderatione tractaretur, tres gradus Epiſcoporum, Preſbyterorum, & Diaconarum, *conſcriptione quadam, caſtitati per conſecrationes annexos fuiſſe.* Vnde conſtat tunc primùm, *in Concilio præterito*, id eſt, ad ſummum anno CCCLXXXVIII. ea de re ſcriptam fuiſſe legem apud Africanos. Atqui Siricij epiſtola ad eoſdem decreta fuerat in ſynodo Romana anno CCCLXXXVI. ut neceſſe ſit, poſt tempora Siriciani conſtituti, ante annum CCCXC. de hac continentia tractaſſe Concilium Africanum. Cujus definitio, ob quorundam refragationes, renovanda fuit canone ſecundo dictæ ſynodi Carthaginenſis habitæ ſub Genetlio. Porrò ut proniores redderentur Clerici ad ejus continentiæ obſervationem, Patres, exemplo Siricij, eam ab Apoſtolis & ab ipſo antiquitatis uſu arceſſunt. Continentiam enim & pudicitiam, quam Epiſcopis præſcribit Apoſtolus, ad hanc ſpeciem, interpretatione ſua ex uſu petita, non ineleganter trahunt; etſi prima hujus diſciplinæ neceſſitas à Siricij conſtitutione & à priore Concilio Africano initium ſumpſerit. Quare non abſque ratione in Concilio Carthaginenſi V. habito anno CCCXCVIII. cùm de incontinentia Clericorum referretur, placuit Patribus Epiſcopos, Preſbyteros, & Diaconos ab

Siricius in Decretis c. VIII. & XV.

Euſeb. lib. 1. Dem. Evang. c. 9. Epiph. hæreſ. 59. Ambroſ. de Offic. l. 1 cap. ult. Hieron. lib. 1. adverſus Iovin. & ſæpe alibi.

Conc. Neocæſar. cap. 1. quod Concilium editum eſt ante Concilium Nicænum. Socrates lib. 1 cap. 8. Sozom. lib. 1. c. 11. Gelaſius Cyzicen.

Siricius in Decretis cap. 7.

Innoc. in Decr. c. 21.

Conc. Carth. II. c. 2.

Conc. Carth. V. c. 3.

vxoribus abstinere, *secundùm priora statuta*, id est, juxta duorum Conciliorum antecedentium definitionem. Tandem in Zellensi Concilio dubitantibus Episcopis quid binis Siricij epistolis ad Africanos constitutum fuisset, relectæ illæ anno CDXVIII. & juxta earum præscriptum decreta sunt iterum aliquot disciplinæ capita; quorum summam retulit Ferrandus Diaconus in Breviatione Canonum. Inter cetera verò capita non omissum est illud quod Clericorum continentiam sancit.

Concil Zellensis fragmentum sub Zozimo, quod vulgò Telense dicitur. Ferrandus Diac. Tit. 16. *Vt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi ab uxoribus abstineant.* Conc. Charth. c. 1. Conc. Zellense.

Macedonia quoque, Thessalia, & Græcia, quæ inter Occidentis Ecclesias recensebantur, hujus constitutionis observatione à finitimis Orientis Ecclesiis dissidebant. Etenim Socrates dum varias provinciarum consuetudines in jejuniis & aliis disciplinæ capitibus enumerat, hanc in Thessalia, Thessalonica, Macedonia, & Græcia incia invaluisse observat, ut Clero dejiciatur qui non abstinuerit ab uxore, etiam legitimè ante ordinationem ducta: quamvis, ut scribit idem auctor, in Oriente hoc quidem ab Episcopis & illustrioribus Clericis custodiretur, sed nulla legis necessitate adstrictis. Non meminit quidem Socrates constitutionis à Siricio editæ, qua Macedonicæ Diœceseos Episcopi tenerentur. Sed qui *dejectionis* pœnam in Macedonia, Thessalia, & Græcia inflictam considerabit, non eam aliunde repetere poterit quàm à prima illius origine, id est, à Siricij auctoritate, qui Socratis historiam quinquaginta annis antecessit.

Socrates, lib. 5. Histor. c. 22. Γεγόνασι κληρικοὶ ἐν Θετταλίᾳ, id est, in Thessalia. διὸ τὸ μὴ γαμεῖσθαι οὐκ ἀπεκλείσθησαν τοῦ κλήρου, μᾶλλον δὲ ἀντέσχον συγχωρησάντων αὐτῷ τῶν ἐκκλησιῶν γίνεται. infra συλλογισάμενοι δὲ ὅτι ἐν τῇ Θετταλονίκῃ καὶ αὐτῇ Μακεδονίᾳ, καὶ Ἑλλάδι.

V. Innocentius ipse Decretis suis Occidentis Ecclesias ornavit; imò & ipsam Antiochenam Ecclesiam, quæ caput est Orientalis Diœceseos, constitutis suis disposuit. Etenim cùm de jure ordinationum suborta esset apud Episcopos illarum partium contentio, hinc ex usu quodam provinciarum suarum ordinationes Metropolitanis sibi vindicantibus, inde Alexandro Episcopo Antiocheno, Episcoporum non solùm provinciæ suæ, sed etiam totius Diœceseos Orientalis ordinandorum jus sibi ex præscripto Concilij Nicæni asserente; Innocentius consultus rescripsit quæ illi æquiora videbantur, qúæque vim suam per Orientem obtinuerunt; ita ut Antiochenus Episcopus plenam ordinationum auctoritatem receperit. Hinc est (ut mihi quidem videtur) quòd triginta exinde annis elapsis, Iuvenalis Episcopus Hierosolymorum in Concilio Ephesino dixit, morem invaluisse, ut sedes Antiochena ex apostolica quadam consuetudine à Romano Episcopo disponeretur, & judicium acciperet. Qui locus satis obscurus erit, nisi hinc lucem accipiat. Certum quidem est Pauli Samosateni Antiochiæ Episcopi causam ultimo judicio in Concilio Romano decisam. quod referri potest ad τὸ διπλοῦν θρόνου. Sed nihil est quod respondeat τῷ ἑνὶ θρόνῳ, præter Decreta Innocentij.

Extant decreta Innocentij in Codice Canonum Eccl. Rom.

Innoc. in Decret. tit. 45. 46. 47. Ephes. Concil. part. 3. Act. 4. μᾶλλον δὲ ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου Ἀττικοῦ τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ἀντιοχέων πόλεως ἐκκλησίας ἐκκλησίας ἐκ παραδόσεως ἰδίας ἔσχεν, ὅτι καὶ παρὰ τοῦ μακαρίου.

Zozimus monachorum (*quorum*, inquit ille, *solitudo omni frequentia major erat*) & laïcorum ambitum, qui ad episcopatum contendebant, literis ad Gallias, Hispaniásque, imò & in ipsam Africam transmissis, repressit, decretúmque suum pœnâ sancivit. *Sciet quisquis hoc postposita patrum & apostolicæ sedis auctoritate neglexerit, à nobis districtiùs vindicandum; ut loci sui minimè dubitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones impune posse tentari. Contumeliæ enim studio fit quidquid interdictum toties usurpatur.* Sanè vetita fuerat à Paulo, & à Concilio Nicæno, festinata Neophytorum ordinatio; sed de Neophytis loquebantur qui recens essent fidei inserti. Inde tractum exemplum, ut Neophyti dicerentur novitij Clerici, & nuper è monachorum vel laïcorum numero in Clerum adscripti, quos ad summum sacerdotium statim non admitti debere Concilij Sardinensis canone XIII. decretum fuerat; sed nullo metu pœnæ coërcebantur. Hanc auctoritate sua Zozimus addidit contra novitios istos Clericos, quos ipse post Concilium Sardicense Neophytos appellat; & ad Presbyterij & Diaconatus gradum prohibitionem extendit, ut docet ipse in epistola ad Patroclum Arelatensem: *Si enim Apostolus Neophytum sacerdotio non statim cumulari jubet, & hoc idem Canonum statuta sanxerunt; hoc addimus nostra sententia, ut quisquis de cetero vel summo sacerdotio vel presbyterij gradu vel diaconatus crediderit cumulandum, sciat & se gradus sui subire jacturam, nec in illum valitura esse quæ contulit, ut saltem ab ordinatione præcipiti metus iste summoveat quos examinata discussio coërcere debuisset.*

Zozimus in Decr. c. 1. & 2.

Timoth. 5. Concil. Nic. can. 2.

De Neophytis aliis vide Sirmondum in Notis ad Goffrid. Vindoc. lib. 1. ep. 5.

Quid commemorem Celestinum? qui literis ad Episcopos Viennensis & Narbonensis provinciæ datis, se in speculis à Deo constitutum officij sui instinctu provocari dicit ut ab illicitis revocet, & vigilantiæ suæ diligentiam comprobando, quæ coërcenda sunt resecet, & *quæ observanda sunt sanciat*; statímque regulas quamplurimas decernit de iis quæ ad Clericorum quendam amictum superstitiosum vitandum, qui in Ecclesiis Gallicanis inoleverat, & quæ ad ordinationes pertinent. Ex quibus omnibus vel morosissimo cuique liquidò constare poterit, apostolicam sedem, ante Va-

lentiniani rescriptum, decretorum suorum per provincias mittendorum tenuisse. Quod à Leone, Hilaro, Gelasio, & ceteris Pontificibus tantò robustiùs usurpatum fuit, quòd existimarent ea *convelli non posse quæ & sacerdotali ecclesiastica præceptione fulcirentur & regia*; ut Hilarus Papa loquitur in epistola sua ad Galliarum Episcopos.

Hilarus ep. 11.

CAPVT IX.

Synopsis.

I. His decretis fides & disciplina constituta, & novitas exclusa. Forma antiqua Romanæ Ecclesiæ ceteris præscripta, ex Innocentio, Liberio, & Leone.

II. Lex Valentiniani asserta adversùs Novatores: Quæ Leges condendas à Romano Pontifice pro bono disciplinæ statuit; ut docent Leo & Hilarus Papa.

III. Decreta discussa in Concilio Romano, è Leone. Sed solius Pontificis nomine edebantur.

IV. Sincera Decreta collegit Dionysius Exiguus. Recepta fuere in Gallia, è Concilio Turonensi. E Codice Dionysij, dono sibi ab Hadriano dato, varia capita in Capitularium libros Carolus M. transcripsit. Et decretis parendum sancivit.

V. Quique Pontifices decreta condere possunt, ut docet Concilium Pontigonense.

VI. Quod admissum à posteris in Gallia, docent Decretalium volumina.

VII. Decretales editæ de assensu Cardinalium. Eorum auctoritas, è Damiano, Bernardo, Othone Frisingensi, Ostiensi, & Turrecremata.

VIII. Hodie eorum assensus non censetur necessarius.

I. DECRETA quidem ista generalia non de nullius momenti rebus edebantur; sed ad constituendam canonum Nicænorum executionem, ad veteris disciplinæ mores novis pœnis sanciendos, & ut via præcluderetur novitati, quæ fidei sinceritatem aut disciplinæ tenorem corrumpere posset; in id præcipuè incumbendo, ut Ecclesiæ Romanæ norma velut ab optimo institutionum capite per omnes provincias diffunderetur. Variis in locis Innocentius hanc sententiam testatur, sed maximè in epistola ad Victricium Rotomagensem, his verbis: *Propter eos igitur qui vel ignorantia vel desidia non tenent ecclesiasticam disciplinam, & multa non præsumenda præsumunt, rectè postulasti ut in illis partibus, istiusmodi quam tenet Ecclesia Romana, forma servetur. Non quò nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari cupiamus, quæ tamen apostolica & patrum traditione sunt constituta.* Quæ verba Innocentij transcripta videntur ex epistola Siricij ad Africanos. Rectè itaque & ex ordine Liberius Constantio Imperatori, qui ejus in tuendis Concilij Romani Decretis pervicacia lædebatur, rescripsit in hæc verba: *Nunquam mea statuta, sed apostolica ut essent semper firmata & custodita perfeci, secutus ordinem morémque majorum, nihil addi episcopatui Vrbis Romæ, nihil minui passus sum.* Maximus ille Pontifex Leo, qui Valentiniani rescriptum impetravit, quis sui animi motus esset, quámque rationem in condendis Decretis sequeretur, satis explicavit, cùm *omnia Decretalia Constituta tam beatæ recordationis Innocentij, quàm omnium decessorum suorum, quæ de ecclesiasticis ordinibus & de Canonum promulgatæ sunt disciplinis*, custodiri mandat.

Leo in Decretis Tit. 3.

II. Quare frustra sunt hujus seculi Novatores, cùm odio in Romanam sedem perciti, & Leonem ambitionis reum faciunt; & remissioris animi nimiæque facilitatis Valentinianum damnant, quòd perenni Edicto apostolicæ sedis auctoritatem tam effuso sermone amplificaverit, ut quidquid illa sanxerit, omnibus Episcopis pro lege habeatur; atque ideo illis ecclesiastica disciplina prædæ cuidam exposita esse videatur, unius hominis arbitrio, qui studio rei augendæ, aut privatis odiis, abripi se in transversum patiatur. Etenim Leo Pontifex auctoritatem apostolicæ sedis non aliò inflectendam putat, quàm ut disciplinæ & fidei per eam prospiciatur: *Non nova instituentes, sed vetera renovantes; ut in status consuetudine, quæ à nostris Patribus nobis est tradita, perduremus*, inquit ille in epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis. Imò verò nec ipse Valentinianus aliud cogitavit peremptoriis illis verbis, quibus jussit ut pro lege sit omnibus Episcopis quidquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas. Etenim quò illa tendere debeant satis explicuit superioribus verbis: *Ne levis saltem inter Ecclesias turba nascatur, vel in aliquo minui religionis disciplina videatur.* Quid dicam ampliùs? Nempe Hilarum Papam in eam omnino sententiam disertissimis verbis Edictum Valentiniani interpretatum fuisse in epistola ad Galliarum Episcopos: *Quia*, inquit, *Christianorum quoque Principum lege decretum est ut quidquid Ecclesiis earúmque rectoribus pro quiete omnium Domini Sacerdotum, atque ipsius observantia disciplinæ, in auferendis confusionibus, apostolicæ sedis antistes suo pronuntiasset examine, veneranter accipi tenacitérque servari cum suis plebibus caritas vestra cognosceret; nec unquam possent convelli quæ & sacerdotali ecclesiastica præceptione fulcirentur & regia.*

Novella Valentin.

Hilarus ep. 11. ad Episcopos Galliar.

III. Quæ Decreta eò maturiùs perpensa

erant, quòd non impetu quodam cœco, & nulla habita cum Concilio collocutione, sed rebus diligenti & sollicito examine in Concilio Romanæ Diœceseos discussis, ferrentur. Quod Leo docuit in epistola Decretali: *Quoniam adjuvante gratia Dei facilius poterit provideri ut in Ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores; cùm coram beatissimo Petro Apostolo id semper in commune tractandum sit, ut omnia ipsius Constituta canonúmque Decreta apud omnes Domini Sacerdotes inviolata permaneant.* Etsi enim solius Romani Pontificis nomen præferrent, non inde sequitur nullos adhibitos fuisse in consilium Episcopos. Sed dignitati sedis id collatum fuit, quia apud eam erat τὸ κῦρος rerum agendarum, ut profitetur Iulius, & Synodus Romana sub Felice, iis locis qui à me relati sunt capite VI. §. 2. & 3.

Leo in Decret. c. 13.

IV. Sincera Summorum Pontificum Decreta in unum corpus redegit Dionysius Exiguus Abbas, qui ante annum quingentesimum floruit, eáque Canonum Collectioni adjunxit. Auspicatur Collectionem à Siricio, ad Hormisdam; quæ ducentis & quinque articulis continetur: quibus deinde addita fuerunt Gregorij II. constituta, decem & septem capitibus comprehensa. Hoc Canonum & Decretorum Corpus apud omnes Occidentis provincias vim legis obtinuit, statim atque à Dionysio editum fuit. De Africa abundè testabitur Cresconius Africanus; qui in suo Canonum Breviario per Titulos digesto, Romanorum Pontificum à Siricio ad Gelasium Decreta laudat, distincta iisdem numeris qui habentur apud Dionysium. Quo autem cultu exciperentur ab Episcopis Gallicanis docet Concilium Turonense II. anno DLXVII. habitum, quod de virginibus castitatem professis juxta Paulum & sententiam Innocentij Papæ decernit. qua relata, addit: *Quis Sacerdotum contra Decreta talia, quæ à sede apostolica processerunt, agere præsumat.* Infrà: *Quorum auctorum valere possit prædicatio, nisi quos sedes apostolica semper aut intromisit, aut apocryphos fecit, & patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcepit auctoritas.* Hunc Codicem Canonum, (qui Moguntiæ excusus est anno MDXXV. deinde Parisiis anno MDCIX.) ut in Occidentalibus Ecclesiis disciplina canonica restitueretur, Hadrianus I. Carolo Magno Regi dono dedit circa annum DCCLXXXVII. Id enim declarant plurima quæ, teste V. Cl. R. P. Sirmondo, in Bibliothecis Galliæ visuntur Collectionis hujus exemplaria: quorum in fronte, velut oblati muneris dedicatio, præfixa est Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum literis hunc titulum reddit, *Domino Excell. Filio Carulo Regi Hadrianus Papa.* Vnde statim occasionem arripuit Carolus Episcopus admonendi Edicto suo, ut Canonum & Decretorum executioni invigilarent: atque adeo ipsa Decretorum capita, quæ pro temporis ratione necessaria videbantur, in Capitulare Aquisgranense datum anno DCCLXXXIX. ex hoc Codice transcripsit. Quinimo ut palam faceret quo in loco haberentur illa Decreta, capite LVIII. docuit: *Si quis Sacerdotum contra Constituta Decretalia præsumptiosè agat, & corrigi nolens, ab officio suo submoveatur.* Quod in Capitularium libros ab Ansegiso relatum est. Vt autem apertiùs sententiam suam promeret, Constitutorum apostolicæ sedis reverentiam sanciendam putavit lege quidem sua, sed iisdem verbis quæ in Capitulis ab Hadriano Pontifice Angilramno Episcopo Metensi datis continebantur: *Constitutiones contra Canones & Decreta Præsulum Romanorum, vel bonos mores, nullius sunt momenti.*

Cresconius in Breviar. Can.

Conc. Turon. II. can. 20.

Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ.

V. Cl. Iacob. Sirm. Tom. II. Conc. Gall. ad annum 787.

Capitular. A. quisg. c. 58.

Capit. lib. 1. c. 58.

8 Capitulis Hadr. c. 19. lib. 7. Capit. c. 205.

Non eandem verò apud Gallos vim obtinuerunt Decretales illæ epistolæ quæ antiquorum Pontificum Clementis & ceterorum nomine usque ad Siricium circumferuntur, quas Isidori Collectio est complexa: de quibus inter Nicolaum primum & Hincmarum non levis controversia mota est; de qua dicetur uberiùs libro III.

V. Porrò cùm Hincmarus de epistolarum illarum Decretalium viribus disputaret, non ea fuit Gallorum sententia quin Pontificibus Romanis liberum esset, quemadmodum & eorum decessoribus fuerat olim, Decreta condere ad sanciendam disciplinam, cùm bono publico id profuturum existimarent. Quod illustriori testimonio comprobare non possum quàm eo canone qui decretus fuit à plenario totius Galliæ Concilio, id est, ab Episcopis & Proceribus regni à Carolo Calvo Rege Pontigone coactis, ubi inter ceteros aderat Hincmarus Remensis anno DCCCLXXVI. *Vt honor domno & spiritali Patri nostro Ioanni Summo Pontifici, & venerabili Vniversali Papæ, ab omnibus conservetur; & quæ secundùm sacrum suum ministerium auctoritate apostolica decreverit, cum summa veneratione ab omnibus suscipiantur, & debita illi obedientia in omnibus conservetur.*

Conc. Pontig. can. 1.

VI. Quam Decretis generalibus sedis apostolicæ Francorum Reges, quos secundæ Dynastiæ Principes vocamus, reverentiam detulerunt, eandem in posteros

Hugonis

Hugonis Regis, qui felicibus auſpiciis regnum Francorum indeptus eſt, propagatam fuiſſe, nemini dubium eſſe poterit qui immenſum illud Decretalium corpus ab Alexandro III. & Innocentio ceteriſque Pontificibus editarum reſpiciet. Eæ enim eccleſiaſticarum legum vires in judiciis & magiſtratuum regiorum tribunalibus obtinent; ſi paucas quaſdam epiſtolas Decretales demas, quæ uſu receptæ non ſunt, ob eas rationes quas alibi expendimus.

VII. Olim quidem unà cum ſynodorum tractatu negotia univerſalis Eccleſiæ procurabant Summi Pontifices. Sed poſterioribus temporibus in conſilium adhibuerunt Cardinales, poſtquam juraſſent, tempore inaugurationis, (juxta veterem formulam, quæ extat in Collectione Canonum Cardinalis Deuſdedit, & in libro Diurno Bibliothecæ Vaticanæ) ſe miniſterium ſuum cum conſilio Cardinalium geſturos. Vnde factum ut quamplurimæ Conſtitutiones de conſenſu Cardinalium factæ dicantur. Iam inde à Petri Damiani temporibus, id eſt, anno MLXI. Epiſcopi Cardinales eum locum tenebant, ut de illis Damianus dixerit: *Patriarcharum & Primatum jura tranſcendunt, & ſuper ipſos quoque Pontifices authenticam prævalent proferre cenſuram.* Vnde Coadjutores & Collaterales Papæ dicuntur à Bernardo; qui addit in eorum commendationem: *Annon eligendi de toto orbe, orbem judicaturi.* Eo tempore jus illud ſibi vindicabant Cardinales, ut unum eſſent cum Papa corpus ad univerſalem Eccleſiam ordinandam. Commoti enim contra Epiſcopos Gallicanos, & beatum Bernardum, quòd aliqua de fidei negotio definiviſſent, aiunt Eugenio: *Per nos tanquam per cardines univerſalis Eccleſiæ volvitur axis*; ut obſervavit Otho Friſingenſis; qui alia eorum verba ad Eugenium ſubdit: *Ecce Galli iſti etiam faciem noſtram contemnentes, ſuper capitulis quæ his diebus, nobis aſſidentibus, agitata ſunt, tanquam finitive ſententiæ ultimam manum imponendo, nobis inconſultis fidem ſuam ſcribere præſumpſerunt. Certè ſi in Oriente, utpote Alexandriæ, vel Antiochiæ, coram omnibus Patriarchis hujuſmodi tractaretur negotium, nihil firma ſtabilitate ſolidum ſine noſtra definiri valeret auctoritate.* Quare mirandum non eſt quod Oſtienſis Cardinalis docet, *Cardinalem loco univerſalis Eccleſiæ ſuum habere officium.* Ioannis de Turrecremata in eandem ſententiam hæc ſunt verba: *Dominorum Cardinalium conſilio & aſſenſu Summus Pontifex regit, diſponit, atque gubernat univerſalem Eccleſiam.*

VIII. Hodie tamen eo jure utitur Romanus Pontifex, ut eos quidem in conſilium adhibeat, ſed eorum aſſenſu non indigeat; teſtibus Illuſtr. Card. Bellarmino, Azorio, & ceteris ſcriptoribus.

Cap. Apoſtolicæ. de re judic. cap. 1. de ſchiſmat. cap. licet. cap. Eccleſ. de Elect. cap. 1. de renunc. in 6. cap. cùm inter. de conſuetud. Clem. ne Romani. Clem. plerique. de Elect. & paſſim in Bullis.

Bernard. de Conſid. l. 4. c. 4.

Otho Friſing. lib. 1. de Geſtis Frid. c. 57.

Ioan. de Turrecrem. lib. 1. de Eccleſ. c. 80.

CAPVT X.

Synopſis.

I. Iudicia Romani Pontificis in cauſis è provinciis delatis. Probatio difficilis, ſi jure appellationum nitatur, ante Concilium Sardicenſe.

II. Novaratio aperta, per Relationes, & Conſultationes. Quibus Principum Romanorum cognitio conſtabat.

III. Earum uſus in Eccleſia, in dubiis fidei & diſciplinæ. Ius Relationis ſuſcipiendæ Metropolitis & Patriarchis debetur, ex Hieronymo. Sed præcipuè Romano Pontifici ex Oriente & Occidente; ut probatur ex Hieronymo, & Cyrillo Alexandrino.

IV. In Occidente Relatio de dubiis fidei Romam miſſa à Conciliis Africanis, ut geſta firmarentur. Innocentius has Relationes ſedi ſuæ vindicat ex conſuetudine, & ex canone.

V. De dubia diſciplina referebatur ad ſedem apoſtolicam, è Siricio & Innocentio. Reſponſiones pro jure conſtituto habitæ.

VI. Ante Concilium Nicænum, cauſſæ dubiæ relatæ ad ſedem apoſtolicam ex conſuetudine, quæ confirmata eſt canone Concilij Nicæni, ut probatur ex Innocentio, nova interpretatione adhibita. Majores cauſſæ, id eſt, ambiguæ.

VII. Hincmari explicatio refellitur, qui alludi putat ad Sardicenſe Concilium.

VIII. Exemplum vetuſtiſſimum Relationis è Cypriano. Marcianus Arelatenſis Epiſcopus deponitur decreto Romani Pontificis, ad relationem Epiſcoporum Gallicanorum, ex ſententia Cypriani.

IX. Ante Concilium Sardicenſe Galli uſi Relationibus, & poſtea Appellationibus ad ſedem apoſtolicam.

X. De Relatione Conciliorum Generalium ad Summum Pontificem.

I. VT legis ferendæ jus, ita & ultima judicia penes Imperatores olim fuêre; qui aut ipſi cognitionem ſuſcipiebant, aut conceſſâ juriſdictione Præfectis prætorio, vel ceteris magiſtratibus, vice ſacra judicandi poteſtatem præbebant, appellandi ab eorum ſententiis facultate interdicta. Nunc inſpiciendum eſt, an Romani Pontificis judicia nulli eſſent appellationi obnoxia, & in eo conferri poſſent cum Cognitionibus Principis. Iudicia autem illa exercebantur, aut ratione habita eorum negotiorum quæ ad provinciam Romanæ metropoleos pertinebant, aut eorum quæ in ceteris provinciis oriebantur. Vtroque caſu, ab ipſius Eccleſiæ cunabulis, Pontifices ſuprema & principali in judiciis reddendis auctoritate viguerunt. Quod ad Romanam metropolim attinet; non eſt quòd diù in eo capite probando

hæream, cùm nemo unquam cogitarit eam provinciam aliûs Patriarchæ præceptis paruisse; imò verò qui sententiæ nostræ refragantur, non alio nitantur argumento, quàm rerum ecclesiasticarum ultima judicia unicuique synodo commissa fuisse. Sed articulus secundus magna contentione vexatur hodie à Novatoribus hujus seculi, & à viris quibusdam antiquitatis ecclesiasticæ peritissimis, qui Nicæno Concilio adeo sancitam synodorum provincialium auctoritatem putant, ut neque ipsis etiam Episcopis gradu suo dejectis appellandi facultas supereſſet. Vnde conficiatur nullam occasionem relictam, in qua se suprema illa in judiciis reddendis Romani Pontificis potestas explicaret. Sanè dubitandum non est quin magnis difficultatibus impedita sit hujus speciei probatio, si jure appellationum nitamur; quarum usus, ante Concilium Sardicense, est omnino controversus.

II. Sed alia via nobis aperienda est; quæ certum jus certis argumentis constituat. Duo ergo tempora expendenda sunt; unum, quod anterius est Concilio Sardicensi; alterum, quod est posterius. Si primorum temporum ratio habeatur, suprema quidem auctoritas cognitionum, etiam per Gallias, Pontifici asseretur; sed eo more qui in Consistorio Principis servabatur; non illo ordine qui apud tribunalia magistratuum invaluerat. Negotia ista non Appellationibus, sed Relationibus, vel Consultationibus ad sedem apostolicam missis expediebantur. Relatio & Consultatio promiscuè accipiuntur in Digestis, Codice Theodosiano, & Iustiniani; quas ad Principem mittebant Præsides provinciarum, & ipsi Præfecti prætorio, quando dubiæ litis occasio id exigebat. Quem relationum morem à Plinio secundo, cùm ad ordinandam Bithyniam & Pontum à Trajano Principe missus esset, frequenter usurpatum fuisse legimus.

De Relat. & Consult. Dig. C. Th. Iustin. & Novellis.

Plinius l. x. ep.

III. In Ecclesia duorum generum causis, Relationum vel Consultationum usus erat accommodatus; aut in iis quæ fidei controversæ, aut in iis quæ dubiæ disciplinæ capita respiciebant. Sanè in universum hoc dicere liceat, Relationum recipiendarum jus in Ecclesia, summarum sedium antistitibus competivisse; ne quis, cùm de Romana Ecclesia agitur, existimet me novam quandam auctoritatem in eo genere commentum fuisse. Id docebit egregiè Hieronymus; ex quo disces Episcopos aut Metropolitanis suis, aut Patriarchis, si de fide ageretur, referre debuisse. Etenim cum Ioanne Hyerosolymorum Episcopo, qui quidem de Origenis erroribus, quos plurimi velut redivivos amplectebantur in Palæstina, ad Theophilum Alexandriæ Archiepiscopum scripserat, Hieronymus graviter expostulavit, eo solùm nomine, quòd ad Cæsareæ Metropolitanum, vel Antiochiæ, quæ secundùm Nicænos canones Metropolis erat Orientis, ac proinde Palæstinæ, referre debuisset. Itaque ex eo colligitur evidentissimè, jura Relationum deberi Patriarchis. Ceterùm quia præ aliis Romana sedes principatu quodam vigebat, hinc factum ut Orientis & Occidentis synodicæ Consultationes ad Romanum Pontificem mitterentur, teste locupletissimo Hieronymo, qui se apud Damasum iis respondendis operam navasse profitetur in epistola ad Ageruchiam. Hinc est quòd Cyrillus Alexandrinus, cùm Nestorium crebrioribus literis ad saniorem mentem hortatus esset, perfidia hæretici illius in dies erumpente, rem omnem ad Celestinum *ex more Ecclesiarum* retulerit; ut ipse tanto morbo, qui in Ecclesia grassabatur, conjunctis viribus pro dignitate loci sui mederetur. Hoc testatur ipse Cyrillus Celestino: *Longa Ecclesiarum consuetudo suadet ut ejusmodi res sanctitati tuæ communicentur.* Relatione facta, Celestinus synodo Romæ coacta non solùm de fidei capitibus decernit, sed etiam ipsum Nestorium hæreseos auctorem à communione sua & ab Ecclesia Constantinopolitana dejicit, nisi intra decem dies nefariam doctrinam conceptis verbis anathematisset; & Cyrillo dat in mandatis ut Romanæ sedis auctoritate adscita, & Celestini *vice & loco cum potestate usus*, sententiam istam exequatur, & illi Ecclesiæ prospiciat. Hoc Celestini judicium probatum est à Concilio Ephesino; quod damnationis sententiam in Nestorium trinis literis evocatum ad synodum, & judicio se sistere recusantem, protulit quidem; sed ad eam sententiam ferendam coactos se fatentur Patres in suæ sententiæ periculo, & à sacris Canonibus, (scilicet ob contumaciam Nestorij, quæ Canonibus plectitur) & ab epistola sanctissimi Episcopi Celestini, qui Nestorium sacerdotio privarat ad Relationem Cyrilli. Quare Iustinianus legitimè & ex ordine loquitur, cùm omnia quæ ad statum & unitatem Ecclesiarum pertinent, referri à se ad Beatitudinem Papæ Veteris Romæ scripsit, quòd sit Caput omnium Domini Sacerdotum.

Hieronym. ep. 61. Tu qui regulas quæris ecclesiasticas, & Nicæni Concilij canonibus uteris, respondeo mihi, ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinuit? Ni fallor, hoc ibi determinatur, ut Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referenda delicta sunt, & provocandi exprimendum judicium erat, Antiochenum petendæ directæ litteræ. Malesidi occupatu auctus maledictam sanctæ (Alexandrini Episcopi) quam debitam Metropolitano tuo honorem reddere. Hieron. ep. 11. Cum in charta ecclesiastica juxta veterem Damasum Romanæ urbis Episcopum, & Orientem atque Occidentem synodicis Consultationibus respondere.

Epist. Cyrilli ad Celest. Part. 1. Concil. Ephes. cap. 14. ὃ τῆς μακρᾶς συνηθείας ἐστὶν ἔθος τοῖς τοιούτοις ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν σὴν ἱερότητα ἀναφέρεσθαι.

Celest. ep. ad Cyrill.

Sententia Conc. Eph. adversus Nestorium. ἀδεχρεώστως ἀγνοεῖν ἀνάγκην ἔσχηκεν ἀνὴρ τῷ κρατοῦντι τῆς ὑπὲρ τούτων ἐπιστολῆς ἀγνοεῖν τὸν τρόπον ἐκεῖνον.

L. 7. C. de sum. Trinit. In omnibus servare sanctæ unitatis fidelissimam Ecclesiarum, cum ipsa sanctissimum Papam veteris Romæ, ad quem similia lis. ce pertinentia. Nec enim patimur ut quicquid eorum quæ ad ecclesiasticum spectant statum.

IV. Sed missò Oriente, Occidenti hærendum est, ne longiùs à destinatione mea aberrem. In Occidentis provinciis Relatio-

nes ad sedem apostolicam in caussis fidei mittebantur, ut deintegro cognitione habita, quod à synodis judicatum erat, illius sedis decreto firmaretur. Damnata Pelagij & Celestij hæresi, Concilium Milevitanum & Carthaginense ad Innocentium retulerunt. Sed quo fine, ex eorum verbis addiscemus: *Hoc itaque gestum, Domine frater, summa caritati tuæ intimandum duximus; ut statutis nostræ mediocritatis, etiam apostolicæ sedis adhiberetur auctoritas*, inquiunt Milevitani Concilij Patres. De Relationibus utriusque Concilij, & Carthaginensis, & Milevitani, cognitio habita est in Synodo Romana ab Innocentio: qui Iulium Episcopum Aurelio Episcopo Carthaginensi *restituit, cum apostolicæ sedis ad Relationem duplicis synodi judicatis.* Rectè & ex ordine judiciorum Relationem vocat synodicam epistolam ad se missam. Qua dictione etiam utitur in epistola ad Aurelium & Augustinum, *Vestris Relationibus respondentes rescripsimus:* Et in literis ad Concilium Milevitanum datis: *Fiant enim necesse est cautiores, cùm inventores malorum ad duplicis relationem synodi, sententiæ nostræ statutis viderint ab ecclesiastica communione sejunctos.* Ius istud Relationum sedi apostolicæ & ex antiqua consuetudine, & è Canonibus sibi vindicavit Innocentius, eâ epistolâ, quam iis verbis conceptam observavit Augustinus, quæ sedis apostolicæ Sacerdotem decebant. Cujus epistolæ ad Concilium Milevitanum datæ sententia eò tendit, ut doceat antiquam esse regulam, & canonem, ut de rebus dubiis, præsertim si de fide agatur, ex omnibus provinciis ad Romanam Ecclesiam referatur; ut quæ sequenda sint, omnibus Ecclesiis promantur: *Diligenter*, inquit, *& congruè apostolici consulitis honoris arcana, honoris inquam illius quem, præter illa quæ sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiis rebus quæ sit tenenda sententia; antiquam scilicet regulam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse servatam. Neque enim hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmastis, scientes quòd per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem, referre debere, velut nunc retulit dilectio vestra, quod per totum mundum prosit Ecclesiis omnibus.* Infrà: *Gemino igitur bono caritas vestra fungetur. Nam & Canonum potiemini gratia servatorum, & beneficio vestro totus orbis tutabitur.* Quinam sint illi canones, à quibus Relationum ordinem profectum scribit Innocentius, statim discutiemus; si tamen mihi per lectorem liceat alterum Innocentij locum laudare, quo jus istud Relationum ab antiqua traditione, ab ecclesiastica disciplina, & à patrum institutis divina sententia decretis apertissimè repetit, eâ nempe epistolâ qua ad Concilium Carthaginense rescripsit: *Antiquæ traditionis exempla servantes, & ecclesiasticæ memores disciplinæ, nostræ religionis vigorem non minùs nunc in consulendo, quàm antea cùm pronuntiaretis, veneratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbastis esse judicium, scientes quid apostolicæ sedi debeatur; cùm omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, à quo episcopatus & tota auctoritas nominis hujus emersit. Quem sequentes, tam mala jam damnare novimus, quàm probare laudanda; vel id verò quòd patrum institutæ sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda; quod illi non humana sed divina decrevere sententia; ut quidquid quamvis de disjunctis remotísque provinciis ageretur, non priùs ducerent finiendum, nisi ad sedis hujus notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate, justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur.* Verba illa indefinita, *Quidquid quamvis de remotis provinciis ageretur, non priùs ducerent finiendum, quàm ad sedis hujus notitiam perveniret*, ad materiam, de qua agitur, coërceri debent atque restringi, juxta vulgatam Iuris definitionem; scilicet cùm de rebus dubiis & anxiis quæritur, ut idem Innocentius superiori epistola adnotavit.

V. Præter controversias fidei, de rebus dubiæ disciplinæ ad sedem apostolicam referebatur: quia cùm Ecclesiæ Occidentis nondum aliquo canone scripto tenerentur, sed tota ratio disciplinæ, consuetudine & usu quodam constaret, qui sinceriùs in Ecclesia Romana servabatur, inde sacræ politiæ forma velut à capite institutionum erat omnino repetenda. Quare cùm Himerius Tarraconensis Episcopus de quibusdam disciplinæ articulis, qui Baptismum, Pœnitentiam, & Clericorum Monachorúmque officia contingebant, Siricium Pontificem consuluisset, *ad Romanam Ecclesiam*, inquit ille, *utpote ad Caput tui Corporis retulisti.* Quibus verbis debitam ex officio relationem esse significat. Responsa verò non antè dedit Consultationi Himerij, quàm in conventu fratrum sollicitiùs Relatio lecta fuisset; ut omnia diligentiùs tractarentur. Frequentissimus erat istarum Consultationum usus sub Damaso, ut nos docuit Hieronymus; & tempore Innocentij, qui Relationibus ab Episcopis Italiæ, Hispaniarum, & Illyrici missis respondit, & Consultationibus Episcoporum Gallicanorum; ut patet ex

Siricius in epist. ad Himer. Tarac.

literis datis ad Exuperium Toloſanum Epiſcopum: *Dilectio tua*, inquit, *inſtitutum ſequuta prudentum, ad ſedem apoſtolicam referre maluit quid de rebus dubiis cuſtodire deberet, quàm uſurpatione præſumptâ, quæ ſibi viderentur, de ſingulis obtinere.* Porrò Relationes iſtæ ad eum finem mittebantur, ut ſynodis provinciarum pateret quid in re illa dubia & controverſa poſt reſponſum apoſtolicæ ſedis ſequendum eſſet, tum in negotio de quo emerſerat quæſtio, tum in ſimilibus ſpeciebus. Vnde profectum eſt ut Decreta Pontificum, quæ in Collectione Dionyſij continentur, ad Relationes Epiſcoporum, nunc generaliter de re dubia, nunc de ſpecie quadam propoſita, conſtituta ſint. Qui mos etiam ſequentibus temporibus invaluit; adeo ut magna illa Decretalium moles è reſcriptis Pontificum ad varias Epiſcoporum conſultationes ferè tota conſtet.

VI. Sed ut orationem meam in eam quæſtionem contraham quam inſpiciendam initio hujus capitis propoſui, eam invaluiſſe conſuetudinem ante Nicænum Concilium aſſero, ut ſi in dirimendis Clericorum contentionibus dubitaretur de aliquo eccleſiaſticæ regulæ capite, vel ratione habita perſonarum, vel rerum, ſynodus provinciæ ante vel poſt judicium redditum, Relationem ad ſedem apoſtolicam mitteret, ut juſta ſententia illius ſedis auctoritate firmaretur, vel executio injuſta ſuſpenderetur. quæ conſuetudo canone ſexto Nicæni Concilij confirmata eſt. Scio quantum laborem in me recipiam, ut ſententiam meam probem, quæ apud multos quaſi nova periclitabitur. Sed cùm ſummam in judiciis reddendis apoſtolicæ ſedis auctoritatem evincat, ſine ullo Appellationum adjumento, viris eruditis acceptiorem fore non vano prorsùs augurio mihi perſuaſi. Non longè arceſſenda eſt hujus rei probatio. Prodit ſeſe, ſi verba illa Innocentij ſincerè expendantur, quæ viros eruditiſſimos moleſtè habuerunt. Edamus verba; deinde ad interpretationem nos accingemus. *Si quæ autem cauſæ vel contentiones inter Clericos tam ſuperioris ordinis, quàm etiam inferioris, fuerint exortæ; ut ſecundùm Synodum Nicænam congregatis ejuſdem provinciæ Epiſcopis jurgium terminetur, nec alicui liceat, (ſine præjudicio tamen Romanæ Eccleſiæ, cui debet in omnibus cauſis reverentia cuſtodiri) relictis his ſacerdotibus qui in eadem provincia Dei Eccleſiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias. Si autem majores cauſæ in medio fuerint devolutæ, ad ſedem apoſtolicam, ſicut Synodus ſtatuit, & vetus conſuetudo exigit, poſt judicium epiſcopale referantur.* Ex hac epiſtola quis eſſet ante Concilium Nicænum eccleſiaſticæ diſciplinæ ſtatus, licèt alioqui quamplurimis difficultatibus involutus ſit, aliquo pacto expediri poteſt. Canone ſexto Concilij præcipitur ut mores antiqui obtineant, tam ij qui Alexandrinæ Eccleſiæ jura, quàm illi qui Romanæ privilegia & ceterarum Eccleſiarum reſpiciunt. Conſuetudo illa Romanæ Eccleſiæ ferè nos latet; quia poſterioribus Decretis in multis capitibus eſt amplificata. Attamen ex hoc Innocentij loco diſcimus eam fuiſſe mentem Synodi, cùm de judiciis Epiſcoporum & reliquorum Clericorum decerneret, ut nullum fieret præjudicium Romanæ Eccleſiæ, & ei reverentiæ quæ illi in omnibus cauſſis debetur. Reverētiam porrò illam in majorum cauſarum Relatione verſari. Si quis verò hunc Innocentij locum componat cum altero qui ex epiſtola ad Concilium Milevitanum jam prolatus eſt, inveniet hos eſſe canones, & hāc antiquam regulam toto orbe ſervatam, ut de rebus anxiis quæ ſit ſequenda ſentētia, ſedes Romana conſulatur; id eſt, in majoribus cauſſis, ex præſcripto Nicænæ Synodi, & veteris conſuetudinis, ad eam referatur. Itaque ex Innocentio duorum canonum Nicænæ Synodi ſinceram ſententiam conſtituere poſſumus, quinti ſcilicet, & ſexti. Quinti hanc eſſe mentem Innocentius æquè ac Synodus Africana teſtatur, ut Clericorum cauſæ ſuis ſynodis finiendæ committantur; Clericorum ſcilicet tam ſuperioris quàm inferioris ordinis. Quod ita intelligendum eſt, ut juxta veterem conſuetudinem, quæ ſexto canone ſancita eſt, privilegium Romanæ ſedis in omnibus cauſſis tam Epiſcoporum, quàm Clericorum, cuſtodiatur, & reverentia debita ſedi apoſtolicæ ſervetur. Nempe ut ad eam fiat relatio, ſi in earum contentionum examine de rebus majoribus quæratur, id eſt, de iis quæ controverſa & dubia erunt; ſeu fidem reſpiciant, ſeu diſciplinam. Equidem è duobus Innocentij locis inter ſe comparatis confectum puto ut majores cauſæ pro anxiis & dubiis ſint accipiendæ. Sed nihil vetat quin ea interpretatio Pelagij Papæ quodam loco adjuvetur, qui in epiſtola ad Ioannem Conſtantinopolitanum Epiſcopum, majores cauſſas eas eſſe apud Innocentium interpretatur, quæ ſint difficiles: *Majores verò & difficiles quæſtiones, ut ſancta ſynodus ſtatuit, & beata conſuetudo exigit, ad ſedem apoſtolicam ſemper referantur.* Itaque non ad omnes cauſas ſe Romanæ Eccleſiæ cura demittebat. Synodis provinciarum liberum erat cauſarum judicandarum arbitrium, ſi apertę

Innoc. 1. in ep. ad Victric. Rotomag. c. 3.

essent & liquidæ. Sed si res quædam dubia & dignus vindice nodus incideret ; Relatione à Synodo facta, sedes apostolica consulebatur. Quod vicem appellationis subibat ; sed formulis legum & disceptationum forensium angustiis reos non atterebat.

Hincmarus ep. 9. cap. 12. & alibi.

VII. Non me latet Hincmaro Remensi visum, de Synodo Sardicensi, & de Appellationibus Episcoporum gradu suo dejectorum, agi apud Innocentium : *B. quoque Innocentius*, inquit, *ad Victricium Rotomagensem Episcopum, duo capitula magni Concilij Nicæni, & capitulum Sardicensis Concilij de Episcoporum ad sedem apostolicam appellatione, uno capitulo sagaciter atque patenter explicat.* Sed multa me ab ejus sententia discedere cogunt. Primum est, injecta Nicænæ Synodi mentio prima parte capitis, quæ vetat ut aliam synodum statim verbis generalibus lectori incauto & non monito intrusisse videatur. Secundum est, majores causas non coërceri solis Episcoporum appellationibus, sed ad omnes causas porrigi tam Clericorum quàm laïcorum, in quibus reverentiam Romanæ sedis custodiendam docet Innocentius ; scilicet, si ejus generis sint, ut inter dubias referri debeant. Quo solo casu ipsas Episcoporum cognitiones ad sedem apostolicam referendas aliquando censuit idem Hincmarus. Posset addi, à Siricio & Innocentio solos canones Nicænos in judiciis reddendis prolatos ; ut frustra videatur Innocentius hoc loco ad Concilium Sardicense respexisse.

Hincm. in ep. ad Nicolaum apud Flodoardum. Siric. ep. 1. & 3. Innoc. ep. ad Alex. ad Maced. ad Syn. Tolet. ad Clerum Const. ad Theophilum.

VIII. Clarissimum & vetustissimum extat hujus Relationis exemplum apud Cyprianum : cujus testimonium eò lubentiùs usurpo, quòd adversùs appellationes à quibusdam in partes trahatur. Per me licèt dicant illi, Cyprianum eo nomine graviter commotum, quòd Episcopi quidam in Africa damnati, Romam se contulissent ; Cyp. lib. 4. ep. 5. *cùm statutum sit omnibus Episcopis*, ut ipse loquitur, *& æquum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum, & singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque & gubernet, rationem sui actus Domino redditurus ; nec oporteat Episcoporum concordiam cohærentem subdola & fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi & accusatores habere & sui criminis testes possint ; nisi si paucis desperatis & perditis minor esse videtur auctoritas Episcoporum in Africa constitutorum, qui* Cyp. lib. 1. ep. 4. 5. Pamelij. *jam de illis judicaverunt.* Proferant ejusdem Cypriani judicium de Basilide & Martiale Episcopis à synodo Bæticæ provinciæ in Hispania depositis, & à Stephano Pontifice nimis properè in communionem suam receptis. Qui appellationum usum tuentur, facilè se his difficultatibus expedient. Mihi verò planior & sincerior videtur esse respondendi ratio, si Cypianum cum Cypriano conciliemus, & concedamus ingratas quidem illi fuisse judiciorum in provinciis redditorum retractationes ; quamvis Summis Pontificibus non passim, sed aliquo casu, essent acceptæ ; summum tamen jus Romanæ, in sententia de rebus ad se relatis ferenda, disertissimis verbis Cypriani agnovisse. Quod evidentissimè patet in causa Marciani Arelatensis Episcopi, qui se Novatiani à Sacerdotibus Dei per totum orbem abstenti partibus adjunxerat, & à Catholicæ Ecclesiæ unitate atque à sacerdotij consensione discesserat. Faustinus Episcopus Lugdunensis, & suæ provinciæ coëpiscopi, qui Marcianum sacerdotio dejicere non poterant, quòd alterius provinciæ, nempe Narbonensis, esset Episcopus hac de re Stephanum Papam Relatione sua monuerunt, eámque Cypriano literis suis significarunt. De hæresi agebatur. Quo casu ex usu veteris disciplinæ subvenire poterant ceteri Episcopi, nulla habita ratione discriminis provinciarum ; cùm idcirco copiosum corpus Sacerdotum concordiæ mutuæ glutino atque unitatis vinculo copulatum esset, ut si quis ex collegio Episcoporum hæresim facere & gregem Christi lacerare & vastare tentaret, impiis conatibus obsisterent ceteri. Vnde infert deponendum esse Marcianum, qui jam ab omnibus Episcopis in damnatione Novatianorum fuerat prædamnatus. *Ex quibus*, inquit, *cùm Marcianus esse cæperit, & se Novatiano conjungens, adversarius misericordiæ & pietatis extiterit, sententiam non dicat, sed accipiat ; nec sic agat quasi ipse judicaverit de collegio Sacerdotum, cùm ipse sit ab universis Sacerdotibus judicatus.* Licèt verò in consilium deponendi Marciani Cyprianus unà cum collegio ceterorum Episcoporum consentiat ; tamen quia Romanam Ecclesiam, & Petri Cathedram, & principalem esse profitebatur, unde unitas sacerdotalis exorta sit, τὸ κῦρος rei judicatæ & summam illam pronuntiandi auctoritatem in eam Ecclesiam confert, in re communi, quæ unitatem respiciebat, & de qua Relatio ad eam missa fuerat. *Quapropter*, inquit Cyprianus, Stephanum Papam alloquens, *facere te oportet plenissimas litteras ad coëpiscopos nostros in Galliis constitutos, ne inimicum collegio nostro insultare patiantur.* Sed illustriora sunt verba quæ sequuntur ; quibus decernendi & pronuntiandi de re proposita, juxta senten-

Vide lib. 7. c. 1. §. 5.

Cyp. lib. 3. ep. 15. 97. Pamelij.

tiam Gallicanorum & Africanorum Episcoporum, potestas Romanæ Ecclesiæ asseritur, eique plenissima executionis cura demandatur: *Dirigantur in Provinciam & ad plebem Arelate consistentem à te literæ; quibus abstento Marciano, alius in locum ejus substituatur.* Nulla industria Novatores hoc testimonium Cypriani elevare possunt. Futilis est enim illa responsio, non deponi à Stephano Marcianum, sed deponendum declarari. Quinimo conceptis verbis Cyprianus exigit à Stephano, ut suis literis Marcianum damnet, atque adeo alium substituendum decernat.

IX. Veteri consuetudini à Concilio Nicæno firmatæ successit Concilij Sardicensis Decretum, quo appellationibus ad Romanam Ecclesiam modus quidam est præscriptus. Galliarum Episcopi ut Relationibus suis debitum officium apostolicæ sedi ante Nicænum Concilium impenderunt, ita & appellationibus damnatorum post Concilium Sardicense non obstiterunt. Id docet Leo I. in epistola ad Episcopos provinciæ Viennensis: *Nobiscum itaque fraternitas vestra recognoscat, apostolicam sedem pro sui reverentia à vestræ etiam provinciæ Sacerdotibus innumeris Relationibus esse consultam, & per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo postulabat, appellationem causarum aut retractata aut confirmata fuisse judicia.* Quæ apud Gallias à primis Ecclesiæ temporibus viguit hac in parte Romanæ Ecclesiæ auctoritas, locum suum etiam hodie apud nos obtinet; redintegrato aliqua ex parte usu Concilij Sardicensis, ut alibi dicetur. *

* Nimirum toto libro septimo hujus operis.

X. Alia est Relationis species, qua Synodi Generales utebantur, ut rerum gestarum seriem apostolicæ sedi per literas insinuarent; quibus Romani Pontificis consensum & exequendi curam petebant. Extant in eo genere officij, Synodi Arelatensis ad Silvestrum, & Sardicensis ad Iulium epistolæ; item secundæ Synodi, & sequentium Conciliorum. unde patet eo proposito missas, ut debita sedi apostolicæ reverentia servaretur. Quare Concilij Sardicensis Patres Relationem illam ex officio deberi satis significant, his verbis: *Hoc enim optimum & valde congruentissimum esse videbitur, si ad Caput, id est, ad Petri Apostoli sedem, de singulis quibusque provinciis Domini referant Sacerdotes.* Orientalium quoque Episcoporum relationem synodicam de Apollinaris hæresi ad se missam ita Damasus excepit ac si debitum sedi apostolicæ munus exsolvissent. Quod testantur epistolæ Damasi ad Orientales prima verba apud Theodoretum: *Quòd vestra charitas debitam sedi apostolicæ reverentiam tribuit, vobis ipsis quoque maximo honori est.* Sed de consensu Romani Pontificis, qui rectè etiam apud veteres Confirmatio dicitur, quatenus necessarius esse censeretur, alibi accuratè dicendum est, & de more mittendorum fidei Decretorum ab Occidente in Orientem, & vice versa, quem Synodus Chalcedonensis commendat in Prosphonetico sermone ad Marcianum Augustum.

Synodica epist. Concilij Sardic.

Theod. lib. c. c. 10. ὀντως μεγα- λης δόξης ἀξιον ἐστιν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν δοκεῖν.

CAPVT XI.

Synopsis.

I. Persona Pontificis à nemine judicatur, ex Synodo Romana sub Symmacho, & ex Ennodio. Quia Romanus Episcopus est Caput omnium Sacerdotum.

II. Eadem Ecclesiæ Gallicanæ sententia in caussa Symmachi; imò pietas major quàm Romanæ Synodi, ex Avito.

III. Antiqua regula, majorem sedem à minore non judicari, ex Cyrillo, Concilio Ephesino, & Chalcedonensi, & Pelagio.

IV. Inde fluxit vulgatum illud, Primam sedem à nemine judicari, in Actis dubiis Sinuessanæ Synodi; Et in Canonibus Silvestri, rejectis ab Hincmaro.

V. Discussus locus epistolæ Concilij Romani de Damaso apud Concilium aut Consistorium Principis judicando.

VI. Romanum Pontificem à nemine judicandum professus est Carolus M. & ceteri Galli in Synodo Romana. Purgatio Leonis Papæ, & Paschalis.

VII. Privilegium illud Romanæ sedis confirmatum ab Octava Synodo. Ioannis XII. exauctoratio reprobata. In caussa hæreseos & schismatis cessat privilegium.

VIII. Ecclesia Gallicana canones Basileensis Concilij suscepit; sed Eugenij Pontificis depositioni & electioni Felicis non adhæsit.

IX. Pontifex ab Episcopis moneri potest, & satisfacere tenetur. Ex Octava Synodo, & Petro Damiani.

I. PRINCIPEM legibus solutum esse, eo sensu, ut etsi in leges impingat, pœnis legum coërceri non possit, communis est Theologorum & Iurisconsultorum sententia; ita ut subditi, qui de Principis statu aliquid decernere sibi liberum esse putaverint, lege Iulia majestatis teneantur. In hunc quoque dignitatis gradum adscitum fuisse Romanum Pontificem, Galliarum Reges & Episcopi unà cum ceteris sæpissime censuerunt. Symmacho à Clericis Ecclesiæ Romanæ de criminibus atrocissimis accusato, & ab episcopatu per vim depulso, Theodoricus Rex Italiæ cogit plenariam synodum omnium regni sui Sacerdotum, accedente ipsius Symmachi consensu. Liguriæ, Æmiliæ, & Venetiarum Episcopi

literis Regis evocati cùm se Romam conferrent, Theodoricum Ravennæ commorantem invisunt, & Romanæ sedis Sacerdotem à minoribus Episcopis judicari non posse significant: *Nec antedictæ sedis antistitem minorum subjacuisse judicio, in propositione simili, facilè forma aliqua testaretur*; ut docet Romana Synodus III. habita anno quingentesimo secundo. In eam sententiam concessit ipsa Synodus: quæ ita Decretum suum temperavit, ut liberum & immunem à criminibus Symmachum pronuntiaret, *quantum ad homines respicit*; sed totius negotij examen *arbitrio divino dimisit*, cùm legatione sua priùs monuisset Senatum Romanum, qui discussionem accusationis urgebat, auctoritatem sedis injustis illis desideriis obstare. Etenim tunc ab omnibus publicè asserebatur, *sedis apostolicæ Præsulem minorum nunquam subjacuisse sententiæ*, ut è Libello accusatorum refert Ennodius Ticinensis in Apologetico; qui robustissimis verbis eam assertionem firmavit, quæ & à Synodo quinta Romana probata est cum integro Apologetici libello, & deinde à Collectoribus in corpus Canonum relata. *Aliorum*, inquit, *fortè hominum causas Deus voluit homines terminare; sed sedis istius Præsules suo sine quæstione reservavit arbitrio. Voluit B. Petri Apostoli successores cælo debere tantùm innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inviolatam exhibere conscientiam.* Hujus autem privilegij ratio inde petitur ab Ennodio, quòd Romanus Episcopus sit Caput omnium Sacerdotum: *Sanctorum voce patet, Pontificum dignitatem sedis ejus factam toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium est ubique submittitur, dum totius Corporis Caput esse designatur.*

Quinta Synod. sub Syn. Hic Libellus integerrimi synodaliter ab omnibus tenetur, & ita sine harum Synodorum decreta habetur.

Ennodius in Apol. c. Aliorum. 9. q. 3. apud Grat.

II. Dum hæc Romæ geruntur, Gallicani Episcopi nutare statum suum in lacessito vertice sentientes, & se in criminatione Principis peti, formulam Decreti receperunt, quam de Papa Symmacho apud Vrbem Synodus Romana ediderat; ut testatur Avitus Viennensis, qui ex mandato Galliæ Episcoporum ad Senatores Vrbis, ipse Senator Romanus & Christianus Episcopus, quæ mens esset omnium, unus perscripsit. Nolo in invidiam trahi Episcopos Italiæ. Sed si verum amamus, non est dissimulanda pietas Ecclesiæ Gallicanæ; quæ Synodo Romanæ velut vitio vertit, quòd judicium aliquod adversùs Symmachum suscepisset: Quia *non facilè datur intelligi, qua vel ratione, vel lege, ab inferioribus eminentior judicetur*, ut loquitur Avitus. Et licèt Dei cognitioni Synodus rem ipsam servaverit, Episcopi tamen Gallicani concoquere non possunt qua ratione in illam caussam ne leviter quidem potuerit inquirere. *Quod Synodus ipsa venerabilis*, inquit Avitus, *laudabili constitutione prospiciens, causam quam, quod salva ejus reverentia dictum sit, penè temerè susceperat inquirendam, divino potiùs servavit examini; perstringens tamen provt breviter potuit, nihil vel sibi vel gloriosissimo viro Theodorico Regi de his quæ Papæ dicebantur objecta patuisse.* Nolo epistolam integram transcribere, quæ abundè mentem omnium Gallicanorum Sacerdotum explicat: qui concedunt quidem in ceteris Episcopis, si quid nutaverit, posse reformari: *At si Papa Vrbis vocatur in dubium, episcopatus jam videbitur, non Episcopus, vacillare.*

Avitus Epist. Vien. epist. 31.

III. Sanè non omnino aliena videtur à veterum disciplina, Synodi Romanæ, Ennodij Diaconi, & Aviti Viennensis assertio; scilicet ex eo capite inscriptum adversùs Romanum Episcopum crimen non subjacere synodorum judicio, quòd major à minore judicari non debeat. Hoc fundamento enim, inter cetera, nititur Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, cùm in Concilio Ephesino de temeraria & præcipiti adversùm se & Memnonem Ephesinum à Ioanne Patriarcha Antiocheno lata depositionis sententia conqueritur; nempe, quòd adversùs *Majorem Thronum* pronuntiarit. Sedes enim Alexandrina superiorem locum præ Antiochena juxta Nicænam Synodum obtinebat. Rationem istam non contempsit Synodus Ephesina; quinimò ut vitium hujus sententiæ Celestino Pontifici probaret, hinc oritura discordiarum semina profitetur, si *Majores sedes* injuria afficiendi facultas detur. Concilium Chalcedonense in eandem conspirat sententiam, cùm inter præcipuas damnati Dioscori caussas hanc recenset in Relatione ad Leonem, quòd excommunicationem adversùs eum designasset cui vineæ custodia à Domino credita est, quique indefessam uniendæ Ecclesiæ curam gerit, id est, adversùs Leonem. Non enim de injusta excommunicatione conqueritur, sed de Dioscori audacia, qui contumaci animo superiorem Pontificem excommunicationis meditatæ contumelia læsit, quam depositione Dioscori ulti sunt Patres; adeo ut Anatolius Episcopus Constantinopolitanus dixerit: *Propter fidem non est damnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit Domino Archiepiscopo Leoni*, & ter vocatus, non accessit. Ceterùm excommunicatio illa in Leonem à Dioscoro destinata, non decreta fuit in Concilio Ephesino II. ut multi suspicantur, sed

Libellus Cyrilli part. 2. Conc. Eph. Act. 4. μάλιστα κ) Μεζονος θρόνου.

In ep. Synodi Eph. ad Celest. Act. 3. καὶ ὃ ἐποίησε τὸν Διόσκουρον κατὰ τοῦ μείζονος θρόνου.

Relatio Concilij ad Leonem: ἡ ἀκαταγνωσία κ) τὸ συμπαθὲς τῆς ἐκκλησίας ὅτι μὴ καθῃρέθη, ἀλλὰ μετὰ

in conventu furtivo & clandestino aliquot Episcoporum Nicææ habito, ut docet Libellus Theodori Diaconi Alexandrini, Act. III. Concilij Chalcedonensis. Ex eo Pelagius I. Childeberto Regi scripsit anno DLVII. adversum esse ecclesiasticæ legi quod ipse jusserat, ut Sapaudus Arelatensis Episcopus, *cujus Ecclesia in Gallicanis regionibus primatus privilegio & sedis apostolicæ vicibus decoratur*, ad petitionem Episcopi ab ipso ordinati in judicium sequentis civitatis Episcopi judicandus occurreret.

Act. III Conc. Chalc. διὰ τὸν πάντων κρίνοντα Διόσκορος ἐκ τοσούτων ἐπισκόπων ἐτόλμησε κρῖναι τὸν Κύριον Δίοσκορος τὸν Ἀρχιεπίσκοπον.

IV. Ex eo colligere possumus, secundùm veteris disciplinæ ordinem Romanam sedem, quæ major est & prima, à ceteris Episcopis judicari non posse. Vnde fluxit decantatum illud verbum, quod extat in Actis Sinuessanæ Synodi in causa Marcellini Pontificis coactæ anno CCCIII. *Prima sedes non judicabitur à quoquam.* Scio quidem à viris eruditis hæc Acta revocari in dubium, quasi à Donatistis conficta. Sed fatendum est, antiquitatem quandam redolere, licèt quamplurimis mendis scateant. Pronuntiatum istud, primam sedem à nemine judicari, repetitum est in Synodo Romana sub Silvestro, canone ultimo; cum illa adjectione, *ut neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à populo judicetur.* Sed viri emunctioris judicij hunc fœtum ut adulterinum damnant, & inter ceteras Isidori Mercatoris quisquilias reponunt. Moverant bilem Hinmaro canones istius Romanæ synodi sub Silvestro, adeo ut nullam illis fidem in judiciis haberi velit; quia scilicet omnes ferè istiusmodi definitiones antiquis canonibus repugnent. Prætermitto discussionem ceterorum articulorum, dum mihi veniâ lectoris liceat canonem ultimum dispungere. Scilicet hariolos esse oportuit Episcopos, qui non solùm ab Augustorum Consistorio, qui Romæ, tempore Silvestri, imperabant, sed à *Regum judiciis* Romanum Pontificem immunem esse decreverunt, cùm Reges Romam non tenuerint, nisi ducentis ferè post hæc annis elapsis, imò verò in contrarium Silvester ipse exemplo suo statuerit.

Synodus Romana sub Silvestro can. ult.

Hincmarus ep. 7. cap. 22. & seqq. edit. Mog. *Quoniam quasi in auctoritate profertur sanctum Silvestrum. Papam decrevisse talia quæ Catholicæ Ecclesiæ inter synodalia decreta non computat.*

V. Etenim, ut loquitur Romanum Concilium in epistola ad Gratianum, *Silvester Papa à sacrilegis accusatus, apud parentem vestrum Constantinum causam propriam prosecutus est.* Occasio hujus epistolæ scribendæ inde orta est, quòd Vrsinus toties à Principibus & à Damaso Pontifice damnatus, dolos composuisset, quibus sancti Pontificis caput petebatur; adeo ut accusatores subornaret, qui crimina Damaso intenderent, *ea fraude videlicet, ut dum causam dicit qui in omnes judex fuerat constitutus, nemo esset quâ de lapsis vel de factiosis posset episcopatus invasoribus judicare.* Iudicio Imperatoris probata quidem innocentia Damasi; sed post sententiam, à Principe flagitandum putavit Concilium, ut Damasus, qui ceteris Episcopis cùm esset æqualis munere, prærogativâ tamen apostolicæ sedis excellebat, non esset iis inferior qui judiciis publicis beneficio legis à Gratiano latæ non erant subjecti. Petunt ergo, ut causa Damasi, si quæ inciderit, in Concilio judicetur, quemadmodum in ceterorum Episcoporum causis fieri solebat; aut saltem in Consistorio Principis causam suam defendat, non apud magistratus. Ad quæstionem quam discutio valde confert ut severiùs examinentur verba hujus epistolæ: quæ ita castigata sunt, ut nihil de dignitate Pontificis Romani remittant, licèt ad rationes temporum sint accommodata. Cognitionem illam Principibus *à Damaso* arrogari, Damasum severioribus Episcoporum judiciis *se ipsum dedere* pronuntiant, non autem cognitionem illam in arbitrio Principis aut Episcoporum esse positam; ita ut privilegium illud primæ sedis in mente habuisse patres illos non absurdum mihi videatur. *Severioribus se dedit ipse judiciis Sacerdotum*, inquiunt illi. Subjungunt verò: *Accipite aliud quoque, quod vir sanctus vestræ magis conferre pietati quàm sibi præstare desiderat, nec derogare cuiquam, sed Principibus adrogare. Quoniam non novum aliquid petit, sed sequitur exempla majorum, ut Episcopus Romanus, si Concilio ejus causa non creditur, apud Consilium se Imperiale defendat.*

Epistola Romani Concilij ad Gratian. edita à R. P. Sirm. in Appendice Cod. Theodos.

VI. In causa Symmachi quanta fuerit Gallicanæ Ecclesiæ pietas, docuit Avitus, cùm majorem & eminentiorem Pontificem ab inferioribus judicari non posse contenderet. Iisdem vestigiis hæserunt Episcopi & Proceres Francorum, unà cum Romanis, in causa Leonis III. qui variorum criminum accusatione petebatur. Etenim cùm frequentes adessent in Concilio Romano, præsente ipso Carolo Francorum Rege, in has voces eruperunt, quas retulit Anastasius: *Nos sedem Apostolorum, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, judicare non audemus. Nam & ab ipsa nos omnes & ab ejus Vicario judicamur. ipsa autem à nemine judicatur; quemadmodum antiquitus mos fuit. Sed sicut ipse Summus Pontifex censuerit, canonicè obediemus.* Leo tamen Pontifex, ne ulla suspicio penes Ecclesiam reliqua esset, etsi nemo accusationem illatam peragere vellet, adhibitis Evangeliis & aliquot testibus suæ famæ adstipulatoribus, ambonem ascendens, objecta

Anastasius in vita Leonis III. an. 800.

cta crimina jurejurando levavit; ut teſtantur Anaſtaſius & Eginhardus in Annalibus. Vnde profectum eſt ut purgatio illa, qua ſuſpecti Preſbyteri, adhibito ſacramento tam ſuo quàm quinque vel ſeptem emendatæ vitæ hominum ex eadem aut vicina plebe petitorum, ſe purgatos populo comprobabant, *exemplo Leonis Papæ* facta diceretur, ut docent Capitularia. Hanc purgandi ſeſe rationem ſecutus eſt Paſchalis I. ut ſuſpicionem cædis in Theodoro Primicerio & Leone Nomenclatore patratæ dilueret. Etenim præſentibus Ludovici Pij Legatis, *ſe ab hujus facti communione cum magno Epiſcoporum numero jurejurando purgavit*, ut loquitur Eginhardus.

Capitular. l. 5. c. 34.

Vide Baluz. & Naz. ad Agobard. pag. 123. Eginh. in Ann. ad an. 823.

VII. Quod à Concilio Occidentali ſancitum fuerat privilegium, Octavæ Synodi Oecumenicæ canone firmatum eſt anno DCCCLXX. Cùm enim ſceleſtus ille Photius in ſynodo à ſe coacta Conſtantinopoli, in Nicolaum Pontificem anathema jeciſſet, nefarius ille conatus damnatus eſt, & veritum ne in poſterum, ipſius etiam Synodi Oecumenicæ judicio, ſententia adversùs Romanos Pontifices audacter aliqua feratur. Itaque non ſine ratione inter Dicta Gregorij Papæ VII. hoc etiam caput circumfertur: *Quòd à nemine ipſe judicari debeat:* adeo ut omnino cum Illuſtriſſimo Baronio conſentiam, Ioannis XII. exauctorationem ab Ottone Imperatore & Synodo Romana tentatam anno DCCCCLXIII. (cujus Acta extant apud Luitprandum) nullius omnino fuiſſe momenti. Sanè in cauſſâ hæreſeos publicæ profeſſæ, & ſchiſmatis, quin de Pontifice Romano judicium fieri poſſit, nullus unquam ſcriptor dubitavit: quamvis ſententiam malint declaratoriam dici quàm condemnatoriam, & in ſchiſmatis explicatione variæ ſint ſententiæ.

Nicetas in vita Ignatij. Syn. Octava can. XXII. μὴ ἐξεῖναι Φωτίῳ ἀναθεματίσαι ποτὲ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιερέα.

Vide infrà lib. IV cap. IV. §. VIII.

Ill. Card. Baron. in Annal. ad annum 963.

V. Iacobatium lib. 3. de Concilio, Bellarminum, & alios.

VIII. Sed illuſtriori teſtimonio probari non poteſt quæ ſit Eccleſiæ Gallicanæ in hac quæſtione ſententia, quàm judicio quod in comitiis Bituricenſibus à Carolo VII. Rege Francorum latum eſt. Non repetam, quæ ſunt omnibus notiſſimæ, inter Eugenium & Baſileenſe Concilium contentiones: quæ adeo exarſerunt, ut non ſolùm canones quidam ad diſciplinam reſtaurandam ab illa Synodo decreti ſint, ſed ipſe quoque Eugenius Concilij judicio diſcindus fuerit & exauctoratus, & in ejus locum Felix V. ſubſtitutus. Carolus Princeps glorioſiſſimus ex ſententia Eccleſiæ Gallicanæ, Synodi Baſileenſis decreta, Pragmatica conſtitutione edita, amplexus fuerat. Sed dum à Legatis, hinc Eugenij, illinc Concilij Baſileenſis, & Felicis, urgeretur, prudenter reſpondit, ſe quidem decretis, quæ diſciplinæ reſtaurationem reſpicerent, adhæſiſſe, à communione tamen Eugenij nunquam receſſiſſe, neque recedere velle. Et ne præfracta reſponſione Patres Baſileenſes lædere videretur, eam lenitate verborum mitigavit; *Nempe apud viros graves dubitari, num illa depoſitio, & ſubſequens electio, ſint rite, juſtè, canonicè, & legitimè celebratæ & an Congregatio Baſileenſis tunc ſufficienter repræſentaverit Eccleſiam Vniverſalem ad tam arduos actus exequendos. Ideo Rex, quia non eſt ſufficienter informatus ſuper prædictis, perſeverat & manet in obedientia Domini Eugenij, in qua nunc ſtat. Vbi autem debitè informatus fuerit de veritate cauſſæ iſtius per Oecumenicum Concilium, aut aliud generale, ſeu etiam per Congregationem Eccleſiæ Gallicanæ meliùs & extenſiùs convocandæ cum Ducibus, Baronibus, aut Confederatis ſuis, aut in Conventione Principum Chriſtianorum; tunc veritate comperta & diſcuſſa, ſtabit cum ea, & adhærebit veritati catholicæ.* Eugenij communionem retinent Galli, etſi Concilium Baſileenſe aliter ſtatuiſſet: cujus decretum, quod ad depoſitionem attinet, diſcuſſione in aliud tempus dilata prudenter eludunt. Extant apud Collectorem Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ rerum hac de re Biturigibus geſtarum commentarij.

Tom. 2. c. 20. n. 23.

IX. Etiamſi judicium in Pontificem ferri non debeat, tamen ab Epiſcopis moneri poteſt, & illis ſatisfacere tenetur, à ſe malè conceptam ſuſpicionem criminis amoliendo; aut ſi facti reus teneatur, in meliorem frugem ſe recipiendo. In utrumque caſum extant hinc Marcellini & Sixti, hinc Leonis & Paſchalis exempla. Imò verò & canon ipſe Synodi Octavæ huic officio Pontifices Romanos adſtringit; cujus verba profero ex verſione Anaſtaſij: *Si Synodus Vniverſalis fuerit congregata, & facta fuerit etiam de ſancta Romanorum Eccleſia quævis ambiguitas & controverſia; oportet venerabiliter & cum convenienti reverentia de propoſita quæſtione ſciſcitari, & ſolutionem accipere, aut proficere, aut profectum facere, non tamen audacter ſententiam dicere contra Summos ſenioris Romæ Pontifices.* Quam in rem multa verba facit Petrus Damiani in eo Tractatu quem de correctione Epiſcopi & Papæ inſcripſit circa annum MLX. ubi Petri exemplo rem conficit: *Si igitur iſte, cùm à diſcipulis culparetur, auctoritatem, quam in ſancta ſortitus fuerat Eccleſia, voluiſſet obtendere, reſpondere potuerat, vt paſtorem ſuum oves quæ ſibi commiſſæ fuerant reprehendere non auderent. Sed ſi in querela fidelium poteſtatis ſuæ titulum objeciſſet, doctor profectò manſuetudinis non fuiſſet. Non ergo eos privilegij ſui auctoritate repreſſit; ſed humili potiùs ſatisfactione placavit; &*

Can. XIII. Græcè edit. Εἰ δὲ συγκροτηθείησαν σύνοδοι οἰκουμενικαὶ γένοιτο τε ἐν αὐταῖς τῆς ἐκκλησίας τῶν ῥωμαίων ἀμφισβολίαι, ἐξετάσεις ἀκριβεῖς τῶν πρωτοκαθεδριῶν παρὰ διαπρεπεστάτων ἀνδρῶν ποιεῖσθαι καὶ τὴν προσηκούσης μετὰ εὐλαβείας ἀπόκρισιν δέχεσθαι, μὴ μὴν τολμᾶν, &c.

Vide S. Gregorium lib. 9. ep. 39. ad Theotiſtam.

tanquam solus ipse ad faciendam fidem non sufficeret, etiam testes adhibuit. Venerunt, inquit, mecum & sex fratres isti. Plura vir ille infracti animi in eandem sententiam congerit, ut probet *titulum præsulatus non esse opponendum quò minùs Ecclesiæ filiis, qui se grævatos asserunt, æquo judicio respondeatur.*

CAPVT XII.

Synopsis.

I. Romanæ sedis auctoritatem tueri tenetur Rex Christianissimus jure Protectionis, quod Francorum Regibus competit. Quid sit jus Protectionis, ordinarium, extraordinarium, & reale pactis constitutum.

II. Protectio Romanæ sedis est jus reale quæsitum Coronæ Francicæ. A Deo designata, ex Pelagio.

III. Initium hujus Protectionis à Carolo Duce Francorum, & Gregorio, ob motus Longobardorum. Novis conditionibus aucta à Pippino Rege, & Stephano. Exarchatus Ravennæ donatus Ecclesiæ Romanæ à Pippino, huicque Patriciatus Romanus collatus. Convenio de Protectione non personalis, sed perpetua cum Rege & Regno.

IV. Patriciatus datus filiis Pippini. Qui dicerentur Patricij. Primò nuda dignitas, Patriciatus; deinde ei adjunctum Imperium. Tuitio Ecclesiarum & inopum Patriciis competit, ex Paulo Diacono. Patriciatus collatus Regibus Francorum, Imperium & Tuitionem complectebatur.

V. Carolo Magno in Augustum electo, Patricij nomen cessavit. Sed jus Protectionis Regibus Francorum quæsitum, extinctum non est. Ius illud in solidum in filios Reges testamento suo partitus est Carolus Magnus.

VI. Et filiis suis ex æquo commisit Ludovicus Pius. Carolus Calvus hanc ad se unà cum regno Francorum transmissam agnovit; ita tamen ut à Romana sede honor debitus sibi redderetur. Is honor explicatus de Processione Patriciorum.

VII. Auxilia lata Ioanni VIII. Paschali II. Gelasio II. Innocentio II. Alexandro III. docent propagatum à secunda in tertiam Regum stirpem Protectionis auxilium.

VIII. Gregorius IX. Tuitionem ecclesiasticæ libertatis regno Francorum assignat. Vt Paulus I. Hanc Tuitionem imploravit Innocentius IV. & Vrbanus IV.

IX. Ceteri Reges novis officiis jus Patrocinij confirmarunt. Et præ ceteris Invictissimus Ludovicus XIII. consilio & opera Eminentiss. Card. Ducis Richelij.

I. A Bunde satis probatum est, apud Gallos sedis apostolicæ principatum omnibus officiis per omnes ætates excultum fuisse; seu in ea communionis suæ Caput *jure divino* constitutum, seu supremam in Ecclesias auctoritatem venerarentur; ut meritò à me dictum fuerit, Primum Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum in Primatu Romani Pontificis esse positum. Addam verò hoc capite, pluribus nominibus ad ejus Ecclesiæ dignitatem tuendam & ornandam Reges Christianissimos obstringi quàm ceteros totius Europæ Reges & Principes, scilicet eximio illo Iure Patrocinij, seu Protectionis Regiæ, erga Romanam sedem, quod Francorum regno quæsitum est. Illud autem non sic accipi velim, quasi rhetorum more ambitiosis verbis à me dictum, sed ut ad normam legum & fori consultò propositum. Principes quidem Ecclesias in regnis suis constitutas ex officio tueri tenentur. quod jus Protectionis ordinarium est, & à jurisdictione pendet. Sed aliud est jus quoddam Protectionis extraordinarium, quod Ecclesiis sibi non subditis adversùs potentiorum vim publicam, aut privatam, impertiri solent illi qui aliàs ex munere suo ad id non obligantur. Hæc Tuitio vel Protectio ex eo profecta est, quòd Summi Pontifices, aut ipsi etiam Imperatores, Proceribus viris aliquando demandarint ut ab injuriis Ecclesias sibi creditas extra ordinem defenderent; Vel etiam quòd Ecclesiarum Episcopi, aut Abbates, cum assensu Capitulorum & Monasteriorum, se in defensionem Procerum certis legibus tradiderint, mercedis annuæ & pensionis perpetuæ utplurimum stipulatione adhibita. Harum conventionum octingentis abhinc annis initarum exempla creberrima apud scriptores & vetera tabularia visuntur, & in diversis mediæ ætatis canonibus; bellorum privatorum infando usu in id Episcopos & monasteriorum præfectos sæpissime compellente, ut sibi *Patronos, Defensores, Protectores*, & *Advocatos* quos vocabant, adciscerent, qui Protectionem & Defensionem singularem Ecclesiis impenderent, præter eam quæ à Regibus ex ordine disciplinæ publicæ expectabatur. Iure isto Protectionis, Defensionis, vel *Advocatiæ*, hereditate ad se transmissò, potiuntur etiamnum quamplurimi Principes in Germania, quod etiam quatuor abhinc seculis in Galliæ confiniis obtinebat, multis Nobilium familiis se *Advocatorum* & *Vicedominorum* nomine jactantibus; donec jura illa Protectionum ecclesiasticarum Rex Christianissimus ad se solum in regno revocavit. De hoc Protectionis jure reali & hereditario amplissimos commentarios viri eruditi ex professo ediderunt.

Advocati, Vidames.

Commentarius de Advocatia sacra.

II. Quod ad meum institutum attinet, necesse est ut probem ejus generis esse Protectionem illam Ecclesiæ Romanæ; cui impertiendæ quemadmodum hereditario jure Rex Christianissimus adstringitur, ita vice versa sedes Romana, in nulla parte suæ auctoritatis dignitate imminuta, Reges Francorum ut Protectores suis officiis ornare tenetur. Cùm autem Protectionem istam aut mandatis Principum aut conventionibus quæri monuerim, non est quòd aliquis

expectet ut Regibus Francorum delegatam ab aliquo Principe Defensionem probem; præsertim cùm jus illud eis ex æquo vindicaturus sim, si conventionibus inter Pontifices & Reges initis constare ostendam. Enimvero si altiùs origo rerum repetenda sit, non frustra asseretur Tuitionem Romanæ Ecclesiæ, Dei Optimi Maximi providentissimo consilio, Francorum Regibus fuisse concreditam. quod vicem mandati & delegationis præstabit, si quis exigat ut protectio nostra illo etiam jure fulciatur. Hujus rei illustrior probatio aliunde peti non potest quàm à Pelagio II. qui anno DLXXXII. cùm à Longobardis Arrianis Ecclesia Romana & bello & hæresi vexaretur, auxiliáque Imperatorum Orientis lenta essent & invalida, nullam Tiberio Principi fieri injuriam censuit, si à Regibus Francorum in his angustiis constitutus subsidium peteret, & Aunacharij Episcopi Antissiodorensis gratiam, qua flagrabat apud Chilpericum Regem, ad impetrandum sollicitaret: *Nec enim*, inquit Pelagius, *sine magna providentiæ divinæ admiratione dispositum, quòd vestri Reges Romano Imperio in orthodoxæ fidei confessione sunt similes; nisi ut hujus urbi, ex qua fuerat oriunda, vel universæ Italiæ finitimos adjutoresque præstaret. Cavete igitur, carissime frater, ne dum Regibus nostris juvandi nos virtus data sit devinitus, caritatis vestræ circa nos levitas arguatur, qui illis & in side & in consiliis vestro sacerdotio sic devotis suadere talia aut negligitis aut differtis.* Idem consilium inierat Vigilius Papa anno DXLIX. cùm Gothis Romam tenentibus, Aureliano Episcopo Arelatensi dat in mandatis ut Childebertum Regem, qui Christianitatis studio venerationem integram sedi apostolicæ exhibebat, precibus suis exoraret ut sollicitudine sua Gothorum Regem ab injuria Romanæ Ecclesiæ inferenda revocaret.

Pelagius II. in ep. ad Aunachar. Epis. Antissiod.

Epist. Vigil. ad Aurel.

III. Initium verò pactorum de Protectione cum Ecclesia Romana conventorum in ea tempora conferendum est quibus eam Regum Longobardorum impetus ad auxilia extraordinaria imploranda penè profligatam coëgit. Annus DCCXXXIX. huic consilio originem dedit. Etenim Luitprandus & Hilprandus Reges Longobardorum, cùm in Ravennæ Exarchatus provinciis adversùs Imperij Constantinopolitani copias bellum gererent, Ecclesiæ Romanæ patrimonia perinde ac ceteros provincialium agros depopulati sunt; deinde translato in ducatum & episcopatum Romanum exercitu, omnia cædibus & vastatione terruerunt; nulla habita ratione quòd pagus ille Romanus *parochiam B. Petri* constitueret, ac proinde peculiaris cujusdam immunitatis privilegium illi deberetur. Quare Gregorius III. Pontifex se suámque Ecclesiam Tuitioni Caroli Francorum Ducis commisit, literis illis quas lacrymis perfusas ad Carolum Subregulum magno cum animi sensu dedit: *Ad te post Deum confugium facimus*, inquit. *Conjuro te per Deum vivum & verum, & per ipsas sacratissimas Claves Confessionis beati Petri, quas vobis ad regnum direximus, ut non præponas amicitiam Regum Longobardorum amori Principis Apostolorum: sed velociùs sub nimia festinatione sentiamus, post Deum, tuam consolationem ad nostram defensionem.* Protectio ista novis quibusdam legibus firmata fuit à Pippino Rege Francorum & Stephano II. Pontifice. Hic enim dum Aistulphi Longobardorum Regis armis undique premeretur, (qui quidem post Exarchatus & provinciæ Romanæ civitates, depulsis inde Constantinopolitanorum præsidiis, valido exercitu occupatas, patrimonia Ecclesiæ Romanæ usurpaverat) ad Gallias magno Procerum Romanorum comitatu stipatus accessit; ubi fœdus cum Pippino Rege pepigit, iis conditionibus, ut Rex ejúsque filij Patricij Romanorum dicerentur, & Ravennæ Exarchatus à Longobardis armorum vi repetitus, donatione Pippini in Romanam Ecclesiam transferretur. Hæc conventa liquidiùs ostendi non possunt quàm ipsiusmet Stephani verbis: qui cùm denuo ab Aistulfo fœderibus infractis Romæ obsidionem pateretur, pacta illa Pippino refricat: *Dum vestris mellifluis obtutibus præsentati sumus, omnes causas Principis Apostolorum in vestris manibus commendavimus. Quoniam quidem inspirati à Deo aurem petitionibus nostris accommodare dignati estis, & vos beato Petro polliciti estis ejus justitiam exigere, & defensionem sanctæ Dei Ecclesiæ procurare.* Ne quis verò existimet Protectionem istam, de qua convenerat Stephanus, personalem esse, & Pippino tantùm concessam, sequentis epistolæ ab eodem Stephano ad Pippinum datæ verba velim diligenter expendat; unde manifestum fiet contractam fuisse non solùm cum Rege, sed etiam cum ejus filiis, imò etiam cum ipso regno Francorum. *Quoniam*, inquit, *nulli alio nisi tantummodo tuæ amantissimæ Excellentiæ, vel dulcissimis filiis, & cunctæ genti Francorum, per Dei præceptionem & B. Petri, sanctam Dei Ecclesiam & nostrum Romanorum Reipublicæ populum commisimus protegendum.*

Epistola Greg. 3. 6.

Steph. ep. 3. ad Pippinum.

Steph. ep. 4. ad Pippinum.

IV. Patricij verò dignitatem, ut antè monebam, Stephanum & Romanos Proceres Pippino Regi & ejus filiis contulisse fidem facit epistola Stephani tertia, cujus inscriptio hæc est: *Dominis Excellentissimis*

Parochia B. Petri dicitur à Pontifice.

filiis Pippino Regi & noſtro ſpiritali compatri, & Carlomanno item Regibus, & utriſque Patriciis Romanorum, Stephanus Papa. Retinuit hunc Patricij titulum Carolus Magnus: cujus frequentiſſima habetur mentio in epiſtolis Stephani Tertij, Hadriani Primi, & in Edictis hujus Principis. Imò etiam Leo III. Pontifex, quò beneficij recens à Carolo accepti monumentum aliquod poneret, in camera Palatij Lateranenſis Petrum Apoſtolum depingi curavit, Carolo Patriciatus inſignia & Leoni Pallium Pontificium tradentem. Patricij nomen duo quædam complectebatur, & juriſdictionem, qua Reges in Vrbe ex conſenſu Pontificis & populi Romani potiebantur; & Protectionem, ſeu Defenſionem, quam Romanæ Eccleſiæ polliciti erant. Patriciorum autem tanta erat dignitas, ut à Conſtantini tempore, qui ejus auctor fuit, eminentiſſimos magiſtratus loco præcellerent; ita ut Theodoricus & Athalaricus Italiæ Reges non alienam à regni majeſtate Patriciatus dignitatem, quæ illis ab Anaſtaſio collata fuerat, eſſe cenſuerint. Iuriſdictio cum Patriciatu conjuncta non erat; etſi frequentiſſimè qui validiſſimis provinciis aut exercitibus erant præfecti, dignitate iſta cohoneſtarentur. Inde profectum eſt ut Italiæ Exarchi, qui ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis Ravennam cum ſummo imperio ad Italiæ adminiſtrationem mittebantur, hujus etiam honoris eſſent participes. Vnde Patricij Italiæ à ſcriptoribus aliquando dicuntur. Hoc exemplo Reges Francorum in Gallia etiam Patricios ſuos inſtituerunt: qui ob provincias ſibi concreditas, Patricij & Duces audiebant; ut Dynamius Patricius Galliarum apud Gregorium Magnum; & Mummolus Dux & Patricius, aliique, apud Gregorium Turonenſem. Sed propoſiti mei non eſt ea nunc exequi quæ Patriciorum auctoritate ultimis illis ſeculis continebantur. Id unum ſatis erit obſervaſſe, Patriciatu collato, Eccleſias & inopes tuendi adversùs vim potentiorum præbitam fuiſſe facultatem. Hoc patet ex ea formula qua Princeps Patricium renuntiabat, quæ relata eſt à Paulo Diacono. Siſtebat ſe coram Principe hujus dignitatis candidatus: qui cùm priùs Imperatoris pedes, deinde genu, atque os ipſum, & ceteros magiſtratus deoſculatus eſſet, his verbis à Principe excipiebatur: *Nobis nimiùm laborioſum eſſe videtur, conceſſum nobis à Deo miniſterium, ſolum procurare. Quocirca nobis adjutorem facimus; & hunc honorem tibi concedimus, ut Eccleſiis Dei & pauperibus legem faciàs, & inde apud altiſſimum judicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, & ponat ei in dextro indice annulum, & det ei bombacinum propria manu ſcriptum: Eſto Patricius miſericors & juſtus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, & dimittat.* Patriciatus itaque Romanorum, præter imperium in Vrbem & Ducatum Romanum, Defenſionem illam complectebatur, quæ pactis cum Romanis Pontificibus initis erat conſtituta. Quare Carolus Magnus ſibi nunc Patricij Romanorum titulum, nunc *Devoti ſanctæ Eccleſiæ Defenſoris* atque *Adjutoris*, in Edictis ſuis adſcribebat.

Nicolaus Aleman. in Parietinis Lateranenſibus.

Capitul. l. 7. c. 314.

Paulus Diaconus Hiſt. Longob.

V. Hanc Patriciatus dignitatem ab anno DCCXXXIX. Reges noſtri magno ſtudio conſervarunt uſque ad annum octingenteſimum. Tunc enim, deſinente octavo ſeculo, Carolus Magnus acclamatione populi Romani & conſenſu Leonis cùm Imperium recepiſſet, *omiſſo Patricij nomine, Imperator & Auguſtus eſt appellatus*; ut teſtatur Eginhardus. Etſi verò novus Imperij ſplendor Patriciatus lucem extinxiſſet; attamen Protectio Eccleſiæ Romanæ, Coronæ Francorum antè quæſita, per confuſionem Patriciatus cum Imperio ſublata non eſt. Imperio acceſſit Tuitionis impendendæ officium; ſed de priſtino protectionis jure, quod regno Francorum competebat, nihil imminutum fuit. Poteſtas quidem illa, qua jure Patriciatus in urbe Romana potiebantur Reges Francorum, (quæ ab illis in ſolidum unà cum Pontificibus exercebatur, ut dicam alibi) confuſa fuit, & Imperio conſolidata. Sed Defenſio Eccleſiæ Romanæ inter cetera Domus regiæ jura à Principibus recenſita fuit, ut in Caroli Magni filios tranſmitteretur, nec præcipuo jure ab eo poſſideretur qui Imperium retineret, ſed ad omnes heredes pertineret; ea lege, ut illis non liceret à communione hujus Protectionis, familiæ erciſcundæ judicio diſcedere. Ita enim conſtituit Carolus Magnus tabulis teſtamenti ſui; quibus inter filios regna Franciæ, Italiæ, & Aquitaniæ diſtribuit; ſed in ſolidum Eccleſiæ Romanæ Defenſionem reliquit, eadem conditione qua à patre ſuo Pippino & avo Carolo fuerat ſuſcepta. *Super omnia autem jubemus*, inquit, *ut ipſi tres fratres curam & defenſionem Eccleſiarum S. Petri ſimul ſuſcipiant; ſicut quondam ab avo noſtro Carolo, & beatæ memoriæ genitore noſtro Pippino Rege, & à nobis poſtea ſuſcepta eſt; ut eam cum Dei adjutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & juſtitiam ſuam, quantum ad ipſos pertinet, & ratio poſtulaverit, habere faciant.* Hujus diviſionis tabulæ à Proceribus Francorum jurejurando & à Leone Pontifice ſubſcriptione firmatæ ſunt anno DCCCVI.

Eginh. in Annal. an. 801.

Teſtamentum Caroli Magni.

ut docuit Eginhardus in Annalibus. Vnde primò colligimus eam fuisse sententiam & Caroli, cùm susciperet Imperium, & Pontificis, Senatus, Populique Romani, cùm illud ei detulerunt, ut à pactis pristinæ Protectionis non discederetur, præterea jus istud inter ceteras res hereditarias recenseri, & ab antiquis illis pactionibus à Carolo repeti, huicque legato assensisse Leonem.

VI. Nolo mihi fidem haberi, nisi hoc sensu à Caroli Magni filiis & nepotibus legatum istud exceptum fuerit, ut sibi quisque portionem regni Francorum cum hoc onere vel potiùs jure relictam fuisse censuerit. Ludovicus Pius, Caroli filius, cùm divisionem regni in tres filios ex consilio Procerum instituisset, jussit iisdem planè verbis è testamento Caroli transcriptis, ut tres fratres, quos in consortium regni Francorum asciverat, defensionem Ecclesiæ sancti Petri *simul* susciperent. Hinc est quòd Ludovici filij Carolus Calvus Rex Francorum, & Ludovicus Rex Germaniæ, conventionibus illis quas in Metensi conventu ex sententia Hincmari Archiepiscopi Remensis & aliorum quorundam procerum inierunt anno DCCCLXVIII. sibi quisque defensionem Ecclesiæ Romanæ servavit; ea lege tamen, ut sibi à Romano Pontifice debitus honor impendatur. *Mundeburdem autem & defensionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pariter conservabimus, in hoc ut Romani Pontifices nobis debitum honorem conservent, sicut eorum antecessores nostris antecessoribus conservaverunt.* Duo hîc observanda sunt. Vnum est, defensionem istam à Principibus mundeburdem vocari. qua voce significatur tutela quæ jure regio Ecclesiis à sacro Palatio concedi solebat, cujus variæ formulæ extant apud Marculfum. Alterum est, Principes istos originem hujus defensionis ab antiquis conventionibus repetere; licèt eas ipsi non renovassent, & Imperio non potirentur, sed tantùm regno Francorum. Quod attinet ad eum honorem quem sibi Reges impendi cupiunt, is est qui Protectori debetur ab eo qui in defensionem susceptus est; quem Canones patrono in Ecclesiis tribuunt, & *processionis aditum* vocant. Nempe iisdem solennibus eadémque pompa excipi volunt, qua Carolum prosecuti sunt Romani, antequam Imperio potiretur. Etenim cùm Ticinum Carolus obsidione cingeret, Romam se contulit. Quid tum egerit Hadrianus Papa, malo verbis Anastasij quàm meis referre: *Direxit in ejus occursum universos Iudices ad ferè triginta millia ab hac Romana Vrbe, ubi eum cum Bandora susceperunt.* Subjungit idem Anastasius in vita Hadriani: *Obviam illi ejus sanctitas dirigens venerandas cruces, id est, signa, sicut mos est ad Exarchum seu Patricium suscipiendum, eum cum ingenti honore suscipi fecit.*

Divisio Ludovici c. 21.

In Capitulis Caroli Calvi apud S. Arnulfum.

Anastas. in Hadr. I.

VII. Temporis progressus nihil de hoc jure protectionis detrivit; imò verò magna accessio illi facta est, frequentibus & validis auxiliis, quibus Reges Francorum, pristinarum conventionum memores, Romanam Ecclesiam juverunt. Ioannes VIII. recessit in Gallias, ut suppetias adversùs Lambertum Ducem Spoletanum impetraret à Rege Ludovico Balbo Caroli Calvi filio, cujus animum blandissimis literis antè demulserat; ita ut ab illius consilio pendere velle profiteretur in omnibus negotiis quæ in Synodo Trecensi, quam cogebat, discutienda occurrerent. Sed in ipso Concilio ea oratione erga Regem usus est, ut omnes intelligerent hereditarium esse ius istud Protectionis in regno Francorum: *Vos, carissime fili Ludovice, precor in defensionem, liberationem, atque exaltationem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut prædecessores vestri fecerunt, & vobis sub attestatione facere mandaverunt, sine procrastinatione & ulla dilatione succurrite.* Paschalis II. ab Italia armis Henrici V. Imperatoris depulsus, in Galliam se contulit, ut Regis auxilio se adversùs hostes tueretur. quod auxilium ut impetraret, consuetudinem antiquam in sui patrocinium protulit, teste Sugerio: *Blandè demulcens Regem, B. Petro sibique ejus Vicario supplicat opem ferre, Ecclesiam manutenere, & sicut suorum antecessorum Regum Francorum Caroli Magni & aliorum mos inolevit, tyrannis & Ecclesiæ hostibus audacter resistere.* In eam sententiam Guibertus, hujus temporis scriptor, Pontificibus in more positum fuisse adnotavit, ut in rebus afflictis opem à Regibus Francorum implorarent. Gelasius II. sede & Vrbe ab eodem Henrico pulsus, (qui Burdinum Archiepiscopum Bracarensem, natione Hispanum, Romanæ Ecclesiæ intruserat) *ad tutelam*, inquit Sugerius, *& protectionem Serenissimi Regis Ludovici, & Gallicanæ Ecclesiæ compassionem, sicut antiquitus consueverunt, confugit.* nempe ut clypeo Gallici nominis & Germaniæ vires & Hispaniæ ambitum infringeret. Quid memorem Innocentium II. qui factione Petri Leonis à sede deturbatus, succedit in Gallias, *tutum*, Sugerio teste, *& approbatum Ecclesiæ asylum; nuntiisque suis ad Regem Ludovicum destinatis, & personæ & Ecclesiæ opitulari efflagitat.* Quid Alexandrum III. qui suam dignitatem, in Gallias cùm se recepisset, adversùs Fridericum Imperatorem asseruit: quia, ut observavit Arnulfus, *quos devotio Gallicana suscepit, victoriam semper contulit & triumphum.* Cùm itaque mos ille Ponti-

Ioan. ep. 87. *in fouve tui cordis potionem intingendo calamum, deinde de manu nostra formabit characterum apices.*

Adlocutio Pontificis ad Regem in Synodo Tricassina.

Sugerius in vita Ludovici Grossi an. 1107.

Guibertus l. 2. Hist. Hierosol. *Apostolicæ sedis Pontificibus consuetudinarium fuit, si quam passi sunt à finitima gente molestiam, auxilia semper experiisse à Francis.*

Sugerius in vita Ludovici Grossi anno 1118.

Sugerius an. 1130.

Aimoini Contin. l. 5. c. 54.

Arnulfus Lexov. in ep. ad Arch. & ep. Angliæ.

ficum auxilia petendi, & Regum Galliæ ſuppetias ferendi, poſt priſtinas illas conventiones perduraverit; quis non perſpiciat in Tertiam ſtirpem propagatum jus Protectionis, quod in Secundæ ſtirpis exordio initium ſumpſerat.

VIII. Planè videtur Gregorius IX. eam induiſſe curam ut fœdera iſta aliquo pacto renovaret bullatis litteris quas ad S. Ludovicum Regem Gallorum dedit anno MCCXXXIX. ut Fridericum Romanæ Eccleſiæ imminentem repelleret. Etenim cùm regni Gallicani gloriam præ ceteris regnis, & in fide armis propaganda conſtantiam, magnificis verbis prædicaſſet, eodém que gradu dignitatis præcellere dixiſſet quo Tribus Iuda reliquas tribus exſuperabat: *Ex quibus*, inquit, *evidenti ratione perpendimus quòd regnum Franciæ prædictum, benedictum à Domino, Redemptor noſter quaſi ſpecialem divinarum voluntatum executorem eligens, & ipſum ſibi ſicut pharetram circa femur accingens, ex ipſa ſæpius ſagittas electas extrahit, & eas in tuitionem eccleſiaſticæ libertatis & fidei, in contritionem impiorum, & defenſionem juſtitiæ, in arcu brachij potentis emittit.* Iiſdem laudibus Gallos ornaverat antea Paulus I. quas novis beneficiis à Gregorio deinde ſunt promeriti. Ex his teſtimoniis patet Pontifices Romanos non in Regis Galliarum unius vel alterius ſtudio peculiari, ſed in ipſius regiæ dignitatis nomine præſidium ſuum collocaſſe; ita volentibus divinæ providentiæ fatis, ut regnum Francorum ſedis apoſtolicæ defenſioni devotum conſecratúmque eſſet. Cui officio cùm Reges cumulatiſſimè ſatisfacerent, jus iſtud protectionis, conſuetudinis antiquiſſimæ præſcriptione quæſiviſſe, non ſine ratione dici poteſt. Hunc morem obteſtabatur Innocentius IV. cùm à Conventu Patrum Ciſtercienſis ordinis peteret ut Ludovicum IX. ſuis precibus exorarent ne à priſtina & receptiſſima Galliæ conſuetudine diſcederet; ſed avorum veſtigia premendo, Romanum Pontificem ab injuriis Friderici vindicaret. Hoc jus protectionis provocabat Vrbanus IV. cùm ad eundem Regem Ludovicum, tanquam *ad defenſionis* ſuæ dexteram, teſte Nangio, ſe contulit, ut à Manfredi Siciliæ Regis impetu ſe immunem præſtaret.

IX. Neque verò huic officio defuere Reges qui illos exceperunt. Non defecit in poſteris innata majoribus erga Summos Pontifices ſingularis propenſio; ſed quaſi hereditario jure ad omnes ſucceſſores tranſmiſſa, ad noſtram uſque ætatem integra atque illibata pervenit; adeo ut tot ferè poſſit ſedes apoſtolica laudare vindices, quot Reges Gallia. Quare non immorabor in recenſendis per quos Summorum Pontificum res ſteterere; cùm ſatis ſupérque mihi ſit hoc unum duntaxat monuiſſe, Galliam nullum Regem agnoſcere, qui Eccleſiæ laboranti ſolenne patrocinium denegarit, cuíque antiquius quidquam fuerit quàm Protectoris inſigne, longa & juſta poſſeſſione quæſitum, novorum beneficiorum cumulo ſibi confirmare. Quamvis autem inter Summos Pontifices Regéſque Galliæ quandoque ſimultates interceſſerint, nihil tamen de Protectionis jure eis deceſſiſſe certum eſt. Quos enim privatæ res aliquandiu abalienaverant, in commune totius Eccleſiæ bonum conſpirantia ſtudia ita perfectè ſacroſanctæ ſedi conciliarunt, ut felici diſſidio disjuncti videantur, quos arctiora deinceps amicitiæ vincula conſtrinxerunt. Ceterùm præ aliis retro Galliæ Regibus, Auguſtiſſimo Principi noſtro potiſſimùm Aſſertoris Titulum deberi, conſumptæ in præſidium ſedis apoſtolicæ regni vires, exhauſtum ærarium abundè teſtantur. Elanguerat in pleriſque regni provinciis Chriſtiana fides, Religio proſtrata jacebat, víxque Eccleſiæ Romanæ inane nomen in ludibrium ſupererat. Lugubrem Matris ſortem miſertus Ludovicus, ut afflictæ pias vices exhiberet, in propria viſcera arma convertit; ſubjectóſque ſibi populos ultore ferro proſecurus eſt, ut parenti ſuus ſplendor conſtaret, priſtináque dignitas reſtitueretur. Nondum apoſtolicæ ſedis conjurati hoſtes ſpiritus depoſuerant, quantumcunque amiſſis aliquot urbibus debilitati, adverſíſque prœliis imminuti; artibus ſcilicet & ſociorum auxiliis confiſi, atque Arce feroces. Acceſſit invictiſſimi Principis virtuti ac fortunæ Grande Incrementum Eminentiſſimi Cardinalis Ducis Richelij prudentia, fortitudo, fides: cujus miniſterio, cadente Romanæ Eccleſiæ æmula, elusíſque factioſorum artibus, atque auxiliariis claſſibus diſſipatis, fracti rebellium animi tandem ceciderunt, & debita ſedi apoſtolicæ auctoritas rediit. Summi hujus viri, rerum divinarum atque humanarum conſultiſſimi, ſolerti etiam prudentiæ debemus, quòd Eccleſiæ & Regni jura æquis ponderibus librando, (ut Eccleſiæ Romanæ Principem purpuratum, & Ducis corona Regis beneficio inſignitum decebat) unicuique ſua præſtet intacta atque inviolata. Nec alius eventus expectandus erat ſapientiſſimo Principi, cùm religioſiſſimum Sacerdotem interioribus conſiliis admoveret; B. Remigio florentiſſimum imperium jam olim Regibus noſtris prænuntiante, quandiu Epiſcoporum operam in adminiſtrando regno adhiberent.

T. 2. Libert. Eccleſ. Gall. cap. 1. N. 5. & in Notis ad N. 4.

Paulus 1. ep. ad Francos. *Verè enim electorum eſt meorum gentis veſtra ſuper multitudinem generationum nationes, & regnum Francorum vibrans emicat in conſpectu Domini quòd talibus benignißimis catholicæ & apoſtolicæ ſanctæ Dei Eccleſiæ liberatoribus præeminatur Regibus.* Infrà: *Vos quidem, carißimi, gens ſancta, regale ſacerdotium, populus acquiſitionis, cui benedixit Deus Iſraël.* Matthæus Paris an. 1244. *Secundùm antiquam & conſuetam Francis conſuetudinem & libertatem, Romanum Pontificem contra inſultus Imperatoris defenderet, & ſi neceſſitas expoſtularet, eum in ſuo regno receptaret, ſicut bene memoratus Alexandro Papæ exulanti, & à facie imperatoris Friderici perſequentis fugienti.*

Elogium Cardinalis Richelij.

Epiſtola Remigij ad Clodoveum: *Sacerdotibus tuis honorem debitum defer, & aliorum conſilia ſæpe recurrat. Quod ſi illis bene cum illis convenerit, provincia tua melius poteſt conſtare.*

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Synopsis.

I. Secundum fundamentum Libertatis Ecclesia Gallicana est supremum Regis imperium. A tempore Clodovei in unam societatem coierunt in Galliis Christiana fides & Regum imperium.

II. Ecclesiasticus cœtus è Clericis & laicis conflatus, religionem respicit. Civilis ex iisdem constitutus, statum politicum. Ex utroque componitur Respublica Christiana, sub duobus summis Præfectis; quorum unus spiritualibus, alter secularibus præest. ex Conciliis Parisiensi, & ad Theodonis-villam, & Bernardo.

III. Duarum potestatum consortium, Ecclesiæ Gallicanæ nomine apud nos continetur.

IV. Fines utriusque potestatis notissimi. Pontifices spiritualia curant, Reges secularia. Quod probatur iis testimoniis veterum ubi potestates invicem componuntur. Ex Osio apud Athanasium.

V. E Gregorio Nazianzeno: qui terrenam corpori, spiritalem animæ comparat. Qui locus explicatur. Ex Isidoro Pelusiota, Synesio, & Chrysostomo.

VI. E Gelasio, & Symmacho.

VII. E Gregorio II. & Nicolao I. Pontificatus & Regnum conjuncta in Hasamonæorum familia.

VIII. Innocentius III. harum potestatum officia distinxit comparatione ducta à Sole & Luna. Explicata ejus sententia. Et illustrata è Berengosio Abbate.

IX. Patriarchæ comparati Soli & Lunæ in Octava Synodo, & Imperator cuidam splendori, quo ipsi Patriarchæ illustrentur.

X. Distinctio duarum potestatum probatur quoque testimoniis Principum Valentiniani, Iustiniani, & Ludovici Pij.

I. PLURIBUS fortasse quàm par sit executi sumus eam partem quæ primum Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ fundamentum in suprema Romanæ Ecclesiæ auctoritate constituit, cujus tuendæ cura Christianissimis Regibus est concredita. Sed in eo argumento diutiùs hærendum erat, ut præfracti ingenij viris, imò & ipsis hujus seculi Novatoribus, comprobaretur apud nos sinceram de principatu sedis apostolicæ sententiam eodem gradu stare quo viguit apud antiquioris Ecclesiæ Episcopos. Supereſt ut alterum non minoris momenti fundamentum, quo Libertas Ecclesiæ Gallicanæ constat, aggrediamur: quod in suprema Regis Christianissimi per Gallias auctoritate situm est. Iam ab ipso Clodoveo, regni istius florentissimi amplificandi auctore, in unam veluti societatem coierunt Christiana fides & Regum imperium, nullo partium detrimento; adeo ut de regni summo jure nihil per Christianam professionem decesserit, quamvis Ecclesiæ magna & dignitatis & potentiæ facta fuerit accessio. Conjunctæ quidem fuerunt in hoc regno duæ illæ potestates, ecclesiastica, & civilis; sed sine confusione personarum & munerum. Quod sincerè explicandum est, ut à disputatione quæ hac de re instituenda est, absint cavillationum fraudes, & sophismatum involucra.

II. Ecclesiastica potestas, seu Respublica Christiana, quæ sub nomine Ecclesiæ sæpissime explicatur, eam significat Clericorum & laïcorum collectionem, qui in unum corpus adunati, ecclesiasticis legibus se subjiciunt; non quidem quatenus homines civilem Rempublicam componentes, sed quatenus in spiritualem cœtum admissi. Eadem ratione civilis Respublica dici potest, quæ vel ex infidelibus Principibus & rebus publicis constat; vel quæ ex Christianis hominibus quidem, sed nullo ad religionem respectu habito, componitur. Quin & propter caritatis sanctos nexus, & fidei communionem, dicimus Rempublicam politicam accedentem ad Christum, ita jungi spirituali & ecclesiasticæ

Reipublicæ, ut jam ex utraque dici possit unam Rempublicam Christianam componi; in qua sint duo præfecti præcipui, quorum ille omnibus spiritualibus, hic verò omnino temporalibus præsit. In hunc sensum Concilium Parisiense sub Ludovico Pio habitum anno DCCCXXIX. *Principaliter itaque totius sanctæ Dei Ecclesiæ corpus in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet & regalem, sicut à sanctis Patribus traditum accepimus, divisum esse novimus.* Et Concilium ad Theodonis-villam anno DCCCXLIV. *Quia bene nostis ab illo qui solus meritò & Rex & Sacerdos fieri potuit, ita Ecclesiam dispositam esse, ut pontificali auctoritate & regali potestate gubernetur.* Eleganter quoque Bernardus hoc argumento utitur, ut Conrado Regi Romanorum conjunctionem animorum cum Pontifice persuadeat: *Nec dulciùs, & amabiliùs, sed nec arctiùs omnino regnum sacerdotiúmque conjungi seu complantari potuerunt, quàm ut in persona Domini ambo pariter hæc convenirent, utpote qui factus est nobis ex utraque tribu secundùm carnem summus & Sacerdos & Rex. Non solùm autem; sed & confœderavit in suo corpore, quod est populus Christianus, ipse caput illius, ita ut hoc genus hominum apostolica voce genus electum, regale sacerdotium appelletur. Ergo quod Deus conjunxit, homo non separet. Iungant se animis qui juncti sunt institutis; invicem se foveant, invicem se defendant, invicem onera sua portent.*

Concilium Paris. L. 1. c. 3.

Concilio ad Theodonis-villam c. 2.

Bernard. ep. ad Conradum Regem.

III. Istud duarum potestatum consortium, Ecclesiæ Gallicanæ nomine apud nos continetur; ita ut Libertates Ecclesiæ Gallicanæ, munera potestatis utriusque, tam ecclesiasticæ, quàm civilis, certis quibusdam hinc inde finibus circumscripta complectantur. Quare longè à proposito aberrant qui Ecclesiam Gallicanam Clero coërcent. Latior est illius significatio, quæ laïcos ipsúmque Regem comprehendit. Disertè in hanc sententiam Philippus IV. Francorum Rex Bonifacio VIII. ante dissidium suggessit: *Sancta Mater Ecclesia, sponsa Christi, non solùm est ex Clericis, sed etiam ex laïcis.* Et post pauca addit: *Quia Clerici in Ecclesia sunt auctoritate & munere potiores, non debent nec possunt, nisi forsitan per abusum, sibi appropriare, quasi alios excludendo, ecclesiasticam libertatem, loquendo de libertate qua Christus nos sua gratia liberavit.* Sed de libertate ista dicemus libro tertio. Sed interim monendus est lector, ne in eam sententiam se abripi patiatur quam ex hac observatione nostra se colligere docuit vir eruditus in Commentario de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ; nempe ad regiam potestatem pertinere jus statuendi de rebus ecclesiasticis; cùm nos id unum asseruerimus, majores nostros Ecclesiæ Gallicanæ nomine utramque potestatem complexos fuisse: quoniam (ut docuit Concilium Parisiense laudatum hoc capite §. II.) Ecclesiæ corpus in duas præcipuas personas, sacerdotalem scilicet, & regiam, divisum est, quod ex fidelium omnium compage constituitur. Atque adeo sicut Christus Ecclesiam tum à peccato, tum à Mosaïcæ Legis onere, sua gratia liberavit; ita si novis Decretorum inutilium sarcinis non solùm Clerici, sed etiam laïci, onerarentur, aut si jus regiæ majestatis læderetur, de violata Ecclesiæ Gallicanæ Libertate conqueri fas esset. Quare illud tantùm adnotari voluimus; licèt Ecclesiæ Gallicanæ Libertas specialiter sumpta ad solos viros ecclesiasticos Ecclesiarúmque jura pertineat, de quibus latæ sunt pleræque tum canonicæ tum civiles Constitutiones, Libertatis istius significationem non ita ad Clericos referri, quin etiam ad Regem, & alios, si fortè, laïcos trahi possit, ex mente Regis Philippi IV. ut uberiùs explicui lib. III. cap. I. §. VII. quemadmodum libro secundo integro docui, de rebus ecclesiasticis decernendi potestatem penes solam Ecclesiam esse; jura verò constituta tuendi, penes Principes.

In Actis inter Bonifacium & Philipp.

Vide epistolam Illustrissimi Episcopi Montispel. ad Baluzium, edi-tam ante Prolegomena.

P. Pithœus.

IV. Quibus autem finibus regi debeant supremæ illæ potestates, satis antiqui Patres nobis præiverunt; ut difficile non sit tritissimâ viâ eorum vestigia sectari, nisi quis malit consultò & data opera in errores impingere. Regium imperium quietem publicam, Episcoporum sollicitudo felicitatem æternam hominibus procurat, testante Apostolo. Reges secularibus, Pontifices spiritualibus ordinandis se impendunt. Quamdiu neutra potestatum in alienos limites insiliet, mutuâ concordiâ res Christiana amplificabitur. Equidem hodie satis perspecta esse reor istæc quæ protuli axiomata, non solùm juris humani atque divini callentibus, sed etiam cuilibet è trivio. Verùm ne temerè arrepta esse videantur, veterum testimonia advocanda sunt, qui potestatis utriusque ex professo comparationem instituunt. Constantius Imperator adeo se ecclesiasticis disceptationibus immiscebat, ut Ammiano Marcellino ea de caussa vapulet. Sed gravioribus verbis officij sui ab Osio Cordubensi Episcopo admonetur, quæ relata sunt ab Athanasio: *Tibi Deus*, inquit, *Imperium commisit; nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ; ita & tu cave*

1. Tim. 2. Ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.

Eph. 4. Ad consummationem sanctorum.

Apud Athan. in ep. ad solit. vitam agentes; καὶ βασιλεῦσι δὲ ὑπείκειν, ἐὰν τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιτάσσωσιν.

cave ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ Dei, Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere; neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator. His verbis soli Principi potestas in hæc terrena & temporalia imperandi asseritur; ut Ecclesiæ, sacra & spiritualia procurandi.

V. Elegantissimè versatur in hoc argumento Gregorius Nazianzenus: cujus oratio, licèt sale Christiano condita, venustate dictionum & sententiarum ornatur. Magistratibus denuntiat duo velut imperia constituta fuisse à Christo in Ecclesia. unum, quod sublimioribus potestatibus creditum est, quibus ut heris servi, maritis uxores, & Ecclesia Christo, parêre debent omnes, & tributa pendere, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam; alterum verò Episcopis commissum, quod priori dignitate præstat, ut anima corpori, & cælestia terrenis. Vnde patet parem esse utramque potestatem in imperandi jure, sed imparem in mandatorum dignitate; duo esse & distincta imperia, sed nobilitate imparia; quia huic vitæ tranquillitas, illi animarum salus commissa; neutrius verò libertatem ab altera infringendam.

Isidorus Pelusiota ad hunc Nazianzeni locum videtur respexisse, cùm sacerdotij & regni discrimen, animæ & corporis differentiâ metitur: *Ex sacerdotio & regno*, inquit, *rerum administratio conflata est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit, (illud enim velut anima est, hoc veluti corpus) ad unum tamen & eundem finem tendunt, hoc est, ad hominum salutem.* Olim quidem imperium cum sacrorum administratione apud Hebræos & Ægyptios conjunctum fuisse scripsit Synesius; sed deinde à Deo distincta fuisse hæc munera, ita ut rebus sacris unum, alterum imperio tenendo addictum esset. *Illi in negotiis, nos in oratione collocati sumus;* ut ille loquitur.

Chrysostomus imperia Principum cum administratione rerum sacrarum ita confert, ut duo principatuum genera esse decernat: quorum unum commendat Apostolus, cùm sublimioribus potestatibus omnes animas subdi præcipit, alterum verò, cùm præpositis obediendum esse suadet. *Iste autem principatus*, inquit ille, *civili tanto melior est, quanto terrâ cœlum, imò & multò magis; & non multa illi cura est de seculari vita, omnia autem de cœlestibus rebus pronuntiat.*

VI. Enimvero ne superfluo labore me onerem in citandis ad testimonium auctoribus, consulendus est Gelasius Pontifex, & ejus Decreto constituendi sunt fines utriusque potestatis. Imperatorem præsidere humano generi dignitate, sed in perceptione sacramentorum Sacerdotibus subdi; legibus Principis, quantum attinet ad ordinem publicæ disciplinæ, parêre religionis antistites; sed in erogandis mysteriis, & in cœlestibus sacramentis, Principem ordine religionis à Sacerdotum judicio pendere, epistola ad Anastasium Imperatorem definivit Gelasius. Hanc definitionem amplexi sunt Rex, Episcopi, & Proceres Ecclesiæ Gallicanæ in Concilio Parisiensi, & in libris Capitularium, eámque Gratianus in Collectione sua retulit. *Duo sunt*, inquit, *Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus hominum in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti enim, fili clementissime, quòd licèt præsideas humano generi dignitate, rerum tamen præsulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuæ salutis expetis, inque sumendis cœlestibus sacramentis, eisque, ut competit, disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potiùs quàm præesse. Nosti itaque inter hæc* (id est, inter hæc sacramentalia & spiritualia. ne quis hoc loco adversùs mentem auctoris abutatur) *ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem.* Symmacho certandum fuit cum eodem Anastasio Imperatore, quem communione excluserat ob Acacij causam. Videamus quo discrimine potestatem utramque distinguat in Apologetico: *Conferamus autem honorem Imperatoris cum honore Pontificis: inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu, Imperator, à Pontifice baptismum accipis, sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, pœnitentiam rogas. Postremò tu humana administras; ille tibi divina dispensat. Itaque, ut non dicam superior, certè æqualis honor est.*

VII. Succedat Gelasio & Symmacho Gregorius II. qui ut sedis apostolicæ ita & doctrinæ heres, ecclesiasticæ & civilis potestatis limites apertissimis verbis defixit in epistola ad Leonem Isaurum Imperatorem. *Scis, Imperator, sanctæ Ecclesiæ dogmata non Imperatorum esse, sed Pontificum, quæ tutò debent prædicari. Idcirco Ecclesiis præfecti sunt Pontifices, à Reipublicæ negotiis abstinentes; ut Imperatores similiter ab ecclesiasticis abstineant, & quæ sibi commissa sunt, capessant.* Hoc uberiùs exequitur in epistola secunda ad eundem Leonem: ubi profitetur, se Palatij & Ecclesiæ, Principum & Pontificum discrimen descripturum. Tum Principi ne-

Vide Libellum Marcæ pro defensione libri de Concordia Sac. & Imp.

Concil. Paris. lib. 1. c. 3. lib. 3. Capitular. c. 167. cap. *Duo sunt.* dist. 96.

Symmachus in Apolog. adversùs Anastas.

Greg. II. ep. ad Leonem, ante septimæ synodi acta. Ἐγὼ εἰμὶ, βασιλεῦ, ὁ τῆς ἁγίας μαρτυρ. τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ βασιλεὺς οὐκ εἶ σὺ ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων μόνον, ἡ ἀσφαλὴς δογμάτων διὰ τῶν ἀρχιερέων ὁρισμὸς τῆς ἐκκλησίας, οὐ μάχεσθαι τοῖς ἁγίοις πράγμασιν, ἀλλὰ μόνον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις διοικεῖν. ἀναγκαῖος τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἡ τῶν βασιλικῶν κοσμικὴ διοίκησις.

Idem Greg. ep. 2.

gotia palatina & ornamenta regia assignat, à quibus temperare debeat Pontifex; ut etiam vice versa Imperator abstinere à sollicitudine Ecclesiarum; adeo ut neque ordinationibus Clericorum se immiscear, nec sacramenta conficiat, nec Eucharistiam sibi vel aliis ministret. Quod discrimen perseverat in genere pœnarum quæ ab utraque potestate infliguntur. Etenim læsæ majestatis reus pœnas capite luit, vel etiam deportatione, aut relegatione. Divini verò numinis injuriam, abstentione, jejuniis, & precibus Episcopi ulciscuntur; & purgatum pœnitentia reum, Deo conciliant. Non potuit liquidiùs ostendere potestatis utriusque limites. Leo IV. complexus est sententiam illam duobus verbis apud Gratianum: *Sicut Reges præsunt in caussis seculi, ita Sacerdotes in caussis Dei.*

Cap. *Nos si incompetenter.* 2. q. 7.

Nicolaus I. qui de Romanæ Ecclesiæ privilegio nihil demi passus est, vestigia decessorum premens, olim sacerdotium cum imperio conjunctum fuisse & apud Regem illum Salem Melchisedecum & apud Cæsares docet; sed veri Regis & Pontificis adventu factam fuisse & dignitatum & munerum divisionem, non verò subjectionem, aut subordinationem: *Sed cùm ad verum ventum est eundem Regem atque Sacerdotem, ultra sibi nec Imperator jura pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sic actibus propriis & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus.* Antequam discedam à Nicolao, prætermittendum non est in familia Hasamonæorum apud Iudæos, usque ad Herodis Regis tempora, perpetuam regni & pontificatus conjunctionem fuisse. Sed frustra sunt plerique veterum, qui à reditu ex captivitate Babylonica ad seculum quo natus est Christus, toto illo intervallo genti Hebræorum Pontifices præfuisse existimant. Vt enim de Iaddua Summo Pontifice, cum quo Alexander Macedo fœdus pepigit apud Iosephum, hoc affirmari possit, & de Iasone, quem Antiochus Epiphanes Rex Syriæ Pontificem atque Ethnarcham Iudæis præfecit, de ceteris Pontificibus in universum hoc dici non potest. Non moror Iustinum, & Diodorum, qui ab ipso Mose hunc morem Iudæis fuisse putant ut *eosdem Reges & Sacerdotes haberent, quorum justitia religione permista, incredibile quantum coaluere*, ut Iustini verbis utar. Quorum error inde excusari potest, quòd ad Hebræorum politiam respicerent, quæ sub Hasamonæis viguit: apud quos *honor sacerdotij firmamentum potentiæ assumebatur*, ut monuit Tacitus lib. v. Historiarum.

Nicolaus I. ep. ad Michaelem; quæ refertur apud Gratianum dist. 56. Cap. *Cùm ad verum.*

Ioseph. l. 11. Idem in lib. de Rationis Imperio cap. 4.

Iustin. lib. 36. Diodorus apud Photium.

Ioan. Selldenus de success. in Pontif. Ebræ. cap. 13.

VIII. Non desivit à ceterorum Pontificum doctrina Innocentius III. qui Solis radiis, si liceat cum Tertulliano loqui, veritatem istam descripsit. Etenim comparatione ducta à Solis & Lunæ officiis, quæ duo illa sidera per diem & noctem mortalibus impendunt, ecclesiasticam potestatem Soli, regiam verò Lunæ contulit; ut significaret tanta dignitate res spirituales præstare temporalibus, quanta Sol Lunæ, & dies nocti præcellit; imò etiam ad bene beatèque vivendum Reges ab Episcopis, ut Lunam à Sole, velut radiis quibusdam illustrari. Quod tamen sic intelligendum est, ut quemadmodum duo illa sidera invicem non commiscentur, nec in ipsa corporum substantia, nec in ordine quem sortita sunt ab omnium conditore Deo, sed Sol diei, Luna verò nocti prælucet, sic utriusque potestatis impermixta discretio conservetur. Nec est quòd aliquis ingenio indulgens existimet, eo modo quo Luna alieno lumine, id est, è Sole accepto fulget, regiam potestatem auctoritatis suæ lucem ab ecclesiastica mutuari. Etenim quæ tam seriò probavimus testimoniis veterum adductis, de societate illa & libertate utriusque potestatis, hac una ludificatione subverterentur. Quin etiam si hoc argumentandi genere uti liceret, dissidium Regibus præ concordia esset optatius: quia scilicet Luna in coitu Solis caligat, & in maximo recessu fulget orbe pleno. Hanc comparationem Solis & Lunæ deprompsit Innocentius tertius, ut mihi videtur, è Berengosio Abbate; qui sexcentis ab hinc annis prudenter explicuit quo pacto sit instituenda, ne ad perniciem secularis potestatis trahi possit. *Sciendum est*, inquit, *quòd nec catholicæ fidei nec Christianæ contrarium est legi, si ad honorem regni & sacerdotij Rex Pontifici & Pontifex obediat Regi. Isti sunt enim qui ex antiquo, divinitatis dispensatione bifaria, in firmamento Ecclesiæ quasi duo magna convenere luminaria; quatenus in his quæ sunt seculi, & in his qui sunt Dei, luminare minus nocti, & luminare majus debeat præesse diei. Et non immeritò duobus illis luminaribus poterunt comparari, quæ ceteris sideribus videntur principari. Quia sicut in firmamento cæli eisdem luminaribus nulla stellarum creatura claritate videtur eximior, sic in firmamento Ecclesiæ duabus his personis ordine & dignitate nulla potest esse sublimior.* Eleganter Berengosius vim comparationis in eo con-

Cap. *Solite*, de majoritate & obedientia.

Berengosius Abbas sermone de Mysterio Ligni Dominici, in Bibliotheca Patrum.

stituit, quòd hæc duo sidera ceteris videantur *principari*. Hoc est enim quod è placitis veterum Astrologorum docuerunt Ptolemæus & Sextus Empiricus, Solem & Lunam, ut Principes cererorum, imperium exercere. Quò tendit locutio Geneseos, quæ in principatum seu dominium diei & noctis hæc sidera creata ostendit, εἰς ἀρχὰς ἡμέρας & νυκτός.

Ptolem. Tetrab. l. 2. ἐκ τῆς κατὰ τὰ κλίματα διαφορᾶς, καὶ ἐκ τῆς ἐγγὺς ἢ πόρρω γενέσεως τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἀνατολήν. Sext. Empir. l. 5. adversùs Mathem. πῶς ἐφ' ἑαυτῆς μὲν ἡ σελήνη τὸ τῆς νυκτὸς ἐπέχει κράτος, ἐν δὲ τῷ συνοδικῷ μηνὶ τὸ τῆς ἡμέρας.

ADDITIO

Stephani Baluzii.

Siste heic paululùm, quæso, Lector, interim dum illustrissimum Archiepiscopum vindicare conabor adversùs acrem ac vehementem Francisci Pinssonij Advocati Parisiensis criminationem: qui pro sua adversùs Marcam velitandi prurigine, ne quid acerbius dicam, virum gravem ac valde prudentem, cujusmodi fuisse Marcam omnes norunt, imprudentiæ inficetæque scurrilitatis arguendum existimavit, ob eam videlicet causam, quòd post arrestum Parlamenti Parisiensis latum anno MDCXXVI. comparationem adhuc Solis ac Lunæ usurpaverit, addideritque ex hac comparatione colligi non debere sic regiam potestatem auctoritatis suæ lucem ab ecclesiastica mutuari, quemadmodum Luna alieno lumine, id est, è Sole accepto, fulget. quippe si hoc argumentandi genere uti liceret, dissidium Regibus præ concordia fore optatius; *quia scilicet Luna in coitu Solis caligat, & in maximo recessu fulget orbe pleno.* Insurgit Pinssonius adversùs postremum istud membrum orationis illustrissimi Archiepiscopi, censoriæque severitatis nota inurit; quòd videlicet de re severissima jocatus sit, *jocos etiam*, ut ipsa Pinssonij verba ponamus, *quanquam in disputatione seria, interserens*, dum dissidium Regibus præ concordia fore dixit optatius, si illo quod proposuimus argumentandi genere uti liceret. Sed frigidæ huic valdéque levi criminationi si respondere velim, vereor ne in me concitem severiora sapientium virorum judicia. Itaque supersedeo, & ad alterum caput accusationis transeo, ostensurus quàm vana ac futilis sit tota illa Pinssonij argumentatio. Ait ergo, non licuisse, post damnatas ab Augustissimo Senatu celebri decreto odiosas illas comparationes, non licuisse inquam iisdem uti. Adferam autem ipsa viri verba, quæ adversùs illustrissimum Archiepiscopum scripsit. *Verùm enim post damnatas ab Augustissimo Senatu celebri decreto odiosas illas comparationes, iisdem uti non licuit, nec etiam qualicunque modificatione adhibita, vel devia expositione functionis separatæ & distinctæ utriusque luminaris. Cùm enim alterum, cui regiam potestatem assimilat, nocti prælucere, alterum, cui spiritualem potestatem comparat, diei præfulgere contendat; non potuit ex damnata collatione nisi aliquid infelicius in Regni dedecus inferri, quod Augustissimi Senatus indictæ censuræ subjaceret.* Damnata fuerit, esto, comparatio illa Solis & Lunæ, non tamen damnata fuerit ob comparationem ipsam, sed propter argumenta & consequentias quę inde peti ac deduci possunt; imò, si rectè loqui volumus, comparatio illa damnata non fuit, sed Thesis in Aurelianensi Academia publicè proposita à Iohanne Iourdino, qui verbis Innocentij III. perperam detortis abusus erat adversùs sacram Regum ac Principum auctoritatem, reos eximere conatus jurisdictioni magistratus civilis, etiam in casu privilegiato. Si Pinssonius ista diligenter attendisset, eruditámque illustrissimi Archiepiscopi interpretationem auctoritati Principum favere intellexisset, abstinuisset, opinor, ab importuna illa criminatione, gratésque pro conviciis egisset. Gregorium Heimburgium Iurisconsultum Germanum nemo dicet iniquum fuisse huic Principum causæ; & puto nec ipsum Pinssonium refragaturum. Et tamen hic Gregorius, ut auctoritatem Romani Pontificis in rebus temporalibus submoveret à capite Principum, etiam ista comparatione usus est, sed ita modificata ac inflexa, ut planè constet illum favere voluisse causæ Principum. Hæc sunt ejus verba ex Admonitione de usurpationibus Paparum Romanorum pag. CXI. *Ridicula est etiam probatio quam adulatores Paparum ad id consueverunt adducere ex cap.* de major. & obed. *de Luna & Sole. Nam quamvis Luna recipiat lumen à Sole, non tamen motum & influentiam. Ita quamvis Reges & temporales Domini, per Lunam designati, recipiant & recipere debeant lumen doctrinæ à Papa & suo Clero per Solem designatis, non tamen eis ex hoc dominari concessum est. Imò similitudo bene intellecta efficit contrarium. Nam illa duo luminaria, scilicet Sol & Luna, sic creata sunt, ut Sol præsit diei, Luna nocti. Sic Papa & Clerus præsunt diei, id est, doctrinæ spirituali & orationi ad impetrandum divinam misericordiam; ut notatur ad Hebr. 11. Illa autem quæ Dei sunt, lux & dies sunt, quibus præesse debet Papa sub metaphora Solis. Quæ autem mundi, tenebræ & nox sunt, quibus præesse debet Imperator sub metaphora Lunæ. Sicut igitur Sol, quanquam illuminat, nullum tamen dominium habet in eam; sic Papa & Clerus, etsi luce doctrinæ debeant Imperatorem & seculares illuminare, nullum tamen datum est eis dominium à Christi institutione in eos, sicut nec magistro in discipulos.* Hactenus Gregorius. Sed ne quis heic sit calumniandi ac cavillandi locus, admonendus est lector ea quæ Gregorius scribit in gratiam Imperatoris, intelligi debere de quovis Principe seculari, præsertim verò de Rege Francorum, qui non recognoscit superiorem in temporalibus, éstque Imperator in regno. Longè enim absumus à sententia Bonifacij VIII. qui ira inflammatus adversùs Philippum IV. Francorum Regem, comparationem istam Solis ac Lunæ usurpans in oratione quam habuit anno MCCCIII. pro confirmando Rege Romanorum Alberto, primùm contendit terrenam potestatem accipere omnem suam auctoritatem ab ecclesiastica potestate, sicut Luna lumen suum accipit à Sole, deinde universos orbis Principes debere esse subjectos Imperatori Romanorum, qui est Imperator & Monarcha, ut ait Bonifacius, omnium Regum & Principum terrenorum; nominatim verò, ut publicè iram ac indignationem suam testaretur, contendit Gallos, dum aiunt se non recognoscere superiorem, mentiri, *quia de jure sunt*, inquit, *& esse debent sub Rege Romano & Imperatore.* Longè, inquam, absumus à sententia Bonifacij, hostis tum Gallici nominis, & qui ruinam Regis & regni meditabatur. Docuit enim nos illustrissimus Archiepiscopus in libro secundo capite secundo istius operis, Reges nostros esse Imperatores in regno, eisque competere imperialem potestatem; adeo ut nemini

Vide Innoc. III. lib. 1. epist. 401.

Pinssonius in Præfat. ad Fragm. Sanct. S. Ludovici pag. 17.

dubium esse possit quin sicut Imperator jure supremo utitur in Germania & ceteris imperij ditionibus, sic Rex Francorum jure supremo ac potiori auctoritate regat Galliam absque ulla prorsùs interventione alterius cujuspiam auctoritatis. Orationem porrò illam Bonifacij, de qua mox dicebamus, edemus in Additione ad caput tertium hujus libri.

IX. Aliam viam institit Metrophanes Smyrnæ Metropolita in Octava Synodo; cùm Basilium Imperatorem coram Concilio alloquens, Patriarcharum auctoritatem commendavit, ex duobus illis sideribus comparatione ducta, absque injuria Imperatoriæ potestatis; quæ etsi nullum in ea similitudine locum obtineat, ipso etiam Lunæ fulgore Patriarchis tributo; tamen aliunde detrimentum illud cumulatissimè compensatur, cùm novum jubar Princeps esse dicitur, cujus splendore cetera Patriarcharum sidera illustrentur. Hæc sunt verba Metrophanis: *Sol justitiæ, & immensæ solus potentiæ & dominus noster, qui fecit duo luminaria magna; majus, ut præesset diei; minus, ut præesset nocti; iisque in firmamento collocatis, posuit & alia quædam luminaria magna in firmamento Ecclesiæ; rectos nempe vertices Patriarcharum ad universum terrarum orbem illustrandum, ut presint diei & nocti, & lucem dividant à tenebris; hoc est, dividant ac separent facientes opera lucis & tenebrarum. Hæc igitur magna luminaria, religiosissime Princeps, perinde ac in magna domo multas faces, ita in tua urbe congregasti, téque ipsum clarius jubar, ac tuum Imperium illustrius, & Christi Ecclesiam splendidiorem reddidisti. Quinimmo tua præsentia veluti luminare aliquod ingens sanctæ huic & Oecumenicæ Synodo exortum, dicta hæc visáque lumina multò fulgentiora effecisti.* Quare non est quòd hæc comparatio à Luna & Sole ducta, incautis lectoribus obtrudatur, quasi mutuatitia vel saltem obnoxia luce Principum potestas fulgeret. Societatę & mutuo obsequio, ut dixi, invicem connectuntur duæ potestates, non exerto alterius in alteram imperio; & ad subsidium Ecclesiæ præstandum æquali fœdere obstringuntur.

Concil. VIII. Act. 6. ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἐν τῷ στερεώματι τῆς ἐκκλησίας, ἤγουν πάντας τοὺς ἁγίους θρόνους τῶν ἱερωτάτων πατριαρχῶν, καθὼς ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην εἰς φαῦσιν τῆς γῆς, ἐν διαχωρισμῷ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ἐν διαχωρισμῷ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, οὕτω καὶ ἐν τῷ στερεώματι τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ ἔστησεν ὁ θεὸς τοὺς ἁγίους θρόνους, ἤγουν τὰς ἁγίας ἐκκλησίας, εἰς τὸ φωτίζειν τὴν οἰκουμένην καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας. εἷς γὰρ ἥλιος ἐστὶν ὁ Μεγίστου βασιλέως φωτίζων τὴν οἰκουμένην ἀκτῖσι θεογνωσίας πλειστηρίοις φωτίζει.

X. Sed ne videamur in re, quæ Principibus communis est cum Episcopis, Ecclesiasticorum scriptorum testimoniis tantùm inniti, necesse est ut doceamus etiam ipsos Principes pro hac sententia stare. Valentinianus senior, cùm Ambrosium, quem Liguriæ præfecerat, suffragiis Cleri & populi Ecclesiæ Mediolanensi Episcopum delectum fuisse intellexisset, *Gratia sit tibi, Domine omnipotens & servator noster,* inquit ille apud Theodoretum, *quòd cùm ipse corpora huic viro commisissem, tu etiam animas eidem commendasti.* Sed liquidiùs mentem omnium

Theod. l. 4. c. 6. τῷ σὲ τὰ κατὰ τὸ σῶμα ἐγχειρίσαντι, σὺ καὶ ψυχὰς ἐπίστευσας.

Principum expressit Iustinianus, cujus hæc sunt verba initio Novellæ VI. *Maxima quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, Sacerdotium, & Imperium; & illud quidem divinis ministrans; hoc autem humanis præsidens, ac diligentiam exhibens. Ex uno eodémque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam.* Cui succedet Ludovicus Pius Imperator & Rex Francorum: qui Gelasij locum, quem superiùs protuli, in Capitularia transcripsit, adeo ut in Gallia hæc distinctio duarum potestatum, actibus & officiis impermixtis, constantissimè viguerit. Possem in hanc sententiam plurimos Ecclesiæ Gallicanæ auctores laudare, Hincmarum, Ivonem, Bernardum, Petrum Blesensem. Sed satius esse duxi in re nota parcere diligentiæ, quàm nimia sedulitate fastidium movere lectori. Attamen à testimonio Lupi Abbatis Ferrariensis temperare non possum, cujus hæc sunt verba: *Rex Regum, idémque Sacerdos Sacerdotum, qui solus potuit Ecclesiam regere quam redemit, postquam humanitatem suam in cœlum evexit, semper cum suis futurus divinitate, potestatem suam ad eandem gubernandam Ecclesiam in Sacerdotes divisit & Reges; ut quod sancti docerent Pontifices, & ipsi implerent & impleri facerent devotissimi Reges.*

Iustin. Nov. 6. μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις τοῖς ἐκ θεοῦ, ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία, ἀφ' ἑνὸς ἀμφότερα καὶ τὸν αὐτὸν ἀρχόμενα τρόπον, τὸν ἀνθρώπινον βίον διακοσμοῦσιν.

Capitul. l. 5. c. 175.

Lupus Ferrar. ep. 81. Vide Innoc. III. l. 7. epist. 17. et quæ Odor. Raynaldus ad an. 1201. §. 65.

CAPVT II.

Synopsis.

I. Non solùm auctoritas regia manat à Deo, sed etiam specialiter singulis Regibus à Deo confertur immediatè.

II. Populus Augusto jus suum contulit; sed Deus imperium Augusto dedit, ex Augustino & Tertulliano. In eóque Reges & Episcopi conveniunt.

III. Singuli Galliæ Reges non à parentibus, sed à Deo, regnum obtinent, ex Concilio Parisiensi.

IV. Regnum Francorum semper fuit liberum ab alieno imperio. Clodovei dignitas & potestas æqualis Imperatoriæ, ex Avito. Clodoveus Augusti nomen assumpsit.

V. Ius cudendæ aureæ monetæ Regibus Francorum, æquè ac Imperatoribus Romanis, competebat. Vetita conjugia Principum CP. cum peregrinis, præter Francos. Regnum Francorum ceteris regnis illustrius, ex Gregorio Magno. Galliæ Reges solius Dei arbitrio obnoxij, ex Gregorio Turon. & Remigio.

VI. In regni administratione ab ecclesiastica potestate non pendent. Quæ temporalia non attingit. Hoc jure nitebantur Carolus Calvus & Proceres regni adversùs Hadrianum II.

VII. Rex Francorum, Imperator in regno vulgò dictus. Vnde manaverit hoc loquendi genus, inquiritur. Quidam hoc tribuunt divisioni regni à filiis Ludovici Pij institutæ.

VIII. Hæc opinio expenditur. Quas provincias complecteretur regnum Francorum ante delatum

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Carolo imperium. Novi nominis dignitas Carolo accessit, & auctoritas in Romanos; sed nulla in Francos. Imperij & regni Franciæ distinctio.

IX. Divisio Francorum decreta à Carolo. Dein à Ludovico, & à tribus ejus filiis.

X. Tres regni Francorum Reges æquo jure. Pares dicti. Explicata epistola Ludovici II. ad Basilium. Imperatoris titulus non est divisus. Quare potenda non est imperatoria potestas ex hoc capite.

I. EX COLLATIONE duarum potestatum egregiè conficitur regiam equè à Deo institutam fuisse ac spiritualem, & solidam humanarum rerum administrationem illi demandatam. Neque est quòd aliquis ea opinione se implicet, quæ animos quamplurimorum invasit, nempe principatum politicum seu auctoritatem regiam à Deo per insitam naturæ legem manasse quidem, sed ita ut populo & universitati concederetur primùm, & eorum deinde suffragiis in Reges conferretur, qui plenum imperij sui beneficium non Deo tantùm sed populis accepto ferre debeant. Quæ sententia libertatem Regum aliquo pacto imminuit, dignitatem violat, factionibus vires subministrat; imò & in ipsas scripturas sacras peccare videtur, quæ Deo imperium uniuscujusque Principis adscribunt. Sanè dubitandum non est quin Regum persona vel suffragiis populorum specialiter eligatur, vel generaliter translato regnandi jure hereditario in aliquam generosam stirpem, natalium sorte in regium culmen assurgat. Sed præterquam quòd & motum animis eligentium Deus inspirat, quò in illa suffragiorum fortitione unum alteri præferant; certum & constantissimum esse debet apud pios & devotos Regum cultores, unicuique Regum potestatem regiam *immediatè* à divino numine conferri.

Rom. 13. Sap. 6. *Data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo.*

II. Non me latet vulgatum illud ex Vlpiano & Iustiniano petitum, scilicet Populum Romanum in seipsum omne jus & imperium Augusto lege regia dedisse. Quod ita accipiendum est, ut summam imperij, quæ penes populum erat, populus Augusto cederet: quia pacis intererat, fessâ bellis civilibus Republicâ, imperium uni deferri; ut unum corpus, unius spiritu regeretur. Cessit ergo populus juri suo, quod in Augustum transcripsit. Sed si verum amamus, & Pauli Apostoli potiùs quàm Iureconsultorum aut Philosophorum verbis sinceras opiniones explicare malimus, pactionem illam Deus ratam habuit, jus vitæ & necis & liberam Reipublicæ administrationem Augusto commisit. *Qui Augusto imperium dedit*, inquit Augustinus, *ipse & Neroni: qui Vespasianis vel patri vel filio suavissimis Imperatoribus, ipse & Domitiano crudelissimo.* Eleganter itaque Tertullianus: *Inde est Imperator, unde & homo, antequam Imperator; inde potestas illi, unde & spiritus.* Nolo ire per omnia veterum scripta, ut rem apud illos certissimam probationibus inde hausti evincam adversùs eas opiniones quæ in Aristotelis officina conflatæ, magno studio etiam à Christianis arreptæ sunt ut maximum discrimen ex eo capite constitueretur inter potestatem ecclesiasticam & regiam; cùm illa ab ipso Christo per munus ordinationis conferatur Episcopis, qui antea suffragiis Cleri & populi sunt electi, hæc autem à populis per suffragia in Principem electum transcribi dicatur. Par enim utrique ex hoc capite reverentia debetur; etsi spiritualis in se dignitate præcellat, & ejus origo conceptis verbis in Evangelio à Christo sancita sit: quia perinde in Reges singulos ac in Episcopos hæc auctoritas à Deo immediatè derivatur.

L. 1. ff. de Constit. Princ. Vide Polybium l. 6.

Augustin. l. 5. de Civ. Dei c. 21.

Tertullian. Apol. c. 30. Vide Irenæum l. 5. adversùs hær. c. 20. Epiph. hær. 40. Isidor. Pelus. l. 2. ep. 206. Chrys. homil. 23. in ep. ad Rom. Aristot. l. 1. Politic.

III. Ab hac sententia discedere Galli nostri grande nefas & piaculum esse putabunt, si venerationem debitam ex ejus professione apud populos Principibus conciliari perpendant, eámque apud majores nostros ex scripturis sacris haustam constantissimè retentam fuisse. Vnde Patres Concilij Parisiensis Ludovicum Imperatorem officij sui graviter admonent, & juris sui cuique reddendi perpetuam voluntatem ab eo exigunt, quòd Imperium suum Deo ipsi non autem decessoribus deberet: *Nemo Regum à progenitoribus regnum sibi administrari, sed à Deo veraciter atque humiliter credere debet dari, qui dicit: Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo: per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt: per me Principes imperant, & potentes justitiam decernunt. Quod autem non ab hominibus, sed à Deo, regnum terrenum tribuatur, Daniel propheta testatur.* Tum adductis Danielis & Ieremiæ testimoniis, addunt: *Hi verò qui à progenitoribus sibi succedere regnum terrenum, & non potiùs à Deo dari putant, illis aptantur quos Dominus per Prophetam improbat, dicens: Ipsi regnaverunt, & non ex me; Principes extiterunt, & non cognovi. Ignorare quippe Dei, proculdubio reprobare est. Quapropter quisquis ceteris mortalibus temporaliter imperat, non ab hominibus sed à Deo sibi commissum regnum credat. Multi namque munere divino, multi etiam Dei permissu regnant.*

Victoria in Relect. de Potest. Civili n. 8. *Dico Reges etiam à jure divino & naturali habere potestatem, & non ab ipsa Republica, aut provisis ab hominibus.* Duvallius de suprem. Rom. Pont. p. 1. q. 1.

Concil. Paris. an. 829. l. 2. c. 5.

IV. Regni autem Galliarum amplissimi & florentissimi libertatem quisquis prolatis Iuris interpretum testimoniis hodie probare contendit, (quo in genere se cujusdam è nostris olim exercuit industria) non abest à

Ioannes Ferrault de privileg. Regni Franciæ, Privileg. 1.

ridendo conatu illius Sophistæ, qui lucere Solem magno laterum anhelitu demonstrare laborabat. Attamen quia delicatis quibusdam satisfaciendum est, quorum palato præsentia non sapiunt, nisi rerum antiquarum veluti gustu quodam recreentur, quique persuasum apud se habent veteribus Francorum Principibus summi imperij rationem non constitisse, proferamus Avitum Viennensem Episcopum, Senatorem Romanum, & in Burgundionum regno constitutum, atque adeo à causis adulandi Regibus Francorum alienum. Ille non dubitat Clodoveum, Christianissimi regni fundatorem, recens ad fidem Christianam conversum, cum Romanorum Imperatore Anastasio componere, ejus literas *principale oraculum*, & Burgundionum Regem Clodovei *Militem* nuncupare. *Respondetis proavis*, inquit, *quòd regnatis in seculo; instituitis posteros, quòd regnatis in cœlo. Gaudeat ergo quidem Græcia habere se Principem legis nostræ: sed non jam quæ tanti muneris dono sola mereatur illustrari, quòd non desit & reliquo orbi claritas sua. Siquidem & occiduis partibus in Rege non novo novi jubaris lumen effulgurat.* Infrà: *In apice rerum omnium gubernacula continente non minus eminet sanctitas quàm potestas. Ex qua utique factum est ut dirigi ad vos servi vestri viri illustris Laurentij filium principali oraculo juberetis. Quod apud Domnum meum, suæ quidem gentis Regem, sed Militem vestrum, obtinuisse me suggero.* Quare mirum non est si & Anastasius veluti participem Imperij Clodoveum salutaverit, missis Consulatus codicillis, chlamyde, & diademate, ut solenne erat Principibus Romanis, cùm Reges socios cohonestare vellent; & muneribus susceptis Clodoveus Augusti nomen sumpserit; non contumeliæ Anastasio inferendæ causâ, à quo fœdere & amicitia ornatus erat, sed ut beneficio & communione sacratissimi nominis uteretur.

Avitus ep. 41.

Greg. Turon. l. 2. c. 19. *Ab ea die tanquam Consul & Augustus est appellatus.*

V. Inde profectum ut Reges Francorum aureum nummum, non Imperatoris Romani, sed sua imagine percussum conflaverint; cùm nec Regi Persarum, etsi ceteris Barbarorum Principibus præcelleret, & esset χρυσοῦ κύριος, liceret præter argenteos cudere, ut disertè scripsit Procopius. Quare Constantinopolitanis Imperatoribus in usu positum fuisse ut connubia non miscerent cum ceteris peregrinis præter Francos, idque vetitum Constantini Magni sanctissima lege in altari sanctæ Sophiæ descripta, testatur Constantinus Porphyrogenneta. Sed maximè eorum dignitatem commendat Gregorius Magnus his verbis, in epistola ad Childebertum Francorum Regem data: *Quanto ceteros homines regia dignitas antecedit, tanto ceterarum gentium regna regni vestri culmen excellit.* Ex superioribus patet quo fastigio auctoritatis æquè ac dignitatis potirentur Reges Francorum in ipsis regni incunabulis. Cujus rei præterea fidem fecerit Gregorius Turonensis, qui solius Dei arbitrio obnoxios esse docet, cùm ipsemet Regem Chilpericum alloquens, sic infit: *Si quis de nobis, ô Rex, justitiæ tramites transcendere voluerit, à te corripi potest. Si verò tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi. Sed si volueris, audis. Si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is qui se pronuntiavit esse justitiam?* Et eadem sententia Remigius Remensis Episcopus solius Dei auspiciis regnum à Clodoveo Rege procurari scripsit literis ad eum Regem datis: *Manet vobis regnum administrandum, & Deo auspice procurandum. Populorum Caput estis, & regimen sustinetis.*

Procopius l. 3. de Bello Goth. Οὔτε χρυσοῦ κύριος ἐστὶν ὁ βασιλεὺς οὐδὲ ἀργύρου ἄλλου ἐκκρίτου ἔξω ἐστὶν ἄλλοις ἐπιτρέπειν ἀνθρώποις ἐπιτήδευμα. Οὐδὲ γὰρ ἐπιτήδευμα ἀνθρώπων ἐστίν.

Constantin. Porphyrogen. de Adm. Imp.

Gregor. Mag. lib. 4. ep. 6.

Greg. Turon. l. 5. c. 19.

VI. De unoquoque Rege Francorum jactari posset quod Aurelianus ad Theodebertum scripsit, illi generis *stemma fidereum* esse, eóque maximè majestatem illius niti, quòd sit *unicus sceptris, multiplex populis, gente varius, solidus regno, diffusus imperio.* Quare cùm tanto dignitatis splendore & auctoritatis robore Francorum Reges in ipsa prima dynastia commendentur, superfluum videretur in eam quæstionem inquirere quam posterorum immodesta curiositas excitavit, an juribus Imperij hodie Reges nostri in regno potiantur; præcipuè cùm regij nominis ratio aliter constare non possit, quàm si summum imperium illi tribuatur; adeo ut ad vitandam invidiam Principes Romani nomen Imperatoris potiùs quàm Regis olim usurpare maluerint; donec submissa tandem adulatione Reges salutati sunt. Attamen cùm à Carolo VII. invictissimo Rege jactatum videam se in regno suo Imperatorem esse, idémque Iuvenalis Vrsinus ad commendandam Regum nostrorum auctoritatem temporibus Caroli VI. scriptum reliquerit, non alienum erit à proposito nostro hujus locutionis originem indagare. Eam autem à temporibus Philippi IV. Regis rectè mihi repetere videor; cùm disputatione gravi de Clericorum privilegiis accensa, eò processit contentionis æstus, ut Clerici famosa illa Martini & Bulgari disputatione imbuti de supremo Imperatoris in orbem imperio, exciperent privilegia ordini suo ab Imperatoribus concessa, atque adeo à Principibus nulla ratione lædi posse, cùm magnum discrimen intercederet inter Fran-

Vide Synesium de Regno.

Constitutio Caroli VII.

corum Reges & Imperatores. Quare tunc discutienda fuit quæstio, an æqualis esset Imperatoriæ, Regis Francorum auctoritas. In eam incubuit auctor disputationis Clerici & Militis, cujus verba recitabo emendata juxta fidem Codicis MS. qui extat in Bibliotheca S. Victoris Parisiensis, ut pateat quænam esset majorum nostrorum sententia. *Imperatores ista sanxerunt, non Reges. Etideo per vos etiam, ô Miles, Imperator debet legum gubernacula moderari.* Miles. *Sacrilegè est responsum hoc, & blasphemè. Et quoniam, ut videtur, aut originem ignoratis regni, aut, quod videtur verius, illius altitudini invidetis; si Caroli M. registrum inspiciatis, & historias probatissimas revolvatis, invenietis quòd regnum Francorum dignissima Imperij portio est, pari divisione discreta, & æquali dignitate & auctoritate à quingentis annis circiter insignita. Quidquid igitur privilegij & dignitatis retinet Imperium, Imperij nomine, in parte una, hoc regnum Franciæ in alia. Cùm enim fraterna divisione Francorum regnum à reliqua parte Imperij decessit; quidquid in parte decedente, & penitùs ab Imperio existente, Imperium ipsum quondam obtinuit, aut ibidem jura altitudinis aut potestatis exercuit, hoc Principi seu Francorum Regi in eadem plenitudine cessit. Et ideo sicut omnia quæ infra terminos Imperu sunt, subjecta esse noscuntur Imperio; sic quæ infra terminos regni, regno. Et sicut Imperator supra totum Imperium suum habet leges condere, addere eis, vel demere; sic Rex Francorum aut leges Imperatoris repellere, aut quamlibet, cùm placuerit, permutare, aut illis à toto regno suo proscriptis & abolitis, novas, si placet, promulgare. Alioqui si aliquid novi, ut sæpe accidit, visum fuerit statuendum; si Rex non possit hoc, qui est summus, tunc nullus poterit, quia ultra eum nullus est superior.* Eodem fundamento nisus è Germanis Lupoldus Babenbergensis Imperialem potestatem Regibus Francorum vindicabat anno MCCCCXL.

Disputatio Clerici & Militis.

Lupol. de jure Regni & Imperij c. 7. Historia Francorum refert regnum & Imperium Francorum fuisse divisum, & non regnum tantùm. Ex quibus videtur quod quilibet ex Regibus, scilicet Rex Germaniæ, & Galliæ Belgicæ, Italiæ, &c. Et Rex Galliæ Occidentalis, sive Franciæ in eadem Galliæ, & in aliis provinciis sua regna subjectis, possit ratione translationis ac etiam divisionis Regni & Imperii, hujusmodi potestatem Imperialem licitè in omnibus exercere, nec alter ipsorum alteri subesse aliquatenus teneatur.

VII. Ceterùm hæc sententia in eo periclitari videtur, quòd Francorum regnum Imperij portionem fuisse contendat, & eam auctoritatem, quæ Imperatoribus competebat, ad Reges nostros pervenisse, cùm inter se filij Ludovici Pij hereditatem patris, id est, Imperium & regnum dividerent. Quare liquidò & ex fide veterum annalium difficultas ista explicanda est. Quod assequi non poterimus, nisi priùs nobis constet quas provincias regnum Francorum complecteretur, cùm Romanorum Imperium Carolo M. delatum est, quidve novæ auctoritatis tunc Regibus Francorum accesserit. Quo patefacto, inspicienda erunt Divisionis verba, & Conventionum à fratribus initarum; è quibus de hac quæstione statuendum erit. Regnum Francorum à Carolo Magno valde amplificatum est, adjectis quamplurimis provinciis ad eas quas hereditario jure à Pippino patre susceperat, scilicet eas omnes quæ intra Rhenum, Ligerim, Oceanum, & mare Balearicum continebantur, & in Germaniæ parte quæ à Danubio ad Salam & Rhenum porrigitur. Huic amplo & vasto corpori, regni Francorum nomen indidit Eginhardus, eique victoriis Caroli accessisse tradit Aquitaniam, Vasconiam, totúmque Pyrenæi montis jugum usque ad Iberum amnem apud Hispanos, deinde Italiam, Saxoniam, & feras omnes nationes usque ad Vistulam fluvium & Oceanum. Quare si Eginhardum sequamur, Italia etiam ipsa regno Francorum accessisse dicenda erit. Licèt autem cum Hadriano Romano Pontifice & variis diplomatibus regiis, Caroli regium titulum duplicem agnoscamus, scilicet Regis Francorum, & Longobardorum; idem tamen Hadrianus in unum regnum Francorum illas nationes coaluisse docet antequam Carolus imperatoriam dignitatem susciperet. Ea quippe ornatus fuit à Leone III. Pontifice & à populo Romano anno DCCCI. Vnde effectum ut *omisso Patritij Romanorum nomine, Imperator & Augustus appellatus sit;* quemadmodum observavit Eginhardus in Annalibus. Quæ verba, si rectè mentem auctoris assequor, eò tendunt, ut doceant Romanorum Patriciatum extinctum, & Imperatoris Romanorum nomen Carolo additum. Quare summum jus in Romanos illi delatum est, quod suis auspiciis exercere posset, cùm antea Patricij Romanorum jurisdictione tantùm frueretur. uno verbo, è magistratus tribunali evectus est Romæ ad solium Principis. Nova ergo auctoritas coërcita fuit intra fines Romani Ducatus; & ad summum, Carolo jus aliquod tribuit ad recipiendas Italiæ inferioris maritimas provincias, quarum possessio penes Græcos Principes remanserat: qui graviter excanduerunt ob susceptum à Carolo Imperatoris nomen, veriti ne illo prætextu eis *Imperium præripere vellet,* ut testatur Eginhardus, donec missis Legatis societatem cum illo pepigerunt. Quod autem attinet ad regnum Francorum; cùm in eo Carolus supremo jure potiretur, nihil novi juris adeptus est ex illo Imperatoris titulo, præter solam opinionem novæ cujusdam dignitatis, qua ob assumptum Augusti nomen religiosior illi, ut ita dicam, reverentia conciliari videbatur. Ceterùm discrimen quod observavi inter Imperium & regnum, ex iis di-

Eginhardus in vita Caroli: *Regnum Francorum, quod post patrem Pippinum, magnum quidem & forte susceperat, ita nobiliter amplivavit, ut duplum illi adjecerit.*

Hadrianus in ep. ad Constant. Imp. Act. 2. Nic. Syn. *Filium & spiritualem compatrem nostrum Dominum Carolum Regem Francorum, & Longobardorum, & Patricium Romanorum, omnem Hesperiæ Occidentisque partis barbaras nationes sub suis prosternens conculcavit pedibus, omnipotentium illarum domans, & suo subjiciens Regno adunavit.*

Eginhardus in vita Caroli: *Cum quibus propter susceptum à se imperatorum nomen, & ob hoc ei quasi qui Imperium eu præripere vellet valde suspectum, fœdus firmissimum statuit.*

plomatibus egregiè probatur quæ annos regni Francorum & Italiæ ab annis Imperij distinguunt. Extant tabulæ Caroli apud Eginhardum, quibus pecuniam suam distribuit anno Domini DCCCXI. anni verò regni *in Francia* XLIII. & *in Italia* XXXVI. *Imperij* autem XI. Attamen ratione habita dignitatis quæ ex nova illa appellatione manat, solo Imperatoris titulo compellabatur à Conciliis Arelatensi, Cabilonensi, Moguntino, Remensi, & Turonensi. Ipse verò Imperatoris & Regis Francorum nomen conjunctim usurpabat.

Eginh. in vita Caroli M.

Imperator Cæsar Carolus Rex Francorum.

VIII. Sed ad quæstionem quam discutiendam proposui, accuratè perpendenda sunt Divisionis Imperij à Carolo inter filios decretæ verba: quæ licèt effectu caruerit ob ereptum è vivis Carolum & Pippinum, animum ejus satis indicavit. Totum Imperij seu regni corpus (ita enim loquitur) in tres æquas partes divisit anno DCCCVI. ex sententia & consensu Procerum ipsiúsque Papæ Leonis; attribuítque Ludovico Aquitaniam, cum adjunctis quibusdam provinciis; Italiam, *quæ & Longobardia dicitur*, & Bajoariam, Pippino; Franciam autem, Burgundiæ partem, & Germaniam, Carolo. Hæc tria regna optimo jure ab unoquoque filiorum suorum Regum administrari voluit, post obitum suum. Tuitionem Ecclesiæ Romanæ illis concessit in solidum. De imperatoria verò dignitate nihil omnino testamento suo cavit, quamvis Imperij nomine regnum Francorum cohonestarit. Sed anno DCCCXIII. extinctis Carolo & Pippino filiis, habito Aquisgrani generali conventu Ludovicum Aquitaniæ Regem ad se evocatum, imperatorij nominis consortem fecit; & Bernardo nepoti ex filio Pippino, Italiæ regnum detulit, ea lege, ut Ludovici majestatem coleret. qua læsa postea, oculis orbatus est. Ludovici filij Lotharius, Pippinus, & Ludovicus, & è secundis nuptiis editus Carolus, post attritum funestissimis bellis regnum, divisionem illam regnorum constituerunt quæ ad nostram usque ætatem, licèt in varias discerpta dynastias, constanter perduravit; Gallia, Italia, & Germania ab invicem discretis. Ac primò quidem Ludovicus anno DCCCXVII. Lotharium majorem natu nominis atque *Imperij sui socium sibi constituit*; permissa illi interim Italiæ administratione; Pippinum Aquitaniæ, Ludovicum Bajoariæ præfecit, regio nomine concesso. Sed edito è Iudith Carolo prospiciendum fuit: cui concessa Alemannia & Rhetia, deinde verò Aquitania & Francia, infanda bella civilia pepererunt, superstite Ludovico. quæ post illius obitum recruduerunt, Lothario universum imperium Francorum, quod olim illi delatum fuerat, ad se trahere volente; ut testatur Nithardus. Tandem post multas clades divisio Regni ita instituta est anno DCCCXLIII. ut cuique fratrum pars regni obtigerit. Nempe Ludovico Germania omnis Transrhenana, cum paucis aliquot cis Rhenum urbibus & pagis, propter vini copiam. Carolo ad Occidentem, quidquid Galliæ ab Oceano hinc ad Mosam & Scaldim, inde ad Rhodanum & Ararim porrigitur. Lotharius Imperator reliquas Galliæ provincias, quæ inter Mosam & Rhenum, qúæque inter Rhodanum, Ararim, & Alpes sitæ sunt, cum Italiæ regno sortitus est. Ita ex uno triplex Francorum regnum factum est. Omnes enim Francorum Reges appellabantur.

Eginh. in Annal. ad annum 813. Vide etiam Annales Fuldenses.

Nithardus l. 1. *Ludovicus universum Imperium inter filios ita divisit, ut Pippinum quidem Aquitaniam, Ludovicum autem Baioariam, Lotharius verò post discessum ejus universum Imperium haberet: cui & una secum Imperatoris nomen habere concessit.*

Eginh. in Annal.

Nithardus lib. 1. *Audiens Lotharius patrem suum obiisse, confestim nuntios ubique, præsertim per totam Franciam, misit, qui sectatorum in Imperium quod olim fuerat illi debitum affirmarent.* Hincmarus ep. 1. cap. 4. edit. Mogunt.

P. Simond. ad Nam. ad Capit. Carol. Cal. p. 1. *Vide Notas Baluzij ad capit. 10. Lupi Ferrar.*

IX. Hîc duo observanda sunt. Vnum est, Lotharium ab eo jure depulsum quod in ceterorum fratrum regnis ex prima divisione sibi quæsitum putabat. Itaque unusquisque Regum partem suam optimo jure obtinuit; adeo ut in conventu apud Marsnam habito æqualitatem significare voluerint, se *Pares* appellando, totúmque corpus trium dynastiarum, unius regni nuncupatione comprehenderint in Adnuntiationibus suis. Huc alludebat Ludovicus II. Imperator, Lotharij filius, in epistola ad Basilium CP. anno DCCCLXXXI. *Porrò de eo quod dicis nos in tota Francia non imperare; accipe, frater, breve responsum. In tota nempe imperamus Francia: quia nos proculdubio retinemus quod illi retinent cum quibus una caro & sanguis sumus, & unus per Dominum spiritus.* Audiebat quidem ille & nuncupabatur Rex Francorum, etsi solius Italici regni & adjectarum provinciarum possessionem retineret. Sed universam Franciam non obtinebat. Vnde nata occasio Basilio abdicandi à Ludovico II. imperatorij nominis, quod in Francorum Reges translatum fuerat. Alterum quod observandum monui, hoc est, in divisione regni Francici, à fratribus instituta, imperatoriam dignitatem Lothario soli cessisse, nulla nominis illius communione fratribus Regibus facta. Qui titulus propagatus est in Ludovicum II. Lotharij filium, superstitibus patruis suis Carolo Calvo Galliarum Rege & Ludovico Rege Germaniæ; qui hoc sine molestia tulerunt, ut profitetur Ludovicus in epistola superiùs laudata ad Basilium. Graviter enim & iniquo animo ferebat Basilius Imperatoris Romanorum nomen à Ludovico retentum, atque ab ejus usu per Legatos eum dimovere satagebat. Sed repressus

Conventus apud Marsnam in Capit. Car. Cal. cap. 2. *Veremus ut pari suum Regnum dilectione cap. 1. Vnusquisque fidelium suum Patrem fideliter adjuvet.*

pressus est iis literis à Ludovico datis quæ significationem eandem verbis *Regis* & βασιλέως inesse ostendunt; id autem solum præ ceteris eximium habere Imperatorem, quòd à Pontifice Romano unctus, nomen illud adipiscatur. Quare, si verum amamus, Reges illi qui Ludovici Pij hereditatem partiti sunt, ita existimarunt, regnum Francicum, Germanicum, & Italicum cum supremo regnandi jure se à parentibus traxisse; solam autem imperatorij nominis dignitatem, & in Romanam provinciam auctoritatem, ab unctione Romani Pontificis tunc pependisse. Quod apertissimè confirmatur ex electione Caroli Calvi, quem statim ab obitu Ludovici II. Ioannes VIII. Imperatoris titulo insignivit. Sed necessaria fuit Episcoporum & Optimatum Italici regni electio, ut illis provinciis præesset; & Gallicanorum Procerum consensus, ut in suo Franciæ regno, Imperatoris nomen assumeret, quemadmodum docent Acta Concilij Pontigonensis. Imperij Romani status deinde immutatus est, translata in Othones Germanos à Pontificibus successoris deligendi potestate. Ex quo factum est ut Imperium Italici & Germanici regni provincias complexum fuerit. Itaque, ut initio monui, etsi Galliarum Reges eodem jure in regno utantur quod per leges Imperatoribus competit; ratio tamen petenda non est, ut visum auctori anonymo & Lupoldo Babenbergensi suprà laudatis, ex divisione regni Francorum à filiis Ludovici Pij instituta, sed ex ea auctoritate quam glorioſissimus Rex Clodoveus in se Coronámque Francicam felici armorum eventu transcripsit.

Concilium Pontigon. an. 876.

Vnde patet plenam & integram Imperij auctoritatem, qualis in Theodosio ceterisque ejus ævi Romanis Principibus eminebat, in Reges Francorum, qui Gallias Codicis Theodosiani legibus ordinatas occuparunt, semel translatam, ad posteros cum eadem amplitudine propagatam fuisse. A quo jure longè recesserunt Imperatores Germanici: qui certis quibusdam conditionibus astricti, specie Imperij retenta, vim ejus atque majestatem in rebus gerendis ferè amiserunt. Itaque vulgatum illud quod jactatur à nostris, *Reges in regno Imperatores esse*, de priscis Imperatoribus intelligendum est, non autem de Germanicis. Fatendum quidem est Principes istos etiamnum quadam prærogativa frui, ob eam præcipuè causam, quæ ruentem olim Imperatorum Orientalium dignitatem in Occidente sustentavit. Augustiorem enim ceteris Europæ regnis imperialem dignitatem haberi, ob Petri Apostolorum principis sedem, quæ in provincia Imperij sita erat, testatur Concilium Romanum habitum sub Agathone in epistola synodica ad Constantinum Pogonatum. Par nominis Romani cultus (quod in titulis Imperatoriis hodie fulget, B. Petri memoria, & Summi Pontificis unctione consecratum) apud ceteros Christianos Principes non invitos primum locum Imperatoribus Romano-Germanicis conciliavit. Ceterùm ea semper fuit hominum nostrorum persuasio, Reges Francorum etiam illis ipsis Imperatoribus præcellere, si Romani nominis dignitatem, ob eam quam dixi causam, excipias. Quod apertè professi sunt Legati à B. Ludovico Rege ad Fridericum II. missi, ut testarentur à Rege, ex consilio procerum, repudiatum fuisse Imperium, quod Gregorius Papa post Friderici abdicationem Roberto Comiti Regis fratri invadendum obtulerat. Sententiam ejus orationis quam ad Fridericum habuerunt, Matthæus Paris retulit his verbis: *Nec nos pulsat ambitio. Credimus enim Dominum nostrum Regem Galliæ, quem linea regij sanguinis provexit ad sceptra Francorum regendum, excellentiorem esse aliquo Imperatore, quem sola electio provehit voluntaria. Sufficit Domino Comiti Roberto, fratrem esse tanti Regis.* Quare ut Reges nostri majestate & dignitate illis non cedunt, ita sine dubio potiores sunt auctoritate.

Epist. Synod. Concil. Romani relata Act. IV. sextæ syn. anno 650. *Nos autem licèt humillimi, summæ veritatis existimamur, ut Christiani vestri Imperij Respublica, in qua beati Petri Apostolorum Principis sedes fundata est, cujus auctoritatem omnes Christiana mobiscum nationes venerantur & colunt, per ipsius B. Petri Apostoli reverentiam, omnium gentium sublimior esse manifestetur.* De hac unctione videnda ep. Ludovici Imp. ad Basilium.

X. Hæc auctoritas ita accipienda est, ut Reges in rebus humanis administrandis nec ipsius ecclesiasticæ potestatis consortium admittant: quæ ita rebus spiritualibus est addicta, ut sine injuria Regum res temporales attingere non possit. Quippe Magister edixit, regnum suum de hoc mundo non esse, se judicem aut divisorem terrenæ hereditatis non fuisse constitutum; docuítque Paulus Dei militem se non implicare negotiis secularibus, sed mysteriorum dispensationi, ut Christi ministrum. Quare eleganter Bernardus: *Non monstrabunt, puto, ubi aliquando quisquam Apostolorum judex sederit hominum, aut divisor terminorum, aut distributor terrarum. Stetisse denique Apostolos judicandos, sedisse judicantes non lego.* Infrà: *Ergo in criminibus, non in possessionibus, potestas vestra: quoniam propter illa, & non propter has, accepistis claves regni cœlorum.* Mox: *Habent hæc infirma & terrena judices suos, Reges & Principes terræ. Quid fines alios invaditis? Quid falcem in alienam messem extenditis?* Huc referri possunt ea quæ ad discrimen utriusque potestatis explicandum superiore capite congessi. Quæ quidem cùm vera sint in genere, ita & speciali modo in Gal-

Ioan. 10. Luc. 12.

1. Tim. 2. 1. Cor. 6.

Bernard. l. 1. de consid. c. 6.

liis obſervanda ſunt; Regibus noſtris eccleſiaſticæ poteſtatis præcepta in regni adminiſtratione non admittentibus. Cujus auctoritatis retinentiſſimum ſe præbuit Carolus Calvus, qui Reges Francorum *ex regio genere natos, non Epiſcoporum Vicedominos, ſed terrarum Dominos, non Villicos & actores Epiſcoporum*, ſed veros Reges eſſe Hadriano II. graviter cum illo expoſtulans denuntiat. Et Proceres regni, ab anteceſſoribus Hadriani eccleſiaſticum ordinem, quod ſuum eſt, non Rempublicam, quod Regum eſt, diſpoſitam fuiſſe, Pontificiis mandatis refragantes dicebant apud Hincmarum. Hæc Gallorum ſententia manavit in poſteros, ut docet auctor diſputationis Clerici & Militis, his verbis: Clericus. *Ius voco Decreta & ſtatuta Romanorum Pontificum.* Miles. *Quæ illi ſtatuunt, vobis jura eſſe poſſunt, nobis verò non ſunt. Nullus enim poteſt de iis ſtatuere ſuper quæ conſtat ipſum dominium non habere. Sicut nec Rex Francorum poteſt ſtatuere ſuper Imperium, nec Imperator ſuper Regnum Franciæ. Et quemadmodum terreni Principes non poſſunt aliquid ſtatuere de veſtris ſpiritualibus, ſuper quæ non acceperunt poteſtatem; ſic nec vos de temporalibus, ſuper quæ non habetis auctoritatem.* Qua de re uberiùs dicemus libro quarto.

Carol. in epiſt. ad Had. apud Hincm. de qua libro 4. c. 22. §. 5.

Diſputatio Clerici & Militis.

CAPVT III.

Synopſis.

I. Rex Francorum ſuperiorem non agnoſcit in temporalibus, nec ipſam ſedem apoſtolicam, ex Innocentio III. Species Decretalis Per venerabilem. *Spontanea Regis ſubjectio jus tribuit Innocentio, ut liberos Philippi Regis natalibus reſtitueret.*

II. Quid ſit liberiot *juriſdictio in dicta Decretali. Explicatum jus ſeculare, quod Regi & Summo Pontifici in Magalonenſem Eccleſiam competebat. Quæ regum liberalitate ditata, & ſpecialiter urbe Montiſpeſſuli. Hominium ratione illius urbis præſtitum Regi ab Epiſcopo. Et ipſi Epiſcopo à Dominis Montiſpeſſuli.*

III. De Comitibus Melgorij, qui beneficiario jure à ſede apoſtolica Comitatum poſſidere profeſſi ſunt. Vtile dominium Comitatus pervenit ad Eccleſiam Romanam, damnato Raimundo Comite Toloſano. Quæ jus ſuum in Eccleſiam Magalonenſem tranſcripſit, ſervata penſione annua. B. Ludovicus ſupremum imperium illius Comitatus ad ſe revocavit.

IV. Tectum loquendi genius Innocentij examinatur, cum agitur de feudo Montiſpeſſuli. Supremum jus in id ſibi competere putabat. Regem tamen in poſſeſſione hominij eſſe ſciebat.

V. In rebus ambiguis temporali juriſdictione uti Pontificem, ex Innocentio. Ejus ſententia expenſa, & locus Deuteronomij explicatus. Detortus Innocentius in alium ſenſum ab interpretibus. Eorum interpretatio recepta non fuit in Gallia.

VI. Quæſtio feudi non competit Eccleſiæ, ex Innocentio. Qui tamen cognitionem peccati ad ſe pertinere ait. Hæc ſententia fora confundit, & in Gallia recepta non fuit.

VII. Ex opinione Theologorum, qui criminum ſecularium coercitionem per cenſuras ab Eccleſia removebant, ſola criminum eccleſiaſticorum cognitione Epiſcopis relicta. Hæc ſententia inducta in forum; porrecta deinde ad crimen mixtum adulterij; cujus animadverſio in laicos vetita olim Epiſcopis à Curia Pariſienſi. Ex veteri Eccleſiæ diſciplina, quatenus Epiſcopis criminum cognitio competeret. Quod penè notum anonymo auctori anno 1303.

VIII. Bonifacij conſtitutio de Pontificis in temporalia poteſtate, à Clemente reſciſſa, quod attinet ad Gallos.

I. GALLICI Imperij Libertatem Romani Pontifices ingenuè & apertè profeſſi ſunt decretalibus epiſtolis quas in corpus Iuris Canonici compingi voluerunt. Etenim Innocentius III. de regno Francorum loquens, Superiorem in temporalibus minimè recognoſcere docuit; relatione habita non ſolùm ad quemcunque alium Principem ſecularem, ſed etiam ad ipſam ſedem apoſtolicam. Enimuero quia frequentiſſimè in hujuſmodi diſceptationibus laudari ſolet Conſtitutio illa, operæ pretium mihi viſum fuit ejus ſpeciem & explicationem aggredi. Vuillelmus Dominus Montiſpeſſulani, expulſa Mathilde uxore, Manuelis Imperatoris Conſtantinopolitani nepte, ex Agnete pellice liberos ſuſceperat, quos natalibus reſtitui contendebat ab Innocentio. A quo hujus beneficij arbitrium pendere ex eo probabat, quòd ſedi apoſtolicæ liberum eſſet filiis naturalibus, etiam adulterinis, veniam natalium ad res ſpirituales & epiſcopatus adipiſcendos indulgere. quæ indulgentia potiori jure ad res temporales trahi debebat. Hanc rationem juvabat exemplum Philippi Francorum Regis: cujus liberos natalibus reſtituerat Innocentius, etſi apoſtolicæ ſedi Rex ille quoad ſpiritualia tantùm ſubeſſet; Guillelmus verò non tantùm quoad ſpiritualia, ſed etiam quoad temporalia, Romanæ Eccleſiæ ſubjiceretur. Hoc membrum, quod ſuis difficultatibus implicitum eſt, ſic probat. Suorum bonorum partem hominij nexu ab Eccleſia Magalonenſi pendere ait; eam verò Eccleſiam jure feudi à ſede apoſtolica bona à Guillelmo poſſeſſa obtinere; unde ſequatur Vuillelmum Eccleſiæ Romanæ ſecundo feudi gradu ſubjici; *vaſſum* eſſe Eccleſiæ Magalonenſis, & Romanæ *vaſſallum*, ſi libeat Capitularium verba uſurpare. Reſpondet Innocentius, multùm diſtare cauſſam Philippi Regis à Vuillelmi negotio, & in perſonis majus eſſe diſcrimen. Philippum Auguſtum

Cap. Per venerabilem. Qui filii ſunt legit. et tit. 5. Regiſt. Innoc. III. epiſt. 168.

En Fief de l'Eglise de Magalone, & en Ressort de la Romaine.

dimisisse quidem Ingeburgem Danorum Regis filiam; sed nuptias cum ea initas, prætextu affinitatis ab Archiepiscopo Remensi sedis apostolicæ Legato dissolutas fuisse, statímque Regem publicè duxisse Mariam Ducis Meraniæ seu mavis Moraviæ filiam, è qua liberos suscepit. Rescissam quidem fuisse à sede apostolica Remensis Archiepiscopi sententiam, quia prolata fuerat ordine judiciorum non servato, adactúmque regem ut Ingeburgem ad se revocaret; sed tamen post restitutionem uxoris, permissum illi fuisse ut coram judicibus datis priorum nuptiarum inutilitatem ex affinitate Ingeburgis petitam prosequeretur. Itaque dubium esse liberorum è Maria prognatorum statum & conditionem, quæ ex eventu litis pendeat. Quæ omnia à caussa Vuillelmi absunt, qui nullum nuptiarum cum priore uxore impedimentum prætendat, quíque suo arbitratu eam domo expulerit, aliámque superduxerit. Hæc pertinent ad caussarum differentiam. Quod personas respicit, ita se habet. Regis Francorum majestatem expendit Innocentius: qui cùm à nemine in temporalibus pendeat, potuit se jurisdictioni Romani Pontificis sine ullius offensione subjicere; quemadmodum ad impetrandam restitutionem natalium pro liberis se utique subjecit. Quamvis, ut fatetur Innocentius, ex plurimorum sententia potuisset Philippus veniam natalium liberis suis, non quidem jure patriæ potestatis, sed jure regio tribuere. Vuillelmum verò ab aliis pendere; quibus injuria fieret, si absque eorum consensu Innocentio se subjiceret; nec Vuillelmo competere jus natalium vitium remittendi. Quare non admittendam esse illius petitionem concludit, donec & *culpa levior, & jurisdictio liberior ostendatur.* Vnde patet nihil sibi in temporalibus regni vindicaturum Innocentium, si prorogatio jurisdictionis seu potiùs spontanea Philippi Regis subjectio abesset. *Insuper*, inquit, *cùm Rex ipse superiorem in temporalibus minimè recognoscat, sine juris alterius Læsione in eo se jurisdictioni nostræ subjicere potuit & subjecit.*

Gesta Innoc. III. Rigordus in Philippo.

II. Quinimo à venia natalium Guillelmo concedenda Innocentius cessat, donec liberiori jurisdictione fruatur, id est, donec Regis assensus hoc patiatur. Eum enim esse verborum illorum sensum mox patebit, cùm jus seculare, quod Ecclesiæ Romanæ in Magalonensem competebat, explicuero. Narbonensi provinciâ in novem episcopatus totidémque Comitatus à Gothis post deletum à Clodoveo regnum Tolosanum distributâ, eadem dispositio sub Francorum Regibus viguit, qui Septimaniam à Sarracenis vi armorum receperant. Pietas verò Regum cladem & vastationem Ecclesiis à perfida gente illatam resarcire cupientium, plurimis patrimonij publici juribus, quos *Fiscos* ea tempestate vocabant, episcopales reditus auxit, hinc Comitatus Narbonensis partem Ecclesiæ ejusdem civitatis, hinc Mimatensi solidum ferè Comitatum Gabalitanum, aliísque, prout res ferebat, tribuendo. Hujus beneficij particeps fuit episcopatus Magalonensis, quem villis quamplurimis Reges nostri liberaliter ditaverunt; ea lege, quæ his concessionibus innata erat, ut Episcopus hominio, sacramento, & obsequio per Reges ea patrimonia obtineret. Reliquus Comitatus Magalonensis, inclinante secunda Regum nostrorum dynastia, eodem fato quo ceteri Galliarum Comitatus hereditario jure Comitibus cessit: qui, ne aliqua injuria Ecclesiæ Magalonensi fieret, Comitum Melgorensium nomen, non autem Magalonensium, sumpserunt. Inter cetera verò patrimonia quæ donatione Regum in Episcopos Magalonenses translata sunt, vicus Montispessuli recensetur in privilegio Ludovici VII. quo villarum à Regibus concessarum possessionem Ecclesiæ illi confirmat. quod transcriptum est in altero privilegio à Philippo Augusto indulto anno MCCVIII. Hæc sunt autem rescripti verba: *Montispessulum cum omnibus adjacentiis suis, Feudum Domini Montispessuli, Montempessulum utique cum parochia sua, & Castrum de Palude cum toto territorio suo.* Quare in tabulis hominij quod Petrus Episcopus Magalonensis juxta morem decessorum suorum præstitit anno MCCLV. Antonino Militi Seneschallo Bellicadri & Nemausi & Guidoni Fulcodij à Ludovico IX. Rege Francorum delegatis, distertis verbis expressum est Montispessuli Feudum, cum distinctione quæ rem totam explicat: *Partem villæ quæ dicitur Monspessulanetus, cum pertinentiis intra & extra muros, quam tenemus in dominio & ad manum nostram à Domino Rege, & residuum dictæ villæ, & Castrum de Palude, quod vulgò dicitur Latas, quod tenet à nobis in feudum vir illustris Rex Aragonum, Dominus Montispessuli, & antecessores ejus à nostris antecessoribus.* Tunc scilicet Iacobus Rex Aragonum hereditate Mariæ matris ad se transmissam proprietatem illius urbis obtinebat; cujus caussâ fidem & hominium præstiterat Ioanni de Montelauro Episcopo Magalonensi anno MCCXXXVI.

Vide lib. VIII. cap. XIX. §. 11.

In veteri Regesto Curiæ Franciæ MS. quod extat Parisiis in Camera Computorum

Guido Fulcodij, postea Clemens IV.

In eodem Regesto Curiæ.

Vide Hist. Benarni l. 8. c. 1. & 2. ubi hanc divisionem explicui.

III. Quod attinet ad Comites Melgorenses; observandum est Comitatum duplici

Hist. Benarni l. 8. c. 3.

nomine insignitum, tum Comitatus Sustantionensis, tum Melgorensis; hoc est, à Castro Melgorij, quæ illius pagi arx erat validissima, & Comitum sedes; illud à vico Sustantione, qui in edito loco situs, Antonini Itinerario & Hierosolymitano Tabulæque Peutingerianæ notus, ab urbe Montispessuli mille passibus aberat. Eò translata fuerat Episcopi cathedra, Magalona urbe à Carolo Martello deleta, ne iterum insulam illam Sarraceni ex Hispania eò navigiis delati invaderent, orámque maritimam Septimaniæ deprædarentur. Inde episcopatus promiscuè Sustantionensis & Magalonensis dictus, quod nomen Comitatui facilè communicatum est. Anno MLXXXV. hunc Comitatum Sustantionensem, sive Melgorensem, Petrus Comes Melgorij Gregorio VII. & sedi apostolicæ tradidit in *alodium*; id est, in eam sedem dominium & proprietatem transcripsit ejus Comitatus, quem statim beneficiario jure ab eadem sede apostolica se possidere professus est, sub conditione fidelitatis & unciæ auri titulo annui census persolvendæ. Tandem cùm ad Beatricem Bernardi Peleti uxorem Comitatus Melgorienses perveniisset, Beatrix Ermisendæ filiæ, Raimundi Comitis Tolosani uxori, eum Comitatum dotis nomine dedit anno MCLXXII. Ac sanè Raimundus, cui solenne erat bona Ecclesiarum invadere, hominium Guillelmi Domini Montispessuli, quasi Comiti Melgorienſi debitum, suscepit anno MCLXXXIV. & MCLXXXIX. quod in detrimentum Ecclesiæ Magalonensis tentatum fuisse non dubitabit qui quæ superiùs adnotata sunt expendet. Abdicata à Raimundo Albigensium fautore possessione Comitatus Melgorienſis unà cum ceteris bonis, judicio Concilij Lateranensis, ejus utile dominium cum directo consolidatum est, ita ut proprietas & ususfructus ad sedem apostolicam pervenerit; tum ratione damnationis in Raimundum latæ, tum ob cessationem diuturnam in canone solvendo. Sed Innocentius Ecclesiæ Magalonensi beneficij & feudi jure Comitatum concessit, sub censu annuo viginti marcarum argenti, anno MCCXV. ut patet ex tabulis investituræ. Controversiâ motâ tempore B. Ludovici de Comitatus illius proprietate, Clemens IV. literis ad Regem datis docet ad Ecclesiam Romanam perveniisse ea ratione quam recensui. Sed jam tum causa sua cecidisse videtur, S. Ludovici decreto: quia suprema jura à Petro Melgorij Comite transcribi non potuerant in Romanum Pontificem, sine consensu Regis.

Prolata est donationis charta in Notis lib. V. Fr. Bosqueti Episcopi Monspel. ad l. 15. Reg. Innoc. ep. 102.

Catellus l. 2. Hist. Comit. Tolos. c. 6.

Extant rescripta Innocentij & Clementis in Notis ad l. 11. Reg. Innoc. ep. 168. & 171.

IV. Certum quidem est feudum Montispessuli beneficiario jure ad Ecclesiam Magalonensem pertinuisse antè quàm Comitatu Melgorienſi ab Innocentio III. aucta fuisset. Quare cautè loquitur Innocentius in dicta Decretali, cùm *partem terræ ab Ecclesia Magalonensi* Vuillelmum *possidere* dicat; non tamen disertè feudum Montispessuli, à quo Vuillelmus agnomentum trahebat. Fieri enim poterat ut reliqui patrimonij pars in Comitatu Melgorienſi sita esset, unde hominium deberetur Ecclesiæ Magalonensi. Deinde in altero loco Vuillelmum alloquens, his verbis utitur: *Tu autem aliis nosceris subjacere. Unde sine ipsorum forsan injuria, nisi præstarent assensum, nobis in hoc te subdere non possés.* Pluralis illa locutio plures dominos significat, & alium præter Ecclesiam Magalonensem: cujus, utpote sibi & temporaliter & spiritualiter subditæ, tantam rationem non habuisset, quin superiori jure concessisset natalium restitutionem, nisi Regi Francorum, qui hoc loquendi genere insinuatur, injuriam fieri perspexisset. Mirabitur aliquis, cur tectum & suspiciosum dicendi genus usurpat Innocentius; præcipuè cùm repulsæ leviùs ferendæ occasionem Vuillelmo præbuisset, si apertè excepisset de necessitate consensus Regis Francorum. Sed desinet mirari, si has ambages consultò ab eo quæsitas perpendat, ne videretur jus illud remisisse, quod Raimundus Comes Tolosanus Comitatui Melgorienſi adjecerat, hominiis à Domino Montispessulani exactis, ut superiùs dixi: quæ tunc cùm præstabantur, jura Ecclesiæ Magalonensis intervertebant; sed post Comitatus Melgorienſis investituram, de jure Magalonensis Episcopi nihil deterebant; inter Regem & Pontificem recidente quæstione, de superiori jure feudi Montispessulani. Ex eo autem suspicari licet, consultò ambiguis verbis usum, & à jure Regis aperiendo abstinuisse, quòd aliunde constet ratione Comitatus Melgorienſis Innocentium ad se trahere conatum cognitionem controversiæ quæ de civitate Montispessuli mota est à Guillelmo nato ex Agnete pellice, adversùs Mariam filiam Mathildis. Quare, ut antea monebam, natalium veniam indulgere aggressus non est Innocentius, *donec liberior jurisdictio ostenderetur*, id est, donec de Regis Francorum assensu constaret, aut de pleno & integro jure Romani Pontificis.

L. 15. Reg. Innoc. ep. 102.

V. Ceterùm omittenda non est Innocentij observatio: qui occasione ducta ex indulgentia qua usus est erga liberos Regis Philippi ad ejus postulationem, docet Romanum Pontificem non solùm in Ecclesiæ pa-

trimonio, *super quo plenam in temporalibus gerit potestatem*, ut ejus verbis utar, *sed etiam in aliis regionibus, certis causis inspectis, temporalem jurisdictionem casualiter exercere.* Vnam autem è causis illis explicat; scilicet, ut si quid difficile & ambiguum emerserit in negotiis ecclesiasticis, aut civilibus, vel criminalibus, ad sedis apostolicæ judicium sit recurrendum. Quod probat adducto Deuteronomij loco, quo decernitur res ambiguas de sanguine, lepra, & caussa, id est, de quæstione criminali, civili, & de ritibus, solvendas in loco quem Dominus elegerit, à Sacerdotibus Levitici generis, & à Iudice qui fuerit illo tempore; pœnâ capitis adjectâ adversùs eum qui Sacerdotis imperio & decreto judicis non paruerit. Locum delectum in Lege gratiæ esse Romam, Sacerdotes Levitici generis, Episcopos & Cardinales, Iudicem verò, Romanum Pontificem: *cujus sententiam qui superbiens contempserit observare, mori præcipitur, & auferri malum de Israël, id est, per excommunicationis sententiam, velut mortuus, à communione fidelium separari.* Tria adnotanda sunt ad interpretationem hujus loci. Primum est, sententiam Innocentij non esse ut cuilibet è populo liberum sit de rebus ambiguis in negotiis temporalibus Romanum Pontificem consulere, qui deinde jus dicat, & litigatorum controversias dirimat. Hic enim agendi modus supremam Regum in judiciis reddendis auctoritatem everteret, quod à sua mente alienum esse testatur ibidem Innocentius: *Non quòd alieno juri præjudicare velimus*, inquit, *vel potestatem nobis indebitam usurpare; cùm non ignoremus Christum in Evangelio respondisse, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Propter quod postulatus ut hereditatem divideret inter duos; Quis, inquit, constituit me super vos judicem?* Sed jus illud sedi apostolicæ vindicavit, si à Principibus ipsis de re ambigua & difficili consuleretur, aut ejus auctoritas imploraretur: quemadmodum acciderat in caussa Regis Philippi, qui natalium restitutionem pro liberis ab Innocentio expetiverat. *Rationibus his inducti, Regi gratiam fecimus requisiti, caussam tam ex veteri quàm ex novo testamento trahentes.* Deinde Deuteronomij loco recitato, in ejus interpretationem excurrit suo proposito congruentem; ut doceat nec alienum esse ab auctoritate Regum, quòd in his rerum articulis Romanum Pontificem adeant; nec à dignitate sedis apostolicæ, si ad hæc secularia tractanda se demittat, cùm Paulus scripserit ad Corinthios: *Nescitis quia angelos judicabimus, quanto magis secularia?* qui est locus alter quem adducit Innocentius ad sententiæ suæ confirmationem. Alterum quod adnotandum mihi videtur, hoc est; Deuteronomij locum intelligi de magistratibus in ferioribus & collegiis Iudicum, qui ad portas urbis lites populi Iudaïci disceptabant; eo tamen judiciorum ordine, ut si reus omnium suffragiis premeretur, appellandi locus non esset; sin judicum vota in varias sententias scinderentur, non propter facti probationem, sed propter juris & legum interpretationem, atque adeo constaret rem controversam censeri ambiguam & difficilem, ad magni Synedrij judicium referebatur, ut docet Maimonides. quod quidem Synedrium conflatum erat è Sacerdotibus & laïcis, adjuncto Reipublicæ Iudice, quem deinde Reges exceperunt, ut abundè dicam cap. IV. & V. An verò hinc possit duci argumentum ad consultationem, quæ in rebus temporalibus, cùm negotia difficultate laborant, à Principibus, si res ita ferat, ad sedem apostolicam deferri possit, lectoris prudentiæ relinquo. Tertium est, Iuris Canonici Interpretes in hoc Innocentij loco interpretando dupliciter peccasse; tum quòd omnibus litigatoribus liberum reliquerunt res ambiguas à judicio seculari ad ecclesiasticum transferre; quod uno casu, id est, Principibus id agentibus, ab Innocentio scriptum erat, ad omnes personas contra sinceram auctoris sententiam porrigentes; Tum quòd sibi persuaserint, si quid difficile & ambiguum in controversiis & litibus rerum humanarum accideret, id à judicibus ecclesiasticis, non autem à sola sede apostolica dirimi debere. Quod tamen à magistratibus in Gallia nunquam receptum fuit, ut conquerebatur Durandus Mimatensis Episcopus ante trecentos & triginta annos: *Item impediunt, si quid ambiguum inter judices seculares oriatur, ne ad ecclesiasticos judices recurratur, contra illud, Qui filij sint legit. Per Venerabilem. §. Licèt.* Durand. de modo Conc. Genet. celebr. Tit. 70.

VI. Constitutâ sententiâ Decretalis *Per venerabilem*, quæ supremum Regis in Gallias imperium agnoscit, & ab ejus communione sedem apostolicam removet; observanda est eadem mens Innocentij in altera ejus epistola ad Regem Philippum, qua docet ad Regem pertinere feudi judicium, non autem ad sedem apostolicam; séque nolle jurisdictionem aut potestatem Regis minuere, vel perturbare. quod etiam superiore decretali protestatus est. Agebatur de induciis vel pace inter Francorum & Angliæ Reges componenda. quod sui arbitrij esse Pontifex existimabat. Rex enim Angliæ copiis Francorum oppressus, à sede apostolica Cap. Novit. de Iudiciis.

lica subsidium ecclesiasticum petivit; probare paratus injustè secum agi à Rege Francorum, quem juxta regulam Evangelij monuerit, & renitentem suis postulationibus ad Ecclesiam detulerit. Vnde concludit Innocentius, se, qui regimini universalis Ecclesiæ præsit, interpellatum ab Anglo, divino præcepto urgeri ut juxta *formam ipsius procedat*, id est, ethnicum & publicanum denuntiet Francorum Regem, nisi jus suum apud ipsum Pontificem vel illius Legatum comprobaverit. Etsi enim de feudo, quod Rex Angliæ à Rege Francorum obtinebat, judicium ferre nolit, de peccato tamen decernere, illúdque in cujuscunque gradus persona censuris ulcisci, ad sedem apostolicam pertinere contendit. Prima fronte Regum jura hac Decretali foveri videntur; sed ut integrum beneficium illi non debeamus, facit exceptio adhibita. Quæ profectò ejus generis est, ut admissa semel in judiciis, omnia fora confundat; quemadmodum monuit Navarrus in commentariis ad hunc locum. Quare à Gallis nostris nunquam suscepta fuit, non solùm in specie de qua tunc agebatur, (ut dicetur libro IV.) sed nec in ceteris caussis, teste locupletissimo Durando Mimatensi, his verbis: *Item impediunt* (scilicet judices seculares) *quando Ecclesia vult cogere aliquem ad satisfaciendum de peccato in quo est, licèt cognitio pertineat ad Ecclesiam. de judic. Novit. primo responso.*

Navarrus in d. capit. Novit. V. Hostiensem in d. c.

Durandus d. T. 70.

VII. Theologorum illa ætate celeberrimorum Ioannis de Parisiis & Guillelmi Ockam, quibus postea accessit Gerson, opinionem sequebantur, qui crimina distinguebant in ecclesiastica & secularia. Illa in admissis directè contra fidem & sacramenta constituebant, hæc in iis quæ jure gentium aut civili sunt vetita. Criminum ecclesiasticorum coërcitionem per censuras Episcopis competere; sed in secularibus, distinguendum esse dicebant. Aut enim de jure agitur, & de peccato *opinionis* vel *erroris*, ut ipsi loquuntur; id est, si quis sibi persuadeat id quod committitur circa secularia non esse peccatum, verbi gratia, furtum vel homicidium; vel agitur de facto, id est, de peccato quod ipsi vocant *vendicationis*, id est, cùm quis de facto res alienas sibi vendicat, vel aliud crimen seculare perpetrat. Itaque fatentur penes Ecclesiam ex Christi institutione potestatem esse cognoscendi de peccato *erroris*, & definiendi an hoc vel illud factum crimini deputari debeat, eósque qui huic definitioni refragentur, pœnis ecclesiasticis castigandi. Ceterùm de peccatis secularibus, quæ vocant *vendicationis*, judicia vel censuras ferre, non spectare ad jurisdictionem ecclesiasticam. *Et ita*, inquit Ioannes Parisiensis, *de peccato in temporalibus non judicat vel cognoscit judex ecclesiasticus, sed secularis tantùm; nisi fortè aliunde quàm à Christo concessum ei fuerit, vel permissum.* In his ergo criminibus potestas ecclesiastica, monita tantùm & consilia adhibere potest, non autem laïcos peccantes coërcere pœnis; Innuere quid sequendum sit, & vitandum, non castigare, vel ut ipsi loquuntur, judicare de peccato *innuitivè*, non *coërcitivè*. Itaque sententiam Innocentij locum habere, cùm domini seculares à scelerum vindicta per summam negligentiam cessant; aut in crimine occulto, in quod judex secularis animadvertere non potest. Hæc Theologorum Parisiensium sententia, jam à trecentis & quadraginta annis in forum invecta, etiam hodie apud tribunalia magistratuum viget. Quin & ad crimina mixta porrecta fuit, scilicet ad adulterium, quod legem naturæ & matrimonij sacramentum violat; adeo ut in laïcos adulterij reos animadvertere Episcopis vetitum fuerit; ni desisterent, pœnâ indictâ *captionis temporalitatis*, ut patet ex Curiæ Parisiensis Arrestis latis anno MCCCXXXVI. & MCCCXXC. De hac quæstione, in qua plurimi laborarunt, ex professo disseram in exercitatione de judiciis canonicis in laïcos; ubi eorum originem, progressum, & immutationem quæ hodie viget, & mutandi caussas expendam. Hîc tantùm dicam in antecessum, olim censuris, cùm maximè vigerent, locum non fuisse, nisi in certis quibusdam criminibus manifestis, de quibus dubitari non posset an inter crimina recenseri deberent; ea lege, ut emendatio ecclesiastica nihil de seculari jurisdictione demeret. Itaque Christiani criminum omnium vindictam apud judices publicos persequebantur; de contractibus, etiam injustis, nullo prætextu lis instituebatur apud Episcopos, in consequentiam juris evangelici; quia color ille conventionis initæ, dubiam reddebat peccati accusationem. Quare si quando lites fidelium dirimerent Episcopi, à lege harum disceptationum arbitri dati, non censuris ecclesiasticis ad judicatum exequendum victos adigebant, sed officio & apparitione judicum, juxta legem Constantini. Parum abest quin solo rationis ductu ad veram solutionem pervenerit auctor anonymus; cui sola defuit cognitio antiquæ disciplinæ, ne rem ipsam omnino assequeretur. Hæc sunt ejus verba: Miles. *Ego ostendam vobis secundùm Paulum, ubi vestra cognitio debet incipere. Principes suo jure de justo & injusto cognoscunt, & eis debetur obedientia, sicut præcipitur Deuter. 17. & eorum*

Güill. Ockam l. 6. c. 8. & in fine Dialogi 1. Parte.

Ioann. Gerson Lect. 4. in vita spiritu.

Ioan. Pasif. de Potest. Regia & Papalic. 14.

Vide secundam Præfationem Marcæ §. 2.

Vide Alensium de potest. eccl. & laica q. 1. c. 10. & q. 3. c. 2. qui utramque sententiam probabilem putat.

T. 2. Libert. cap. 36. N. 7. 8.

Vide Responsionem Marcæ ad Notas Hollmanj.

Auctor disparationis Cleriei & Militis, anno 1303.

officium est judicare & coërcere resistentes. Si quis autem tumens superbiâ non obedierit eorum imperio, nec Princeps, cujus fuit officium judicandi, habet potestatem resistendi vel coërcendi, tunc incipit vestra cognitio; quia tunc accedere debet vestra monitio, dicente Paulo ad Tit. c. 3. Admone illos Principibus & potestatibus subjectos esse & subditos. Vbi autem maleficia & scelera manifesta sunt, veluti præde, rapinæ, & similia; nec est Princeps qui possit, aut velit corrigere; tunc accedere debet monitio, & demum vestræ potestatis mucro: sed non de justo & injusto cognitio, quia de hoc non debetis cognoscere, aut manum ad hoc apponere. Sed cùm manifestum fuerit, aut per sententiam juris, aut evidentiam sceleris, quæ nulla eget cognitione; tunc poterit ad vos ea, modo & forma de quibus dictum est, pertinere, ad vestrum finem, videlicet spiritualem, absque aliquo quæstu, debitè monitis, nolentibúsque, aut impotentibus seculi Principibus. Aliàs, si propter peccati colligantiam vultis de casibus prænotatis cognoscere, non restat nisi fores Principum claudere, silere leges & decreta Principum, & vestra sola resonare.

C. Vnam sanctam. de majorit. in fexto.

VIII. Cetertùm Bonifacius VIII. à sententia decessorum suorum deflexisse videtur. Odiis enim acerrimis inter eum & Philippum IV. accensis, eò provectus est Pontifex, ut Regem non solùm anathemate feriret, sed etiam sibi subditum in rebus civilibus scripto denuntiaret. quàm sententiam edita extravaganti constitutione firmavit anno ultimo Pontificatus. Bonifacium animi mœrore confectum excepit Benedictus XI. & post annuum interregnum Benedicto Clemens V. origine Vasco decimo quarto seculo ineunte successit. Hic verbis in decessorem permodestis, & ad Regis dignitatem efficacibus, contraria constitutione tum memoriæ Bonifacij sedisque apostolicæ auctoritati, tum regni Gallici juribus consuluit. *Hinc est*, inquit, *quòd nos Regi & regno per definitionem & declarationem bonæ memoriæ Bonifacij Papæ VIII. prædecessoris nostri, quæ incipit* Vnam sanctam, *nullum volumus vel intendimus præjudicium generari, nec quòd per illam Rex, regnum, & regnicolæ prælibati amplius Ecclesiæ sint subjecti Romanæ, quàm antea existebant, sed omnia in eodem esse statu quo erant ante definitionem præfatam.* Status autem ultimus, quem inspicere oportet, petendus est è Decretalibus Innocentij III. qui Superiorem in temporalibus à Regia Corona Francorum amovit; etsi res ambiguas, & cognitionem de peccato, sedi apostolicæ vindicaverit. quod ultimum nostri statim à constitutionibus illis editis suscipere recusarunt. Plura de Bonifacij & Philippi dissidio dixissem, nisi hanc operam occupasset vir clarissimus Henricus Spondanus Episcopus Appamiarum in elaborato illo opere, quo Illustrissimi Cardinalis Baronij desinentes Annales excipiens, tribus voluminibus quatuor seculorum ecclesiasticam historiam ad nostram ætatem integra fide & sollicita diligentia suis auspiciis describit, quemadmodum superiorum temporum epitomê Baronium expresserat.

C. Mensis. de Privileg. in Clement.

ADDITIO

Stephani Baluzii.

CRudelissimum illud Bonifacii VIII. & Philippi Pulcri dissidium, in ruinam & perniciem istius florentissimi regni exortum, tot scriptorum & annalium monumentis celebratum est, speciali etiam opere explicatum à clarissimo & amantissimo patriæ viro Petro Puteano, ut necesse non sit heic à nobis eam camarinam rursum moveri. Verùm quia simul & illustranda est pro modulo nostro explicatio capitis *Per venerabilem*, quam in hoc capite attulit illustrissimus Archiepiscopus, tum etiam ex ea occasione confutandus Bonifacius, qui in oratione quam anno MCCCIII. Romæ in publico Consistorio habuit pro confirmando Rege Romanorum Alberto (de qua suprà meminimus in Additione ad caput primum istius libri) ausus est pronuntiare Gallos, dum aiunt se non recognoscere superiorem, mentiri, & nescire se ubi hoc invenerint, res postulare videtur ut omissis ceteris argumentis quæ adduci possunt ad asserendum supremum Regum nostrorum in Gallias imperium, quo in argumento feliciter versatus est hic noster Archiepiscopus, etiam id ostendamus auctoritate eorum qui vel ævo Bonifacij vixerunt, vel certè non admodum remoti ab eo fuere. Ac primùm quidem responderi posset Gallos istud inveniisse in Decretali Innocentij III. quam Bonifacius, canonici juris peritissimus, ignorare non potuit, cùm extet in libris Decretalium. Quod vel unicum sufficere poterat Romano Pontifici pacato & non irato. Sed habemus præterea disertum Gulielmi de Montelauduno Iurisconsulti per eas tempestates celeberrimi testimonium: qui in commentario ad Clementinam *Romani, de jurejurando*, Regem Francorum scribit non recognoscere Imperatorem superiorem; ad eámque rem probandam utitur etiam testimonio capitis *Per venerabilem*. Tum addit: *Ioannes tamen Theutonicus non concordat his. Sed erat Almanus vel Theutonicus. Vnde favor & caro & sanguis revelavit sibi.* In actis autem veteribus anni MCCCXLI. quæ extant Parisiis in Camera Computorum, cùm describuntur ea quæ gesta sunt apud Valentiam Prid. Non. Martij inter Petrum Regem Aragonum & Raimundum Rubei Nuntium Iacobi Regis Majoricarum, qui ex pactis olim initis inter eosdem Reges urgebat Aragonium ut suppetias sibi ferret adversùs Philippum Valesium Francorum Regem, qui Monspelliensem urbem & alia quædam loca ad Iacobum pertinentia occupaverat; dum hæc, inquam, describuntur, narratur inter cetera quomodo Aragonius responderit

iniqua videri postulata Iacobi, ipsum quippe injuria voluisse privare Regem Francorum suprémo dominio quod ipsi competebat in ea loca, & hunc jure optimo ob eam causam illa occupasse; *quòdque dictus Rex Franciæ*, QUI IN SUO REGNO SUPERIOREM IN TEMPORALIBUS NON COGNOSCIT, *pro tuitione juris & possessionis suæ prædictæ juxta morem antiquum sui regni apposuit vel apponi fecit manum suam regiam in villa & vicecomitatibus supradictis &c.* Reliquum est ut orationem Bonifacij, de qua superiùs locuti sumus, heic edamus ex veteri codice MS. Bibliothecæ Colbertinæ. Hactenus enim in lucem non prodiit.

ALLEGATIO

DOMINI PAPÆ BONIFACII
pro confirmando Rege Romanorum Alberto.

AFfuit tempus quo sol refulsit, qui priùs latebat in nubilo. Machabæorum 11. Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præesset diei; luminare minus, ut præesset nocti. Hæc duo luminaria fecit Deus ad litteram, sicut dicitur in Genesi. Et nihilominus spiritualiter intellecta fecit luminaria prædicta, scilicet Solem, id est, ecclesiasticam potestatem, & Lunam, hoc est, temporalem & imperialem, ut regeret universum. Et sicut Lunà nullum lumen habet nisi quod recipit à Sole, sic nec aliqua terrena potestas aliquid habet nisi quod recipit ab ecclesiastica potestate. Licèt autem ita communiter consueverit intelligi, nos autem accipimus hîc Imperatorem, Solem, qui est futurus, & hoc est Regem Romanorum, qui promovendus est in Imperatorem, qui est Sol, sicut Monarcha, qui habet omnes illuminare & spiritualem potestatem defendere, quia ipse est datus & missus in laudem bonorum & in vindictam malefactorum. Per dies autem intelligimus bonos, & per noctem intelligimus malos peccatores & tenebrosos, juxta illud: *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.* Per dies autem intelligitur potestas ecclesiastica seu terrena, juxta illud: *Dies firmabuntur, & nemo in eis.* Quia non possunt dicere: Ego Pauli, ego sum Apollô. Sicut enim à Christo Christiani dicuntur, sic à Christo & Christi Vicario successore Petri formantur & defenduntur omnes dies, hoc est, omnes potestates; & nemo in eis, quia non possunt dicere, ego Pauli, ego sum Apollô. Sed omnes sunt à Christo & à nobis tanquam à Vicario Iesu Christi. Vnde hæc nota & scripta sunt, quòd Vicarius Iesu Christi & successor Petri potestatem imperij à Græcis transtulit in Germanos, ut ipsi Germani, id est, septem Principes, quatuor Laici, & tres Clerici, possint eligere Regem Romanorum, qui est promovendus in Imperatorem & Monarcham omnium Regum & Principum terrenorum. Nec insurgat hîc superbia Gallicana, quæ dicit quòd non recognoscit superiorem. Mentiuntur: quia de jure sunt & esse debent sub Rege Romano & Imperatore. Et nescimus unde hoc habuerint vel adinvenerint: quia constat quòd Christiani subditi fuerunt Monarchis Ecclesiæ Romanæ & esse debent. Nec habent hoc à lege veteri vel nova, nec aliquo Prophęta, vel Evangelio, vel Apostolo. Vnde hîc dicimus quod dicit Apostolus: *Et si quis evangelizaverit vobis aliud quàm evangelizamus, etiam Angelus de cœlo, anathema sit.* Et nos volumus quòd quicunque evangelizaverit aliud, anathema sit. Ille quidem, videlicet electus in Regem Romanorum, priùs fuit in nubilo arrogantiæ & ignorantiæ. Etenim non fuit devotus ad nos & Ecclesiam istam sicut debuit. Nunc autem exhibet se devotum & promptum ad faciendum omnia quæ volumus nos & fratres nostri & Ecclesia ista. Vnde nunc venit & affuit tempus miserendi ejus, sicut alibi dicit Apostolus: *At ubi venit plenitudo temporis.* Venit quidem tempus ut constituamus eum super gentes & regna, ut evellat & destruat, dissipet & dispergat, & ædificet & plantet. In nomine Domini constituimus sic eum à die, non in hodie æternitatis, de quo dictum est filio, *Ego hodie genui te*, sed in hodie temporis. Sicut enim pater dedit filio potestatem non in tempore, sed in æternitate, sic Christus homini & Christi Vicario dedit potestatem in tempore, ut ipse habeat jus constituendi Imperatorem & imperium transferendi. Et attendant hîc Germani, quia sicut translatum est imperium ab aliis in ipsos, sic Christi Vicarius successor Petri habet potestatem transferendi imperium à Germanis in alios quoscunque, si vellet. & hoc sine juris injuria. Tamen dicit Sapiens: *Quod justum est juste exequeris.* Vnde si subveniret justa & legitima causa, justè posset transferre; & justa faceret, si eos privaret. Tamen hæc fuit semper patientia istius Ecclesiæ, quæ magis voluit cum eis de benignitate agere quàm de rigore, ut non privaret eos, licèt justè privare potuisset. Et licèt etiam multi essent defectus in electione istius, nos tamen volumus supplere omnem defectum, & magis de benignitate quàm de rigore supplemus de plenitudine potestatis. Vnde electionem de ipso factam approbamus & ratificamus. Et quia, sicut dicitur in jure, ratihabitio retrotrahitur & mandato comparatur, hodie vivificamus & roboramus omnes actus quoscunque fecit à tempore ipsius electionis; dum tamen sint aliàs justi & legitimi; quia injusta nec inlegitima non approbaremus nec approbare deberemus. Et hoc facimus, quia de eo bona præsumimus in futurum, quia, sicut dicitur in Thobia, boni patris filius est. unde & alibi: *Sæpe solet filius similis esse patri.* Pater verò suus Radulphus, catholicus, fidelis, & devotus isti Ecclesiæ, homo verax & veridicus. Vnde vulgariter dicebatur in tota terra illa, quando aliquis decipiebatur in promisso: Non habet veritatem dictum istius sicut dictum Radulphi Comitis. Si autem ipse vellet contrarium facere, non posset: quia nos non habemus alas nec manus ligatas, nec pedes compeditos, quin bene possimus eum reprimere & quemcunque alium Principem terrenum. Quidam enim Principes faciunt colligationes suas. Et audacter dicimus quòd si omnes Principes terreni essent hodie colligati contra nos & contra Ecclesiam istam, dum tamen nos haberemus veritatem & staremus pro veritate, apprætiaremus eos unam festucam. Et sine dubio si veritatem & justitiam non haberemus, bene timeremus. Sed aliàs omnes confunderemus, & veritas confunderet eos. Vnde hodie de isto, quem hodie præficimus, dicimus quod dicit Petrus in epistola hujusmodi temporis. *Servi, subditi estote Regi tanquam præcellenti.* Iste est Rex præcellens super omnes Reges, & nullus est ab eo exemptus. Et ibidem: *Deum timete, Regem honorificate;* quia simul hic est Rex, ab omnibus tanquam præcellens timendus & honorificandus. Et bene subjunxit: *Regem honorificate:* quia similiter hic est Rex ab omnibus tanquam præ-

cellens

cellens timendus & honorificandus. Igitur faciat bene Rex. Quia si bene defendet & recuperet jura sua & jura regni & imperij, audacter dicimus quòd nos defendemus plus jura sua quàm nostra, & hoc contra quemcunque de mundo, & per nos firmabitur sententia sua & non flectetur. Ipse verò misit huc procuratores suos, qui sunt hîc præsentes, cum plenario mandato jurandi in animam suam & faciendi & exhibendi nobis omnia quæ per ipsum sunt facienda vel exhibenda, & volumus quòd prædicta faciant sicut est consuetum.

CAPVT IV.

Synopsis.

I. Instituitur controversia, an liceat Principi de rebus ecclesiasticis leges ferre. quæ in partes aliquot dividitur.

II. Spiritualis potestas Apostolis & eorum successoribus collata, in Reges non manavit: quorum jura Christus quidem non læsit, sed nec etiam auxit.

III. Quod non solùm de infidelibus, sed etiam de Christianis Principibus intelligendum. Politia Synagogæ discutitur, ut sciatur an jura Regum Iudæa communicari possint Regibus Christianis. Iudæorum Respublica constituta à Mose, è Rege, Pontifice, & Consiliis. Quod differt à Christianorum statu, ut toto capite explicatur.

IV. De Rege in futurum constituendo diserte cautum in lege Mosis. Non ergo in pœnam datus Princeps. Exprobrata est ratio perendi Regem expulso Samuele, non ipsa petitio. Reges uncti sacrati unguento à Mose confecto, quo Pontifices & vasa sacra ungebantur. Discrimen unctionis Regiæ & Pontificiæ. Honor delatus Regi, ob unctionem, à Pontifice & Prophetis.

V. Rex sedebat in sacratioribus atrij spatiis, stantibus sacerdotibus. Non solùm res civiles, sed etiam religiosas tractabat. quod probatur exemplis. Idque ab eo tentatum ratione unctionis.

VI. Pontificis inauguratio & munus in sacrificiis peragendis quotidie, & in adeundis quotannis solenni die adytis templi. Oziæ lepra percussus, quòd sacerdotum munus usurparet.

I. AN Principi liceat de rebus ecclesiasticis decernere, magna contentione disputatur: in quo gravissimè peccatur à quamplurimis, qui præfractè & abscissè in alterutram partem hoc vel negant, vel asserunt. Cùm enim hæc tractatio in varias species diducatur, distinctione adhibitâ est peragenda. Ac primò quidem res ecclesiasticæ in duo summa genera dividuntur, nempe in ea quæ regulam fidei, & in ea quæ disciplinam respiciunt. Disciplina autem vel in sacrorum ministerio versatur, vel in Cleri politia & censura, vel in Ecclesiarum divisione, aut bonorum ecclesiasticorum administratione. Quæ dixi, materiam legum respiciunt. Leges autem ipsæ de his rebus aut ex mero Principis imperio feruntur; aut in eum finem, ut Pontificum & synodorum decreta legibus illis foveantur. quæ omnia singillatim perstringemus.

II. Sanè nullam penes Principes spiritualem auctoritatem esse in confesso est apud omnes; cùm ligandi & solvendi potestatem & pascendarum ovium curam Petro & Apostolis Christus tribuerit, & iis quos ipsi hujus ministerij participes facturi essent. In quo nulla Regum mentio: quibus hæc potestas asseri non potest, quæ omnem naturæ ordinem exsuperat, nisi disertissimè illis à Deo collata sit. Christus quidem cùm Ecclesiam suam instituret, Regum dignitatem non læsit, sed eam non auxit. Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, quę sunt Dei Deo. *Cùm verò audis*, inquit Chrysostomus, *reddenda Cæsari quæ sua sunt, illa solùm dici non dubita quæ pietati ac religioni nihil officiunt. Nam quod fidei ac virtuti obest, non Cæsaris, sed Diaboli tributum ac vectigal est.* Imò verò Apostolus gladio Principem accingit ad scelerum vindictam, non ad fidei canones sanciendos; ita ut palatium & tribunal ad eum pertineat, non autem Ecclesia & Cathedra Petri. Chrysost. hom. 71. in Matth.

III. Enimvero quia referri contra potest, in ipsis Ecclesiæ primordiis Imperium penes infideles fuisse, qui hostes fidei cùm essent, nil mirum si nulla regendæ Ecclesię cura illis fuerit commissa; sed cùm Reges nutritij facti sunt Ecclesiæ Christianæ, ut futurum prædixerat Isaïas, insignem injuriam fieri Principibus Christianis, si eam in Ecclesia potestatem illis denegemus, quam Reges Iudæorum in Synagoga obtinebant. Itaque ut sinceriùs hujus quæstionis disquisitio instruatur, Pontificiam & Regiam dignitatem in Republica Iudæorum expendemus, ut sciatur quid juris in Principes Christianos è Synagoga derivari possit. Iudæorum Rempublicam suis constitutionibus in Arabum desertis fundaverat Moses; quæ deinde in Iudæa devicta locum suum habuerunt. Totum corpus è Rege, Pontifice, Sacerdotibus, Levitis, & Consiliis ita, compactum est, ut regnum sacerdotale diceretur. Distincta quidem erant munia Regum & Sacerdotum, sed non iis finibus quos in Ecclesia Christiana observamus. Belli gerendi & Imperij administrandi ratio ad solum Regem pertinebat; ut sacrificiorum rerúmque sacrarum in templo administratio penes Pontifices erat. Quæ verò de rebus sacris & profanis oriebantur contentiones, ad Regem, ad Pontifices, & Consilia devolvebantur, ita ut quædam esset jurisdictionum commixtio. Quod paulò uberiùs explicandum est, ut Respublica Iudæorum cum Ecclesia Christiana in hac

Vide Libellum Marcæ editum Barcinone pro defensione libri de Concordia.

Exodi 19.

quidem parte accuratiùs conferri possit.

IV. Moses Maimonides Iudæos tria mandata à Deo accepisse observavit. Vnum, ut Regem constituerent; alterum, ut Amalekitas delerent; tertium, ut templum conderent. Quæ quidem longo intervallo, & diversis temporibus, sed eo ordine confecta sunt, quo jussa erant. Quippe Rex creatus fuit antequàm Amalekitæ internecione delerentur. tum verò, postquam infandæ gentis istius obliterata memoria fuit, templum extructum est. De rege Israëlitis dando cogitavit Deus, quòd omnes in vicino gentes sub unius imperio viverent, ut disertè scriptum est Deuteronomij capite XVII. Suetum enim regibus Orientem graviter monet Claudius Civilis apud Tacitum. Itaque non est quòd ex eo capite imminutum eant Regibus majestatem, qui Reges in pœnam Israëlitis datos docent; cùm pateat res Iudæorum ab initio ita constitutas à divino numine fuisse, ut Regis imperium illis esset subeundum. Quod cùm ita sit, futurúmque Regem pro genio & indole illius populi Deus edixerit; quærendum est, cur summam rei à Samuële ad Regem aliquem transferri indignè tulerit. Expedita est responsio, quam vir cordatus Moses Ægyptius protulit; non exprobrasse Samuëlem Israëlitis quòd Regem expeterent, sed quòd Samuëlis imperium exosi, querelis & seditiosis vocibus Regis constitutionem urgerent, factione extorquerent quod petitum oportuit, ea mente ut legis præcepto fieret satis. Regum autem conditionem, unctionis cerimoniæ sacraverunt. Quæ unctio tantam majestatem illis conciliavit, ut sacrosancti in terris haberentur. Etenim unguentum quo ungebantur, confectum fuit semel à Mose è quatuor speciebus aromatum: quod vase corneo inclusum, ad ungendos Reges, Pontifices, arcam testimonij, mensam, candelabrum, utrumque altare, labrum ampliſſimum, ipsum tabernaculum, & vasa Sanctuarij, per novem secula usque ad Iosiæ Regis tempus suffecit. Quanquam Reges in capite ad coronæ formam ungerentur; summis autem Pontificibus in capite oleo perfusis, etiam inter supercilia crucicula X. unguento effigiaretur, ut notat Maimonides. Samariæ novitios Reges balsamo tantùm inunxit Elias; non unguento illo sacro quod diligenter asservabatur in Templo Hierosolymitano, cum quo nullum erat commercium Samaritis. Quantam verò dignitatem Regi contulerit unguenti sacri delibutio, è Talmudicis retulit ille quem laudavi Moses; qui docet decretum fuisse ut Pontifex Maximus Regem veneraretur, & staret adventante Rege, locúmque illi suum cederet. E contrà Regem non stetisse præsente Pontifice, nisi cùm oraculum Vrim consuleret. Præterea si quis è Prophetis ad Regem accederet, humiliter se in terram coram Rege submisisse, exemplo Nathan, qui coram Davide ore prono procubuit in terram.

Sigon. Cunæus de Republica Iudæorum.

Deuter. 17.

Tacitus lib. 4. Hist.

V. Nec etiam illud omittendum est, Regem solum in sacratioribus atrij spatiis sedisse. Divisum quidem erat atrium in duas partes, ita ut hæc Sacerdotibus, illa populo esset assignata; intra præscriptos tamen terminos, Sacerdotes stantes manebant. Senatoribus verò Sanhedrin sedendi jus fuit, sed in medio ejus spatij loco quem vulgus occupabat. Præterea ex ista unctione profectum est ut Reges non solùm res civicas domi militiæque procurarint, sed etiam ea tempestate religiones ceremoniásque constituerint, aut restauraverint. David Rex octo Sacerdotum stationes à Mose constitutas (è quibus quatuor ab Eleazaro, totidémque ab Ithamaro, gentem suam duxerant) sexdecim stationibus auxit, ita ut viginti-quatuor stationibus sacrificiorum ordo esset distributus. Harum seriem recitat Iosephus: quæ ita vices suas servabant, ut singulæ Hierosolymam venirent per hebdomadam integram, sacris operaturæ. Has stationes ἐφημερίας B. Lucas appellat. Levitas in classes viginti-quatuor idem Rex edicto suo divisit, ut faciliùs Sacerdotibus ministeria sua impenderent. Totidem familias alias Levitarum instituit, qui voce & organis inter sacra canerent, totidémque stationes ædituorum. Eadem cura Salomonem incessit; ne ceteros Reges enumerem, qui rerum divinarum curam gessere. Quod ab iis jure regio tentatum est; non autem eo nomine quòd Vates essent, ut vulgò dici solet. Si enim Davidem excipias, & fortè Saülem, ceterorum nemo inter Prophetas recensitus est. Sed Salomo, Iosaphat, Ezechias, & Iosias jus & potestatem in Pontifices & in res divinas exercuerunt, quòd sacro unguento essent delibuti.

Vide secundam Præfationem Maccæ §. 3.

1. Paral. c. 23. & 28.

2. Paral. 8.

2. Paral. 19. 29. & 31. & 35.

VI. Proximus à regia dignitate honor in Summis Pontificibus effulsit. E sacerdotalibus familiis unà tantùm pontificalis extitit, ex instituto Mosis; unde delectus Summus Pontifex: qui sacra unctione & Pontificia veste inaugurabatur primùm; sed post restaurationem templi, sacro oleo deperdito, solius vestis amictu initiatus est. Sacerdotum munus in universum hoc fuit, ut victimas in templo cæderent, vota pro populo offerrent; Levitarum autem, ut

sacrificantibus Sacerdotibus ministrarent, arcam ferrent, & cetera id genus exequerentur quæ libris sacris prodita sunt. Sed Sacerdotum quidem ceterorum divisa functio erat per vices, ut dixi. Soli autem Pontifici, ut docet Maimonides, omnia sacra & omni tempore obire fas fuit, nullo stationum ordine servato Præcipuum autem munus Pontificis in eo versabatur, ut templi adyta intraret, quæ sancta sanctorum Hebræi appellant, solenni scilicet expiationum festo, quod die decimo mensis Tisri quotannis celebrabatur. Neque enim alio tempore, neque aliam ob causam, visere potuit secretissimum locum. Altare incensi velo separatum fuit ab ipsis adytis, ubi erat arca testimonij. Quotidie in hoc altari adolebat thura Pontifex; sed intra velum non adibat, nisi quotannis solenni die. Tota isthæc sacrificiorum peragendorum ratio Pontifici, Sacerdotibus, & Levitis adeo erat addicta, ut Regibus nihil in ea parte liceret. Quare Ozias lepra percussus est, quòd Sacerdotum ministerio injuriam faciens, incensum in altari adoleviſſet. Tractare itaque sacra manibus suis Reges non poterant, sed jure suo munerum partitionem & executionem familiis Leviticis indicere.

2. Par. 26.

CAPVT V.

Synopsis.

I. Iudicia Regi permissa; sed majora negotia ad Synedrium pertinebant. Id constitutum à Mose. E viris LXXI. Senatores lecti è splendidioribus familiis & Sacerdotibus ac Levitis. Potestas collata manuum impositione, deinde verborum formula. Ab hoc Senatu non provocabatur.

II. Princeps consessus à ceteris delectus, Pater Consistorij. Quotidianus conventus. Cognitio de Religione & Republica. Pontifex adlectus in hoc Consilium. Regem castigabat pœnâ ecclesiasticâ, Pontificem aliquando capite.

III. Præter Synedrium, duo alia Consilia Hierosolymis, & in ceteris oppidis Iudææ, quæ reliqua negotia dirimebant. Synedrio Rex non intererat; sed in rebus arduis illud consulebat, ex Iosepho. Politia Iudaica permixta in judiciis reddendis; sed divisa in ministeriis belli, & regendæ Reipublicæ, quæ Regi, & sacrificiorum, quæ Sacerdotibus competebant. Levitæ adjuncti ad rerum civilium curam.

IV. Synedrij potestas à Romanis paulatim imminuta; & post Archelai relegationem omnino extincta, quoad res civiles. Solæ controversiæ legales illi relictæ.

V. Vsurpatio Romanorum, quæ Mosis politiam everterat, à Christo confirmata. De tributis, & de censu Iudæorum, aliqua nondum accuratè explicatâ. Vnde sententiâ Christi, potestas Cæsaris in Iudæa quoad res civiles constituta, & à Synedrio ablata.

VI. Eandem rationem sequitur Christus in Republica Christiana instituenda. Res spirituales solùm Petro committit. Cetera relinquit Cæsari. Injuria fit Pontifici & Regi, cùm è Republica Iudæorum argumenta petuntur. Quæ in Synagoga permixta erat rerum sacrarum & civilium jurisdictio, apud nos est distincta.

I. QVOD attinet ad judiciorum ordinem, Regibus quidem permissa erat judicandi potestas, ut & belli gerendi; sed graviora quæque Synedrio communicabant. ut nullum apud me dubium sit, quin decreta Regum, quorum superiùs memini, de ordine Levitarum, & de ceteris rebus sacris, de consensu magni Synedrij sint statuta. Hoc Consilium à Mose, Dei jussu constitutum fuit è septuaginta viris Israël, in quos effusa est pars spiritus illius principalis, quo instructus Moses populum regebat. Adsessorum numerus unius erat supra septuaginta, Mose adjecto. Id Consilium usque ad extremam Iudææ desolationem mansit in urbe, ejúsque sedes in ipso sanctuario fuit. Septuaginta autem illi Senatores non è plebe lecti, sed ex iis familiis quę amplitudine majorum & splendore commendabantur; Sacerdotibus & Levitis, æquè ac ceteris, in hunc cœtum adscitis. Hæc verò dignitas nemini data est sine actu legitimo, id est, impositione manuum; ad exemplum Mosis, qui Iosuæ & LXX. senioribus manum imposuit. Hæc autem manuum impositio tandem cessavit; eique formula quædam certis verbis concepta successit, qua illi Senatores initiati sunt. Ab hoc Senatu non erat provocatio. Quinimo quidquid à ceteris magistratibus decidi non poterat, ad horum jurisdictionem pertinuit. 1. Reg. 8.

II. Qui auctoritate præcellerent, duo fuere; Princeps Consessus, quem *Nasi* vocabant, à ceteris delectus, qui Mosis locum tenebat. Inter ceteros, qui præstabat ætate, primum locum ad Principis dexteram obtinebat, quem *Patrem Consistorij* appellabant. Ceteri sexaginta novem sedebant ordine dignitatis & promotionis. Conveniebant quotidie, & considebant à matutinis horis usque ad vesperam; hac lege, ut cuique pro suorum negotiorum ratione abesse aut abire liceret, dummodo tertia pars Consilij, id est, viginti tres superessent. Senatus ille de rebus præcipuis cognoscebat, religionem & rempublicam attinentibus; verbi gratia, de controversiis legalibus, anno intercalari, Pseudoprophetis, Apostatis, de Rege, Pontifice, bello, fœderibus, legatis, vectigalibus, publicis ædificiis, magistratibus inferioribus, & ceteris ejusmodi. Ex eo autem quòd Senatus ille

divino imperio à Moſe inſtitutus eſt, Iudices à Moſe & Davide *Dij* vocantur, & judicia dicuntur *Iudicia Dei;* qui non Principis vice, ut in ceteris imperiis, ſed divinâ judicabant. Pontifex ſæpiſſime in Conſeſſum illum adſciſcebatur, ſi aliàs ſapientiâ polleret. Alioqui, niſi à Collegio admiſſus fuiſſet, judicia rerum nec ſacrarum nec civilium attingebat. Et ut noſtris verbis res Iudaïcas explicem; quæ erant *ordinis* exequebatur, non quæ *juriſdictionis*. Quod autem dixi de Rege judicium tuliſſe magnum Synedrium, non ita intelligendum eſt, ac ſi de ejus capite ac dignitate judicaret, cùm ſolius Dei judicio ea in parte ſubjaceret, ut è Davide notant veteres; ſed de violata lege, cujus pœna erat fuſtium privata caſtigatio, eo tamen modo infligenda quem ipſe Rex damnatus ad illud Ἀπείμιον eccleſiaſticum præſcripſiſſet. Quod pœnitentiæ genus illi reſpondet quam hodie *Diſciplinam* voce octingentis abhinc annis in eum ſenſum uſurpata vocamus. Pontifex autem non ſolùm eodem ritu cædi, ſed etiam capitis damnari à Synedrio poterat.

Vuillalmus Schickardus de regio Hebræo c. 2.

III. Duo Conſilia, præter illud magnum, Hieroſolymæ conſidebant, quemadmodum & in ceteris Iudææ oppidis, è viginti-tribus Aſſeſſoribus compoſita, qui de capite & fortunis civium judicabant; exceptis cauſſis illis quæ ad magni Sanedrin conſeſſum referebantur, duorúmque generum erant, ut dixi, tum ſacrarum rerum, tum civilium diſceptationi accommodatæ. Rex in Senatum quidem illum non cooptabatur, ne ſuffragiorum libertatem præſentia ſua infringeret; ſed eum in rebus arduis conſulebat. Hoc eſt quod inter Moſis inſtituta Ioſephus poſuit: *Nihil agat Rex niſi de Pontificis & Senatorum ſententia.* Itaque, ut initio monui, regnum Iudæorum ſacerdotale fuit; id eſt, ejus cura tum in iis quæ religionem & ceremonias reſpiciunt, tum quæ civilium rerum adminiſtrationem, viris lectiſſimis tam è Levitico genere quàm è ceteris tribubus, fuit commiſſa; ſola belli gerendi & regni conſtituendi ratione excepta, quæ Regi; excepto quoque ſacrificiorum miniſterio, quod Pontifici, Sacerdotibus, & Levitis præcipuo jure competebat. Sanè in 2. Chron. 19. & 26. ſecundo Chronicorum libro Ioſaphatus Rex, cùm Zebadiam iis negotiis præficit quæ ad Regem atque ad populum Iudæ pertinebant, etiam Levitas ei adjungit, qui in partem curarum veniant. Et multò ante illum, David Rex Haſabiæ, & Ieriæ, eorúmque agnatis, qui Levitæ erant, imperium & poteſtatem in tribus Benjamini, Simeonis, Iudæ, Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manaſſis dedit, atque res tam divinas quàm regias gubernare juſſit.

Ioſeph. τοσαύτην δὲ μοῖραν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῆς τῶν γερουσιαστῶν γνώμης.

IV. Poſt urbis templique reſtaurationem, imperium quod penes Davidis poſteros fuerat, gens Levitica primùm Pontificis nomine, deinde Principis ſub Machabæis aſſumpto, uſurpavit. Ariſtobulus, poſito Principis nomine, Regem ſe tulit. Ita tandem poſt Sedeciam extinctum Reges iterum Iudæa accepit, ſed Levitas, quorum ultimus Antigonus fuit. Herodes Idumæus regnum à Romanis tenuit; & extincto Aſſamonæorum ſanguine, repreſſiſque ſeptuaginta ſenibus, patria Iudæorum inſtituta imminuit. Itaque quæ de Conſilij magni ſeu Synedrij auctoritate dicta ſunt, ad eam tempeſtatem referre oportet, cùm Iudæa nondum Romanum victorem acceperat. Multa enim Gabinius Proconſul Syriæ, cujus acceſſio erat Palæſtina, retinendæ dominationi reſixit; Synedriique viribus diſſipatis, quinque Synedria pari auctoritate in totidem oppidis conſtituit. Quin & Iudææ in provinciæ formulam redactâ, quod tentatum ab Herode fuerat, poſt relegationem Regis Archelai eſt peractum; ſcilicet, ut imperium totius Palæſtinæ optimo jure eſſet penes Cæſarem. Quod relictum fuit Synedrio Hieroſolymitano, in quæſtionibus legis diſcutiendis verſabatur; non autem in negotiis publicis dirimendis. quæ poteſtas fuit penes procuratores Cæſaris & Proconſules.

V. Ex iis quæ dicta ſunt juxta Ioſephi & Moſis Maimonidis fidem, egregiè illuſtratur vis illius effati quod Dominus noſter moroſis illis Iudæis pronuntiavit: qui ſubdolè agentes, quærebant an cenſum liceret pendere Cæſari. Aut enim neglecto jure quod Reipublicæ Iudæorum à Moſe erat comparatum, de pietate erga patrias leges apud imperitam plebem periclitabatur; aut reus majeſtatis Cæſareæ fiebat, ſi de reſtituendo imperio à multis annis collapſo cogitaret. Illud enim Phariſæorum propoſitum fuiſſe exiſtimo, (ut paucis ſententiam meam in re alioqui involuta aperiam) non ſolùm quærere an tributa pendenda eſſent, ſed an liceret cenſum ſolvere Cæſari, hácque ſolutione profiteri ſummum in Iudæam imperium eſſe penes Cæſarem. Infrunita enim & intempeſtiva fuiſſet hæc percontatio, an liberum eſſet Iudæis tributorum penſitatione defungi; cùm ab ipſis Alexandri temporibus nunc Syriæ Regibus, nunc Romanis tributa pependiſſent. Sanè cum Alexandro Magno Iaddus Pontifex fœdus pepigit, ea lege, ut ſeptimus quiſque annus à tributorum exactione excuſaretur,

Mach. 10. 11. & Ioſeph. lib. 12. cap. 3. lib. 3. cap. 5. lib. 11. cap. 8. χρυσοῦς πλὴν τριακοσίων ἃ τῷ Σολομῶντι ἀπέφερον ἕτη. Tol. 1. 14. c. 17. χωρὶς τῶν ἑβδόμων ἐτῶν.

nulláque vis inferretur patriis legibus, teſte Joſepho. Per Pompeium deinde vectigales facti ſunt Romanis Iudæi; ſed anni ſeptimi indulgentiam eis conceſſit Iulius Cæſar, ad exemplum Alexandri. Pulſis Aſſamonæis, Herodem Iudæis Regem impoſuit Auguſtus; non omiſſa tributorum exactione, quę à tot annis ſine querela tolerata erant, Iudæorum legitimis Regibus horum munerum functioni non renitentibus. Imò verò, ut rectè obſervavit Hieronymus, *Cæſar Auguſtus Herodem filium Antipatri alienigenam, & proſelytum, Regem Iudæis conſtituerat, qui tributis præeſſet, & Romano pareret imperio.* Samuel Petitus lib. 2. Var. c. 1. Appianus lib. 5. bellor. civil. Quare non eſt quòd viri docti lectionem Appiani ſollicitent, cùm ſcribit ab Antonio ad bellum Parthicum ſe accingente conſtitutos fuiſſe Reges Ponti, Piſidiæ, & Ciliciæ, & Herodem Idumæorum, ἐπὶ φόροις πεπραγμένοις, ſub conditione pendendi certi tributi. Etſi enim Herodes optimo jure regnum Iudæorum obtineret, αὐτοκράτωρ eſſet, & ab eo nulla exigi poſſet adminiſtrationis ratio, eò quòd, ut rectè monet Antonius, conceſſa dignitate & auctoritate regia, illius etiam uſus conceſſus videatur, hoc non impedit quin antiqua vectigalia tempore Aſſamonæorum Regum conſtituta, exſolvenda eſſent Cæſari à Iudæis, urgente Herode per apparitores & milites ſuos. Vnde tributorum exactores *Herodiani* dicti in Evangelio, etiam poſt obitum Herodis. Tandem Archelao Rege Herodis filio in exilium pulſo, bona ejus fiſco adjudicata ſunt; Iudæáque in provinciam redacta, Syriæ acceſſio fuit, & Cæſari attributa. Tunc Iudæi capite cenſi ſunt, teſte Hieronymo, integrúmque Regis imperium in Cæſarem tranſlatum. Quirinus enim Syriæ præſes novum cenſum egit in Iudæa, tributa agris impoſita auxit, & capitatim didrachmum indixit. De utraque functione capiendus Appiani locus in Syriacis; qui duriorem in Iudæo fuiſſe capitationem ſcribit, præ tributis quæ è facultatibus exigebantur: ἦν Ιουδαίοις ἅπασιν ὁ φόρος τῶν σωμάτων βαρύτερος ἢ ἄλλης τελεσίας. Cenſus ſpecialiter dicebatur nummus ſolvendæ capitationi, apud Heſychium: Κῆνσος εἶδος νομίσματος ὑπὲρ κεφαλαίου. Apud Iudæos didrachmum ſeu ſemiſiclus pro capitatione pendebatur Cæſari; ut docet unicè locus ille apud Matthæum, ubi Chriſtus pro ſe & Petro ſtaterem ſeu quatuor drachmas ſolvit didrachmi exactoribus. Interrogatio enim Chriſti, à quibus Reges terræ accipiant tributum, ſatis evincit didrachmum illud pertinuiſſe ad functiones publicas, non autem ad capitationem illam ſacram ſemiſicli ſeu didrachmi, qua quotannis Templo inferenda erat ex lege Moſis. Ad hujus exemplum conſtitutus eſt Cenſus Cæſarianus, qui propriè dictus Cenſus, unde pecunia, quâ capitatio præſtabatur, *Numiſma Cenſus* dicitur in Evangelio. non quaſi aliquod peculiare monetæ genus ad Cenſus ſolutionem cuderetur, ſed quòd pecunia Cæſaris nomine percuſſa in eam rem impenderetur. In hoc negotio tria occurrunt quæ nova & acerbiſſima Iudæis videbantur. Primum eſt, non tributi ſolutio, quæ ſolennis erat Iudæis ex quo vectigales exteris eſſe cœperunt, ſed ejus incrementum, & penſitatio cenſus per capitationem, quæ viſa eſt imminuere libertatem perſonarum, quam inviolatam hucuſque conſervaverant. Secundum, Regni Iudaïci extinctio, quod à Iudæis tranſlatum eſt ad Cæſarem, cùm ex legis Moſaïcæ præſcripto Rex è fratrum & Iſraëlitarum cœtu deligendus eſſet. Licèt autem vis illata fuiſſet huic legi ab Auguſto, cùm Herodem Iudæis imponeret; at proſelytum ſaltem & religionis Iudaïcæ myſteriis initiatum Regem dederat. Tertium eſt, ſummum imperium, quod pleno jure in Iudæa Cæſar exercebat. Non enim Regem Iudæorum formulis legis Moſaïcæ & judiciis Synedrij adſtrictum, ſed Cæſarem Tiberius agebat; & eadem jurisdictione utebatur, qua in ceteris provinciis. Quare cenſus penſitatio quæ Cæſari fiebat, profeſſio erat apertiſſima & Iudææ ad formulam provinciæ redactæ, & ſummi imperij quo Cæſar potiebatur in Iudæos. Inſpecto ergo numiſmate cenſus, *Reddite*, inquit Dominus, *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* Quo oraculo non ſolùm cenſus penſitatio confirmata eſt, ſed generalibus verbis ſancitum eſt imperium Cæſaris in Iudæam, & ſecretio duarum poteſtatum conſtituta; ita ut nec Pontifici nec magno Synedrio jus aliquod reſiduum fuerit in civilium & criminalium cauſſarum majoris momenti diſcuſſione, nec Cæſari in cognitione rerum ſacrarum, ut patet ex variis locis Novi Teſtamenti.

Hieron. Herodianus, id eſt, militiæ Herodis.

Hieron. in cap. 17. Matt. Poſt Auguſtum Cæſarem Iudæa facta eſt tributaria, & omnes capite cenſi ferebantur.

Hilarius contra Conſt. *Cenſum capitum remittis, quem Chriſtus, ne ſcandala eſſet, exſolvit.*

VI. Quare non eſt mirandum, ſi Chriſtus, cùm Rempublicam Chriſtianam inſtitueret, eam rationem ſecutus fuerit in poteſtatum diviſione, quam verbis ſuis religiosè firmaverat. Petro namque & Eccleſiæ, non familiæ erciſcundæ arbitrium, quod à ſuo munere alienum eſſe ipſemet teſtatus fuerat, neque regiam dominationem, quæ Gentibus tantùm competeret, quámque Cæſari diſertis verbis addixerat, ſed ligandi ſolvendíque animas pontifi-

Matth. 17.

cium, claves regni cœlorum, non verò terreni, & pascendas oves commisit. Itaque non bene merentur de Romano Pontifice, neque de Regibus Christianis, qui auctoritatem harum dignitatum in Ecclesia Christiana ex institutis Iudaïcis metiuntur. Neque enim Pontifex Maximus rerum sacrarum jurisdictione vi pontificatus potiebatur, sed tantùm ut unus è collegio magni Synedrij, si in id adlectus fuisset suffragiis Senatorum. Neque penes Reges Iudæorum adeo soluta & libera erat rerum administrandarum potestas, quin à magno Synedrio sæpissime in rebus controversis penderent. Et ut rem uno verbo expediam; nulla potest, in hoc quidem capite, institui comparatio inter Synagogam & Ecclesiam: quia quæ apud illam erant permixtæ & confusæ jurisdictiones, apud hanc sunt discretæ & omnino separatæ.

CAPVT VI.

Synopsis.

I. Inquiritur quid liceat Principibus circa res ecclesiasticas. Controversias fidei legibus suis dirimere non possunt. Probatur exemplis, & rescripto Theodosij.

II. Item Valentiniani responso, & rescripto.

III. Et ex Ambrosio, & Concilio Aquileiensi.

IV. Iis Conciliis interesse poterant Principes, ubi agebatur de fide. Explicatum rescriptum Theodosij, quo decernit ut Florentius Patricius interesset synodo, quia agitur de fide. Cur laici possint interesse tractatibus fidei, ex Nicolao & Octava Synodo.

V. Rejecta à Maximo Abbate Græcorum opinio, qui Principi jus sacerdotij & de dogmatibus statuendi vindicabant. Imperator inter laicos recensetur in precibus sacrificij. Ius docendi & titulus Episti-monarchæ tributa Imperatori à posterioribus Græcis. Quod alienum à mente veterum docetur ex Theodoreto.

VI. De ritibus & ceremoniis decernere non potest Princeps. Notatus Iustinianus.

I. VIDEAMUS ergo absque ullo veteris legis præjudicio quid Principibus Christianis liceat circa res sacras & ecclesiasticas. Quod expendere oportet juxta divisionem initio capitis superioris propositam; non tantùm ratione habita ejus juris quod Libris Decretalium continetur, sed etiam inspectis veterum Conciliorum & antiquorum Patrum hac de re sententiis.

Principes Christiani de rebus fidei controversis leges ferre non possunt, cùm hæc sit Ecclesiæ Christi potestas; cui, ut columnæ, fidei Christianæ prædicatio secundùm Scripturarum & veteris traditionis tenorem innititur. Vnde perfidiam Arrij, non Constantinus, sed Synodus Nicæna discussit. Macedonium & Apollinaristas Occidentalium libellus & Synodus Constantinopoli coacta, non verò Theodosius Imperator, hæreseos damnarunt. Nestorij amentiam Synodus Ephesina, & Eutychetis delirium Chalcedonense Concilium, non Theodosius, aut Marcianus, anathemate perculerunt. Hoc apertissimè professi sunt ipsi Principes; ut in re certissima argumentis congerendis non sit opus. Sed quia minùs sincerè, qui discussioni quæstionis nostræ insudant, quæ de una specie dicta sunt, ad omnes rerum ecclesiasticarum species extendunt; ideo aliquot locos promam, qui suis limitibus coërceri debent, non autem ad alienam à mente auctorum sententiam torqueri. Hujus rei specimen præbebit Theodosij epistola ad Synodum Ephesinam: *Nefas est enim qui sanctissimorum Episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis & consultationibus sese immiscere.* Sed dissimulantur superiora verba, quæ rem omnem ad fidei quæstiones restringunt: *Candidianum ad sacram vestram Synodum abire jussimus; sed ea lege, & conditione, ut cum quæstionibus & controversiis quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat. Nefas est enim &c.*

Ep. Th. Sui fragm. part. 1. c. 5. [illegible]

II. Cùm Valentinianus Imperator ad Synodum indicendam sollicitatus esset ab Episcopis Orientis anno CCCLXIV. pro restauranda Consubstantialitatis fide, quæ à Constantio pessumdata erat, præclarum hoc responsum dedisse testatur Sozomenus: *Sibi, qui unus è laicorum numero erat, non licere se ejusmodi negotiis interponere. Et ideo Sacerdotes & Episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, ubicunque ipsis libitum fuerit, in unum conveniant.* Quo responso ad legationem Hypatiani dato, Episcopi Orientales Lampsaci Concilium cogunt. Exista Valentiniani professione interdictas quidem esse Principibus fidei quæstiones apertè patet. Non inde tamen sequitur Imperatorem à se duxisse alienum ut Synodum indiceret; cùm è contrà, disertis verbis, ejus cogendæ Episcopis gratiam faciat. Hic locus sincerè acceptus id tantum conficit quod dixi, non autem quod inde plurimi colligunt. Ceterùm quod verbo testatus fuerat, rescripto constituit, nempe fidei caussas à Sacerdotibus esse judicandas. Exceptione hujus legis usus est S. Ambrosius, cùm recusabat de fide cum Auxentio disputare in Consistorio Principis: *Nec quisquam, inquit, contumacem me judicare debet, hoc cùm asseram quod augustæ memoriæ pater tuus non solùm sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit*: In causa fidei vel ecclesiastici ali-

Sozom. l. 6. c. 7. [illegible]

Ambros. lib. 5. epist. 33.

cujus ordinis cum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis. *Hæc enim verba rescripti sunt. Hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit judicare.*

III. Et quia in hunc locum incidimus; ne res aperta testium nube obscuretur, satis erit unus Ambrosius, qui vehementi oratione sacrilegium istud à mente Principum dispellit. *Quando audisti, Clementissime Imperator, in causa fidei laïcos de Episcopis judicasse? Ita ergo quadam adulatione curvamur, ut sacerdotalis juris simus immemores, & quod Deus donavit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laïco, quid sequetur? Laïcus ergo disputet, & Episcopus audiat; Episcopus discat à laïco. At certè, si vel scripturarum seriem divinarum vel vetera tempora retractemus; quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis judicare.* Infrà: *Si conferendum de fide, Sacerdotum debet esse ista collatio; sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ Principe, qui nullas leges antè præmisit, sed liberum dedit judicium Sacerdotibus.*

Huc trahi debent quæ in Palladium Episcopum, Arrianæ hæreseos professorem, in Concilio Aquileiensi probra conjecit idem Ambrosius; quòd Episcopus cùm esset, ad sententiam laïcorum provocaret. quod de caussa fidei intelligendum est. *Etsi in multis impietatibus deprehensus sit, erubescimus tamen ut videatur qui sacerdotium sibi vindicat, à laïcis esse damnandus. Ac per hoc quoniam & in hoc ipso damnandus est qui laïcorum expetat sententiam, cùm magis de laïcis Sacerdotes debeant judicare, eum pronuntio sacerdotio indignum.* Quare prudentissimè rescripsit Agapetus Pontifex Iustiniano Principi, qui Edictum aliquod de fide orthodoxa promulgarat, se illud laudare & amplecti: *Non quia laïcis auctoritatem prædicationis admittimus; sed quia studium fidei vestræ patrum regulis conveniens confirmamus, atque roboramus.*

Vide Libellum Marcæ editum Barcinon.

IV. Quamvis autem de fide nihil decernerent Principes, tamen exemplo Constantini Magni Conciliis adesse poterant, ubi de fide tractabatur, quæ communis est æquè laïcis ac Clericis. Hoc præ se tulit Marcianus Imperator in oratione sua ad Synodum Chalcedonensem: *Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam, exemplo religiosi Principis Constantini, synodo interesse voluimus, ne vel ulteriùs populi pravis suasionibus separentur.* Quare Patricius Florentius mandato Imperatoris Theodosij synodo Constantinopoli habitæ sub Flaviano contra Eutychem interfuit, quia tractabatur de fide, ut ait disertè Imperator in Rescripto: ἐπειδὴ λόγος περὶ πίστεώς ἐστιν. Quæ non sunt accipienda eo sensu, quasi de fide tractare Florentio fuerit liberum; sed ut ostendatur, cur adversùm regulas, quæ laïcos à Conciliis arcent, licuerit Florentio interesse tractationibus illius synodi, nempe quia de fide agebatur. Sanè cùm legerentur acta istius synodi, & interlocutio Florentij recitaretur his verbis, *Qui non dicit ex duabus naturis, & duas naturas, non credit rectè*, retulit ille se nihil tale interlocutum. nefas enim sibi esse de dogmatibus decernere: ἃ δὲ ἐγὼ οἷός τε ἦμεν δογματίζειν.

Conc. Chalced. Act. 4.

Act. 1. Conc. Chalc.

Nicolaus I. rationem aperuit cur tractatibus de fide interesse possint laïci: *Dicite, quæsumus, ubinam legistis Imperatores antecessores vestros in synodalibus conventibus interfuisse? Nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est, quæ non solùm ad Clericos, verùm etiam ad laïcos, & ad omnes omnino pertinet Christianos. Vos autem non solùm synodo in causa Sacerdotis* (id est, Ignatij) *collectæ interfuistis, verùm etiam numerosa secularium millia ad videndum ejus opprobrium aggregastis.* Vnde Synodus Octava hærens vestigiis Nicolai, fatetur Principibus liberum Synodis Oecumenicis interesse, cùm de fide agitur; quamvis illos à ceteris Conciliis arceat, & ab ipsa fidei definitione, quam à Principibus omnino alienam esse diximus.

Nicolaus I. in ep. ad Michaelem.

Octava Syn. cap. 12. ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἀνάγκης τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἐστὶν ἀκροᾶσθαι καὶ τοὺς τῆς ἀρχιερωσύνης ἀμοίρους ἐν τοῖς περὶ πίστεως ζητήμασιν ἐρίσκομεν.

V. Neque enim illam impietatem fovemus qua magistratus Constantinopolitani ferebantur, cùm editam Legem seu Typum à Constante Imperatore de unius voluntatis in Christo professione, Maximo Abbati, ut ei consensum suum præberet, obtrudebant. Etenim respondente Maximo non esse Principis partes ut de dogmatibus decerneret, *Quoniam Sacerdotum est quærere ac definire de salutaribus Ecclesiæ Catholicæ dogmatibus;* replicant illi: *Ergo non est omnis Christianus Imperator, etiam Sacerdos.* Tum retulit Maximus: *Non est. Neque enim adstat altari, neque post sanctificationem panis exaltat eum dicens:* Sancta sanctis, *neque baptizat, neque chrismatis confectionem patrat, neque facit Episcopos, vel Presbyteros, aut Diaconos, neque linit Ecclesias, neque indicia sacerdotij fert, superhumerale scilicet & Evangelium, quemadmodum Imperij coronam & purpuram.* Deinde refellit argumentum adversariorum, qui ducebant exemplum à Melchisedeco Rege atque Sacerdote; quem ille typum immortalis Regis & Sacerdotis gessisse, nequaquam verò ceteris Regibus ad eandem dignitatem præivisse, ostendit. atque tandem ita sermonem istum claudit, ut doceat in Diptychis Ecclesiæ nomina Princi-

Collatio Maximi cum Principibus in Secretario anno 655. edita à V. Cl. R. P. Sirmondo inter Collectanea Anastasij.

pum descripta cum plebe, non autem cum Clero, & eodem discrimine eorum memoriam in sacrificiis celebratam. *Veruntamen quid volumus per multa discurrere? Inter sacras oblationes supra sanctam mensam, post Pontifices, & Sacerdotes, & Diaconos, omnémque sacratum ordinem, cum laicis Imperatores memorantur, dicente Diacone: Et eorum qui in fide dormierunt laicorum Constantini, Constantis, & ceterorum. Sic autem & vivorum memoriam facit Imperatorum, post sacratos omnes.* Attamen tam serio monenti non cessit adulatio aulicorum. Nam *hæc eo dicente, clamat Mennas: Hæc dicens, scidisti Ecclesiam.* Manavit hæc opinio, quamvis aliqua sui parte imminuta, in sequioris seculi Græculos: qui sacerdotij muneribus Imperatores adeo implicant, ut ipsum docendi officium, quod Episcopis tam severè vindicat Ambrosius, Principibus suis fœda & demissa humilitate communicent. Balsamonis hæc sunt verba: *Audiant hi tam ad amplitudinem Imperatoriam, quàm Patriarchalem officia docendi pertinere, propter unctionis sacræ vim atque potestatem. Hinc enim usu venit ut fideles Principes & Imperatores catechetico more cum Christiano populo colloquantur, aut suffitum faciant more Sacerdotum, & cum cera duplici obsignent.* Mox: *Imperatorum auxilium ad illuminationem & stabilimentum sese tam animi quàm corporis porrigit; amplitudine Patriarcharum ad animi duntaxat utilitatem constricta.* Vnde à Demetrio Chomateno Archiepiscopo Bulgariæ Princeps dicitur esse Κοινὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος. quasi diceres Doctrinæ Principem. Meminisse debuerant Eulogij Presbyteri: qui cùm à Valentis Præfecto urgeretur ut cum Imperatore communicaret, facetè respondit apud Theodoretum: *Numquid cum imperio est etiam sacerdotij dignitatem consecutus?* Qua de re graviter Facundus Hermianensis, *Christi solius esse regnum cum sacerdotio simul habere: quoniam etsi quidam Reges in ejus venturi figuram sacerdotio functi sunt, tamen cum manifesta lux veniret in mundum, umbras removens futurorum, nulli alteri dedit quod sibi singulare servavit; sed in diversos sua dona distribuens, sic quæ propria sunt sacerdotij, Regibus interdixit. Quocirca quemadmodum vir sapiens non profanum judicaret hoc velle videri quod solus est Christus?*

Thren. Balsamo in Medit. de Patriarch. οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ πατριάρχαι μεγαλυνόντω μᾶλλον καὶ διδασκαλικοῖς ἀξιώμασι, διὰ τὸν τῆς χρίσεως δύναμιν. ὥστε δικαίως οἱ πιστοὶ βασιλεῖς τῆς διδασκαλικῆς ἐμπειρίας τοῦ χρίσματος μεταλάχοιεν, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον τῆς ἰσχύος, καὶ μὴ δικαίου ἐφάπτοιντο. Infrà: τῶν μὲν καθ' ἱερουργίαν πράξεων φησὶν ὁ μυστικὸς ψυχῆς τε καὶ σώματος, τῶν δὲ μεγαλείων τὴν πατριαρχικὴν εἰς μετρίαν ψυχικὴν ἐπιτροπὴν λαοπλανεῖαν. Theod. lib. 4. cap. 10. μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ βασιλικῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης μετειληχώς. Facundd. 12. c. 3.

Vide supra hoc libro cap. 4. §. 5.

VI. Quod attinet ad Disciplinam, quæ versatur in ceremoniis & in sacrorum ministerio, de illa decretis suis statuere posse viderentur Principes Christiani, ad exemplum Regum Iudaïcorum, qui Sacerdotibus vices sacrificiorum & Levitis munia sua distribuerunt; nisi quod ab iis regij sacerdotij privilegio factum est, ad Reges Christianos trahi non posse docuissemus capite superiori. Gelasius in iis quæ sacramentorum perceptionem & mysteriorum erogationem respiciunt, Principes religionis ordine à Sacerdotum judicio pendere docuit. Et Gregorius II. in Leonem invectus est, quòd imagines, quæ ad ceremoniarum censum referri possunt, ab Ecclesiis Edicto suo proscripsisset. Quare vereor ne Iustinianum damnare cogamur, quòd de sacræ Liturgiæ ritibus constitutionem ediderit, quâ mystica verba consecrationis Eucharistiæ, elata voce, non autem demissa, ut solenne erat, proferri jubet, ut qui locum tenet idiotæ, Amen succinere possit. Præterquàm quòd enim de ritu sacrificiorum decernere tentat, quæ pars Disciplinæ solis Sacerdotibus competit, antiquos Ecclesiæ mores sollicitat; qui, ut reverentia mysteriis conciliaretur, preces mysticas demissa voce proferri induxerant, ut testatur Basilius in Oriente, &, licèt aliquot seculis posterior, Alcuinus in Occidente.

Gelasius in ep. ad Anastas.

Gregor. II. in ep. ad Leon.

Nov. 137. καὶ οὐ τὰ ἱερατικὰ τῶν ἀναγκαίων ἐστὶν ἡμῖν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνωτέρω.

Basilius de Spiritu Sancto c. 27. οἱ τὰς οἰκείας ἐκφωνήσεις ἐν ἀναγνώσεσι ποιούμενοι, ἢ τὰς εὐχὰς ἐν ἀναφορᾷ ἀναπέμποντες, ἢ τὰ ἀπὸ μνήμης ἐκ τῶν ἐγγράφων ἀναγινώσκοντες, ἢ τὸ ἀμὴν ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἄλλων εὐχαριστουμένοις ἐπιφωνοῦντες.

Alcuin. c. 4. de divin. nomin.

CAPVT VII.

Synopsis.

I. An censura Clericorum legibus Principum subjaceat. De Clericis agi, quà sunt Clerici, vel quà sunt cives. Clericorum conditio, quà Clerici sunt, à legibus Principum immunis, & à foro civili.

II. Probatur è dicto Constantini, & ex causa Caciliani cum Donatistis.

III. Ex Athanasio, Liberio, & Osio.

IV. Ex Valentiniani rescripto ab Ambrosio relato, quod explicatur. Iudicium in causa ecclesiastici ordinis. Decreta edita de sacris ordinibus. Honorij rescriptum in causa Chrysostomi, de canonicis quæstionibus intelligendum, quæ ibi religionis causa dicuntur.

V. Idem probatur è Basilio Imperatore in Octava Synodo; cujus locus explicatur.

VI. Canonicis quæstionibus interesse non debent laïci, è Synodo Chalcedonensi, & Iustiniano.

VII. Marcianus à Concilio Chalcedonensi edi tres canones de clericorum & monachorum disciplina postulat.

VIII. Canones de ecclesiasticis ordinibus eduntur. De Clericis, quà cives sunt, & de Bonis ecclesiasticis, alibi dicetur.

I. AN Censura Clericorum legibus & judiciis Principum subjaceat, non potest sine offensionis periculo tractari. Æquo tamen animo laturos esse Principes existimo, si aliquo dato & retento, de lite ista implicatissima transigatur. Proferamus quæ sit veterum sententia; & negotium confectum erit absque ulla partium injuria.

Duas

Duas ſpecies conſtituiſſe mihi videntur antiqui ſcriptores. Aut enim de Titio movetur quæſtio, ſub ea ratione qua Clericus eſt, aut ſub ea qua inter cives recenſetur. Si de Clericorum gradibus, ordinibus, muneribus, & conditionibus, quæ ordinandos decent, & de vitio ordinationum agatur, aut de judiciis quæ ob violatos canones inſtituuntur, quæ criminis eccleſiaſtici nomine comprehendi ſolent; eo caſu, cùm ipſum Clericorum miniſterium jure divino ſit inſtitutum, quæ neceſſaria ſunt ad illud explicandum aut vindicandum ei poteſtati commiſſa cenſentur quæ jus imponendarum manuum à Chriſto Domino noſtro accepit. Criminis eccleſiaſtici meminere canon primus Concilij Conſtantinopolitani Oecumenici ſub Theodoſio, & Iuſtiniani Conſtitutiones. Res quæ crimini eccleſiaſtico materiam præbent, canone perſtringi debent, non autem lege publica; niſi in ſubſidium: quemadmodum nec judicium publicum de iis exerceri debet, ſed tantùm eccleſiaſticum. Quare cùm à foro ad jus ferendæ legis argumentum trahi ſoleat; ad probandam ſpeciem quam tracto, nempe legibus Regum non ſubjici eas diſceptationes, adducam aliquot teſtimonia veterum, quæ Cleri cenſuram ante leges Theodoſij à magiſtratuum tribunalibus in crimine eccleſiaſtico ſubmovent.

II. Huc referri debent quæ de Conſtantino tradit Ruffinus, qui judicium adversùs Epiſcopos ſe mutuis contentionibus proſcindentes in Concilio Nicæno ſuſcipere recuſavit: *Deus vos conſtituit ſacerdotes, & nobis à Deo dati eſtis judices; & conveniens non eſt ut homo judicet deos, ſed ille ſolùm de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio autem deos dijudicat.* Donatiſtarum funeſta diſſidia originem traxere à Cæciliani ordinatione, quam vitio factam contendebant principes factionis. Vitium autem in eo poſitum, quòd Cæciliano manus impoſita eſſet à traditoribus librorum ſacrorum, eorum communione infectum Cæcilianum, atque ideo Eccleſia pellendum. Hoc erat purum putum crimen eccleſiaſticum; in quo de communione repellenda, vel ſuſcipienda, de traditionibus ſcripturarum, de vitio ordinationis, quærebatur. Ea de cauſa interpellatus Conſtantinus judices dedit eccleſiaſticos cum Melchiade Papa Gallicanos Italóſque Epiſcopos. Sed cùm Donatiſtæ, ſententia judicum victi, quererentur apud Imperatorem, ille primò quidem cognitionem repulit. *Neque* enim, ut inquit Auguſtinus, *auſus eſt Chriſtianus Imperator ſic eorum tumultuoſas & fallaces querelas ſuſcipere, ut de judicio Epiſcoporum, qui Romæ ſederant, ipſe judicaret.* Tandem importunis Donatiſtarum clamoribus vexatus, de appellatione cognovit; ſed, ut obſervavit Auguſtinus, *eis ipſe ceſſit, ut de illa cauſa poſt Epiſcopos judicaret, à ſanctis antiſtitibus poſtea veniam petiturus; dum tamen illi quod ulteriùs dicerent, non haberent.*

Ruffinus lib. 1. hiſt.

III. Quid dicam de Athanaſio, in quo illuſtria extant in utramque partem exempla? Cædis accuſatur apud Conſtantinum Principem. Ille ſtatim Dalmatio Cenſori judicium delegavit; ſed calumniâ compertâ, Dalmatium à cauſæ cognitione deſiſtere juſſit, ut teſtatur Athanaſius. Arriani Epiſcopi pari odio in fidem Nicænam & in Athanaſium ejus vindicem inflammati, poculum myſticum confractum, altare everſum ab Athanaſio læſæ religionis reo, queruntur apud Principem; & Concilium Tyrium impetrant, ut de crimine eccleſiaſtico, & ſimul de ceteris, cognitio ſuſcipiatur. Aderat Dionyſius Comes ſatellitio militum cinctus, ut idem animadverſor eſſet & cuſtos obſervandæ æquabilitatis & ordinis. Inde arripuit occaſionem Athanaſius hoc Concilium inſectandi, ex eo capite ſcilicet, quòd univerſæ Eccleſiæ erat notiſſimum in judicia eccleſiaſtica nihil Imperatori licere. *ſi iſtud judicium Epiſcoporum*, inquit, *quid commune cum eo habet Imperator?* Sed cùm poſt aliquot annos à Concilio Antiocheno decreta fuiſſet executio ſententiæ latæ in Concilio Tyrio adversùs Athanaſium; ille quidem Romam, tanquam ad tutiſſimum communionis ſuæ portum, confugit; deinde à Sardicenſi Concilio, cùm Iulij decretum de ſuſcipiendo in communionem Athanaſio probatum fuiſſet, ſuam Eccleſiam recepit. At verò cùm poſt obitum Conſtantis fratris, id unum Conſtantius Imperator ab Arrianis ſollicitatus urgeret, ut Liberius Romanus Epiſcopus, Oſius Cordubenſis, & ceteri Occidentis Epiſcopi damnationi Athanaſij in Concilio Tyrio jam à ſedecim annis redditæ, & novæ in Concilio Orientali poſt cædem Magnentij decretæ ſubſcriberent; viri illi graviſſimi, diſciplinæ eccleſiaſticæ tunc aſſertores, quamvis poſtea deſertores, excanduerunt ad impium conatum Principis, illa exceptione ſe tuentes, quòd à judiciis eccleſiaſticis abſtinere debeat Imperator. Extat apud Theodoretum dialogus Conſtantij cum Liberio Mediolani habitus, qui ab eccleſiaſtici ordinis formula recedendi nullum eſſe locum conſtantiſſimè urget; quemadmodum Oſius ſeriò eundem Principem monet ne ſe eccleſiaſticis rebus im-

Athan. Apol. 2.

Theodor. l. 2. c. 16.

Oſij epiſtola apud Athan.

miſceat. Quæ ad hanc ſpeciem referenda eſſe epiſtolæ integræ contextus docet.

Eadem mens eſt Hilarij hortantis Conſtantium Auguſtum ne permittat judicibus ſuis ut Clericos vi, minis, & variis afflictationibus fractos, iis Epiſcopis addicant & ſubjiciant qui adulterinam doctrinam ſpargunt: *Provideat & decernat clementia tua ut omnes ſe ubique judices, quibus provinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, à religioſa ſe obſervantia abſtineant, neque poſthac præſumant atque uſurpent & putent ſe cauſſas cognoſcere Clericorum.*

Hilarius ad Conſtant.

IV. Valentinianus ſenior reſcripto ſuo apud Ambroſium relato hanc ſententiam ſancivit, cùm *in cauſa fidei vel eccleſiaſtici alicujus ordinis eum judicare debere ſtatuit qui nec munere impar ſit nec jure diſſimilis*, id eſt, cognitionem ſynodis deberi, ſi de Clericis, quâ Clerici ſunt, quæſtio inſtituatur. Iuvat hanc interpretationem Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis, cùm Leonis locum explicat, ubi decreta Pontificum de ſacris ordinibus edita, ſervanda eſſe docet. *De ſacris autem ordinibus promulgare eſt, qui & quot ſint, & quales ac qualiter, & à quibus vel quando ſint ordinandi, & quomodo ac quantum in ſingulis gradibus debeant miniſtrare, qualiter etiam ab oſtiario uſque ad ſummum ſacerdotium quique valeant provehi. Et quæ ſint ex eis à ſedis Romanæ Pontificibus promulgata, omnibus in eccleſiaſticis dogmatibus exercitatis conſtat eſſe notiſſimum.* Quò referenda ſunt Honorij ad Arcadium epiſtolæ verba, in cauſa Chryſoſtomi à Theophilo Alexandrino & à Synodo ad Quercum, ordine judiciorum non ſervato, ob canonicas accuſationes, non autem ob fidei quæſtiones, damnati, & in exilium ab Arcadio pulſi: *Cùm ſi quid de cauſa religionis ageretur, epiſcopale oportuerit eſſe judicium. Ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis ſpectat obſequium. Sed eſto, ſibi de myſticis & catholicis quæſtionibus ampliùs aliquid principalis cura præſumpſerit; itane uſque ad exilia Sacerdotum, uſque ad hominum cædes, debuit indignatio concitata procedere?*

Hincmar. in Opuſc. 55. Capit. cap. 10.

Epiſtola Honorij Imp. ad Arcad.

V. Ea quæ protuli teſtimonia ſatis evincunt illud axioma verum eſſe quod probare contendo, nempe Cleri cenſuram imperatoriis legibus non ſubjacere. Hoc ſenſu intelligendus eſt Baſilius Imperator: qui in Octava Synodo iis verbis uſus eſt, quæ ſuis finibus coërceri debent, ut illis ſua ratio conſtet. De vitio ordinationis Photij, quæ contra Canones celebrata erat, in illo Concilio agebatur, & de reſtitutione Ignatij Patriarchæ Conſtantinopolitani. quæ duæ quæſtiones judicio illius ſynodi diremptæ ſunt, & imaginum uſus confirmatus. His ita peractis, Baſilius ad ſynodum acceſſit, ut res decretæ etiam ſubſcriptione ſua robur acciperent; & addit: *Laïco cuicunque nulla ratione de eccleſiaſticis cauſis diſputandi, aut univerſam Eccleſiam Oecumenicámque Synodum oppugnandi, fas eſſe dico. Hæc enim excutiendi, & in utramque partem agitandi, Patriarcharum, Sacerdotum, & Doctorum eſt officium, quibus à Deo ligandi & ſolvendi poteſtas eſt conceſſa. Nam laïcus, etſi omni pietatis & ſapientiæ laude præſtet, tamen laïcus eſt; & ovis, non paſtor.*

Allocutio Baſilij ad VIII. Synod. Act. 7. Λαϊκῷ δὲ ὁτῳοῦν μηδαμῶς ἐξεῖναι περὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων διαλέγεσθαι, μηδὲ τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐπιχειρεῖν ἀναιρεῖν, ἢ ἀντιλέγειν ἐπιχειρεῖν, ἢ ἀντιπράττειν. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ τοῦτο ἐξετάζειν καὶ ἐπισκόποις καὶ ἱερεῦσι καὶ διδασκάλοις τῆς ἐκκλησίας, οἷς ἐξουσία δέδοται παρὰ τοῦ θεοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν· ὁ γὰρ λαϊκὸς, κἂν πάσης εὐσεβείας καὶ σοφίας ἐπαινῆται, ὅμως λαϊκός ἐστι, καὶ πρόβατον, οὐ ποιμήν.

VI. Attamen abſtinere non debeo à duobus locis è Concilio Chalcedonenſi petitis, quibus hæc ſententia penè conceptis verbis eſt expreſſa. Dioſcorus Patriarcha Alexandrinus literis Concilij evocatus, ut libello Euſebij Dorylæorum Epiſcopi reſponderet, cùm judicio ſynodi ſtare noller, niſi adeſſent cognitioni accuſationis adversùm ſe delatæ glorioſiſſimi judices & ſacer Senatus, qui pridie locum Principis in Concilio obtinebant; Cecropius Epiſcopus Sebaſtopolis, unus è tribus Epiſcopis qui miſſi erant ad vocandum Dioſcorum, inanem hominis ſpem his verbis repulit: *Quando canonicæ quæſtiones examinantur, neque Iudices neque alios laïcos intereſſe oportet, niſi tantummodo tuam ſanctitatem, quæ in propria accuſatur perſona.* Idem fatetur ingenuè Iuſtinianus, juriſque illius rationem reddit: *Si verò eccleſiaſticum ſit delictum, egens caſtigatione eccleſiaſtica & mulcta, Deo amabilis Epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus clariſſimis provinciæ judicibus. Neque enim volumus talia negotia omnino ſcire civiles judices; cùm oporteat talia eccleſiaſticè examinari, & emendari animas delinquentium per eccleſiaſticam mulctam, ſecundùm ſacras & divinas regulas, quas etiam noſtræ ſequi non dedignantur leges.* Εἰ μὲν τοὶ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἁμάρτημα, δεόμεθον σωφρονισμοῦ ὑπὸ τιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τοῦτο κρινέτω, μηδὲν ὑπεισαγαγόντων τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων τῆς ἐπαρχίας. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοιαύτας ὑποθέσεις ὅλως οὐδὲ γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσι, δέον τὰ τοιαῦτα ἐκκλησιαστικῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ ὑπὸ ἀποφάσεως ψυχὰς τῶν ἁμαρτανόντων διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπομνημάτων, καὶ τῶν ἱερῶν θείοις κανόσι, οἷς ἡμέτεροι καθακολουθεῖν οὐκ ἀπαξιοῦσι νόμοι.

Concil. Chalcedon. Act. 1. Κατηγορεῖται γὰρ ἐπὶ ἁμαρτήμασιν, ἃ μὴ χρὴ τοὺς ἐπὶ τοιούτοις πράγμασι κρίνοντας χρῆναι ἐν τοιούτοις ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐπὶ τοιούτοις ἐγκαλουμένους ἐπὶ τοιούτοις. Novel. 83.

VII. Sed quoniam delicatioribus ingeniis eſt ſatisfaciendum, quibus omnia argumenta faſtidium movent, niſi arte quadam & induſtria parata ſint; docendum eſt, non tantùm à judiciis canonicis abſtinuiſſe magiſtratus, ſed etiam à legibus ea de re

ferendis Imperatores temperasse. Marcianus exemplo suo docuit quid sequi debeant in posterum Principes, cùm Clericorum & monachorum disciplina constituenda est. Etenim cùm monachorum erga Episcopos cultum & obedientiam, monasteriorum cum consensu Episcopi ædificationem, Clericorum à secularibus negotiis secessionem, & in sibi assignatis Ecclesiis assiduam & sedulam administrationem, Marcianus constitui vellet; quia planè hæc capita ecclesiasticos ordines attingunt, à quibus publicam auctoritatem Valentinianus senior summoverat, de his noluit legem ferre; sed satius esse putavit ut synodi decreto statuerentur. Protulit hæc capita Marcianus; quæ relecta publicè à Beroniciano sacri Consistorij à secretis, in canones illius Concilij ὡτολεξεὶ relata sunt. *Divinissimus & piissimus Dominus Noster ad sanctam synodum dixit: Quædam capitula sunt quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes à vobis hæc regulariter potiùs formari per synodum quàm nostra lege sanciri.* Prudenter loquitur Marcianus, nec sibi potestatem istam decernendi arrogat, nec derogat majestati suæ; sed tamen rem totam non solùm judicio & consensui synodi, sed etiam Decreto committit.

Concil. Chalcedon. Act. 6. πρὸς ταῦτα ὑπέλαβεν ὁ θεοφιλέστατος καὶ ἔνδοξος στρατηλάτης καὶ ὑπατικὸς καὶ πατρίκιος καὶ ἐξαρχος τῶν στρατευμάτων καὶ ἀπὸ συγκλήτων ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων εἶπεν ὁ εὐσεβέστατος καὶ θεοφιλέστατος ἡμῶν δεσπότης· ἃ μὲν ἐκ τῆς ἡμετέρας εὐλαβείας ἐφυλάξαμεν πρέποντα τῇ ὑμετέρᾳ ἱερωσύνῃ, ἀξιοῦντες ὑμᾶς ἐκ τῆς ἁγίας συνόδου μᾶλλον ταῦτα κανονικῶς ὁρισθῆναι, ἢ ἐκ τοῦ ἡμετέρου νόμου κυρωθῆναι.

VIII. Vnde est quòd de ritibus, ceremoniis, sacramentis, Cleri censura, functione, conditionibus, & disciplina Canones à Conciliis, & Decreta à Pontificibus Romanis, tanquam de materia sibi subjecta, frequentissimè edantur, & vix ulla proferri possit constitutio Principum, quæ hac de re lata fuerit ex mero potestatis secularis imperio. Secutas quidem hac in parte leges publicas videmus, sed non antecessisse. Enimvero quia Clerici, non tantùm quà Clerici, sed etiam quà cives sunt, spectantur in Republica, legibus Principum tenentur; nisi earum gratiam, aut libertate generali toti Clero indulta, aut alicui ordini, ex beneficio Regum consecuti sint. De qua immunitate, quatenus in Gallia locum habet, dicendum est alibi copiosè; & de Bonis ecclesiasticis, quatenus jurisdictioni regiæ subjacent. Vbi etiam expendemus, qua ratione apud nos vim obtineat dictum illud Innocentij III. quod extat in Decretalibus, scilicet de personis & rebus ecclesiasticis nullam laïcis attributam esse facultatem. Sed hæc disceptatio ad præsentem quæstionem non pertinet, in qua potestatem regiam à Clericis, quà sunt Clerici, & à rebus omnino spiritualibus & merè ecclesiasticis arcemus, præterquam si ad tuendos Canones exerceatur.

CAPVT VIII.

Synopsis.

I. An Princeps dividere possit provincias ecclesiasticas, & episcopalem sedem in metropolitanam evehere. Quod factum à Valente Imp. in Cappadocia secunda. Hoc illicitum docuit Innocentius primus. De Beryto in metropolim evecta à Theodosio, quæsitum in Synodo Chalcedonensi. Rescriptum probatum fuerat à Synodo Constantinopolitana. Sed rescindi jussit Princeps, si Canonibus esset adversum. Pragmaticæ legibus contrariæ, inutiles.

II. Divisio Phœniciæ contraria Nicænis canonibus. Lex Principis illis adversa, rescissa à Principe, idque synodus amplexa est.

III. Iudices unà cum synodo de possessione restituenda Ecclesiæ Tyri pronuntiant. Sed de ordinationibus ab Episcopo celebratis judicium integrum synodo relinquunt, quamvis judicium ab ea latum deinde confirment.

IV. Rescissionem rescriptorum quæ canonibus contraria sunt, à Principe & à Iudicibus petit Synodus Chalcedonensis. quod decretum à Iudicibus in synodo.

V. Canon xiv. synodi secutus est, ne quis Episcopus rescripta ad provinciarum divisionem impetret, pœnâ latâ in Episcopum. Discussus canon xvii. qui superiori contrarius videtur. Explicatio Zonaræ, civitates de novo conditas in metropoles à Principibus evehi posse. Balsamo de quibuscunque civitatibus intelligit. Alexius Comnenus canones conciliat, non rectè.

VI. Ex sententia auctoris conciliantur duo canones. ita ut nec provincias dividere, nec civitatem episcopatu ornare Principi liceat.

VII. Patriarchatui Hierosolymorum adjecta provinciæ, Principum rescriptis, quæ ab Ecclesia Antiochena eas distraxerant. Contentio sopita transactione Episcoporum. Quæ Decreto Iudicum & Synodi confirmata. quia mixta caussa.

I. NVNC inquirendum restat, an saltem Ecclesiarum dignitas à Principe pendeat; adeo ut honor metropoliticus, quem civitatibus contulerit, ad earum civitatum Episcopos manare possit. Id quidem olim obtinuisse quamplurimis testimoniis probari posset; sed uno tantùm utar. Cappadocia in duas provincias secta est à Valente Imp. in odium Basilij; constituta Cappadociæ secundæ metropoli in urbe Tyanorum: cujus Episcopus Anthimus synodum provinciæ in duas partes distraxit, invito licèt Basilio, ut testatur Gregorius Nazianzenus. Sed cùm Principes faciliores se præberent his innovationibus, Innocentius I. jam olim respondit Alexandro Antiocheno Episcopo Ecclesiarum statum divisionibus provinciarum à Principe factis non immutari. *Nam quod scisciteris*, inquit,

Gregor. Naz. Orat. 20. τὸν γὰρ πατρίδος ἡμῶν, εἰς δύο διαιρεθεῖσαν ἐπαρχίαν, καὶ μητρόπολιν, καὶ πολλὰ τῶν ἐκ τῆς προτέρας τῇ νέᾳ προσαρτύσας. Infrà: ὑπεισελθὼν εἰωθόσι παρὰ τοῦ μητροπολίτου.

utrum diviſis imperiali judicio provinciis, ut duæ Metropoles fiant, ſic duo Metropolitani Epiſcopi debeant nominari. Non ergo viſum eſt ad mobilitatem neceſſitatum mundanarum Dei Eccleſiam commutari, honoréſque aut diviſiones perpeti, quas pro ſuis cauſſis faciendas duxerit Imperator. Ergo ſecundùm priſtinum provinciarum morem, Metropolitanos Epiſcopos convenit numerari. Sed nihil proferri poteſt illuſtrius ea cognitione quæ hac de re peracta eſt in Concilio Chalcedonenſi. Phœnicia ſubdita erat Tyro civitati, quæ erat provinciæ metropolis. Euſtathius Epiſcopus Beryti in eadem provincia, ut dignitatem Eccleſiæ ſuæ & urbi conciliaret, diviſionem Phœniciæ primæ à Theodoſio Principe impetravit; atque hoc pacto quorundam Epiſcoporum ordinationem, & adminiſtrationem Eccleſiarum, à Tyri Eccleſia ad ſuam tranſtulit. Tamen Principis reſcriptum vim non habuit, quod attinet ad eccleſiaſticam diviſionem, donec ab Anatolio Conſtantinopolitano Epiſcopo, à Maximo Antiocheno, (ad quem Phœnicia jure Patriarchico pertinebat) & à ceteris Epiſcopis Conſtantinopoli congregatis hæc epiſcopatuum ſectio confirmata eſt. Synodico Decreto Photius Epiſcopus Tyri ſubſcripſit, ſed invitus, & excommunicatione à Synodo Conſtantinopolitana ad conſenſum adactus. Itaque libello ſupplici rogat Marcianum, ut pragmaticâ formâ ad Præfectos Prætorio & ad Concilium Chalcedonenſe miſsâ, antiqua jura Tyri Eccleſiæ reſtituat. Princeps magiſtratibus, qui Concilio aderant, dat in mandatis ut ſancto cœtui denuntient ſibi non eſſe in animo ut Epiſcoporum negotia ſecundùm leges ſuas, ſed juxta Canones, regantur. Quæ non ſunt intelligenda in univerſum de omnibus Epiſcoporum negotiis, ſed de epiſcopatuum diviſione & Epiſcoporum ordinationibus huic vel illi Metropolitano addicendis. Itaque reſcripto jam ipſa Principis interlocutione reſciſſo, ſub ea conditione ſi Canonibus adverſaretur, Iudices interlocuti ſunt, ut canones de provinciarum inſtitutione legerentur. Sed ante lectionem Patres ipſos rogaverunt an vellent cauſam iſtam è reſcriptis datis diſcuti, an verò è Canonibus. Et ut haberent quod ſequerentur, ſacram ſynodum monuerunt ſe jam prædixiſſe quid Principi videretur. Tunc Synodus in liberam illam vocem conſtanter erupit: *Contra regulas Pragmaticum nihil valebit. Regulæ Patrum teneant.* Et à judicibus iterum interpellata an liceret reſcripto Principis *aliena Eccleſiæ jura ab aliis Epiſcopis averti*, reſpondit hoc non licere ſecundùm Canones.

L. un. C. de Metrop. Beryt.

Conc. Chalc. Act. 4. Σωφρόνος Χαλκίδος τῶν ὑπηκόων χώρων ἐπεκόπων Κυρηναϊκῆς καὶ ὅρους Λιβάδων ψ. εἶπε καὶ Μάξιμος ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἐπέγραψεν.

Τῷ θειοτάτῳ βασιλεῖ τῆς οἰκουμένης ἡμῶν καὶ δεσπότῃ πραγματικὴ ἔντευξις τῶν ὑπηκόων ἐπισκόπων προσφέρεται, ἀλλὰ καὶ πᾶσι χριστοῖς θεοῖς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων νομοθετηθέντας.

Κατὰ τῶν κανόνων πραγματικὸν μηδὲν ἰσχύειν οἱ κανόνες τῶν πατέρων κρατείτωσαν. Infrà: Εἰ δέοι καὶ δόξαν πραγματικὸν ἀλλοτρίας ἐκκλησίας ἀφαιρεῖσθαι ἑτέρους ὑπηκόους ἐπισκόπους, ἢ ἄλλα συνόδου ἁγίας τινὰ, παρὰ τοὺς κανόνας ὄντας.

II. Relecto itaque Nicænæ Synodi canone, qui ſingulis provinciis unum tantùm Metropolitanum præeſſe decrevit, à quo Epiſcoporum ordinationes penderent, de Concilij totius ſententia Iudices pronuntiant Photium Tyriorum metropoleos Epiſcopum omnem poteſtatem ordinationum in civitatibus Phœniciæ primæ habiturum, Euſtathium verò Berytenſem nihil novi juris è pragmatica forma ſibi vindicaturum. Quod judicium acclamationibus ſuis Synodus Chalcedonenſis proſecuta eſt. Vnde ſi quis penitiùs cognitionis hujus ordinem inſpiciat, nullo negotio colliget leges canonibus adverſas nullius eſſe momenti, cùm in eam ſententiam Marcianus Princeps & Synodus conſentiant. Quæ regula locum habet in ſpecie propoſita, ſcilicet in iis quæ Eccleſiarum ordinationes reſpiciunt; vel ſi quis velit eam ad alios caſus porrigere, ad eos tantùm extendere oportet quibus Canonum diſciplina merè eccleſiaſtica continetur. Deinde advertet, ſynodum non uſurpare poteſtatem legem latam à Principe antiquandi. Etenim priùs à Marciano abrogata erat; & à Iudicibus de mandato Principis edictum fuerat, Imperatori placere ut epiſcopalia negotia canonibus, non legibus, regantur. quam ſententiam Synodus non prompſit, ſed amplexa eſt. Itaque arbitrium revocatæ legis penes Principem integrum manſit.

III. Quinimò cùm de reſcripto Theodoſij in irritum mittendo & de reſtituenda Photio juris antiqui poſſeſſione actum eſt, Iudices ex ſententia ſynodi, attamen Iudices, judicium reddiderunt. Quod tamen facere non tentarunt, cùm in eadem cauſa ſuborta eſt quæſtio merè ſpiritualis, ſcilicet de ordinationibus Epiſcoporum à Photio Tyrenſi peractis in iis civitatibus quæ à Tyriorum Eccleſia avulſæ, Eccleſiæ Beryti erant tributæ. Etenim ab hac cognitione, quia diſceptatio canonica erat, & de ordinibus eccleſiaſticis agebatur, Iudices omnino abſtinuerunt. Interlocuti quidem ſunt, de epiſcopis ordinatis à Photio, amotis verò ab Euſtathio, & ad preſbyteratum dejectis, quid videretur ſanctæ ſynodo: quæ reſpondit illos in Epiſcoporum numero eſſe habendos, cùm manus impoſitionem à Metropolita ſuſcepiſſent. Sed magiſtratus hac de re pronuntiare noluerunt. *De his*, inquiunt, *finaliter decernere ac definire, ſanctæ eſt ſynodi.* Et ſtatim Legati Romanæ ſedis, Anatolius Conſtantinopolitanus, Maximus Antiochiæ, Iuvenalis Hieroſolymorum, Thalaſſius Cæſareæ Cappadociæ, Euſebius Ancyræ Galatiæ Epiſcopi, ſententiis ex ordine

dictis, censuerunt sacrilegium esse, si Episcopus ad gradum Presbyteri demittatur, atque adeo Episcopos à Photio ordinatos episcopali dignitati restituendos esse, nisi ab ea ob crimen admissum exciderint. Consensu totius synodi, judicium Patrum & Archiepiscoporum, ut ipsi vocant, probatum est. Iudices, qui à pronuntiatione abstinuerant, suas partes post judicium interponunt, scilicet imperialis auctoritatis confirmationem: *Magnificentissimi & gloriosissimi Iudices dixerunt: Quæ placita sunt sanctæ synodo, in omne tempus firma custodiantur.* Si quis discrimen perpendat primæ & secundæ cognitionis; primæ quidem se Iudices immiscuisse reperiet, quia de rescindendo rescripto Principis, & de restituenda possessione juris ab Ecclesia Tyriorum distracti, agebatur; à secunda abstinuisse, quia de ordinationibus erat quæstio.

IV. Sanè cùm Cecropius Episcopus exigeret ut generali definitione rescripta omnia revocarentur quæ provinciarum statum & ordinationum jura contra Canones immutaverant, iis verbis utitur quæ auctoritatem illam à Principe pendere docent. Etenim hoc decerni ab ipsis Iudicibus petit, & rationem addit, ne in singulis causis onerosum illis sit querentium petitionibus hac de re propositis satisfacere: *Ne potestas vestra accusationem & querimonias à quacunque persona accipiat, & fatigetur, néve nos conteramur, petimus ut sine contradictione cessent ea pragmatica quæ in detrimentum Canonum à quibusdam facta sunt in omni provincia. Canones autem per omnia teneant. Sic enim & fides custoditur, & unaquæq; Ecclesia tutum statum habebit. Ac ne liceat aliquos præter Canones ordinare.* Sed præstat audire ipsa verba synodi: quæ interpellata à Iudicibus an iis adhæreret quæ à Cecropio suggesta erant, acclamavit omnes eadem dicere, rescripta in irritum mittenda, Canones retinendos; illud tamen à Iudicibus decernēdum. *Sancta Synodus acclamavit: Omnes eadem dicimus. universa pragmatica cessabunt. regulæ teneant. & hoc à vobis fiat.* Quod cùm à Iudicibus decretum fuisset, in votorum acclamationes pro salute Imperatoris & Augustæ, imò & ipsorum Iudicum, Synodus erupit: *Multos annos Imperatoris, multos annos Augustæ, multos annos Iudicum. Hoc justum judicium. Iusti justè judicarunt.*

V. Principis decretum & Iudicum sententiam canon Concilij secutus est, qui vetat in futurum Episcopos ne divisiones illas tentare Principum rescriptis moliantur; sed prudentissimè pœnam suam ita temperat, ut nullo vitio rescriptis imputato, solos Episcopos gradus periculo mulctet. *Statuit ergo sancta synodus nihil ab Episcopis tale tentari. Alioqui qui hoc adnisus fuerit, amissioni gradus proprij subjacebit.* In præteritum verò, honorem præcipuum iis Episcopis indulget qui civitates illas tenent quæ metropoleos decus imperatorio rescripto sunt assecutæ, salvis Ecclesiæ metropolitanæ juribus suis. Videntur tamen hujus Concilij Patres canonis illius Decretum infregisse canone XVII. quo cavetur ut civiles dispositiones & publicas, ecclesiasticarum quoque parœciarum ordines subsequantur. Vnde Zonaras commentariis ad canonem XXXVIII. Sextæ Synodi in Trullo, quo XVII. Concilij Chalcedonensis canon confirmatur, eam Principibus auctoritatem vindicavit ut si quam civitatem de novo excitarent, eique decus episcopatus aut metropoleos adderent, eodem gradu in negotiis ecclesiasticis civitas illa haberetur. In qua explicatione modestiùs se gessit quàm Theodorus Balsamo; qui secundùm sententiam quæ jam apud Græcos invaluerat, abscisè & in universum Principibus asserit jus metropoleon & episcopatuum instituendorum, non tantùm in novis, sed etiam in quibuscumque civitatibus. Et in eam rem utitur Aurea Bulla Alexij Comneni: qui cùm sibi persuasisset hoc privilegium à canone Imperatoribus esse concessum, hanc majestati suæ injuriam fieri non est passus ut sibi jus illud querelis duorum Metropolitarum auferretur. Itaque cùm Heracleæ Metropolitanus vacante sede Ecclesiæ Madytanæ, (quæ in metropoleos dignitatem rescripto Principis evecta fuerat) & Ancyræ Metropolitanus vacante itidem Ecclesia Basilæi, (cui metropolis decus collatum fuerat) ordinationes earum Ecclesiarum sibi quisque vindicarent juxta Canones; (à quibus repelli non posse dicerent eo nomine quòd metropoliticum honorem cùm essent litteris Principis consecutæ, earum ordinatio, ut & ceterarum omnium metropolitanarum Ecclesiarum, Patriarchæ Constantinopolitano competebat) Alexius judicium hujus controversiæ præsente synodo suscepit, atque ex Concilij sententia, instituendarum metropoleon & episcopatuum jus penes Principes esse decrevit, ex canone XVII. Concilij Chalcedonensis. Canonis autem XII. sententiam hac distinctione elusit, illicitam esse provinciarum divisionem, si ambitu Episcopi procurentur. aliud esse, si nulla gratia intercedente, Princeps ultro vel urbis dignitate, vel Ecclesiæ splendore, vel Episcopi egregia virtute inductus, hoc beneficium indulgeat. & in eam rem causæ istius

Canon 12. Syn. Chalced.

Canon 17. ejusdem Synodi: Τοὺς πολίτικοὺς καὶ δημοσίους τύπους καὶ τὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παροικίας τάξιν ἀκολουθεῖν.

Zonaras in c. 38. Syn. in Trullo. Κωνστάντιος πόλεως οὐ βασιλικῆς, ἀπὸ Τ. Νέας ἀποχειροτονηθείς, καὶ ὑμεῖς αὐτὸς ἐπὶ δόξῃ ἐκκλησιαστικῇ καὶ ὑπεροχῇ λαοῦ τυχών, διὰ φροντιστηρίου ἱδρύσατο.

Balsamo in c. 17. Conc. Chal. & 38. sextæ Synodi in Trullo & in can. 16. Conc. Carth.

cognitionem Patriarchæ detulit antequam consensum his rescriptis gratiosis præbeat. Sed nemo non videt his interpretationibus Imperatorem & Patriarcham vim apertam Canonibus intulisse, ut Ecclesiam Constantinopolitanam amplificarent.

VI. Mihi verò sincerior videtur esse canonis XVII. Chalcedonensis explicatio, quæ XII. sententiam non lædat; ita ut fixum sit & certum provincias à Principibus in duas metropoles dividi non posse ex illo canone XII. Quam ad rem non pertinet canon XVII. cùm eo id tantùm cautum fuisse mihi videatur, ut si urbem aliquam de novo conderet Princeps, ad cujus conventum & jurisdictionem pagos aliquot è vicina civitate distractos adjungeret, civili formæ se ecclesiasticus ordo accommodaret; adeóque remota triginta annorum vel longioris temporis præscriptione, pagi à vicino Episcopo avulsi, Episcopo illi tribuerentur in cujus parœcia urbs nova sita est. Vnde sequitur ab Episcopo illius parœciæ, in qua urbs condita est, pagos novæ urbis territorio contributos, & ab episcopatu vicino distractos vindicari, nulla possessionis antiquæ ratione habita. Attamen non conceditur Principi ut novum episcopatum rescripto suo instituat; multò minùs, ad omnes urbes quæ civitatis honore decoratæ fuerint à Principe, vel ad provinciarum divisiones & metropoleon dignitates ab eo decretas, trahenda essent; etiamsi de episcopatu à synodo instituendo in urbe de novo condita hæc dici possent juxta Zonaræ mentem.

VII. Partes suas Iudices & Concilium Chalcedonense interposuerunt in dirimenda contentione quæ orta erat à multis retro annis ob rescripta elicita ad instaurandum Patriarchatum Hierosolymorum. Quartus honoris gradus, post trium primarum sedium Episcopos, firmatus fuerat Æliæ seu mavis Hierosolymitano Episcopo, canone VII. Concilij Nicæni. Sed nulla, ne in provinciis quidem Palæstinæ, quæ Cæsareæ Episcopo parebant, auctoritate potitus est, donec rescriptis Principum Phœnicias, Arabiam, & tres Palæstinas à Patriarchatu Antiocheno avulsas obtinuit. Ea res magnos motus in illis provinciis excitavit, qui transactione sopiti sunt quam Maximus Antiochenus, & Iuvenalis Hierosolymitanus, in Concilio Chalcedonensi iniverunt; ea conditione, ut Phœniciæ & Arabia Antiochenæ Ecclesiæ redderentur, sed Palæstinæ Hierosolymitano Episcopo cederent. De rescriptis ex utraque parte impetratis, de constituendis novis Diœceseon finibus, & de ordinationibus Episcoporum addicendis agebatur. Itaque in re mixta, Decretum Principis & Concilij, transactioni firmandę interponendum erat. Magistratus imperatorij referunt Concilio, sibi mandatum à Principe ut de lite mota cognoscerent, sed Episcopos pacta quædam iniisse quæ videantur æquitate niti, ideóque sibi visum ut communi Decreto firmentur. Recitatis à Maximo & Iuvenale transactionis conditionibus, Legati Romani ceteríque Episcopi sua interlocutione, & postremò Iudices suo decreto eas confirmaverunt. *Firma etiam*, inquiunt, *per nostrum Decretum & sententiam sancti Concilij in omni tempore permanebit* Episcoporum consensio, *vacantibus scilicet secundùm jussionem divinissimi & piissimi Principis omnibus pragmaticis, & quocunque modo sacris ab utraque parte literis impetratis; insuper & multatione quæ in eis, hujus rei causa, noscitur contineri.*

Act. 7. Conc. Chalced.

CAPVT IX.

Synopsis.

I. Iustinianus in urbe Iustiniana archiepiscopatum constituit, adscriptis illi septem provinciis. Non constituit jus novum, sed antiquum partim restauravit. Vigilius Papa confirmat quæ Princeps decreverat. Episcopus Iustinianæ, Patriarcha dictus.

II. Iustinianopolis aucta quoque dignitate Patriarchali. Sed differt à Iustiniana. Est eadem urbs cum Constantia metropoli Cypri. Ea dignitas personalis collata Ioanni Episcopo à Synodo Trullana, consensu Imperatoris.

III. Vtroque Ponto in unam provinciam redacto, nihil immutavit Iustinianus quoad sacerdotia. Nec etiam in Paphlagonia. Solidæ illius provinciæ metropolis erat urbs Gangrarum. regia Dejotari. Ea imminuta, nova Honoriadis provincia constituta est, cum sua metropoli Claudiopoleos. Rediit in unum corpus Paphlagonia, utraque metropoli salva. Videtur aliquando Paphlagonia adjuncta fuisse Galatiæ.

IV. Ecclesia Gallicana non passa est à Regibus novos episcopatus institui. quod tentaverat Childebertus Meleduni, ad petitionem plebis.

V. Et Sigibertus id fieri obtinuerat Castroduni in diœcesi Carnotena. quod rescissum à Synodo Parisiensi.

VI. Rogerius in Sicilia episcopatum Troinensem instituit, Messanensi à se restaurato adjunxit, sed Summi Pontificis auctoritate. Vt Otho Gnesnensem in Polonia.

VII. Damnata opinio eorum qui hoc jus Principibus vindicant. Eorum tamen consensus necessarius.

I. IVSTINIANVS Imperator videtur canones Concilij Chalcedonensis infregisse, cùm Iustinianæ patriæ suæ episcopatum in summum sacerdotij fastigium evexit, Archiepiscopi dignitate & auctoritate in septem provincias illi concessa, nempe in

Daciam Mediterraneam, Daciam Ripensem, Mœsiam superiorem, Dardaniam, Prevalim, secundam Macedoniam, & partem secundæ Pannoniæ; ita ut Archiepiscopus earum provinciarum Metropolitanis det jura & ordinationes, ipséque à Concilio suo ordinetur. Fateor has provincias Illyricianæ Diœceseos, distractas ab Ecclesia Thessalonicensi. Sed huic novitati eum colorem quæsivit Iustinianus, ornandæ patriæ suæ avidus Princeps, quòd veterem consuetudinem, quæ bellorum tempestatibus deleta erat, restitueret in integrum. *Cùm enim*, inquit ille, *in antiquis temporibus Sirmij præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus quàm in episcopalibus causis, postea autem Atilianis temporibus eisdem locis devastatis, Appenninus Præfectus prætorio de Sirmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam præfecturam & sacerdotalis honor secutus, & Thessalonicensis Episcopus non sua auctoritate, sed sub umbra præfecturæ, meruit aliquam prærogativam.* Quare cùm plurimas Illyrici Occidentalis provincias armis recepisset, æquum esse putavit ut his Imperij partibus pristina dignitas sacerdotij restauraretur. Quod Vigilius Pontifex ratum habuit, & Archiepiscopo Iustinianæ vices suas delegavit per illas provincias quæ in Patriarchatu Occidentis sitæ erant. Vnde Patriarchæ nomen huic Archiepiscopo datum est à Curopalata & Barlaamo, & subscriptio ejus admissa in ordine Patriarcharum in Trullana Synodo, juxta mentem Illustrissimi Cardinalis Perronij.

Nov. III. τὰ πατριαρχικὰ δίκαια τοῦ ἁγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς θεοφυλάκτου ἡμῶν πόλεως τῆς Παιονίας Βιγιλίου.

C. 32. Rep.

II. Quamvis, ut verum fatear, in Synodi Trullanæ subscriptionibus non agatur de Iustinianæ primæ Archiepiscopo, sed de Ioanne Archiepiscopo novæ Iustinianopoleos. Porrò urbs Metropolitana insulæ Cypri, quæ Constantia dicebatur, à Iustiniano Imperatore, cui familiare fuit clarioribus urbibus nomen suum imponere, Iustinianopolis dicta est. Ejus urbis episcopatum gerebat Ioannes; qui, Sarracenis Cyprum invadentibus, in Hellespontiorum provinciam unà cum plerisque insulæ illius incolis commigravit. Quare synodus Trullana de consensu Imperatoris duo quædam in gratiam Ioannis decrevit. Primum est, ut nova Iustinianopolis, seu Constantia Cypri, privilegiis sibi à Synodo Ephesina indultis potiatur; id est, ut sedi Antiochenæ non subjiciatur, sed fruatur plena libertate & αὐτοκεφαλίᾳ. Quod Trullano canone sic concipitur, *ut illi jus Constantinopolitanæ sedis competat*, τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Alterum verò beneficium quod Ioanni indulgetur hoc est, ut provincia Hellespontiacæ Metropolitani ordinationem celebret. Ex his duobus privilegiis, primum, quod Synodi Oecumenicæ Ephesinæ judicio nitebatur, ad posteros manavit. Vnde in veteri Notitia temporibus Leonis Philosophi concinnata rectè observatum est insulam Cypri non subesse apostolico throno Antiochiæ. Attamen in Collectione Arabica ordinatio hujus Metropolitani tribuitur Antiocheno Patriarchæ. Quæ innovatio accidit post Leonis Philosophi ætatem, id est, post annum nongentesimum. Vnde Collectionis illius Arabicæ tempus colligere licet. Secundum verò privilegium videtur personale fuisse, in gratiam Ioannis Archiepiscopi. Vnde factum ut cum ipsius persona jus quoque illud extinctum fuerit. Quare non erat quòd Balsamo quærendum scriberet quomodo jure illo Archiepiscopus Cypri cecidisset. Ceterùm quod attinet ad institutum meum, ex canone Trullano constat novum quendam & extraordinarium imò verò personalem Patriarchatum in provincia Hellespontiaca constitutum, collatúmque Ioanni Archiepiscopo Cypri; id tamen factum auctoritate ecclesiastica, à plenaria Synodo Orientali, cui Patriarchæ quatuor intererant; quamvis huic innovationi Iustiniani Rhinotmeti Principis consensus accesserit. Idque eò facilius tentatum est, quòd dignitas exarchica Metropolitano Cypri antea competebat.

Notitia antiqua. ἀφῆκε δὲ τὴν τοῦ αὐτοκεφάλου δόξαν ἡ Τηλεδοσία ὑπὸ Ἀντιοχικὸν θρόνον.

Collectio Arabica can. XXXVII.

Balsamo ad can. 39. Syn. in Trullo.

III. Vt autem redeam ad Iustinianum nostrum; in eo maximopere laudandus est, quòd etsi, ut erat novi juris appetentissimus conditor, multa in provinciis innovarit, singularem tamen curam gessit ne in sacerdotio aliquid mutaretur. Vtrumque Pontum in unam provinciam redegit, ea lege, ut Amaseæ & Neocæsareæ urbibus metropolis nomen non detraheretur. *Nihil enim*, inquit, *circa sacerdotium illarum innovamus.*

Nov. 28. οὐδὲν δὴ τῶν ἱερατικῶν καινίζομεν.

Idem jus in Paphlagonia constituit, ita ut etsi illius Edicto gens Paphlagonum in unam provinciam coaluerit, nihil à veteri forma, quoad sacerdotium & duorum Metropolitanorum dignitates, decederet. Paphlagonia testamento Philomenis Regis in Romanam Rempublicam transcripta est, & in provinciæ formulam redacta. In oppido Gangrarum Rex illius gentis Dejotarus regiam constituerat, ut docuit Strabo. Inde Gangrensi urbi conciliata est metropoleos totius gentis dignitas, quam in dispositione ecclesiastica constanter etiam reti-

Sextus Rufus.

Strabo lib. 12.

Nov. 29. τὸ Γίντιον ἐπαρχίας τῆς ὑπὸ τὴν Ὀνωρίαν τὴν Δαρδανικὴν ἀξίωσιν χρόνων ἐκείνων ἐπαρχίαν, καὶ μητρόπολιν ἔσχε. Ibidem: αὐτὴ γὰρ ἡ μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας, ἀφῃρέθη τὸν κλῆρον τοῦτον. Ibidem: μία τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν γενέσθω πόλις ἡ Γαγγρηνῶν μητρόπολις.

nuit. Accidit tamen huic provinciæ ut temporibus Honorij Imperat. aliquot urbibus minueretur; quæ cum tribus oppidis à Bithynia recisis, in provinciæ specialis nomen concesserunt, cui Honoriadis nomen impositum. Huic novæ provinciæ sua metropolis non defuit, nempe Claudiopolis, una ex urbibus Bithyniæ; quæ statim eadem dignitate in Ecclesia aucta est. Vnde Claudiopolis recensetur inter civitates metropolitanas in subscriptionibus Concilij Chalcedonensis æquè ac civitas Gangrarum. Ex Honoriade & reliqua Paphlagonia unum provinciæ corpus Iustinianus constituit, ea lege, ut de dignitate ecclesiastica utriusque metropoleos nihil deperiret. Ante conjunctionem istam videtur imminuta semel Paphlagonia, adjuncta fuisse Galatiæ. Vnde vetus auctor scripsit: ἐν τῇ Γαλατίᾳ Παφλαγονία. Quod Gangrensibus clericis occasionem præbuit trium Episcoporum suorum ordinationem ab Episcopis Ancyræ Metropolitanis Galatiæ petere.

Descriptio provinc. MS. adjuncta Ptolemæo. Conc. Chalc. Act. xv.

Quam religionem in provinciarum conjunctionibus adhibuit Iustinianus ut nihil immutaret in sacerdotiis, eadem usus est in provinciarum sectionibus. Armenia tributa fuerat in primam & secundam, & suis Metropolitanis parebat. Sed Iustiniano, qui devictis barbaris Imperij fines protulit, visum est integram Armeniam in quatuor provincias partiri, quæ totidem magistratibus regenda committeretur. *Quæ verò*, inquit, *ad sacerdotia spectant, ea, ut sæpe diximus, volumus in pristina manere forma, negotio ipso neque circa jus metropoliticum neque circa ordinationes vel mutationem vel novationem suscipiente.*

Nov. 31. De descriptione quatuor Præsidum Armeniæ c. 2. κελεύομεν δὲ καὶ περὶ τῶν μητροπόλεων ὁτιοῦν, καὶ περὶ τῶν χειροτονιῶν καὶ τῶν ὁμοίων μηδὲν ἀμείβεσθαι.

IV. Gallicana Ecclesia in eandem sententiam cum Synodo Chalcedonensi & Innocentij decreto conspiravit, putavítque nefas esse Regum imperio episcopatus novos instituí. Cùm enim Childebertus Rex Francorum Meleduni, quæ urbs erat in diœcesi Senonensi sita, Episcopum ordinandum ad petitionem plebis curaret, & in eam rem cuperet Leonem Senonensem Episcopum Metropolitanum adesse; ille constantissimè respondit epistola ad Regem data: *Custodite, quæso, Statuta Patrum; & Canonum severitate constricti, non patiamini, sicut scribitis, ad petitionem ejus plebis, superstite proprio Sacerdote, alterum Episcopum ordinari. Quia si hoc credunt quod nefas est credi, desertores potiùs judicandi sunt quàm fideles. Et non eorum preces facilè audiri debent à Principe, quorum petitionibus potiùs generantur scandala, quàm pax Deo amata servatur.* Epistolam verò his verbis concludit: *Nam gloria vestra optimè debet & credere & scire, quia si contra statuta Canonum quicunque Episcoporum sine consensu nostro Mecledone Episcopum voluerit ordinare, usque ad Papæ notitiam vel synodalem audientiam, tam hi qui ordinaverint, quàm qui ordinati fuerint, à nostra erunt communione disjuncti.*

Epistola Leonis ad Childeb. T. 1. Concil. Gall. an. 538.

V. Novi episcopatus institutionem tentaverat tantùm Childebertus. Sed Sigiberti Regis consensu peracta fuerat in Castro Dunensi, parœciæ Carnotenæ; ubi Promotus Presbyter, secta diœcesi, Episcopus fuerat institutus. Ægrè tulit hanc sibi & Ecclesiæ Carnotenæ factam injuriam Pappolus Episcopus Carnotensis, qui rem omnem ad Concilium Parisiense detulit. Et synodus quidem nefarium conatum damnans, Promotum ab episcopali dignitate dejecit, & integræ diœceseos administrationem Pappolo restituit; sed præterea Regem gravi oratione officij sui admonuit ne Promoti causam conclamatam ultrà tueretur: *Quantum ineffabili gaudio synodali Concilio nuntiatur, quandoquidem à Catholico Principe res nova pro dilectione Christi concipitur, tantum lamentabile execrandúmque censetur, cùm in Ecclesia sancta contra Deum & contra canonum disciplinam dissensio generatur.* Tum recitata Promoti consecratione, addit: *Quam rem licèt vix credere possumus cum consensu gloriæ vestræ fieri potuisse; tamen si cujuscunque prava suggestione præventi, in hac tam obscœna & Ecclesiæ universæ contraria consensistis, ab hujusmodi scandali defensione sinceritatis vestræ conscientiam expietis.*

Epistola Conc. Epist. IV. ad Sigibertum Regem n. 175.

VI. Cùm Rogerius Calabriæ & Siciliæ Comes felicibus armis Siciliam à Sarracenis extorsit, in id omne studium suum contulit, ut episcopatus in illa insula restitueret. quod perfecit immani sumptu, & liberalite quæ hominem gente Gallum deceret. Ac primò Troïnensem episcopatum instituit: quem deinde cum Messanensi, cujus restaurationem aggressus est, diplomate suo conjunxit quidem, sed de Summi Pontificis consilio & auctoritate, ut patet ex ipsarum literarum Rogerij lectione, quas *Sigilli nomine* inscripsit. Eadem auctoritate Pontificis Gnesnensem archiepiscopatum in Polonia ab Ottone III. constitutum fuisse anno DCCCCXCIX. ex Ditmaro rectè censuit Illustrissimus Cardin. Baronius.

Extat diploma Rogerij apud Alberum Picolin. Dissertationis de antiquo jure Ecclesiæ Siculæ part. 1. c. 5. III. Card. Bar. ad an. 999.

VII. Quare non est quòd à communi Vniversalis Ecclesiæ sensu recedamus, fœda in Principes adulatione; ut contigit Marco Antonio de Dominis, qui episcopatuum institutionem Regibus perperam

Marcus Anton. de Dom. l. 6. De Rep. Eccl. c. 5. n. 136 & segq.

&

& contra ipsos Canones asseruit. cujus sententiam recentiores aliqui amplexi sunt. Tota rei istius disponendæ ratio ad Ecclesiam pertinet, quemadmodum dixi. quam tamen sine consensu Principum peragere non debet, ut ostendam libro IV. cap. XIII.

CAPVT X.

Synopsis.

I. Etsi Principes leges ecclesiasticas condere non possint, ad Tuitionem Canonum tenentur ex officio. De religione satagere debent etiam pagani Principes, ob civium tranquillitatem. Et legibus suis injurias Deo factas ulcisci Christiani Reges, ad Dei cultum amplificandum adstricti ex eo quòd Christo nomen dederint.

II. Garciæ opinio, putantis eundem esse finem legum civilium & ecclesiasticarum, apud Christianos, scilicet felicitatem æternam civium. Discrimen harum legum ex sententia auctoris. Canones singulis instrumenta felicitatis illius parant. Leges pacem publicam singulis civibus, & per consequentiam, æternam felicitatem. Patris & Regis in hoc capite comparatio.

III. Societas religionis & regni. Vtrique prospicere tenetur Princeps, ex Theodosio, & Concilio Ephesino.

IV. Tuitio Ecclesiæ Regibus Christianis commissa à Christo. Probatur ex Paulo, & Augustino.

V. Idem probatur è psalmo secundo & variis locis Augustini, & è Sixto I.

VI. Discussus Eusebij locus de Episcopo τῶν ἐξω. qui malè vulgò explicatur. Constantinus dictus ab Eusebio Episcopus communis.

VII. Pacem Ecclesiæ conservabant Principes, inditis synodis, & confirmatione decretorum synodalium, è Justiniano, & Quinta Synodo.

VIII. Discrimen inter Decreta fidei & disciplinæ, quod attinet ad confirmationem Principum.

IX. Synodus Nicæna à Constantino confirmata, Constantinopolitana à Theodosio, & Ephesina ab altero Theodosio.

X. Marcianus confirmat Chalcedonensem.

XI. Justinianus depositioni Anthimi imperialem auctoritatem adjunxit.

XII. Constantinus Pogonatus confirmat decreta Sextæ Synodi. quod gratum Leoni secundo. Synodus in Trullo petit confirmationem à Principe. Septima & Octava Synodus ab Imperatoribus confirmatæ, postquam illis constitit libero consensu Episcoporum omnia decreta.

XIII. Principes non condunt novos canones, sed conditorum executionem decernunt, ex Facundo Hermianensi.

I. ETsi leges ecclesiasticis & spiritualibus rebus indicere, modo quem capite septimo explicui, non contineatur intra fines regiæ potestatis, attamen canonicas constitutiones suis etiam legibus tueri ex officio Principes tenentur. Quod ita velim intelligi, ut non solùm interpellati & rogati Principes ministerium suum ad Canonum observationem commodare possint, sed etiam ex officio in eam curam incumbere teneantur. Licèt enim Reipublicæ administratio eo fine illis à divino numine concredita sit, ut civium tranquillitatem procurent, atque ex illo capite de vera religione constituenda debeant esse solliciti, quia cives in officio suo erga se & erga Principem religionis cultu veluti vinculo quodam adstringuntur, ut de Romanis observavit Augustinus, in nobiliores tamen curas ipsa natura duce assurgunt. Etenim cùm naturæ auspiciis unicuique sit insita superni alicujus numinis cognitio, à quo cetera omnia pendent; ipsi etiam Principes, quibus veræ religionis lumen non effulsit, non solùm privatis studiis numen illud colere tenentur, sed etiam publicis legibus contumelias quæ illi aut idololatriâ aut monstris criminum à civibus inferuntur, ulcisci. Si paganos Principes huic officio addictos fatemur; quanto magis Principibus Christianis, qui vera fide imbuti, auxiliis gratiæ, naturalis cognitionis fines excesserunt, religionis promovendæ & tuendæ curam impensiùs incumbere dicemus; ita ut omne studium suum & operam conferant ad cultum divini numinis amplificandum, qui in fide & disciplina versatur. Ad quæ officia Principes adigi putamus, non ex eo tantùm capite quòd ea ad felicitatem Imperij conducant, quæ quidem utplurimum cum illis est conjuncta; sed ex eo etiam, quòd nomen suum Christo dederint, eique caput suum & ipsam regiam dignitatem devoverint.

August. lib. 4. de Civ. Dei cap. 32.

II. Quod ut accuratiùs intelligatur, observandum est sententiam meam abesse à Fortunij Garciæ opinione, qui eundem esse legum civilium & canonicarum finem contendit; adeo ut legi civili non solùm propositus sit finis promovendæ tranquillitatis publicæ, sed etiam veræ æternæque felicitatis civibus procurandæ. Fateor enim hoc esse præcipuum discrimen inter canonum decreta & leges publicas, (ut ego quidem existimo, licèt alij aliter interpretentur) quòd illa *unicuique* Christiano felicitatem æternam parent, & ad eum finem instrumenta accommodata subministrent; hæ verò Reipublicæ pacem, & singulorum civium, quatenus sunt partes Reipublicæ, promoveant, & cultum Christo debitum generaliter sanciant, pœnis in contumaces latis; unde per consequentiam amotis impedimentis, felicitas æterna singulorum civium procuretur. Par esse videtur hac in parte Regis & Patris officium. Vt enim parentibus incumbit, præcipuè quidem ut liberos exhibeant, sed huic naturali curæ ac-

Fortunius Garcias De ultimo fine utriusque turis. Vide Suarem lib. 3. De legibus c. 11.

cedit etiam altera ex professione religionis Christianæ profecta, ut eos in veram fidem & pietatem erudiendos magistris tradant; ita etiam Principes, quibus divinum numen ad procurandam in Republica pacem vices suas commisit, eò etiam studium suum porrigere debent, ut cives ad felicitatem æternam prosequendam compellant. quod omnino assequentur, si per Episcopos, quæ ad fidei sinceritatem & mores componendos pertinent, populis denuntiari curent, res in hoc genere ab Ecclesia decretas suis legibus sanciant, & ne rebus constitutis vis aliqua fiat, sedulò invigilent. Ita enim fiet ut Imperij & Ecclesiæ pacem ex æquo inviolatam præstent.

III. Huic officio Theodosius Imperator se adstringi fatetur iis literis quas ad Synodum Ephesinam dedit: quarum testimonio eò lubentiùs utor, quòd Oecumenicæ Synodi judicio approbatæ & in Acta relatæ sunt. Ex iis patet societatem & cognationem quandam intercedere inter Religionem & Rempublicam; ad Principis studium pertinere ecclesiastici status æquè ac Imperij pacem; regij muneris esse ut eum firmum & inviolatum præstet ex omnium consensu, pietatis religionisque sinceritatem tueatur, curétque ut eorum qui Clero adscripti sunt emendata sit castigatáque vita. Quare non alienum erit integra verba Theodosij referre, quæ præcipuas regulas complectuntur quibus Ecclesiæ Gallicanæ Libertas continetur. *Reipublicæ nostræ constitutio eâ quæ in Deum est pietate præcipuè nititur, multáque inter hanc & illam cognatio ac familiaritas intercedit. Nam & ex se invicem pendent, & utraque prosperis alterius successibus incrementa sumit: quandoquidem ut vera religio justâ actione perficitur, ita Respublica utriusque ope nixa floresçit. Cùm itaque Deus Imperij habenas nobis tradiderit, iisque qui imperio nostro parent, pietatis & securitatis quoddam quasi vinculum nos esse voluerit; harum inter se societatem, providentiæ & hominibus mediis nos præbentes, indivulsam perpetuò conservare contendimus.* Infrà: *Ante omnia autem in id operam damus ut ecclesiasticus status ejusmodi sit qui & Deum deceat, & temporibus nostris quàm maximè congruat, idémque ex omnium concordia & consensione suam tranquillitatem obtineat, tum per ecclesiasticarum controversiarum à turbis & seditionibus liber existat, tum demum ut pia religio ab omni reprehensione immunis perseveret; eorúmque vita qui vel inter Clericos censentur, vel magno quoque inter illos sacerdotio funguntur, omni prorsùs nævo & culpa vacet.*

IV. Hæc autem Ecclesiæ tuendæ provincia Christianis Principibus ab ipso Christo mandata est, ut veterum auctoritate è sacris Scripturis deprompta docemur. In eam sententiam Paulus Apostolus monet acceptum esse Deo ut Reges Christianæ fidei adscribantur, regiámque majestatem Christiani facti retineant, útque perfidiâ ejuratâ, ceteris Christianis tranquillam vitam præstent, cum omni pietate & sanctitate conjunctam. Hic est enim genuinus sensus horum verborum: *Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnès homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Officio autem illo Reges defungi non possunt, nisi merum imperium adhibeant, & jus gladij quod Deus illis mandavit. Vnde Augustinus: *Nam & terrenæ potestates, quando schismaticos persequuntur, ea regula se defendunt, quia dicit Apostolus, Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. non enim frustra gladium portat.* Mox Donatistas alloquens: *Cognoscentes vestri schismatis nefas, constituunt adversùs vos pro sua sollicitudine ac potestate quod volunt.*

V. Ad Ecclesiæ Christianæ Tuitionem à Principibus præstandam referendus est etiam psalmus secundus: qui plenius ad Christum pertinet, quàm ad Davidem, ut ipsi Apostoli testantur. Is autem psalmus Principes omnes hortatur ut Dei Filium venerabundi suscipiant; hoc est, ut se illi ministros, quâ Reges sunt, exhibeant, quemadmodum verè interpretatur Augustinus: *In hoc*, inquit, *Reges, sicut eis divinitus præcipitur, Deo serviunt, in quantum Reges sunt, si in regno suo bona jubeant, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanam societatem, verùm etiam quæ pertinent ad divinam religionem.* Et in epistola ad Bonifacium: *Quomodo ergo Reges Domino serviunt in timore, nisi ea quæ contra jussum Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit quà homo est, aliter quà Rex est. In hoc ergo serviunt Domino Reges, in quantum sunt Reges, cùm ea faciunt ad serviendum illi quæ non possunt facere nisi Reges.* Sixtus Romanus Pontifex in eandem sententiam hujus psalmi verba excepit, cùm Imperatoribus gratulatur de prospripta Nestorij hæresi: *Sciunt* (nempe Imperatores) *se illi fœnerare sollicitudinem suam, qui eam cum grandi reddat usura. De qua re nos convenit gloriari, quia cælestem Regem videmus fœderatos habere Reges terrarum. Intelligunt, sicut ait David, & eru-*

Relatio Synodi ad Theod. περὶ τῶν ἀναγκαίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τύπους ἐποιήσατο τὸ παρὸν γράμμα τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας.

Concil. Ephes. Part. 1. cap. 32. πρῶτον μὲν τῆς πρὸς Θεὸν εὐσεβείας ἡμῖν τὰς μεγίστας πολιτικὰς καταστάσεις, ἢ μᾶλλον ἑνιαῖόν τι συμβαίνει τὸ συνδυάζειν ἢ προσομιλεῖν.

καὶ δὴ καὶ ὑπὲρ μὲν τῶν ἄλλων, ὅσα ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια ἐστὶν ἐπιτηδεύσαι, ἢ πάντως ἐπιτήδειον ἐστὶ τὸν ἐκ τῆς συμπάσης ὁμονοίας τὸν ἀπαράκλητον.

diti sunt, qui judicant terram; quando, sicut dicit alibi, ipsi & omnes populi laudant nomen Domini. Hanc potestatem legum ferendarum pro fidei & disciplinæ tuitione, summo Christi munere Ecclesiæ concessam fuisse, ex eodem psalmo probat Augustinus, Donatistas increpans, qui de latis adversùm se ab Imperatore legibus conquerebantur:

Augustin. ep. 166. *Vnde ergo præsumimus*, inquit, *si vultis nosse, illum cogitate de quo Propheta pronuntiavit dicens: Adorabunt eum omnes Reges terræ, & omnes gentes servient illi. Et ideo hac Ecclesiæ potestate utimur, quam ei Dominus & promisit & dedit. Imperatores enim, si in errore essent, quod absit, pro errore suo contra veritatem leges darent &c. Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem jubent. Quod quisque contempserit, ipse sibi judicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deum frontem non habebit, qui hoc facere noluit quod ei per cor Regis ipsa Veritas jussit.* Ex mox: *Si jussiones Regum non pertinent ad prædicandam religionem, & sacrilegia prohibenda; quare ad Edictum Regis talia jubentis, etiam ipsi vos (* Donatistæ *) signatis?*

VI. Quare non dubitavit Leo Pontifex Leonem Imperatorem his verbis alloqui:

Leo ep. 81. *Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non solùm ad mundi regimen, sed etiam maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam; ut ausus nefarios comprimendo, & quæ bene sunt statuta defendas, & veram pacem iis quæ sunt turbata restituas.* Alibi idem Pontifex profitetur

Idem ep. 13. *res humanas aliter tutas esse non posse, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat auctoritas.* Quare & Theodosio non solùm regium sed etiam

Idem ep. 9. *sacerdotalem animum* inesse gaudet, ob Synodum Ephesinam indictam, proscriptósque legibus suis hæreticos; Et Marcianum

Idem ep. 57. *Custodem fidei* vocat ob perculsum Eutychetem.

VII. Solet ad asserendam Principibus tuendæ Ecclesiæ auctoritatem proferri celebris illa Constantini ad Episcopos oratio, qua illos intra Ecclesiam, se autem extra Ecclesiam Episcopum constitutum dixit, apud Eusebium. Sed si hæc

Eusebius l. 4. de Vit. Const. cap. 24. ὑμεῖς μὲν τῶν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, ἐγὼ δὲ τῶν ἐκτὸς ἂν εἴην ὑπ' αὐτοῦ καθεσταμένος ἐπίσκοπος. probatio in tetricum lectorem incideret, reponere posset, verbis Græcis aliam inesse sententiam; quæ ad personas, non ad res ipsas, sit referenda; ita ut significetur Episcopos eorum curam gerere qui Ecclesiæ adscripti fidem Christianam profiterentur; se verò Gentilium, qui essent extra Ecclesiam, saluti consulere, sacrificiis paganorum vetitis, dominici diei cultu & feriatione præcepta, etiam ipsis Gentilibus; quemadmodum superioribus & sequentibus capitibus explicuit Eusebius. Quare satius est ab eo argumento abstinere, præsertim cùm manifestiora suppetant. Quòd si cui illa Episcopi appellatio arrideat, poterit eam tueri Eusebij auctoritate; qui hunc ipsum Constantinum, Episcoporum Synodis à se indictis interfuisse, atque rerum in deliberationem vocatarum se participem fecisse, communémque concordiam procurasse scripsit, tanquam *communem Episcopum* à Deo constitutum. Ob eam curam Marciano Augustino acclamatum est à Concilio Chalcedonensi: τῷ ἱερεῖ, τῷ βασιλεῖ. *Sacerdoti, Imperatori.* Ecclesiasticorum enim negotiorum statui externo ab illo Principe, quemadmodum à ceteris Principibus Christianis, optimè cautum erat: quorum in eo articulo tanta vigebat auctoritas, ut Socrates scripserit, ab Imperatorum arbitrio, ex quo Christianam fidem amplexi sunt, res ecclesiasticas pependisse.

Eusebius l. 1. de Vit. Const. cap. 37. διὰ τί Κωνστ. Ἐπισκόπους ἐκ διαφόρων χωρίων συναγαγὼν τὴν διὰ τῶν λειτουργῶν συνοικείωσιν.

Conc. Chal. Act. 1.

Socrates lib. 5. Hist. in Procemio. ἀφ' ἧς χριστιανίζειν ἤρξαντο τὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα ἐκ μείζονος ἐξουσίας ἐκ τῶν τοῦ κρείττονος ἀνθρώπου γνωμῶν μεταβαίνειν συνεβεβήκει τὴν ἀκριβῆ τῶν ἐκκλησιαστικῶν γινομένην.

VIII. Possem alia quamplurima in eandem sententiam testimonia congerere, quibus probatur ex officio Principibus incumbere ut pacem Ecclesiæ tueantur. Sed abstineo à re notissima comprobanda, ut gradum faciam ad ea quæ sunt remotiora à cognitione vulgi, scilicet ad disquisitionem ordinis quo in fide aut disciplina vindicanda utebantur Principes. Id eleganter explicuit Iustinianus in Libello quem Quinta Synodus sibi oblatum probavit; ita ut testimonium hinc prolatum & Iustiniani & Quintæ Synodi Oecumenicæ dici debeat. Ex eo discimus, emergentes hæreses à Principibus compressas, & pacem Ecclesiæ constitutam per synodos Episcoporum, quas indixerunt Constantinus, Theodosij ambo, & Marcianus. Sed præterea testatur quæ à synodis definita sunt, legibus suis Principes confirmasse:

Conc. v. Collat. 1. *Semper studium fuit orthodoxis & piis Imperatoribus patribus nostris, pro tempore exortas hæreses per congregationem religiosissimorum Episcoporum amputare, & rectæ fide sincerè prædicata, in pacem sanctam Dei Ecclesiam custodire;*

His itaque omnibus per diversa tempora subsecutis, prædicti piæ recordationis nostri patres, ea quæ in unoquoque Concilio judicata sunt, legibus suis corroboraverunt & confirmaverunt, & hæreticos, qui definitionibus prædictorum sanctorum quatuor Conciliorum resistere & Ecclesias conturbare conati sunt, expulerunt.

IX. Cùm autem de confirmatione decretorum à Conciliis editorum agitur, distinguenda sunt ea quæ fidem respiciunt ab iis quæ de disciplina feruntur. Vis enim eorum quæ fidei controversias ex scripturis & antiqua traditione dirimunt, non à Principum sed ab Episcoporum auctoritate pendet; quibus solis pascendas oves, non autem Cæsari, Christus commisit. Quare solis Episcopis datum est ut de jure cognoscant, scilicet an opinio controversa inter

hæreſes recenſenda ſit. Princeps verò res jam deciſas auctoritate ſua tuetur, & pœnas excommunicationis aut regradationis ab Eccleſia irrogatas ſecularibus pœnis intendit, ſcilicet mulctis pecuniariis, aut exilio, & relegatione, vel etiam ultimo ſupplicio. Quod attinet ad canones, qui non quidem de fide aut Sacramentorum ritibus, ſed de reliqua diſciplina feruntur; quia legum perpetuarum vires obtinere debent, & Clericorum imò etiam ſæpiſſime laïcorum perſonas reſpiciunt, ex quibus Reipublicæ corpus componitur, novámque aliquando diſciplinæ formam conſtituunt, quamplurimi Principum intereſt ut ea decreta maturè diſcutiant, antequam eorum executionem publicam & forenſem lege ſua indulgeant, ne fortaſſis aut publicæ utilitati aut tranquillitati adverſentur. Confirmati autem à Principe canones, vim legis publicæ adipiſcuntur: quæ neceſſaria eſt ut per omnes Imperij provincias executioni tradi poſſint, & ſi qui contradicant, auctoritate publica coërceantur. Confirmatis de fide decretis, contumacia quidem refragantium legibus plectitur, ac ſi in leges imperatorias peccatum fuiſſet. Sed non indigent ea decreta imperio Principis ut Chriſtianos adſtringant, cùm jure divino nitantur, quod ceteris omnibus præcellit. Quare cùm illa decreta Principes confirmabant, non res judicatas iterum tractabant, ſed de conſenſu Epiſcoporum, & ſuffragiorum libertate ad ſummum, cognitione extraordinaria inquirebant; ut Theodoſij, Marciani, & Baſilij exemplis demonſtrari poteſt.

Vide ſecundam Præfationem Marcæ §. 4.

X. Obvia ſunt confirmationum exempla, ſi quis etiam iſta requirat. Conſtantinus anathema prolatum à Nicæna Synodo adversùs Arrium & ejus conſortes, infamiæ pœna auxit; Porphyriánoſque vocari, id eſt, Chriſtiani nominis oſores & hoſtes, Arrianos juſſit, eorúmque libros publicè concremari. Sed illuſtrius teſtimonium proferri non poteſt quàm epiſtola ſynodica Concilij ſecundi Oecumenici ad Theodoſium; qua Patres profitentur ſe ex officio teneri ad relationem eorum quæ in ſynodo geſta ſunt, Principi mittendam; ſtatímque referunt hæreſes à ſe damnatas fuiſſe, ac præterea quaſdam regulas pro diſciplina Eccleſiæ conſtituenda decretas, quas epiſtolæ adjungunt, firmaríque à Principe obnixè petunt: *Rogamus itaque tuam clementiam, ut per literas quoque tuæ pietatis confirmetur Concilij decretum; ut ſicuti literis, quibus nos convocaſti, Eccleſiam honore proſecutus es, ita etiam ſinem eorum quæ decreta ſunt obſignes.*

Socrates lib. 1. cap. 6. Exiat Conſtantini conſtitutio.

Epiſtola ſyn. Conc. Conſt. ad Theodoſ. ἀναγκαίως ἔχειν τὰς γενομένας ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἁγίων συνόδων ὑφ' ὑμῶν ἀνενεχθῆναι ἀκριβῶς. Infrà· ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἐκκλησίων ἐγκλήμασι χρόνους ὁρίσαι. διὸ καὶ ἡμεῖς ἐπιστείλαμεν τῇ σῇ ἡμερότητι, γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπιχωρῆσαι τῇ συνόδῳ τῷ ὄντι, ἵνα ὥσπερ ἐπὶ τὴν κλῆσιν γράμμασι τῷ τῆς ἐκκλησίας τιμήσας, ὅτω καὶ τὰς ὁρισθείσας ὑπ' αὐτῆς διατυπώσεις τὰ τέλει.

Concilium Epheſinum Theodoſium obſecrat ne pro ſynodo habeat Ioannis Antiocheni Epiſcopi conventiculum; qui à ſacro Concilio ſecedens, ſententiam adversùs Cyrillum & Memnonem tulerat. In eam rem Conſtantini exemplum proferunt, qui ſynodi loco non habuit eorum cœtum qui à Nicæna Synodo diſceſſerunt, ſed eos meritis pœnis excepit. Quin ex eo capite Theodoſium invitant ad confirmandum Concilij Oecumenici decretum, & refellendum Ioannis Antiocheni Conciliabulum, quòd ducenti & decem Epiſcopi unà cum Occidentis Epiſcopis in eandem conſpirarent ſententiam, Ioanni autem triginta tantùm Epiſcopi ſuffragarentur. *Iubeatis*, inquiunt, *ut ea quæ conſtituta ſunt ab Oecumenica & ſancta Synodo ad pietatis confirmationem contra Neſtorium & ejus impium dogma, ſuum robur obtineant, aſſenſu veſtræ pietatis ſtabilita.*

Concil. Eph. Act. v. ἵνα τὰ ὑπὸ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου πρὸς τὴν τῶν εὐσεβῶν ἐπίδοσιν κατὰ τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ ἀσεβοῦς αὐτοῦ δόγματος ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας ἐκυρώθησαν.

XI. Marcianus Imperator Concilij Chalcedonenſis decreta tribus Edictis confirmavit, pœnis in Clericos & laïcos adjectis. Ac primum quidem edictum, cùm ad ſynodum acceſſiſſet, viva voce decrevit; teſtatus patribus, ſe ſynodo intereſſe, non ut vim inferret, ſed ut res judicatas & geſtas auctoritate ſua confirmaret. Quare etiam Edicto ſecundo teſtatur ſe primo Edicto venerandam ſynodum confirmaſſe. Quod loquendi genus ſynodo nequaquam diſplicuit; quin potiùs ipſa eundem dicendi modum uſurpavit in epiſtola ſynodica ad Leonem Pontificem; cui ſignificat ejus ſententiam adversùs Eutychetem, veluti legem quandam, ab Imperatoribus confirmatam. Tertio Marciani Edicto, quæ definita fuerant à Concilio Chalcedonenſi, iterum confirmantur, exilij & confiſcationis pœnâ irrogatâ; ita ut hæreticis ab urbe regia & civitatibus metropolitanis ſit omnino interdictum. Eos autem hæreticos eſſe definit qui ab Eccleſiæ canonibus & Principum conſtitutionibus damnati ſunt. non quaſi damnandæ hæreſeos auctoritatem Principibus aſſérere velit. ſed ut omnem tergiverſandi locum hæreticis adimeret, qui ſcirent eos canones ratos apud omnes haberi debere qui Principum legibus eſſent recepti.

Allocutio Marciani Concil. Chalc. Act. Βεβαιοῦται ὑφ' ὑμῶν ἃ πρότερον ὡρίσατε.

Edictum ſecundum Marcian. ὑπὲρ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης τοῦ θεοῦ συνόδου τῆς ἐν Χαλκηδόνι τὰ σύμφωνα ὁρισθείσης.

Ep. Syn. Conc. Chal. ἃ πάλαι ἐν ἑνὶ τόμῳ, οὐ νῦν διὰ δύο ἐφάνη τὰ φρονοῦντες. Edict. iii. Marciani. οἱ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ἢ ἀπὸ διαφόρου τοῦ πάλαι βουλήματος ἐφάνησαν.

XII. Quod Iuſtinianus à deceſſoribus ſuis factum obſervaverat, ipſe legibus ſuis ſecutus eſt, quas contra Anthimum edidit. Hic ex epiſcopatu Trapezuntis à Theodora Auguſta evocatus, Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ conſtitutus fuerat Patriarcha. qua ſede primùm dejectus Agapeti Pontificis ſententia, deinde judicio ſynodi habitæ Conſtantinopoli, ipſa Epiſcopi dignitate privatus eſt. Vtramque ſententiam Agapeti & ſynodi lege ſua firmavit Iuſtinianus;

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

cujus verba proferre necesse est, ut constet regiæ & sacerdotalis auctoritatis consensionem maximam semper fuisse; ita ut non tantùm nudum ministerium, velut apparitores, exequendæ Conciliorum sententiæ Principes præstiterint, sed jure etiam regio ad eandem damnationem post synodorum judicium suffragium suum adjunxerint ratione habita executionis publicæ, quæ prescriptionem illam sequebatur. *Rem non insolitam Imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim Sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus depositi, quemadmodum Nestorium, Eutychem, Arrium, Macedonium, & Eunomium, & quosdam non minores aliis, toties Imperium ejusdem sententiæ & ordinationis cum Sacerdotum auctoritate fuit. Sicque divina pariter & humana concurrentia, unam consonantiam rectis sententiis fecere.* Quare & ipse sententiam adversùs Anthimum latam κυρίαν fecit, ut ipse loquitur, id est, quemadmodum explicat capite tertio, [2] *hoc firmius ponit, & imperialibus legibus corroborat, ac si ab Imperio ipso provenisset.* Deinde Menæ Patriarchæ dat in mandatis ut ad Metropolitas suæ Diœceseos mittat *quæ Sacerdotio visa sunt, & ab Imperio confirmata*, τάτε τῇ ἀρχιερωσμύῃ δόξαντα, τάτε ὑπὸ τῆς βασιλείας κεκυρωμένα.

XIII. More veterum Principum, Constantinus Pogonatus definitionem sextæ Synodi adversùs Monothelitas suo Edicto se confirmasse ad Leonem II. Pontificem scripsit. Quod adeo gratum fuit Leoni, ut in hæc verba Constantino gratulabundus rescripserit: *Synodali igitur sententia, & Imperialis Edicti censura, tanquam ancipiti spiritus gladio, cum priscis hæresibus etiam novæ pravitatis error expunctus est.*

Synodus Orientalium Episcoporum à Iustiniano Rhinotmeto coacta in Trullo Palatij, sub nomine sextæ Synodi canones edidit: quorum confirmationem ut impetraret à Principe, eadem verba usurpavit, quibus usa fuerat Synodus Oecumenica secunda erga Theodosium. Constantinus & Irene relecta coram se fidei definitione à septima Synodo edita, eam subscriptione sua muniverunt, postquam illis constitit de consensu omnium decretam fuisse. Eodem pacto (postquam præsente Basilio Imperatore, relectis canonibus ab octava Synodo editis, fidei Symbolo, & Photij depositione, consensum suum Episcopi testati sunt) *Allocutione* sua Basilius edixit, ut si quis Clericus aut laïcus contra synodi canones aliquid haberet dicendum, prodiret in medium, & aperiret quid illi videretur. Nam soluta synodo, nullam illum veniam ab Imperatore consecuturum qui res constitutas oppugnaverit; sed jure damnandum, & urbe expellendum.

XIV. Sed quo proposito leges illæ de confirmandis Conciliorum decretis ab Imperatoribus ferrentur, Facundus Hermianensis in Africa Episcopus accuratè expressit. Florebat sub Iustiniano, à quo Trium Capitulorum causſam discuti ægerrimè ferebat; ideóque multis verbis Principum audaciam exagitat, qui canonicas quæstiones ad suum judicium revocare tentant, eósque ad exemplum Marciani Principis provocat, de quo hæc sunt ejus verba: *Sciens igitur ille modestissimus Princeps Oziæ Regi non impune cessisse quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis Sacerdoti, multò magis sibi impune cedere non posse cognovit vel quæ jam de fide Christianarite fuerant constituta discutere, quod nullatenus licet, vel novos constituere canones, quod nonnisi multis & in unum congregatis primi ordinis Sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans, & suo contentus officio, ecclesiasticorum canonum executor esse voluit, non conditor, non exactor.* Hic est certus limes quem regiæ auctoritati in his negotiis præfigere oportet; ne inconsultò trahamur ad eam adulationem, qua Principibus suis totius disciplinæ ecclesiasticæ summam Græci deferebant. Hæc sunt verba Demetrij Chomatiani Bulgariæ Archiepiscopi in Responsione prima ad Cabasilam: *Imperator, ut communis Ecclesiarum Episimonarcha existens, & dictus, synodalibus præest sententiis, & robur tribuit, ecclesiasticos ordines componit, & legem dat vitæ politiæque eorum qui altari serviunt. hoc amplius, & judiciis Episcoporum & Clericorum, & vacantium Ecclesiarum electionibus.* ὁ βασιλεὺς γὰρ οἷα κοινὸς τῆς ἐκκλησιῶν Ἐπιμοναρχὴς ἐὼν καὶ ὀνομαζόμενος, ἐ συνοδικαῖς γνώμαις ἐπίσταται, ἐ τὸ κῦρος ταύταις χαρίζεται. ἐκκλησιαστικὰς τάξεις ῥυθμίζει, καὶ νομοθετεῖ βίῳ καὶ πολιτείᾳ τῶ βήματος, καὶ μέλει καὶ δίκαις ἐπισκόπων, ἐ κληρικῶν, ἐ καθόλου χειροτονιῶν ψήφοις ἐκκλησιῶν.

Vide Libellum Marcæ editum Barcinone.

Facund. Hermian. l. 12. c. 5.

Lib. 5. Iuris Græco-Rom.

Quæ magnifica verba omnino aliena sunt à mente veterum, nisi intra fines patrocinij ecclesiastici contineantur. Alia est electionum ratio. de quibus agere non est præsentis instituti. [*Vide librum octavum.*]

CAPVT XI.

Synopsis.

I. Non solùm in universum decreta Conciliorum Principes confirmant, sed etiam canones aliquos specialibus legibus. Probatur exemplo Theodosij, qui vetuit Clericis consortia extranearum mulierum, ex sen-

tentia Concilij Nicæni, quam lege explicuit. E Leone, de monachis & simoniacis decernente, juxta canones Synodi Chalcedonensis.

II. Iustiniani Constitutiones de caussis ecclesiasticis, à quibusdam damnatæ, ab aliis malè acceptæ. Iure Tuitionis latæ sint, ad Canonum executionem.

III. Discussæ Iustiniani Constitutiones, quæ personas aut res ipsas respiciunt. Illæ desumptæ è Canonibus, qui supplentur, agendi modo præscripto. Quæ de rebus, de nuptiis, & de foro latæ, tunc à iurisdictione mera Principis pendebant.

IV. Ioannes Scholasticus Collationem Novellarum Iustiniani cum Canonibus à Theodoreto collectis composuit. Ex sensu Ioannis, Novellæ Canonibus contulerunt auctoritatem, interpretationem, & supplementum.

V. Novellarum istarum usui commendatus ab Ecclesia Romana, ex Gregorio M. Ioanne VIII. Hincmaro, & Ivone.

VI. Quæritur, an leges canonibus contrariæ in caussis ecclesiasticis vim habeant. Nullæ sunt ex rescripto Valentiniani, & ex sententia Synodi Chalcedonensis. de qua dictum cap. VIII. hujus libri. Quod intelligendum de canonibus receptis, ex Balsamone.

VII. Eo sensu explicatur Constitutio Friderici II. & Decretalis Honorij, verbáque Nicolai I. nempe de canonibus & decretis receptis.

VIII. Si leges canonibus contrariæ essent irritæ, rescindebantur à Principe, non à Synodo, è Concilio Chalcedonensi. Discutitur locus Gregorij M. de lege Mauritij. Quam Pontifex promulgavit, etsi adversaretur libertati Christianæ. Primum caput, Clericorum conditiones respicit; sed verbis in laicos conceptis, antequam adsciti essent in Clerum. Quod à Principibus fieri posse docent Theodosius, Honorius, & Innocentius I.

IX. Secundum caput legis Mauritij, de militibus qui monachismum expeterent. quod Gregorius non approbat. Sed legem promulgat, juxta ordinem præscriptum, missis exemplis ad Metropolitas. Suspendit executionem illius capitis, ea auctoritate quæ Præfectis prætorio & aliis delegatis ad promulgandas leges ex Novella Iustiniani competit. Quare non est recurrendum ad summam potestatem Romanæ sedis.

X. De altero Mauritij & Phocæ rescripto Canonibus contrario agit Gregorius, cum summa modestia. Ejus rescissionem Principi servat.

I. NON solùm autem Edictis generalibus, quæ à Conciliis constituta erant, Imperatores confirmabant; sed etiam legibus & rescriptis specialibus nunc hæreticos reprimebant, nunc interversæ disciplinæ consulebant, definitiones Canonum amplexi. Honorius & Theodosius extranearum mulierum consortia Clericis interdicunt; hac tantùm facultate concessa, ut matres, filias, atque germanas intra domorum suarum septa contineant, in quibus nihil scævi criminis suspicari fœdus naturale permittit. Sed quis non videt expressam verbis legis, canonis tertij Nicæni sententiam? Id unum ad canonis interpretationem omnino necessarium addunt, ne domo expellantur uxores quæ ante sacerdotium maritorum legitimo fœdere illis conjunctæ sunt. Quæ exceptio, & è canone septimo apostolico transcripta, & è quotidiana praxi hausta, legi Principum adjungi potuit; eámque deinde Leo I. decreto suo approbavit. *Vnde ut de carnali fiat spiritale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quasi non habeant sic habere; quò & salva sit caritas connubiorum, & cesset operatio nuptiarum.* Monachis exeundi è monasteriis facultatem interdicit Leo Imperator, exceptis apocrisiariis, seu monasterij procuratoribus; sed prohibitionem illam ex antiqua regula monachis præscripta, & à Concilio Chalcedonensi approbata, desumpsit. Ex ejusdem Concilij canonibus sanctissimæ legis ferendæ occasionem hausit adversùs ambitum eorum qui sacerdotia mercantur, quos à gradu sacerdotij per pecunias turpiter redempti retrahi jubet. quæ est pœna canonica dejectionis, hac lege confirmata. Præterea ad instar criminis læsæ majestatis accusationem institui, reósque infamiæ perpetuæ damnari, suo jure decernit.

L. Eum qui. C. de Ep. & Cler.

Can. Apost. 5. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem propriam non ejiciat, quasi per religionem abjiciat, quod si ejecerit, segregetur. Leo ad Rustic. in decretis c. 17. & apud Grat.

L. Quia monasteria. C. de Episc. & Cler.

Conc. Chalc. can. 4. περὶ τῶν μοναζόντων.

L. Si quemquam. C. eod. Syn. Chalc. c. 1.

II. Plura in hoc genere unus Iustinianus præstitit quàm ceteri Imperatores. Quod nemo sanè mirabitur, cui hominis studium in restituendo & interpretando jure compertum erit. Neque enim apud nos inscitiæ infamiâ laborabit, quam illi è corrupto Suidæ loco omnes scriptores affinxerunt; Iustini patrui vitio, qui ἀναλφάβητος erat, in Iustinianum transcripto. Hanc enim labem ab eo Principe Procopij Anecdota depulerunt; quamvis aliunde ejus truculentiam, aut potiùs Theodoræ conjugis atrocitatem, pudenda scriptione dehonestarint. De constitutionibus autem ecclesiasticis Iustiniani solet in utramque partem disputari. Qua in re à plerisque gravissimè peccatum est. Quidam enim, parum perpenso hujus Principis consilio, eum sacra divináque profanis miscuisse existimant, ejúsque leges de caussis ecclesiasticis latas nullas & irritas fuisse, donec ab Ecclesia in usum & auctoritatem receptæ fuerint. Contrà verò quamplurimi, qui tantùm res forenses attigerunt, præjudicio harum Constitutionum potestatem liberam de disciplina ecclesiastica decernendi Principibus vindicant. Mihi autem videtur jure suo usum fuisse Iustinianum, qui legibus latis non canones condidit, sed conditos fovit, & amplificavit: quia jus illud tuitionis ecclesiasticæ Principibus Christianis à Deo commissæ exigit ut leges pro religione divina ferant, quemadmodum docuit Augustinus capite superiori.

Carolus Molinæus.

Hanc sibi mentem fuisse docet quoque Iustinianus, ut vetustatis & canonum se

vindicem præstaret, non novas regulas in Ecclesiam invehendo, sed veteres augendo in melius. In eam rem expendenda sunt verba rescripti quod dedit ad Dacianum Metropolitam Concilij Byzaceni in Africa: *Semper nostræ serenitati cura fuit servandæ vetustatis, maximè disciplinæ, quam nunquam contempsimus, nisi ut in melius augeremus. præsertim quotiens de ecclesiasticis negotiis contingit quæstio, quæ patrum constat regulis definita, imò adventu superni numinis inspirata. quia constat esse cælitus constitutum quidquid apostolica decernit auctoritas.* Infrà: *Nos tutores sumus vetustatis, & vindices.*

Iustin. Iustin. pro privilegio Concilij Byzac.

III. Ceterùm Constitutiones illæ Iustiniani, quæ numero suo terrent, in duo capita dividi possunt. Aut enim personas aut res ecclesiasticas respiciunt. Quæ de Clericis latæ sunt; aut circa Patriarcharum, Metropolitarum, & ceterorum Episcoporum jura, privilegia, & officia versantur; quæ rursum ordinationibus, quàm administrationibus, id est, judiciis reddendis, & ecclesiasticis negotiis exercendis sunt addicta; aut totius Cleri functionem, assiduum in Ecclesiis obsequium respiciunt; & eorum qui Clero adscribi debent mores & statum, monachorum & sanctimonalium ἄσκησιν. Quæ omnia hausta sunt è canonibus, aut è receptis moribus; quemadmodum Iustinianus ipse profitetur, qui se illa omnia secundùm Canones decernere disertè pluribus in locis scribit. Sanè de ordinandorum electionibus multa interpretatione supplevit quæ Canonibus non continentur. Nam tres personas à Clero & populo propositis sacris Evangeliis eligendas, & Decretum electionis ad Metropolitanum mittendum, qui uni è tribus electis suffragium suum conferat, primus ille statuit. Deinde ordinem judicij præscribit, quem sequi oporteat, si quæ incidant contentiones de persona electi, de vitio electionis, de simoniæ crimine, & ceteris hujusmodi. quod etiam illi solenne est in multis aliis articulis, ut modum rei gerendæ vel ordinem judiciorum constituat. Quod autem attinet ad res ecclesiasticas, de earum conservatione sollicitum se ubique præstat. Oeconomum juxta canones Chalcedonenses constitui jubet; administrationisque modum, reditum augendorum, & rationum reddendarum illi præscribit; numerum Clericorum Ecclesiæ Constantinopolitanæ coërcet, ne reditus exhauriantur; multáque de emphyteusibus, & impedienda Bonorum alienatione, constituit. Hæc omnia, quæ res ipsas respiciunt, non in consequentiam Canonum, sed jure suo se decernere profitetur. Plurima etiam Princeps ille constituit, quæ dirimant Christianorum matrimonia. Sed pars illa juris tunc erat penes Principes sine ulla controversia, ut docet Bellarminus. Quæ verò de Clericis conveniendis apud judices publicos vel ecclesiasticos decernit, tunc à jurisdictione Principis pendebant, qui fines suæ potestatis legibus suis regere debet.

De Ordinationibus & Administrationibus, Vide libr. VI.

Nov. 6. c. 1. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἕκαστον τῶν ἱερωμένων ἄρχειν.

Nov. 123. c. 16. καταλαβὼν δὲ τὸν μοναχὸν ἢ τὴν μοναχὴν κρίνας & passim similia verba occurrunt.

Nov. 123. c. 1.

Quæ cùm ita sint, mirandum non est si Constitutiones illæ summo applausu à Patriarchis exceptæ fuerint, ad quos mittebantur, ut eas in Ecclesiis publicè proponerent, & earum usum à Metropolitis exigerent. Imò & post obitum Iustiniani earum usus in judiciis ecclesiasticis obtinuit: quia nempe quæ generaliter à Canonibus erant decreta, modo rei gerendæ & judiciorum ordine præscripto, his Constitutionibus erant sigillatim comprehensa; ut magnum inde emolumentum perciperet ecclesiastica jurisdictio, quò faciliùs in causis dirimendis se expediret.

Quare in epistola synodica Papæ Agathonis & Synodi Romanæ, summis laudibus celebratur Iustinianus, quòd quemadmodum virtute sua, ita quoque & pietate in meliorem ordinem cuncta restituerit. Vnde inter fausta acclamationes, quibus sexta Synodus Constantinum Pogonatum ob vindicatam religionem prosequebatur, nempe, *Novo Magno Constantino multos annos, Novo Theodosio, Novo Marciano*, hæc quoque additur, *Novo Iustiniano Imperatori multos annos*, Νέου Ἰουστινιανοῦ βασιλέως πολλὰ ἔτη.

Act. 4. VI. Syn. in ep. Syn. Agath. ἅπαντες, ὡς ἐν ἀρχῇ, ἔστω καὶ ἐπὶ τέλει χρείττονα τὴν τάξιν ἀναλαβόντα πάντα.

IV. Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui sub Iustiniano quidem floruit, sed ei superstes fuit, harum Constitutionum usum valde commendat. Etenim Collectioni Canonum, quam Theodoretus Episcopus Cyri in Quinquaginta titulos digestam adornarat, Collationem legum & præcipuè Novellarum Constitutionum Iustiniani adjunxit, præfatione sua testatus quid Leges Canonibus conferant: *Ad gloriam magni Dei*, inquit, *& servatoris nostri Iesu Christi, quæ nunc collata sunt cum sacris Canonibus sanctorum & beatorum Apostolorum, & qui eorum vestigia secuti sunt per unamquamque synodum sanctorum Patrum, transcripsi è Novellis Constitutionibus à Iustiniano felicis memoriæ post Codicem sparsim editis. Quæ quidem non solum sequuntur Orthodoxorum nostrorum Patrum Canones, sed etiam ex Principis imperio auctoritatem illis largiuntur; unà cum adjectionibus quibusdam legitimis, & Deo gratis, quæ commodis hominum ad exemplum Dei consulunt.* Hæc ille: qui

E. Cod. MS. Bibliothecæ Regiæ: Εἰς δόξαν μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ σωτηριωδῶν πράξεων τῶν ἱερέων κανόνι τῶν τε ἁγίων καὶ μακαρίων ἀποστόλων, καὶ ἃς ἐκτιθεῖσιν αὐτῶν καθ' ἑκάστην σύνοδον ἁγίων πατέρων, μετέγραψα ἐκ τῶν ἀποβάντων νεαρῶν διατάξεων. αἳ πᾶσι μὲν τοῖς τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων κανόσιν ἀκολουθοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας αὐθεντίαν χαρίζονται, καὶ προσθήκας ἐννόμους τε καὶ θεαρέστους τοῖς ὑφηγουμένοις τῆς ἀληθοπαγοῦς κανονικῆς διαγωγῆς ἐφιεκνοῦνται.

non solùm eos articulos Novellarum amplectitur qui Canonum verba κ᾽ πόδας sequuntur, sed etiam eos qui canonum mentem jurisdictione suppleverunt, id est, *adjectionibus quibusdam legitimis, & Deo gratis*, ut loquitur ille, canonum sententiam interpretando, quæ videbantur omissa addiderunt. Quin etiam eas leges quæ canonibus per interpretationem aliquid adjiciunt, quæque modum rei gerendæ & ordinem judiciorum præscribunt, inter ea recenset quæ vocat σωλάδοτα νόμιμα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσιν. Quamvis alios quosdam articulos, qui canonibus non continentur, inter ea reponat quæ vocat ἕτερα κεφάλαια ἐκκλησιαστικά. Quale est, de Abbatum electione, ne Clerici sint literarum expertes, aut Curiæ addicti, & de bonorum ecclesiasticorum alienatione, & aliquot ejusmodi. Exemplo Ioannis Scholastici, Photius Nomocanonem suum edidit; ubi leges cum canonibus componit, quamvis alia methodo.

V. Novellarum ecclesiasticarum usus obtinuit etiam in Occidente; ut videre est apud Gregorium Magnum, qui Ioannem Defensorem abeuntem in Hispaniam monet quid sequi debeat in judicio quod illi delegarat. Et initio Commonitorij profert Novellam constitutionem CXXIII. quæ penè totius antiqui juris canonici synopsim complectitur, ipsúmque interpretatur. *De persona Presbyteri*, inquit, *hoc attendendum est, quia si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed Episcopus ipsius adiri debuit; sicut Novella Constitutio manifestat, quæ loquitur de sanctissimis & Deo amabilibus ac reverendissimis Episcopis, Clericis, & Monachis. Imperator Iustinianus Augustus Petro Gloriosissimo prefecto pretorio: Si quis contra aliquem Clericum &c.* Plurium legum testimonia deinde profert, ex quarum præscripto judex delegatus judicium ferat. Ioannes etiam VIII. Novella Constitutione nititur adversùs quosdam Episcopos, qui Bicbertinum laïcum sine causæ cognitione à communione removere tentabant. *Insuper*, inquit, *nostro apostolatui intimavit* (Bicbertinus) *ut eum sine ratione discussa excommunicare vultis. Quapropter apostolica auctoritate jubemus ut nemo vestrum eum excommunicet antequam ad legis examen proveniat. Scitote quemadmodum in centesimo capitulo Africani Concilij legitur, similiter in secundo Novellarum Iustiniani libro, ut nemo Episcopus aut Presbyter aliquem excommunicet, antequam causa probetur &c.* Quare non immeritò Hincmarus & Ivo Novellas Constitutiones Iustiniani à Romana Ecclesia servari scripserunt, ille in Opusculis, hic in Epistolis.

Greg. lib. 11. ep. 54.

Habetur apud Gratia. 11. q. 1. *De persona.*

Ioannes ep. 163.

Hincmarus Opusc. c. 17. *Sed & leges Romanæ ab imperatore Iustiniano promulgatæ, quas probat Ecclesia,*

VI. Constitutiones Iustiniani in judiciis ecclesiasticis viguisse dixi, quia secundùm Canones erant decretæ. Vnde quæri solet de legibus, quæ de caussis ecclesiasticis latæ, canonibus adversantur, quem locum obtinere debeant. In eam rem extat Valentiniani III. & Marciani Constitutio edita anno CDLIV. à qua discedere non licet: *Omnes sanè pragmaticas sanctiones, quæ contra canones ecclesiasticos interventu gratiæ & ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare precipimus.* HOC suum propositum Marcianus per Iudices cognitores Synodo Chalcedonensi expressérat: quæ solitis acclamationibus justam sententiam excepit, & in eas voces erupit quæ Actione quarta Concilij continentur, ut nullæ Pragmaticæ leges adversùm Canones vim habeant, quemadmodum uberiùs dixi superiori capite octavo. Id tantùm monebo, Principum eam fuisse mentem, ut nihil sibi licere putarent in eos canones qui editi fuissent à Synodis Oecumenicis, & Edicto publicè recepti. Quare Theodorus Balsamo graviter refellit Græculorum illorum adulationem qui canones non esse servandos dicerent cùm legibus adversantur: quia, inquit ille, *canones ab Imperatoribus & à sanctis patribus editi & confirmati, tanquam divinæ scripturæ suscipiuntur; Leges autem à solis Imperatoribus aut editæ aut receptæ sunt; & propterea vim non obtinebunt adversùs divinas scripturas aut Canones.*

decernunt: De Episcoporum seu Metropolitani seu auctoritate provectione. Ivo ep. 181. *Dicunt institutiones legum Novellarum, quas commendat, & servat Romana Ecclesia.*

L. Privilegia 11. C. de Sacrosanct. Eccles.

Balsamo ad T. 1. ca. 1. Novocc. Photij: οἱ κανόνες παρὰ βασιλέων καὶ ἁγίων πατέρων ἐκτεθέντες καὶ ἐπικυρωθέντες ὡς νόμοι θεῖοι παραδέχονται· οἱ δὲ νόμοι παρὰ βασιλέων μόνον ἐκτεθέντες καὶ ἐπικυρωθέντες, εἰ μὴ τοῖς θείοις γράμμασι καὶ τοῖς κανόσιν ἁρμόζοιεν, οὐκ ἰσχύουσιν.

VII. Eadem est omnino sententia Friderici II. Imperatoris, cujus Constitutio extat inter Honorij III. epistolas; quam Romæ ipso die inaugurationis suæ edidit anno MCCXX. quæque relata est in Codice post Marciani legem. Etenim Fridericus irrita esse jubet omnia statuta & consuetudines quæ contra libertatem Ecclesiæ edita sunt adversùs canonicas & imperiales sanctiones, id est, adversùs canones qui ex Principum edicto aut consensu promulgati fuerint. Eodem tempore Honorius decretali epistola, excommunicatione percellendos statuit qui ea statuta & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem retinere, & juxta earum præscriptum judicare præsumpserint. Quæ verba lucem accipere debent è Constitutione Friderici; scilicet quatenus Ecclesiæ libertas contra canonicas & imperiales sanctiones oppugnabitur. Eodem pacto intelligendus est Nicolaus primus in epistola quam ad Concilium Silvanectense scripsit, cùm ait *Imperatorum leges non esse penitùs renuendas; sed evangelicis, apostolicis, atque canonicis Decretis,*

Extat etiam in Regiæ Compilatione Decretal. cap. 3. De Constitutionib.

Authent. Cass. C. de sacrosanct. Eccles. l. 1. epist. Hadrian. 483.

C. Novovit. de sentent. excomm.

Nicolaus ep. 11. relata à Gratian.

Decretis, quibus postponendæ sunt, nullum posse inferre præjudicium. De illis enim Decretis canonicis loqui censendus est quæ recepta fuerunt.

VIII. Cetertùm non pigebit hîc refricare quod supradicto capite octavo monui, nempe, leges quæ Canones infringunt, esse quidem nullas ipso jure, sed nec Pontifices nec Synodum Oecumenicam hoc sibi arrogasse ut eas Decretorum suorum auctoritate rescinderent; verùm id à Principibus exorasse. Id docuit Photius Tyri Episcopus suo exemplo, ipsáque Synodus Chalcedonensis, quæ rescriptum de metropoli Beryti datum adversùs canones, à Iudicibus rescindendum esse professa est. Sed præcipuè hanc reverentiam Principibus detulit Gregorius Magnus: qui legem à Mauritio latam, qua decernebatur ne militibus liceret monachismum amplecti, per omnes provincias, ut illi mandatum erat à Principe, publicavit, etsi Christianæ libertati contrariam existimaret. *Ego quidem*, inquit, *jussioni subjectus eandem legem per diversas partes transmitti feci. Et quia lex ipsa omnipotenti Deo minimè concordat, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis Dominis nuntiavi. Vtrobique ergo quæ debui exsolvi: quia & Imperatori obedientiam præbui, & pro Deo quod sensi minimè tacui.* Greg. l. 2. Reg. ep. 61.

Vexatus est iste locus variis eruditorum interpretationibus; quibus ne sit apud me locus, verborum simplicitas facit. Duo capita lex ista Mauritij continebat. Primum, ut ei qui publicis actionibus se immiscuisset, & reddendis rationibus esset obnoxius, liberum non esset Clero adscribi. Quod Gregorius amplectitur, nec excipit à non competente judice rem fuisse decretam. *Dominorum pietas sanxit*, inquit, *ut quisquis publicis administrationibus fuerit implicatus, ei ad officium ecclesiasticum venire non liceat. Quod valde laudavi, evidentissimè sciens quia qui habitum secularem deserens, ad ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult seculum, non relinquere.* Quod alienum esse videtur à regula superiùs proposita, ut hoc etiam obiter adnotetur; qua contendi non licere Principibus de ordinibus ecclesiasticis leges ferre suis auspiciis, sed tantùm in consequentiam Canonum, aut etiam regularum monasticarum, si de monachis agatur. Hîc autem Mauricius de Clericorum conditionibus decernit, non reluctante Pontifice. Sed observandum est, leges in hoc genere admitti, cùm in personam laïcorum conceptæ sunt, & eo proposito feruntur, ut Reipublicæ commodis consulatur; quemadmodum confirmari potest antiquiori exemplo. Vetuerat Imperator anno CCCLXI. ne officiales rationalium ad Clerum proveherentur. idémque de Curialibus præceperat Honorius anno CCCXCVIII. alioquin auctoritate Principis à Clero revocati, ad priorem conditionem retraherentur. Eam ob causam Innocentius I. hanc Curialium ordinationem vetuit post annum quadringentesimum. *Præterea*, inquit, *frequenter quidam ex fratribus nostris Curiales, vel quoslibet publicis functionibus occupatos, Clericos facere contendunt: quibus postea major tristitia, cùm de revocandis eis aliquid ab Imperatore præcipitur, quàm gratia nascitur de adscitis.* Infrà: *Sic certè in exemplum sollicitudo & tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus Imperatore præsente, cùm pro his sæpius rogaremus; quam ipse nobiscum positus cognovisti; quibus non solùm inferiores Clerici ex Curialibus, verùm etiam jam in sacerdotio constituti, ingens molestia, ut redderentur, imminebat.* Eo jure utebantur Imperatores temporibus Pelagj Papæ, ut patet ex fragmento epistolæ hujus Pontificis relato apud Gratianum. Quod ad Reges nostros manavit, secularibus ad clericatum non admissis, nisi cum jussione Regis, exceptis Clericorum liberis, ut docet Concilium Aurelianense primum. Eum morem Carolus Magnus lege Capitulari edita confirmavit. Qua de re dicetur alibi.

l. Officiales. 4. l. Si jure 12. C. de Ep. & Cleric.

Innoc. in Decretis c. 18. apud Grat. c. Præterea. D. 51.

Vide Seldenum in Notis ad Eadmer. pag. 195.

IX. Secundum caput legis Mauritianæ vetat ne illi qui publicas actiones egisset, aut *manu signatus* inter milites fuisset, in monasterio *converti* liceret. Quod Gregorius alienum omnino à Christiano Principe putat, in eo capite quod monachos respicit: quia via salutis plurimis occluditur, *qui nisi omnia reliquerint*, inquit ille, *salvari apud Deum nullatenus possunt.* Quare impensè rogat Imperatorem ut legem illam inflectat. Interim verò ab ea promulganda non destitit. Eum autem ordinem observavit quem Iustinianus præscribit in iis Constitutionibus quas ad Patriarchas dirigit, ut ipsi deinde ad Metropolitanos Episcopos promulgandas mittant; quemadmodum dicemus capite decimoquinto. Etenim ad undecim Metropolitanos Italiæ, Illyrici, & Græciæ, qui in Romano Patriarchatu constituti, Orientis Imperio parebant, legem Mauritij transmisit, nempe ad Thessalonicensem Episcopum Macedoniæ Metropolitam, ad Nicopolitanum Epiri, ad Corinthium Achiæ, ad Lariſſæum Hellados secundæ, ad Iustinianæum Illyrici occidentalis, ad Gortynensem Cretæ, ad Dyrachitanum alterius Epiri, ad Calaritanum Sardiniæ, ad Episcopos Siciliæ, ad

Mediolanenſem & Ravennatem in Italia. Sed adeo prudenter ea in parte ſe geſſit, ut Imperatoris juſſioni paruerit, & quæ decerent Epiſcopum peregerit. Etenim delegata auctoritate uſus, dum legem Metropolitanis mittit, eos hortatur ne in Clerum adſciſcant aut in monaſteriis ſuſcipiant eos qui actionibus publicis ſunt implicati, donec rationes reddiderint. Quod verò ad milites attinet qui *converti* cupiunt, docet non eſſe temerè ſuſcipiendos, ſed cum delectu. His verbis legem temperat, vel potiùs, quoad illam partem, ejus executionem ſuſpendit; eadem ſcilicet auctoritate uſus qua legem proponebat, nempe delegatione Principis; quæ delegatio, ſecundùm morem receptum, & legis inſcriptione & *epilogo* continebatur; ut videre eſt in Novella ſexta Iuſtiniani, & alibi. Fas enim erat Præfectis prætorio, ad quorum exemplum Edicta de rebus eccleſiaſticis mittebantur ad Patriarchas, leges novas ad ſe miſſas in aliquo capite temperare, aut ab executione abſtinere, donec quæ videbantur pro utilitate publica, relationibus ſuis ſuggeſſiſſent. Hoc ſtatuit Iuſtinianus Novella Conſtitutione; qua cavet, ne juſſiones Principis, quæ de rebus publicis eduntur, antea ratæ ſint, quàm Præfectis prætorio inſinuatæ ſint. *Omnino inſinuentur*, inquit, *& judicio excellentiæ tuæ mittantur in provinciam: ut quæ quidem ſacræ formæ ad detrimentum reipublicæ factæ non ſunt, hæ & ſuſcipiantur, conjiciantúrque in præceptiones, & ab excellentia tua mittantur in provincias, quatenus certo fini tradantur. Quæ verò ad detrimentum reipublicæ per obreptionem ſiunt; has quidem ſacras formas tua ſuſcipiat excellentia; non tamen prius quæ inibi ſunt repoſita faciat quàm ad nos relationem ea de re pertulerit; quò magis, ſi quid, ut poteſt fieri, ad detrimentum factum eſt Reipublicæ, id corrigamus.* Verba Novellæ integra protuli, ut unicuique conſtaret quam Gregorius Magnus in lege Mauritij temperanda auctoritatem adhibuit, jam ab ipſo Iuſtiniano Præfectis prætorio fuiſſe collatam; ne quis plenitudine apoſtolicæ poteſtatis ad Principum leges expungendas uſum fuiſſe Gregorium cum viris eruditiſſimis ſibi perſuadeat. Imò verò ita modeſtè ſe gerit, ut partem legis ſervandam præſcribat, partem verò ad mores qui antea recepti erant, revocet, idque gratum eſſe Principi reſcribat. Quod ille non aſſeruit, ac ſi jam certior factus eſſet de novo Mauritij conſilio; (ut quibuſdam viſum eſt ob perturbatum epiſtolarum ordinem in Regeſto Gregorij; cùm epiſtola ad Mauritium extet libro ſecundo, & epiſtola ad Metropolitanos libro ſeptimo) ſed quòd eodem tempore relatione ſua ſignificabat Imperatori quid agendum eſſet, eique temperamentum illud gratum omnino futurum exiſtimabat. *Quæ de re*, inquit, *etiam ſereniſſimus & Chriſtianiſſimus Imperator, mihi credite, omni modo placatur, & libenter eorum converſionem ſuſcipit quos in rationibus publicis implicatos non eſſe cognoſcit.* Obſervanda verò eſt cautio quam adhibuit in tradenda epiſtola; quam non à Reſponſali Romanæ Eccleſiæ publicè reddi, ſed à Theodoro Medico & familiari Principis amico ſecretè offerri voluerit.

X. Modeſtiæ & prudentiæ, qua uti oportet in componendis cum Principe, quæ ſuper eccleſiaſtica juriſdictione emergunt, controverſiis, aliud illuſtre exemplum ſuppeditat Gregorius. Occupata ab hoſtibus *Iſauriæ* civitate in provincia Epiri, Epiſcopus cum Clero in Corcyram inſulam conceſſerat, delatis Donati martyris reliquiis; & reſcriptum à Mauricio Principe impetrarat, quo Caſtrum Caſſiopi, & in eo poſita Eccleſia S. Ioannis, à Corcyritanæ Eccleſiæ diœceſi reciſa, Epiſcopo Iſauriæ tribuebatur. Sed, ut monet Gregorius, juſſio Mauricij, *quia contra leges & ſacros canones data fuerat, non habuit effectum:* quia nempe Alcyſonus Epiſcopus Corcyræ interceſſit executioni reſcripti, quo ſine cauſſæ cognitione ab antiqua poſſeſſione caſtri Caſſiopi dejiciebatur. Lis commiſſa eſt Nicopoleos Epiſcopo, qui jure metropolitico provinciam regebat, *innitente ſibi quoque principali juſſione, in qua ei hujus cauſſæ fuerat injuncta cognitio*, ut loquitur Gregorius. Metropolita litem addicit Corcyritano Epiſcopo. Sententiam confirmat Gregorius; ea tamen benignitate in peregrinum Epiſcopum Iſauriæ uſus, ut donec pax redintegrata eſſet in civitate Iſauriæ, precariò caſtrum Caſſiopi retinere poſſet. Tamen inter ipſa Phocæ Imperatoris exordia, per ſubreptionem ab eo elicitum reſcriptum fuit, quo Caſſiopi poſſeſſio Epiſcopo Iſauriæ confirmatur. Quid faceret Gregorius, qui canones infractos, judicium redditum à Metropolita & à ſede apoſtolica reſcripto Principis everſum videret? Bonifacio Diacono Reſponſali ſuo, in urbe regia degenti, dat in mandatis ut Phocæ rei geſtæ ordinem ſuggerat, *atque id agere ſtudeat, ut cum ejus juſſione, noſtra illic ſententia tranſmittatur*, inquit ille, *quatenus & ſerenitati ipſius, ſicut dignum eſt, reſervaſſe & rationabiliter correxiſſe quæ malè præſumpta ſunt videamur. Qua in re omnino dando opera eſt ut, ſi fieri poteſt, etiam juſſionem ſuam ipſe tribuat,*

Vide ſecundam Præfationem Maſcæ §. 5.

Greg. l. 7. ep. 11.

Nov. 152. *Ne ſacræ formæ &c.*

Ὅτι δὲ μὴ πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου καὶ συμφορὰν γένηται, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ δημοσίου τὸ ὄφελος τυγχάνῃ τοῖς παρ' ἡμῶν δεύτερον τυπωθεῖσι, μὴ πρότερον ἐπὶ τὰς ἐκείνων ἐκβῆναι, πρίν τι πρὸς ταῦτα εἰς ἡμᾶς ἀπαντήσαι, εἴτε ἀρέσκει, εἴτε μή, ὡς ἔπος, πρὸς βλάβην τοῦ δημοσίου γέγονεν, ἢ τοὐναντίον ἐφάνη.

Vide Baronium Tom. 8. an. 593. §. 21.

M. A. de Dom. l. 6. de Rep. c. 4.

Greg. l. 1. ep. 64.

De Reſponſalibus vide ll. 2. ep. 29.

Greg. l. 11. Reg. ep. 2. &c.

in qua ea quæ à nobis definita sunt servari præcipiat. Nam hoc facto omnis de cetero surreptionis locus obstruitur. Egregiè utrumque exsequitur; injuriam illatam ab Episcopo Isauriæ vult coërcere, & quæ ab eo malè præsumpta sunt corrigere; sed rescripti abolitionem Principi servavit, ut par erat & dignum; suámque sententiam altero rescripto Principis muniri curavit. Spes non destituit Gregorium; qui statim post datas priores literas, dissidium partium composuit.

Eadem modestia se gesserat Pelagius erga Childebertum Regem; qui jusserat Sapaudo Arelatensi ut inferioris Episcopi examen subiret. Hoc alienum ab ecclesiastica lege & à ratione cùm dixisset Pontifex, subjungit: *Pro quibus Christianitatis vestræ confidentia freti, paterno studio postulamus ut si quid tale factum est, congrua satisfactione celeriter amputetur, nec ullum sui exemplum in perturbatione Ecclesiarum, quas vobis Deus credidit, relinquere concedatur. Et in hujusmodi caussis sollicitam vos in reliquo decet adhibere cautelam ne quid contra ecclesiasticas regulas petentibus concedatis.* In eandem sententiam extant epistolæ Gallicanorum Episcoporum ad suos Reges in alia specie, quæ relatæ sunt capite nono §. IV. & V. hujus libri.

CAPVT XII.

Synopsis.

I. Tuitio Ecclesiæ eiúsque Decretorum, Regibus Francorum in regno competit. Initium illius juris repetendum à Clodoveo, qui Defensor Fidei *dictus à Remigio. Ejus in rebus canonicis potestas.*

II. Defensores Ecclesiæ dicti Reges secundæ dynastiæ à Concilio Parisiensi, & Aquisgranensi. A Christo tuendam susceperunt Ecclesiam, eiúsque disciplinam, ut docent ea Concilia, ex Isidoro, & Fulgentio.

III. Effectus Tuitionis erat, Confirmatio canonum. Cur eam ab Imperatoribus Synodi Oecumenicæ postulaverint, non autem à Regibus Francorum. A Regum nostrorum sollicitudine pendet ecclesiasticorum ordinum integritas, è Pelagio. Præsidium Childeberti implorat Gregorius M. ad statutorum suorum executionem.

IV. Non solùm manu regia, sed etiam legibus latis canonum executioni prospiciebant; ut Clotarius Rex, Pippinus & Carlomannus Duces Francorum. Et præ ceteris, Carolus Magnus. Capitulari Aquisgranensi Episcopos officij monet, transcriptis verbis canonum, quibus legis robur addit. Ita se monitorem præstat ut emendet, exemplo Iosiæ Regis.

V. Hoc Capitulare transcriptum est à Lothario Imp. in Edictum suum, quo multam irrogat iis qui leges illas infringunt. Leo IV. spondet se Capitula illa observaturum. Leo I. legibus à Marciano latis in præsidium legum ecclesiasticarum se subjecit. Capitularia Regum nostrorum accepta Ecclesiæ Gallicanæ. Explicata Synodus Meldensis.

VI. Non solùm antiquos canones, sed etiam nova Decreta Romanæ sedis, legibus suis tuebantur Reges. Quod probatur duobus exemplis. Unum respicit Presbyteros suspectos, sed canonicè non convictos. Consulitur Leo III. à Carolo M. Ejus responsio in Conventu Regni expensa, & de consensu Episcoporum & Procerum, Edicto regio confirmata. In quo versaretur hæc difficultas, explicatur. Presbyteri suspecti, purgati jurejurando.

VII. Alterum exemplum respicit Chorepiscopos. Dubitatum de ordinationibus Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum, quas illi peragerant, & de ceteris quibusdam capitibus. Consultus Leo III. à Carolo M. respondet omnia esse irrita, damnandos Chorepiscopos, & trudendos in exilium. Responsum Leonis in synodo probatum, & regio Edicto confirmatum; exceptis pœnis, quas Episcopi molliverunt. Explicata hæc clausula, Permittente Apostolico.

VIII. Reges tertiæ dynastiæ ad Tuitionem libertatis ecclesiasticæ à Deo designati dicuntur à Gregorio IX. Legibus munierunt ecclesiasticam disciplinam. B. Ludovicus Edicto Canonum executioni consulit. Eúmque secuti Reges à Carolo V. usque ad hanc ætatem.

IX. De altero hujus Tuitionis effectu dicetur libro quarto. Necessitas Concordiæ Sacerdotij cum Imperio probatur è Gregorio secundo, Septima Synodo, Ecloga Leonis, Damiano, Arnulfo, Bernardo, & auctore anonymo.

I. QVAM Principibus ex jure divino & ex universalis Ecclesiæ praxi asseruimus, Ecclesiæ ejúsque Decretorum Tuitionem, Regibus Francorum à Gallicanæ Ecclesiæ Episcopis vindicata est. Huic Patrocinio regiam Francorum dignitatem devovit Clodoveus, cùm sacro baptismo tinctus solennem fidei professionem emisit; ita tamen ut manumissus à servitute peccati, & gratiæ vindicta in libertatem Christi assertus, à regni libertate non exciderit, sed eam ad Ecclesiæ Libertatem fovendam æterno fœdere conjunxerit. Pagani & Arriani Occidentem miserè lacerabant, & variæ per Orientem hæreses latè grassabantur, cùm divini numinis benignitas laboranti Ecclesiæ prospexit, procurato Libertatis Christianæ acerrimo vindice Clodoveo: qui repudiato idolorum cultu, & Arriana hæresi calcata, quæ Aquitaniam, Hispanias, & Italiam imperio tenebat, se catholicæ Ecclesiæ partibus addixit, eique arbitrio suo & delectu veræ fidei victoriam peperit. Vnde non dubitavit Avitus de hoc religionis triumpho, invictissimo Clodoveo literis suis gratulari. *Invenit quippe tempori* Avitus ep. 41.
nostro, inquit, *arbitrum quendam divina provisio. Dum vobis eligitis, omnibus judicatis. Vestra fides, nostra victoria est.* Itaque statim assecutus est *Defensoris fidei* nomen, quod regno suo felicibus auspiciis adscriptum in posteros transmisit, meliori fato

ab iis retinendum quàm Pontificis Maximi quondam titulus ab Imperatoribus Romanis conservatus fuerit, quem unà cum Imperio adipiscebantur, donec Gratiani pietas superstitionem profanæ vocis exosa, pontificium amictum & Pontificis appellationem constanter repulit. Existimabit fortè aliquis hoc à me datum summæ Clodovei pietati, & glorioſiſſimis triumphis quos de hæresi devicta reportavit, ut Defensorem fidei scholastico more nuncupaverim. Sed velim intelligat id arbitratu meo à me factum non esse; quin potiùs id è verbis Remigij Episcopi Remensis, qui salutaribus aquis Regem lustraverat, à me petitum. Claudium, alienæ parœciæ hominem, in Presbyterum ordinaverat Remigius, *Præcellentiſſimi Regis teſtimonio, qui erat non ſolùm prædicator fidei catholicæ, ſed Defenſor*, inquit ille in epistola ad Episcopos. Conquerebantur illi de vitiosa ordinatione contra canones à Remigio tentata. Sed excipit iste de Regis jussu, cujus arbitrium in disciplinæ ecclesiasticæ dispositione magni momenti esse debeat. *Scribitis, canonicum non esse quod juſſit. Summo fungamini ſacerdotio. Regionum Præſul, cuſtos patriæ, gentium triumphator injunxit.* Sanè videtur his verbis ad Constantinum respexisse, qui Κοινὸς Ἐπίσκοπος ab Eusebio dicitur; ut *Regionum Præſul* vocatur Clodoveus à Remigio.

II. In secundam Regum dynastiam Defensoris Ecclesiæ titulus transfusus est, ut docet Concilium Parisiense anno DCCCXXIX. quod regalis ministerij præcipuam partem in eo constituit ut Rex sit *Defenſor Eccleſiarum;* laudátque locum Isidori Hispalensis, qui extat apud Gratianum, his verbis: *Principes ſeculi nonnunquam intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniant. Ceterùm intra Eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi ut quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ ſermonem, poteſtas hoc imperet per diſciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cæleſte regnum proficit; ut qui intra Eccleſiam poſiti contra fidem & diſciplinam Eccleſiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsámque diſciplinam, quam Eccleſiæ utilitas exercere non prævalet, cervicibus ſuperborum poteſtas principalis imponat, & ut venerationem mereatur, poteſtas impertiat. Cognoſcant Principes ſeculi Deo debere ſe reddere rationem propter Eccleſiam, quam à Chriſto tuendam ſuſcipiunt. Nam ſive augeatur pax & diſciplina Eccleſiæ per fideles Principes, ſive ſolvatur; ille ab eis rationem exiget, qui eorum poteſtati ſuam Eccleſiam credidit.* Eundem locum profert Concilium Aquisgranense habitum anno octingentesimo trigesimo sexto, ut doceat Principem tuendæ Ecclesiæ causa constitutum. Quod etiam probat è Fulgentio, qui Principem officij sui commonefaciendo ait: *Præ omnibus ita ſe ſanctæ matris Eccleſiæ catholicæ meminerit filium, ut ejus paci atque tranquillitati per univerſum mundum, ſuum prodeſſe faciat principatum. Magis enim Chriſtianum regitur ac propagatur imperium, dum eccleſiaſtico ſtatui per omnem terram conſulitur, quàm cùm in parte quacunque terrarum pro temporali ſecuritate pugnatur.*

III. Tuitionis effectus in Gallia idem erat planè cum eo quem in Romano Imperio viguisse diximus, scilicet ut Canones & Decreta à Regibus confirmarentur. In eo tamen discrimen intercedebat, quòd Synodi Oecumenicæ, cùm à Principibus Romanis cogerentur, eorum opem ad exequendas definitiones suas implorabant; Regum potestate non interpellata. Quod mirandum non est, cùm etsi regnum Francorum in Galliis ineunte seculo quinto emerserit, Reges tamen nonnisi desinente seculo Christianæ fidei nomen dederint. Iis verò temporibus omnes Canones Decretáque Pontificum, quorum usus in judiciis ecclesiasticis receptus est, per Gallias promulgata, & synodorum Gallicanæ Diœceseos consensione admissa erant. Quod autem veteribus canonibus ad accuratum disciplinæ ecclesiasticæ usum deesse videbatur, Concilia Gallicanorum Episcoporum auctoritate sua supplebant. Ea verò Concilia à Regibus nostris indicebantur; qui res definitas postquam judicio suo probassent, Edictis confirmabant, ut faciliùs executioni traderentur; ita ut in provinciis regni eodem jure omnino Reges nostri potirentur, quo Principes Romani olim in universo imperio fruebantur. Qua de re copiosè Tomo secundo, ubi Dissertationem de Conciliis Gallicanæ Diœceseos edemus.

Ceterùm Romani Pontifices Ecclesiæ tranquillitatem à Regum nostrorum sollicitudine pendere, illis Ecclesias à Deo creditas, eorúmque studio commissam esse ecclesiasticorum ordinum integritatem, non inficiati sunt. Pelagius Childebertum Regem ex eo capite debita laude prosequitur. *Cùm celſitudini veſtræ*, inquit, *multa dona miſericordia divina contulerit, pro amore tamen quem Eccleſiæ ejus ſinceriter exhibetis, fecit vos multis regnantibus clariores; quoniam inter alias regni veſtri curas pro tranquillitate ſanctæ Eccleſiæ præcipuam ſollicitudinem vos certum eſt exhibere.* Infrà: *Non aliter Deo noſtro rectè poteſt regalis devotio famulari, niſi providentiâ ejus eccleſiaſticorum ordinum ſer-*

Zosimus.

Remig. ep. ad Heraclium, Leonem, & Theod. Epiſc.

Vide ſuprà hoc lib. cap. 10. §. 7.

Concil. Paris. l. 2. c. 2. Additio 2. c. 22.

Isidorus de ſummo bono cap. 53. apud Gratianum 23. q. 5. c. *Principes.*

Conc. Aquisgr. capit. 3. can. 2.

Vide Balsamonem ad librum Agathonis de Jud. ſuperſtit. cap. 1.

Vide ergo librum VI.

Pelag. ep. ad Childebert. an. 557. *In perturbationem Eccleſiarum, quas vobis Deus credidit.*

vetur integritas. Gregorius Magnus præsidium Childeberti Regis advocat, ut quæ ad restaurationem ecclesiasticæ disciplinæ Virgilio Episcopo Arelatensi exequenda commiserat, amotis impedimentis effectum fortiantur. *Salutantes*, inquit, *excellentiam vestram paternæ caritatis affectu, petimus ut cuncta quæ suprascripto fratri & coepiscopo nostro fieri servarique mandavimus, favoris vestri præsidio compleantur, nec cujusquam ea aliquo modo elatione aut superbia convelli permittatis.* Mox: *Oportet ergo ut hoc nobis vicariè rependatur, & sicut nos vestram implere non distulimus voluntatem, & vos propter Deum & B. Petrum Apostolorum principem nostra faciatis in omnibus servari statuta; quatenus excellentiæ vestræ laudabilis & Deo placita se circumquaque tendat opinio.*

Greg. l. 4. ep. 53. anno 595.

IV. Non solùm verò facti executione, sed legum suarum auctoritate, legum ecclesiasticarum executioni imminebant; ut patet ex Edicto Clotarij Regis, & Decreto Pippini Ducis Francorum, qui canones antiquos toto regno promulgari jussit. Quin etiam ad exemplum Iustiniani easdem regulas suis verbis Reges præscribebant quæ à Canonibus antiquis erant præstitutæ, conceptis verbis hoc se à Canonibus trahere testati. *Decrevimus juxta sanctorum canones*, inquit Carolomānus Dux & Princeps in Synodo Liptinensi habita anno septingentesimo quadragesimo tertio. Præ ceteris verò in restitutione collapsæ disciplinæ laboravit Carolus M. Rex Francorū, non solùm synodorum ope, quas in eam rem frequentes collegit, sed etiam Edictis suis de Consilij sui sententia promulgatis. Insigne est Capitulare ab eo Principe anno DCCLXXXIX. in Palatio Aquensi constitutum, quod inde *Aquisgranense* dicitur; quo Episcopos, Presbyteros, & Laïcos officij sui admonet, verbis ipsis Canonum & Decretorum transcriptis. Quo in opere id studium adhibuit, ut lemmate sententiam canonis comprehenderet, simúlque significaret ad quos regula dirigeretur, his verbis solennibus: *Episcopis, Sacerdotibus, Monachis, Omnibus.* Hoc Edictum latum est, non ex synodi alicujus, sed ex Consilij seu Placiti sententia; quod conflatum erat ex Episcopis & Proceribus, ut docet Hincmarus. Propositum suum illud esse docet Princeps, ut *Devoti sanctæ Dei Ecclesiæ Defensoris, humilísque Adjutoris*, qualem se inscribit, partes studiosè præstet, suámque diligentiam Episcoporum studio adjungat, quò paternæ & canonicæ sanctiones non convellantur. Duo ergo in eam rem præstat; Capita quædam è Canonibus excerpit, quorum executionem urget; Et Legatos suos mittit, qui regia auctoritate quæ fuerint corrigenda, unà cum Episcopis corrigant. De hoc articulo dicemus libro quarto. Quod attinet ad primum; ea modestia se gerit, ut Episcopos roget, monitoris officium sibi vindicando; ita tamen ut se Regem esse meminerit, & monitioni adjunctam correctionem doceat, exemplo Iosiæ Regis. *Sed & aliqua capitula ex canonicis institutionibus, quæ magis vobis necessaria videbantur, subjunximus. Ne aliquis, quæso, hujus pietatis admonitionem esse præsumptiosam judicet, qua nos errata corrigere, superflua abscindere, recta coarctare studuimus; sed magis benevolo caritatis animo suscipiat. Nam legimus in Regnorum libris, quomodo sanctus Iosias regnum sibi à Deo datum circumeundo, corrigendo, admonendo, ad cultum veri Dei studuit revocare. Non ut me ejus sanctitati æquiparabilem faciam; sed quòd nobis sint ubique sanctorum semper exempla sequenda.* Sub finem Capitularis, *Injungendi* voce utitur, cùm Episcopos monet ut prædicationibus suis fideles populos à patrandis sceleribus revocent. Hoc Capitulare per LXXXII. capita expansum ea præcipuè complectitur quæ ordinationes, excommunicationes, munera Episcoporum & Clericorum, ordinem judiciorum, & reliquam ecclesiasticam disciplinam respiciunt, ita ut breviarium aliquod Iuris Canonici dici possit.

Edictum Clotarij I. an. 615. *Definimus ut quæcunque statuta in ecclesiasticis conservantur; & quod per tempora ex hoc præterissum, vel deinceps perpetualiter observetur.* Canone 1. Concil. Suession. an. 744.

Quapropter placuit nobis vestram rogare solertiam, ô Pastores Ecclesiarum Christi.

Capitularis Aquisgran. utilitas.

V. Hoc Edictum transcriptum est libro primo Capitularium; idque deinde Lotharius Imperator, filius Ludovici Pij, in Constitutionem suam retulit, quæ *Capitulare Lotharij* dicitur. quò plurima alia capita ad constituendam regni Italiæ politiam & Ecclesiæ disciplinam pertinent, è Capitulis Caroli & Ludovici excepta. Huic Capitulari Lotharius sanctionem suam addidit, his verbis: *Placuit nobis ut hæc capitula, quæ excerpsimus de Capitulis sanctæ memoriæ avi nostri Caroli ac Domini nostri Ludovici Imperatoris, ab omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ seu nostris fidelibus in regno Italiæ consistentibus pro Lege teneantur & conserventur; & quicunque hujus Capitularis contemptor extiterit, sexaginta solidis componat, sicut in Capitulis prædicti avi Domini nostri.* Ceterùm si quis dubitet an hæ Principum Constitutiones gratæ fuerint Pontificibus Romanis, consulat fragmentum epistolæ Leonis IV. Papæ ad Lotharium, qua spondet se *Capitula illa & præcepta Lotharij ejúsque prædecessorum in omnibus* observaturum. Neque est quòd aliquis sibi persuadeat insolitam esse sponsionem Leonis IV. de servandis legibus à Principe latis ad præsidium legum ecclesiasticarum, præsertim cùm Leonis I. professio successori-

Capitulare Lotharij editum à Goldasto.

Capit. Aquisgran. in Præfat. *Consideravi una cum Sacerdotibus & Consiliariis nostris.*

Hincmar. ep. 3. c. 31. 33.

C. *De Capitulis.* Dist. 10. apud Gratianum.

Leoep. 78. bus ſuis præiverit. Is enim ad Leonem Auguſtum his verbis utitur: *Si quæ deſtruxi, hæc ædifico, prævaricatorem me conſtituo, & eis me ultionum conditionibus ſubdo, quas non ſolùm auctoritas beatæ memoriæ Principis Martiani, ſed etiam ego mea conſenſione firmavi.* Dubitandum etiam non eſt quin gratiſſimæ fuerint Eccleſiæ Gallicanæ Conſtitutiones eccleſiaſticæ à Carolo & à Ludovico conditæ, cùm ex Epiſcoporum & Optimatum regni conſilio latæ fuerint & in unum poſtea Corpus redactæ ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Levita, qui libros Capitularium collegerunt, quos in ſynodis poſterioribus laudatos videmus. Sed illuſtrius teſtimonium proferri non poteſt quàm Synodi Meldenſis habitæ anno DCCCXLV. quæ à Carolo Calvo Rege Francorum poſtulat ut Capitula illa per Gallias obſervari præcipiat. Hujus ſynodi verba ad Capitulare Lotharij pertinere putavit Illuſtriſſimus Annalium conditor, ac ſi promulgatum fuiſſet Epiſcoporum illorum præcepto. Sed ſynodus Meldenſis ad Gallias pertinet, precibúſque tantùm à Carolo contendit ut leges à Principibus latas de rebus eccleſiaſticis ipſe novo Edicto cuſtodiri præcipiat. At verò Capitulare Lotharij in Italia promulgatum eſt, ubi Lotharius imperabat; ad quem ſynodi Meldenſis preces non pertinebant.

Syn. Meldenſis c. 78. *Vt Capitula eccleſiaſtica à Domno Carolo Magno Imperatore necnon & à Domno Ludovico Pio Auguſto promulgata, ubique obſervari præcipiantur, ſicut & legalia eſſe noſcantur.*

VI. Non ſolùm autem antiquis Canonibus & Decretis apoſtolicæ ſedis Tuitionem ſuam Reges præſtabant, ſed etiam novis Romanorum Pontificum conſtitutis. Cujus moris expreſſa ſuperſunt veſtigia in Capitularium libris. Vnum Preſbyteros ſuſpectos reſpicit; Alterum, Chorepiſcopos. De Preſbyteris reis, vehementi criminum ſuſpicione laborantibus, ſed plena probatione non convictis, à temporibus Pippini Regis, per plures annos vexatiſſima in ſynodis Gallicanis quæſtio voluebatur, quæ necdum judicio aliquo definita erat; adeo ut in ſynodo plenaria Francofordienſi accuſatio hujus generis adversùs Preſbyterum inſtituta, non Epiſcopo aut Concilio Provinciali, ſed univerſali Galliarum ſynodo committatur. Tandem Carolo Magno viſum, jus iſtud controverſum componere. Eapropter conſuetudinem ſecutus majorum, qui majores cauſſas ad ſedem apoſtolicam referebant, ut rebus dubiis certa forma præſtitueretur, aliquot Epiſcopis legationem injunxit, qui Romam hac de re Leonem III. conſulturi adirent. Interim Epiſcopos & regni proceres hujus legationis certiores reddit, monétque ut invicem de hoc negotio conferant, quò matu-

Capit. L. 5. Tit. 33. *Vas interdum vitioſſim tractate arrenſius quid de his veluſtum conſtituendum ſit à ſanctis*

riùs his difficultatibus unà cum illis & ſanctis Patris inſtitutionibus ad amovendas populi offenſiones proſpicere poſſit. Summus Pontifex Conſultatione in Synodo Romana diſcuſſa, reſpondit quæ ſibi æquiora videbantur. Ejus Decretum in Conventu Generali Epiſcoporum & Procerum expenditur; ex eorúmque ſententia & conſenſu, Conſtitutio ſub Regis nomine fertur, quæ modum harum litium finiendarum præſcribit. Vnde patet Summi Pontificis decretum in negotio canonico, à Rege, præſidio legis regiæ de conſenſu Eccleſiæ Gallicanæ latæ, munitum fuiſſe, ut res à Romano Pontifice conſtitutæ traderentur executioni ſub nomine Principis juxta præſcripta illa decernentis. Si quis autem & illud ſcire cupiat, quid in hac controverſia definitum fuerit, ex Edicti lectione conſtabit. Decretum ergo fuit, Preſbyterum canonicæ pœnæ ſubdendum, ſi ab accuſatore & teſtibus, quos leges & canones ad accuſationem & teſtimonium admittant, reus peractus fuerit. Sin probationem accuſator implere non poſſit, juxta Canones negotium finiendum. Attamen ſi vehementi ſuſpicione reus urgeretur apud plebem, criminis infamiam amoliendam ſacramento ad Evangelia præſtando, & adhibitis tribus, quinque, vel ſeptem Preſbyteris, ejus integritatis aſtipulatoribus, ad exemplum Papæ Leonis, vel etiam aliquot aliis probatæ & laudabilis famæ viris, qui accuſati innocentiam teſtentur, ſi ad tumultum populi ſedandum id Epiſcopo viſum fuerit. Hujus judicij ordinem Hincmarus copioſè ediſſerit, docétque utplurimum perplexas iſtas accuſationes ex familiaritate probroſarum mulierum, vel etiam ex conſortio extranearum intra domum admiſſarum, profectas eſſe; quæ canonibus vetita, pœnam dejectionis Preſbyteris, qui regulas violaſſent, irrogabant, etſi nullius alterius probri inſimulati eſſent. Videbitur ſtatim alicui criminis probatio eſſe in promptu, cùm accuſator non aſtringatur ad ea docenda quæ in tenebris patrari ſolent. Attamen multis difficultatibus implicata erat hujus accuſationis ſeries, quæ inſtruenda erat ab accuſatore & à ſeptem teſtibus, quos leges & canones admitterent: qui ſi aut numero aut conditionibus à lege præſcriptis deſtituerentur, arbitrio Epiſcoporum mulctabantur, & pudoris periculum ſubibant. Hoc tamen ſuſpicionem à populo ſemel conceptam non levabat; quæ jurejurando Preſbyteri accuſati, & ſex aliorum Sacerdotum, purgabatur. Sed de his aliàs in Diſſertatione de canonicis judiciis Clericorum

prædictu ſanct. Patrum inſtitutionibus, ut numerus eſſet populi. Cap. L. 1. c. 14. *Conſultus Domnus & Pater noſter Leonis Apoſtolicus, cæterorumque Romanæ Eccleſiæ Epiſcoporum, & reliquorum Sacerdotum, ſive Orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorum ſanctorum Epiſcoporum & Sacerdotum, necnon & noſtrorum Epiſcoporum omnium, cæterorumque Sacerdotum & Levitarum, auctoritate & conſenſu, atque reliquorum fidelium, & cuncti ordinis Conſiliariorum noſtrorum conſultu ſtatuit.*

Hincmarus ep. 7. *editionis Magontinæ.*

VII. Alterum exemplum fovendorum per Edicta regia Romanæ sedis Decretorum petitur à Chorepiscoporum negotio. Sæpe in conventibus & synodis regni controversum fuerat, an ordinationes Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum à Chorepiscopis celebratæ, Confirmationes baptizatis tributæ, Ecclesiarum & Virginum benedictiones ab iis tentatæ, vitiosæ essent, an canonicæ. Carolus M. in re tam seria & ambigua sedem apostolicam consulendam esse decrevit; & inter cetera Arnonis Archiepiscopi ad Leonem III. delegati mandata, hoc etiam caput adjunxit. Respondit Pontifex, per canones liberum non esse Chorepiscopis ullam muneris episcopalis partem attingere, atque adeo quidquid ab iis præsumptum fuerat in ordinationibus & benedictionibus, vitiosum esse & penitùs irritum; decrevítque damnandos, id est, deponendos, Chorepiscopos, & plectendos exilio, húncque gradum esse delendum. Post reditum Arnonis, Conventum generalem regni Ratisbonæ Imperator cogit, ut rebus à Romano Pontifice secundùm canones judicatis, consensus adhiberetur. Responsum Leonis in synodo probatum fuit, & regio Edicto confirmatum. Sed temperata fuit jurisdictio, in pœnis à Leone adversùs Chorepiscopos decretis, atque ab eorum dejectione & exilio cessatum; quamvis in Presbyterorum gradum redacti sint, juxta canones. Quæ omnia grata futura Summo Pontifici sibi persuaserunt. *Prædictos autem Chorepiscopos omnes præcepit Leo damnare, & in exilio detrudi. Ista verò omnes, maximè regni nobis à Deo commissi Episcopi, cum eodem Arnone, permittente præfato Apostolico, mitiùs tractantes, jamdictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt.* Verba illa, *Permittente Apostolico*, formulam redolent qua magistratus utebantur, cùm rescriptorum principalium tristitiam molliebant, quáque usus est Gregorius Magnus, cùm legem Mauritij de militibus ad monachismum properantibus temperavit. *Nam his placatur Imperator*, inquit ille in epistola ad Metropolitas. Quod nos hodie, *cum bona venia, aut sub beneplacito Pontificis*, fieri dicimus. In hoc negotio observandum est quod suprà monui, Decretum Papæ, & Definitionem Synodi, Edicto Regio, Caroli nomine concepto, promulgata fuisse; quamvis de re omnino spirituali, id est, de ordinationibus & benedictionibus ageretur. Sed de Chorepiscopis dicemus capite sequenti.

Capit. l. 7. Tit. 128. *Placuit, sicut Leoni Papæ & omnium Episcoporum nostrorum atque reliquorum fidelium generali & synodali consilio decrevimus, ut nullus Chorepiscopus &c.* Capitul. l. 7. c. 187.

VIII. Tertiam Regum nostrorum dynastiam laus illa Tuendæ Ecclesiæ non deseruit; quin potiùs novis præsidiis collatis id promeruit ut à Gregorio IX. regnum Francorum ad Tuitionem fidei & libertatis ecclesiasticæ à divino numine designatum esse dicatur. Non solùm autem armis, sed etiam legibus disciplinam muniebant, cùm ea tempora incidissent quæ regiam manum expectabant. Quo in genere eximia est S. Ludovici Christianissimi Regis Constitutio: qui vix officio suo erga Ecclesiam satisfactum putavit, tot bellis labore maximo immaníque dispendio adversùs Muhammedanam perfidiam in Oriente gestis, nisi hoc etiam Edicto suam pietatem cumulasset. Ea lege decernit ut Episcopis & Patronis sua jura pleniss imè serventur, & ut beneficia atque officia ecclesiastica regni, secundùm præscripta Iuris Communis & Conciliorum, atque instituta veterum Patrum, conferantur, nullúsque Curiæ Romanæ supersit locus exigendæ pecuniæ ab Ecclesia Gallicana, Libertatésque & Privilegia à Regibus Francorum Ecclesiis collata intemerata maneant. Tum magistratibus regni dat in mandatis ut hujus Edicti executioni & custodiæ invigilent, pœnis à contumacibus exactis. Ceterùm præfatio Edicti hìc inserenda mihi videtur, quòd majestatem quandam pietatémque Christianam simul præ se ferat, iisque verbis concepta sit, quibus antiqui Romani Imperatores in simili negotio utebantur: *Ludovicus Dei gratia Francorum Rex, ad perpetuam rei memoriam. Pro salubri ac tranquillo statu Ecclesiæ regni nostri, necnon pro divini cultus augmento, & Christi fidelium animarum salute, útque gratiam & auxilium omnipotentis Dei, cujus soli ditioni atque protectioni regnum nostrum semper subjectum extitit, & nunc esse volumus, consequi valeamus, quæ sequuntur, hoc Edicto consultissimo in perpetuum valituro statuimus & ordinamus.*

Vide l. 1. c. 12. §. 8.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

CVM illustrissimus Archiepiscopus suprà cap. x. §. iv. hujus libri adnotaverit jus gladij Regibus à Deo mandatum esse ad tuendam Ecclesiam, Defensorísque Ecclesiæ titulum ob hoc promeritos esse Reges nostros §. 2. & 3. hujus capitis observaverit, quorum regnum Gregorius IX. ad Tuitionem fidei & libertatis ecclesiasticæ à divino numine designatum esse dicit, visum est eam observationem firmare auctoritate Ludovici VII. Regis Franciæ, cujus præclara in eam rem verba extant in literis ejus datis Parisiis anno MCLXXI. quibus auctoritatem suam adhibet ad vindicandum in libertatem Episcopum Anicíensem, qui potentia Vicecomitis Podomniacensis opprimebatur. *Ludovicus Dei gratia Fran-*

corum Rex, omnibus in perpetuum. Digna vox est majestate regnantis, Dei servum & Ecclesiæ Defensorem se Principem profiteri. Adeo de divinæ promissionis & clementiæ culmine nostra pendet auctoritas, ut ad honorem, laudem, & gloriam ipsius & opera nostra & ipsorum intentionem operum referamus. Inde est quòd commissum à Deo nobis gladium & in defensionem Ecclesiarum & in oppressionem debemus ac volumus exercere tyrannorum. Literæ illæ extant integræ in archivo Episcopi Aniciensis, unde illas describi curaverat Marca; eóque loco uti decreverat in secunda editione hujus operis. Ejus itaque consilium sequi placuit. Sed & illud admonendum est, præfationem harum literarum Regis Ludovici, imitationem esse Rescripti Impp. Theodosij & Valentiniani dati ad Volusianum Præfectum prætorio, *l. 4. c. de legib. & constitut. Princip.*

Exemplum B. Ludovici secuti ejus nepotes Philippi, Carolus V. VI. VII. disciplinam jam tum ferè collapsam regiis constitutionibus non solùm muniverunt, sed etiam in plurimis articulis restaurarunt. In eo etiam genere extant quamplurimæ Francisci I. Henrici II. Caroli IX. Henrici III. & IV. & Ludovici XIII. Augustissimi Principis constitutiones; quæ juxta canones Conciliorum, & Decreta Romanorum Pontificum, Consuetudinésque in regno receptas, jure Patrocinij, disciplinæ ecclesiasticæ prospiciunt.

Enimvero non solùm constitutionibus generalibus editis disciplinam Reges nostri semper foverunt, sed etiam rescriptis specialibus nova Romanæ Curiæ rescripta muniverunt; quemadmodum de Carolo Magno superiùs adnotatum est. Hic usus manavit in posteros, locúmque habuit in ipsis tertiæ regum dynastiæ primordiis. Quod docemur testimonio Eadmeri, qui consuetudines quasdam describens, quas Willelmus Dux Normanniæ in Angliam à se subactam è Normannia transtulit, hanc quoque inter ceteras recenset, scilicet Principem illum inhibuisse ne Romanæ Curiæ rescripta susciperentur antè quàm sibi porrecta fuissent: *Non ergo pati volebat quemquam in omni dominatione sua constitutum, Romanæ urbis Pontificem pro Apostolico, nisi se jubente, recipere*, (id est, antè quàm ipse certior factus esset de novi Pontificis electione) *aut ejus literas, si primitus sibi ostensæ non fuissent, nullo pacto suscipere.* Per aliquot secula intermissum hujusmodi usum; constitutionibus à ducentis abhinc annis promulgatis, Principes nostri restaurarunt; ita ut Bullarum executio impediretur, nisi priùs à Iudicibus delegatis vel à supremis regni Curiis ex Regis mandato inquisitum esset an per illas aliquid Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contrarium induceretur. Quod in Germania quoque observari notum est.

Vide Eadmerum lib. 1. p. 113. & Notas ic. Seldeni p. 163.

Eadmerus Historiæ Novorum l. 1. *Usus ergo atque leges, quas patres sui & ipse in Normannia habere solebant, in Anglia servare volens,*

Tom. 11. Lib. Eccl. Gall. c. x.

Eundem morem in Benearni provincia antè quàm regiæ Coronæ Gallorum accederet, retentum fuisse docent veteres Chartæ. Qui usus inter cetera significatur iis verbis quæ in novæ consuetudinis codice habentur; nempe rescripta ab extera provincia in Benearnum delata, executioni non esse mandanda antè quàm aut ipsi supremo Domino aut ejus Consilio porrecta fuerint. In Gallia autem, ut dixi, auctoritate Principis, Bullæ ad Curias regni discutiendæ referebantur. Quod tamen illæ suo deinde arbitrio assumpserunt, non expectato diplomate Principis. Id verò fieri in dignitatis suæ & plerunque in jurisdictionis injuriam interpretati sunt Episcopi Gallicani, eò quòd Brevia sæpe per subreptionem elicita, clanculum in Curiis insinuarentur, Episcopis non vocatis. Decreto itaque regij Consistorij constitutum fuit juxta veteres regni constitutiones, ne ulla Brevia apostolica (exceptis indultis quæ in foro secreto Pœnitentiariæ expediuntur) Curiis supremis regni insinuentur, ut deinde more solito executioni tradantur, nisi diplomate regio munita sint. Ne autem in posterum Brevibus per subreptionem elicitis lædatur jurisdictio Episcoporum, præcipitur ut partes Brevia sua offerant Episcopis in quorum diœcesi executio fieri debet: qui quidem intra triduum, scripto quid ea de re sibi videatur, exponent; ut porrectis Brevibus unà cum Episcoporum relatione, Princeps quod utilius erit constituat. Tunc enim aut rescripto executionem permittet; vel si causæ majoris fuerint momenti, quæ futuris negotiis formam dare possent, Curiis supremis insinuationem delegabit. Hac ratione Brevia apostolica præsidio & auctoritate Principis munita erunt; cognitio verò causæ, non quidem de Rescripti æquitate, sed de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, Curiis relinquetur.

Hujus Decreti verba reperiuntur in calce hujus primi Tomi.

IX. Ex isto Tuitionis jure sequitur ut si quid tentaretur contrà decreta Canonum, Principes violatæ legis vindices se præstarent, & omnia in integrum aliquando restituerent. Quod ab Imperatoribus Romanis & à Francorum Regibus factum fuisse ostendam libro quarto. Ceterùm monendus est lector, ex hoc Tuitionis & Patrocinij jure quod Reges exercent, illud commodi in Ecclesiam totámque Rempublicam Christianam redundare, ut ecclesiastica & civilis potestas amico & perpetuo fœdere invicem conjunctæ, mutuis auxiliis ad comprimendos improborum conatus, & juvanda bonorum studia, inter se conspirent. Id olim docuerat Iustinianus, quemadmodum

admodum in hujus operis præfatione dixi; sed Pontifices quoque necessitatem hujus concordiæ conceptis verbis professi sunt. *Consensu Christi amantium Imperatorum & piorum Pontificum*, inquit Gregorius II. ad Leonem Isaurum, *est vis una, quando cum pace & caritate res administrantur.* Eodem seculo Orientis Patriarchæ in synodica epistola ad Tarasium missa, quæ inserta est Actis Septimæ Synodi, recitatâ Iustiniani sententiâ, suffragium illi quoque suum conferunt, in sacerdotio Imperij sanctificationem & instaurationem, in Imperio autem sacerdotij robur & firmamentum constituta esse profitentes. Sed præstat è Leonis Augusti Ecloga anno DCCCXXXVIII. apud Græcos edita hanc concordiæ necessitatem, breviter quidem sed eleganter expressam, addiscere, Tit. III. *Cum Respublica ex partibus suis & membris proportione quadam ad hominem constituta sit, maximæ ejus & in primis necessariæ partes sunt Princeps & Patriarcha. Quapropter & subditorum quies, & felicitas tam animæ quàm corporis, consistit in consensione & concordia Imperij cum summo Sacerdotio.* Τῆς πολιτείας ἐκ μερῶν καὶ μελῶν ἀναλόγως τῷ ἀνθρώπῳ συνισταμένης, τὰ μέγιστα ἐξ ἀναγκαίων ἐστὶ τὰ μέρη, Βασιλεὺς ὄντι ἐξ Πατριάρχης. διὸ ἐκ ἦ τῆς ψυχῆς, ἐ σῶμα τῆς ἱερατικοῦ εἰρήνη, καὶ εὐδαιμονία, βασιλείας ὄντι, ἐ ἀρμονίας ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνη καὶ Συμφωνία.

Non pigebit ad eandem concordiam commendandam aliqua transcribere è Damiano auctore Disputationis Advocati Regij & Defensoris Ecclesiæ Romanæ, quæ felicibus auspiciis habita est præsente Henrico IV. Rege Germaniæ anno MLXII. ubi damnato Cadaloo pseudopontifice, Alexandri II. electio est confirmata: *Amodo igitur, dilectissimi, illinc regalis aulæ Consiliarij, hinc sedis apostolicæ comministri, utraque pars in hoc uno studio conspiremus laborantes, ut summum sacerdotium & Romanum* (seu Gallicum) *simul confæderetur Imperium: quatenus humanum genus, quod per hos duos apices in utraque substantia regitur, nullis, quod absit, partibus, quod per Cadaloum nuper factum est, rescindatur; sicque mundi vertices in perpetuæ caritatis unione occurrant, ut inferiora membra per eorum discordiam non resiliant; & quatenus ab uno Mediatore Dei & hominum hæc duo, regnum scilicet & sacerdotium, divino sunt constituta mysterio, ita sublimes istæ duæ personæ tanta sibimet unanimitate jungantur, ut Rex in Romano Pontifice, & Romanus Pontifex inveniatur in Rege; salvo scilicet pro suo privilegio Papæ, quod nemo præter eum usurpare permittitur.* Hanc consensionem necessariam docuit aliquot annis postea Gregorius VII. qui duobus oculis ambarum potestatum consortium eleganter comparavit. Nec defuerunt Galli nostri huic officio promovendæ concordiæ, & impedimentis amoliendis quæ ex mutua suspicione aliquando suboriebantur. Hinc extant præclara Arnulfi Lexoviensis Episcopi verba: *Dignitas ecclesiastica regiam provehit potiùs quàm adimit dignitatem, & regalis dignitas ecclesiasticam conservare potiùs consuevit quàm tollere libertatem. Etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica & regalis occurrunt; cùm nec Reges salutem sine Ecclesia, nec Ecclesia pacem sine protectione regia consequatur.* Bernardus quoque in eandem sententiam: *Non veniat anima mea in consilium eorum qui dicunt vel Imperio pacem & libertatem Ecclesiarum, vel Ecclesiis prosperitatem & exaltationem Imperij nociturum. Non enim utriusque institutor Deus in destructionem ea connexuit, sed in ædificationem.* Non omittenda est adnotatio auctoris anonymi, qui scripsit anno MCCCCVI. se à Gallo quodam summæ dignitatis viro accepisse, concordiam regni cum Romana Ecclesia diligentissimè foveri apud Gallos, & ad illa officia filios à patribus erudiri hoc rythmico proverbio:

Mariage est de bon devis
De l'Eglise & des Fleurs de lis.
Quand l'un de l'autre partira,
Chacun d'eux si s'en sentira.

Gregor. II. in ep. ad Leonem. Συνῳδίᾳ ἢ τῶν φιλοχρίστων βασιλέων καὶ τῶν θεοφιλεστάτων ἱερέων ἐργάζεται τὰ μέγιστα ἀγαθά, καὶ ἡ εἰρήνη, καὶ ἡ ἀρμονία τὰ πράγματα διοικεῖται. Epist. ad Tarasium. Act. 7. Septimæ Synodi. Ἐπειδὴ ἡ βασιλικὴ ἱερατικὴ ἀρχὴ ἡ μὲν κατορθοῖ, ἡ δὲ βασιλικὴ ἱερατικὴ ἰσχύ, ἡ κραταιοῖ.

Ecloga Leonis & Const. Tit. III. §. 1.

Disputatio Advoc. Reg. & Defensoris Eccl. Rom. in Concilio Osboriensi.

Greg. VII. laudatus in Præfatione.

Arnulfus Lexov. ep. 52.

Bernardus ep. 243.

E MS. Cod. Dialogorum de Hierarchia subcælesti l. 4. c. 11. *Quidam stipes egregiæ dictæ domus Franciæ semel mihi post ejus confessionem aperuit, inter dictos Dominos Francos esse unum secretum proverbium, quod patres docent filios vulgari Gallica, sc.*

CAPUT XIII.

Synopsis.

I. Agitur de Chorepiscopis, ut sciatur status quæstionis propositæ Leoni III. à Carolo M. & Ecclesia Gallicana. Chorepiscopis validas esse ordinationes à se peractas contendentibus; Episcopis autem, esse vitiosas. Chorepiscopatus in Clero recensitus, & Presbyterio prælatus à Conciliis.

II. Chorepiscopi non obtinebant episcopatus apicem, è Concilio Neocæsariensi, Antiocheno, Regensi, & è Leonis I. Papæ epistolis, quæ est genuina, & Synodo Hispalensi.

III. Huic sententiæ opponuntur prima verba canonis Antiocheni. Ut solvatur difficultas, distinguitur chorepiscopatus à Chorepiscopo. Chorepiscopatus est ministerium quod conferri potest Presbytero vel Episcopo, ut administret Ecclesias vicanas parœciæ episcopalis. Sub Episcopo erant Presbyteri civitatis, qui sacramenta erogabant in civitate. Idem munus exercebant in pagis Presbyteri vicani.

IV. Præter Presbyteros, Episcopus habebat aliquot ministros, Chorepiscopum, Archipresbyterum, & Archidiaconum. Chorepiscopus vices gerit Episcopi in disponendis Ecclesiis vicanis. Concilium Antiochenum tribuit administrationem Ecclesiarum Chorepiscopis. Origo hujus nominis. Vicarij Episcoporum dicti ratione muneris, non ratione nominis.

apud Ferrandum, & in Capitularibus, & in Canonibus Arabicis.

V. Chorepiſcopatus conferebatur cum presbyteratu. Aliquando concedebatur Epiſcopo vacanti. Vt in canone Nicæno, conceditur Epiſcopo Novatiano redeunti ad communionem Eccleſiæ. Poterat etiam conferri ceteris Epiſcopis vacantibus. Tunc Chorepiſcopus, ob priorem ordinationem, erat Epiſcopus. Germana ſententia priorum verborum canonis Antiocheni, quæ ſunt exceptio regulæ. Non omnis Epiſcopus vacans eſt Chorepiſcopus; ſed is cui delatum eſt illud miniſterium.

VI. Deſcribuntur munia Chorepiſcopi. De adminiſtratione dictum ſuperiùs. Subdiaconos & inferioris gradus Clericos ordinabant. Id faciendum conſulto Epiſcopo docet Baſilius, juxta canones. Quod intelligendum eſt de Synodo Laodicena, quæ τεσσαρακοντα mentionem facit. Iidem erant cum Chorepiſcopis. Explicatus Zonaras. Periodeutæ in Concilio Chalcedonenſi.

I. NON alienum erit ab inſtituto, de Chorepiſcopis breviter agere, & dubitandi cauſſas quæ ſynodos Galliæ adeo ſuſpenſas tenuerunt, decretíque à Leone lati rationes diſcutere; præſertim cùm antiqui canones, qui majores noſtros adeo moleſtè habuerunt, variis eruditorum interpretationibus etiam hodie torqueantur. Integrum ſibi eſſe Chorepiſcopi exiſtimabant epiſcopali munere in omnibus fungi, quòd in canone decimo Synodi Anthiochenæ *manus impoſitionem Epiſcoporum percepiſſe, & ut Epiſcopi conſecrati fuiſſe* dicantur, eíſque diſertis verbis Subdiaconorum & gradus inferioris Clericorum ordinatio permiſſa ſit, & ſubjectarum ſibi Eccleſiarum gubernatio & cura commiſſa. Etſi autem eodem canone, & Ancyrano, vetita fuerit Chorepiſcopis Presbyterorum & Diaconorum ordinatio; attamen non videtur omnino prohiberi, ſed tantùm ſi tentata fuerit ſine Epiſcopo, ut loquitur Concilium Antiochenum; id eſt, abſque ejus mandato, ut illi interpretabãtur. Deinde illa ordinatio non reſcinditur ut vitioſa, ſed pœna dejectionis indicitur Chorepiſcopo. quæ pœna deſuetudine aboleverat tempore Caroli Magni. Contrà verò reponebant Epiſcopi, eodem canone Antiocheno, Chorepiſcopi ordinationem, civitatis Epiſcopopo tributam, ideóque Chorepiſcopum inter Epiſcopos recenſendum non eſſe, qui à tribus Epiſcopis ordinari debent ex præſcripto Nicænæ Synodi. Addebant ex Concilio Sardicenſi, & Laodiceno, Epiſcopos in civitatibus tantùm inſtituendos eſſe, non autem in vicis & pagis, ut Chorepiſcopos, quos inde *villanos* Epiſcopos Capitularia vocant; ut ex adverſo, veros & legitimos Epiſcopos, *regularium, cathedralium, & canonicè ordinatorum* Epiſcoporum nomine ſignificant. Hæc ſunt verba Capitularis: *Nam Epiſcopi non erant; quia nec ad quandam civitatis epiſcopalem ſedem titulati erant, nec canonicè à tribus Epiſcopis ordinati.* Expendenda eſt canonum Synodi Ancyranæ, Neocæſarienſis, & Antiochenæ ſententia, ut Chorepiſcoporum munus intelligatur. Sanè frequentes in Oriente fuiſſe Chorepiſcopos è ſubſcriptionibus Concilij Nicæni colligitur; ubi inter Epiſcopos duo Chorepiſcopi provinciæ Cœleſſyriæ, unus provinciæ Ciliciæ, quinque provinciæ Cappadociæ, quinque provinciæ Iſauriæ, & duo provinciæ Bithyniæ ſubſcribunt, vices ſuorum Epiſcoporum agentes, ut mihi quidem videtur. Subſcripſit etiam Epheſino Concilio Cæſarius Chorepiſcopus Cappadociæ. Eorum gradus à veteribus probatus eſt, cùm octavo canone Nicænæ Synodi chorepiſcopatus, æquè ac presbyterium, in Clero recenſeatur, & in Synodo Neocæſarienſi Chorepiſcopi inter Eccleſiæ comministros numerentur, eorúmque munia Synodis Ancyrana & Antiochena præſcripta ſint. Superiorem dignitatis gradum præ ceteris Preſbyteris, non ſolùm ruris, ſed etiam civitatis, obtinuiſſe, unicè docet laudatus canon Nicænæ Synodi, & ſecundus Concilij Chalcedonenſis, ſi ordinem ſcripturæ ſequi velimus.

Capitul. l. 7. c. 187.

Can. VIII. Nic. Syn. *Presbiteros Chorepiſcoporum aut Presbyteri loco.*

Syn. Neocæſ. c. 13. Can. 12. Syn. Chalc.

II. Ceterùm epiſcopatus apicem non obtinebant, ut docet apertiſſimè Concilium Neocæſarienſe; quod ad ſimilitudinem ſeptuaginta diſcipulorum inſtitutos fuiſſe Chorepiſcopos adnotavit, ut hoc diſcrimine eos ab Epiſcopis ſepararet, qui Apoſtolis ſucceſſerunt. Cui addenda ſunt verba ultima canonis Antiocheni, quæ Chorepiſcopum ab Epiſcopo civitatis ordinandum præcipiunt: *Chorepiſcopum verò, civitatis Epiſcopus ordinet, cui ille ſubjectus eſt.* Quare cùm canone quarto Nicænæ Synodi ceteríſque canonibus antiquis conſtet ordinationem Epiſcopi ab omnibus vel ſaltem à tribus provinciæ Epiſcopis celebrari debere, planum eſt ordinationem Chorepiſcopi à civitatis Epiſcopo peractam non tribuere conſecrato dignitatem epiſcopatus. Vnde rectè Leo I. Galliarum & Germaniarum Epiſcopis reſcripſit, Chorepiſcopos eoſdem eſſe ſecundùm canones cum Preſbyteris, & pontificatus apicem non habere. Cujus epiſtolæ verba à Synodo Hiſpalenſi poſt ducentos annos tranſcripta ſunt: quamvis emunctæ naris hominibus Leonis epiſtola è verbis Hiſpalenſis Synodi conſarcinata videatur. Quam ſententiam ſequi non poſſum, quia ultimâ

Syn. Neocæſ. loc.

Conc. Ant. c. 10.

Nic. Syn. c. 4. Arelat. 1. c. 1. Carthag. 1. c. 3.

Leo I. in ep. ad Epiſc. Gall. & Germ.

Covell. Hiſpal. 1. c. 7. *Chorepiſcopi vel Presbyteros deſtinaſſe, quatenus juxta canones nunquam fuit.*

clausulâ canonis *ex auctoritate apostolica se illa desiniviſſe* ſynodus teſtatur; Leonis reſcriptum ſignificando. Deinde Synodus Regenſis, poſtquam irritam ordinationis ſpeciem à duobus temerè convenientibus Epiſcopis circa Armentarium eſſe declaraſſet, in una Eccleſia Chorepiſcopum inſtitui permittit. Vbi chorepiſcopatus conceditur ei qui nunquam fuit Epiſcopus.

Synodus Regenſis an. 439.

III. Sed ejuſdem canonis Antiocheni prima verba opponuntur, quæ ſecundùm Dionyſij Exigui interpretationem Chorepiſcopis ordinationem epiſcopalem tribuunt. Græca enim illa, εἰ ἐ χθροθεσίαν εἶεν Ἐπισκόπων εἰληφότες, his verbis ſincerè reddit, *quamvis manus impoſitionem Epiſcoporum acceperint*; Et vice gloſſematis addit, *Et ut Epiſcopi conſecrati ſint*. Hæc ſunt verba quæ ſynodos Gallicanas olim in varias ſententias diſtraxerunt, quæque viris eruditiſſimis hodie perſuaſerunt chorepiſcopatui adjunctam olim fuiſſe epiſcopalem ordinationem. Attamen hæc controverſia facili negotio componi poſſe videtur, ſi chorepiſcopatum diſtinguamus ab eo cui collatum eſt illud miniſterium. Itaque hæc erit certiſſima regula, chorepiſcopatum eſſe miniſterium cui Preſbyteri & aliquando etiam Epiſcopi admoventur. Chorepiſcopus enim eſt miniſterium ad levandam Epiſcopi ſollicitudinem in pagis & vicis parœciæ ſive diœceſeos epiſcopalis. Preſbyterium verò eſt ordo qui manuum impoſitione confertur ad conficienda & diſpenſanda ſacramenta; quemadmodum epiſcopatus ordinis poteſtate cenſetur, adjuncta adminiſtratione parœciæ. Porrò cùm civitatis nomen cui præeſt Epiſcopus, agrum omnem ſeu regionem complectatur quæ in laterculo Imperij illi civitati contribui ſolet, quæ per caſtella, oppida, vicos, & poſſeſſiones ſparſa, in antiquis canonibus παροικία dicitur; Epiſcopus quidem curam univerſæ parœciæ gerit, ſed ita ut ſollicitudinem ſuam inter plures dividat. Quare præter Preſbyteros civitatis, qui matrici Eccleſiæ operam ſuam navant in ſacrificiis peragendis, ſacramentis erogandis, fundendis precibus, homiliis recitandis, ceteriſque hujuſmodi ſacris miniſteriis, per vicos ordinat Preſbyteros ad eadem munia in vicanis Eccleſiis exercenda; quò ſe conferunt poſſeſſores ex ruſticanis parœciis, ut verbis Synodi Chalcedonenſis utar. Parœciæ enim vocabulum nunc univerſam Epiſcopi diœceſim ſignificat, nunc villas ſeu ruſticas vicorum appendices, ubi poſſeſſores & ruſtici agros exercent. Olim autem in oppidis tantùm, aut vicis, Preſbyteri inſtituti erant, qui inde πρεσβύτεροι ἐπιχώριοι dicuntur, id eſt, ἐν τοῖς χωρίοις ſeu vicis ordinati; quos rectè Gentianus Hervetus *Vicanos* reddidit, Dionyſius *Preſbyteros ruris*, & alibi *Preſbyteros qui ſunt in agris*; Martinus Bracarenſis *Foraſticos* Preſbyteros reddidit. Ea enim tempeſtate Eccleſiæ in vicis conſtructæ erant; in villis autem & poſſeſſionibus, Oratoria tantùm privata de conſenſu Epiſcoporum excitabantur, orationis cauſſa, non autem ad celebrandam liturgiam. quod à canonibus & à Iuſtiniano vetitum erat, ut pluribus alibi dicetur.

Syn. Chalc. c. 17. ἐχόντων τὰς παροικίας.

Can. 13. Syn. Neocæſar.

Can. VIII. Syn. Ant. πρεσβύτεροι οἱ ἐν τοῖς χωρίοις.

IV. Sed præter Preſbyteros, aliquot etiam adminiſtros muneris ſui habebat Epiſcopus, in iis ſcilicet quæ adminiſtrationem reſpiciebant. Præcipui erant Chorepiſcopus, Archidiaconus, & Archipreſbyter; quibus addi poſſunt Oeconomus, & Defenſor. Non eſt hujus inſtituti officia Eccleſiarum Orientalium & Occidentalium expendere. Satis erit id unum obſervaſſe, chorepiſcopatum inter officia recenſeri, ut archidiaconatum, & archipreſbyterarum; quemadmodum rectè adnotavit Concilium Aquiſgranenſe anno octingenteſimo trigeſimo ſexto. Preſbyteri & Diaconi gradus ſunt in Eccleſia, & ad ſacramentum ordinis pertinent. Sed archidiaconatus complectitur miniſterium adjunctum gradui, ut archipreſbyteratus miniſterium adjunctum preſbyteratui; quemadmodum explicat Iſidorus Hiſpalenſis. Eodem pacto chorepiſcopatus eſt officium & miniſterium ab Epiſcopo civitatis delatum, ad vicanas Eccleſias, quæ Preſbyteris erant commiſſæ, adminiſtratione ſua diſponendas. Adminiſtrationem enim & διοίκησιν, non autem ſolam ſacramentorum erogationem, & verbi prædicationem, Chorepiſcopis tribuit Concilium Antiochenum. *Sanctæ ſynodo placuit ut modum proprium recognoſcant, ut gubernent ſubjectas ſibi Eccleſias, earúmque moderamine curáque contenti ſint.* Inde profectum Chorepiſcopi nomen, quod ἐν τῇ χώρᾳ, id eſt, in pago civitati contributo, adminiſtratione epiſcopali uteretur, & vicariam Epiſcopis operam præſtaret. Vnde eleganter Ferrandus Diaconus in Breviario Canonum, Chorepiſcopos *Vicarios Epiſcoporum* interpretatur, ratione habita muneris quod gerunt erga vicanas Eccleſias & parœcias ruſticanas. Non enim ad nominis originem reſpexit, ſed ad ſollicitudinem quam ſubjectis ſibi Eccleſiis Chorepiſcopi impendebant. Interpretationi canonum quam ſecutus eſt Ferrandus apprime convenit illa qua uſus eſt Carolus Magnus in Capitulari Aquiſgranenſi, & Iſidorus in Collectione

Conc. Aquiſgran. II. capitulo II. De vita & doctr. inter. ord. can. 4. *Comperimus quorundam Epiſcoporum miniſtros, id eſt, Chorepiſcopos, Archipreſbyteros, & Archidiaconos, non ſolùm in Preſbyteris, ſed etiam in plebibus Parochiæ ſuæ avaritiam potius exercere, quàm utilitati eccleſiaſticæ dignitatis inſervire, populique ſaluti conſulere.*

Conc. Ant. Διοικεῖν τὰς χωρεπισκοπικὰς παροικίας καλῶς ἐκκλησίας, καὶ τῇ ἑαυτῶν αρχιερεῖ ὑποτάσσεσθαι καὶ κυβερνᾶν.

sua; ubi Chorepiscopi, *vicarii Episcoporum* esse dicuntur. Quæ dixi, probari etiam possunt è Collectione Canonum Arabicorum, quorum usus in Oriente: *Chorepiscopus est loco Episcopi super villas, & monasteria, & Sacerdotes villarum quæ sub potestate ejus sunt.* c. 58. *Chorepiscopus & Archidiaconus sunt tanquam duæ manus, & duæ alæ, quibus Episcopus volat.* c. 64. *Diaconus memoriam faciat nominatim primùm Patriarchæ, deinde Archiepiscopi, Episcopi, Chorepiscopi, Archipresbyteri, Archidiaconi; quia isti sunt gubernatores Ecclesiæ; idcirco nominandi sunt ad altare, quandoquidem per eos omnia ecclesiastica administrantur, & ipsi sunt in Ecclesia superiores.*

Canones Arabici è versione Alfonsi Pisani.

V. Quare, ut suprà monui, chorepiscopatus ministerium est, & officium, quod Presbytero alicui sedulò ab Episcopo civitatis imponebatur; collato utplurimum chorepiscopatu cum ordinatione ad presbyteratum. Ceterùm accidebat aliquando ut chorepiscopatus conferretur alicui Episcopo vacanti, qui jam episcopalem consecrationem aliunde accepisset. Tunc chorepiscopatus delatus solum ministerium & Ecclesiarum quæ in agris essent administrationem concedebat; sed is cui deferebatur, verus Episcopus erat ob susceptam, ante chorepiscopatum, manus impositionem. Ne quis autem speciem quam propono à me confictam putet, de chorepiscopatu concesso ei qui jam Episcopus esset, canonem octavum Nicænæ Synodi perpendat velim, qui Novatianis Episcopis à schismate potiùs quàm ab hæresi redeuntibus gratiam facit retinendæ dignitatis episcopalis, si orthodoxo Episcopo ita visum fuerit, vel saltem chorepiscopatus locum obtinendi. Sanè nemo diffiteri potest quin iste à Novatianis transfuga χειροθεσίαν τῆς ὑποκόπων susceperit, ut loquitur Concilium Anthiochenum; sed eam consecrationem aliunde sumpsit quàm è ministerio chorepiscopatus. Deinde in eodem Concilio Antiocheno videmus Episcopos vacantes, sive σχολάζοντας, qui ordinati ad parœciam suam non accedunt, ob contumaciam populi, vel aliam ob causam, sine vitio tamen suo; quibus permittitur honoris & ministerij communio, ea conditione, ut negotiis Ecclesiæ, in qua morantur, se non permisceant. Si Episcopi hujus repulsam ægrè ferens vicinus Episcopus, chorepiscopatus ministerium ei contulerit, planè huic Chorepiscopo tribuendum erit, quod observavit Synodus Antiochena, eum ut Episcopum consecratum fuisse. Itaque prima illa verba quæ nostræ sententiæ objiciebantur, regulam non labefactant, quæ Chorepiscoporum ordinationem Episcopo tribuit, eósque in Presbyterorum numero recenset; sed exceptionem adhibent: quia fieri potest ex variis negotiorum figuris, ut Episcopus adsciscì possit in chorepiscopatum. Eam autem exceptionem iis verbis explicant, ut proclive sit ex ea regulam firmare: *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit ut modum suum recognoscant.* Quasi diceret: Etiamsi accidere possit ut præter regulam chorepiscopatus ab Episcopo aliquo exerceatur, tamen modum ministerij sui excedere non potest. Ex eo autem quòd vacantibus Episcopis chorepiscopatus conferri potest, non existimandum est omnes Episcopos vacantes, aut in presbyterij gradum judicio canonico dejectos, Chorepiscopos dici posse. Soli enim illi eo nomine fruentur quibus Episcopus civitatis ministerium illud imposuerit, cùm canones Episcopi arbitrio illud reliquerint.

Synod. Regensis cap. 8. *Schismaticus magis quàm hæreticus.*

Syn. Antioch. cap. 18.

VI. Dejectis Chorepiscopis à dignitate episcopali, reliqua est administratio & cura, qua Presbyteris rusticanarum Ecclesiarum & vicorum imminebant, plebes in officio pietatis continebant, promovendos in clerum discutiebant, Subdiaconos, Lectores, Exorcistas, & ceteros inferioris gradus Clericos auctoritate sua ex Episcopi sententia constituebant, de Presbyteris & Diaconis ad Episcopum referebant, præcipuam & singularem pauperum curam gerebant. Ecclesias aliquot Chorepiscoporum administrationi subjectas fuisse docui suprà è Concilio Antiocheno: quod etiam Subdiaconorum & inferioris gradus Clericorum ordinationes illis permittit. Quo in negotio sic versabantur, ut Presbyteri & Diaconi, qui cum promovendis familiariùs egerant, de illis ad Chorepiscopos referrent: qui deinde testimoniis discussis, & Episcopo consulto, ministros cooptabant in clerum. A consuetudine, quam è patrum canonibus profectam ait Basilius, Chorepiscopos discessisse conqueritur, plurimósque in unoquoque pago à solis Presbyteris & Diaconis in clerum allectos, φόβῳ τῆς τριπολείας, id est, metu tirocinij, seu delectus militum. Itaque adscriptos clero à Presbyteris, in laïcos redigit; & præcipit, ne deinceps Chorepiscopi aliquem etiam inferioris gradus Clericum constituant antè quàm ad Episcopum retulerint, qui promovendorum meritis suffragetur. Cùm autem canonicæ disciplinæ peritissimus Basilius repetat à Canonibus patrum, quos ipse renovat, Chorepiscopis injunctam necessitatem

Can. 10. Concil. Antioch. *Ordinent etiam lectores, & subdiaconos, atque Exorcistas, quibus permissum iste fuerit.*

Basilius epist. ad canonica ad Clerum episcopor.

Basil. epist. ad Chorepiscopos, κατὰτὰς τῶν πατέρων ἐντολάς.

ne Subdiaconos & ceteros, ministros in clerum adscribant sine sententia Episcopi, non incogitanti effluxisse verba illa existimandum est. Hoc autem à canone Antiocheno manare non potest; quin potiùs inde colligitur liberas tunc fuisse Chorepiscopis promotiones illas, absque Episcoporum mandato vel consilio. Quare aliunde trahenda est hæc restrictio, quæ ordinationem quidem Chorepiscopis relinquit, sed de meritis aut numero promovendorum sententiam Episcopi expectari debere præcipit. Quod à Synodo Laodicena ducendum est; qua cavetur, ne in villulis aut in agris Episcopi constituantur, sed περιοδευταί, id est, *Visitatores*, ut reddit Dionysius Exiguus. quod idem est cum Chorepiscopis, ut mox dicam. Aliquot annis ante hanc synodum decretum fuerat à Concilio Sardicensi ne Episcopi ordinarentur per vicos & modicas civitates: *Licentia danda non est ordinandi Episcopum aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus Presbyter: quia non est necesse ibi Episcopum fieri, ne vilescat nomen Episcopi & auctoritas.* Amovet ergo Synodus Laodicena Episcopos à vicis, eisque qui jam constituti erant eam legem præscribit, ut *nihil faciant præter conscientiam Episcopi civitatis*; id est, ut nihil eorum tentent quæ muneris episcopalis partes attingunt, quin priùs ad civitatis Episcopum retulerint. Tum subdit canon: *Similiter & Presbyteri præter consilium Episcopi nihil agant.* Quod pertinet ad Presbyteros περιοδευτάς, seu Visitatores, de quibus locutus est, qui nihil agere debent absque consilio & sententia Episcopi, in iis quæ munus Visitatoris respiciunt, id est, chorepiscopatus ministerium. Huc planè respexit Basilius. Quod non solùm colligitur ex eo quòd nullus canon proferri potest, præter istum, qui illius sententiæ suffragetur, sed etiam è verbis quæ mutuatur è canone Laodiceno: *Ne quem adscribatis in clerum antè quàm ad nos retuleritis; aut sciatis quòd laicus censebitur qui præter sententiam nostram in ministerium receptus fuerit*; ἄνευ ἡμετέρας γνώμης. Hæc verba deprompta sunt è canone Laodiceno, ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. Vnde constanter asserere audeo eundem esse Chorepiscopum & περιοδευτήν. Vterque in agris instituitur, ut rusticanas parœcias visitet, unde περιοδευτὴς nomen; ne quis scilicet existimaret vico alicui sic addictum, ut in alias curas assurgere non posset. Quo sensu accipiendus est Zonaras, cùm adnotat Circuitores istos & Lustratores hac & illac circumcursare ad fidelium salutem, κατὰ πόλεις καὶ κώμας, id est, nulli sedi adscriptos: quia scilicet ex se Chorepiscopi munus nulli vico specialiter addicit, cùm in generali aliquo ministerio versetur. Nisi aliter visum fuerit Episcopo, qui Periodeutam alicui Ecclesiæ vicanæ adscribere potest, collato & adjuncto munere ceteras visitandi. Quæ videtur mens fuisse Synodi Laodicenæ; cùm antè Chorepiscopi ministerium Clero civitatis adscriptum potiùs videretur quàm vicanæ alicui Ecclesiæ affixum. Nova appellatio Periodeutarum à Synodo Laodicena profecta, quæ Chorepiscopi nomen ad comprimendos ministros illos aversata videtur, in Oriente obtinuit. Vnde Actione quarta Concilij Chalcedonensis fit mentio Alexandri Presbyteri & Periodeutæ, & Actione decima, Valentini, qui Presbyter erat & Periodeuta. Modum quem in visitandis Ecclesiis & monasteriis sibi subjectis observabant Chorepiscopi in Oriente docet Collectio Canonum Arabicorum canone quinquagesimo quinto.

Synod. Laodic. ἵνα μὴ ἐν ταῖς κώμαις καθίστανται ἐπίσκοποι, ἀλλὰ περιοδευταί.

Concil. Sardic. can. 6.

Synod. Laodic. μηδὲ ἐφεστάναι ἐν κώμαις ἢ ἀγροῖς ἢ χωρίοις ἢ τῇ τῆς πόλεως ὀνόματι ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτὰς ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἀποστέλλειν τοὺς ἐν τῇ πόλει πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ἐπισκόπου ὄντας, ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα.

Basil. d. ep.

CAPVT XIV.

Synopsis.

I. Presbyterorum & Diaconorum ordinationes vetitæ Chorepiscopis à Concilio Antiocheno, sine Episcopo. Ea verba explicata ex mente Balsamonis, adversus Zonaram. Eadem interdictio in canone Ancyrano. Duæ interpretationes, quæ eliciuntur è textu Græco, absurdæ.

II. Mendosum esse textum probatur è versionibus Latinis, tum Dionysij Exigui, quæ mutila est, & restituitur, tum ejus quæ usus est Carolus Magnus, tum Ferrandi Diaconi. E collatione trium interpretationum emendatur textus Græcus canonis. Quo vetatur Chorepiscopis Presbyterorum & Diaconorum ordinatio, & Presbyteris ne aliquid agant sine jussu Episcopi. De Presbyteris promovendis Chorepiscopi referebant ad Episcopum.

III. Curam pauperum gerebant, è Synodo Neocæsariensi. cujus canon explicatur. Chorepiscopi ad formam septuaginta Discipulorum constituti; qui erant secundi ordinis præceptores, ex Hieronymo. Etsi autem secundi ordinis essent, id est, Presbyteri, offerebant cum solemni pompa.

IV. Aliquando chorepiscopatus concedebatur, recisis plurimis facultatibus quæ huic ministerio competebant; ut patet è Synodo Regensi, in caussa Armentarij; cui tamen confirmatio neophytorum relinquitur.

V. Explicatur Sidonij locus famosus, de Claudiano, qui erat antistes ordine in secundo, *id est, Chorepiscopus. Savaro interpretatur de archidiaconatu. Sed Presbyteri erant ordinis secundi, & Diaconi tertij.*

VI. Leo I. Chorepiscoporum potestatem restrixit, vetita Confirmatione, altarium & virginum benedictione; Subdiaconorum ordinatione illis relicta. De Chorepiscopis referunt Galli ad Zachariam. Et iterum

ad Leonem III. qui irritas esse decrevit etiam ordinationes Subdiaconorum. Ratio hujus novi responsi inquiritur. Explicatur canon septimæ Synodi, de Lectorum ordinatione.

VII. Licèt vetitum à Leone, & à Synodis Gallicanis, ne Chorepiscopi deinceps fierent, retenti sunt tamen ab Episcopis. Quia eorum curas levabant. Vt colligitur è Capitularibus, & Synodo Meldensi.

VIII. In quo versaretur eorum ministerium anno 840. Cujus occasione electio Episcoporum differebatur à Regibus, qui reditus Ecclesiæ vacantis relegebant. Synodus Meldensis explicata, è Flodoardo.

IX. Dubitatum iterum in Gallia de ordinibus presbyterij collatis à Chorepiscopis. Consultus Nicolaus I. respondit esse validos, sed abstinendum ab illis in posterum. Contrarium senserunt post aliquot annos provinciæ Belgicæ Episcopi. Cessatum deinceps à Chorepiscoporum institutione. Pars sollicitudinis translata in Archidiaconos. Vnde lapsus Sigeberti, qui Archidiaconos cum Chorepiscopis confundit. In Patriarchatu Alexandrino hodie nulli Episcopi, sed Chorepiscopi.

I. CETERUM quod attinet ad Presbyterorum & Diaconorum ordinationes, Chorepiscopis omnino eas adimit canon Antiochenus: *Nec Presbyterum verò nec Diaconum audeant ordinare, præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est.* Quod non ita est intelligendum, ac si ex mandato Episcopi permitti illis posset ea ordinatio. Accedere quidem potest ordinationi ab Episcopo celebrandæ; sed solus eam peragere non potest. Eleganter Balsamo: *Illud autem*, Sine Episcopo qui est in urbe, *non accipitur pro eo quod est*, sine ejus mandato, *sed pro eo quod est*, sine illius consecratione. *Etsi enim fuerit Chorepiscopo mandatum ut Presbyterum ordinet, & hoc fecerit; irrita erit ordinatio, quòd non sit ei à canonibus data Presbyterum ordinandi potestas.* Quæ contra sententiam Zonaræ, etsi tacito ejus nomine, Balsamo disputat. Hoc decretum hauserat Synodus Antiochena è Concilio Ancyrano; cujus canonem Græcum recitabo, ut restituam veram lectionem, & eadem opera sinceram ejus explicationem aperiam, quæ ob illud vitium viros eruditissimos latuit: χωρεπισκόποις μὴ ἐξεῖναι πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μηδὲ πρεσβυτέροις πόλεως, χωρὶς τῆς ἐπιτραπείσης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου διὰ γραμμάτων, ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ. Ex hac lectione, quam Collectio Canonum Zonaræ & Balsamonis exhibet, duplex sensus elici potest, juxta varias interpretationes quas ambigua phrasis Græca ferre potest. Ita enim verti potest: *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed neque Presbyteris civitatis, nisi eis permittatur ab Episcopo per litteras, in aliena parœcia.* Vel ita, *sed neque Presbyteros civitatis*, accusandi casu, non dandi, ut in superiori interpretatione. Iuxta priorem explicationem, potestatem adimit Presbyteris urbicis ne Presbyteros aut Diaconos ordinent, nisi eis licentia per literas facta fuerit ab Episcopo, in aliena parœcia. Quod ineptum est, & alienum à regula, quæ Presbyterorum ordinationes solis Episcopis tribuit, idque in sua cujusque parochia, cùm χωρέπισκοποι χειροτονίαι omnino sint vetitæ. Si accusandi casu legas; prohibebitur Chorepiscopis Presbyteros & Diaconos ordinare, imò etiam Presbyteros urbicos, sine literis Episcopi, in aliena parœcia. Quo quid absurdius dici possit, non video. Anne cui vetita est Presbyteri vicani ordinatio, non etiam potiori jure vetita est urbici, ut de hac iterum urgenda non sit interdictio, quasi de re minoris momenti ageretur, quæque superiori prohibitione non esset comprehensa? Deinde quid est illud, *in aliena parœcia?* ac si Chorepiscopis libera esset ordinatio Presbyteri in sua parœcia sine litteris, vel ab iis tentari posset ordinatio Presbyterorum cum Episcopi consensione ac literis in aliena parœcia. A Zonara vel Balsamone, qui hanc ultimam interpretationem sequuntur, nullum subsidium sperari potest: quia, ut fatetur Balsamo, seculo illo Chorepiscoporum gradus omnino exoleverat. Ideo commentandi labore supersedit. Vel fortè quod desperaret sinceram sententiam canonis se assecuturum.

Can. Antioch. μήτε δὲ πρεσβυτέρους μήτε διακόνους χειροτονεῖν πόλεως, εἰ μὴ ἄρα ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος, ᾧ καὶ τὰ τῆς χώρας.

Balsamon: οὐκ ἐκλαμβάνεται εἰς τὸ αὐτὸν ὁπωσδήποτε τοῦτο, ἀλλ' εἰς τὸ, αὐτὸν τελεσιουργεῖ ἐκείνου.

Syn Ancyr. cap. 13.

II. Mendosus omnino canon Græcus, è quo tot ineptiæ sequantur. Ejus vera lectio constituenda est ex antiquis versionibus. Dionysius Exiguus, qui veterem satis confusam castigavit, sic habet: *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare. Sed nec Presbyteris civitatis, sine præcepto Episcopi vel literis in unaquaque parochia.* Sed editio vulgata Dionysij mutila est; ubi restituenda sunt hæc verba, *aliquid agere*, quæ inserere oportet post ista, *Presbyteris civitatis.* Etenim Epitome Canonum ab Hadriano I. concinnata è versione Dionysij Exigui, integra verba illa retinuit, quæ desunt in editione Codicis Canonum: *Vt Chorepiscopi Presbyterum vel Diaconum non ordinent, nec Presbyter aliquid agat in parochia sine præcepto Episcopi.* In Capitulari Aquisgranensi Caroli M. canon his verbis profertur; quæ concinunt cum interpretatione quæ extat in Collectione Isidori: *Vicariis Episcoporum, quos Græci Chorepiscopos dicunt, non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare, sed nec Presbyteris civitatis sine Episcopi præcepto ampliùs aliquid jubere, vel sine auctoritate literarum ejus in unaquaque parochia aliquid agere.* Ferrandus Diaconus Carthaginensis,

Capitulare Aquisgran.

qui eodem tempore floruit quo Dionysius, videtur hæsisse interpretationi à superiore non dissimili. Ait enim in Breviatione canonum Titulo LXXIX. *Vt Chorepiscopi, id est, vicarij Episcoporum, nec Presbyteros nec Diaconos ordinent, nisi tantùm Subdiaconos. Concil. Anquiritan. Tit. 13. Conc. Antioch. Tit. 10.* Superest alterum membrum canonis Ancyrani, quod agit de Presbyteris civitatis. Ejus sententiam refert Ferrandus Titulo XCII. *Vt Presbyteri civitatis sine jussu Episcopi nihil jubeant, nec in unaquaque parochia aliquid agant. Concil. Sardic. Tit.* 13. Legendum *Concil. Anquir.* Nulla enim fit mentio Presbyterorum civitatis in Concilio Sardicensi; sed in solo Ancyrano, dicto canone. Tres istæ interpretationes constanter legunt, *Presbyteris civitatis*, dandi casu, *& in unaquaque parochia.* Vnde sine dubio emendari debet textus Græcus, legíque ,ἐν ἑκάστῃ παροικίᾳ; non autem ἐν ἑτέρᾳ, ut præfert lectio Zonaræ. Mutilum etiam alia ex parte Græcum contextum esse constat, ex iisdem interpretationibus. Hiatum enim hujus sententiæ, *sed nec Presbyteris civitatis sine literis Episcopi & jussu in unaquaque parochia*, his verbis supplent, *aliquid agere.* Itaque in Græco contextu deest τι πράττειν, aut quid simile. Quo loquendi modo utitur Synodus Laodicena in simili specie: *Presbyteri præter consilium Episcopi nihil agant,* μηδὲν πράττειν. Scilicet coërcita est Presbyterorum urbicorum functio ad arbitrium Episcopi, de quo literis constare oportuit. Quod esset Chorepiscopi munus erga promovendos ad presbyteratum in agris & vicis, colligere licet ex administratione rusticarum parœciarum, quæ illi credita erat. Scilicet morum inquisitio, imò & delectus eorum qui adscribendi erant, ad eum pertinebat. Quod in Oriente locum habuit, ut docet Collectio Canonum Arabicorum can. LX. *Non enim licet ut ullus ministret in sacello sive capella diœcesis sine licentia Chorepiscopi, quandoquidem ipse est caput illorum.* Istud omnibus Presbyteris arrogat epistola Nicænæ Synodi, ut designent eos qui mererentur adsciscí in clerum, προχειρίζεσθαι, ἢ ὄνομα ἐπιλέγεσθαι πρὸς ἀξίων τοῦ κλήρου. quæ curam Chorepiscopi non excludunt.

Syn. Laodic. c. 57.

Epist. Nic. Syn. apud Theod. l. 1. c. 11.

III. Eximiam pauperum curam Chorepiscopos gessisse dixi, secundùm mentem Synodi Neocæsarienſis, cujus hæc est sententia. Presbyteris agrorum liberum non esse ut orationem faciant in Ecclesia civitatis, coram Episcopo, vel urbis Presbyteris. Vnde sequi videbatur idem statuendum de Chorepiscopis, qui rusticanis parœciis præerant; maximè cùm essent secundi ordinis Sacerdotes. Hoc enim significant verba illa, *ad similitudinem septuaginta* constitutos esse. Presbyteros enim, sive minoris gradus præceptores, cum septuaginta Discipulis componebant veteres; ut patet ex Hieronymo, qui duodecim fontes explicans allegoricè in epistola ad Fabiolam de LII. mansionibus, *Nec dubium,* inquit, *quin de duodecim Apostolis sermo sit, de quorum fontibus aquæ derivatæ totius mundi siccitatem rigant. Iuxta has aquas septuaginta creverunt palmæ, quas & ipsos secundi ordinis intelligimus præceptores; Luca Evangelista testante duodecim fuisse Apostolos, & septuaginta Discipulos minoris gradus, quos & binos ante se Dominus præmittebat.* Attamen etsi inter Presbyteros recensentur Chorepiscopi, canon decernit eum honorem illis deferri ut offerant *honorati*, præsente Episcopo & Presbyteris civitatis. Cujus moris eam rationem reddit, quia comministri sunt, & impensum studium pauperibus exhibent. Quorum verborum hic est sensus; Chorepiscopos non esse adscribendos Presbyteris agrorum, sed potiùs inter comministros civitatis adscisendos, quia Episcopum sollicitudine episcopali in pagis visitandis levant, eiúsque vices gerunt, ideóque συλλειτουργοὶ dici possunt. Vnde fit, & ex studio quod erga pauperes exhibent, ut *offerant honorati*, προσφέρουσι τιμώμενοι. Quæ synodi verba, ne sint otiosa, ita intelligi debent, ut Chorepiscopi solenniori & celebriori pompa in sacris ministeriis obeundis procederent quàm Presbyteri civitatis, eo satellitio Clericorum stipati quod episcopalem quendam honorem referret, licèt revera eorum gradus ad typum septuaginta Discipulorum esset expressus. Curam verò pauperum præcipuam gerebant, quos arbitrio Episcopi, & suo ministerio, procurabant, ita ut miseris species quædam frumentationis præberetur. Quare inter cetera Chorepiscopi munia, in Opusculo Ebbonis, refertur peregrinorum & pauperum exhibendorum studium, maximè cùm morbo vexantur: *Hospitalitatem sectari; infirmos visitando, obsequia benignitatis, & benedictionis, & sanctæ unctionis inferre.* Ex eo profectum ut in Canonibus Arabicis, Chorepiscopis cura immineat præficiendi aliquem, qui juxta vires uniuscujusque vici eos reditus colligat qui ab Episcopo ad alendos pauperes & recreandos peregrinos impendi debent.

Vide epistolam Leonis IV. ad Presbyteros apud Baronium, & Theodulphum Aurelianensem. Epist. allaquentem Presbyteros suæ diœcesis.

Opusc. Ebbonis Archiep. Rem. in Appendice Flodoardi.

IV. Aliquando tamen chorepiscopatus conferebatur angustioribus finibus exercendus; ut contigit in caussa Armentarij, cujus ordinatio ad episcopatum Ebrodunen-

Syn. Neocæs. c. 14. εἰ δὲ χωρεπίσκοποι καὶ οἱ τὴν τιμὴν τῆς ἱερωσύνης ἐπιτετραμμένοι, οὐκ ἐξὸν ἐστὶ ἐν πόλει ἐξουσίαν διδόναι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν ἀνευ τοῦ ἐπισκόπου.

sem, à duobus tantùm Episcopis peracta, syn. Reg. c. 3. rescissa est à Synodo Regensi anno quadringentesimo trigesimo nono. Concessum tamen est Armentario ut Chorepiscopi nomine Ecclesiam unam obtinere posset, si quis Episcopus eam illi conferre voluerit; sed iis legibus quæ chorepiscopatum illum in angustias redigunt. Vetatur enim ne duarum Ecclesiarum gubernationem obtinere possit, ne quis ei locus decernatur quem curiæ & civitatis species aut ordo nobilitat, ne vel ultimum Clericum ordinet in sua Ecclesia, ne unquam in civitatibus offerre præsumat, etiam sub Episcoporum absentia. Attamen hoc unum chorepiscopatus vestigium illi relinquunt, ut *in sua Ecclesia neophytos confirmare & ante Presbyteros offerre possit.* Sed recisæ illæ facultates satis evincunt ordinario jure Chorepiscopis eas competivisse, etsi aliis probationibus destituerentur.

V. Ex iis quæ hucusque disseruimus manifestè constat cur Ferrandus Diaconus, Isidorus Hispalensis, & antiqua Canonum interpretatio, Chorepiscopos, Vicarios Episcoporum, & Concilium Parisiense, ministros esse dixerint. Hinc explicandus est locus Sidonij, eruditorum disputationibus famosus: qui de Claudiano Mamerti Viennensis Episcopi fratre loquens, quem ejus *Consiliarium in judiciis, Vicarium in Ecclesiis, & Procuratorem in negotiis* fuisse observat, antistitem ordine in secundo esse scripsit.

Sidon. l. 4. ep. 11.

Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrem fasce levans episcopali.
Nam de Pontificis tenore summi
Ille insignia sumpsit, hic laborem.

Vel me tacente nemo est qui non videat merum Chorepiscopum describi, qui vices Episcopi gerit, etsi nomine & dignitate episcopali non fruatur. Secundus ordo presbyteratum significat; in quo ita constitutus erat Claudianus, ut antistes esset, id est, primas partes presbyterij obtineret in sollicitudine episcopali. Quare emendandus est *Gennadius de viris illustr. in Salviano.* Gennadij locus; qui Claudianum istum, Episcopum Viennensem appellat. Ait enim, de Salviano loquens: *Scripsit expositiones extremæ partis Ecclesiastis ad Claudianum Episcopum Viennensem.* Rescribendum est, *Chorepiscopum.* Nunquam enim episcopatum Viennensem obtinuit, cùm illi Mamertus superstes fuerit. Vir eruditus Ioannes Savaro, in Notis ad Sidonium, putabat Claudianum Archidiaconi munus exercuisse in Ecclesia Viennensi, unde adeptus esset antistitis nomen ordine in secundo. Quæ explicatio aliena est à modo loquendi veterum, qui [3] Presbyteros in secundo sacerdotio, Diaconos in tertio constitutos dicebant, [2] quartum ordinem à capite Subdiaconatum, [3] Presbyteros, secundi ordinis præceptores, [4] secundi in Ecclesia ordinis; quemadmodum apud Græcos Gregorius Nazianzenus à patre in presbyterium adscriptus, se in secundas sedes promotum scripsit, εἰς θρόνων τοὺς δευτέρους. Itaque Archidiaconus erat Primicerius tertij ordinis Diaconorum. Sed Chorepiscopus erat antistes ordine in secundo.

Optatus Mil. l. 5. contra Parmen. Facund. Hermian. l. 12. cap. 3. Sidon. l. 4. ep. 25. Lex 20. in Appendice C. Theod.
2 Leo l. ep. ad Anast. Thessal. c. 4.
3 Hier. ep. ad Fabiol. supra laudatus.
4 Syn. Rom. sub Symm. c. 6.
Greg. Naz. in carm. de vita sua.

VI. Tandem Leo Primus Galliarum & Germaniarum Episcopis respondens aliquot annis post Synodum Regensem, Chorepiscoporum ministerio fines quosdam præscripsit, arctiores quàm essent antiquitus. Nam præter Diaconorum & Presbyterorum ordinationes, quæ antiquis canonibus erant vetitæ, baptizatorum consignatione, quæ etiam ipsi Armentario relicta fuerat à Synodo Regensi, altarium & virginum benedictione illis interdixit, licèt Presbyteris committi solerent. Sed ordinationem Subdiaconorum liberam illis reliquit, quæ etiam à Concilio Hispalensi habito anno DCXIX. vetita non est; licèt eo tempore huic gradui lex cœlibatus adjuncta fuisset, non solùm ex Gregorij Magni decreto, sed etiam ex consuetudine antiquiori, quæ canone Concilij Agathensis confirmata est anno quingentesimo sexto.

Leo ep. 80. ad Ep. Germ. & Gall.

Dubitarunt Galli de Chorepiscoporum ministerio anno DCCXLVII. Qua de re Pippinus Major domus Francorum retulit ad Zachariam Summum Pontificem: qui canonem decimum Concilij Antiocheni servandum esse decrevit, quo Subdiaconorum ordinatio disertè illis permittitur. Eo responso plenè satisfactum non est iis dubitationibus quæ anticipem tenebant Ecclesiam Gallicanam. Cuique enim comperta erat definitio Synodi Antiochenæ; sed de verborum genuino sensu erat quæstio. Quare necessaria fuit altera Relatio, quæ temporibus Caroli Magni missa est ad Leonem III. qui controversiam solvit juxta definitiones decessorum suorum, id est, Leonis I. & Zachariæ, & juxta præscripta canonum, id est, Synodi Ancyranæ, Antiochenæ, & Neocæsarienſis; decrevítque irritas esse Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum ordinationes, infantium consignationes, Ecclesiarum & virginum benedictiones; quæ omnia ab Episcopis iterum erant rite peragenda. Rectè quidem & canonicè Presbyterorum & Diaconorum ordinationes à Chorepiscopis tentatas rescidit. Sed hæreo in ordinationibus Subdiaconorum; quæ illis disertè permissæ cùm essent

Zachar. ep. ad Pippinum cap. 1.

à Concilio

à Concilio Antiocheno, necdum erant vetitæ ullo decreto. Non moror enim ſtramentitiam epiſtolam ſub Damaſi nomine in Collectione Iſidori publicatam. Occaſionem tamen ſumpſiſſe videntur Leo III. & Epiſcopi Gallicani è verbis ambiguis Epitomes Canonum ab Hadriano I. concinnatæ; cujus uſus frequens erat in Gallia, ut patet è variis locis Capitularium, ubi verba ipſa hujus Epitomes referuntur. Etenim breviarium decimi canonis Antiocheni ita conceptum eſt: *Quòd Chorepiſcopi ordines inferiores uſque ad ſubdiaconatum dare poſſint.* Vnde Leo & ſynodus Gallicana in re dubia interpretationem adversùs Chorepiſcopos facientes, ſubdiaconatum ab eorum ordinatione ſubduxerunt. Quare Synodus Meldenſis anno DCCCXLV. eiſdem verbis uſa eſt, dum vetat ne ordines eccleſiaſticos tribuant, *niſi uſque ad ſubdiaconatum.* Suſpicabitur aliquis hac tempeſtate in Oriente reſtrictam fuiſſe Chorepiſcoporum auctoritatem ad Lectorum ſolas ordinationes, ex canone XIV. Septimæ Synodi, quæ juxta veterem conſuetudinem à Chorepiſcopis promovendos eſſe Lectores decernit. Sed obſervandum eſt, eo canone non agi de jure Chorepiſcoporum in Clericis cooptandis, ſed de lectione publica ſacrarum ſcripturarum è ſuggeſtu & ambone Eccleſiæ; quæ à pueris pronuntiabatur ad clerum deſignatis, ſed nondum ab Epiſcopo adſcriptis. Canon vetat à quoquam in ſynaxi eas prælegi, niſi manus impoſitionem acceperint ab Epiſcopo, aut à monaſterij Abbate, aut à Chorepiſcopo de ſententia Epiſcopi, juxta veterem conſuetudinem.

Synt. Sept. c. 14. [illegible]

VII. Licèt autem Chorepiſcoporum miniſterium damnatum fuerit à Leone Papa & à Synodo totius regni, veritúmque ne Chorepiſcopi à quibuſcunque Epiſcopis deinceps fierent, attamen eruperunt iterum, egerúntque altas radices in Galliis. Sed repreſſa eſt eorum audacia à Concilio Pariſienſi anno DCCCXXIX. quod præcipuè in id invehitur in quo ab iis tunc peccabatur, nempe in baptizatorum confirmatione; qua illis à Patribus interdicitur, ea ratione, quòd in Concilio Neocæſarienſi ad formam ſeptuaginta Diſcipulorum conſtituti fuiſſe dicantur; ut Epiſcopi Apoſtolorum locum obtinent; quibus donum ſancti Spiritus per manuum impoſitionem tradendi facultas, non autem Diſcipulis, conceſſa fuiſſe legitur in Actis. Mirabitur fortè aliquis, nec immeritò, quis redivivos excitaverit Chorepiſcopos, & unde tanta illorum pervicacia proficiſceretur, ut rebus tam gravi auctoritate definitis ſtare nollent. Sed omnem admirationem deponet, ſi quis conſideraverit imperfectam eſſe legem quæ vetat, ſed ſi quid contra factum ſit, non irritum decernit. cujus generis erat hæc interdictio, ne Chorepiſcopi ordinentur. Quare cùm ab arbitratu Epiſcoporum hæc inſtitutio penderet, eadem ratione qua fovebantur olim à quamplurimis Epiſcopis, ab iiſdem vel retenti vel reſtituti ſunt. Cauſſa verò quæ gratioſos Epiſcopis reddebat Chorepiſcopos, ea eſt, quòd in ſe ſuſciperent omnem curam & laborem epiſcopalis miniſterij, & deſidiæ Epiſcoporum patrocinarentur: qui ſollicitudine paſcendi gregis levati, ſecularium more, genio ſuo indulgebant, ut elicitur è Capitularibus & è Synodo Meldenſi. In Capitularibus diſertè ſcritum eſt, Chorepiſcopos factos ab Epiſcopis, *qui ſuis quietibus ac delectationibus inhærent.* Synodus Meldenſis animadvertit ſtatuit in Epiſcopum qui *propter* deſidiam, *aut ſecularem pervagationem, vel propter infirmitatem, modum ſuum Chorepiſcopis tranſcendere conſenſerit.*

Lib. 6. Capitul. c. 119. *Placuit ne Chorepiſcopi deinceps à quibuſcunque fiant.*

Concilium Pariſiense ſupra laudatum.

Capitul. lib. 6. c. 119.

Syn. Meld. c. 44.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

ISTUD ipſum paulò aſperioribus verbis urget Hincmarus in epiſtola XLV. cujus meminit Flodoardus lib. III. Hiſt. Remenſis cap. XXIX. quæ ante hos viginti annos ex codice Virdunenſi edita eſt ab eruditiſſimo viro Iacobo Sirmundo. Hincmarus ergo reſpondens cujuſdam Epiſcopi conſultationibus, hæc adversùs Epiſcoporum deſidiam ſcribit in capite XVI. illius epiſtolæ: *Sed & ſcandalum in Eccleſia miſit, ſicut & quidam Epiſcopi, etiam à longè præcedentibus temporibus, ſcandalum pro ſua quiete & voluptatibus in Eccleſiam intromiſerunt, ordinantes Chorepiſcopos, & eis quæ Summis Pontificibus conveniunt agere permittentes; quos apoſtolica ſedes ſæpius reprobavit & apoſtolico mucrone recidit, ſicut in decretalibus eorum qui voluerit recenſere inveniet.*

VIII. Quænam autem eſſet hac tempeſtate Chorepiſcopi poteſtas, accuratè docet Ebbo Remenſis Epiſcopus in eo Opuſculo quod de Miniſtris Eccleſiæ Remenſis ſcripſit, id eſt, Præpoſito, Archidiacono, & Chorepiſcopo: *Chorepiſcopi verò miniſterium eſt, omnem ſacerdotalem totius regionis ſibi commiſſæ converſationem corrigere atque dirigere,* & quæ ſequuntur. Ius autem dandæ conſecrationis ex præcepto Epiſcopi Ebbo metitur. Synodus Meldenſis Chorepiſcopis modum præfixit juxta canones, præcipuèque proſpexit ne poſt obitum Epiſcopi aliquid *ex epiſcopali miniſterio ſpecialiter Epiſcopis debito attentarent: quia*, inquiunt, *ex hoc magnum ſcandalum, & diviſionem rerum eccleſiaſticarum, atque dilationem in canonicè ordinandis Epiſcopis, Dei*

Opuſculum Ebbonis De Miſt. Eccl. Rem. editum à R. P. Sirm. in Append. Flodoardi.

Synod. Meld. c. 44.

Ecclesiis accidisse conspeximus. Quæ verba lucem accipient è Flodoardo; qui Leonem IV. interpellatum ab Hincmaro scripsit de ordinationibus à Chorepiscopis peractis, præcipuè post obitum alicujus Episcopi. Occasione enim ministerij Chorepiscoporum, quo satis consultum videbatur ecclesiasticæ administrationi, Reges differebant electiones Episcoporum, & interim ecclesiasticæ facultates secularium usibus cedebant. *In hac verò epistola*, inquit Flodoardus, *de his quos temeritas chorepiscopalis ordinare, vel quòd Spiritum sanctum consignando tradere præsumebat, requisivit. Et quòd terrena potestas hac materia sæpe offenderet, ut videlicet Episcopo quolibet defuncto, per Chorepiscopum solis Pontificibus debitum ministerium perageret, & res ac facultates Ecclesiæ secularium usibus expenderentur, sicut & in nostra Ecclesia jam secundò actum fuisset.*

IX. Si extarent Hincmari epistola & Leonis IV. rescriptum, profectò magnum adjumentum afferrent ad hujus materiæ discussionem: quæ licèt à Synodo Meldensi sincerè decisa esset, si ambiguitatem circa Subdiaconos demas, attamen variis desidum Episcoporum contentionibus iterum revocata est in dubium; adeo ut Nicolaus I. tractus fuerit in partes pro Chorepiscopis. Etenim anno octingentesimo sexagesimo quarto consultus à Rodulfo Archiepiscopo Bituricensi, de Presbyterorum & Diaconorum ordinationibus collatis à Chorepiscopis in Gallia, respondit validas quidem esse ordinationes illas; sed vetuit similia à Chorepiscopis præter regulas tentari in posterum, ne ad eos dignitas Episcoporum tranferretur. Hoc autem argumentum ad sententiam suam fulciendam adducit: *Ad formam enim septuaginta, Chorepiscopi facti sunt; quos quis dubitet Episcoporum habuisse officia?* Quæ responsio, quamvis à canonibus omnino aliena, excusatos tamen reddit Gallicanos Episcopos, si varias in partes distraherentur, cùm ipsi Romani Pontifices in hac quæstione contraria rescripta ediderint. Hoc solum pro defensione Nicolai proferri potest, quòd *diversis occupatus negotiis, cursim* respondere coactus fuerit, ut ipse præfatur in dicta epistola. Non obtinuit tamen apud Belgicos Episcopos hæc responsio; ut colligere licet è Synodo Metensi, quæ anno DCCCLXXXIX. coacta, hæc statuit: *Ut Basilicæ à Chorepiscopis consecratæ, ab Episcopis consecrentur, roboratum est: quia juxta decreta Damasi Papæ, Innocentij, & Leonis, vacuum est & inane quidquid in summi sacerdotij Chorepiscopi egerunt ministerio, quod ipsi iidem sunt qui & Presbyteri, sufficienter invenitur.* Plus detrimenti Chorepiscopis attulit invidiosa hæc Nicolai sententia quàm tot synodorum definitiones; cùm nihil sibi reliqui esse viderent Episcopi, si Presbyterorum ordinationes à Chorepiscopis tentatæ irritæ non essent, etsi à Canonibus vetitæ. Accedebat incommodum quo vacantes Ecclesiæ laborabant, cùm prætextu ministerij quod à Chorepiscopis impendebatur, Principes ab electionibus concedendis cessarent, ecclesiasticis proventibus ad suorum utilitatem revocatis. Tacita ergo definitione potiùs quàm expressâ ad executionem Capitularis, rerum experimento consultiores facti Episcopi conspirarunt, à constituendis Chorepiscopis abstinentes; túncque sollicitudinem animadvertendi in Presbyteros & pagorum visitandorum, quæ præter cetera Chorepiscopis competebat, Archidiaconis concesserunt. Desierant Chorepiscopi sub finem seculi undecimi, ut colligere licet ex Sigeberti historici hallucinatione, qui ex hac muneris accessione, quæ sua tempestate penes Archidiaconos erat, eos cum Chorepiscopis confudit: *Damasus*, inquit, *Papa decrevit, ne quid contra Episcopos præsumant Archidiaconi, qui dicuntur Chorepiscopi, id est, villarum & regionum Episcopi.* Desuetudo hujus ministerij in Patriarchatu Constantinopolitano id quoque induxit ut Chorepiscopi munus idem esset cum eo quod delegatis à Patriarcha vel Metropolitano impositum erat, qui monasteria visitabant, ad coërcendos immorigeros, controversias Abbatum & monachorum dirimendas, & restaurandam disciplinam monasticam mittebantur. Delegati ejusmodi, Ἔξαρχοι seu Præfecti dicuntur; quorum potestas iis mandatis comprehenditur quæ relata sunt in Collectione Iuris Græco-Romani. Scholiastes Harmenopuli Exarchos istos cum antiquis Chorepiscopis temerè confudit, in eam opinionem ductus, quòd reliquo Chorepiscoporum ministerio hæc quoque pars visitandorum monasteriorum in Oriente adjuncta sit, ut patet ex Collectione Arabica. Perseverant namque adhuc in Oriente Chorepiscopi. Sed in Patriarchatu Alexandrino, deletis Episcopis, soli Chorepiscopi curam Patriarchæ in administratione Ecclesiarum levant: quod ducentis abhinc annis inductum fuisse testatur Cyrillus Alexandriæ Patriarcha, iis literis quas in Valachia scripsit anno millesimo sexcentesimo duodecimo. Hic est Cyrillus qui post aliquot annos in sedem Constantinopolitanam provectus, meritas pœnas dedit, quòd à veteri Ecclesiæ illius traditione desciscens,

Flodoard. l. 3. Hist. Rem. c. 10. Nicolaus I. in ep. ad Rodulf. Bitur. Tom. 3. Conc. Gall.

Sigebertus in Chron.

Lib. VI. Iuris Græco-Rom.

Scholion ad Tit. IX. Epitomes Canonum Hermen. περὶ ἐπισκόπων, ἢ τῶν λεγομένων Ἐξάρχων, ἢ Περιοδευτῶν ἐστιν, ἢ περὶ μοναστηρίων.

& ab Hieremiæ Patriarchæ censura, qua Confessionem Augustanam olim notaverat, aliquot articulis professionis Hollandicæ subscripsisset.

Vide libr. 5. cap. 14. §. 9.

CAPVT XV.

Synopsis.

I. Principes tuentur constitutiones ecclesiasticas quæ sunt promulgatæ & usu receptæ. Promulgatio legum necessaria, ut sint notæ, è Novella Iustiniani. Ordo promulgationis in Imperio; Et in Gallia.

II. An constitutionum ecclesiasticarum promulgatio Romæ facta sufficiat. Communior, & verior opinio, non sufficere. Quod congruit cum lege naturali, & civili. Et exemplo Iustiniani, qui leges ecclesiasticas per provincias edebat, directis literis ad Patriarchas, ut eas Metropolitis, hi autem Episcopis insinuarent. Hæc necessitas probatur ex discrimine legum pontificiarum & regiarum.

III. Probatur etiam è Conciliis Lateranensi & Tridentino.

IV. Et praxi Vniversalis Ecclesiæ, in definitionibus Conciliorum Generalium per provincias publicandis; ut constat è Concilio Arelatensi primo, & Nicæno.

V. E Synodo quoque Sardicensi. Explicatus Athanasius, de numero Episcoporum qui ejus restitutioni subscripserunt. Et ex Hilario.

VI. E Concilio quoque Ephesino.

VII. Idem mos usurpatus ab antiquis Rom. Pontificibus, in Decretis suis edendis per provincias. Siricius eam curam imponit Himerio Tarraconensi Episcopo. Necessaria erat decretorum novorum Siricij editio, ex Innocentio. Qui decreta quoque sua publicari jubet.

VIII. Eo jure usus Zozimus; & Leo I. in capitibus fidei & disciplinæ. Gallicani Episcopi Decreta Romanæ sedis in synodis edebant, & canonibus inserebant.

IX. Explicatur quod objici solet è Nicolao, qui Decretis Pontificum non editis in Græcia, obstringi Photium scripsit. E cujus verbis necessitas promulgationis colligitur.

X. Respondetur objectioni de vitandis excommunicatis ante promulgationem. Id novo & singulari jure receptum. Imò verò Innocentius in explicatione hujus novi juris stat pro priore sententia. De tempore quo leges teneant, post editionem, fusè Menochius.

I. TVITIO quam Principes Canonibus & Decretis Pontificum præstant, ad eas constitutiones ecclesiasticas refertur quæ vim legum obtinent. Duæ autem conditiones omnino requiruntur ut leges omnes, tam ecclesiasticæ, quàm civiles, effectum suum sortiantur. Vna est, ut legitimè insinuatæ sint, & promulgatæ; altera, ut sint usu receptæ.

Promulgatio legum ideo necessaria est, quoniam qui legum sententiam ignorant, nulla religione ad observationem teneri possunt. Vnde præcipua cura post leges conditas hæc fuit apud Græcos & Romanos, ut publicè proponerentur, & tabulis, columnis, vel axonibus affigerentur. Nolo antiquos mores repetere, cùm satius sit iis discutiendis immorari quorum usu quotidiano calent omnia judicum tribunalia. Extat apud Iustinianum Novella constitutio, quæ modum publicandarum legum præscribit, & earum vim cohibet, donec redditæ fuerint κεκαφαρεῖς ἐν κοινῷ *in commune manifestæ*, ut vertit vetus interpres, & elapsi fuerint duo menses à die insinuationis. Hæc autem promulgatio eo ordine procedit, ut constitutio à Principe ad Præfectos prætorio dirigatur: qui edictis publicè propositis, eam in civitate, ubi sedes præfectoriana instituta est, omnibus notam reddant; deinde eam mittant ad omnes Præsides provinciarum, qui legem in metropolitana civitate & in ceteris civitatibus provinciæ publicari curabunt. Civitatis nomine non singulæ urbes & oppida alicujus provinciæ intelligebantur, sed illæ tantùm quæ in laterculo Imperij descriptæ, civitatum nomine & dignitate erant insignitæ; quæ ferè omnes, sub Christianis Imperatoribus, episcopatibus decoratæ sunt. Idem ordo per Gallias etiam hodie obtinet, quoad Principum nostrorum Constitutiones. Nam etsi Galliæ regnum juris Romani auctoritate non teneatur, ejus rationes amplectitur. Edicta autem Principum nostrorum ad Curias Parlamenti (à quibus vice sacra judicatur, æquè ac olim à Præfectis prætorio) eo consilio mittuntur, ut in earum Auditoriis publicentur, in Acta rediganter, & præcepto Curiarum deinde ad Senescallos exempla Constitutionum deferantur, qui promulgationi curandæ in civitate cui præsunt incumbant. Administrationis publicæ forma, quæ hodie apud nos viget, paululùm à Romani Imperij ordine discedit. Sed discrimen illud in provinciarum finibus, qui angustiores apud nos, potiùs quàm in re ipsa versatur. Etenim illi provincias solidas, id est, metropolitanam civitatem cum ceteris civitatibus quæ ab illa pendebant, Præsidibus provinciarum credebant; cùm apud nos Senescallis aut Bajulis, qui vices præsidum obtinent, civitas una vel altera cum pago illius civitatis committi soleat. In prima Regum dynastia Constitutiones generales mittebantur ad Episcopos omnes & Iudices, quos Comites frequentiùs nuncupabant, quorum ministerium per unamquamque civitatem & pagum illi contributum diffundebatur. Qui ordo propagatus est in

Novel. 66. Præfatione novæ Const. 4. §. 1. & 3.

Vide Præceptionem Guntramni Regis an. 585. T. 1. Conc. Gall.

secundæ dynastiæ tempora, antè quàm regia Curia magistratibus ordinariis commissa esset. Capitula enim seu Edicta Principum à summo Cancellario Episcopis & Comitibus præbebantur, ut ea in suis diœcesibus & comitatibus quisque recitari procuraret; ut docet Capitulare secundum Ludovici Pij. Summus Cancellarius Edicta regia condebat, teste Adalardo apud Hincmarum; quemadmodum Comes Palatij judiciis palatinis præerat, & Archipellanus controversiis canonicis quæ à Rege dirimebantur. Quæ judicandi munera deinde in tertia dynastia in unam Cancellarij dignitatem coierunt.

Capitul. Lud. P. an. 823. l. 2. cap. 24. *In suis Comitatibus coram omnibus relegant, ne cuiquam nostra ordinatio & voluntas nota fieri possit.* Hincm. ep. 3. c. 16.

II. Sed in controversiam deducitur an leges ecclesiasticæ promulgari debeant per provincias, an verò sufficiat eas in Romana Curia publicatas fuisse. Hinc stat Ioannes Andreas, & plerique ex Italia auctores, qui solam in Curia Romana promulgationem requirunt. Panormitanus verò, & omnes ferè Galli, Germani, & Hispani, qui quæstionem istam attigerunt, imò & Cajetanus unus è purpuratis Patribus, necessariam esse per singulas provincias legis ecclesiasticæ publicationem contendunt validissimis argumentis. Cùm enim ex naturalis rationis præscripto, Imperatoria lege Iustiniani, quæ vim in rebus ipsis obtinet, cautum fuerit ut nemo teneri debeat novâ constitutione, donec in provinciis auctoritate publica fuerit promulgata, etsi in urbe regia publicis Edictis proposita fuerit, indéque cognitio novæ legis manare & per provincias ob frequentem provincialium commeatum diffundi possit, cur alio jure utemur, cùm de lege ecclesiastica Romæ promulgata agetur, quò non adeo frequenter se conferunt hodie provinciales quàm olim cùm esset orbis gentiúmque Domina? Præsertim cùm fama legis editæ non sufficiat; sed necessaria sit legis evulgatio, quæ fiat auctoritate publica, ne quis eam in dubium revocare possit. Huic rationi addenda est illa quæ apud omnes obtinet, nempe leges Imperatorum etiam ab Ecclesia observari, nisi in contrarium ecclesiastica lege fuerit statutum. Itaque constitutiones ecclesiasticæ eodem juris ordine & publicationis solennibus adstringentur, ex vi Novellæ Iustiniani; præsertim cùm Novellarum corpus, aut saltem Iuliani Epitome olim à Romanis Pontificibus recepta fuerit, ut antè monui.

Ioan Andr. super ultima verba 6. Decretal. *Datum Romæ.* Silvester verbo *Lex.* q. 6. Asor. l. 5. Instit. c. 5. q. 5. Panorm. in c. cognoscentes de constit. Molina disp. 191. Cajetanus 1 2. q. 90. art. 4. Dom. Soto l. 1. de Iu q. 2. a 4. Nicol. Secatius dispu. de Legib. n 56. 57. 58. 59. 60. 61. *Quàm enim jocular*e, inquit, *quæ lex Romæ sit, eandem eodem tempore momento, in Gallia, Hispania, Italia, extremisque Christianorum gentium partibus, fixam & promulgatam censeri.*

C. 1. de oper. novi nunc. C. 31 in additamento d. 10.

Hæc ratio inde multùm juvari posse mihi videtur, quòd Iustinianus hunc morem non solùm in civilibus negotiis, sed etiam in legibus ecclesiasticis observaverit: quas ad Patriarchas cujusque Diœceseos direxit, ut eas in Ecclesiis suarum sedium publicè proponerent, deinde ad Metropolitas mitterent, qui promulgatione in Ecclesiis facta, earundem legum insinuationem Episcopis sub se constitutis demandarent. Elegans est locus in Iustiniani Novella sexta, quæ de Episcoporum & Clericorum ordinationibus quamplurima statuit. *Sanctissimi siquidem Patriarchæ uniuscujusque Diœcesis hæc proponant in Ecclesiis sub se constitutis, & manifesta faciant Deo amabilibus Metropolitis quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus proponant ea in metropolitana sanctissima Ecclesia, & constitutis sub se Episcopis manifesta faciant. Illorum verò singuli in propria Ecclesia hæc proponant; ut nullus nostræ Reipublicæ ignoret quæ à nobis ad honorem & ad augmentum magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi dispositа sunt.* Eundem ergo ordinem sequi decet Summos Pontifices, seu legem novam ex fratrum consilio ferant, seu de Concilij generalis sententia; cùm Ecclesiæ jurisdictio sedatior & temperatior sit quàm civilis & regia. Non parum momenti confert etiam ad ordinis hujus necessitatem magnum quod ex alio capite discrimen intercedit inter pontificiam & regiam auctoritatem. Etenim à synodis provinciarum canones condi solent, quibus Ecclesiarum status componi potest, ut necessaria omnino non sit, in singulis articulis, sollicitudo Summi Pontificis; ac proinde mirum esse non debet si Christiani non adeo se curiosos exhibeant earum legum quæ Romæ feruntur ac promulgantur. Alia est regnorum ratio, in quibus nihil constituitur præterquam Edictis regiis. Et tamen Principum benignitas tantopere hac in parte subditis suis consulit, ut eos cura & labore solvat inquirendarum promulgationum quæ fieri possent in comitatu, neque velit suis legibus teneri, donec publicè propositæ sint in provinciis.

Nov. vi. in Epilogo §. 1. Προστάττομεν ἕκαστον τῶν ἁγιωτάτων ἀρχιεπισκόπων τῶν ἐν ἑκάστῃ διοικήσει ὑποκειμένων αὐτοῖς ἁγιωτάτοις μητροπολίταις ἐκθέσθαι ἐν τοῖς ἁγιωτάτοις ἐπισκοπείοις τὰ παρ' ἡμῶν τοῖς θεοφιλεστάτοις μητροπολίταις ἐκτεθησόμενα. Ἐκεῖνοι δὲ πάλιν ἐν τοῖς ὑποκειμένοις αὐτοῖς ἁγιωτάτοις ἐπισκόποις τὰ παρ' ἡμῶν ἐκτεθησόμενα ἐκθέσθαι. Ἕκαστος δὲ τῶν ἁγιωτάτων ἐπισκόπων ἐν τῇ ἰδίᾳ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τὰ παρ' ἡμῶν ἐκτεθησόμενα ἐκθέσθαι.

III. Neque est quòd in hac quæstione torqueamur, cùm ipsa etiam Concilia generalia his solennibus sua constituta obstringi satis apertè significaverint. Etenim Concilium Lateranense sub Innocentio III. habitum, cùm præcepisset medicis ut ægros inducerent ad consulendum suarum animarum saluti antè quàm morbo remedia parentur, addit tamen, pœnæ canoni adjectæ non esse locum antè quàm promulgatio canonis istius facta fuerit ab Episcopo: *Si quis autem medicorum hujus nostræ constitutionis, postquam per Prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab Ecclesiæ ingressu arceatur, donec pro transgressione hujusmodi satisfecerit competenter.* Quinetiam

Conc. Later. c. 22. C. Cùm infirmitas, De pœnit. & remiss.

Concil. Trid. c. 1. de Reform. sess. 24.

Concilium Tridentinum, cùm matrimonia clandestina rescidisset, ea tamen huic pœnæ obnoxia esse noluit, nisi post lapsum triginta dierum à die publicationis per singulas parochias factæ. Adeo necessaria visa est illius Concilij Patribus novorum Decretorum promulgatio.

IV. Ceterùm si veteris Ecclesiæ consuetudinem inspiciamus, eam fuisse sapientissimorum illorum Episcoporum sententiam inveniemus, ut canonum etiam in Conciliis plenariis editorum promulgatio per provincias semper necessaria visa fuerit. Arelatense Concilium primum, quod ex omnibus ferè Occidentis provinciis Constantini voluntate convenit, post damnatos Donatistas, viginti duos canones constituit. Sed æquum esse non putavit iis clerum aut plebem teneri, donec per provincias editi fuissent. Hujus editionis curam Silvestro Summo Pontifici, quem reverentia commerita salutaverat, epistola ad illum scripta commisit: *Placuit etiam*, inquiunt Patres, *à te, qui majores diœceses tenes, per te potissimùm omnibus insinuari.* Nicæna Synodus suis literis ad Ægyptios & ceteros Episcopos, qui cœtui non interfuerant, perscriptis, quæ decreta fuerant significavit; *eáque literis ad vos perscribere necessarium visum est*, inquit, *ut intelligere possitis, cùm quæ ibi in quæstionem & disquisitionem vocata, tum quæ decreta sancitáque sunt.* imò verò Alexandrum Episcopum Alexandrinum iis canonibus instructum redire monet qui de rebus controversis editi essent. quod ultimum ad Ægyptios Episcopos referendum est. Ceteris enim provinciis decreta per eos Episcopos transmissa sunt qui Concilio intererant: quorum catalogum edidit Gelazius Cyzicenus in Actis Concilij Nicæni, cujus inscriptio hæc est: *Catalogus sanctorum Episcoporum per quos sancta magna & universalis Synodus Nicææ coacta misit omnibus in toto orbe terrarum Dei Ecclesiis ea quæ ab ipsis per Spiritum sanctum in ea constituta sunt.* Inter quos principem locum obtinet Osius, qui cum Bitone & Vincentio Romanis Presbyteris ea decreta in Occidentem detulit, ut Romæ, Italiæ, Hispaniæ, & ceteris usque ad Oceanum Ecclesiis publicè proponerentur. Par cura quamplurimis Episcopis per Orientem imposita est.

Ep. Syn. Conc. Nic. ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ἐγράψαμεν, καὶ ἐπέστειλε καὶ ἐκεῖνα ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἃ ἐγράφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα καὶ ταῦτα ἐπιγνῶτε, ἃ ἐγράφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπέστειλε καὶ ἐκεῖνα ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἃ ἐγράφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπέστειλε καὶ ἐκεῖνα ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἃ ἐγράφη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Gelasius Cyzic. lib. 1. Τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν ἐπισκόπων ἃ ἔστειλαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ.

V. Sardicensis Synodus definitiones suas ad Iulium Romanum Episcopum perscripsit, consiliúmque suum his verbis explicuit: *Tua autem excellens prudentia disponere debet ut per tua scripta, qui in Sicilia, in Sardinia, & in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & quæ definita, cognoscant, & ne ignorantes eorum accipiant literas communicatorias quos extra episcopatum justa sententia declaravit.* Quinetiam encyclicam epistolam ad omnes Episcopos dedit, ut subscriptione sua rebus definitis suffragarentur. Vnde profectum est ut in numero Episcoporum qui Sardicæ convenerunt ineundo gravissimè peccetur. Etenim, ut hoc etiam obiter adnotemus, cùm octoginta tantùm Episcopi ex Occidente, & totidem ex Oriente, literis Constantis Constantiíque evocati, Sardicam convenire deberent ad constituendam Synodum Oecumenicam, quemadmodum loquitur Socrates; Orientalium secessio locum sanè dedit Concilio Occidentalium de rebus propositis pleno jure decernendi & Athanasium restituendi, sed eorum numerum non auxit qui judicium ferre debebant, si paucos Episcopos excipias, qui è Concilio Orientalium discedentes Occidentalibus se adjunxerunt. In Synodo Sardicensi LIX. Episcopos judicium tulisse testatur Hilarius in Fragmentis, quamvis sententiæ synodicæ à paucis latæ subscripserint per varias provincias Episcopi plusquam trecenti numero. Hoc est quod significat Athanasius in apologia de fuga; si rectè, & ut decet, verborum interpunctio, & quæ inde pendet sententia constituatur. Cùm enim causam suam discussam & innocentiam probatam in Concilio Sardicensi dixisset, addit: *Atque iis quæ pro nobis definita sunt, consenserunt Episcopi plures quam trecenti.* Quod referendum non est ad suffragium in Concilio latum, ut à plerisque fieri solet, cùm tantus non adesset Episcoporum judicum numerus, sed ad subscriptiones Episcoporum, qui Sardicæ cùm essent, sententiæ synodicæ adhæserunt, tum alij invitati ab Athanasio, cùm provincias illas ab Italiæ finibus Ecclesiam Alexandrinam repetendo peragraret. Quod disertis verbis scriptum est ad calcem epistolæ synodicæ illius Concilij: *Hæc ita scriptis mandata, sacrum Sardicense Concilium ad eos qui interesse non poterant, misit: qui ipsi quoque suis suffragiis decreta synodi approbarunt. Eorum autem qui in synodo subscripserunt, ceterorúmque aliorum, ista sunt nomina.*

Idem Concilium ad univ. Ecclesias.

Vide lib. 7. c. 3. §. 4. 5.

Socr. l. 2. c. 20. οἰκουμενικὴν σύνοδον.

Athanasius in apologia de fuga. ἔτι τε κρίθησαν ὑπὲρ ἡμῶν συμψηφισθέντες μὲν ὑπὲρ τριακοσίων.

Ep. Syn. Conc. Sard. ἀπέστειλε δὲ καὶ πρὸς ἅπαντας ἐπιστολὴν ἐγκυκλίαν τοῦ συνεδρίου, ἣν αὐτοὶ συμψηφίσαντες ὑπέγραψαν πάντες, &c.

Duobus annis post Synodum Sardicensem Photinus Episcopus Sirmij, quæ Illyrici Occidentalis metropolis erat, ob renovatam Pauli Samosateni hæresim, Mediolani in Concilio Occidentalium damnatur; atque iterum in Romana synodo de pellendo ab episcopatu Photino tractatur. Damnationis istius Decretum pro more à Romanis ad Orientales mittitur: *Decretum*, inquit Hilarius, *ab Occidentalibus, sicut mos poscebat*

Epist. Conc. Sardic. ad Iulium.

Hilarius in Fragmentis.

bat, ad Orientales mittitur, non injuria extorquendi, ut nunc agitur, adſenſum, ſed inſtruendæ univerſorum conſcientiæ conſuetudine.

VI. Sed, ut ego quidem exiſtimo, nihil ad præſentem diſputationem accommodatius proferri poteſt epiſtola Concilij Epheſini ad ſingularum provinciarum & civitatum Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconos, & univerſum populum data, qua ſynodus omnes certiores reddit de iis quæ adversùs Celeſtij Pelagiíque hæreſim, Ioannem Antiochenum, & conſortes ejus factionis, decreta erant, his verbis peremptoriis: *Quoniam autem oportebat & abſentes à ſancta ſynodo, morantéſque in urbibus & provinciis, ob aliquod impedimentum, ſive eccleſiaſticum, ſive corporeum, non ignorare quæ de ipſis ſunt conſtituta.* Qua epiſtola deſcribuntur nomina Epiſcoporum quos à communione Concilium excluſerat; ne ſcilicet literas formatas & communicatorias ab illis acciperent, vel ad illos darent, ut Concilij Sardicenſis epiſtola jam olim hunc ritum explicuerat. à quo comprobando nunc abſtineo, quia res eſt omnibus notiſſima.

Can. 1. Conc. Eph. ἵνα δὲ καὶ τοῖς ἀπόντας, καὶ μένουσι κατὰ πόλεις ἢ χώρας ἐπισκόποις, ἢ συμπαρεῖναι μὴ δυνηθεῖσι τὰ ἐκείνου πάντα φανερὰ γένηται.

VII. Eandem rationem ſecuti ſunt Romani Pontifices in Decretis ſuis per provincias promulgandis. Quod patet ex verbis Siricij, qui ad Himerij Tarraconenſis Epiſcopi conſultationes cùm graviter reſpondiſſet, illi dat in mandatis ut quinque provinciarum Hiſpaniæ Epiſcopis, id eſt, Tarraconenſis, Carthaginenſis, quæ deinde Toletana vocata eſt, Bæticæ, Luſitaniæ, & Galliciæ, vicinis hinc & inde provinciis, id eſt, Narbonenſi, & Eluſanæ, decreta ſua inſinuet, ne ſcilicet in poſterum ſe ignorantia juris tueri poſſint: *Quanquam nulli Epiſcoporum ſtatuta ſedis apoſtolicæ vel canonum deſinita ignorare ſit liberum*, ut ait ille, ſcilicet ea quæ ſemel edita ſunt, qualia erant pleraque quæ tantùm Siricius decretis ſuis renovabat, *& hæc ad tua conſulta reſcripſimus*, inquit, *ut in omnium coëpiſcoporum noſtrorum perferri facias notionem, & non ſolùm eorum qui in tua ſunt diœceſi* (id eſt, provincia) *conſtituti, ſed etiam ad univerſos Carthaginenſes, Bæticos, Luſitanos, atque Callaicos, vel eos qui vicinis collimitant hinc inde provinciis, hæc quæ à nobis ſunt ſalubri ordinatione diſpoſita, ſub literarum tuarum proſecutione mittantur. Et quanquam ſtatuta ſedis apoſtolicæ vel canonum venerabilia definita nulli Sacerdotum Domini ignorare ſit liberum, utilius tamen & pro antiquitate ſacerdotij tui dilectioni tuæ admodum poterit eſſe glorioſum, ſi ea quæ ad te ſpeciali nomine generaliter ſcripta ſunt, per unanimitatis tuæ ſollicitudinem in univerſorum fratrum noſtrorum notitiam perferantur; quatenus & quæ à nobis non inconſultè, ſed providè, & ſub nimia cautela & deliberatione, ſunt ſalubriter conſtituta, intemerata permaneant, & omnibus in poſterum excuſationibus aditus, qui apud nos nulli patere poterit, obſtruatur.*

Siricius in decretis cap. 15.

Sanè adeo erat neceſſaria Decretorum Siricij per provincias promulgatio, in eo ſaltem jure quod novum condebat, nempe de Sacerdotum dejectione qui ab uxoribus non abſtinebant, ut Innocentius de hoc capite ab Exuperio Epiſcopo Toloſano conſultus reſcripſerit diſparem eſſe conditionem illorum ad quos non pervenit forma eccleſiaſticæ diſciplinæ quæ ab Epiſcopo Siricio per provincias commeavit, & eorum qui formam vivendi à Siricio miſſam ſciviſſe deteguntur. Illis enim *ignorationis venia remittetur, ita ut de cetero penitùs incipiant abſtinere; hi autem ſunt omnibus modis ſubmovendi.* Idem Innocentius, cùm Relationi Antiocheni Epiſcopi reſpondiſſet, *Gravitas itaque tua*, inquit, *hæc ad notitiam coëpiſcoporum, vel per ſynodum, ſi poteſt, vel per harum recitationem faciat pervenire; ut quæ ipſe tam neceſſariò percunctatus es, & nos elimatè reſpondimus, communi omnium conſenſu ſtudióque ſerventur.*

Innoc. ep. ad Exup. Tolof. in Decret. c. 11.

Innoc. ad Alex. ep. Ant. in Decret. cap. 47.

VIII. Cùm Zozimus Epiſcopum Arelatenſem nova dignitate ornare vellet, nempe ut ſine illius Epiſcopi formata epiſtola nullus Clericorum è Galliarum provinciis Romam veniens, in communionem Romani Pontificis ſuſciperetur, Decretum ſuum publicè per provincias propoſuit: *Quam auctoritatem*, inquit, *ubique nos miſiſſe manifeſtum eſt, ut cunctis regionibus innoteſcat id quod ſtatuimus omnimodis eſſe ſervandum.*

Zoſim. ep. ad Ep. Arel.

Hanc regulam amplexus eſt Summus ille Pontifex Leo, qui datam ad Nicetam Aquileienſem Metropolitanum epiſtolam hoc mandato claudit: *Hanc autem epiſtolam noſtram, quam ad conſultationem fraternitatis tuæ emiſimus, ad omnes fratres & comprovinciales tuos Epiſcopos facias pervenire, ut omnium obſervantiæ data proſit auctoritas.* Ab hac conſuetudine manat quòd idem Leo Galliarum Epiſcopos certiores reddit de damnata Eutychetis hæreſi in Synodo Chalcedonenſi, & dejecto Dioſcoro: *Nam fratres mei, qui vice mea Orientali ſynodo præſederunt, quæ acta retulerint ſignifico.* Non ſolùm autem in iis quæ fidem reſpiciunt, ſed etiam in iis quæ ad diſciplinam pertinent, hunc ordinem ſecutus eſt Leo in Galliarum provinciis. Etenim cùm Theodorum Forojulienſem qua ratione pœnitentiæ beneficium ægris concedendum eſſet literis ſuis monuiſſet, addidit: *Hæc autem quæ ad interrogationem tuam reſpondi, ne aliquid contrarium ſub ignorantiæ*

Leo ep. ad Nicet. Aquil. in Decret. Leonis cap 41.

Leo ep. 91. ad Theodor. Forojul.

excusatione generetur, in Metropolitani tui notitiam facias pervenire; ut si qui fortè sunt fratrum qui de his antea putaverint ambigendum, per ipsum de omnibus quæ ad te scripta sunt instruantur. Ecclesiæ Gallicanæ Episcopi Decreta Romanorum Pontificum in synodis suis edebant, & canonibus inserebant, ut clerum iis servandis obligarent. Elegans est Concilij Agathensis canon nonus: *Placuit etiam ut si Diacones, aut Presbyteri conjugati, ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, & Siricij Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, conservetur.* Qua in re Africanorum exemplum sequebantur, qui juxta Siricij Papæ epistolam decreverunt in Concilio Zellensi, ne viduæ maritus admittatur ad clerum, néve abjectum Clericum alia Ecclesia suscipiat, ne unus Episcopus Episcopum ordinet, exceptа Ecclesia Romana. Eodem sensu accipienda sunt hæc verba Concilij Africani: *Recitatæ sunt literæ Papæ Innocentij, ut Episcopi ad transmarina pergere facilè non debeant. Quod hoc ipsum Episcoporum sententiis confirmatur.*

Ferandus in Brev. T. 6. 230. 338. Concil. Zell. ex epistola Papæ Siricij.

Concil. Afric. cap. 61.

IX. Qui contrariam sententiam tuentur, scilicet necessariam non esse legum promulgationem, existimant se juvari posse verbis quibusdam Nicolai I. quæ referuntur à Gratiano; in quibus excusationem Constantinopolitanorum repellit, qui dicebant se canonibus Sardicensibus non teneri, quòd Græcis canones illi omnino ignoti essent. Sed, ni fallor, pro nobis stabit Nicolaus; si non hæreamus nudis verbis, quæ à Gratiano adducuntur, sed ejusdem Nicolai epistolæ ad Photium verba, quæ uberiùs rem istam exequuntur, sincerè explicemus. Disputat Nicolaus adversùs Photium, qui è laïcorum grege & è palatinis administrationibus ad patriarchalem sedem provectus fuerat, prætermissis Clericis Ecclesiæ Constantinopolitanæ, qui omnem in dominicis castris ætatem exegerant. Protulerat Nicolaus Decreta Celestini & Leonis, qui vetant neophytorum laïcorum ordinationes, & juxta tantorum patrum sententiam, Photij recens ordinati communionem repulerat. Respondit Photius has leges Orienti non fuisse datas: *Sed dicis: Hæc non in lege suscepimus, & prævaricatores, qui significantiùs Græcè παράνομοι dicuntur, non sunt, nisi qui præter legem acceptam aliquid pravitatis committunt, sicut Apostolus ait: Ubi non est lex, ibi non est prævaricatio.* Replicat Nicolaus de lege naturali, cujus præscripto omnes tenentur; quæ vetat ullum lædi, & alteri fieri quæ quis sibi facta nollet. Hac juris naturalis æquitate niti decreta Pontificum, quæ Clericis provectioribus injuriam fieri vetant per laïcorum præcipites ordinationes. Sed quia nimis longè petita videbatur ratio desumpta è lege naturali, canone Sardicensis Concilij constituta Pontificum adversùs laïcos edita confirmat: *Noli, quia decreta ipsorum non susceperis, ampliùs asseverare, cùm ipsi nihil, nisi quod naturalis, quod Mosaïca, necnon & gratiæ lex jussit, instituant, & quidquid in Sardicensi sancti Patres Concilio statuerunt, custodiendum prorsùs esse definierunt.* Ex quo sequitur, Nicolao nullam patuisse viam qua Photium servandis Decretis in Græcia nondum promulgatis obstringeret, nisi quòd specialiter illa, de quibus erat quæstio, lege naturali & Concilio niti existimaret. Quare aliud pronuntiandum erit, ex ipsius Nicolai mente, si quæ decreta proferantur quæ lege naturali vel canonibus jam editis non fulciantur. Sed quia replicabat Photius, ignotos esse Orienti Concilij Sardicensis canones, ideóque se illorum auctoritate non lædi; quid retulit Nicolaus? An fortasse quod nos impugnamus, necessariam non esse canonum per provincias editionem? Minimè verò. Quin potiùs contrariæ sententiæ principiis acquiescens, non de jure cum Photio disputat, sed de facto; nempe receptos esse apud Græcos Concilij Sardicensis canones. Quod ille liquidissimè demonstrat, docétque illo Codice Canonum contineri, quo Græci uterentur quotidie, imò & altera quadam Collectione quinquaginta titulis distincta: *Aut quomodo non sunt penès vos canones Sardicenses, quando inter quinquaginta titulos, quibus Concordia Canonum apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur.* De hac Collectione agetur libro III. cap. III. §. VIII.

C. Quid distat. Dist. 16.

Nicolai I. ep. ad Photium.

X. Opponitur nostræ sententiæ quod traditur in Decretalibus, de vitandis excommunicatis per omnes provincias, etsi excommunicationis sententia in una tantùm diœcesi promulgata fuerit. Fateor hac in parte recessum fuisse ab antiquo jure, quod Episcopis consortium excommunicati prohibebat, si admoniti essent per litteras, ut patet ex Concilio Arausicano, & Turonensi secundo, & aliis quamplurimis, imò etiam ex canone primo Concilij Ephesini quem superiùs laudavi. Quin etiam tempore Ivonis, excommunicatus ab uno Episcopo, à ceteris Episcopis erat excommunicandus, ut omnibus nota esset sententia lata in reum: *Sic enim antiquitus est institutum, & nuper in Arvernensi Concilio, omnium Episcoporum qui aderant consensu confirmatum, ut ab uno Episcopo quemlibet pro injuriis ecclesiasticis excommunicatum vicini quoque Episcopi excommunicent.* Hic tamen recentior usus

Concil. Arausic. cap. XI. anno 441. Turon. II. cap. 8. an. 567.

Ivo ep. 74.

receptus quoad excommunicationes & interdicta, nihil officit nostræ opinioni. Etenim etsi sententia reddita in excommunicatum, eum effectum habeat, ut abstentus vitari debeat; attamen ut in aliis etiam diœcesibus servetur, in quibus non est promulgata, hoc à recentiori lege ecclesiastica proficiscitur, quæ specialiter id statuit. Quare trahenda non est ad consequentiam.

c. 1. de postulat. Prælat. Imò verò, si rectè capio verba Innocentij III. qui ad probationem hujus consuetudinis adduci solet, cùm de legum editione agit, ommino nostras partes tuetur. Ait enim, cùm lex solenniter promulgata fuerit, non esse necesse ut speciali mandato auribus singulorum insinuetur. De singulis hominibus loquitur, non autem de provinciis, in quibus solenniter editam fuisse legem supponit.

An verò duorum mensium vel angustioris temporis lapsus à die legis editæ expectari debeat, rectè tradidit præ ceteris Menochius.

Menochius lib. 2. de Arbitr. Iudic. quæst. Cent. 2. c. 185.

CAPVT XVI.

Synopsis.

I. Ius ferendæ legis penes Principem solum. Sed aliter non tenet, nisi tacito populi judicio recepta sit. Inde lex dicta communis Reipublicæ sponsio, *non solùm à Demosthene, sed etiam à Papiniano.*

II. Summa cura adhibita olim à Principibus in legibus ferendis, ut civium utilitati consulere possent. Quare communis utilitas est legum propositum. Ab earum usu recedi potest, si sint incommodæ.

III. Inde fit ut si statim à promulgatione lex officere videatur utilitati publicæ, Principes censeantur ea nolle cives obstringi. Quare usus publicus necessarius est, ut recepta esse dicatur. Ex eo non sequi, Principum arbitria populis subjici, probatur exemplo tutorum.

IV. Tacitus populi consensus necessarius est in legibus quæ de jure privato feruntur. Ius autem publicum à mero Principis arbitrio pendet; etsi ad utilitatem Reipublicæ referri debeat. Ideo belli, pacis, & vectigalium rationes ad solum Principem pertinent.

V. Eadem conditio inest legibus ecclesiasticis, ut obligare non censeantur, donec sint usu receptæ. Quæ est frequentior sententia Theologorum & Iurisconsultorum.

VI. Huic conditioni magis obnoxia videtur lex ecclesiastica quàm civilis; tum quia data in ædificationem; tum quia Episcopis dominatus concessus non est, ut Regibus gentium, apud Mattheum; qui explicatur. Dominatus abdicatur illis verbis à Sacerdotibus, ex Bernardo, Origene, Nazianzeno, Hieronymo, & Chrysostomo.

VII. Di crimen ecclesiasticæ & civilis potestatis in hac specie expenditur. Imperium regium, totius Reipublicæ salutem curat, aliquando etiam cum pernicie privata. Sacerdotium nullum premere potest ut cæteros servet. Deinde juris dubij executionem summo jure urgere possunt Reges; non autem Episcopi. Pœnas lex civilis exigit à reo, ut eum perdat; lex ecclesiastica, ut servet.

VIII. Innocentius & Gelasius requirunt consensum Episcoporum ad executionem decretorum. Galli, quadringentis abhinc annis, iis tantùm legibus & canonibus se obstringi putabant qui usu recepti essent. Olim omnia decreta communi sententia ferebantur. Ideo saltem tacitus consensus hodie necessarius est, ex Cusano.

IX. Vis constituendi penes solam Ecclesiam, sed executio pendet à consensu eorum quorum interest; in iis nempe quæ disciplinam respiciunt. Quæ res, cùm facti sint, prudentes sæpe fallunt. Explicatur Concilium Triburiense, quo non præcipitur Decreta omnino incommoda recipienda esse.

I. CONDENDARUM legum auctoritatem penes Principes esse, nullus hodie dubitat. Olim quidem jura à populo, deinde à Senatu constituebantur; quorum interpretatio responsis prudentum & Prætorum Edictis constitit, donec rebus ipsis dictantibus per partes evenit, ut necesse esset Reipublicæ per unum consuli. Igitur constituto Principe datum est ei jus, ut quod constituisset, ratum esset, adeóque quod Principi placuisset, legis haberet vigorem; quemadmodum docent Pomponius & Vlpianus. Imò verò, ut observavit Iustinianus, *in præsenti leges condere, soli Imperatori concessum est.* Enimvero etsi vis Imperij sit penes Principem, tamen cùm ad salutem omnium, civitatis incolumitatem, vitámque hominum & quietem conditæ sint leges, earum executione cives teneri Principibus placuit, ea conditione, si commodas & utiles suis rebus futuras populus ipse judicaverit. *Ipsæ leges nulla alia ex caussa nos tenent, quàm quòd judicio populi receptæ sunt*, inquit Iulianus Iurisconsultus. Vnde à Papiniano eleganter Lex dicitur esse *Communis Reipublicæ sponsio*; quia scilicet Reipublicæ cives, quasi collatis tacitè suffragiis, ad ejus præscriptum vitam instituere spondent. Quod à Iuliano primùm, & à Papiniano, qui Præfecturam prætorij sub Caracalla gessit, usurpatum non esset, nec in Digestorum corpus à Iustiniano conjectum, si tacito illo populi judicio Principis auctoritas in aliquo infringeretur. Hauserat quidem è Demosthene Papinianus legem esse veluti communem Reipublicæ sponsionem, seu mavis τῆς πόλεως κοινὴν συνθήκην, ut se habent verba Oratoris à Marciano Iurisconsulto relata. Sed quod apud Demosthenem ad Rempublicam Athenienſium accommodatum erat, in qua penes populum legum ferendarum jus fuit, hoc ad Romani Imperij majestatem retulit Papinianus; cujus dignitatem læsam non esse

L. 1. §. nulla. ff. de orig. jur.

L. 1. ff. de Constit. Princ.

L. vlt. C. de Legib.

Cicero ii. de legib.

L. de quibus 1. 1. ff. de Legibus.

L. 1. ff. eodem. Demosth. orat. 1. adversùs Aristogit.

esse existimavit, si tacito suffragio populi aliquem locum daret.

II. Magna sanè in Constitutionibus Imperatoriis vigebat sapientia & æquitas. Non enim nisi de consilio jurisperitorum & prudentium ferebantur, ut de Augusto dicitur à Iustiniano. De Alexandro Severo refert Lampridius, nullam legem sacravisse sine viginti jurisperitis & quinquaginta sapientissimis dissertissimísque viris. Memorabilis est etiam illa cura & diligentia, quam novis legibus promulgandis Theodosius & Valentinianus sibi præscripserunt, & Iustinianus amplexus est; nempe ut quod sanciendum esset, ab omnibus antea tractaretur, tam proceribus sacri palatij qui consilio Principis intersunt, quàm ipso Senatu, atque *denuo collectis omnibus recenseretur; & cùm omnes consensissent, tunc demum in sacro consistorio recitaretur, ut universorum consensus Principis auctoritate firmaretur.* Vnde non ineleganter scripsit Themistius, Anaxarchum secutus, Regibus assidere Themidem & Dicem, (quod Hesiodus de Iove dixerat) & fabulis Poëtarum decantatum illud, prognatam è Iovis cerebro Palladem, ad Reges traxit: quia matura consilia de rebus propositis ineunt, & eorum executioni summa sedulitate imminent, ut civium utilitati prospicere possint. *Finis enim justi imperij*, inquit Ammianus, *ut sapientes docent, utilitas obedientium æstimatur & salus.* quod ille hausit è Platone: eóque respiciebat Pythagoricus ille apud Stobæum, qui Regem ad regnum pertinere acutè & graviter scripsit.

Lampridius in Alexand. Sev. fin. de Codic. init. tit.

l. 8. humanum. C. de Legib.

Plutarchus in Alex. vita Them. Orat. 21. Idem. Orat. 2.

Ammianus lib. 29.

Plato lib. 3. Polit.

Itaque cùm leges perferunt, id unum spectant Principes, quod communiter conducit Reipublicæ, ut alicubi dictum est ab Aristotele. Vnde apud Romanos olim ferendis legibus solennis illa clausula adhibebatur: *Vt si quid jus non esset rogari, rogatum ne esset.* id est, si quid utilitati publicæ officeret, id pro non constituto haberetur. Hujus formulæ sententiam à suis constitutionibus abesse noluerunt Principes, qui, ut cum Iustiniano loquar, *suum esse proprium, subjectorum commodum imperialiter existimant.* Neque ideo placita dicuntur Principum Constitutiones, quasi eorum arbitria sint pro lege, quod de antiquis Regibus scripsit Iustinus, ut nempe quidquid libuisset, liceret; sed placita juris. quo sensu verbum quoque *Placet* usurpatur frequenter in Senatusconsultis, Prudentum responsis, & judicum sententiis. Quare si rerum experientia doceat eas leges utilitati publicæ officere, quin ab earum usu absque injuria Principis recedi possit, nemo unquam dubitavit.

Arist. lib. 8. Ethic. ad Nicom. ὅτι ἂν γράφωσι τὸν νόμον ἐπιτηδεύματα, ἢ οὐχὶ πάντα φαῦλα κατὰ συμβεβηκός. Barnabas Brisson. lib. 2. de Formul.

l. un. ff. ult. C. de Caduc. tollend. V. Cl. Guillelm. Marcus Antecessor, Tol. in Com. altero de Æquit.

Brisson. de Verb. signif. in verbo Placet.

III. Ex eodem fonte manat ut legibus servandis cives suos adstringere Principes non censeantur, si statim atque publicè propositæ sunt, viris sapientibus & cordatis, vel etiam ipsi universitati, earum usus parum commodus esse videatur: quia utilitas est *justi propè mater & æqui*, ut dicebat Horatius. Quare non immeritò apud omnes recepta est illa Iuliani sententia quam initio protuli, ut quod à prudentissimis viris in Consistorio Principis tractatum est, etiam ipso usu & tacito populi consensu confirmetur. Hoc est quod dicebat Leo Imperator: *Novum jus inveterato usu stabiliendum est.* Quod è veterum philosophorum doctrina haustum est, qui leges ad parendi necessitatem adigere non posse, nisi ex more & consuetudine, observant; ut retulit Aristoteles. Sanè si contrario usu, & tacito consensu omnium, leges per desuetudinem abrogantur, & non solùm suffragio legislatoris, ut dicebat Iulianus; ita etiam, etsi non suffragium, consensus saltem tacitus populi, qui rebus ipsis & factis constat, necessarius erit, ut leges receptæ dici possint. Hoc axioma adeo verum est, nempe legibus neminem teneri, nisi usu receptæ sint, ut Menochius celeberrimus Iurisconsultus scribere non dubitarit cum Socino, etsi lex promulgata fuerit, non præsumi usu hominum receptam & comprobatam: quia scilicet usus ille est quid facti, factum autem secundùm regulas juris non præsumitur: ideóque ait eum qui lege nititur, adstringi ad probationem usus publici & constantis illius legis.

L. cum de nov. C. de Legib.

Arist. l. 2. Polit. c. 6.

Menoch. l. 2. præsumpt. c. 2. n. 2. & 3.

L. in bello ff. facta. ff. de captivis & postlim. reversi.

Ceterùm non est quòd aliquis è trivio Philosophorum colligat, ex eo quòd regni jura, eorum qui reguntur caussâ sunt parata, sequi eos qui reguntur superiores esse Principe qui eos regit. Si enim de Principibus agatur qui potiuntur summo imperio, hujus argumenti vim metiri oportebit à jure tutorum. Nam tutela moribus inducta est, pupillorum causâ, nec eo minùs tutela est jus ac potestas in pupillos ipsos. Sanè tutor, si malè rem pupilli administret, amoveri potest, quia magistratibus subjicitur. At in summis Imperiis soli Deo Regum peccantium judicia relicta sunt; quia, ut rectè inquit Marcus Aurelius, magistratus de privatis, Principes de magistratibus, Deus de Principibus judicat. quod jus αὐτεπίτιμον Regibus Francorum vindicavit Gregorius Turonensis.

Vide V. Cl. Hugonis Grotij l. 1. de jure Belli & pacis c. 3. n. 8.

Gregor. Turon. laudatus c. 2. hujus libri.

IV. Quæ autem de legibus dixi, ut necessarius sit usus, & tacitus populi consensus, ad eas pertinet quæ de jure privato feruntur. Ceterùm quæ de summa Repu-

blica decernuntur, & de jure publico, non adstringuntur his conditionibus. Discrimen enim intercedere inter jus privatum & publicum, præter Iurisconsultos, docet etiam Aristoteles, qui summam potestatem partitur in κριτικὴν, quæ in jure ferendarum & tollendarum legum versatur, & in πολιτικὴν, seu βουλευτικὴν, quæ aut publicas actiones respicit, ut pacis, fœderum, & belli; aut res ipsas, ut tributa & vectigalia; in quibus comprehenditur dominium eminens quod habet civitas in cives & res civium ad usum publicum. Addit & δικαστικὴν, quæ res controversas inter singulos dirimit, atque per magistratus exercetur. Leges quæ ad δικαστικὴν pertinent, & ad singulorum controversias dirimendas, egent tacito populi suffragio, ut dixi. Sed belli, pacis, fœderum, vectigalium, & dominij illius eminentis arbitrium integrum ad summos Principes transcriptum est, solâ populis obsequij gloriâ relictâ. Hoc significatum voluit Samuel, ut quibusdam visum est, cùm jura regis recenset; quorum usus ab arbitrio quidem Regis pendebat, sed ita tamen ut cum utilitate publica conjunctus esset. Hîc enim locum habet prudentissimum illud Platonis monitum, quod Ciceronis verbis referre malo quàm meis: *Omnino qui Reipublicæ præfuturi sunt, duo Platonis præcepta teneant, ut quidquid agunt ad eam referant, obliti commodorum suorum: Alterum, ut totum corpus Reipublicæ curent; ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deserant.* Quare cùm ea tempora sæpissime incidant, in quibus aut propulsandus sit hostis, aut socij juvandi, vel aliud quid simile tentandum, & in eam rem pecuniæ parandæ sint, quas belli nervos esse dicebat Demosthenes; tum consilia rerum agendarum cum paucis communicanda sunt, ne in plures sparsa, hostibus pateant; tum pecuniarum exigendarum modus à solo Principe præscribendus est; ne dum populi consensus expectatur, aut occasiones rei bene gerendæ præterlabantur, aut in necessitatem adigatur Princeps publicandi consilij. Inde meritò profectum est ut Principes belli, pacis, fœderum, & tributorum rationem solis sibi reddi velint. Quod sæpe civium querelas immodestas provocat, qui sibi injuriam factam putant, cùm dominio illo eminenti, quod vocat Aristoteles, facultatibus singulorum ad tuendum Reipublicæ corpus Principes utuntur; cùm potiùs nunquam satis memorata Periclis sententia, apud Thucydidem, in uniuscujusque animo obversari deberet: *Sic existimo etiam singulis hominibus plus eam prodesse civitatem, quæ tota rectè se habeat, quàm si qua privatis floreat utilitatibus, ipsa autem universim laboret. Qui enim domesticas fortunas bene collocatas habet, patriâ tamen eversâ pereat & ipse necesse est. Contrà verò etiamsi quis in beata Republica parum felix est, multò tamen facilius per illam incolumis servatur. Quare cùm civitas quidem singulorum possit sustentare calamitates, singuli autem publicas non item; quid est, cur non universim ipsi consulere ipsámque tueri oporteat, nec id facere quod vos facitis, dum quasi attoniti jactura rei familiaris, salutem proditis Reipublicæ.* Quem sensum ita expressit Livius: *Respublica incolumis, & privatas res salvas facilè præstat. Publica perdendo, tua nequicquam serves.*

Cicero Offic. lib. 1.

V. Leges ecclesiasticæ eadem tacita conditione qua civiles adstringuntur, scilicet ut parendi necessitate Christianos non teneant, donec usu sint receptæ. Hæc est non solùm Gallorum omnium, sed etiam celeberrimorum quorumque Doctorum sententia: quam trahunt è Gratiano, qui prolato Iuliani responso, subdit: *Leges instituuntur, cùm promulgantur; firmantur, cùm moribus utentium approbantur.* Quò videtur inclinare Augustinus, cùm scribit, de legibus temporalibus homines judicare cùm eas instituunt; sed cùm fuerint institutæ & firmatæ, non licere judici de ipsis judicare, sed secundùm ipsas. Hanc sententiam tuentur celeberrimi auctores Covarruvias & Navarrus. Illius hæc sunt verba: *Certum est legem nullam vim obtinere, si ab initio recepta non fuerit à subditis. quod Aristoteles docet* II. *Polit. cap. vj. & probatur l. de quibus. ff. de Legibus. cap. in istis. §. leges. iiij. Dist. ubi scribit Domi. leges à Principe dari ea conditione & intentione, ut non aliter obligent, quàm si fuerint à Republica receptæ. Ad idem Glossa in cap. 1. de Treuga & pace. gl. in l. rem non novam. §. Patroni. C. de judiciis. Et est communis opinio. Nam & maximè præsumendum est, eam legem, quæ à Republica non recipitur, minimè ei convenire.* Contra nituntur plerique, qui canonicas leges & pontificias eximium aliquid præ se ferre volunt. Illi ipsi tamen auctores hoc asserere non audent, nisi eo casu quo facilis sit & innoxia legis ecclesiasticæ executio. Nam si aliquo pacto utilitatem publicam lædat, ab ea recipienda fideles abstinere posse non invitus fatetur Suares. Quod ferè in priorem sententiam incidit.

Dist. 4.

Aug. de vera religi. c. 31.

Gerson, Tract. de vita spirit. Lect. 2. Covarruvias l. 1. Var. Resol. c. 16. n. 6. Navar. in summa cap. 23. n. 42. Ioannes Major Doctor. Paris. in 4. dist. 25. q. 2. Driedo l. 1. de Libert. Christ. c. 5. docum. 2. Armilla verbo Lex. n. 27. Angelus. Silvester.

Suares l. 2. de Legib. cap. 16.

VI. Sanè si quis diligenter utrasque leges expendat, huic conditioni magis videtur obnoxia lex ecclesiastica quàm civilis, duplici ratione. Prima est, quia potestas ecclesiastica conceptis verbis data est

in ædificationem, non autem in destructionem, ut testatur Apostolus. Vnde sequitur nihil obtrudendum esse fidelibus, quod eos offendere aliquo pacto possit, atque adeo legem ecclesiasticam minùs commodam, pro non scripta esse habendam. Quia, ut inquit Chrysostomus, *hæc est Christianismi regula, hæc illius exacta definitio, hic est vertex supra omnia eminens, publicæ utilitati consulere.* Secunda verò ratio hæc est; quia Christus ipse discrimen utriusque potestatis in præceptis dandis, auctoritate sua constituit: *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, vos autem non sic*; inquit ille apud Matthæum & Lucam. His verbis de legitima Regum auctoritate Christus agit, non verò de tyrannica, cùm de iis Regibus loquatur qui benefici & εὐεργέται à populis dicerentur. Et si quis abuti velit voce Græca κραταιεύσουσιν, quæ extat apud Matthæum, reponetur illi, Lucam simplici verbo κυριεύειν usum. In eo autem discrimen versatur, quòd Regibus summo imperio multa peragere liberum sit, quam effusam licentiam suis Apostolis Christus adimit: ita ut verus dominatus sit penes Reges, non autem penes Sacerdotes; quorum potestas non est despotica, sed temperata, & ad populorum usum accommodata; ita ut monarchia ecclesiastica ex aristocratico regimine sit commixta: contrà quàm accidit in plerisque regnis, quæ jure optimo à Principibus possidentur. Vehemens est Bernardus, & ferè totus in eo ut hanc sententiam Eugenio Pontifici persuadeat: *Nec enim tibi ille* (Petrus sc.) *dare quod non habuit potuit; quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super Ecclesias. Numquid dominationem? Audi ipsum: Non dominantes in Clero, sed forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini est in Evangelio: Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Et infert: Vos autem non sic. Planum est, Apostolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi usurpare aude, aut dominans apostolatum, aut Apostolicus dominatum. Planè ab alterutro prohiberis. Si utrumque similiter habere velis, perdes utrumque.* Nec aliena est Bernardi explicatio à veterum sensu. Etenim Origenes hunc locum Evangelij sic edisserit: *Principes gentium non contenti tantùm regere subjectos suos, violenter eis dominari nituntur. Inter vos autem, qui estis mei, non erunt hæc. Ne fortè qui videntur habere aliquem in Ecclesia principatum, dominentur fratribus propriis, vel potestatem in eos exerceant. Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita, non in voluntate; spiritualia autem in voluntate, non necessitate; sic & Principes spirituales. Principatus eorum in dilectione debet esse positus, non in timore corporali.* Ex quo sequitur leges ecclesiasticas, quæ de rebus jure naturali vel divino non vetitis, ad εὐταξίαν & ordinem Ecclesiæ externum tantummodo componendum feruntur, non necessitate, sed voluntate, non timore corporali, sed dilectione subjectorum, niti debere. Quod Gregorius Nazianzenus conceptis verbis testatur: *Vel maximè id lex nostra & legislator noster sanxit, ut grex non coactè sed sponte ac libenti animo pascatur.* Possem, si pluribus testimoniis opus esset, Hieronymum quoque laudare, qui Regem nolentibus, Episcopum volentibus præesse scribit: Et Chrysostomum, cujus hæc sunt verba, dum potestatem utramque composuit: *Legibus ac mandatis omnia peraguntur*, (scilicet apud Principes) *hic verò nihil tale. Neque enim licet ex auctoritate præcipere.*

VII. Occurret aliquis, nos jam asseruisse Regibus ipsis nos esse liberum invitos cives ad legem amplectendam cogere, ideóque non esse tam anxiè hærendum huic discrimini inter utramque potestatem, quod hoc loco urgemus. Præterea æquè licere Sacerdotibus contumaciam impiorum excommunicatione plectere, ac Regibus in facinorosos animadvertere gladio. Hanc difficultatem solvere oportet, tam ex iis quæ jam observavimus, quàm ex iis quæ in hanc partem distulimus commodioris doctrinæ causâ. Regium Imperium à sacerdotali in eo maximè distat, quòd illi non solæ singulorum civium rationes commissæ sint, sed totius Reipublicæ salus. unde fit ut in cives, etiam invitos, ad fovendum totius Reipublicæ corpus, jus illi competat, quemadmodum antea dixi. Quod aliter se habet in episcopali ministerio; cui Ecclesiæ sollicitudo ita est commissa, ut singulorum saluti præcipuè invigilare debeat, nec curare possit universum corpus aliquorum membrorum pernicie; sed ad exemplum Magistri nonaginta novem oves deserendæ illi sunt, ut centesimam ad caulas reportet. Deinde in ipsa ratione legum ferendarum, quæ singulorum civium controversias respiciunt, Principes quidem eorum utilitatibus consulere debent, adeo ut eos tacita conditione suis legibus obstringi nolint, nisi usu ipso constiterit eas leges Reipublicæ commodas & utiles esse. Attamen si non jure ordinario, sed summo jure agere velint, earum Constitutionum executionem urgere, quæ de jure dubio feruntur, & ab invitis civibus obsequium extorquere possunt, sine ulla tyrannici im-

Vide secundam Præfationem Marcæ §. 6.

perij exprobratione. Etsi enim dura sint aliquando Regum imperia, ordo ille imperandi & parendi id exigit, ut subditi dominorum mandatis cedant, quemadmodum Apostoli disertissimè docuerunt. Sed in legibus ecclesiasticis, quæ jus naturale aut divinum non exsequuntur, summum illud imperium locum non habet. quo sensu accipienda sunt quæ adduxi testimonia è Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, Chrysostomo, & Bernardo, ad loci evangelici explicationem. Quinetiam magnum discrimen intercedit inter supplicia quæ leges publicæ contumacibus irrogant, & excommunicationes, aut ceteras censuras, quibus utitur Ecclesia adversùs sceleratos. Princeps enim adulterum, aut cædis reum, gladio plectit; id est, maleficum commeritâ pœnâ afficit, in eóque vim imperij sui ostendit. Ecclesia verò non exigit pœnam, sed morborum curationem. Itaque non infligit excommunicationem, ut mactet, sed ut pœnitenti salutem conciliet; quemadmodum disertè interpretatur alicubi Chrysostomus. Vnde Theodoretus in Synagoge Canonum adnotavit, aliam esse rationem legum regiarum, & canonum; quòd illæ severas pœnas à reis exigant, hi autem errantes in viam reducere & ægris remedia parare conentur, quando peccatum est in leges evangelicas, aut mores receptos.

Paulus Rom. 13. & Petrus 1. ep. c. 2.

Chrys. hom. 15. in 2. Corinth. Theodoret. in Præfat. ad Synagogen Canonum: καὶ γὰρ ὁ μὲν βασιλικὸς νόμος τοὺς πλημμελοῦντας αἰτίους κολάζει θανάτου.

VIII. Si quis autem de quæstione proposita, quæ fuerit sententia veterum, requirat, definiri posse videtur ex Innocentio I. & Gelasio. Etenim ille non solam editionem Decretorum quæ complexus erat epistola quam dederat ad Alexandrum Antiochenum, sed etiam consensum Episcoporum provincialium requirit: *Vt quæ ipse tam necessariò percunctatus es*, inquit, *& nos elimatè respondimus, communi omnium consensu studióque serventur.* In eandem sententiam Gelasius dixit primam sedem exequi *uniuscujusque synodi constitutum, quod Vniversalis Ecclesiæ probavit assensus.* Imò & Hilarius, à me suprà laudatus, Decreta ab Occidente in Orientem mitti consuevisse scripsit, non extorquendi assensus injuriâ, sed instruendæ omnium conscientiæ cognitione.

Innoc. in Decr.

Hæc referri possunt pleraque ex iis quæ diximus capite superiori, & præcipuè §. 3.

Ad hanc disputationem illustrandam non omitti debet insigne Anastasij Bibliothecarij testimonium, qui ad marginem sexti canonis Septimæ Synodi, ubi mentio habetur cujusdam canonis Trullani Concilij, hæc adnotavit: *Nec te moveat si hanc definitionem nos minimè habeamus, cùm & earum nonnullas quas inter canones habemus, in auctoritatem non recipiamus; sicut quasdam ex Conciliis. Aliæ namque apud Græcos tantùm, aliæ verò apud certas solùm provincias, in observantia ecclesiastica assumuntur. Sicut sunt Laodicensis Concilij 16. & 17. regulæ, quæ apud Græcos tantùm servantur, necnon & Africanorum Conciliorum 6. & 8. capitula, quæ nulla provincia servare, nisi Africana, dignoscitur.* Hanc ob caussam ipsi etiam Romani Pontifices in formula professionis quæ habetur in Diurno Ecclesiæ Romanæ, spondent se observaturos & confirmaturos *omnia decreta canonica prædecessorum apostolicorum nostrorum Pontificum, quæcunque ipsi synodaliter statuerunt, & probata sunt.* Non inutiliter hæc ultima verba addiderunt. Sciebant etenim præter constitutionem factam synodi assensu, necessarium fuisse ut tacito provinciarum consensu probaretur.

Diurnus Eccl. Rom. editus Romæ ab Holstenio, sed suppressus, an. 1660.

Communem omnium seculorum sententiam etiam hac in parte secuti sunt Galli nostri; qui se solis illis canonibus teneri putaverunt, qui aut contrario usu aboliti non essent, aut qui ab initio usu recepti fuissent. Id testatur Philippus Rex Francorum in Pragmatica qua privilegia quædam Academiæ Aurelianensi indulsit anno MCCCXII. *Non putet igitur aliquis nos recipere, vel progenitores nostros recepisse, Consuetudines quaslibet, sive Leges, ex eo quòd eas in diversis locis & Studiis regni nostri per scholasticos legi sinantur. Multa namque eruditioni & doctrinæ proficiunt, licèt recepta non fuerint. Sicut nec Ecclesia recipit quamplures canones, qui per desuetudinem abierunt, vel ab initio non fuere recepti, licèt in Scholis à studiosis propter eruditionem legantur. Scire namque sensus, ritus, & mores hominum diversorum, locorum, & temporum, valde proficit ad cujuscunque doctrinam.*

Franc. Florens Antecessor meritissimus provulgat hæc verba in Dissert. de Orig. jur. Can. sub finem.

Consensus necessitatem hac etiam ratione probavit Nicolaus Cusanus, quòd olim omnia disciplinæ capita decernerentur in Conciliis, ex communi Episcoporum suffragio & consensu, secundùm formam ab Apostolis præscriptam, qui ex sua & seniorum sententia, Decreta de suffocato, & de sanguine, ediderunt. Vnde sequi ait, Constitutiones pontificias aut è canonibus receptis petendas; aut si potestatem statuendi, quam Summus Pontifex à Deo habet, in rebus nondum canone decisis explicare velit, *ad hoc quòd statutum ejus liget, non sufficit quòd sit publicè promulgatum; sed oportet quòd acceptetur, & per usum approbetur, secundùm superiora & ea quæ notantur de Constitutionibus super rubrica; ubi dicitur per Doctores, quòd ad validitatem statuti tria sunt necessaria, potestas in statuente, publicatio Statuti, & ejusdem approbatio per usum. Vnde videmus innumera apostolica statuta, etiam à principio postquàm edita fuere, non fuisse acceptata.*

Cusanus Card. lis de Concord. Cath. l. 2. c. 9. 10. & 11.

IX. Quæ in contrarium afferuntur, ejusmodi sunt, ut à recepta sententia discedere non cogant. Neque enim subditis idcirco

legis ferendæ potestatem asserimus, quòd consensum eorum expressum vel tacitum exigamus. Quanquam enim liberam & à nemine pendentem solvendi & ligandi auctoritatem fateamur; attamen cùm in externo regimine versatur, & se ad ea porrigit quæ neque fidem nec sacramenta scelerúmve censuram respiciunt, tunc maximè subditorum assensum exigit, in quorum ædificationem est à Christo instituta. Vis ergo & imperium legis à sola Ecclesia pendet; sed executio vim sortitur à consensu eorum quorum maximè interest; qui solâ repulsâ legis satis docent eam sibi non esse commodam. Neque est quòd aliquis aut Pontificis aut Conciliorum privilegium illis à Christo collatum proferat: quia exceptis canonibus qui de fide aut de morum doctrina feruntur, ceteri, qui ἔπαξίαν respiciunt, & in facto versantur, (quod prudentissimos sæpe fallit) non debent summo illo non errandi privilegio censeri; maximè cùm id proprium sit legibus ecclesiasticis de disciplina latis, ut eas pro ratione temporum aut locorum mutari necesse sit, quemadmodum docet Augustinus: *Ipsa plenaria Concilia sæpe priora posterioribus emendari, cùm aliquo experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla inflatæ cervice arrogantiæ, sine ulla contentione lividæ invidiæ, sanctâ humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana.* Quod autem è Gratiano profertur Concilij Triburiensis decretum, non vetat quin Pontificum Romanorum Decreta provinciarum usibus obfutura repudiari possint; sed modum quendam examini præscribit, scilicet ut quantum fieri potest, *etsi jugum vix ferendum sit, suscipiatur tamen ob memoriam B. Petri.* Sed si omnino ferendum non sit, quia scilicet utilitati publicæ graviter obest, ex illo Decreto sequitur situm esse in populi potestate, ut à se jugum illud amoveat. Hæc sunt verba canonis: *In memoriam B. Petri Apostoli, honoremus Romanam & apostolicam sedem; ut quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra ecclesiasticæ rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas; ut licèt vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, conferamus, & pia devotione toleremus.*

Augustinus l. 3. Conf. c. 7. & ep. ad Marcellinum, & l. 1. De Bap. c. 3.

Concil. Tribur. c. 111. an. 895. Habetur apud Grat. dist. 19.

ADDITIO
Stephani Baluzii.

Caput istud Concilij Triburiensis apud Ivonem & Gratianum refertur ex Capitulis Caroli Magni Imperatoris. Nauclerus autem adnotat hoc esse unum ex XXIII. legum capitulis quæ idem Imperator, ut Sigebertus scribit, anno primo imperij sui instituit, cùm per omne imperium suum legatos ad faciendum judicium & justitiam cunctis direxit. Quæ capitula hauddubiè non alia erant quàm ea quæ à Karolo edita Romæ anno primo imperij sui testatur ex veteri codice Metensi vir clarissimus Iacobus Sirmondus. Itaque cùm decretum istud extet etiam in capite XXX. Concilij Triburiensis, quod anno DCCCXCV. habitum fuit sub Rege Arnulfo, & ex eodem Concilio laudetur à Burchardo, par est existimare patres Synodi Triburiensis illud mutuatos esse ex legibus Karoli, atque ita suam fecisse legem quam approbaverunt. Sed utcunque se res habeat, magni momenti sunt verba istius capitis. Nam cùm auctor vellet gratificari Romano Pontifici in causis ecclesiasticæ disciplinæ, viderétque hoc pacto nonnulla tentari contra consuetudines receptas, usus est eadem dexteritate qua usus olim erat in Concilio Sardicensi Osius Cordubensis Episcopus ut Episcoporum dejectorum appellationes ad Romanam sedem approbari procuraret ab ea synodo, nimirum adducta reverentia quæ beato Petro sedique ejus debetur. Sed ut res ista clariùs eluceścat, adferenda sunt ipsamet Osij verba ex canone tertio Concilij Sardicensis: *Quòd si aliquis Episcopus*, inquit, *judicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, ut iterum Concilium renovetur; si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt Julio Romano Pontifici.* Hujus juris novam esse institutionem Marca probat ex his verbis in libro VII. cap. III. §. VIII. ubi observat Osium non dicere confirmandam esse antiquam traditionem, quemadmodum fieri consuevit in negotiis quæ renovatione tantùm aut observatione indigent. Sic in capite isto quod explicandum suscepimus, auctor ait servandam esse cum mansuetudine humilitatem, ut licèt vix ferendum ab illa sancta sede imponatur jugum, feratur tamen ob memoriam beati Petri Apostoli, ob quam honoranda est Romana & apostolica sedes. Sic in Concilio Remensi adversùs Arnulphum cap. XXVIII. Arnulphus Aurelianensis Episcopus dixit: *Nos verò, reverendissimi patres, Romanam Ecclesiam propter beati Petri memoriam semper honorandam decernimus, nec decretis Romanorum Pontificum obviare contendimus; salva tamen auctoritate Nicani Concilij, quod eadem Romana Ecclesia semper venerata est.* Eadem prudentia usus est Bonifacius sedis apostolicæ per Germaniam Legatus, cùm Episcopos in legatione sua consistentes jurejurando adegit polliceri subjectionem Romano Pontifici, aliáque nonnulla tentavit contra priscum morem. Quod adeo gratum fuit Romanis auribus ut nuntiis à Bonifacio missis, qui de rebus istis certiorem facerent Romanam Ecclesiam, maxima gratulatio facta fuerit. Testatur id ipsemet Bonifacius in epistola centesima quinta, quæ data est ad Cudberthum Cantuariensem Archiepiscopum, in qua hæc leguntur: *Decrevimus autem in nostro synodali conventu & confessi sumus fidem catholicam & unitatem & subjectionem Romanæ Ecclesiæ sine tenus vitæ nostræ velle servare, sancto Petro & Vicario ejus velle subjici. synodum per omnes annos congregare, Metropolitanos Pallia ab illa sede quærere, & per omnia, præcepta Petri canonicè sequi desiderare, ut inter oves sibi commendatas numeremur. Et isti confessioni universi consensimus & subscripsimus, & ad corpus sancti Petri principis Apostolorum direximus. Quod gratulando Clerus & Pontifex Romanus suscepit.* Hanc formulam sequens ætas servavit in pro-

fessionibus Episcoporum, ut patet ex formula XIII. in appendice tomi secundi Conciliorum Galliæ, quæ sic habet: *Beato verò Petro & Vicario ejus debitam subjectionem & obedientiam, suffraganeis verò nostris adjutorium me exhibiturum profiteor.* Quin etiam in formula juramenti quod Episcopi præstare tenentur Pontifici Romano, Gregorius VII. ejus inventor retinendum putavit beati Petri nomen, ob reverentiam nominis apostolici. Extat in regesto Gregorij VII. & in libris Decretalium.

CAPVT XVII.

Synopsis.

I. Ad quorum curam pertineat nova legis examen. Docetur hoc competere, in Gallia, Ecclesiæ Gallicanæ. E Concilio Turonico, quo Siricij & Innocentij decreta de cœlibatu recipiuntur, cum exceptione, quod attinet ad privationem communionis. Et Canones apostolici non admissi olim ab Ecclesia Gallicana.

II. Septima Synodus explosa est à Concilio Francofordiensi, ob quæstionem de imaginibus. Verborum sono, non autem reipsa discrepabant. E perversa interpretatione Latina verborum Constantini Episcopi natum præcipuè dissidium. Gallicana Ecclesia de recipienda Synodo Oecumenica deliberat. Quod locum habet maximè, quando per Legatos non adfuit Concilio. quod observat Anastasius.

III. Multi canones Octavæ Synodi non sunt statim recepti ab Ecclesia Gallicana, quòd adversi essent antiquis moribus regni.

IV. Hoc jure expendendorum canonum usa est Ecclesia Gallicana in Conventu Bituricensi.

V. Non solum Ecclesiæ Gallicanæ, sed etiam Regis consensus necessarius est ad executionem publicam *novorum canonum. Episcopi de legis æquitate disceptant; Princeps de Reipublicæ tranquillitate. Consilium Burgundiæ Ducis, ne quid novi constituatur in regno absque consensu Regis. Qua ratione receptus non est in Gallia liber Sextus Decretalium.*

VI. Concilij Basileensis Decreta legis publicæ vim non habuerunt, donec regia lege firmata sunt. Concilij Tridentini definitiones fidei admissæ Edicto regio. Sed Decreta disciplinæ non servantur, nisi quatenus eorum sententia in Constitutiones regias transcripta est. Inquiritur breviter in causas non admissi Concilij Tridentini Decretorum; idque totum à prudentia Regum pendere ostenditur.

VII. Antiqua illa Gallorum opinio, de necessitate publicationis & acceptationis tam Ecclesiæ Gallicanæ quàm Regis, confirmata est Concordatis.

I. NVNC discutiendum restat ad quorum curam pertineat examen illud, an nova lex ecclesiastica sit utilis, vel noxia. Quod uno verbo explicari potest; nempe ad eos pertinere quorum interest legem ferri aut non ferri, ideóque ad Ecclesiam Gallicanam in Gallia, id est, ad Episcopos, & ceteros è Clero qui conventibus publicis interesse solent.

Rem satis apertam uno aut altero exemplo confirmabimus. Siricij & Innocentij I. Decretales epistolas, quæ Sacerdotibus & Diaconis uxorum usum ita interdixerunt, ut contumaces à communione abstinerent, Ecclesia Gallicana non statim admisit in eo capite quo à communione pelluntur: sed rem totam initio ita temperavit, ut officio suspensis, communione concessa, ad altiores gradus ascendendi spes adimeretur. Quod probatur canone II. Concilij Turonici I. habiti anno CDLXI. *Et licèt à patribus nostris emissa auctoritate id fuerit constitutum, ut quicunque Sacerdos, vel Levita, filiorum procreationi operam dare fuisset convictus, à communione dominica abstineretur, nos tamen huic districtioni moderationem adhibentes, & justam constitutionem molientes, id decrevimus, ut Sacerdos, vel Levita, conjugali concupiscentiæ inhærens, vel à filiorum procreatione non desinens, ad altiorem gradum non ascendat, neque sacrificium Deo offerre vel plebi ministrare præsumat. Sufficiat his tantum ut à communione non efficiantur alieni.* Integram tamen Siricij & Innocentij Constitutionem, absque ulla exceptione vel indulgentia, suscepit Synodus Agathensis anno DVI. Eadem libertate usa est Ecclesia Gallicana in non admittendis Canonibus apostolicis; etiam post editam à Dionysio Exiguo Collectionem suam; ut demonstratur libro III. cap. 4. §. 3.

Conc. Turon. I. 2.

Syn. Agath. c. 3.

II. Secunda Nicæna Synodus (quæ sub Hadriano Pontifice Nicææ primùm coacta literis Constantini Imperatoris & Irenes ejus matris, deinde Constantinopolim translata, utriusque urbis nomine à scriptoribus Constantinopolitana vel Nicæna dicitur) ab Ecclesia Gallicana, in Concilio Francofordiensi, repudiata est. Cujus dissensionis occasio inspicienda est; & quid inde ad theorematis nostri probationem trahi possit, sincerè colligendum. Convenerunt anno DCCXCIV. regni Francorum & Italiæ Episcopi in urbe Francofordiensi, apostolica Adriani I. auctoritate & jussione Caroli Regis congregati. Proposita est sacro conventui Synodus Nicææ habita; quam illi Oecumenicam dici posse negarunt, quòd Occidentis provinciæ per epistolas more ecclesiastico sententiam rogatæ non fuissent. Imò synodum omnino explosérunt, quòd imaginibus divinum cultum ab ea decretum existimarent; non quidem aperta definitione, sed conniventia. Ita enim indignationem suam canone II. expressérunt: *Allata in medium quæstio de nova Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt; in qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus sanctorum ut Deificæ Trinitati servitium aut adorationem non impenderent, anathema judicarentur. Qui suprà san-*

Conc. Francofurd. can. 2.

Etiſſimi patres noſtri omnimodis adorationem & ſervitutem renuentes contempſerunt, atque conſentientes condemnaverunt. Hanc damnationem ſecutus eſt liber à Carolo Rege ad Hadrianum Pontificem miſſus, cujus meminit Hincmarus: quo libro, Synodi Nicænæ Acta diſcutiuntur, & docetur eam eſſe Gallorum ſententiam, ut imaginum uſus in Eccleſiis retineatur quidem, ſed nemo eas cogatur adorare. De hoc diſſidio egerunt viri eruditi: quod mihi ſemper viſum fuit ita componendum, ut dicamus verborum ſono tantùm Græcos à noſtris, non re ipſa, diſſenſiſſe, cùm illi veneration nem tantùm πμητικὴν, ſive *honorariam*, imaginibus tribuerent. Quod verbum è foro in Eccleſiam tranſtulit Taraſius Patriarcha Conſtantinopolitanus; origine ducta à magiſtratibus qui non erant in actu rerum, ſed *Honorarij* tantùm. Quod ceteri Græcorum Theologi, qui Dialectica locutione utebantur, ita expreſſerunt, ut συνωνύμως, ſeu mavis æquivocè, imagines coli dicerent, generali illo προσκυνήσεως aut adorationis vocabulo, quod omnia venerationum genera complectitur, & à materia, ſeu mavis objecto, modum recipit. Quare ſcholion illud quod adjectum erat ad textum Exodi, in eo codice veteris Teſtamenti qui ſervabatur in Patriarchio Conſtantinopolitano, ſummo applauſu exceptum eſt à Patribus, in Actione quinta Septimæ Synodi. cujus ſcholij hæc ſunt verba: *At verò ſi facimus ſimilitudines Chriſti, non ut ſimilitudinem adoremus, ſed ut mens videndo ad ſuperiora volet.* Quod omnino concinit cum iis quæ Gregorius Magnus docuit in epiſtolis ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum; quem ſequi velle & Gallicani Epiſcopi, & Hadrianus in Apologetico ad Carolum, profitebantur. Non eſt autem quòd aliquis miretur à Concilio Francofordienſi tam alienam ſententiam Nicænæ Synodo affingi, ut par imaginibus honor, cum eo qui defertur ſanctæ Trinitati, ab ea decretus fuiſſe dicatur. Neque enim abſciſsè hoc à ſynodo decretum fuiſſe affirmari poterat, cùm in fidei definitione à patribus edita, ex majorum traditione, uſus imaginum confirmetur, tanquam utiliſſimus ad renovandam προτοτύπων μνήμην, ſeu recordationem, & earum imaginum ſola honoraria veneratio, ei ſimilis quæ Codici Evangeliorum & vaſis ſacris defertur, diſertè ſanciatur, *non autem vera latria, quæ divino numini competit*, ut conceptis verbis ſynodus profitetur. Ea definitio præſente ſynodo, (quæ Nicææ Conſtantinopolim juſſu Principum tranſlata erat, unde Synodi Conſtantinopolitanæ nomen accepit) coram Conſtantino Auguſto & Irene ejus matre relecta eſt, & totius ſynodi acclamationibus & Principum ſubſcriptionibus confirmata. Quare Concilium Francofordienſe non repudiavit definitionem Septimæ Synodi, (quod obſervatione dignum mihi videtur) ſed quod *ſcriptum habebatur*, ut loquitur Concilium, nempe in Actis Septimæ Synodi, ſcilicet honorem Deo debitum imaginibus eſſe tribuendum. Non eſt autem quòd dubitemus quin Synodus Francofordienſis ſibi perſuaſerit illam blaſphemiam Actis inſertam fuiſſe. Hoc autem profectum eſt, ut docet liber Caroli, quòd verba Conſtantini Conſtantiæ Cypri Epiſcopi, quaſi in eo ſenſu prolata eſſent, præſente & non refragrante Nicæna Synodo, Galli noſtri interpretati ſint: *Infauſtè*, inquit Carolus, *& præcipitanter ſive inſipienter Conſtantinus Conſtantiæ Cypri Epiſcopus dixit, Suſcipio & amplector honorabiliter ſanctas & venerandas imagines, & quæ ſecundùm ſervitium adorationis quæ ſubſtantiali & vivificatrici Trinitati emitto.* Huic reprehenſioni reſpondet quidem Hadrianus, ſed Conſtantini lapſum non excuſat; quamvis aliam fuiſſe mentem Synodi Nicænæ ex definitione fidei doceat, quæ divinum cultum ſoli Deo aſſerit. Mihi autem ipſa Conſtantini verba perpendenti, & Latina, prout à Carolo prolata ſunt, cum Græcis comparanti, conſtat vitio interpunctionis & barbaræ interpretationis accidiſſe ut contraria ſententia à Concilio Francofordienſi Conſtantino affingatur. Verba enim illa, *ſuſcipio & amplector honorabiliter ſanctas imagines*, participiis expreſſa ſunt in Græco contextu, & à prioribus pendent. Deinde ſequitur altera pars pericopæ, quæ divinum cultum ſoli Trinitati vindicat. Integer autem locus è Græco ita efferendus eſt: *Cùm in nulla ſententiæ parte alienas eſſe videam, quæ nunc lectæ ſunt, literas ab Oriente miſſas ad Taraſium ſanctiſſimum Archiepiſcopum & Patriarcham Oecumenicum, ab ea definitione fidei, quam ipſe antea profeſſus fuerat, ego etiam indignus hiis conſentio, & ejuſdem ſum ſententiæ, ſuſcipiens & honorariè amplectens ſanctas & venerabiles imagines. Et adorationem ſecundùm latriam ſoli ſuperſubſtantiali & vivificæ Trinitati impendo.* Itaque præter ceteras cauſſas, vitium unius interpunctionis & ineptæ interpretationis, Occidentis Epiſcopos ad explodendam Nicænam Synodum præcipuè adegit. Quod imputari non debet Gallicanis Epiſcopis, nec dolo Iconoclaſtarum; quos, ut Gallis imponerent, falſa Nicænæ Synodi exemplaria ſup-

Hincmarus Opuſc. c. 19. cum tempeſtas nondum erat admiſſa à Gallis Septima Synodus.

In Definitione Fidei Act. VII. Nic. Syn. προσκύνησιν ὑποχείριον in Versione.

Conc. Nic. Act. v. Cosmas legit Scholion: εἰδὲ ποιοῦμεν ὁμοίωμα Χριστοῦ, οὐχ ἵνα τὴν ὁμοιότητα προσκυνήσωμεν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς ὁρατῆς ἀναβῶμεν ἐπὶ τὰ ἀόρατα. Gregor. l. 7. ep. 109. l. 9. ep. 9.

Definitio Fidei Act. VII. ἡ παράδοσις τῆς τιμητικῆς προσκυνήσεως Versio, ἣν μὲν τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἁγίων, ἀφηλοῦσα λατρείαν, ἥτις μόνη τῇ θείᾳ φύσει. Act. 8.

posuisse vir illustr. Bellarminus & plerique omnes existimarunt. Sed vitium illud tribuendum est interpreti qui Græcam illam Synodum Latinè verterat jussu Adriani I. de cujus interpretis imperitia conqueritur Anastasius Bibliothecarius, qui secundam interpretationem aggressus est tempore Ioannis VIII. *Interpres*, inquit, *penè per singula, relicto utriusque linguæ idiomate, adeo est verbum è verbo secutus, ut quid in eadem editione intelligatur, aut vix aut nunquam possit adverti, infastidiúmque versa legentium, penè ab omnibus hac pro caussa contemnatur.* Discussa occasione quæ Gallicanos Episcopos & Carolum Regem ad repudiandam Synodum Nicænam per errorem facti movit, id tantùm ex eo colligi velim, Reges Francorum, cum Gallicana Ecclesia, eam facultatem sibi arrogasse, ut de synodis recipiendis, vel rejiciendis, disceptatio sibi libera esset; præsertim si per Legatos suos rebus gerendis non interfuissent. Qua ratione usus est Anastasius, cùm de Synodi Trullanæ Constantinopoli habitæ canonibus loquitur, quos à ceteris patriarchalibus sedibus repudiatos fuisse docet; *nimirum quia nulla earum, cùm ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est.*

Anastasius in vita Hadriani.

Idem Anastasius Præfatione in Septimam Synodum.

Idem Anast. in Præfat.

III. Octava Synodus, quæ sub Hadriano secundo coacta est Constantinopoli, canones aliquot edidit, qui à Gallicanis Episcopis non videntur statim recepti. Etenim Hincmarus Episcopus nunquam eorum meminit in epistolis suis; & Ademarus monachus Engolismensis laudatus à Pithœo, quædam contra veteres canones illic decreta fuisse observat. Planè mores in Gallia receptos, & jura regia, variis canonibus videtur synodus illa petivisse. Etenim Principum suffragia ab electionibus Episcoporum arcet canone XII. cùm tamen absque Regis consensu, etiam post Octavam Synodum, electiones in Gallia non fierent. Episcopos omnes sistere se Concilio Patriarchæ jubet canon XVII. neque Principum jussu impediri; cùm tamen à regno discedere, & synodo interesse absque consensu Principis, vetitum esse Gallicanis Episcopis doceat Hincmarus, & plerique auctores post Octavam Synodum. Eodem canone vetatur ne synodus fiat præsente Principe. quod moribus Gallorum adversabatur, qui Synodos in palatio ut plurimum celebrabant, etiam sub Carolo Calvo, post Octavam Synodum. Electiones Episcoporum soli Clero, expulsis laïcis, asserit canon XXII. Sed populum habuisse suas partes in electionibus, usque ad seculum undecimum, omnibus notum est.

Vide lib. 6. c. 15. §. 2.

Pithœus in Præfat. ad Histor. Miscell.

Vide lib VI. cap. 28. §. 15.

IV. Hoc jure expendendorum canonum usa est Ecclesia Gallicana in Conventu Bituricensi à Carolo VII. Rege Francorum indicto. Etenim cùm à Legatis Concilij Basileensis, quod apud Gallos tunc Concilij Generalis nomine censebatur, Ecclesiæ Gallicanæ congregatio rogaretur *ut decreta & statuta ejusdem sacri Concilij recipere, & observare, observarique facere vellet, decrevit præfata sancta Congregatio decreta ipsa visitare, ad sciendum si quæ essent simpliciter recipienda, & quæ cum certis modificationibus seu interpretationibus acceptanda congruere viderentur utilitati & moribus Regni & Delphinatus prædictorum. Quibus decretis diligenter maturèque inspectis, ac visitatis, censuit eadem sacra Congregatio plurima ex ipsis decretis & statutis recipienda, cum certis tamen licèt modificationibus.*

Tom. 2. Liber. Eccles. Gall. c. 13. n. 2.

V. Non solùm autem Gallicanæ Ecclesiæ consensus expectandus est ut novi canones vigeant; sed Regi quoque ea sollicitudo maximè incumbit. Cùm enim pars nobilissima regij muneris in tuendis canonibus & receptis moribus versetur, & antiqui Patres eum ordinem secuti fuerint ut à Principibus confirmationem rerum definitarum postularent, præjudicio suo id Principibus arrogasse videntur ut novæ leges executioni publicæ mandari non possint, si eorum consensu expresso vel tacito destituantur, etsi fortasse quamplurimis Ecclesiæ Gallicanæ proceribus acceptæ fuerint. Neque obstat quod objici posset, quemadmodum in abroganda lege per novæ consuetudinis usum sufficit ut major pars populi in eam consuetudinem consenserit, ita etiam sufficere, ut novæ leges receptæ videantur, si numero vincant qui earum utilitatem commendant. Etenim diversa est ratio Principis & Episcoporum. Illis enim de novæ legis æquitate disceptare liberum erit. Sed de juribus regni, & de civium tranquillitate, quæ novitate illa fortasse concuteretur, solus Princeps decernit vi illius juris divini quod ei tuitionem canonum & consuetudinum antiquarum asseruit; præsertim si legibus suis, aut decessorum, moribúsque receptis, canones illos adversos esse videat. Hoc est satis antiquum Imperij Gallici arcanum; de quo retinendo monuit graviter Philippum IV. Regem Odo Dux Burgundiæ: *Consulimus etiam vobis*, inquit, *quòd nullomodo patiamini quòd aliquis in regno vestro aliquid novum instituat, quod temporibus prædecessorum vestrorum institutum non fuerit, vel ordinatum, vel usitatum.* De novis Bonifacij VIII. & ceterorum Pontificum constitutionibus loquitur.

Quibus

Quibus in Gallia locus non fuit, ob dissidium Regis cum Pontifice, ut observat Glossator Ioannes Andreas in *c. Generali. De electione. in Sexto*: ubi relato divortio Bonifacij & Philippi, ob jura Regalium, hæc addit: *Ideo secundùm aliquos Constitutiones istius compilationis non fuerunt receptæ in regno propter istam controversiam.* Quæ verba recisa sunt ab editione Romana. Ceterùm plurimæ Decretales hoc sexto libro comprehensæ hodie vigent in judiciis, & frequenter apud summa Curiarum tribunalia à Causidicis laudantur.

VI. Duobus exemplis recentioribus regiæ auctoritatis consensus necessarius esse probatur: quorum alterum è Concilio Basileensi, alterum è Tridentino petitum est. Ecclesiæ Gallicanæ precibus & monitis sollicitatus Carolus VII. quæ de recipiendis Concilij Basileensis Decretis tractata fuerant, consilio cum proceribus habito, postquàm omnia æquitati congruere vidisset, celebri illa Pragmatica Sanctione confirmavit, vímque & robur legis publicæ, Concilij Basileensis capitibus addidit. Quod eo sensu accipiendum est, ut eorum Decretorum vigor non ab eo tempore quo Basileæ edita fuerant, sed à die promulgatæ Pragmaticæ Sanctionis obtineret, quemadmodum edicto suo Princeps invictissimus constituit anno 1440. Concilij Tridentini definitiones fidei admissæ sunt Edicto publico, quod ea de re latum est anno 1579. Sed Decreta quæ disciplinam respiciunt, non servantur in Gallia, quia lege Principis destituuntur: quamvis præcipua capita, quæ Gallicanæ Ecclesiæ receptos mores & jura antiqua non infringunt, comprehensa sint Constitutionibus regiis, quæ hac de re variis temporibus editæ sunt. Quod gratum & acceptum fuisse Summo Pontifici Clementi VIII. testatur Henricus Magnus felicis memoriæ Princeps in rescripto anni MDCVI.

Ceterùm nemo est in Gallia hodie, cui non perspectæ sint regiæ auctoritatis partes in canonum à Conciliis decretorum editione; cùm frequentissimè totius Cleri Gallicani conventus Concilij Tridentini promulgationem à Regibus nostris supplicibus libellis postulaverit; ea lege, ut imperio suo ea capita exciperent, quæ moribus regni, id est, Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, adversarentur. Quorum desideriis Principes, toto hoc negotio sæpe in consilium prudentissimorum virorum relato, se accommodare non potuerunt. Quod non ita interpretari oportet, ac si contumaci animo ejus Concilij communionem respuerent, quam in negotio fidei sanctissimè colunt: quin potiùs eam sententiam amplexi sunt studio tuendæ Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ, quæ in quamplurimis capitibus hujus Concilij decretis pessumdatur. Eam perniciem non admissis synodi constitutis amoliri tutius esse duxerunt, quàm receptæ semel auctoritati, quæ pondere suo delicata ingenia premere posset, exceptionibus quibusdam jura Gallici imperij subducere. Sanè Legatorum ab Henrico II. & Carolo IX. ad synodum missorum de regia dignitate imminuta conquerentium secessio, non admittendæ synodi consilium juvit; existimantibus nostris hoc non alienum esse à vetere disciplina, de qua dictum §. 11. Qua in re exemplum Ioannis VII. sequendum putarunt, qui anno DCCV. canones sub sextæ Synodi nomine in Trullo à Græcis editos, quibus Romanæ Ecclesiæ consuetudines quædam convelluntur, suscipere renuit, etsi per Legatos Iustinianus Rhinotmetus Imperator id à Pontifice supplicitèr contenderet, arbitrio permisso, ut quos vellet, canones expungeret. Non compono invicem Trullanam Synodum, quæ à Beda erratica dicitur, & inconsulto Romano Pontifice habita est, cum Tridentino Concilio, quod apostolicæ sedis auctoritate legitimè est indictum & habitum: sed prudentiam Ioannis VII. cum Regum nostrorum providentia; qui tanto cautiùs juribus suis consulere debent, quanto minùs illis in Canones licet quàm Romano Pontifici, cujus est rebus definitis τὸ κῦρος & auctoritatem interponere. Ex eo est quòd Anastasius Bibliothecarius factum Ioannis hac in parte non probet, quem à canonum emendatione, *humana fragilitate timidum*, cessasse scribit. quamvis à recentioribus hæc repulsa inter præclara Ioannis facinora adscribatur. Itaque Concilij Tridentini publicatio dilata est ad concordiam alendam: quæ si alia ætate alios mores postulet, integrum erit Regibus nostris ea de re, quæ usui futura erunt decernere.

VII. Aliquis fortasse existimare posset, tria illa capita quæ hucusque variis probationibus & testimoniis vera esse ostendimus, de necessitate promulgandarum & usu recipiendarum legum ecclesiasticarum, déque regij consensus adstipulatione, apud nos quidem haberi indubitata, sed hanc sententiam à Romanis Pontificibus nunquam fuisse approbatam, & in earum opinionum censum redigi debere quæ inter ambas potestates sunt controversæ. Sed præterquam quòd excipere possim de gravium auctorum numero, tam Theologiæ

Anastasius in vita Ioannis VII. de Iustiniano: *Qui illico ut palatium ingressus est, proximumque adeptus est imperium, omnes quos antea sub Domino Sergio apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesiæ contraria scripta inerant, per duos Metropolitanos Episcopos demandavit, dirigens per vos & sacram, per quam denominatum Pontificem conjuravit ac adhortatus est ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium aggregaret, & quæque ei visa essent stabiliret, & quæ adversa renuendo excluderet. Sed hic humana fragilitate timidus, hoc nequaquam omnes emendans, per suprafatos Metropolitas direxit ad Principem.*

quàm Iuris peritorum, qui constanter horum axiomatum veritatem profitentur, saltem quod attinet ad necessitatem edendę & recipiendæ legis, qui nulla censura hac in parte perstricti sunt, id unum observasse sufficiet ad Ecclesiæ Gallicanæ rationes constituendas, hanc sententiam, quam asserimus, Concordatis esse confirmatam. Invaluerat, ante pacta illa publica, hæc opinio in regno, Decreta Conciliorum vel Pontificum legis vim per Gallias non obtinere, donec discussa & recepta fuissent ab Ecclesia Gallicana, & regij consensus auctoritate munita; quemadmodum docent conventus Bituricensis & Pragmaticæ Sanctionis verba, pluribúsque probant Guillelmus Benedictus & Aufrerius, qui commentarios suos ante Concordatorum pactionem ediderunt. Huic sententiæ Gallorum Leo X. ultro se accommodavit, ipsáque Concordata, post publicationem & acceptationem tantùm, vim suam habitura consensit, specialiter regiæ *acceptationis* mentione habita, mandatáque Francorum Regibus Concordatorum executione. Quare cùm ea pactio per modum contractus inita sit, omniáque & singula contractuum verba ad amussim observanda sint, ex utraque parte, nullum superest dubium quin opinio de publicationis & acceptationis regiíque consensus necessitate inter cetera Concordatorum capita referri debeat; præsertim cùm *particula quæque* hujus pactionis bona fide custodiri debeat, ut ibi cautum est.

Guillelm. Bened. in c. Raynutius. in verbo & *uxorem*. §. 233. & seqq. Aufrer. in rep. Clem. *Notab.* x. de offic. ord.

Tit. de Collat. §. præsatique ordinarij. in verbo, *Acceptationem*. In prima Concilii Leonis.

§. de firma & irrevoc. Concord. stabili.

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Synopsis.

I. Quid sit Libertas Ecclesiæ Gallicanæ, libro tertio disseritur. Vnde fluxerit appellatio Ecclesiæ Gallicanæ. Variæ provinciæ in unum Diœceseos corpus compactæ. Permissa synodorum Diœceseos congregatio. Inde factum ut Episcopi ab invicem per Diœceses sive regionum tractus, distincti sint. Vnde Episcopi Gallicani, id est, Diœceseos Gallicanæ. Gallicana Ecclesiæ apud Hilarum Papam.

II. Ecclesia Gallicana apud Gregorium Magnum; quæ deinceps ab omnibus scriptoribus celebrata. Aliquando regiam dignitatem significatione sua complectitur.

III. Quid sit Libertas illius Ecclesiæ. Variæ significationes libertatis ecclesiasticæ proponuntur. Quæ significat in Evangelio liberationem à peccato, & à lege Mosaica. Inscriptoribus ecclesiasticis, libertatem conveniendi, vel aliquas immunitates personarum & rerum.

IV. Libertas constituta est à Felice III. in eo ut Ecclesia sinatur uti legibus suis, in caussis Dei.

V. Hanc libertatem extendit Gregorius VII. ad capita politiæ, in dissidio cum Henrico. Ecclesia libertate donata à Christo, non debet subjici servituti. Ex consilio Goffridi vitanda est discordia, cùm agitur de libertate Ecclesiæ, vel de regni consuetudine.

VI. Libertas Ecclesiæ constituitur à Synodo Ephesina, in observatione canonum & consuetudinis antiquæ. Explicatur species canonis Ephesini, de Ioanne Antiocheno Patriarcha, qui Metropolitani Cyprij ordinationem sibi asserebat. Verba canonis novè expenduntur, & docetur ad ceteros etiam Patriarchas pertinere.

VII. Inde haustum nomen libertatis ecclesiasticæ apud Gallos. Quod magnopere invaluit tempore Caroli VI. cùm Ecclesia schismate vexata variis oneribus premeretur. Quo sensu dicatur à Christo collata Ecclesiæ. Hæc libertas Clericis & laïcis indulta. Res & nomen Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ vigebat tempore B. Ludovici. Antea dicebatur Libertas Canonica.

VIII. An Libertates istæ rectè dicantur Privilegia. Iura eximia Ecclesiarum, προεδρία dicuntur in Synodo Nicæna: quæ Privilegia *reddit interpres. Qua voce usi Summi quoque Pontifices & Leo Imperator. Primatus quoque Romani Pontificis dicitur Privilegium. Hæc privilegia dicuntur canonica. Cur ea privilegiis apostolicæ sedis augeri vellent Episcopi Gallicani, ex Hincmaro. Ambigua vox privilegij minùs frequentem ejus usum reddit in hoc negotio.*

I. ORDO rei, quam tracto, nunc à me postulat, ut hoc libro tertio edisseram quid Libertas Ecclesiæ Gallicanæ significet. Quod rectè præstari non poterat, donec jacta essent illa fundamenta, de quibus hucusque actum est. Duo capita his verbis continentur, quæ discutere sit operæ pretium: nempe quid Ecclesiæ Gallicanæ, & quid Libertatis nomine intelligatur. Quibus dispositio veteris Ecclesiæ nondum perspecta est, Ecclesiæ Gallicanæ appellatio displicet, quasi membrum aliquod à reliquo corpore avulsum significaret. Sed observandum est, episcopatus Christiani unitatem non dividi, etsi per plures provincias spargatur: quia omnes Ecclesiæ & nexu caritatis invicem, & officio communionis, Cathedræ principali B. Petri conjunguntur. Porrò Ecclesiæ per provincias ab Apostolis ad exemplum Imperij divisæ, in unum Diœceseos corpus coaluerunt. Diœcesim cùm dico, eo sensu eam dictionem usurpo, quæ tunc in civili & ecclesiastica administratione locum habebat, scilicet pro tractu quodam & diversarum provinciarum collectione, quæ Præfecto prætorio, aut ejus Vicario parebat. Occidentis Imperium sex & aliquando plures hujus generis complectebatur: quarum una erat Diœcesis Galliarum XVII. provinciis constans. Primi omnium Valens, Gratianus, & Valentinianus Imperatores, Episcopis unius Diœ-

Vide supra lib. 1. c. 3. §. 2. & seqq.

ceſeos ad exemplum Iudicum & Honoratorum conceſſerunt ut non ſolùm in ſingularum provinciarum ſynodis, ſed etiam in generali totius Diœceſeos ſynodo in unum corpus, jure ordinario, ſine mandato ſpeciali, coïre poſſent. Quod egregiè probatur è lege inſerta Codici Theodoſiano, cujus hæc ſunt verba: *Qui mos eſt cauſarum civilium, iidem in negotiis eccleſiaſticis obtinendi ſunt; ut ſi qua ſint ex quibuſdam diſſenſionibus levibuſque delictis ad religionis obſervantiam pertinentia, locis ſuis & à ſuæ Diœceſeos ſynodis audiantur.* Hujus loci ſenſum ſcholio ſuo Anianus perturbavit, cùm ſynodum Diœceſeos pro uniuſcujuſque Epiſcopi conventu capi exiſtimavit. Abſurdè, ut dixi; cùm integræ & ſolidæ Diœceſeos ſynodum hîc pro more Imperij intelligi oporteat. Has Diœceſeon & regionum ſynodos Concilium Conſtantinopolitanum aliquot annis poſtea (ſcilicet anno CCCLXXXI.) canone ſuo confirmavit. Ex ea Diœceſeon diviſione manavit mos ille, ut Epiſcopi non ampliùs provinciis tantùm diſtinguerentur, ſed Diœceſibus, & Conciliis Diœceſeon. Inde frequens mentio Epiſcoporum Illyrici, Italiæ, Hiſpaniæ, & Africæ. Inde etiam Galliarum ſeu mavis *Gallicani Epiſcopi* paſſim occurrunt, etiam ante conſtitutas ſynodos generales Diœceſeon; quia ſcilicet extraordinario Principum imperio in unum conventum aliquando cogebantur. Cujus rei probationem petere poſſumus è Concilio Pariſienſi anno CCCLXII. cujus epiſtola ſynodica ad Orientales Epiſcopos damnatum à ſe fuiſſe Concilium Ariminenſe & Saturninum Epiſcopum Arelatenſem docet, his verbis: *Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis Epiſcopis caritas veſtra cognoſcat.* Concilij etiam Gallicani meminit ſynodus Illyrici habita anno CCCLXVII. iis literis quas ad ſynodum Aſianam dedit; quibus teſtatur ſe omnino eadem ſentire de fide cum duobus Conciliis; quorum *alterum Romæ, alterum habebatur in Gallia.* Et ne ſingula teſtimonia ſingillatim perſequendo tædium lectoribus adferam, ſufficiet obſervaſſe, *Galliarum* Epiſcopos, aut *Gallicanos*, ſeu *per Gallias conſtitutos*, à Pontificibus Romanis dici eos qui Galliarum Diœceſi continerentur, & à ceteris Diœceſibus Occidentis, ſcilicet Hiſpaniæ, Africæ, Italiæ, & Illyrici, diſtinguerentur; ut videre eſt in Concilio Tauritanenſi, & in epiſtolis Zozimi, Celeſtini, Novella Valentiniani, Leonis & Gelaſij epiſtolis. Meminit etiam Gallicanarum Eccleſiarum Hilarus Papa anno quadringenteſimo ſexageſimo ſecũdo.

L. 15. C. Theod. de Ep. & Clerc.

Concil. Pariſienſe.

Theodor. l. 4. c. 8. ἡμεῖς προσέχομεν τοῖς παρὰ τῶν ἐν Γαλλίαις καὶ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπων.

Conc. Taurin. in Præfat. 397.
Zoſimus ep. 5. & 6. an. 317.
Celeſt. ep. an. 431.
Nov. Valent. an. 445.
Leo. ep. 52. 53. an. 452.
Gelaſius ep. 12. an. 494.
Hilarus ep. 6.

II. Obſcurius deinde Gallicanæ Diœceſeos nomen fuit; quia ob diverſa Francorum, Burgundionum, Wiſigothorum, & Italiæ regna, in plures partes diſcerpta fuit. Emerſit tamen iterum felicioribus auſpiciis ſub Eccleſiæ Gallicanæ appellatione, ut eam vocavit Gregorius Magnus in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: *Sed mihi placet*, inquit, *ut ſive in Romana, ſive in Gallicana, ſive in qualibet Eccleſia aliquid inveniſti, quod plus omnipotenti Deo placere poſſit, ſollicitè eligas.* Gratianus legit *Gallicorum*; ſed apud Ivonem extat vera lectio, *Gallicana.* Ab omnibus deinde ſcriptoribus celebratum eſt Eccleſiæ Gallicanæ nomen: quo uſi ſunt paſſim, non ſolùm noſtri Fulbertus & Ivo Carnotenſes Epiſcopi, Sugerius Abbas, Arnulphus Lexovienſis, Stephanus Tornacenſis, ſed etiam exteri, Otto Friſingenſis, Ioannes Sariſberienſis, Thomas Cantuarienſis, Matthæus Paris, & ipſi Summi Pontifices in Decretalibus ſuis Alexander & Innocentius III. quorum teſtimonia laudata ſunt à viris eruditis. Porrò Eccleſia Gallicana non ſolùm epiſcopalem, ſed etiam aliquando ipſam regiam dignitatem complectitur, ut monui capite primo libri ſecundi. Eo ſenſu accipiendus eſt auctor vitæ S. Bernardi, cùm Innocentium ſecundum à Gallicana Eccleſia ſuſceptum ſcribit. quod factum fuit convocato à Rege Stampenſi Concilio, in quo Bernardi monitu damnatus eſt Anacletus Antipapa de ſententia Regis, Epiſcoporum, & regni procerum.

Apud Cuiac. tom. Novar. tit. de.

Ivo Decretis p. 2. c. 80.

Tom. 1. Liber. Eccleſ. Gallic. p. 647. ad 660.

Bern. Abbas in vita S. Bern. l. 1. c. 1. Rex, & Epiſcopi, cum Principibus.

Vide lib. 6. c. 15. §. 4.

III. Supereſt ut perſpiciamus quid ſibi velit famoſa illa Eccleſiæ Gallicanæ Libertas: quæ, ut diſputatio manifeſtior evadat, à capite eſt arceſſenda. Libertas Eccleſiæ in varias ſignificationes diffunditur, pro temporum & rerum diverſitate. Ac Chriſtianorum quidem omnium libertatem aliquando complexa, duo quædam ſignificat, & liberationem à peccato, apud Ioannem, *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis*, & à Moſaïcæ Legis rigida obſervatione, apud Paulum. Hic enim, poſt expoſitum libertatis hujus typum in Sara & Agar, concludit ad extremum: *Non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ. Qua libertate igitur Chriſtus nos liberavit, in ea ſtate, & nolite rurſus jugo ſervitutis contineri.* Deinde liberam conveniendi ad cultum Dei & ad ſynodos facultatem, & munerum immunitatem ab Imperatoribus conceſſam, Euſebius, Optatus, & ceteri antiquiores Libertatem Eccleſiæ vocavere. Vnde tandem effectum ut privilegia Clericis aut Eccleſiis à Principibus indulta, *Libertates* dicerentur; ut videre eſt paſſim in

Ioan. c. 8.

Galat. c. 4.

Capitularibus Regum, & in Tabulis antiquis. Quin & privilegia monasteriis concessa, quibus ab Episcoporum jurisdictione eximerentur, Libertates monasteriorum dicebantur; ut patet ex Marculfo, & ex ipsis Libertatum tabulis; & apud recentiores Græcos eodem sensu dicuntur monasteria liberaj, sive ἐλεύθερα ἢ αὐτεξούσια, in Constitutione Alexij Comneni. Sed de Libertatis illo genere, quo personarum & rerum immunitas Ecclesiis concessa continetur, Tomo secundo copiosè disputabitur.

IV. Succedit alia libertatis ecclesiasticæ significatio, quam à Felice III. primùm assertam Gregorius VII. ad plures articulos extendit, ut mox dicam. Sed priùs expendenda est Felicis sententia; qui libertatem in eo constituit, ut Ecclesia sinatur uti legibus suis in causis Dei. Agebatur de Petro Alexandrino Episcopo ob hæresim Eutychianam damnato, & de Acacio Constantinopolitano, quem Felix à communione sua repulerat, quòd absque sedis apostolicæ mandato Petrum anathemate solvisset. Legatis ob eam rem in urbem regiam missis, à Zenone violatis, Felix de contumelia illata conqueritur, suadétque Principi ut acquiescat damnationi Petri & Acacij: *Puto*, inquit, *quòd vobis sine ulla dubitatione sit utile, si Ecclesiam Catholicam vestri tempore principatus sinatis uti legibus suis, nec libertati ejus quemquam permittatis obsistere, quæ regni vobis restituit potestatem.* (Scilicet Basiliscо tyranno ab Orthodoxis repulso) *Certum est enim hoc rebus vestris esse salutare, ut cùm de caussis Dei agitur, juxta ipsius constitutum, regiam voluntatem Sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & sacrosancta per eorum præsules discere potiùs quàm docere, Ecclesiæ formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere, neque ejus sanctionibus velle dominari; cui Deus voluit clementiam tuam piæ devotionis colla submittere; ne dum mensura cœlestis dispositionis excedit, eatur in contumeliam disponentis.* Totum locum consultò descripsi; quia graviter officij sui Principes admonet, ne cùm de fidei negotiis agitur, auctoritate sua, quæ in Ecclesiæ subsidium illis data est, decretis apostolicæ sedis renitantur, atque ita sibi humanarum rerum fastigium noverint esse commissum, ut tamen ea quæ divina sunt, per dispensatores divinitus attributos percipienda non ambigant.

Felix ep. ad Zenon. August. edita à R. P. Simondo in App. Cod. Theodos. pag. 128.

V. Certissima est ergo regula quam Felix præscribit, libertatem Ecclesiæ in eo versari, ut legibus suis utatur in causis Dei. Sed Gregorius VII. eam libertatem ad certa quædam disciplinæ capita extendit. Vnde factum ut Sacerdotium & Imperium inter se commissa sint, populíque Christiani in Europa dirissimis & diuturnis bellis lugubriter attriti, cùm Gregorius pro libertate Ecclesiæ restituenda, & Henricus Imperator pro juribus Imperij retinendis, contenderent. Libertas à Gregorio vindicata, Principes ab episcopatuum investituris arcebat: quæ deinde porrecta fuit ad eas immunitates significandas quæ omnem omnino in personas & res ecclesiasticas auctoritatem Principibus adimunt. Gregorius VII. in dissidio cum Henrico passim libertatem Ecclesiæ obtendit: *Nobilius esse dignoscitur, multo tempore pro libertate sanctæ Ecclesiæ decertare, quàm miserè ac diabolicè servituti subjacere.* Eadem sententia Paschalis II. respondit, apud Sugerium, Legatis Henrici, qui Investiturarum usum retinere volebat, *Ecclesiam pretioso sanguine Iesu Christi redemptam, & liberam constitutam, nullo modo ancillari oportere.* Goffridus Vindocinensis multus est in ea controversia; & commendat libertatem Ecclesiæ, quam profectam contendit à Christo, hac collectione quæ fortasse laborat vitio synonymiæ: *Quando Ecclesia seculari potestati subjicitur, quæ antè domina erat, ancilla efficitur, & quam Christus Dominus dictavit in cruce & quasi propriis manibus de suo sanguine scripsit, chartam libertatis amittit. Hanc enim libertatis chartam Christus vindicavit in cruce, & suæ sponsæ Ecclesiæ per semetipsum dedit; ut homines alios per peccatum factos diaboli servos, ipsa libera liberos & Dei filios faceret & suos, qui sibi diligenter servirent, & tanquam bonæ matri devoti filij humiliter obedirent.* Attamen sapienter monuit idem Goffridus his contentionibus minui libertatem Ecclesiæ, ideóque maximè cavendum ne nimis præfractè exigatur: *Nam Rex & Romanus Pontifex, cùm unus contra alium, alter pro Regni consuetudine, alter pro Ecclesiæ libertate, erigitur, regnum illam consuetudinem obtinere non potest, nec poterit, & Ecclesia suæ libertatis amittit plurimum.* Infrà: *Habeat Ecclesia suam libertatem; sed summopere caveat, ne dum nimis emunxerit, eliciat sanguinem, & dum rubiginem de vase conatur eradere, vas ipsum frangatur.*

Greg. L. 9. ep 3.

Sugerius in vita Ludovici.

Goffridus in opusculis, ad Callixtum Papam, cap. 6.

Cap. 4.

VI. Imminuta esset libertas Ecclesiæ, si à Principum secularium imperio libera, ab Episcopis iniqua servitute premeretur. Quare Synodus Ephesina Oecumenica libertatem Ecclesiæ in veterum canonum & antiquæ consuetudinis observatione collocavit adversùs Antiochenum Patriarcham, cùm de Cypriis Episcopis controversia incidisset. Etenim Ioannes Antiochenus, post obitum Troili Episcopi Constantiæ, (quæ

urbs erat metropolitana insulæ Cypri) ordinationem ejus Ecclesiæ usurpare moliens, literas à Dionysio Duce Orientis ad Præsidem Cypri & Clerum Constantiensem impetravit: quibus præceptum erat Clero, ut ab ordinatione Episcopi abstineret, donec judicio Synodi Ephesinæ, quæ tunc temporis cogebatur, Ecclesiæ Constantiensi prospectum fuisset. Id scilicet Ioannes à Concilio se impetraturum sperabat, si res integræ forent, ut libera sibi metropoleos Cypri ordinatio permitteretur; quia Cyprus erat una è quindecim provinciis Diœceseos Orientalis, quæ à Nicæna Synodo Antiocheni Episcopi administrationi creditæ fuerant. Qua ratione fultus Alexander Antiochenus, jam olim Innocentio I. retulerat, Cyprios Episcopos fatigatos Arrianæ impietatis potentia, cujus virus Episcopos Antiochenos invaserat, non tenuisse Nicænos canones in ordinandis sibi Episcopis, & *usque adhuc habere præsumptum*, ut suo arbitratu eos ordinent, neminem consulentes. Sed Innocentius persuasit tantùm Cypriis, ut curarent juxta canonum fidem, unum cum ceteris sentire provinciis. Atque hoc pacto contentionem non diremit, quamvis aliter visum fuerit eruditis. Quippe Nicæna Synodus ita privilegia Antiochenæ Ecclesiæ in Orientem integra servavit, vt nihil de privilegiis Metropolitanorum detraheret. Episcopi Cyprij Ephesum accedunt, ut Ioannis Antiocheni novos conatus repellant: electum à se Rheginum in locum Troili docent, & suæ provinciæ privilegia, secundùm Nicænos canones, servari postulant. Synodus Ephesina, prudenti interlocutione, docuit Nicænum canonem utriusque partis votis suffragari; sed causæ jugulum in eo esse, an ex veteri more Antiochenus Cyprios Episcopos ordinarit. Quod illi nunquam factum magna contentione asserunt; sed à synodo provinciæ perpetuò Metropolitanum constitutum fuisse. Itaque Decretum editum est, quo novus ille conatus Antiocheni Episcopi reprimitur, & Cypriis Episcoporum ordinationes ex veteri consuetudine addicuntur secundùm Canones. Observandus autem est modus loquendi quo tentata innovatio contra canones & mores antiquos dicitur à synodo omnium libertatem attingere: quia scilicet exemplum illud trahi potuisset in consequentiam, ad perniciem omnium provinciarum. Quare generaliter constituit synodus: *In aliis etiam Diœcesibus & provinciis servetur, ut nullus Episcoporum aliam provinciam occupet, quæ antea & ab initio sub sua vel antecessorum suorum potestate non fuerit; sed & si quis occupaverit, vel per vim sibi subegerit, ipsam restituat, ne patrum canones præteantur, néve sub sacerdotij prætextu mundanæ potestatis fastus irrepat; ne clam paulatim libertas amittatur, quam nobis donavit sanguine suo Dominus noster Iesus Christus, omnium hominum liberator.* Vnde patet, non adversùs solum Antiochenum Patriarcham, sed etiam adversùs ceteros Patriarchas constitutum ne plus sibi licere præsumant in suis Diœcesibus quàm sit illis & canone & veteri consuetudine concessum. Diœcesis dictio, regiones & tractus provinciarum Patriarchis subditos significat, ut monui. Quo sensu hìc accipi ex eo manifestum est, quòd canon Diœcesibus provincias subjungat: *Istud autem*, inquit, *in aliis Diœcesibus & in omnibus provinciis servetur.* Quare Theodoretus in Synagoge canonum, titulo primo, canonem istum Synodi Ephesinæ notavit, ut probaret Patriarchis non licere provincias invadere.

Innocent. in Decret. c. 46.

Concil. Eph. can. 8. περὶ τῶν παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὅρους ἢ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων πατέρων, ἢ τὴν πάλαι ἔθους ἀκριβειαν.

Conc. Eph. d. c. 8. ἵνα μὴ τὸ μεθ' ἑαυτὸν ἐπιφέρῃ κακὸν, μηδὲ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τοῦ παντὸς ἔθνους τῶν ἁγίων ἐπιβατεύσῃ τις τῶν ἐπαρχιῶν ἑαυτῷ ὑποτεταγμένων, ἢ ἐκείνων ἐπιβατεύσῃ τις τῶν ἑαυτῷ ὑποτεταγμένων, ἢ ἐκείνων ἐπιβατεύσῃ τις τῶν ἑαυτῷ ὑποτεταγμένων, ἢ ἐκείνων ἐπιβατεύσῃ τις τῶν ἑαυτῷ ὑποτεταγμένων.

Theodoretus in Synagoge canonum tit. 1. edita lib. 1. c. 3. f. 7.

VII. Hinc profectum est ut Ecclesia Gallicana nomen libertatis ecclesiasticæ usurpaverit, cùm adversùs nova Pontificum Decreta, aut novos Episcoporum conatus, vel etiam secularis potestatis illicitam usurpationem, de antiquis canonibus aut moribus excipit. Quidam novitium nomen apud nos esse putant, quo à tempore Regis Caroli VI. tantùm usi fuerimus. Certum quidem est, tunc magnopere celebratum fuisse nomen illud libertatis, cùm tempore schismatis, Romani Pontifices dignitati suæ in partes dissipatæ præsidiis undique conquirendis intenti, Ecclesiam novitatibus quamplurimis vexarent, gratiis expectativis, episcopatuum & abbatiarum reservationibus, Annatis, & aliis hujusmodi. Quæ tempestas Concilium Ecclesiæ Gallicanæ eòimpulit anno MCCCCVI. & MCCCCXVIII. ut à Rege, regni sui Ecclesiam, & viros ecclesiasticos *ad suam libertatem antiquam & juris communis dispositionem* restitui peteret. Vnde patet vera & genuina definitio hujus libertatis, ex sensu Ecclesiæ Gallicanæ; ut sit nempe, *usus antiqui juris communis.* Inde frequentissimè usurpatum fuit in constitutionibus regiis, in actis Comitiorum regni, in curiarum supremarum judiciis, & in cleri Gallicani conventibus, nomen illud *Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ.* Sed non est quòd intra illud tempus usurpationem hujus nominis coërceamus. Etenim anno MCCCLXXXV. idem Carolus constitutione illa celeberrima, quæ curiæ Romanæ Cardinalium varias exactiones inhibuit, eo proposito id à se decerni testatur, ut *Ecclesia regni sui*, inquit,

Vide librum 2. cap. 12. & seqq.

Edictu Caroli VI.

Constitutio Caroli VI.

in pace & tranquillitate ſedeat, in franchiſia & libertate propagetur; attento quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus Eccleſiam tanta voluit libertate gaudere, ut nullius utilitatis obtentu ſubjici debeat ſervituti. Libertatem à Chriſto Eccleſiæ indultam trahit in argumentum, exemplo Concilij Epheſini : quia ſcilicet Chriſtiani à jugo legis Moſaïcæ liberati, novis præceptorum inutilium ſarcinis non debent onerari. Quare cùm hæc libertas æquè laïcis ac Clericis competat, Libertas Eccleſiæ Gallicanæ ad utrumque gradum laïcorum & Clericorum pertinebit, ut Philippus IV. Rex Francorum rectè urgebat in diſceptatione cum Bonifacio VIII. antequam ab invicem diſſiderent : quamvis fateatur à Pontificibus & regibus libertates quaſdam Clericis ſpecialiter fuiſſe conceſſas, quæ tamen jus regium tollere non debeant. Vnde monui ſuperiore libro, Libertatem Gallicanam, ſi ad integrum Eccleſiæ Gallicanæ corpus referatur, quod ex regia & epiſcopali dignitate conſtat, utriuſque miniſterij jura complecti. Eo ſenſu, reſcriptis regiis bullarum executio conceditur, ſolenni illa formula, quòd nihil adverſum juribus & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ contineant, id eſt, nec privilegiis canonicis Eccleſiarum, nec juribus regiis. Sanè reticere non debeo quod valde commendabit uſum harum libertatum; nempe à B. Ludovico Rege Chriſtianiſſimo nomen & rem ipſam libertatis Eccleſiæ Gallicanæ reſtituta fuiſſe. De re ipſa nemo dubitat, cùm edicto illo celeberrimo caverit ut Eccleſia regni ſui adminiſtretur *ſecundùm diſpoſitionem juris communis, ſacrorum Conciliorum Eccleſiæ Dei, & ſtatutorum ſanctorum antiquorum patrum.* Nomen autem extat in iis literis menſe Aprili datis anno MCCXXVIII. quibus immunitates Epiſcoporum provinciæ Narbonenſis aliorúmque confirmat, & auget, his verbis : *Ludovicus Dei gratia Rex Francorum, univerſis Baronibus, Vaſſalis fidelibus ſuis, Ballivis, & bonis villis in Arelatenſi, Narbonenſi provincia, & Rutenenſi, Caturcenſi, Aginnenſi, & Albigenſi diœceſibus conſtitutis. De magnorum & prudentum virorum conſilio ſtatuimus quòd Eccleſiæ & viri eccleſiaſtici in terris illis conſtituti libertatibus & immunitatibus utantur quibus utitur Eccleſia Gallicana, & eis plenè gaudeant ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ memoratæ.* Ante iſta tempora, libertas canonica dicebatur in Gallia, uſus canonum nulla vi vel impreſſione externa imminutus; ut conſtat è Privilegio conceſſo Eccleſiis provinciæ Burdigalenſis à Rege Ludovico juniore anno milleſimo centeſimo trigeſimo ſeptimo. Sed debilitata in ceteris regnis canonum auctoritate, ut ſignificaretur apud nos aliquam partem canonicæ libertatis retineri, Libertatis Eccleſiæ Gallicanæ ſpeciale nomen inductum eſt.

In actis inter Bonif. & Philippum.

Edictum B. Ludovici anno 1268.

Conſtitutio B. Ludovici, quæ adeadem hujus capitis eſtorum integra.

Privilegium Ludovici Iunioris : de quo vide librum 8. cap. 17. §. 2.

VIII. Quæri ſolet an Libertates iſtæ rectè Privilegia dicantur. Attigit hanc quæſtionem Leſchaſſerius, qui eruditè obſervat ſynodum Nicænam provincialium Eccleſiarum eximia jura θεσθεσίων nomine complexam fuiſſe, quæ Dionyſius Exiguus *privilegia* vertit : *Similiter apud Antiochiam, ceteráſque provincias, privilegia ſerventur Eccleſiis.* Quo etiam verbo uſum fuiſſe veterem interpretem animadverti. Ceterùm ad Leſchaſſerij obſervationem addendum eſt, ante Dionyſium, Leonem Pontificem Metropolitarum dignitatem privilegij nomine paſſim cohoneſtaſſe; quem ſequuntur Hilarus & Gelaſius, Hormiſda, Gregorius Magnus, Ioannes VIII. Leo IX. Gregorius VII. quorum locis exſcribendis non eſt quòd immorer. Quin etiam Leo Imperator privilegium Metropolitanum & Patriarchicum vocat jura ſedium, ſeu Patriarchalium, ſeu Metropolitanarum. Imò verò ipſe primatus Romani Pontificis, privilegium dicitur à Leone primo, Gelaſio, Nicolao, ceteriſque Pontificibus. Quæ jura eximia, ideo privilegia dicuntur, quòd ceterarum Eccleſiarum juribus præcellant; & à Chriſto ipſo, ab Apoſtolis, aut à ſynodis ſint olim indulta. Vnde ab Hincmaro & ceteris Eccleſiæ Gallicanæ Epiſcopis privilegia à Canonibus decreta dicuntur, verbis è Leone I. petitis; ſcilicet ut in eo differant à privilegiis quæ à Principibus, aut etiam à Summis Pontificibus conceſſa erant Eccleſiis. Quo verò propoſito Metropolitani Epiſcopi privilegia canonica privilegiis apoſtolicæ ſedis augeri vellent, docet idem Hincmarus in epiſtola ad Nicolaum : *Privilegia autem ſedis apoſtolicæ non ideo petij, ut mihi non ſufficeret quod ſacri canones & decreta ſedis Romanæ Pontificum cuique metropoli ſedi concedunt, & nec alia vel ampliùs, quàm Eccleſiæ Remorum collatum eſt ex antiquo, mihi largiri ſpecialiter petij, neque appeto. Sed quia non ſolùm diœceſis, ſed etiam paræcia mea inter duo regna ſub duobus Regibus habetur diviſa, & res mihi commiſſæ Eccleſiæ ſub multorum Principum poteſtate conjacere videntur, de quibus nihil aut parum utilitatis Eccleſia noſtra poteſt habere; quia veteres conſtitutiones jam pro vili apud quoſdam habentur, his novis decretis carnales & animales homines territi, quiddam reverentius contra Eccleſiam indignitati meæ commiſſam agerent.* Ceterùm quando Reges ſub tempus inaugura-

Syn. Nic. c. 6.

L. 18. C de ſacroſ. Eccleſ.

Leo ep. 14. *Privilegia Eccleſiarum, ſanctorum patrum canonibus inſtituta, & venerabilibus Nicænæ ſynodi fixa decretis, nulla poſſunt improbitate convelli, nulla novitate mutari.* Hincmarus ep. ad Nicol. edit. Pariſ.

Vide lib. c. 07. §. 4.

tionis suæ sacramenta præstabant Episcopis & regni proceribus, juxta formulam quam conceperat Hincmarus, *Privilegij canonici* tuitionem se pollicebantur impensuros. De quo sacramento dicam libro IV. cap. IX. §. VI. Itaque cùm privilegij significatio ambigua sit, & ad privilegium canonicum aut pontificium trahi possit, Constitutiones & Rescripta Principum ferè semper ab ea dictione abstinent; ne fortasse quod jure ipso competit Ecclesiæ Gallicanæ, precariò tantùm concessum fuisse videatur, & cum iis privilegiis confundatur quæ à sede apostolica Regibus nostris in quamplurimis capitibus ecclesiasticis indulta sunt. Satis aliunde fit observantiæ singulari quæ Romanæ sedi debetur, si ejus beneficio & novis privilegiis antiqua jura seu privilegia Canonica confirmata & aliquando amplificata fuisse dicamus; ne quis nobis jurium antiquorum usum, ac si in apostolicæ sedis injuriam usurpatus fuisset, meritò exprobrare possit, vel animi ingrati vitium, si collata beneficia reticeamus.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

TANTI momenti est Constitutio illa B. Ludovici, data pro libertate ecclesiastica, cujus mentio fit in §. VII. hujus capitis, ut visum sit eam heic integram exhibere ex authentico quod extat in archivo Archiepiscopi Narbonensis, unde à me descripta est anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono. Scio quidem editam illam fuisse à clarissimis viris Catello & Ducheſnio. Sed tam multis illic mendis scatet, ut vel ob hoc ipsum nova ejus editio procurari debeat.

LUDOVICUS DEI GRATIA FRANCORUM REX, *universis civibus Narbonensibus, & aliis fidelibus suis per Narbonensem diœcesim constitutis, salutem & dilectionem. Cupientes in primis ætatis & regni nostri primordiis illi servire à quo regnum recognoscimus & id quod sumus, desideramus ad honorem ipsius, qui nobis culmen dedit honoris, quòd Ecclesia Dei, quæ in partibus vestris longo tempore fuit afflicta & tribulationibus innumeris conquassata, in nostro dominio honoretur, & feliciter gubernetur. Vnde de magnorum & prudentum consilio statuimus quòd Ecclesiæ & viri ecclesiastici in terris constituti prædictis, libertatibus & immunitatibus utantur quibus utitur Ecclesia Gallicana, & eis plenè gaudeant secundùm consuetudinem Ecclesiæ memoratæ. Et quia hæretici longo tempore virus suum in vestris partibus effuderunt, Ecclesiam matrem nostram multipliciter maculantes; ad ipsorum extirpationem statuimus quòd hæretici, qui à fide catholica deviant, quocunque nomine censeantur, postquam fuerint de hæresi per Episcopum loci, vel per aliam ecclesiasticam personam, quæ potestatem habeat, condemnati, indilatè animadversione debita puniantur. Ordinantes etiam & firmiter decernentes ne quis hæreticos receptare vel defensare quomodolibet, aut ipsis favere aut credere quoquomodo præsumat. Et si aliquis contra prædicta facere præsumpserit; nec ad testimonium nec ad honorem aliquem de cetero admittatur, nec possit facere testamentum, nec successionem alicujus hereditatis habere. Omnia bona ipsius mobilia & immobilia, quæ sint ipso facto publicata, decernimus ad ipsum vel ad posteritatem ipsius nullatenus reversura. Statuimus etiam & mandamus ut Barones terræ, & Ballivi nostri, & alij subditi nostri præsentes & futuri solliciti sint & intenti terram purgare hæreticis & hæretica fœditate. Et præcipientes quòd prædicti diligenter ipsos investigare studeant, & fideliter invenire; & cùm eos invenerint, præsentent sine moræ dispendio personis ecclesiasticis superiùs memoratis; ut eis præsentibus de errore & hæresi condemnatis, omni odio, prece, pretio, timore, gratia, & amore postpositis, de ipsis festinatè faciant quod debebunt. Verùm quia honorandi sunt, & muneribus provocandi, qui ad inveniendum & capiendum hæreticos sollicitè diligentiam suam exercent; Statuimus, & volumus, & mandamus, ut Ballivi nostri, in quorum balliviis capti fuerint hæretici, pro quolibet hæretico, postquam fuerit de hæresi condemnatus, usque ad biennium, solvant duas marchas integrè capienti, post biennium autem unam. Sanè quia Ruptarij solent devastare ac demoliri terram prædictam, & quietem Ecclesiæ & ecclesiasticorum virorum turbare; statuimus ut omnino Ruptariis illis expulsis, pax perpetuò servetur in terra; ad quam servandam dent omnes operam efficacem. Ad hæc, quia claves Ecclesiæ consueverunt in terra illa contemni; Statuimus ut excommunicati vitentur, secundùm canonicas sanctiones. Et si aliqui per annum contumaciter in excommunicatione perstiterint, extunc temporaliter compellantur redire ad ecclesiasticam unitatem; ut quos à malo non retrahit timor Dei, saltem pœna temporalis compellat. Vnde præcipimus quòd Ballivi nostri omnia bona talium excommunicatorum mobilia & immobilia post annum capiant; nec eis aliquo modo restituant, donec prædicti absoluti fuerint, & Ecclesiæ satisfactum; nec tunc etiam, nisi de nostro speciali mandato. Decimæ sanè, quibus fuit Ecclesia longo tempore per malitiam inhabitantium defraudata, statuimus & ordinamus quòd restituantur Ecclesiis; & amplius laici decimas non detineant, sed eas Ecclesias liberè habere permittant. Hæc statuta inviolabiliter servari jubemus. Mandantes quòd Barones, & Vassalli, & bonæ villæ jurent ista servare, Ballivis nostris ad hoc executoribus deputatis: qui infra mensem postquam fuerint in balliviis constituti, publicè, & in loco publico, & die solenni, jurent quòd hæc servabunt & facient ab omnibus bona fide servari. Quòd si non fecerint; pœnam bonorum omnium & corporis poterunt formidare. Noveritis etiam quòd ista statuta sic volumus observari, quòd etiam quando frater noster terram ipsam tenebit, jurabit hoc servare, & quòd faciet à suis fidelibus observari. Vt autem hæc Statuta firma & inconcussa permaneant, ea sigilli nostri munimine fecimus communiri. Actum Parisius anno gratiæ MCCXXVIII. mense Aprilis.*

De Ruptariis ob de Marca lib. I. Hist. Bearn. c. 14.

Hanc Ludovici Constitutionem mirificè laudat Innocentius IV. in literis ad Reginam Franciæ scriptis anno MCCL. quæ à nobis editæ sunt in appendice Conciliorum Galliæ Narbonensis Tit. XIX.

Iam cùm in §. 2. hujus capitis adnotatum sit Ecclesiæ Gallicanæ nomen celebratum esse ab ipsis Summis Pontificibus Alexandro III. & Innocentio III.

discedere

discedere ab hoc loco non possum quin Innocentij IV. auctoritatem addam ex ejus literis ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem datis Perusij VIII. Kalendas Augusti anno MCCLII. quæ extant in eodem archivo Archiepiscopi Narbonensis, & à nobis editæ sunt in Additione ad cap. XVIII. libri VIII. harum Dissertationum : *Ad aures nostras Ecclesiæ Gallicanæ querela perferente pervenit quòd nonnulli regni Francorum Barones, Ballivi, Præpositi, ac eorum & aliorum nobilium ejusdem regni Officiales, eandem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes &c.*

CAPVT II.

Synopsis.

I. Libertas Ecclesiæ Gallicanæ non solis antiquis canonibus constat, sed jure canonico è canonibus & decretalibus temperato. Instituitur refutatio eorum qui Libertatem genuinam in solo usu veterum canonum collocant. Vt res manifestior fiat, agendum breviter de antiquis & recentioribus juris canonici collectionibus. Ecclesia Romana ante Innocentij primi tempora nullis canonibus utebatur præterquàm Nicænis, ex Innocentio.

II. Canonum collectiones ab Oriente in Occidentem manarunt. ideo de iis prius agendum. Vetustissima collectio est illa quæ canonum apostolicorum nomine inscribitur. Eos canones apostolicos vocant Constantinus Imperator, Synodus CP. sub Nectario, Concilium Ephesinum, Theodosius, & Iustinianus.

III. Synodus Nicæna & Antiochena, Athanasius, & Basilius eos laudant sub nomine antiquorum canonum.

IV. Numerus octoginta quinque canonum olim receptus in Oriente.

V. Indagatur tempus hujus collectionis ; quæ anterior synodo Nicæna, sed posterior videtur anno CCLVIII. *Firmilianus Cæsareæ Episcopus iis usus non est ad probandam consuetudinem quæ vigebat in Oriente repudiandi hæreticorum baptismi. Conjicitur, post synodum Iconij ea de re habitam, initum fuisse consilium edendæ hujus collectionis, sub nomine Clementis Romani & Apostolorum, ut Stephano Summo Pontifici opponeretur Petri Apostoli auctoritas : Et traditiones scripto complecti, ne revocarentur in dubium. Ea Collectio utitur mense Hyperberetæo, quo utebatur Oriens.*

VI. Respondetur objectioni quæ trahi posset è canone XLVI. *quo damnatur baptismus hæreticorum. Orientalium fuit hæc sententia, etiam post synodum Nicænam ; sed per indulgentiam illum baptismum recipi debere, ex Basilio.*

VII. Quo tempore migraverit in Occidentem hæc collectio. Gelasius eam rejecit ut apocrypham. Post aliquot annos Dionysius Exiguus eam Latina interpretatione donavit. Vt locus esset aliquo pacto decreto Gelasij, quinquaginta tantùm canones vertit, ceteris omissis. Discutitur ejus dictum, videri Pontifices Rom. constituta aliquot ab iis canonibus traxisse.

I. LIBERTATEM Ecclesiæ Gallicanæ canonum & juris communis executione contineri diximus. Sed jus illud commune variè sumi potest. Aliud est enim jus commune antiquissimum, quod antiquos canones & decreta Pontificum complectitur ; aliud jus commune, quod illis canonibus & præterea decretalibus recentioribus Pontificum constat, prout apud nos usu recepto temperatæ sunt. Hoc ultimo jure Libertatem Ecclesiæ Gallicanæ contineri contendimus, non autem primo. In quo longissimè recedimus à Leschasserij sententia, qui asserit curiis supremis Galliæ concreditam, non solùm libertatis ecclesiasticæ *præsentis* tuitionem, sed veræ illius, germanæ, & canonicæ, quæ apostolico & primitivo jure canonico nititur ; adeo ut magistratibus incumbat decretis suis disciplinam illam antiquam paulatim restituere, cùm per temporum injuriam id fieri non possit apertè constitutionibus regiis.

Quod ut intelligatur, de antiquis & recentioribus juris canonici collectionibus agendum est, cùm disputationis hujus cardo inde maximè pendeat : ita tamen ut non quæcunque dici hac de re possunt, sed quæ omitti non debent & à nobis in hoc genere observata sunt, proferamus. Ecclesia Occidentalis ante Concilium Nicænum nullos canones noverat ; sed moribus tantùm & jure non scripto regebatur. Deinde solos synodi illius œcumenicæ canones amplexa est, usque ad tempora Innocentij primi, id est, ad annum quadringentesimum ; ut docent apertissima verba illius Pontificis in epistola ad clerum Constantinopolitanum : *Canonibus porrò obsequendum esse scribimus qui Nicææ sunt decreti ; quos solos consectari decet Ecclesiam catholicam, & juxta eos judicare. Si enim aliÿ à quopiam proferuntur, à Nicænis canonibus dissonantes, & hæreticos auctores referentes, ÿ à catholicis Episcopis rejiciuntur. Hæreticorum namque inventa, catholicis canonibus non sunt annectenda.* Insignis profectò locus, ex quo multa colliguntur quæ studiosis antiquitatis ecclesiasticæ multùm prodesse possint. Sed ut ejus mentem perfectè capiamus, observandum est aliam tunc fuisse rationem Ecclesiæ Orientalis, aliam verò Ecclesiæ Occidentalis : quia etsi hæc solis canonibus Nicænis uteretur, illa plures synodorum canones amplexa fuerat. De quibus necessariò agendum est, quia eorum canonum usus tandem ab Oriente in Occidentem manavit ; necdum ab aliquo hac de re satis accuratè disceptatum est. Turrianus enim omnia miscet, nec omnia attingit.

Ep. Innoc. apud Sozom. lib. 8. cap. 26. αἵτινές εἰσι κανόνων ἀποστολικῶν παράδοσις ἣν ἐπιζητοῦμεν γράφεσθαι, οἵτινες ὧν Νικαίας εἰσὶν ὁρισμῶν οἱ, οἷς μόνοις ὀφείλει ἑπακολουθεῖν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.

II. Omnium antiquissima est Collectio illa quæ canonum apostolicorum nomine circumfertur : cujus vetustas eadem origine

censeri debet qua Liber Constitutionum apostolicarum sub nomine Clementis Romani editus, cùm eos canones ultimo capite integros Liber Constitutionum complectatur; quemadmodum Photius observavit in Bibliotheca: ἐν ᾧ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνες ὑπογεγραμμένοι περιέχονται. Sanè ut Clementis Romani fœtum non esse, ita etiam erudito scriptori, qui tertio saltem seculo floruerit, vindicandum, omnibus hodie persuasum esse video, cùm in illo commentario antiquæ disciplinæ satis expressa vestigia supersint. Cujus auctoritas quanta fuerit apud veteres Christianos, inde colligitur, quòd hæretici corruptore stylo aliquot locis eum violarint; ut conqueritur Epiphanius, qui eo libro contineri πᾶσαν κανονικὴν ἔξιν testatur. Ceterùm corpus illud canonum apostolicorum octoginta quinque capitulis constans, quæ ab Apostolis per Orientem manaverunt traditiones ad disciplinam ecclesiasticam constituendam complectitur. Ejus Collectionis usus maximè viguit in Orientalibus Ecclesiis Quod duplici probationum genere demonstrari potest. Primò iis testimoniis quæ conceptis verbis apostolicorum canonum meminere. Antiquior mihi videtur esse in eo genere Alexander Episcopus Alexandrinus, qui eos Episcopos objurgat à quibus Clerici suscipiebantur quos ipse excommunicaverat, idque ait contrarium esse canoni apostolico, μήτε τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τοῦτο συγχωρεῖν. quibus verbis apertissimè canon XVI. apostolicus insinuatur.

Theod. l. 1. c. 4.

Extat epistola Constantini Imperatoris ad Eusebium data; qua illius pietatem laudat, quòd ab Antiochenis ad Ecclesiam illam, quæ metropolis erat Orientis, civium & Cleri suffragiis electus, Cæsareæ episcopatum deserere noluerit, ab una in alteram Ecclesiam migrando, sed maluerit *apostolicum canonem* rigidè observare. Is autem est canon apostolicus decimus quartus, quo migrationes istæ prohibentur. In synodo Constantinopolitana habita sub Nectario in caussa Agapij, quærente Arabiano Ancyræ Episcopo an liceret duobus Episcopis Episcopum accusatum gradu dejicere, ex sententia Nectarij & Theophili Alexandrini totiúsque synodi decernitur Episcopum dejici non posse præterquàm à synodo Episcoporum provinciæ, *ut apostolici canones constituerunt.* Quibus verbis canon apostolicus septuagesimus quartus significatur. In Concilio Ephesino refertur Antiochenum Episcopum ordinationes provinciæ Cypri ad se trahere conatum *contra leges ecclesiasticas & canones sanctorum Apostolorum*, id est, 34. & 35. canones apostolicos, qui vetant Episcopos ne extra provinciam quique suam manus imponant. Imperator quoque Theodosius anno CCCCXL. Irenæum quendam post *binas nuptias præter apostolicos canones Tyriorum civitatis Episcopum factum*, ab ea Ecclesia constitutione sua dejecit. Quibus verbis canonem XVII. apostolicum respicit. Iustinianus Canones apostolicos aut ipsis Apostolis aut saltem doctrinæ ab iis traditæ asserere videtur in Novella sexta.

Euſ. lib. 1. de vita Conſt. c. 9. Ἀποστολικὸν κανόνα.

Syn. CP. ſub Nectario: κεκώλυκε οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο.

Conc. Epheſ. Act. ὑπερ. τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὅρων μὲν τῶν κανόνων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

L. 1. C. de Epiſc. Trinit.

Novell. 6 ἐξὸν τοῖς κανόσι τῶν παλαιῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐ παρέσθαι.

III. Secundum genus probationis petitur è synodo Nicæna; cujus canone XV. vetantur migrationes ab una parœcia in aliam; quas tunc factas fuisse *præter canonem* observat synodus. Aliquo ergo canone anteriori vetitæ erant translationes; qui porrò alius non est quàm XV. canon apostolicus. Sed disertis verbis in V. canone laudatur canon antiquus, quo interdictum est Episcopis ne ab uno excommunicatos alij admittant in communionem: κατὰ τὸν κανόνα τὸν ἀφορίζοντα τοὺς ὑφ' ἑτέρων ἀποβληθέντας, ὑφ' ἑτέρων μὴ προσδέχεσθαι. quibus verbis apertè significatur canon apostolicus XII. & XXXVI. Non omittendus est canon X. Nicænus, quo canon apostolicus LXII. insinuatur, & explicatur. Hoc apostolico canone, qui metu supplicij Christum negat, gradu dejicitur, & pellitur ab Ecclesia. Sed de eo qui post lapsum ordinatus fuerit, nihil cavetur. Ad hanc tamen speciem Nicæna synodus dejectionem extendit, his verbis: *Quicunque de lapsis ad ordinem Cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem, hoc ecclesiasticæ non præjudicat regulæ. cogniti namque deponantur.* quasi diceret: Subsecuta lapsum ordinatio non effugiet pœnam canonis ecclesiastici, id est, apostolici LXII. licèt canon iste de eo loquatur qui adscriptus erat in clero ante lapsum, cùm par sit in utraque specie ratio. Synodus Antiochena frequenter etiam alludit ad canones istos apostolicos, ita ut penè transcripserit canones XL. & XLI. qui explicantur canonibus Antiochenis XXIV. & XXV. Sed dissertissimè canone IX. significatur canon apostolicus XXXIV. quo inhibetur ne quid gravioris momenti agant Episcopi provinciales sine sententia ejus qui præest metropoli. quod iisdem ferè verbis statuitur in canone IX. synodi Antiochenæ, *secundùm antiquam à patribus nostris regulam constitutam.* Ejusdem Concilij canone XXIII. prohibetur ne quis Episcopus sibi successorem eligat; sed electio fiat *secundùm regulam ecclesiasticam*; qua significatur canon apostolicus LXXVI.

Conc. Nic. 1. παρὰ τὸν κανόνα.

Can. 10. C. τοὺς ὑπὸ τοῦ προτέρου κανόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Syn. Ant. c. 12. Εἰ τις ἐπίσκοπος τὴν ἐπαρχίαν πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν ἐκείνην.

Can. 15. μετὰ τὸν ὅρον τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου.

Athanasius quoque & Basilius non obscurè his canonibus utuntur. Ille quidem, cùm de Georgij Cappadocis Arriani audacia conqueritur, qui jussu Comitis per vim sedem Alexandrinam occupavit, violatos ab eo canones ecclesiasticos palam profitetur, id est, canonem apostolicum XXXI. quo præcipitur, ut si quis seculi potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur. Basilius Diaconum à gradu dejectum ob crimen, non arcet communione; *quoniam antiquus est canon*, ut qui à gradu exciderunt, hac sola pœna castigentur. Vetus ille canon quem laudat, est XXV. canon apostolicus.

Athan. ep. ad Orth.

Basilius ep. ad Amphil. can. 3. [illegible]

IV. Ex iis autem quæ diximus, non solùm colligitur vetustas & auctoritas canonum apostolicorum, sed etiam eorum numerus. Etenim octoginta quinque canones recensent Græci in Collectionibus suis, juxta definitionem synodi in Trullo. Quo in capite rectè illis convenit cum libro Constitutionum apostolicarum, ubi canones illi eadem serie eodémque numero referuntur. Laudatum etiam vidimus canonem LXXIV. à Synodo Constantinopolitana sub Nectario, & LXII. à Synodo Nicæna, & LXXVI. à Concilio Antiocheno. Quinetiam Theodoretus in collectione sua eundem numerum octoginta quinque canonum apostolicorum servavit.

Syn. in Trullo can. 2. [illegible]

Theodoretus in synagoge can.

V. Difficile est in tam alto veterum scriptorum silentio tempus hujus Collectionis indagare, quam tamen certum est Concilij Nicæni tempora antecessisse. Tentari fortasse posset, nondum cognitam fuisse Orientalibus, quando controversia incidit de baptismo hæreticorum, quæ Cyprianum in Africa & Firmilianum in Cappadocia cum Stephano Summo Pontifice commisit. Aiebant illi tinctos ab hæreticis Spiritum sanctum (qui ad solam Ecclesiam pertinet) suscipere non potuisse. Stephanus asserebat traditionem veterum non esse innovandam, neque repetendum baptismum ab hæreticis collatum, sed manus in pœnitentiam baptizatis imponendas. Stephanus nitebatur antiqua consuetudine; cui Cyprianus scripturas opponebat. Sed Firmilianus Stephano objiciebat contrariam consuetudinem, quæ vigebat in Oriente: *Quòd quidem adversùs Stephanum vos Afri dicere potestis*, inquit ille ad Cyprianum, *cognita veritate errorem consuetudinis reliquisse. Ceterùm nos veritati & consuetudinem jungimus, & consuetudini Romanorum, consuetudinem, sed veritatis, opponimus; ab initio hoc tenentes quod à Christo & Apostolo est traditum.* Petri & Pauli locos, quos in superiori parte epistolæ laudaverat, intelligit. Nihil opportunius accidere poterat hac disputatione ad citandos in testimonium canones apostolicos, si ea tempestate compacta fuisset Collectio qua hodie utimur. Etenim ad confirmandam consuetudinem illam constantem, quam Firmilianus Stephano obtendebat, proferre poterat canonem apostolicum XLVI. conceptum in hæc verba, è versione Dionysij Exigui: *Episcopum aut Presbyterum, hæreticorum suscipientem baptisma, damnari præcipimus. Quæ enim conventio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli?* Et canonem XLVII. *Episcopus aut Presbyter, si eum, qui secundùm veritatem habuerit baptisma, denuo baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur, tanquam deridens crucem & mortem Domini, nec sacerdotes à falsis sacerdotibus discernens.* Itaque è silentio Firmiliani colligere licet, incognitos ea ætate Orientalibus fuisse canones apostolicos. Quid si hæc contentio collectionis hujus occasionem præbuerit? & ut Romanæ Ecclesiæ traditio & auctoritas à Stephano prolata, objecto veluti clypeo repelleretur, huic collectioni, (quæ antiquæ disciplinæ in Oriente vigentis capita omnia, imò verò & sacramentorum ritum complectitur) constitutionum apostolicarum & canonum à Clemente Romano editorum nomen inscriptum fuerit? Conquerebatur enim Firmilianus injuriam fieri Apostolis Petro & Paulo, quòd eos auctores tam alienæ traditionis Stephanus faceret: *Adhuc etiam*, inquit, *infamans Petrum & Paulum beatos Apostolos, quasi hoc ipsi tradiderint, qui in epistolis suis hæreticos execrati sunt, & ut eos evitemus monuerunt.* Quare ne dignitate apostolicæ sedis, episcopatus sui loco, & Cathedræ Petri, quam per successionem tenere Stephanus profitebatur, Christianorum animos à Firmiliani sententia averteret, necessarium visum est testimonium aliquod, quo Petri auctoritas Petri successori opponeretur. Et ne ullus superesset dubitandi locus in controversiis quæ traditionum antiquarum occasione accidere possent, placuit eas libro constitutionum apostolicarum & Breviario canonum apostolicorum complecti; prout in Oriente traditionum usus invaluerat. Commodùm accidit ut frequentes Orientalium Ecclesiarum Episcopi Iconium convenirent anno CCLVIII. ad controversiam illam de baptismo hæreticorum dirimendam; ubi eadem sententia constituta est quam apostolici canones XLVI. & XLVII. exhibent. Hæc sunt Firmiliani verba, rem gestam narrantis: *Hæretico enim sicut ordinare*

Firmilianus in ep. ad Cyprian.

Canon apost. 46. & 47.

non licet, nec manum imponere, ita nec baptizare, nec quicquam sanctè nec spiritaliter gerere, quando alienus sit à spiritali & deifica sanctitate. Quod totum nos jampridem in Iconio, qui Phrygiæ locus est, collecti in unum, convenientibus ex Galatia & Cilicia & ceteris proximis regionibus, confirmavimus tenendum contra hæreticos firmiter, & vindicandum, cùm à quibusdam de ista re dubitaretur. Quare in eam conjecturam facilè adducor ut existimem decretum Iconiensis Concilij transcriptum in eam collectionem quæ tunc consarcinata est, & augusto Clementis Romani nomine ornata in publicum prodiit. Quod egregiè confirmatur è canone apostolico XXXVIII. qui mensis Hyperberetæi meminit; quo significatur October lingua Syromacedonica, cujus erat usus per Orientem. Vt hinc pateat, nec ab Ægyptiis, nec à Græcis Europæis, qui mensibus alia nomina indiderant, conscriptam esse collectionem illam, sed à Christianis Orientalibus. Vnde Synodus Antiochena eundem mensem Hyperberetæi nomine in simili specie designavit.

Vide Seldenum in Notu ad Eadmer. pag. 167.

VI. Existimabit fortè aliquis alienum videri ab auctoritate illa quam huic collectioni vindicavimus, si fateamur hæresi esse infectam, in eo capite quod tinctionem hæreticorum respicit. Sed velim cogitationem illam deponat, perpendátque hanc sententiam in Oriente retentam fuisse, donec Concilij plenarij auctoritate eliquata fuit, ut cum Augustino loquar. Qua in re adeo pertinaciter Firmiliani decessoris sui opinionem Basilius Cæsareæ Episcopus fovit, ut propter bonum pacis cum Asiaticis retinendæ, hæreticorum baptisma ab Orientalibus admissum scripserit. Quare mirandum non est, si erasa non fuerit à canonibus apostolicis regula quæ summo jure niti quamplurimis videbatur, & contraria sententia per indulgentiam tantùm recipi. Ceterùm post Nicænam Synodum, quæ Paulicianos damnavit, hócque præjudicio docuit quorundam hæreticorum repudiandum esse baptisma, nihil vetat quin retineri possit canon apostolicus etiam post sopitam contentionem, cùm divisione quæstio dirempta fuerit, & in certa specie regulæ locus esse possit.

Basilius ep. ad Amphil. ἐπειδὰν δὲ ἅλως ἔδοξε πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν.

VII. Nunc discutiendum restat, quo tempore ab Oriente in Occidentem migraverit hæc collectio canonum apostolicorum. Sanè Gelasius Pontifex in Concilio Romano habito anno quadringentesimo nonagesimo quarto eam inter cetera apocrypha rejecit: *Liber canonum apostolicorum, apocryphus.* Variæ sunt classes apocryphorum in Notitia Gelasij, ut observarunt viri eruditi; cùm non tantùm figmenta hæreticorum veniant in hunc censum, sed etiam opuscula tractatorum in quibus sunt nævi quidam. Apocryphus ergo dicetur, juxta mentem Gelasij, liber horum canonum, quòd in judiciis non obtineat auctoritatem, & Apostolorum nomen falsò præferat. Attamen post aliquot annos Dionysius Exiguus Latinam interpretationem Græcorum canonum aggressus, quinquaginta canones apostolicos Romanis communicavit, ceteris omissis. Quod ab eo consultò factum puto, ut aliquam rationem haberet Concilij Romani, cujus interdictio in triginta quinque omissis locum haberet; præsertim cùm canon LXVI. ingratus Romanis auribus futurus esset, quo damnatur, secundùm veterem Orientalium Ecclesiarum consuetudinem, sabbathi jejunium, quod tantopere in Occidente commendabatur. *In principio itaque*, inquit Dionysius, *canones qui dicuntur Apostolorum de Græco transtulimus: quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem: quamvis quædam constituta Pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse videantur.* Ne repudientur à Romanis, quædam decreta Pontificum ab his canonibus hausta videri observat. Nempe respicit ad epistolas Innocentij primi, & Leonis, qui consuetudines Ecclesiæ Romanæ ceteris præscribebant. Sed cautè loquitur Leo; qui eadem definiens quæ XXV. canone apostolico continentur, ne videretur eam regulam inde sumpsisse, illam à consuetudine & traditione apostolica manasse scripsit, ut canonem scriptum repelleret: *Alienum est*, inquit, *à consuetudine ecclesiastica ut qui in presbyterali honore aut Diaconi gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi. quod sine dubio ex apostolica traditione descendit.* Quo autem loco habiti fuerint canones illi per Occidentem, & præcipuè per Gallias, mox dicemus, cùm de Dionysij Exigui editione disseremus.

Dionysius in Præfat. Can.

Leo in ep. ad Rustic. Narbon.

CAPVT III.

Synopsis.

I. Secunda Collectio post Concilium Constantinopolitanum. Antea Diœceses canonibus à se editis regebantur; ut patet ex Ancyrana Synodo, Neocæsariensi, Antiochena, & Laodicena. Hujus tempus inquiritur.

II. Canones secundæ synodi recepti non erant in Occidente temporibus Innocentij & Leonis. Canones

Antiocheni nec in Occidente, nec in Tracica Diœcesi. Chrysostomus & Innocentius reiiciunt eos canones. Cur ab Arrianis compositos dicant, cùm Orthodoxi Episcopi numero vincerent.

III. An canones Antiocheni recepti ab Ecclesia, sint iidem cum iis quos reiiciunt Innocentius & Chysostomus. Tres conjecturæ virorum eruditorum refutatæ. Aperitur nova conciliationis ratio.

IV. Collectio secunda Canonum, quando & à quo instituta. Confirmata à Concilio Chalcedonensi, & aucta canonibus ejus Concilij. Confirmata etiam à Iustiniano.

V. Quæritur an canones Chalcedonenses recepti fuerint ab Ecclesia Romana. Opinio Bellarmini expensa. Docetur receptos fuisse, è Facundo, Gelasio, & Leone ipso. Solus XXVIII. canon repudiatus, ex consensu Anatolij. Ratio concordiæ tunc initæ explicata. Error Hincmari. Canones Synodi Constantinopolitanæ non admissi, etiam post Dionysij publicationem. ut Constantinopolitani retinerentur in officio.

VI. Canones Græci post Synodum Chalcedonensem Latinè redditi: Non una, sed pluribus interpretationibus. Ea collectione usus est Gelasius; qui utitur canonibus Chalced. quemadmodum & Gregorius. Symmachus laudat canones Gangrenses, ex ea collectione.

VII. Nova interpretatio canonum à Dionysio Exiguo edita. Quæ canones Græcos, & præterea Sardicenses, atque Africanos, complexa est. Et Romanorum Pontificum decreta. Ejus usus probatus à sede apostolica, è Cassiodoro, & Ioanne II.

VIII. De collectione Canonum à Theodoreto digesta in quinquaginta titulos. Genuina esse ostenditur, solutis difficultatibus quæ objici solent.

I. SECUNDA Collectio prodiit post Concilium Constantinopolitanum. Antea non communi quodam jure tenebantur Orientales Ecclesiæ, si canones apostolicos & Nicænos excipias; sed sua sibi decreta duæ trésve Diœceses conjunctis suffragiis constituerant, quibus in disceptandis negotiis suis uterentur. Etenim in provinciis Diœceseon Asianæ, Ponticæ, & Orientalis, varij canones editi fuerant à Conciliis Ancyrano, Neocæsarienſi, Gangrenſi, Antiocheno, & Laodiceno, qui obtinebant apud eos Episcopos quorum suffragiis erant decreti, quemadmodum Constantinopolitani auctoritate omnes deinde Orientales Ecclesiæ adstrictæ sunt. Etenim in Ancyrana Synodo coacta anno CCCXIV. ante ipsam synodum Nicænam, statim post libertatem Ecclesiæ redditam, in civitate Ancyræ, quæ erat metropolis Galatiæ, decem & octo Episcopi è Diœcesibus Orientis, Asiana, & Pontica, XXV. canones ediderunt; quorum vis per tres illas Diœceses extendi poterat, non autem per Diœcesim Ægyptiacam, aut Thracicam, multò minùs per Diœceses Occidentis. Idem dicendum est de synodo Neocæsareæ habita, quæ est metropolis Ponti Polemoniaci; quò se contulerunt iidem illi decem & octo Episcopi, post solutam Ancyranam Synodum. Gangris, quæ est metropolis Paphlagoniæ, habitum est Concilium anno CCCXXV. à sedecim Episcopis Ponticæ Diœceseos. Concilium verò Antiochenum habitum anno CCCXLI. iis provinciis constitit quæ ad Diœcesim Orientis seu Antiocheni Patriarchatus pertinebant, Syria nempe, Phœnicia, Palæstina, Arabia, Mesopotamia, Cilicia, & Isauria, ut patet ex epistola synodica. Superest synodus coacta Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis; quò è variis Diœceseos Asianæ provinciis Episcopi convenerunt, ut testatur inscriptio synodi. De tempore hujus Concilij quæritur. Illustrissimus Annalium conditor ante Concilij Nicæni tempora coactum suspicatur. Sed canone septimo damnantur Photiniani hæretici, qui aliquot annis post Synodum Nicænam emerserunt. Deinde in antiqua collectione locum suum post Antiochenam obtinet synodus Laodicena: cujus tempora in annum CCCLXV. conjici posse puto. Illo etenim anno synodus habebatur ab Episcopis Asianæ Diœceseos, ad quos literas suas & synodicam Illyriciani Concilij Valentinianus Imperator transmisit, cum hac epigraphe apud Theodoretum: *Episcopis Diœcesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ Pacatianæ.* Porrò synodus Laodicena, ut dixi, è diversis provinciis Asianæ Diœcesis habita est Laodiceæ, quæ est metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Epist. synod. Conc. Antioch. Inscriptio Syn. Laodic. ἐκ διαφόρων τῆς Ἀσιανῆς.

Theod. lib. 4. cap. 8.

II. Canonibus Concilij Constantinopolitani omnes quidem Ecclesiæ Orientales adstringi poterant; quia ex omnium Episcoporum consensu qui Diœceses Ægypti, Orientis, Asiæ, Ponti, & Thraciæ regebant, Constantinopoli decreti sunt anno trecentesimo octuagesimo primo. Sed Occidentis Ecclesiæ iis teneri non poterant, quibus omnino erant incogniti anno CCCCLII. ut testatur Leo primus. Itaque Innocentius I. rectè juxta sensum Ecclesiæ Occidentalis scripserat anno CDV. Ecclesiam nullis canonibus regi præterquam Nicænis, ut monui §. 1. capitis superioris. Adeóque mirum non est si canonem Antiochenum, quo nitebantur Orientales adversùs Ioannem Chrysostomum, constanter exploserit. Nondum enim, ut dixi, nec synodus Antiochena nec ceteræ receptæ fuerant ab Occidentis Ecclesiis, nec etiam ab Ecclesia Constantinopolitana; quæ cùm Diœcesi Thracicæ accenserentur, Ancyranæ synodi, Neocæsarienſis, Gangrenſis, Antiochenæ, vel Laodicenæ canonibus, ab aliis Diœcesibus editis, non tenebatur,

Quare etiam Chrysostomus ipse Constantinopolitanus Archiepiscopus, cùm ab adversariis canone XII. Concilij Antiocheni premeretur, (quo non prohibetur appellatio, ut quibusdam visum, sed spes restitutionis denegatur Episcopo qui à synodo dejectus sedem suam repetit absque majoris synodi instaurato judicio) in quem peccavisse dicebatur, excipit dupliciter. Nam & se majori Episcoporum numero fultum sedem suam repetivisse contendebat, ut hac etiam in parte canoni Antiocheno, cujus auctoritatem adversarij obtendebant, satisfeciisse constaret. Et aliunde canonem illum Antiochenum refellebat, quòd editus esset ab Arrianis. Vnde sequitur Antiochenos canones in Thracica Diœcesi tunc temporis receptos non fuisse, quemadmodum nec recepti erant in Occidente. Certum quidem est Patres qui Antiochiæ convenerant, majori ex parte orthodoxos fuisse; cùm è numero XCVII. aut XCIX. Episcoporum, ex quo conventus ille constabat, triginta tantùm Eusebianas partes sequerentur, & clanculum Arrianæ hæresi faverent, etsi apertè à communione catholica non discessissent, ut constat ex Iulij epistola apud Athanasium. Attamen apud posteros Arrianæ hæresis suspicione laborarunt, quòd in eo conventu Eusebiani primas partes tenerent, & eò ad fidem consubstantialis convellendam convenissent, eóque proposito expulsionem Athanasij in Concilio Tyrio decretam olim judiciis suis ex omnium consensu redditis confirmassent. Quod eos deinde ad eam necessitatem impulit, ut orthodoxi æquè ac Semiarriani ab Occidentalibus in Concilio Sardicensi discesserint. Vnde Ecclesiis Occidentis Orientalium cœtum Arrianæ impietatis infamia notandi occasio data est; præcipuè cùm Georgium Cappadocem Arrianum Athanasio substituerint. Quod ultimum etsi à triginta sex Episcopis Arrianis constitutum fuerit, ut observat Iulius; dedecus tamen nefarij hujus facinoris ad omnes Episcopos, qui synodo intererant, redundavit.

Vide infrà lib. 7. cap. 9.

Socrates lib. 6. cap. 17.

Iulius apud Athan. in Apolog. II.

III. Ex hac animadversione componi posse videtur disceptatio illa de canonibus Antiochenis, quæ virorum eruditorum ingenia torsit: qui concoquere non poterant quo pacto refelli possent à Chrysostomo & Innocentio tanquam ab Arrianis editi, cùm certum sit in censum canonum adscriptos fuisse ab Ecclesia universali, & prolatos in Concilio Chalcedonensi ut canones à sanctis Patribus editos. Illustrissimus Annalium conditor, qui sibi persuasit integrum Concilium Antiochenum ex Arrianis constitisse, putat canones illos laudatos in Concilio Chalcedonensi, ex alia canonum collectione quàm è synodo Antiochena petitos fuisse. Alij censuerunt in caussa Chrysostomi, non ipsum canonem XII. synodi Antiochenæ, sed alium quendam ab hæreticis confictum canonem in altera synodo Antiochena ab Innocentio & Chrysostomo explosum fuisse; cùm tamen è Socrate & Palladio satis constet de canone XII. Antiocheno agi. Aliis placuit non omnes canones Antiochenos, sed solum XII. oppugnatum à Chrysostomo, quasi ille solus conflatus fuerit ab Arrianis adversùs Athanasium. Quam conjecturam eo argumento juvari putant, quòd ex hac sententia eliciatur verus modus conciliandi numeros canonum juxta collectionem Zonaræ & Balsamonis cum numeris collectionis antiquę quę prolata est in Concilio Chalcedonensi. Etenim in illa vetere collectione canon XVI. Antiochenus numeratur nonagesimus quintus, à primo canone Concilij Nicæni: qui calculus est sine errore, si expungatur XII. canon Antiochenus. At verò in collectione Zonaræ idem canon XVI. numeratur nonagesimus sextus, ob malè admissum canonem XII. in collectione recentiori. Sed non erat cur vir eruditus nodum in sirpo quæreret. Apertissima est enim ratio discriminis in numeris illis inter utramque collectionem, à viris eruditis prolata, & ab ipso laudata, quæ sincerè refutari nequit. Nempe peccatum est in collectione Zonaræ, in numero canonum synodi Neocæsarienſis, quos quindecim recensет, distracto in duos canone decimo tertio; cùm revera quatuordecim tantùm canones Neocæsarienſis concilij numerent Theodoretus in synagoge canonum, Vetus interpretatio Latina edita statim à Concilio Chalcedonensi, Dionysius Exiguus, Epitome Hadriani, Cresconius, & Photius in Nomocanone: quorum auctoritati opponi non debet error qui irrepsit in Collectionem Zonaræ. Deinde cujus decreto rejectaneus ille canon omnia universæ Ecclesiæ exemplaria invasisset, si daremus à codice Chalcedonensi proscriptum fuisse. Addere possumus, nihil iniqui XII. illo canone Antiocheno constitui, nec ad detrimentum Athanasij trahi potuisse, nisi per summam injuriam; cùm futuris negotiis formam dare censendus esset, non præteritis, qualis erat Athanasij caussa. Quare Athanasij damnatio Antiochiæ decreta, non eo solo canone nitebatur; ut docebimus tomo II. cùm agetur de Athanasij judicio. Itaque sola superest ratio conciliandi exceptiones

M. Arroisius in Dominic.

Socr. lib. 6. c. 11. Pallad. in vita Chryſ.

Samuel Petitus lib. 3. Var. Lect. cap. 11.

Phocius T. 1. Nomoc. cap. 4. Tit. 2. c. 13.

Chryſoſtomi & Innocentij cum auctoritate legitima canonum Antiochenorum, quòd nondum recepti fuiſſent nec in Occidente, nec in Thracica Diœceſi, ut explicui §. ſuperiore.

IV. Poſt Chryſoſtomum, ante Concilij Chalcedonenſis tempus, canones Nicæni, Ancyrani, Neocæſarienſes, Gangrenſes, Antiocheni, Laodiceni, & Conſtantinopolitani, numero centum ſexaginta-quinque, in unum corpus collecti ſunt, Epiſcopi alicujus induſtriâ, fortaſſe Stephani Epheſini Epiſcopi, ut præferebat vetus codex MS. in Bibliotheca Palatina, quemadmodum accepi à viro fide digniſſimo, aut fortaſſe ſynodi cujuſdam Orientalis decreto. Etenim è collectione illa, in qua numerorum continua ſerie canones recenſiti erant, à primo ad ultimum, recitati ſunt in Concilio Chalcedonenſi quatuor canones Concilij Antiocheni, ſuppreſſo nomine Concilij & numero quem inter ceteros canones Antiochenos obtinent. Sed relecti ſunt è codice canonum eo ordine eàque numerorum ſerie qua digeſti ſunt in collectione generali; ita ut canones Antiocheni quartus & quintus recitentur ſub titulo octuageſimæ tertiæ & octuageſimæ quartæ regulæ, & canones decimus ſextus & decimus ſeptimus ſub titulo nonageſimæ quintæ & nonageſimæ ſextæ. Ex eodem codice relectus eſt canon quartus Concilij Nicæni XVI. Iterum ex eodem libro ſynodicum Concilij Conſtantinopolitani, id eſt, definitio ſynodica complectens primum, ſecundum, & tertium canonem illius ſynodi.

V. Cl. Cheſn. Iuſſus.

Concil. Chalced. Act. IV.

Act. XI.

Act. XII.

Sed quia canones collectione illa comprehenſi, quamvis utilitate ſua ſatis commendarentur, nondum tamen ab omnibus Eccleſiis, & præcipuè ab Occidentali & Ægyptiaca, probati fuerant, ſtatutum eſt canone primo Concilij Chalcedonenſis ut apud omnes valerent. Verba canonis hæc ſunt; ex verſione Dionyſij Exigui: *Regulas ſanctorum patrum per ſingula nunc uſque Concilia conſtitutas proprium robur obtinere decrevimus.* Adjecti ſunt canones Concilij Chalcedonenſis huic Collectioni: quæ his regulis aucta, non ſolùm per omnes Orientales Eccleſias, ſed etiam in Occidente, plena auctoritate viguit. Ad hanc canonum Collectionem Iuſtinianus reſpiciebat, cùm Novella conſtitutione vim legis canonibus illis tribuit qui editi erant à quatuor Synodis Oecumenicis, aut etiam confirmati, id eſt, qui decreti quidem erant à ſynodis particularibus, ſed confirmati erant canone primo Concilij Chalcedonenſis.

Canon. Concil. Chalced. ἵνα τὰ ὑπὲρ τῶν ἁγίων πατέρων κανονισθέντα ἑκάστοτε ἐν ἑκάστῃ συνόδῳ ἀκίνητα διαμένῃ.

Nov. CXXXI. Ἕκτα. Ἕκτα. κανόνας ἁγίους.

V. Poſſet aliquis dubitare de canonibus Concilij Chalcedonenſis, quos Ill. Card. Bellarminus robur non habuiſſe ſcribit, niſi quatenus à Pontificibus vel aliis Conciliis renovati ſunt, eo argumento ductus, quòd à Leone I. approbati non ſint; qui ſcribit, ſe non tantùm per Legatos, qui vicem ſuam executi ſunt, *ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium* eandem cum Concilio Chalcedonenſi iniviſſe ſententiam, *in ſola videlicet fidei cauſſa, propter quam generale Concilium & ex præcepto Chriſtianorum Principum & ex conſenſu apoſtolicæ ſedis placuit congregari.* Cùm ergo geſta in ſola fidei cauſſa Leo approbarit, inde ſequi Bellarminus exiſtimat canones Concilij inutiles & irritos fuiſſe. Sed eam ſententiam depoſuiſſet, ſi perpendiſſet quanta injuria ex hac aſſertione ſedi apoſtolicæ inferretur. Etenim neceſſitas illa confirmandorum Conciliorum, totius orbis teſtimonio ſubruitur, ſi rejecti à Leone canones perinde in Eccleſia viguerint. Atqui nihil certius quàm canones iſtos Chalcedonenſes, ſaltem in Oriente, ſtatim receptos, æquà cum ceteris canonibus auctoritate. Teſtis Collectio Græca, quam Dionyſius Latinè vertit, quæ Chalcedonenſibus canonibus erat inſtructa. Teſtis Theodoretus, qui eos in ſua Synagoge recenſet. Teſtis Iuſtinianus, qui vires legis addit omnibus canonibus editis aut confirmatis à quatuor ſynodis Oecumenicis. Robuſtiùs & ſinceriùs agitur cauſſa Summi Pontificis, ſi dicamus à Leone probatos fuiſſe canones hujus ſynodi, præter XXVIII. quo Epiſcopo CP. nova quædam auctoritas adversùs canones Nicænos deferebatur. Hanc Leonis mentem fuiſſe docet eleganter Facundus Hermianenſis: *Beatiſſimus Leo ſcribens, non ſententiam ſuper Ibæ epiſtolam prolatam, neque epiſcopatum pradicto Ibæ redditum, & cetera quæ in ſynodo Chalcedonenſi de quibuſdam perſonis decreta ſunt, neque canones eccleſiaſticæ diſciplinæ ſalubriter illic à ſanctis patribus conſtitutos attendit, cùm diceret,* Vt ſanctam ſynodum ad extirpandam ſolùm hæreſim & ad confirmationem fidei catholicæ, ſtudio Chriſtianiſſimi Principis congregatam, in occaſionem ambitus trahas, *& his ſimilia, ſed ſuperbam potiùs elationem Conſtantinopolitani Epiſcopi, ſicut verba indicant.* Eadem fuit ſententia Gelaſij, qui ante Facundum reſponderat hæreticis ſynodi Chalcedonenſis oppugnatoribus, aut ex toto admittendam dicentibus, aut ſi ex parte repudianda ſit, firmam ex toto eſſe non poſſe, ſcilicet quæ per incompetentem præſumptionem Anatolij illic tentata ſunt, nulla ratione ſubſiſtere, ſed cetera omnia *quæ ſecundùm*

Bellarm. l. 1. de Rom. Pont. c. 12.

Leo ep. 61. ad Syn. Chalced. habitam.

Facund. Hermian. l. 3. c. 4.

Idem ad Ep. Dardan. ait Leonem, *Quid quid ultra quam ab eodem pro fide & communione catholica & apostolica illic agendum constaret esse delegatum, per occasionem congregationis illius præter Nicænos canones nova videretur actione tentatum, competenti restitutione vacuasse.*

scripturas traditionémque majorum, secundùm canones regulásque Ecclesiæ, pro fide communi, & veritate catholica & apostolica, pro qua hanc fieri sedes apostolica delegavit, factámque firmavit, à tota Ecclesia indubitanter admitti. Gelasij & Facundi testimonio fretus, possem Leonis sententiam alioqui obscuram constituere. Sed ipsemet adeo liquidò mentem suam expressit in epistola ad Synodum Chalcedone habitam, & ad Maximum Antiochenum, ut de ea dubitari non possit. Tria præcipuè docet; quæ de fide in synodo decreta sunt, à se probari; quæ contra regulas Nicænas tentata sunt, se nunquam apostolicæ sedis consensu firmaturum; quæ autem ab Episcopis discussa fuerint, se non repudiaturum; ea lege, ne Nicænis canonibus adversentur. Itaque dicendum est, Leonem conceptis verbis decretóque suo quæ de fide gesta fuerant approbasse, damnasséque ambitum Anatolij, cetera verò omnia tacito veluti decreto admisisse, id est, iis non reluctatum fuisse. Quod sufficit non solùm in canonibus Concilij generalis, sed etiam in canonibus synodi provincialis. Ceterùm canon XXVIII. cui Legati apostolicæ sedis contradixerant, è numero canonum expunctus est à Græcis ipsis. Quo facto concordia redintegrata est inter Leonem & Anatolium. *Sed gratum mihi est, frater charissime*, inquit, *quòd dilectio tua profiretur sibi displicere quod tunc etiam placere non debuit. Sufficit in gratiæ communis regressum professio dilectionis tuæ, & attestatio Principis Christiani. Nec videtur tarda correctio, cui tam venerabilis assertor accessit.* Compositum itaque est hoc dissidium, non deposita dignitate secundæ sedis, vel administratione trium Diœceseon, quam Anatolius semper retinuit, sed expuncto, ut dixi, & repudiato canone XXVIII. Concilij Chalcedonensis. Rationem sopiendæ hujus controversiæ aperuisse videtur Lucentius, cùm ambitum istum perstringendo dixit; cur novos canones adhiberent, si secunda Synodus privilegium illud indulsisset ante aliquot annos, ut Græci jactabant. Quare ut Leoni mos gereretur, rejectus est novus canon: sed usi sunt antiquo, quoad dignitatem sedis, & consuetudine consensúque Episcoporum Asianæ & Thracicæ Diœceseon, quoad administrationem.

Leo ep. 66. *Quidquid præter canonum statuta synodalium Conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquam dijudicandi habere rationem, si nihil de eo est à sanctis Patribus apud Nicæam definitum. Nam quod ab illorum regulis & constitutione discordat, apostolica sedis nunquam poterit obtinere consensum.*

Leo in ep. ad Anatol.

Concil. Chalced. Act. XVI. *Lucentius reverendus Episcopus, Vicarius sedis apostolicæ dixit. Accedit ad cumulum, quòd trecentorum decem & octo constitutionibus postpositis, centum quinquaginta, qui in synodicis canonibus non habentur, mentionem tantùm fecisse nascuntur, quæ dicunt nuper collecta propè annos centoginta fuisse. Si ergo hu temporibus hoc beneficio usi sunt, quid nunc requiunt? Si nunquā usi sunt, quare requirunt?*

Itaque Zeno Imperator anno quindecimo post Concilium Chalcedonense, acta Basilisci tyranni rescindens, (qui aliquot provincias à sedis Constantinopolitanæ dispositione avulserat) omnia quidem in integrum restituit, & confessus prærogativam ordinationúmque privilegia Ecclesiæ Constantinopolitanæ in perpetuum sancit; sed iis verbis utitur quæ Romanum Pontificem lædere non possint. Ad usum enim qui jam invaluerat, non autem ad canones aliquos, ea privilegia refert: *Privilegia*, inquit, *& honores omnes super Episcoporum creationibus, & jure ante alios residendi, & cetera omnia quæ ante nostrum imperium vel nobis imperantibus habuisse dignoscitur, habere in perpetuum firmiter regiæ urbis intuitu judicamus & sancimus.* L. Decernimus. 16. C. De sacrosanct. Eccl. Iustinianus etiam Novella sua Constitutione secundum locum sedi CP. tribuit, juxta canones, id est, secundæ Synodi; sed de jure novo collato à canone XXVIII. Concilij Chalcedonensis, de industria nihil decernit; quia expunctus erat à collectione canonum quæ temporibus illius Principis vigebat apud Græcos. Attamen tuendæ dignitati ejus Ecclesiæ,, in jure ordinationum, juxta mentem Synodi Chalcedonensis, non deerant Imperatores; etsi apertis verbis non profiterentur hoc privilegium à canone Chalcedonensi profectum, sed potiùs à consuetudine. Hoc significare voluit Liberatus Diaconus, his verbis: *Et licèt sedes apostolica nunc usque contradicat quod à Synodo firmatum est, Imperatoris patrocinio permanet quodam modo.* Id est, refragationem Romanorum Pontificum obtinuisse quidem ut apertè definitio Synodi Chalcedonensis non admittatur; ceterùm rem ipsam quodam modo perseverare, præsidio Principis, qui consuetudini vires addebat. Nullatenus enim, ut dixi, intercedente & vetante Leone, inter canones receptus est canon ille XXVIII. Concilij Chalcedonensis. Nov. 131. c. 2. Liberatus in Breviat. c. 13.

Quare fallitur Hincmarus, qui existimat canonis IX. & XVII. partem à Leone rejectam. In quo lapsus est necessitate, quia videbat dignitatem quandam sedi CP. iis locis asseri; ignotúsque erat illi canon XXVIII. de quo proscribendo Leo tantopere laborabat. De sententia autem canonis IX. & XVII. dicemus alibi. Dissimulandum verò non est canones secundę synodi ad Romanam Ecclesiam nunquam fuisse relatos, neque ab ea receptos, ut testatur Leo in epistola ad Anatolium: *Persuasioni enim tuæ*, inquit, *in nullo penitùs suffragatur quorundam Episcoporum ante IX. ut jactas, annos facta subscriptio, nunquámque à prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis transmissa notitiam; cui ab initio sui caducæ, dudúmque collapsæ, sera nunc & inutilia subiicere fulcimenta voluisti, eliciendo à fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam injuriam verecundia fatigata præberet.* Quare in vetustissima Canonum Latina collectione, canones synodi Constantinopolitanæ adjuncti sunt canoni

Vide infrà lib. 3. cap. 3. §. 3.

canoni XXVIII. Chalcedonensi, extra legitimorum canonum corpus. Imò & post Dionysij Exigui collectionem, licèt ille juxta fidem Græcorum codicum tres canones synodi Constantinopolitanæ suo loco recensuerit, Ecclesia Romana, quæ ceteros canones amplexa est, istos tamen in auctoritatem admittere noluit, teste Gregorio Magno: *Romana Ecclesia eosdem canones* (nempe CP.) *vel gesta synodi illius hactenus non habet, nec accipit. in hoc autem eandem synodum accepit quod est per eam contra Macedonium definitum.* Attamen iis canonibus Græci utebantur non invita sede apostolica, quæ tacitè eorum executioni consentiebat, etsi disertis verbis non approbaret; eo consilio scilicet, ut Constantinopolitanorum superba elatio, si quando limites egrederetur, hac una exceptione reprimi posset, quam toties urget Gelasius, Ecclesiam Constantinopolitanam inter sedes minimè numerari. Quare ut redeam unde discessi, canones Chalcedonenses dempto XXVIII. plenam auctoritatem unà cum ceteris codice Græco comprehensis obtinuerunt.

Greg. l. 6. ep. 31.

Gelas. ad Ep. Dard. *Si verè de dignitate agitur civitatum, secundum decreta & veteris majer est dignitas sacerdotum quàm ejus civitatis quæ non solùm inter sedes minime numeratur, sed nec inter Metropolitanorum jura censetur. Nam quid distat, Deo civitate, alia potestate regat secularis, alia ecclesiasticarum dispositio dignitatum.*

VI. Post synodum Chalcedone habitam, canones Græci Latinitate donati sunt, & Occidentalibus communicati, interpretatione in eam rem elaborata, cujus meminit Dionysius Exiguus, ejúsque exemplar antiquissimum retinet adhuc Bibliotheca Vaticana à viris eruditis laudatum, & alterum venerandæ antiquitatis codicem manuscriptum vir de antiquitate canonica optimè meritus Christophorus Iustellus; in quo descripti sunt, post ceteros, canones XXVII. Concilij Chalcedonensis. Observandum tamen est, non unica interpretatione sed variis canonum versionibus usos fuisse Episcopos in Occidente; cùm manifestè constet aliam esse qua utuntur Ferrandus, Isidorus, & Carolus Magnus interpretationem, à vetere illa quam manuscripti codices hodie exhibent. Hac collectione utebatur Gelasius, cùm toties canonum custodiam epistolis suis commendat: qui etiam canonis XX. Chalcedonensis sententiam expressit, eúmque reverendorum canonum appellatione cohonestat in Decretali epistola ad Episcopos Lucaniæ: *Quisquis desertor Ecclesiæ nullis existentibus causis ad aliam putaverit transeundum, temerèque susceptus fuerit & promotus, reverendorum canonum vel ipse, vel receptor ejus, atque provector, constituta non effugiet, quæ de hujusmodi præsumptoribus præfixere servanda.* Quemadmodum Gregorius Magnus sacrorum canonum nomine Chalcedonenses intelligit, ut rectè observavit Hincmarus: *Sacri canones simoniacam hæresim damnant*, inquit Gregorius. ad quæ verba notavit Hincmarus, nullam synodum ea de re statuisse præter Chalcedonensem. Ex antiqua collectione Symmachus Papa in Concilio Romano duos canones Gangrensis synodi protulit, de oblationibus fructuum.

Gelasius in ep. ad Ep. Lucan.

Can. XX. Concil. Chalc.

Gregorius Magnus Homil. XVII. in Evang.

Hincm. Opusc. c. 24.

Syn. Rom. VI. sub Symm. anno 504.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

SOLENT posteriores curæ derogare conceptis jam sententiis. Vsurpatum id ab illustrissimo Archiepiscopo: qui negotio isto accuratiùs expenso adnotatum reliquit collectionem illam, quæ in codice Iustelli habebatur, qúæque ante hos annos editionis honore donata est, anteriorem fuisse Concilio Chalcedonensi. Admonet deinde, novam canonum collectionem auctoritate Leonis Papæ I. confectam esse post habitum illud Concilium, quæ sola viguit in Occidente per sexaginta & ampliùs annos; donec altera quoque accessit Dionysij Exigui, quæ in quibusdam discrepat ab ea quæ auctoritate Leonis composita est, ac nominatim in eo quòd canones apostolicos exhibet, quibus carebat vetus illa Concilio Chalcedonensi posterior. Vnde Marca trahit argumentum, hanc esse collectionem canonum qua Gallicana Ecclesia utebatur; quòd ex Gregorio Turonensi pateat canones illos apostolicos abfuisse ab ea quæ apud Gallos recepta erat, ut adnotatum est in libro III. De Concord. Sac. & Imp. cap. IV. §. III. Hujus porrò collectionis, quæ post Concilium Chalcedonense prodiit, duo manuscripta exemplaria extare affirmat Marca in Bibliotheca monasterij Rivipullensis apud Catalanos, unde fortassis in lucem poterit emitti.

VII. Antiquæ interpretationi nova successit, quam Dionysius Exiguus Abbas, qui sub Iustiniano floruit, interpellatus à Laurentio Romanæ Ecclesiæ Presbytero, aggressus est; quia prisca illa, de qua diximus, confusione laborabat. Quo in opere eam rationem secutus est, ut Græcæ collectioni adhæreret. Itaque & canonum consequentiam per numerorum seriem, à primo Nicæno, usque ad canonem tertium Constantinopolitanum, qui est ultimus canon, & centesimus sexagesimus quintus totius collectionis, observat. Tum omissis canonibus Concilij Ephesini, canones Concilij Chalcedonensis subjungit, atque testatur *in his Græcorum canonum finem esse.* Collectioni qua Ecclesia Vniversalis tenebatur adjungit ille quinquaginta canones apostolicos, Concilij Sardicensis canones, & Conciliorum Africanorum, quos Latinè editos fuisse ait: de quorum canonum, ac præcipuè Sardicensium, auctoritate plenissimè dixi in exercitatione de judiciis canonicis Episcopo-

Dionysius in Præfat. *Quamvis carissimus frater noster Laurentius assidua & familiari cohortatione paritatem nostram regulas ecclesiasticas de Græco transferre pepulerit, confusione credo priscæ translationis offensus.*

Vide lib. 7. c. 11. 12. 15. 16. 17.

rum. Integra collectio constat è centum sexaginta quinque canonibus antiquissimæ collectionis Græcorum, deinde XXVII. canonibus Concilij Chalcedonensis, XXI. Sardicensis, & CXXXVIII. Conciliorum Africanorum, præter quinquaginta apostolicos canones: quorum omnium summa redit ad CCCXCIV. canonum capita. Ceterùm Dionysius, ut Collectioni suæ nihil deesset, Pontificum Romanorum Decreta, quæ ad disciplinam ecclesiasticam pertinebant, à Siricio usque ad Hormisdam, post canones subjunxit. Hæc secunda canonum interpretatio & collectio statim ab Ecclesia Romana obviis ulnis excepta est, ut testis est locupletissimus Cassiodorus, auctor illius seculi: *Ex Græcis exemplaribus*, inquit de Dionysio loquens, *canones ecclesiasticos moribus suis, ut erat planus atque disertus, magna eloquentiæ luce composuit. quod hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur.* Canonum ex hac collectione petitorum auctoritate Contumeliosum Regensem Episcopum in Gallia ab episcopatus ordine suspendit Ioannes II. Pontifex Romanus anno DXXXIV. literis hac de re ad Cæsarium Arelatensem datis, quibus capita canonum adjunxit, scilicet capitulum VII. ex epistola Siricij, ex canonibus apostolicis capitulum XXV. & XXIX. ex canonibus Antiochenis capitulum IX. & XV. quæ ad verbum è Dionysij interpretatione sunt expressa. Receptis à sede apostolica canonibus omnes Occidentis provinciæ ad dirimendas lites & judicia Clericorum exercenda statim usæ sunt.

Cassiod. c. 23. divin. lect.

Ioannis II. epist. ad Cæsar. Arelat. Tom. 1. Concil. Gall. ex antiquis exemplaribus edita.

VIII. Ceterùm prætermittenda non est canonum collectio, quæ in quinquaginta titulos distributa, Theodoreti Cyrensis Episcopi nomine extat in manuscripto codice Bibliothecæ Regiæ; præcipuè cùm aliquoties ejus meminerimus in hoc opere, & nobis usui futura sit in iis quæ sequuntur. Eam collectionem Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui Iustiniani temporibus floruit, collatione legum, sed præsertim Novellarum Constitutionum ejusdem Principis, ad singulos titulos addita; ornavit. Vnde sequitur hanc collectionem Iustiniani tempus antecessisse, atque adeo temporis rationem iis suffragari qui Theodoreti genuinum opus esse censent. Quam ille ad usum privatum studiosorum concinnavit, ut in numerato haberent canones omnes qui ad unum negotij genus referuntur, quorum sententiam & numerum tantùm adnotavit. In judiciis autem, ubi solidæ & integræ leges, non verò synopses legum vel canonum proferebantur, collectioni isti nullus erat locus. Quidam eruditi viri eam à Theodoreto abjudicant, tribus potissimùm de caussis; tum ob canones apostolicos, quos laudat numero LXXXV. (qua de re abundè diximus capite superiori) tum ob canonem XXVIII. Chalcedonensis Concilij, quem expungit, licèt collectio Græcorum eum agnoscat. Quod quidem verum est, si de collectione Photij & Zonaræ agatur. Sed antiqua Collectio Græca, quam Dionysius Latinè reddidit, viginti septem canones solùm recensebat, omisso XXVIII. quemadmodum & Theodorus Anagnostes libro primo collectaneorum. Tertia causa dubitandi petitur è canonibus Sardicensibus, quos Græci non admiserunt in vetere collectione. Quod sanè certum est. Attamen aperta est ratio cur Theodoretus eos in collectionem suam conjecerit; nempe, quòd sede sua à Dioscoro Alexandrino in synodo Ephesina secunda depulsus, eorum canonum beneficio usus sedem apostolicam appellavit; & à Leone in communionem receptus, episcopalique dignitati restitutus, Imperatoris decreto, & synodi Chalcedonensis irretractabili judicio, (ut cum Leone loquar) locum suum obtinuit. Quare nihil aliud à Theodoreto expectandum erat, quàm ut canonibus Sardicensibus recensendis benignum se præstaret. Quod effecit ut tandem Græci in synodo Trullana Sardicenses canones susceperint, eósque collectioni antiquæ adjunxerint. Meritò itaque Photium Nicolaus malæ fidei arguit quòd ignotos Græcis hos canones esse simularet; cùm & in codice canonum, & in collectione quinquaginta titulorum publicè apud illos legerentur. Qua de re dixi libri II. c. XV. §. IX. Hanc autem collectionem seu Nomocanonem in quinquaginta titulos digestum, quo legum & canonum collatio quædam continetur, nullo ferè loco habitum temporibus suis testatur Balsamo, eò quòd Photij Collectio uberior & utilior omnino visa esset.

Theod. Anagn. c. 1. apud Vict. Turon.

Balsamo in Supplemento p. 1141.

Vide supra lib. 1. c. 1. §. 7. & lib. 7. cap. 8. §. 6.

CAPVT IV.

Synopsis.

I. Galli Collectione antiqua à Concilio Chalcedonensi probata usi sunt, ex Conciliis Agathensi, Aurelianensi, Epaonensi, & Cæsario Arelatensi.

II. Probabile videtur amplexos deinde interpretationem Dionysij, ex Concilio Aurelianensi.

III. Liber canonum *dicitur à Gregorio Turonensi, ex quo patet canones apostolicos olim à Gallis receptos non fuisse. Corruptus canon XXV. in caussa Prætextati. Nondum admissi erant in censum canonum temporibus Hincmari. Dubiæ auctoritatis dicuntur*

esse in Collectione Isidori. Recepti tamen olim quinquaginta priores à sede Romana.

IV. Codex Canonum non solùm receptus in Galliis, sed etiam in Hispania; ubi nova Collectio concinnata est à Martino Bracarensi. Zacharias, responso ad Consultationem Pippini, extinctam codicis illius in Gallia memoriam renovat. Eum codicem dono dedit Carolo M. Hadrianus Papa.

V. Codex ille vigebat adhuc sub Leone IV. Ejus verba explicata, de Decretalibus quæ habentur in Canone.

VI. Ecclesia Gallicana non solùm utebatur in judiciis Codice Canonum, sed etiam canonibus Gallicanis, è synodo Vasensi, & Cæsario, & Agobardo. Qui etiam obtinebant in Hispania.

I. ECCLESIA Gallicana canones antiquos, qui à Concilio Chalcedonensi probati fuerant, & Collectione antiqua continebantur, tenacissimè observavit. Huc referenda sunt verba Concilij Agathensis, canone primo: *In primis id placuit, ut canones & statuta patrum per ordinem legerentur*, id est, ut codex canonum antiquorum, imò & Gallicanorum, coram synodo, serie temporum servata, recitaretur. Sanè ad canones Ancyranos, Gangrenses, & Africanos respexit canon VII. Concilij Agathensis, cùm de rebus Ecclesiæ conservandis aut alienandis decernit, *sicut prisca canonum præcepit auctoritas.* In Concilio Aurelianensi primo, *antiquorum canonum statuta* servanda præcipiuntur, ut omnia bona ecclesiastica in Episcopi potestate consistant. quod ad canones Antiochenos referre oportet. Concilium Epaonense pœnitentiam homicidis indicendam statuit, *quam Ancyritani canones decreverunt.* Quantam verò reverentiam canonibus antiquis in Collectione comprehensis Gallicani Episcopi deferrent, docet Cæsarius Arelatensis: qui acceptis canonum titulis, quos è Collectione Dionysij transcriptos Ioannes II. ad Cæsarium miserat, illorum canonum auctoritate Contumelioſi conatus repellit: *Nemo mihi alia quælibet*, inquit, *contra auctoritatem sedis apostolicæ, aut contra* CCCXVIII. *Episcoporum præcepta*, (id est, Synodi Nicænæ) *vel reliquorum canonum statuta objiciat: quia quidquid contra illorum definitionem, in quibus Spiritum sanctum locutum esse credimus, dictum fuerit, recipere non solùm temerarium, sed etiam periculosum esse non dubito.*

Concil. Aurel. c. 25. an. 511.

Concil. Epaon. c. 31. an. 517.

Cæsarius Arelat. T. 1. Conc. Gall. an. 514.

II. Vsum autem collectionis Dionysianæ, statim atque edita fuit, priore interpretatione spreta, per Gallias invaluisse mihi facilè persuadeo; tum quia apud sedem apostolicam vigebat; tum etiam quòd nitore suo commendabatur, præ squallore veteris interpretationis; etsi hanc omnino Galli non deseruerint. Quibus conjecturis addenda est probatio desumpta è canone III. Aurelianensis Concilij habiti anno DXXXVIII. ubi Decreta Leonis Papæ de Metropolitanorum electione proferuntur: quæ petita cùm sint ex epistola data ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, apud Gallos Decretorum nomine valere non poterant; nisi ex eo quòd collectioni Dionysij sub Decretorum appellatione inserta essent, cujus auctoritatem Gallicani Episcopi amplexi fuerant.

Concil. Aurel. III. can. 5. *Ipse tamen Metropolitanus à comprovincialibus Episcopis, sicut Decreta sedis apostolicæ continent, cum consensu Cleri vel civium eligatur.*

III. Hic est liber canonum quem Rex Chilpericus ad Episcopos transmisit anno DLXXVII. cùm damnationem Prætextati Rotomagensis Episcopi urgeret. De quo ista sunt Gregorij Turon. verba: *Ipse verò*, scilicet Rex, *ad metatum discessit, transmittens librum canonum; in quo erat quaternio novus adnexus, habens canones quasi apostolicos continentes hæc: Episcopus in homicidio, adulterio, & perjurio deprehensus, à sacerdotio divellatur.* Hic locus duo ostendit; librum seu codicem canonum apud Gallos ad controversias dirimendas usurpatum fuisse, & canones apostolicos, etiam post editum Dionysij codicem, à Gallicanis Episcopis receptos non fuisse. Canon relectus in Synodo Parisiensi, cujus summam retulit Gregorius, est canon apostolicus XXV. in quo nulla mentio homicidij, sed perjurij, adulterij, & furti; ita ut corruptus esse videatur ad premendum Prætextatum, qui se desi- *Vide Baluzii Notas ad Agobardi pag. 121.* gnati homicidij reum esse, spe veniæ professus est. Novus ille quaternio adjectus ad codicem canonum, complectebatur canones apostolicos. Vnde colligere licet Codicem Gallicanum iis caruisse: quia cùm extra numerum & consequentiam canonum antiquæ collectionis in limine libri à Dionysio sint adjecti, facile fuit Episcopis Gallicanis, qui eorum auctoritate teneri nolebant, ab iis exscribendis sibi temperare. Eadem sententia resedit majoribus nostris, etiam in secunda dynastia: qui licèt eos canones in codices suos transcripserint, non eo tamen consilio id egerunt ut eorum decretis omnino adstringerentur; quemadmodum testatur Hincmarus: *Canones qui vocantur Apostolorum*, inquit, *antequam Episcopi Concilia liberè inciperent celebrare, à devotis quibusque collecti, in quibus quædam receptabilia, quædam verò sunt non servanda. De quibus interdum quædam assumpta sunt in Conciliis, quædam à maximis & præcipuæ auctoritatis viris in suis opusculis, sicut & de apocryphis, assumpta fuisse legimus, quoniam in quibusdam ad institutionem valent. Et ideo sicut majorum traditione didicimus, seorsum ante Concilia, in canonum libris, ad institutionem, &*

Gregor. Turon. l. 5. c. 19.

Hincm. Opusc. c. 24.

propter vulgatam eorum famam, ponuntur. Infrà: *Ceterùm iidem canones qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur.* Mox: *Sed & B. Gelasius in catalogo, qui libri ab Ecclesia recipiantur, de his Apostolorum canonibus penitùs tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit. Quapropter in lectione illorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio præmonita: Cùm hæc, inquit, ad catholicorum manum advenerint, beati Pauli Apostoli præcedat sententia, quæ dicit: Omnia probate. quod bonum est tenete.* Incidit Hincmarus in codicem mutilum synodi Romanæ sub Gelasio, in quo liber canonum apostolicorum est omissus, qui in vulgatis codicibus inter apocryphos recensetur, ut dixi capite superiori. Ceterùm collectio Isidori non dissimulavit etiam quinquaginta capitula horum canonum ab omnibus non probari: cùm in genere antea de omnibus dixisset, ab hæreticis esse confictos, & à sede apostolica repudiatos. Quòd sanè de quinquaginta canonibus dici non potest, quos sedes apostolica inter ceteros canones numeravit; ut patet è Ioannis II. epistola, & decretis Zachariæ, quæ Isidori collectionem præcedunt. Itaque rectè Leo IV. ceteris canonibus quos Ecclesia Romana in judiciis sequebatur, apostolicos quinquaginta adjungit; & Humbertus Silvæ-Candidæ Episcopus in Disputatione adversùs Nicetam, his solis vim canonum tribuit, ceteris in numerum apocryphorum rejectis.

Isidorus in Præfat. *Propter eorum auctoritatem ceteris præponimus Canones qui dicuntur Apostolorum, licèt à quibusdam apocryphi dicantur.*

Ioannes II. an. 534. Zacharias an. 747.

Humbertus an. 1049. *Canones Apostolorum numerant inter apocryphos, exceptis capitulis 50. quæ decreverunt regulis orthodoxiæ adjungenda.*

IV. Ceterùm è loco Gregorij Turonensis egregiè probatur usus codicis canonum qui obtinebat in Gallia. Ejus auctoritas recepta quoque erat in Hispania, ut patet ex Concilio Bracarensi habito anno quingentesimo sexagesimo tertio. Verùm Martinus Bracarensis Episcopus, qui è Græcia migraverat in Hispaniam, novam collectionem instituit, eo consilio, ut Latinæ interpretationi vel obscuræ vel minùs emendatè scriptæ consuleret, atque contractis in pauca canonum verbis unum capitulum è variis locis interpolaret; ea methodo usus, ut quæ ad Episcopos & Clerum pertinerent, in prima parte, quæ ad laïcos, in secunda conscriberet. Hæc collectio à Concilio Lucensi in Gallæcia probata fuit anno DLXXI. quam sæpe laudat Gratianus sub nomine Martini Papæ in Concilio. Eversa tandem per bellorum civilium motus in Galliis ecclesiastica disciplina, cùm Pippinus Major domus de ea restituenda sollicitus, consilio Ecclesiæ Gallicanæ Zachariam Papam de quibusdam articulis consuluisset anno DCCXLVII. Summus Pontifex viginti septem capitulis consultationi respondit, quæ Canonibus & Decretis Pontificum è collectione Dionysij ad verbum transcriptis munivit. Vbi profert canones apostolicos, Ancyranos, Neocæsarienses, Antiochenos, Chalcedonenses, Africanos, & Decreta Siricij, Innocentij, Leonis, & Gelasij, iisdem numeris distincta quibus apud Dionysium. Tandem Hadrianus primus codicem illum Carolo Magno dono dedit, ut testantur versus Hadriani ad Carolum perscripti: *A lege nunquam discede, hæc observans statuta;* non quòd Gallia eo libro careret; sed ut munere illo, quæ partes Regis essent, & omne studium ad tuendos canones, & Decreta Pontificum illo codice comprehensa, impendere admoneretur. Quod ille sanè egregiè præstitit, & successoribus suis exemplum hujus curæ subeundæ præbuit. Porrò in Capitularibus suis non solùm Dionysij interpretatione, sed etiam veteri, quæ extat in collectione Isidori, promiscuè utitur.

V. Codex ille canonum auctoritatem suam inviolatam retinebat anno DCCCXLIX. cùm Leo IV. Pontifex, Relatione Episcoporum Britanniæ consultus, respondit apostolicam sedem in ecclesiasticis judiciis canones tantùm usurpare, & *Decretalium regulas, id est,* inquit, *quæ habentur apud nos simul cum illis in canone.* Tum canones recenset, & Decreta Pontificum, quæ collectione Dionysij continentur. Locus hujus epistolæ, quæ integra extat tomo tertio Conciliorum Galliæ, relatus apud Gratianum, sinceram genuinámque Leonis mentem prodit. Etenim supposititiis antiquorum Pontificum epistolis, quæ jam à sexaginta annis sub Isidori nomine consarcinatæ, per Europam sparsæ vulgabantur, locum inter canones dare noluit. Hæc est enim verborum illorum sententia, cùm de regulis Decretalium loquitur, *id est, quæ habentur apud nos simul cum illis in canone;* statímque non Anacleti, Evaristi, ceterorúmque Pontificum ψευδεπιγράφους epistolas enumerat, sed Siricij, Innocentij, Zozimi, & aliorum Pontificum, quæ habentur in collectione Dionysij. Quare quòd Leo Pontifex ad cetera decreta Silvestri canones adjungit, omnino delendum est; quia, sine dubio, vitio exscriptoris in textum irrepsit; præsertim cùm illa tempestate nondum Canones Silvestri nec apud sedem apostolicam nec apud provincias recepti fuissent, ut docet Hincmarus.

C. De libellis Dist. 20.

Hincmarus ep. 7. c. 11. & seqq. edit. Moguntiæ.

VI. Observandum tamen est, Ecclesiam Gallicanam in controversiis dirimendis non solo codice canonum usam, sed etiam Gallicanarum synodorum canones usurpasse;

quorum apud majores noſtros non vilis erat auctoritas. Etenim, ut inquit Concilium Vaſenſe, *omnia quæ à ſanctis ſacerdotibus vel Clericis obſervari debent, & antiqui & novelli canones probare videntur.* Quare Cæſarius Arelatenſis in cauſſa Contumelioſi Regenſis Epiſcopi, non ſolùm canones à Ioanne II. prolatos encyclica ſua epiſtola complexus eſt, ſed etiam Gallicanos canones, quos à ceteris hoc lemmate diſtinxit: *Incipiunt Tituli Canonum Gallicani.* Statímque ſubjungit canonem IV. Concilij Valentini, canonem IX. Concilij Aurelianenſis, XXIII. Arauſicani primi, & XXII. Concilij Epaonenſis; tum epiſtolam ſuam his verbis claudit: *Ecce manifeſtiſſimè conſtat quia ſecundùm quod & tituli antiquorum patrum, ſed & Canones Gallicani continere videntur, Clerici in adulterio deprehenſi, aut ipſi confeſſi, aut ab aliis revicti, ad honorem redire non poſſint.* Canonum Gallicanorum uſum in Hiſpania propagatum fuiſſe docet Concilium Tarraconenſe habitum anno DXVII. cùm decernit de monachis, *canonum ante omn Gallicanorum conſtitutionem eſſe ſervandam.* Quoniam verò, ut docuit Auguſtinus, Concilia provinciarum, plenariorum Conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex univerſo orbe Chriſtiano, ſine ullis ambagibus cedunt; canones Gallicani in iis cauſſis obtinent, quæ canonibus antiquis definitæ non ſunt. Hoc monuit Agobardus Epiſcopus Lugdunenſis, qui ſub Ludovico Pio floruit, canonum Gallicanorum ſanctiones non eſſe paſſim æquali auctoritate recipiendas *ut Nicæni, Chalcedonenſis, & ceterorum generalium ex totius mundi conſenſu congregatorum, & receptorum; ſed quia congrua veneratione pro cauſſis neceſſariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides ſit eis adhibenda religione debitâ.*

Conc. Vaſenſe an. 529.

Cæſarij ep. ad. 534

Aug. l. 2. de Bap. c. 3.

Agobardus in libro adverſus legem Gundobaudi cap. 13.

CAPVT V.

Synopſis.

I. Antiquo juri ſucceſſit jus novum, ex Collectione Iſidori. Hac, præter canones, complectitur epiſtolas veterum Pontificum. Quæ germanæ non ſunt, ut colligitur è Dionyſio Exiguo. Quod etiam probatur è Bellarmino, & Baronio III. Cardinale, & auctore Pſeudo-Iſidori. Concinnata ſunt ex antiquis epiſtolis, & canonibus, utplurimùm.

II. Riculfus ex Hiſpania in Gallias hanc Collectionem detulit. Iſidoro Hiſpalenſi tributa, Hincmari ætate. Quare non affingenda, ut fit vulgò, Iſidoro Mercatori. Qui peccator dicitur in aliis codicibus. Iſidoro Hiſpalenſi tribui non poteſt. Chronicon Iuliani meminit Iſidori Mercatoris Epiſcopi Setubenſis.

III. Riculfus Moguntinus Epiſcopus, devotus Eccleſiæ Romanæ. Sententia harum epiſtolarum tranſcripta primò in Concilia Gallicana, tacito auctorum nomine. Deinde auctoribus apertè laudatis.

IV. Emerſit per Gallias alia Collectio ſub nomine Capitulorum Hadriani Papæ; unde aliqua tranſcripta in collectionem Iſidori. quæ apud Gallos auctoritate canonica non vigebat, ætate Hincmari.

V. Ejus ſententia de his epiſtolis, ſuſcipiendas venerabiliter, *ſed canones ſervandos* inviolabiliter.

VI. Nicolaus urget Gallicanos Epiſcopos ut has epiſtolas admittant in canonem. Quod illi facere recuſant.

I. ANTIQUO juri, univerſalis Eccleſiæ aſſenſu roborato, ſucceſſit jus novum, quod ab anno DCCCXXXVI. publicari cœpit, & adnitente Nicolao I. & ceteris Romanis Pontificibus paulatim uſu invaluit per Occidentis provincias. Ius illud comprehenſum eſt Collectione Iſidori, quæ ex Clementis, Anacleti, Evariſti, & antiquorum Pontificum epiſtolis, qui tempora Siricij præceſſerunt, & è canonibus tam antiquis, quàm Gallicanis, & Hiſpanicis, compacta eſt. Epiſtolæ illæ apud eruditos viros gravi ſuſpicione laborant; tum ob verborum ſordes à ſecundi ſeculi, quo datæ dicuntur, elegantia & nitore alienas; tum ob ſtyli ſimilitudinem, & eundem ſcribendi characterem, qui in omnibus epiſtolis occurrit; ita ut ab uno auctore, non à diverſis Pontificibus, conſcriptæ eſſe videantur. Accedit uſus frequentiſſimus vulgatæ ſcripturarum verſionis. unde fit ut poſt Hieronymi ætatem effictas eſſe neceſſe ſit. Deinde & Hieronymo, qui ſcriptorum eccleſiaſticorum catalogum texuit, & Innocentio, Leoni, ceteriſque Pontificibus, quorum germanæ epiſtolæ ad nos pervenerunt, omnino fuerunt incognitæ. Turrianus his ſimilibúſque argumentis à Magdeburgenſibus prolatis ſatisfacere conatur, edito in eam rem volumine. Sed fortaſſe ceſſiſſet Dionyſij Exigui teſtimonio: qui cùm veterum Pontificum epiſtolas jam à centum & mille annis cum ſumma diligentia colligeret, à Siricio initium ſuæ compilationis facit. Hæc ſunt ejus verba in epiſtola ad Iulianum Eccleſiæ Romanæ Preſbyterum: *Præteritorum apoſtolicæ ſedis Præſulum conſtituta, qua valui cura & diligentia collegi, & in quendam redigens ordinem, titulis diſtinxi compoſitis; ita duntaxat ut ſingulorum Pontificum, quotquot à me præcepta reperta ſunt, ſub una numerorum ſerie terminarem.* Fortiùs verò urget Antonij Auguſtini Archiepiſcopi Taraconenſis obſervatio; qui primus adnotavit ipſa legum imperatoriarum verba, & quæ ſub Aniani nomine extant ad codicem Theodoſianum ſcholia, in illis epiſtolis uſurpata fuiſſe: quamvis Pontifices, quibus

Dionyſij Exigui epiſtola ad Iulianum Preſbyterum; edita à Fr. Floremte.

Ant. Auguſtin. in Notis ad Capitula Hadr.

epistolæ tribuuntur, duobus & tribus seculis Codicis Theodosiani editionem præcesserint. His argumentis victus Ill. Bellarminus has epistolas *indubitatas*, inquit, *esse affirmare non audeam*. Sed apertioribus verbis Illust. Baronius eas ab iis auctoribus, quibus tribui solent, data opera abdicavit: *Ex multis eas reddi suspectas epistolas, quæ dicta sunt secundo Annalium tomo, dum singulis mentio facta est, satis est demonstratum; simúlque ostensum, illis non indigere Romanam Ecclesiam, ut si falsitatis arguantur, suis ipsa destituatur juribus & privilegiis; cùm etsi illis careat, ex legitimis germanisque aliorum Pontificum epistolis Decretalibus satis supérque corroborata consistat. Cetersùm quòd excerpta ex illis capita à Benedicto Levita primùm, ut canonibus consentientia, probata essent, ut ipse testatur, auctoritate Romanorum Pontificum, quod & à posterioribus factum est collectoribus, eadem usu potiùs recipi contigerunt, quàm constanti ipsorum firmitate.* Bellarmini & Baronij auctoritate fultis liberum erit venerandos Pontificum veterum titulos epistolis illis detrahere; præsertim cùm eruditissimi viri industria ab aliquot annis eò processerit, ut sententiæ & verba ipsa, ex quibus epistolæ contextæ sunt, à quibus auctoribus petita sint accuratissimè demonstraverit. Cui tamen in eo suffragari non possum, quòd atrocioribus verbis epistolas dilacerat: quas è sententiis & verbis legum, canonum antiquorum, & sanctorum patrum qui quarto & quinto seculo floruerunt, si pauca demas, concinnatas esse constat.

Bell. de Rom. Pont. l. 2. c. 14.

Baron ad an. 865. §. 2.

David Blondellus in Pseudo Isidoro, edito an. 1628.

Epistolæ illæ suppositiæ non extant in vetere codice MS. Ecclesiæ Vegellensis, quo Isidori collectio continetur.

II. Hanc verò epistolarum & canonum Collectionem Riculfo Episcopo Moguntino debemus, qui eam ex Hispania allatam penes se habuit, & Gallis communicavit, teste Hincmaro: *De libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Episcopus Moguntinus, in hujusmodi, sicut & in Capitulis regiis studiosus, obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit.* Quisquis auctor hujus Collectionis fuerit, illustri nomine Isidori Hispalensis eam commendare voluit. Eo enim nomine insigniebatur temporibus Hincmari, id est, anno octingentesimo septuagesimo. Quare non assentimur viris doctis, qui manuscriptos codices secuti, Isidorum Mercatorem Collectionis auctorem faciunt. Etenim etsi fateamur in quibusdam codicibus eam lectionem extare, in plerisque tamen & melioris notæ libris compilator iste, Isidorus *peccator* dicitur. unde manavit, vitio amanuensium, *Mercatoris* dictio. Peccatoris autem appellatio inde fluxit, quòd Episcopis quibusdam solenne fuerit in Conciliis peccatores seipsos inscribere; quemadmodum videre est in Concilio Turonensi primo, in Parisiensi tertio, in Turonensi secundo, & in Matisconensi primo. Qua ratione & apud Græcos Episcopi ἁμαρτωλοὶ vocari amabant. Certum quidem est & omnino indubitatum ex sententia Illustrissimi Cardinalis Baronij, sordes verborum, quæ aliquoties in illa Collectione occurrunt, in Isidorum Hispalensem laudatissimum & eruditissimum virum non esse rejiciendas: qui etsi in Originum libris aliquando lapsus fuerit, variæ tamen & reconditæ lectionis specimen præbet, unde antiquariorum studia maximè juvantur. Inde autem colligitur Isidoro Hispalensi non esse tribuendam istam Collectionem, quia & Concilij Toletani undecimi habiti anno DCLXXV. & Concilij sexti coacti anno DCLXXXI. meminit, quadraginta & ampliùs annis post obitum Isidori, qui accidit anno DCXXXVI. ut docet Redemptus Diaconus in ejus vita. Imò verò & Gregorij II. & III. & Zachariæ Summorum Pontificum, qui post annum septingentesimum vixerunt, epistolas auctor ille Collectioni suæ inseruit. Si fides habenda esset Chronico Iuliani Toletani à viro clariss. Laurentio Ramiresio Parisiis edito, non laborandum esset de Collectionis auctore. Etenim juxta Chronici illius fidem, Isidorus Mercator Episcopus Setubensis ope monachi cujusdam compilationi operam dedisse dicitur, & obiisse anno octingentesimo quinto. Verùm quia Chronicum illud apud eruditos viros suspicione non caret, satius est Hincmari testimonio hærere; qui non Mercatori Setubensi Episcopo, sed Isidoro Hispalensi, ætate sua, collectionem tributam fuisse testatur.

Baron. ad annum 865. §. 5.

Videtur § II. cap. 10.

Hincmarus in Opusc. c. 24.

Hincmarus ep. 7. c. 12. *Isidorus Hispalensis Episcopus collegit cum epistolis Romanæ sedis Pontificum à S. Clemente usque ad S. Gregorium.*

III. Riculfus autem, à quo publicatam fuisse docet Hincmarus, Ecclesiam Moguntiacam tenuit ab anno DCCLXXXVII. usque ad annum DCCCXIV. & sedem apostolicam devotè coluit; ut testis est auctor Præfationis ad Benedicti Levitæ Collectionem. Quod fortasse illi epistolarum interpolandarum desiderium injecit, ut labantem Romanæ Ecclesiæ auctoritatem in Galliis restauraret. Sanè post tempora Riculfi, sententiæ aliquot selectæ ex suppositiis epistolis à Gallicanis Episcopis in canones suos transcriptæ sunt. In Concilio Aquisgranensi habito anno DCCCXXXVI. quæ de unctione olei infirmorum seu chrismate ab Episcopis quotannis consecrando in cœna Domini decernuntur *juxta statuta Decretalium*, è secunda epistola Fabiani hausta sunt, etsi tacito Fabiani nomine. Ceterùm frequentissimè ab Episcopis lau-

Concil. Aquisgran. parte 2. cap. 6.

data fuisse verba epistolarum illarum Decretalium, & earum auctoritatem usurpatam, probant tres ultimi capitularium libri: quos è scriniis Ecclesiæ Moguntiacensis in unum corpus compegit Benedictus Levita, jussu Autgarij ejus Ecclesiæ Episcopi, eósque Lothario, Ludovico, & Carolo nobilissimis Regibus filiis Ludovici Pij inscripsit circa annum octingentesimum quinquagesimum. In iis libris passim è Clementis, Anacleti, Pij, Evaristi, Fabiani, & ceterorum Pontificum apocryphis epistolis, quamvis suppresso auctorum nomine, auctoritas petitur. quod usurpatum etiam ab auctoribus Additionum quæ libris capitularium adjunctæ sunt. Quin & Hincmarus ipse Anacleti, Evaristi, Fabiani, Stephani, Lucij, Alexandri, Pij, Callisti, Iulij, Melchiadis testimoniis apertè usus est in epistolis suis & aliis opusculis.

Capitul. l. 5. c. 170. 183. 187. 239 241.

L. 6. c. 57. l. 7. c. 22. & passim libris tribus. Additio III. c. 2. & 6. Ad. IV. c. 3. 6. 14. 15. & 16.

Hincmarus ep. 8. & ep. ad Ludov. le mast. de divortio Lotharij. in Opusc. c. 25.

IV. Non solùm autem Isidori collectio Riculfi tempestate emersit, sed alia etiam collectio, quæ sub nomine Capitulorum Hadriani Papæ per Gallias ab Ingilramno Metensi Episcopo anno DCCLXXXV. divulgata est. Ex his Capitulis quædam in epistolas Pontificum, qui eas interpolavit, ipsis verbis transcripsit. imò & ipsæ Capitularium Additiones, Capitulis Hadriani aliquoties utuntur.

Attamen observandum est, etsi Gallicanæ synodi veterum Pontificum nominibus perstrictæ, selectis sententiis epistolarum ejusmodi uterentur, collectionem Ingilramni aut Isidori non recepisse in canonum censum, ut testatur Hincmarus Remensis in Opusculo quo Hincmarum Laudunensem refellit, qui ex illis epistolis collectionem privatam ad usum Ecclesiæ suæ consuerat. De Capitulis enim Hadriani ita censet: *De sententiis quæ dicuntur ex Græcis & Latinis canonibus & Synodis Romanis atque Decretis Præsulum ac Ducum Romanorum collectæ ab Hadriano Papa, & ab Engelramno Metensium Episcopo datæ, quando pro sui negotij caussa agebatur, quàm dissonæ inter se habeantur, qui legit, satis intelligit, & quàm diversæ à sacris canonibus, & quàm discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis judiciis habeantur.*

Hincm. in Opusc. cap. 24.

V. Quid autem de veterum Pontificum epistolis sentiret, apertissimè ostendit eodem loco. Docet enim ex Innocentij, Leonis, & Gelasij receptis decretis, accuratè servanda quæ canones Conciliorum prescribunt; à quibus tamen discederetur, si varia capita controversis epistolis comprehensa servarentur, quæ adversa sunt canonibus: qui posteriores cùm sint iis epistolis, illis, utpote prioribus, derogare censendi sunt. Vnde tandem orationem suam hac definitione concludit, honorem quidem iis epistolis deberi ob dignitatem auctorum quorum nomina præferunt; sed Concilia servanda, quorum decreta universalis Ecclesia & sedes apostolica custodit: *Tu hac discretione*, inquit, *ut præmissi ex verbis Gelasij, suscipe ad institutionem illas epistolas quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum patrum consolatione dederunt legendas, Venerabiliter; & serva sacra Concilia, quæ sedes apostolica & omnis sequitur Ecclesia, Inviolabiliter.* Vberiùs quæstionem istam exequitur, cùm Laudunensis Hincmari verba refellit: qui prolatis Anacleti, Victoris, Callisti, & Eleutheri testimoniis, his verbis usus erat ad Hincmarum Remensem: *Ecce, Pater, qui canones recipiendi, venerandi, ac observandi habeantur.* Excipit Hincmarus noster: *Si isti sunt canones recipiendi, venerandi, ac observandi, quos commemorasti; qui sunt illi quos & apostolica sedes & omnes Episcopi per universum orbem à primæ sedis apostolicæ Pontifice usque ad illum qui modò novissimè etiam post te est ordinatus Episcopus, imò & omnis catholica Ecclesia, canones appellant? Quique à Nicæno Concilio, quod primum in nostris codicibus quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt, sequendos per ordinem, usque ad Africanum Concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis, & observandis, retinent; & Innocentius, Zozimus, & ceteri quique observandos canones nominant. Inter quos & istas epistolas apostolicæ sedis Pontificum, quas canones appellas, Gelasius, ut suprà posui, differentiam facit; & illa Concilia canonum observanda decrevit; has autem epistolas pro consolatione quorundam directas, venerabiliter suscipiendas dicit.* Quod iterum confirmat in epistola quam retulit Flodoardus auctor Historiæ Remensis. Ex isto Hincmari loco discimus, apud Episcopos Ecclesiæ Gallicanæ solum codicem canonum ex collectione Dionysij Exigui, quem superioribus verbis descripsit, circa annum DCCCLXX. auctoritatem obtinuisse; epistolas verò contentas in Collectione Isidori, non repudiatas quidem ab Episcopis, quia de falsitate illarum nondum constabat, sed in auctoritatem canonum non fuisse receptas. Qua in re præjudicio Leonis IV. utebantur, qui has epistolas Decretales in canone non recensebat, ut monui capite superiori §. v.

Hincm. in Opusc. cap. 25.

Hincm. in Opusc. cap. 43.

Flodoardus lib. 3. Hist Rem. cap. 22.

VI. Contenderat tamen Nicolaus literis ad universos Galliæ Episcopos datis anno DCCCLXV. ut Decreta illa reciperentur, & magno conatu Gallicanorum Episcoporum argumenta repulerat. Excipiebant

Nicolaus ep. 42.

enim illi Decretales epistolas priscorum Pontificum ideo non admittendas, quòd in codicem canonum non essent relatæ. Reponit Nicolaus, ex hoc sequi nec ipsas Scripturas sacras Veteris & Novi Testamenti suscipiendas, quia codici ecclesiasticorum canonum non sunt insertæ. Si autem Galli respondeant, Innocentij decreto, quod in codicem canonum relatum est, statui ut Testamentum Vetus & Novum recipiatur, eadem ratione dici posse Decretales illas epistolas esse recipiendas, quia Decreto Leonis Papæ cavetur omnia Decretalia constituta decessorum suorum custodienda esse. Itaque nihil interesse *utrum sint omnia decretalia sedis apostolicæ constituta inter canones Conciliorum immixta, cùm omnia in uno corpore compaginari non possint.* Quod Nicolaus confirmat Gelasij Papæ definitione, cujus hæc sunt verba: *Decretales epistolas quas beatissimi Papæ diversis temporibus de urbe Roma pro diversorum patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus.* Hic Gelasij locus à Nicolao & Hincmaro trahitur in partes. Sanè si commentitiæ non essent epistolæ veterum Pontificum, Gelasius Nicolai caussam juvaret potiùs quàm Hincmari. Sed aliud Hincmari argumentum invictum remanet; nempe canonibus posterioribus derogatum fuisse priscis illis Decretalibus, etsi veræ forent; quarum ratio habenda non sit in iis capitibus quæ Codici Canonum adversantur. In ceteris enim articulis, Galliæ Episcopi testimoniis harum epistolarum utebantur; ut antè dixi. Quod illis Nicolaus objiciebat: *Cùm ipsi*, inquit, *suæ intentioni hæc suffragari conspiciunt, illis indifferenter utuntur.*

Gratianus cap. Si Romanorum. D. XIX.

CAPVT VI.

Synopsis.

I. Quaritur caussa contentionis inter Nicolaum & Episcopos Gallicanos ob antiquas Decretales. Scilicet ut nova regula illis epistolis asserta constitueretur in synodis & judiciis Episcoporum, quæ inconsulto Romano Pontifice peragi prohibentur, etiamsi appellatum non fuerit.

II. Tandem epistolæ illæ receptæ sunt initio tertiæ Regum dynastiæ, ut patet è Concilio Remensi. Collectio Burchardi his epistolis aucta. Ivonis quoque, qui primus in Occidente jus civile cum canonico in unum corpus compegit. Ecclesia Gallicana usa olim codicis Theodos. libro XVI. Gratiani collectio, ejúsque auctoritas.

III. De collectionibus decretalium breviter.

IV. De novi juris incremento, unde processerit. Juris constituendi auctoritas revocata ferè ad Summum Pontificem; & novæ negotiorum species corpus juris auxerunt. Novus ordo judiciorum ecclesiasticorum. Beneficiorum institutio. Matrimoniorum impedimenta, & judicia. Novæ constitutiones de excommunicationibus, de religiosis, de privilegiis, & exemptionibus. Is est rerum status, ut antiquum jus sufficere non possit ad dirimendas controversias.

V. Ex superioribus confutatur Leschasserij sententia, qui veram Libertatem Ecclesiæ Gallicanæ constituit in jure antiquo. Ea sita est in recto antiqui & novi juris usu. Hæc est sententia B. Ludovici, Caroli VI. & Ecclesiæ Gallicanæ.

VI. Decretales Episcoporum administrationem temperarunt, non abstulerunt. Cui locus esset juxta juris antiqui regulas, cogente necessitate.

I. CVM tantopere Nicolaus exegerit à Gallis ut his epistolis in canonum censum admittendis faciles se præberent, ipsíque tam constanter sententiam suam retinuerint, non alienum erit in caussam hujus contentionis inquirere. Eam mihi collegisse videor ex Hincmaro: qui prolato in Concilio Attiniacensi decem provinciarum anno DCCCLXX. quinquagimta quinque capitulorum opusculo adversùs Hincmari Laudunensis Episcopi collectionem edito, ejus consilium in illa collectione adornanda his verbis aperit: *Quærens adinventiones ut te metropolitana subjectione posses exuere, libellum de patrum antiquorum scriptis ante sacros Nicænæ Synodi & aliorum sanctorum canones editis collegisti: in quibus sententias inter se dissonas, & contra evangelicam, & apostolicam, atque canonicam, & apostolicæ sedis auctoritatem, immiscuisti.* Hæc una ratio Nicolao I. persuasit ut se acerrimum vindicem earum epistolarum præstaret, quò faciliùs Episcopos Romanæ sedi *sine medio* subjiceret. Ex iis enim novam illam regulam veteribus canonibus incognitam constituit, scilicet Episcopum, etiamsi non appellaverit Romanam sedem, à synodo provinciæ inconsulto Romano Pontifice deponi non posse. Nicolai verba hæc sunt in epistola ad Episcopos Galliæ, de Rothadi Episcopi Suessionensis caussa loquentis: *Etsi sedem apostolicam nullatenus appellasset, contra tot tamen & tanta vos decretalia efferre statuta, & Episcopum inconsultis nobis deponere, nullomodo debuistis.* In eandem sententiam in Concilio Romano peroraverat, cùm Rothadum restitueret: *Quanquam etsi nunquam provocasset, nunquam omnino præter scientiam nostram deponi debuerit: quia sacra statuta & veneranda decreta, Episcoporum caussas, utpote majora negotia, nostræ definiendas censuræ mandarunt.* Statuta illa decretalia, quorum meminit Nicolaus, referri debent ad epistolas Victoris, Sixti, Marcelli, Zephyrini, Iulij, & aliorum Pontificum. Iis duo præcipuè caventur. Primum,

Flodoardus l. 1. Histor. Rem. cap. 21. & 22.

Vide lib. 7. c. 13. & 14.

Nicolaus epist. 10.

Nic. in Concil. Rom. anno 863.

mum, ut nulla synodus provincialis Episcoporum criminales caussas definiat, inconsulta Romana sede. Secundum, ut nulla synodus præter sedis illius auctoritatem cogatur. His duobus capitibus præcipuum discrimen Iuris antiqui & novi continetur. Vnde effectum est ut Metropolitanorum dignitas, & synodorum provincialium auctoritas, quæ in canonibus decernendis aut judiciis reddendis vigebat, maximè debilitata sit, atque adeo novæ quæ in dies emergere solent negotiorum species, non ampliùs in Conciliis Gallicanis, ut fieri solebat juxta mores antiquos, sed in Conciliis Romanis primùm, deinde à solis Pontificibus discussæ & decisæ fuerint; licèt synodorum provincialium congregationi & canonum condendorum potestati in universum Episcopi Gallicani renuntiare noluerint. Qua de re uberiùs tractavi in Dissertatione de Conciliis Diœceseon. Quare mirandum non est si Ecclesia Gallicana adeo rigidè Collectionem Isidori, quod ad illos articulos attinet, exploserit, & antiquos canones adversùs novas Decretalium regulas constantissimè asseruerit, cùm de judiciis Episcoporum, & de synodorum provincialium potestate, post Nicolai obitum cum Hadriano II. & Ioanne VIII. disceptaret; ut docui in Exercitatione de Iudiciis Canonicis Episcoporum. [*Vide librum septimum.*]

Vide librum sextum.

II. Tandem verò eò deventum est ut tantis nominibus veterum Pontificum cesserint, unà cum reliquis Episcopis, etiam Gallicanæ Ecclesiæ rectores: qui in Concilio Remensi ab Hugone & Roberto Regibus Francorum coacto anno nongentesimo nonagesimo secundo, Anacleti, Iulij, Damasi, & aliorum Pontificum epistolas expenderunt, in caussa Arnulphi, ac si in canonum censum receptæ essent. Quare Burchardus Wormatiensis Episcopus, cùm novam collectionem canonum institueret circa annum millesimum vigesimum, eam, ex seculi sui sensu, primorum Pontificum epistolis auxit: quibus & selectos ex Augustino, Hieronymo, Gregorio, & Isidoro locos adjunxit. Eandem rationem secutus est Ivo Carnotensis in ea Collectione Canonum quam ad Ecclesiæ Gallicanæ usum circa annum millesimum & centesimum publicavit. Sed Burchardo in eo superior fuit, quòd ante Iuris civilis promulgationem (quæ *post obitum* Lotharij II. studio Mathildis Comitissæ procurata est) quamplurima ex Digestis, Codice, & Novellis transcripta in collectionem suam retulerit; ita ut exemplo Ioannis Scholastici & Photij Patriarcharum Constantinopolitanorum, Ius Civile cum Canonico conjunxerit. Vtebatur quidem olim Ecclesia imperatoriis legibus ad judicia ordinanda; & Galliarum Episcopi Codicem Theodosianum sequebantur, ut docuit Hincmarus. Sed in Occidente prima utriusque Iuris collectio debetur Ivoni Carnotensi; qui etiam canones in synodis provincialibus editos non omisit. Successit Gratianus; qui Decretorum corpus nova quidem methodo adornavit; sed collectionem tam Dionysij Exigui, quàm Isidori, & Ivonis, in partes dissectam, in unum corpus industria sua temperatum compegit; & aliquot legibus, constitutionibus novis Pontificum & Conciliorum, & patrum locis amplificavit, circa annum millesimum centesimum quinquagesimum. In scholis publicè recitatur & quotidie prælegitur Gratiani Decretum. Sed, ut rectè monuit vir eruditissimus Antonius Augustinus, cùm Gratiani Collectio privato studio instituta sit, quæ refert auctorum testimonia non majori pollent auctoritate quàm antea obtinebant. Quare canonum & pontificiarum Constitutionum excerpta, suprema auctoritate apud omnes excellunt. Quæ verò è provincialibus Conciliis aut Patrum libris accepta sunt, non omnes tenere possunt.

Hincmarus ep. 4. c. 6. edition. Mog. *Sextus decimus liber legum, quibus unà cum sacris canonibus sancta moderatur Ecclesia.* Id est Liber 16. Codicis Theodosiani.

III. Gratiani Decretum subsecutæ sunt tres Decretalium epistolarum Alexandri III. Innocentij III. & Honorij III. Collectiones: quas excepit ultima Gregorij IX. de qua loquitur Matthæus Paris: *His quoque temporibus Gregorius IX. videns tædiosam Decretalium prolixitatem, sub quodam compendio eas eleganter abbreviatas & collectas solenniter & authenticè per totius mundi latitudinem legi præcepit & publicari.* Gregorium secuti Bonifacius VIII. Sextum Librum Decretalium, Clemens Clementinas Constitutiones, Ioannes Extravagantes suas, & alius quidam Extravagantes communes ediderunt: quæ ideo Extravagantes dicuntur, quia extra Gratiani Decretum vagantur. His voluminibus comprehenduntur capita Conciliorum Lateranensium, Lugdunensis, & Viennensis, quæ per varios titulos secundùm subjectam materiam sparsa sunt.

Matthæus Paris in Henrico III.

Vide eruditissimam Dissertationem Fr. Florentis Antecessoris meritissimi de Origine Iuris Canonici, parte secunda.

IV. Quæri solet, qua ratione effectum sit ut Ius Canonicum, quod per octingentos annos unico codice, eóque non valde amplo, continebatur, in tantam molem excreverit, ut lacertorum perinde ac ingenij viribus opus sit ad volumina illa terenda, & an jus novum à veteri magnopere deflexerit. Ardua quidem est quæstio proposita, cui secundùm dignitatem discutiendæ

multis verbis opus esset. Sed paucis, quod attinet ad præsens institutum, sententiam meam promam. Summum caput in quo jus novum ab antiquo differt, in eo jam constitui, quòd suprema potestas, quam in plerisque caussis judicandis synodi provinciales obtinebant, penitùs extincta sit, & ad solum Summum Pontificem revocata, & ea quæ in canonibus condendis versatur, sit adeo imminuta, ut Pontifici soli constitutionum condendarum onus incubuerit, quibus earum rerum formam præscribebat de quibus apud illum erat disceptandum. Hinc secutus est novus judiciorum ecclesiasticorum ordo ad cognitiones per rescripta Pontificum instituendas in provinciis. Vnde tot constitutiones emanarunt de rescriptis, de judicibus delegatis, de officio judicis ordinarij, de dilationibus, exceptionibus, sententiis, & appellationibus, & de toto, ut generaliter loquar, judiciorum ordine. Hæc omnia olim non adeo exactè & solenniter exercebantur, ut novis constitutionibus est decretum; quæ magna ex parte in formulis actionum, & in tritura fori, anxiè & scrupulosè versantur. Ex alio deinde capite nova ecclesiasticæ politiæ facies oborta est, scilicet ex beneficiorum ab ordinationibus discretione. Antiquo jure, quod canone Concilij Chalcedonensis probatum erat, nullus ad clerum adscisceba-tur, quin ad certam Ecclesiam sub Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & ceterorum ordinum gradu adscriberetur; adeo ut manus impositionem sequeretur adscriptio in canonem seu laterculum & matriculam Ecclesiæ. Hoc obtinet adhuc in Episcopis; sed in ceteris gradibus ordinationes ἀπολελυμένως & absolutè fiunt, & absque titulo Ecclesiæ, contra præscriptum Concilij Chalcedonensis. Constitutum quidem fuit in Concilio Lateranensi, ne Clerici ordinarentur absque titulo, saltem patrimonij; scilicet ne in opprobrium cleri mendicare cogerentur. Sed hoc decreto non est restituta vetus disciplina, quæ Clericos per manuum impositionem suis Ecclesiis addicebat. Separatio ista & discretio ordinationis ab Ecclesiæ seu beneficij collatione & pinguissimorum redituum copia, novas in jus canonicum regulas invexit antiquo juri prorsùs incognitas, de beneficiis acquirendis, conservandis, & amittendis, quæ ferè utramque paginam novi juris faciunt. Matrimoniorum impedimenta novis interdictis ad tuendam honestatem publicam introducta, & revocatæ ad solam Ecclesiam earum caussarum cognitiones, & cognitionum, quæ hac de re habentur, adstrictus forensibus formulis ordo, novam juri canonico materiam subministrarunt. Excommunicationum infligendarum, & pœnitentiarum publicarum, quæ antiquo jure vigebant, temperatus jure novo rigor, novis constitutionibus explicandus erat. Non omittendæ sunt multiplices monachorum species, & religiosarum domuum diffusa per Europam multitudo, quæ novis regulis, & institutis, Pontificum curam ad se traxerunt. Quin & indultæ monasteriis aut canonicorum Capitulis exemptiones ab Episcoporum jurisdictione, & privilegia varia illis concessa, varias caussarum figuras à Pontificibus disceptandas præbuerunt. Quæ omnia si quis accuratè expendat, non adeo laborabit de discrimine antiqui juris & recentioris, quod rerum & negotiorum varietas ab invitis Pontificibus pro utilitate reipublicæ Christianæ extorsit. Itaque eo statu res Eccesiæ nunc positæ sunt, ut si quis de absoluta & integra restitutione juris antiqui & novi abolitione contendat, perinde agat ac si imperiorum inveteratorum administrationem ad eam formam revocare velit, quæ in ipsis regnorum initiis obtinebat. Hinc etiam sequitur necessariam esse hodie Decretalium cognitionem iis omnibus qui juris canonici peritia censeri velint; ea tamen lege, ut antiqui juris cognitio non deseratur. quo vitio laborarunt superiora aliquot secula. Quod ab auctore librorum *de hierarchia subcælesti* hæc verba expressit anno millesimo quadringentesimo sexto: *In Ecclesia Græca multi sunt Canonistæ, id est, scientes canones universalium & generalium Conciliorum; in Latina, nulli sunt Canonistæ, sed multi Decretalistæ.* Auctor MS. Hie subc. l. 1. c. 1.

V. Eó tamen tendere videtur Leschasserij sententia. qui veram Libertatem Ecclesiæ Gallicanæ antiquo jure metitur, quod curiarum decretis in usum paulatim revocari debere contendit. Nos verò, qui veteres laudamus, nostris tamen annis utendum esse censemus, & Libertatem in recto antiqui & novi juris usu constituimus, necessariásque nostro seculo Decretalium definitiones, quæ novis negotiis prospexerunt, non absque manifesta ratione existimamus. Non alia mens est aut B. Ludovici, aut Caroli V I. & totius Ecclesiæ Gallicanæ, cùm libertatem Ecclesiæ in *jure communi* versari contendunt. Antiquos enim canones & jus commune intelligebant quod Gratiani Decreto & Decretalibus erat comprehensum. Id manifestè probatur, non solùm ex eo quòd vetus codex canonum illis esset incognitus, sed etiam è Concilio Constantiensi. Etenim sessione XXXIX.

cùm de fidei professione à Papa edenda caveret, non solùm octo Concilia Oecumenica ab illo conservanda decernit, sed etiam Lateranense, Lugdunense, & Viennense. Quare seculo Caroli VI. Conciliorum generalium nomine, Ecclesia Gallicana non solùm vetera, sed etiam recentiora illa intelligebat. Enimvero in Gallia, quod ad disciplinam attinet, decretalium constitutis locum damus, cum bona Romanorum Pontificum venia, quæ nostris rebus & utilitati publicæ accommodatæ sunt, id est, omnibus ferè, paucissimis exceptis.

VI. Sanè dissimulandum non est, eam quæ jure divino Episcopis quæsita est Ecclesiæ administrationem, nullis decretalibus ablatam fuisse; quamvis potestatis illius exercendæ modus variis constitutionibus variè pro temporum ratione præscriptus fuerit. Itaque si ea tempora incidant ut regendæ Ecclesiæ necessitas Episcopos à regulis recentioribus discedere cogat, nihil vetat quo minùs jus naturale & divinum, omissis formulis quæ jure novo præscriptæ sunt, locum habeat. Exempli caussa; si sedis Romanæ vacatio per multos annos protraheretur, si hostium armis obsessa tenerentur itinera, ita ut securè Romanus Pontifex adiri non posset, aut si qui alij similes aut graviores casus inciderent, jure divino aut antiquo illo jure ecclesiastico administranda esset Ecclesia.

Vide Rozum in quæstione finali de præeminentia Archiepisc.

CAPVT VII.

Synopsis.

I. Confutatur communis opinio, quæ docet præcipuam Libertatum regulam hanc esse, ut Concilium Oecumenicum superius Romano Pontifice dicatur. Quamvis hæc sit Scholæ Gallicanæ sententia, non est una ex Libertatibus Gallicanis. In foro perinde est, si Summus Pontifex æquo vel superiori jure cum Conciliis utatur. Vbi id tantùm expenditur, an nova rescripta noceant Ecclesiæ Gallicanæ.

II. Canonum executionem ex pollicitatione exigimus. Pontifices Romani canones non posse infringi docent factis & scriptis; ut Innocentius I. in caussa Chrysostomi.

III. Zozimus in caussa Arelatensis Episcopi, & in epistola generali. Et Bonifacius I.

IV. Sed præcipuè Leo, in reprobatione canonis XXVIII. Synodi Chalcedonensis. Hujus quæstionis, quæ illustris est, status constituitur. Secundus dignitatis gradus delatus Episcopis CP. à secunda synodo. Quo usi sunt in Oriente, ut probatur variis testimoniis, è C. Th. & synodo Chalced. Solvitur objectio petita è rescripto Theodosij, de Flaviano.

V. Nec administratio nec ordinatio Diœceseon Asianæ & Ponticæ tributa est hoc canone; sed usu, in quibusdam Ecclesiis. Canon XXVIII. expensus, & sententia viri eruditi circa ejus explicationem, quæ refellitur; & verus sensus illius canonis exponitur, restituta interpunctione.

VI. Leo approbare noluit canonem XXVIII. quòd contrarius esset canonibus Nicænis. Duæ regulæ elicitæ ex epistolis Leonis. Prima, nullos esse canones adversos Nicænæ Synodo. Secunda, Summum Pontificem esse custodem canonum.

VII. Leo decernit irritum hunc canonem, eo nomine, quòd sit contrarius Nicænæ Synodo.

I. SOLET à plerisque pragmaticis hoc ferè præcipuum constitui Libertatis Gallicanæ theorema, Concilium Oecumenicum superius esse Summo Pontifice. unde sequatur nihil à sedis apostolicæ Præsulibus tentari posse quod synodorum generalium definitionibus adversetur. Invidiosam quæstionem fecit nimium partium studium. quod si abesset, vexatissima illa contentio facilè componi posse videretur. Scio quid Theologi Parisienses constanter professi fuerint in Concilio Constantiensi, Gersonis auspiciis, quod omnes Ecclesiæ Patres tunc amplexi sunt, in unum conspirantibus omnium Episcoporum & Nationum votis. Scio quid Basileensis Synodus, quæ, paucis exceptis, omnes ferè Occidentis Episcopos continebat, de hac re decreverit, quidque à Gallicanæ Ecclesiæ Theologis passim doceatur. Attamen si cum bona Magistrorum venia, id quod sentio liberè profiteri liceat, existimo Libertates Ecclesiæ Gallicanæ hoc axiomate non omnino niti. Qui Romani Pontificis odium in has libertates concitant, id præcipuè urgent, eas alia ratione constare non posse, quàm apostolicæ sedis dignitate in eo maximè imminuta, quòd Pontifex Concilij Generalis auctoritati subjiciatur. Attamen hæc sententia, etsi in Schola Parisiensi & ceteris hujus regni Academiis certissima habeatur, in foro apud nos non disceptatur; qui Libertates perinde tuemur, si de Concilij Generalis novis Decretis, ac si de Romani Pontificis Constitutionibus agatur. Quinetiam receptos mores & consuetudines Ecclesiæ Gallicanæ, nostro usui commodas, adeo retinemus, ut etsi canone Concilij Generalis destituamur, quo illæ firmatæ sint, tamen ab iis nobis discedendum esse non censeamus. Quare non est quòd hæreamus in ea regula, quæ Romanis stomachum movet, & quæ rebus nostris non prospicit ut par est. Fruatur Summus Pontifex aut æquo jure cum Conciliis Generalibus, aut superiori. Illud unum in foro expendetur, an nova constitutio vel novum rescriptum rebus Gallicanis consulat, aut noceat. Si receptos canones vel receptos mores infringat aliquo pacto, ejus ratio non

habebitur, nisi consensu publico accedente. Præterquam quòd enim hæc novarum legum conditio, & præcipuè ecclesiasticarum, ut assensu eorum, quorum interest, probentur; id sibi præcipuè vendicat canonum reverentia, ut iis Pontifices Romani derogare velle non censeantur, etsi fortasse formulis rescripti ex stylo Curiæ aliter cautum sit. Hæc est enim innata Canonum & Decretorum conditio, ut perpetuò vim suam obtinere debeant, nec mutationibus illis subjaceant quæ in legibus secularibus sunt frequentissimæ, ob rerum mundanarum mobilitatem, ut loquar cum Innocentio primo. Tribus autem modis præcipuè antiquis legibus & canonibus derogari solet. Vel nova lege promulgata, quæ priorem abroget, vel dispensatione & venia legis, aut derogatione certo quodam casu alicui concessa, vel privilegio perpetuo indulto. Novæ leges ferri non debent, nisi magna & evidenti utilitate cogente: quia durum est ab eo jure quod diu æquum visum est recedere, ut dixit Vlpianus. Quod præcipuè locum habet in legibus ecclesiasticis, quæ à Spiritu sancto conditæ dicuntur à Leone primo. Quam ob causam venia quoque canonum non facilè indulgenda est, nec dispensationibus privatis, nec privilegiis personalibus, aut perpetuis.

II. Itaque non agimus cum sede apostolica quasi cum potestate quadam certis regulis ita devincta ut eas nullo casu egredi possit; cùm sciamus canonum dispensationem, cujus est in politia ecclesiastica frequentissimus usus, Summo Pontifici præcipuè concreditam. Sed, veluti ex pollicitatione, quam suis Decretis Canonum & Constitutionum executionem spoponderunt, à B. Petri successoribus cum debita reverentia exigimus. Quantum verò canonibus detulerint Romani Pontifices per omnes ætates, perpetuò & verbis & factis testati sunt; eadémque opera libertates nostras inviolatas spondere visi sunt. Cujus rei insigne præbet exemplum Ioannis Chrysostomi contra canonum præscripta in synodo ad Quercum damnatio decreta ab Orientalibus Episcopis: cui & Innocentius I. & ceteri Italiæ Episcopi consensum præbere noluerunt; quia quæ canonibus violatis peraguntur, rata esse non possunt. Vnde Occidentis & Orientis communio interrupta fuit ad tempus. Sed tandem Ioannis nomen in Diptycha Ecclesiæ relatum fuit, & restitutum inter Ecclesias Communionis consortium. Servandorum canonum studium eò Romanos impulit, ut satius duxerint in specie proposita scissionem Ecclesiæ perpeti quàm connivere ut canonibus aperta vis inferretur. *Nam longè præstiterit*, inquit Innocentius in epistola ad Clerum Constantinopolitanum, *vel ea condemnare, fratres carissimi, quæ rectè facta sunt, quàm ea robur ullum sortiri quæ adversùs canones gesta sunt.*

Vide lib. 7. cap. 9.

Ep. Innoc. apud Sozom. lib. 8. c. 26. [illegible]

III. Zozimus Pontifex Episcopis provinciæ Viennensis & Narbonensis secundæ graviter exprobrat divisionem provinciæ Viennensis, quam contra patrum statuta tentaverant in Concilio Taurinatensi. Etenim canone secundo certantibus de primatus honore Arelatensi & Viennensi Episcopis, à synodo definitum est ut qui ex eis probaret suam civitatem esse metropolim in laterculo Imperij, is totius provinciæ primatum etiam in rebus ecclesiasticis obtineret, & jura ordinationum juxta canones, interim verò, concordiæ & pacis caussâ, viciniores sibi quisque civitates intra provinciam vindicaret. Hanc Concilij temeritatem, quæ delatam ab apostolica sede jam olim Arelatensi Ecclesiæ potestatem subvertebat, Zozimus quidem Decreto suo repressit, & intermissum ordinem restituit; sed iis verbis usus est quæ ab Hincmaro, Ivone, & Gratiano adnotata sunt, ut constet Pontifices nolle sibi liberum esse antiqua decreta immutare: *Apud nos enim inconuulsis radicibus vivit antiquitas, cui statuta patrum sanxere reverentiam.* Idem testatum voluit Episcopis Africæ, Galliæ, & Hispaniæ, quid de hac re censeret. *Cùm adversùs patrum statuta venitur, non tantùm illorum prudentiæ atque sententiæ qui in ævum victura sanxerunt, sed ipsi quodammodo fidei & catholicæ disciplinæ irrogatur injuria. Quid enim tam sanctum ac venerabile est, quàm penitùs non exorbitare ab itinere majorum, quorum canonica instituta velut quædam fundamenta sunt, ferendis fidei jacta ponderibus?* Bonifacij par cura fuit anno CDXXII. in evertenda Patrocli Arelatensis Episcopi præsumptione, qui Lutubensi Ecclesiæ, prætermisso Metropolitano, Episcopum ordinarat contra patrum regulas: *Quod nequaquam possumus ferre patienter*, inquit, *quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes.*

Conc. Taurin. c. 1. anno 397.

Vide epistolam Marcæ ad H. Valesium, editam in Prolegomenis ad historiam eccles. Eusebij.

Anno 417. Zozimus ep. 7. Ivo P. 4. c. 212. Grat. 25. q. 1. c. contra.

Vide Additionem ad cap. 13. hujus libri.

Zozim. ep. 6. ad Aurelianum.

Bonif. ep. 3. ad Hilarium ep. Narbon.

IV. Sed illustrius testimonium proferri non potest quàm id quod è variis Leonis Papæ epistolis petitur, cùm de Concilij Chalcedonensis confirmando canone XXVIII. quæstio incidisset: de qua paulò uberiùs dicendum est, ut hinc etiam primatus Romani Pontificis adversùs Novatorum ludificationes asseratur. Sed ante omnia, controversiæ status constituendus est.

Secundæ sedis gradus delatus fuerat Ecclesiæ Constantinopolitanæ canone III. secundi Concilij Oecumenici jam ab anno trecentesimo octagesimo primo. Ejus honoris quasi possessionem statim ideptus Nectarius, in ejus Concilij subscriptione, quam primo loco, ante Theophilum Alexandrinum Patriarcham, apposuit. Lex etiam quæ à Theodosio lata est de confirmatione disciplinæ ab ea synodo decretæ, Nectarium Theophilo præponit. Eodem ordine venerabilium Ecclesiarum Constantinopolitanæ & Alexandrinæ meminit lex altera Codicis Theodosiani, ab Honorio & Theodosio lata. Synodus quoque habita sub Domno Patriarcha Antiocheno, in caussa Athanasij Perrheni Episcopi, perpetuò Archiepiscopum Constantinopoleos Proclum Cyrillo Archiepiscopo Alexandrino antеponit. Elegans est locus Actionis primæ Synodi Chalcedonensis; in qua, dum religuntur Acta prædatoriæ Synodi Ephesinæ sub Dioscoro, quæ Flavianum CP. post Domnum Antiochenum & Iuvenalem Hierosolymorum collocabant, Orientales Episcopi in has exclamationes eruperunt: *Flavianus quare in proprio loco non sedit. Constantinopolitanum Episcopum quare quintum posuerunt? Paschasinus reverendissimus Episcopus dixit: Ecce nos Deo volente Dominum Anatolium primum habemus; hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Diogenes reverendissimus Episcopus Cyzici Ecclesiæ dixit: Quoniam vos regulas scitis.* Nihil apertius adferri potest. Orientales Episcopi, quibus cara esse debuerat Antiochenæ Ecclesiæ dignitas, queruntur & vociferantur, cur Flavianus quinto loco sederit. Paschasinus verò Legatus Romani Pontificis, huic justæ expostulationi veluti succinens, Anatolium proximo à se loco sedere demonstrat, ut Synodi Chalcedonensis canonicum ordinem justitiámque prælatrocinio Ephesino commen- Diogenes Cyzici hoc tribuit canonum auctoritati, quam Paschasinus sequeretur, hac in parte non reclamante Paschasino. Itaque & Legatorum judicio, & Synodi Chalcedonensis approbatione, in ipsis Concilij exordiis secundæ sedis honor delatus est Anatolio, ex vi canonum ecclesiasticorum. Quare mirum videri non debet, si Nectario, & Gregorio, Orientalium omnium Ecclesiarum principatum, & per eos sedi Constantinopolitanæ tribuant patres Chalcedonenses in Prosphonetico ad Marcianum Augustum.

Attamen hoc loco dissimulare non possum, quid contra referri possit è rescripto Theodosij Principis ad Dioscorum Alexandrinum, quo primatum illi *secundum canones* in synodo Ephesina secunda se deferre testatur Theodosius. Quod uno ictu & dignitatem Romani Pontificis & jus Constantinopolitanæ sedis convellere videtur. Sed de Romanis Legatis dicetur libro quinto. Quod autem attinet ad sedem Constantinopolitanam, huic difficultati occurritur iisdem Theodosij litteris: quibus omnis Flaviano Episcopo auctoritas derogatur, & judicandus sistitur, non verò inter judices adscisciturr. Vnde Elpidius comes synodo Ephesinæ suggessit, à Principe jussum, ut qui sibi judicium in synodo Constantinopolitana contra Eutychem arrogaverant, inter reos habeantur, & de utraque parte judicium feratur, de Flaviano scilicet, Eusebio Dorylæi, & Eutychete, παρεκελεύσατο τοὺς κελεύοντας ἤδη, ἐν τάξει κελευομένων ὑποφέρειν. Quare dignitas Constantinopolitanæ sedi à secunda synodo tributa, illæsa remansit; etsi Flavianus insigni contumelia affectus fuerit, quòd è judicum albo in reorum numerum sit translatus.

V. Observandum est tamen, jura ordinationum vel administrationis in Asianas & Ponticas provincias, canone secundæ synodi concessa non fuisse. Vsu tamen invaluerat ut in viciniores quasdam civitates, ad sedendos electionum tumultus, curam suam rogatus Episcopus Constantinopolitanus extenderet. Vnde factum ut canone XXVIII. Concilij Chalcedonensis, de omnium Episcoporum Orientalium consensu, plena Ponticæ, Asianæ, & Thracicæ Diœceseos administratio jure Patriarchico sedi Constantinopolitanæ decreta fuerit. Itaque, ut dixi, & nunc repeto, dignitas Patriarchica, & secundus gradus honoris, depulso Alexandrino Episcopo, novæ Romæ Episcopo delatus fuerat à secunda synodo, sed vis Patriarchatus, & metropolitarum ordinatio illi collata est à Concilio Chalcedonensi. Aliud tamen elici videtur ex illo canone XXVIII. cujus verba ita concepta sunt, ut in Diœcesibus Thracicæ, Ponticæ, & Asianæ, metropolitarum ordinationes à synodo secunda jam olim tributæ fuisse videantur, & à synodo Chalcedonensi tantùm confirmatæ. Vnde occasionem sumpsit vir illustrissimus & eruditissimus hunc canonem convellendi, & falsi crimen Constantinopolitanis clericis, qui canonem illum texuerant, acriter objiciendi. Sed vix mihi persuadere possum eos adeo invercundi oris fuisse ut scientes volentes coram honoratissimo illo Concilij, Chalcedonensis cœtu in legem Corneliam de falsis se præcipites darent, neque adeo incuriosos

Rescriptū Theod. ὑπὲρ μὲν τῶν κρίσεων, τῶν αὐτῶν πάντα, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῶν ἁγίων συνόδου πατέρων κεφ.

Rescriptū Theod. ἀδικεῖσθαι παντελῶς παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ κράτους ἐστὶ κρίνειν βουλόμενα.

L. 1. C. de fide cath. L. 6. C. Th. de episcopis vicensor. Lib. XI. Tit. XXIV.

In Conc. Chalced. Act. XV.

Idem Concil. Act. I. Φάναστε ὅτι ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ὁ τῆς οἰκουμενικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας ἐπίσκοπος.

Syn. Chalc. in Prosphon. ad Marc. τὸν δ', id est, Orientalium, Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς τοὺς δυσσεβεῖς ἀναθεματίσαντες ψηφίσματι.

Ill. Card. Peron. in Replic. c. 34.

Concilij patres, ut ſibi os ab Aëtio Archidiacono ſublini, ſéque ludibrio haberi paſſi fuerint, quaſi nullus ex illis literas noviſſet. Imò verò patres Chalcedonenſes in epiſtola ſynodica ad Leonem diſertis verbis hæc duo diſtingunt, honoris privilegia, & metropolitarum ordinationes. Dignitatem quidem & privilegia honoris à canone ſecundæ ſynodi indulta ſe decreto ſuo *confirmaſſe*; Metropolitarum verò ordinationes conſuetudine introductas ſe *nunc* ſynodali decreto *contuliſſe* profitentur. Quòd autem contraria ſententia è canone XXVIII. Chalcedonenſi trahi poſſe videatur, à vitio interpunctionis & à leviuſculo Latinæ interpretationis errore proficiſcitur. Verus germanúſque ſenſus canonis in hæc verba contrahitur: Canonem centum quinquaginta patrum recenſentes, eadem quoque & nos definimus & ſtatuimus de privilegiis Conſtantinopoleos novæ Romæ, ut æqualibus privilegiis cum vetere Roma, etiam in rebus eccleſiaſticis, fruatur: Et ut Ponticæ, & Thracicæ, & Aſianæ Diœceſis metropolitani ab ſede Conſtantinopolitana ordinentur. Itaque definitio de metropolitarum ordinationibus, interpunctione à ſuperioribus verbis diſtincta, ad ſynodum Chalcedonenſem refertur, non ad canonem ſecundæ ſynodi. Cui noſtræ interpretationi favet lectio Græca: ἡ ὥστε τοὺς τῆς ποντικῆς, & quod ſequitur. id eſt, *Et ut Ponticæ*, ita ut oratio trahenda ſit ad ſuperiora verba, ὁρίζομέν τε ὃ ὑπερίζομεν. In editione Conciliorum vetus interpretatio latina ita reddit, inverſis particulis, *Vt & Ponticæ*, quaſi quæ de Pontica Diœceſi, Thracica, & Aſiana dicuntur, cum præcedentibus immediatè verbis connecterentur, atque adeo ad canonem ſecundæ ſynodi referrentur. quod viris eruditis fraudi fuit. Antiquiſſima tamen canonum interpretatio rectum ordinem harum particularum juxta exemplar Græcum conſervavit, & novam iſtam definitionem ſynodo Chalcedonenſi, non Conſtantinopolitanæ, tribuit.

Ep. Synod. Concil. Chalc. τὸ ἐκ πολλῶν κρατῆσαι ἴδιον καὶ τοῦτο μόνῳ ἐκυρώσαμεν ὑπάρχειν ἐπιτρέψαι δὲ καὶ τοῖς τὴν ἀρχὴν ἔχουσι.

Codex MS. qui exstat in Biblioth. Thu. & apud Chr. Iustellum.

VI. Novam conſtitutionem, quæ tot metropolitanorum jura infringebat contra Nicænæ ſynodi canones, à Leone confirmari Synodus Chalcedonenſis, blandiſſimis verbis Pontificem demulcendo, per ſynodicam epiſtolam petivit, rem gratam Imperatori, Senatui, & urbi Conſtantinopolitanæ facturum docens; imò verò eam gratiam illi tributum iri, ut patri, ad quem egregia filiorum facinora redundare ſolent. Attamen ab exactiſſimo illo ſacerdote, ut conſenſum ſuum huic innovationi præberet, extorquere non potuerunt; ea præcipuè ratione, quòd canon XXVIII. ſynodi Chalcedonenſis regulas Nicænas à nullo ſynodali conventu violandas infringeret. *Tanquam*, inquit Leo epiſtola ad Anatolium, *refutari nequeat quod illicitè voluerit multitudo, & illa Nicænorum canonum per ſanctum verè Spiritum ordinata conditio in aliqua unquam ſit parte ſolubilis. Nulla ſibimet de multiplicatione congregationis ſynodalia Concilia blandiantur, neque trecentis illis decem & octo quantumlibet copioſior numerus Sacerdotum comparare ſe audeat, vel præferre; cùm tanto divinitus privilegio Nicæna ſit ſynodus conſecrata, ut ſive per pauciores ſive per plures eccleſiaſtica judicia celebrentur, omni penitùs auctoritate ſit vacuum quidquid ab illorum fuerit conſtitutione diverſum.* Idem in epiſtola ad Marcianum Auguſtum, de Anatolio loquens: *Non dedignetur regiam civitatem, quam apoſtolicam non poteſt facere ſedem; nec ullo ſpereat modo quòd per aliorum offenſiones poſſit augeri. Privilegia enim Eccleſiarum, ſanctorum patrum canonibus inſtituta, & venerabilis Nicænæ ſynodi fixa decretis, nulla poſſunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Chriſto, fideliter exequendo, neceſſe eſt me perſeverantem exhibere famulatum; quoniam diſpenſatio mihi credita eſt, & ad meum tendit reatum, ſi paternarum regulæ ſanctionum, me, quod abſit, connivente, violentur, & major ſit apud me unius fratris voluntas, quàm univerſæ domus Domini communis utilitas.* In eandem ſententiam præclarè idem Leo in epiſtola ad ſanctam ſynodum habitam Chalcedone: *De cuſtodiendis quoque ſanctorum patrum ſtatutis quæ in Synodo Nicæna inviolabilibus ſunt fixa decretis, obſervantiam veſtræ ſanctitatis admoneo, ut jura Eccleſiarum, ſicut ab illis trecentis decem & octo patribus divinitus inſpiratis ſunt ordinata, permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiſcat; nec per alterius imminutionem, ſuum aliquis quærat augmentum. Quantumlibet enim extortis aſſentationibus ſeſe inſtruat vanitatis elatio, & appetitus ſuos Conciliorum æſtimet nomine roborandos, infirmum atque irritum erit quidquid à prædictorum patrum canonibus diſcreparit. Quorum regulis quàm reverenter apoſtolica ſedes utatur, ſcriptorum meorum, quibus Conſtantinopolitani antiſtitis conatus repuli, poterit ſanctitas veſtra lectione cognoſcere, & me auxiliante Domino noſtro, & catholicæ fidei & paternarum traditionum eſſe cuſtodem.* Ex his locis duæ præcipuæ regulæ eliciuntur. Prima eſt, Nullos eſſe *ipſo jure* Conciliorum canones, ſi Nicænæ Synodi regulis ſint adverſi. Secunda eſt, Romano Pontifici diſpenſationem ita creditam, ut paternas regulas violari non ſinat; cùm ſit *paternarum*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

traditionum custos, ut idem Leo loquitur.

VII. Quare sui muneris conscius, quam aliis literis auctoritate vacuam dixerat synodi Chalcedonensis definitionem, utpote Nicænis canonibus contrariam, ipse in irritum mittit, id est, nullitatem declarat epistola data ad Pulcheriam Augustam, quæ hoc sibi gratum fore significaverat. *Consensiones verò Episcoporum*, inquit, *sanctorum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestræ fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apostoli generali prorsùs definitione cassamus; in omnibus, ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium Sacerdotum per 318. antistites Spiritus sanctus instituit; ita ut si multò plures aliud quàm illi statuêre decernerent, in nulla reverentia sit habendum quidquid fuerit à prædictorum constitutione diversum.* Ex quibus verbis colligitur evidentissimè, non solùm Leonem denegasse consensum suum novis Decretis, (qui tamen necessarius erat in hac specie, ex recepta juris regula, ut quæ omnes tangunt, ab omnibus probari debeant, & è novarum legum conditione, quæ illos non tenent à quibus receptæ non sunt) sed canonem illum B. Petri auctoritate irritum decrevisse. In qua definitione non adeo nisus est superiori quadam in synodum jurisdictione & auctoritate, quàm reverentiam Nicænis canonibus debitam prætendit, ut ea ratione se à canonis XXVIII. ipso jure nullius, ut pote Nicænas regulas infringentis, approbatione excusaret. Etenim cùm Romanus Pontifex sit præcipuè canonum & traditionum antiquarum custos, assertor, & executor, ad illius reatum pertinet, si in rebus gravissimis illo connivente violentur. Quare illius sententia obtinuit; adeo ut è canonum numero expunctus fuerit canon ille tantopere controversus, quemadmodum dixi cap. III. hujus libri §. V.

CAPVT VIII.

Synopsis.

I. Rescripta contra canones elicita, sunt nulla; Deóque injuriam inferunt, ex Hilaro. Summus Pontifex, qui est potissimus sacerdos, reus est culpæ, si canones vel decreta violari sinat, ex eodem Hilaro.

II. Propositum Romanæ sedis ut canones custodiat, è Gelasio. Quos præ ceteris sedibus exequi debet. Non sustinet quæ sunt contraria privilegiis universalis Ecclesiæ, ex eodem Gelasio.

III. Pontifices decreta decessorum suorum infringere non debent, quia sunt perpetua; & eorum violatio tendit ad religionis & Pontificum injuriam, è Symmacho. Quæ verba, de justis decretis, ex æquitate B. Petri latis intelligit Hincmarus.

IV. Statuta decessorum servare justitia suadet. injuriámque sibi facit Rom. Pontifex, si fratrum jura perturbet, è Gregorio Magno. Ideo pastor effectus, ut canones & leges non excedat, è Leone IV. In consecratione sua professionem emittebat servandi quæ canonicè essent decreta à decessoribus suis.

V. Summa Pontificis auctoritas & canonum observatio sanciuntur decreto Concilij Florentini, quod nondum expensum est. Contentio inter Græcos & Latinos de primatu Papæ recensetur. Latini eum intelligi volebant secundùm dicta sanctorum. Græci, secundùm canones. Decreto statuitur, Papæ in B. Petro traditam plenam potestatem regendi Ecclesiam, ad eum modum quem canones & acta synodorum docent. Corruptus leviter textus Latinus sensum mutat. Legendum, quem ad modum & in gestis Conciliorum. *Vulgata lectio præfert*, quemadmodum etiam. *Græci primatum Papæ colunt in dicto Concilio Flor.* Salvis privilegiis & juribus Patriarcharum. *Sic nostri*, Salvis Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ.

I. LEONEM excipit Hilarus Papa, qui candidè & ingenuè fatetur rescriptum quod à se per obreptionem contra Canones Ecclesiarúmque privilegia elicitum fuerat, esse nullum, vímque regulis illatam in Domini injuriam tendere. Ingenuus Ebredunensis, Alpium maritimarum provinciæ Metropolitanus, conqueritur de jure provinciæ suæ imminuto ab Auxanio Episcopo, qui ab Hilaro Pontifice rescriptum aliquod impetraverat canonibus contrarium. Querelæ istius cognitionem Hilarus Episcopis quibusdam Gallicanis delegavit, his verbis: *Ita vestræ caritati cognitionem adnexæ querimoniæ delegamus, ut nihil adversùm venerandos canones, nihil contra sanctæ memoriæ decessoris mei judicium valeat, quidquid obreptum nobis esse constiterit. Nolumus namque Ecclesiarum privilegia, quæ semper sunt servanda, confundi; quia per hoc non minùs in sanctarum traditionum delinquitur sanctiones, quàm in injuriam ipsius Domini proslitur.* Idem Hilarus in Concilio Romano habito anno CDLXVII. vestigia Leonis premens, in se, qui potissimus est sacerdos, reatum omnem transfert, si constitutiones canonum vel apostolicæ sedis infringi patiatur: *Nulli fas sit, sine status sui periculo, vel divinas constitutiones, vel apostolicæ sedis decreta temerare; quia nos, qui potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis Dei desides fuerimus inventi; quia meminimus qualiter comminetur Dominus negligentiæ sacerdotum. Siquidem reatu majore delinquit qui potiori honore perfruitur, & graviora facit vitia peccatorum sublimitas dignitatum.* Hilarus ep. 4. ann. 465.

II. Multus est in commendanda canonum custodia Gelasius, docétque pium & devotum esse Romanæ sedis propositum ut

Gelas. ad Episc. Lucan. cap. xi.

paternas regulas retineat, in epistola ad Episcopos Lucaniæ: *Cùm*, inquit, *nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temerè nihil licere, & cum sedes apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ paternis sunt canonibus præfixa, pio devotóque studeat tenere proposito, satis indignum est quemquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare quam B. Petri sedem & sequi videat & docere; satisque conveniens sit ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus totius Ecclesiæ posuit principatum.* Hic non dissimulanda videtur antiqua lectio hujus loci, quæ extat apud Hincmarum in opusculo & in epistola Caroli ad Hadrianum, ubi ἀντὶ τοῦ *superior his omnibus* legitur, *super his omnibus*, id est, super his capitibus. Idem Gelasius in epistola ad Episcopos Dardaniæ: *Confidimus quòd nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ ceteris oportere quàm primam, quæ unamquamque synodum & sua auctoritate confirmat, & continuata moderatione custodit.* Primæ sedi præcipuam canonum executionem vindicat, sed eorum canonum qui jam recepti sunt, & quos universalis Ecclesiæ probavit assensus. Non omittendus est locus ejusdem Gelasij: qui de privilegiis universalis Ecclesiæ cùm loquitur, ad Ecclesiæ Gallicanæ privilegia, quæ illis accedunt, trahi non ineleganter potest: *Sedes apostolica*, inquit, *quæ privilegiis universalis Ecclesiæ contraria probantur, nulla ratione sustinet.*

Hincmarus in Opusc. c. 10. & in ep. Caroli ad Hadr.

Gelasius initio Tomi de Anathemate.

III. Non solùm autem de canonibus custodiendis solliciti fuerunt Pontifices Romani, sed etiam de constitutis decessorum suorum; etsi ex vulgata juris regula par in parem non habeat imperium, & successori par auctoritas competat cum decessore. Vnde colligere licet nihil referre ad canonum custodiam an Summus Pontifex sit superior Concilio. Elegans est Symmachi locus in epistola ad Æonium Arelatensem Episcopum; qui docet decreta decessorum non esse violanda, quòd unum sit Pontificum sacerdotium, quòd ex sui natura decreta perpetua sint, quòd religio illis infractis violetur, & in Pontificum contemptum redundet. *Dum ad Trinitatis instar, cui una est atque individua potestas, unum sit per diversos antistites sacerdotium, quomodo priorum statuta à sequentibus convenit violari? Huc accedit, quòd si hæc eveniat sententiarum varietas, ad ipsam sacrosanctam credimus religionem pertinere; cujus omnis potestas infringitur, nisi universa quæ à Domini Sacerdotibus semel statuuntur, perpetua sint. Quod aliàs contingere poterit, si successor decessoris actibus non tribuerit firmitatem, & roborando quæ gesta sunt, faciat rata quæ gesserit. Quanta enim vicariis B. Petri judicabitur reverentia, si quæ in sacerdotio præcipiunt, eisdem transeuntibus dissolvantur?* Sed prætermittenda non est Hincmari adnotatio; qui locum istum cùm produxisset in epistola Caroli Calvi ad Hadrianum II. de justis Decretis, & quæ à Vicariis B. Petri ex ejus Apostoli æquitate proferuntur, intelligendum esse Symmachum observavit his verbis: *Vniversa, inquit* (scilicet Symmachus), *perpetua sint quæ à Domini Sacerdotibus statuuntur: qui, ut Moyses, ea quæ statuunt, ab oraculo divino suscipiunt; non quæ ab his statuuntur, de quibus per Prophetam dicitur, Væ his qui condunt leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt. Ea nihilominus quæ à Vicariis B. Petri constituuntur, maneant inconvulsa. Quia, ut Leo dicit, nec nimia est severitas, vel remissio, ubi nihil constituitur, nisi quod ex B. Petri æquitate profertur. Hæc enim scimus esse canonicè, scimus esse apostolica auctoritate roborata, & apostolicæ sedis decreta.*

Carolus Calvus in ep. ad Hadrian. II.

IV. Gregorius Magnus idem cum Symmacho profitetur: *Iustitiæ*, inquit, *ac rationis ordo suadet ut qui sua à successoribus desiderant mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem & statuta custodiant.* Eodem sensu ad Natalem Salonitanum: *Quòd dicitis nostris temporibus debere servari quæ à meis quoque prædecessoribus tradita atque custodita sunt; absit hoc à me, ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam; quia mihi injuriam facio, si fratrum jura perturbo.*

Greg. l. 5. ep. 18. apud Grat. 13. 2. Iustitiæ.

Non descivit à sententia decessorum Leo IV. cujus hæc verba referuntur apud Gratianum: *Ideo permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod patres nostri, sive in sanctis canonibus, sive in mundanis affixere legibus, excedere minimè debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si quod ipsi divino instituerunt consulto, intactum non conservamus.*

Apud Grat. 19. 3. c. Quid vos.

Necessitas illa servandorum canonum, solennibus Romanorum Pontificum professionibus sanciebatur, quas tempore inaugurationis suæ edebant. Earum exempla pleraque extant in Annalibus Ecclesiasticis, quarum fragmentum Ivo retulit in Decreto. Iis profitentur Pontifices, *omnia Decreta canonica prædecessorum suorum Pontificum, quæ vel synodaliter statuerunt, & quæ probata sunt, confirmare, & indiminuta conservare, & sicut ab eis statuta sunt, in sui vigoris stabilitate custodire.* Extat etiam apud Gratianum formula

Videndus Baronius T. x. Annalium an. 845. Ivo Decreti p. 4. & ep. 60. & 71. Summus Pontifex, antequam consecrationi [illegible] ratiam confirmat, confessionem Romanæ Ecclesiæ & decreta prædecessorum suorum synodaliter servare promittit.

formula illius professionis, qua Pontifex pollicetur octo Concilia usque ad unum apicem se servaturum, *& quæ statuerunt, & prædicaverunt, omnibus modis sequi.* Quod & fidei definitiones & canonum statuta complectitur.

Possem per singula secula prolixis testimoniorum recitationibus decurrere, quæ Canonum, Decretorum, & vetustarum consuetudinum custodiam Romanis Pontificibus summo studio commendant, nisi lectoris tædio parcere vellem. Multa congessit Gratianus in Decretum suum; quæ docere possint Gallicanam Ecclesiam, cùm ad veteres receptósque mores provocat, non obliteratis monumentis niti, sed iis quæ quotidie in scholis præleguntur.

Vide Grat. 20. & 25. caus.

V. Attamen egregium Concilij Florentini locum prætermittere non debeo, petitum è Decreto Vnionis Græcarum Ecclesiarum cum Romana; quo summa Pontificis auctoritas, & canonum observatio, simul vindicantur. Vnde patebit, injustam esse adversùs Ecclesiam Gallicanam expostulationem eorum qui principatum sedis apostolicæ lædi existimant, cùm novis rescriptis antiqua jura opponuntur. Sed ante omnia, rei gestæ ordo pandendus est. Cùm in unam sententiam Græci cum nostris de processione sancti Spiritus ex Patre & Filio tanquam ex unico principio convenissent, disceptatum est de Purgatorio, de Azymo, de formula consecrationis Eucharistiæ, & de primatu Papæ. Eugenius coram Imperatore Græco, & ejus Metropolitanis, primatus jura per Ioannem de Montenigro Provincialem Fratrum Prædicatorum explicari curavit. Tum collatione habita, Græci scripto sententiam suam ediderunt, confitentes *Papam esse Summum Pontificem, Vicarium Christi, omnium Christianorum pastorem & magistrum, cum jure administrandæ Ecclesiæ Dei, salvis privilegiis & juribus Patriarcharum Orientis.*

Concil. Florent. fol. 23.

Cùm describeretur Decretum unionis, Palæologus Imperator noluit illud solo Eugenij nomine concipi, addi postulans, id consensu suo & Patriarcharum factum. quod obtinuit statim. Diutiùs contendendum fuit de reliquis verbis Decreti; quæ privilegia Papæ tribuebant, *ut habeat illa juxta determinationem sacræ Scripturæ & dicta sanctorum.* Effusa nimis esse dicebat Princeps verba illa, quæ Papæ privilegia ad dicta sanctorum referebant. *An si quis sanctorum*, inquit, *in epistola honorat Papam, excipiet hoc pro privilegio?* Itaque significavit Eugenio, aut verba illa delenda, aut sibi de reditu cogitandum. Tractatu habito cum Cardinalibus, qui se non aliunde melius primatum asserere posse dicebant quàm ex *scriptis sanctorum*, Imperator respondit, non *secundùm dicta sanctorum*, sed *juxta tenorem canonum*, primatum esse explicandum. Altera die Cardinales, Archiepiscopi, & quamplurimi docti viri adeunt Imperatorem & Orientales Episcopos, quibus Iulianus Cardinalis persuadere conatus est ut admitterent clausulam illam controversam; præsertim cùm fidei symbolum & ipsi canones *à sanctis* editi fuerint; proinde æquum non esse ut propter *dicta sanctorum*, Dei opus, id est, Vnio Ecclesiarum impediatur. Imperator collocutus cum Episcoporum suorum consilio respondit *habenda esse à Papa sua privilegia juxta canones & dicta sanctorum, sacrámque Scripturam, & Acta synodorum.* Quæ scripto tradita sunt Cardinalibus, qui Eugenio omnia se relaturos sponderunt; & postridie Decretum Vnionis relectum est Græcis, eâ verborum formulâ quæ illis grata fuit, descriptúmque in charta Latinè, & ex adverso Græcè, hinc bulla plumbea Papæ appensa, inde chrysobullo Palæologi Imperatoris. Quare eadem sententia contineri debet in contextu Latino, quæ est in contextu Græco. *Item definimus,* inquit Concilium juxta Grærorum verborum significationem, *sanctam apostolicam sedem & Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiúsque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem ac Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, ac gubernandi universalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quem ad modum & in Gestis Oecumenicorum Conciliorum & in sacris Canonibus continetur.* Sententia hujus Decreti hæc est, summam & plenam administrandæ Ecclesiæ potestatem à Christo fuisse Pontifici traditam, ea lege, ut ea utatur juxta modum qui & in Actis Conciliorum Oecumenicorum & in Canonibus continetur. Itaque Græci obtinuerunt quod tantopere urgebant, scilicet privilegia Papæ secundùm Canonum præscriptum esse interpretanda. Eadem esse debet mens verborum Latinorum; quæ tamen à contextu Græco desciscunt, propter leve mendum quod incuria amanuensium irrepsit in his verbis, *Quem ad modum & in Gestis Conciliorum.* Nam Latina lectio præfert, *Quemadmodum etiam in Gestis.* Qui error primam Concilij hujus è Græco in Latinum versi editionem invasit. Ejus versionis auctor est Bartholomæus Abramus Cretensis,

Decretum unionis editum in Concilio Florentino: κυρίζομεν τὴν ἁγιωτάτην ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ῥωμαίων ἀρχιερέα τὸν διάδοχον τοῦ μακαρίου πέτρου τοῦ κορυφαίου ἀποστόλου τὸν ἀληθῆ τοῦ χριστοῦ τικάριον, καὶ ὅλης τῆς ἐκκλησίας τὴν κεφαλὴν καὶ πατέρα καὶ διδάσκαλον τῶν χριστιανῶν ὑπάρχειν, καὶ τὸν μὲν ἀρχιερέα τὸν ῥωμαίων ἐν τῷ μακαρίῳ πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ παρειληφέναι τὴν ἐξουσίαν ποιμαίνειν, καὶ ἄγειν, καὶ κυβερνᾶν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς οἰκουμενικοῖς συνόδοις καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται.

Vide secundùm Præfationem Matthæi §. 7.

Episcopus Arienſis, quam anno MDXXVI. publicavit: in qua multoties hallucinatus eſt, ut obſervat Arcudius. Suſpicari licet, de induſtria hunc locum ab eo minùs ſincerè redditum; quia contentiones quæ de Canonibus inter Græcos & Latinos emerſerunt, in Latina interpretatione Concilij omnino diſſimulat. Quod diſcrimen alienam à pactis conventis cum Orientalibus ſententiam Decreto affingit; cùm è Græco contextu conficiatur, Papæ privilegia eſſe explicanda & exercenda ſecundùm canones & ſecundùm Acta Conciliorum Oecumenicorum, id eſt, octo Conciliorum quæ ex Occidentali & Orientali Eccleſia conſtabant. At è contextus Latini depravata lectione eruitur, plenam eſſe Papæ poteſtatem, idque probari Actis Conciliorum, & Canonibus. Si quis ſibi perſuadere malit deluſos à Latinis Græcos ambigua ſcribendi ratione, per me licet; præcipuè cùm apud Antoninum eadem lectio Latina repræſentetur. Verba autem Græca in ſincero ſenſu accepta modum exercitio poteſtatis pontificiæ imponunt, ei ſimilem quem Eccleſia Gallicana tuetur. Imò verò Græci videntur formula noſtræ penè ſimili juribus Eccleſiæ ſuæ caviſſe. Etenim Decretum illud, quod liberam Papæ adminiſtrationem agnoſcit, his verbis concludunt, *ſalvis videlicet privilegiis omnibus & juribus Patriarcharum.* Quemadmodum ſolenne eſt in Gallia Summi Pontificis auctoritatem colere, *ſalvis juribus & Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ.*

P. Arcudius l. 1. c. 9. de Concord. Eccleſ. Occid. & Orient. in Sacrament. admin. ſtr. *Conciliorum illud in verſione Latina multis mendis ſcatet.*

σωζομένων πάντα τῶν τῆς προεδρίας δικαίων, καὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν, id eſt Patriarcharum.

CAPVT IX.

Synopſis.

I. Conſuetudinum receptarum uſus à Pontificibus probatus. Ius canonicum conſtat canonibus & moribus. Magna vis conſuetudinis in Eccleſiæ adminiſtratione. Diſciplina complectitur ritus ſacros & juriſdictionem. In utroque capite, par auctoritas conſuetudinis. Duplex conſuetudo, vel univerſalis Eccleſiæ, vel quarundam provinciarum.

II. In conſuetudine particulari hæc eſt regula, eos mores retineri poſſe qui fidei non officiunt. Gregorij Magni ea de re locus.

III. Hac regula utitur Theophylactus ad conſervandam communionem Eccleſiæ Occidentalis & Orientalis, quarum ritus varij. Et Leo IX. atque Fulbertus.

IV. Et ante ceteros, Irenæus; qui Victorem monuit, ne Eccleſias Aſiaticas recideret ab Eccleſiæ communione, ob diverſam conſuetudinem. Acquievit Victor Irenæo. Vnde refelluntur Novatorum argutiæ, ex hac nova animadverſione.

V. Quod de ritibus dicitur, trahi debet ad reliqua diſciplinæ capita. Gallicanas conſuetudines laudat Gregorius M. & Alexander III. tolerat, licèt Romanis contrarias.

VI. Expenditur regula Decretalium, conſuetudines eſſe nullas quæ violant libertatem eccleſiaſticam, & Principibus eccleſiaſtica negotia permittunt. Quod verum, ſi libertas omnino tolleretur, non autem ſi reſtringatur, è Covarruvia. Aliis placet conſuetudinem eſſe nullam; ſed ſi privilegium allegetur, præſumi conceſſum fuiſſe, ex poſſeſſione immemoriali.

VII. Hanc ſolutionem amplexi ſunt majores noſtri. Hinc manaverunt Privilegia *Eccleſiæ Gallicanæ, &* Crimina Privilegiata *apud Pragmaticos. Has conſuetudines Galliæ excuſant Bellarminus & Suares, ſub nomine Privilegij.*

VIII. Alio etiam modo reſponderi poteſt: In dubio an Principibus hæc poteſtas competat, ſedem apoſtolicam connivere. Quæ conniventia diſpenſationis vicem ſubit, ſi neceſſaria ſit. Queſtio excitata, an ex hac tolerantia naſcatur præſcriptio, non eſt neceſſaria. Theologi quidam negant. Iuriſconſulti aſſerunt ex hac tolerantia ſequi præſcriptionem.

IX. Canones & receptæ conſuetudines mutari non poſſunt ſine diſſidio. Obſervatione canonum concordia retinetur. Conſuetudines toleratæ à Pontificibus, ne diſſenſiones orirentur ex novitate.

I. NON ſolùm autem Canonum & Decretorum perpetuam executionem polliciti ſunt Summi Pontifices; ſed etiam benigno in ſubjectas Eccleſias animo uſi, conſuetudines antiquas in provinciis inviolatas ſervari voluerunt. Ius enim canonicum, perinde ac civile, ſcripto & non ſcripto conſtat. Vnde Iudices cognitores in Concilio Chalcedonenſi rectè petunt ab Anaſtaſio Epiſcopo Nicæno, qua ratione probare vellet Eccleſiam Baſilinopoleos ſubjectam eſſe Nicænæ, *an ſecundùm canones, an ex conſuetudine aliqua.* Et annis aliquot ſuperioribus Fauſtinus Legatus Romanæ Eccleſiæ dixerat in Concilio Africano, aliqua teneri canone, aliqua verò conſuetudine. Quare Photius in Nomocanone rectè adnotavit eccleſiaſticam conſuetudinem non ſcriptam perinde ac legem ſervari; quod probat è Synodo ſexta, & è Baſilij locis aliquot. Eandem conſuetudinis antiquæ auctoritatem probant Ivo & Gratianus in collectionibus ſuis, ex Auguſtino & Iſidoro, aliiſque teſtimoniis. Planè dubitari non poteſt quin magna debeat eſſe vis conſuetudinis in diſciplinæ eccleſiaſticæ adminiſtratione, cùm ex ea provinciarum privilegia metienda eſſe ſynodus Nicæna velut edicto perpetuo definiverit, *Antiqui mores obtineant*, inquit, idémque poſtea ſynodus Epheſina generalibus verbis conſtituerit, ut omnibus provinciis jura intemerata ſerventur, quæ illis ex antiqua conſuetudine competunt.

Cùm autem diſciplina eccleſiaſtica duo ſumma capita complectatur, ritus ſcilicet, & juriſdictionem, conſuetudinis in utram-

Act. 11. Conc. Chalc. τῶν ἐχόντων τὸ ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα.

In Præfat. Conc. Afric. Quæ aliqua teneri canone, aliqua conſuetudine firmata ſint.

Photius in Nomoc. Tit. 1. c. 1. ἐθῶν ἐκκλησιαστικῶν ἃ οὐκ ἐγγράφως ἐστὶ δὲ νόμος.

Ivo 4. P. Decret. Grat. d. 1. 8. 11. & alibi.

Synod. Nicæn. 1. c. 6. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω.

Synod. Ephes. 1. c. 8. Ἐφυλάχθησαν ἀπὸ παλαιοτέρων χρόνων ἔθος καὶ συνήθεια κρατήσασα καὶ παράδοσις ἐκράτησε καὶ ἐφυλάχθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ.

que partem par omnino est auctoritas; etsi religiosiùs tractanda sint quæ ritus sacros respiciunt, cùm pietatem atque externum divini numinis cultum contingant. Sed, ut eleganter monuit D. Augustinus, de consuetudine dupliciter disputare possumus; vel ut est universalis Ecclesiæ traditio, vel ut est propria & particularis quarundam Ecclesiarum institutio. Vniversalis illa traditio, quæ per universam servabatur Ecclesiam, nec à Conciliis decreta erat, quin ab Apostolis profecta esset non dubitabat Augustinus. Sed traditionem illam missam facimus, quæ ad propositum nostrum non pertinet.

Cap. c. 8. d. 11. Aug. ep. 117.

Apud Grat. d. 11. c. 11.

II. De particularibus provinciarum moribus est agendum: in quibus hæc regula tenenda est, ut si fidei non officiant, usurpari possint prout à majoribus sunt traditi; nec aliorum consuetudo aliorum contrario more subverti debeat, ut docet Gratianus ex Augustino, Hieronymo, & aliis.

Augustinus ad Casulanum: Ita volui relatu, in quibus nihil erati scripturæ divinæ, mos populi Dei vel instituta majorum pro lege tenenda sunt: de quibus si disputari volueritis, & ex aliorum consuetudine aliter improbari, eatenus inveniatis infinita. Gregor. l. 2. ep. 75. apud Grat. d. 11. c. 8.

Quare Gregorius Magnus, divini & humani juris callentissimus Pontifex, inveteratas consuetudines, quas in administranda Ecclesia sequebantur, Africanis integras reliquit. Concilium Numidiæ à Pelagio Gregorij decessore petierat ut vetusti mores, qui per Numidiam ab ipsius B. Petri temporibus invaluerant, inviolati servarentur. Gregorius post obitum Pelagij rescripsit se omnia antiqua *capitula* illis permittere quæ fidei contraria non essent. Prudens sanè responsum, quo pax Ecclesiarum continetur, & contentionibus quæ de disciplina sæpissime emergunt, via penitùs occluditur. *Petiistis*, inquit, *per Hilarium Chartularium nostrum à beatæ memoriæ prædecessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quas à B. Petri Apostolorum principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestræ, consuetudinem, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de Primatibus constituendis, sive de ceteris capitulis.* Eodem sensu rescripsit ad Dominicum Carthaginensem Episcopum: *De ecclesiasticis privilegiis quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus.*

Pithœus l. 7. c. 18. §. 6. & Balsam. & Nota ad Agobardum pag. 44. 140.

Idem l. 2. ep. 39. apud Grat. 25. q. 1. c. De ecclesiastica.

III. Quidquid ab Africanis usurpabatur, dummodo fidei regulam non violaret, Gregorius disertè confirmat. Eadem regula usus est Theophylactus Bulgariæ Archiepiscopus in epistola ad Nicolaum Diaconum & Castrinsium, qui ab eo petierant an Græcis liberum esset Ecclesiæ Occidentalis communionem amplecti, ob discrimen quod in jejuniis, in sacerdotum cœlibatu, in azymis, & plerisque aliis mysticæ disciplinæ articulis intercedebat. Respondet graviter his verbis inter cetera: *Non omnis consuetudo ad dissociandas Ecclesias valet, sed quæ dogmatis differentiam inducit.* ubi alludit ad contentionem de processione S. Spiritus. Eadem fuit sententia Leonis Papæ IX. qui circa annum millesimum quinquagesimum Michaëlem Constantinopolitanum Episcopum & Leonem Acridanum acriter objurgat quòd Romanam Ecclesiam ob ritus suos & azymum panem in sacrificiis adhibitum damnarent, & unumquemque cogerent ad Græca instituta amplectenda; quamvis alio jure uterentur Romani, qui liberam in urbe Græcorum rituum observationem relinquebant, ne qua dissidij occasio inter Ecclesias oriretur. Hæc sunt verba Leonis: *Vt enim fertur, omnes Latinorum Basilicas penè clausistis, monachis monasteria & Abbatibus tulistis, donec vestris viverent institutis. Ecce in hac parte Romana Ecclesia quanto diseretior, moderatior, & clementior vobis est. Siquidem cùm intra & extra Romam plurima Græcorum reperiantur monasteria, sive Ecclesiæ, nullum eorum adhuc perturbatur vel prohibetur à paterna traditione, sive sua consuetudine; quin potiùs suadetur & admonetur eam observare. Nec enim animositatem impiæ hæreseos habet, quæ semper divisione gaudet, dicens per patricidam meretricem: Nec mihi nec tibi sit, sed incidatur. Sed pietate veræ matris sic Salomonem deprecatur: Obsecro, Domine, date huic infantem vivum, & nolite interficere eum. Scit namque quia nihil obsunt saluti credentium diversæ pro loco & tempore consuetudines; quando una fides per dilectionem operatur bona quæ potest, uni Deo commendans omnes.* Aliquot annis ante Leonem Fulbertus Carnotensis de variis observationibus Ecclesiarum Orientis & Occidentis, eadem regula usus, judicium tulit: *Sed nec parva nec rara sunt, quæ ab aliis necessariò servanda, aliis non adeo curanda affirmantur. Nec tamen nos offendit observantiæ diversitas, ubi fidei non scinditur unitas. Porrò in multis Græcia ab Hispania, ab illis Romana & Gallicana discrepat Ecclesia. Sed neque in hoc scandalizamur, si audimus diversam observationem, sed non diversam fidem in Christi semper Ecclesiis extitisse. Stet enim Regina Ecclesia à dextris Regis sui, in vestitu deaurato, circumdata varietate.*

Theophyl. relatus à Demetrio Chomateno l. 5. Iuris Græco Rom. ed. Leun. Ἐπειδὴ ἔθη ἐκκλησίας ἰσχύει, ἀλλ' οὐ φθορὰ διαφορᾶς ἄχρι δόγματος, Leo IX. ep. ad Michaël. c. 5. *Detimini apostolicam & Latinam Ecclesiam nova presumptione atque incredibili audacia nec auditam nec consuetam palam damnasse, pro eo maximè quòd de azymis audeat commemorationem Dominicæ Passionis celebrare.* Idem c. 29. Adde Petrum Abbatem Cluniacensem l. 1. ep. 2. *Sunt innumerabiles & diversissimæ diversarum Ecclesiarum ad unam catholicam pertinentium consuetudines: ut penè tanta sit varietas usuum, quanta multiplicitas Ecclesiarum. Sed non damnat aliquem diversa institutio, quæ & veræ fidei inservit, & caritatis compagineum non dissolvit. Vbi verò aut fides laditur, aut caritatis unitas perclitatur; si occultè fit, damnabile est; si publicè, damnabile simul & hæreticum.*

Fulbertus ep. 2. ad Rinardum.

IV. Sanè varias jam olim invaluisse consuetudines in Quadragesimæ ceterisque statorum dierum jejuniis adnotavit Irenæus, eámque observationum discrepantiam nullum in Ecclesiam dissi-

Iren. apud Euseb. l. 5. c. 26. Græc. ed. Αὖθις Ἑλλησὶν, φησὶν, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπολαμβάνουσι τὸ νηστεύειν τὸν κύριον.

ἀλλ' ὅμως, ἡ διαφορία τῆς εὐσεβείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνέσωζεν.

dium intulisse, sed æquo animo pacem inter Sacerdotes retentam. Quo argumento, & aliquot Pontificum Romanorum exemplis adductis, persuasit Victori Papæ anno CXCVIII. ut pacem Polycrati ceterísque Asiaticis Episcopis restitueret; quos Ecclesiæ communione privarat, quòd à reliquis orbis Christiani Episcopis dissentientes, decimaquarta Luna, non autem die dominica, Pascha celebrarent. Censuit enim Irenæus, æquum non esse ut Victor tot Ecclesias à communi unitate recideret, ob morem antiquum cujus se retinentes præstabant. Exoratus Victor, ut præcipuæ auctoritatis quæ in Romana sede viget specimen edidit, excommunicatione in Asianos lata universalis Ecclesiæ traditionem comprobatam à quamplurimis synodis nutu ejus indictis constantissimè vindicando, ita quoque humanitatis remissionísque in toleranda consuetudine particulari singulare exemplum præbuit. In gratiam enim statim rediviſse Polycratem & Asiaticos cum Victore, retento Ecclesiarum suarum usu, testatur Sozomenus: *Decreto communi singuli, ut consueverant, festum agentes, à mutua communione non recesserunt. Frivolum enim & meritò judicarunt consuetudinis gratia à se mutuò separari eos qui in præcipuis religionis capitibus consentirent.* Dissimulandum tamen non est, errorem irrepsisse in textum Sozomeni in Polycratis nomine, cùm lectio integra remanserit in nomine Victoris: *Sapientissimè autem arbitror*, inquit, *solvisse subortam olim de eo controversiam Victorem tunc temporis Romæ Episcopum, & Polycarpum Smyrnensem.* Legendum est, *Polycratem.* qui error proclivis est. Ex sola rei gestæ narratione non solùm probatur assertio nostra de retinenda communione cum diversis ritibus, sed etiam Novatorum calumniæ refelluntur, qui Victoris excommunicationem à ceteris Ecclesiis spretam, & Ecclesiarum Asiaticarum consortium ab omnibus retentum prædicant; adeo ut quæ adversùs illos directa erat machina, in nostros contorqueant; nec vano quidem ictu, nisi exceptione à nobis proposita repellantur. Probent enim (quod facillimum est) non rejectos Asiaticos à communione Orientalium post Victoris censuram; hoc de dignitate sedis apostolicæ nihil demit, cùm ad Irenæi suggestionem pacem redditam à Victore docuerimus. Ex Eusebio enim & Socrate constat de excommunicatione à Victore inflicta, & de Irenæi epistola. Ex Sozomeno autem, de communione Victoris & Polycratis non interrupta. Quod aliter contingere non potuit, nisi suspenso à Victore excommunicationis effectu, post monita Irenæi. Ceterùm Sozomenus & Socrates varios Ecclesiarum ritus observant qui earum concordiæ non officiebant. *Qui in eadem fide consentiunt*, inquit Socrates, *iidem in ritibus & ceremoniis inter ipsos discrepant.*

1. Euseb. Χειτῷ μὲν γὰρ ἔδοξε πάντας ἀποτεμεῖν.
2. ὡς μὴ δικαίως τοὺς τηλικούτους ἐκκλησίας ὅλας ἀποκόψαι τοῦ κοινοῦ σώματος ἕνεκα τοῦ μὴ κατὰ τὸ παράδοσιν ἔθος τοῖς πολλοῖς ἐκτετηρῆσθαι.

Socrates lib. 5. c. 22. Οὗτοι τοίνυν κατὰ τὰ ἔθη τὰ πάτρια ἑορτάζουσι τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστήν.

V. Ex antiquissima & recentiore Ecclesiæ praxi demonstratum est varios ritus in sacrorum administratione externíque cultus disciplina non interrupisse mutuum Episcoporum consortium, toleratásque à Romanis Pontificibus in aliis provinciis consuetudines quæ fidem non violarent. Vnde colligere licet, eadem benignitate usuros quoque Summos Pontifices in altero disciplinæ capite, quod personas vel res ecclesiasticas, non autem ritus ipsos respicit. Hac indulgentia Africanis consuluit Gregorius, quibus veteres consuetudines intactas præstitit, quæ fidei non adversarentur. Idem ejus consilium fuit de Gallicanæ Ecclesiæ consuetudinibus, ut patet ex epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum: *Mihi placet*, inquit, *ut sive in Romana, sive in Gallicana, sive in qualibet Ecclesia inveniſti quod plus omnipotenti Deo placere possit, sollicitè eligas.* Alexander III. decessorum vestigiis hærens, in re gravissima, id est, in matrimonij nullitate, Ecclesiæ Gallicanæ consuetudinem, licèt Romanæ contrariam, tolerandam esse rescripsit: *Licèt Ecclesia Romana, propter maleficia, legitimè conjunctos dividere non consueverit; si tamen consuetudo generalis Ecclesiæ Gallicanæ habet ut hujusmodi matrimonium dissolvatur, nos patienter tolerabimus.*

Gregor. in ep. ad Augustin. Anglor. Episc.

Alexander III. in Appendice Concil. Later. c. 1. de filiis.

VI. Quæ disputata sunt docent remissionis usum à majoribus nostris adhibitum in tolerandis consuetudinibus quæ fidei non officerent. Sed novo jure Decretalium addita est altera exceptio, nempe ut inutiles habeantur omnes consuetudines quæ aliquo pacto libertatem & immunitatem ecclesiasticam violant, id est, quæ Principibus laïcis potestatem quandam in res aut personas ecclesiasticas indulgent. Quia cùm rerum spiritualium tractandarum sint incapaces, ratione destituta censetur consuetudo quæ rerum conditionem evertit; ideóque nullo tempore, etiam immemoriali, vires obtinere potest, ut docent plerique Iuris Canonici interpretes.

C. Clerici. De judiciis. c. Cùm venerabilem. De clerici. & monachor. c. Cùm inter. De constitut. c. Novarit. De sent. excommunic. c. Sacrosancta Missarum. De elect. c. Cùm quæ. De præbend.

Hac difficultate se quidam expediunt, adhibita distinctione; ita ut immunitas omnino & in universum abrogari non possit, vel adeo restringi, ut maxima ordini ecclesiastico fiat injuria, sed in quibusdam articulis ei derogari possit, consuetudine quadam mixta quæ ex Clericorum &

Sozom. l. 7. c. 19. πλὴν κρεῖττον ἡγοῦμαι ἐκ κρίσεως ἀναθεσθαι τὴν ἑορτὴν ἄγοντας τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πολλοῖς ἀντιπίπτειν, καὶ ἐμφανίζειν ἑαυτοὺς ἧττον μὲν εὐλαβοῦς, ἴδιον δὲ τεχνίτου, ἀλλὰ τὸν χαρίεντα τῆς θρησκείας συμφωνοῦντας.

Ex veteris Victoris nomine apud Sozomenum restituto asseritur lectio de Polycratis nomine.

laïcorum consensu proficiscatur, ut rectè observat Covarruvias. Ob quam rationem se forensem Gallorum usum non damnare profitetur de conveniendis Clericis coram judice seculari in actionibus realibus. Alij verò hunc nodum ita solvunt. Fatentur ex possessione immemoriali, nec præscriptionis, nec consuetudinis titulo, rerum spiritualium administrationem laïcis acquiri posse; attamen ex consuetudine præscripta, per possessionem illam immemorialem instrui probationem privilegij à Summo Pontifice concessi. Itaque aiunt in hac specie sufficere ut allegetur titulus, id est, privilegium à superiore indultum. Ejus enim probatio sola possessione centenaria vel immemoriali conficietur, etiamsi nullæ exhibeantur privilegij tabulæ. Morosiores requirunt, ad summum, probationem famæ, quæ doceat privilegium illud concessum fuisse: quamvis hæc conditio à multis necessaria non esse dicatur. In eum autem finem requiritur privilegij allegatio, ut constet, vel saltem censeatur, laïco idoneitatem seu capacitatem rei ecclesiasticæ tractandæ, indultam fuisse à Summo Pontifice.

Covarruvias Practic. quæstion. c. 7. §. 1.

Pergrin. de jure fisci. l. 1. tit. 2. §. 41. Mastardus de probat. T. 3. Conc. 1572. Mynoch. lib. 1. Præs. 331. §. 40. 47. 48. Carolus Molin. in Cons. Paris. §. 7. n. 11. Petrus Barbos. ad l. omnes. C. de præscr. 30. vel 40. an. qui leguntur in genere de præscriptione, quando obstet incapacitas præscribentis.

VII. Hunc loquendi modum secuti sunt Gallicani auctores Aufrerius & Benedictus, aliíque pragmatici; qui ex privilegio sedis apostolicæ Principibus nostris in plerisque ecclesiasticis negotiis jurisdictionem vindicant, & privilegij probationem è vetustissima possessione petunt, in iis capitibus, in quibus desunt privilegiorum tabulæ. Vnde Franciscus I. Constitutionibus editis profitetur se privilegiis à Summis Pontificibus indultis auctoritatem in quibusdam rebus consecutum esse. Hac privilegij allegatione, cui adjecta erat vetustissima possessio, jura sua à Decretalibus infracta conservabat, juxta pragmaticorum Doctorum receptam sententiam. Quare nulla est suggillandi majores nostros relicta occasio, quòd crimina quædam *Privilegiata* dixerint, (qui mos loquendi retinetur etiam hodie apud omnia tribunalia) quòdque Libertates Gallicanas, *Privilegia* vocaverint. Id enim profectum è doctrina interpretum Iuris, qui præscriptionem & consuetudinem inveteratam rejiciebant in hac specie, nisi accederet privilegij allegatio, quo vitium personæ laïcæ non idoneæ ad spiritualia possidenda purgaretur. unde privilegij vocem rectè Principes nostri usurparunt. Neque enim si quod jus aliunde iis competebat, ut se his negotiis interponerent, novo privilegio confusum vel abolitum erat; ut suprà monuimus ex Hincmaro, cap. 1. hujus libri §. ultimo. Licet enim jura cumulare, ut docent interpretes, & privilegium adhibere ad munienda illa quæ jure communi competunt. Hoc autem loquendi modo id consecuti sunt, ut etiam Romanæ Curiæ lumen, Illustrissimum Cardinalem Bellarminum, ad juris nostri confirmationem hujus tituli specie traxerint, & Franciscum Suarem, licèt alioqui Principum caussæ sæpe minùs æquum. Recitabo ejus verba: *Non audeo damnare usum talium privilegiorum; sed hoc apostolicæ sedi remitto. Nam etiam Cardinalis Bellarminus cap. 35. contra Barclaium, cùm ille diceret esse in Gallia delicta quædam gravia quæ Privilegiata dicuntur, ipse respondet, ideo dici privilegiata, quia privilegio sedis apostolicæ indultum est Regibus Francorum ut ea delicta cognoscere possint. Quibus verbis videtur illam excusationem non improbare, sicut eam non improbant Iulius Clarus & Aufrerius, quos allegat.*

Ioannes Faber. Autor. in tract. de Pot. Eccl. super Reded. Fallentia 1. & 12. Regulæ primæ. Benedict. in verbo & uxorem. Decis. 2. n. 145. & 144. 461. & seq. Chassan in consuet. Burg. T. des Justices. Carolus de Grassis lib. 2. Regal. Franc. cap. 17.

L. 4. ff. ad legem Falc. Abbas in c. *Post electionem.* De concess. præb. Felinus in c. *In nostra.* num. 2. de refer. L. forma §. fin. ff. de censibus.

Suarez l. 4. Defens. Fidei c. 34. n. 29.

VIII. Ceterùm etsi formulæ Pragmaticorum satisfecerimus, Privilegiorum mentione injecta; sincerior mihi videtur hæc respondendi ratio, si mero jure regio in certis articulis, in aliis verò jure Patrocinij & Tuitionis, Principes ad se quamplurima olim traxisse dicamus, quæ à Summis Pontificibus perstricta non sunt; ab illis deinde aliquanto tempore cessasse, cùm novis Decretis sunt vetita; quorum cognitionem iterum resumpserint, ad procurandam regnorum suorum ipsiúsque Ecclesiæ Gallicanæ salutem; hanc verò possessionem sine ulla interpellatione Summi Pontificis retinuerint ab aliquot seculis, hodiéque retineant. Quæ conniventia sedis apostolicæ id maximè præstat, ut bona fide Principes in eo negotio tractando versentur, quod ad se pertinere non improbabili ratione putant; ita ut patientia illa, si necesse sit, vicem privilegij & dispensationis subeat, etiamsi in singulis speciebus privilegium exhiberi non possit; quod tamen in gravioribus & majoris momenti capitibus, Regibus nostris non deest. Qua de re specialiter dicemus sequentibus libris; ubi per capita ostendemus quæ hîc per aversionem & generaliter adnotamus. Huic autem cognitioni Principum faciles se præbent Summi Pontifices, vel ob maximam quæ inde consequitur in Ecclesia Gallicana utilitatem, vel ut vitetur offensio Principum, qui ægrè paterentur se ab ea auctoritate dejici quam hereditario jure à majoribus suis ad se transmissam retinent, & inter præcipua regiæ Coronæ jura recensent.

Excitatur à quibusdam gravis quæstio, an ex tolerantia Papæ sequatur legitima præscriptio, qua Principes jura sibi tempore

quæsita tueri possint. Eam præscriptionem Concordiæ Sacerdotij & Imperij necessariam esse non existimo : cui sufficiet ut conniventia illa, & benignitas apostolicæ sedis erga Gallicanam Ecclesiam, per singulos quosque Pontifices paci publicæ consulentes, prudentiæ consuetæ officiis continuetur. Attamen non est dissimulandum quid hac in parte à viris doctis sit disputatum. Suarez de legib. l. 7. c. 13. n. 11. Theologi enim quamplurimi existimant, è sola Papæ tolerantia nec Papæ consensum colligi, nec jurisdictioni ecclesiasticæ præjudicium aliquod inferri : *cùm multa per patientiam tolerentur, quæ si deducta fuerint in judicium, non deberent tolerari* ; ut inquit Innocentius III. C. *Cùm jamdudum.* De præb. Quorum verborum sententiam eos assecutos non fuisse viri eruditi contendunt. Salgado de supplicatione ad sanct. 1. P. c. 21. n. 207. & seqq. Etenim certum est è domini patientia legitimam præscribendi caussam præstari, ita ut emenso præscriptionis spatio jus integrum acquiratur : quamvis interim patientia domino non officiat, quin rem suam persequi possit. Quod in caussâ Romanæ Ecclesiæ locum habere docet caput secundum de præscriptionibus ; cujus sententiam ita concipit Ioannes Andreas : *Taciturnitas Prælati non nocet Ecclesiæ, donec sit præscriptum.* Itaque, ut colligunt illi, è patientia & tolerantia Papæ oritur legitimus titulus, qui perficitur præscriptione. Hoc etiam alio capite Alexandri III. probatur, C. *Nisi essent.* De præb. c. *Ecclesiæ.* 5. fin. De sent. & re judic. qui decretam à judicibus delegatis pensionem uni è collitigantibus, quæ summo jure constare non poterat, confirmat, illam tolerando : *Nos eam hoc adhibito moderamine toleramus*, inquit ille. Quæ dicta sunt in genere de tolerantia Papæ, maximè locum habent, cùm ad vitandum scandalum & contentiones cum Principibus, ecclesiasticis juribus connivere videtur. Quia valde interest Reipublicæ, scandala vitari ; *cùm nonnulla pro utilitate communi contra juris asperitatem, ex æquitatis mansuetudine tolerari noscantur*, ut verbis Decretalium utar. Vnde de Navarro post D. Thomam placuit, ad extinguendas lites, ex quibus scandala oriri solent, justam esse caussam dispensandi in prohibitis & vetitis. Navar. in Summa Latina, c. 22. addit. ad num. 85. D. Th. 2. 2. q. 63. art. 2. ad 2. Sed de hoc dispensationum genere secundùm mentem veterum, multa dicemus sequentibus capitibus.

IX. Constituto in Ecclesia Gallicana Canonum, Decretorum, & consuetudinum receptarum usu, nihil aliud expectandum erit à nostris quàm ut se difficiles & tetricos præstent, si qua, in re gravi, immutatio acciderit. Cùm enim plerisque populis innata sit vetustatis retinendæ cupido, hæc est Gallorum indoles, ut iisdem semper legibus uti velint, quemadmodum jam olim observavit Agathias. Agath. lib. 1. ed. Sylb. Quare cùm prudentes monuerint magnos in Republica fluctus excitari legum receptarum mutatione, dubitandum non est quin ad leges ecclesiasticas hæc regula trahi debeat. Etenim quæ in genere dicuntur de periculo quod ex legibus immutatis sequitur, Augustinus ad consuetudinem ecclesiasticam retulit : *Ipsa quippe mutatio consuetudinis*, inquit, *etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat.* Plato lib. 6. de leg. Demosth. in ora Timoc. Augustus apud Dionem lib. 52. Agath. l. 1. Augustin. ep. 118. c. 1. Quod potiori jure ad canones referri debet ; qui negligi non possunt sine magno dissidio, ut eleganter observat auctor constitutionum apostolicarum : *Hos canones vobis constituimus, Episcopi. Vos autem in iis perseverantes, salvi eritis, & pacem habebitis ; non obedientes verò, puniemini, & perpetuum bellum vobiscum geretis, pœnas inobedientiæ debitas persolventes.* Const. apost. lib. 8. c. 46. Vnde canone xxxiii. apostolico, quo Episcoporum inter se officia præscribuntur, rectè adjicitur, his observatis concordiam retineri ; ὅπως ὁμόνοια ἔῃ. Hanc regulam Leo I. eleganter expressit in epistola ad Maximum Antiochenum : *Vniversæ pacis tranquillitas non aliter poterit custodiri, nisi sua canonibus reverentia intemerata servetur.* Leo ep. 66. Vnde videtur hausisse Symmachus Papa quæ ad Episcopos Galliæ scripsit ; qui hujus sententiæ memores, viam quæ illis ad concordiam à Summo Pontifice præmonstrata est, quantum fieri potest, sedulò insistunt. *Sedis apostolicæ instituta prædicanda sollicitant*, inquit, *ut de concordia universalis Ecclesiæ, quæ toto orbe diffusa est, pervigili cura tractemus. Quæ tunc præcipuè adolescit, si ea quæ à patribus statuta sunt, ætas subsequens reverenter observet.* Symm. ep. ad Ep. Gallic.

Non incognita fuit hæc antiqua regula Decretalium conditoribus, qui concordiam novitate convelli professi sunt. *Plerunque discordiam pariunt novitates*, inquit Honorius III. Quare Celestinus III. antiquæ consuetudini deferre maluit quàm dissidiis caussam præbere, inducta novitate in provinciam : *In hac parte consultiùs duximus multitudini & observatæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem & scandalum populi statuendum quadam adhibita novitate.* C. *Cùm esset nova.* De consuet. C. *Quod dilectus.* De constitut. & de fin. Hac benignitate utuntur quotidie Summi Pontifices erga Ecclesiam Gallicanam : cujus varias consuetudines ideo non convellunt, quia cùm ejus administrationi eas commodas esse videant, etsi aliquando à Decretalium jure desciscentes, malunt dissimulare hoc vulnus, quàm novitate inducta, dissidiis & offensionibus occasionem præbere.

CAPVT X.

Synopsis.

I. An publicatio Bullæ in cœna Domini tolerantiam interrumpat, & privilegia revocet. In iis quæ jure regio agunt, non perstringuntur Reges; in ceteris, est tantùm comminatio & protestatio. Deinde Bulla illa non est recepta in Gallia. Reges Galliæ, ex privilegio, non comprehenduntur excommunicatione generali.

II. Antiqua consuetudo privilegij vim sortitur. Privilegium autem ob merita concessum, revocari non potest. Vnde consuetudines privilegiariæ regni Francorum non censentur revocatæ per Bullam, ex Navarro.

III. Eximia quædam jura sunt penes Reges nostros in rebus ecclesiasticis, quæ alij Reges non obtinent. Quia eos vincunt beneficiis in Romanam Ecclesiam. Beneficia Ecclesiæ Romanæ collata, non in latifundiis, sed in provinciis, & supremo imperio.

IV. Harum donationum origo discutitur. Exarchi in Italia, & sub iis Duces post irruptionem Longobardorum. Hi Ravennæ infesti, eâ captâ, & Eutychio Exarcho è finibus Italiæ pulso, Aistulphus Romam obsidet. Pippinus obsidionem solvit, & Exarchatum ab Aistulpho repetit.

V. Hunc dono dedit Ecclesiæ Romanæ, nec detulit frequentibus Græcorum Impp. petitionibus; ea præcipuè ratione, quòd aliter Romana Ecclesia tuta esse non posset, sub dominatu hæreticorum. Quid comprehenderetur illa donatione. Desiderio victo, Carolus M. munificentiam patris auxit, additis aliquot provinciis.

VI. Ludovicus Pius & Carolus Calvus suis beneficiis cumularunt avorum patrúmque dona.

I. NON dissimulanda hoc loco mihi videtur gravissima difficultas, quæ sæpissime à quamplurimis rerum nostrarum minùs æquis æstimatoribus moveri solet; ab hac tolerantia consuetudinum nostrarum recedere Pontifices, idque publicè quotannis testari solenni promulgatione Bullæ illius famosæ, quæ fit die cœnæ Domini, unde illi nomen. Anathemati enim addicuntur quicunque rerum ecclesiasticarum jurisdictionem ad se trahunt, etiam prætextu *gratiarum illis concessarum*. Sed viri gravissimi caussam nostram egerunt, ita ut longa oratione non sit opus. Id unum tantùm præfabor, antequam illorum verba referam, Reges nostros vel ex mero jure regio quamplurima ad suam suorúmque magistratuum cognitionem traxisse, vel ex longissima consuetudine, & Romanæ sedis tolerantia, id juris sibi quæsivisse. Primò casu, cùm jure suo utantur, à Bullæ ictibus tuti sunt. Secundo verò casu, etsi daremus formula illa generali comprehendi Reges nostros; cùm scripto damnati, facto ipso & continuato tolerantiæ effectu absoluti sint, rectè sequitur ad summum, minas tantùm excommunicationis injectas, & potiùs contestationem publicè adhibitam, ad repetenda quandoque jura sua, à quibus fortasse præscriptione cadere posset Ecclesia Romana, quàm ut Reges nostri anathemate feriantur. Prætermitto regulam illam generalem, (de qua disseruimus libro II. cap. XVI.) legibus ecclesiasticis provincias non obstringi, in quibus promulgatæ & usu receptæ non fuerint; ut accidit huic Bullæ, cui exceptio illa apud Gallos objici solet. Quamvis enim ea sola respondendi ratio sufficeret, alio tamen modo à minis illis sunt tuti Reges nostri; quibus Romani Pontifices indulserunt, ut nullis censuris teneantur à sede apostolica inflictis, quacunque verborum formula conceptæ sint, nisi disertis verbis cautum sit, Reges Francorum iis quoque comprehendi. Qua de re copiosè alibi.

II. Præter eas rationes, aliud quoque & egregium supereſt nobis remedium, quo omnem hujus Bullæ metum à capite regio, & eorum qui vice sacra judicant, arceamus. Nempe consuetudinis antiquissimæ usum vim privilegij sortiri superiùs probavimus, etsi nullæ proferri possent privilegiorum tabulæ. Porrò etsi disceptetur inter Iurisconsultos an privilegium semel à Principe indultum rescindi possit sine caussa; nullus tamen dubitat quin privilegia quæ propter merita conceduntur, in contractus naturam transeant, ideóque revocari nullo modo possint. Tot autem tantáque sunt in Romanam sedem Regum nostrorum merita, ut privilegia consuetudine firmata, per Bullam in cœna Domini Regibus nostris non adimi profiteantur Bellarminus & Suares, quos laudavi capite superiori. Quibus addo Navarrum, ut in ore trium hoc verbum stare possit: *Hæc declaratio*, inquit, *tollit privilegia data etiam Regibus. Per quod dubitari posset de Iudicibus Galliarum, qui judicant Clericos pro portu sive delatione armorum, & aliis casibus, quos vocant privilegiatos. Equidem arbitror difficile ab iis abstenturos; sive quòd præsupponant privilegia illa esse remuneratoria obsequiorum à se magnis impensis sanguinis & fortunarum præstitorum; sive quòd sint immemorialia, & super criminibus levibus concessa, sive alia. Quæ an audiri debeant, judicio sanctissimi D. N. relinquo.* Periclitari non potest Regum nostrorum caussa, quam Navarrus Summorum Pontificum judicio relinquit; cùm præjudicio suo Clemens V. ostenderit quid successores sui amplecti deberent, quando de Franciæ Regum negotiis agitur. Nempe proniores esse debent erga res

Peregrinus de jure fisci lib. 1. tit. 3.

Vide secundam præfationem Marcæ §. 8.

Navarrus c. 17. Enchiridij n. 70.

nostras, ob magna Gallorum in sedem apostolicam merita, quàm in ceteros Reges. Apud Clementem enim, *Meruit*, ut ille loquitur, *& Philippi Regis integritas, & progenitorum suorum præclara merita meruerunt, meruit etiam regnicolarum puritas ac devotionis sinceritas, ut tam Regem quàm regnum speciali favore prosequeretur.*

C *Meruit.* De privileg. in extrav.

III. Sanè dubitandum non est quin eximia quædam jura in rebus ecclesiasticis nostri Reges obtineant, quæ ceteris Principibus hodie non competunt. Quod nulli mirum videri debet qui privilegiorum multitudinem ex officiorum magnitudine metietur. Conturbaret profectò Ecclesia Romana, nec suppeterent illi facultates quibus cum Gallorum Regibus decideret, nisi liberalitatis & perfectæ donationis titulo immensam beneficiorum suorum molem in eam contulissent. Si ergo liberalitate Summi Pontifices rependere volunt quod ex mera donantium liberalitate consecuti sunt, non est cur ceteri Principes nobis invideant benigniorem erga Reges nostros Romanæ sedis remissionem. Certent nobiscum liberalitate; tunc integrum illis erit de privilegiis quoque nobiscum certare. Porrò tanta sunt támque illustria Regum nostrorum non solùm erga Pontifices, sed etiam erga sedem apostolicam beneficia, ut si taceam, prævaricari, si ea recensеam, importunus in narratione rei notissimæ esse videar; præsertim cùm in eo argumento accuratissimè versatus sit summa eruditione & pietate insignis vir Ioannes Morinus; qui magnitudinem secularis imperij quo potitur Ecclesia Romana à Regum Francorum munificentia profectam ostendit, fines provinciarum collatarum investigat, commentitiam Constantini Donationem evertit, temporum illorum historiam solertissimè discutit. Quare non dubitat Regum nostrorum in Romanam sedem beneficia cum beneficiis à Constantino Ecclesiæ collatis conferre. Constantinus enim ab infidelium tyrannide Ecclesiam Christianam liberavit: Reges Francorum ab Ecclesia Romana servitutem, qua ab Imperatoribus premebatur, armis suis depulerunt. Constantinus Christianos libertati restituit: Reges Francorum durum Græcorum & Longobardorum jugum perfregerunt, quo cervices Summorum Pontificum deprimebantur. Constantinus infamia damnatum quondam Christianum nomen, splendore adjecto commendatum reddidit, Romanámque Ecclesiam aliquot latifundiis & reditibus auxit: Reges Francorum primi, solíque, merum mixtúmque, imò & summum imperium in aliquot provincias eidem Ecclesiæ contulerunt, eíque tranquillitatem procurarunt, contra infestas Græcorum hæresi infectorum quotidianas minas, & adversùs impetum Longobardorum. Horum beneficiorum conscius Paulus Papa scripsit Pippino Regi ejúsque filiis: *Etsi omnes capitis nostri capelli linguæ effecti fuerint, non valebunt ob tanta vestra beneficia dignas referre gratiarum actiones.*

V. C. Ioannes Morinus Presbyter Oratorij Iesu in tractatu *De la Grandeur & Souveraineté temporelle donnée à l'Eglise Romaine par les Roys de France.*

Paulus I. epist. 11. Codice Carolin.

IV. Vt autem quod dicturi sumus hoc capite, faciliùs intelligatur, observandum est, evocatos à Narsete Longobardos, in Italiam à Gothis ereptam & Imperio restitutam irrupisse, Alboino duce; adeo felicibus auspiciis, ut regnum in Transpadanis regionibus, regiámque Ticini constituerent. Fama gentis concussus Imperator Iustinus II. Longinum Exarchi titulo ornatum mittit anno DLXIX. qui hostium impetum exciperet, & Italiæ statum ordinaret. Ille præsidia in præcipuis civitatibus constituit, sub Præfectorum imperio; qui relicta veteri Correctorum, Comitum, Præsidum, & si qua alia esset, appellatione, Duces militari nomine dicerentur, & ab Exarcho penderent qui Ravennæ sedem suam collocaverat. Hinc Roma, Neapolis, Beneventum, Spoletum, Duces suos acceperunt. Anno DCCXXV. Luitprandus Rex Longobardorum attritam superioribus bellis Exarchorum potentiam, & dissidiis intestinis laborantem, evertere studuit; Ravennam capit, & diripit. Fugatum Paulum Exarchum, Venetorum copiæ in urbem atque ditionem reposuerunt. Sed Aistulfus Rex benigniore fato usus anno DCCLII. Ravennam iterum obsessam ad deditionem compulit; Eutychium Exarchorum ultimum, à ceteris urbibus destitutum, in Græciam abire coëgit. Ravennâ captâ, Romam sibi obnoxiam putavit, eodem jure quo Exarchis paruerat. Stephano Papa conditionem tributi rejiciente, Vrbem invadit. Sed Pippini Regis Francorum auxiliis, bina expeditione in Italiam illatis, Aistulfus ad modestiam redigitur; restitutis non solùm Romanæ Ecclesiæ patrimoniis quæ nefariè invaserat, sed etiam Exarchatu Ravennæ, & adjunctis provinciis quas subegerat jure belli.

V. Has provincias Romanæ Ecclesiæ Pippinus donavit, etsi à Legato Imperatoris Constantinopolitani rogaretur impensissimè ut eas Imperio restitueret. Sed generosus Princeps pietatem suam lædi passus non est, neque à liberandæ Ecclesiæ Romanæ proposito dimoveri; quam Græci, hæresibus infames, æquè premebant, ac

Longobardorum

Longobardorum avaritia, & ambitio. Quare postquàm Legato denuntiassет se bellum adeo arduum non susceпisse nisi in B. Petri honorem, donationem scriptam Exarchatus Romam transmisit anno septingentesimo sexagesimo octavo. Contenderunt per aliquot annos à Pippino Constantinopolitani missis Legatis ut res donatas Imperio restitueret; sed immotus permansit, eam præcipuè ob caussam, quòd fide Christiana à Græcis violata, tuta sub illorum principatu esse non posset Ecclesia Romana, quemadmodum illi per epistolas suas identidem suggerebant Stephanus III. & Paulus Pontifices. Donatio verò Pippini ita pœnitenda non erat, quin tres provincias, Picenum, Flaminiam, & Æmiliam, & in iis viginti præcipuas civitates complecteretur, enumeratas ab Anastasio & à Stephano; in quibus Ravenna, Ancona, Bononia, & Ferraria eminebant. Desiderij Longobardorum Regis ultimi audaciâ iterum mota sunt arma in Adrianum Pontificem; Ferraria, Faventia, Comaclum occupatæ; jámque Desiderius Vrbi infestus minatur. Pontifex, in illa rerum calamitate, patriæ donationis evictionem à Carolo Magno Francorum Rege petit; atque ita Desiderij impietas, Gallorum arma in se provocavit: qui regni fortunam Ticini secum obsessam, deditione tandem in Carolum transtulit anno septingentesimo septuagesimo tertio. Novo regno auctus Carolus, non solùm primam Pippini beneficentiam confirmavit, sed immensis quoque largitionibus eam variis temporibus amplificavit; ut testantur Anastasius & Adriani epistolæ. Tusciam solidam cum insula Corsica, Capuanam provinciam sive Campaniam, Beneventanum & Spoletanum Ducatus, & provincias Venetiarum & Istriæ, antiquis donationibus adjunxit: quæ hodie in varias dynastias discerpta, à Romana Ecclesia per temporum injuriam ferè omnia abjudicata sunt. Tuscia à Ducibus Florentinis majori ex parte occupatur, Corsica à Ianuensibus; Venetiarum & Istriæ provincias Respublica Venetorum & Austriaca domus partitæ sunt. Neapolim, Campaniam, Aprutios, & Apuliam retinet quidem Hispanus, sed feudi jure. in quo Gallicanæ liberalitatis vestigia supersunt.

Anastasius in vita Stephani III. de Legato: Deprecans atque jurans spondens multa munera, ut Ravennatium urbem, vel cæteras ejusdem Exarchatus civitates & castra imperiali restituere dignetur. Idem de Pippino: Affirmans etiam, sub juramento quod per nullius hominis servorum fidei juramenta fieri consuevit, se promissurum B. Petro de rebus deliberare; asserens etiam, quòd nulla ratione obsequi vellet ut quod sub nomine Beato Petro offerret, auferret.

Existimabit fortè aliquis munificentiæ illius omne decus in Pippinum & Carolum ita redundasse, ut in hodiernos Reges nihil præter honestam recordationem derivari possit; ideóque ut obstrictam quidem Romanam sedem summis Caroli Magni beneficiis nullus diffiteri possit, ita propagatum in hanc usque ætatem obligationis hujus vinculum non sine pudendæ adulationis suspicione dici posse videatur. Sed cùm donationes modum, conditionem, & legem accipiant quas donator dicere voluerit tempore contractus; videndum est an id fuerit Pippini & Caroli consilium, ut in futurum quoque regno suo prospicerent. Sanè inveniemus, ut perpetuum erat beneficium, neque iis quæ usu consumuntur rebus mobilibus, aut quæ functionem accipiunt in suo genere, sed rebus soli, & immobili provinciarum possessione constabat, ita quoque Pippinum & Carolum æternam expectasse, in gratiam regni Francorum, naturalem ad ἀντίδωρα obligationem. Eam verò legem à Pippino dictam, ut res donatæ pignus quoddam essent æternum mutuæ inter Romanam sedem regnúmque Francorum benevolentiæ, docet Paulus Papa in epistola ad Pippinum. Laudata enim ejus Principis constantia, quòd Græcorum munera respuisset, & donorum suorum perennitatem Ecclesiæ Romanæ spopondisset, subjungit:

De nostra itaque puritate & dilectione, quam erga vos & cunctum à Deo protectum regnum Francorum habere dinoscimur, credimus jam vos plenè esse satisfactos. Pro quo, & ampliori certificatione, Deum cœli testem proferentes, in ea nos caritatis dilectione, quam cum sanctæ recordationis domno & germano nostro beatissimo Stephano Papa, & per eum cum omnibus Pontificibus, vos, vestræque suboles, & cuncta vestra proles, atque universum regnum Francorum, usque in finem seculi conservare spopondistis, & nos etiam atque nostros successores Pontifices confitemur esse permansuros, pro exaltatione sanctæ Dei Ecclesiæ, & fidei orthodoxæ defensione. Paulus Papa ep. 26. in Cod. Carolino.

Caroli quoque consilium luculentè explicat Anastasius, si rectè ejus verba capio, cùm donationis suæ instrumentum corpori B. Petri manibus suis imposuisse dicit, *pro firmissima cautela, & æterna nominis sui & regni Francorum memoria.* Anastas. in vita Hadr. I.

VI. Ludovicus Pius Imperator beneficia patris & avi Sardiniæ & Siciliæ donatione cumulavit: cui dono hanc legem addidit, ut electi Pontifices post consecrationem suam Legatos suos ad Reges Francorum mittant, qui inter eos amicitiam, caritatem, & pacem socient, ut ille loquitur. Reliquam Apuliæ partem & Calabriam à Sarracenis & Græcis Ludovici II. armis ereptam Carolus Calvus Romanæ Ecclesiæ concessit, ut testantur Annales Fuldenses, unà cum mero jure supremi dominij, sine consortio Imperatorum retinendo. *Ab illo autem die,* inquit Eutropius Longobardus, *honorificas consuetudines regiæ dignitatis nemo Regum, nemo Imperatorum adquisivit.* Leo Hoſt. c. 18. lib. 2. Chron. Casin. Gratianus d. 63. Annales Fuldenses anno 876. Eutropius Longobardus editus à Goldasto.

CAPVT XI.

Synopsis.

I. Qua ratione Roma ad Romanam Ecclesiam pervenerit, disputatur. Leo Isauricus Gregorium II. ob novum censum quem à Romanis exigi non sinebat, interficiendum curat. Quis ille census. Edictum deinde de imaginibus dejiciendis Romam missum. Omnes Itali conspirant pro salute Pontificis, & Duces sibi eligunt.

II. In Romani Ducis electione, quæ fuerint partes Pontificis. Illi licuit quod libuit. Sed jure ordinario hoc populo competebat. Magna tunc Pontificis reverentia per Occidentem. Ejus sedes Roma constituta, ut pacem Regibus procuret. S. Petrus ut terrenus Deus. Gregorius Italos compescuit à rebellione.

III. Conciliatio Græcorum historicorum cum Latinis. Qua ratione intelligendum videatur quod aiunt Græci, Gregorium ab Imperio abduxisse provincias Italiæ. Cum Exarcho rediit in gratiam, & ejus auctoritatem Romæ quoque restauravit. Leonem non excommunicavit, sed Gregorius III. generalibus verbis.

IV. Leo Imp. Ecclesiæ Romanæ patrimonia invasit. Eorum reditus, è Theophane. Qui perperam explicatus ab Alemanno. Ejusdem error in donatione Ludovici Pij explicanda.

V. Pontifices post latifundia invasa, & hæresim Leonis, ejus imperium coluerunt, & Reipublicæ curam amplexi sunt; ut patet è Gregorio III. & Zacharia. Exarcho pulso, Aistulfus Rex Romæ minatur. Legatus Constantini Copronymi in urbem advenit. Stephanus III. illi se adjungit ad repetendam Ravennam à Longobardis. Auxilium petit ab Imperatore Orientis, sub cujus imperio Roma hucusque stetit. Cùm nulla spes præsidij è Græcia, Stephanus arma Pippini implorat.

VI. Immutatio in Romanæ urbis administratione, post victoriam Pippini, & donationem Exarchatus. Vnà cum provinciis, Pippinus contulit Ecclesiæ Romanæ Patriciatus dignitatem & auctoritatem. Patriciatus quoque Romanorum delatus Pippino, electione. Roma duobus Patriciis in solidum subdita, Romano Pontifici, & Regibus Francorum. Probatur Patriciatum collatum fuisse à Pippino, ex Hadriano. unde quoque Patriciatus auctoritas ostenditur. Communio Patriciatus Romani probatur ex epistolis Pauli Papæ.

VII. Plenam administrationem rerum civilium in urbe Roma posthæc Pontifices exercent; ut patet è gestis Hadriani I. Ceterùm nondum reverentiam Imperio CP. debitam deposuerant. quod ostenditur ex epistolis Hadriani. Inde petitur ratio cur Patriciatus solùm collatus fuerit Stephano à Pippino, & vice versa. cur etiam in donationibus mentio Romanæ urbis facta non sit. Administratio Rom. Pontificum probatur quoque è Ludovici Pij donatione.

VIII. Patriciatus Romanorum concessus regibus nostris, aquo jure cum Patriciatu Exarchorum; è facto Hadriani, è literis Caroli ad Leonem III. & ex Eginhardo. Populus Rom. sacramentum fidei præstat Carolo Patricio.

IX. Angilbertus Romam à Carolo missus, ut de utriusque Patriciatu confirmando cum Leone tractaret. Patriciatum vertunt in dominatum urbis. Quod significatur Lateranensibus picturis, ex conjectura auctoris. Tunc dictus Leo III. à Romanis Dominus Noster; & Carolus quoque. Cujus esse dicitur civitas Romana, à Paulo Diacono.

X. Ex hoc dominio gradus factus ad Imperatoris titulum. Eum Carolo Pontifex contulit, jure supremi dominij, quo potiebatur in Romanam civitatem. Non illum instituit, sed instauravit. Qui socius erat in dominio, de sua dignitate aliquid detrivit. Carolum adoravit. Tunc omnino discessum à Græcorum imperio. Explicatus Theophanes.

XI. Post imperium delatum Carolo, consortium dominij remansit. Carolus reos capite damnat Romæ, qui rei erant lesæ majestatis erga Leonem. Consortium quoque probatur è constitutione Lotharij, qui legem condit Romanis ex auctoritate Papæ & sua. Sententia illius legis. Carolus Calvus consortium amovit, & omnibus regiis juribus cessit. Roma deinceps sub solius Pontificis dominio, è Constantino Porphyrogeneta.

XII. Quibus gradibus Reges Francorum supremum Romanæ civitatis dominium in Romanos Pontifices contulerint, breviter recensetur. & explicatur donatio Ludovici. Postquàm soli Pontifices sine communione Domini sunt effecti, nomen suum in annorum computationibus adhibuerunt. Omnem auctoritatem secularem à Regibus Francorum trahunt.

I. IN enumeranda rerum donatarum serie, Romam ejúsque Ducatum consulto omisi; quia vix constat quo pacto Summorum Pontificum dominio adscripta fuerit. Attamen si attentiùs rerum gestarum ordo expendatur, ad illius arcani cognitionem perveniri poterit. Nicolaus Alemannus id unum sibi expedire visus est, à Carolo non fuisse collatam. Quo autem jure à Græcis ad Romanam Ecclesiam confluxerit, omnino dissimulat. Vir doctissimus existimat Carolo accepto ferendam Romani Ducatus donationem. Sed non minor restat difficultas discutienda, de jure Caroli; qui nec bello à Græcis Romanam civitatem, ut ceteras quasdam provincias, repetivit, nec in eam jure Longobardici regni aliquid sibi vindicare potuit. Quare paulò altiùs historiæ series repetenda est, maximè cùm illustriores aliquot eventus, nondum satis planè discussi, occurrant. Leo Isauricus Constantinopolitanus Imperator, infensus Gregorio II. non ob novas opiniones, sed quòd novum censum agi in Romana provincia non pateretur, eum per Marinum Spatharium Ducem Romanum, deinde verò per Paulum Patricium & Exarchum interfici curavit. Sed impius conatus auxiliis Longobardorum & Spoletanorum elusus est. Census ille, cujus exactionem Gregorius impedivit, erat capitatio ei similis quam Siciliæ & Calabriæ indixit; de qua hæc sunt Theophanis verba: φόρους κεφαλικοὺς τῷ τρίτῳ μέρει Σι-

Anastasius in Gregorij II. vita vero Leonis Imperatoris sive, quam Pontificem non patiebatur innovare, ei quid contra provinciæ jura præsidebat.

κελίας, & Καλαβρίας τοῦ λαοῦ ἐπέβηκεν. *Tributum imposuit in capita tertiæ partis populorum Siciliæ atque Calabriæ.* Missō deinde edicto, quo imagines dejici præcipiebat, Romano Pontifici gratiam suam Leo pollicetur, si nefariæ definitioni subscriberet. alioqui suo gradu quantocyus pellendum minatur. Gregorius statim se adversùs *hostilem* Principis animum parat, monétque Pentapoleos & Venetiarum exercitus ut ab ea impietate sibi caveant. Subita rerum conversio; omnium mentes ad Pontificem tuendum inclinatæ, ab Exarchi obsequio desciscunt, & delectu suo quique sibi Duces præficiunt, ut testatur Anastasius. Tunc ergo Ducem Romana provincia, quemadmodum & ceteræ, suo arbitratu, id est, procerum delectu, habuit; qui eodem jure uteretur in administranda republica, quo Duces ab Imperatore missi.

Theophanes in Chronico: κατέγνω Ρώμλω, καὶ Ἰταλίας, ἢ παύσα τοῦ ἐσπερίου τῆς τε παλαιᾶς ἢ ἐκκλησιαστικῆς ὑπηκόης Διοικήσεως, ἢ τῆς ὑπ' αὐτὸν βάσεως.

Anast. Anathemati Paulum Episcopum, vel qui eum secuti sunt, subjicit. Ejusque consecrationem submittunt, formulas ordinationum ejus, sibi omnibusque in Italia Ducibus elegunt, atque sit de Provinciis deque sua immunitate cautiùs studebat.

II. Si quæratur quænam fuerint partes Romani Pontificis in Ducis creatione, non obscurè responderi potest ex Anastasio, procerum suffragiis electum, quemadmodum in ceteris civitatibus. Attamen ea erat Summi Pontificis auctoritas, ut illi in eo negotio licuerit quod libuerit. Ceterùm si de ordinario jure agatur, ea omnia à Senatu populóque Romano peracta sunt. Nullum enim imperium in Italia vel in Romana provincia exercebat Romanus Pontifex. Verùm tanta ejus erat apud omnes reverentia, ut difficiliores Principum controversias componeret, & bellorum pacísque momenta temperaret. Hoc observat Gregorius II. in epistola ad Leonem; docétque Pontificis solium Romæ eo consilio constitutum, ut pacem Orientis & Occidentis conciliet, séque medium, veluti parietem quendam intergerinum, Principum collisionibus interponat. Addit universum Occidentem oculos ad se conversos habere, & ab omnibus Occidentis regnis beatum Petrum terreni cujusdam Dei loco haberi. Quid ergo tantæ auctoritatis viro non licuit in nova Romani Ducis constitutione? præcipuè cùm ad ejus tuitionem, & religionis securitatem, hæc consilia caperentur. Sed aliud est majestate nominis & dignitate sedis aliquid à volentibus impetrare, aliud jure suo agere. quod nondum Gregorio competebat. Voluerunt Itali in apertam defectionem erumpere, & novum Principem creare. Sed Pontifex intercessit, & hortatu Luitprandi Regis in amicitiam rediit cum Eutychio Exarcho, eíque suam auctoritatem, teste Anastasio, restituit in Romana civitate.

Greg. II. in ep. 1. ad Leonem: οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ κρατοῦντες τῆς Ρώμης εἰς τὸ ἀγοράζειν τὴν εἰρήνην χρυσίον τοῖς ἔθνεσι, καὶ τῆς ἀνάγκης, μᾶλλον δὲ μανίας τυγχάνοντες τοῦ ἡγεμόνος ἀφαιρεῖσθαι. Infrà: πῶς ἐν ἀνάγκῃ οἱ τῶν ἀποστόλων τιμώμενοι. Monet, id est, Petrum, ἀ πάσης βασιλικῆς ἀνάγκης θεῖον ἵδρυμα ὄντα.

Anastasius: Cognitâ Imp. nequitiâ omnis Italia consilium iniit ut sibi eligerent Imp. & Constantinopolim dirigerent. Sed compescuit cæleste consilium Pontifex, sperans conversionem Principis. Infrà: Ne discederent ab omni vel fide Romani Imperij admonebat.

III. Ex iis quæ retuli componi potest discrimen quod intercedit inter Latinos Historicos & Græcos. Theophanes enim, eúmque secuti Zonaras & Cedrenus, docent Gregorium II. Romam atque Italiam ceteráque Occidentis provincias ab obedientia imperióque Leonis abduxisse. Nostri verò constanter asserunt eum in officio populos continuisse, & in fide Imperio debita. Itaque dicendum est, ex hæresi à Gregorio damnata occasionem quidem sumpsisse Italos pellendorum Ducum ab Imperatore constitutorum, & vectigalium retinendorum. Sed ille tantum abfuit à rebellione fovenda, ut Exarchum in integrum restituerit. Vel planè dicendum est, Græcos scriptores ea omnia velut in unum fascem conjecisse quæ diversis temporibus acciderunt, rémque totam ad Gregorium II. retulisse, cujus origo tantùm inde peti debeat. Revera enim Gregorius II. Leonem binis literis monuit, sed non excommunicavit; quamvis ita ferat communis opinio, quam nos quoque secuti sumus libro primo cap. 1. §. IV. Gregorius verò III. monitum per literas suas Principem, inter ceteros, non autem nominatim, excommunicavit in Synodo Romana.

IV. Leo autem adeo exarsit, ut patrimonia Ecclesiæ Romanæ in Calabria & Sicilia sita in fiscum redegerit; quemadmodum observant Adrianus & Nicolaus, qui ea incassum ab sequentibus Imperatoribus, etiam Orthodoxis, repetiverunt. Eorum patrimoniorum reditus annuus auri talenta tria & semis conficiebat, ut ait Theophanes: *Appellata patrimonia sanctorum principum Apostolorum, qui apud veterem Romam in veneratione sunt, illorum Ecclesiis jam olim persolvi solita, auri talenta tria & semis, ærario publico solvi jussit.* Sciunt omnes patrimonia illa Calabriæ & Siciliæ, latifundia fuisse quæ per Defensores eò missos Summi Pontifices curabant; ut patet è variis epistolis Gregorij Magni, vel, ut loquitur Nicolaus, *disponendo per familiares suos regere studebant.* Attamen Nicolao Alemanno viro eruditissimo placuit, ea patrimonia, census & tributa fuisse quæ ab Imperatoribus Ecclesiæ Romanæ, non munificentiæ & largitatis nomine, sed ut jure debita penderentur. Atqui è Theophanis verbis, quibus innititur, contrarium colligere poterat, etsi alia deessent argumenta. Qua enim ratione Leo hanc auri summam ærario inferri præcepit, si à fisco solvenda erat, & non aliunde exigenda? Nec feliciùs illi cedit conjectura, cùm existimat Ludovicum Pium donatione sua restituisse Ecclesiæ Romanæ ea tributa quæ illi quondam, Impe-

Hadriani in ep. ad Carol. M. Nicolaus in ep. ad Michaëlem.

Theophanes: τὰ λεγόμενα πατρι-μόνια τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων τῶν ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ρώμῃ ἐμμένων παρ' ἐκκλησίαις ἑκάστοις ἐκτελέμενα χρυσίου τὰ λεγόμενα τρία ἥμισυ τῷ δημοσίῳ λόγῳ τελεῖσθαι ἀφορίζει.

Nicolaus Alemann. in Dissert. de Lateran. Parietinis c. 15.

Donatio Ludovici *Necnon & census, & pensiones, seu ceteras donationes quæ annuatim in Palatium Regis Longobardorum inferri solebant, sive de Tuscia Longobardorum, sive de Ducatu Spoletano.*

ratoris nomine, Exarchi persolvebant. Ludovicus enim de iis pensionibus, censibus, & donationibus loquitur, conceptis verbis, quæ Reges Longobardorum è Tuscia & Ducatu Spoletano exigere soliti erant, quas à regio Longobardici regni ærario recidit, & Romanæ Ecclesiæ liberaliter dedit.

V. Latifundiorum & patrimoniorum capiones ab hæreticis Principibus profectæ non abalienarunt Pontificum animos quin Imperij majestatem colerent; ut patet ex epistola Gregorij III. ad Bonifacium, quæ data est *imperante Domino piissimo Augusto Leone, imperij ejus anno vicesimotertio, sed & Constantino Imperatore ejus filio anno vicesimo.* Stephanus quoque Patritius & Dux Romanæ civitatis celebratur sub Gregorio III. & initiis Zachariæ. Hic Pontifex quatuor oppida, quæ à Romano Ducatu Longobardorum Rex Luitprandus avulserat, restitui impetravit, adjecto viginti annorum fœdere. Ticinum profectus, iterum exorato Rege, infestas Longobardorum copias à finibus Ravennatum ab Eutychio Patritio & Exarcho rogatus avertit, atque duas partes territorij Cæsenatis à Longobardis invasi reipublicæ restituendas obtinuit; tertia parte pignoris jure retenta, donec Legati redirent, quos Constantinopolim Rex Longobardorum miserat. Non potest liquidiùs demonstrari retentam hac tempestate à Summis Pontificibus Imperij curam, & imperatorios magistratus Ravennæ & Romæ rebus administrandis præfuisse; ita tamen ut spes omnis conservandæ Italiæ in summa Pontificis dignitate collocata esset. Quare Zachariæ iterum laborandum fuit adversùs Rachim Regem Longobardorum, Romanæ provinciæ infestum; quem oratione sua exuit armis & sceptro, & ad monachicam vitam amplectendam impulit.

Anastasius in vita Zachariæ.

Hactenus fœdera satis bene cesserant, & dignitatis pontificiæ ratio habita fuerat; cùm etiam Aistulfus fœdus in annos undecim pepigisset. Sed potentiori, belli caussæ non defuerunt. Ravenna capta, Eutychio pulso, ut antè dixi, Stephanus Pontifex à fœdifrago Rege ipsáque Roma petitur. Nondum Romani deseruerant Imperatoris obsequium. Adest missus Romam à Constantino Copronymo Ioannes Silentiarius, cum literis ad Papam & Aistulfum. Legatum Ravennam adeuntem comitatur Paulus Diaconus, frater Stephani III. ut provinciarum restitutionem impetret ab Aistulfo; sed frustra. Quare Stephanus suis quoque Legatis cum Imperatore, licèt hæretico, summopere contendit ut valido exercitu instructus quantocyus adveniret ad tuendas Italiæ provincias urbémque ipsam. Cùm autem nulla spes præsidij è Græcia supereresset, unicum salutis subsidium Stephanus censuit Gallicanæ pietatis arma implorare. *Cernens*, inquit Anastasius, *ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium*; tunc decessorum exemplo, Regem Francorum suis literis ad auxilia mittenda sollicitavit. Huc usque Romana civitas, licèt calamitatibus belli vexata, imperium Constantini Copronymi agnovit.

Anastasius in vita Stephani III. *Suæ jurisdictioni civitatem hanc Romanam, vel subjacentia ei castra subdere indignanter asserebat.*

Anastasius in vita Stephani III. *Contendit Romam Ioannes Imperialis Silentiarius, deferens eidem sanctissimo Pontifici regiam jussionem simulque & alia admonens prædictis Regis impij detulit adversationis annexam jussionem, ut Respublica loca*

VI. Pippini de Aistulfo victoria, & collatus Romanæ Ecclesiæ Exarchatus, statum Romani Ducatus immutarunt. Si tabulæ fœderis in Carisiaco icti à Stephano cum Pippino extarent, non esset laborandum de conditionibus; quas tamen ex eventu colligere licet. Monui libri primi capite ultimo, à Stephano & Proceribus Romanis Patriciatum Romanum Pippino & ejus filiis collatum; ut vice versa Pippinus Stephano Exarchatum spopondit. Non opus est verborum circuitu. Pippinus non solùm provincias Ravennæ subjectas, sed etiam omnem Exarchorum dignitatem & imperium Romanæ sedi contulit; quod Romanæ quoque civitatis administrationem complectebatur, quæ summæ jurisdictioni Exarchorum parebat. Pippinus quoque Patriciatum Romanum suscepit, id est, consortium imperij in Romana urbe & provincia. Quod in hac calamitate Romani liberum sibi esse putarunt, propter necessitatem defensionis, sine injuria Constantinopolitanorum, ut inferiùs dicetur. Itaque duobus in solidum Patriciis exinde Roma paruit. quod deinde continuatum est subImperatoribus Occidentis, ut statim dicam. Hac nova animadversione res alioqui obscura poterit illustrari. Quod quidem apertius erit ex quotidiano usu alienationum patrimonij regij; quibus sæpissime reditus annui tantùm & jurisdictio ordinaria transferuntur; sed aliquando etiam Ducis vel Comitis dignitas unà cum imperio confertur. Hujus generis erat Pippini munificentia. Non enim solas provincias & civitates, sed solidam Exarchatus seu Patriciatus dignitatem contulit. Cujus rei testis est Hadrianus I. qui à Carolo postulavit ne Ravennianos vel Pentapolenses, ad se commeantes, sine pontificiis literis susciperet; & si qua de re conquererentur, ad judicium Romanæ sedis eos remitteret; ut integer & illibatus permaneret Patriciatus à Pippino collatus. Sed præstat integrum locum describere, ex quo id constabit quod proposui; & præterea quæ tunc esset Patriciatus significatio, nempe

summum imperium cum dignitate conjunctum. *Sed quæsumus vestram regalem potentiam, nullam novitatem in holocaustum quod B. Petro sanctæ recordationis genitor vester obtulit, & vestra excellentia ampliùs confirmavit, imponere satagat: quia, ut fati estis, honor Patriciatus vestri à nobis irrefragabiliter conservatur, etiam & plus ampliùs honorificè honoratur. Simili modo ipse Patriciatus B. Petri fautoris vestri, tum à sanctæ recordationis Domno Pippino magno Rege genitore vestro in scriptis in integro concessus, & à vobis ampliùs confirmatus, inrefragabili jure permaneat.* Patricij dicti, illo seculo, & superioribus, qui provincias cum summa auctoritate sub Principum imperio administrabant. Hinc Narses Patricius in Italia, apud Iustinianum; Salomon Patricius Africæ, apud Victorem Tunnunensem; Priscus Patricius Orientis, apud Gregorium M. & alij apud auctores, quorum testimonia sunt notissima. Ejus generis fuit Patriciatus uterque Romani Pontificis & Regum Francorum. Communio hujus Patriciatus patet ex epistola Senatus populique Romani ad Pippinum; qua juxta Regis illius monita profitentur se *fideles servos* esse Romanæ Ecclesiæ & Pauli Papæ, quemadmodum se *fideles* Pippini inscribunt. Ex eo etiam manavit quòd Paulus Papa ait Spoletanum Ducem ejúsque Satrapas *in fide B. Petri & Pippini* sacramentum præbuisse.

Hadrianus ep. 85 Codicis Carolini.

Epist. 11. & 16. in Codice Carolino.

VII. Itaque post ista tempora plenam in rebus civilibus administrationem Romæ Pontifices exercuerunt; nisi rebellionum motibus aliquando impedirentur. Vnde statim atque Hadrianus I. electus fuit, quosdam proceres exilio damnatos per tumultum revocavit in urbem, alios è carceribus dimisit, teste Anastasio. Deinde cùm de Sergij Secundicerij nece ulciscenda ageretur, Primates Ecclesiæ, & judices militiæ, Hadrianum adierunt, enixè rogantes ut de reis quæstionem fieri decerneret. Quorum alij quidem erant adscripti clero, alij è laïco ordine, & inter ceteros Leonatius Tribunus. *Tunc*, inquit Anastasius, *præfatus sanctissimus Præsul, precibus judicum universique populi Romani, jussit contradere antefatum Caluulum Cubicularium & prænominatos Campanos Præfecto urbis, ut more homicidarum eos coram universo populo examinaret.* Auctor verò nefandæ illius cædis Paulus Cubicularius, Ravennæ tanti facinoris pœnas luit. Ceterùm non dissimulandum est, Pontifices ea tempestate nondum ab Imperatorum majestate colenda recessisse, & iisdem conditionibus cum illis egisse quas Exarchi & Patricij olim implebant. Id colligitur ex eo quòd Hadrianus pœnam capitis à Paulo amoliri cupiens, illi exilium indixit, deportaríque in Græciam jussit; sed plenam criminis indulgentiam, & deportationis locum, ab Imperatoribus postulavit: quamvis literæ perlatæ non fuerint, dolo Ravennatis Episcopi. *Adscribi fecit suggestionem suam Constantino & Leoni Augustis magnísque Imperatoribus*, inquit Anastasius, *significans de ipsius Sergij cæci impia morte, atque deprecans eorum Imperialem clementiam ut ad emendationem tanti reatus ipsum Paulum suscipi & in ipsis Græciæ partibus in exilio mancipatum retineri præciperent.* Extat in Actis septimæ Synodi ejusdem Hadriani epistola ad Constantinum & Irenem, qua illos tanquam dominos verbis quàm submissis affatur; ut dubitari non possit quin supremum imperium Principum Constantinopolitanorum agnoscerent. Vnde patet ratio cur Pippino à Romanis collata fuerit sola Patriciatus dignitas, vicisímque Pippinus Stephano solum Patriciatum contulerit, non autem regium vel imperatorium nomen; quoniam, ut dixi, nondum Græcorum jugum omnino deposuerant; ideóque iisdem dignitatum titulis utebantur quos Imperatores conferre solebant. Eadem ratione in donationibus Pippini, Romæ nulla mentio facta est; quia sine injuria Imperij, ejus urbis proprietatem in Romanum Pontificem specialiter transcribere non poterat, quemadmodum ceteras Exarchatus provincias, quas jure belli à Longobardis eripuerat; invalidis ad ea bella suscipienda & recusantibus Græcis. Itaque satius visum est Patriciatu collato, imperium Exarchorum in ceteras provincias, & per consequentiam in Romanam civitatem, ejúsque Ducatum, transferre; majestate Imperij Orientalis non omnino læsa. Hoc suum esse consilium Pippinus satis docuit iis literis quibus post collatum Exarchatum, Senatum Populúmque Romanum monuit ut constantiam fidei suæ B. Petro & Paulo Pontifici demonstrarent. Præter eas probationes quæ petuntur ex historia, Ludovicus Pius, in donationis instrumento, satis testatur ante sua tempora possessam à Pontificibus Romanam provinciam, non solùm à Leone, cui concessam à Carolo vir doctissimus putavit, sed etiam ab aliis. Etenim Paschali I. qui Leonem exceperat, *Concedo*, inquit Ludovicus, *per hoc pactum confirmationis nostræ, sicut à prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate & ditione tenuistis & dispositis civitatem Romanam, cum Ducatu suo &c.* etsi non omnino anxiè de variis administrationis gradibus sollicitus fuerit.

Anastasius in vita Hadriani I. Eadem tempore qua electus est, reverti fecit judices illos huius Romanæ urbis tam de Clero, quàm de militia, qui in exilium ad transitum D. Stephani missi fuerãt a Paulo Cubiculario. Sed & reliquos qui in arcta custodia mancipati in carcere missi erant, absolui fecit.

Ep. 16. in Cod. Carol.

VIII. Reſtat ut aliqua dicamus de Patriciatu Pippini & Caroli. Superiùs obſervatum eſt ex Hadriani epiſtola, utrumque Patriciatum æquali gradu ſtetiſſe. Nec profectò ulla ratio evincit cur novam Patriciatus ſignificationem comminiſcamur, alienam ab ejus ſeculi uſu, ut de Regum noſtrorum dignitate & auctoritate detrahamus. Quare iterum dico, merus Patriciatus Romanorum Pippino à Stephano & Romanis per electionem collatus eſt, quo defenſio & patrocinium Eccleſiæ Romanæ præcipuè continebatur, (qua de re alibi dixi) ſed præterea etiam integra & ſolida Patricij dignitas & auctoritas. Hoc profeſſi ſunt Romani, quando Carolum à Papiæ obſidione Romam advenientem, veluti Exarchum & Patricium ſuſceperunt: *Obviam illi ejus ſanctitas* (id eſt, Hadrianus) *dirigens venerandas cruces, id eſt, ſigna, ſicut mos eſt ad Exarchum aut Patricium ſuſcipiendum, cum cum ingenti honore ſuſcipi fecit.* Poſt obitum Hadriani, Leo III. ſtatim à pontificatu ſuſcepto, ſuæ electionis certiorem reddidit Carolum, & obedientiam illi atque fidelitatem ſpopondit; ut docent Caroli literæ ad Leonem, apud Alcuinum.

Vide libr. 1. c. 11.

Anaſtaſius.

Carolus ad Leonem ep. 84. apud Alcuinum. *Perlectis excellentiæ veſtræ litteris, & audita decretali chartula, valde, ut fatear, gavisi ſumus, ſeu in electionis unanimitate, ſeu in humilitatis noſtræ obedientia, & in promiſſionis ad nos fidelitate.* Nicolaus Alemannus legi vult *ad vos*, nullo ſenſu, & contra codicum fidem. Eginhardus in Annalibus ad an. 796.

Quæ obedientia non ad perſonam Pontificis referenda, ſed de populo Romano intelligenda eſt; ut ego quidem exiſtimo, fultus egregio Eginhardi loco, qui difficultatem omnem de Patriciatus auctoritate ſolvit. *Romæ*, inquit, *Hadriano defuncto, Leo pontificatum ſuſcepit. Et mox per Legatos ſuos claves confeſſionis S. Petri, ac vexillum Romanæ urbis, cum aliis muneribus Regi miſit; rogavítque ut aliquem de ſuis optimatibus Romam mitteret, qui populum Romanum ad ſuam fidem atque ſubjectionem per ſacramenta firmaret. Miſſus eſt ad hoc Engilbertus Abbas monaſterij S. Richarij.* Fides illa & ſubjectio populi Romani, jure Patriciatus debebatur Carolo; quam novis ſacramentis adhibitis confirmari Leo cupiebat. In eam rem miſſus eſt Angilbertus, cui non hoc ſolùm Carolus mandavit, ſed etiam ut tractaret cum Leone quid ad ſtabiliendam utriuſque poteſtatem neceſſarium foret, cùm ſibi eſſet in votis fœdus ictum cum Hadriano renovare cum Leone ejus ſucceſſore.

Ep. Car. ad Leonem. *Angilbertum veſtræ ſanctitati direximus; ut ex collatione mutua conferatis quidquid ad exaltationem ſanctæ Dei Eccleſiæ, vel ad ſtabilitatem honoris veſtri, vel Patriciatus noſtri firmitatem, neceſſarium intelligere vis. Sicut enim cum beatiſſimo prædeceſſore veſtro ſanctæ paternitatis pactum inij, ſic cum beatitudine veſtra ejuſdem fidei & caritatis inviolabile fœdus ſtatuere deſidero.* Fruſtra hic Alemannus, *ſanctæ Paternitatis*, quæ eſt vera lectio, mutat in ſanctæ, ut Carolum dicat filium per arma factum Hadriani, non autem ſuum ſpiritualem, ut ſuo loco apertiſſimè ſit locus.

IX. Tractatus habiti cum Carolo monumentum Leo poſuit in pictura illa qua triclinij à ſe in Lateranenſi palatio ædificati cameram exornavit. Extant ex opere vermiculato imagines S. Petri, Leonis Papæ, & Caroli. Sed & Petrus in ſolio, dextrâ porrigens orarium Leoni, & ſiniſtrâ vexillum Carolo. Adſunt quoque inſcriptiones hujus negotij interpretes; hinc, *Sanctiſſimus D. N. Leo Papa.* illinc, *D. N. Carulo Regi.* Nicolaus Alemannus exiſtimabat aliquid arcani hac tabula ſignificari, ſcilicet tranſlationem Imperij ad Carolum, & reſtitutionem Leonis in ſedem ſuam. Goldaſtus cenſuit hiſtoriam rei geſtæ inſinuari, nempe electionem Papæ, & vexillum Patriciatus ab eo miſſum ad Carolum. Mea verò conjectura hæc eſt; innovationem quæ poſt colloquium Angilberti cum Leone in Romanæ civitatis imperio accidit, hac tabula poſteris deſignari. Patriciatum enim uterque, Leo & Carolus, in dominationem verterunt, & ſupremæ juriſdictioni quam exercebant, proprietatem & dominium Vrbis adjunxerunt. Hæc eſt *honoris ſtabilitas*, & *Patriciatus firmitas*, de qua conſtituenda conſilium iniri volebat Carolus. Nullus Pontificum ante Leonem III. *Dominus Noſter* inſcriptus eſt, ut fatetur Alemannus. Poſt illum, eo titulo in ſcriptis & in acclamationibus Pontifices *Domini Noſtri* apud Romanos audire cœperunt. Ad perpetuam hujus rei memoriam, nomiſma quoque cuſum eſt: in cujus altera facie ſimulacrum Petri cum clavibus humero impoſitis, in averſa hæc inſcriptio expreſſa eſt, *D. N. Leoni Papæ.* Titulus dominij vetat ne Leoni I. tribui poſſit, ut placuerat Illuſtriſſimo Annalium conditori. *Dominus* quoque dicitur Carolus in hac inſcriptione. unde fluxit ut Paulus Diaconus, cùm breviationem Feſti Carolo nondum Imperatori dedicaret, *Romuleam veſtram civitatem* diceret.

Nicol. Alem. Diſſert. c. 11.

Paulus Diac. in ep. dedicat. Feſti. *Et præſenti concurrit veſtra ſpectabilis ex.*

X. Hic dominij titulus Leoni & Carolo adſcriptus, gradus fuit ad Imperij dignitatem adipiſcendam. Quod accidit poſt quatuor annos. Cùm enim Romam ſe Princeps contuliſſet, ut injuriam illatam Leoni ulciſceretur, vicem tanti beneficij Leo rependens, ut loquitur Theophanes, Carolum Imperij corona auxit. Id factum die Natalis Domini, inter Miſſarum ſolennia, cuncto Romano populo acclamante: *Carolo Auguſto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita, victoria.* Quæri ſolet magna contentione, quis Imperium Carolo contulerit. Duobus verbis Anaſtaſius eam controverſiam dirimit: *Ab omnibus conſtitutus eſt Imperator Romanorum.* Sanè ut diffitendum non eſt tanti momenti negotium ſine conſenſu populi Romani, cujus maximè intererat, confici non debuiſſe, ita negari non poteſt quin præcipuæ partes eſſent Romani Pontificis; non ſolùm ratione unctionis & ſacræ inaugurationis, ſed etiam ratione novæ auctoritatis quæ tunc Carolo conferebatur. Itaque verè dici poteſt, Leonem III. contuliſſe dignitatem imperatoriam Caro-

Theophanes in Chron. *Καρολον τον βασιλεα ονομασαι τῶν Ρωμαιων.* Egnatius, ad hunc.

Anaſtaſius in vita Leonis III.

lo: quam non instituit de novo, sed jure supremi dominij, quod Romæ obtinebat, in ruderibus antiquæ urbis latentem restauravit. Qua in re de suo quoque aliquid contulit. Etenim qui antea consortes erant & socij ejusdem dominij, nunc inæquali fœdere conjungi videntur in detrimentum aliquod pontificiæ dignitatis. Quare statim post illam renuntiationem Carolus à Leone Pontifice *more antiquorum Principum adoratus est; ac deinde, omisso Patricij nomine, Imperator & Augustus appellatus*; ut observat Eginhardus. Egnh. in Annal. Adoratio illa pro hominum conditionibus varia. Infimæ sortis homines purpuram Principis, aut pedes, hi manus, pro sua quisque dignitate, Patricij verò pectus, deosculabantur. Leo pectoris vel etiam oris osculo novam Augusti dignitatem prosecutus est. Et Carolus ipse, ut splendorem sibi adjectum testaretur, omisit Patricij nomen, & imperatorium assumpsit. Tunc apertè professi sunt Romani se ab Imperio Græcorum discessisse. Quæ ratio Theophanem impulit ut scriberet ab eo tempore Romam ad Francorum potestatem redactam: Theophanes in Chronic. γενομένης τῆς ῥώμης ἀπ' ἐκείνων χειρὸς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν φράγκων.

XI. Attamen consortium dominij obliteratum non est, etsi accessione dignitatis in Carolo pontificia majestas aliquo pacto premi videretur. Quare post Imperium susceptum Carolus ut *majestatis læsæ* reos capite damnavit Romanos illos qui vitæ Leonis insidiati erant. Egnh. in Annal. Qua sententia summum Leonis in urbem imperium suúmque sancivit; maximè cùm precibus Leonis pœnam damnatis condonasset. Consortium quoque dominij probatur luculentissimè ex constitutione Lotharij Imperatoris, qua prudentissimè cavet ut populus Romanus delectum urius legis faciat, ex cujus præscripto judicia peragi possint. Perturbata enim erat ratio judiciorum ob multitudinem populi è variis regionibus in urbem confluentis, qui Longobardica, Francica, vel Romana lege, pro suo quisque arbitratu, nunc hac, deinde illâ judicia reddi contendebat. Præcipit ergo Lotharius, ut quam legem ex illis populus selegerit, ejus præcepta sectetur; cujus violatæ pœna illi infligetur *per dispensationem Pontificis & nostram*, inquit Lotharius. Carolus Calvus Imperator à Ioanne VIII. renuntiatus, consortium illud amovit anno octingentesimo septuagesimo sexto, solidúmque jus in civitatem Romanam sedi apostolicæ tribuit. Vnde post aliquot annos conquerebatur Eutropius Presbyter Longobardus, jura & consuetudines regni à Carolo in Pontifices transcripta; adeo ut qui vice Imperatoris præfectus erat Romanis, tunc illis subjectus esset. Quare eleganter Constantinus Porphyrogenneta Imperator CP. juxta seculi sui statum scripsit circa annum nongentesimum decimum quartum, triginta annis post Caroli Calvi liberalitatem, à Romano Pontifice Romam jure dominij teneri; ἰδιοκτησίαν ἔχειν τὸ δεσπότου κυρίου ἡμῶν καὶ πάπα.

Lib. 1. Leg. Longob. T. 17. *Volumus ut cunctus populus Romanus interrogetur quali lege vivere vult: ut sub tali lege, quali vivere professus est, vivere: illi sive denuntientur ut hoc consentiant, tam judices, quam Duces, vel reliquus populus sciat, quid si offensionem contra eandem legem fecerint, eidem legi sibi profitenti vivere, per dispositionem Pontificis ac nostram subjaceant.*

XII. Ceterùm non est prætermittenda gravis difficultas quæ oritur ex donatione Ludovici Pij; qui nihil sibi auctoritatis neque in Romanam provinciam neque in ceteras reservavit, præter solas preces & *intercessionem* suam erga Pontificem, si quis à judicibus oppressus ad se confugeret. Sed nostræ sententiæ hoc nihil adversatur, quin potiùs Regum nostrorum pietatem commendat. Etenim Pippinus Patriciatum Ecclesiæ Romanæ contulit, id est, supremam administrationem, reservato sibi quoque Patriciatu suo. Carolus Magnus ex fœdere cum Leone inito, dominium administrationi adjecit, dominio quoque sibi in solidum retento, absque usufructu: quod illi cum Imperatoris dignitate magis confirmatum est. Ludovicus communionem exercendæ jurisdictionis, quam in gravibus saltem caussis, patris exemplo, exercere potuisset, ab Imperio removit. Solum supererat jus regni, id est, potestas condendæ legis, & fidei sacramento firmatæ præstatio; qua Lotharius usus erat. Hoc dominij consortium, quod in hoc articulo supereſſe videbatur, Carolus Calvus in Romanam sedem summa liberalitate contulit. Inde fluxit mos ille adnotandi Pontificum annos in subscriptionibus diplomatum. Antea enim solis Principum annis temporum ratio constabat, juxta Novellæ Iustiniani præscriptum. Quod secuti sunt omnes Romani Pontifices in actis publicis usque ad Caroli Magni inaugurationem. Tunc enim substituerunt Orientalibus, Occidentalium Imperatorum annos, non adhibita sui pontificatus annorum computatione. Sed post seculum nonum, jure illo regio usi sunt Romani Pontifices in suis diplomatibus. Etsi enim Iudæorum Pontifices ea prærogativa fruerentur ut eorum nomina in actis publicis adnotarentur, idémque jus obtinerent olim Sacerdotes Augustales Nicopoleos, ut docet Arrianus; attamen penes Christianos solis Imperatoribus hoc dabatur, donec Pontifices Romani hoc quoque jus sibi vindicarunt, postquam soli supremo urbis Romanæ dominio poriti sunt. Quare constanter asserere licet, quid-

nis & perdonans illis jura regni, & consuetudines ejus. Infrà: *Quæ illis contulit, quæ voluerunt.* Constant. Porphyrog. l. 2. de Thema.

Eutropius Presbyter Ravennatis patrum cum Roma-

Lib. 1. Machab. de Simone Pontifice: ὅπως χρήσωνται ἐν τοῖς γράμμασιν αὐτῶν πρὸς συγγραφὴν τῶν χρόνων. Arrian. l. 1. Diss. Epict. c. 19. σύμφωνα γράφοντα τοῖς ἐμοῖς ὀνόμασι.

quid juris, dignitatis, & auctoritatis civilis & publicæ, in Italiæ provinciis, Romanæ Ecclesiæ competit, à Regum Galliæ munificentia profectum: qui jure patrocinij ad ejus quoque auctoritatis, quemadmodùm etiam ad supremæ jurisdictionis spiritualis tuitionem, tenentur. Nemo itaque Principibus nostris invidere debet, si erga nos, nostráque, sedes apostolica indulgentiùs se gerit, antiquis hujus regni moribus, quæ ad salutem Ecclesiæ Gallicanæ conferunt, prudenter connivendo.

CAPVT XII.

Synopsis.

I. Agitur de donatione ficta Constantini, ut consilium commenti expendatur. Card. Baronius putat à Græcis confictam. Quod refellit vir eruditus, qui Ioanni Diacono tribuit hoc figmentum sub Othone primo. Hujus conjecturæ rationes. Schismaticus fuisse existimatur vulgò hujus Edicti interpolator.

II. Ex sententia auctoris, erat potiùs Romanæ Ecclesiæ studiosissimus. Non refert acceptam Constantino primatus auctoritatem, sed Christo. De illo primatu hic decernitur ad executionem legis divinæ. exemplo Phocæ, Valentiniani, & Iustiniani. Leo IX. & Petrus Damiani utuntur hoc Edicto ad probandum principatum spiritualem æquè ac terrenum.

III. Probabile est interpolatum mandato Pauli Papæ, adversùs Græcos. Disceptatio Legatorum Pontificis & Imp. CP. coram Pippino. Tria capita hujus Edicti adversùs Græcos. Primum, donatio Italiæ & Occidentis à Constantino. Quæ explicatur.

IV. Secundum caput reprimit fastum Patriarchæ CP. Non ex imperitia, sed astu, tribuitur Constantino dignitas patriarchalis Ecclesiæ Constantinopolitanæ, juxta mentem Græcorum mediæ ætatis. Sed Romana illi præfertur, & ceteris. Tertio capite, judicium in rebus disciplinæ & fidei tribuitur Romano Episcopo.

V. Stylus Edicti non alienus ab ætate Pauli. Donationis illius meminit Hadrianus I. octo annis post Paulum. Extat in Collectione Isidori eodem seculo. Eam allegant Hincmarus & Ado, ante Othonis I. tempora.

VI. Otho III. ait à Ioanne Diacono confictum Edictum. Quis fuerit ille Ioannes, ex sententia Freheri & Card. Baronij. Probabile est hoc Edictum objectum Carolo Calvo. Expenduntur verba Othonis de dilapidatione quam Pontificibus objicit.

I. QVOD unum supereſt, de donatione Constantini pauca dicenda sunt; non ut eam à Constantino abjudicem, cùm à præclaris viris confossa & profligata sit; sed ut meam sententiam de consilio auctoris promam. Illustrissimus Baronius existimavit hoc Edictum à Græcis confictum, ut Romanæ Ecclesiæ principatum ab Imperatore constitutum, non autem à Christo D. N. probarent. Sed illam tanti viri conjecturam refellit vir eruditissimus Ioannes Morinus variis argumentis, illóque præcipuè, quòd superior illa jurisdictio Papæ in ceteros Patriarchas, à qua tantopere sunt alieni recentiores Græci, hoc Edicto constituta sit; in quam sententiam laudatur à Leone IX. adversùs Michaëlem Patriarcham Constantinopolitanum. Deinde hoc Edicto jura Orientalium Imperatorum in provincias Occidentis ita convelluntur, ut nemo suspicari possit procusum fuisse à Græcis in suorum Principum manifestam perniciem. His addit, centum & quinquaginta annis antequam à Theodoro Balsamone transcriberetur hæc donatio, laudatam fuisse à Latinis, nempe à Leone IX. anno ML IV. à Damiano anno MLXII. ab Anselmo Lucensi, & ab Ivone. Quare ipse existimat à Græcis quidem non esse consarcinatum hoc Edictum, sed à Ioanne Diacono in gratiam Ottonis Imperatoris & Teutonicorum; tum ut paulatim beneficia Regum Francorum, quibus Teutonici erant infesti, injecta mentione Constantini delerentur ex hominum memoria, aut collata cum illius munificentia, præ tenuitate obsolescerent; tum ut Pontificum electio ipsorúmque rationes omnes ab Imperatorum arbitrio penderent. Ioannem Diaconum auctorem hujus figmenti fuisse docet è diplomate Ottonis III. Imperatoris, cujus hæc sunt verba: *Hæc sunt enim commenta ab illis ipsis* (id est, Pontificibus) *inventa, quibus Ioannes Diaconus, cognomento Digitorum mutuis, Præceptum aureis literis scripsit sub titulo Magni Constantini, longa mendacij tempora finxit. Hæc sunt etiam commenta quibus dicunt quendam Carolum S. Petro nostra publica tribuisse.* Rectè autem aliquot difficultatibus satisfacit, ut asserat Ottoni III. illud diploma, de quo controversiam moverat Cardinalis Baronius. In tempora verò Ottonis I. id est in annum DCCCCLXIII. conjicit hunc Ioannem Diaconum; quòd tunc Ioannes XII. pontificia sede ab Ottone dejectus, injuriam suam ultus est adversùs quendam Ioannem Diaconum, naso, lingua, & duobus digitis truncatum; quem designare videtur diploma Ottonis, mutilos digitos tribuendo auctori supposititij Edicti Constantiniani. Sed conjectura ista repugnat tum Ottoni I. qui liberalitates Regum Francorum noluit obliterari, cùm eas disertè privilegio suo confirmarit; tum ipsi Ottoni III. qui donationem sub nomine Constantini publicatam, non ab aliquo jurium regiorum studioso, sed à viro Romanæ Ecclesiæ commodis addicto interpolatam fuisse profitetur.

Diploma Ottonis III. editum ab anonymo, ut ait Marquardus Freherus, & inde à Baronio ad an. 1191. §. 68.

Lutiprandus.

II. Ego verò, ut antiquitatis ecclesiasticæ

sticæ peritum præstare nolim hujus Edicti consarcinatorem, ita flagrantissimum auctoritatis & amplitudinis pontificiæ assertorem polliceri non dubito; tantum abest ut eum schismaticis accenseam, quemadmodum viris eruditissimis placuit. Eum sanè non solùm schismatis nefandi sed etiam hæreseos damnare non dubitarem, si primatum Ecclesiæ Romanæ Constantino Imperatori acceptum referret, ut putarunt auctores superiùs laudati; cùm jure divino in B. Petro constitutus sit apostolicæ sedis principatus. Illud autem est quod conceptis verbis profitetur auctor illius Edicti; ut mirari subeat à viris alioqui perspicacissimis non animadversum. Rationem reddens Constantinus cur Româ discedat, & Imperij sedem in partes Orientis transferat, *Quoniam*, inquit, *ubi principatus Sacerdotum & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, justum non est ut illic Imperator terrenus habeat potestatem.* Caussas quoque referens cur potiorem ceteris sedibus decernat esse Romanam, has recensèt: *Iustum quippe est ut ibi lex sancta caput teneat principatus, ubi sanctarum legum institutor, Salvator noster, B. Petrum apostolatus obtinere præcepit catedram; ubi & crucis patibulum sustinens, beatæ mortis sumpsit poculum, suique magistri & Domini imitator apparuit, & ibi gentes pro Christi nominis confessione colla flectant, ubi eorum Doctor B. Paulus Apostolus pro Christo, extenso collo, martyrio coronatus est.* Pontifices autem successores esse B. Petri principis Apostolorum, & Vicarios Filij Dei, superioribus verbis dixerat. At, inquies, hunc primatum jure suo decernit Imperator: *Decernentes sancimus ut principatum teneat tam super quatuor præcipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Constantinopolitanam, quàmque etiam super omnes in universo orbe terrarum Dei Ecclesias. Et Pontifex qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis Sacerdotibus totius mundi existat, & ejus judicio quæque ad cultum Dei vel fidei Christianorum stabilitatem procuranda fuerint, disponantur.* Video legis verba; sed ad executionem divinæ institutionis. quod Principibus licet. Et in hac quidem caussa exemplum præbuerat Bonifacius III. qui, ut loquitur Anastasius, *obtinuit apud Phocam Principem ut sedes apostolica B. Petri Apostoli caput esset omnium Ecclesiarum, id est, Ecclesia Romana, quia Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium Ecclesiarum scribebat.* Non hoc sibi conferri à Principe quasi jus novum postulabat Bonifacius, sed jura antiqua sedis suæ à Christo ipso instituta, legis publicæ præsidio muniri adversùs vim Constantinopolitani Patriarchæ. A Valentiniano III. constitutionem Leo I. impetravit, quæ decernit ut *rectorem suum* Romanum Pontificem *agnoscat universitas* Ecclesiarum. Quia, ut inquit ille, *sedis apostolicæ primatum, B. Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, & Romanæ dignitas civitatis, sacræ etiam synodi firmavit auctoritas.* Magis urget Edictum Constantini; quod prætermissa synodorum mentione, & Vrbis dignitate neglecta, ad solum Christi præceptum conceptis verbis refert, non solùm primatum Petri, sed ejus cathedræ in urbe Roma institutionem. Iustiniano nullus vitio vertit quòd Novella constitutione definiverit Romanam Ecclesiam primam esse omnium, juxta Canones. Cur ergo schismati adscribetur quòd auctor hujus Edicti principatum Romanæ sedi à Constantino decerni voluerit, & judicium omnium negotiorum quæ disciplinam vel fidem respiciunt, idque juxta Christi institutionem? Quare Leo IX. non dubitavit Græcis hoc Edictum objicere, non solùm ad probandam regiam auctoritatem Papæ, sed etiam ad demonstrandam spiritualem potestatem, quæ conservata fuit *illo privilegio*, inquit ille, *quod idem Princeps* (Constantinus) *quarto baptismatis sui die devotus contulit Pontifici Romano; scilicet ut in toto orbe Sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut omnes judices Regem.* Damianus quoque Cardinalis, in Disceptatione synodali inter Regium Advocatum & Romanæ Ecclesiæ Defensorem, hoc decretum allegat: *Lege Constantini Imp. edictum, ubi sedis apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum.*

III. Tantum ergo abest ut ex hoc capite illud Edictum proscribendum censeam; quin potiùs jussu Romanorum Pontificum scriptum fuisse existimem, pia quadam industria. Anno etenim DCCLXVII. Legatis CP. repetentibus à Pippino regiones Italiæ, quas Rex Ecclesiæ Romanæ attribuerat, Ioannes Subdiaconus & Pamphilus Legati Pauli Papæ mentionem injecerunt hæreseos à Græcis fotæ contra traditionem patrum, & de omnibus hujus legationis capitibus cum Græcis coram Pippino disceptarunt; quæ deinde in conventu Gentiliacensi discussa sunt, ubi Orientalium petitio explosa fuit. Verosimile mihi videtur tunc de consensu Pippini Regis excogitatam fuisse donationem Constantini, qua pertinacia Constantinopolitanorum retunderetur. Tria enim hoc Edictum continet, quæ Græcorum desideriis omnino refragantur. Ac primò quidem, à spe recupe-

Nov. Valentin.

Nov. 131. c. 2.

Leo ep. ad Michael.

In Synodo Ostiensi.

randarum Italiæ provinciarum dejiciuntur; cùm hoc Edicto Constantinus urbem Romam & omnes totius Italiæ & Occidentalium regionum provincias, loca, & civitates beatissimo Pontifici Silvestro universali Papæ concedat atque relinquat, & successorum ipsius Pontificum potestati atque ditioni per hanc divalem suam & pragmaticum constitutum decernat disponendum, atque juri sanctæ Romanæ Ecclesiæ concedat permansurum. Quamvis autem variè explicari possint Occidentales illæ regiones hoc Edicto comprehensæ; id tamen positum est extra controversiam, saltem Italiam, quæ disertè tribuitur, hac donatione contineri, & aliquot regiones illi adjunctas, ut interpretatur vir eruditissimus. Petrus Damianus sexcentis abhinc annis *Italiam* concessam existimabat. Otho Frisingensis Gallias & Germanias ab ea donatione Romanos sua ætate excipere solitos scribit.

Ioan. Mor. c. 8. Petrus Damiani: *Regnum Italiæ fuisse dandum tradidit.*

Otho l. 1. Chron. c. 3. *Exhinc Romana Ecclesia, Occidentalia regna tanquam sui juris à Constantino sibi tradita affirmat, in argumentumque tributum, excepris duobus Francorum regnis, usque hodie exigere non dubitat.*

IV. Secundò, fastus Patriarchæ CP. reprimitur: qui etsi honore præcellere Romanum Pontificem non inficiaretur, ob veteris Romæ dignitatem, attamen secundum gradum sedi novæ Romæ tribuebat, & æqualia privilegia cum vetere, in rerum ecclesiasticarum administratione. Hîc verò Constantinopolitana sedes post Antiochenam, Alexandrinam, & Hierosolymitanam recensetur; & Romano Pontifici non sola confessus prærogativa, sed etiam principatus in omnes Ecclesias & Vniversalis Papæ appellatio tribuitur. Atqui ex hoc articulo maximum insciticæ argumentum trahunt viri eruditi adversùs interpolatorem donationis, eò quòd Constantinopolitanam sedem inter patriarchales recenseat tempore Constantini, cùm certum sit evectam tantùm fuisse in eam dignitatem à Concilio Chalcedonensi, centum triginta & ampliùs annis post tempus Edicti. Mihi autem plus artis quàm imperitiæ prodere videtur auctor. Non enim de historiæ veritate se anxium præstat, sed de adversariorum profligatione; qui fortiùs conteri non possunt, quàm si opiniones apud illos certæ, etsi aliunde falsæ, manifestè refellantur. Græci mediæ ætatis, contra majorum suorum sententiam, contendebant honorem Ecclesiis debitum, à sola urbium dignitate pendere. Vnde colligebant, & asserebant, eodem momento quo Constantinus in urbe sibi cognomine regiam sedem constituerat, primatum Ecclesiæ Constantinopolitanæ contulisse; solâ antiquitatis prærogativâ veteris Romæ Episcopo relictâ, non autem aliquo potiori jure. Quæ dignitas deinde confirmata fuerit à Synodo secunda, & à Quarta Oecumenica. Et quia nostri B. Petri privilegio sedis apostolicæ principatum commendabant; ne privilegium sedis apostolicæ suæ quoque Ecclesiæ deesse videretur, in laterculo suorum Episcoporum B. Andream primum recensebant, ut patet è Chronico Nicephori Patriarchæ. Ne autem commentus videar quæ de dignitate patriarchali à Constantino collata Ecclesiæ Constantinopolitanæ dixi, proferam testem ea in re omni exceptione majorem. Is est Zonaras, qui in libris annalium hæc scribit: *Et cùm antea Byzantij episcopatus esset Heracleæ Thracicæ, evexit eum* (Constantinus) *ad patriarchatus honorem; privilegia veteri Romæ conservans propter antiquitatem, & quòd ex ea urbe in istum Imperium transtulisset.* In eam sententiam Alexia Comnena Alexij Imperatoris filia scripsit, translato Byzantium & adempto Romanis Imperio, translatam quoque sedium prærogativam. Quare prudenter & astutè donationis auctor Constantinum inducit consilium excitandæ Constantinopoleos in reliquiis Byzantij proponentem, ea lege, ut Ecclesia quæ inter sedes præcipuas ab eo allegenda erat, & reliquas ordine sequeretur, & ipsa unà cum ceteris Ecclesiæ Romanæ subesset; quæ à Christo Domino, non autem ab urbis dignitate, principatum sibi collatum suscepit. Tertiò, quia Græci cum Romanis de variis capitibus fidem & disciplinam respicientibus contendebant, ut de processione sancti Spiritus, de imaginibus, de azymo, & aliis, hoc Edicto ea omnia quæ *cultum Dei & fidei Christianorum stabilitatem contingunt*, Romanæ sedis judicio disponenda relinquuntur.

Zonaras in Annal. lib. de Constantino. Καὶ ἀρχιερέων τὴν Βυζαντίων Θρᾴκων Ἡρακλείαν, εἰς πολλὰ αὐτὴν μητροπολιτικὰ ἀξιώματα ἐπάρας, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τὰ πρωτεῖα διὰ τὸ ἐκείνην σφετερίσασθαι, ἐφύλαξεν· ἅτε καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκεῖθεν τῆς βασιλείας ἔχουσαν.

Anna lib. 1. Alexiados. Ἐν ταύτῃ γὰρ τὰ πρωτεῖα τῆς ἱερωσύνης ἔχουσιν.

V. Ceterùm non solùm res ipsa persuadere potest confictum Edictum temporibus Pauli Papæ, ob eam quam dixi occasionem, sed etiam stylus & scribendi character, qui apprime convenit cum squallore illorum temporum. *Divalis, Imperialis sacra, pragmaticum constitutum, Satrapæ, Optimates, signa, banda*, & plurima alia in hoc Edicto usurpata, passim occurrunt in Pauli Papæ epistolis & aliis scriptoribus illius ætatis. Accedit quòd octo annis post conventum Gentiliacensem, id est, anno septingentesimo septuagesimo quinto, Hadrianus I. Pontifex non obscurè meminit hujus donationis, gratulans Carolo M. quòd exemplo Constantini, qui *potestatem Ecclesiæ Romanæ in Hesperiæ partibus* contulerat, omnia ipse quoque indulsisset. Non loquitur de patrimoniis donatis à Constantino, sed de *potestate* collata, non in omnem Ecclesiam, ne quis hoc ad dignitatem spiritualem referat, sed *in Occidente*, ut de auctoritate & imperio

Hadrianus I. ep. ad Carolum, quæ est ep. 86. apud Carolinos. Et sicut temporibus B. Silvestri Romani Pontificis, à piissimo Constantino Magno Imperatore per ejus largitatem sancta Dei catholica & apostolica Romana Ecclesia exaltata atque honorata est, & potestas

temporali hoc intelligeretur. qua *potestatis* voce in eam rem quoque utitur Edictum. Deinde Carolus componitur cum Constantino, in beneficiis collatis. quod ad injuriam Caroli pertineret, si Constantinus aliquot patrimoniorum largitione tantùm defunctus esse dicatur. Relata est etiam hæc donatio in Collectione Isidori. quæ Collectio tempore Caroli Magni publicata est. Ejus quoque disertissimè mentionem facit Hincmarus in epistola qua Karlomanni Regis institutionem describit anno octingentesimo octuagesimo secundo: *Constantinus Magnus Imperator Christianus effectus, propter amorem & honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, sedem suam, urbem scilicet Romanam, Papæ Silvestro edicto privilegij tradidit, & sedem suam in civitate sua, quæ antea Byzantium vocabatur, nominis sui civitatem ampliando ædificavit.* Ado Viennensis, qui eodem seculo scripsit quo Hincmarus, id est, desinente nongentesimo, hujus quoque Constantiniani Edicti meminit; quemadmodum Luitprandus Cremonensis eò respexit in legatione ad Nicephorum.

VI. Otho III. in diplomate suo edito circa annum millesimum, à Ioanne Diacono confictum putat, iis verbis quæ suprà retuli. Anonymus scriptor, sive Marquardus Freherus, in Notis suis ad diploma Othonis, existimat hunc Ioannem Diaconum, eum esse qui vitam sancti Gregorij scripsit, Caroli Calvi ætate. Ill. Card. Baronius refert Othonis verba ad Ioannem quendam Cardinalem, à Ioanne XII. abscissis duobus digitis, naso, & lingua deformatum. Quæ opinio nititur ancipiti illa lectione quæ in codice Baronij cognomentum huic Ioanni Diacono tribuit *Digitorum mutus*, id est, ut ille interpretatur, truncati & mutili, è recenti voce Italica *Mozzo*. Cùm autem locus ille planè mutilus sit, nihil certi ex eo colligi potest. In codice enim Freheri legitur, *Digitorum mutuis*; & ad oram libri, *munitus*. Quæcunque autem lectio constituatur, certum est, si aliquis Ioannes Diaconus auctor sit hujus commentitij Edicti, eum omnino alium esse à duobus illis Diaconis quos recensui, cùm formula ista privilegij longè sit illis antiquior. Fortasse Ioanni Subdiacono, qui erat unus è Legatis Pauli Papæ, non absurdè tribui poterit. Vel si ad Ioannem Diaconum alterum referatur; transcripsisse potiùs in membranas aureis literis, ut Caroli Calvi liberalitatem provocaret, quàm de novo finxisse dicendus est. Sanè cùm jura omnia quæ Regibus reliqua erant Carolus remiserit, ut docuit Eutropius; & Ioannes VIII. scribat eum *omne jus potestatis antiquitus attributum* Ecclesiæ Romanæ *capitulariter renovasse*, hanc donationem tunc Carolo objectam videtur respexisse. Quidquid sit de nomine auctoris, satis constat de origine hujus commenti. Vnde refelli potest quod ab Othone III. affingitur Pontificibus; eos, postquam Ecclesiæ suæ bona profligassent, Imperij provincias ad se traxisse, commentitiis Constantini & Caroli Calvi donationibus. Quæ expostulatio omnino aliena est à veritate rei. Nullus enim Pontificum Imperij jura invasit, quæ illis à Pippino, Carolo, & Ludovico collata sunt; etsi Otho has liberalitates dissimulet. Quinimo nullus illorum reditus suos dilapidavit; eo præcipuè tempore quo donatio ista emersit in lucem. Tunc enim de acquirendo rerum dominio veris Principum largitionibus, non autem de usurpando, cogitabant. Sed narrationem illam arte quadam concinnatam oportuit, ut tot provincias à Regibus Francorum collatas, & ab Othone avo suo confirmatas, per injuriam Otho III. abduceret; relictis tantùm octo Comitatibus specie liberalitatis, quam in gratiam Silvestri II. magistri quondam sui, & his alienationibus conniventis, exerceret. Ceterùm Nicolaus primus, Anastasius Bibliothecarius, & alij antiqui scriptores à mentione hujus donationis abstinuerunt: quia cùm Regum Francię privilegia illis sufficerent, nolebant Edicto commentitio niti.

CAPVT XIII.

Synopsis.

I. De dispensationibus agendum, quibus juri canonico derogatur. Quo sensu usurpetur vox illa apud Iureconsultos, & in sacris scripturis. In jure canonico sumitur pro venia legis. A Græcis manavit hæc dispensationis significatio, qui eam vocant οἰκονομίαν. *cujus vocis usus varij. Varia quoque dispensationis nomina.*

II. Discrimen veterum dispensationum & recentiorum. Illæ post canones infractos, istæ ne infringantur concessæ. Indulgentia criminis & pœnæ canonicæ Clericis & laïcis aliquando concedebatur. οἰκονομία *apud Eulogium, pro pœnitentia & communionis beneficio post lapsum. quod Innocentius* misericordiæ *nomine expressit.*

III. Remissio pœnæ canonicæ ad arbitrium Episcopi, erga Clericos vel laïcos, qui aliquando ob pœnæ duritiem ad paganos deficiebant. Differentia in eo capite Episcoporum & judicum, è Photio.

IV. Clericis & Episcopis per vitium ordinatis, vel hæretica communione infectis, venia etiam dabatur; sed à synodis tantùm; aut à Summo Pontifice. De Clericis Arrianorum communionem amplexis responsum Athanasij.

V. Vitia ordinationum Episcopis Hispanis quædam remisit Innocentius, quædam discuti jussit. Non autem aliquid indulsisset ante ordinationes peractas, quemadmodum nec Cœlestinus aliquos contra canones ordinari voluit.

VI. Clericos à Bonosiacis hæreticis ordinatos suscipi posse pro remedio pacis respondet Innocentius Episcopis Macedoniæ. Regula Augustini, id fieri tantùm posse quando pax Ecclesiæ constituitur. Similitudo petita ab insitione arborum.

VII. Vt Donatistæ in suis gradibus recipi possent, necessarium fuit ut consensus Africani Concilij firmaretur à sede apostolica, in eorum tantùm Clericorum gratiam per quos fieret unitatis Ecclesiæ compensatio.

VIII. Dispensatio conceditur ob publicam utilitatem, ex Cyrillo Alexandrino, cujus locus explicatur.

IX. Profertur alter locus ejusdem auctoris in eandem sententiam. Corruptus apud Ivonem; hic autem explicatus & illustratus. De Palæstina addicta Hierosolymitano Episcopo. Synodus Ephesina οἰκονομικῶς se gessit non damnando Theodorum Mopsuestenum. De œconomia quam Gregorius Nazianz. in dogmate de Spiritu sancto exigebat.

X. In caussa Chrysostomi, dispensationis æquitatem repudiabat Cyrillus, & Canonum observationem præferebat paci Occidentalium. de quibus explicandus Cyrilli locus. Sed tandem rediit in gratiam cum Romana Ecclesia.

XI. Ea prudentia aliquando porrigebatur ad controversias fidei. Probatur auctoritate Ioannis Veteri Patriarchæ CP. tum etiam ex Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Maximo, & Basilio. Egregia regula, quoad hanc οἰκονομίαν, præscripta à Gregorio Nazianzeno.

I. CVM juri canonico dispensationibus hodie derogetur, necesse est ut earum originem & processum investigemus, & quatenus apud nos locum habeant, in genere dicamus. Hoc verbum à jure canonico profectum cùm sit, ex eo etiam petenda est ejus explicatio. Apud Iureconsultos enim servus ille *dispensator* dicitur qui impendia domus curat, quique rationes domini administrat. Hoc sensu usurpatur etiam in veteri Testamento, & in Novo apud Lucam: qui de fideli & prudenti dispensatore loquitur, *quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram.* Vnde Apostoli & eorum successores eleganter dicuntur *Dispensatores* mysteriorum Dei; & Paulus *dispensationem* sibi creditam ad Corinthios scripsit. Sed in jure canonico alius est verbi istius usus. Sumitur enim pro venia legis, quam interpretes *providam juris relaxationem* vocant: cujus is est effectus, ut lege vel canone vim suam obtinentibus, is cui indulgetur, à vinculo & obligatione legis auctoritate superioris solvatur. A Græcis manavit dispensationis nomen, hoc sensu usurpatum: quo Cyrillus Alexandrinus usus est, οἰκονομίαν vocans eam administrandi & vivendi rationem quæ non summo jure sed æquitate nitatur. Qua voce dispensationis usus est apud Latinos Gelasius. Quamvis apud Græcos Theologos alia quoque significatione οἰκονομία usurpetur, nempe pro occulta & arcana gubernandi ratione, qua Deus modis & rationibus humano generi incognitis omnia ad finem suum intra tempora præstituta perducit: quæ ab Apostolo dicitur οἰκονομία τοῦ πληρώματος τῆς χαρᾶς. Hinc Incarnationis mysterium passim apud illos οἰκονομία dicitur. Imò etiam occulta Dei judicia, quibus permittit aliquid à regula rationis humanæ alienum accidere, ut id in salutem fidelium convertat, οἰκονομία dicuntur à Chrysostomo passim, ut homiliâ in Genesim: πολλοὶ τοῦ θεοῦ οἱ οἰκονομίας οἱ λόγοι καὶ ἡμῖν ἀπόῤῥητοι. Vnde dictionis hujus usus ad inflexam quandam agendi rationem à canonum tenore pro bono publico desciscentem traductus est, ut patebit ex iis quæ dicenda sunt. Aliis quoque nominibus indulgentia ista apud Græcos Patres significatur. Non solùm enim οἰκονομία dicitur, sed etiam συγγνώμη, συγκατάβασις, συμπάθεια, & φιλανθρωπία. Id est, venia, condescensio, miseratio, humanitas; & apud Latinos Patres, *Remissio, venia, clementia, lenitas, mansuetudo, & misèratio.*

II. Attamen etsi vocibus antiquis utamur hodie, magnum intercedit discrimen inter mores antiquos & nostros: cùm majores nostri severiùs & accuratiùs disciplinam canonum colerent, quæ apud nos remissiùs & humaniùs tractatur. Hæc autem est summa differentia, ut mihi videtur, quòd apud veteres nunquam daretur venia canonis infringendi, sed infracti & violati pœna ob gravissimas causssas aliquando remitteretur, hodie verò legum canonicarum venia in antecessum concedatur. In Canones autem olim Clerici & laïci incidebant, si ea crimina perpetrarent quæ canonicis pœnis puniebantur; vel Clerici, si eorum ordinationes vitio laborarent, id est, si promoti essent contra præscripta canonum. Primo casu, crimen reos tantùm respiciebat; secundo verò, status ecclesiasticorum ordinum lædebatur. Iis omnibus tamen indulgentia pœnæ à canonibus inflictæ, cùm res ita ferebat, miserationis & pacis intuitu aliquando concedebatur. Remedium pœnitentiæ lapsis collatum, & remissio pœnæ canonicæ ex parte indulta, à Græcis οἰκονομία dicebatur. Hoc sensu accipiendus est Eulogij Alexandrini Archiepiscopi Titulus librorum quos aduersùs Novatianum exaravit: *Eulogij Alexandrini*

L. *In lege censoria* ff de reg. juris. L. *Dispensatorem.* ff. de solut.

Gen. 43. 3. Reg. 18. Luc. 12.

1. Cor. 1. Petri 4. 1. Cor. 9.

Ad Ephes. 1. 2.

Chrys. hom. 40. in Genes.

Eulog. Alexandr. apud Photium

adversùs Novatum, & de œconomia seu dispensatione, libri quinque. Asperitas Novatiani hæretici lapsis sub Decio pœnitentiæ beneficium denegabat. Ecclesia verò catholica pœnitentibus, & diuturno jejuniorum & orationum labore purgatis, veniam pollicebatur, & de præscripta severitate aliquando remittebat. Hæc est dispensatio de qua Eulogius Alexandrinus adversùs Novatianum disseruit. Etsi enim de hac œconomia nihil extet in Excerptis Photij præter solum lemma Eulogij, conjunctio disputationis *de Novato & de œconomia* satis indicat agi in hoc tractatu Eulogij de pœnitentiæ beneficio, ad quod lapsi admittebantur. Hanc Innocentius I. in simili specie *misericordiam* vocat, cùm de iis agit qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul & reconciliationem communionis exposcunt. De his enim inquit Innocentius: *Observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Pace autem Ecclesiæ reddita, tribuitur cum pœnitentia extrema communio, ne Novatiani hæretici negantis veniam, asperitatem & duritiem Ecclesia imitari videretur*; ut loquitur Innocentius.

III. Ceterùm hanc singulis Episcopis facultatem Nicæna Synodus indulsit, ut etsi quatuor pœnitentiæ laboriosissimi gradus per aliquot annos subeundi essent iis qui criminibus à canone vetitis se obstrinxissent, liberum esset Episcopis pœnarum illarum partem remittere iis pœnitentibus qui rebus ipsis conversionem suam probavissent. Quod à Synodo dicitur, *humanius aliquid cogitare*, μὴ τὸ ἐξεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ φιλανθρωποτερόν τι περὶ αὐτῶν βουλεύσασθαι. Synodus Ancyrana Diaconis lapsis, tempore Licinij, ministerij functionem adimit, sed minuendæ pœnæ potestatem Episcopis tribuit, & eadem humanitate laïcos prosequi. *Penes Episcopos erit potestas, modum conversionis eorum probantes, vel humaniùs erga eos agere, vel amplius tempus adjicere. Ante omnia verò præcedens eorum vita & posterior inquiratur, & ita eis impertiatur humanitas.*

Basilius hanc Episcoporum indulgentiam, συγγνώμην vocat, & φιλανθρωπίαν. qua etiam voce utitur Gregorius Nyssenus. Sanè hæc venia necessaria visa est antiquis patribus, ne tristitia pœnæ diuturnioris in desperationem adduceret pœnitentes; ut monet Basilius. Ita enim duris pœnitentiæ laboribus premebantur, ut ad Sarracenos aliquando deficerent, sicut docuit Zonaras; vel etiam ad paganos in Occidente, ut Rodulphus Bituricensis Archiepiscopus monuit Nicolaum, qui secundùm Canones modum pœnitentiæ minuendæ illi committit. Porrò omittenda non est Photij elegans observatio, nempe in eo capite potiorem esse Episcoporum potestatem, præ Judicibus publicis. His enim liberum est, cùm judicium reddunt, perspicere ne quid aut durius aut remissius constituant quàm causa deposcit, & severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi. Sed mutare sententiam non possunt; etiamsi de rei innocentia post judicium latum constet, quod duntaxat à Principibus fieri potest. Episcopi verò pœnas minuere vel intendere possunt. Imò verò, si res ita ferat, à pœna decernenda in reos abstinere debent; scilicet si sceleratus habet sociam multitudinem, adeo ut schismatis metus immineat. Hæc est Augustini sententia: *Cùm quisque fratrum & Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est.* quam sententiam fusè persequitur. Qua de re uberiùs in exercitatione nostra de judiciis canonicis in laïcos.

IV. Non solùm autem in eo genere pœnarum, quæ criminibus irrogabantur, veniæ usus apud veteres invaluerat, sed etiam, ut dixi, in ceteris pœnis quæ regradatione & dejectione constabant adversùs Episcopos & ceteros Clericos per vitium ordinatos aut hæretica communione infectos. in quo status ecclesiasticus lædebatur; atque ideo non ab Episcopis singulis, sed à synodis provinciarum, & sæpissime à Summo Pontifice venia illa concedebatur. Hujus veniæ exemplum à synodis indultæ extat apud Athanasium: qui quidem interrogatus à Rufiniano Episcopo de Clericis quos tempore Constantij Imperatoris Arriana communione constabat esse pollutos, respondet variis synodis habitis in Græcia, in Gallia, Hispania, & ceteris provinciis huic malo consultum; eo temperamento adhibito, ut auctoribus impietatis venia daretur, si pœniterent, à clero tamen exciderent; iis autem qui per vim ad eam communionem adacti essent, venia plena daretur, ita ut locum suum in clero retinerent: ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ μὴ τὸν τόπον τοῦ κλήρου. Præsertim quòd eo consilio se id fecisse dicerent, ne fortè postquam repulsi essent, eorum Ecclesiæ Arrianis traderentur; exemplum secuti Aaronis, qui prævaricationi populi Israëlitici in deserto consensit, ne populus Ægyptum repeteret. Hæc autem

Vide Cypriani ep. 52. Temperamentum salubri moderatione libratum &c.

Innoc. in Decr. c. 12.

Syn. Nic. c. 12.

Syn. Ancyr. c. 2. Ancyr. Syn. Can. 5. ἐπιτιμίων ὕφεσιν ποιήσω.

Basilius c. 3. & c. 74.

Greg. Nyss. in ep. ad Letoium.

Nicolaus ep. ad Rodulphum in Appendice Hincmari Parisiis editi. & Tom. 3. Concil. Gall.

L. Pœnitendam. ff. de pœnis.

L. Divi fratres. ff. eod.

Photius T. IX. Nomoc. c. XXVIII. ἔξεστι τῷ ἱερεῖ μετριάζειν καὶ μὴ ἐπιφέρειν τὰς ὡρισμένας.

August. l. 2. contra Parmen.

Athanasius in ep. ad Rufin.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

à Clericis illis gesta fuisse οἰκονομικῶς scribit Athanasius.

V. Concessæ verò à Romanis Pontificibus veniæ plurima suppetunt exempla. Innocentius primus (quem Hilarius Episcopus monuerat violatam esse intra Hispanias Ecclesiarum pacem, disciplinæ rationem confusam, & multa contra canones patrum, contempto ordine, regulisque neglectis, in usurpatione Ecclesiarum fuisse commissa) adhibita distinctione totum negotium temperavit. Nam Episcoporum, qui in alienis Ecclesiis contra Nicænos canones, omisso Metropolitano, erant ordinati, plenam discussionem in synodo provinciali haberi voluit; *ut quia perperam facti erant, intelligerent id quod vitioso initio adepti erant, se diutiùs obtinere non posse.* Scilicet castigatam voluit esse improbam usurpationem; ne dissimulatio in deterius convalesceret, & ex consuetudine fieret regula. At verò eas ordinationes, quæ pravæ consuetudinis vitio contra formas canonum celebratæ erant, neglectis scilicet conditionibus quas in personis ordinandis canones requirunt, (nempe ne aut è foro, è militia, aut è curialibus aliqui statim adsciscantur ad sacerdotium) indiscussas relinquit, ne perturbationes Ecclesiis moveret: *Quorum factum*, inquit, *ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum, ea quæ quoquomodo facta sunt in dubium non vocemus, sed Dei potiùs judicio dimittamus.* Et mox: *Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus aut scandala Hispaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus. Idcirco remittenda potiùs hæc putamus.* Eam tamen legem adjecit, *ut si qui post hæc adversùs formas canonum, vel ad ecclesiasticum ordinem vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverint, unà cum creatoribus suis, ipso in quo inventi fuerint ordine & honore priventur.* Rectè negotiorum species distinxit Innocentius. Eas ordinationes discuti voluit quæ nullæ essent ob defectum potestatis; sed alias toleravit, quæ vitiosæ erant, quamvis non essent ipso jure nullæ. Hodie diceremus cum irregularibus dispensasse post ordinationem, ne scilicet Ecclesias Hispanienses perturbaret.

Innoc. ep. ad Episcopos synodi Toletanæ c. 2. & 4. an. 406.

Ceterùm ante ordinationes peractas nec Innocentius nec aliquis ex antiquis Pontificibus indulsisset ut ad sacerdotium promoveri posset, vel laïcus non antè adscriptus clero, vel bigamus, aut aliquis alius cui à Canonibus esset interdictum. Vnde Celestinus Appulorum petitionem, qui hoc se ab eo impetraturos sperabant, graviter repulit: *Quæ enim à nobis*, inquit, *res digna servabitur, si decretalium norma constitutorum, pro aliquorum libitu, licentiâ populis permissâ frangatur?*

Celest. in Decret. c. 10. & apud Grat. c. Nald. dist. 38.

VI. Qui ab Ecclesia catholica ad hæresim Bonosi transierant, & ab eo ordinationem susceperant, in suis ordinibus suscipiendos non esse ex Synodi Nicænæ canonibus egregiè disputat Innocentius in epistola ad Episcopos Macedoniæ. Attamen ex eorum Episcoporum sententia, ne ordinati cum Bonoso remanerent, pro remedio ac necessitate temporis, ad clerum admittendos statuit: *Priora ergo dimittenda dico Dei judicio, de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.* Exemplum hujus clementiæ præbuerat Synodus Nicæna: quæ canone octavo Catharis sive Novatianis ad Ecclesiam redeuntibus indulserat ut accepta manus impositione manerent in clero. Quod tamen ad ceteros hæreticos promiscuè trahi non debere graviter monet Innocentius. Attamen servanda est Augustini regula; qui docet *in hujusmodi caussis, ubi per graves dissensionum scissuras non hujus aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum esse aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.* Clericos quidem aut Episcopos ab hæresi redeuntes in suo gradu non esse suscipiendos ait, nisi illud, quod fieri non debet, *pacis ipsius compensatione sanaretur.* Vt ramus præcisus cùm arbori inseritur, necesse est arborem leviter lædi; *ita ergo & isti, cùm ad radicem catholicam veniunt, nec eis, quamvis post erroris sui pœnitentiam, honor clericatus aut episcopatus aufertur; fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris, contra integritatem severitatis; veruntamen quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, ad Dei misericordiam precibus fusis, coalescente insitorum pace ramorum, charitas cooperit multitudinem peccatorum.*

Innoc. in Decr. c. 13. & 36.

August. ep. 32. ad Bonif.

VII. His testimoniis adjiciendus est Concilij Africani locus, quo duo præcipua capita demonstrantur; & apostolicæ sedis auctoritas in his remissionibus gravioris momenti; & necessitas publicæ utilitatis, ut venia illa indulgeri posset. Concilio transmarino, id est, Italico, seu Capuano, vetitum fuerat ne hæretici pœnitentes locum suum in Ecclesia retinerent. Ideo speciali decreto opus fuit, ut Donatistæ sine injuria Vniversalis Ecclesiæ ab Africanis recipi possent in clero; ita ut Synodi Carthaginensis consensum sedis apostolicæ auctoritate firmari necesse fuerit. Quod ad illius sedis dignitatem demonstrandam, ut dixi, & in temperandis canonibus potestatem, est locupletissimum testimonium. Hæc sunt verba Concilij Carthaginensis: *Placuit ut*

Conc. Afric. c. 35. *litera mittantur ad fratres & Coëpiſcopos noſtros, & maximè ad ſedem apoſtolicam, in qua præſidet memoratus venerabilis frater & collega noſter Anaſtaſius; quò noverit* (ſcilicet Romanus Pontifex) *habere Africam magnam neceſſitatem, propter Eccleſiæ pacem & utilitatem, ut & ipſi Donatiſtæ, quicunque Clerici correcto conſilio ad catholicam unitatem tranſire voluerint, in ſuis honoribus ſuſcipiantur.* Quod à ſe peti aiunt; non ut Concilium, quod in tranſmarinis partibus de hac re factum eſt, diſſolvatur; ſed ut illud maneat circa eos qui ſic tranſire ad catholicam volunt, *ut nulla per eos unitatis compenſatio procuretur;* illi verò tantùm in honoribus ſuſcipiantur, per quos catholicæ unitati conſuletur. Vnde colligitur apertè Africanos in gratiam unius tantùm perſonæ ſolvi Concilij prohibitionem noluiſſe, niſi adeſſet *compenſatio* publicæ utilitatis, id eſt, unitatis eccleſiaſticæ, quam correctione ſua omnino perficerent, vel manifeſtè juvarent. Illam veniæ concedendæ cauſſam, compenſationem unitatis vocat Carthaginenſe Concilium, eadem voce qua uſus eſt Auguſtinus in loco laudato §. ſuperiori.

VIII. Diſpenſatio hujus generis, quæ temperato canonum ſummo jure, concordiæ publicæ conſulit, commendatur à ſancto Cyrillo Alexandrino, iis locis quos Ivo & Gratianus retulerunt; ſed quorum verus ſenſus nondum eſt ſatis accuratè expenſus. Ioannes Antiochenus Patriarcha, fautor Neſtorij potiùs quàm ejus hæreſeos, magnas turbas excitavit in Concilio Epheſino; cujus ſententia à communione Eccleſiæ excluſus eſt, & ab omni ſacerdotali functione ſuſpenſus. Tandem juſſu Theodoſij Imperatoris damnationi Neſtorij ſubſcripſit, & à Cyrillo in communionem ſuſceptus eſt. Quidam verò in Eccleſia Antiochena, qui Neſtorio faverant, Ioannis communionem non deſeruerunt poſt pacem cum Cyrillo conſtitutam, nec etiam à Ioanne ad ejurandam conceptis verbis hæreſim Neſtorij adacti ſunt. A quo Ioannes conſultò abſtinuerat, ut paci Eccleſiæ conſuleret, & ſuſpectorum famæ; non verò ut detrimentum aliquod veræ fidei inferret. Qua de re certiorem fecit Cyrillum per Diaconos ſuos Caſſium & Ammonium; quibus dedit in mandatis ut modum aperirent quem ſecutus fuerat in moderando & diſpenſando negotio ad Eccleſiarum utilitatem. Quod ille οἰκονομίαν appellat. Ioannis conſilium Maximo Antiocheno Diacono diſplicuit; ideóque à Patriarchæ ſui communione ſibi abſtinendum eſſe duxit. Cyrillus monet Maximum ut inquirat an illi qui nuper Neſtorio favebant, eandem ſententiam apertè profiteantur, (quo caſu repudianda erit eorum communio) an verò cum ceteris Chriſtianis conveniant, & factis ipſis erroris ſui pœnitentiam teſtentur, etſi palam fateri illos pudeat. Quo caſu & Ioannis & reſipiſcentium communionem amplectendam docet, *diſpenſationis cauſſa*, οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογούμενοι. *Res enim*, inquit, *multâ diſpenſatione indiget.* Quare diſpenſatio illa cujus meminit Cyrillus, ad reſarciendam pacem eccleſiaſticam pertinet, non ad utilitatem privatam.

Pro in Præfatione Decreti.

Ioan. in ep. ad Cyrillum, edita nuper è MS. Codice Regio: ἡμᾶς δὲ πλείονα ἐγκαλεῖν ἔχειν ἀλλ' ἐκείνοις πρέπειν ἐπιτρέπειν τὴν οἰκονομίαν.

Cyrillus in ep. ad Maximum: οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογούμενοι. *Res enim, multâ diſpenſatione indiget.*

IX. Profertur alter Cyrilli locus ex epiſtola ad Gennadium, cujus ſpecies nondum eſt ſatis perſpecta; cùm nec verba ipſa ſanam interpretationem receperint apud Ivonem. Æliæ, id eſt, Hieroſolymorum Epiſcopus quartum quidem dignitatis locum canone ſeptimo Nicænæ Synodi obtinuerat; ſed jus metropoliticum in Palæſtinam Epiſcopo Cæſareæ ſervatum fuerat. Iuvenalis Hieroſolymorum Epiſcopus jus patriarchicum in tres Palæſtinas ab Eccleſia Antiochena diſtrahendas tentavit Epheſinæ Synodi judicio ſuæ ſedi arrogare; ſed repulſam paſſus eſt. Theodoſij tamen reſcripto Palæſtinarum, Phœniciæ, & Arabiæ adminiſtratio illi concredita eſt; ut patet ex Concilio Chalcedonenſi, cujus Decreto concordia Patriarchæ Antiocheni & Hieroſolymitani firmata eſt. Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus, & Cyrillus Alexandrinus, reſcripto Theodoſij conſenſum ſuum præbuerant, & Hieroſolymorum Epiſcopum in communionem ſuam ſub Archiepiſcopi nomine & Palæſtinarum adminiſtratoris ſuſceperant. Hoc graviſſimè tulit Gennadius Preſbyter & Archimandrita, ob violatum canonem ſeptimum Nicænum; ideóque à Procli communione abſtinebat. Sed Cyrillus prudenter docet ſæpe deflectendum à tenore regularum *diſpenſationis cauſâ*, & ut evenire ſolet periclitantibus in mari, qui jacturam faciunt aliquarum mercium, ut reliquæ ſerventur, aliqua diſſimulanda, ubi ſummum jus locum habere non poteſt, ne omnium rerum diſpendium ſubſequatur. Nullum jus Æliæ Epiſcopo in Paleſtinas ex Canonibus competere, ſed effræni ejus deſiderio hoc indultum. Quare repudiandam non eſſe Procli communionem, *quia diſpenſationis modus nulli ſapientium diſplicuit.* Prudentiæ hujus οἰκονομικῆς uſum à Synodo Epheſina uſurpatum oſtendit idem Cyrillus in epiſtola ad Proclum Conſtantinopolitanum. Etenim poſt recitatas in Concilio excerptas è libris Theodori Mopſueſteni Epi-

Apud Ivonem in Præfatione: *Helienſium Egumenum* dicitur, qui reddi debuit, *Æltenſium Præfectum* ſeu *Epiſcopum.* Αἰλία ἡ νῦν dicitur civitas Hieroſolymorum in Conſtitutione Marciani quæ extat in 3. P. Conc. Chalc. N. 12.

Leo ep. 64. *Sicut etiam de Epheſina Synodo, quæ impium Neſtorium cum dogmate ſuo peremit, Iuvenalis Epiſcopus ad obtinendam Paleſtinæ provinciæ principatum credidit ſe poſſe ſufficere, & inſolentes auſus per commentitia ſcripta firmare. Quod ſanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus merito perhorreſcens, ſimilibi quid prædicti cupiditas auſa eſſet indicavit, & ſollicita prece multum poposcit ut nulla illicitis conatibus præberetur aſſenſio.*

Cyrillus in ep. ad Gennadium: τῶν τῆς Αἰλίων ἐπισκόπων, εἰ τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ μοι τῆς Παλαιστίνης ἡγεμόνων ἐκ ἐφαίνετο. ι. αἱ οἰκονομίαι τῶν πραγμάτων ἐὰν τὰ παραλιάζοντα βραχύ τι ἀφίησι τὸ ἀκριβὲς ἐξετάζεσθαι, πολλὰ ἐκ παραδιδόασιν. 2. ὅτιπερ ἐν ἀμφιβόλοις πράγμασι, ἢ ὅσα μὴ ἐξὸν τὸ λίαν ἀκριβὲς ἀναιρεῖ ζητεῖν, παρέρχεσθαι πολλάκις, ἵνα μὴ τὸ πᾶν πρὸς ὄλεθρον ἐλθὸν ζημιωθῇ. Cyrillus, in ep. ad Proclum CP. κατασκάπτειν δὲ τοὺς ὅρους τῶν πατέρων, σίνασθαι μηκέτι ἐκ ἀνεκτὸν ἐστιν. τὰ μὲν γὰρ ἐξὸν πᾶσιν ὑπάρχειν ἐστὶν

scopi olim fato functi sententias, è quibus virus suum Nestorius hauserat, impietatem quidem hæreticam damnavit synodus, eósque qui similia saperent; sed à nomine Theodori damnando temperavit οἰκονομικῶς, ne plerique viri ejus auctoritate moti, in alia omnia abriperentur, & ab Ecclesia potiùs qnàm à Theodoriani nominis communione recederent. *His verò condemnatis*, inquit, *qui sic sapiunt, nullam viri* (Theodori) *memoriam fecit* (synodus) *dispensativè, nec ipsum nominatim anathemati subjecit propter dispensationem, ne quidam ad existimationem viri respicientes, sese ipsos ab Ecclesiis separarent. Dispensatio verò in his optima res est & sapiens. Si enim adhuc in vivis esset, & Nestorij blasphemiarum fautor, aut suffragari vellet iis quæ scripsit ipse, anathema etiam in propria persona subiisset.* Vnde colligit Cyrillus cavendum esse, ne si Principes, aliquorum Orientalium qui Constantinopolim accesserant libellis interpellati, edicto suo Theodori memoriam damnatum eant, tumultus inde occasio nascatur in Oriente: cujus periculum imminere scripserat Ioannes Antiochenus, plurimósque Tbeodori memoriam proscribi nullo modo passuros. Quæ fervidis illis assertoribus fidei Cyrillus denuntiari cupit, ut à dissensionibus excitandis specie pietatis tandem abstineant. [3] *Potest enim etiam iis qui hæc petierunt dispensatio rei enarrari; ut quiescere malint, quàm Ecclesiis scandali occasionem præbere.*

Hanc οἰκονομίας rationem ad ipsius quoque dogmatis professionem trahebat Gregorius Nazianzenus. Etenim eos qui palam & apertè Spiritus sancti divinitatem contra Macedonianos profitebantur, si cum æquis hominibus & bene sentientibus ageront, generosos esse ait; si autem cum infirmis, qui hujus veritatis nondum sunt capaces, sermonem habeant, non esse οἰκονομικούς, id est providos dispensatores docet: εἰ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί, εἰ δὲ παπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί. Quod ante damnationem hujus hæreseos à Synodo Constantinopolitana decretam à sapientissimo viro scriptum fuit: quemadmodum etiam quod in eandem sententiam in eodem argumento scripsit alibi: βελτίον δέων οἰκονομηθῆναι πῶς ἀληθείαν, μικρὸν εἰξάντων ἡμῖν; ὥσπερ νέφει τινὶ τῷ χρόνῳ, ἢ καταλυτέαν τῷ φανερῷ τοῦ κηρύγματος. *Præstat enim veritatem dispensatione quadam conservari, ut nubi sic tempori nobis tantisper cedentibus, quàm eam apertè prædicando irritam facere.* Similis tamen dispensatio feliciter non cessit Honorio Pontifici, in caussa Monothelitarum; licèt hodie in quæstione de *Auxiliis gratiæ* prudentissimè à summis Pontificibus in usum inducta fuerit.

X. Sed quàm Cyrillus dispensationis æquitatem ceteris commendabat, suscipere renuit in caussa Ioannis Chrysostomi; qui pulsus erat episcopatus dignitate à Theophilo Alexandrino, & à synodo habita in suburbio Constantinopoleos. Hanc dejectionem repudiavit Occidentalis Ecclesia; & quia mortui nomen in diptycha Ecclesiæ non restituebant Orientales, suam illis communionem denegavit. Tandem Atticus Episcopus Constantinopolitanus seditione populi coactus est, de sententia Imperatoris, Ioannis nomen inter ceteros Episcopos vita functos recitare. Quod factum suum Cyrillo probare conatur, eò scilicet quòd totius orbis pacem hæc dispensatio restitueret, justitiæ utilitatem præponendo. *Et cogitationibus nostris*, inquit, *ad populi concordiam inclinati, [2] canonibus quidem patrum detrimentum nullum afferimus; exactæ autem verborum observationi, universi orbis pacem præferimus. Non ignoro quidem & B. Paulum, cùm ecclesiasticas ederet constitutiones, sapienter occasionibus provida dispensatione usum esse.* Cyrillus rescripsit commoto animo copiosam satis epistolam, qua inter cetera docet, [3] dispensationem tunc esse laudandam, cùm rebus quæ utiles sunt & commodæ detrimentum non affert. Paulum omnibus omnia factum, non ut partem perderet, & ceteros lucrifaceret, sed ut omnes lucraretur. Equidem regula Cyrilli optima est, cùm ex Augustino habeamus charitatem non esse lædendam dispensationibus, sed potiùs fovendam. Ceterùm in regulæ usu errabat; præcipuè cùm nullam rationem haberet communionis Occidentalium, quæ hoc pacto redintegrabatur. De iis enim loquitur his verbis, quæ non satis accuratè versa sunt: *Ne igitur contra teipsum*, inquit ille ad Atticum, *celebres eos qui adversandi studio dissidium fecerunt, neque unquam justum judicium de illo* (id est, Ioanne) *latum susceperunt.* De Romanis & Occidentalibus loquitur, ut antea dixi; quorum pacem deinde promeruit, adnitentibus maximè Africanis. De hac enim contentione intelligenda sunt Concilij Carthaginensis verba: *Placuit etiam ut de dissensione Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ ad sanctum Papam Innocentium scribatur, quò utraque Ecclesia intra se pacem, quam præcepit Dominus, teneat.* Eandem namque tollendi dissidij & restituendæ pacis temporibus Cyrilli Alexandrini curam gessit, quam testata fuerat Africana Ecclesia superiori canone, in gratiam Theophili ejus decessoris.

XI. Porrò quod exemplo Gregorij Nazianzeni

Nazianzeni prudentiam istam aliquando porrigi ad controversias fidei, veluti per transennam diximus, hujúsque οἰκονομίας usum malè cessisse Honorio in causa Monothelitarum, nunc uberiori sermone ob materiei difficultatem atque dignitatem nobis explicandum est. Ac primùm quidem præscribendi sunt fines intra quos isthæc prudentia coërceri debeat juxta veterum regulam; ne prætextu dispensationis, vera fides labefactetur. Deinde agemus de Honorij facto; docebimúsque qua in re peccaverit utendo hac οἰκονομίᾳ in caussa fidei, qúæve fuerit canonica ejus damnationis in Synodo sexta decretæ caussa, cùm revera hæresim Monothelitarum professus non fuerit.

Ac de primo capite nihil potest dici accuratius, quàm quod Ioannes Veccus Patriarcha CP. in Oratione de Vnione Ecclesiarum adnotavit ex Athanasio, Basilio, Gregorio Nazianzeno, & Maximo, *quæ ex vocibus nascuntur differentias negligendas, dummodo secundùm sententiam uno consensu fratres concordant; τὰς ἐν λέξεσι παροξυθείσας διαφορὰς, ὀπωσοῦν εἰς χεῖρα τῷ ἐπὶ τῇ ἐννοίᾳ ὁμοφροσύνῃ συμβάινειν τὴς ἀδελφάς.*

Primum istius prudentiæ exemplum petitur ex B. Athanasij facto: qui, dissidentibus inter se orthodoxis super trium hypostaseon professione, istis eas rejicientibus, cùm verba illa non reperirentur in scripturis sacris, proindéque suspecta videri possent, aliis verò illas amplectentibus, hortatus est contendentes ut in Nicænæ fidei confessione constanter perseverarent. Deinde exquisita dissidentium partium sententia, postquam comperit eos qui unam hypostasim profitebantur, naturam & substantiam deitatis unà intelligere, qui verò tres hypostases admittebant, non Arrianorum more diversæ substantiæ personas docerent, aut ut ceteri hæretici sub istis vocibus tria principia aut tres deos constituerent, sed quò his verbis patefacerent se in Trinitatem ita credere ut in Dei unius natura Pater, Filius, & Spiritus sanctus verè subsisterent. Quare cùm alienos esse ab hæresi utrosque comperisset, liberam illis unius hypostaseos vel trium hypostaseon profitendarum facultatem concedi debere censuit; rejectis illis qui sanam interpretationem verbis illis non adhibebant. συμβαλέσθε τοῖς ὀρθῶς ἑρμηνεύουσί τε & φρονοῦσι μηδὲν πλέον ἀλλήλοις ἀνακείνειν, μηδὲ λοιδορεῖν ἐπ' οὐδὲν χρήσιμον, μήτε ζῆν τοιαύταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφωνεῖν. *in Tomo ad Antiochenos.* Eos verò qui spreta omni interpretatione de voculis rixari pergunt, vocat φθονοῦντας τῇ εἰρήνῃ, καὶ ἀγαπῶντας τὰ σχίσματα.

Profert Veccus statim testimonium Gregorij Nazianzeni, qui summis laudibus effert hanc Athanasij prudentiam. Ἐκθαύξει, inquit Veccus de Gregorio, τὸ ἔργον τῆς οἰκονομίας. Sanè ipse Gregorius huic voci, in hoc facto, originem dedisse videtur. Quippe de Athanasio ait, eum hanc concordiæ rationem iniisse, ut μέγαν τῆς ψυχῆς οἰκονόμον.

Ipse quoque Gregorius cum illis de voce Dei pugnandum non esse scripsit qui, ob inscitiam, eam non tribuebant Spiritui sancto; dummodo vim & potentiam divinitatis illi tribuerent: δότε τῷ δυνάμει τῆς θεότητος, καὶ δώσομεν ἡμεῖς τῆς φωνῆς συγχώρησιν. Idem Gregorius laudat Basilij in eadem quæstione prudentiam: προσεπαινεῖ τῆς οἰκονομίας ἀπόῤῥητον, inquit Veccus. Basilius itaque Spiritus sancti divinitatem sic asserebat, ut deitatis voce non uteretur, τῷ κυρίαν φωνὴν ὑπερεπίθετο; gratiæ tamen loco à propugnatoribus veræ fidei petens, τῇ οἰκονομίᾳ μὴ δυσχεράνειν, ne dum unam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent; convulsa nimirum turbulento tempore ac destructa pietate. Αὐτοῖς μὲν γὰρ ἐδημίαν ἢ ζημίαν ὑπαλλαττομένων μικρὸν τῆς λέξεων, καὶ φωναῖς ἄλλαις τὸ ἴσον διδασκομένοις: *Ipsos enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si vocabula paululùm immutarentur, modò aliis verbis eadem docerentur.*

Maximus ad Pyrrhum Presbyterum ait, sæpenumero patres voces concedere, sed retinere sententias; quòd non in syllabis, sed sententiis & rebus, salutis nostræ mysterium existit. illud enim faciebant, pacis curam gerentes; hoc, animos veritate confirmantes. Οὐ μὴν ἐν συλλαβαῖς, ἀλλὰ νοήμασί τε & πράγμασι τὸ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ὑπάρχει μυστήριον. Τὸ μὲν γὰρ ἐποίουν εἰρήνης φροντίζοντες, τὸ δὲ ψυχὰς ἀληθείᾳ φηρίζοντες.

Basilius Ecclesiæ temporibus suis labefactatæ statum redintegrari non posse scribit circa motam de divinitate Spiritus sancti controversiam, nisi συμπαθείᾳ πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας: quam in eo constituit, ut illi ad communionem admittantur qui fidem Niceæ sancitam recipiunt, & Spiritum sanctum creaturam esse negant, licèt Dei verbum apertè non usurpent. Retenta enim communione, futurum frequenti collatione, & minimè contentiosa disceptatione, ut si quid etiam est quo ad ampliorem evidentiam addito opus sit, id Dominum præstiturum.

Egregiam in universum regulam præscribit Gregorius Nazianzenus in oratione de Pace: *Nec segniorem quemquam esse debere quàm par sit, nec ferventiorem; ita ut vel ob* Gregor. Nazianz. Orat. 1. de Pace.

levitatem ad omnes se aggreget, vel ob temeritatem & insolentiam ab omnibus se removeat. æquè enim & iners segnities est, & mobilitas atque inconstantia à societate & communione aliena. Verùm ubi apertè se prodit impietas; tum verò nobis faciendum esse ut adversùs ignem & ferrum & tempora & Principes ac denique priùs adversùs omnia cominus feramur, quàm ut mali fermenti participes efficiamur, ac malè affectis assentiamur. nec quicquam perinde metuendum est quàm ne quid magis quàm Deum metuamus, ac propterea fidei & veritatis, cùm veritati serviamus, doctrinam perfidè deseramus. At cùm suspicio sola animum nostrum malè habet, timórque nullis certis argumentis innixus; tum verò lenitatem potiùs quàm celeritatem, & indulgentem demissionem potiùs quàm arrogantiam & contumaciam adhibere convenit; multòque melius & conducibilius est ut in communi corpore manentes mutuò nos ipsos, tanquam alij aliorum membra, corrigamus atque corrigamur, quàm ut præjudicio per secessionem facto, & auctoritate per separationem amissa, ex edicto postea, velut tyranni ac non fratres, correctionem imperemus. βελτίον τοῦ ζήλους, ἡ μακροθυμία, καὶ ἡ αὐθεδείας ἡ συγκατάβασις. καὶ πολλῷ κρεῖττον ἡ λιτελέφερον, ἐν τῷ κοινῷ σώματι μένοντας, καὶ χαριτίζειν ἀλλήλοις ὡς ἀλλήλων μέλη, καὶ χαριτίζεσθαι, ἢ παρεκτὸς ὄντας διὰ ἡ ὑποψίαν, καὶ τὸ ἀξιόπιστον, τῷ χωρισμῷ λύσαντας, ἔπειτα ἐξ ἐπιτάγματος, ὥσπερ τυράννους, ἀλλ' οὐκ ἀδελφοὺς, νομοθετεῖν τὴν διόρθωσιν.

Addendus locus alter Gregorij, ex oratione III. de Pace: *Quædam ne quærenda quidem omnino sunt, quædam mediocriter, quædam contentiosis hominibus concedenda & relinquenda, quoque tandem modo se habeant, utpote nullum doctrinæ nostræ detrimentum afferentia; quædam fidei soli donanda, quædam etiam ratiocinationibus &c.*

STEPHANI BALUZII

ADMONITIO

De editione §. XI.

CVM in §. IX. hujus capitis illustrissimus Archiepiscopus adnotaverit solitos olim Episcopos remittere aliquid ex summo jure, etiam in controversiis de fide, sed dispensationem illam malè cessisse Honorio Pontifici Romano in causa Monothelitarum, visum est heic edere fragmentum uberioris scriptionis quam meditabatur ut explicaret morem veterum in tolerandis quibusdam vocibus in controversiis fidei, ne dissidium aut schisma in Ecclesiam inveheretur ex nimia severitate. Sanè fragmentum illud magni momenti est, & auro contra æstimandum, præsertim cùm ejus ope viris eruditis aperiatur via ad investigandum quomodo se gesserint veteris Ecclesiæ Pontifices in contentionibus de fide quæ recenter emergunt. Illud dolendum, quòd miræ eruditionis viro non licuit absolvere susceptum opus. Nam si diutiùs in vita fuisset, fragmentum illud, quod ab initio destinatum erat ut adderetur in his Dissertationibus, fortassis transcripsisset in epistola quam scribere destinaverat ad Cl. V. Philippum Labbeum; de qua dictum est in libro de vita ejus. Sed tu, Lector, has sacrosanctas reliquias venerare; & meæ quoque diligentiæ aliquam gratiam habeto, qui, ne perirent, effeci.

Paucis te præterea velim, mi Lector. Observatum est ab illustrissimo viro canonum severitatem interdum inflexam, & à regulis discessum, pacis causâ. in quam rem attulit præclara veterum testimonia. Quibus addere visum est insignem locum ex epistola Symmachi Papæ ad Avitum Viennensem, quæ nuper edita est à clariss. viro Domno Luca Dacherio, monacho Benedictino, in quinto tomo Spicilegij. Rescripserat Symmachus ad Æonium Episcopum Arelatensem de controversia quæ erat inter Episcopos provinciarum Viennensis & Arelatensis, circa ordinationes Episcoporum vicinarum civitatum, servandam esse antiquitatem, nec habendam rationem novæ constitutionis ab Anastasio Papa editæ, quæ provinciam confundebat. Ægrè tulit Avitus hanc injuriam sedi suæ, ut putabat, illatam. Ergo ad Symmachum scribens, expostulat cum eo, quòd violatam ab Anastasio Ecclesiæ consuetudinem dixerit, & spreta prædecessorum ejus statuta, in confusione provinciæ. Rescribit Symmachus, gavisurum se, si ab Avito probatum fuerit nihil ab Anastasio contra canones actum, sed tantùm præter regulam, temperato videlicet jure. *Quia quod sit præter regulam.* inquit, *modo sit ex justa causa, non infringit regulam, quam sola pervicacia & antiquitatis contemptus ledit. Nam quamvis à patribus statuta, diligenti observatione, & observanti diligentia sint custodienda; nihilominus propter aliquod bonum de rigore legis aliquid relaxatur; quod & ipsa lex cavisset, si prævidisset. Et sæpe crudele esset insistere legi, cùm observantia ejus esse præjudicabilis Ecclesiæ videtur.* Alterum dispensationis & *condescendentiæ*, ut vocat, exemplum nobis suppeditat Innocentius II. in epistola ad Hugonem Archiepiscopum Rothomagensem, quæ edita est in tomo secundo Spicilegij. Archiepiscopus ille fidei & obedientiæ professionem in Ducatu Normanniæ exigebat ab Abbatibus, contra vetustam consuetudinem. Quod adeo ægrè ferebat Henricus II. Rex Angliæ & Dux Normanniæ, ut vel ob hoc ipsum ad Innocentium scribens, minitatus apertè sit divortium ab apostolica sede, nisi Archiepiscopi illius præsumptio reprimeretur. Nitebatur ille vetustis canonibus, qui volunt Abbates esse in potestate Episcoporum, & Decreto Concilij Remensis paulò antè celebrati. Dandum tamen aliquid tempori censuit Innocentius, ad Hugonem scribens. *Quod profectò quamvis justum fuerit,* inquit, *& à nobis in Concilio Remensi mandatum, pro ejus caritate à rigore justitiæ aliquando condescendere debemus, & pro tempore, ipsius voluntati assensum præbere.* Sed prætermittendus non est insignis locus ex epistola Hildeberti Cenomanensis Episcopi, quæ edita est in tomo quarto ejusdem Spicilegij pag. 250. & à nobis emendata ad fidem vetusti codicis. *Multa ex loco, multa ex tempore, multa ex personis differentiùs fiunt. Rector Ecclesiæ nonnunquam aut dissimulabit aut faciet quæ accusat. Cùm viderit malum*

Vide Marcam in Dissertatione in epistolas Pappi PP. §. 4. 5.

schismatis imminere, canonum scita mutabit. Debet cessare censura, cùm dissoluitur unitas, caritas laditur, pax vacillat. Hæc admonere, alicujus, opinor, momenti erat.

CAPVT XIV.

Synopsis.

I. Summus Pontifex canones temperavit in Oriente. Damasus remisit vitium ordinationis Flaviani Antiocheni, precibus Ioannis Chrysostomi & Theophili Alexandrini. Anatolius ordinatus à Synodo Ephesina secunda, quæ nulla erat, assensu Leonis I. episcopatum retinuit. Idem accidit Maximo Antiocheno contra canones ordinato, cui vitium illud Leo indulsit, pacis studio. Simile vitium Stephani dissimulavit Simplicius Papa, in gratiam Zenonis Imperatoris.

II. Frequentiora dispensationum pontificiarum exempla in Occidente. Leo in Africa tolerat laicorum ordinationes, sed bigamorum damnat. Hilarus veniam concessit Episcopis Hispanis, ordinatis absque Metropolitani consensu contra canones Nicænos.

III. Aliquando necessitate cogente non personis singulis, sed omnibus, conceditur remissio Canonum; ut statutum est à Gelasio in ordinationum intervallis.

IV. Aliquando etiam damnatis Episcopis restitutio indulta est à Summis Pontificibus, ex clementia, de synodorum consensu. Quod probatur exemplis. Causæ Athanasij, Chrysostomi, & Flaviani, pertinent ad jura appellationum, non ad restitutionem ex benignitate indultam. In quo notatur Ivo.

V. Ex dictis patet veniam infringendi canonis olim concessam non fuisse, sed tantùm infracti. Quod obtinebat tempore Zachariæ; qui negat facultatem datam à decessore suo ducendæ viduæ avunculi, quia hoc est contra canones. Ea ratione petitionem Bonifacij de eligendo successore rejecit.

VI. Frequentior esse cœpit dispensationum usus undecimo seculo: sed nondum concedebantur, nisi utilitatis prætextu. Rectè dividit Ivo præceptiones; quarum aliæ sunt immobiles, è jure divino; aliæ mobiles, è jure canonico. in his, si detur compensatio boni publici, potest indulgeri dispensatio. Discussa præfatio Ivonis in aliis capitibus. Regula Ivonis, non reprehendendos Prælatos qui aliqua tolerant non adversa fidei aut bonis moribus.

VII. Origo dispensationum quæ dantur in antecessum, ex contumacia fidelium petenda, qui canonibus parere nolebant, ex Anselmo.

VIII. Regula Goffridi in his dispensationibus, ut non fiant studio lucri, sed pietate subveniendi infirmis. Dispensationes sine causa, reprobatæ.

IX. Ob necessitatem, vel communem utilitatem, hæ dispensationes concedi debent. Alioqui sunt dissipationes, ex Bernardo.

X. Gratianus sequitur eandem sententiam. Iure Decretalium, privatorum habita est ratio major quàm olim; quibus dispensationes dantur, si juventur aliquo merito, quod usui Ecclesiæ esse possit.

I. QVANTA esset Romanæ sedis auctoritas in temperanda canonum executione, ex Innocentio & Concilio Africano demonstratum est capite superiori. Sed quia suspicari posset aliquis, eo jure usum fuisse Summum Pontificem in Occidentis Ecclesiis tantùm, quæ illius sollicitudini, nullo Patriarcha intermedio, parebant, docendum est aliquot exemplis hanc ejus auctoritatem ad Orientis quoque Ecclesias porrectam fuisse. Notissima est occassio dissidij quo per aliquot annos concussa est Ecclesia Antiochena, ob Flaviani ordinationem, quem Paulino superpositum fuisse, potiùs quàm Meletio successisse, neglecta fide jurejurando data, conquerebantur Occidentales & Ægyptij, adeóque ab ejus communione abstinebant; quamvis superstes fuisset Paulino & Evagrio Antiochenis Episcopis, & non tam potior quàm solus sedem illam obineret. Attamen studio Ioannis Chrysostomi, postquam Theophilo Alexandrino benigniore Flavianus usus fuisset, utriusque operâ, Occidentalium communioni restitutus est, legatione ad Episcopum Romanum missa. Expendenda sunt autem verba Socratis; qui Theophilum à Pontifice Romano contendisse docet ut *propter populi misericordiam*, vitium ordinationis Flaviani *dissimularet*. quod perinde est ac si dixisset, ob bonum unitatis veniam dandam vitiosæ ordinationi; quam non à synodo Occidentalium, sed à Damaso Chrysostomus & Theophilus petiverunt; ut hinc quoque pateat apicem auctoritatis in sola Romana sede, quoad dispensationes, tunc temporis viguisse.

Socrates l. 5. c. 15. Θεφιλος ὁ Αλεξανδρειας συμπαρων τω βασιλει Θεοδοσιω, πεμψας τε Ισιδωρον πρεσβυτερον κ. τ. λ. ἀσαι λυσιμανιον Δαμασκου, λιπαρησαι ἑνωσαι τ. λαον, περιδειν το φθασαν φλονεικιαν κ. λημμα λαμπ.

Damnato per vim & tumultum Flaviano Constantinopolitano Episcopo in Synodo Ephesina secunda à Dioscoro Alexandrino, Anatolius, qui pro negotiis Ecclesiæ Alexandrinæ Dioscori responsalem egerat Constantinopoli, urbis regiæ Episcopus ordinatus est. Hæc ordinatio celebrata in illo Ephesino latrocinio, cujus acta rescissa sunt, constare non poterat, si summo jure actum fuisset. Quare Anatolij communionem, utpote vitiosè ordinati, Leo I. suscipere recusabat, donec Marciani Principis interventione canonum censuram mollivit, rectæ fidei subscribente Anatolio, cui Constantinopolitanam sedem suo consensu Papa firmavit. *Nos enim*, inquit Leo in epistola ad Marcianum Augustum, *vestræ fidei & interventionis habentes intuitum, cùm secundùm suæ consecrationis auctores ejus initia titubarent, benigniores circa ipsum quàm justiores esse voluimus, quò perturbationes omnes, quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis leniremus.* Mox: *Satis sit prædicto quòd vestræ pietatis auxilio, & mei favoris assensu, episcopatum*

Vide lib. 5. cap. 16. §. 4.

tantæ urbis obtinuit. Poteſtatis ſuæ conſcius, non dubitat aſſenſui ſuo & favori adſcribere Anatolij confirmationem ; qui alioqui ſecundùm canones pelli debuerat.

Ea quoque diſpenſationis indulgendæ auctoritate uſus eſt in cauſſa Maximi Antiocheni Epiſcopi ; qui in locum Domni à Dioſcoro damnati ſuffectus, ab Anatolio ordinatus erat. Huic ordinationi duo maxima vitia inerant. Vnum, quòd Domnus ab impia Synodo Epheſina damnatus eſſet: Alterum, quòd ordinatio illa ὑπερόριος adversùs Nicænos canones, apoſtolicos, & Conſtantinopolitanos ab Anatolio peracta eſſet : cui tamen Leo connivere voluit, ob pacis ſtudium : *Neque ſibi æſtimet licuiſſe* (ſcilicet Anatolius) *quòd Antiochenæ Eccleſiæ ſine ullo exemplo, contra ſtatuta Canonum, Epiſcopum ordinare præſumpſit. quod nos amore reparandæ fidei & pacis ſtudio retractare ceſſavimus.* Niſi Leo benignè ſe geſſiſſet in Maximum, ejus ordinationem retractare potuiſſet, ut ipſe docet in hac epiſtola : quæ ad Marcianum Auguſtum cùm ſit data, poteſtas Leonis indubitati juris eſſe cenſenda eſt. Nec enim in re ad ſuam auctoritatem non pertinente tantam παῤῥησίαν adhibuiſſet. Sed utendum non eſt conjecturis, ubi diſerta habemus teſtimonia. Maximus à Synodo Chalcedonenſi eo ſolùm nomine receptus eſt, quòd Leo Summus Pontifex ejus ordinationem & communionem probaſſet. Etenim cùm in cognitione quæ de Iba Edeſſeno habebatur, (qui judicio Synodi Berytenſis abſolutus, à Dioſcoro Epheſi damnatus erat) Iudices interlocuti eſſent ut Acta Epheſina relegerentur, Paſchaſinus & ceteri Legati Romanæ ſedis interceſſerunt, eò quòd ſynodum illam in irritum Leo miſiſſet, præter negotium Antiocheni Epiſcopi, cujus communionem deinde amplexus erat : *Si ergo & à beatiſſimo & apoſtolico Romanæ urbis Epiſcopo, omnia quæ ibi geſta ſunt, vana ſunt habita, claret quia & ſanctiſſimus Epiſcopus Antiochenæ civitatis extra hæc eſt, quem poſt hæc beatiſſimus Epiſcopus in propria communione ſuſcepit.* Hæc ultima verba deſunt in textu Græco ; quæ tamen à veteri interprete juxta fidem codicum antiquorum retenta ſunt. Quod patet ex ſequenti Anatolij interlocutione, qui totam rem explicat: *Definimus nihil horum valere quæ in illa quæ Synodus dicitur* (nempe Epheſina) *ſunt confecta ; niſi illud circa ſanctiſſimum Maximum magnæ Antiochenæ civitatis Epiſcopum : quoniam & ſanctiſſimus Leo Romanus Archiepiſcopus in communionem eum recipiens, præeſſe eum Antiochenæ judicavit Eccleſiæ. quam formam ſequens & ipſe approbavi, & preſens omne ſanctum Concilium.*

Concil. Chalc. Act. x.

Illuſtre quoque extat exemplum veniæ canonum à Simplicio Papa conceſſæ Stephano Antiocheno Epiſcopo, in gratiam Zenonis Imperatoris, qui hoc à Pontifice enixè poſtulavit. Ordinatus fuerat Conſtantinopoli ab Acacio, quemadmodum ab Anatolio Maximus, cùm à comprovincialibus ordinari debuiſſet ; quemadmodum Flavianus Antiochenus ab Epiſcopis Orientalis diœceſeos ordinatus fuiſſe dicitur in epiſtola ſynodica Concilij Conſtantinopolitani. Sed ad vitandos tumultus, Zeno Stephanum eligi & ordinari Conſtantinopoli juſſit anno quadringenteſimo ſeptuageſimo nono, ea conditione, ne ſimile aliquid in poſterum tentaretur. qua de re certiorem fecit Simplicium, & ejus conſenſu roborari petiit. Cui deſiderio ſe facilem præbuit Summus Pontifex, ut patet ex ejus epiſtola ad Zenonem : *Vnde*, inquit, *quæ à vobis amore quietis ſanctè & religioſè ſunt ordinata, reprobare non poſſumus, ne ſtatus Antiochenæ Eccleſiæ ſub noſtra dubitatione videatur ambiguus.*

II. Frequentiùs Eccleſiis Occidentis Romana ſedes conſulebat quàm Orientalibus. Quippe ſuos Patriarchas iſtæ colebant, qui canonum executioni incumbebant in ſuis quique diœceſibus ; ut Romanus Pontifex de ſingulis Epiſcopis ſollicitus non eſſet, ſed de Patriarcharum ordinationibus ; de quibus certior fiebat per literas ſynodicas. Quare miſſo Oriente, remeandum eſt ad Occidentem ; ubi Leo I. hoc temperamentum adhibuit in dirimendis Africanorum illicitis ordinationibus, ut bigamos à ſacerdotio pelleret, ſed laïcis ſtudio populorum electis veniam tribueret. *Circumſtant nos*, inquit, *hinc manſuetudo clementiæ, hinc cenſura juſtitiæ. Et quia univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas, cogimur ſecundùm ſedis apoſtolicæ pietatem ita noſtram temperare ſententiam, ut trutinato pondere delictorum, quorum utique non una menſura eſt, quædam definiamus utcunque toleranda, quædam verò penitùs amputanda.* Ita verò provectionibus laïcorum connivet, ut vetet eas in poſterum : *Quod enim nunc utcunque eſt veniale, inultum eſſe poſtmodum non poterit, ſi quiſquam id quod omnino interdicimus uſurpare præſumpſerit. Quia remiſſio peccati non dat licentiam delinquendi ; neque quod potuit aliqua ratione concedi fas erit ampliùs impune committi.* Vnde patet manſuetudinem, clementiam, remiſſionem, & veniam delictorum à Leone dici, quod nos hodie irregularitatum diſpenſationem diceremus, & verbum *Tolerandi* hac quoque notione uſurpatum.

Leo I. ep. 91. ad Epiſc. Mauri.

Hilarus Pontifex hac indulgentia proſe-

cutus est duos Episcopos Hispaniæ ordinatos à Silvano Calagurritano; cujus præsumptionem coërceri petebat Ascanius Tarraconensis Metropolitanus, quòd se inscio contra canones Episcopos illos instituisset. Factum verò Silvani excusabant honorati & possessores earum civitatum quibus dati erant Episcopi. Disceptatio gravissima in Synodo Romana peracta est, & *temporum necessitate perspecta*, id est, Gothorum omnia devastantium furore, *ad veniam pertinere quod gestum est* decrevit Hilarus; *ita ut nihil deinceps contra præcepta beati Apostoli, nihil contra Nicænorum canonum constituta tentetur.* Vnde colligitur non solùm quod contendimus, venię ratione concedi solitas dispensationes, sed etiam eam esse vim necessitatis ut ordinatio Episcopi sine Metropolitano celebrata, licèt nullas vires habeat juxta Concilij Nicæni & Antiocheni canones, tamen eo casu convalescat.

Hilar. ep. ad Afros. anno 465.

III. Ea quæ dixi, personis ob pacem Ecclesiæ indulta sunt. Aliquando verò exacta disciplina ad tempus remittebatur, ut rebus ipsis & statui ecclesiastico restituendo consuleretur. Qua ratione ductus Gelasius, cùm fame & bello devastata esset Italia, ut ministrorum officia in Ecclesiis repararet, promotionum ecclesiasticarum intervalla antiquis decretis præfixa ad tempus remisit; ita ut monachis intra annum, & laïcis intra decem & octo menses, presbyterij gradum adipisci liceret: *Quod pro accidentis defectus remedio providetur*, inquit ille, *non adversùs scita majorum nova lege proponitur.* Id autem necessitate cogente aggressum se fuisse ait, & necessaria rerum dispensatione constrictum: *Necessaria rerum dispensatione constringimur, & apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, & retro præsulum decessorúmque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum fieri potest temperemus.* Et mox: *Priscis igitur pro sui reverentia manentibus constitutis, quæ, ubi nulla rerum vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodire.* Hìc Gelasius utitur eodem sensu dispensationis voce, quo οἰκονομία usurpatur apud Græcos.

Gelasius in ep. ad Epis. Lucaniæ.

IV. Aliquando etiam judicio synodali dejectis Episcopis, restitutio est clementer indulta à Summis Pontificibus; ita tamen ut synodorum consensus accesserit. Quod tribus exemplis illustrari potest: quorum unum in Italia, alterum in Gallia locum habuit, & tertium in Oriente. Misenum Episcopum honore & communione in Synodo Romana privatum Gelasius in altera Synodo Romana sacerdotali dignitati restituit anno quadringentesimo nonagesimo quinto. Rothadus Episcopus Suessionensis sede sua à Synodo Gallicana dejectus est anno octingentesimo sexagesimo quinto. *Nostrum judicium*, inquit Hincmarus, *per regulas executum, sedes apostolica non cassavit; sed Rothado, qui ad eam fecit confugium, humiliter poscenti solatij benignitatem impendit.* Scio quidem à Nicolao primo rescissam synodi sententiam, à qua Rothadus appellaverat. Sed quia Gallicani Episcopi illo casu non esse locum appellationi contendebant, ideo Hincmarus clementiæ Nicolai tribuit Rothadi restitutionem; cui Ecclesia Gallicana assensit, sub titulo restitutionis à Nicolao ex benignitate & venia indultæ. Apu Orientalem Ecclesiam qui motus à Photio excitati fuerint, docent & Nicolai epistolæ & Synodus Octava; quæ illum Patriarchatu Constantinopolitano depulit, & perculit anathemate. Attamen Ignatio functo, Photius toties damnatus sedem suam recepit suffragiis Orientalium Episcoporum, adnitente Basilio Imperatore. Sed illa restitutio integra esse non poterat, nisi à sede apostolica probaretur. Quare Ioannes VIII. rogatus ab Imperatore ut Ecclesiæ paci consuleret, necessitati cedens, Leonis, Gelasij, Felicis, & Concilij Africani auctoritate fretus, qui in rerum angustiis temperandas esse regulas docent, de consensu ceterorum Patriarcharum Photium anathemate liberavit, illíque sedem retinere concessit, ea lege, ut coram synodo cogenda misericordiam peteret. De consensu, inquam, ceterorum Patriarcharum & Episcoporum Ioannes Photium solvit, ut videre est in epistola germana ejusdem Ioannis; quanquam in epistola à Photio corrupta hic consensus desit. Vnde occasionem sumpsit auctor Breviarij Octavæ Synodi, hanc Photij restitutionem à Ioanne VIII. decretam convellendi; quia scilicet unum Patriarchium damnatos à ceteris Patriarchis solvere non potest, ἓν πατριαρχεῖον λύσαι οὐ δύναται. Imò verò neque per modum dispensationis hoc fieri posse concedit; quia ex Chrysostomo dispensationi locus non est, cùm manifesta est prævaricatio. Ceterùm à culpa Ioannem liberat Principis & ceterorum Patriarcharum totiúsque Synodi Orientalis consensus; quem datum fuisse Ioannes suis literis significat. Profert autem ad confirmationem sententiæ suæ exempla Athanasij, Chrysostomi, & Flaviani; qui à synodis damnati cùm fuissent, à sede apostolica in integrum restituti sunt. Quibus exemplis quoque Photium à Ioanne restitutum scribit Ivo, cùm

Hincm. c. 5. Opus.

Vide lib. 7. cap. 14. §. 5.

Ioan. VIII. ep. ad Basilium.

Breviarium VIII. Syn.

Ivo in Præfat. Decr.

de jure dispensationum loquitur. Sed ab iis referendis temperavi, quia restitutiones illæ ad Appellationum jura pertinent, & ad judicatorum rescissionem, non autem ad restitutionem ex benignitate indultam, quemadmodum tria superiora, quæ retuli, exempla.

V. Ceterùm hîc repetendum est quod initio adnotavi, nullum edi posse testimonium, quo doceatur à veteribus veniam infringendi canonis alicui collatam fuisse, sed tantùm infracti. Ea scilicet Canonum & Decretorum erat reverentia, ut ea violari à quoquam æquo animo Pontifices ferre non possent; quin potiùs statim canonica pœna reos convictos plecterent, nisi necessitatis aut publicæ utilitatis manifesta ratio aliud suaderet. Zacharias hac de re certiores nos reddit, qui rescripsit Bonifacio Moguntino conquerenti de indulta facultate à Gregorio III. ut quis viduam avunculi sui uxorem duceret: *Absit ut hoc prædecessor noster ita credatur præcepisse. Nec enim ab hac apostolica sede illa diriguntur quæ contraria esse patrum sive canonum institutis inveniantur.* Imò verò cùm idem Bonifacius enixè à Zacharia postularet ut sibi liceret Episcopum successorem eligere, respondit juxta mores antiquos: *De eo quòd tibi successorem constitui velle dixisti, ut te vivente in loco tuo eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem ecclesiasticam regulam vel instituta patrum esse monstratur.* Id autem *charitate cogente* homini de Ecclesia optimè merito indulsit, ut ea hora qua se migraturum è seculo cognosceret, præsentibus cunctis sibi successorem designaret.

Zach. ad Bonif. c. 3. an. 743.

Idem c. 4. & apud Grat. 7. q. 1. c. Renisti.

VI. Post seculum undecimum frequentior esse cœpit dispensationum usus, Ecclesiæ statu ita ferente; qui variis bellorum motibus & novis Decretis valde concussus erat. Attamen id superfuit ex antiqua disciplina, ut nihil indulgeretur, quin utilitate publica compensaretur; ut colligere licet ex præfatione Ivonis, quam Decreto suo præfixit. Ex ea regulas quasdam decerpere non alienum erit ab instituto, quia hodie etiam in quibusdam articulis usui esse possunt. Præceptiones, & prohibitiones, alias immobiles esse docet, alias verò mobiles. Ac primi quidem generis sunt illæ *quas lex divina sanxit, quæ observatæ salutem conferunt, non observatæ eandem auferunt. Mobiles verò sunt, quas lex æterna non sanxit; sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutiùs muniendam.* Quo in loco reponit canonicas institutiones. Mox addit: *In his quibus observatis salus acquiritur, vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio; sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda, sicut sunt æterna lege sancita. In his verò quæ propter rigorem disciplinæ, vel muniendam salutem, posteriorum sanxit diligentia; si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate præsidentium diligenter deliberata dispensatio.* Vtitur voce *Compensationis*, quam è Concilio Africano hausit, ut significet utilitatem cujus ratione venia canonum indulgetur. Vsum autem harum dispensationum docet testimoniis aliquot petitis ex Augustino, Cyrillo, Innocentio, Leone, Gelasio, & Ioanne octavo. Connumerat verò inter dispensationum exempla promotiones Felicis, Gelasij, Agapiti, Silverij Summorum Pontificum, etiamsi filij Presbyterorum essent; quorum ordinationes vetitæ erant Decretis Pontificum. Sed in eo fallitur, quòd Decreta illa aliquot seculis posteriora sint ordinationibus illis quas recensuit. Translationes etiam Episcoporum ab una civitate in aliam, jam olim à severiore Ecclesia admissas, dispensationibus accensuit. Sed illæ ad canonum interpretationem referendæ sunt potiùs quàm ad dispensationem: quoniam migrationes quidem Episcoporum voluntariæ prohibitæ sunt à canonibus, Translationes verò cum caussæ cognitione decretæ, non sunt vetitæ. Prohibetur μετάβασις, non μετάθεσις, ut loquuntur Græci. Qua de re alibi. Depositorum Episcoporum, Athanasij scilicet, Flaviani, & Chrysostomi, & aliquot aliorum restitutionem à sede apostolica decretam, inter dispensationum exempla Ivo recenset; sed perperam, ut suprà monui, cùm hæc ad judiciorum restaurationem pertineant.

Plurib. 4. epist.

Dispensationum usum frequenter in epistolis suis commendat idem Ivo: in quibus hanc præcipuè regulam sequendam docet, ut fides vel boni mores non lædantur: *Tunc possunt Præsules legum rigorem propter necessitates ecclesiasticas temperare, quando ipsa legum remissio nihil continet contra fidei veritatem vel morum honestatem.* Et alibi: *A subditis non debet reprehendi Prælatorum dispensatio, si salvo fidei fundamento, & notâ communi regulâ morum, aliqua infirma faciunt, aut tolerant, ut vitam subditorum in proposito suæ sanctitatis conservare valeant.*

Ivo ep. 211. 216. 190. & alib.

Vide Ivon. Decret. parte 10. cap. 100. & alib.

VII. Eodem seculo Anselmus Cantuariensis à Paschale secundo sibi concedi petiit ut juxta arbitrium suum leges ecclesiasticas temperare possit in Anglia; ubi, ob corruptos mores, disciplinæ tenor servari

non poterat. quod illi à Pontifice indultum est. Vnde colligimus, subditorum contumaciam frequentibus dispensationibus viam aperuisse. ne quis cum Novatoribus ad Curiam Romanam hujus remissionis omnem culpam revocet. Tantus enim erat in Ecclesia canonum contemptus, ut à vindicta sæpissime ob multitudinem reorum abstinendum esset, & dispensatione tanto morbo providendum. Itaque satius esse duxerunt Pontifices, probabili quadam ratione inducti, canonibus aliquos solvere, ut infractarum legum reatus vitaretur, quàm post vulnus remedium parare. Verba autem Anselmi hæc sunt: *Sæpe necesse est aliquid de apostolicis & canonicis statutis pro compensationibus relaxare, & maximè in regno, in quo ferè omnia sic corrupta & perversa sunt, ut vix ibi aliquid omnino secundùm statuta ecclesiastica fieri possit.*

Anselmus Cantuar. apud Ivonem in Notis ad ep. Ivonis pag. 758.

VIII. Goffridus Vindocinensis eadem ætate Calixto secundo insinuat quis modus sequendus sit in dispensationibus, quæ tunc in antecessum concedebantur. *Dispensationes*, inquit, *aliquando in Ecclesia faciendæ sunt, non quidem amore pecuniæ, vel quolibet humano favore, sed pia & misericordi intentione. Tunc enim à pastore Ecclesiæ dispensatio piè & misericorditer fieri dicitur, cùm aliquid minùs perfectè ad tempus sit ab illo, vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur.* Et mox: *Possunt etiam & debent fieri dispensationes, quibus Ecclesiarum & monasteriorum consuetudines immutentur; sed ubi postponitur minus bonum, ut quod est melius instituatur.* Infrà: *Si quis verò aliter in Ecclesia dispensationes facit, rationi simul & veritati contradicit; nec solùm lucernam ardentem non habet, verùm etiam aliorum ardentes extinguit. Et ideo non rectè dicitur Christi Vicarius; sed dux est cæcorum, ipse cæcus.*

Gotfridus Vindoc. in Opusc. c. 5.

IX. Nota est Bernardi de dispensationibus sententia, quam Eugenio sequendam proposuit: *Quid, inquis, prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis ut ignorem positos vos dispensatores; sed in ædificationem, non in destructionem. Deinde quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Vbi necessitas urget, excusabilis dispensatio est. Vbi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est. utilitas, dico, communis, non propria. Nam cum nihil horum est; non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.*

Bernardus l. 3. de Consider.

X. Gratianus variis in locis, ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ, dispensationi esse locum docuit; ita ut illi cum ceteris conveniat. A qua regula jure Decretalium recessum non est; quamvis privatorum major sit habita ratio, quàm haberetur antiquis canonibus. Etenim scientia, morum honestas, bona fama, meritorum prærogativa, nobilitas petentis, censentur justæ causæ dispensandi; ut probari potest ex variis locis Decretalium. quod deinde placuit Concilio Tridentino. Itaque venia canonum, quæ olim ob publicam tantùm causam privatis post violatos canones concedebatur, indulgeri cœpit ante omnem actum, propter privatum petentium commodum, si meritis aliunde juvarentur, & eorum opera bono publico inservire posset. Vnde profecta est dispensationum frequentia, in votis, in beneficiis, irregularitatibus, & matrimoniis; quæ gravissimorum virorum querelas provocarunt. Vt enim de B. Bernardo taceam; Hildebertus Cenomanensis, Ioannes Sarisberiensis, Matthæus Paris, Guillelmus Durandus, Nicolaus de Clemangiis, Ioannes Gerson, multis hac de re conquesti sunt.

Cap. *Inuenit.* de elect. c. *De multa.* de Præbendis.

Trid. sess 24. c. 5. sess 25. c. 18.

Grat. c. 1. q. 7. & c. *Præterea.* dist. 14. c. *In causis.* de sent. c. 21. cum canon. *Super.* de elect. in 6.

CAPVT XV.

Synopsis.

I. Discutitur quæstio, an dispensatio sine causa sit licita & valida. Inferioris, est illicita & invalida. Summi Pontificis, quidam licitam esse aiunt; alij autem illicitam, quia non est dominus legum.

II. Illicita autem dispensatio, à plerisque valida dicitur; ab aliis invalida. quorum rationes proponuntur.

III. Distinctio auctoris, in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem sine causa, absque crimine concedi & suscipi; in iis quæ jura tertij aut statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Prima pars probatur, ex consuetudine recepta ab aliquot seculis; quæ inducere potuit ut per dispensationes legi derogetur, quemadmodum omnino potest legem abrogare. Maxima vis consuetudinis in dispensationibus. unde dispensatio significatur nomine consuetudinis. Dispensationes in gravissimis rebus quotidie conceduntur sine causa, contra canones Conciliorum generalium; quæ receptæ sunt usu: quædam autem in minoribus negotiis vix recipiuntur, ob usum contrarium. Probatur facultas concedendæ dispensationis sine causa ex Concilio Lugdunensi, quod explicatur.

IV. Si mores recepti in regno lædantur, invalida dispensatio. quia sine causa legitima, & quia in iis casibus dispensationis usus non receptus. Dispensationes mendicantibus concessæ ad beneficia possidenda rejectæ.

V. Caritas læditur novitate. Quare abstinendum hoc casu à dispensatione, quæ præcipuè ob concordiam inducta est. Ex dispensationibus intempestivis dissidia oriuntur, è Maximo Abbate.

VI. Inquiritur in omnia rescripta, non eo proposito ut limites ponantur pontificiæ potestati. Omnia privilegia sedis Romanæ non erant cognita Gallis tempore Fulberti. Tenerè agendum cum Romanis.

VII. Cavent Romani Pontifices ne rescriptis suis

scandali occasionem præbeant. Tria genera scandali. De Petri reprehensione à Paulo propter scandalum.

VIII. Si scandalum oriatur, temperandum ab executione rescripti. Scandalum movetur, si recepta consuetudo infringatur. Etsi justa præcipiantur, supersedendum ab executione, ratione scandali; cujus non potest dari dispensatio. Index delegatus debet rescribere & supersedere.

IX. Regula petita è scandalo sufficit in foro. Quæruntamen Theologi & interpretes, an si rescriptis possumdaretur disciplina ecclesiastica, iis parendum sit. Respondent ab iis exequendis abstinendum; & si necesse sit, subsidium Principum implorandum. Quod fit per modum defensionis, non autem jurisdictionis. Et in Summo Pontifice non censetur eo casu esse defectus auctoritatis, sed defectus intentionis. Romana sedes urget executionem mandatorum quæ salubria sunt, è Leone IV. & Gregorio VII.

X. Ad defensionem & ultionem veritatis habet primam & maximam potestatem. Contra veritatem nihil potest, è Facundo Hermianensi.

XI. Non potest concedi dispensatio juris divini, vel naturalis, sed tantùm interpretatio.

I. QVÆ superiorum seculorum ingenia exercuit, pertinacissimis contentionibus disceptata quæstio, an dispensatio sine justa caussa concessa, licita sit & valida, hodie etiam à Theologis & Iuris Canonici interpretibus cum aliquo opinionum dissidio, quamvis modestiùs, tractari solet. Sanè si ab inferiore concedatur sine caussa, nec licitam nec validam esse apud omnes in confesso est. De supremo Pontifice controvertitur. Sed quæstio in duo capita dirimenda est. Vnum est, an sit licita: alterum, an sit valida, etsi fortasse fuerit illicita. Licitam esse dispensationem à supremis Principibus sine caussa concessam asserunt Glossa, Bartolus, Innocentius IV. Panormitanus, Felinus, & alij quamplurimi; quia leges omnes ab eorum nutu pendent. Plerisque verò Theologis & Iuris Canonici interpretibus placuit nec Summum Pontificem nec Reges ipsos licitè à legibus suis solvere posse subditos, sine justa caussa. Quod probant ex iis locis qui relati sunt à Gratiano, & ex Concilio Tridentino; quod vetuit ne dispensationes in contrahendis matrimoniis dentur sine justa caussa. Sed maximè sententiam suam ex jure naturali fulciunt; quod ita Principibus leges commisit, ut earum sint dispensatores, non domini. Quare si à justa & provida administratione aberrent, quæ reipublicæ consulere debet, abutuntur concredita sibi potestate, dum inter ejusdem universitatis membra inæqualitatem inducunt.

Glossa in l. relegati ff. de pœn. & ibi Bart. & ceteri quos recenset Sanctus l. 8. de Matrim. Disp. 18. §. 2.

Thomas 1. 2. q. 97. art. 5. Vide Suarem l. 6. de Legib. c. 18. Conc. Trid. c. 5. sess. 24. de reform.

II. Sed in altero capite quæstionis iidem illi interpretes in varias opiniones scinduntur, cùm quæritur, an dispensatio indulta sine justa caussa sit invalida, ut est illicita. Si Parisienses sequamur & antiquos scriptores, dubium non est quin dispensatio injusta sit etiam invalida. Hanc sententiam amplexi sunt Bernardus, Goffridus Vindocinensis, Ioannes Sarisberiensis, Gersonus, Major, Almainus, & ex Theologis recentioribus, Gabriel Vasques Hispanus, & plerique interpretum Iuris Civilis & Canonici. Quod probant comparatione ducta à lege: quæ si injusta sit, legis nomine non censetur; ac proinde nec dispensatio injusta locum dispensationis obtinebit; maximè cùm potestas qua dispensans nititur, data sit ad ædificationem, non ad destructionem, ut loquitur Paulus, unde sequitur dispensationem quæ tendit ad dissipationem & destructionem, non proficisci à potestate quam Deus concessit, ac proinde esse nullam. Neque opponi potest huic sententiæ quod à contrariæ opinionis vindicibus, & præsertim à Suare, asseritur, scilicet legem pendere ex arbitrio ejus qui illam tulit, ideóque si Princeps quempiam ab ejus vinculo eximat, arbitrium Principis ratum fore. Hæc enim ratio, etsi alicujus momenti esse possit quoad leges seculares, attamen, quod ad ecclesiasticas attinet, vim nullam habere potest. Earum enim conditio hæc est, ut perpetuæ sint, quemadmodum pluribus docui superiùs. Quibus addendum est Leonis testimonium, qui canones nulla ratione convelli posse docet in epistola ad Rusticum Narbonensem, nisi *ob necessitatem rerum, vel considerationem ætatum.* Quæ ultima verba adolescentes respiciunt, quibus post gestam publicam pœnitentiam conjugem ducere contra regulas indulget cap. XIII. ejusdem epistolæ. Vnde Ioannes VIII. rescripsit Vticensi Episcopo, dementis esse Pontifici persuadere velle ut illud fieri concedat quod omnino canonicæ disciplinæ est contrarium. Et Chrysostomus relatus in Breviario Octavæ Synodi eleganter dixit, οἰκονομητέον, ἔνθα οὐ παρανομητέον, *ibi esse dispensandum, ubi non sit prævaricandum.*

Bernard. l. 1. à Coubden. 57. Adam Mot. l. 1. Dispens. & per. c. 4. & 7. Goffrid. in lect. supra laudat. libris. l. 4. Polic. c. 1. Gerson. de Eccles. pot. conf. 10. 174.

1. Cor. 10. Vasquez 1. 2. q. 178. c. 4.

Vide Suarem l. 6. de Leg. c. 11.

c. Miror. dist. 50.

III. Mihi verò hæc quæstio hoc pacto dirimenda videtur, ut in iis quæ singulos respiciunt, dispensationem à Pontifice etiam sine caussa indultam valere dicamus, imò verò & absque crimine suscipi & concedi; in iis autem que vel jura tertij vel statum publicum lædunt, nec licitam esse nec validam. Ac primam quidem partem eorum auctorum testimoniis confirmari posse non ambigendum est qui in supremo Principe caussam ad dispensandum necessariam non esse generaliter & in universum asserunt, solámque liberalitatem Papæ sufficere pro causa dispensationis, ut placuit Antonio Butrio.

Butrio. Hujus sententiæ præcipuum fundamentum non in eo constituo quod jam evertì, scilicet leges ecclesiasticas à superioris nutu pendere, sed à perpetuo usu qui jam à trecentis annis & ultra in Curia Romana receptus est, ut sine cognitione causæ pleræque dispensationes concedantur; quibus, verbi gratia, irregularitates tolluntur, impedimenta consanguinitatis & affinitatis in tertio & quarto gradu amoventur, beneficiorum pluralitas conceditur; ut fidem facit Guillelmus Durandus, qui de illa novitate seculo suo indulta conqueritur. Eodem etiam usu inductum est ut pœnis à canone indictis liberi habeantur qui dispensationibus illis utuntur; adeo ut nec eorum ordinationes vitiosæ censeantur, nec de matrimoniorum viribus dubitetur, aut quæstio status liberis ex ejusmodi nuptiis editis moveri possit. Itaque cùm præcipuus eorum canonum effectus per dispensationem indebitam ex consuetudine recepta sublatus sit, scilicet nullitas matrimonij; quid superest quod subditorum conscientias onerare possit? Dicet aliquis superesse jus illud naturale, quod vetat singulares ne ab ordine universitatis desciscant sine causa. Sed redit distinctio, scilicet jam consuetudine recepta inductum solam Principis voluntatem legitimæ causæ vim habere apud omnes, in præcipuo effectu. Ergo idem jus erit statuendum in altero capite. Tanta verò est vis consuetudinis, ut legem omnino tollere possit. Ergo & modum illius solvendæ per dispensationes alioqui indebitas inducere poterit; præsertim cùm dispensationis ea sit conditio, ut à consuetudine magnas vires accipiat. unde & dispensatio consuetudinis nomine significatur apud Basilium: *Nos ergo*, inquit, *utrumque scire oportet, & quæ sunt summi juris, & quæ sunt consuetudinis*, id est, secundùm Balsamonis & Matthæi Blastaris interpretationem, sequendam esse aliquando consuetudinem inclinatiorem, & desciscendum à summo jure. Ceterùm quanta sit vis consuetudinis in hujusmodi dispensationibus tolerandis, inde patet, quòd ea quæ à Conciliis Oecumenicis instituta sunt in gravioribus negotiis, novis rescriptis dispensatoriis aliam formam quotidie accipiunt. Episcoporum consecratio, quæ sine Metropolitano fieri non debet, post abrogatam Pragmaticam Sanctionem, inconsulto Metropolitano, tribus Episcopis ad arbitrium Summi Pontificis committitur. Duabus Ecclesiis adscribuntur frequenter Clerici contra canones Concilij Chalcedonensis, dispensationibus indultis ad plura beneficia retinenda. Dispensationes in gradibus prohibitis à Concilio Lateranensi olim rarissimæ, hodie verò sunt frequentissimæ. Episcopatuum futuræ successiones, & in ceteris beneficiis præsentes successiones per resignationes *in favorem* dictas, Pontificum & Regum arbitrio frequenter admittuntur. Novi ordines religiosi contra præscriptum Concilij Lateranensis quotidie approbantur. Mula quoque alia peraguntur quæ summam quidem & eximiam in Romano Pontifice à constitutionibus generalium Conciliorum dispensandi auctoritatem, etiam sine causa, inesse probant. Sed quanta sit vis consuetudinis receptæ, quæ his dispensationibus conniver, inde ostenditur, quòd in minoris momenti rebus hæ dispensationes ægrè recipiantur. His addendum est Concilium Lugdunense sub Gregorio X. habitum anno MCCLXXIV. quod ad Romani Pontificis arbitrium retulit de dispensationum sufficientia disquirere, & *æstimare quem modum beneficij sui Pontifex esse voluerit.* Itaque si Summo Pontifici placuerit sine causæ cognitione aliquem canonibus solvere, dummodo status publicus non lædatur, hoc ab eo pendere colligi potest ex Concilio illo Lugdunensi; præcipuè cùm dispensationem, *beneficij* à Principe collati nomine significet, id est, gratiæ ex mera liberalitate collatæ. Quare mirari subit qua ratione quidam hunc locum adduxerint ut probarent dispensationem sine causa esse nullam.

Pragmat. de modo Conc. gen. cel. t. 4. §. 1.

Vide secundam Præfationem Matthæi §. 14.

*C. Ordinarij, de offic. ordin. in 6.

IV. At verò si status publicus aut recepta in regno jura lædantur, amplectenda est sententia eorum qui in universum dispensationes sine justa causa indultas, invalidas esse censent. Quod verum esse in specie quam tracto, hac collectione demonstratur. Vel dispensationes illæ sine legitima & justa causa conceduntur; & in hoc casu nullæ dicendæ sunt, propter ea quæ superiùs allata sunt argumenta: vel probabili quadam ratione nituntur, respectu ejus habito cui conceduntur; sed usui recepto in Ecclesia Gallicana repugnant, quo certæ quædam regulæ è canonibus & decretis Pontificum petitæ, ita firmatæ sunt, ut juxta legum illarum naturalem conditionem perpetuæ apud nos esse debeant. Hoc casu dispensatio carebit justa causa, quod attinet ad statum publicum Ecclesiæ Gallicanæ, atque ideo nulla erit; præcipuè cùm dispensandi ratio in his negotiorum articulis recepta non fuerit consuetudine aliqua. Vt enim lex ecclesiastica debet usu recipi, ita & dispensatio illius legis debet usu probari. Hoc jure utemur in Gallia, non solùm si rescriptis illis pacta conventa cum sede apostolica, quæ Concordata vocamus, lædantur; sed etiam si alia

Basilius can. 3. ἀναίτιον πάντως τοῦτο ἐστὶ καὶ ἄτοπον, ἡμᾶς μὲν εἰδέναι τὰ τοῦ μείζονος δικαίου, τὰ δὲ τῆς συνηθείας. Matthæus Blastares: ἐνταῦθα τὴν συνήθειαν, τὴν ἐπιεικεστέραν, Balsamon c. 102. Synodi in Trullo.

quædam capita, quæ moribus recepta sunt, aliquo pacto violentur; ne bene constitutis rebus novitates illæ perturbationem afferant. Exempli caussa, si patronorum laïcorum jura evertantur, vel si conditionibus fundationum derogetur. Ex hac regula profectum est ut majores nostri eas dispensationes non admiserint quæ Religiosis mendicantibus à Curia Romana indulgebantur ad possidenda beneficia. Cùm enim paupertatis extremæ voto se obstrinxissent, alienum visum fuit ab eorum proposito redituum legendorum desiderium. Quare regulæ mendicantium conservandæ intenti Reges nostri, & Clericorum secularium commodis prospicientes, prohibuerunt Edicto, ne qua ejusmodi dispensationum, *tanquam ipso jure nullarum*, ratio haberetur. Extat Caroli VII. constitutio anno MCCCCXLIII. lata, qua præcipitur judicibus *ne hanc novam perniciem, seu potiùs superstitionem, in Clero, populo, & regno fieri vel attentari permittant*, & mendicantes à beneficiorum possessione sine mora expellant; exactis ab Episcopis & à ceteris quibuscunque gravissimis pœnis, si contra hanc interdictionem nitantur. Hinc fit ut necessaria sit hodie Religiosis mendicantibus venia hujus legis à Rege concedenda, si ex dispensatione Summi Pontificis beneficia possidere illis indulgeatur.

Rebuffus tract. de Pacific. f. 218. *Et hoc nisi mediante permissione vel dispensatione Regis.*

V. Summa verò regula quæ in dispensationibus adhiberi debet, hæc est, ut caritas non lædatur; quemadmodum docet Ivo Carnotensis: *Si quis quod legerit de sanctionibus sive de dispensationibus ecclesiasticis, ad caritatem, quæ est plenitudo legis, referat, non errabit, non peccabit; & quando aliqua probabili ratione à summo rigore declinabit, caritas excusabit. Si tamen nihil contra Evangelium, nihil contra Apostolos usurpaverit.* Hanc regulam hausit ex Augustino, epistola ad Bonifacium, cujus verba retulit Gratianus. Augustinum etiam secuti sunt Hildebertus & Bernardus. Caritatem autem lædi quis non videt, quando invito Principe & Ecclesia Gallicana, absque necessitate vel utilitate publica Ecclesiæ, legibus vel moribus receptis derogatur? Concordiæ & pacis ecclesiasticæ caussâ introducta est tota dispensationum ratio, ut monui. Quare in contrariam partem torqueri non debet, ut offensiones in Ecclesiam inducat. Porrò autem, ut inquit Maximus Abbas adversùs intempestivas dispensationes disserens, bellum sapit & dissidium, non concordiam & pacem dispensatoriam, cùm sanctorum patrum decretis repugnatur.

Ivo in Præfat. Decreti.

C. Ipsa pietas. 25. q. 4. Hildebertus Cenoman. ep 83. Bern. de dispens. c. 4.

Maxim ut Abbas relatus in Breviario VIII. Synodi. μὰ δὴ τῶν κατὰ καιρὸν ἀκαιρησάντων πνεῦσαι διχονομικὸν πνεῦμα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰρηνικὸν. Εγω πάντοτε μετὰ τῶν ἁγίων πατέρων τὰ τοιαῦτα ἀποδοκιμάζω.

VI. Enimverò quotidianæ cùm sint hujusmodi disceptationes, ob rescripta sedis apostolicæ, quæ ad levandas petentium necessitates benignè concedi solent, paulò accuratiùs in hanc materiam incumbendum est. Non eo tamen proposito hæc indaganda sunt, ut metas ponamus pontificiæ auctoritati, ultra quas illi excurrere non liceat; quia sacrilegij instar est de Principum potestate disputare, ut ait Imperator Anastasius. Quod præcipuè locum habet quando de Summo Pontifice agitur, in cujus privilegiis enumerandis Gallicani Episcopi olim sibi hærere aquam non dissimulabant. In eam sententiam eleganter & acutè Fulbertus Carnotensis Episcopus in epistola ad Arnulfum Turonensem Archipræsulem: *Continentur enim quædam reverenda nobis in privilegiis Romanæ Ecclesiæ, quæ propter negligentiam nostram non facilè inveniuntur in armariis nostris.* Modestis verbis sensum suum explicuit; consilium Auxiliaris Præfecti secutus, qui Hilarium Arelatensem Episcopum à dignitate metropolitana dejectum judicio Leonis I. hortatur ut ad demulcendum placandúmque Pontificem se paululùm demittat; quia *aures Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur*, ut retulit antiquus scriptor vitæ Hilarij.

Fulbertus ep. 67.

VII. Nos quoque debita honoris præfatione usi, hanc materiam attingemus, ut sciamus quid, in effusa illa juris dicendi & condendi auctoritate, subditis qui lædunter Pontifices ipsi permittant. Ac sanè quæ de dispensationibus huc usquè disputata sunt, viam aperiunt iis quæ dicenda restant. Solenne est in rescriptis Pontificum, non solùm dispensationum, sed etiam derogationum verba usurpari; quorum similis est effectus. Ideo quæ de una specie dicuntur, ad aliam trahi posse non est dubium. Id autem unum maximè cavere solent Summi Pontifices, ne rescriptis suis scandali occasionem præbeant. *Scandali* voce utor, quia frequentissima est in hujusmodi disceptationibus. Petita verò est ex Evangelio, & è Septuaginta interpretatione. Sumitur autem propriè pro offendiculo pedum; in quod si quis ambulando impingat, facilè labatur. Inde translata est significatio ad actiones hominum quæ spiritualis ruinæ occasionem præbere possunt: quæ si ex se malæ sint, propriè scandali nomine designabuntur. quod datum vel activum vocant. Sin autem meram virtutem spirent, & necessariæ sint ad hominum salutem, atque inde aliqui offendantur; hoc erit scandalum Iudæorum & Pharisæorum, qui doctrina & operibus Christi Domini lædebantur. quod scandalum acceptum & passivum dicitur. Inter ista duo extrema est aliud scandali genus, quo delica-

ta ingenia offenduntur; etsi revera in actione proposita aut in consilio agentis nihil sit quod argui possit; imò verò res in se sit laudabilis, quamvis non sit ad salutem necessaria. Hoc scandalum infirmorum, vel pusillorum, dicitur à Magistris. In quo hanc regulam præscripsit Paulus Apostolus, ut ab ea actione quæ ruinæ occasionem præbet, abstinendum sit; quemadmodum ipse carnis esum & vini potum sibi repudiandum duxit, si quis inde fratrum læderetur, sive scandalisaretur. Huc referri potest Petri Apostolorum principis factum: qui licèt sanam doctrinam sectaretur, cùm Iudæos & Gentiles in fidem Christi erudiret, eò tamen modo se gessit, ut etsi prudentia ejus consilium non destitueretur, in eas angustias inciderit quæ imbecilles in fidei periculum adducerent. Qua de re palam illum Paulus dispensatione usus objurgavit, ut vulneri crudo, quod incautè à Petro impactum erat, mederetur. Cessavit ergo Petrus, monente altero Apostolo, ab ea dissimulatione & dispensatione, ut scandalum à neophytis amoliretur. Vtriusque Apostoli factum, dispensationem cum Hieronymo & Chrysostomo vocavi. *Cùm itaque vidisset*, inquit Hieronymus, *Apostolus Paulus periclitari gratiam Christi, nova bellator vetus usus est arte pugnandi, ut dispensationem Petri, qua Iudæos salvari cupiebat, nova ipse contradictionis dispensatione corrigeret, & resisteret ei in facie.* Chrysostomus apertè in commentario capitis x r. epistolæ ad Galatas ait verba Pauli ad Petrum non fuisse dissidij aut contentionis, sed prudentis cujusdam dispensationis. Quam sententiam persuadere videtur agendi ratio quam in simili facti specie amplexus est Paulus Apostolus: qui ne Iudæos à se alienaret, quin potiùs Christo conciliaret, Timotheum circumcidit, caput suum rasit Hierosolymis, & alia quædam à lege indicta peregit. Itaque non ex animo Iudaïcis ritibus se Paulus accommodabat, sed secundùm dispensationis remissionem, ut notavit Chrysostomus. Non me latet Augustino non probari eam respondendi rationem, quam Hieronymus ab Origene & aliis veteribus hausit. Sed erratum, si quod fuit in Petro, ob scandalum quod exinde illo invito emersit, causam nostram juvat: qui ratione scandali ab actione abstinendum esse censemus.

Rom. 14.

Hieronym. in ep. ad Augst.

Chrys. in comm. ad c. 11. ep. ad Gal. τὸ μὲν γὰρ ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἦν, ὁ ἔλεγχος.

Chrysostomus rationem reddit cur Paulus Timotheum circumciderit, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομίαν τὴν γινομένην.

Augst. ep. ad Hieronym.

VIII. Quod Apostolorum principi accidit, ejus quoque successoribus in Cathedra Romana contigit aliquando, ut rescriptis datis, quæ à regulis aliena non videbantur, eæ Regum, populorum, aut Episcoporum offensiones sequerentur, quæ in scandali nomen transirent. Quod enim fit contra canones, scandalum dicitur à Leone I. in epistola ad Anatolium: *Sed cùm in injuriam canonum illa tentata sunt quæ omnibus Ecclesiis scandalum maximum generarent.* Attamen in his angustiis, statim aut Romanus Pontifex aut Episcopi provinciales in crimen adduci non debent; cùm utrique vel moribus, vel canonibus receptis, plerunque se tueri possint, valde probabili ratione. In his difficultatibus Romani Pontifices præcipiunt ut à rescriptorum executione supersedeant Episcopi ad quos directa sunt. *Si mandatum nostrum* (inquit Alexander III.) *pro alicujus provisione receperis qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commodè sustentari, nisi fortè in literis ipsis de hoc mentio habeatur, aut si non potest ei sine scandalo provideri, æquanimiter sustinemus si pro eo mandatum nostrum non duxeris exequendum.* Monuimus autem superioribus capitibus scandala & offensiones in Rempublicam Christianam invehi, quando status ecclesiasticus aliqua novitate percellitur, & consuetudines receptæ convelluntur. Quod apertè quoque probatur ex Decretali Innocentij III. qui filium Græci Sacerdotis ex legitima uxore susceptum in Episcopum consecrari jubet, *nisi*, inquit, *pro eo quòd inter Latinos Græci hujusmodi conversantur, regionis consuetudo repugnet.* Vbi Ioannes Andreas rectè à notavit, hanc exceptionem additam ob vitandum scandalum & offensionem quæ inde contingere posset, si quid alienum à consuetudine recepta inter Latinos induceretur. Itaque controversiæ similes ex hac regula dirimendæ sunt, ut à rebus novis, quæ subjectorum animos offendunt, temperetur; donec si fortè quod ab initio novum erat, accedente publico consensu, inter exempla quoque referatur. Interim tamen quandiu ex ea novitate offensiones sequuntur, desistendum omnino esse à rescriptorum executione docuit Alexander. Quod intelligendum est, etiamsi justa præcipiantur, & addita fuerit clausula, *nonobstante scandalo.* Nec enim scandalum cadere potest in præcepti rationem, cùm sit contra caritatem, quæ finis est debitus præcepti secundùm Apostolum; quemadmodum egregiè observavit Covarruvias; præsertim cùm hæc sit præcipua cura Romanæ sedis, ut à populis scandala amoveat, sicut variis in locis Pontifices profitentur. Vt enim graviter monuit Iulius in epistola ad Orientales Episcopos, relata apud Athanasium, *in rebus ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed canones apostolici requiruntur, operáque dari solet ne quis ex parvis in Ecclesia scandalizetur. Expedit enim, secundùm evangelicum verbum, molam asinariam suspendi à collo, atque ita demergi,*

C. Cùm teneamur. de præbend.

C. Cùm olim. de Cleric. conjug.

1. Tim. 4.

Covarruvias in Regula, Peccatum. 1. part. Relect. §. 1. Gregor. in procem. Decretal. Bonif. in præf. & c. 1. de offic. legat. in 6. ep. 1. ii apud Athanas. Ap. 2.

quàm unum ex pusillis scandalizare. Quod ea conditione temperant è Beda, ut vitetur proximorum scandalum,[2] in quantum id fieri potest sine peccato. Porrò Episcopi qui ab executione rescripti cessant, ratione scandali emergentis, literis suis Summo Pontifici caussam referre debent cur jussa non impleverint;[3] ut colligitur ex Alexandro III. In quo dispar est ratio surreptionis, qua jus tertij læditur, & scandali, quod è novitate præcepti proficiscitur: quia de vitio surreptionis pronuntiare[4] potest judex delegatus; sed ob metum scandali supersedet executioni, & rescribit.

2. Beda in c. 9. Marci. c. *Si scandalizaverit.* de reg. juris. c. 2. de novi operis nunciat.

3. c. *Si quando.* de rescriptis.

4. c. *Super literis.* de rescriptis.

IX. Regula proposita de rescriptis non exequendis ut vitetur scandalum, sola sufficeret in disceptationibus quæ apud nos frequentantur in foro. Sed quia Theologis & nostris interpretibus placuit aliam quoque difficultatem attingere, scilicet quid agendum sit, si rescripta ita canones & disciplinam violent ut in apertum Reipublicæ Christianæ detrimentum cedant, referendam duxi eorum sententiam: quæ adeo apud illos certa est, ut in eam ex æquo consentiant utriusque opinionis vindices, tum qui pro Pontifice stant in controversia de Conciliorum auctoritate, tum illi qui Concilium Pontifici præferunt. Asserunt omnes eo casu reverenter agendum cum Romana sede, ita tamen ut executio rescriptorum suspendatur. *Non quòd aliquis possit esse judex Papæ, aut auctoritatem habeat in illum, sed per modum defensionis*, inquit Caietanus. *Cuilibet enim est jus ad resistendum injuriæ, & impediendum, defendendumque.* Eadem est sententia Innocentij IV. & Hostiensis,[2] non esse parendum rescriptis Papæ, quibus status Ecclesiæ perturbaretur, aut *insigniter decoloraretur.* Panormitanus[3] ait eo casu Imperatorem teneri ad subsidium Ecclesiæ. Vnde Victoria[4] & Cordubensis hausserunt, in his difficultatibus posse subditos auxilia Principum implorare, ut eorum auctoritate executio impediatur. Quæ omnia sic interpretanda sunt, ut inde argui non possit defectus auctoritatis in Summo Pontifice, sed defectus *intentionis*, ut loquuntur nostri. Nec enim existimandum est ab illa sede, quæ paternarum regularum & juris & æqui custodiam ab aliis exigere solet, alienas à commodis Ecclesiæ institutiones consultò proficisci. Etsi enim legibus ceteris non teneretur, à rectæ rationis legibus solvi non potest. Quare ita se gerere solet & debet ut prætermittat *clavem discretionis ante clavem potestatis*, quemadmodum loquitur Innocentius IV. Vnde fluxit vulgatum illud, usurpatum à Panormitano & à ceteris interpretibus, omnia in arbitrio Pontificis esse posita, *clave non errante.* Eo sensu accipiendæ sunt Leonis IV. comminationes anathematis in eos qui mandata Romanorum Pontificum violaverint, quæ scilicet ab iis *salubriter* fuerint promulgata. Hæc sunt ejus verba relata ab Ivone è Concilio Leonis Papæ IV. Episcoporum LXXII. *Si quis dogmata, mandata, sanctiones, interdicta, vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, à sedis apostolicæ Præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.* Eadem est sententia Gregorij VII. *Qui apostolicæ sedis saluberrimo præcepto obedire noluerit, idololatriæ peccatum incurrit, teste Samuele, & beato Gregorio adstruente.* Vnde patet manifestè, quod suprà monui, alienum esse à proposito sedis apostolicæ ut injustis decretis & fortasse perniciosis pareatur; cùm in iis tantùm quæ salubria sunt, & commoda, obedientiam exigat.

Caietan. in tract. de auct. Papæ c. 27. Paludanus tract. de potest. Papæ. Turrecremata l. 3. de Ecclesia c. 106. d. 40. c. *Si Papa.* & dist. 21. c. *In nomine Domini.* & 70. cap. *Si transiens.* Iacobatius l. 8. art. 3 in 6. remedio, & art. 12.

2. Innoc. & Host. in c. *Quanto.* de consuet. Sylvester in summa, verbo *Papa §.* 13.

3. Panorm. in c. *Sicut.* de jurejur.

4. Victoria de potest. Papæ & Conc. prop. 7. & Cordubensis de potest. Papæ q. 8.

Innoc in c. *Quanto* de jurejur.

Panor. in c. *Venie-*

Ivo d. loco.

Facundus lib. 1. pro defensione Trium capitulorum c. 4.

X. Paucis attigi recentiorum opiniones, ut unicuique constaret hoc quoque esse Summorum Pontificum consilium, ut iniquis rescriptis consensus non accommodetur, cùm hæc sententia, à tot auctoribus exposita, nunquam ulla sedis apostolicæ censura perstricta fuerit. Sed si quis à me expectet ut quis fuerit in hac quæstione veterum sensus promam, nihil illustrius afferre possum eximio Facundi Hermianensis loco, qui summam quoque Romanorum Pontificum auctoritatem commendat. Agit de Vigilio Papa, quem impugnatores Trium capitulorum se consuluisse dicebant. *Ille*, inquit Facundus, *non in destructionem paternæ sententiæ,* (id est, Papæ Leonis, & Synodi Chalcedonensis) *sed potius in defensionem atque ultionem, primam accepit & maximam potestatem; nec aliquid contra veritatem, sed pro veritate plus ceteris consacerdotibus potest. Paulus enim dicit Apostolus: Non enim possumus aliquid adversùs veritatem, sed pro veritate.* Quæ verba licèt negotia fidei præcipuè respiciant, attamen ad disciplinæ justum ordinem, qui pessumdari non debet, rectè quoque trahi possunt.

2. Cor. 13.

XI. Ceterùm observandum est, dispensationem ad jus divinum aut naturale non porrigi, ut ex Ivone docuimus, & fatentur omnes Theologi, & saniores Iuris Canonici interpretes: quia Pontifici non licet jure suo aliquem ab obligatione juris divini & naturalis eximere, licèt jura illa interpretari possit. Quare meritò Almainus glossarum auctores & plerosque Iuris Canonici interpretes arguit, quòd asserant ex caussa Pontifici liberum esse ut circa jus illud dispen-

set. quod dicendi genus repudiari debet, nisi ad interpretationem & declarationem juris illius referatur. Qua de re graviter scripserunt Covarruvias & Rebuffus noster variis in locis.

Covarruvias in Epitome l. 4. Decret. part. 2. c. 6. §. 3. Rebuf. in praxi c. de dilpen. ad pios usus benef. & alibi.

CAPVT XVI.

Synopsis.

I. De privilegiis agitur, quibus derogatur Iuri Canonico, eximendo Capitula & monasteria ab Episcoporum jurisdictione. Monachi olim sub Episcopis.

II. Monasteria liberata olim ab Episcoporum potestate Decretis synodorum, & consensu regio. De hoc consensu hic agendum. qui adhibitus est in exemptione monasteriorum sancti Dionisij & Corbeiæ.

III. Decretorum regiorum usus docetur è Marculfo: quo & exemptio ab Episcopis indulta confirmatur, & immunitates quædam jure regio conceduntur. Id etiam probatur è Flodoardo, & Synodo Suessionica. Effectus illius Decreti ostenditur è Carolo Calvo.

IV. Accessit auctoritas Summorum Pontificum, temporibus Gregorij Magni, cum regio consensu; quamvis plena exemptio à jurisdictione Episcopi tributa non sit. Adeodatus exemptionem indulsit monasterio Turonensi. Meminit regij Edicti contra laicos. Regum tamen decreta ad confirmationem exemptionum pertinebant, è Pippino, & è Nicolao, qui precibus Regis & Episcoporum libertatem monasterij S. Carilesi firmavit.

V. Idem observatum à proceribus Galliarum, qui ex consensu Episcoporum decreto suo monasteria à se condita eximebant, & subjiciebant Romanæ Ecclesiæ. Ivo requirit in istis privilegiis Episcopi consensum, apostolicam auctoritatem, & Regis Pragmaticam Sanctionem.

VI. Hinc profectum, ut tandem à sede apostolica monasteria exempta fuerint, ob immodestiam Episcoporum, illis invitis; ut docent Gregorius VII. & Alexander II. Tandem ex mero Pontificum arbitrio concessæ sunt exemptiones. Quod displicuit Bernardo & ceteris ejus ævi.

VII. Crevit exemptorum numerus, simúlque creverunt Episcoporum querelæ, ut patet è Durando.

VIII. Regi competere ut incommodis exemptionum prospici curet. Novos Religiosorum ordines, nec novas Ecclesias, aut monasteria construi posse sine Regis consensu.

I. SOLET Iuri Canonico derogari non solùm per dispensationes, sed etiam per varia privilegia quæ à Pontificibus indulgentur. Ea cùm varij generis sint, scilicet ad tempus, vel perpetua, & personalia, vel realia; hîc tantùm de iis breviter aliquid dicam quæ corporibus perpetuò indulta sunt, verbi gratiâ, exemptiones monachorum & Capitulorum ab Episcoporum jurisdictione. Quæ privilegia dispensationum nomine explicant Goffridus Vindocinensis & Bernardus. Certum est monachos æquè ac Clericos Episcopis subjici debere, ut definivit Concilium Chalcedonense canone quarto. Quod multis deinde canonibus confirmatum est, & in Gallia constitutum canonibus Concilij Agathensis & canone XIX. Concilij Aurelianensis habiti anno quingentesimo undecimo: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant; & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur.* Quibus adhæsit Ecclesia Hispanica, quæ de monachis observandum statuit *quod Synodus Agathensis, vel Aurelianensis, noscitur decrevisse.*

Goffridus & Bernardus in loco laudato cap. superiori.

Concil. Chalcedonense c. 4. τῶν δὲ κατὰ ἐκάστην πόλιν καὶ χώραν μοναζόντων καὶ μοναστηρίων τὰ κατὰ τοὺς ἁγιωτάτους ἐπισκόπους οἰκονομείσθω καὶ κρατείσθω τὰ δόγματα τῶν.

Syn. Agath. c. 27. & 38.

Concil. Aurel. c. 19.

Concil. Ilerd.

II. Sed paulatim ab eo jure recessum est; cùm, studio fovendæ quietis monasticæ, ab Episcoporum potestate monasteria liberari & eximi cœperunt. Quod tamen in Gallia tentatum non fuit absque synodorum Decretis, & Regum nostrorum consensu: qui duo præstabant rescriptis suis, & exemptionis ecclesiasticæ confirmationem, & in rebus temporalibus quamplurimas immunitates. Nolo diutiùs immorari in hoc negotio, quod virorum eruditorum industria illustratum est, & nostram quoque operam expectat in secundo Tomo. Id tantùm hîc observasse sufficiet, invitis Principibus tot libertates monasteriis contra jus commune non fuisse concessas, imò verò eorum consensum & Decretum interpositum fuisse. Quod abundè testatum reddit Clodovei II. Regis privilegium monasterio sancti Dionysij collatum anno DCLIX. quo immunitatem à Landerico Episcopo Parisiensi & ab aliis Episcopis se petente datam rescripto suo confirmat, ita ut nullus Episcopus *aliquam potestatem sibi in ipso monasterio usurpare præsumat.* De bonis etiam huic monasterio collatis, & eorum immunitate, eodem rescripto cavet; adeo ut monasterio, & in rebus spiritualibus consensu suo, & in temporalibus pleno jure regio prospexerit. Hanc exemptionem ad omnia quæ Abbates S. Dionysij in Gallia construerent monasteria Stephanus II. extendit, illáque apostolicæ sedi immediatè subjecit anno septingentesimo quinquagesimo septimo. Bertefridus Ambianensis Episcopus, de consensu Coëpiscoporum suorum, privilegium libertatis monasterio Corbeiæ à Clothario Rege condito concessit anno sexcentesimo sexagesimo quarto. Quod privilegium non solùm Regis consensu, sed precibus quoque nitebatur: *Dum tanti gloriosissimi Principis petitio intercessit*, inquit ille. Quinetiam regio decreto confirmatum esse constat ex literis Theodorici Regis, qui electionem Erchemberti Abbatis probat *secundùm sanctum privilegium, quod ex regali munificentia & Sacerdotum concessione indultum est, de semetipsis eligere rectorem.*

Exstat Præceptum Clodovei T. 1 Concil. Gallic.

Extant diplomata T. 1. Conc. Gall.

III. Vnde apud Marculfum extant privilegiorum ſolennes formulæ, quarum uſus erat cùm Epiſcopus & Princeps immunitates illas concederent. Ac in prima quidem, quæ concepta eſt ſub nomine Epiſcopi, Decretum regium cum epiſcopali conjungitur, ut rectè conſtitutas fuiſſe immunitates monaſteriorum doceatur: *Dum ab antiquitus juxta conſtitutionem Pontificum, per regalem ſanctionem, innumerabilia per omne regnum Francorum ſub libertatis privilegium videntur conſiſtere monaſteria.*

Marculf. form. 1. Vide Notas V. C. Re rudiſſimi D. Bignonij.

Secunda formula apud Marculfum continet privilegij epiſcopalis confirmationem; quæ ideo à Rege decernitur, ut ſecuriùs tranquillitas monaſteriorum procuretur adversùs futuros Epiſcopos qui deceſſorum ſuorum privilegia convellere tentarent. In ea formula omnia jura quæ diœceſanus Epiſcopus remiſit, & recenſentur, & decreto regio muniuntur. Ad ultimum, huic formulæ adjiciuntur quædam capita ejus immunitatis qua Princeps de juribus ſuis quamplurima remittit. In quam ſententiam concepta eſt tertia formula, quæ de juribus temporalibus remiſſis tantummodo tractat. Privilegium ab Epiſcopis Oriniacenſi monaſterio conceſſum, regio decreto confirmatum fuiſſe docet Hincmarus apud Flodoardum. Hunc morem uſurpatum fuiſſe in privilegio monaſterij Floriacenſis egregiè docet Synodus generalis totius Galliæ collecta apud Saponarias anno DCCCLIX. quæ humi proſtrata *ante Carolum Regem & Rodulphum Bituricenſem Archiepiſcopum, obſecravit ut privilegium monaſtery ſancti Benedicti, quod annuente præfato Rege firmaverat, quódque idem Rodulphus ſubſcripſerat, qui præfatam abbatiam irregularitet retinebat, ratum & inconvulſum ſervare ſtuderent.* Privilegium monaſterij Floriacenſis à Synodo Gallicana conceſſum quidem fuerat, ſed de conſenſu Regis. Illuſtriſſimum quoque hujus moris exemplum extat in privilegio quod Synodus Sueſſionica monaſterio Solemniacenſi irrogavit anno octingenteſimo ſexageſimo ſexto. Referunt patres Bernardum monaſterij illius Abbatem, Normannis agrum Lemovicinum devaſtantibus, domus ſuæ inſtrumenta incendio abſumpta docuiſſe, ideóque *regiam clementiam & ſynodalem adiiſſe pietatem, pro privilegiis ipſi monaſterio impetrandis, quibus ſub tuitione regia atque apoſtolica & ſynodali defenſione perpetuò muniretur.* Mox addunt: *Cujus piis petitionibus ſimul cum regia ſublimi clementia annuentes, hoc præſens privilegium adjecta regiæ præſidentiæ auctoritate decrevimus roborandum.* Quantum verò momenti haberet immunitas à Principe collata docet Carolus Calvus Rex: qui cùm Magniloci monaſterium in diœceſi Arvernica ſitum Epiſcopo Arvernenſi conceſſiſſet, inſpectis immunitatis à ſe & à patre Ludovico datæ inſtrumentis, eidem Epiſcopo monaſterium ademit.

Vide Notas Baluzij ad epiſt. 12. Lupi Ferrarienſis.

Flodoard. l. 3. c. 27.

Privilegium Sueſſionicæ Synodi T. 11. Conc. Gall.

IV. Acceſſit his decretis auctoritas Summorum Pontificum, quæ has immunitates apoſtolicæ ſedis præſidio communivit. Initium harum confirmationum ad Gregorium Magnum vulgò refertur. quod aliqua ex parte verum eſt. Etenim trium monaſteriorum in urbe Auguſtodunenſi privilegia ab eo conceſſa leguntur anno ſexcenteſimo ſecundo, ſed quæ bonis oblatis conſulant tantùm, ut ea monaſteriis intemerata ſerventur, non autem eximant Abbates à diœceſana lege & juriſdictione Epiſcopi; quamvis nonniſi adhibitis ſex aliis Epiſcopis de criminali cauſa adversùs Abbates judicium ferre poſſit. Ceterùm ea privilegia ad petitionem Brunichildæ Reginæ & Theodorici Regis indulta ſunt. ut vel hinc pateat regio conſenſu indiguiſſe illis temporibus, in Gallia, omnia quæ paulò aliena à regulis eſſe videbantur. Facultatum liberam adminiſtrationem, Abbatis electionem, & alia quædam diverſis monaſteriis indulſit, quæ quieti monachorum proſpicerent; ſed ab Epiſcoporum juriſdictione Abbates non exemit. Nam quod monaſterio ſancti Medardi à B. Gregorio collatum dicitur eſſe privilegium, ſuppoſititium eſſe omnibus jam ferè conſtat. Quare prima fortaſſe exemptio ab Epiſcopi juriſdictione, quæ à Romanis Pontificibus indulta eſt, tribuenda erit Adeodato Papæ: qui rogatus ab Ægyrico Abbate ſancti Martini Turonenſis, illi privilegium immunitatis, cauſsâ cognitâ, conceſſit. Sed præfatus eſt hoc alienum eſſe à more Romanæ Eccleſiæ, ut monaſteria ab Epiſcopi juriſdictione eximantur. *Parumper autem ambigimus*, inquit, *idcirco quod mos atque traditio ſanctæ noſtræ Eccleſiæ plus non ſuppetat à regimine epiſcopalis providentiæ religioſa loca ſecernere.* Quare nonniſi inſpecto privilegio quod Crotbertus Turonenſis Epiſcopus irrogaverat, & Gallicani Epiſcopi ſubſcriptionibus ſuis firmaverant, auctoritatem apoſtolicæ ſedis interpoſuit. Itaque non ab invitis Epiſcopis Abbatem exemit, ſed conſentientium vota decreto ſuo confirmavit. Meminit quoque regiorum reſcriptorum; ſed illorum neceſſitatem ad repellendos laïcos reſtrixit: *Erga quod & præcellentiſſimi totius Galliæ Reges, ut ſcripto comperimus, ad reprimendas laïcorum infeſtationes, edicto premunire idem venerabile monaſterium regali pietate dignati ſunt.* Attamen vis privilegij regij ad

Tom. 11. Hiſt. Eccleſ. Gall. c. 8. §. 7.

Greg. l. 11. Reg. ep. 10. 11. 12.

Vide Coppon. l. 4. ep. 4. l. 5. ep. 18. 19. 21. & alibi.

Privilegium Adriani T. 2. Conc. Gall.

immunitates ecclesiasticas confirmandas extendebatur, ut suprà monui. Quod testatur Pippini Regis ad Bonifacium apostolicæ sedis Legatum epistola. Constructerat Bonifacius Fuldense monasterium in loco sibi à Carolomanno Pippini fratre concesso. Tum à Rege illa petit, quæ his verbis Pippinus expressit: *Vt sicut ex auctoritate B. Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fungeris, privilegio sedis apostolicæ sublimatum esse constat, ita etiam nostræ auctoritatis Præcepto roboretur, placuit nobis tuæ petitioni assensum præbere. Et ideo hanc nostræ Præceptionis seriem ob honorem Dei & venerationem S. Petri conscribi jussimus, per quam privilegium sedis apostolicæ à B. Zacharia tibi collatum, cum consensu Episcoporum cunctorúmq; fidelium nostrorum, per omnia roboramus; præcipientes ut nullus Sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concesso in præfato monasterio jurisdictionem aliquam sibi vendicet, præter apostolicam sedem &c.* Idem demonstratur ex epistola Nicolai I. qua privilegium monasterij sancti Karilefi in pago Cenomanico siti confirmat. Testatur enim chartas quasdam ab Episcopis Cenomanicis prolatas, quibus monasterium suæ civitati subditum esse demonstrare volebant, falsas esse, *quandoquidem privilegia Regum, quæ ex antiquorum Regum Francorum temporibus olim monasterio illi concessa sunt, hoc destruant, sicut & ipsa testantur, quæ in archivis monasterij ob testimonium sibi concessæ libertatis hodiéque servantur.* Itaque rogatum se ait à Carolo Rege, ut *libertatem illi monasterio & ab Episcopis & à Regibus Francorum concessam sua firmaret auctoritate, & futuris mansuram temporibus roboraret.*

Bouillo. ep. 131.

Privilegium monasterij S. Karilefi.

V. Eundem ordinem sequebantur proceres Galliarum, cùm monasteriis à se conditis libertatem quærere volebant. Consensui enim Episcoporum decretum suum addebant, & sedis apostolicæ auctoritatem. Eo modo se gessit Willelmus Sancius Vasconiæ Comes, cùm sancti Severi monasterium in pago Adurensi Auscitanæ provinciæ in Novempopulania situm excitaret anno nongentesimo octuagesimo secundo. Collatis enim quamplurimis reditibus, postquam Abbatis & monachorum exhibitioni prospexisset, cœnobium liberum esse jussit, non solùm à tributis & omnibus fisci juribus, sed etiam ab Episcoporum administratione & jurisdictione, Ecclesiæque Romanæ subdidit: *Nec in præfato loco quisquam Episcopus*, inquit, *cathedram audeat collocare, vel quamlibet licentiam habeat imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi cum permissu & voluntate Abbatis ipsi sacro loco præsidentis; sed sint omnibus modis liberi, & absque ulla alia calumnia & inquietudine securi.*

Charta fundationis edita est l. 111. hist. Benedict. c. 1.

Quæ omnia decrevit, *cum confirmatione Archiepiscopi Auscienſis*, & Burdegalensis, Episcoporum Agennensis, Vasconensis, Valatensis, Bigorrensis, & Lactoratensis, & apostolicæ sedis auctoritate munita fecit. Supererant adhuc priscæ consuetudinis reliquiæ anno millesimo quinquagesimo, cùm Gosfridus Andegavorum Comes monasterium Vindocinense à se fundatum *auctoritate & assertione Domini sui Regis Francorum Henrici, Theodorici etiam Carnotensis Episcopi consilio, beato principi Apostolorum Petro obtulit in alodium & patrimonium.* Quare Ivo Carnotensis, peritissimus canonicæ disciplinæ, privilegia S. Quintini eo nomine commendat, quòd ab Episcopis Belvacensibus indulta fuissent, & quòd ea *apostolica manus roboravit, regia quoque majestas Pragmatica Sanctione firmavit.* Possent, si necessum foret, tabulæ antiquæ monasteriorum proferri quæ à Regibus Italiæ, Germaniæ, Angliæ, Navarræ, Castellæ, Legionis, & Aragonum condita sunt, & privilegiis episcopalibus, tum regiis, deinde verò etiam apostolicæ sedis decretis firmata.

In Notis ad ep. 2. l. 1. Gosfrid. Vindoc.

IvoCarnot. ep. 198.

VI. Ex hoc usu profectum ut si qui Episcopi immodestiùs se gessissent erga Abbates & monachos, libertas illis à Summis Pontificibus indulgeretur, invitis licèt & renitentibus Episcopis. Exemptionum probabilem causam hinc sumpsit Gregorius VII. in epistola ad Taurinensem Episcopum: *An ignoras*, inquit, *quòd sancti patres plerunque & religiosa monasteria de subjectione Episcoporum, & episcopatus de parochia metropolitanæ sedis propter infestationem præsidentium diviserunt, & perpetua libertate donantes, apostolicæ sedi velut principalia capiti suo membra adhærere sanxerunt.* Eo prætextu utebatur Alexander II. cùm Gervasio Remensi, qui privilegia monasterio Corbeiensi concessa, ab ecclesiastico canone aliena esse existimabat, in hunc modum rescripsit: *Alias esse leges Ecclesiarum quæ sunt generales, & alias esse eas quæ specialiter in privilegiis, quibusdam prærogantur Ecclesiis ad immunitatem, ne quorumlibet importunitate patiantur inquietudines.* Sed tandem exemptiones istæ sola Pontificum liberalitate & gratioso beneficio, Regibus conniventibus, concessæ sunt. Quod ægrè tulerunt omnibus seculis Episcopi; qui dolorem suum sæpissime litibus implicatissimis & scriptionum querelis ulti sunt. Imò & Bernardus Abbas de hac imminutione auctoritatis episcopalis graviter conquestus est in libris de Consideratione ad Eugenium Papam: *Murmur loquar & querimoniam Ecclesiarum; truncari se clamitant ac demembrari. Vel nullæ vel paucæ sunt quæ plagam istam aut*

Greg. VII. ep. 69.

Bernard. lib. 3. de Consider.

non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis &c. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ fortè non ita. Facitis hoc, quia potestis; sed utrum & debeatis, quæstio est. Multis deinde prosequitur inversum ordinem & confusam Ecclesiæ hierarchiam; adeo ut monstro similes esse dicat ecclesiasticorum graduum status, cùm inferiores dignitates, à superioribus divisæ, capiti conjunguntur, ac si digitus supra manum constitutus capiti ἀμέσως connectatur.

Bern. ep. 179. 180. & 42.

Invehitur alibi in monachos qui Episcoporum imperium detrectarent, & superbiam suam honesto libertatis nomine tegerent, monasteriorum reditus devastantes, ut pecuniæ redemptione à jurisdictione diœcesana emanciparentur. Ioannes Sarisberiensis & Petrus Blesensis hunc disciplinæ eversæ morbum suo seculo deplorarunt. Quæ privilegia deinde ad Ecclesiarum Capitula porrecta sunt, eo prætextu, quòd & monasticam vitam clericatui adjecissent, quòdque ab Episcopis suis iniqua dominatione premerentur.

Ioan. Sarisber. Policrat. lib. 7. c. 21. Petrus Blesensis ep. 68.

VII. Sed quanto incremento auctæ sint exemptiones à quadringentis annis, illi soli constabit qui diligenter & numerum religiosarum domuum ab eo tempore excitatarum, & privilegia non solùm libertatis, sed etiam plurimarum facultatum, illis concessa expendet. Quæ variis motibus Ecclesiæ statum concusserunt; sed quantum fieri potuit, Conciliis Lateranensibus, & Viennensi, pluribúsque Summorum Pontificum Constitutionibus, huic discordiæ prospectum est: qui exemptiones non resciderunt quidem, sed variè pro temporum & rerum conditione temperarunt. Guillelmus Durandus omnibus ingenij viribus hanc ab Ecclesia ægritudinem depellere contendebat, accurata & supra seculi sui captum elucubrata tractatione, quæ remedium aliquod à Concilio Viennensi extorsit. Probat ille constitutum in Ecclesia ordinem à Conciliis generalibus, pro libitu à Pontificibus his gratiosis exemptionibus everti non posse. Deinde etsi hoc à Papa fieri possit, non expedire statui universalis Ecclesiæ, nec religioni, nec ipsis personis religiosis. Quod ille multis argumentis conficit, docens episcopatus vim in partes dividi, dignitatem violari, obsequium reverentiámque Episcopis debitam aboleri, vitia subditorum impunita relinqui, & criminibus faciliorem viam aperiri. Quin & Religiosos, qui demissionem animi sectari profitentur, his exemptionibus tumidos in superbiam adeo efferri *quòd non solùm Abbates & Priores, Guardiani, & alij in statu alicujus administrationis & prælationis existentes, verùm etiam minores fratres & personæ dictarum religionum, frequenter putant Episcopis, Archiepiscopis, & aliis Prælatis se quodammodo fore æquales, & debere quibuscunque aliis personis ecclesiasticis ecclesiastica beneficia obtinentibus anteferri.* Sed Durandi animus commotus detumuisset, si felicitas eorum temporum religiosos homines edidisset similes nostris; quorum emendata castigatáque vita, & exacta τῆς ἀσκήσεως ἀκρίβεια, squallorem seculi nostri non mediocriter exornant.

Guill. Durand. de modo Concil. gener. celebrandi Rubr. de exemptionibus.

VIII. Quare cùm ex hac graduum confusione scandalum ab aliquot seculis hac de re natum, nondum sit deletum, etsi non adeo ferveat ac tempore Bernardi, atque adeo eam ob caussam exemptiones omnino tolli non debeant, attamen cùm istæ canonum & disciplinæ sanioris remissiones publicam tranquillitatem lædant, non alienum esse à regio munere ut ex parte sua curet his incommodis prospici, intelliget qui diligenter expendet ea quæ à nobis hoc capite adnotata sunt. Qua de re Tomo secundo Diatriba unica copiosè dicturi sumus. Interim observandum erit morem illum qui in regno obtinet, ut neque novus Religiosorum ordo instituatur, nec novæ Ecclesiarum vel monasteriorum ædificationes fiant, absque Principis rescripto, confirmatum fuisse constitutione regia anno MDCXXIX. & ex iis quæ hoc capite recensuimus, originem sumpsisse. Qua de re copiosiùs alibi.

T. 1. Liber. c. 3.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

[Illustre exemplum exemptionis, quæ monasterio S. Vedasti Atrebatensis in Synodo Vermeriensi concessa est ab Episcopis, postulante Karolo Calvo Rege, exhibet Hincmarus Remensis Archiepiscopus in epistola sequenti, quam nos edidimus ex archivo ejusdem monasterij, quæ verò edita etiam est ab Auberto Miræo in codice diplomatum Belgicorum pag. XXII.

PRIVILEGIVM

MONASTERII ATREBATENSIS,

Concessum in Concilio Vermeriensi anno DCCCLXVI.

HINCMARUS Remorum Archiepiscopus, ac plebis Dei famulus, omnibus confratribus nostris Archiepiscopis & Episcopis nunc ad Synodum vocatis, atque mecum Vermeriaco Palatio constitutis. Gaudendum est nobis, fratres carissimi, ac in Domino Iesu Christo exultandum, pro senioris nostri

Karoli

Karoli sereniſſimi ac glorioſiſſimi Regis ferventiſſimo ſtudio, quod ob amorem Dei & ſalutem animæ ſuæ gerit circa monaſteria & loca ſanctorum relevanda, inſtauranda, atque religioſè ordinanda. Ad quod negotium ut ferveret, ſi fortè teperet, nos Epiſcopos conveniret illum admonere. Sed ille, Deo gratia, Spiritu ſancto plenus, utilitatibus ac neceſſitatibus ſervorum ..... pauperum Chriſti conſulens, non ſolùm nos admonet, ſed etiam humiliter deprecatur, ut in hac re illius adjutores prompta voluntate exiſtamus; videlicet ut quod ille per ſuum Præceptum confirmavit, nos divina auctoritate & noſtra epiſcopali ſententia ita corroboremus ut in æternum nullus mortalium id audeat temerate atque violare. Nunc verò maximè de monaſterio ſanctiſſimi Confeſſoris Chriſti Vedaſti, ejuſdémque loci monachis, quod dicitur Nobiliacus, curam atque ordinationem præ manibus habet: quoniam ipſam abbatiam nunc noviter, reddente ſibi nepote ſuo Lothario Rege, recepit, quam olim poſt bellum Fontanidum fratri ſuo Lothario Imperatori ob gratiam firmioris inter ſe amicitiæ præſtitit. Quapropter idem Dominus Rex Senior noſter de eadem abbatia, ſicut ſibi ſuiſque fidelibus viſum eſt, quaſdam res, villas, prædia, mancipia, cum omnibus ſuis appendiciis imperiali Præcepto ſuo indidit, auctoritate ſigilli ſui ſignavit, atque confirmavit. quarum villarum nomina ſunt hæc. Ad matriculam ſcilicet Eccleſiæ, Mainbodvillam, Varſenares, Herboronſternam, Pomerias, Herlincurtem, manſos decem, cum omni longo bicagio; Marnum, Marſelle, & Sceldogotheum, Iuventiacum; & in dominica curte manſum. Has villas, cum mancipiis, & omnibus ad ſe pertinentibus, in uſus luminariorum, matriculariorum, & ceteris quæ in Eccleſiis in præfato monaſterio poſitis neceſſaria fuerint, deputavit, cum omni cenſu de omnibus precariis monaſterij; eo modo, ut quidquid etiam ad medicinam opus fuerit, ex præfatis villis ſuppleatur. Ad neceſſaria verò fratrum, victus ſcilicet, & potus, has villas delegavit: Medietatem vici qui vocatur Novavilla, juxta ipſum monaſterium ſiti, & tabernam unam, Filciacum villam, dominicam curtem Theuludum, Bigarium, Hernancurtem, & Bernellam. In pago Belvacenſi, Mediocanas, puteas aquas, & Mungiſicurtem, manſum indominicatum unum, & alios manſos viginti quatuor, cum Eccleſia, & vineis, & ceteris appendiciis. Valles ſuper fluvium Summam, cum camba una, & duobus molendinis, & manſis ad eoſdem pertinentibus, Stragas, Salciacum, Atramentarias, Maſt, Marcham, Strogotheum, Pincariam Emmonis & Tagentarij. Has omnes villas, cum ceteris omnibus, uſibus fratrum æternaliter deſervituras deputavit. Ad cameram verò fratrum præfatorum has villas deſtinavit: Aheras, Salciacum, Limacum, Campanias; & in Fontanido manſos tres, & manſum unum in Lumbras, & alterum in Hadas, cum homine nomine Godone, & tabernam unam in vico monaſterij, cum omnibus appendiciis, familiis, & Eccleſiis, & univerſis ad ſe pertinentibus. Ad portam verò Vernei, Amuillam; & in Auſinio, manſum unum, cum molendino; & in Ans, manſos quinque, cum molendino, & decimam omnis abbatiæ. Ad hoſpitale verò pauperum; in Daginvilla, manſos ſeptem; & in Bonejamvillam & Lerſales, manſos tres, & quintam partem omnis decimæ quæ ad portam venerit; & de omnibus lignariis omnium villarum quæ ad præpoſituram vel ad cameram pertinent, carros decem. Ad domum verò infirmorum, omne teloneum ex mercato. Pro remedio namque animæ genitoris & genitricis ſuæ, ac pro ſalute ſua, & Irmentrudis ſuæ cariſſimæ conjugis, dedit has villas fratribus, Trontellicurtem, Silliacum, Lutoſum montem, ac Tirgidum; ut in eorum anniverſariis refectio pleniſſima eis præparetur. Vnde nos omnes Epiſcopi, qui ſynodali convocatione hîc adſumus Senioris noſtri Karoli Regis juſſu, ex auctoritate Dei omnipotentis & poteſtate nobis divinitus collata præcipimus & ſtatuimus ut nullus Rex, nullus Epiſcopus, nullâque perſona alia de jam fatis rebus, & de nominatis villis, prædiis, & mancipiis ipſis monachis deputatis unquam in ſequenti tempore aliquid agere præſumat; ſed illarum ordinatio in Abbate vel monachis pendeat; nullâque omnino ſervitia, nec manſionaticos, nec parafredos, nec carricaturas ab illis villis exigat; nec placita in illorum villis quiſque teneat. Vt ipſi monachi ab omni ſeculari inquietudine immunes, liberè, religioſè, & quietè in monaſterio viventes, abſque ullius Senioris impedimento ipſas res teneant, dominentur, atque poſſideant, Deíque miſericordiam pro Senioris noſtri proliſque regię ſanitate & æterna beatitudine, próque totius ſuæ Eccleſiæ ſtatu ac pace illos fideliter exorare delectet. Monaſterium verò ipſum, ejúſque cuſtodia, atque omnis ordinatio ad ipſos monachos, & ad Abbatem, quem ſibi elegerint, pertineant. Neque Canonici extra clauſtrum ad habitandum admittantur ulteriùs, ſicuti hactenus, omnimodis inhibemus; excepto ſervitores illorum: quia non modicas diſſenſiones audivimus propter hoc in illo exortas fuiſſe cœnobio. Si quis verò, quod abſit, his noſtris præceptis & ſtatutis aliqua levitatis vel avaritiæ, cupiditatis vel malitię præſumptione contraire voluerit, vel aliquod impedimentum ſupradictis monachis vel Abbati beatiſſimi Vedaſti inferre tentaverit quolibet ingenio, qualibet arte, quoquo modo, clam, vel manifeſtè, omnium noſtrum ſententia damnatus à Patre & Filio & Spiritu ſancto Deo omnipotente, cui injuriam facere non timuit, quia ipſe dixit, *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*, anathematis vinculis obligatus, à cœtu ſanctorum ſeparatus in æternum cum his quorum vermis non moritur, & ignis non extinguitur, niſi publica ſatisfactione dignè pœnituerit, depoſito, ſi laïcus fuerit, ſecularis militię cingulo, ſi Clericus, eccleſiaſtici honoris dignitate. Pax verò & miſericordia Dei ſuper illos qui illa cuſtodierint quæ in iſto divinæ noſtræque auctoritatis privilegio conſcripſimus, noſtríſque nominibus in Dei nomine firmavimus. Amen. Statuimus denique ut hoc idem privilegium à nobis editum, divináque auctoritate roboratum, per omnes ſynodos quæ in poſterum agendæ ſunt deferatur. Noſtróſque oramus humiliter ſucceſſores, ut pro Dei amore & ſancti Vedaſti, ipſi quoque ſubſcribendo corroborent quod à nobis conſtitutum eſt.

Hincmarus ſanctæ Metropolis Remorum Archiepiſcopus ſubſcripſi.

Egilo divino munere Archiepiſcopus* ſubſcripſi. * Senonenſis.

Vvenilo Rotomagenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi.

Herardus Turonis Archiepiſcopus ſubſcripſi.

Vvlfadus Bituricenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi.

Froterius Burdegalenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi.

Ercanraus Catalaunensis Episcopus subscripsi.
Hildegarius Meldensis Episcopus subscripsi.
Folcricus Augustę Tricorum Episcopus subscripsi.
Hilmeradus Ambianensis Episcopus subscripsi.
Helias indignus * Episcopus subscripsi.
* Engolismensis.
Æneas Parisiacensis Episcopus subscripsi.
Raginelmus Noviomagensis Episcopus subscripsi.
Gumbertus Ebroicensis Episcopus subscripsi.
Ercambertus gratia Dei Episcopus * subscripsi.
* Baiocensis.
Ioannes Cameracensis Episcopus subscripsi.
Vvalterius Aurelianensis Episcopus subscripsi.
Villebertus Carnotensis Episcopus subscripsi.
Hincmarus Laudunensis Episcopus subscripsi.
Heirardus Lexoviensis Episcopus subscripsi.
Christianus Dei gratia * Episcopus subscripsi.
* Autissiodorensis.
Erpuinus Sylvanectensis Episcopus subscripsi.
Odo Belvacensis Episcopus subscripsi.
Rothadus Suessionensis Episcopus subscripsi.
Anselmus Lemovicensis Episcopus subscripsi.

Isaac Lingonicę Episcopus subscripsi.
Actardus Nannetensis Episcopus subscripsi.
Abbo Nivernensis Episcopus subscripsi.
Sigenandus Constantiacensis Episcopus subscripsi.
Hildebrandus Saiensis Episcopus subscripsi.
Bodo Augustodunensis Episcopus subscripsi.
Karlomannus Abbas subscripsi.
Hugo Abbas subscripsi.
Gauzlenus Abbas subscripsi.
Hiduinus Abbas subscripsi.
Vulfo Abbas subscripsi.
Berengarius Abbas subscripsi.
Vulfardus Abbas * subscripsi. § Rebacensis.
Hildebertus Abbas subscripsi.
Odo Abbas * subscripsi. * Fossatensis.
Fulco Abbas subscripsi.
Ego Gauzlenus Abbas jussu Domini Hincmari Archiepiscopi hoc privilegium scripsi & subscripsi.

LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Synopsis.

I. Dicendum hoc libro de legum executione, quæ pro tuitione ecclesiasticæ disciplinæ feruntur, quod expeditur hodie per appellationes ab abusu *dictas. Formula illarum est recentior. Sed res ipsa iisdem initiis in Ecclesia cum regia potestate coaluit. Ordo hujus dissertationis. Agitur primò de auctoritate Principum Romanorum in hoc genere. Deinde inquiritur quid ex eo jure in Reges Galliarum manarit. Quæcunque olim acta, hodie vigere non possunt.*

II. A Principibus prohibiti olim Episcopi ne canones violarent. Executio *canonum differt à* Tuitione; *quamvis etiam apud veteres aliquando hæc verba confundantur. Executio jurisdictionem ecclesiasticam respicit, & ligandi solvendique pontificium. Tuitio à Principibus pendet; quæ declarationem nullitatis eorum quæ gesta sunt adversùs canones non egreditur. Princeps legum suarum habet ἔννοιαν, Canonum verò φυλακὴν tantùm & custodiam.*

III. Vulgata regula. Canones vim legum obtinent, *novè, sed juxta mentem Justiniani, explicata. Quâ non solùm reverentia & executio publica canonibus conciliatur; sed etiam Principi custodia canonum, ut ceterarum legum, asseritur. Quod ostenditur è Justiniani Novellis. Itaque canonum executio nititur auctoritate pontificia & regia. Hæc læditur canonibus violatis, ac si leges publicæ læderentur. Imò custodiæ canonum Principes prospicere tenentur plusquam legum civilium.*

IV. Explicatur è Justiniano ordo qui servatus fuit ad hanc custodiam. Princeps Episcopis lege sua canonum executionem præcipit; & Magistratibus. Hi vetare debent ne canones violentur. Si infracti fuerint, referre ad Principem, ut ipse corrigat. Decretain Episcopos expulsionis pœna, ex vi legis infligenda.

V. Quæritur an Constitutiones illæ receptæ fuerint ab Episcopis. Consilio Episcoporum res ecclesiasticas Justinianus tractabat, è Procopio, & Eustathio. Procopius explicatus adversùs Nicolaum Alemannum. Justinianus non pervertit Sanctiones Christianorum, ut ille affingit Procopio; sed dissimulavit justas illorum conquerendi rationes, cùm vexati essent à Judæis.

VI. Manifesta violatio canonum, à Synodo aut à Principe restitui poterat. Quod ostenditur é Synodo CP. sub Mena, in caussa Anthimi, qui jussu Theodoræ ex episcopatu Trapezuntio ad Constantinopolitanum prosilierat. Inde illustratur Concilium Africanum adversùs Balsamonem. Hoc etiam ostenditur è Codice, & Liberato. Depulsio à sede, quæ vacantem redderet Ecclesiam, in manifestissima canonum violatione, irrogabatur aliquando à Principe; non autem regradatio aut dejectio à dignitate.

I. SVperioribus libris præcipua jecimus fundamenta, quibus Libertas Ecclesiæ Gallicanæ nititur; hinc supremam Ecclesiæ & Summi Pontificis auctoritatem, quæ res tantùm ecclesiasticas administrat; hinc supremum Principis imperium, quod reipublicæ gerendæ & rebus temporalibus impenditur; præterea verò tuendæ disciplinæ ecclesiasticę ex ipso Christi omnium Domini mandato invigilat, immotósque præstat Conciliorum canones, & inconcussas Decretalium epistolarum constitutiones, consuetudinésque receptas; nisi quatenus Ecclesiæ Gallicanæ commodis expedit ut pro rerum ac temporum conditionibus, Summi Pontificis rescriptis juris rigor aliquando temperetur. Sed jus illud præsidij impertiendi ad retinendam disciplinam canonicam, otiosum esse non debet; ideóque legibus suis Principes canonum & decretorum executioni consulere tenentur, ut dixi libro secundo.

Enimverò quia condendæ legis auctoritas, non in sola promulgatione versatur, sed in rerum constitutarum executione, quæ est id quod ultimum in jurisdictione vocant Jurisconsulti; hinc fit ut quæ pro tuitione ecclesiasticæ disciplinæ leges feruntur, executioni mandari debeant ab Episcopis, vel etiam aliquando à Principibus, aut à Magistratibus, quibus auctoritatem suam ipsi de-

legaverint. Id hodie apud nos in foro solennibus quibusdam formulis expeditur, quæ *appellationes tanquam ab abusu* vulgò dicuntur: adversùs quas imperitiores rerum nostrarum de novitate præscribunt, ac si res ipsa antiquiori origine non censeretur quàm istud forense vocabulum; cùm tamen æquis rerum æstimatoribus facilè persuaderi possit rem ipsam, id est, tuitionis ecclesiasticæ executionem, iisdem initiis cum regia potestate in Ecclesia Christiana coaluisse. Quod eo ordine à nobis demonstrabitur, ut primò doceatur quibus finibus auctoritas illa apud antiquos Principes Romanos, quorum pietas commendatur, olim coërcita fuerit, deinde quid ex eo jure ad Galliarum Reges usque ad hæc nostra tempora derivatum fuerit. Quæcunque enim apud veteres Principes in causis olim viguerunt, locum apud nos habere non possunt; nec immutata aliquantisper disciplina antiquum illum ordinem ullo pacto admittere potest. Quare quę à me in hoc negotio proferentur, ut fideli rei gestæ narratione constabunt, ita non alió tendent quàm ut demonstretur usum fori non omnino alienum esse à prisca disciplina & à majorum nostrorum sensu, si intra debitos fines contineatur.

II. Cura autem Principum Christianorum olim non solùm hæreticorum furores compressi, tumultus seditiosorum sedati, contumacia Episcoporum aut Clericorum adversùs synodorum sententias rebellium ab externa potentia repressa, passim inter legendum occurrunt; sed etiam Principum studio prohibiti Episcopi ne legibus secularibus vel canonibus violatis, injuriam subditis inferrent. Antequàm verò ejus rei probationem aggrediar, lectoris benignitatem exoratam velim ne de singulis hujus Dissertationis pericopis sententiam ferat, donec totum hunc quartum librum perspexerit. Discrimen autem initio constituere oportet inter Executionem Canonum & Tuitionem: quamvis alioqui sæpissime hæc verba confundantur, non solùm in Edictis Regum nostrorum, sed etiam apud veteres. Etenim Leo primus se canonum & traditionum antiquarum *custodem* esse, in epistola ad Synodum Chalcedone habitam, scripsit; & vice versa, Facundus Hermianensis Episcopus Marcianum Imperatorem non canonum conditorem, sed *executorem* asseruit. Sed si propriè loqui velimus, executio canonum jurisdictionem ecclesiasticam respicit: cujus partes sunt, ut judicia canonica reddat, pœnis canonicis, id est excommunicatione, regradatione, suspensione, & ceteris ejusmodi reos plectat, & ut omnia uno verbo complectar, ligandi & solvendi pontificium exerceat. Tuitio verò canonum à Principibus pendet; quæ canonum custodiæ prospicit, & *nullitatem* rerum adversùs canones gestarum aliquando declarat, atque omnia in integrum restituit. Sed ultra non progreditur, scilicet ad executionem canonum, quam ab Episcopis implendam indicit. Non ergo eadem auctoritate in rebus ecclesiasticis, ac in rebus secularibus, Principes utuntur. Quod Iustinianus satis apertè docuit, cùm scripsit datam sibi à Deo legum civilium τὴν ἐξουσίαν, id est, plenam & liberam figendi & refigendi potestatem; sed legum ecclesiasticarum & canonum τὴν φυλακτὴν, id est, custodiam, tuitionem, & defensionem. Eleganter itaque monuerunt Græci scriptores, canones difficiliùs solvi quàm leges publicas, quæ à solo Principis nutu pendent; cùm canones ab Episcopis constituti, & à Principibus firmati fuerint; atque ideo illorum valde interfit ne quod summa cura decreverunt, illis invitis aliquando sine caussa infringatur.

Concil. Antioch. c. 1. τὰ δὲ παραμένειν δικαίως ἃ ἀκριτωτέρα τῶν ἐπισκόπων γνώμη, διὰ τὴν τῶν κανόνων ἐξουσίαν, οἷς πάντως αὐτὸν ὑπηρετεῖσθαι.

Nov. 137.

III. Vulgatissima est Iustiniani sententia, à Romanis Pontificibus summo applausu excepta, & à Gratiano in corpus Decreti relata, quæ canones legum vim habere decernit. Sed ejus vis nondum, ut existimo, satis est accuratè perpensa. Non solùm enim hoc dicto reverentia debita canonibus conciliatur, & eorum executioni, servato judiciorum publicorum ordine, consulitur; sed etiam jus Principis ad custodiam canonum, ut ceterarum legum à se conditarum, procurandam asseritur. Et ne quis hanc interpretationem nostram hariolationi adscribat, laudandus est in auctorem ipse Iustinianus; qui alibi rectè constituit monendum esse episcopatus candidatum, antequam ordinetur, ut canones editos accuratè legat; & siquidem se canonum observantiæ imparem esse dixerit, ab ejus ordinatione abstineatur; sin verò se, quantum homini est, ea constituta servaturum professus fuerit, ordinetur. Ita tamen ut ab Ordinatore suo moneatur, sacerdotio pellendum si in canones peccaverit; imò & à civili lege vindicandum quod perperam gestum erit, quia canones vim legum obtinent: *Neque civiles leges crimen inultum relinquent, eò quòd à præcedentibus nos Imperatoribus, & à nobis ipsis rectè dictum est, oportere sacras regulas prolegibus valere.* Itaque canonum executio duabus supremis in Ecclesia auctoritatibus innititur, pontificia scilicet, & regia: *Vt ex sacerdotali & civili virtute hæc custodiantur*, inquit Iustinianus Novella LVIII. ita ut ea *convelli non possint quæ & sacerdotali ecclesiastica præceptione*

Nov. 6. c. 1. Καὶ καθόλου πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων παραδοθέντα ἡμῖν, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἐκτεθέντα περὶ τῆς θείας τάξεως, καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντα, ἅπερ καὶ νόμους ἔχειν καὶ σέβεσθαι πάντας ἡμᾶς ὁρίζομεν.

Nov. 123. c. 21.

fulcirentur & regia ; quemadmodum loquebatur Hilarus Papa, aliquot annis ante Iustinianum. Quare Principis auctoritas perinde læditur violatis canonibus & decretis Pontificum, ac si Reipublicæ & regni leges everterentur, quia canones vim legis regiæ susceperunt. Tanta verò & tam diligens cura à Principibus adhiberi debet custodiæ canonum, ut potiorem legum ecclesiasticarum quàm civilium rationem habere debeant, ut monet Iustinianus in præfatione Nov. CXXXVII. *Si civiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus,* [1] *quanto plus studij adhibere debemus circa sacrorum canonum & divinarum legum custodiam, quæ super salute animarum nostrarum definitæ sunt.* Vnde concludit capite primo illius Novellæ, se violatorum canonum vindicem esse debere : *Si enim illa quæ à laicis peccantur, generales leges non concedunt extra inquisitionem & vindictam manere,* [2] *quomodo à sanctis Apostolis & patribus super omnium hominum salute canonicè statuta despici patiemur?*

Eandem sententiam Iustinianus expressit in epistola ad Dacianum Metropolitam Byzacij, qua privilegia quæ Primatibus provinciarum Africanarum canones tribuunt, sua quoque auctoritate confirmanda profitetur; ita ut in violatores vetustatis, non solùm ecclesiastica, sed etiam Principis vindicta exerceatur. Hæc sunt verba rescripti : *Nam quæ quis in præjudicium statutorum quibuslibet rebus usurpavit, corrigenda potius quàm imitanda censemus. Si quid igitur Metropolitano Carthaginis, vel Primatibus Numidiæ vel Byzacij, Conciliorum auctoritas præstitit, & inoffensa consuetudo servavit, hoc sibi quisque optet, sibi vindicet, hoc nostra speret sanctione firmari. Nos tutores tantùm sumus vetustatis & vindices; nec deerit ecclesiastica vindicta, vel nostra, in eos qui aut ambitiosa superbia aut subreptitiis postulationibus antiquitatem temerasse docebuntur. Quoniam ad divinitatis tendit injuriam qui sanctorum patrum constituta contemnere ac violare non metuit.*

IV. Hinc canonum custodiæ duobus modis prospiciebant Principes; tum delegatione magistratuum, qui vetarent ne quid contra canones tentaretur; tum exactis pœnis à contumacibus, si quid perperam gestum esset; & aliquando iis rescissis quæ contra canones acta erant. Quod unicè docet Novella sexta, quæ de ordinationibus Episcoporum & Clericorum lata est; cujus executionem Patriarchis uniuscujusque diœceseos, Metropolitis, & Episcopis Iustinianus demandat. Sed præterea constitutionem illam Ioanni Præfecto prætorio Orientis & Dominico Præfecto prætorio Illyrici mittit, ut executioni ejus prospiciant, ne quid contra canones agatur. Verba ultima illius constitutionis, quæ magni momenti sunt, hîc apponam : *Et tua quoque Celsitudo hoc sciens una cum semper suscepturis sedem tuam hæc servare festinet. Et si denuntiatum fuerit aliquod tale delictum, prohibeat, & maximè quæcunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem & nobis, ut decens super eis imponatur correctio. Vtatur quoque præceptis ad clarissimos provinciarum judices; ut & ipsi quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est, fieri. Imminebit enim eis pœna quinque librarum auri, siquidem & ipsi prævaricari videntes, non denuntiaverint aut sedi tuæ aut Imperio, ut undique decens ornatus ordinationis gradui conservetur.* Obsservandi sunt gradus quibus ad custodiam plenam canonum pervenitur. Lex decernitur à Principe post constitutos canones; quæ eorum executionem Patriarchis & ceteris Episcopis præcipit. Eadem lex in acta Præfectorum prætorio refertur; qui unà cum Præsidibus provinciarum violari canones prohibeant. Et si infracti fuerint, ea de re ad Principem referant, qui malè gesta corriget. Itaque vetare & prohibere possunt magistratus; sed corrigere quæ perperam acta fuerint, soli Principi competit. Novella constitutio centesima vigesima tertia, quę compendium Iuris Canonici complectitur, ad Petrum Præfectum prætorio perscripta est, ut auctoritate sua ejus executionem juvet : *Tua igitur gloria, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, per omnia custodiri provideat.* Inter ceteras autem pœnas quas in Episcopos & Clericos ea lege constituit, frequens est expulsio à sacerdotio; quam vi constitutionis suæ fieri disertè præcipit, aliósque in depulsorum locum subrogari.

V. Aliquis fortasse excipiet, Iustinianum quidem proferendæ jurisdictionis suæ cupidum hoc sibi jus arrogasse ut custodiam canonum ad correctionem eorum quæ contra canones tentata erant extenderet; sed hoc Episcopis acceptum non fuisse, vel anteriores Principes, quibus pietas cordi erat, ab hac usurpatione abstinuisse. Si quis tamen inspicere velit quàm sollicito studio cum peritioribus Episcopis de rebus ecclesiasticis Iustinianus tractaret, nunquam in animum inducet eum in jurisdictionem ecclesiasticam adeo impudenter grassatum ut multi sibi persuaserint. Sic autem intentus erat in rerum divinarum contemplationem, ut Artabanes & conjurati hanc occasionem illi

Nov. VI. auth. Collat. 1. juxta veterem translationem.

Nov. CXXIII. C. 9.

trucidando opportunissimam sperarent, teste Procopio: *Perpetuò sine custodibus desidet,* inquiunt, *ad multiam noctem in musæo cum senioribus quibusque Sacerdotibus attentissimo studio arcana Christianorum dogmatum investigans.* Eustathius etiam, in vita Eutychij, eo nomine maximè hunc Principem commendat, quòd posthabitis omnibus aliis curis, illam unam & solam nunquam intermitteret, divina dogmata investigandi, & hæreticos confutandi. Quare assentiri non possum Nicolao Alemanno viro eruditissimo: qui perstrictum à Procopio Iustinianum putat, quòd ecclesiasticas sanctiones perverterit, etsi passim in Novellis ipse se vindicem & custodem canonum appellet. Quod Alemannus non è Procopio hausit, sed è sententia quam auctori illi sua interpretatione affinxit; ne prætermisisse videretur Procopius hanc suggillandi Iustiniani occasionem. Etenim Procopius recitat Faustini cujusdam Palæstini sævitiam & impietatem, qui Samarita cùm esset, Christianum nomen simulavit, & Palæstinæ proconsulatum adeptus, Christianos ejus provinciæ gravissimis injuriis vexavit. Delatus Faustinus, Senatus judicio, urgente Iustiniano, damnatur in exilium. Sed statim Princeps pecunia corruptus sententiam rescidit, eandem dignitatem Faustino restituit,[3] qui omnia securiùs quàm antea per libidinem gessit. Vnde colligit Procopius Christianorum jura, seu justas eorum rationes, Iustinianum dissimulasse, & insuperhabuisse injurias quæ illis ab acerbo illo & perfido Proconsule inferebantur. Hæc sunt Procopij verba: ὃν πινα μὲν ὧν Ἰουστινιανὸς πρόπον τὰ χριστιανῶν δικαιώματα παρεῖδε, χάριν δὲ πολλῶν εἰρημένων ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ βραχέων ὄντων, τεκμηριῶν ἔξει. Quæ sic vir eruditus interpretatur: *Pauca quidem hæc; ex quibus intelligere tamen liceat, ut Iustiniano libuit Christianorum sanctiones pervertere.* hæcque ad Novellarum editionem transfert. Quorum verborum tamen hæc est significatio: *Quomodo Iustinianus Christianorum jura dissimularit, ex his quæ breviter diximus, intelligere licet.* Quæ de rebus à Faustino per summam injuriam ablatis intelligenda sunt. παρεῖδε enim hîc *dissimulare* verti debuit, quemadmodum idem Alemannus reddit in duobus Procopij locis ad marginem repræsentatis, & δικαιώματα jura, vel justas rationes, non autem *sanctiones*. In eandem quoque sententiam Procopius superioribus verbis recitaverat Arsenij cujusdam Palæstini flagitia: qui etsi cum Samaritis sentiret, Christianam fidem profitebatur; cùmque in aula summa ejus esset gratia, per parentem fratremque suum,[3] qui patriam sectam dissimulabant, Christianos contumeliosissimè vexavit. Illi quidem à civibus suis trucidati sunt: sed [3] Arsenium turbarum auctorem nullo affecit incommodo Iustinianus, nisi quod regiâ prohibuit, ne diutiùs ea super re Christianorum votis fatigaretur. Inde Procopius Pauli Alexandrini depositionem narrat, & Faustini deprædationes, de quibus jam dictum. Vnde patet quantopere aliena sit à mente Procopij sententia quæ illi ab Alemanno de industria tribuitur, ut inde occasionem sumat carpendæ immoderatæ Iustiniani licentiæ in condendis ecclesiasticis constitutionibus: quas ut ab Episcopis in Oriente susceptas non negat, Patriarcharum vel oscitantia vel adulatione, ut ille putat, ita in Occidentis Ecclesias minimè pervasisse asserit. Sed superiore libro ostendimus has Iustiniani Novellas ecclesiasticas à Romanis Pontificibus laudatas & approbatas fuisse.

VI. Quod ad quæstionem præsentem pertinet, ex Actis Synodi Constantinopolitanæ sub Mena constat manifestam canonum violationem aut à Principe aut à Synodo castigari posse. Theodora Augusta Anthimum Ecclesiæ Trapezuntinæ in Diœcesi Pontica Episcopum ad sedem Constantinopolitanam absque synodi judicio transtulerat; repugnantibus licèt canonibus, qui migrationem istam vetant, & præcipuè cùm à minori sede ad majorem prosilitur. Agapetus Papa post adventum suum in regiam urbem, rogante Iustiniano, Anthimum à sede Constantinopolitana removit: quem deinde Synodus habita à Mena Patriarcha Constantinopolitano, hæreseos convictum, episcopali dignitate dejecit. Hujus Synodi actis insertus est & ab omnibus probatus libellus quem Marianus à se & ab omnibus provinciæ Hierosolymitanæ & secundæ Syriæ Abbatibus subscriptum Iustiniano adversùs Anthimum obtulit; quo docet liberum Principi fuisse hunc Anthimum, quòd adversùs canones Ecclesiam Constantinopolitanam invasisset, ab ea sede detrudere; sed rectè maluisse hac de re ab Archiepiscopo veteris Romæ judicium canonicum ferri. Vnde constat graviter errare Balsamonem in commentario canonis Africani, quo Episcopus ab una Ecclesia in alteram migrans, judiciaria potestate excludi potest, si Episcoporum monitis obtemperare nolit. Etenim Balsamo existimat auctoritatem publicam adhibendam, postquam judicio synodi ob illam translationem damnatus fuerit, quod alienum esse ab usu horum temporum discimus è verbis Mariani. Quæ quidem non incogitanti exciderunt; cùm ex Theodosij

Procop. lib. 3. de bell. Goth. Κελεύσαι ἀφύλακτος εἶναι ὅτι μάλιστα τοῖς ἱερεῦσιν ἀεὶ τῶν νυκτῶν ἅμα τοῖς γερουσίοις ἐν τῷ μουσείῳ ἐξετάζειν, ἅττα ἄρα τὰ χριστιανῶν δόγματα ἐστὶν ἐπιμελῶς ἐκμανθάνοντα.

Eustathius in vita Eutychij: νυκτὸς ἐν ἡμέρᾳ ὑπὲρ πάντων ἄλλων ἀπάντων φροντίδος ποιούμενον ἔχειν οὐκ ἐν ᾧ μᾶλλον ἢ μόνῳ.

Procopius in Anecdotis: *Sacerdotes Faustinum accusant, ὑπονοήσαντοι ὡς σαμαρεῖτιν νόμῳ ὄντα χριστιανὸς ἐφαίνετο, καὶ χριστιανὸς ἐφαίνετο, τὰς τῶν πολεμίων ἀνηκέστους ἀτιμίας ἔργα.*

[3] ἀλλ' ὅμως ἐπιτιμίων ἔφεσις χρυσοτελεστὶ δέκα εἰ ὧν βουλόμενος ἦν.

Procopius. [3] ἀλλ' ὅμως

Libellus Marianus Act. 1. Synodi Menæ. Ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς Παλαιᾶς Ῥώμης τοῦ Ἀγαπητοῦ ἐπέστειλεν ἡ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῷ ἀποκηρυχθῆναι τὸν Ἄνθιμον τὸν ἐκβιασθέντα τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Balsamon in Can. Conc.

L. 1. C. de Sanct. Trin. & pon. fem. Theod. & Val. A. A.

lege anno CDXLIX. lata constet Irenæum *post binas nuptias, contra canones apostolicos*, Tyriorum Episcopum factum, ab Ecclesia illa, nulla prævia damnatione canonica, solo Principis imperio canones infractos ulciscente dejectum, mandata Hormisdæ Præfecto prætorio rei judicatæ executione. Refert etiam Liberatus non dissimile Zenonis decretum; qui Petrum Moggum à sectatoribus suis Patriarcham Alexandriæ creatum nondum fatis functo Timotheo, quem Basiliscus tyrannus sede sua depulerat, misso ad Anthemium Ægypti præfectum rescripto amovit. Id singulare in Moggo reperio, quòd hæresim Eutychianam palam profiteretur. Ceterùm Liberatus alienæ sedis invasionem, seu mavis adulterium contra canones patratum, à Zenone coërcitum docet, his verbis: *Anthemius accepta imperiali jussione, expulit sacerdotio Petrum tanquam adulterum, & contra leges Ecclesiæ factum, & in episcopalem sedem Timotheum Salophaciolum revocavit.* Quæ omnia à Principibus acta sunt jure quodam extraordinario, idque in apertissima canonum violatione: quæ nulla causſæ cognitione nec judiciorum solennibus indigebat, sed in mera facti executione versabatur. Etenim si occulto & ambiguo crimine pulsati fuissent Episcopi, cognitio canonica synodum solam respexisset. Sed in manifestissima violatione, canonibus factam injuriam iis pœnis Principes ulciscebantur quæ legibus irrogatæ erant, nempe expulsione à sede. Deturbationem enim illam, quæ vacantem Ecclesiam redderet, sui arbitrij esse putabant; non autem regradationem, vel dejectionem ab episcopali dignitate, quæ pœna erat merè ecclesiastica. Pœnam autem illam expulsionis cum vacatione episcopatus hodie irrogare non possunt Principes, ob eas causſas quas tomo secundo exponam.

Liberat. in Breviar. c. 16.

Vide locum No. tatu. ponendum §. 11. hujus capitis.

CAPVT II.

Synopsis.

I. Violatis canonibus, dupliciter prospicitur disciplinæ; vel lata lege, vel specialiter emendato quod perperam gestum est. Latæ legis exemplum, è Codice Theodos. & Iustin. Explicatur lex Omni innovatione. *C. de sacros. Ecclesiis. Theodosius relationes synodicas Illyrici in rebus dubiis tribuit Episcopo CP. Quod caruit effectu.*

II. Photij expositio refutatur, quæ omnes quæstiones canonicas tribui putat Episcopo CP. non autem solam relationem rerum dubiarum. Opinio viri eruditi, qui censet innovationem *à lege damnatam versari in eo quòd Illyriciani recessissent à sede CP.*

III. Principes specialiter quoque querelis adversus canonica judicia delatis prospiciebant; quia patrocinium debebant non solùm canonibus, sed etiam Clericis; ut probatur è Concilio Chalcedonensi.

IV. Querelâ ad eos contra judicia ecclesiastica delatâ, variè se gerebant. Aliquando ipsi cognitionem ad se transferebant. Id ostenditur exemplo Athanasij Alexandrini. Ejus appellatio à Concilio Tyrio ad Constantinum respondet appellationibus ab abusu; & differt ab appellatione Donatistarum.

V. Quatuor vitia seu nullitates Synodi Tyriæ. Hostes Athanasij à judicio non rejecti. Delegati in Mareotidem ad testimonia recipienda, qui è cœtu illo erant suspectissimi. Delegatio decreta à parte tantùm Concilij. Testimonia recepta ἐκ μονομερῶς. Dolus & insidiæ judicum.

VI. Ob ea vitia Athanasius libello postulat à Dionysio Imperatoris legato, ut negotium integrum ejus cognitioni reservet.

VII. Damnatur Athanasius. Appellat Constantinum, ob dolum, insidias, & vim hostium potiùs quàm judicum. Constantinus cognitionem suscipit, ut cognoscat de perverso illo judicij ordine. Ea cognitio eluditur, nova accusatione majestatis læsæ delata. Ea de causſa Athanasius in Gallias relegatur à Principe. In angustiis licere putavit Athanasius auxilia Principum implorare adversùs infesta judicia ecclesiastica.

I. PRINCIPUM auctoritate restituendos esse violatos canones, & malè gestarum rerum correctionem ex ea petendam, docuit Iustinianus. Quod duplici modo fiebat; vel latis legibus, quæ innovationes tentatas ab Episcopis ultra progredi vetarent, & canonum executionem in futurum decernerent; vel etiam amota specialiter canonis alicujus violatione. De primo genere extat in Codice elegans Theodosij Iunioris constitutio, cujus hæc sunt verba: *Omni innovatione cessante, vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos, qui usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus. Tum si quid dubietatis emerserit, id oportet, non absque scientia viri reverendissimi sacrosanctæ legis antistitis urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ veteris prærogativâ lætatur, conventui sacerdotali sanctóque judicio reservari.* Quis mihi videatur genuinus hujus legis sensus, aperiam; præcipuè cùm à Photio in alienam à vero sententiam detorta fuerit, & in ejus enarratione quoque vir eruditissimus peccarit. Duo sunt legis membra. Primo cavetur, ut antiqui mores & canones ecclesiastici vim suam obtineant, etiam in provinciis Illyrici ut in ceteris reliquarum Diœceseon provinciis; ita ut si quid innovatum fuerit contra canones, Episcoporum incuria vel ambitu, omni effectu careat. Hîc ergo Theodosius moribus antiquis & canonibus integram auctoritatem restituit, & innovationes amolitur. Pars autem ista commate distinguenda est à verbis sequentibus legis, juxta lectionem Codicis Theodosiani quam proposui. Secunda verò pars incipit ab hac

L. Omni. 25. C. Th. de Episc. & l. 6. de sacros. Eccles.

particula, *Tum*, quæ extat in Codice Theodosiano; in cujus locum irrepsit in Codice Iustiniani particula *Vt*; quæ licèt eundem sensum exprimere possit, non tamen sic apertum, ut eum altera lectio præfert. Secundæ autem partis hic est sensus: Si quod dubium emerserit in canonum interpretatione, (quo prætextu Episcopi canonum violatorum invidiam à se depellebant) eam non unius Episcopi Metropolitani arbitrio temperandam, sed conventui sacerdotali & plenæ Illyricianæ Diœceseos synodo committendam; ita tamen ut ea de re ad sedem Constantinopolitanam referatur. Canones pristini nulli sunt alij præter Nicænos & Antiochenos, qui quæstiones canonicas synodorum judicio finiendas decernunt. quod Synodus quoque Constantinopolitana amplexa est, collectis provinciarum synodis in unum Diœceseos integræ conventum. Attamen fatendum est, sub prætextu conservandæ vetustatis, novitatem magni momenti ad amplificandam Constantinopolitanæ sedis auctoritatem hac lege induci: quæ ita canonicas quæstiones Conciliis Illyricianis reservat, ut res dubiæ ad Episcopum Constantinopolitanum referantur, eo quòd nova Roma veteris Romæ privilegiis fruatur, & novæ Romæ Episcopus primatu honoris potiatur post Romanum Episcopum, juxta canonem secundum Synodi Constantinopolitanæ. Vnde sequi videbatur, eas omnes provincias quæ intra fines Orientalis Imperij comprehenderentur, ab urbis regiæ Episcopo eadem auctoritate regendas qua veteris Romæ Episcopus Occidentales provincias administrabat. Ideóque sicut difficiles causfæ & ambiguæ à synodis ad Romanam sedem referendæ sunt, ut observamus alibi ex Innocentio primo, ita quoque si quid dubietatis emerserit in canonum interpretatione, à synodis Illyrici judicandum decernit Theodosius, non absque scientia Episcopi Constantinopolitani, id est, relatione ad eum Episcopum facta. Loquitur enim de Illyrico Orientali, quod Macedoniæ & Daciæ ambas Diœceses complectebatur, distractúmque fuerat temporibus Theodosij senioris à reliquo Illyrico; quod deinceps Occidentale vocatum est, eò quòd Occidentis Imperio reservatum fuerit; ut ante divisionem illam, solidum Illyricum Occidenti adscribebatur. Sed Theodosij conatus irritus fuit. Etenim post tempora istius legis (quæ lata est anno quadringentesimo vigesimo primo) à solo Romano Episcopo Macedoniæ Episcopi pependerunt, ad eúmq; solum relationes suas in rebus dubiis destinaverunt; ut patet ex epistola Leonis ad Anastasium Thessalonicensem, cui vices quoque suas per Macedoniæ Diœcesim commiserat. Inde est quòd Clerici Constantinopolitani, cùm privilegia sedis suæ tantopere assertum & amplificatum irent in Concilio Chalcedonensi, Illyrici mentionem nunquam injecerunt, solásque Diœceses Thracicam, Asianam, & Ponticam obtinuerunt canone XXVIII. illius Concilij. Quare lex Theodosij effectum sortita non est, in eo capite quod Illyricum Orientale Constantinopolitano Episcopo addicebat, cùm Patriarchatui Romano semper paruerit, donec per vim à sedis apostolicæ administratione distractum est, ut dixi cap. 1. libri primi.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

CVM illustrissimus Archiepiscopus observaverit hoc loco irritum fuisse conatum Theodosij, qui relationem rerum dubiarum Illyricianæ Diœceseos tribuere tentaverat Episcopo Constantinopolitano, officij atque muneris mei esse puto hanc illius observationem confirmare auctoritate ejusdem Theodosij, præsertim cùm immortalis memorię viro (ut de Baronio dicebat Sirmondus) debere me judicem; ut quę rectè & verè ab eo dicta sunt, ea ut pro veris habeantur, enitar quoad possum. Itaque conjecturam ejusdem Archiepiscopi ostendam veram esse ex rescripto Theodosij ad Honorium Augustum, quo (ut rectè adnotatum est ab Holstenio) abrogavit legem illam quam in hoc paragrapho Marca suscepit explicandam, privilegiáque Romani Pontificis in Illyricianas Ecclesias renovavit ac confirmavit rogatu Honorij. Edita est nuper ab Holstenio Synodus habita Romæ anno DXXXI. sub Bonifacio secundo: inter cujus Acta extat epistola Honorij ad Theodosium, qua eum rogat ut remotis quorundam Episcoporum Illyricianorum subreptionibus, antiquum ordinem præcipiat custodiri, & ut privilegia Romanę sedis inconcussa perdurent. Præstat autem ista Honorij verba referre. *Petit enim (sedes apostolica) ut hæc privilegia quæ dudum à patribus constituta usque ad nostra tempora servata sunt, inconcussa perdurent. In qua parte perspicit serenitas tua nihil vetustis decretis, si qua canonum conscripta sint regulis, penitus derogandum, nec tot jam seculorum reverentiam novellis præjudicijs fauciandam, Domine. Vnde majestas tua, recensitis nostræ pietatis affatibus, Christianitatis memor, quam pectoribus nostris misericordia cœlestis infundit, universis remotis quæ diversorum Episcoporum subreptionibus per Illyricum impetrari dicuntur, antiquum ordinem præcipiat custodiri; ne sub Principibus Christianis Romana perdat Ecclesia quod alijs Imperatoribus non amisit.* Rescripsit itaque Theodosius ad Honorium, remotam à se esse subreptionem Episcoporum Illyricianorum, priscámque apostolicam disciplinam & canones veteres obtinere debere sanciviſſe, demandata hujus decreti executione Prefectis prętorio Illyrici sui, id est, Illyrici orientalis, cui prærat Theodosius Imperator Orientis. Hęc sunt ejus verba: *Vnde omni supplicantium Episcoporum per Illyricum subreptione*

subreptione remota, statuimus observari quod prisca apostolica disciplina & canones veteres eloquuntur. Super quare, secundùm formam oraculi perennitatis tuæ, ad viros illustres Præfectos prætorij Illyrici nostri scripta porreximus, ut cessantibus Episcoporum subreptionibus, antiquum ordinem similiter faciant custodiri; ne venerabilis Ecclesia sanctissima Vrbis privilegia à veteribus constituta amittat, quæ perenne nobis sui nominis consecravit imperium.

Thet. in Nomoc. t. 1. c. 2. τὸν τῆς ἀποστολικῆς καθεδρας τόπον ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τῆς ἐκείνων προεδρίας τὴν πρόκλησιν ἐποιήσατο Papas.

II. Restat ut Photij dolosam expositionem paucis refellam: qui studio augendæ Constantinopolitanæ sedis, quam invaserat, indefinita locutione omnia canonica judicia in Illyrico acta ab Archiepiscopo Constantinopolitano & ejus synodo definienda esse ait. Quod alienum est à mente Theodosij, qui definitiones istas synodis provinciarum, vel etiam generali synodo Diœceseos Illyricianæ attribuit, non autem synodo Constantinopolitanæ. Quæstiones enim istæ locis suis & à suæ Diœceseos synodis audiri debent, ut inquiunt Valens, Gratianus, & Valentinianus; idque diserte cautum est canonibus Secundæ Synodi. Id unum excepit Theodosius, ut si quod dubium emergeret, ad sedem Constantinopolitanam referretur. Itaque quod de una specie dictum est, ad omnes generaliter trahi non debet. Porrò vir illustrissimus & eruditissimus in specie hujus legis fingenda lapsus est. Existimat enim Theodosio ab Attico Episcopo Constantinopolitano suggestum fuisse, Illyricianos Episcopos res novas molientes, à sedis Constantinopolitanæ obsequio recessisse, sub Arsacio decessore suo, & hoc colore elicuisse rescriptum illud, quo cessante illa innovatione, veteres canones servari præcipiuntur; scilicet, ut ille explicat, canon Secundæ Synodi, quo primatus defertur Episcopo novæ Romæ, post Romanum Episcopum. Sed adeo apertum erat Illyricum nunquam sedem Constantinopolitanam coluisse ut nemo tam perfrictæ frontis fuisse censendus sit qui libertatem Illyricianorum, *innovationem* appellaret; præsertim cùm ipso canone secundo CP. (quem sub nomine vetustatis & pristinorum canonum vult significari vir summus) nulla Diœceseos Illyricianæ mentio facta fuerit, sed tantùm Ægyptiacæ, Antiochenæ, Asianę, Ponticę, & Thracicę; ut alibi monui.

L. 12. c. Th. de Episc. Synodi hujus legis relata est in Basilica, eodem modo qua accepta est à Photio; ut notavit Balsamon. t. 1. Nom. c. 1.

III. Vt autem redeam ad Principum auctoritatem; non solùm lege generaliter lata canones adversùs novitates vindicabant, sed etiam specialiter injuriam illatam in judiciis canonicis per canonum violationem decretis suis resarciebant, si quis ad eos querelam suam deferret. Cui rei ex officio incumbebant, non solùm quòd canonum custodia illis commissa esset, sed etiam quòd civium & præcipuè Clericorum patrocinium, & tranquillitatis publicę cura ad eos spectaret. Id eximiè docet libellus porrectus Marciano ab Eusebio Dorylæi Episcopo, & insertus Actis Concilij Chalcedonensis; ubi de iis quę adversùm se à Dioscoro patrata erant in Ephesino Concilio graviter conqueritur: *Intentio & propositum est majestatis vestræ, universis quidem sibi subditis providere, & manum porrigere omnibus injustè oppressis, præcipuè tamen fungentibus sacerdotio; in hoc divinitati placentes, à qua vobis imperare & dominari sub hoc sole donatum est. Ergo quoniam multa & dira & [2] contra omnem consequentiam fides quæ in Christum est, & nos, sumus perpessi à reverendissimo Dioscoro Episcopo Alexandriæ magnæ civitatis, [3] adimus vestram pietatem, supplicantes justitiam promereri.* Vnde patet Eusebium fiducia patrocinij ductum, quod Marcianus Sacerdotibus oppressis præstare tenebatur, ad eum accessisse, ut Principis auctoritate jus suum consequi posset, ob ea quæ contra canones à Dioscoro gesta erant Ephesi. Bassianus quoque Ephesi quondam Episcopus preces obtulit Marciano, quę relatę sunt in Concilio Chalcedonensi; quibus iniquo judicio se ab episcopatu depulsum exponit, subsidiúmque regię tuitionis exposcit: *Omnis salus violentiam patientium post Deum vestra tranquillitas est, præcipuè autem Sacerdotum Christi. Quapropter & ego ad has preces veni provolutus vestigiis vestris, ut in his mei miseream.* Eunomius Episcopus Nicomedię in Bithynia auxilium quoque Marciani implorat adversùs invasionem Anastasij Nicæni; quia, ut inquit ille, *imperium Principi collatum est ad salutem orbis & pacem Ecclesiarum.*

Act. 1. Conc. Chalc. Σκοπὸς τῆς ὑμετέρας κρατείας πάντας μὲν τοὺς ὑπηκόους εὐσεβεῖν, μάλιστα δὲ τοὺς ἱερωμένους τυγχάνειν. ἢ οὖν τούτου τὸ δίκαιον διαπεπύστευται σοὶ ἐπὶ βασιλεύειν ὑμῶν καὶ κρατεῖν τῶν ὑφ' ἥλιον ἁπάντων.

2. παρὰ πᾶσαν ἀκολουθίαν.

3. προσήμεθα τὴν ὑμετέραν ἐπιείκειαν τῶν δικαίων ἀξιοῦντες τυγχάνειν.

IV. Tot nominibus adstricti Principes ad juvandos eos qui de aperta canonum violatione & de judicibus ecclesiasticis conquerebantur, duorum alterum faciebant; aut ipsi cognitionem suscipiebant, eo tantùm fine ut illis de violentia constaret, quam deinde amoveri procurarent; aut aliis modis prospiciebant, de quibus dicemus sequentibus capitibus. Cùm autem harum rerum probatio ex historia Conciliorum petenda sit, quæ nobiles tantùm eventus recenset, pauca sed illustria proferemus testimonia. Et quidem à B. Athanasio Alexandrino auspicabimur, qui primus omnium à judicio adversùm se reddito in Concilio Tyrio Constantinum Augustum provocavit. Princeps autem appellationem suscepit; & partibus diem dixit, qua se in Consistorio suo sisterent. Rem gestam narrabo; ut omnibus pateat hanc appellationem ejus generis esse quæ hodiernis appellationum *tanquam ab abusu* formulis apprime respondet;

Act. xi. Conc. Chalced. πρὸ παντὸς ἡ σωτηρία τῶν βίᾳ πιεζομένων μετὰ τὸν θεὸν ἐν ὑμετέραις χερσὶ κεῖται, ἐμφερόντως δὲ τῶν ἱερέων τῶν ἐν Χριστῷ. διὸ καὶ γονυπετῶν ταῖς θείαις ὑμῶν ἐλπίσι, φοβούμενος ἐμαυτὸν μὴ ὑπὸ ὑμετέρου ἐγκλεισθῶ, ἐπὶ τοῦτο μὴ κατελθεῖν.

Act. xiii. Θεὸς τὸ βασιλεύειν ὑμῖν καὶ κράτος τῶν ὅλων δέδωκε σωτηρίας τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰρήνην τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν, διὰ ταῦτα ἐνδιδόασιν.

& in eo maximè differt à Donatistarum appellatione, quam idem religiosissimus Princeps meritò execratus est. de qua dicemus capite sequenti. Quæ explicatio, Novatorum quoque & aliorum aliquot opinionem refellet, qui judicia canonica Principum imperio olim subjecta fuisse, hoc præcipuè argumento ducti, sibi persuadent.

V. Eusebiani & Meletiani, infensissimi Athanasij hostes, decantatam illam fabulam calicis fracti, altaris eversi, & Arsenij Episcopi ab Athanasio cæsi, in apertam accusationem vertunt; Synodum Tyriam à Constantino impetrant, quò se conferrent ex Europa, Asia, Africa, & Ægypto sexaginta Episcopi à Principe ad arbitrium accusatorum delecti, qui criminum delatorum cognitionem susciperent. Quò misit etiam Princeps Dionysium Consularem, ut in synodo omnium rerum gerendarum Episcopos admoneret, *atque animadversor esset & custos conservandæ æquabilitatis & ordinis.* Concilium istud, quod partim ex Episcopis orthodoxis constabat, partim ex iis qui occultè Arrianam impietatem fovebant, omnem judiciorum ordinem insuperhabuit. Etenim hostium Athanasij studiis eò res provecta est, ut Episcopi quidam in Mareotidem Ægypti regionem delegarentur, qui testimonia exciperent de calice fracto & altari eversо. In quo quatuor peccata fuerant contra judiciorum ordinem & juris naturalis præscriptum. Primum est, quòd à rejectione seu recusatione hostium suorum Athanasius exciderit. Secundum est, delegationem datam ab adversariis Athanasij, non verò ab integro Concilio. Tertium, delegatos fuisse suspectissimos homines, imò verò & apertissimos Athanasij hostes. Quartum, absente Athanasio, nec vocato, aut ejus Clericis, testimonia recepta fuisse ἐκ μεροληψίας. Itaque Episcopi Ægyptij libello hæc vitia synodo exponunt, obsecrántque ne delegationem illam, tam nefariè à paucis decreram, omnium sententia firment. *Quotquot*, inquiunt, *ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten delegarunt.* Infrà: *Ceterùm quia post sutelas suas, submissósque suspectissimos homines, audivimus eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, ut omnium vestrum Concilio id actum videri possit; ideo & nos ista scribimus, oramúsque, ut sucepto Dei timore, indignantésque sine vestra auctoritate illos missos esse, quos ipsi voluerunt, abstineatis à subscriptione, ne quas ipsi sutelas consuunt, eas tanquam vobis auctoribus factas jactitent.* Infrà: *Æquum certè erat, siquidem Legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque unà cum illis præsto esse, ad hostes Ecclesiæ indicandos, peregrinósque eliminandos, ut purum istius rei scrutinium haberi possit.*

Epistola Constantini apud Baron. an. 334. §. 12.

Libellus Epist. Ægypti apud Baron. an. 335.

Socrates l. 1. c. 31. Græcè: ... ἐπὶ τὴν Μαρεώτιν ... ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας ... Infrà: ... ἐπιπέμπουσι ... ἐπὶ τὴν Μαρεώτιν.

Sanè Dionysius Comes iniquo animo ferebat Legatos communi omnium sententia decretos non fuisse, ut patet ex ejus epistola ad Eusebianos: *Cùm admonerem vestram bonitatem, Legatos communi suffragio & judicio deligendos esse.*

VI. Quapropter Athanasius & Episcopi Ægyptij libello contestatorio (qui hodie in foro evocatorius diceretur) à Dionysio postulant ne calumniis consarcinatis det locum, utque negotium integrum Imperatori servet, ne insidiis ab Eusebianis confictis innocentes premerentur. Vnde colligere licet, dolum, insidias, calumniam, & hostium, qui in illo Concilio judices sedebant, gratiam, Athanasio & Ægyptiis occasionem dedisse ut judicij ecclesiastici cognitionem ad Consistorium Principis transferrent. Hoc docebunt verba ipsa libelli Dionysio oblati: *Cùm multarum videremus calumniarum consarcinationem, & ex consarcinationibus insidias Eusebij, Narcissi, Flacilli, Theognij, Maris, Theodori, & Patrophyli adversùm nos, quos quia principio detrectantes rejicere non licuit, necessariò ad hanc protestationem devenimus; præsertim cùm animadvertamus multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias catholicæ Ecclesiæ sub nostris criminibus agitari. Necessariò ob id quoque hunc libellum tibi porrigimus, cum multis obsecrationibus, ut Dei metu in animo servato, qui imperium augustissimi & pientissimi Imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarum ipsi augustissimo Imperatori reserves. Æquum est enim te ab Imperatore missum, negotium hoc integrum retinere.*

Libellus contestatorius Dionysio Comiti oblatus, apud eundem loc.

VII. Attamen insuperhabitis libellis contestatoriis, judicium redditur in Athanasium absentem & inauditum, qui episcopali dignitate sententia Concilij Tyrij dejectus est. A qua sententia Constantinum appellavit; qui ejus causæ susceptit cognitionem, eò quòd Athanasius de vi sibi per insidias illata, adversùs fas omne, conquerebatur. Cujus rei fidem facit rescriptum Constantini, quod extat apud Athanasium: *Ego quidem ignoro,* inquit, *quid sibi velint ista, quæ à vestra synodo pertumultum & tempestatem judicata sunt. Mihi sanè videtur nescio quo pacto veritas per immodestiam opprimi, dum per vestram contentionem, quam invictam cupitis, ea quæ Deo placent non consideratis.* Mox de Athanasio loquens: *Magna libertate nihil aliud postulavit, quàm ut vos huc evocari juberem; quò nobis præsentibus, quæ per vim passus esset, conqueri posset. Quod cùm mihi æquum & temporibus meis congruum videretur, scripto vobis denuntiatum volui, ut quotquot synodum Tyri absolvistis, sine omni tergiversatione ad Prætorium nostræ clementiæ*

Theodor. l. 1. c. 31. Socrates l. 1. c. 27.

Rescriptum Constant. apud Athan. Apol. 2. & apud Socratem c. 27.

conveniatis, reipsa quantum severitatis integritatisque sit in vestris sententiis, coram meipso declaraturi. Attamen cognitionis istius eventus malè cessit Athanasio per fraudes Eusebianorum; qui sententiæ suæ contra judiciorum ordinem latæ viribus diffidentes, novam calumniam compingunt; scilicet minatum fuisse Athanasium, se cataplum seu frumentariam subvectionem, quæ classe Alexandrina Constantinopolim quotannis deferretur, interversurum. quod redemptis testibus cùm Principi probassent, ejus judicio in Gallias relegatur. Meminerunt utriusque sententiæ Episcopi Orientis in epistola sua synodica, apud Hilarium: *In præsentem Athanasium dignam pro criminibus sententiam dicunt. Propter quod Tyro fugiens, Imperatorem appellat. Audit etiam Imperator; quique interrogatione habita, omnia ejus flagitia recognoscens, sua illum sententia in exilium deportavit.* Ex Athanasij libellis, & rescripto Constantini, apertissimè constat Athanasium existimasse in his angustiis liberum esse afflicto subsidium tuitionis imperatoriæ implorare, & Principis partes esse ut perspiciat an vis ulla contra præscriptum legum & canonum illata sit.

Theod. l. 1. c. 31. Soz. l. 2. c. 33. extra.

Synod. Sardic. Epist. Orient. apud Hilarium in fragmentis.

CAPVT III.

Synopsis.

I. Auctoritas Principum Romanorum in plerisque capitibus judiciorum ecclesiasticorum expenditur. Dabant judices, sed Clericos, in caussis ecclesiasticis, è Concilio Milevitano, & è delegatione trium Episcoporum Galliæ in negotio Donatistarum à Constantino facta, qui unà cum Melchiade de Cæciliano judicium ferrent. Ex illa delegatione Augustinus probat contra Donatistas, judicium illud non fuisse usurpatum.

II. Eadem judices dandi potestas probatur è Concilio Chalcedonensi.

III. Episcopis delegatis auctoritatem dabant judicandi eos qui aliàs sibi subditi non essent, è Cyrillo Alexandrino.

IV. Metropolitano aut Patriarcha suspecto, ab una provincia judicium transferebant in aliam; è Concilio Berytensi, quod relatum est in Chalcedonensi.

V. Synodis à se indictis præscribebant judiciorum ordinem. Quod docetur aliquot exemplis. Theodosius irritum declaravit Concilium Ephesinum, quòd fines præscriptos à Principe in modo procedendi excessisset. Causæ tamen cognitionem integram reliquit Concilio.

VI. Synodus Ephesina conqueritur, non de incompetentia Principis, sed de obreptione; quam Legatis missis ostenderunt. Discussio, an ordo retentus esset à Concilio, fieri poterat in Consistorio, ut fatentur Orientales. Negotio discusso, Theodosius confirmat Acta Synodi Ephesinæ, quæ antea rescinderat.

VII. Explicatur in quo fines præscriptos à Theodosio excessisset Concilium Ephesinum. Absente Ioanne Antiocheno & delegato Principis, judicium habuerat de Nestorio. De caussis criminalibus pronuntiaverat, quas Princeps evocaverat Constantinopolim. Idem Theodosius ordinem caussarum præscripsit Concilio Ephesino 11. ut nullæ lites civiles agerentur ante quæstionem fidei. Iussit etiam Flavianum abstinere à judicio, & sedere inter reos; quamvis ordinario jure aliter fieri debuisset.

AVCTORITAS Principum in aliis quoque judiciorum ecclesiasticorum articulis exercebatur, de quibus nunc agendum est: quamvis pleraque à nostris moribus sint aliena, atque ideo in usum deduci non possint, quin apertè Sacerdotij & Imperij Concordia lædatur. Imperatores ergo Romani à Sacerdotibus interpellati, judices dare poterant, sed Clericos, qui de negotiis ecclesiasticis sententiam ferrent. Eam auctoritatem apertè Principibus asseruit Concilium Milevitanum secundum anno quadringentesimo decimo sexto, quod relatum est à Gratiano: *Placuit ut quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem episcopale judicium ab Imperatore petierit, nihil ei obsit.* Vsus istius auctoritatis manavit à Constantino in caussa Cæciliani Carthaginensis Episcopi, qui per summam injuriam à septuaginta Episcopis Donati schismate infectis damnatus, Ecclesiam retinebat. Qua de re conquesti sunt Donatistæ Anulino Proconsuli Africæ, impendiò postulantes ut fasciculum in aluta signatum cum libello sibi oblato ad sacrum Comitatum dirigeret. Constantinus juris religiosissimus Princeps cognitionem criminis ecclesiastici (de traditione enim librorum sacrorum agebatur) adversùs Episcopum suscipere noluit. Sed Donatistis acriter ea de re objurgatis, & Episcopos è Gallia, ubi Princeps tunc morabatur, sibi judices dari postulantibus, eò quòd Africana judicia per contentiones partium suspecta essent, Princeps pacis ecclesiasticæ studiosissimus tres Galliarum Episcopos, Maternum Agrippinensem, Reticium Augustodunensem, & Marinum Arelatensem delegavit, qui unà cum Melchiade Romano Pontifice litem dijudicarent. Nec enim causa illa generalis, quæ totius Ecclesiæ communionem perturbabat, absque Romano Pontifice rite definiri poterat. Meminerunt Eusebius, Optatus, & B. Augustinus hujus delegationis; cujus sunt hæc verba in epistola ad Melchiadem: *Visum est mihi ut idem Cæcilianus cum decem Episcopis qui illum reum facere videantur, & decem alijs quos ipse suæ litis dijudicationi necessarios existimaverit, Romam navigio trajiciat: ut ibi coram vobis, Reticio etiam, & Materno, & Marino collegis vestris, quos ea de causa Romam maturare jusserim,*

Vide lib. 2. cap. 7. §. 2.

Vide lib. 5. cap. 11.

possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, ut nostis, postulat. Iudicio habito Romæ, Cæcilianus à Melchiade, omnium Episcoporum suffragiis, absolutus est. Sententia enim sub Melchiadis nomine concepta est apud Optatum. Victi Donatistæ (ut hoc obiter dicam) Constantinum appellarunt post sententiam Melchiadis & Synodi Arelatensis, ejus judicium postulantes: *Meum judicium postulant,* inquit Constantinus in epistola ad Episcopos, *qui ipse judicium Christi expecto.* Cognitionem istam recusabat, licèt Athanasij provocationem admisisset; eò quòd iste de insidiis & dolo Synodi Tyriæ conquereretur, illi verò de iniquitate judicij. quam discussionem à se Constantinus amovit. Ceterùm ut pateat an Constantini delegatio alicujus momenti haberetur tempore Augustini, observandum est Donatistas sententiam Melchiadis refellere solitos, quòd ab Episcopis transmarinis lata esset, quibus ex Africanæ Ecclesiæ privilegio judicia Africanarum causarum etiam ex appellatione usurpare non licebat. Excipit Augustinus de Constantini Imperatoris delegatione: *An fortè non debuit,* inquit, *Romanæ Ecclesiæ Melchiades Episcopus cum collegis transmarinis Episcopis illud sibi usurpare judicium, quod ab Afris septuaginta, ubi Primas Tisigitanus præsedit, fuerat terminatum? Quid quòd nec ipse usurpavit? Rogatus quippe Imperator judices misit Episcopos, qui cum eo viderent, & de tota illa causa, quod justum videretur, statuerent. Hoc probamus, & Donatistarum precibus, & verbis ipsius Imperatoris.* Non disputo an summo jure Melchiadi liberum fuisset de caussa Cæciliani judicium agere. Id tantùm aio, ex sententia Augustini, decretam à Constantino delegationem judicium transmarinum ita constituisse ut Donatistis de foro non competente excipere non licuerit.

Constanr. epist. ad Episc. cathol.

Aug. ep. 162.

II. Ex illa constituendi judicij ecclesiastici auctoritate proficiscitur quòd Bassianus depulsus à sede Ephesina, libello petivit à Marciano ut decerneret hac de re cognitionem à Concilio Chalcedonensi suscipi: *Supplico vestræ pietati, & provolvor divinis vestris sacratisque vestigijs, quatenus sancire dignetur vestra cælestis potestas, sacra vestra subnotatione missa ad sanctum Concilium, ut cognitio fiat inter me miserrimum & eos qui in me talia perpetrarunt, ac dicunt se aliquid adversùm me habere.* Princeps causam illam synodi judicio permisit, rescripto ad eam misso, quod verbis perquam modestis conceptum est: *Festinet igitur vestra reverentia, has nostras suscipiens literas, causam discutere, & formam quæ vobis visa fuerit proferre.* Inde etiam manavit quòd Eusebius Dorylæi Episcopus non antè cum Dioscoro congredi voluerit in Concilio Chalcedonensi, & adversùs eum accusationem instituere, quàm libello à Marciano contendisset ut cognitionem illam Concilio demandaret: *Provoluti precamur vestram clementiam ut præcipiatis reverendissimum Episcopum Dioscorum respondere de his quæ ei à nobis ingeruntur.* Infrà: *Sacrum & venerabile vestrum mandatum dirigentes sanctæ & universali synodo religiosissimorum Episcoporum; quò possit inter nos & præfatum Dioscorum audire & perferre ad scientiam vestræ pietatis omnia quæ geruntur.*

Act. xi. Conc. Chalced. Ὅτως δικαίως κρίθεντα τὰ ὑμῶν ὁράσει κράτος διὰ θείας ὑμῶν ἀποστολικὰς κατὰ πιστοῦς πρὸς τὸν κύριον σωτῆρα, διάγνωσιν συλλαβοῦσιν.

Rescriptum Marciani: Ἐλπίσαμεν πάντως ὑμᾶς τὴν ἀλήθειαν, ἀγαπᾶν τὸν θεὸν καὶ τὴν θεοφιλεστάτην ἡμῶν τοῦ βασιλέως. Ἐπεσθαι τὰ τῇ προκειμένῃ κρίσει, καὶ τύπον δοῦναι τοῦ ὑμᾶς περιγράφειν.

III. Non solùm autem eis Episcopis judicium delegabant qui ordinario jure intra provinciam suam judicium ferre possent, sed etiam extra territorium jurisdictionem aliquando prorogabant. Hanc prorogandæ jurisdictionis ecclesiasticæ auctoritatem respiciebant Cyrillus Patriarcha Alexandrinus & Memnon Episcopus Ephesiorum in libello quem Concilio Ephesino porrexerunt. Conqueruntur se à Ioanne Antiocheno per summam injuriam damnatos, etsi nulla penitùs illi competeret auctoritas ad judicium illud reddendum, neque ex legibus ecclesiasticis, neque ex Principis Edicto. Vnde patet synodis Episcoporum, in eos qui sibi secundùm canones aliàs subditi non essent, prorogari jurisdictionem mandatis Principum solenne fuisse. *Et quidem,* inquiunt, *nec per leges ecclesiasticas, nec per imperiale Decretum, potestatem habuit, qua fultus vel quempiam ex nobis judicare vel omnino simile quippiam attentare posset, præsertim verò contra majorem sedem.*

Act. i. Conc. Chalc. Δεόμεθα τῆς ὑμῶν εὐσεβείας ἐπιτρέψαι τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Διοσκόρῳ ποιήσασθαι τὴν ἀπολογίαν περὶ ὧν ἐγκαλοῦσιν αὐτῷ.

Vide Annotationes Præliminares Actorum p. 2.

Libellus Cyrilli & Memnonis contra Synodo Ephesinæ Ἐπὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐπὶ τῶν δογμάτων ἐκκλησιαστικῶν, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κρίσεων τῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκτεθέντων, ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κρίσεων τῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκτεθέντων.

IV. Si quis etiam Episcoporum de Metropolitani aut Patriarchæ suspicione quereretur, literis suis judicium ab ea sede avocabant, & in aliam provinciam transferebant. Ibas Edessenorum Metropolitanus, Ioannes & Daniel Episcopi, de hæresi à Clericis accusati coram Domno Patriarcha Antiocheno, etsi lis contestata fuisset in Synodo Antiochiæ, rescripto tamen & auctoritate Theodosij Imperatoris, ex sententia Flaviani Archiepiscopi Constantinopolitani, ab Osrhoëna provincia ad provinciam Phœniciæ translati sunt; ut à Photio Episcopo Tyri, Eusthatio Beryti, & Vranio Himeriorum Episcopo judicibus datis, judicium de accusatione ferretur. Damascius Tribunus, sicut ei mandatum erat à Theodosio, in Orientem se contulit, & accusatores unà cum reis Episcopis, in Colonia Tyri judicibus delegatis exhibuit. Iudices verò commonitorium Principis à Damascio prolatum actis inseri jusserunt, ut de collata sibi à Principe cognitione constaret: *Pium commonitorium dignetur tua magnificentia demonstrare, ut per*

Conc. Chalc. Act. x. ἐφάνησαν.

omnia intentionem piissimi & Christianissimi Imperatoris nostri sequamur. Præfulgere etenim debet his gestis.

V. Alio etiam eóque eximio jure utebantur Principes in præscribendo judiciorum ordine quæ in synodis à se indictis peragenda erant. Hinc profectum est ut præcipuos magistratus delegarent, qui Conciliis interessent, non solùm ut vis publica & tumultus arcerentur, sed etiam ut ab Episcopis cognitionum ordo servaretur. Quare Dionysius Comes, ut vidimus suprà, à Constantino ad Concilium Tyrium missus est, ut *animadversor esset & custos conservandæ æquabilitatis & ordinis.* Theodosius Candidiano Comiti retinendi ordinis curam in Synodo Ephesina injunxit; sed angustioribus finibus mandatum coërcuit, scilicet ad submovendos tumultus monachorum & laïcorum, mutuas Episcoporum contentiones impediendas, & suffragium cujusque liberum conservandum. Concilio Ephesino secundo adfuit Elpidius Comes cum Theodosij mandatis amplioribus, nempe ut tranquillitate Episcopis procurata, cognitiones *ex ordine* instituerentur, καὶ ἐν τάξει μὴ προσῆναι τὰ τῆς ὑποθέσεως. In Concilio Chalcedonensi eminentissimi magistratus, quo quidque ordine gerendum sit, præscribunt. Tanta autem severitate hac in parte à Conciliis obedientiam Principes exigebant, ut si præscriptum sibi judiciorum ordinem egressa fuissent, quidquid neglecta cognitionis lege decretum foret, Principes in irritum mitterent; ut patet ex Theodosij rescriptis adversùs Synodum Ephesinam latis. Theodosius omnibus Metropolitis synodum generalem Ephesi celebrandam ad Pentecosten anni quadringentesimi trigesimi primi indixit, ut communi omnium Episcoporum suffragio rebus Ecclesiæ consuleretur, coram Comite Candidiano, qui tranquillitati synodi prospiceret. Ioannes Antiochenus Patriarcha plusquam dies quindecim ultra condictum diem in itinere moratus, Cyrillo Alexandrino & reliquis patribus significat non esse quòd diutiùs expectaretur, séque absente de Nestorio quæstionem haberi posse. Itaque Nestorio, qui Ephesi præsens aderat, tribus Edictis intra triduum in jus vocato, & se synodo sistere renuente, causantéque Ioannis Antiocheni absentiam, cujus adventus intra quatriduum expectabatur, de fidei caussa deliberatum est, atque *absente Candidiano* Nestorius sententia omnium Episcoporum dejectus est. Ioannes Antiochenus, qui statim post damnatum Nestorium Ephesum appulerat, ægerrimè tulit se absente sententiam latam; ideóque à Concilio secedens, ex triginta Metropolitanis, quos secum duxerat, Conciliabulum quoddam coëgit, Cyrillúmque Alexandrinum, & Memnonem Ephesium, veluti turbarum auctores, episcopatu dejecit; & vicissim Ioannes & Orientales Episcopi germanæ Synodi Ephesinæ judicio à functionibus sacerdotalibus suspensi sunt. Quibus de rebus cùm Candidianus ad Theodosium retulisset, ille rescripto suo quæcunque gesta erant & decreta à synodo rescidit; ex eo scilicet capite, quòd Concilium integrum non fuisset, & à præscripta literis imperialibus forma patres discessissent; jussítque ut omnia deintegro discuterentur, atque ex communi omnium sententia fidei regula constitueretur. Præterea se Legatum quendam è Palatio missurum monuit, qui, unà cum Candidiano, quæ acta essent perspiceret, eáque prohiberet quæ legitimo ordini adversarentur. Quibus verbis significatur tam dejectio Cyrilli & Memnonis ab Orientalibus Episcopis, quàm Nestorij depositio, & Ioannis Orientaliúmque suspensio à Synodo Ephesina decreta. Hoc Theodosij rescriptum magni momenti mihi quidem esse videtur, ut fines jurisdictionis regiæ, quando de politia ecclesiastica violata agitur, rectè constitui possint. Etenim Theodosius quæ canonum & legum rescriptorúmque suorum ordine non servato gesta sunt rescindit quidem, sed caussæ ipsius integram cognitionem synodo relinquit. Custos est ordinis canonici, non autem executor canonum. Verba rescripti hæc sunt: *Proinde sacræ majestati nostræ placuit talem procedendi modum nullum habere locum aut momentum, his verò quæ ineptè & citra ordinem gesta sunt cessantibus, doctrinam de pietate priùs, si-cuti decretum fuit, discuti, eámque juxta communem totius synodi sententiam in posterum obtinere.* Infrà: *Et quispiam è sacro nostro palatio unà cum magnificentissimo Candidiano Comite destinetur, qui nostro jussu quæ acta sunt cognoscat, quíque quæ legitimo ordini dissentanea sunt prohibeat.*

VI. Synodus Ephesina, his literis acceptis, non expostulat cum Theodosio de usurpata jurisdictione; sed conqueritur à Candidiano obreptum Principi fuisse antè quàm ex epistola synodica de rerum gestarum ordine certior factus esset. Quare obsecrat ut Candidianum unà cum Episcopis quinque à Concilio delegandis evocet, qui ejus pietati comprobent omnia canonicè peracta fuisse: δεόμεθα δ' ὑμετέρᾳ κράτους μεταπέμψαι πέντε τῶν ἁγίας συνόδου, συνησομένους τοῖς πεπραγμένοις ὑπὲ τῆς ὑμῶν εὐσεβείας. Vnde patet non abnuere Concilium quin Princeps cognoscat an ordo canonicus & legitimus in synodo à

Commonitorium Elpidio datum, Act. 1. Concil. Chalcedon.

In Actis Concilia-buli parte 2. Ephes. Concil. ἔδοξεν δι-καιοσύνῃ τῇ ὑμετέρᾳ, πέμψαι μὲν τῶν ἰδίων μαθητῶν τὸν ἀκολουθήσαι. τὸν δὲ ἀπαχθῆναι τῶν ἡγουμένων τῶν κατὰ τὴν ἐνορίαν τῶν ἁγίων λόγιον, ὥστε τὸν ἐπίσκοπον Φρόντερον ἐξετασθῆναι, καὶ τὸ κοινὸν πᾶσι τῇ συνόδῳ δοκοῦν εἰς τὸν ἔξω κράτον κρατεῖν. Infrà: τοὺς παραγινομένους καὶ κελεύσαι συνεμπέραν τοῖς νόμοις, καὶ κωλύσαι τὰ ἀπαχθέντα.

patribus retentus fuerit. Theodosius statim Ioannem sacrarum largitionum Comitem Cyrillus in ep. ad Theopemptum. Ephesum mittit: qui rebus omnibus accuratè discussis, Orientalium calumnias detexit, & synodo indulsit ut septem Episcopos ad Comitatum delegaret. Eadem facultas concessa est Orientalibus, qui mandatis suis instructos septem etiam Episcopos ad Principem destinarunt. Sed mandati illius verba expendenda sunt; quæ docent maximam illam contentionem de ordine servato, vel interverso, discuti posse, aut à Principe ipso, aut intra Consistorium, vel in Senatu, aut in Synodo Episcoporum, prout Principi collibuisset: *Si quæstio habeatur de rebus controversis, vel apud pitissimum Principem, vel in sacro Consistorio, vel apud sacrum Senatum, vel in synodo patrum.* Cùm autem utriusque partis Legati Constantinopolim se contulissent, perspecto rerum actarum ordine, Synodum Ephesinam *canonicè* Nestorij caussam discussisse Theodosio constitit; ideóque statim acta Synodi Edicto confirmavit.

Mandatis Orient. εἴτε ὅτι τῇ ἁγιωτάτῃ βασιλείᾳ, εἴτε τῷ κοινῷ συνεδρίῳ, εἴτε ὅτι τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ, εἴτε ὅτι σὺν αὐτῷ τῷ πατρικῷ μεγέθει τῆς ἁγίας συνόδου.

Capite 14. partis 3. Conc. Ephes. ὁπηλικοσδήποτε ὁ βασιλεὺς, ὡς ἔμψυχα καὶ οἰκειούμενα σύνεδρα πάντα χρονιζόντων καὶ ἀκεκλήτως φράζοντα.

VII. Ceterùm non eo solùm nomine conquestum vidimus Theodosium, quòd pleno & integro Concilio negotia discussa non fuissent in Synodo Ephesina, sed eo etiam, quòd à forma literis suis perscripta temerè discessum fuisset. Liberum enim sibi esse Principes existimabant ut rerum gerendarum ordinem etiam Conciliis Oecumenicis præscriberent, quemadmodum superiùs dixi. In duobus autem capitibus præcipuè fines præscriptos à Principe patres excessèrant. Vnum est, quòd absente Candidiano judicium adversùs Nestorium peregerant. Alterum, quòd licèt synodo Princeps denuntiasset nullam civilem aut criminalem causssam, etiamsi ecclesiastica esset, movendam esse adversùs quempiam Episcoporum, vel in synodo, vel in publico judicio, sed omnia ejusmodi Constantinopolim avocanda, attamen Cyrilli, & Memnonis, Ioannisque, & Orientalium damnationes subsecutæ legem datam violaverant. Eandem rationem secutus est postea idem Theodosius in secunda Ephesina Synodo. Prohibuit enim commonitorio suo, quod Elpidio Comiti datum est, ne lites ullæ instituerentur in synodo antè quàm fidei quæstio finem accepisset. Præterea autem vetuit ne Flavianus Episcopus Constantinopoleos, aut ceteri Episcopi quisententiam adversùs Eutychem in Synodo Constantinopolitana dederant, suffragium suum ferrent in Concilio Ephesino. Elpidius executionem mandati hac in parte graviter ursit, Theodosio ordinem rerum vindicans his verbis: *Imperator adimplens ipse primus ordinem legum, cujus est conditor & custos, jussit eos qui semel judicaverunt, judicandorum locum obtinere.* Itaque Theodosius Flavianum & Synodum Constantinopolitanam eodem loco habuit quo ceteros judices à quibus provocari potest, qui judiciis non interfunt in quibus de eorum appellatione cognoscitur. Quin etiam cùm à canonibus constitutum sit illi similem pœnam indicendam qui contra canones excommunicationis aut dejectionis sententiam protulerit, Theodosius eum cognitioni synodi ordinem præscripsit, ut Flavianus inter reos haberetur. Alio tamen jure usi fuerant Episcopi Orientales qui Antiochiæ in Athanasium sententiam dixerant. Illis enim & Iulius, qui eos literis suis Romam ad secundum judicium evocabat, & Constantius & Constans Imperatores, qui Synodum Sardicensem indixerant, suffragia integra reliquerunt, quæ unà cum Occidentalibus Episcopis in synodo conferrent. Discrimen ex eo proficiscitur, quòd Concilij Antiocheni ratio habita fuit, perinde ac si appellari ab ejus judicio non posset, sed tantùm retractationis cognitio institui, ut fieri solebat adversùs sententias Præfectorum prætorio. At synodus Flaviani non eo jure potita est, sed eo loco habita ac si ab ea provocari posset. Quod non alia ratione nitebatur quàm mero Theodosij arbitrio, qui ordini hujus cognitionis quas voluit leges præscripsit, etsi à ceterorum judiciorum ordine alienas.

In Syn. Chalced. Act. 1. ὁ δεσπότης βασιλεὺς πλέον

CAPVT IV.

Synopsis.

I. Principes aliquando suspendebant priores synodi judicatum, nova synodo indicta. Quod factum à Theodosio in caussa Nestorij. Qui damnatus à Synodis Romana & Alexandrina, nisi respipisceret intra decem dies. Theodosius Synodo Ephesina indicta ad petitionem Nestorij, interim nihil innovari jussit. Ostenditur à Concilio habitam rationem suspensionis.

II. Auctoritas Theodosij interpellata à Leone, ut suspendi juberet executionem secundæ Synodi Ephesinæ. In qua Dioscorus omnia per tumultum egit contra canones, depositio Flaviano. Leo hanc synodum reprobat in Concilio Occidentali. Sed auxilium Principis implorat adversùs Orientales. Iis verbis utitur quæ auctoritatem Principum in hac re significant.

III. Leo de iniquitate synodi judicium tulit. A Principe verò petit rescissionem, ex eo capite, quòd per vim & contra canonum ordinem omnia gesta essent. Vir eruditissimus putat à Leone peti prioris legis revocationem, qua Theodosius Synodum Ephesinam confirmaverat. Sed nondum resciverat legem illam latam fuisse. Refutati Novatores, qui à Principe solo rescissionem synodorum tunc pependisse volunt. Theodosius noluit satisfacere desiderio Leonis. Sed Marcianus indixit Synodum Chalcedonensem, quæ necessariam putavit Principis legem ad Synodum Ephesinam rescindendam, quam à Principe obtinuit.

IV. Legati Romani implorant auxilium Judicum in Synodo Chalcedonensi, adversùs illius synodi decreta, quæ canonibus Nicænis erant contraria.

V. Principes restaurationem judiciorum ecclesiasticorum rescriptis suis permittebant. qua de re alibi.

VI. Ab Episcopis quos in caussis ecclesiasticis delegabat Princeps, ipse appellabatur, è Justiniano. Quod obtinebat in civilibus negotijs, & criminalibus, etiam Episcoporum, tempore Gregorij Magni: quod ipse rectum esse scripsit. Lis in appellatione commissa Diacono sedis Romanæ, & uni è Magistratibus. Judicium verò latum à Principe.

VII. Apud Græcos posterioribus seculis jus illud continuatum. Imò recusata synodo Patriarchæ à reo, Imperator caussam ecclesiasticam ad suum tribunal traxit, è Balsamone, qui hoc factum non probat; quamvis judicem secularem adjungi posse à Principe, judici ecclesiastico putet. Quibusdam quoque tunc visum, à sententia Patriarchæ, Principem appellari posse, cum distinctione.

VIII. Qua ratione Principes Romani se gesserint in judicijs canonicis, secundùm ea quæ superioribus capitibus observata sunt.

I. NON solùm autem judicia ecclesiastica Principes ordinabant, sed etiam aliquando synodo indicta ad controversias dirimendas, prioris sententiæ in judicio ecclesiastico latæ executionem suspendebant. Ejus suspensionis exemplum, quamvis scelerato homini indultæ, dissimulare non debemus. Is erat Nestorius, vesanæ hæreseos, quæ Christum dividebat, auctor, quem Celestinus Pontifex communione Ecclesiæ catholicæ dejecit, nisi decem dierum intervallo ab admonitionis die numerandorum, nefariam doctrinam suam conceptis verbis anathematizaret, literis ad Cyrillum Alexandrinum & Nestorium hac de re datis. Cyrillus Synodo Alexandriæ coacta, in eandem sententiam cum Celestino consensit, & Nestorium sui officij commonuit; missâ ex auctoritate utriusque synodi damnationis sententiâ, nisi intra decem dies resipisceret. Nestorius de injuria sibi illata apud Theodosium conqueritur, & synodum generalem indicendam curat. Quod vix animadversum est, quia Nestorij petitio rescripto Principis inserta non est; ejus tamen Celestinus fidem facit in epistola ad Clerum Constantinopolitanum: *Quis petitorem synodi*, inquit ille de Nestorio loquens, *crederet synodo ab futurum? Campum ad certamen exposcit; sacerdotale postulat, cui non erat adfuturus, examen.* Basilius quidem monachus synodi indictionem apud Theodosium libello dato ursit; sed Nestorij precibus coactam fuisse constat. Quod ad rem nostram attinet, rescripto suo Theodosius Concilium generale Ephesi celebrandum indixit; sed nihil innovari à quoquam, ante synodi cognitionem, jussit. Itaque executio sententiæ à Synodis Romana & Alexandrina adversùs Nestorium decretæ, suspensa fuit à Principe, ne præjudicium aliquod fieret cognitioni futuræ Synodi Oecumenicæ: *De indicta autem sanctissima Synodo, nostra serenitas ad omnes omnino Deo dilectos Episcopos Metropolitanos literas scripsit; quò nimirum hæc tandem ratione turbæ, quæ ex multis dissidiis & concertationibus hinc inde enatæ sunt, rite secundùm ecclesiasticos canones consopiantur, & illa præterea quæ parum decenter hactenus admissa sunt, corrigantur, & pietatis denique, quæ in Deum est, publicæque utilitatis firmitati consulatur. Ceterùm ante sanctissimam coactam synodum, communémque ejusdem, quæ de omnibus dabitur, sententiam, nihil quidquam in nulla prorsùs re privatim à quoquam innovetur.* Equidem non perspicio qua ratione hanc suspensionem Theodosius decernere potuerit, nisi petitioni Nestorij, qui se indicta caussâ damnatum conquerebatur, ejúsque, si lubet, appellationi locum demus, quæ ad Concilium indicendum Theodosium provocavit; ita ut interim appellatione pendente, vel si mavis restitutione in integrum, nihil innovaretur. Cujus suspensionis tantum abest ut querelam moverint patres in Concilio Ephesino; quin potiùs rescriptum Actis inseri jusserint, & suspensionis rationem omnino habuerint. Nam conventus est tribus Edictis Nestorius ut se synodo adjungeret, & unà cum ceteris Episcopis consideret, quemadmodum loquitur Petrus Episcopus Lampæ; scilicet *ut* [1] *fidei doctrinam unà cum synodo discuteret*, sicut retulit Ioannes Hephæsti Episcopus; ipséque passim Actione prima Concilij, Deo amantissimus Episcopus dicitur. Deinde ipsa damnationis Nestorij formula nunc primùm illum episcopali dignitate dejicit, non autem antea dejectum fuisse pronuntiat..

II. His adjiciendum, auctoritatem quoque Principum à Romanis Pontificibus interpellatam ut res contra canones à synodis gestas restituerent in integrum, aut saltem earum executionem suspenderent, donec majori synodo omnia componerentur. Cujus rei illustrissimum exemplum præbet Leo I. in caussâ Flaviani. Eutyches Presbyter & Archimandrita Constantinopolitanus, nefandæ hæreseos auctor, damnatus à Flaviano Archiepiscopo Constantinopoleos & ab ejus synodo, ad Concilia omnium Patriarcharum cùm provocasset, à Theodosio Imperatore impetravit Concilium Ephesinum secundum; cui ex rescripto Principis præfuit Dioscorus Alexandrinus. Rectè & ex ordine indictum erat Concilium, cui & Legati Romanæ sedis ceteríque Patriarchæ aderant; ita ut nihil huic conventui videretur

Celestin. ep. ad Cyrill. & ep. ad Nestorian.

Vide Responsionem ad Vitalem Libellum, inter Prolegomena.

Epist. Theod. 1. pro Concil. Ephes. n. 32. πλὴν τὰ ἐκ τῆς ἀμφισβητουμένης συνόδου ἁγιωτάτης καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος διαλυθέντα. Infra: μηδέποτε πρὸ τῆς ἁγιωτάτης συνόδου, ἢ τῷ μέλλοντι περὶ αὐτῆς κοινῇ ὑφ' ἡμῶν συναχθησομένῃ δόξαν τινὰ, καινοτομίας ἰδίᾳ παρὰ ἑαυτῶν γενομένας.

Act. 1. Conc. Ephes. 1. παραχρῆμα ἔδει τὸν ἁγιώτατον σύνοδον ἡμῶν συνελθόντα.

1. περιμεῖναι αὐτὸν τὴν ἁγιωτάτην τοῦ θεοῦ τῶν πάντων καθεζομένην σύνοδον λέγει.

Vide lib. 7. cap. 6. §. 1.

deesse quò minùs pro Concilio Oecumenico haberetur. Sed Dioscorus omnia per tumultum vi manúque miscuit; Eutychem, qui se orthodoxum profitebatur, restituit; Flavianum & Eusebium Episcopum Dorilæi damnavit, eo prætextu, quòd adversùs canones Eutychem gradu suo dejecissent; ceteris Episcopis per minas & terrores ad Flaviani & Eusebij damnationem adactis. Huic judicio intercessit Flavianus recusato Dioscoro, & Legati Romani contradixerunt; quibus scripto, ex more Conciliorum, libellum appellatorium porrexit Flavianus, ut auctoritate & studio Romani Pontificis alterum Concilium institueretur. Et Leo quidem, hujus calamitatis nuntio accepto, Italiæ Concilium in Romana urbe cogit; in quo quid actum sit, malo verbis Hilari Diaconi proferre quàm meis: *Vestra itaque veneranda clementia cognoscat, à præfato Papa Leone cum omni Occidentali Concilio reprobari omnia quæ in Epheso contra canones per tumultus & odia secularia à Dioscoro Episcopo gesta sunt, & nulla ratione hæc in his partibus suscipi posse; quia per potentiam prædicti* (id est, Dioscori) *non sine læsione fidei & præjudicio sanctissimi viri innocentisque Flaviani commissa sunt.* Sed quia de Concilij Oecumenici decreto agebatur, quod etsi repudiatum esset Romæ, nec unquam suscipi posset in Occidente, magno studio fovebatur à quamplurimis Orientalibus Episcopis, necessariò Theodosij auxilium Pontifex implorat, eúmque obsecrat ut quæ gesta sunt aut à Flaviano contra Eutychem, aut ab Ephesino Concilio contra Flavianum, decreto suo rescindat, aut suspendat, donec à numerosiori Concilio his tumultibus consulatur. Ea sunt verba Leonis; à quibus scribendis temperasset, nisi illi constitisset de auctoritate qua potiebatur Princeps; præsertim cùm ab eo non Concilij Romani executionem postulet, sed ut ipse rescripto suo omnia restituat quæ per vim contra canones acta erant. Cui decreto Orientales parituros non dubitabat, qui scirent quæ Principum esset auctoritas in iis rescindendis quæ vi & metu definita erant. *Ecce ergo, Christianissime & venerabilis Imperator, cum consacerdotibus meis implens erga reverentiam clementiæ vestræ sinceri amoris officium, cupiénsque vos placere per omnia Deo, cui pro vobis ab Ecclesia supplicatur, ne ante tribunal Christi Domini de silentio rei judicemur, obsecramus coram unius deitatis inseparabili Trinitate, quæ tali facto læditur, cùm ipsa vestri sit custos & auctor imperij, & coram sanctis angelis Christi, ut omnia in eo statu esse jubeatis in quo fuerunt ante omne judicium, donec major ex toto orbe numerus Sacerdotum congregetur.* De Flaviano agi docent ultima epistolæ verba; ubi & Legatos reclamasse, & Flavianum libellum appellationis dedisse, ideóque generalem synodum à Principe cogendam, ut appellatio discutiatur, ex canonibus Nicænis, id est, Sardicensibus, Leo probare conatur. In epistola verò ad Pulcheriam Augustam data, Flaviani communionem à se retineri aiunt; simúlque postulationis suæ æquitatem ex eò probant & Leo & Romana Synodus, quia quod factum est sine considerationem justitiæ, & contra omnium canonum disciplinam, ratum haberi nulla ratio permittit. Vnde concludunt, ut quia dissensionis scandalum non abstulisset Ephesina Synodus, sed auxisset, habendo intra Italiam Concilio & locus constitueretur & tempus; omnibus querelis & præjudiciis partis utriusque suspensis, quò diligentiùs universa quæ offensionem generaverant, retractentur. Quod ut obtinere possint, pietatem Pulcheriæ Augustæ, quæ labores Ecclesiæ semper adjuvabat, enixè interpellant, ut eorum supplicationem apud Principem, sibi specialiter à beatissimo Petro legatione commissa, dignetur asserere.

Vide lib. 7. cap. 7. §. 1.

Hilarus in ep. ad Pulcheriam p. 1. Concil. Chalced. t. 24.

Leonis epist. ad Theodosium.

III. Leo de iniquitate judicij Ephesini sententiam tulerat. A Theodosio verò suspensionem postulabat, quia per vim, & judiciorum ordine non servato, canones violati erant. Illustrissimus Cardinalis Perronius alio modo hoc componit. Ait enim, quod attinet ad ecclesiasticam & spiritualem auctoritatem, Synodum Ephesinam à Leone in irritum missam; à Principe verò, quod attinet ad secularem potestatem, quæ necessaria videbatur ad rescindendam priorem legem, qua Theodosius acta illa Ephesina & Flaviani damnationem confirmaverat. Sed, pace tanti viri dixerim, non ob eam rationem Summus Pontifex à Theodosio decretum illud suspensionis postulavit, cùm nondum relatione ulla accepisset Synodum Ephesinam à Principe confirmatam. Quod apertissimè demonstratur ex eo quòd Flaviani necem nondum resciverat; quamvis post triduum à damnatione obiisset, nondum soluta synodo. Per Hilarum enim Diaconum, qui statim Epheso fugiens, Romam erat reversus, cladem illam accepit. Ad cujus relationem suas literas ad Theodosium & ad Pulcheriam dedit, & ad Clerum plebémque Constantinopolitanæ urbis. In hac ultima epistola meminit Flaviani tanquam superstitis. Quare qui nondum de ejus nece certior erat factus, non potuit rescire legem Theodosij, quæ post aliquot dies à soluta synodo data erat. Nihil ergo reverentiùs erga sedem apostolicam neque veriùs dici potest quàm

Illust. Card. Perron. l. 2. Reps.

quàm ſuſpenſionem rei judicatæ ideo Leonem petiviſſe à Theodoſio quòd Eccleſiæ cauſſam juvari vellet auctoritatis regiæ præſidio, quæ tunc in judiciis eccleſiaſticis in Oriente obtinebat; ſcilicet ut ea quæ canonicè & ſervato judiciorum ordine peracta non erant aut reſcinderet, aut ſuſpenderet, quemadmodum Epheſinam primam Synodum reſciderat. Quod ſi æquo animo & ſemotis partium ſtudiis à Novatoribus expenderetur, non ex hac Leonis epiſtola collegiſſent, à ſolo Principe, non autem à Summo Pontifice, reſciſſionem eorum quæ perperam in ſynodis geſta eſſent, tunc pependiſſe. Enimvero etſi Valentiniani, & Placidiæ, Liciniæ, & Gallæ Auguſtarum literis commendaretur hæc tam juſta & neceſſaria Leonis obſecratio, à Theodoſio extorqueri non potuit ut res ſemel judicatas adversùs Flavianum refricari ſineret. Qua de re ad Leonem & Valentinianum ſcripſit. Vnde conſtat Theodoſio perſuaſum fuiſſe Concilij Romani præjudiciis ſe adeo non urgeri quin libera ſibi ſupereſſet reſtitutionis, de qua rogabatur, diſceptatio. Quod tamen à Theodoſio impetrari non potuit, Marcianus Auguſtus precibus Leonis indulſit, indicto Concilio Chalcedonenſi. Concilij verò Patres ſecundùm ſententiam Paſchaſini Legati Romani à Marciano popoſcerunt ut Epheſini latrocinij potiùs quàm Concilij vires lege lata infringat: *Neceſſarium eſt ut rurſus eundem tranquilliſſimum & Chriſtianiſſimum Principem adeamus, quatenus illud Concilium ſacra propria lege neque nominari præcipiat.* In qua petitione exemplum Leonis ſecuti ſunt; qui hoc beneficium à religione Marciani expectabat: *Sequens in prædicta civitate* (Epheſina) *non poteſt vocari Concilium, quod in everſionem fidei fuiſſe conſtat agitatum, quódque veſtra clementia amore veritatis, Catholicis adfutura, aliud ſtatuendo caſſabit.* Reſcidit ergo Marcianus conſtitutionem Theodoſij adversùs Flavianum editam, poſtquam Synodi Chalcedonenſis judicio laudatum Flavianum vidit. *Non enim*, inquit ille, *poſſunt Sacerdotes conſtitutione damnari, quos ſynodicum ornat decretum.*

Theod. in ep. ad Licinium: ὅτε τὰ τοῦτο ἐβουλήθη ὁ θεοφιλὴς ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῷ ἀναιρεῖν τὰ πραχθέντα.

Poſtulatum Act. x. Concil. Chalced. ἐπὶ ἐκείνου τὴν σύνοδον ἐλθεῖν καὶ ἀδιαπτώτως ἐκεῖνα ἐκφωνῆσαι τὰ πρέποντα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ.

Reſcriptum Marciani 1. p. Concil. Chalc. ἐπειδὴ ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἐκείνοις ἐφέρετο ὅρισμα, ἐν ᾧ τὴν ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν ἐτιμήσατο ὁ τῆς εὐκλεοῦς μνήμης πατὴρ ἡμῶν, σαφεῖ λόγῳ ἐκφωνήσαντος.

IV. Hujus auctoritatis imperialis uſum adversùs Concilij generalis decretum, quo antiquiores canones infringebantur, imploraverunt Legati Romani Pontificis in Concilio Chalcedonenſi. Etenim conſtituto canone XXVIII. (quo Patriarchatus Conſtantinopolitani juriſdictio in Diœceſes Aſianam, Ponticam, & Thracicam porrigebatur) Legati cum Iudicibus cognitoribus de canone iſto, ac ſi per minas Anatolij extortus fuiſſet, graviter expoſtularunt. Prolatis hinc inde canonibus, & Epiſcopis confertim & viritim ſe canoni liberè conſenſiſſe profitentibus, Iudices, de Concilij ſententia, Legatorum petitionem repellunt. Itaque nihil aliud ſupererat Legatis quàm ut remedio extraordinario ſuæ cauſſæ conſulerent. Quare adversùs ſynodi decretum ultimum, ab ipſis Iudicibus ſubſidium petunt. Hæc enim ſunt verba Lucentij: *Sedes apoſtolica præcepit, nobis præſentibus omnia fieri. Et ideò quæcunque in præjudicium canonum heſterna die geſta ſunt, nobis abſentibus, ſublimitatem veſtram petimus ut circumduci jubeatis. Sin aliàs, contradictio noſtra his geſtis inhæreat, ut noverimus quid apoſtolico & totius Eccleſiæ præcipuo Epiſcopo referre debeamus; ut ipſe aut de ſuæ ſedis injuria, aut de canonum everſione, poſſit ferre ſententiam. Illuſtriſſimi Iudices dixerunt: Quæ interlocuti ſumus, omnia Synodus approbavit.* Si petitionem Legatorum, & Iudicum interlocutionem, fori noſtri formulis explicaremus, Legatos quidem à Synodi Chalcedonenſis decreto, *tanquam ab abuſu*, ob canones Nicænos infractos, appellaſſe Iudice cognitores à Principe delegatos diceremus; quorum ſententia Legati Romani ab appellatione excidiſſent. Neque refert ſi quis dicat legitimam fuiſſe Legatorum querelam, canones Nicænos violatos, Leonem ipſum hanc injuriam ultum fuiſſe. Illa enim omnia id tantùm conficient, Iudicum interlocutionem fortaſſe non conſuluiſſe rationi, ut parerat. Non inde tamen ſequetur quin tuitionem antiquorum canonum Legati à Iudicibus contra nova decreta imploraverint; quemadmodum Leo ipſe à Theodoſio Epheſini Concilij decreta reſcindi aut ſuſpendi flagitaverat, eo prætextu, quòd Nicæni canones infracti fuiſſent.

Conc. Chalced. Act. XVI. Ἃ τῷ πατρικίῳ ἐφάνησαν ἐναντία τοῖς θείοις κανόσι, πρὸ ὑμῶν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐκρίθη, ὑπὲρ ὧν ἐπηρεάσθη ἡ ἁγιωτάτη ἐκκλησία.

V. Iure alio utebantur Imperatores Romani in judiciis eccleſiaſticis, nempe ut reſcriptis ſuis rerum à ſynodis judicatarum retractationem, id eſt, cognitionis reſtaurationem, ſeu *Reviſionem*, permitterent. quod plenè probamus in diſſertatione de judiciis Epiſcoporum. [*Vide librum ſeptimum.*]

VI. Ius illud à Iuſtiniano continuatum vel inſtitutum legimus, ſcilicet ut ab Epiſcopis Imperatoris reſcripto delegatis ad controverſiam eccleſiaſticâ dirimendam Princeps ipſe appellaretur. Conſtituit enim Iuſtinianus ut Clerici, monachi, & aſcetriæ coram Epiſcopo convenirentur in civili actione, à cujus ſententia judex publicus provocari poſſet: *Si tamen*, inquit, *imperiali juſſione aut judiciali præcepto Epiſcopus judicat inter quaſcunque perſonas, appellatio ad imperium aut ad eum qui tranſmiſit negotium referatur* Has delegationes in criminibus quoque eccleſia-

Novel 123. c. 21. Εἰ μὲν βασιλικὸν κελεύσει τι ἢ δικαστικὸν ὁ ἐπίσκοπος ἐπιτρέψαι κρῖναι μεταξὺ δύο ἢ πλειόνων, ἢ ἐπὶ τὸν πέμψαντα ἀναφέρεσθαι, ἢ πρὸς ὃν ἐκεῖνος ἐκέλευσε.

sticis dari solitas, & Gregorio Magno non ingratas fuisse, ex iis epistolis constat quas in caussa Adriani Thebanæ civitatis Episcopi scripsit. Mauritius Imperator Adriani à Diaconis suis accusati *de pecuniarijs criminalibúsque capitulis* cognitionem mandavit Ioanni Episcopo Lariſſæ, quæ metropolis erat Thessaliæ provinciæ, ubi sita erat Thebarum civitas; ea lege, ut de pecuniariis caussis ferret sententiam, *de criminalibus verò Imperatoris clementiæ habita subtiliùs examinatione suggereret.* Quas *jussiones rectas* vocat Gregorius; appellationémque Adriani à sententia adversùs se in caussa pecuniaria lata, & gesta apud Episcopum Lariſſæum in criminali caussa, *à deputatis viris piissima jussione* discussa narrat, tandémque Adrianum à Principe absolutum fuisse. Verba Gregorij hæc sunt in epistola ad Ioannem Lariſſæum Episcopum: *Cùmque porrecta appellatio per homines ejus, ceteráque quæ penes te gesta sunt, piissimis fuissent deportata Principibus; deputatis, ut diximus, Honorato Diacono sedis nostræ, & Sebastiano glorioso antigrapho, cunctísque examinatis subtiliter, à sereníssimis est dominis ab omnibus jussionibus absolutus.* Vbi observandum est, post judicium Metropolitani à Principe delegati, Principem ipsum appellatum fuisse, ut constitutum erat Novella Iustiniani, & sedis Romanæ Diaconum, qui erat à Responsis Papę in comitatu Principis, unúmque è Magistratibus Imperij iterum fuisse delegatos ab Imperatore: qui deinde sua auctoritate judicium reddidit in articulo appellationis. Quorum nihil à Gregorio Magno reprehenditur: quamvis deinde conqueratur, post judicium illud, iterum aliam per obreptionem elicitam fuisse jussionem, qua Ioannes primæ Iustinianæ Episcopus cognitionem illam instauraret; cui Ioanni ob sententiam contra leges canonésque prolatam meritò Gregorius succenset.

Greg. l. 2. Reg. ep. 44.

Idem ep. 45.

VII. Potiori jure utebantur Imperatores Constantinopolitani, teste Balsamone, qui caussam ecclesiasticam à synodo Patriarchæ, quem reus ut suspectum recusaverat, ad judicium seculare transferebant. Quod factum cùm Lucas Patriarcha ægrè ferret, hoc responsum accepit à Magistratibus: *Imperatoris potestatem omnia facere posse; & quemadmodum primo loco potuit dare judicem ad judicandum Episcopum vel alium Clericum, ita & ecclesiasticum judicium legitimè in civile transtuliſſe.* Sed Balsamo rectè observat, hunc morem in quæstione præsertim ecclesiastica, alienum esse à canonibus; quamvis adjunctum civilem judicem συνδικαστὴν ab Imperatore peti posse existimet. Idem auctor adnotavit alibi, plerisque visum à Patriarchæ sententia Imperatorem appellari posse, præsertim si de laïcis habita sit quæstio, aut si Patriarcha delegatus fuerit à Principe, ad discutiendum negotium unà cum judice civili; licèt ipse ab ea opinione procul recedat. Quæ ideo commemoravi, ut constaret omnibus Reges Francorum cautiùs & reverentiùs se gessisse in his controversiis quæ disciplinam respiciunt: quam quidem illæsam cupiunt, sed ita ut de quæstionibus canonicis non ipsi decernant; sed amota canonum violatione, Episcopis judicandas relinquant.

Balsamo in Comment. ad can. 15. Synod. Carthag. ὁ βασιλικὸς ζυγὸς πάντα δίωκεν πάντ. καὶ μαρτύριον, τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον μετὰγειν καὶ τὸ μᾶλλον παρεπιδημεῖν, εἰς πολιτικὸν.

Balsamo ad cap. XII. Syn. Antioc.

VIII. Eximia profectò auctoritate potiti sunt Imperatores Romani in rebus & judiciis ecclesiasticis. Sed nullum, ut existimo, proferri potest exemplum judicij canonici ab uno Episcopo redditi de quo statim rectâ viâ querela delata fuerit ad Principem. De judicio canonico loquor, in quo de fide, de ritibus, déque disciplina Cleri, & de quæstione canonica ageretur, non autem de ceteris litibus adversùs Clericos motis. De judiciis synodorum tantùm appellationi non obnoxiis damnati conquerebantur aliquando apud Principes. Illi judices ecclesiasticos dabant; nunquam autem de re canonica cognitionem suscipiebant, sed de ordine judiciorum. Neque acta rescinderunt, nisi ad asserenda mandata quæ dederant, quorum contemptus lædebat auctoritatem publicam. Neque executionem rerum judicatarum suspenderunt, nisi ob manifestissimam canonum violationem, è qua scandala & dissensiones oriebantur.

CAPVT V.

Synopsis.

I. Vt provinciæ Galliarum, ita & Imperij jura Regibus Gallorum cesserunt, & cura tuendæ politiæ ecclesiasticæ illos respexit post Clodovei baptismum. Tanta erat cura canonum illis temporibus, ut rarò ad Reges de violatione illorum querelæ deferrentur. Tamen si qui Episcopi in canones peccarent, à Rege corrigi poterant, è Gregorio Turonensi. Canonum magna reverentia apud Reges & Episcopos. Sacramentum Chilperici de canonibus servandis. Gregorius Turonensis tenax canonum.

II. Acta Episcoporum, quæ decretis regiis contraria essent, Reges in irritum mittebant; ut patet ex Heraclij electione in episcopatum Santonensem, quæ rescissa à Chariberto Rege, & multati Episcopi.

III. Sequentibus seculis frequentiùs interpellati sunt Reges, quia crebriores canonum infractiones. Pippinus in Synodo Suessionica animadversionem sibi & Concilio regni reservavit, ratione canonum violatorum.

IV. Vis inferebatur canonibus per rescripta Romanæ Curiæ, aut per Episcoporum judicia. Vtrique incommodo prospectum ab avo Caroli Magni usque ad

hanc ætatem. Olim nova rescripta consensu ab Ecclesia Gallicana negato suspendebantur. Quod probatur duobus exemplis. Primum in caussa Drogonis, qui constitutus à Sergio Papa Vicarius Galliæ & Germaniæ precibus Regum, quorum erat patruus. Quod effectu caruit, Episcopis consensum præstare renuentibus huic rescripto; ex Concilio Vernensi, & Hincmaro. Ob scandalum, cessatum ab executione.

V. Secundum exemplum in caussa Ansegisi. Primatus Galliæ & Germaniæ illi delatus à Ioanne VIII. Cujus Legati & Carolus Calvus consensum Episcoporum urgent in Concilio Pontigonensi. Responsio Episcoporum, se parituros decretis Papæ, secundùm sacros canones & decreta. Pura obedientia exacta, sed oblata sub illa conditione. Quidam Episcopi cesserunt, alij siluerunt. Inde varietas Actorum Concilij Pontigonensis.

VI. Hincmarus impugnat primatum Ansegisi, & Acta Synodi Pontigonensis, ex eo capite, quòd major pars Episcoporum refragata esset novo rescripto.

VII. Expenditur epistola Hincmari, ut ostendatur quem modum sequerentur illo seculo Episcopi Gallicani, ad impediendas novitates canonibus contrarias, quæ inducerentur absque necessitate.

VIII. Eodem seculo Bertolfus Treverensis privilegio Ioannis Papæ intercessit, & obtinuit ut nihil innovaretur.

IX. Episcopi Gallicani hanc auctoritatem sibi vindicabant, exemplo Ecclesiæ Africanæ, quæ deprecata est Celestinum ut Clericos appellantes repelleret, quia hoc Nicæni canones vetabant, in quo nondum erat derogatum Ecclesiæ Africanæ.

X. Simile quoque est Cypriani factum in caussa Basilidis & Martialis. Depositi ab Hispanis ob idololatriam, restituuntur episcopatibus suis à Stephano per obreptionem, contra decreta Cornelij. Ratione obreptionis factæ in perniciem canonum Cyprianus docet supersedendum ab executione rescripti.

I. QVEMADMODUM Imperij Romani mole in varias partes dissecta, Galliarum provinciæ in victoriæ præmium Francorum Regibus divini numinis auspiciis cesserunt, ita etiam Imperij jura plenè & integrè cum illis communicata sunt. Præcipuè verò tuitionis ecclesiasticæ cura Reges nostros respexit, postquam gloriosissimus Princeps Clodoveus, paganæ impietatis labe aquis divini lavacri feliciter abstersa, in Ecclesiæ catholicæ filium primogenitum adoptatus est. Eo munere & Clodoveus ipse & ceteri Principes studiosissimè defuncti sunt, tum indictis Episcoporum Conciliis, tum latis ad ornandam politiam ecclesiasticam legibus. Sed tanta & tam assidua cura custodiæ canonum ab Episcopis adhibebatur, ut nullus ferè de infractis canonibus apud Reges nostros esset querelæ locus; aut sanè coactis synodis, & præscriptis de quibus tractandum esset articulis, huic morbo remedium parabant; ut dicam uberiùs in Dissertatione de Conciliis Gallicanis. Sanè quin Regum censuræ subjicerentur Episcopi, ob canones violatos, non dubiabat Gregorius Turonensis: qui objurgatus à Chilperico Rege, quòd jus sibi reddere nollet adversùs Prætextatum Rotomagensem Episcopum, cui majestatis crimen à synodo dijudicandum Rex impegerat, respondit Episcopos ab eo corrigi posse, si à justitia deflexerint, sed Regem solius Dei judicio obnoxium esse. Diligentiam autem quam in canonibus ad amussim exequendis adhibebant, ex eodem scriptore discimus, qui à Rege ipso accenso contra Prætextatum promissionem extorsit de servandis canonibus. Tanta erat sacrarum regularum reverentia, ut aliquid ab eis alienum sibi licere nollent nec Episcopi nec Reges ipsi. Cùm enim Chilpericus Gregorium post objurgationem demulcere vellet, obtulit ei è juscello quod in mensa appositum erat. Sed Gregorius mensæ regiæ particeps esse noluit, donec eam quam dixi promissionem exegit. *Tu verò*, inquit Gregorius ad Regem, *qui alios de justitia culpas, pollicere prius quòd legem & canones non omittas, & tunc credimus quòd justitiam prosequaris. Ille verò porrecta dextera juravit per omnipotentem Deum quòd ea quæ lex & canones edocebant, nullo prætermitteret pacto.* Quantùm verò Gregorius tenax esset canonum, docuit responso suo, quo nuntios Fredegundis Reginæ, promissis ducentis argenti libris illum in perniciem Prætextati stimulantes, & suffragia ceterorum Episcoporum in eam sententiam versa jactantes, elusit. *Vnum tantùm polliceor*, inquit, *quod ea quæ ceteri secundùm canonum statuta consenserint, sequar. Et illi non intelligentes quæ dicebant, gratias agentes discesserunt.*

Gregor. Tur. l. 6 Hist. c. 19. *Si quis de nobis, ô Rex, justitiæ transitum transcendere voluerit, à te corrigi poterit; Si verò tu excesseris, quis te corripiet?* an. 577.

II. Enimverò non solùm defensioni canonum Reges invigilabant; sed etiam si qua judicia ab Episcopis adversùm decreta regia lata essent, statim contrariis judiciis infringebant. Cujus rei insigne extat exemplum apud eundē Gregorium Turonensem. Emerius decreto Regis Clotarij ad episcopatum Santonensem provectus, ac sine Leontij Metropolitani Burdegalensis consensu ordinatus, post obitum Clotarij à Leontio congregatis provinciæ Episcopis episcopatu depulsus est. Heraclius electione synodi Emerio suffectus, à Chariberto Rege electionis confirmationem exposcit: qui Clotarij patris decretum violatum ægrè ferens, Synodi Santonicæ judicium rescidit, Heraclium malè acceptum exilio damnavit, Emeritum restituit, & à Leontio mille aureorum multam exegit. *Putásne*, inquit Charibertus, *quod non est super quisquam de filiis Clotarij Regis, qui patris facta custodiat, quòd hi Episcopum quem ejus voluntas exegit, absque nostro judicio projecerunt? Et statim directis viris reli-*

Greg. Turon. l. 4. c. 26. an. 563.

gioſis Epiſcopum in loco reſtituit ; dirigens etiam quoſdam de Camerariis ſuis , qui exactis à Leontio Epiſcopo mille aureis , reliquos juxta poſſibilitatem condemnarent Epiſcopos. Et ſic patris eſt ultus injuriam.

III. Poſteriora ſecula ut frequentiores canonum violationes pepererunt , ita etiam frequentiùs interpellatam Principis auctoritatem ad calamitates avertendas ex mediæ ætatis ſcriptoribus & canonibus diſcimus. Etenim peſſumdata per belli furores canonica diſciplina , Pippinus ejus reſtaurandæ curam gerens , ſynodo in civitate Sueſſionis indicta anno DCCXLIV. multa conſtituit de Clericis , monachis , & laïcis ; & ſi quid contra tentaretur , animadverſionem ſibi , Epiſcopis , & Comitibus reſervavit , id eſt , Concilio publico regni , quod recentiores *Parlamentum* dixere. *Si quis contra hoc decretum , quod xxiij. Epiſcopi cum aliis Sacerdotibus vel ſervis Dei , unà cum conſenſu Principis Pippini , vel optimatum Francorum conſilio conſtituerunt , tranſgredi , vel legem irrumpere voluerit , vel deſpexerit , judicandus ſit ab ipſo Principe , vel Epiſcopis , vel Comitibus ; & componat ſecundùm quod in lege ſcriptum eſt , unuſquiſque juxta ordinem ſuum.* Disjunctiva illa particula *Vel* , hîc , ut frequentiſſimè in aliis etiam ſcriptoribus , pro conjunctiva *Et* accipienda eſt. ut *componendi* quoque verbum mulctæ ſolutionem ſignificat.

IV. Sed quia canonibus & decretis in regno receptis vis poterat inferri , aut reſcriptis à Romana Curia per obreptionem elicitis , aut parum cautis Epiſcoporum Gallicanorum judiciis , neceſſe erat his omnibus incommodis proſpicere. Ac ſanè Regum noſtrorum & Eccleſiæ Gallicanæ ſtudio , jam ab ipſo Pippino , & Carolo Magno , uſque ad hæc noſtra tempora , variis ſed opportunis remediis , pro rerum ac ætatum conditionibus , huic morbo conſultum eſt. Primis quidem temporibus , Eccleſiæ Gallicanæ auctoritas in eo viguit , ut nova decreta diſcuteret ; & ſi quæ aut canonibus antiquis adverſarentur , aut receptis moribus , conſenſum ſuum rebus novis non præberet ; hácque ratione , ſine tumultu , & ſervata ſemper apoſtolicæ ſedis reverentia , decretorum executionem impediret. Eo jure uſa eſt in cauſſis Drogonis & Anſegiſi. Drogo unus è filiis naturalibus Caroli Magni , Archiepiſcopi Metenſis titulo inſignitus eſt , & deſignatus Vicarius apoſtolicæ ſedis in Gallia & Germania , Sergij Papæ epiſtolâ , anno octingenteſimo quadrageſimo quarto. Eius cauſſa Regum Galliæ & Germaniæ , quorum patruus erat , ſtudiis impenſè fovebatur. Sed quia prærogativa Drogoni collata Metropolitanorum honorem imminuebat ; non conſentientibus illis quorum intererat , effectu caruit. Negotium iſtud diſceptatum fuit in Concilio Vernenſi ſecundo : quod ad majorem conventum , & *Epiſcoporum conſenſum* , rem omnem diſtulit ; his tantùm verbis dolore repulſæ mitigato , ſi cui honor ille primatus deferri poſſet , ei potiſſimùm convenire , qui & *communione ſacerdotij* Epiſcopis *& conſanguinitatis privilegio* Regibus ſociaretur. Itaque prudenter Drogo ab ea prærogativa abſtinuit , quam ſine diſſidio & ſchiſmate Eccleſiæ Gallicanæ obtinere non poterat ; ut docet Hincmarus his verbis: *Quod affectu ambiit , effectu non habuit ; & quod efficaciæ uſu , non conſentientibus quibus intererat , obtinere non potuit , patientiſſimè toleravit ; ne ſcandalum fratribus & conſacerdotibus generans , ſchiſma in ſanctam Eccleſiam introduceret.* Illa ætate ſcandali ratio habebatur , quemadmodum Decretalibus quoque conſtitutum vidimus libro tertio ; ita ut ad diſſenſiones vitandas , quæ ex canonibus violatis facilè oriebantur , ab executione reſcriptorum Romanæ ſedis ceſſaretur.

V. Anſegiſi Archiepiſcopi Senonenſis par cauſſa fuit : qui gratia Caroli Calvi Imperatoris fultus , à Ioanne VIII. primatum per Gallias & Germanias impetravit : ſed in Concilio Pontigonenſi non potuit conſenſum his novis reſcriptis ab omnibus Epiſcopis Gallicanis extorquere. Aderant huic Concilio ſedis apoſtolicæ Legati , & ipſe Carolus Imperator , qui Epiſcopos urgebat ut de primatu illo & *juſſis apoſtolicis* ſententiam promerent. Illi juxta morem in Gallia receptum reſpondent , ſe Ioannis Papæ præceptis *ſecundùm ſacros canones & decreta Pontificum è canonibus promulgata* parituros , id eſt , iis juſſionibus faciles ſe præſtituros quæ juri recepto non adverſentur. Cùmque à Rege & à Legatis urgerentur ut purè , remota omni conditione , ſe obedituros huic primatui profiterentur , aliud ab iis reſponſum extundi non potuit ; exceptis Frotario Archiepiſcopo Burdigalenſi , & Odone Belvacenſi Epiſcopo , & paucis aliis , qui Regi hac in parte ceſſerunt. Aliquot diebus interjectis , interpellati iterum à Legatis ſinguli Archiepiſcopi reſponderunt , *Quòd veluti ſui anteceſſores illius* , id eſt , Ioannis , *anteceſſoribus regulariter obedierunt , ita ejus decretis vellent obedire.* Vbi obſervanda eſt dictio illa *regulariter* , quæ idem ſignificat ac prima illa formula , *ſecundùm ſacros canones , & decreta Pontificum è canonibus promulgata.* Tandem tertia vice conventi ſunt à Rege & à Legatis , ut docent excerpta actorum illius ſynodi apud Aimoinum : *Iterum mota eſt interrogatio de pri-*

Vide lib. 6. cap. 29. §. 3. 4.

Vide Marcam libro de Primatibus §. 10. Vide etiam nos lib. 4. cap. 12. §. 5.

Aimoinus l. 5. c. 55.

matu Anſegiſi ; & poſt multas ab Imperatore & Legatis apoſtolicis contra Epiſcopos querimonias habitas , tantum in noviſſimo , quantum in principio ſynodi exinde Anſegiſus obtinuit. Rem geſtam recitavi , ut refertur apud Aimoinum ex veris actis ſynodi ; à quibus differunt acta conſcripta ab Odone Belvacenſi, & recitata in ſynodo , quæ conſenſum Epiſcoporum præferunt , eò quòd plures metu Principis tacuiſſent.

VI. Poſt ſynodum ſolutam , Hincmarus Epiſcopos Remenſis provinciæ monuit, quæ circunferrentur decreta Synodi Pontigonenſis , illa ſcilicet quæ Odo Belvacenſis conſcripſerat de primatu Anſegiſi , nullius eſſe momenti , eò quòd illis plures Epiſcopi refragati fuiſſent. Verba capitis XXXII. integra recitabo , ut liquidò conſtet in hac epiſtola agi de primatu Anſegiſi , qui in controverſiam deductus fuerat in Synodo Pontigonenſi ; ut inde quoque omnibus pateat quantopere neceſſaria cenſeretur , hoc ſeculo , Eccleſiæ Gallicanæ conſenſio ad recipienda nova reſcripta ; quorum effectus ſola refragatione impediretur. *Si quid in hoc humilitatis noſtræ conventu* , inquit , *duorum vel trium favore , ac paucorum ſilentio , faſtu imperialis potentiæ , contra ſupraſcripta ſacrorum canonum & apoſtolicæ ſedis Pontificum decreta ex eiſdem ſacris canonibus promulgata , contráque ſingulis Metropolitanis antiqua privilegia , etiam per ſacras leges , quibus & venerandis canonibus ſancta moderatur Eccleſia conſervanda , immaturo atque inconſiderato juſſu eſt ſuperinductum ſive ſancitum , (prohibente Domino ut non plantetur nemus ſecus templum ſuum , nec obumbretur , & decoloretur typho terreni principatus ſinceritas & fulgor humilitatis eccleſiaſticæ) juxta decreta myſticæ Nicænæ Synodi , quo dicitur* , Si duo aut tres propter contentiones proprias contradicunt , obtineat ſententia plurimorum , *ſi , ut diximus , duo vel tres propter aſſentationem fortè , non corde , ſed verbo , vel ſilentio conſpiraverunt , generalitas noſtra Deo auctore non annuit, ſed corde ac contradicente ore conſtantiſſimè abnuit , & ſententia plurimorum debitum robur atque vigorem obtinuit , obtinet , ac adjuvante Domino perpetim obtinebit. Quia , ut memoratus ſanctus Leo ad Maximum Antiochenum Epiſcopum ſcripſit , ſi quid à quoquam contra Nicænorum canonum ſtatuta in quacunque ſynodo vel tentatum eſt , vel ad tempus videtur extortum , nihil præjudicij inviolabilibus poteſt inferre decretis. Et facilius erit quarumlibet conſenſionum pactum diſſolvi, quàm prædictorum canonum regulas ex ulla parte corrumpi.*

Hincmarus ep. 8. c. 31. Edit. Morin.

VII. Totius autem epiſtolæ ſcopus hic eſt , ut conſtet non omnia decreta Concilij Pontigonenſis à ſe convelli , ſed quædam tantùm. Etenim apertè docet ea decreta Ioannis VIII. quæ in Synodo Ticinenſi conſtituta fuerant , & deinde in Concilio Pontigonenſi recitata , ſuſcipi debere ab Epiſcopis Galliæ , quia ſunt ex ſacris canonibus promulgata ; ita tamen ut ſingulis Metropolitanis ſua jura ſerventur. Quam exceptionem addit , ut primatum Anſegiſi , & ſi quid ſimile aliquando tentaretur , penitùs excludat. Hujus autem epiſtolæ ordo expendendus eſt , ut pateat qua ratione Epiſcopi Gallicani cum novis decretis confligerent. Primùm ergo Metropolitanorum jura accuratè eſſe cuſtodienda docet , prolatis teſtimoniis Nicænæ Synodi , Innocentij , Bonifacij , Concilij Africani in epiſtola ad Celeſtinum , Celeſtini , Leonis. Oſtendit deinde canones à quoquam violari non debere , adductis locis petitis è Leonis epiſtolis , Hilaro , Gelaſio , Auguſtino , Symmacho , & Gregorio. Tum probat , qui poſteriùs ordinati ſunt , prioribus non eſſe anteferendos , nec alicui in alterius provincia , Metropolitano inconſulto , aliquid aggrediendum eſſe , ex Concilio Africano , Conſtantinopolitano , Antiocheno , Chalcedonenſi , Pelagio , & Gregorio. Aliquando tamen vices apoſtolicæ ſedis datas Epiſcopo Arelatenſi, & Remenſi , deinde etiam Bonifacio Moguntino , ea conditione tamen, ut ſingulis Metropolitanis ſua jura ſervarentur. Tum examinat privilegium indultum Remenſi Eccleſiæ à Benedicto Papa , quod ſacris canonibus convenire demonſtrat ; atque adeo à nemine infringi poſſe , quia decretis Romanorum Pontificum derogari non poteſt , è Zozimo , Leone , Hilaro , & Symmacho. Quare cùm Galliæ *ſine hoc Primicerio vel Primate à ſede apoſtolica delegato annos circiter XCIII. manſerint* , & quadraginta annorum præſcriptio jura Eccleſiarum excludat , ut docet è Gelaſio , Iuſtiniano , & Gregorio , inde colligit , *non ſedem apoſtolicam , vel aures imperiales , ſine ulla nova neceſſitate , pro hoc indebito ſupercilio inquietari* debere. Eadem libertate qua Hincmarus reſcriptum Ioannis VIII. repellit , quòd jura Metropolitanorum infringeret , Edictum Caroli , quo Anſegiſus primatum ſibi collatum tuebatur , eadem epiſtola refellit , quia Gelaſius jam olim monuerit Anaſtaſium Imperatorem , obſequi ſolere Principes Chriſtianos decretis Eccleſiæ , non ſuam præponere poteſtatem , & Valentinianus profeſſus fuerit cauſſas eccleſiaſticas non ſubjici legibus publicis. *Quæ non dicimus* , inquit ille , *quod abſit , poteſtati ac per hoc Dei ordinationi reſiſtentes , ſed potiùs obſequentes : quia ſicut Dominus præcepit reddi quæ ſunt Cæſaris Cæſari , & quæ*

ſunt Dei Deo ; ita quæ ſunt Imperatoris obſequia, obedienter ipſius obſequiis exhibemus , & quæ ſunt ſacerdotij , ordini ſacerdotali dependimus. Quare certum erat apud Epiſcopos Gallicanos, hoc ſeculo, canones receptos abſque manifeſta neceſſitate à quoquam violari non poſſe, nec à Pontifice, nec à Rege ; ſolá-que Synodi Gallicanæ refragatio, antiquis canonibus & decretis nixa, novarum rerum effectum impediebat. Non fruſtra autem neceſſitatem excepit ; quia ſæpe ea tempora incidunt ut Eccleſiæ interſit jus antiquum aliquando immutari, ut his poſterioribus ſeculis factum videmus.

VIII. Eodem jure, quo ceteri Epiſcopi Gallicani, uſus eſt Bertolfus Treverenſis Metropolitanus, qui Ioannis Papæ privilegio Vvaloni Epiſcopo Metenſi conceſſo, ut exemplo aliquot deceſſorum ſuorum Pallium ferre poſſet, conſtanter interceſſit ; ut docet Flodoardus, qui refert contentionem illam ab Hincmaro ſopitam. Ita tamen ut Epiſcopus Metenſis à Pallio abſtineret, quemadmodum pluribus narrat Hiſtoria Treverica manuſcripta à viris eruditis laudata.

Flodoard. l. 3. c. 33.

In Notis ad N. 1. cap. 11. tom. 1. Libert. Eccl. Gall.

IX. Hanc ſibi auctoritatem Eccleſia Gallicana, exemplo Africanæ, vindicabat ; cujus collationes cum Fauſtino & ceteris Legatis Zozimi, Bonifacij, & Celeſtini in codide canonum legebantur, de appellationibus Epiſcoporum & Clericorum. Has ſedi apoſtolicæ aſſerebat Zozimus prolatis canonibus Sardicenſis Concilij ſub titulo canonum Nicænorum : qui cùm in exemplaribus Concilij Nicæni ab Africanis non reperirentur, duo quædam conſtituerunt, & petenda exempla eorum canonum ab Epiſcopo Conſtantinopolitano, apud quem authenticum Concilium Nicænum eſſe ferebatur, & à Sacerdotibus Alexandrino & Antiocheno ; ut ſi capitula à Fauſtino prolala ibidem reperta forent, à Synodo Africana firmarentur ; aut ſi non invenirentur, collecta ſynodo de hoc tractaretur. Alterum eſt, interim ſervandos eſſe canones prolatos à Fauſtino, ſalva diligentiori inquiſitione Concilij Nicæni. Tandem verò allatis ab Oriente veris Nicæni Concilij canonibus, à quibus capitula commonitorio Zozimi comprehenſa aberant, Synodus Africana Celeſtinum impendiò deprecata eſt ut Preſbyterorum & ſequentium Clericorum improba refugia ejus ſanctitas repelleret, *Quia & nulla patrum definitione hoc Eccleſiæ derogatum eſt Africanæ, & decreta Nicæna ſive inferioris gradus Clericos, ſive ipſos Epiſcopos, ſuis Metropolitanis apertiſſimè commiſerunt.* Vnde colligebant Epiſcopi Gallicani, ſibi liberum eſſe ab eorum decretorum executione abſtinere quæ canonibus & decretis Pontificum ab Eccleſia Gallicana receptis adverſarentur.

Concil. Afric. in Præfat.

Vide lib. 7. cap. 15.

X. Quod præjudicio ſuo conſtituiſſe videbatur Cyprianus, in cauſſa Baſilidis Legionenſis Epiſcopi, & Martialis Aſturicenſis : qui à ſacerdotio dejecti ab Epiſcopis Hiſpaniæ, quòd ſe idololatria polluiſſent, Sabino & Felice in eorum locum ſuffectis, reponi ſe in epiſcopatum à Stephano Romano Pontifice exambierunt. Hac ſententia perculſi Hiſpani Epiſcopi, quid ſibi agendum ſit, à Cypriano expoſcunt. Ille, coacta ſynodo, reſpondet à Cornelio Summo Pontifice & ab omnibus Epiſcopis conſtitutum, lapſos ad pœnitentiam quidem admitti poſſe, ab ordinatione autem Cleri atque ſacerdotali honore prohiberi. Vnde concludit Baſilidem & Martialem epiſcopatum ſibi uſurpare fruſtra conari. Stephano Pontifici obreptum, quod eorum delicta cumulaverit potiùs quàm aboleverit, cùm ad ſuperiora peccata, fallaciæ & circumventionis crimen acceſſerit. *Neque enim tam culpandus eſt ille cui negligenter obreptum eſt, quàm hic execrandus qui fraudulenter obrepſit*, inquit Cyprianus. Hinc patet ab antiqua diſciplina non fuiſſe alienum ut ſi contra canones in Eccleſia conſtitutos Romano Pontifici ab aliquo obreptum fuiſſet, Epiſcopi inferiores decretorum executionem ſuſpenderent. Quod in cauſſa Baſilidis gratum fuiſſe Stephano Papæ docet illuſtriſſimus Cardinalis Baronius.

Vide lib. 1. ep. 6. §. 4.

Cyprian. ep. 68.

Apud idem lib. Rom. 6.

CAPVT VI.

Synopſis.

I. In contentionibus de juriſdictione, Epiſcopi Gallicani aliquando urgebantur excommunicationum minis, ut accidit Hincmaro Remenſi. Reſpondit ille Nicolao I. excommunicationi non eſſe locum, niſi quando canones violantur per contemptum.

II. Vt ab excommunicationibus tuti eſſent Epiſcopi, patrocinium Regum interpellabant. Quod probatur duabus epiſtolis Caroli Calvi. Primâ, Hadrianum II. monet, alienum eſſe à canonibus ut Epiſcopus Laudunenſis damnatus in Gallia, ſiſtatur Romæ ; ſed in provincia retractandum eſſe judicium. Romanæ ſedis judicia contraria canonibus non eſſe mittenda executioni.

III. Quia non ſunt lata ex privilegio B. Petri. *Phraſis illa petita eſt è Leone I. Explicatur ex Hincmaro. Iudicium illud ferri dicitur ex privilegio B. Petri quod fertur ex illius æquitate. Itaque quod illa æquitate cavet, non nititur quoque privilegio. Eadem phraſis uſurpata à Synodo Tricaſſina coram Ioanne octavo. Idem ſignificant hæc verba Concilij Pontigonenſis*, ſecundùm ſacrum miniſterium.

IV. Secundâ epiſtolâ pro Epiſcopis conqueritur Carolus apud Ioannem VIII. quòd Preſbyterorum dam-

catorum appellationes admitterentur. Hæc reſcripta à canonibus aliena miniſtris tribuit, non Pontifici. Tranſalpinis privilegia exactiùs ſervanda, quia longè abſunt ab urbe Roma. Id paci Eccleſiæ congruit. Iudicia legibus & canonibus contraria, nulla eſſe docet.

V. Eo ſeculo perſuaſum erat judicia Patriarcharum contra canones lata, nullius eſſe momenti, è diſputatione Zachariæ & Metrophanis in Octava Synodo. Ea regula petita è Concilio Epheſino.

VI. Quod intelligendum eſt, ſi contra manifeſtam juris formam expreſſim pronuntietur. Non privatis, ſed Eccleſiæ Gallicanæ vel Principi licuit eo caſu ſuſpendere executionem reſcriptorum.

I. CETERÙM, ut fieri ſolet in his contentionibus quæ de juriſdictione oriuntur, ſupremæ illius auctoritatis apoſtolicæ pondere ſæpiſſime premebantur Epiſcopi Gallicani; adeo ut ſi ſe acriores vindices antiquorum canonum præſtarent, & rerum à Romana curia decretarum executioni intercederent, frequentibus excommunicationum minis urgerentur. Quod Hincmaro accidit; qui cùm peritia Iuris canonici cenſeretur, & ordinationis tempore ceteris Metropolitanis potior eſſet, rerum in Gallicanis Synodis conſtitutarum adversùs Romana reſcripta invidiam in ſe unum convertit; ideóque à Nicolao I. comminatione excommunicationum objurgatus eſt. *Mihi verò*, inquit in epiſtola ad Nicolaum, *neceſſe erit me taliter gerere ne totiens auctoritatis veſtræ epiſtolas excommunicationes intentantes & objurgationes (quas raro & magna neceſſitate fiendas in apoſtolicorum virorum literis legimus) ferentes de reliquo accipiam, ſicut iſtis temporibus peccatis meis merentibus frequenter accepi. Quod ſi ſanctitati veſtræ placuerit, non vobis opus agere in poſtmodum erit, donec apoſtolica veſtra juſſio me inobedientem in aliquo contra regulas ſacras per contemptum, quod abſit, invenerit.* Non potuit modeſtiùs Nicolaum monere, excommunicationi non eſſe locum, niſi cùm per contemptum canones violantur.

Apud Flodoardum lib. 3. Hiſt. Rem. c. 13.

II. Quare Epiſcopi Gallicani, ut ſe ab excommunicationibus tutos præſtarent, Reges cuſtodiæ canonum & Clericorum à Chriſto præfectos interpellabant, ut auctoritate ſua novorum decretorum executionem impedirent, à qua ipſi Epiſcopi interim abſtinebant. Suſceptum à Regibus canonum patrocinium ex illis epiſtolis probari poteſt quas Carolus Calvus ad Hadrianum II. Pontificem & Ioannem VIII. dedit. In illa, de Epiſcopi dejecti appellatione, in hac, de Preſbyteris damnatis agitur; & in utraque de vindicandis canonibus acriter diſceptatur; quamvis in prima Carolus etiam cauſam ſuam ageret. Hincmarus Laudunenſis Epiſcopus trium ſynodorum Galliæ judicio depoſitus, & poſt damnationem auctoritate Principis cuſtodiæ traditus, quòd contra quietem publicam quædam moliretur, Romanum Pontificem appellavit. Certum quidem erat apoſtolicæ ſedis auctoritate judicium renovari potuiſſe juxta canones Sardicenſes, de quo nulla erat controverſia apud Epiſcopos Gallicanos. Sed viſum fuit Hadriano II. Romæ judicium illud agendum, & non in provincia; contra quàm & Sardicenſi canone & decretis Pontificum cautum eſſet. Itaque literis ad Carolum Regem datis jubet Hincmarum Laudunenſem *regia fretum potentia* ad limina ſanctorum Romam mitti, *quò accuſator idoneus ſe conferret; ut præſente Pontifice, & totius Romanæ ſedis ſynodali collegio, cauſa diſcuteretur.* Ægerrimè tulit Princeps ſe præceptis & juſſionibus à Pontifice urgeri. qua de re dicetur cap. XII. Sed ad quæſtionem præſentem quod attinet; cùm Carolus multis docuiſſet alienum eſſe à canonibus & legibus ut damnatus Epiſcopus Romæ judicandus ſiſtatur, ſed in provincia retractandum eſſe judicium, ſubjungit hæc verba: *Quia, ut ſanctus Hilarus Papa dicit, non minùs in ſanctarum traditionum delinquitur ſanctiones, quàm in injuriam ipſius Domini proſilitur.*

Epiſtola Caroli Calvi ad Hadrianum II. inter epiſtolas Hincmari edit. Pariſ.

III. Eleganti autem locutione utitur Carolus, ut doceat apoſtolicæ ſedis judicia, quæ per obreptionem canones infringunt, non eſſe ſervanda; quia, ut inquit ille, *ex privilegio beati Petri* lata non ſunt. Genus illud loquendi hauſtum eſt è Leone I. cujus hæc ſunt verba: *Dicitur à Domino, beatiſſimo Petro, Tibi dabo claves regni cœlorum, & quæcunque ſolveris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. Tranſivit quidem etiam in alios apoſtolos vis iſtius poteſtatis, & ad omnes Eccleſiæ principes decreti hujus conſtitutio commeavit: ſed non fruſtra uni commendatur, quod omnibus intimatur. Petro enim ideo hoc ſingulariter creditur, quia cunctis Eccleſiæ rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubi ex ipſius æquitate fertur judicium.* Hunc locum ita ediſſerit Hincmarus Remenſis, qui epiſtolæ eſt auctor, ut pateat ea judicia, quæ canonica æquitate non nituntur, nullius eſſe momenti, utpote quæ privilegio Petri deſtituta ſunt; cujus privilegij perpetuò debet eſſe indivulſa comes, beati Petri ſinceritas & æquitas. *Qua ſententia conſtat*, inquit Hincmarus ſub nomine Caroli, *quia non manet Petri privilegium ubi ex ipſius æquitate non fertur judicium. Cùm enim* ubicunque *dicitur, ſicuti nullus locus, ita nemo rector Eccleſiæ, ex Petri æquitate judicium ferens excipitur, vel contra illius æquitatem judicium proferens commendatur. Et quia ubicunque ſine ulla exceptione non manet Petri privilegium, ubi ex ipſius æquitate*

Leo I. ſerm. 3. in Anniverſ.

In eadem epiſtola Caroli: *Ergo jubete & judicate privilegio magni Petri juxta æquitatis ejus judicium quæ jubenda & judicanda ſunt; ne, ut dicit ejus Coapoſtolus, virtuperetur miniſterium veſtrum. Quia & nos ſecundùm regium miniſterium no-*

strum; quantum ex nobis est, cupimus servare quod scriptum est, Filij obedite parentibus vestris in Domino, videlicet quod fuerit justum vel judicatum à Domino.

non fertur judicium, obaudiemus jussum, vel recipiemus judicium, quod non ex Petri æquitate fuerit prolatum, ac per hoc ipsius privilegio fuerit destitutum? Vnde illustratur locus Synodi Tricassinæ habitæ à Ioanne VIII. anno DCCCLXXVIII. qui latam Romæ adversùs Lambertum excommunicationem synodi illius consensione firmari voluit. Hincmarus enim omnium primus se damnare dixit eos omnes *quos apostolica sedes per beatum & domnum nostrum Papam privilegio beati Petri damnaret, & quod in omnibus secundùm scripturarum tramitem, sacrorúmque canonum decreta, sedes Romana tenet, per omnia & in omnibus prosequi & tenere.* Eodem loquendi genere usi sunt Episcopi Gallicani, cùm scripto responderent petitioni Ioannis, de eadem Lamberti excommunicatione, scilicet illius judicio se hærere, quod tulerat *privilegio B. Petri & sedis apostolicæ, iuxta sacros canones spiritu Dei conditos & totius mundi reverentia consecratos, & secundùm eiusdem Romanæ sedis Pontificum decreta.* Eodem sensu dicitur in Synodo Ticinensi, quæ recepta est in Synodo Pontigonensi, illa omnia à cunctis suscipi debere summa veneratione quæ Ioannes VIII. decreverit *secundùm sacrum ministerium suum auctoritate apostolica.*

Concil. Pontigon.

ADDITIO

Stephani Baluzii.

Hæc loquendi forma perseverabat adhuc sub pontificatu Paschalis secundi; ut testatur Hugo Abbas Flaviniacensis, illorum temporum scriptor. Is enim loquens de Episcopo Eduensi, qui apud Paschalem accusatus erat de simonia, & in Concilio Valentino, cui Iohannes & Benedictus Cardinales præfuerant, sententiam damnationis acceperat, ait Paschalem, cùm ab Episcopo Matisconensi rogaretur ut clementer ageret cum Eduensi, noluisse postulata ejus admittere, sed mandata ad Cardinales dedisse ut causam illam rectè & ordine judicarent, *apud se ratum fore judicium æquitate Petri latum.* Hæc sunt enim ipsamet Hugonis Flaviniacensis verba.

Epistola Caroli Calvi ad Ioannem VIII. inter epistolas Hincmari.

IV. Altera epistola, qua de judiciis contra canonicum tenorem Romæ latis apud Ioannem VIII. Carolus Calvus conquestus est, apertè ostendit summissum ab Episcopis Gallicanis Principem ut liberiùs ex ejus persona querelas suas promere possent, & eorum quæ contra regulas gerebantur restitutionem impetrare. Presbyteri damnati, & pœnitentiæ addicti, ob varias causas, sed præcipuè ob exterarum & subintroductarum mulierum consortium, Romam inconsultis Metropolitanis adibant; & inde literas reportabant, quæ judiciis Episcoporum refragabantur, eósque, aut eorum Vicarios, Romam evocabant, ut iis præsentibus de crimine Presbyteri accusati discepta-

cap. 1.

retur. Has epistolas *non iussione apostolica, sed ut assolet etiam in republica, propter multiplicia reclamatorum negotia, quorumcunque ministrorum quasi pia miseratione factas, & nos* (inquit Carolus) *& illius regionis putant Episcopi.* Itaque ut hanc disciplinæ labem ab Ecclesia Gallicana amoliretur, ordinem, qui ab antiquis temporibus in appellationibus Episcoporum & Presbyterorum dijudicandis constanter retentus fuerat, copiosè ediisserit; scilicet Episcoporum intra provinciam auctoritate sedis apostolicæ judicium renovari posse; sed Presbyterorum appellationes à synodo provinciæ ad sedem apostolicam nunquam admissas, contra præscripta Nicænæ Synodi, Antiochenæ, & Carthaginensis, quarum verba recitat. Deinde infert aliam esse causam eorum Episcoporum qui ad Synodum Romanam convenire solent, & qui in remotis ab urbe Roma regionibus commorantur. *Transalpinis*, inquit, *& alijs qui in similiter longinquis regionibus commorantur, apostolica sedes, & sacrorum canonum promulgatores, loquente in eis sancto Spiritu, quæ sunt unicuique provinciæ possibilia, & auctoritati convenientia, atque paci Ecclesiæ congruentia, tenenda & exequenda discretissimè præfixerunt.* Ecclesiastica verò privilegia Ecclesiis servanda esse probat ex Gregorio. Tandem graviter concludit, prolatis Imperatorum & Pontificum conceptis verbis, quæ legum & canonum observationem commendant: *Hæc igitur servemus nostris temporibus tanto gratiùs, quanto & Ecclesiæ & Imperio erit capacius; & servando quæ legaliter ac regulariter gesta sunt, rata esse faciamus quæ legaliter ac regulariter gesserimus.* Non potuit cautiùs & honorificentiùs canonum executionem à Pontifice exigere quàm nullitate judiciorum quæ illis contraria essent propositâ, & pacis ecclesiasticæ periculo indicato, eodémque jure in judiciis secularibus constituto.

Idem cap. 2.

Vide lib. 4. ep. 8.

Idem cap. 3.

Idem Hinc. de c. 21.

cap. 11.

V. Sanè dubitandum non est quin eo seculo persuasum esset omnia judicia, quæ canonibus contraria essent, nullius esse momenti. Quod apertissimè colligitur ex disceptatione Zachariæ Chalcedonensis Episcopi & Metrophanis Smyrnæ in Octava Synodo. Zacharias tuendam susceperat Photij causam, adversùs judicia Nicolai, & ceterorum Patriarcharum, qui Photium damnaverant: quorum judiciorum auctoritatem ex eo elevat, quòd canonibus adversarentur. *Canones*, inquit, *supra Patriarchas etiam sunt. Quando ergo hi in canones peccant, eos non sequimur; si ex canonum præscripto facta sunt,*

Vide Actum Anastasij Bibliothecarij ad calcem Concilij Constantinopolitani 4. cap. 3. pag. 6.

Concil. VIII. act. 6. al. 7. pag. 1. 1. 1

sunt, hæc sequimur. Deinde aliquot exemplis causſam ſuam inſtruit Zacharias, & probare contendit alienam fuiſſe ab Eccleſiæ diſciplina ſententiam à Nicolao contra Photium latam. Metrophanes reſpondet quidem Zachariæ, ita tamen ut regulam ab eo poſitam non evertat; excipit tantùm, Nicolaum Papam judicem electum fuiſſe à Photio & Ignatio in controverſia ſedis Conſtantinopolitanæ, atque ideo ſententiam judicis electi nullo modo rejici poſſe, ſecundùm leges civiles & eccleſiaſticas. Tum exemplis in contrarium allatis à Zacharia ſatisfacit. Ex eo etiam capite Nicolaus I. Romanorum decretorum robur & firmitatem petit, quòd ſynodicas patrum conſtitutiones inviolabiliter retineant. Ea regula petita eſt è Concilio Epheſino, quod in relatione ad Theodoſium ait ſententiam illam, quæ à canonibus aliena eſt, nihil aliud in ſe continere quàm apertam contumeliam: κέλσις γὰρ ἡ μὲν ἑαυτῆς σὺν ἐγγυαῖ τι χειροτικὸν, οὐδὲ δίκαιον, λοιδορίας δὲ οὐκ ἔλαι πλέον. Quod videtur hauſtum è Concilij Nicæni canone ſexto, quo decretum illud Metropolitani & Synodi provincialis firmum eſſe debere conſtituitur quod rationabile ſit & ſecundùm regulam eccleſiaſticam comprobatum.

VI. Illa tamen regula (quæ in iis etiam ſententiis locum habet quæ proferuntur à magiſtratibus qui vice ſacra judicant) eo ſenſu accipienda eſt, ſi judicium ſpecialiter contra leges vel ſenatusconſulta vel conſtitutionem fuerit prolatum, ut loquitur Modeſtinus Iuriſconſultus. Quod obtinere etiam debet, ſi expreſſim & ſpecialiter contra canones & manifeſti juris formam judicatum fuerit; id eſt, ut loquuntur Magiſtri, ſi contra jus conſtitutionis vel canonis judicatum fuerit, non autem ſi contra ſolum jus litigatoris. Attamen non eſt quòd aliquis inde colligat liberum fuiſſe unicuique, qui judicio reddito premeretur, rei judicatæ auctoritatem contemnere. Soli Principi, & Eccleſiæ Gallicanæ, nullitatis diſceptatio competebat; non ea quidem mente ut reſcinderet ſententiam latam, cùm in omnibus cauſſis apoſtolicæ ſedis reverentiam cuſtodirent; ſed ut rei judicatæ executionem ſuſpenderent, ſi contra manifeſti juris formam aliquid obreptum fuiſſet. Qua de re ad Romanum Pontificem reſcribebant, ſi tanti eſſet res controverſa ut diligentiam illam exigeret, ut poſſent ὠφελεῖσθαι ἢ ὠφελεῖν, quemadmodum loquitur Octava Synodus, de iis quæ diſceptantur cum Eccleſia Romana.

CAPVT VII.

Synopſis.

I. Conquerentibus Clericis de judiciis Epiſcoporum ſubveniebant Principes. In eam rem extat canon Concilij Francofordienſis. Poſt judicium Metropolitani, ſi partes non conſentiant rebus judicatis, accedere poſſunt ad Principem, cum relatione Metropolitani.

II. Prudentia auctorum hujus canonis expenditur. Conciliatur hic canon cum Antiocheno Concilio. Imperator adiri non debet ante judicium ſynodi. Cum temperamento, cognitionem quandam extraordinariam Princeps in his negotiis exercebat.

III. Summus Capellanus diſcutiebat res eccleſiaſticas in Palatio, ut Comes Palatij res ſeculares. Ad Regem referebat de iis negotiis quæ majoris eſſent momenti. Apocriſiarius idem cum Capellano. De contentionibus canonicis omnis generis judicium ferebat. Quem ordinem teneret in judiciis ferendis. Intererat omnibus conſtitutionibus quæ fiebant in Palatio.

IV. Munus Apocriſiarij iſtius gratum fuit Romanis Pontificibus. Ei muneri admotis Epiſcopis, gratiam faciebant canonum, ut ab Eccleſiis ſuis abeſſe poſſent. Ea indulgentia aſſenſu Synodi Francofordienſis ad petitionem Regis confirmata. Apocriſiarij iſti ſimiles illis qui morabantur in comitatu Imperatorum Conſtantinopolitanorum. Archicapellani munus tandem confuſum eſt cum munere Comitis Palatij. quod reſtitui petit Synodus Cariſiaci.

V. Temporibus Ludovici Pij, omiſſo Metropolitano, damnati Preſbyteri rectà Principem adibant. Ea de re queritur Concilium Pariſienſe, & docet hunc abuſum ortum habuiſſe ex ceſſatione ſynodorum provincialium. Canones infracti erant, quia omiſſo Metropolitano Princeps interpellabatur.

VI. Miſſos Dominicos Reges mittebant per provincias, qui canonum & legum executioni invigilarent. Regia auctoritate quæ corrigenda erant, cum Epiſcopis corrigebant. In eo negotio Rex Epiſcopis cooperabatur, *ut loquitur Carolus Magnus.*

VII. Ludovicus Pius ait ſibi commiſſam Eccleſiæ & Regni curam. Hujus ſui miniſterij adjutores eſſe Epiſcopos, in ſuo miniſterio quod eis divina auctoritate impoſitum eſt, & Comites in miniſterio illis credito, humano mandato. Reges ita erant Monitores, *ut contumaces emendarent.*

VIII. Miſſorum Dominicorum dignitas & munus, è Flodoardo, & Capitularibus. Alij à Miſſis diſcurrentibus, qui erant miniſtri tantum. Cum Epiſcopis proſpiciebant canonum executioni, & vulnus impediebant. Appellationes ab abuſu poſt vulnus remedium parant.

IX. Preſbyteri vexati ab Epiſcopis in viſitationibus & variis ſumptibus, confugerunt ad Carolum Calvum, qui lege lata illis injuriis contra canones illatis proſpexit. Carolus interpretationem canonum ſibi vindicat, & indicit Epiſcopis executionem ſecundùm interpretationem à ſe datam. Contumacibus decimarum interverſionem comminatur.

I. NVNC conſiderandum reſtat qua ratione proſpiceretur, ſi de judiciis Epiſcoporum moveretur aliqua quæſtio. Sanè Principem ſuas partes interpo-

fuisse manifestum erit, si cui lubeat Concilij Francofordiensis canonem sextum expendere, cujus hæc sunt verba: *Statutum est à Domno Rege & sancta synodo ut Episcopi justitias faciant in suis parochiis. Si non obedierit aliqua persona Episcopo suo, de Abbatibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, monachis, & ceteris Clericis, vel etiam aliis in ejus parochia, veniant ad Metropolitanum suum, & ille dijudicet causam suam cum suffraganeis suis. Comites quoque nostri veniant ad judicium Episcoporum. Et si aliquid est quod Episcopus Metropolitanus non possit corrigere vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato, cum literis Metropolitani, ut sciamus veritatem rei.* Magna est hujus Concilij auctoritas, quod è cunctis regni Francorum, Italiæ, & Aquitaniæ Episcopis, & Legatis Hadriani Papæ constabat. Quare potestas quæ Regi reservatur de Metropolitanorum judiciis aliqua ex parte decernendi, legitima & canonica omnino censenda est. Hoc seculo à sententiis Metropolitani & synodi provinciæ non appellabatur, si de Clericis inferioris gradus, id est, Abbatibus, Presbyteris, & ceteris, causa verteretur. Enimverò quia contingere poterat ut per injuriam contra regulas à Metropolitanis premerentur, aut per contumaciam rebus judicatis parere nollent, extraordinaria quadam cognitione Principis huic incommodo prospicitur. Decernitur enim, si rei, vel actores, judicio reddito refragentur, ut ambo se sistant coram Rege cum literis Metropolitani, quibus relatio plena rei gestæ continebitur; ut veritate rei perspecta, Rex auctoritatem suam interponat. De Rege enim accipienda sunt hæc verba, *ut sciamus veritatem rei*; quemadmodum id quod antecedit, *Comites quoque nostri*, ne quis fortè cavilletur, & ad synodum referre velit.

II. Planè hîc mirari subit seculi hujus prudentiam & ingenium ad concordiam sacerdotij & imperij natum. Patres enim isti disciplinam canonicam cum jure regio callentissimè temperant. Vetitum erat canone XII. Concilij Antiocheni Presbyteris & ceteris Clericis ab Episcopo damnatis ne molesti essent Imperatori, *sed ad synodum converterentur*; si quis verò neglecta synodo Imperatorem adiret, venia indignus esset. Rursus canone XI. ejusdem Concilij prohibitum erat Episcopis & Presbyteris ne absque literis Metropolitani Principem adirent. Hoc canone Francofordiensi Metropolitanis consulitur & synodis provinciæ; scilicet ut non antè interpellari possit Princeps à Presbyteris quàm synodus provinciæ causæ finiendæ impar fuerit; utque literis Metropolitani instructæ partes ad Regem accedant. Ceterùm hoc ordine servato, liberam damnatis Presbyteris facultatem facit Regem adeundi. Eo autem temperamento cognitio ista sine dubio peragenda erat, ut si minùs canonicè judicatum foret, sententiæ executio impediretur; monito Episcopo, ut canonibus se accommodaret; sin verò recta & canonica sententia prompta fuisset, contumaces ad executionem imperio Principis adigerentur. Non enim otiosa esse debet cognitio Principis, quin adhibito saltem illo temperamento, de quo dixi, conquerentibus Clericis satisfaciat. Rursus tam exacta esse non debet ut res semel judicatas jurisdictione quadam superiori discutiat, cùm illi jure patrocinij tantùm hæc disceptatio extraordinaria competere possit.

III. Rebus autem ecclesiasticis discutiendis imminebat summus Capellanus, qui in Palatio huic ministerio præfectus erat, ut docuit Adalardus apud Hincmarum. Refert auctor ille potiores in Palatio fuisse duos regios ministros, Capellanum, & Comitem Palatij: *E quibus præcipuè duo, id est, Apocrisiarius, qui vocatur apud nos Capellanus, vel Palatij custos, de omnibus negotiis ecclesiasticis vel ministris Ecclesiæ, & Comes Palatij de omnibus secularibus causis vel judiciis suscipiendi curam instanter habebant; ut nec ecclesiastici, nec seculares, priùs Domnum Regem absque eorum consultu inquietare necesse haberent, quousque illi præviderent, si necessitas esset, ut causa ante Regem meritò venire deberet.* Hincmar. opusc. 24. c. 10. Deinde summi Capellani munus in iis versari docet quæ pertinent ad officia ecclesiastica & cetera spiritualia in Palatio procuranda. Sed omitti non debent quæ de judiciis ecclesiasticis scribit: *Apocrisiarius quidem de omni ecclesiastica religione, vel ordine, nec non etiam canonicæ vel monasticæ altercatione, seu quæcunque palatium adibant pro ecclesiasticis necessitatibus, sollicitudinem haberet, & ea tantummodo de externis Regem adirent quæ sine illo plenius definiri non potuissent.* Idem. c. 19. Quemadmodum Apocrisiarij & Comitis Palatij munera hîc inter se comparantur, ita existimo eandem illos judiciorum reddendorum rationem tenuisse. Quare ut ex formula judicij redditi ab Andeboldo Comite Palatij constat ipsum vice Regis adsidentibus sibi Episcopis & proceribus in palatio jus dixisse, & ejus sententias nomine regio inscriptas, ita etiam summus Capellanus vice Regis in consessu Episcoporum & procerum jus dicebat, nisi causæ gravitas exigeret Regis præsentiam, ut monuit Hincmarus. Extat ejus auctoritatis exemplum in epistola Ecclesiæ Senonicæ ad Hilduinum Archicapellanum; quâ non

V. C. Pignorius ad Notit. ad Imperium. c. 27. l. 1. c. 2.

Vide lib. 2. c. 10. §. 6.

Epistola Ecclesiæ Senon. in Formul. antiquis promiscuis. form. 2. ad calcem Tom.

a. Concil. Gall. Præterea vestræ pietatis vestigia omne frivolum fabulæ passuræ ut tamdiu rerum substrahere dignemini, quousque cum sinceri hominis ad vestram celsitudinem properantis, ipsis vobis notitiæ nostræ pendamus miserum. Et siquidem ad hæc omni ferendâ persona quam ultimus fuerit, minus poterit dignationem vestræ judicio aut suscipiatur, aut reprobetur.

solùm referuntur illi gratiæ quòd secundam electionem huic Ecclesiæ impetrasset à Principe, quod ad Hilduini gratiam pertinebat, sed etiam quòd eam *concessisset*. quæ verba ad munus Archicapellani trahi debent. Etenim omnes quæstiones canonicas, quæ ad Palatium deferebantur, Archicapellanus discutiebat & judicabat. Quare cùm persona secundâ vice à Senonensibus electa, Missis Dominicis accepta non fuisset, negotium ad Hilduinum relatum est; à quo Senonenses contendunt ut tamdiu judicium differat, donec ipsis præsentibus electum judicio suo probet aut repellat. Non immeritò itaque in epistolæ inscriptione Hilduinum *sacris negotiis à Deo prælatum* dicunt. Præter eam auctoritatem, quæ propria erat Archicapellani, omnibus Consultationibus quæ de re publica aut privata in palatio à Consiliariis (qui partim Clerici erant, & partim laïci) haberentur, Capellanus semper intererat, ut docet Hincmarus.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

DE dignitate Archicapellani, præter ea quæ heic edisserit illustrissimus Archiepiscopus, occasio postulat ut & nos nonnulla dicamus, cùm in nos susceperimus curam illustrandi hos libros pro nostra virili. Erat itaque tanta dignitas Archicapellani, ut quemcunque tandem locum ille in Ecclesia haberet, principem tamen ubique obtineret super Archiepiscopos & Episcopos, etiam in synodis. Ebroinum enim Pictaviensem Episcopum, qui fuit Archicapellanus in palatio Caroli Calvi, Concilio Vernensi, cui præter ceteros intererat Vvenilo Senonum Archiepiscopus, præfuit anno DCCCXLIV. ut patet ex præfatione illius synodi. Quin & Grimoldus Abbas sancti Galli Salomoni & Theodorico Episcopis præponitur in actis de indulgentia Ludovici Regis Germaniæ, non aliam ob causam, ut rectè observat Sirmondus, quàm quòd idem Regis summus erat Capellanus. Sic in imperio Constantinopolitano Cartophilax Constantinopolitanus, tametsi Diaconus tantùm esset, ante Antistites seu Pontifices ubique sedebat præterquàm in synodis; ut docet Theodorus Balsamo ad canonem XVIII. Nicænum & ad canonem VII. synodi in Trullo. Ceterùm ex epistola XCVII. Lupi Ferrariensis jam olim collegimus munus Archicapellani non fuisse perpetuum, sicque tribui solitum à Principe, ut ei cui datum erat adimi posset pro illius arbitrio. Ea enim de causa Hilduinum Abbatem monet Lupus, ut quia scire non potest quàm diuturna futura sit hæc administratio, tempore bene utatur, justúmque se in judiciis reddendis exhibeat.

IV. Quàm verò acceptum esset Summis Pontificibus munus summi Capellani, ex eo colligere licet, quòd Episcopis qui huic officio à Principibus admovebantur gratiam canonum facerent, ut abesse ab Ecclesiis suis & assiduè in palatio versari possent. Id testatum fecit Carolus Magnus in Concilio Francofordiensi; cujus assensum etiam petivit, ut pontificia, regia, & synodali auctoritate à pœnis canonum in desertores Ecclesiarum suarum latis liber esset Hildeboldus Episcopus, cui summi Capellani munus commiserat. Hæc sunt verba Concilij: *Dixit etiam Dominus Rex in eadem synodo se à sede apostolica, id est, ab Hadriano Pontifice, licentiam habuisse, ut Angilramnum Archiepiscopum in suo palatio assiduè haberet propter utilitates ecclesiasticas. Deprecatus est eandem synodum ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum Episcopum habere debuisset; quia & de eodem, sicut & de Angilramno, apostolicam licentiam habeat. Omnis synodus consensit, & placuit eis eum in palatio esse debere propter utilitates ecclesiasticas.* Conc. Francof. c. 55. Hildeboldus Epist. Colon. apud Alcuin. epist. 85. & carm. 208.

Præfectus iste Capellæ regiæ, Apocrisiarius dicitur, exemplo Responsalium qui morabantur in urbe Constantinopolitana, à Romana sede aut à ceteris Patriarchis missi, ut rebus ecclesiasticis prospicerent; quamvis magnum intercederet discrimen inter eorum munera, cùm regius Capellanus in Gallia jus diceret, ceteri verò negotiis præcipuè procurandis in urbe regia vacarent, ut dicam alibi. Attamen Archicapellani auctoritas paulatim desiit, & cum munere Comitis Palatij confusa est; ut colligere licet ex epistola synodi apud Carisiacum, quæ petit à Ludovico ut hoc munus in palatio suo restituat. Is est enim sensus horum verborum: *Si Episcopus*, inquit, *pro quacunque necessitate ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus Missus veniat, per quem quæ rationabiliter petierit obtineat, in palatio vestro, sicut Comes Palatij est in caussis reipublicæ, ministerio congruum constitutum habete.* Post ista tempora fit aliqua mentio Archicapellanorum, sed qui non erant in illo gradu auctoritatis constituti. *De Apocrisiariis & Responsalibus vide lib. 5. cap. 16. & seqq.* Syn. apud Carisiacum cap. 7. an. 858.

V. Sed ut optima instituta in deterius ruere solent, accidit ut paulatim, Metropolitanis inconsultis, & contempto synodorum examine, damnati Presbyteri rectà è palatio subsidium peterent. quod tunc alienum omnino erat à disciplina canonica. Sanè huic præmaturæ Clericorum interpellationi occasionem præbuerat interruptus synodorum provincialium usus, quæ quotannis non cogebantur. Quam disciplinam restituendam ab Imperatore Ludovico popposcit Concilium Parisiense habitum anno octingentesimo vigesimo nono: *Quoniam si hæc Concilia semel in anno per unamquamque provinciam celebrata fuerint, & honor ecclesia-* Concil. Paris. pag. 1. c. 26.

sticus vires ordinis sui obtinebit, & impudentia quorundam superborum Clericorum, quæ passim auctoritate canonica calcata auribus imperialibus molestiam ingerit, cessabit, & impunitas diversorum flagitiorum, quæ locum delitescendi nunc habet, non habebit, & alia multa quæ hactenus secus quàm ecclesiastica disciplina docet incesserunt, ordinem suum Domino auxiliante servabunt. Sanè canones spreti erant, eò quòd synodo provinciæ non aditâ, contra præscriptum Concilij Francofordiensis & Antiocheni, Clerici ab Episcopo damnati Regem adibant. Ceterùm post aditam synodum provinciæ, liberum erat cum literis Metropolitani ad Principem accedere.

VI. Non est autem existimandum solis Presbyterorum, Canonicorum, & monachorum judiciis vacasse summum Capellanum & Regis Consistorium. Etenim canonum executionem & Capitularium constitutionum ab Episcopis Princeps exigere solebat, delegatis per provincias viris consultissimis, qui *Missi Dominici* vocabantur, quorum auctoritate, aut quæ per negligentiam peccata erant in canones, corrigebantur, aut si majorem operam desiderarent, ad Regem referebantur. Cùm enim Princeps, etsi canonum executor non esset, attamen exactor esse deberet, suam auctoritatem unà cum episcopali adjungebat, ut conjunctis studiis, & communi opera, paterni canones servarentur. Qua de re seriò monuit Episcopos Carolus Magnus in Capitulari Aquisgranensi, quo certa quædam Capitula è canonibus petita servanda præscripsit Episcopis: *Vt magnæ devotionis studio hortarentur & compellerent greges sibi creditos ut firma fide & infatigabili perseverantia intra paternas sanctiones se contineant. In quo operis studio*, inquit, *sciat certissimè sanctitas vestra nostram vobis* cooperari *diligentiam. Quapropter & nostros ad vos direximus Missos, qui ex nostri nominis auctoritate unà vobiscum corrigerent quæ corrigenda essent.* Sanè munus Missorum eò se porrigebat, ut discimus ex Capitulari Ludovici Pij, *ut si fortè Episcopus aut Comes aliquid negligentiùs in suo ministerio egerit, per istorum admonitionem corrigatur.*

Capitulare Aquisgranense an. 789.

Capitulare Lud. c. 25. an. 823.

VII. Si auctoritatis istius rationem investigemus, ea erit in promptu è Iustiniano, qui canonum custodiam Principibus commissam docuit. Eandem tamen sententiam illustriùs & pro sua dignitate magnificentiùs expressêrunt Reges nostri; quæ paucis explicanda sunt, ne quis in Capitularium lectione impingat. Docet Ludovicus Pius in Admonitione generali ad utriusque ordinis homines, id est, Episcopos & Comites, Reges à Deo constitutos, ut Ecclesiæ & Regni curam gerant; summam autem ministerij hujus ita in persona Regum consistere, ut divina auctoritate & humana ordinatione per partes divisum sit, Episcopis nempe & Comitibus, & unusquisque in suo loco & ordine partem ministerij regij habeat. *Vnde apparet*, inquit Ludovicus, *quòd ego omnium vestrum admonitor esse debeo, & omnes vos nostri adjutores esse debetis. Nec enim ignoramus quid unicuique vestrum in sibi commissa portione conveniat: & ideo pretermittere non possumus quin unumquemque juxta suum ordinem admoneamus.* Statim verò monet Episcopos ut in ministerio suo accuratè versentur; & subjungit, *ut quantum ad vestrum ministerium pertinet, nobis veri adjutores in administratione ministerij nobis commissi existatis, ut in judicio non cõdemnari pro nostra & vestra negligentia sed potiùs pro utrorumque bono studio remunerari mereamur.* Deinde Comites admonet ut vicissim partem ministerij sibi commissi fideliter peragant; hoc inter Episcopos & Comites discrimine constituto, quòd illis à divino numine commissa sit ministerij sui cura, Comitibus verò ex regio mandato, ut docuit capite tertio. Eo enim sensu explicanda sunt illius capitis verba, *divina auctoritate & humana ordinatione*, ut suprà indicavi. Quare mirum nemini esse debet, si adeo diligenter rebus ecclesiasticis se Reges Francorum impenderent, cùm eas ad ministerium suum pertinere existimarent; scilicet ut admonitores se præstarent, quò Episcopi ministerium suum juxta canones peragerent, & in eo capite ministerij regij adjutores essent. Monitionis autem ea vis erat, ut effectus verba sequeretur, & pœna in contumaces; quemadmonum videre est tum alibi, tum in hoc Capitulari, quo ministerij sui Comites commonentur, perinde ac Episcopi.

VIII. Missi autem Dominici summæ dignitatis & prudentiæ viri, ex utroque ordine à Principe delecti, diligenter inquirebant *quid Episcopi, Abbates, Comites, & Abbatissæ per singulos pagos agerent, & undecunque necesse fuisset, tam regias, quàm Ecclesiarum Dei justitias, viduarum quoque, & orphanorum, sed & ceterorum hominum inquirerent & perficerent*; ut loquitur Flodoardus. Quæ ad Missorum legationem pertinerent, passim in libris Capitularium occurrunt: qui *ad Missis discurrentibus* distinguendi sunt, quorum munus erat mandata Principis deferre per provincias. Missorum Dominicorum usus (qui unà cum Episcopis canonum executioni in parœciis & monasteriis invigilabant, aut Regem de contemptu monebant, ut ipse corrigeret perperam gesta) litibus illis obviam ibat quæ hodie de canonum & au-

Flodoard. Hist. Rem. l. 2. c. 18. Vide Balucii Notas ad Lupum to. 2. p. 318. 419. 461.

Capitul. l. 2. tit. 37. l. 2. c. 7. & alibi passim.

Conc. Stell. c. 7. & Capitula in eodem Synodo posita.

Capit. l. 2. c. 2. è dicto Capitulari. *Sed quoniam complacuit divina providentiæ nostræ mediocritatem ad*

hoc constituere, ut fautor sit sanctæ Ecclesiæ & Regni hujus curam gerens.

Capitulare Ludovici I. an. 819. c. 1. 2. Capit. 2. c. 1. *Sed quamvis summa hujus ministerij in nostra persona constituta videatur, tamen & divina auctoritate, & humana ordinatione, ita per partes divisum esse cognoscimus, ut unusquisque vestrum in suo loco & ordine tantum nostri ministerij habere agnoscatur.*

c. 4. c. 6.

ctoritatis abusu instituuntur. Ceterùm Principis auctoritatem ad exigendam à Clero & plebe canonum observantiam æquè commendat; eo solo discrimine inter utrumque agendi modum, quòd prior sollicitiorem curam & magis assiduam requirat, & vulnus impediat; hic negligentiùs se gerat, reclamantem aliquem expectet, atque post vulnus remedium paret.

IX. His temporibus etiam Presbyteros regium auxilium adversùs Episcopos imploraſſe patet ex Capitulari Caroli Calvi Tolosæ dato anno DCCCXLIV. quo vexationibus illis, quibus Presbyteri Septimaniæ ab Episcopis suis premebantur, egregiè prospicit; modum qui in visitandis parœciis ab iis tenendus sit, & sumptuum quantitatem præscribit. Imò verò prohibet Episcopis ne Presbyterorum rusticanas parœcias lucri inhonesti causſa dividant; sed si populi necessitas id exegerit, consilio canonico eam divisionem peragant. Ceterùm capitis octavi verba expendenda sunt, quæ regiæ potestatis vigorem in rebus ecclesiasticis ostendunt: *Vt Episcopi sub occasione, quasi auctoritatem habeant canonum, his constitutis excellentiæ nostræ nequaquam resultent, aut negligant; sed canones potiùs ut intelligendi sunt intelligere & in cunctis observare procurent. Quia si aliter fecerint, omnimodis & qualiter canones fidelium decimis agendum statuant, & qualiter intelligi & observari cum mansuetudinis nostræ decreto debeant, synodali diudicatione & nostra auctoritate regia docebuntur.* Videtur nescio quam decimarum interversionem Episcopis comminari, si à canonibus & regiis decretis desciscant. Qui locus, ut existimo, in eam rem est singularis, ut cum Magistris nostris loquar.

CAPVT VIII.

Synopsis.

I. Sub tertiæ dynastiæ Regibus, antiquorum canonum desiderium vigebat; ut patet ex Concilio apud Ansam, in quo definitum est illud privilegium non esse ratum quod canonicis non solùm non concordaret sed etiam contrairet sententiis. *Patet etiam è Glabro; qui recitat offensionem Gallicanorum Episcoporum, quòd invito Turonensi Episcopo, ad preces Fulconis Comitis Basilica consecrata fuisset à Legato, jussu Romani Pontificis, contra canones.*

II. Glaber de Ioanne Antipapa non est intelligendus, sed de Ioanne XVIII.

III. Explicantur verba illa Glabri, Papam & Fulconem schisma creavisse. *Schisma, est secessio à communione Ecclesiæ, ob quæstiones de disciplina. Hæresis, ob quæstiones de fide, è Basilio. Schisma desinit in hæresim; non solum quòd schismati sæpe hæresis adjungitur; sed etiam quòd ipsum schisma, si inveteratum sit, in hæresim vertatur.*

IV. Id docetur è canone VI. Concilij CP. Qui explicatur, & conciliatur cum canone Basilij; rejecta conciliatione Balsamonis. Basilius agit de schismate nondum desperato. Canon VI. de pertinaci & ab Ecclesia condemnato. Emendatus canon VI. è Nicolao. Novatiani & Quartadecimani damnati ut hæretici, & plures alij, ob quæstiones disciplinæ, quia Ecclesiam contemnebant, cujus auctoritas in Scripturis commendatur.

V. Qui sint canonici Episcopi in dicto canone sexto. Corrigendus locus, & rescribendum κανονικοὶ. *Emendatus etiam obiter locus Concilij Chalcedonensis.* Κανονικοὶ *sunt Episcopi ejusdem communionis, Latinis* Communicatores. *Confirmatur hæc emendatio è versione canonis quæ extat in epistola Nicolai I.*

VI. Ex ijs quæ dicta sunt illustratur locus Glabri, qui schisma vocat dissidium Papæ & Episcoporum in causſa canonica. Schisma ea significatione usurpatum à Benedicto IX. à Synodo Anglicana, Hincmaro, & Ivone.

VII. Quomodo se gererent Gallicani Episcopi in retinendis canonibus adversùs nova rescripta. Id ostenditur ex privilegio concesso à Paschali II. Henrico Imperatori. Concilium Viennense damnat privilegium; & minatur secessionem, ni Paschalis illud revocet. Galli modestiùs se gerunt. Perseverandum in obedientia Papæ docent, & parendum ijs quæ pertinent ad Cathedram, *cetera non admittenda.*

VIII. Ivo negat de Pontifice judicium suscipiendum, nisi à fide aberraret. Si quid tamen ab eo decernatur incommodum Ecclesiæ Gallicanæ, synodos cujusque provinciæ id correcturas, salva reverentia Ecclesiæ Romanæ.

I. POST annum millesimum, sub tertia Regum nostrorum dynastia, non deferbuit apud Gallos servandorum canonum desiderium, quo decessores flagraverant: nec cessavit usus ille antiquus ab avis usurpatus, quo aut Ecclesia synodica deliberatione sibi prospiciebat, cùm rebus per obreptionem decretis Romæ assentiri non posset; aut regio patrocinio se committebat, ut executionem impediret.

Synodici decreti ejusce generis illustre exemplum peti potest ex Concilio apud urbem Ansam, in diœcesi Lugdunensi sitam, ab Episcopis trium provinciarum, Lugdunensis scilicet, Viennensis, & Tarantasiensis, habito anno M. XXV. cujus verba referam ex Tabulario Ecclesiæ Matisconensis, unde etiam illa hausit Iacobus Severtius, eáque edidit in Chronologia Archiepiscoporum Lugdunensium Num LXVII. Ex quibus discet lector quàm constanter se gererent illius ætatis Episcopi ad retinenda jura sua canonibus Conciliorum generalium munita adversùs gratiosas monasteriorum exemptiones rescriptis Romanorum Pontificum concessas. *Anno MXXV. dominicæ incarnationis convenerunt apud Ansam in Ecclesia sancti Romani, causâ Concilij, Archiepiscopi, cum pluribus Episcopis, scilicet Burchardus Lugdunensis Archiepiscopus, alius Burchardus Archiepiscopus*

Viennensis, Amiro Archiepiscopus Tarentasiensis, Helminus Episcopus Eduensis, Gauslenus Episcopus Matiscensis, Gauffredus Episcopus Cabilonensis, Hugo Comes Episcopus Antissiodorensis, Guigo Episcopus Valentinensis, Vmbertus Episcopus Gratianopolitanus, Aribaldus Episcopus Vceciensis, Anselmus Episcopus Augustensis, & Vrardus Episcopus Maurianensis. Dum igitur multa de ecclesiasticis causis & de communi populi utilitate ibidem tractarent, surgens supradictus Gauslenus Episcopus in medio proclamavit se conqueri de Burchardo prædicto Viennensi Archiepiscopo, qui sine licentia & assensu suo, contra canonum statuta, ordinationes de monachis fecerat in episcopatu suo, scilicet in Cluniacensi cœnobio. Ad quæ idem Archiepiscopus respondens, Domnum Odilonem Abbatem, qui præsens aderat, illarum ordinationum adduxit auctorem in defensorem. Itaque Domnus Odilo cum suis monachis surgens, ostendit privilegium quod habebant à Rom. Ecclesia, quod eis talem libertatem tribuebat, ut nulli, in cujus territorio degebant, nec alicui aliquatenus subjacerent Episcopo; sed quemcunque vellent, adirent, vel de qualibet regione adducerent Episcopum, qui faceret ordinationes vel consecrationes in eorum monasterio. Relegentes ergo sancti Chalcedonensis & plurimorum authenticorum Conciliorum sententias, quibus præcipitur qualiter per unamquamque regionem Abbates & monachi proprio debeant Episcopo subjici, & ne Episcopus in paræcia alterius audeat ordinationes vel consecrationes absque licentia ipsius Episcopi facere, decreverunt Chartam non esse ratam, quæ canonicis non solùm non concordaret sed etiam contrairet sententijs. Adjudicaverunt quoque Domnum Abbatem non posse existere Archiepiscopo legitimum auctorem canonicæ defensionis. Vnde prædictus Archiepiscopus ratione convictus, petens veniam à Gausleno Episcopo, loco satisfactionis firmavit, & per quales ipse voluit fidejussores, ut unoquoque anno, quandiu ambo viverent, tempore Quadragesimæ sufficientiam olei de olivis ad conficiendum chrisma ipsi persolveret sine negligentia.

Vide Balux. Notas ad Conc. Narbon. habitum an. 1050.

Laudatur sæpe locus Rodulphi Glabri monachi Cluniacensis, qui anno millesimo quinquagesimo florebat, ut doceatur ea tempestate persuasum Gallis Episcopis fuisse nihil à Romano Pontifice in Galliis contra canones tentari debere. Refert auctor ille Fulconem Andegavorum Comitem reducem ab Hierosolymitana peregrinatione, ut se voto exsolveret, monasterium condidisse in pago Turonico, in prospectu Castri Lucassensis; quod, juxta consilium uxoris suæ, non alicujus Martyris, sed Cherubin & Seraphin memoriæ devovit. Rogatus Hugo Turonensis Archiepiscopus ut basilicam dedicaret, constanter renuit, donec Ecclesiæ suæ prædia quædam malè invasa Fulco restituisset. Quod durum visum Comiti: qui Romam cùm se contulisset, muneribúsque suis Ioannem Pontificem honestasset, rediit cum Petro Cardinali; qui ex delegata sibi facultate Basilicam dedicavit. Hæc sunt verba Glabri: *Quod utique audientes Gallia-* Rodulphus Glaber lib. 2. c. 4.
rum quique Præsules, præsumptionem sacrilegam cognoverunt ex cæca cupiditate processisse, dum videlicet unus rapiens, alter raptum suscipiens, recens in Romana Ecclesia schisma creavissent. Vniversi etiam pariter detestantes; quoniam nimium indecens videbatur ut is qui apostolicam regebat sedem, apostolicum primitus ac canonicum transgrediebatur tenorem; cùm insuper multiplici sit antiquitus auctoritate roboratum ut non quispiam Episcoporum in alterius dioceси istud præsumat exercere, nisi Præsule, cujus fuerit, compellente seu permittente. Mox: *Licèt namque Pontifex Romanæ Ecclesiæ ob dignitatem apostolicæ sedis ceteris in orbe constitutis reverentior habeatur, non tamen ei licet transgredi in aliquo canonici maderaminis tenorem. Sicut enim unusquisque orthodoxæ Ecclesiæ Pontifex ac sponsus propriæ sedis uniformiter speciem gerit Salvatoris, ita generaliter nulli convenit quippiam in alterius procaciter patrare Episcopi dioceси.* Eandem rem paucioribus verbis & modestioribus explicuerat Hincmarus in epistola ad Nicolaum primum: *Non aliud nisi quod regulæ* Hincmarus Rhemens. l. 3. c. 11.
sacræ præcipiunt, & mihi petendum, & vobis concedendum est.

II. Sed locus Glabri illustrandus est ex veteribus tabulis quarum mihi copiam fecit vir nobilitate & eruditione insignis, & in perscrutandis antiquis monumentis exercitatissimus, Michaël de Maroles Abbas Villæ-Lupæ. Si tabulæ illæ incidissent in manus illustrissimi Annalium conditoris, constitisset illi æquè ac nobis narrationem istam ad eum Ioannem referri non debere qui per factionem Crescentij schismate excitato adversùs Gregorium V. Romanam sedem invasit anno DCCCCXCVI. & statim ab Ottone Imperatore oppressus, meritas sacrilegij pœnas luit. Hîc agitur de Ioanne XVIII. quem Sergius IV. excepit anno MIX. qui ambo Pontifices hujus monasterij exemptionem constituerunt. Ac primò quidem Ioannes oblatum à Fulcone monasterium *Belliloci*, sanctæ Trinitati & Cherubin atque Seraphin memoriæ devotum, sub tuitione Romanæ Ecclesiæ suscepit, interdixítque omnibus Episcopis ne quam ibi jurisdictionem exercerent. Privilegij illius insoliti rescriptum Hugonem Archiepiscopum Turonensem commovit. Necdum enim plena immunitas monasteriis indulta fuerat absque Episcoporum consensu, quemadmodum

ill. Cod. hist. ad an. 996.

S. Chronicon Hugo Bellelac.

colligi potest ex iis quæ dicta sunt lib. III. c. ultimo. Ille verò accedens Romam, submissis precibus à Sergio IV. Ioannis successore contendit ut monasterij consecrationem sibi juxta canones & *Iustinianam legem* permitteret. Sed repulsus fuit hac exceptione, quòd Fulconi liberum fuerit in fundo suo propriáque hereditate monasterium construenti monasterium ipsiúsque consecrationem Romanæ Ecclesiæ conferre; *quia cujus est hereditas, ipsius & consecratio.* Quare Hugo acceptâ è manibus Gregorij Silvæcandidæ Episcopi virgulâ, jus omne quod sibi competebat, in Romanam Ecclesiam transtulit. Sergius verò Petrum Vipernensis Ecclesiæ Episcopum in Gallias direxit, monasterium illud vice sua consecraturum. Quæ dedicatio peracta est anno MX. ut testatur Chronicon Turonensis Ecclesiæ: *Abbatia Belliloci, & Ecclesia S. Florentij de Ambasia, à Fulcone Nerra fundantur anno* MX.

Acta illa extant Tom. Gall. Christ. pag. 716. & Tom. 4. pag. 149. & seqq.

III. Opinio verò de Ioanne schismatico hausta est è locutione à Glabro usurpata, cùm ait Ioannem & Fulconem *recens schisma* in Ecclesia Romana creavisse. unde vir eruditissimus colligebat hîc agi de Pontifice schismatico. Veruntamen hoc loquendi genus eo seculo vulgatum erat, ut violatorum canonum incommoda indicarentur, quæ pacem Ecclesiæ turbare solent, & verum schisma in Ecclesiam invehere. Schisma autem etsi in eo consentiat cum crimine hæreseos, quòd utrumque unitatem communionémque Ecclesiæ catholicæ violet, istud fide læsa, illud caritate corrupta, attamen origine magnopere differunt. Etenim hæresis lædit regulam fidei, ipsáque Christianæ professionis fundamenta evertit; schisma verò disciplinam ecclesiasticam labefactare nititur, & episcopalem auctoritatem concutere, ut docent Basilius & Hieronymus. Vnde Manichæos, Valentinos, Marcionistas, & Pepuzenos inter hæreticos recenset Basilius, quia de ipsa in Deum fide controversiam movent, & à ceteris Christianis dissentiunt: δλως γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἐστιν ἡ διαφορά. Novatianos autem sive Catharos schismaticis adscribit, quia de disciplina tantùm cum Ecclesia contendebant, nempe an lapsi ad pœnitentiæ beneficium admittendi essent: Σχίσμα δὲ, τὸ περὶ τῆς μετανοίας διαφόρως ἔχειν πρὸς τὰς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Observandum tamen est eam esse schismatis indolem, ut in hæresim vertatur. quod de Donatistis dixit alicubi Augustinus: apud quos contigit ut geminatione baptismi hæresis ex schismate nasceretur, quemadmodum loquitur Imperator in Codice Theodosiano. Et in universum Hieronymus asseruit de omnibus schismaticis, eos proprium quoque dogma confingere solitos, ut secessionem suam necessariam fuisse probarent. Attamen vulgatum illud quod sæpissimè jactatur apud veteres, scilicet inveteratum schisma in hæresim desinere, abditam quandam disciplinæ ecclesiasticæ regulam præ se ferre videtur. Ea verò hoc unum significari puto, nempe ipsum schisma, etsi nulla hæreseos labe infectum, si pertinax fuerit & inveteratum, transire in naturam hæreseos, & schismaticos ejus generis, Ecclesiæ frequentibus admonitionibus rebelles hæreticis accenseri.

Augustin. l. 10. contra Faust. c. 3. Schisma, ni fallor, est eadem opinatum, atque eodem ritu colentem quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio.

Basilius ep. ad Amphiloch. c. 1. περὶ μὲν ἀρείους καὶ Ἀετίους, καὶ τοὺς ἀπὸ Εὐνομίου καὶ Μακεδονίου καὶ Ἀρείου μὲν τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ κακοδοξίαν ἐκδεξαμένους, ἐν δὲ τῇ περὶ τοῦ πνεύματος ἀσεβείᾳ τοῖς Πνευματομάχοις ἐπομένους, οὐδὲν ἔτι δεῖ λόγου. τοὺς δὲ ἀπὸ τῆς Φρυγῶν διαιρέσεως καὶ τῆς Κατάφρυξι καὶ Μοντανοῖς ἐπικληθείσης αἱρέσεως, τί ἂν τις ἔχοι λέγειν;

L. 4. C. Th. de fide, haer. inter.

Hieron. in Comm. ad c. 1. Ep. ad Titum. *Inter hæresim & schisma hoc interesse arbitrantur, quòd hæresis perversum dogma habeat, schisma propter episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest diversum. Cæterum nullum schisma non sibi aliquam confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.* Augustl. l 2. contra Cresconium. c. 7. docet inveteratum schisma esse ipsammet hæresim.

Can. 6. Concil. CP. αἱρετικὸς δὲ λέγομεν τὸν τὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας δογματίζοντας, καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν ὁμοφρονοῦντας, καὶ τοὺς ἀφορισθέντας ἀπὸ τῶν ὀρθοδόξων μόνον ὑγιῶς προσπαιτοῦντας ὑμολογεῖν, καὶ πρεσβεύειν ἃ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν καὶ πρεσβεύομεν.

Balsamo add. c. 6.

Exemplo Novatianorum utitur, habita ratione initij.

Explicatio canonis CP.

IV. Eam interpretationem hausi è canone sexto Concilij Oecumenici secundi; quo hæreticis interdicitur accusatio adversùs Episcopum orthodoxum, si de crimine ecclesiastico agatur. Hæreticos autem definit eos esse qui hæreses ab Ecclesia damnatas profitentur. Subjungit autem hæc verba: *Ad hæc autem & eos qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, abscissi sunt autem, & alibi quàm cum canonicis nostris Episcopis conventus celebrant.* Pugnare videtur hic canon cum Basilij canone, qui schismaticos ab hæreticis discrevit. Quod ita componit Balsamo, ut in canone Constantinopolitano de schismaticis agi putet, qui specie quidem sunt orthodoxi, sed re vera hæretici, τῇ προσποιήσει μὲν ὀρθοδοξοῦντας, κατ' ἀλήθειαν δὲ ὄντας αἱρετικούς. Sed si ea mens esset canonis, non opus erat hoc additamento, nec schismaticorum mentio injicienda. Primum enim caput, quod hæreticos arcet, sufficiebat ad schismaticos quoque ab accusatione removendos, si necessaria sit probatio, eos præter schismatis scelus, hæresi quoque laborare. Verior est hæc conciliatio, Synodum secundam intelligendam de schismaticis pertinacibus & ab Ecclesia condemnatis, Basilium de iis schismaticis de quorum reditu nondum desperavit Ecclesia. Quod eleganter colligitur ex illius verbis, cùm schismaticos eos esse definit qui dissentiunt ob quæstiones quæ curationem recipere possunt, διὰ ζητήματα ἰάσιμα. Quod attinet ad simulationem fidei; vel referri potest ad schismaticos, apud quos caritate violata, fides quoque non potest dici ex omnibus partibus integra; vel locus synodi emendandus juxta interpretationem quam sequitur Nicolaus I. ita ut hæc clausula canonis in duo membra divisa sit: *Præter hos autem, & eos qui fidem sanam simulant confiteri. Schismaticos etiam, & eos qui seorsum à communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt.* Iuxta hanc regulam, post condemnationem Synodi Nicænæ, Concilium secundum, quemadmodum &

Concilium Ephesinum, non solùm Novatianos, sed etiam Quartadecimanos recensent inter hæreticos, etsi ob nudam disciplinæ quæstionem discessissent ab Ecclesia, scilicet ob contentionem de die Paschatis, quod die XIV. mensis Nisan cum Iudæis, non autem die dominica cum Christianis, celebrabant. Plures quoque hæreses Epiphanius & Augustinus describunt, quæ in sola disciplina peccabant. Exempli caussa, inter propria Aërianorum capita sive dogmata hoc annumerat Augustinus, quòd dicerent *ſtata in Eccleſia non eſſe ſervanda jejunia*, id est, solennia & constituta jejunia Quadragesimæ & quartæ sextæque feriæ. Media ætate imaginum confractores de hæresi damnati sunt, licèt de capite disciplinæ ageretur. Ejus rei inde petenda est ratio, quòd schismatici violatæ caritati per secessionem addunt quoque pertinacem contumaciam adversùs Ecclesiæ decreta, quæ discessionis illius occasionem injustam & à perpetua traditione alienam esse in synodis declaravit. Itaque pervicaciæ continuatio auctoritatem Ecclesiæ contemnit, & sacras Scripturas quæ illam commendant. Quare mirum non est si schisma ejus generis in hæresim desinere dicatur. Hæc est sententia Ambrosij; qui Satyri fratris factum laudat, quòd Luciferianas partes fugisset: *Non putavit*, inquit, *fidem eſſe in ſchiſmate. Nam etſi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenerent, cujus patiebantur velut quoſdam artus dividi & membra lacerari. Etenim cùm propter Eccleſiam Chriſtus paſſus ſit, & Chriſti corpus Eccleſia ſit, non videtur ab iis exhiberi Chriſti fides à quibus evacuatur ejus paſſio, corpúſque diſtrahitur.* Vnde rectè Cyprianus negabat Novatianos habere penes se Ecclesiam; idémque de Donatistis passim asseruit Augustinus.

Vide fecundam Præfationem Marcæ §. 10.

V. Antequàm verò discedam à canone sexto C P. tollendum est vetus mendum quo laborant editiones Zonaræ & Balsamonis. Quid enim significant *Canonici Epiſcopi?* In Synodo Laodicena mentio fit psaltarum *canonicorum*, id est Cantorum qui in Clero adscripti sunt, ut distinguantur ab extraneis Cantoribus. Sed nulla similis ratio occurrit in Episcopis. omnes enim canoni seu laterculo Ecclesiæ sunt adscripti. Eusebius Dorylæi proponit quidem in contextu Græco Concilij Chalcedonensis, ordinandum Ephesi *canonicum* Episcopum. Sed ex antiqua versione Latina constat locum esse corruptum, & legendum κανονικῶς seu *canonicè*. Quæ lectio maximè congruit cum iis quæ referuntur in illa actione, de ordinationibus Bassiani & Stephani, quæ factæ erant per vim & tumultum contra canones. Quare emendandus locus canonis sexti, & legendum κοινωνικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις, ut hic sit illorum verborum sensus: Eos esse schismaticos, & hæreticis adscribendos, qui non celebrant conventus cum Episcopis nostræ communionis. Κοινωνικοὶ dicebantur Episcopi qui ejusdem erant communionis, qui sibi invicem communicabant. Qua dictione usa est ipsa secunda synodus in epistola ad Damasum, cùm ait sibi non licuisse per temporis angustias monere Episcopos suæ communionis, πάντας τοὺς ἐν ἑπαρχίαις κοινωνικοὺς ἐπισυνάξαι. In Synodo Berytensi Cyrillus Alexandrinus & Ibas Edessenus dicuntur fuisse invicem κοινωνικοί. Et in Actis Synodi ad Quercum, monachi quidam orthodoxi dicuntur fuisse κοινωνικοὶ τῆς οἰκουμένης & τῆς ἐκκλησίας. Occurrunt sæpe Κοινωνικοὶ, quos Latinè *Communicatores* reddunt, in epistolis Hormisdæ, & alibi. His rationibus motus, ex conjectura cùm locum illum emendassem, & κοινωνικοὺς Episcopos canonicis substituissem, incidi in epistolam Nicolai I. qui hunc canonem laudat, & *Communicantes* vertit, ut nullus de emendatione dubitandi superesset locus: *Eos qui ſeorſum à communicantibus nobis Epiſcopis collectas faciunt.*

Concil. Laodic. can. 15.

Concil. Chalced. Act. XI. χειροθετηθῆναι κανονικῶς ἐπίσκοπον. Verbis antiquis: *Ordinari autem debet regulariter Epiſcopus.*

1. Theodor. l. 5. c. 9.

2. In Act. 2. Concil. Chalced.

3. Apud Flavian. T. 13. in Libello Synodali Dioscori c. 13. & in Libello Eusth. c. 16.

Nicol. I. ep. 8. ad Mich. Imp.

VI. Vt autem redeam unde discessi, cùm schisma ortum habeat à contentione ob ecclesiasticam disciplinam, quando canones de disciplina lati franguntur, schismati præbetur occasio; imò verò in hoc animorum & sententiarum dissidio potest dici aliquod schisma constatum esse, cui deest sola secessio à communione externa, ad quam aditus fieret per importunas excommunicationes. Eleganter verò probatur hoc seculo usum locutionis illius invaluisse, ex literis Benedicti IX. ad Stephanum Arvernensem Episcopum, qui conquestus erat de absolutione à Papa, Pontio Comiti Arvernensi indulta, licèt ab Episcopo excommunicatione constrictus esset. Respondet eam sibi ignotam fuisse: de qua si certior ab Episcopo factus fuisset, Pontium non solùm repulisset, sed etiam Episcopi auctoritatem firmando, eum anathematis ictu repercussisset: *Profiteor quippe*, inquit, *omnibus conſacerdotibus meis ubique terrarum, adjutorem me & conſultatorem potiùs eſſe quàm contradictorem. Abſit enim ſchiſma à me & à Coëpiſcopis meis. Itaque illam pœnitentiam & abſolutionem quam tuo excommunicato ignoranter dederam, & ille fraudulenter accepit, irritam facio & caſſam.* Schisma dicitur à Benedicto dissidium inter Papam & Episcopos, cùm de corruptis canonibus justè conqueruntur. Insignis est ad probationem hujus significationis locus Concilij Anglicani, quod habitum est & dictatum à Legatis Hadriani

Referuntur illa in Concilio Londinensi

Hadriani I. Gregorio & Theophylacto anno DCCLXXXVII. Hæc sunt verba sub finem capitis quarti: *Suademus ut synodalia edicta universalium sex Conciliorum, cum decretis Pontificum Romanorum, sæpius lectitentur, observentur, & juxta eorum exemplar Ecclesiæ status corrigatur, ne quid novi ab aliquibus introduci permittatur, ne sit schisma in Ecclesia Dei.* Eo sensu schismatis vocem usurpaverat Hincmarus de Drogone verba faciens, qui privilegio sibi contra regulas à Sergio Pontifice concesso abstinuit, *ne schisma in sanctam Ecclesiam introduceret*, id est, ne dissidium inter Episcopos Gallicanos & sedem apostolicam foveret, rescriptum per obreptionem adversùs canones elicitum urgendo. Hac significatione Ivo timebat ne schisma inter regnum & sacerdotium oriretur ob divisionem episcopatus Noviomensis. Inde etiam est quòd opinionem eorum qui investituras episcopatuum à laïcis factas tuebantur, non quidem hæreticam, sed *schismaticam* esse dicit, utpote decretis Conciliorum Romanorum contrariam.

Concil. Chalcedonense c. 4.

Hincmarus ep. 6. c. 30. edit. Mog.

Ivo ep. 238.

Idem ep. 233.

VII. Illustrior autem evadet tota isthæc disceptatio de retinendis antiquis canonibus, si paulò accuratiùs inspiciamus quis esset Ecclesiæ Gallicanæ sensus in caussa Paschalis Papæ & Henrici Imperatoris, ob contentionem investiturarum, quas Principibus ademerant Gregorius VII. & Vrbanus II. pluribus Conciliorum definitionibus. Earum restitutionem, per summam vim, novo privilegio à Paschali II. extorserat Henricus Imperator. Quod privilegium Guido Archiepiscopus Viennensis & apostolicæ sedis Legatus in Concilio Viennensi è Germanicis Episcopis composito damnavit anno MCXII. ejusque Concilij confirmationem à Paschali petivit, insolenti contestatione adjecta: *Si verò, quod minimè credimus, aliam viam aggredi cæperitis, & nostræ paternitatis assertiones prædictas roborare nolueritis, propitius sit nobis Deus, quia nos à vestra subjectione & obedientia repelletis.* Modestiùs se in hac quæstione gesserunt Gallicani Episcopi; ac præcipuè Ivo, Canonici Iuris callentissimus; qui Paschalem monendum putabat *ut factum suum retractaret.* sin abnueret, temperandum quidem ab illo judicando, sed sententiam evangelicam sequendam, quæ servanda docet illa quæ dicerent Scribæ & Pharisæi, qui super cathedram Moysi sedebant, sed ab eorum operibus abstinendum. *Vult enim hæc sententia*, inquit, *præcepta præsidentium ad cathedram pertinentia obedienter impleri, etiamsi tales sint quales erant Pharisæi, non eos factiosâ conspiratione à suis sedibus removeri. Si verò ea præcipiant quæ sint contra doctrinam evangelicam vel apostolicam, ibi non esse eis obediendum, exemplo docemur Pauli Apostoli, qui Petro sibi prælato non rectè incedenti ad veritatem Evangelij, in faciem restitit, non tamen abjecit.* Itaque ad summum, secundùm mentem Ivonis, parendum non est decretis quę *ad cathedram* non pertinent, id est, quæ *privilegio B. Petri* non nituntur, quæ non fiunt *regulariter* & *secundùm ministerium* apostolicę sedis, ut verbis Hincmari & Synodi Tricassinę utar. Communio autem Pontificis & ejus obedientia non est repellenda, ut malè placuit Concilio Viennensi habito à Guidone, eo prætextu quòd opinionem de investituris retinendis *hæreticam* judicaret, è contrà Ivo *schismaticam* tantùm censeret.

Guido (qui postea Calixtus II.) in Concilio Vienn.

Chron. Malleac. ad an. 1111. Vienn. Concilium fuit, ubi restractatum ad jusjurandum Apostolicum.

Ivo ep. 235.

Vide Thalur. & Nevizan. ad librum Agobardi de jure & privil. sacerdotij cap. 2.

VIII. Eandem sententiam Ivo alibi sequitur, cùm evocatus in Concilium à Ioanne Lugdunensi Archiepiscopo ad Paschalis factum illud discutiendum, loco indicto se sistere noluit, nec convenire *ad illa Concilia in quibus non possumus*, inquit, *eas personas contra quas agitur condemnare vel judicare, quia nec nostro nec ullius hominis probantur subjacere judicio.* Quibus verbis egregiè confirmat, quod suprà ostendi, constantem fuisse Gallicanæ Ecclesiæ sententiam, Papæ personam nullius judicio subjici, nisi à fide manifestissimè aberraret. Hanc à Bonifacio Moguntino allatam olim exceptionem sequitur Ivo in hac epistola, his verbis: *Principales Ecclesiæ claves nolumus sua potestate privare, quæcunque persona vices Petri habeat, nisi manifestè ab evangelica veritate discedat.* Enimvero licèt honorificentissimè de Pontificum dignitate & auctoritate senserit; tamen Ecclesiam Gallicanam commodis suis prospecturam docet synodorum provinciæ decretis; quibus juxta Augustinum quod poterit corriget, vel quod corrigere non poterit, salvo pacis vinculo excludet, vel quod salvo pacis vinculo excludere non poterit, æquitate improbabit, firmitate supportabit. Observandum verò ex Ivonis sententia liberum fuisse non solùm universæ Ecclesiæ Gallicanæ, sed singulis Metropolitanis, salvâ reverentiâ Ecclesiæ Romanæ, novum illud decretum pro investituris, superioribus aliquot Conciliis Romanis contrarium rejicere. *Hæc dicentes*, id est, asserentes Pontificem non esse deponendum ob novum illud rescriptum, *non tollimus*, inquit, *quin possint quique Metropolitani Episcopos secundùm jus antiquum convocare, provincialem synodum salva reverentia Romanæ Ecclesiæ celebrare.* Et mox: *His catholicorum patrum terminis contenti, quæ possumus secundùm decreta patrum, salvo vinculo pacis corrigere volumus: quæ autem corrigere non possumus, usque ad messem, si necesse sit,*

Ivo ep. 238.

Vide suprà lib. 1. cap. 25.

Domino docente, tolerare decrevimus. Deinde Paschalem excusat, si necessitate cogente, ad vitandam populi stragem, prudenter rigorem decreti remisit.

[*Ejusdem argumenti extat epistola Hildeberti Cenomanensis in tomo* IV. *Spicilegij Dacheriani, quam nos olim dabimus emendatiorem in nova quam paramus editione epistolarum ac reliquarum lucubrationum illius Episcopi.*] Steph. Baluzius.

CAPVT IX.

Synopsis.

I. Initio seculi decimitertij Ecclesia Gallicana tuebatur Libertates suas, solo dissensu. Conventus Bituricensis contradixit mandatis Romani Cardinalis, de collatione duarum prebendarum in unaquaque Ecclesia. Ea de caussa Legatus abstinuit ab executione mandati.

II. Eodem seculo Lincolniensis Episcopus his collationibus non consensit. Ejus rationes; & contradictio aliena à contumacia. Clausula, Non obstante, *tunc invalescere cœpit.*

III. Non admissis quoque rescriptis illis, Galli jura sua tuebantur. Olim Clerici à Pontificibus commendati. Deinde adjunctæ sunt minæ excommunicationum. Initium hujus coactionis circa tempus Lucij III.

IV. Episcopi Gallicani in his angustiis patrocinium regium imploravunt. Tuitionis regiæ pro custodia canonum nondum erat deleta memoria in tertia dynastia, ut probatur ex Ivone. Eam tuitionem à B. Ludovico expoposcit Ecclesia Gallicana, ad conservanda jura Collationum, & jurisdictionem, adversùs novitates. cui rei Ludovicus prospexit suo Edicto.

V. Inde est quòd Philippus IV. monuit Clementem ne ministerium Episcoporum impediret in caussa Templariorum. Se, salvo sacramento suo, id tolerare non posse.

VI. Quod explicandum est de sacramento præstito tempore inaugurationis regiæ. Ejus antiqua formula, qua promittitur conservatio privilegij canonici, à Philippo. Quæ ducta videtur à formula concepta ab Hincmaro. Ea dicta est olim perdonatio, *non sacramentum. Imperatores C P. spondebant fidei & canonum custodiam.*

VII. Jure collationum & electionum sublato per Reservationes & Gratias expectativas, regium auxilium imploratur ab Ecclesia Gallicana ad eorum restitutionem. Carolus VI. jus antiquum adversùs novitates Edictis suis ea in parte restituit, & magistratibus suis executionem commisit.

VIII. Decreta Basileensia confirmata lege regia; cujus executio mandata judicibus regiis, qui contumaces plecterent. Comitia regni præsidium Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ à solo Rege expectandum fatentur anno millesimo quadringentesimo nonagesimo tertio. Reges prospexisse canonum restitutioni, lege generali, & injuncta magistratibus exequendi cura. Quod probatur Edictis B. Ludovici & Caroli VI. & VII.

IX. Aliquando Reges ex officio novitates adversùs mores receptos repellebant, si ex iis detrimentum regni sequeretur. Id factum à Carolo VII, lege data, quæ extraneos à beneficiis removebat. Renuente Papa his incommodis consulere, imperio suo id egit. Nullum privilegium apostolicæ sedis ea de re præcesserat.

X. Lex ista videtur contraria constitutioni Innocentij III. quæ admittit ad beneficia undecunque natos. Innocentij constitutio aqua est in sua specie. Veteri jure, Episcopi eligendi è clericis cujusque civitatis. Jus illud ex parte restitutum lege Caroli, ut saltem è regno petantur. Duæ regulæ deductæ ex illa constitutione.

PERSTABAT adhuc idem usus in Gallia anno MCCXXVI. per solum dissensum Regis, Episcoporum, & Procerum, Libertates suas tuente Ecclesia Gallicana. Cùm enim Romanus Cardinalis Concilium illius Ecclesiæ Biturigibus coëgisset, ut Albigensium & Comitis Tolosani negotiis prospiceretur, re illa confecta, de reservatione duarum præbendarum in unaquaque Ecclesia vel monasterio, arbitrio Summi Pontificis Romanis Clericis conferendarum, cum Episcopis & Abbatibus agere voluit. Sed Procuratores Capitulorum (quibus abeundi copiam Legatus fecerat, quasi Concilio soluto, ne interessionibus suis omnia turbarent) cum eo graviter expostularunt, quòd mandatum Papæ in Concilio non exposuisset, ipsis præsentibus, quorum maximè intererat: Legatum rogant ut ab ea re persequenda temperet, quæ absque gravi scandalo & omnium offensione effectui tradi non posset, & cui renitantur non solùm Episcopi, sed etiam Rex ipse, & proceres regni. Aliam esse rationem Galliarum & longè diversam à ceteris regnis. In illis enim mandatis Papæ decretam fuisse Præbendarum reservationem; sed in Gallicana Ecclesia, rem istam adeo insolitam, totius regni consensu indigere. Retulit Matthæus Paris Procuratorum suggestionem his verbis: *Unde rogamus in Domino ne istud scandalum oriatur per vos in Ecclesia Gallicana, scientes quòd sine maximo scandalo & inæstimabili damno non possèi hoc ad effectum perduci. Quia esto quòd aliquis assentiret, nullus esset ejus assensus in rebus quæ omnes tanguni; cùm ferè omnes majores, & generaliter omnes subditi, necnon & ipse Rex, & omnes Principes, parati sint contradicere & resistere usque ad capitis expositionem & omnis honoris privationem; præsertim cùm videatur imminere propter hoc scandalum subversio regni & Ecclesiæ generalis. Ratio autem nostri timoris est, quòd cum ceteris regnis non habuistis rationem, & quibusdam Episcopis præcepistis & Abbatibus ut cùm præbendæ vacaverint, ad opus Domini Papæ reservent.* Literis Pontificis palam lectis, quibus duarum præbendarum collatio retinebatur, Legatus præceptis exhaustis, persuadere conatus est Concilio ut consensum huic mandato præberet. Sed cùm nihil obtinere posset, imò verò Procuratores Capitulorum sapienter monerent

Matthæus Paris Henricus III. p. 317. init.

cavendam esse generalem secessionem, si universa Ecclesia premeretur, subjunxit Legatus, *super hac, quidquid præcepit, tali conditione licèt tacita intellexisse, si Imperium & alia regna consentirent. Adjunxit se nihil amplius super hac attentaturum, donec per regna alia Prælati consenserint. quod credidit provenire non posse.* Vnde patet in re nova constituenda per Gallias, consensum Regis, Episcoporum, & procerum exquisitum fuisse à Legato, eúmque à rescripto exequendo abstinuisse, ob Clericorum totiúsque regni dissensum, & ob scandali imminentis & secessionis periculum.

II. Eodem animo tuendæ libertatis canonicæ ferebatur Robertus Lincolnienſis Episcopus in Anglia, vir singulari pietate conspicuus: qui non expectato synodali decreto, sibi liberum putavit præcepto cuidam Innocentij IV. de conferenda Præbenda in sua Ecclesia reniti; quia juri recepto contrarium erat. *Noverit*, inquit, *discretio vestra quòd mandatis apostolicis affectione filiali devotè & reverenter obedio; iis quoque quæ mandatis apostolicis adversantur, paternum Zelans honorem, adversor & obsto. Ad utrumque enim teneor ex divino mandato.* Infrà: *Propter hoc, his quæ in prædicta litera continentur, unicè, filialiter, & obedienter non obedio, contradico, rebello.* Mox: *Breviter autem recolligens dico, apostolicæ sedis sanctitas non potest nisi quæ in ædificationem sunt, & non in destructionem. Hæ autem quas vocant provisiones, non sunt in ædificationem, sed in manifestissimam destructionem. Non igitur eas potest beata sedes apostolica acceptare; quia caro & sanguis, quæ regnum Dei non possidebunt, eas revelavit, & non Pater Domini nostri Iesu Christi qui est in cælis.* Nec omittendum est, clausulam illam solennem, quæ in omnibus rescriptis hodie inseritur, *non obstante* constitutione hac vel illa, jam tum usurpari cœpisse. quod ægrè ferebat Robertus Lincolnienſis, eò quòd in statuentibus inconstantiam designaret, cùm tamen leges constantia quadam & perpetuitate vigere debeant, nisi necessitate cogente aliquando remittendæ sint. *De illius litera*, inquit, *& ei consimilium longè latèque dispersarum superaccumulato Non obstante, nec ex legis naturalis observandæ necessitate inducto, scatet cataclysmus inconstantiæ.* Si quis immodestæ cuidam petulantiæ verba Roberti adscribenda putet, is ante omnia Theodorici Regis Italiæ sententiam perpendat apud Cassiodorum: *Pro æquitate servanda, & nobis patimur contradici*: Et eodem sensu Regis Athalarici: *Rarum confidentiæ genus est, interdum resistere contra vota Principis.*

III. Gallis etiam nostris ea mens erat, ut non admissis Romanæ curiæ rescriptis, quæ Collatoribus jura per canones quæsita auferebant, se ab iis novitatibus expedirent. Sed tandem Romanis Pontificibus æquum visum est ut suæ commendationis ratio haberetur. Commendationem vocavi, quia olim Episcopis Clericos aliquando sedes apostolica commendabat tantùm, ut concesso Diaconi & Presbyteri gradu, eorum inopiam sublevarent; exemplo Gregorij Magni, qui Syracusano & Fanensi Episcopis duos Clericos commendavit. Sed posteri commendationes & preces in præcepta verterunt; & præceptis, quæ, ut vidimus, à Collatoribus repudiabantur, Executores adjunxerunt, qui Episcopos ad Collationem cogerent, ut rectè explicuit Duarenus. Coactionis illius initia referri possunt ad tempora Lucij III. ad quam invitatus fuit à Stephano Tornacensi, cujus hæc sunt verba de Herveo Clerico commendato Canonicis S. Aniani Aurelianensis: *Scripsit pro eo felicis recordationis pater Alexander (III.) Decano & Canonicis sancti Aniani Aurelianensis. Scripsistis & vos primò & secundò. Sed neque preces neque præceptum vestrum, quamvis tres præbendæ vacarent, voluerunt audire. Absit, Pater, ut inanes sint preces vestræ, contemptibilis auctoritas, elusorium præceptum; & nunc demum tanta, si placet, virtute intonet super eos majestas vestra, ut qui blanditiis juvari non potuerunt, imperio discant vinci.*

IV. Cùm ergo Collationes beneficiorum, imo & episcopatuum, & monasteriorum, ad se traherent Romani Pontifices, rescindentes si quid contra eorum rescripta ageretur, additis excommunicationibus in contumaces, nihil reliqui erat penes Episcopos Gallicanos quin adeo severis præceptis parerent & Collationum jure caderent. Quare ad remedium extraordinarium confugerunt, scilicet ad tuitionis regiæ præsidium, pietate Regis Ludovici IX. interpellata, qui his morbis edicto suo consuluit. Nondum enim obliterata erat in Gallia, pro custodia canonum, Regum nostrorum auctoritas: quam ab Ivone commendatam sciebant anno MXCVI. Consultus enim à Philippo Rege quid agendum esset, si post habita eo anno duo Concilia ab Vrbano II. Nemausi & apud Clarummontem, Hugo Legatus apostolicæ sedis ad tertium Episcopos invitaret, (quod alienum erat à canonibus, qui duas synodos tantùm celebrandas præscribunt) respondet Ivo se nihil rescivisse de consilio Legati. *Quod tamen si faceret, non esset hæc apostolica institutio, vel ecclesiastica consuetudo. Quòd si quis eos* (id est, Episcopos) *ultra terminos à patribus constitutos anga-*

Matthæus Paris in Henrico III. ad an. 1253.

Gregor. l. 3. ep. 14. l. 5. ep. 47.

Franc. Duarenus lib. 5. de sacr. Eccles. ministr. cap. 8.

Stephanus Tornac. ep. 109.

Vide lib. 6. cap. 31. §. 7.

Ivo ep. 56.

Cassiodorus l. 3. Variar. 1. l. 8. Var. 9.

riare voluerit, vos habito cum eis communi consilio, injustis oppressionibus pro personis vestra resistite; sic ut quæ Dei sunt, Deo reddant, & quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddere non omittant. Quare potestatis hujus memores Episcopi Gallicani, subsidium à Ludovico Rege exposcunt: qui Edicto suo, ita enim vocat, omnia jura canonica de beneficiorum provisionibus decreta, quæ tunc primùm convellebantur, in integrum restituit; electiones, collationes, & ceteras dispositiones secundùm juris communis & Conciliorum definitionem fieri jussit, & Romanæ curiæ exactiones inhibuit. Huic gloriosissimo Regi prima debetur Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ *restitutio*, quam suo edicto post mutatam disciplinam in beneficiorum collationibus anno MCCLXVIII. procuravit. quo uno capite contentiones inter Episcopos & Romanam curiam tunc ferè continebantur.

Pragmatica S. Ludovici anno 1268. *Statuimus & ordinamus ut Prælati regni nostri, Patronique, beneficiorum collatores, jus suum plenarium habeant, & unicuique sua jurisdictio servetur. Insuper Ecclesiæ cathedrales, & aliæ regni nostri, liberas electiones habeant, & earum effectum integraliter prosequantur; promotionésque, collationes, provisiones, & dispositiones prælaturarum, dignitatum, & aliorum quorumcunque beneficiorum ecclesiasticorum regni nostri, secundùm ordinationem & dispositionem juris communis, sacrorum Ecclesiæ Dei Conciliorum, atque institutorum sanctorum patrum, fieri volumus & ordinamus.*

V. Conscius erat suæ potestatis Philippus IV. Rex Francorum, quando Clementem V. Pontificem sibi conjunctissimum seriò monebat ut quæ in Templariorum negotio agenda erant, Episcopis permitteret, nec fortè demandaret aliis: quia hoc in gravem injuriam Episcoporum vergeret, à quibus ministerium ipsis à Deo creditum sine justa causa non debet auferri. ac præterea docet sibi liberum non esse ut ea æquo animo ferri possit, cùm sacramenti religione teneatur ad tuitionem jurium episcopalium. Hic primus, ut opinor, jusjurandum prætendit ei officio probando quod ceteri Reges ad ministerium sibi à Deo commissum referebant. Ejus exemplo sequuti deinde Principes Carolus VI. & VII. sacramenti sui religiosam observationem edictis suis de restauranda disciplina ecclesiastica latis inseruerunt. Hæc sunt manuscripti codicis verba de Philippo VI. *Gravis, quod absit, fieret injuria, si sine justa causa ministerium à Deo sibi traditum & defensionis fidei meritum auferretur ab eisdem* (Episcopis); *nec Prælati talem injuriam meruerunt, nec Rex salvo suo juramento posset hoc tolerare; esséque peccatum gravissimum spernere eos quos Deus misit. Qui vos enim spernit, me spernit, ait Dominus. Quis ergo sacrilegus vobis, Pater sancte, præsumet consulere quòd vos eos spernatis, imò potiùs Iesum Christum mittentem.*

In Notis ad N. II. c. 12. T. 1. Libert. Eccles. Gall.

VI. Sanè non absurda est hujus sacramenti mentio; quod ea mente iisque verbis olim ita conceptum fuit, ut Reges, tempore inaugurationis suæ, custodiam canonum subditis suis promitterent. Quod eò pertinebat, ut sponderent nec à se violandos canones, nec ab aliis. Extat illius sacramenti antiqua formula, quod Philippus I. patre Henrico Rege superstite ex illius auctoritate præstitit anno millesimo quinquagesimo nono. *Ego Philippus Deo propitiante mox futurus Rex Francorum, in die ordinationis meæ promitto coram Deo & sanctis ejus quòd unicuique de vobis commissis* (legendum, *de vobis & Ecclesiis vobis commissis*) *canonicum privilegium & debitam legem atque justitiam conservabo, & defensionem, quantum potero, adjuvante Domino exhibebo, sicut Rex in suo regno unicuique Episcopo & Ecclesiæ sibi commissæ per rectum exhibere debet, populo quoque nobis credito dispensationem legum in suo jure consistentem, nostra auctoritate concessurum.* Hujus formulæ potiora verba transcripta sunt ex ea quam Hincmarus Remensis Archiepiscopus à se conceptam Ludovico Balbo Caroli Calvi filio porrexerat, cùm regnum Compendij susceperus ungeretur anno DCCCLXXVII. Sponsio autem illa Ludovici excerpta est à Capitulis quę Carolus Calvus eodem anno apud Carisiacum statuerat. Quam quidem promissionem non sacramentum vocant proceres Gallicani, sed perdonationem: *Est perdonatio quam dominatio vestra nobis fidelibus vestris perdonavit & subscripsit.* Vnde Ludovicus Balbus eodem verbo utitur in sponsione sua: *Promitto & perdono vobis*, id est, concedo & indulgeo. Ante illa tempora sponsio quidem à Regibus inaugurandis concipiebatur, sed aliis verborum solennibus, quamvis eadem significatione; ut patet ex repromissione quam Carolus Calvus præstitit, cùm in urbe Metensi Lotharij regnum adipisceretur anno DCCCLXIX. *Sciatis me unicuique in suo ordine secundùm sibi competentes leges tam ecclesiasticas quàm mundanas, legem & justitiam conservare.* Quod etiam repetitum est in secundo capite conventus apud Carisiacum habiti. In eandem sententiam Reges Galliarum se deinceps usque ad hæc nostra tempora jurejurando adstrinxerunt, etsi formulis diversis. More non absimili Constantinopolitani Imperatores, jam ab ipsius Anastasij temporibus, scripto, βαφῇ βασιλικῇ, pollicebantur Patriarchæ fidei catholicę

In Capitula Ludovici II. Tit. 1.

Capitula Caroli Calvi apud Carisiacum Tit. XIII. cap. IV.

Vide etiam supra Epistolam & Odonis annum appendice ad Lupum Ferar. Tom. I. pag. 518.

Capitula Caroli Calvi Tit. XXIV. post capit. II.

& canonum obſervationem, antequàm Imperij inſignibus induti & unguento delibuti eſſent; ut teſtantur Evagrius, Nicetas, & Codinus Curopalates.

Evagr. l. 1. Nicetas in Alexio.

VII. Licèt autem Edicto beati Ludovici proſpectum eſſet naſcenti morbo quo jura Collationum laborabant, paulatim tamen auctoritate Summorum Pontificum effectum eſt ut omnium beneficiorum imò & epiſcopatuum collationes ad ſe traxerint; quin etiam ad vacatura, per gratias expectativas, contra Concilij Lateranenſis præſcripta jus dederint. His reſervationibus, & gratiis, aliiſque ſimilibus machinationibus in perniciem canonum inductis, Eccleſia Gallicana Pariſiis congregata remedium parans, electiones, collationes, & præſentationes ſecundùm conſtituta generalium Conciliorum, nulla habita Reſervationum & Gratiarum ratione, fieri decrevit. Sed quia impar erat Romanæ curiæ auctoritati, tuitionem regiam adhiberi procuravit. Rex itaque Carolus VI. Eccleſiæ Gallicanæ & Procuratoris regij petitionem, tractatu habito cum Conſilio ſuo, ſynodorum decretis conformem eſſe animadvertens, Clerum Galliæ ad ſuam libertatem antiquam & juris diſpoſitionem, *quoad prædicta*, reducendum eſſe cenſuit, & quantum in ſe eſſet reduxit, eúmque in poſterum in eadem libertate conſervari voluit; atque edicti executionem Curiis Parlamenti ceteríſque magiſtratibus commiſit anno milleſimo quadringenteſimo ſexto. Obſervandum autem eſt ſummopere, edictum illud ita conceptum, ut *ad tempus* locum haberet, donec Concilij generalis decreto his rebus conſultum eſſet. Sed poſtquam Concilium Conſtantienſe ſpem Gallicanæ Eccleſiæ hac in parte deſtituit, idem Rex Carolus, coacto in concilium graviſſimorum ex utroque ordine hominum conſeſſu, Conſtitutionis anno MCCCCVI. latæ executionem peremptoriè decrevit anno MCDXVII. quam deinde edicto lato anno ſequenti confirmavit, reſciſſa Concilij generalis expectatione: *Volumus, ac prout aliàs ordinavimus, volumúſque, & ordinamus, Eccleſias perſonáſque eccleſiaſticas eorundem regni ac Delphinatus noſtrorum ad ſuas antiquas franchiſias & libertates in perpetuum reducendo, quòd Eccleſiis noſtrorum regni & Delphinatus cathedralibus & collegiatis, & earum beneficiis electivis ſecularibus & regularibus, per electiones, & non electivis per præſentationes, collationes, & inſtitutiones Ordinariorum, quibus de jure communi ſeu conſuetudine pertinet, ſecundùm antiqua jura communia Conciliáque generalia, de perſonis idoneis provideatur; ceſſantibus & rejectis omnino ac nonobſtantibus quibuſcunque & quorumcunque Reſervationibus generalibus vel ſpecialibus, ac prohibitionibus, expectationibus, aut Gratiis, etiam cum Decreti appoſitione factis aut faciendis, conceſſis ſeu concedendis.* Præcipit deinde Curiis Parlamenti & ceteris judicibus ut executioni hujus Conſtitutionis diligentiſſimè incumbant, & contumaces, cujuſcunque gradus & ordinis fuerint, graviter plectant, ut infracti Edicti regij reos.

Vide lib. vj. cap. ix.

N. 14. c. 22. T. 2. Lib.

C. 22. N. 16. T. 2. Lib.

VIII. Tandem cùm rebus ita ferentibus Baſileæ multa decreta eſſent quæ labantem diſciplinam reſtaurarent, Synodus generalis Eccleſiæ Gallicanæ eorum executioni paucis demptis conſenſit quidem, ſed Pragmatica Sanctione Caroli VII. confirmari curavit, qui Conſtitutis Baſileenſibus & decretis Concilij Gallicani vim & robur legis publicæ addidit, & inter ceteras Conſtitutiones regias recenſeri juſſit, plenámque executionem Curiis Parlamenti reliquíſque magiſtratibus delegavit. Qua in re Principibus noſtris cum Iuſtiniano & aliis Imperatoribus Romanis convenit, qui Præfectis prætorio & Præſidibus provinciarum legum de diſciplina eccleſiaſtica latarum executionem commiſerant; ut apud nos demandata eſt Curiis Parlamenti, & Seneſchallis, ſeu Baillivis. Itaque ſi quis reſcripto à Romana curia elicito tentaret aliquid contra Conſtitutionum regiarum tenorem, conquerente Procuratore regio, judicum prohibitionibus & mulctis indictis compeſcebatur. Vnde Ioannes Dauvet in ſuo libello appellatorio Curiam Pariſienſem pro Eccleſiarum juribus tuendis & defendendis neceſſariam eſſe rectè dicebat anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo. Ea autem regiorum magiſtratuum interpellatio in his negotiis locum habuit, donec Ludovicus XI. liberam Pontifici poteſtatem in adminiſtratione rerum eccleſiaſticarum hujus regni permiſit. Cui novo Ludovici Edicto interceſſit Procurator regius; ſed Regis imperio cùm omnia à Pontificis nutu penderent, Epiſcopi Gallicani à collationibus & electionum jure tunc penè dejecti ſunt. Itaque hac ſola tuitionis regiæ auctoritate Libertates Eccleſiæ Gallicanæ reſtaurari poſſe profitebantur plena Comitia regni anno MCCCCXCIII. nihílque Epiſcopis aut Patronis ſupereſſe, quo ſe tutos à reſcriptis & cenſuris Romanæ curiæ præſtarent, quàm regij præſidij opem. Quare ſupplici petitione Carolum VIII. rogant ut Pragmaticæ Sanctionis uſum reſtitui à Pontifice impetret; ea lege, ut ſi quo Pragmaticæ articulo Romana ſedes offendatur, id totum à futuri Concilij definitione pendeat. Reſtitutus

Comitia Turonenſia.

est à Ludovico XII. qui fuerat aliquot annis interruptus, Pragmaticæ Sanctionis usus; donec tandem pactis initis inter sedem apostolicam & Franciscum Regem, quæ Concordata vocantur, Libertates Ecclesiæ Gallicanæ & potestas regia ad tuendos canones pleno jure sancita sunt. qua de re inferiùs. Præter eum agendi modum, quo regium auxilium implorabatur, solenne etiam erat hoc seculo, à Pontificis decretis futurum Concilium provocare. de quo remedio appellationis dicetur capite XVII. hujus libri. Ex iis quæ dixi colligere licet, Episcopos & Clericos in angustiis constitutos, tuitionem, patrocinium, & subsidium Regum implorasse, ut eos à Romanæ Curiæ novis rescriptis tuerentur. Principes verò duplex remedium adhibuisse, tum generali lege lata, quæ canonum executionem restitueret, quemadmodum B. Ludovicus & Carolus VI. & VII. se uterque gesserunt; tum etiam injuncta magistratibus cura, ut in singulis negotiis executionem illam impedirent. His enim verbis Sanctionem suam concludit B. Ludovicus: *Universis justitiariis, officiariis, & subditis nostris, ac locatenentibus præsentibus & futuris, & eorum cuilibet, prout ad eum pertinuerit, districtè præcipiendo mandamus quatenus omnia & singula prædicta diligenter & attentè servent, teneant, & custodiant, atque servari, teneri, & custodiri inviolabiliter faciant, nec aliquid in contrarium quovis modo faciant vel attentent, seu fieri vel attentari permittant; transgressores aut contra facientes juxta casus exigentiam tali pœna plectendo quòd ceteris deinceps cedat in exemplum.* Eadem est sententia Edictorum Caroli VI. & VII. quæ tamen id eximium habent, quòd jure patrocinij, & per modum defensionis, hoc à Regibus nostris fieri docent, non autem per modum jurisdictionis quæ in Romanæ Curiæ rescripta exerceatur.

In Pragmatica Caroli VII. *Personæ ecclesiasticæ & seculares in omnibus & singulis superius expressis ab omni turbatione, violentia, impressione, molestatione, vexatione, damno, impedimento, & disturbio teneantur, protegant pariter, & defendant.*

IX. Non omittendum est Reges nostros aliquando, etsi nullis precibus Ecclesiæ Gallicanæ interpellati essent, novitates à Romana Curia adversùs antiquos mores introductas legibus suis & magistratuum executione repulisse, ob detrimentum quod inde regni tranquillitati inferri poterat. Exemplum sumendum est è Constitutione Caroli VII. qua prohibetur ne alienigenæ, seu à regno extranei, ad beneficia in Galliis promoveantur. Ea tempestate, id est, anno millesimo quadringentesimo trigesimo primo (qui Pragmaticam Sanctionem antecedit) episcopatus & cetera beneficia à Pontificibus Romanis conferebantur passim hominibus non solùm ignotis, & à regno extraneis, sed etiam hostium Gallici nominis studiosis. unde & Regis arcana hostibus pandebantur sæpissime; divini ministerij infrequentia, & pecuniarum transvectiones, multáque alia incommoda sequebantur; præcipuèque Gallorum offensio, qui præmia virtutis & scientiæ ab exteris invadi æquo animo ferre non poterant. Ob eas caussas à decessoribus suis constitutum fuisse refert Carolus ne beneficia aliis quàm Gallicæ reipublicæ civibus conferrentur. Quod Carolus VI. coacto utriusque ordinis procerum consilio nova constitutione iterum decrevit; quam Concilio Constantiensi & Martino Papæ edidit, ut ipsi Regis desiderio se hac in parte accommodarent. Carolus VII. post obitum patris idem Edictum renovavit, & à Martino V. ejusque successore suppliciter multoties contendit ut ejus Edicti rationem haberet. Quod cùm illi insuperhabuissent, perniciem quæ regno ex eo capite inferebatur amoliendam ratus, totum istud negotium ad suam auctoritatem revocavit; jussítque edicto perpetuo ne in posterum ulla beneficia alienigenis conferrentur; vetuit Ecclesiarum Prælatis ne quem extraneum à regno ad ea obtinenda admitterent in vim Bullarum quæ illis essent indultæ, aut alio quovis modo; præcepítque magistratibus ut *Bullarum retentione*, bonorum capione, & mulctis inflictis adversùs contumaces insurgerent. Nullum privilegium sibi suísve decessoribus eam ob rem concessum Carolus allegat; quin potiùs de Pontificum contradictione conqueritur. Quare observatio Glossatoris Pragmaticæ Sanctionis, quæ solâ famâ apud illum constabat, est subtilitæ fidei: *Vt ferunt*, inquit, *Rex Franciæ habet privilegium quòd exterus & alienigena non potest beneficiari in suo regno sine ejus permissione.*

Extat Constitutio Caroli VII. T. 1. Libert. Eccles. Gall. c. 30. n. 6.

X. Statim alicui videbitur hæc constitutio jus canonicum evertere, non autem asserere, & patrocinio regio, quod canonibus & decretis Romanorum Pontificum debetur, esse contraria. Etenim Innocentius III. exagitata asperioribus verbis & damnata Thomæ Mauroceni Veneti Patriarchæ CP. promissione sacramento firmata, qua Venetis popularibus suis post expugnatam Constantinopolim caverat se nulli præbendas sanctæ Sophiæ collaturum nisi Venetis, qui Patriarcham suæ gentis in futurum eligerent, præcipit *ut viros literatos, & aliàs idoneos, undecunque originem duxerint*, in illa Ecclesia instituat. Sed constitutio Innocentij magna æquitate nititur in sua specie. Cùm enim à Francis, licèt ope Venetorum, urbs regia capta fuisset, pacis publicæ interat ne ad Veneti tractus angustias, ex-

Innoc. Ep. Addit. corvin. Decretal. Idem Innoc. l. 11. Reg. ep. 18. cui Nuntii Burgos ad eundem Imp.

Vide Odor. Raynald. ad an. 1205. §. 1.

cluſis Francis aliſque Latinæ communionis hominibus, qui ad tuendum Imperium undecunque ad urbem accedere poſſent, beneficiorum illuſtrium & ipſius Patriarchatus ſpes omnino redigeretur. Ceterùm antiquo jure è Clericis uniuſcujuſque civitatis Epiſcopus erat ordinandus, ut docet Celeſtinus Papa: *Tunc alter de altera eligatur Eccleſia, ſi de civitatis ipſius Clericis, cui eſt Epiſcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri. Primùm enim illi reprobandi ſunt, ut aliqui de alienis Eccleſiis meritò præferantur.* Cui Celeſtini decreto aſſenſerunt olim Gallicani Epiſcopi; & ejus ſententiam retulerunt Reges in Capitularia, qui *è propria diœceſi ſecundùm ſtatuta canonum* Epiſcopum eligendum eſſe docent. Quod ab Imperatoribus quoque Romanis olim conſtitutum fuerat, de quibuſcunque Clericis, ad capitationis onera peræquanda. Regula iſta cùm ab aliquot annis, poſt electiones abolitas, Romanæ Curiæ reſcriptis infracta eſſet, obtruſis Epiſcopis & Clericis, non ſolùm ex aliena civitate, ſed etiam ex alio regno, non omnino conſtitutione regia antiquorum canonum vigor aſſertus eſt, ſed ad uſum præſentem accommodatis rationibus prudenter temperatus; ut ſaltem qui epiſcopatibus vel aliis beneficiis ſunt admovendi, è regno petantur, ſi minùs licet eos ex unaquaque civitate petere. Sed de hac re copiosè dicemus alibi: cujus tamen mentionem hîc injecimus, ut conſtaret de duabus regulis. Prima eſt, Reges ex officio invaleſcentibus malis & ſcandalis ſedulò proſpexiſſe, interpellata priùs apoſtolicæ ſedis auctoritate. Secunda eſt, Principes muneri ſuo ſatisfeciſſe, cùm partem aliquam antiquæ diſciplinæ, etſi non *integram*, in uſum reſtituerunt, quatenus ad ſalutem regni illis neceſſaria eſſe videbatur.

c. Nullus. 62. d. apud Gratian.

c. Laurent. d. 63. & libro 1. Capitul. L. In Eccleſiis. C. de ſacroſ. Eccleſ. Clericum ex alia poſſeſſione, vel ordine, ſed ex eo ubi Eccleſiam eſſe convenit, ordinemus.

CAPVT X.

Synopſis.

I. Quaratione proſpiceretur iis qui ſe ab Epiſcopis vexatos querebantur in negotiis eccleſiaſticis adversùs mores receptos. Reſcripto regio requirebantur Epiſcopi ut à vexatione ceſſarent, vel ſe judicio ſiſterent, bonorum capione indicta. Formula reſcripti antiqua è Regeſtis Curiæ Pariſienſis.

II. Explicatio illius reſcripti. Cauſſa decimarum recenſetur inter ſpiritualia. Si tamen inſolitæ decimæ peterentur, Reges exactionem prohibuerunt; & excommunicationes, ſi quæ ob eam rem latæ eſſent, revocari juſſerunt.

III. Conſuetudine tolli poſſunt decimæ perſonales, & prædialium quota præſcribi. Quin etiam induci ut è certo genere fructuum nulla ſolvatur decima. Quare conſtitutio quæ eam exactionem prohibet eſt juſta, è Covarruvia: qui tamen non docet qua ratione Principes ea de re ſtatuere potuerint.

IV. Ob ſcandalum quod inde oriebatur, Philippus auctoritatem ſuam huic negotio interpoſuit; ut pateret è verbis reſcripti. E nova decimarum exactione ſcandala naſci fatentur Canoniſtæ.

V. Ad Regum officium pertinet ſcandala è rebus eccleſiaſticis amovere, è Leone, & ex Anaſtaſio, & è Leonis Senonenſis epiſtola ad Childebertum. quod ſit jure tuitionis.

VI. Reſcriptis Cancellariæ Reges tuebantur olim Libertates Eccleſiæ Gallicanæ, ut docet locus petitus è Comitiis Turonenſibus anni 1493.

VII. Privilegia quoque ſibi à Romanis Pontificibus conceſſa, multis adversùs Epiſcopos indictis, & bonorum capione tuebantur, ex conſtitutione anni 1367.

VIII. Severiores pœnas imponebant Juſtiniani leges Epiſcopis contumacibus adversùs diſciplinam.

I. INSPICIENDUM nunc eſt qua ratione ſibi conſulerent qui ſe à Gallia-rum Epiſcopis adversùs conſuetudines receptas & decreta Pontificum vexari in rebus eccleſiaſticis contenderent. Expoſita per libellum facti ſpecie, reſcriptum Principis actori concedebatur; quo monebantur Epiſcopi ut ab ea vexatione abſtinerent, aut ſi aliquo jure ſe fultos putarent, ad diem reſcripto dictam ſe in Curia Regis ſiſterent cauſſam ſuam dicturi, ſuſpenſa interim ſententiæ executione; alioqui, pignoribus captis, ad parendum cogerentur per regios miniſtros. Quod probatur illuſtri in eam rem exemplo petito è veteribus Curiæ Pariſienſis regeſtis, quod hîc inſerendum putavi: ubi reſcripto ad Baillivum ſeu Seneſchallum Santonenſem dato inſeritur reſcriptum ad Epiſcopum Santonenſem. *Philippus Dei gratia Francorum Rex Baillivo Santonenſi. Epiſcopo Santonenſi literas noſtras mittimus in hæc verba:* PHILIPPUS *Dei gratia Francorum Rex dilecto in Chriſto Epiſcopo Santonenſi ſalutem. Frequens ad nos perduxit relatio gravibus onuſta querelis, quòd vos, ſeu gentes veſtræ, vel officiales veſtri, vobis ratum habentibus, contra conſuetudinem diutiùs obſervatam, decimam exigitis de rebus de quibus præſtari non conſuevit, novúmque modum decimandi inducitis, in grave ſcandalum provinciæ; & quando populus vobis ſubditus vobis non obedit, per excommunicationem Conſulum & ſimilium rectorum dictorum locorum, etiam populum ipſum gravatis; quinimò etiam villas & loca prædicta in noſtro dominio exiſtentia ſuppoſuiſtis eccleſiaſtico interdicto, contra privilegia noſtra. Nos igitur his ſcandalis obviare volentes, vos attentè requirimus quatenus à prædictis ceſſetis, & attentata in præjudicium & ſcandalum publicum, & contra ſtatum antiquum regni noſtri, revocetis & revocare faciatis. Et ſi in prædictis jus aliquod putetis vos habere, vobis offerimus per præſentes quòd certa*

die coram nobis veniatis Parisius; & Nos cum nostri deliberatione Consilij providebimus super his prout servata pace & salute Ecclesiæ & patriæ faciendum fuerit & ad nos pertinebit. Alioquin deesse non poterit quo minùs ad vitanda hæc scandala & pericula quæ inde possunt exurgere, provideamus de remedio opportuno. Et quid inde facere volueritis, Seneschallo nostro Santonensi, per quem præsentes literas vobis præsentari volumus, respondeatis, ut juxta responsionem vestram circa talia possit rationabiliter provideri. Datum Parisius die septima Feb. 1312. Mandamus vobis quatenus dictas literas eidem præsentetis. Et si ipse contenta in eisdem literis facere recusaverit, aut plus debito distulerit, bona ipsius temporalia tamdiu ad manum nostram teneatis, donec ipse præmissa adimpleverit. Actum Parisius die 7. Februarij anno 1312.

C. Causam. De præscr. c. 2. De judiciis. Glossa in c. Quamvis. De decimis.

II. Vt autem hujus rescripti vis, quantum ad quæstionem istam illustrandam pertinet, penitiùs intelligatur, sciendum est jus percipiendi decimas inter res spirituales ab omnibus recenseri. unde sequitur materiam illam ad ecclesiasticam jurisdictionem pertinere. Quod obtinebat olim apud Gallos; & constitutione Philippi IV. Francorum Regis anno MCCCIII. lata confirmatum fuit; dummodo decimarum in feudum datarum controversia non moveretur. Attamen si decimarum petitio fieret ab Episcopis vel ceteris Clericis adversùs prædiorum possessores, quarum solutio insueta esset in iis locis unde exigebantur, Reges nostri non alienum existimarunt à munere suo huic negotio auctoritatem suam interponere, illas exactiones insolitas impedire, excommunicationum, si quæ ab Episcopis in recusantes latæ essent, revocationem indicere, & eam pignoribus captis urgere; ut docuit rescriptum à me prolatum.

Philippi constitutio: *De cognitione decimarum non feudalium in petitorio vel possessorio, præsertim inter ecclesiasticas partes, gentes nostræ se nullatenus intromittant.*

III. Certum quidem est ex omnium sententia decimas personales consuetudine aboleri posse, & prædialium quantitatem ad minorem decima fructuum parte redigi posse, seu quotam præscribi. Certum quoque est, ex Pauli Castrensis aliorúmque Iurisconsultorum opinione, eam consuetudinem quæ in plerisque orbis Christiani regionibus viget, esse legitimam, nempe ut ex certo fructuum genere nulla solvatur decima, utpote ex fœno, herbis, & oleo. Vnde sequitur regiam constitutionem, qua decimarum ejus generis solutio prohibetur, summa quidem ratione niti, ut observat Covarruvias loquens de Caroli V. Imperatoris & Hispaniarum Regis lege Toleti lata anno millesimo quingentesimo vigesimo quinto. Sed summus ille Iurisconsultus non docet qua ratione ad suam auctoritatem secularis Princeps materiam illam merè ecclesiasticam revocare potuerit. Itaque quod ille omisit in tuenda Principum suorum lege, id ego agere conabor pro asserenda constitutione jam olim à Regibus nostris decreta. Idem enim Rex Philippus IV. qui decimarum cognitionem à judicibus suis amovit, eadem lege Seneschallis suis præcepit ut à nova & insolita decimarum exactione cives adversùs Clericos defenderent, & rescripto quod suprà protuli, exequendæ legis & tuendorum civium modum præscripsit.

Covarruvias lib. 1. Variar. c. 17. §. 8. vers. nono.

IV. Vera itaque ratio ob quam Philippus negotium istud sibi vindicat, è scandalo petitur quod è nova & insolita exactione decimarum oriebatur; cujus proinde depulsio à regio patrocinio expectanda erat. Id profitetur conceptis verbis in dicto rescripto ad Episcopum Santonensem dato: *Contra consuetudinem diutiùs observatam, decimam exigitis de rebus de quibus præstari non consuevit, novúmque modum decimandi inducitis in grave scandalum provinciæ.* Mox: *Nos igitur his scandalis obviare volentes.* Infrà: *Providebimus super his prout servata pace & salute Ecclesiæ & patriæ faciendum fuerit.* Ex ea decimarum nova petitione scandala & offensiones oriri non dissimulant Glossator, Ioannes Turrecremata, & Felinus, qui eam ob causam aiunt Ecclesiam ab earum exactione cessare. Sed addere debuerant exactionem illam à Principibus quoque repressam, ad procurandam Ecclesiæ & regni pacem, saltem in hoc Galliarum regno.

Philippus: Seneschallis adimpleverit. Concedere [illegible] ipsis Consilio [illegible] servantis [illegible] alias [illegible] ecclesiastica [illegible] exactione [illegible] rum & [illegible] rum.

Glossa in c. 1. de decimis in 6. to. Doctores. Turrecremata [illegible] si evincat. c. 1. Felinus in c. Ne fil. De præscrip.

V. Ex novitatibus quæ veterem Ecclesiæ vel regni statum convellunt, discordias, scandala, & offensiones manare probavimus libro superiore, & ad Regis officium pertinere ut pacem Ecclesiæ & regni inviolatam præstet, legibus latis aut aliis remediis impedimenta amoliendo. Quibus addi potest, Leonem I. agnovisse hanc sollicitudinem Principibus competere, ne *scandala* in rebus ecclesiasticis emergant, in epistola ad Theodosium: *Siquidem præter imperiales & publicas curas, piissimam sollicitudinem Christianæ religionis habetis, ne scilicet in populo Dei aut schismata aut hæreses aut ulla scandala convalescant.* Eadem fuit Anastasij Pontificis sententia, qui Anastasium Imperatorem rogavit ut nomen Acacij Episcopi Constantinopolitani jam fato functi non recitaretur in mysteriis inter ceteros Episcopos. Damnatus erat à Felice Papa. Sed quia adversùs illam sententiam pluribus exceptionibus urebantur Græci, prudenter Anastasius non urget executionem rei judicatæ. Novam rationem usurpat, scilicet scandali vitandi, quod unitatem Ecclesiarum ob nomen

Leo I. ep. 8. ad Theodos.

Acacij

Acacij dividebat. Illud autem scandalum auctoritate Principis amoveri petit: *Precamur itaque clementiam vestram ut specialiter nomen quod multis ex causis scandalum vel offendiculum Ecclesiæ concitavit, speciali appellatione taceatur.* Huic officio æquè adstrictos putavit Reges Francorum Leo Senonensis Episcopus in epistola ad Childebertum Regem; qua Principem illum obtestatur ne canones patrum violari permittat per ordinationem & novam Episcopi institutionem in urbe Meledunensi, quam cives fieri petebant. Quia *non eorum preces*, inquit, *facilè audiri debent à Principe quorum petitionibus potius generentur scandala quàm pax Deo amata servetur: quia sicut beati sunt pedes pacem portantes, ita væ his dictum est per quos venit scandalum.* Itaque mirandum non est si in successores Reges cura illa tuendi status ecclesiastici & pacis procurandæ remotis scandalis derivata fuerit. Quo in negotio non utuntur, ut sæpe monui, mera & summa jurisdictione in res ecclesiasticas, sed velut œconomica potestate, quæ à tuitionis patrociniique jure dependet.

Anastas. ep. Decem. c. 5.

Leonis Senon. ep. ad Childebert. anno 518. edita tom. 2. Conc. Gall.

VI. Rescriptis regiis consultum semper fuisse Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ conservationi, quorum formulam superiùs protuli, egregiè probatur è Libellis Comitiorum regni in urbe Turonensi actorum anno MCCCCXCIII. Carolo VIII. porrectis. *Et jaçoit que le Roy, à cause de sa Couronne, tant de droit commun, comme pour la deliberation & requeste de toute l'Eglise de France & Dauphiné, soit, comme estoient ses predecesseurs Rois, Protecteur & Défenseur des saints Decrets, Libertez & Franchises de l'Eglise de sondit Royaume & Dauphiné; Neantmoins a esté fait par nostre Saint Pere en cedit Royaume au contraire, dont se sont ensuivis grands inconveniens. Parquoy il est bien necessaire (comme il semble aux gens desdits Trois Estats) avoir recours en cette necessité au Roy nostre souverain Seigneur, comme Protecteur & Défenseur des Droits & Libertez de sondit Royaume & Dauphiné. Et pour ce luy supplient en toute humilité que son plaisir soit de non les abandonner, & qu'il veüille, comme il a offert, donner port & faveur, tout ainsi & par la forme & maniere qu'ont fait ses predecesseurs Rois, c'est à sçavoir, le Roy Clovis, S. Louis, Philippes le Bel, le Roy Iean, Charles V. Charles VI. & derniercment le Roy Charles VII. qui tous ont à leur pouvoir défendu les Droits & Libertez de ladite Eglise, tant au faict des élections, collations, postulations, provisions, confirmations, & causes, qu'à garder l'évacuation des pecunes, par mandement & provision de leur Chancelerie, & remonstrance aux saints Conciles, qui ont confirmé & approuvé lesdits Droicts & Libertez.*

VII. Singularis etiam mihi videtur constitutio Caroli V. Regis data Parisiis XIV. Martij anno MCCCLXVII. qua præcipitur Senescallis Tolosæ, Carcassonæ, & Bellicadri, ut prohibeant Episcopis earum provinciarum, & eorum Vicariis, ne privilegia Bullis comprehensa infringant quas Alexander, Vrbanus, Gregorius, Clemens, Innocentius, alijque Pontifices Regibus Francorum concesserunt; scilicet ut nullus judex ordinarius, aut delegatus, excommunicationis aut interdicti sententiam proferat in terram Regis absque speciali mandato sedis apostolicæ, vel alia tentet quæ rescriptis illis sunt prohibita. *Quod si aliquos*, inquit, *contra premissa reperietis attentare, ipsos compescatis per bonorum suorum temporalium captionem, & à præmissis compellatis abstinere per pœnarum declarationem & earundem executionem.* Itaque ligandi & solvendi potestas, quæ Galliarum Episcopis competit, auctoritate Romani Pontificis restricta est, ne Rege invito, interdictis, & officij divini cessatione, quod *Cessum* dixere recentiores, terras & fiscos domanij regij vexarent. Executio Bullarum certis quibusdam Conservatoribus commissa erat, qui renitentes Episcopos excommunicationibus ad parendum cogerent. Sed quia variis ludificationibus & judiciorum formulis negotium trahebatur, visum est Principi tuitionis jure rem ad se revocare, bonorum capione & mulctis infligendis, decretorum pontificiorum executioni consulendo. Eadem lex ad ceteras species tracta est, adeo ut bonorum capione & mulctarum indictione cogi soleant Episcopi ad ea omnia rescindenda quæ canonibus & decretis Pontificum in regno receptis adversa, per contumaciam & contemptum legum in perniciem status ecclesiastici & scandalum publicum peregerint.

VIII. Duplex coërcitio hoc Edicto præscribitur adversùs Episcoporum contumaciam qui indictæ à Rege decretorum pontificiorum executioni parere recusant, bonorum capio, & mulctæ dictio. Severiùs agebat Iustinianus, qui expulsione à sede episcopali hoc aliquando ulciscebatur, ut dictum cap. 1. hujus libri. Aliquando etiam bonis Episcopi, Ecclesiæ adjudicatis, & annali suspensione à ministeriis ecclesiasticis. Quæ pœna indicta est Episcopo qui alium ordinarit contra formam præscriptam juxta canones à Iustiniani constitutione: *Si quis autem citra memoratam observationem Episcopus ordinetur, jubemus hunc omnimodis episcopatu depelli. Sed etiam illum qui præter hoc præsumpserit ordinare, [a] segregari uno anno à sacro ministerio, & omnem ejus substantiam, quæ quolibet*

Nov. 23. c. 1. sub finem. τῆς ὅλης κανονικῆς ἐκθέσεως.

a. ἀφορίζεσθαι τοῦ ἁγίου τῆς ἱερωσύνης λειτουργ.

γίας, ἢ πᾶσαν τὴν αὐτῆς οἰκονομίαν διὰ τὸ πάθημα ἑνὸς μόνου, τῆς ἐκκλησίας δὲ ὅλης ἐστὶν ἐκδικήσαι. c. 2.

tempore aut modo in ejus dominium deducta est, propter culpam quam fecit dominio Ecclesiæ, cujus Episcopus est, vindicari. Eadem pœna infligitur si quis ante peractam & discussam accusationem, si quod fortè crimen objiciatur, electo manum imposuerit. Præter eas pœnas, alia quoque indicta est à Iustiniano adversùs Episcopum qui Ecclesiam suam ultra annum deseruerit, scilicet ut illi ab Oeconomo Ecclesiæ nullæ expensæ submini-

D. Nov. c. 9. §. καὶ χρηγηθήσῃ παρὰ τοῦ ἰκανοῦ μόνον τῆς ἰδίας ἐκκλησίας διακόνου.

strentur. Quæ congruit cum bonorum capione quæ hodie in Gallia adversùs desertores & adversùs contumaces Episcopos à judicibus decernitur.

CAPVT XI.

Synopsis.

I. Inquiritur qua ratione se gesserint majores nostri quando jurisdictio ecclesiastica secularem invadebat. Ea de re altum silentium apud vetetes, quia Episcopi suis finibus se continebant.

II. Harum contentionum exemplum in Gregorio quarto. Divisio regni à Ludovico inter filios facta, sacramento confirmata est, & subscriptione Romani Pontificis. Ab ea recedit ob Carolum è secundis nuptiis prognatum. Inde bellum filiorum adversùs patrem. Gregorius à filiis stare putatur. De eo antiqui scriptoris verba.

III. Locus ille malè trahitur ad Regis immunitatem, ne possit excommunicari. Explicatur Gregorij propositum, ut prima divisio regni non infringeretur, ex Agobardo. Epistola hujus nomine edita est fragmentum epistolæ Gregorij IV. ad Episcopos Galliæ, unde hæc contentio illustratur.

IV. Epistolæ verba expenduntur. Evocaverat Episcopos. Illi contumaciùs respondent. quod Gregorius refellit. Episcopi scripserant excommunicationem, quam Gregorius parabat, pertinere ad injuriam imperatoriæ potestatis. Asserit Pontifex sibi injuriam fieri non posse, intacta sedis apostolicæ dignitate. Fidem seu sponsionem Imperatori præstitam, à se non violari.

V. Referuntur verba Episcoporum, qui excommunicationibus Papæ se non assensuros profitebantur. & periculum honoris illi minantur. Explicantur illa verba, & auctoris vitæ Ludovici, qui temeritatem Episcoporum in hoc capite damnat.

VI. Ex hoc facto colligitur sententiam totius Ecclesiæ Gallicanæ eam fuisse, à Pontifice excommunicationes ferri non posse prætextu perjurij aut bellorum, ob divisionem regni mutatam. Gregorius quoque eam potestatem sibi non asseruit. Confutati Novatores, qui ex hoc facto spretam putant à Gallis auctoritatem Romanæ sedis.

VII. Refellitur Massonus, qui Gallicanæ libertatis capita quædam ex hac epistola colligit, quæ falsò affingit Gallis.

I. HACTENUS tuitionis ecclesiasticæ effectus prosecuti sumus qui canonum custodiam Principibus commissam respiciunt. Attamen quia non solùm obviam eundum est iis malis quæ ex legum ecclesiasticarum corruptione proficiscuntur, sed etiam prospiciendum ne jurisdictio ecclesiastica jurisdictionis regiæ limites invadat, necesse est ut diligenter inquiramus quo pacto majores nostri se gesserint in his contentionibus. Deinde qua ratione his incommodis consulatur hodie, seu disciplina ecclesiastica lædatur, seu temporalis jurisdictionis fines violentur, apertè differemus. Controversiarum de invasa jurisdictione Principum, altum silentium apud veteres; quia ab Episcopis antiquis sola canonum disciplina curabatur. Si quando se rebus secularibus aut judicandis aut administrandis immiscerent, id sibi à legibus suo seculo latis indultum profitebantur, quibus uterentur quandiu Principi collibuisset. Quare ad mediæ ætatis scriptores deveniendum est; ut inde harum dissensionum exempla & remedia adhibita petantur.

II. Primus occurrit Gregorius IV. Pontifex, qui trium Regum Lotharij, Ludovici, & Pippini partes fovere ferebatur adversùs patrem Ludovicum Pium Imperatorem, eóque animo se filiis adjunxisse ut pacem conciliaret iis conditionibus quas æquas ipse judicabat, aut refragantem Ludovicum & Episcopos Ludovico consentientes excommunicatione percelleret. Dissidij causa ab Imperij divisione orta erat: quam ita Ludovicus concinnaverat anno DCCCXXXI. ut Pippino Aquitaniam, Ludovico Bojoariam, Lothario verò primogenito Italiam & imperatoriam dignitatem se vivo, & ceteras ditiones post obitum suum concederet. Hæc divisio sacramento procerum & Romani Pontificis subscriptione confirmata fuerat. Sed postea Carolus ex secundis Ludovici nuptiis cum Iudith Regina prognatus, novarum rerum causa extitit: quia ut ei portio legitima constitueretur, aliquid è ceteris partibus erat recidendum. Alamannia Carolo designata à patre, civile bellum excivit; quod paulisper sedatum recruduit, cùm Aquitania à Pippino avocata, dono patris Carolo cessit. Contractis undique copiis, hinc pater Imperator, inde tres filij, Vvormaciam pugnaturi convenere anno octingentesimo trigesimo tertio. Rumor autem percrebuerat Gregorium Pontificem à filiis stare, ut scribit auctor vitæ Ludovici, cujus hæc sunt verba: *De Papa vero Romano, quod ideo adesset ut tam Imperatorem quàm Episcopos excommunicationis vinculis irretire vellet, si qui inobedientes essent suæ filiorúmque Imperatoris voluntati, parum quid subripuit Episcopis Imperatoris præsumptio audaciæ, asserentibus nullo modo se velle ejus voluntati succumbere; sed si excommunicaturas adveniret, excommu-*

nicatus abiret; quum aliter se habeat antiquorum canonum auctoritas.

III. Hic locus laudatur ab eruditissimo viro Francisco Pithœo, ut doceat Regem Francorum excommunicatione necti non posse, atque ita visum Episcopis Galliarum. At illi excommunicationem non solùm à Rege, sed etiam à seipsis avertunt, excipiúntque eam ab antiquis canonibus alienam esse. Quod apertè demonstrat non agi de privilegio Regis Galliarum; nisi asserere velimus, privilegium illud, quod aliunde probatur, antiquis canonibus sancitum esse. A facto ergo, non autem à personis, pendet hujus excommunicationis inutilitas. Discimus autem ex Agobardo Lugdunensi Episcopo, qui à filiorum partibus stabat, quid Gregorius moliretur, nempe primam divisionem Imperij, quæ jurejurando procerum & subscriptione apostolicæ sedis firmata erat, in pristinum statum restituere voluisse, excommunicatione in contumaces lata. *Si enim*, inquit Agobardus in epistola ad Ludovicum, *quod vestra voluntate & potestate cum consensu totius Imperij vestri factum est, & postea in apostolica sede roboratum, hoc vult in pristinum reducere statum, satis rationabilis & opportunus est ejus adventus*, id est, Gregorij. Id verò liquidiùs ex ipso Gregorij epistolæ fragmento colligere licet; quam Papirius Massonus, eúmque secutus Goldastus, sub nomine Agobardi ediderunt; cùm revera sit, non Agobardi, sed ipsius Gregorij epistola, Episcopos qui à Ludovico stabant objurgantis; ut è lectione epistolæ nos deprehendimus. Etenim tractatus ille *De comparatione utriusque regiminis*, Agobardo inscriptus, complectitur epistolam Agobardi Ludovicum hortantis ut Papæ monitis pareat, deinde epistolæ Gregorij ad Episcopos Galliæ fragmentum, & rationes exauctorationis Ludovici. Epistolæ autem sententia expendenda est, tum ut Gregorij esse conficiamus, tum ut Episcoporum Gallicanorum mentem explicemus, & à Papirio Massono capita aliquot Libertatis Gallicanæ ex hac epistola malè asserta refellamus.

Agobardus in libro de comparatione utriusque regiminis cap. 4.

Vide Baluz. ij Notas ad librum illum Agobardi.

IV. Res ita se habet, ut colligitur ex verbis epistolæ Gregorij. Gregorius monuit Episcopos Gallicanos de suo adventu in Galliam, quò se adventantem exciperent. Respondent illi, se Pontifici occursuros fuisse, *nisi sacra jussio imperialis prævenisset*, qua scilicet à Ludovico priùs evocati erant. Refert ille, primò, in præfatione epistolæ ab iis peccatum, quòd diversis nominibus se nunc *Fratrem*, nunc *Papam* appellassent, *dum congruentius esset solam ei paternam reverentiam exhibere.* Deinde jussionem pontificiam æquè sacram illis videri debuisse ac imperialem, imò priùs illis redditam fuisse. Ceterùm è Gregorio Nazianzeno docet *majus esse regimen animarum, quod est pontificale, quàm imperiale, quod est temporale.* Si verò ad Imperatorem accedere velint, monendum ab illis esse ut sciat se ovem esse gregis à Christo Pontifici consignatam, quemadmodum Gregorius Magnus Imperatorem olim commonefecerat. Quod sit Principis officium, ex Augustino edocendum Ludovicum. Exprobrat deinde Episcopis inconstantiam, quòd se de Pontificis adventu lætatos, & statim ex quorundam relatione magno mœrore affectos, scriberent. *Adjungitis*, inquit, *dicentes nos venire propter quandam præsumptuosam & omni ratione carentem excommunicationem, & admonetis nos nimis involutis & confusis sermonibus & sensibus, ut neque nostra voluntate neque alterius hortatu prorumpamus; eò quòd, ut dicitis, pertineat ad injuriam & dehonestationem imperialis potestatis, & ad * Domini rationem & reprehensionem nostræ auctoritatis.* Hic locus, quemadmodum & reliquus totius epistolæ contextus, evidenter ostendit Gregorium de seipso loqui, & præterea alienam visam esse excommunicationem, quòd ad imperatoriæ auctoritatis imminutionem tenderet, ac si secundà divisione liberis suis paterna pietas consulere non potuisset, civilisque potestas in familia sua erciscunda ab ecclesiastica potestate legem accipere deberet, cùm Christus ipse fratres repulerit hoc dicto: Quis me divisorem constituit inter vos? Respondet tamen Gregorius, ad dehonestationem imperialis potestatis magis pertinere opera digna excommunicatione à Ludovico patrata, quàm ipsam excommunicationem. Mox subdit: *Illud flagito, ut dicatis quomodo potest fieri ut manente apostolicæ sedis honore, mea tantùm persona in caussa reprehensionis & vituperationis remaneat. Nullomodo enim fieri potest ut si is qui locum B. Petri tenet, exhonoratur sine crimine, dum taxatur, cathedra ejus honorata permaneat.* Ex hoc etiam loco probatur hanc epistolam esse Gregorij, distinctionémque illam sedis & Pontificis eo seculo ignotam non fuisse; cui assentitur Gregorius; dehonestaríque posse Pontificem absque injuria sedis non diffitetur, si crimini sit obnoxius. Quia verò urgebatur Gregorius ab Episcopis ratione fidei quam sacramento suo Ludovico dederat, unde perjurij labe aspergi posset, non ait aut negat juramentum à se præstitum, cùm eo tempore fides fœderis & protectionis, etsi fortasse nulla hominij, tunc à Pontificibus Imperatori daretur; sed docet à se perjurium vitari, etiamsi jurasset, si Prin-

* Vide Additionem in calce hujus capitis.

cipi denuntiet ea omnia quæ contra unitatem & pacem Ecclesiæ & Regni committit; vicissimque perjurium Episcopis exprobrat, quòd ei officio deessent. *Deinde*, inquit Gregorius, *promittitis mihi venerabilem receptionem; si tamen ita ad illum venero, ut ejus voluntas est.* Vnde occasionem arripit Episcopos carpendi, quòd omnia agerent spe mercedis propositæ.

V. Tandem nodum quæstionis aggreditur: *Deinde dicitis*, inquit, *illam primam divisionem regni, quam inter filios suos fecerat Imperator, nunc juxta* * *Regum opportunitatem esse mutatam.* Hic respondet opportunam non esse mutationem illam quæ tot malorum, deprædationum, & perjuriorum origo fuerit: *Deinde subjungitis*, inquit, *quia nisi secundùm voluntatem vestram venero, non habebo Ecclesias vestras consentaneas, sed in tantum contrarias, ut nihil mihi in vestris parrochiis agere vel disponere liceat, nec quemquam excommunicare vobis obsistentibus.* Hic locus explicat auctorem vitæ Ludovici, suprà laudatum, qui scripsit Episcopos Gallicanos professos esse nullo modo se velle Papæ voluntati succumbere, id est, se Pontificis mandatis aut excommunicationibus non assensuros, earúmque nullam rationem habituros. Respondet verò Gregorius se pacis Legatum & unitatis adventasse, Episcopos dare operam posse ut seipsos ab unitate corporis separent, sed Ecclesiam Gallicanam & Germanicam ab unitate tunicæ dividere non posse, id est, ab apostolicis sedibus. In iis autem quæ sequuntur, minas intentasse Pontifici videntur: *Deinde dicitis rem ridiculam, subinferentes*, inquit, *Et quod potiùs tacere quàm dicere maluimus, si autem non egeritis, assensum consilio nostro non præbueritis, honoris vestri periculo subjacebitis.* Scilicet existimabant nullam esse omnino & canonibus adversam, quæ Ludovico intentabatur, excommunicationem, ideóque in caput Pontificis recidere secundùm canones, quod ad honoris periculum pertinebat. Itaque non privant Pontificem communione Ecclesiæ. Nunquam enim minori sedi licuit majoris sedis Pontificem illa vel alia pœna plectere. Nec ab ejus communione integrè recedunt, sed in hac parte. Quò referenda sunt verba auctoris vitæ Ludovici; *si excommunicaturus veniret, excommunicatum abiturum.* Absurdum autem & stultum esse periculum illud honoris replicat Gregorius; præsertim cùm illa comminatio intensa non esset propter crimen sacrilegij, homicidij, vel furti, aut simile aliquod. Quòd autem Episcopi ceteris Coëpiscopis, qui Gregorij excommunicationi adhærerent, dejectionem minantur *irrectractabiliter*, eorum *mirandam præsumptionem* redarguit Gregorius; ac si quod à parte agitur, per universitatem retractari non posset; id est, Synodi Gallicanæ judicium à Papa in synodo generali retractari posse. Tandem concludit: *Quod vestræ minæ continent, nunquam adhuc ab initio Ecclesiæ factum est.* Et planè dissimulandum non est, tuendi regij capitis & honoris æstu abreptos Episcopos, in reverentiam Pontifici debitam peccasse graviter, cùm gradus periculum illi objiciunt; ideóque de *præsumptione audaciæ* damnantur ab auctore vitæ Ludovici.

* verum

VI. Quare ut rem in pauca contraham, dicendum est Regi, Episcopis, & Proceribus Gallicanis eam sedisse sententiam, Romano Pontifici non esse liberum ut se divisionibus regni corrigendis, id est, rebus secularibus immisceat, eáque de caussa Regem, aut Episcopos, vel Proceres illi consentientes excommunicationibus plectat prætextu perjurij aut bellorum quæ inde sequuntur; si qua censura eam ob causam lata fuerit, nullas vires habituram; Regem aut subditos illi non obtemperaturos. Accuratè verò notandum est, Gregorium non eam sibi potestatem asseruisse, sed quæstionem ad factum consiliúmque suum transtulisse; nempe se non ad dissidium fovendum, sed ad pacem & unitatem resarciendam, venisse. Sanè de pacis conditionibus cum Ludovico egit; sed interim plerique è Proceribus à Principe ad filios, detestando exemplo, defecerunt. Eant ergo Novatores, & hoc testimonium jactent, ac si ab Episcopis Gallicanis spreta fuisset auctoritas Romani Pontificis; cùm in ista facti specie, de rebus secularibus & de regni divisione, non autem de rebus ecclesiasticis ageretur.

VII. Superest ut Papirij Massoni viri eruditissimi verba expendam, quæ in synopsi hujus epistolæ scripsit. Ait conventum ab Episcopis Gallicanis habitum, ubi se sistere citatus Agobardus recusarit. *Cujus conventus hæc fuerunt capita*, inquit, *adversùs illius contumaciam pro confirmanda Gallicana Libertate*; licèt, ut initio monui, de Gregorio IV. non autem de Agobardo agatur.

1. *Episcopum Romanum vocandum Papam, Fratrem, non autem Patrem, neque Pontificem.*

Hoc Episcopi Gallicani non decreverunt; quos eo tantùm nomine Gregorius reprehendit, quòd se nunc Fratrem, nunc Papam appellassent; cùm reverentius fuisset Papæ vel Patris nomen.

2. *Imperialem potestatem plus posse in administranda Ecclesia quàm pontificiam.*

Hoc est omnino alienum à pietate & à

verbis Episcoporum ; qui ex eo tantùm capite se apud Pontificem excusant, si advenienti non occurrerunt, quòd jussione Imperatoris priùs evocati fuissent.

3. *Cæsarem non dehonestandum præsumptuosa excommunicatione.*

Verum est id asseruisse Episcopos, ob eam rationem quam superiùs explicui.

4. *Posse unum aliquem Pontificem abijci sine injuria sedis apostolicæ.*

Hac de re ne verbum quidem. Id tantùm aiunt, Summum Pontificem aliquando *reprehendi posse* absque injuria sedis apostolicæ.

5. *Episcopos in causa fidei jusjurandum præstare solitos Imperatori.*

Hîc planè hallucinatus est. De fide data seu de fidelitatis jurejurando agitur, quod præstabant Imperatoribus Episcopi.

6. *Agobardum Primatem Aquitaniæ nullam deinceps habiturum potestatem in excommunicando, nullámque jurisdictionem in ceteras parochias, si obediret potius Pontifici quàm Cæsari.*

Non agitur de Agobardo, sed de Summo Pontifice, eo sensu quem superiùs retuli.

7. *Privandum Episcopum consortio & honore qui potiùs Pontifici quàm Ecclesiæ Gallicanæ Concilio obedierit.*

Non est ea mens Episcoporum ; id tantùm contendunt, Episcopos qui injustè & incompetenter latæ excommunicationi consenserint, periculum gradus sui subituros.

ADDITIO

Stephani Baluzii.

Quando quidem incidimus in epistolam Gregorij IV. ad Episcopos regni Francorum, cujus multam in isto capite mentionem facit illustrissimus Archiepiscopus, res postulare videtur ut locum in paragrapho quarto ex ea epistola laudatum, quod gravi mendo laborat, captata occasione restituamus; præsertim cùm studio procurandæ editionis emendatissimæ sollicitatus à nobis nuper sit. Nam cùm superioribus annis adornaremus novam operũ Agobardi Lugd. Archiepiscopi editionem, inter quæ occurrit illa Gregorij epistola, cùm non intelligeremus quid significaret vox *diminurationem*, quæ legitur in codice regio, pro qua Massonus perperam substituit *Domini rationem*, ita putavimus corrigendum esse hunc locum, ut *minorationem* reponeremus, monito interim lectore *diminurationem* scriptum esse in codice regio. Nunc itaque debere me puto veritati & hominibus istarum rerum studiosis ut veram illius loci lectionem restituam, reddita Gregorij epistolæ voce *diminorationem*, quam mutaveramus in *minorationem*. In quo illud interim admonendum est veteres librarios sæpenumero confudisse literas *o* & *u* inter scribendum, ut à nobis observatum est ad librum septimum Salviani de Gubernatione Dei, & nemini paulò docto est obscurum, ideóque mirum videri non debere si cùm origo vocis illius indicet legendum esse *diminorationem*, licèt in codice regio scriptum sit *diminurationem*, conjecturam prætulimus auctoritati vetusti codicis. Etenim & seculo Agobardico, & superiore, voce illa sic inflexa utebantur, ut statim ostendam. Stephanus enim Papa illius nominis quartus scribens ab Bertradam Reginam ejúsque filium Karolum, cui deinde Magni cognomen hæsit, ita loquitur in Tit. XLVI. Codicis Karolini: *Et certò credimus quòd dum tanta ejus iniquitas ad aures excellentissimi filij nostri Carlomanni Regis pervenerit, nullo modo ei placebit in eo quòd in tantam deminorationem atque devastationem sanctam Dei Ecclesiam is Dodo cum præfatis suis nefandissimis sequacibus cupiebat deducere.* Item Adrianus I. in epistola ad eundem Karolum Tit. LIV. ejusdem codicis: *Nos etiam in nimiam deminorationem atque despecti esse videmur.* Et infrà: *Non tibi placeat, bone & excellentissime fili, ut in tantum despectum atque humilitatis deminorationem sancta Dei Ecclesia Romana, spiritalis mater tua, quæ caput est omnium Ecclesiarum Dei, veniat.* Idem in epistola LVIII. ejusdem codicis ad Karolum: *In tanta afflictione & deminoratione conati sunt.* Idem in epistola LXXXV. *Scimus quòd vestra regalis potentia, quia non pro deminoratione, sed semper pro exaltatione spiritalis matris vestræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ decertavit.* Karolus Calvus in Præcepto pro Ecclesia Eduensi, dato in Sylvanectensi urbe *anno XXJ. regnante Karolo gloriosissimo Rege*, quod ex veteri Chartulario Eduensis Ecclesiæ descripsimus beneficio viri clarissimi ac de re literaria optimè meriti Antonij Vionis Herovallij: *Supradictas res cum omnibus suis appendicijs &c. reddimus atque restituimus, ea conditione, ut nostris futurisque temporibus in usus & dispositionem præfatæ Ecclesiæ rectorisque ejus absque alicujus subtractione aut deminoratione aut inlicita inquietudine permaneant atque consistant sub immunitate fortissima.*

CAPVT XII.

Synopsis.

I. Galli sub Carolo Calvo decreta Papæ de rebus secularibus non admittunt. Lotharij regnum, post ejus obitum, Carolus Francorum & Ludovicus Germaniæ Rex patruì inter se dividunt. Ludovicus II. frater Lotharij, hereditatem petit; quem Hadrianus II. juvat, excommunicatione Regibus indicta, prætextu perjurij & bellorum quæ inde manabant. Mandatum Hincmaro ut literas Pontificis Regibus significet.

II. Galli in conventu Aquisgranensi respondent Pontificem non esse Regem & Episcopum; Rempublicam ab eo non esse disponendam, sed ecclesiasticum ordinem; ex ejus arbitrio non esse dandum Principem; excommunicationem ferri non debere contra legem. Episcopos à Regis communione abstinere non posse, nisi exulent à regno.

III. Rex & primores regni minati sunt Hincmaro, si decretis Papæ adhæreret, rerum Ecclesiæ privationem. Coërcitio per bonorum capionem tunc erat usu recepta. Hincmarus rogat Pontificem ut abstineat ab iis

decretis quæ scandalum excitant inter Ecclesiam & Rempublicam; unde sequantur in religione, & in bonis ecclesiasticis, maxima incommoda.

IV. Non carebant quodam prætextu Romani Pontifices, petito ex usu illius seculi. Censuris urgebant subditos ad resarciendam fidem quæ Regibus debetur. Id tamen obtinebat petentibus Regibus adversùs subditos, non autem adversùs Reges. Exempla in prima specie, è Synodo Meldensi, è Synodo Suessionensi, & è Concilio Engelenheimensi. Quod institutum à Concilio Toletano.

V. Ob dignitatem regiam verbo à Pontifice imminutam gravis contentiò inter Carolum & Hadrianum. Iusserat iste Hincmarus Laudunensem Romam duci, Regis cura. Excanduit Carolus; ait Reges Francorum non esse Vicedominos, actores, vel villicos Episcoporum; illis honorem deberi juxta Apostolum.

VI. Præter injuriam sibi illatam, adversam quoque canonibus Hadriani epistolam Carolus asserit. Ex utroque capite colligit, si mandata similia sibi aut Episcopis mittantur, cum excommunicationum minis, non receptum iri in regno. Ministerio apostolicæ sedis se obtemperaturum, id est, in iis quæ fierent secundùm canones & traditionem majorum. Hadrianus his literis acceptis Carolum demulcet, & canonibus se accommodat.

VII. Immodesta Caroli comminatio adversùs Hadrianum, si à mandatis illegitimis non recedat. Explicatus Hincmari locus. In Quinta Synodo anathema indicitur iis qui fidem violant. Ivonis sententia contraria sententiæ Caroli.

I. SVPERIORI capite demonstratum est quantopere Ecclesia Gallicana reniteretur desideriis Pontificum, si de rebus secularibus decernere tentarent. Eadem quę sub Ludovico Pio viguit sententia, ad Caroli Calvi tempora propagata est. Hadrianus II. anno octingentesimo septuagesimo tentavit de jure hereditario regni Lotharij sententia sua decernere, & mandatis suis rebelles fratres Carolum Calvum Regem Franciæ & Ludovicum Regem Germaniæ excommunicatione plectere; sed à proceribus regni explosa est hæc secularis jurisdictionis invasio. Obierat sine liberis, quamvis superstite fratre Ludovico II. Imperatore, Lotharius Rex, Lotharij Imperatoris filius, Ludovici Pij nepos, anno octingentesimo sexagesimo nono. Evocatus à proceribus regni Carolus Rex Francorum, vacuum regnum Lotharienſe occupavit, & Metis consecratus est. Sed ægrè ferente Ludovico Germaniæ Rege regnum illud universum à Carolo teneri, inita pactione inter se Lotharij Regis fato functi patrui ditiones æquis portionibus diviserunt Aquisgrani anno octingentesimo septuagesimo. Hadrianus Pontifex injuriam fieri ratus Ludovico II. Imperatori, Lotharij Regis fratri, & *perjurij* reatum à Regibus incurri, (qui olim jurisjurandi formula in archivo Romanæ Ecclesiæ depositа spoponderant se à regnorum invasione vi-

Extat divisio regni Lotharij in Capitulis Caroli Calvi.

cissim temperaturos) literas dedit per Legatos suos ad Episcopos Franciæ, Germaniæ, & regni Lotharij; quibus vetat ne quis regnum illud occupare nitatur. *Quod si quis præsumpserit, non solùm*, inquit, *per mediocritatis nostræ ministerium Deo auctore viribus infirmabitur, verùm etiam vinculis anathematis obligatus, nomine Christianitatis privatus, cum diabolo, quem super hoc imitatur, omnino locabitur.* Minatus est etiam dejectionem Episcopis qui tam nefariæ temeritatis auctorem communione sua non repulerint. Hincmaro Remensi Archiepiscopo præcipuè jussit ut apostolicarum literarum participes faceret ambos Reges, Episcopos, & proceres, eósque à tam violenta invasione deterreret. Quod ille fecit, recitata & porrecta schedula in conventu Aquisgranensi, suffragium tamen suum suspendit.

Extat epistola Hadriani II. apud Hincm.

In epist. ad Hincm.

II. Quæ mens Regum & procerum fuerit, docuit Hincmarus Hadrianum Papam literis hac de re datis: quibus testatur in ea Gallos esse sententia, ut cùm de re seculari agitur, auctoritati ecclesiasticæ vel excommunicationibus locus esse non possit. *Cùm potestatem sancto Petro primo Apostolorum & in eo suis successoribus datam, sed & Apostolis, & in eis, Episcopis pontificium ligandi & solvendi collatum, illis insinuare volumus, respondent: Et vos ergo solis orationibus vestris regnum contra Normannos & alios impetentes defendite, & nostram defensionem nolite quærere; & si vultis ad defensionem nostrum habere auxilium, sicut volumus de vestris orationibus habere adjutorium, nolite quærere nostrum dispendium. Et petite Domnum Apostolicum, ut quia Rex & Episcopus simul esse non potest, & sui antecessores ecclesiasticum ordinem, quod suum est, & non rempublicam, quod Regum est, disposuerunt, non præcipiat nobis habere Regem qui nos in sic longinquis partibus adjuvare non possit contra subitaneos & frequentes paganorum impetus, & nos Francos non jubeat servire cui nolumus Seniori: quia istud jugum sui antecessores nostris antecessoribus non imposuerunt, & nos illud portare non possumus; qui scriptum esse in sanctis libris audimus, ut pro libertate & hereditate nostra usque ad mortem certare debeamus. Et si aliquis Episcopus aliquem Christianum contra legem excommunicat, sibi potestatem ligandi tollit; & nulli vitam æternam potest tollere, si sua peccata eam illi non tollunt.* Plura in eundem sensum habentur in dicta epistola Hincmari; qui gravi etiam oratione docet fieri non posse ut Episcopi à Regis communione abstineant, nisi à regno exulare velint.

Hincmar. ad Hadrianum II.

Hincmar. de Regis divort. cum Theut. Reg. vol. 2. conc. Gall. tom. 3. Conc. gen.

III. Sed quod attinet ad quæstionem nostram, ex ea epistola discimus bonorum ecclesiasticorum capione coërcitos olim

Episcopos qui incompetenti excommunicationi de re seculari latæ adhærerent. Refert de seipso Hincmarus Hadriano, se præsentibus Legatis pontificiis ursisse Regem & primores regni ut jussioni apostolicæ parerent; qui minati sunt Hincmaro, ni cessaret, bonorum suorum fruitione & jurisdictionis usu privatum iri: *Præsentibus vestris Missis, adeo ex vestra jussione verbis restiti Regi & regnorum primoribus, ut & coram eisdem Missis comminaretur mihi quoniam si in mea sententia permanerem, ad altare Ecclesiæ meæ cantare possem, de rebus verò & hominibus nullam potestatem haberem.* Omnibus verò incommodis quæ ex his contentionibus oriri possunt Hadriano suggestis, prudenter illum obtestatur ut abstineat ab iis decretis quæ scandalum excitant inter Ecclesiam & Rempublicam, unde religionis dispendium & maximum bonorum ecclesiasticorum detrimentum sequi possit. Hæc sunt ejus verba: *Quapropter, Domine Pater reverentissime, consulite secundum privilegium sedis vestræ, subjectioni nostræ, ne talia nobis cuiuscunque suggestione mandetis unde inter episcopalem auctoritatem & regalem potestatem, inter Ecclesiam & Rempublicam, tantum scandalum possit oriri quod facilè ac sine dispendio religionis vel detrimento ecclesiasticarum rerum, unde servi & ancillæ Dei debeant nutriri & ecclesiastica negotia contineri, postea non possit sedari; quia sicut Abraham dixit ad Dominum: Absit hoc à te, Domine; non est hoc tuum, qui judicas omnem terram.*

IV. Attamen dissimulandum non est, ex usu hujus seculi Pontifices Romanos occasionem quandam harum excommunicationum trahere potuisse. Etenim aliquando ad sanciendam debitam Regibus fidem censuram ecclesiasticam adhibebant, ut ejus metu rebelles ad officium reverterentur. Sed Principibus id exigentibus adversùs subditos hoc dabatur. Quod usurpari non poterat quando Reges inter se dimicabant, ut docebitur uberiùs cap. XVI. Prioris autem usus exempla petere licet è synodo apud Lauriacum habita anno DCCCXLIII. relata in Synodo Meldensi & apud Ivonem, quæ eos qui contra regiam dignitatem aliquid machinantur, vel potestati regiæ per summam contumaciam non obtemperant, anathemate plectendos decernit. Inde Synodus Suessionensis anno DCCCLXVI. rogat Nicolaum I. ut Salomonem Britanniæ Ducem moneat, quò Domino suo Carolo regium obsequium præstet, annuósque census persolvat; *alioqui gladio apostolatus vestri se percellendum debito cognoscat libramine.* Ludovicus Vltramarinus Rex Francorum, ab Hugone Comite vexatus, subsidium postulat à Synodo Engelenheimense, ubi aderat Legatus Romani Pontificis & Otto Imperator, anno nongentesimo quadragesimo octavo. Decreta est, ad petitionem Regis, in Hugonem regni invasorem excommunicatio, Toletani Concilij judicium exequendo; nisi se Concilio futuro sistat, & à tam nefario scelere resipiscat. Deinde in Concilio Treverensi absens Hugo excommunicatus, *insistente*, ut inquit Flodoardus in Chronico, *Lindulfo Legato & Capellano Ottonis Regis, quoniam idem Rex id omnino fieri præcipiebat.* Hic usus à Concilio Toletano IV. initium sumpsit, & avorum nostrorum memoriâ cessavit.

Concil. Tolet. c. 75.

V. Non solùm autem ob jurisdictionem invasam, sed etiam ob dignitatem Regis verbo imminutam à Romanis Pontificibus, graves aliquando contentiones exarserunt. Ad Carolum Calvum Francorum Regem literas dederat Hadrianus his verbis: *Volumus & apostolica auctoritate jubemus Hincmarum Laudunensem Episcopum, vestra fretum potentia, ad limina sanctorum nostrámque venire clementiam.* Damnatus fuerat Laudunensis Episcopus Synodi Gallicanæ judicio, deinde custodiæ mancipatus ex Regis imperio, ut dici capite sexto. Carolum vehementer commovit ista jubendi formula; quæ à decessoribus Hadriani nunquam fuerat usurpata; ut docet exemplo Gregorij Magni, qui petebat à Regibus Francorum quæ facta vellet, eósque *hortabatur*; non autem illis præcipiebat, nec res ipsas imperio exigebat. Itaque dignitatis læsæ injuriâ excandescens, multis in hanc audaciam detonat; è quibus hæc selegimus: *Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini, sed terræ Domini hactenus fuimus computati. Et ut Leo ac Romana Synodus scripsit*, Reges & Imperatores, quos terris divina potentia præesse præcepit, jus distringendorum negotiorum Episcopis sanctis juxta divalia constituta permiserunt, *non autem Episcoporum villici extiterunt. Et sanctus Augustinus dicit*, Per jura Regum possidentur possessiones, *non autem per episcopale imperium Reges villici fiunt actoréque Episcoporum. Christus etiam censum Regi reddidit. Et Apostolus voluit serviri Regibus, voluit honorari & non conculcari Reges.* Regem, *inquit*, honorificate.

Epistola Caroli Regis ad Hadr.

Leonis epistola, quæ hîc laudatur, non est Leonis Papæ, ut visum Hincmaro, etiamsi hodie quoque edita sit inter epistolas Leonis; sed est Leonis Bituricensis Archiepiscopi, scripta anno 454. ut observat V. Cl. I. Sirmondus.

VI. Præter injuriam nomini regio factam, mandatum illud canonibus adversabatur, ut dixi dicto capite sexto. Quare utramque contumeliam colligens, ita infert: *Nolite igitur ex vestro nomine, vel apostolicæ sedis auctoritate, jussiones vel excommunicationum intentationes contra sacrarum scripturarum tramitem, prædicationémque majorum, ac sacrarum*

legum sanctorúmque canonum constitutiones, nobis de cetero scribi cujusque instinctu permittere, precamur. Quia scitis & scimus totum esse irritum quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Tandem rogat Pontificem ne contumeliosas epistolas aut mandata injusta ad se vel Episcopos & proceres regni mittat, ne illa contemnere cogatur: *Deprecantes vos in omnipotentis Dei honore & sanctorum Apostolorum veneratione ut tales inhonorationis nostræ epistolas, taliáque mandata, sicut hactenus ex nomine vestro suscepimus, nobis & regni nostri Episcopis ac primoribus de cetero non mandetis; & non compellatis nos mandata & epistolas vestras inhonorandas contemnere, & Missos vestros dehonorare.* In iis tamen rebus quæ à ministerio apostolicæ sedis pendent, id est, quæ scripturis & decretis receptis non refragantur, se omne studium suum libenter impensurum: *Qui vobis in his quæ ad vestrum ministerium pertinent, si tamen ministerium vestrum, cupimus obtemperare.* Infrà: *Quia quod ex apostolicæ sedis nomine secundùm sanctarum scripturarum tramitem, prædicationémque majorum, & orthodoxorum decreta scribuntur, sequendum & tenendum non ignoramus; & quod secùs à quoquam fuerit compilatum sive confectum, non solùm respuendum sed & redarguendum esse cognoscimus.* Hadrianus, his literis acceptis, Carolum blandissima oratione placare conatur, & Hincmari Laudunensis judicium in provincia, juxta canones Sardicenses, renovari decernit.

Epist. Hadriani ad Carolum XXVII.

VII. Attamen in hac concertatione eò prorupit impetus Gallorum, ut immodesta comminatio epistolæ inserta fuerit. Suppliciter à Pontifice Carolus contendit ut negotium canonicè peragatur, *ne nos*, inquit, *& nostros satis invitos ad id cogatis convertere quod à Quinta universali Synodo & à Gregorio in Synodica ad quatuor Patriarchas tenendum præscribitur; quod adhuc nostris literis ad exemplum inferere noluimus, donec sciamus si duritiam mandatorum vestrorum erga nos aliter ad benignitatem inflectere poterimus.* Scilicet ad dejectionem vel anathema respicit decretum contra eos qui à quatuor synodorum constitutis discederent. Sed pace illorum dixerim, de fidei definitionibus loquuntur Quinta Synodus & Gregorius; non autem de constitutionibus canonicis, quæ necessitate vel utilitate cogente, aut etiam ratione temporum habita, mutari possunt; cùm regula fidei retractari non possit. Modestiores fuisse Gallicanos Episcopos ex Ivone docuimus, cùm de Paschalis II. facto ageretur; cujus communionem rejiciendâ censentibus Germanici regni Episcopis, obstitere nostri, docentes labem quæ disciplinæ inferretur non admittendam, sed communionem reverentiámque Summi Pontificis esse diligentissimè conservandam.

Quinta Syn. Collatione 8. *Si quis contra ea quæ piè disposuimus vel tradere, vel docere, vel scribere, si quidem Episcopus vel Clericus sit, iste tanquam alienus à sacerdotibus & ecclesiastico statu faciens denudabitur episcopatu vel clericatu.*

Greg. l. 1, ep. 24. *Cunctas quas prædicta venerandæ Concilia personas respuunt, respuo & quas venerantur, amplector & quia duum universali sanctæ consensu confirmata, sic & non illa destruit quisquis præsumit aut solvere quas religant, aut ligare quas solvunt. Si quis ergo aliud sapit, anathema sit.*

CAPVT XIII.

Synopsis.

I. Sub tertia dynastia, non admissa decreta novæ Conciliorum quæ jura regni infringebant. Prohibitum Episcopis à Conciliis Romanis ne hominium præstarent Regibus. Tamen Radulfus Remensis obtinere non potuit Ecclesiam, quin prius moribus in regno receptis satisfeciisset. Curia regni his decretis refragabatur, ex Ivone; qui monet Paschalem ut factum toleret per dispensationem. Cujus consilium secutus est Summus Pontifex, etiam in simili specie, quæ emersit in Anglia.

II. Constantiam Ludovici VI. in conservandis magistratuum suorum juribus adversùs rescriptum Romanæ curiæ recensèt Ivo, licet rem non approbet. Vetitum rescripto ne Præpositi regij præstationes exigant à pauperibus Clericis. Præcipit Rex ne mittatur executioni. Alioqui minatur bona Clericorum captum iri.

III. Divisionem Noviomensis episcopatus invito Ludovico Rege fieri non debere scripsit Ivo ad Paschalem. Jus divisionis decernendæ spectabat ad Pontificem; sed consensus Regis necessarius, ut vitaretur schisma, ex Ivone. Probatur necessitas regij consensus, è jure tuitionis, ne status ecclesiasticus mutaretur; à jure quoque regio, quòd paræciarum dissectionibus intervenire debeat. Confirmatur Conciliis Lucensi & Emeritensi.

IV. Conqueritur gravissimè Philippus Augustus de consilio Lucij III. qui Rege invito cogitabat de Metropoli Dolensi erigenda. Hoc facto regnum suum minui ait, & coronam è capite suo dejici. Minatur dissidium, si hoc fiat à Pontifice.

V. Erecto Appamiarum monasterio in Ecclesiam cathedralem, à Bonifacio VIII. injuriam sibi factam putavit Philippus IV. Unde quæ deinde Tolosæ facta est immutatio, non accidisse censenda est absque Regis consensu. Hodie conceptis verbis adhibetur in similibus negotiis.

I. IN tertia Regum nostrorum dynastia constanter etiam regni dignitatem & jura retinuerunt Rex Ludovicus VI. Crassus dictus & regni proceres circa annum MCXV. cùm de sacramento hominij à Radulpho Archiepiscopo Remensi, Regi præstando, ageretur. Vetuerant Gregorius VII. Vrbanus II. & Paschalis II. excommunicationis pœnâ adjectâ, ne Episcopi aut Clerici hominio, sed tantùm fidelitate, se Principibus adstringerent. Radulfus, Gervasio Remensis Ecclesiæ invasore pulso, sedi suæ restitui Ivonis interventu petebat. Concessit Princeps ut Curiæ, quam Aureliani cogebat in Natali Domini, se sisteret. Sed recipere non potuit Ecclesiam Radulfus alia ratione quàm hominio præstito, exemplo majorum; reclamante Curia, novisque Decretis, quæ jura regni corrumperent, plurimùm

Vide lib. 6. c. 5.

rimùm refragante. Quod hodie appellationis formulis perageretur. *Sed reclamante Curia*, inquit Ivo, *plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret quam prædecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Remenses Archiepiscopi & ceteri regni Francorum quamlibet religiosi & sancti Episcopi. Quod persuadentibus & impellentibus totius Curiæ optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minùs licebat, factum est tamen, quia Ecclesiæ paci & fraternæ dilectioni sic expediebat.* Hæc petita sunt ex epistola Ivonis ad Paschalem II. quem demulcere conatur, prudenter docens in iis quæ non sunt prohibita æternâ lege, sed tantùm à Præsulibus libertati acquirendæ consulentibus, dispensatione utendum esse, summúmque jus remittendum; monente Augustino, ubi populorum strages jacent, detrahendum esse aliquid canonum severitati, ut majoribus morbis sanandis caritas sincera subveniat. Mox subdit: *Consulendo & rogando monemus ut ibi consilij & pietatis studeatis visceribus abundare ubi fas non est debitam fortitudinem exercere.* Ivonis consilium non solùm in negotio Gervasij, sed etiam in simili specie quæ in Anglia emersit, secutus est Summus Pontifex. Cùm enim acriter inter se contenderent Anselmus Cantuariensis & Henricus II. Anglorum Rex, ita ut ille hominium Regi facere aut sine mora regno excedere juberetur, Paschali Summo Pontifice consulto, qui literis suis hominij præstationem interdicebat, in hæc verba prorupit Henricus, teste Willelmo Malmesburiensi: *Quid ad me de literis Apostolici? Iura regni mei nolo amittere.* Et tandem jus suum retinendo consensum Pontificis elicuit; ut alibi testatur idem Malmesburiensis.

II. Ejusdem Ludovici Regis in conservandis magistratuum suorum juribus constantiam recenset Ivo; quamvis eam in facti specie proposita improbet. Clerici Carnotenses à Paschali II. decretum impetrarunt, quo Præpositis regiis vetabatur ne ab Ecclesiasticis pauperibus præstationes aliquas exigerent. Præpositi verò Regi *suggesserunt ad diminutionem sui regni hoc privilegium factum esse.* Quam rationem tenuerit Ludovicus ut juribus suis prospiceret adversùs novum rescriptum, docet, licèt indignans, Ivo in epistola ad Paschalem: *Isti enim ad hoc Regem seduxerunt, quomodo voluerunt, ut minaces literas adversùs Clerum mihi mitteret, continentes cum minis quòd bona Clericorum sibi accepturus sit, ubicunque poterit, nisi privilegium vestrum destruatur, & rapacitas Præpositorum in pace concedatur.* Præpositis nullam fieri injuriam ex eo contendebat Ivo quòd non antiqua jura ab eis auferrentur, sed novis & illicitis exactionibus obviam iretur, ut ipse scripsit ad Regem: *Non enim minuitur aliquid de jure Præpositorum vel aufertur, sed apostolica auctoritate interdicuntur eis illicitæ angariæ & pauperum vexationes, quas non tantùm Clericis sed nec laicis licet exercere vel exigere.* Quod vetitum fuisse ait à Papa sub anathematis vinculo, idque à se inconsulto Apostolico mutari non posse. Rogat Regem ut pacem cum Ecclesia colat; testatúrque se nihil de jure Præpositorum minuere velle, *ubi eis justitia & quieta possessio legitimè poterit suffragari.* Petit inducias à Rege, ut Legatis Ecclesiæ Carnotensis liberum sit adire sedem apostolicam, cujus mandato, Regis desideriis, *remota pauperum oppressione possit fieri satis.* Ivo literis ad Paschalem datis, tantum abest ut Præpositis faverit, quin potiùs eos anathemate plecti petiverit. Quis fuerit hujus controversiæ eventus, nos latet. Id tantùm certum est, Regem bonorum capione coërcere voluisse Clericos Carnotenses, si rescripto Pontificis adversùs magistratuum jura uterentur. Fortasse Præpositi regij Clericos egentes concutiebant; sed animadversio ad Regem omnino pertinebat, nec excommunicationi erat locus, præcipuè cùm de crimine dubitaretur, & quod Clerici de rapina damnabant, Præpositi inter salaria recenserent.

III. Quantopere de regni dignitate tuenda sollicitus esset idem Rex Ludovicus, colligere licet ex Ivone, qui Paschalem dissuadet ne petitioni Tornacensium Clericorum det locum. Poscebant divisionem Noviomensis episcopatus, cum quo jam à tempore B. Medardi, ante quadringentos annos, Tornacensis episcopatus in unam cathedram coaluerat. Videri sibi & ceteris Episcopis Gallicanis ait Ivo vetustatem non esse convellendam; præcipuè cùm non adeo lauti essent illius Ecclesiæ reditus ut duobus Episcopis sufficere possent, & *dignitas episcopalis his diebus paupertatem ferre non valeat.* Sed præcipuam rationem petit à Regis animo; quem hac divisione adeo lædendum prædicit, ut schisma in Galliis hoc Paschalis facto provocatum iri non dubitet. *Nec in hoc resistimus*, inquit, *quin possit sedes apostolica parochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare, si utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde schisma contingat.* Ostendit deinde fovendam potiùs Regis benevolentiam quàm aliqua subreptione violandam. Ceterùm quid schismatis nomine intelligat, docuimus capite octavo. Nempe significatum voluit Ivo, etsi divisionis de-

Vide secundam Præfationem Matth. ex §. 11.

Vide supra lib. 1. c. 1. §. 2.

Ivo ep. 178.

Ivo ep. 178.

Willelm. Malmesb. de Gest. Pontif. l. 1.

Idem Malm. l. 2.

cernendæ auctoritas esset penes Pontificem, tentari tamen invito Principe non debere, qui refragatione sua & dissidio executionem impediret. Ius autem dissentiendi ex duplici capite Regi competebat; tum jure tuitionis, ne vetus consuetudo & status inveteratus Ecclesiarum illo invito mutaretur; tum pleno jure regio, cùm fines diœceseon & reditus Ecclesiarum regiæ jurisdictioni æquè subsint ac jura ordinationum huic vel illi Ecclesiæ assignandarum solam jurisdictionem ecclesiasticam respiciunt. Quæ adducta sunt libro secundo capite octavo è Concilio Chalcedonensi manifestum faciunt regium decretum his dissectionibus esse necessarium. Idque confirmari potest ex restitutione archiepiscopatus primæ Iustinianæ, quæ Iustiniani & Vigilij Papæ constitutionibus debetur. Eòque referri possunt exempla Regum nostrorum dicti libri II. cap. IX. prolata; qui novos episcopatus dum constitui decernunt, etsi plenum jus in his rebus non obtineant, satis tamen docent hoc negotium iis inconsultis confici non debere; præsertim cùm ad eos jus electionis agendæ aut confirmandæ & specialis episcopatuum tuitio & *Mundeburdæ* pertinerent. Vnde novus ille Aristitensis episcopatus in gratiam Monderici è Rutenensi decisus est, favente Sigiberto Rege, ut testatur Gregorius Turonensis.

Vide secundam Præfationem Marcx f. 12.

Greg. Turon. l. 5. c. 5. 26.

In Hispaniis, Gallæcia in duas provincias à Synodo Lucensi, juxta Theodemiri Suevorum Regis desiderium, tributa est; ita ut nova metropolitana sedes apud Lucum sit constituta, aliquot episcopatibus ex antiqua Bracaræ metropoli recisis, & novis excitatis Recesuinthus Rex Gothorum Lusitaniæ sedes, *synodi judicio, & decreto suo*, antiquæ metropoli Emeritæ restituit; ut testatur disertis verbis Concilium Emeritense.

Concil. Lucense an. 569.

Concil. Emerit. c. 8.

IV. Quare non absque manifesta ratione conquerebatur Philippus Augustus Rex Francorum apud Lucium III. de consilio quod inierat ornandæ Dolensis Ecclesiæ in minori Britannia, metropolitana dignitate, qua frueretur in ceteros Britanniæ Episcopos. quod in perniciem Turonensis Ecclesiæ cedebat. Hæc sunt Philippi verba in epistola ad Lucium: *In læsione Turonensis Ecclesiæ, quæ tempore patrum nostrorum integram Metropolitani jurisdictionem in tota minori Britannia obtinuit, regnum nostrum turpiter imminuere ac mutilare contendit Ecclesia Romana, coronam de capite nostro dejicere, frangere, & pedibus conculcare. Quid enim aliud est Archiepiscopum in eadem provincia contra Metropolitanum suum & integritatem regni nostri erigere velle, quàm ab hereditate patrum nostrorum nos tanquam imbecilles, resistere non valentes, ejicere, & fugare? Videat Dominus, & judicet, quia si processerit factum istud, minùs amodo vos æstimabimus patrem quàm vitricum, minùs nos sentietis filium quàm privignum.* Deinde belli gravissimi, quod inter Francos & Britones exoriturum erat, causam in Lucium refundit. Itaque more decessorum suorum rata non habuit quæ à Pontifice ad regiæ dignitatis & jurium regni imminutionem decerni timebantur. Alia ratione in eadem controversia se gesserat Nicolaus I. qui Salomoni Duci Britannorum scripserat sedem Turonicam ab Episcopis Britanniæ colendam; tum si qua supereset controversia de metropoli Britanniæ, pace inter Carolum Calvum & Salomonem restituta, à Rege ipso & à Duce perspici posse.

Stephanus Tornac. ep. 116.

Nicolaus ep. ad Salomonem an. 865.

V. Bonifacius VIII. primus in Gallia tentasse videtur episcopatuum dissectiones inconsultis Regibus nostris, Appamiarum monasterio in Ecclesiam cathedralem erecto; cujus diœcesim è parœciis aliquot ab Ecclesia Tolosana distractis composuit anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto. Qua de re graviter conquestus est Philippus IV. Francorum Rex, ut observavit Nicolaus Gillius. Itaque tandem coactus est Bonifacius contendere à Rege literis ad eum datis anno MCCXCVII. ut executionem Archiepiscopo Narbonensi commissam non sineret per regios ministros impediri. Quare existimandum non est Ioannem XXII. paucis annis interjectis Tolosanam Ecclesiam in metropolitanam dignitatem subvexisse, & quamplurimis parœciis detractis imminuisse, ut novos episcopatus illi subdendos excitaret, si consensu Regis destitutus fuisset, etsi ejus non meminerit in Bullis suis. Posteri cautiores effecti consensum Regis Bullis adscribi obtinuerunt, ne quis supereset cavillandi locus. Itaque translatio episcopatus Magalonensis in urbem Montispessulani à Paulo III. decreta fuit urgente Rege Francisco, ut testatum faciunt Bullæ pontificiæ editæ an. MDXXXVI. quæ literis deinde regiis confirmatæ sunt. Vrbi regiæ Parisiorum datum ut episcopalis sedes in archiepiscopalem eveheretur; sed iisdem solennibus servatis. Vnde quæ tentata fuerat literis pontificiis absque Regis consensu episcopatuum Grassensis & Venciencis in Provincia unio, Decreto Sanctioris Consistorij rescissa fuit anno millesimo sexcentesimo primo. Et impedita quam Nanceij fieri procurabat Dux Lotharingiæ nova episcopatus erectio, in detrimentum diœcesis Tullensis, refragante illustrissimo Cardinali Ossato, & injuriam quæ regno fieret apud Pontificem non dissimulante.

Nicol. Gillius in Annal. Franc.

Annal. Eccl.

Vide T. 2. Libr. Eccles. Gallic. p. 34.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

QVONIAM permulta obſervanda ſunt in variis locis iſtius capitis, quæ lectorem nimiùm diſtraherent, ſi ſuis quæque locis additiones redderentur, placuit illas ſimul heic exhibere, tanquam in loco commodiori.

Primùm itaque illuſtrandus nobis incumbit Ivo Carnotenſis Epiſcopus, ex cujus inſigni loco à Marca relato patet illum agnoviſſe ſedis apoſtolicæ poteſtatem in minoranda parochiarum amplitudine, aut brevitate dilatanda, ut ipſe loquitur, id eſt, in uniendis duobus epiſcopatibus, aut duos ex uno faciendi. Eadem fuit ſententia Vrbani II. in Concilio Claromontano: cujus verba eò lubentiùs referam, quòd ſedis apoſtolicæ Pontificem deceant, & maximè faciant ad inſtitutum hocce noſtrum. Habentur illa in narratione monachorum Majoris-monaſterij Turonenſis, de his quæ pro libertate illius monaſterij acta ſunt in Concilio Claromontano; cujus narrationis fragmenta quædam edidit Iuretus in Notis ad epiſtolas Ivonis Carnotenſis. Edita eſt autem integra à clariſſ. viro Laurentio Bochello ex veteri codice MS. qui extat in Bibliotheca Segueriana: *Poſt hæc Domnus Papa privilegium quod nobis dederat, coram omnibus legi præcepit, concedens Archiepiſcopo Turonenſi Rodulfo, & Clero ejus, ceteriſque omnibus qui fautores ejus eſſe volebant, imò etiam aliis qui in neutra parte flectentes ſoli juſtitiæ intendebant, ut ſi quid canonicè poſſent, privilegio & auctoritati Romanæ contradicerent. Cumque illi quos cauſa gravabat obſtinaciter oblatrarent, qui verò ſanum ſapiebant, juſtitiæ aſſentiendo, ratione pacifica acclamarent, Domnus Papa, imperato ſilentio, erectus in pedes, coram omni Concilio, ex auctoritate apoſtolica decretis pontificalibus certioratus eſt licere ſibi facere ex uno epiſcopatu duos, & ex duobus unum, ſimiliter & abbatias, ceteráſque congregationes, dictante ratione æquitatis, quolibet modo ſibi melius videretur, aut coadunare poſſet, aut disjungere, & quicquid in dominium & patrocinium ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſuſcipere vellet, nullus ejus auctoritati obviare poſſet. Quæ & à prædeceſſoribus ſuis facta oſtendit; & ipſe in præſenti Concilio, nullo contradicente, fecit.*

Notanda autem ſunt hæc verba, *dictante ratione æquitatis*: quæ explicanda ſunt ſecundùm interpretationem Ivonis, *ſi utilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde ſchiſma contingat.* Iudicia enim à Romana ſede prolata nullius ſunt momenti, quæ ex æquitate beati Petri lata non ſunt, id eſt, quæ canonica æquitate non nituntur; ut ex Leone I. & Hincmaro adnotavit illuſtriſſimus Archiepiſcopus hoc libro IV. cap. VI. § III.

Inſignis eſt præterea locus ille ex epiſtola CXXVI. Stephani Tornacenſis, quæ eſt Philippi Auguſti Francorum Regis ad Lucium III. Pontificem Romanum; in qua Philippus æriter conqueritur adversùs Pontificem, quòd tentando erectionem epiſcopatus Noviomenſis, coronam de capite ejus dejicere, frangere, & pedibus conculcare contenderet. Eadem loquendi formula uſus erat Vvillelmus II. Rex Angliæ ſub initia pontificatus Vrbani II. quando Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus opem Vrbani implorare ſe velle diceret adversùs Regem. Nam iſte tum (ut in libro primo Hiſtoriæ Novorum refert Eadmerus) dixit Anſelmo: *Si eundem Vrbanum aut quemlibet alium ſine mea electione & auctoritate in regno meo pro Papa ſuſcipis aut ſuſceptum tenes, contra fidem quam mihi debes facis, nec in hoc me minùs offendis quàm ſi coronam meam mihi tollere conareris.* Vnde & Epiſcopi quidam & magnates Angliæ Anſelmum adeuntes ut ei in gratiam redire cum Rege perſuaderent, his inter cetera verbis apud eum uſi ſunt: *Veruntamen noveris totum regnum conqueri adversùm te quòd noſtro communi domino conaris decus imperij ſui coronam auferre. Quicunque enim regiæ dignitatis ei conſuetudines tollit, coronam ſimul & regnum tollit. Vnum quippe ſine alio decenter haberi non poſſe probamus.* Non ita multò pòſt Ludovicus VI. Rex Francorum ad Calliſtum II. Summum Pontificem ſcripſit non toleraturum ſe ut Eccleſia Lugdunenſis, quæ non eſt de regno, primatum obtineat ſuper Senonenſem; præſertim cùm ſubjectio illa Eccleſiæ Senonenſis *facta ſit latenter & quaſi furtivè, neſciente ſcilicet Clero Senonenſi, inconſultis etiam Epiſcopis illius dioceſis, ignorante etiam Rege.* Itaque hæc ad Calliſtum ſcribit paulò commotior. *Videtur enim aliquam adhuc ſpem habere Lugdunenſis Archiepiſcopus ſuper illa quam quærit ſubjectione. Sed, ut verum fatear, ſuſtinerem potiùs regni noſtri totius incendium, capitis etiam noſtri periculum, quàm hujuſmodi ſubjectionis & abjectionis opprobrium. Videtur enim ad noſtrum reſpicere contemptum, contra nos hoc modò fieri quod nunquam extiterit factum.* Epiſtola Ludovici VI. edita eſt inter. 1. Spicilegii Dacheriani pag. 147.

Contrà Philippus Auguſtus gravem ſibi injuriam regnóque fieri queſtus eſt apud Innocentium III. ſi Burdegalenſis Archiepiſcopus, qui ſub umbra dignitatis illi nuper collatæ ob aſſiduam Regum Angliæ in Burdegalenſi urbe moram altos ſpiritus induerat, contra veterem morem júſque receptum ſubtraheretur auctoritati Primatis Bituricenſis. Referenda eſt autem Philippi epiſtola, brevis illa quidem, ſed tanto Principe digna. BEATISSIMO *in Chriſto Patri & Domino Innocentio Dei gratia Summo Pontifici Philippus eadem gratia Rex Francorum ſalutem & debitam in Chriſto reverentiam. Eccleſia Bituricenſis, licèt tenuis in facultatibus, inter alias tamen regni noſtri Eccleſias exiſtit nobilior; cùm, ſicut veſtra plenius novit paternitas, primatia obtineat dignitatem; cujus honorem, noſtrum & regni noſtri proprium reputamus. Cùm igitur Burdegalenſis Archiepiſcopus, prædeceſſorum non ſequens veſtigia, ſe adeo obedientem & devotum Eccleſiæ Bituricenſi exhibere non velit ſicut ejdem prædeceſſores ſui feciſſe noſcuntur, paternitatem veſtram cum quanta poſſumus devotione rogamus quatinus jus Bituricenſis Eccleſiæ intuitu Dei & precum noſtrarum obtentu conſervare velitis, nec ſuſtineatis quòd tantus honor regni noſtri circa hoc in aliquo minuatur, cùm ſola Bituricenſis Eccleſia in toto regno noſtro primatiæ obtineat dignitatem: in cujus diminutione, quod Deus avertat, nobis & regno noſtro non mediocriter reputaremus eſſe detractum. Actum Pariſius* MCCXI. *menſe Maio.* Agebatur de Concilio provinciali: ad quod invitatus Archiepiſcopus Burdegalenſis, accedere non curavit, nec pro ſe aliquem reſponſalem idoneum deſtinavit. Quam ob cauſam Bituricenſis Archiepiſcopus auctoritate primatiæ ſententiam in eum promulgavit, ſuſpendendo ipſum ab officio metropoliticæ dignitatis. Ab illa ſententia Innocentium appellavit Archiepiſcopus Burdegalenſis. Sed Pontifex illam confirmavit; ut patet ex ejus Regeſti lib. XV. epiſt XLV. & lib. XVI. epiſt. LXV. Atque hæc obiter dicta ſint ad afferendam aliquam lucem epiſtolæ Regis Philippi. Sed ut ad rem noſtram

redeamus, obſervandum eſt Reges exiſtimaſſe convelli jura regnantium auctoritatémque deminui, ſi quid ab eccleſiaſtica auctoritate tentaretur illis invitis, neque facilè toleraſſe. Quare mirandum non eſt quòd, ut adnotat illuſtriſſimus Archiepiſcopus, Philippus IV. conqueſtus eſt de præſumptione Bonifacij VIII. qui inconſulto Principe tentaverat novi epiſcopatus inſtitutionem intra regnum, monaſterio Appamiarum in epiſcopalem ſedem mutato. Facinus iſtud meritò averſabatur Philippus, quòd id fieret contra priſcum morem, in contemptum dignitatis regiæ. Hujus rei probationem debemus Petro de Peredo Priori de Cheſa, Philippi Regis Legato apud Benedictum XI. Bonifacij ſucceſſorem. Nam Petrus ille capita accuſationum proponens anno MCCCIII. die ſexta Octobris adverſùs memoriam Bonifacij, hæc inter alia ſcribit: *Temporibus ſanctorum patrum qui præfuerant, fiebant diviſiones epiſcopatuum perrarè. Et quando hoc, fiebant cum cauſæ cognitione plenaria de valore reditum, ut ſciretur quid dandum, quid detrahendum, & quid relinquendum, & cum aliqua complacentia Regum, patronorum, & populi, ad tollendum ſcandalum. Temporibus autem Bonifacij non ſic, ſed priùs aliter.*

Supereſt ut de metropolitica dignitate Epiſcopo Toloſano collata diſſeramus, & oſtendamus eam perviguiſſe, quia regius conſenſus ei novitati adjectus eſt poſt flagrantiſſimas Iohannis XXII. literas eam ob cauſam ſcriptas ad Philippum V. Francorum Regem, quæ extant in archivo regio Pariſienſi. Aliis nihilominus literis eundem Regem monuit de erectione quatuor ſedium epiſcopalium in provincia Toloſana, & de ſectione epiſcopatuum Albienſis & Claromontenſis; ſimúlque ſignificavit eorum nomina quos novis Eccleſiis præfeciſſet Epiſcopos, ut etiam in hac parte Regis gratiam eliceret, gnarus quanti in hujuſcemodi negotiis faciendus ſit aſſenſus Principum. Præſtat autem heic utraſque literas referre ex archivo, ut diximus, regio Pariſienſi. Hactenus enim editæ non fuerunt.

LITTERÆ IOHANNIS XXII. ad Philippum V. Francorum Regem, quibus eum certiorem facit de erectione archiepiſcopatus Toloſani.

IOHANNES Epiſcopus ſervus ſervorum Dei cariſſimo in Chriſto filio Philippo Regi Franciæ & Navarræ illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Si, prout indicit tibi, fili cariſſime, clari tui generis bonitas in te, ut credimus, firmiſſimè radicata, quæcunque circa Eccleſias Chriſtianiſſimi regni tui Franciæ ad Dei laudem & gloriam ſuíque cultus augmentum ordinanda duxerimus grata gerere debes & placida, acceptabiliora nimirum tuis eſſe debent affectibus, dum in tuam & regni prædicti quietem providúmque tutamen illorum redundat effectus. Hæcce, fili cariſſime, conſiderantes attentiùs, & frequenter in animo revolventes quòd in tanta multitudine populi, quanta fœcundavit Altiſſimus civitatem & diœceſim Toloſanam, ſingulórum vultus nequibat ut condecet unicus paſtor inſpicere aut alias partes boni paſtoris implere, quódque durum exiſtebat atque difficile in tam larga & diffuſa dioceſi ad unum tantùm à tot perſonis eccleſiaſticis & mundanis recurſum haberi, attendentes etiam quòd vix ſupererat hinc uſque memoria ut ex ea quæ Toloſani epiſcopatus vigebat opulentia copioſa reddituum aliquod in Eccleſia vel dioceſi Toloſana proveniſſet divini cultus augmentum, imò ſic ex adipe prodierat & prodibat iniquitas ut multo jam tempore luxus, cura carnis in deſideriis, evectionum pompa, numeroſitas clientelæ, ſumptus enormes, & uſus extraordinarij ſibi vendicaſſent quaſi totum patrimonium crucifixi, & ab ipſius noſtræ conſiderationis intuitu non excluſo quòd tibi & regno prædicto, ad quorum tutam tranquillitatem afficimur, periculoſum eſſe poterat, in adverſi præſertim ingruentia temporis, in partibus illis talem habere Pontificem qui in potentia & divitiis quaſi cujuſdam Regis inſigne præferret, nos pro te velut filio prædilecto necnon pro ipſarum civitatis & dioceſis populo ſalubre conſilium capientes, debitum officij paſtoralis implendo, necnon diſſipando malum quod prædictorum reddituum copia exceſſiva produxit, & nihilominus civitatem ipſam novæ dignitatis inſigniis inſignire volentes, & per conſequens regnum tuum ſpeciali quadam honorificentia decorare, ipſum Toloſanum epiſcopatum ejúſque redditus in quinque partes de fratrum noſtrorum conſilio per certos limites duximus dividendos, civitatem ſeu Eccleſiam Toloſanam, quæ ſicut ſolemniori ſtatu & conditione potiori præfulget, ſic & eſt grandioris honoris titulis efferenda, in archiepiſcopalem erigentes ſeu metropoliticam, ac in quatuor aliis partibus quatuor epiſcopales Eccleſias ejus ſuffraganeas de novo creantes, ut tantum onus partitum in plures, quod per unum proculdubio ſuſtineri non poſſet, leviùs feratur à multis, & dum idonei erunt in unaquaque regione paſtores, divino cultui inſiſtatur uberiùs, piis diligentiùs intendatur operibus, & per ſui miniſterium Præſulis grex ſubditus faciliùs retrahatur à noxiis & ad ſalutaria dirigatur, & ut inſuper tanta unius potentia debiliori per diviſionem hujuſmodi reddita, nedum minor tibi de ipſarum concuſſione partium poſſit ſupereſſe ſuſpicio, quin etiam evidenter occurrat de illarum fideli conſtantia majoris ſecuritatis & fiduciæ plenitudo. Tuitaque, fili cariſſime, ordinationem noſtram hujuſmodi tam expedientem & utilem, & tam honorabilem regno & civitati prædictis, ac ipſius efficaces rationes & cauſas, necnon ordinantis puram intentionem & rectam, attenta nec minùs grata meditatione recogitans, ac confidenter advertens quòd per id tu & regna tuo commiſſa regimini multiplicatos interceſſores habebitis apud Deum, nullis, quæſumus, noſtra in hac parte vota, quæ indubiè credimus cum divini numinis voluntate concurrere, depravare nitentibus acquieſcas; quinimo perverſas ſuaſiones talium ſic prudenter rejicere ſicque viriliter ſtudeas confutare quòd nobis gratum exiſtere debeat, & tu proinde ab eo cujus in hoc negotium agitur, condignum præmium reportare mereariſ. Datum Avinioni Nonis Iulij, pontificatus noſtri anno primo.

LITTERÆ EIVSDEM PONTIFICIS ad eundem Regem de inſtitutis novis epiſcopatibus in regno Franciæ, & de Epiſcopis ordinatis in novis Eccleſiis.

IOHANNES Epiſcopus ſervus ſervorum Dei cariſſimo in Chriſto filio Philippo Franciæ & Navarræ Regi illuſtri ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Per alias tibi, fili cariſſime, ſcribimus literas qualiter epiſcopatum Toloſanum ejúſque redditus in quinque dioceſes de fratrum noſtrorum conſilio per diſtinguendos limites duximus dividendos, civitatem ſeu Eccleſiam Toloſanam in archiepiſcopalem eri-

gentes seu metropoliticam, ac in quatuor aliis dioce-sibus quatuor episcopales Ecclesias ejus suffraganeas de novo creantes. Sed & nunc tibi significare provi-dimus nos Albiensem in duos & Claromontensem episcopatus in alios duos similiter divisisse. Vt autem de locis in quibus constituimus episcopatus hujusmo-di, ac de personis de quibus episcopatibus providimus antefatis, notitiam habeas, scire te volumus quòd castrum seu villam de Rivis ac villas sancti Papuli & Lumberiaci quondam Tolosanæ ac Montemalbanum quondam Caturcensis diocesis civitates fecimus, & in earum qualibet Ecclesiam constituimus cathedralem: quarum primę, scilicet de Rivis, de dilecto filio Ma-gistro G. de Brocia Decano Bituricensi Consiliario tuo, viro utique cujus genus, fidelitas, & merita te non latent, secundę, scilicet sancti Papuli, de dilecto filio Abbate ejusdem loci, viro profundæ scientiæ & fidelitatis expertæ, tertię verò, scilicet Lumberiaci, de dilecto filio Abbate ejusdem loci, fratre dilecti fi-lij nobilis viri Comitis Convenarum, viro laudabilis conversationis & vitæ, & quartę, scilicet Montisal-bani, de dilecto filio Abbate ipsius loci Capellano nostro & causarum appellationum nostri palatij Au-ditore duximus providendum. Castras autem quon-dam Albiensis & villam sancti Flori quondam Claro-montensis diocesis similiter fecimus civitates, & in earum qualibet Ecclesiam constituimus cathedralem: quarum primæ, scilicet Castrensi, de dilecto filio Ab-bate Latiniacensi Magistro in Theologia, reliquæ ve-rò, scilicet sancti Flori, de Abbate sancti Tiberii De-cretorum Doctore Capellano nostro providimus, vi-ris utique genere nobilibus & morum honestate præ-claris, qui omnes de regno tuo Franciæ oriundi, & fi-delibus regni progeniti, regiorúmque commodi & ho-noris fervidi zelatores existunt. Hæc, fili dilectissime, fecimus intendentes in iis Dei honorem & gloriam suíque nominis cultum extollere, animarum procura-re salutem, & tuam & regni tui tranquillitatem, se-curitatem, & pacem, ac commodum evidens promo-vere. Datum Avinioni VII. Idus Iulii, pontificatus nostri anno primo.

CAPVT XIV.

Synopsis.

I. Philippus Augustus nihil licere voluit Romano Pontifici in administratione regni. Interdictum se non observaturum dixit, si quod à Legato ferretur, ob pa-cem cum Anglo repudiatam, è Rogerio, & Matthæo Paris. Proceres regni monent quoque eundem Philip-pum ne fœdus ineat cum Anglo per coactionem D. Pa-pa. Philippus IV. ad inducias cum Anglo per excom-municationes cogi à Pontifice passus non est. In tempo-ralibus *se nemini subjici profitetur; in* spiritualibus *pariturum*, in quantum *debet.*

II. Has induciarum indictiones à Pontificibus fa-ctas non caruisse pretextu probabili. A treuga & pace quæ erat inducta in bellis privatis, argumentum ductum ad bella publica. Fœda strages è bellis privatis. Indu-ciæ illis indictæ ab Episcopis & proceribus regni; quæ dicta est Treuga domini, *è Glabro. qui explicatur in voce* Vadimonium. *Bella privata, legibus media ætatis tolerata.*

III. Inducia illæ decretæ à Principibus & Episco-pis, excommunicationibúsque munitæ. Deinde à Con-ciliis confirmatæ. Cur dictæ Pax & Treuga. *Inducia-rum violatarum cognitio ad Episcopos & proceres; qui ex pactis conventis cogi poterant excommunicationibus ad persequendos raptores. Pacis violatores excommunicati & proscripti ab utraque potestate, occidi poterant im-pune à quolibet privato. De hoc solo genere excommu-nicatorum intelligendus Vrbanus II. apud Gratianum.*

IV. Superius dicta trahi non possunt ad bella pu-blica à Regibus indicta. Belli gerendi potestas eos exi-mit à censuris latis in prædatores. Quia ad summum dubia res est an bellum sit injustum; ideóque cessat jus excommunicandi; maximè in iis quæ respiciunt jus re-gium. Jura Principum excepta ab induciis privatis. Bella privata vetita B. Ludovici edicto; sed penitùs recisa constitutione Philippi IV.

V. Maxima Regum auctoritas in negotio pacis fra-ctæ. Eorum jussu restitui poterant communioni rapto-res quos Episcopi eam ob causam excommunicaverant, ex Ivone; qui adducit locum è Capitularibus petitum de culpatis à Rege in gratiam susceptis.

VI. Agitur de explicatione famosi illius loci. Pe-titus est è Concilio Toletano XI. cujus Concilij hæc est sententia; excommunicatos ob crimen majestatis, si à Rege indulgentiam promeruerint, ab Episcopis quoque communioni ecclesiasticæ restituendos. Hoc tractum in Gallia ad pacis infractores. Pœna canonica dimittebā-tur, non autem peccatum deprædationis, ex Ivone.

VII. Ante Concilium Toletanum, Regis venia in crimine majestatis pœnitentiam ab Episcopis indictam solvebat; ut patet ex facto Pratextati, qui Ecclesiam suam recepit post convivium Regis; quia non fuerat dejectus à Synodo Parisiensi, sed tantùm pœnitentiæ addictus. Hac indulgentia Regis ad omne crimen pu-blicum trahi videtur à Capitularibus. Hodie, post abolitam pœnitentiam publicam, inutilis illa potestas.

VIII. Privilegium Regibus nostris indultum ne incidant in sententiam ob commercium cum excom-municatis fulciri potest usu illo antiquo.

ADDITIO.] *De Treuga & Pace nonnulla ad-feruntur non indigna scitu. Concilium Tulugiense ha-bitum eam ob causam; itémque Synodus Helenensis, & Concilium Narbonense. Tum etiam Concilium apud sanctum Ægidium, & Trojanum. Quæ omnia nus-piam antehac edita fuerunt.*

I. ADMINISTRANDI regni sui communionem denegavit Philip-pus Augustus Romano Pontifici, cùm ab Ioanne Anagnino Cardinali ad pacem cum Henrico Rege Angliæ ineundam ex aucto-ritate sedis apostolicæ invitatus, Legati mi-nas (qui, interdicto lato in universum reg-num, Regis contumaciam se castigaturum minabatur) hac responsione repulit, ut re-ferunt Rogerius Hovedenus & Matthæus Paris: *Quòd sententiam suam non timeret, nec teneret, cùm nulla æquitate niteretur. Dicebat enim quòd non pertinet ad Ecclesiam Romanam in regnum Franciæ per sententiam vel alio modo animadvertere, si Rex Franciæ in homines suos demeritos & regno rebelles, causâ injurias suas & coronæ dedecus ulciscendi, insurgit.* Cùm idem Philippus anno MCCIII. ad pacis fœdus amplectendum cum Ioanne Rege Angliæ ab Innocentio urgeretur, Odo

Rogerius Hoved. ad an. 1189. Matthæus Paris in Henrico II.

Vide Raynaldum ad an. 1204. §. 55. 57.

C. 7. N. 1. T. 24. Libert. *Vt neque pacem neque treugam faciat Regi Angliæ per vio-*

lentiam vel tuitionem Domini Papæ.

Dux Burgundiæ & proceres regni alienum à dignitate Regis esse rati ut Rex Pontificis imperio ad paciscendum de pace aut induciis cum Anglo cogeretur, consilio suo Philippum monuerunt ne se ad illa obsequia demitteret, séque totis viribus, si quid contra tentaretur, obstituros. Vestigia decessorum suorum premens Philippus IV. anno MCCXCVII. prudenti responsione dignitati suæ cavit, cùm indictis à Bonifacio VIII. ad biennium induciis inter ipsum Regem & Romanorum Anglíæque Reges, & excommunicationis sententiis adversùs refragantes latis, non acquievit, administrationem regni sui, quæ à suo solius arbitrio *quoad temporalia* penderet, nemini concessurum, aut submissurum professus, sed jura regni sui fortiter tuiturum adversùs hostes, quos sententiæ excommunicationis potiùs implicent quàm Regem. In iis verò quæ *spiritualia* contingunt, se more decessorum suorum, ut devotum sedis apostolicæ & Ecclesiæ filium, *in quantum tenetur & debet*, monitionibus & præceptis Pontificis pariturum.

C. 7. N. 11, T. 1. Libert. *Regnum temporaliter suum regni sui ad ipsum Regem solum & neminem aliud pertinere, séque in eo neminem superiorem recognoscere.*

II. Quin plures futuri sint qui has induciarum indictiones audaciæ adscribant, non dubito. Attamen si quis mores illius seculi investigaverit, ut Regum caussæ favebit, ita prætextu satis probabili Romanos Pontifices non omnino fuisse destitutos inveniet. A Pace & Treuga, quæ Conciliorum Decretis inducta erat in bellis privatis, qúæque censuris ecclesiasticis muniebatur, ad inducias in bellis publicis indicendas ipsis Regibus argumentum traxerunt. Bella privata, quæ pondere & pudore legum comprimebantur, Romanis rempublicam tenentibus, per Gallias & ceteras Europæ regiones grassata sunt, cùm duris exterarum nationum moribus ferrum lentis fori ambagibus succesisit, & juri publico aperta privatorum injuria. Tunc enim quisque suam suorúmve injuriam non in jure coram judice, sed ferro manùque persequebatur; adeo ut etsi his inimicitiis, quas *faidas* vocabant, & leges Longobardorum & Capitularia Regum modum præscriberent, tamen ingravescente in dies morbo, cædibus, depræda-

De Faidis vide Glos. Lindenbrochij & Spelmanni, R. P. Jac. Sirm. ad Capit. Caroli Calvi.

tionibus, & incendiis respublica fœdissimè vastaretur. His incommodis prospicere Gallicani Episcopi curarunt, non extincto quidem nefando illo bellorum privatorum usu, sed represso per inducias, quæ aliquot dies ociosos à cædibus redderent, sacratósque religionis prætextu. Anno MXXXIV. Episcopi & proceres provinciarum in Aquitania primùm, deinde per reliquas Gallias, decreto suo privatis bellis inducias indixerunt, sub nomine *Treugæ Domini*, à Mercurij suprema die usque ad diluculum diei Lunæ subsequentis, ea lege, ut nemo ab inimico ultionem exigeret, nemo prædaretur, nec etiam à fidejussore pignus tolleret; pœna capitis, aut exilio, & excommunicatione, in rebelles irrogatis. Rodulphus Glaber meminit hujus institutionis; quam cetera quidem apertissimis verbis describit, sed pignus ablatum è domo fidejussoris *Vadimonium* vocat, Latina dictione, quamvis significatione barbara. Quod fraudi fuit illustrissimo Annalium ecclesiasticorum conditori, qui de strepitu fori hîc agi putavit, & de privatis dissensionibus, quas, si justæ sint, unaquaque die persequi liberum erit, vel deserere necessarium, si fuerint injustæ; hócque nomine Gallicanos Episcopos traducit. A qua reprehensione sine dubio temperasset, si confirmatas à quatuor Conciliis generalibus has inducias animadvertisset, & relatas in librum Decretalium sub titulo *de Treuga & Pace*; cujus usum & Glossa & Iuris Canonici interpretes abrogatum esse aiunt, hácque sola observatione se curiosis antiquitatum indagatoribus satisfeciisse putant. Bella isthæc privata, nec legibus probata erant, nec omnino damnata; imò verò si provocatio, vel potiùs, ut illius seculi verbo utar, si *diffidatio* præcessisset, pro jure constituto habebantur; ita ut in adversarium cæde, prædis, & incendiis grassari liceret; ut docent Ivo, Friderici I. & Conradi leges. A quibus bellorum injuriis abstinendum erat diebus Iovis, Veneris, Sabbati, & Dominica, quos sub finem vitæ præcipuis salutis nostræ mysteriis Dominus consecravit.

Glaber l. 3. c. 5.

Carol. Tom. ad annum 1041. n. 23. & seq.

Leo ille orbi marmoreus Histor. IV. in Treuga fract. c. 1.

Leo ep. 17. Friderici apud Abbatem Ursperg. Conradi c. 14. Bulla anni.

ADDITIO

Stephani Baluzii.

Antequam ultra progrediatur oratio, lubet heic paulisper remorari lectorem; non quòd hæc additio nostra tanti sit ut avocare quemquam debeat à studio rerum pulcherrimarum; sed ut solent liberales ac sciti convivatores, qui lactucas interdum ferculáque non admodum exquisita præbent convivis suis, tantùm ut irritatior fiat meliorum ciborum appetentia. Itidem mihi visum est eruditis præstantissimi scriptoris observationibus memet inserere & lectorem tantisper ab earum lectione retardare, mihi gratiam habiturum quòd spatium ipsi tribuerim ad colligẽdas ingenij vires. Quanquam mea hæc additio etiam non injucunda videri poterit iis qui istius eruditionis sunt curiosi, quíque singulares quasque observationes testimoniis veterum fultas lubenter conspiciunt. Quod eo gratius erit hoc loco, quòd vir doctissimus in vocis *vadimonium* interpretatione lapsus sit, quemadmodum observavit illustrissimus Archiepiscopus. Itaque adferam aliquot testimonia, quibus ostendam vadimonium significasse olim pignus, quod nos Galli

vocamus *gage*. Nullum ad eam rem probandam testimonium afferri potest illustrius quàm hic locus ex epistola Fulberti Episcopi Carnotensis, qui eadem cum Glabro ætate vivebat: cujus hæc sunt verba in tomo secundo Spicilegij Dacheriani pag. 829. *Sed neque licitum est de Ecclesiæ tutela vasa sacra abstrahere & aliquorum manibus loco vadimonij tradere.* Infrà pag. 831. *Sed incongruum est ut in vadimonium ponatur.* In veteri Chartulario Ecclesiæ Cadurcensis extant acta quædam confecta Vrbani II. pontificatu, ex quibus constat vocem illam tum in eadem significatione usurpatam fuisse. Nam Gerardus Episcopus Cadurcensis narrans quomodo Ecclesia de Monte dominico pervenerit in manus laicorum, ita loquitur: *Cujus Ecclesiæ possessio præterito tempore in Caturcensis Ecclesiæ dominio diutissimè habita, moderno verò, nescio cujusmodi occasione, à Bernardo Episcopo ac quibusdam secularitèr viventium Clericorum alienæ potestati præsumptione pro vadimonio suppositæ, & sic in laicarum manus deducta personarum.* Cosmas Decanus Pragensis in libro tertio Chronicæ Bohemorum pag. 57. *Item ejusdem Ecclesiæ v. pallia cum limbis Ratisbonæ ad Judæos sunt posita in vadimonio pro quingentis marcis argenti.* Ordericus Vitalis lib. III. pag. 474. *Anschetillus reatum suum palam confessus, vadimonium Abbati Theoderico dedit.* Ludovicus VII. Francorum Rex in literis de concordia inita anno MCLIII. inter Godefridum Episcopum Lingonensem & Odonem Ducem Burgundiæ, quæ extant in Chartulario Ecclesiæ Lingonensis. Illic ergo Episcopus hæc inter cetera ait adversùs Ducem. *Quæro etiam villam Brasi, & aliam quæ dicitur sanctus Johannes, quas in vadimonio tenet sine assensu nostro, cùm sint de nostro feodo.* Cæsarius Heisterbachensis lib. XII. cap. XII. *Erat autem in proximo manens Miles quidam dives & honestus, ministerialis tamen. Huic juvenis jamdictus alodia sive feuda sua partim vendebat, partim in vadimonio exponebat.* Vide illustrissimum Archiepiscopum in historia Benearnensi lib. v. cap. XIV. §. VI. & cap. XXXI. §. VIII..

III. Decretæ autem fuerunt induciæ istiusmodi, non solùm ab Episcopis, sed etiam à proceribus cujusque diœceseos, ut Glaber l. 4. c. 5. Ivo epist. 90. Tertia Dei non est communi lege sancita; jus communi omnes utilitate hominum, ex placito & pacto civitatis & patriæ, Episcoporum Ecclesiarum est auctoritate formata. Ordericus l. 5. Hist. Norm. Vatica Rotcin. diserte docent Glaber & Ivo; ut patet ex treugæ istius constitutione quæ lata est in Anglia & Normannia ex consensu Episcoporum & Baronum à Guillelmo I. Rege anno MLXXX. apud Ordericum Vitalem, & à Raimundo Berengario Comite in Barcinonensi Comitatu anno millesimo sexagesimo. Recepta sunt & amplificata ista hæc decreta à Concilio Claromontano sub Vrbano II. anno MXCV. à Romano sub Paschali II. anno MCII. à Lateranensi sub Innocentio II. anno MCXXXIX. & ab altero Lateranensi sub Alexandro III. anno millesimo centesimo octuagesimo. Hoc solum discrimen interest inter primam induciarum institutionem & confirmationem, quòd à Conciliis festi dies quamplurimi quatuor illis singularum hebdomadarum diebus adjecti fuerint, & à Concilio Lateranensi sub Innocentio II. incendiorum devastatio prohibita. Observandum verò *Pacem & Treugam* dici hanc à bellis privatis feriationem, quòd ratione Clericorum omnium, peregrinorum, mercatorum, agricolarum cum bobus aratoriis, dominarum cum sociis suis inermibus, mulierum omnium, rerum ad Clericos monachósque pertinentium, & molendinorum, pax ista omni tempore indulta est; ratione ceterorum, treuga tantùm, id est, induciæ aliquot dierum. Sanè fatendum est excommunicatione mulctatos fuisse pacis vel treugæ violatores, & ad resarciendum damnum læso coactos. Sed Episcopi & Comitis hæc erat cognitio, ceterorúmque Baronum: qui tamen si cessarent à persequendo armis raptore, excommunicationibus & interdictis ad officium quo se obstrinxerant adigebantur; ut vice versâ eis qui contra pacis perturbatores decertarent, duorum annorum pœnitentia indulgebatur, aut plurium, ad arbitrium Episcopi, pro modo laboris. Si raptores istos pacísque violatores, ab utraque potestate proscriptos, occidi contingeret à quoquam privato, *zelo justitiæ*, non homicidij pœnâ canonicâ & ordinariâ, sed leviori & remissiori satisfactione culpam illam diluendam docet Vrbanus II. qui de hoc solo genere excommunicatorum intelligendus est, non autem de omnibus excommunicatis, ut quidam sibi malè feriati persuaserunt. Cujus interpretationis eò lubentiùs hîc memini, quòd eâ levari posse mihi videatur invidia quæ ob textum hunc malè intellectum creari solet adversùs Summos Pontifices. Apud Gratianum c. Excommunicatorum. 23. q. 5.

IV. Sed hæc omnia trahi non possunt ad bella publica, quæ à Regibus, ut res suas repetant, aut reipublicæ injuriam illatam ulciscantur, indici solent. Etenim belli gerendi potestas, quæ à Deo Regibus collata est in Veteri instrumento, & in Principes Romanos disertis verbis lege regia translata, Reges liberos præstat ab excommunicatione quæ in deprædatores & alienorum bonorum invasores à canonibus irrogatur. Quia excommunicationi locus non est, etiam in privatis personis, nisi cùm de crimine manifesto & aperto agitur, non autem cùm dubitatur de crimine, ut docuit olim Hincmarus ex Augustino. Porrò sola belli à Principe indicti ratio id saltem obtinere debet, ut justitiâ niti præsumatur; præcipuè cùm regia dignitas in munere regio exercendo nullius judicio sit obnoxia, sed soli divino numini se submittat. Quare in ipsa pacis & treugæ promulgatione jura Principum conceptis verbis excipiuntur; ut patet ex indictione pacis & treugæ à Guillelmo Archiepiscopo Auscitano, Legato sedis *Guilelmi Archiep. Auscit. constitutio edita est in Hisp.*

Zaccar. lib. 5. c. 14. Sed lapsu est hoc loco Marca. Nam constitutio illa condita non fuit an. 1102. sed circa an. 1140. post Concilium Later. ran. Innocentij II.

apostolicæ, post Concilium Romanum anno MCII. publicata : *Principibus autem & dominis terrarum jura sua & consuetudines non contradicimus in terris suis.* Deinde pacis illius infractæ cognitio Episcopis commissa erat, de Comitum & diœcesanorum consensu; quæ ex pactis conventis legem accipere debet, ut scripsit Ivo Cononi Legato; imò & Comitibus Baronibúsque diœceseos pars illius cognitionis competebat. Quæ omnia cum bellis publicis comparata discrimen apertum inter utraque constituunt; & jus indicendarum Regibus induciarum, quod ex hac comparatione peteretur, à Romanis Pontificibus abdicant. Bella ista privata à Ludovico immortalis memoriæ Principe vetita quidem; sed rediviva Philippus IV. constantissimus Princeps constitutione sua Tolosæ edita in perpetuum resecuit anno millesimo trecentesimo tertio.

Ivo ep. 266.

V. Ceterùm quantam sibi potestatem in violatæ pacis negotio Reges Galliarum asserent, colligi potest ex Ivone: qui consultus à Daimberto Senonensi Archiepiscopo, an jubente Rege communionem restitueret cuidam *raptori* & *sacrorum dierum* violatori, id est, infractæ legis publicæ reo, quæ diebus solennibus præcipuè servanda erat, ut dixi, respondet rectè quidem excommunicatum videri, attamen ne Regis animus lædatur, dispensatione utendum esse; maximè *quia rerum temporalium dispensationes Regibus attributæ sunt*, quare si potestate sibi concessa abutantur, monendos quidem esse, sed non exasperandos, divinóque judicio relinquendos. Vnde concludit restituendam reo communionem ecclesiasticam, laudato famoso illo loco è Capitularibus petito : *Si quos culpatorum regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensæ suæ participes effecerit, hoc & Sacerdotum & populorum conventus suscipere ecclesiastica communione debebit; ut quod principalis pietas recipit, nec à Sacerdotibus Dei extraneum habeatur.*

Ivo ep. 171.

VI. Quæri solet quæ sit hujus loci ab Ivone laudati sententia; an in universum omnibus excommunicatis sit reddenda communio, quos Rex gratiæ suæ participes fecerit; an verò hæc indulgentia certâ quadam specie contineatur. Sanè canon III. Toletani Concilij XII. (cujus verba transcripta sunt in Capitularium libros, & è Capitularibus ab Ivone variis in locis prolata) hanc sententiam reddunt, eos qui regni pacem læserint, statúmque patriæ gentis Gothorum turbaverint, aut infenso animo in Regem fuerint, eáque de caussa anathemate ab Episcopis proscripti, (quemadmodum decretum est Concilij Toletani IV. canone LXXIV.) si postea Regis indulgentiam promeruerint, (cujus arbitrio horum criminum venia reservata erat canone VIII. Concilij Toletani V.) eos, inquam, ab Episcopis excommunicatione illa publica solvi debere, & communione ecclesiastica donari. Hæc sunt verba Concilij Toletani XII. *Et ideo quia remissio talium, qui contra Regem, gentem, vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solùm regia ponitur, cui & peccasse noscuntur, adeo nulla se deinceps à talibus abstinebit Sacerdotum communio; sed quos regia potestas &c.* Quare dubitandum non erat quin ex hoc Concilij Toletani decreto liberum esset Regi Francorum pacis publicæ infractoribus veniam criminis, quod statum Reipublicæ lædebat, indulgere; quam sequi debebant Episcopi in solvenda pœna ecclesiastica. Quod ita intelligendum est, ut pœnitentiæ publicæ & pœnæ canonicæ indulgentia tribueretur, non autem peccatum quoad Deum dimitteretur, nisi reus aliunde in gratiam cum Deo rediret, ut docet Ivo. Hac indulgentia usus erat Ivo ipse erga Gervasium violatæ pacis reum, quem communioni ecclesiasticæ reddidit in *Curia Paschali*, id est, in conventu regni ad diem Paschatis à Rege Philippo I. indicto. Quod se fecisse pro regia honorificentia, fretum auctoritate legis suprascriptæ, testatur.

Concil. Tol. V. can. 8. ad quem Ivo ep. 266. refertur.

Ivo ep. 174.

Ivo ep. 61. ad quem ep. 266.

VII. Simile aliquid occurrit in Gallia, ante Concilij Toletani tempora. Prætextatus enim Rothomagensis Episcopus à Chilperico Rege delatus inter reos læsæ majestatis apud Synodum Parisiensem anno quingentesimo septuagesimo septimo, cùm crimen per calumniam sibi impactum, spe veniæ proposita, confessus esset, excidit quidem à communione, licèt sacerdotio dejectus non fuerit, Bertchramno his verbis eum alloquente : *Quia Regis gratiam non habes, ideóque nec nostra caritate uti poteris, priusquam Regis indulgentiam merearis.* Post aliquot annos à Rege Guntchramno *susceptus, & convivio ejus adscitus, ad urbem suam regressus est*, nullo synodi judicio habito, quia ei tantùm pœnitentia erat præscripta; ut Ragnemodus Parisiensis urbis Episcopus suggessit Regi, teste Gregorio Turonico. Quæ pœnitentia soluta est solâ veniâ Regis. Itaque ex usu antiquo Gallorum, & ex verbis Concilij Toletani & Ivonis, ad speciem quæ proposita erat de crimine læsæ & violatæ Reipublicæ restringitur necessitas illa dandæ veniæ episcopalis, post Regis indulgentiam. Quod tamen intra hos fines coërceri non debere videtur ex sententia Capitularium; quæ indefinitè de *Culpatis*, id est, de reis omnibus, Concilij verba accipiunt, dempta

Greg. Tur. lib. 5. cap. 19.

Greg. Tur. lib. 7. cap. 14.

Conc. Tol. IV. c. 75. anno 633.

præfatione

præfatione canonis III. Toletani, quæ ad læsæ majestatis reos generalia decreti verba constringit. Vnde titulus illius capitis ita conceptus est apud Ivonem in Decreto, ut de reis omnibus capienda sit Capitularium legum sententia: *Vt quos regia potestas in gratiam receperit, his etiam minores potestates communicent. cap. 383. Si quos culpatorum.* Quæ interpretatio si recipiatur, ad crimina ecclesiastica porrigenda non erit; nec locum obtineret, nisi cùm ex denegata ecclesiastica venia, Regis animus læderetur. Hodie abolito pœnitentiæ publicæ usu, non perspicio qua ratione apud nos huic definitioni locus esse possit. Si quis enim hoc trahere vellet ad confirmandam auctoritatem regiam, qua magistratus utuntur in declarando excommunicationum abusu, fœda confusione omnia misceret, scilicet veniam & indulgentiam criminum, quæ à mera liberalitate Principis proficiscebatur, cum jurisdictione & discussione abusus, quæ formulis canonum & legum adstringitur, & in causæ cognitione consistit; ut taceam de aliis discriminibus.

Ivo Decreti parte 16. cap. 164. Lib. VII. Capitularium pag. 383.

VIII. Attamen veteris illius juris reliquiæ supereſſe videntur in eo privilegio quod unà cum ceteris indultum olim Regibus nostris, à Ioanne XXII. renovatum fuit anno MCCCXVII. ad petitionem Regis Philippi V. cognomine Longi, operâ Magistri Radulphi de Praëlis in eam rem delegati; cujus privilegij summarium his verbis conceptum est in antiquo regesto: *Item quòd Dominus Rex pro participatione cum excommunicatis non incurrat sententiam.* Quo quidem privilegio nulla necessitas solvendę excommunicationis Episcopis ob Regis commercium cum excommunicatis imponitur; sed à censuris quæ in participes excommunicatorum feruntur, Rex liber & immunis esse declaratur.

Pithœus Comment. Comput. Paris.

Hoc privilegium deinde communicatum est Clericis & manifestatibus regis Bulla Clementis V. quæ extat tom. IV. Spicilegij Dacherianij pag. 183.

ADDITIO
STEPHANI BALUZII.

INDUCIAS illas quæ vulgò Treuga & Pax dicebantur, ubique decretas fuisse, non solùm ab Episcopis, sed etiam à proceribus cujusque regionis, adnotavit suprà vir illustrissimus, afferens etiam Barcinonensium exemplum. Nos verò in prima quam procuravimus istarum Dissertationum editione nonnulla illorum temporum monumenta, quæ docerent in eadem ora maritima Hispaniæ Tarraconensis & Galliæ Narbonensis sancitam fuisse treugam & pacem ab Episcopis & proceribus, in publicum emisimus, Concilium videlicet Tulugiense apud Ruscinones, Synodum Helenensem sub Oliba Episcopo Ausonensi gerente vices Berengarij Episcopi Helenensis tunc temporis in partibus transmarinis peregrini, Concilium Narbonense habitum anno MLIV. Excerpta Concilij apud sanctum Ægidium in prima Narbonensi habiti anno MLVI. & Concilium Trojæ in Apulia celebratum ab Vrbano II. anno MXCIII. Sed quonam demum anno habitum fuerit istud Concilium Tulugiense, non adeo exploratum habetur. Animus olim fuerat eam synodum revocare ad annum MXLV. quòd viderem eo anno Guifredum Archiepiscopum Narbonensem & Olibam Episcopum Ausonensem peregisse consecrationem Ecclesiæ sancti Michaëlis Fluvianensis apud Emporitanos, huicque consecrationi adfuisse Poncium Comitem Emporitanum. Videbam præterea Gauzfredum Comitem Ruscinonensem, qui ea omnino ætate vivebat, subscripsisse actis illius dedicationis à Guifredo & Oliba confectis. Atque ut etiamnum in ea sententia perstem, istud facit, quòd Oliba Episcopus Ausonensis, cujus Decretum in Synodo Helenensi editum confirmat ea quæ ab Episcopis in prato Tulugiensi congregatis statuta fuerant de treuga & pace, mortuus est anno MXLVII. ut fidem facit vetus auctor MS. *De Gestis Comitum Barcinonensium.* Præterea, Guillelmus Comes Bisuldunensis, qui Tulugiensi Concilio interfuit, obiit anno MLII. ut fidem facit idem vetus auctor. Demum Acta Concilij apud Narbonem habiti anno MLIV. loqui videntur de institutionibus Concilij Tulugiensis. Hæc, inquam, suadent Tulugiense Concilium fuisse habitum anno MXLV. uti dicebamus. Sed ne ita sentiamus faciit multa. Primùm, Raymundus nondum erat Helenensis Episcopus, utpote qui circa annum tantùm MLXIV. ad eam cathedram pervenit. Nam certissimis testimoniis compertum habeo Berengarium fuisse Episcopum Helenensem ab anno saltem MXXXII. usque ad annum millesimum quinquagesimum tertium, huic successisse Arnaldum, qui anno MLVI. interfuit Concilio Tolosano & dedicationi Ecclesiæ Barcinonensis anno MLVI. XIV. Kal. Decembris. Arnaldo successit Berengarius, quem Helenæ sedisse reperio anno MLVIII. IV. Idus Decembris. Post Berengarium denique video Raymundum Helenensem Episcopum fuisse annis MLXIV. & MLXXXIV. XIV. Kal. Iunij. Istis argumentis probari puto Concilium Tulugiense non fuisse celebratum anno MXLV. quandoquidem Raymundus, qui synodo interfuit, vigesimo tantùm circiter pòst anno ad Helenensem cathedram pervenit. Præterea, Berengarius Episcopus Gerundensis, qui Concilio item Tulugiensi interfuit, anno tantùm ML. factus est Episcopus (ut adnotavit Franciscus Didacus in catalogo Episcoporum Gerundensium) adeóque anno MXLV. interesse non potuit huic Concilio Tulugiensi ut Episcopus Gerundensis. Sed si ita stat sententia, quid faciemus Decreto Olibæ Episcopi Ausonensis, qui in actis Synodi Helenensis disertam mentionem facit eorum quæ de treuga & pace statuta fuerant ab Episcopis qui convenerunt *in Comitatu Rossilionense in prato Tulujes*? An dicemus Olibam loqui de superiore quodam Concilio Tulugiensi, in quo actum fuerit de treuga & pace? An verò Decretum illud Olibæ dicemus esse falsum ac suppositititium? Prorsùs difficilem esse rem video, & cui explicandæ opportunior alibi fortassis erit locus. Superest igitur ut eadem vetera monumenta, quæ, uti dicebamus, in prima editione istarum Dissertationum emisimus in publicum, heic quoque rursum edamus; si priùs monuero lectorem Tulujas oppidum esse agri Ruscinonensis, haud procul Perpiniano, tertio videlicet ab ea urbe milliario, quod circa annum DCCCLXXX. vocatur *villa Tulujes*, & *de Tulugiis, in comitatu Russilionensi*; ut fidem faciunt acta

vetera quæ extant in Chartulario Eccleſiæ Helenenſis. Hodie vocatur *Tulujas* ab incolis illarum partium.

De Concilio porrò Trojano, quod hoc quoque edi voluimus, admonendum putavi deſcriptum illud fuiſſe in regiſtro Vrbani II. ut teſtantur Ivo parte IX. cap. XIII. & duæ vetuſtæ canonum collectiones, quarum una fuit illuſtriſſimi viri Petri de Marca Archiepiſcopi Pariſienſis, alia clariſſimi viri Claudij Puteani. Quæ poſtrema collectio extat hodie in bibliotheca regia. Celebratum autem fuit hoc Concilium anno MXCIII. menſe Martio; ut conſtat ex his quæ nunc edimus, & ex Bulla quadam Vrbani, quæ extat in archivo Archiepiſcopi Narbonenſis, data Trojæ XIV. Kal. Aprilis anno MXCIII. Fruſtra porrò ſunt qui duo Concilia Trojana ab Vrbano II. celebrata fuiſſe exiſtimant. Codex enim Anianenſis canones Trojanos uni ſynodo adſcribit. quod verum eſſe ſubodoratus eſt illuſtriſſimus Cardinalis Baronius. Gerardum autem Epiſcopum Trojanum fuiſſe per illas tempeſtates patet ex Chronico Cavenſi quod Ferdinandus Vghellus edidit in catalogo Archiepiſcoporum Salernitanorum, itémque ex ſubſcriptionibus Privilegij monaſterij Cavenſis apud Baronium ad annum MXCII.

CONCILIVM TVLVGIENSE habitum ſub Guifredo Archiepiſcopo Narbonenſi.

HÆc eſt treuga & pax confirmata ab Archiepiſcopo Narbonenſi Domno Guifredo, & à Berengario Gerundenſi Epiſcopo, & à Domno Raymundo Helenenſi Epiſcopo, & à Comitibus Ruſſilionenſium, Domno ſcilicet Gauzfredo & Guilaberto filio ejus, & à Domno Poncio Impuritanenſi Comite, & à Domno Guillelmo Biſulduenſium Comite, & à Domno Raymundo Cerritanenſium Comite, & à Domno Gauzberto Vicecomite de Caſtronovo, cum ceteris magnatibus Helenenſis epiſcopatus, in Tulugienſi prato, quod eſt in comitatu Roſſilionis. Conſtituerunt namque prædicti Pontifices, cum conſenſu ceterorum nobilium, ut in Comitatu Ruſſilionenſi, vel Confluentano, vel Valliſpirienſi, ullus homo Eccleſiam non infringat, neque cimiteria, vel ſacraria, XXX. paſſuum eccleſiaſtico - rum in circuitu uniuſcujuſque Eccleſiæ, niſi Epiſcopus propter hominem excommunicatum, aut propter ſuum cenſum. Si verò aliquis homo aliter infregerit Eccleſiam vel ſpatium XXX. paſſuum ipſius Eccleſiæ in prædicto epiſcopatu Helenenſi, quidquid ei commiſerit, emendet ut juſtum fuerit ipſi homini cui injuriam fecerit, & Eccleſiæ in qua fecerit ſatisfaciat legaliter, & inſuper compoſitionem ſacrilegij Helenenſi componat Epiſcopo. Eccleſias verò illas ubi caſtra fuerint conſtructa, ſive ubi fures vel rapaces congregaverint furta, vel prædam, vel malefacta, tamdiu poſuerunt eas jamdicti Epiſcopi in defenſione præſcriptæ pacis, quouſque querimonia prædictarum Eccleſiarum deferatur Helenenſi Epiſcopo, & ejus judicio aut juſtè emendetur quod in ipſis Eccleſiis commiſſum fuerit, aut ab eodem Epiſcopo ipſæ Eccleſiæ à defenſione prælibatæ pacis ſeparentur. Iidem Epiſcopi præfati conſtituerunt ut in jamdicto epiſcopatu Helenenſi nullus violenter infringat dominicaturas Canonicorum vel monaſterio - rum, neque aliquid rapiat inde. Clericum verò arma non ferentem, vel monachum, vel ſanctimonialem, ſive viduam, nemo apprehendat, nec illis aliquid injuriæ inferat. Villanum, neque villanam, nemo apprehendat, niſi propter culpam quam ipſe villanus vel villana fecerint. Et ſi eos apprehenderit, non diſtringat niſi per directum. Et ut prædam nemo faciat in jamdicto epiſcopatu de equabus, vel pullis, ſive mulis earum, ætatis unius anni; neque de bobus, neque de vaccis, ſive vitulis earum; neque de aſinis, vel aſinabus, ſive pullis earum; neque de ovibus, arietibus, hircis, capris, ſive earum fœtibus. Manſiones villanorum nemo incendat, neque evertat. Terras in contentione poſitas nullus villanus laboret, poſtquam commonitus fuerit ab eo in quo juſtitia placiti non remanſerit. Si verò ter commonitus, poſtea ibi laboraverit, & propterea damnum acceperit, non requiratur pro pace fracta. Si quis autem fidejuſſor extiterit; ſi fidem non portaverit, de ſuo proprio pignoretur, nec pro pace fracta habeatur. Si quis autem prædictam trevam & pacem infregerit, ſimpla tantùm compoſitione emendet illi cui infregerit infra primos XV. dies. Si verò infra primos XV. dies ſimpliciter non emendaverit, compoſitionem mali quod intulit in duplo componat; ita ut medietatem iſtius duplæ compoſitionis habeat querelator, & alteram medietatem habeat Epiſcopus & ipſe Comes, qui adjutor fuerit eidem Epiſcopo ad hanc juſtitiam faciendam. Si quis autem prædictam pacem vel trevam *, & inde juſtitiam facere noluerit, infra XV. dies quòd querelator ſuam querelam præſentaverit ante Epiſcopum & ejuſdem Clericos ac Comitem, ipſe malefactor & conſiliatores & adjutores ejus emendare noluerint, egrediantur à treva & pace, & malum quod propter hoc illatum fuerit eis non requiratur pro pace vel treva fracta. Et ſi malefactor & adjutores ejus poſtea jamdicto querelanti ullum malum fecerint intra trevam, emendet pro treva & pace fracta. Item prædicti Epiſcopi firmaverunt trevam Domini. Videlicet ut omni

* frogat

tempore teneatur ab omnibus Christianis, ab occasu solis quartæ feriæ, id est, Merchoris die, usque ad ortum solis secundæ feriæ, id est, Lunis die. Item continuatim teneatur à prima die Adventus Domini usque ad Octavas Epiphaniæ Domini, quando festivitas sancti Hilarij agitur. Item similiter continuatim teneatur à die Lunis quæ antecedit caput jejunij, usque ad diem Lunis qui est primus post diem dominicam Octavarum Pentecosten. Et tres festivitates sanctæ Mariæ, cum suis vigiliis. Et Nativitatem sancti Iohannis, cum sua vigilia. Et festivitatem sanctorum Iusti & Pastoris, & Abdon & Sennen, & sancti Felicis, & sancti Genesij, & sancti Nazarij, & sancti Laurentij, & sancti Michaëlis, & festivitatem omnium sanctorum, & sancti Martini, & duæ festivitates sanctæ Crucis, & Cathedra sancti Petri, & festivitatem sancti Ennesij, quæ est XII. Kal. Septembris, & Decollationem sancti Iohannis Baptistæ, cum vigiliis & cum omnibus noctibus jamdictarum festivitatum. Et omnes dies & noctes quatuor temporum. Si quis autem infra hanc prædictam trevam Domini aliquod malum alicui fecerit, in duplum ei componat, & postea per judicium aquæ frigidæ trevam Domini in *sede sanctę Eulalię emendet. Si quis autem infra hanc trevam hominem occiderit sine aliquo casu, ex consensu omnium Christianorum diffinitum est ut omnibus diebus vitæ suæ exilio damnetur. Si autem cum casu hoc fecerit, egrediatur tamen à terra usque ad triennium quem Episcopusvel Canonici existimaverint esse imponendum. Si quis verò infra hanc trevam se miserit in *aguit, vel ipsum aguet stabiliter pro morte vel apprehensione alicujus hominis, aut pro apprehensione alterius castelli, & tamen si hoc agere non potuerit, similiter emendet ad judicium Episcopi & Canonicorum ejus ipsam trevam Domini, sicut faceret si fecisset quod agere tentavit. Item prohibuerunt ne in terminibus his continuatis trevis, videlicet tempore Adventus Domini, seu Quadragesimæ, nullus castrum vel munitionem ædificare præsumat, nisi XV. diebus ante continuatas prædictas trevas hoc inchoaverit. De prædicta autem treva vel pace querela ad Episcopum vel ad ejus Canonicos seu fatigatio omni tempore fiat; & sicut superiùs scriptum est in pace de Ecclesiis, ita fiat. Et ipsi in quibus Episcopus vel Canonici prædicti se fatigaverint de direptione præfatæ pacis vel trevæ Domini, sive fidejussores, vel hostatici pro pace vel treva Domini, & malam fidem inde portantes Episcopo vel Canonicis ejusdem sedis, excommunicentur ab Episcopo vel à Canonicis ejusdem sedis cum protectoribus & adjuvantibus se; quandiu se contenderint sicut infractores pacis vel trevæ Domini, ipsi & res eorum non habeantur in pace & treva Domini.

Ego Gauzfredus Comes juro tibi Petro Helenensi Episcopo, & facio tibi hostaticum, ut per duo tempora anni, scilicet ad dedicationem B. Eulaliæ, id est, VIII. Idus Octobris, & ad caput jejunium, per unumquemque annum, quandiu vixeris, revertar ad hanc sedem B. Eulaliæ; & non separabo hinc me sine licentia tua, vel ipsorum Clericorum, quibus tu commiseris, si æs non habuero; & si æs habuero, eo transito infra VIII. dies revertar, & non separabo hinc me sine licentia tua, vel ipsorum Clericorum quibus tu commiseris, per Deum & hæc sancta.

* id est, in cathedrali Ecclesia Helenensi

* id est, insidias fecerit

SYNODVS HELENENSIS, sub Oliba Episcopo Ausonensi.

ANNO Dominicæ Incarnationis XXVII. post millesimum, XVII. Kal. Iunij, convenit Oliba Pontifex Ausonensis, ad vicem Berengarij Elenensis Episcopi tunc temporis in transmarinis partibus peregrini, unà cum Vdalchero sanctæ Elenensis Ecclesiæ Archipresbytero, & Gancelino Archidiacono, & Ellemaro Sacrisrinio & Coraule, Gauzberto, & ceteris præfatæ sedis Canonicis, cœtúmque sacrorum Ducum, catervam quoque fidelium, non solùm virorum, sed etiam feminarum. Convenerunt autem in Comitatu Rossilionense, in prato Tulujes. Quò cùm convenissent; primò rogantes Domini misericordiam ut corda fidelium suorum ad se converteret, mentes quoque & actus dirigeret, dein requisierunt si quæ hactenus à præfatis Episcopis statuta fuerant, observarentur. Sed cùm penè omnia inveniissent nisi solùm pedibus conculcata, sed etiam oblivioni dedita, iterum reparare studuerunt eodem tenore quo fuerant hactenus condita. Constituerunt itaque præfati Episcopi, simul cum omni Clero & fideli populo, ut nemo in toto supradicto comitatu vel episcopatu habitans assalliret aliquem suum inimicum ab hora Sabbati nona usque in die Lunis hora prima, ut omnis homo persolvat debitum honorem diei dominico. Neque ullo modo aliquis assalliret monachum cum clericum sine armis incedentem, neque aliquem hominem ad Ecclesiam cum Concilia euntem vel redeuntem, neque aliquem hominem cum sportella proficiscentem, neque aliquem

hominem cum feminis euntem ; neque aliquid auderet Eccleſiam vel domos in circuitu poſitas à x x x. paſſibus violare, aut aſſallire. Hoc autem pactum ſive treguam ideo conſtituerunt, quoniam divina lex & penè omnis Chriſtiana religio ad nihilum deducta, ut legitur, abundabat iniquitas, & refrigeſcebat caritas. Et ideo præcipimus nos ſupradicti Epiſcopus, Clerus ſimul, & omnis ordo ſerviens divinis cultibus, & coram Deo interdicimus, ut nullus homo vel femina de ſupraſcriptis aliquid voluntariè temerare vel infringere præſumat, nec invadat res ſanctæ matris Eccleſiæ Elenenſis, ſive ceteris Eccleſiis vel monaſteriis debitas. Neque aliquis, ſe ſciente, in inceſtu uſque ad VI. gradum permaneat. Neque aliquis uxorem propriam dimittat, nec alteram feminam habeat. Quod ſi quis fecit, ſive inantea fecerit, niſi reſipuerit, & pro poſſe emendaverit, & ad plenam ſatisfactionem ſanctæ matris Eccleſiæ coram ſupradictis Canonicis infra menſium trium ſpatium venerit, à liminibus ſanctæ catholicæ Eccleſiæ & omnium Chriſtianorum cœtu excommunicatus permaneat. Et ut noveritis omnes quale peccatum ſit jungi excommunicatis, nullus Chriſtianus debet manducare cum eis, vel bibere, neque oſculum eis porrigere, neque cum eis loqui niſi de ſatisfactione ; neque ſi excommunicati defuncti fuerint, debentur ad Eccleſias ſepeliri ; neque aliquis Clericus vel fidelis debet pro eis orare. Si verò pro nihilo duxerint excommunicationem; tranſactis tribus menſibus, anathematis vinculo, id eſt, ut perditi ſicut Iudas proditor, damnentur. Et ſi, quod Deus avertat, in hac perfidia obierint, corpora illorum cum pſalmis & hymnis vel ſpiritalibus canticis non ducantur ad ſepulturam, nec inter fideles mortuos eorum nomina ad ſacrum altare recitentur. Et quia peccatum perpetraverunt ad mortem; niſi pœnituerint, ſine fine damnentur in æternam damnationem. Omnibus Canonicis ſupraſcriptæ ſedis interdicimus coram Deo & ſanctis ejus ut nullus eorum de his aliquid ſolvere audeat ſine conſenſu præfati Archipreſbyteri, vel Archidiaconorum, ſive Sacriſcrinij, & Caputſcholaris, vel ceterorum fratrum Canonicorum. Miniſteria autem divina ſine intermiſſione fiant pro excommunicatis, per ſpatium trium menſium ; ut det illis Deus pœnitentiam, & reſipiſcant à laqueis diaboli, à quibus capti tenentur, ad ipſius voluntatem. Quod qui noluerit perficere, noverit ſe mulctandum, niſi reſipuerit, ſupraſcripta excommunicatione. Omnibus autem ſupradicta obſervantibus pax & miſericordia concedatur à Domino Ieſu Chriſto hîc & in perpetuum. Amen.

CONCILIVM NARBONENSE
habitum anno MLIV.

ANNO dominicæ incarnationis milleſimo quinquageſimo quarto, Indictione ſeptima, Epacta nona, Concurrente V. octavo Kal. Septembris, Conventus erat apud urbem Narbonam decem venerabilium Epiſcoporum, Bernardi ſcilicet Biterrenſis, & Gonterij Agathenſis, & Roſtagni Luctevenſis, & Arnaldi Magalonenſis, Froterij quoque Nemauſenſis, Guifredi verò Carcaſenſis, imò Berengarij Gerundenſis, Guifredi Barchinonenſis, necnon & Guilelmi Albienſis ; inter quos fuere Legati Domni Guilelmi Vrgellenſis videlicet Berengarij, & Vgonis Vzetenſis. Præſidente Domno Guifredo prædictæ urbis Archipræſule; cujus induſtriâ prædicta ſynodus, opitulante Petro Ramundi Comite, atque Berengario Vicecomite, unà cum Abbatum & Clericorum ac quorundam nobilium & ignobilium non minima multitudine, ad confirmandam pariter & cuſtodiendam tregam & pacem & dilectionem quam univerſalis Eccleſia unanimiter inſtituit, & reformandum ejuſdem ſtatum, qui à pravis conculcabatur hominibus, dominicis obtemperantes juſſibus pro temporalibus commodis commiſſæ ſibi plebi impenſis, à ſummo omnium paſtore, ut æterna præmia mereantur adipiſci in ſecula. Primò ergo omnium inſtitutionum noſtrarum, quæ in hoc tomo ſcribenda ſunt, monemus & mandamus ſecundùm præceptum Dei & noſtrum ut nullus Chriſtianorum alium quemlibet Chriſtianum occidat: quia qui Chriſtianum occidit, ſine dubio Chriſti ſanguinem fundit. Si quis verò, quod non optamus, injuſtè hominem occiderit, per legem eum emendet. Iterum mandamus atque confirmamus ipſam tregam Dei quæ à nobis dudum conſtituta fuerat, & nunc à pravis hominibus diſrupta eſſe videtur, ut firmiter deinceps ab omnibus teneatur. Igitur obſecramus per Deum, & monemus, ut nemo Chriſtianorum quemlibet Chriſtianum requirat ad malefaciendum ab occiſu ſolis quartæ feriæ uſque ſecundæ feriæ illuceſcente ſole. Præcepimus etiam ut a prima Dominica Adventus Domini uſque Octabas tranſactas Epiphaniæ, ſive à prima Dominica quæ eſt ante caput jejuniorum uſque tranſactas Octabas Paſchæ, ſive à Dominica ante Aſcenſionem Domini uſque Octabas Pentecoſten expletas, vel de feſtivita-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tibus sanctæ Mariæ, & in vigiliis ejusdem, & in vigilia sancti Iohannis Baptistæ, vel in festivitate ejusdem, atque in vigiliis Apostolorum, & in festivitatibus eorundem, & in vigilia Vinculæ sancti Petri, & in festivitate ejusdem, & in vigilia sanctorum Iusti & Pastoris, & solemnitate eorundem, & in vigilia sancti Laurentij, ejusdémque festivitate, & in festivitate sancti Michaëlis, & in vigilia omnium sanctorum, & in festivitate eorundem, & in festivitate sancti Martini, & in jejuniis quatuor tempora, in præscriptis jejuniis, sive festivitatibus, atque vigiliis, nemo Christianorum quemlibet alium Christianum lædat, neque dehonestare aut deprædare de suis rebus præsumat. Hanc tregam Domini firmiter custodiri præcipimus; & omnes qui eam tenuerint, & fideliter observarint, benedictionem sempiternam ab ipso Iesu Christo Domino & Salvatore nostro percipiant, & hereditatem æternę vitę sine fine possideant. Illi autem qui rebelles extiterint, vel transgressores, sive qui auxilium eis in aliquo præbuerint, tamdiu anathematis vinculo subjaceant, quousque dignè arbitrio proprij Episcopi satisfaciant. Si quis autem voluntariè vel scienter hominem occiderit in hac treuga, aut apprehenderit, aut castrum cujuslibet tulerit aut destruxerit, aut in ..... indictam traugam insidiando aut aguitando facere volens comprobatus fuerit, ab omni cœtu Christianorum definitum est ut in omni vitæ suæ perpetuo damnetur exilio. Si quis autem aliter alicui aliquam injuriam fecerit aut damnum, in judicio proprij Episcopi aut Clericorum ejusdem, quibus idem Episcopus commiserit, secundùm modum culpæ directionem faciat per judicium aquæ frigidæ, aut per exilium, sicut statutum est. Quicunque verò adpropinquante Quadragesimæ tempore, sive Ascensionis Domini, vel Pentecostes, necnon & Adventus Domini, qui est Tregam Domini, castrum vel munitionem construere voluerit, non illi facere hoc liceat, nisi duas hebdomadas cunctis scientibus ante prædictum tempus incipiant. De debitoribus verò, & fidejussoribus, præcipimus ut si contendunt ea quæ debent, projiciantur ab Ecclesia, & in illorum parrochias nemo faciat sacrum ministerium usque præscripti debitores reddant debita. Oliveta namque, cujus pignoris in ipso aquarum diluvio pacem legimus terris redditam, & de cujus liquore sanctum Chrisma conficitur, necnon & altaria sancta illuminantur, sub tam firmam pacem statuimus, ut nemo Christianorum eam præcidere audeat, vel ad deformitatem truncare, neque earundem fructus rapere. Quod qui fecerit, juxta quod definitum de ceteris, per tregam Dei ea emendet. Oves ergo, & earum pastores eas custodientes, similiter in treguam Dei permaneant cunctis diebus, in cunctis locis; ita ut nullus Christianus eas deprædare præsumat, neque illas neque illarum pastores lædere vel invadere. Quod qui fecerit, per Dei treguam hoc totum emendet.

DE PACE.

PACEM autem à nobis sive à Principibus olim constitutam mandamus, sive firmamus, ut ab hodierna die & deinceps Ecclesiam nullus hominum infringat; neque mansiones quæ in circuitu Ecclesiarum sunt & erunt, neque aliquid ex omnibus quæ infra xxx. passus sunt Ecclesię & erunt, violenter auferre audeat, aut præsumere, (nisi Episcopus, aut cui ipse jusserit, propter suum censum, aut propter hominem excommunicatum; excepta munitione quę infra prædictos passus xxx. Ecclesiæ sita fuerit) ad concitandum bella & contentiones. Censemus iterum ut ne quis hominum terras vel res cujuscunque Ecclesiæ vindicare præsumat sine dono & permissione illius cujus eadem Ecclesia fuerit. Reditus verò synodales nemo laïcorum in opus suum retineat præter consensum Episcoporum vel Clericorum; sed quibus jure debentur, omnino restituat. Monemus iterum ut nullus laïcorum in opus suum retineat primitias, neque oblationes, neque cimiteriorum pretia, neque ova, aut ea quę ad eos dantur per aspersionem salis & aquæ in Cœna Domini, neque * trigintarios qui rectè debentur à Clericis recipi pro fidelium defunctorum orationibus; sed Clericis, qui eisdem Ecclesiis præsunt, utendos relinquat; nec quicquam ex fevo quod pro eadem Ecclesia tenet minuere præsumat. Clericis quoque, monachis, atque sanctimonialibus feminis, & comitibus eorum militaria arma non portantibus, ut aliquid ex bonis eorum nemo apprehendat, nec rapiendo auferat. Eas verò res, & terras, ac vineas, & cetera quę in jus proprium ac dominium Canonici, & monachi, sanctimoniales feminæ habent & habere noscuntur, nullus hominum vel feminarum invadere, rapere, aut tollere præsumat, nec aliquid inde usurpare; neque per vim, neque per vicariam, neque per districtionem ibi ullam hospitalitatem accipiat, nisi permissionem vel donum Episcoporum vel Canonicorum & Abbatum, ad quos propriè eadem res pertinuerit, adquirere potuerint. Insuper eas villas, & mansos, terras, & vineas, sive Ecclesias, quæ à fidelibus

* Les Trezenaires.

Dei collatæ esse videntur in opus Canonicorum, ut commune inde viverent, quæ veraciter sciri potest in hoc opus data esse noscuntur, nullius personæ hominum ausus sit habere vel retinere, neque per vicariam, neque per feuum, neque per bajuliam, neque per ullam vocem, sine propria voluntate Episcopi & Canonicorum, vel Abbatum, Canonicorum, aut quos eas res pertinere noscuntur, cum voluntate Canonicorum suorum, nisi quantum præscripti Canonici cum præscriptis senioribus communiter voluerint. Statuimus autem inter vos de contentionibus terrarum, & de debitoribus & fidejussoribus, Dei auctoritate & nostra, ut nemo ex eis vindictam sumat, donec ante sui proprij Episcopi & Potestatis, cujus ditionis fuerit, præsentiam veniens, causam suam exponat, ut alicujus eorum judicio terminetur atque definiatur. Episcopus autem & princeps regionis ipsius, quibus eadem res pertinuerit ad distringendum, noceat resistenti, & adjuvet obedientem. Nullus etiam Christianorum ullam substantiam villani non apprehendat, nisi tantùm corpus suum per forfacturam quam ipse per se faciat, & non distringat eum nisi per directum. Caballarium autem nemo apprehendat, ut * redut faciat neque faciat, neque substantiam ejus tollat, nisi tantùm per directum. Rapinas & prædas ex quibuslibet Christianorum nemo virorum aut mulierum faciat. Præcipimus etiam ut equas nemo rapiat, nisi homo desuper inventus fuerit armatus. Aleses verò nemo incendat. Furi prænotato & publico, latronique, atque prædoni in Christianis nemo auxilium præbeat, neque ad illud agendum eum conducat se sciente, usque ad satisfactionem veniant. Negociatores, & oratores, qui ferunt sportas, nemo substantiam eorum apprehendat. Hanc autem institutionem prædictam monemus pariter & obsecramus ut omnes homines & feminæ in prædictis comitatibus sive episcopatibus degentes firmiter teneant, atque intentè custodiant secundùm suum posse. Quòd si quis eorundem hominum vel feminarum prædictam pacem ac institutionem præsumptuosè infregerit, & infra XL. dies non emendaverit, noverit se tamdiu extraneum à Christianorum consortio, & à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ segregatum, donec ei, cui damnum pertulerit, duplum restituat; & Potestati illius terræ, in qua illud actum fuerit, XL. solidos emendet; & Episcopo ejusdem terræ emendet, manu propria jurando super altare sedis, aut super quo liberavit, quo Episcopus jusserit, quia amplius emendare non debeat pro transgressione excommunicationis; aut emendet ei XL. solidos sine sacramento. Dicimus iterum ut hæc institutio ab omnibus firmiter teneatur, sicut superiùs scriptum est, præter eos qui de suo alode vel fevo sive bajulia institutores extiterint. Quam institutionem quicunque transgressus fuerit, obedire nolens supradictis institutionibus, Presbyter ei Missam non canter, neque ullum sacrum officium, neque communicet eum, vel sepeliat, se sciente. Si autem quislibet hominum vel feminarum ab hac die & deinceps ausu temerario hujus nostræ institutionis violator extiterit, anathematis vinculo feriatur, & à sancta Dei Ecclesia procul pellatur, & ab omnium cœtu Christianorum tamdiu separetur, donec ad satisfactionem indubitanter veniat.

* vox corrupta.

EXCERPTA CONCILII
apud sanctum Ægidium habiti anno MLVI.

EX Concilio apud sanctum Ægidium peracto; ubi facta est synodalis collatio patrum, Episcoporum videlicet Gallicanorum XX. duorum; quorum unanimiter consensus & par votum hoc definivit quod hîc titulatum memorandum mandamus, cum personis subpositis. Hi sunt. Raimbaldus Arelatensis, Laudegarius Viennensis, cum Legatis Narbonensis primę Præsulis vice fungentibus, Froterius Nemausensis, Vgo Vceticensis, Vvilelmus Albiensis, Bernardus Lutevensis, Geraldus Vivariensis, Petrus Vasensis, Vdalricus Tricastrinensis, Franco Vendacensis, Clemens Cavillonensis, Petrus Aquensis, Pontius Massilienſis, Deodatus Telonensis, Gaucelinus Forojulensis, Andreas Nicensis, Durandus Vincensis, Bertrandus Regensis, Vgo Senaciensis, Pontius Glandensis, Vgo Dignensis. Hi omnes collecti in unum, tale sancitum dederunt decretum.

I. Canonicam promulgantes sententiam, ut loca Canonicorum, ac monachorum cœnobia, vel villas sacris ordinibus Ecclesiarum designatas, nullius conditionis persona invadere tentet ab hodie usque in perpetuum, nec hospitalitatis causa, nec ingenio malæ insitæ consuetudinis; nisi cùm necessitas coëgerit, quantum ad usum naturæ pertinuerit, sine destructione loci.

II. Ecclesias autem quæ intra castellum aut civitatem fundatæ fuerint, aut in villis, vel in agris, illæ videlicet in quibus ædificium ad debellandum non habetur, vel cum quibus seditio non exercetur, nec malefa-

ctorum excursus ad reparanda damna civilia vel communia fieri comprobatur, hanc pari consensu volunt & definiunt habere potestatem, ut nemo infra terminum xxx. dextrorum circa Ecclesias positum quicquam rapere præsumat, nec ulli personę nocenti aut innocenti malum ingerat, nisi cùm ipso termino malefactor damnum intulerit. Hoc excommunicant sub anathemate in perpetuum.

III. Militibus autem majoribus vel minoribus hoc præcipiunt, ut ab hodie usque in Nativitatem sancti Iohannis nullus arma ferre præsumat quacunque de causa, nisi sui solutione Episcopi.

DATA PRIDIE NON. SEPTEMBRIS.

CONCILIVM TROIANVM
habitum ab Vrbano II. anno MXCIII.

ANNO dominicę incarnationis MXCIII. VI. Idus Martij, convenit Troję in Apulia Concilium Episcoporum ferè LXXV. Abbatum XII. Secundo itaque die, cùm de quibusdam infra consanguinitatis lineam copulatis actum fuisset, tandem consentientibus omnibus hoc super eis capitulum promulgatum est.

I. Episcopi quorum dioceſani sunt, eos usque in Pentecosten trina advocatione conveniant. Tunc si duo viri, vel tres, consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsimet fortè confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si verò neutrum contigerit; Episcopi eos per baptismum Christi, per fidem Christi, per Christi judicium, in vera obedientia obtestentur quatinus palam faciant utrum se, sicut fama est, consanguineos recognoscant. Si negaverint; seipsis relinquendi sunt; ita tamen ut si aliud in conscientia habeant, se à liminibus Ecclesię, à corpore & sanguine Domini, à fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se judicio Episcoporum segregaverint; si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

Ap. Gratian. 35. q. 6. cap. 24 dist.

II. Si quis treviam Dei fregerit, usque tertiò ad satisfactionem ab Episcopo moneatur. Quòd si nec tertiò satisfacere consenserit; Episcopus, vel cum Metropolitani consilio, aut cum duobus aut uno vicinorum Episcoporum, in rebellem anathematis sententiam dicat, & per scripturam Episcopis circumquaque denuntiet. Sic excommunicatum Episcoporum nullus in communionem suscipiat; immo, scripturâ suscepta, sententiam quisque confirmet. Si quis aliter præsumpserit, ordinis sui periculo subjacebit. Responsum est ab omnibus, Fiat.

CAPVT XV.

Synopsis.

I. Regni Gallici Libertas adversùs nova rescripta probatur testimonio Odonis Burgundiæ Ducis. Crucesignatos in tuitionem Ecclesiæ Romanæ suscepit Bonifacius, illisque debitorum suorum induciæ dedit. Consultus à Philippo IV. Dux Burgundiæ, respondit à Papa nihil decerni posse in temporalibus sine consensu Regis & procerum.

II. Hæc constitutio Bonifacij non aliena erat à disciplina superioris temporis; ut patet è Concilio Claromontano. & Lateranensi sub Calliſto. Ivone, & Neubrigensi. Hinc factum ut debitores crucem assumerent, è Tyrio. Henricus quoque Rex Angliæ, ut Vasconiam ab impressione Gastonis Benearnensis liberaret.

III. Hæc tuitio concessa Crucesignatis, erat propagatio quædam pacis & treugæ Domini. Itaque facilè Principes nostri hanc curam ad se revocarunt; & Crucesignatis tuitionem suam indulserunt, è Rigordo. Mandatum Bonifacij non admissum, quia novæ consuetudini contrarium.

IV. Conciliorum vel Pontificum decretis intercedendo, jurisdictioni regiæ cavebant Reges. Itaque eo ipso tempore quo his de rebus Decretales ferebantur, non admissæ à judicibus secularibus, etsi contra niterentur Ecclesiastici. Quod probatur ex querela Durandi Mimatensis Episcopi.

V. Plures species enumerantur è Durando, in quibus judices seculares Decreta jurisdictioni regiæ adversa non admittebant; ne quis existimet superiori tantùm seculò hoc à nostris tentatum.

VI. Concily Lateranensis judicio Comes Tolosanus patrimonio suo dejectus. Quia Regis sententia proscriptus, si de illius hæresi constaret. Discussâ in Concilio fidei causâ, eveniente conditione, ex vi decreti regij, bonis cecidit Comes Tolosanus. Contentiones inter Episcopos & magistratus, ob jurisdictionem secularem, sub Philippo Valesio; quæ definitæ tandem Edictis Regum nostrorum. De quibus tomo secundo.

I. NON omittendum est Odonis Burgundiæ Ducis testimonium, ex quo regni Gallici Libertas in rerum temporalium administratione adversùs novos Romanę curię conatus asseritur. Cassanus Rex Tartarorum religionem Christianam amplexus, spem certissimam Bonifacio VIII. injecerat invadendę Syrię, & Palæstinę recuperandę. quod ex parte præstitit expugnatâ Syriâ anno MCCC. reliquum bellum sine dubio confecturus, nisi ad res novas componendas in Persidem revocatus fuisset, teste Haytono Armenio, qui expeditioni intererat. Quamplurimi nomen dederant ad militiam illam sacram, Cruce assumpta, ab anno millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, quos Bonifacius multis

privilegiis donavit. Ea mandato quodam comprehensa ad Philippum Regem per Nuntium transmisit: quibus *personas Crucesignatorum & bona eorum, ex quo Crucem susceperunt, sub P. Petri & sua protectione suscipit, necnon sub Archiepiscoporum & aliorum Ecclesiæ Prælatorum defensione; statuens ut donec de eorum obitu vel reditu certissimè cognoscatur, integra remaneant, & quieta consistant. Quòd si quisquam contra præsumpserit, per Ecclesiarum Prælatos, appellatione remota, censura ecclesiastica compescatur.* Addit creditores ab Episcopis cogendos ut iis militibus jusjurandum remittant, quod de usuris solvendis præstiterunt, & à seculari potestate Iudæos, à quorum commercio interim fideles abstineant. Quid in hoc negotio sibi agendum esset, Philippus Odonem Burgundiæ Ducem, Franciæ parem, consuluit. Ille graviter respondit, nihil in regno absque Regis & procerum consensu à Papa decerni posse quod jurisdictioni temporali præjudicium aliquod inferat, imò verò nihil omnino novi à quoquam in regno instituendum contra veterem consuetudinem. Hæc sunt verba Odonis: *Non videtur justum nobis vel rationabile, nec licitum Domino Papæ vel alij, quòd in regno vestro institutionem faciat, nisi de consilio vestro & vestrorum, quare vos vel alij vestri Barones & fideles servitium & justitias hominum suorum debitas perdant. Consulimus etiam vobis quòd nullomodo patiamini quòd aliquis in regno vestro aliquod novum instituat quod temporibus prædecessorum vestrorum institutum non fuerit vel ordinatum vel usitatum.* Hæc ultima verba, ut suprà monui, pertinent ad Constitutiones Pontificum quæ latæ erant à Bonifacio & ejus decessoribus, & anno sequenti MCCXCVII. in librum sextum Decretalium compactæ sunt.

T. 1. Libert. Eccles. Gall. c. VII. N. 21.

Vide Concilium Mensuel. habitum an. 1155. cap. 6. cum Notis Baluz.

II. Non aliena videbatur à disciplina usúque recepto superiorum temporum hæc Bonifacij constitutio. Etenim Vrbanus II. in Concilio Claromontano, cùm pacem & treugam statuisset canone primo, (de qua dictum capite superiori) eam canone sequenti ad eos qui Hierosolymitanum iter aggrederentur, extendit: *Item placuit omnia bona eorum qui Hierosolymas pergunt, semper & ubique esse salva, in pace & treuga, quousque redierint.* Quare prætextu hujus tuitionis ecclesiasticæ, si qua de rebus ad Crucesignatos pertinentibus moveretur quæstio, Episcoporum erat cognitio; qui censuris invasores obstringebant, ut testatur Ivo; quamvis observet *novam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium.* Hanc tuitionem confirmavit, adjecta quoque peccatorum remissione, Lateranense Concilium sub Callisto II. anno MCXXII. cap. XI. *Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Vrbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere, vel auferre, quandiu in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectantur.* Idem postea constitutum fuit à Gregorio VIII. Pontifice apud Neubrigensem, *scilicet ut bona eorum qui crucem acceperint, cum suis famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ necnon Archiepiscoporum & Episcoporum atque aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant.* Quas constitutiones is effectus secutus est, ut plurimi se hujus profectionis gravissimo labori accingerent, quò se à creditorum vexatione liberarent, teste Vvillelmo Tyrio. Hujus tuitionis & præsidij ecclesiastici auxilium imploravit Henricus III. Anglorum Rex, cùm à Gastonis VIII. Domini Benearnensis copiis in Vasconia premeretur. Cùm enim validissimam classem pararet, ex Anglia Burdegalam appulsurus, cruce assumpta transmarinum bellum in subsidium terræ sanctæ simulans, literas ab Innocentio IV. impetravit anno MCCLIII. quò in tuitionem Ecclesiæ Romanæ susciperetur, & ejus hostes excommunicatione & interdicto percellerentur à delegatis judicibus.

Edirum ejus habetur in Addit. ad lib. XXI. hist. cap.

Guil. Neubrig. l. 5. Hist. Angl. c. 21. & Tyr. de Hierosolym. peregrinatione ejusdem libro.

Tyr. l. c. 25.

Innoc. epistolarum tomo 7. lib. Ben. c. 1.

Concil. Clarom. c. 2.

Ivo ep. 175.

III. In Gallia locum habuit prima illa pacis istius promulgatio, in gratiam Crucesignatorum; quæ pacis & treugæ Domini de Principum consensu Episcopis commissæ extensio quædam erat & propagatio potiùs quàm nova omnino institutio. Itaque labentibus annis hanc ad se curam Reges nostri revocarunt; ideóque Philippus Augustus cùm de subsidio Acrensis urbis cogitaret, militum ad bellum transmarinum profecturorum facultates tuitione regia munivit, & biennij inducias debitoribus indulsit, edicto solenni quod in publico regni conventu ex Episcoporum & procerum sententia constituit, quemadmodum scripsit Rigordus auctor illius seculi. Quare cùm Bonifacius VIII. jus antiquum repetere vellet, quod actu contrario à Gallis nostris jam à centum annis interruptum erat, de procerum consensu mandatum illud Bonifacij non est admissum, juxta sententiam Odonis Burgundiæ Ducis.

IV. Hoc consilio semper usi fuerunt Reges Francorum, ut Conciliorum vel Pontificum decretis intercederent executionem impediendo,

impediendo, ne jurisdictio regia violaretur. Quod non tantùm ab avis nostris tentatum est, ut quidam suspicantur, sed utplurimùm eo ipso tempore quo Decretales illæ de rebus temporalibus, aut de personis laïcorum, incompetenter ferebantur, ut colligi potest ex ultimis verbis epistolæ Odonis, §. 1. relatis. Quod præterea confirmari potest testimonio viri omni exceptione majoris. Is est Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis: qui jurisdictionis ecclesiasticæ studiosissimus, constitutiones omnes ecclesiasticas de rebus secularibus latas observavit, quæ sua ætate, id est, anno MCCCIX. à Regibus & judicibus secularibus negligebantur. Qua in re magnam injuriam Ecclesiæ fieri eáque ratione jurisdictionem ecclesiasticam turbari existimat: sed refert magistratus regios excepisse, *actus* judicum ecclesiasticorum, qui se his rebus immiscerent, *esse abusus*. Querelam suam his verbis depromit: *Quasi per quandam alluvionem frustatim Domini temporales ad se omnia trahunt. Et sicut frustatim lupus agnum comedit, ita per ipsos jurisdictio ecclesiastica frustatim quodammodo devoratur, quidquid ad ecclesiasticam jurisdictionem, potissimè quoad temporalia pertinet, sibi auferri putantes.*

Durandis de modo Concilij generalis celebrandi part. 1. Tit. 70.

V. Deinde plures species enumerat in quibus, Decretis Pontificum neglectis, judices seculares jurisdictionem suam exercebant; quæ omnia ipsius verbis, demptis superfluis, explicabo; præsertim cùm ex eo testimonio constare possit, jurisdictionis secularis quasi possessione, regia jura adversùs novas constitutiones studio magistratuum jam tum conservata fuisse. Recenset ergo judicum secularium invasiones, & canones violatos adnotat hoc ordine. I. Causas, inquit, servorum & rusticorum ad Ecclesias pertinentium judices seculares ad se trahunt contra canones. II. causas pœnitentium. III. causas libertorum, pupillorum, & viduarum: quæ *in possessorio*, inquit, ad Ecclesiam pertinent, & quoad tuitionem, & in defectum dominorum temporalium. IV. causas peregrinorum, mercatorum, agricultorum, & in mari navigantium. V. cùm agitur de feudis Ecclesiæ. VI. Impediunt ne in Romana curia Clerici vel laïci contra laïcos *impetrent*, rescripta scilicet ad judicium instituendum. Hócque impedimentum esse frequens ait, cùm laïci conveniuntur in crimine sacrilegij, vel usurarum, hæresis, excommunicationis, perjurij, adulterij, fornicationis, in causa nativitatis, jurispatronatus, decimarum, vel rapinarum. VII. Impediunt quando Ecclesia vult cogere aliquem ad satisfaciendum de peccato in quo est. VIII. Ne adeatur Ecclesia propter eorum negligentiam, aut vacante regno, ne cognoscat de feudo. IX. Ne vidua spoliata, ad restitutionem agens, trahat spoliatorem coram Ecclesia. X. *Item impediunt, si quid ambiguum inter judices seculares oriatur, ne ad judices ecclesiasticos recurratur.* XI. Ne Episcopi de personalibus, realibus, & criminalibus actionibus cognoscant, etiam ubi antiqua consuetudine est inductum. *Et ex isto casu quasi deperit tota ecclesiastica jurisdictio.* XII. Ne de infractoribus pacis & treugarum cognoscant. XIII. *Item impediunt jurisdictionem ecclesiasticam in his quæ ratione connexitatis pertinent ad Ecclesiam, scilicet in dote, & in pœna posita in matrimonio.* XIV. Iudice ordinario recusato, non patiuntur adiri Episcopum. XV. De alienationibus fundi dotalis, & renuntiationibus filiarum cum jurejurando factis cognoscunt; & exceptionem rei judicatæ coram judice ecclesiastico non admittunt. *Nec proficit quòd in dictis tribus casibus Dominus Bonifacius eos per Ordinarios decreverit compescendos.* XVI. *Ab Episcopis temporalia obtinentibus non permittunt ad Archiepiscopos appellari, secundùm Concilium Lugdunense.* Plurima alia capita exsequitur Durandus, quæ Clericos aut bona ecclesiastica respiciunt; de quibus opportuniùs alibi dicetur.

VI. Si quis opponat, seculo decimotertio ineunte ecclesiasticam jurisdictionem de rebus secularibus judicium in Gallia tulisse, cùm Albigenses proscripti sunt ab Innocentio III. & Concilij Lateranensis decreto ampla Comitis Tolosani patrimonia Simoni Comiti Montisfortis adjudicata, responderi potest hæresim Albigensium damnatam primùm ab Alexandro tertio, deinde hæreticos, quia in Sacerdotes ipsos grassabantur, & provinciam Narbonensem deprædationibus vastabant, proscriptos, non solùm ab Innocentio tertio, qui propositis pœnitentiarum remissionibus & indulgentiis ex tota ferè Europa milites crucesignatos excibat, sed etiam à Rege Francorum, ut observat Guillelmus Brito auctor illius seculi. Pulso armis Simonis Raymundo Comite Tolosano, lis ad Concilium Lateranense de Comitatu Tolosano delata est, quia de accusatione Raymundi agebatur, qui se immunem ab hæresi contendebat. Quæstio ergo ecclesiastica à Rege permissa est Concilio: ubi cùm Raymundus caussa cecidisset, per necessariam consequentiam provincia à Simone armis devicta auspiciis Regis, sub illa conditione si Comes Tolosanus hæresi infectus esset, optimo jure Simoni quærebatur, eveniente conditione de qua judicio Romani Concilij constabat. Hac sola ra-

Guillelmus Brito lib. 8. Philippidos: *Rex & Papa simul.*

tione cognitionem hujus cauſſæ ad Romanam ſedem pertinuiſſe fatetur Clemens IV. Pontifex in epiſtola ad Ludovicum Regem: *Cùm Comes Toloſanus ex cauſſis ad judicium apoſtolicum ratione fidei pertinentibus per felicis recordationis Papam prædeceſſorem noſtrum terris ſuis & honore privatus, ſuis meritis congruentem ſententiam excepiſſet.* Epiſcopi quoque in ſecularibus negotiis jus in Gallia aliquando dicebant, etſi à judicibus regiis eorum ſententiæ repudiarentur. Quod graves contentiones accendit, præcipuè ſub Rege Philippo Valeſio; de quibus agemus accuratè tomo ſecundo, & argumenta partium expendemus, nova quadam methodo adhibita, quæ obſervationibus è vetere diſciplina petitis illuſtrabitur.

CAPVT XVI.

Synopſis.

I. Inſpiciendæ ratio qua Eccleſia Gallicana proſpexit Libertati regni in diſſidio Bonifacij & Philippi. Rei geſtæ ſeries exponitur. Invitatur Rex ad recuperationem terræ ſanctæ. Cauſſatur bella finitima. Monetur ab Epiſcopo Appamienſi Nuncio Pontificis, minis adjectis.

II. Rex non violat jus gentium, detruſo in carcerem Nuncio. Poſt aliquod tempus, accuſatur majeſtatis. Criminibus probatis, è ſententia conventus Silvanectenſis traditur cuſtodiæ Archiepiſcopi Narbonenſis. Quod renuntiatur Pontifici per Legatos Regis.

III. Bonifacius cognitionem accuſationis ad ſe trahit. Literas contumelioſas ad Regem mittit, quæ in ignem conjectæ. Epiſcopos & Doctores Galliæ ad ſynodum Romæ habendam evocat, ut ſtatuere poſſit de reformatione Regis & regni. Aliud exemplum epiſtolæ ad Regem conceptum, quæ tamen miſſa non eſt; è qua epiſtolium conſarcinatum à Flotta Legato Regis.

IV. Conventus Eccleſiæ Gallicanæ. Omnes ſpondent ſe Regi adfuturos ad tuendam regni majeſtatem. Literæ & legatio trium Epiſcoporum miſſa ad Pontificem, qui conquerantur de tentata regni ſubjectione, & de ſynodo in eam rem indicta. Philippi acerbum epiſtolium. Orationes Bonifacij & Cardinalis Portuenſis ad Legatos. Aiunt regnum Francorum ſubeſſe Romanæ Eccleſiæ temporaliter, ratione peccati.

V. Explicata ſententia Bonifacij, qui ratione peccati regni ſtatum ordinare voluit, & à Rege pœnas ob malam adminiſtrationem exigere. Non erat ea mens Innocentij tertij. Gallicana Eccleſia huic Bonifacij ſententiæ refragata eſt.

VI. Legato miſſo, Concilij congregationem urſit, aliáſque pacis conditiones propoſuit. Quæ rejectæ à Philippo. Conventus alter totius regni. Accuſatur Bonifacius hæreſeos & aliorum criminum.

VII. Accuſator, Rex, Epiſcopi, & reliquus conventus appellant futurum Concilium. Hæc appellatio non adhibita eſt ad tuendam majeſtatem regni, cui proſpexerant proteſtatione contraria. Sed ut ſibi caverent à cenſuris ob negotium eccleſiaſticum ferendis, id eſt, ob accuſationem Bonifacij.

I. QVÆDAM attigimus libri ſecundi capite tertio de Bonifacij octavi & Philippi quarti diſſidio, de quo paulò accuratiùs nunc agendum eſt, non ad ſugillandam alterutrius famam, ſed ut è ſtatu quæſtionis inter illos controverſæ ſciamus quænam eſſet Eccleſiæ Gallicanæ ſententia, & qua ratione tuendæ Libertati regni proſpexerit. Sed ante omnia, rei geſtæ ſeries exponenda eſt, juxta fidem manuſcriptorum codicum, quorum ope vir illuſtriſſimus & eruditiſſimus Henricus Spondanus Appamiarum Epiſcopus hiſtoriam iſtam concinnavit; ex qua decerpemus quæ ad rem noſtram pertinebunt. Anno milleſimo trecenteſimo invitatus à Bonifacio præ ceteris Philippus ut ſubſidia in terram ſanctam mitteret, (quam Caſſanus Rex Tartarorum ab imperio Sarracenorum ereptam Occidentalibus ſe reſtituturum legatione miſſa pollicitus fuerat) Flandricum bellum cauſſatus, ſe nec copias tranſmiſſurum, nec decimas à Pontifice indictas exigi paſſurum profeſſus eſt, eò quòd ipſi pecuniæ neceſſariæ eſſent ad belli finitimi ſumptus tolerandos. Hanc occaſionem, quæ prætextu pietatis non carebat, Bonifacius, aliunde Philippo infenſus, (quòd Columnenſes, Pontificis hoſtes, apud ſe benignè haberet, quòdque belli Flandrici curas non deponeret, juxta conditiones à Bonifacio arbitro compromiſſario dictas) avidè arripuit, ut Regem cenſuris premeret. Anno itaque ſequenti per Bernardum Epiſcopum Appamienſem Legatum monuit Regem ut Orientis expeditioni intenderet, nec decimas in eum finem indictas converteret in alios uſus, néve Eccleſiarum vacantium fructus ſibi retineret, conferrétve præbendas, vel libertatem eccleſiaſticam violaret; depoſitionem comminatus, ni monitis illis obtemperaret.

II. His mandatis à Legato licèt audaciùs denuntiatis Philippus non violavit jus gentium illo in carcerem detruſo, ut pleriſque viſum. Sed poſt obitam legationem dimiſſus Epiſcopus, de crimine majeſtatis defertur apud Principem, his criminum elogiis, quòd adversùs Regem cum Aragoniæ Rege & Comite Fuxi conſpiraſſet, déque pellendis ditione Toloſana Francis cum iſto conveniſſet, ſæpéque jactaſſet urbem Appamiarum non pertinere ad regnum Francorum, Regem eſſe monetæ adulteratorem, & è ſpuriis oriundum. Hæc & alia quædam majeſtatis crimina cùm idoneis teſtibus probata eſſent, Rex conventum regni in urbe Silvanectenſi indicit, & de omnium tam Clericorum quàm laïcorum ſententia Epiſcopum Appamienſem eò accerſitum, in cu-

stodiam dedit Ægidio Archiepiscopo Narbonensi, ipsius Metropolitano, qui eum suscepit, territorio sibi concesso ab Episcopo Silvanectensi, de consensu Archiepiscopi Remensis. Quæ omnia Rex Pontifici per Legatos, è quorum numero unus erat Petrus Flotta, renuntiavit; professus, etsi liberum sibi fuisset de Consilij sui sententia in reum animadvertere, maluisse tamen exemplo decessorum rem totam illi significare; à quo contendit ut reum privilegio clericali exueret, debito supplicio facinora sua expiaturum.

III. Excanduit Bonifacius, jussitque reum è custodia seculari eximi, & pontificiæ tradi, de objectis illi criminibus inquiri à Narbonensi Archiepiscopo & Episcopis Biterrensi & Magalonensi, factámque inquisitionem unà cum Episcopo ad se sub tuta custodia mitti. His addidit literas ad Regem contumeliosas, per Archidiaconum Narbonensem Notarium suum perferendas: quæ à Comite Atrebatensi coram Rege in ignem conjectæ sunt; ut testantur Ioannes Villanius & ipse Bonifacius; qui ex hac contumelia sedi apostolicæ illata ait se ad revocanda omnia privilegia eidem Regi, liberis, fratribus, & officialibus indulta, compulsum fuisse. Præterea Episcopis & Capitulis Ecclesiarum cathedralium regni, Magistris in Theologia & in Iure, synodum Romæ indicit ad Calendas Novembres anni sequentis MCCCII. ut eorum consilio damnis & injuriis quæ Clero, Nobilitati, & Vniversitatibus à Rege inferuntur, mederi possit, & de reformatione Regis & regni statuere. Formulam quoque alterius epistolæ ad Regem deferendæ conceperat, qua docebat Regem subesse Ecclesiæ, graviter peccasse Clericos & subditum sibi populum vexando, & licèt à sede apostolica frequentibus literis & nuntiis monitum, erratorum curationem neglexisse; in propriis causis jus sibi dicere, nec conqueri apud Pontificem, licèt de juribus ecclesiasticis agatur; mutatione monetæ, aliisque vexationibus, regno perniciem intulisse; collationes beneficiorum & reditus vacantium Ecclesiarum usurpasse; libertatem ecclesiasticam imminuisse, & pleraque alia patrasse; ob quæ restituenda, ad synodum Episcopos & Doctores Galliæ evocaverit, ut salubriùs negotia regni ordinare posset; quò Rex mandatis suis instructos procuratores mitteret; alioqui eorum absentiam divina replente præsentia, se, prout superna ministratura esset gratia, processurum. Sed epistola ad Regem perlata non est, hoc exemplo; id exigentibus regiis Legatis, ne Philippi animus accenderetur. Attamen unus ex illis Petrus Flotta summa capita exscripsit, quæ illo epistolio continentur quod hodie sub Bonifacij nomine ad Philippum circumfertur.

Iacobus Villanius Annal. Eccles. ed ann. 1303. f. 1.

IV. Cæterùm convocatis totius regni comitiis mense Aprili anni MCCCII. exposita sunt coram Rege Bonifacij consilia, regnum Francorum sibi *temporaliter* subesse asserentis, & damna à Rege illata regno emendare saragentis in Concilio eam ob rem à se Romæ indicto. Episcopi & proceres se consilio & ope Regi adfuturos spoponderunt in tuendo capite & honore Regis regnique Libertatibus & juribus. Decreta legatio trium Episcoporum, Noviomensis, Constantiensis, & Biterrensis, cum literis ad Pontificem, quibus se novis & inauditis illis verbis quæ regni Francorum libertatem imminuunt, valde perculsos testantur; rogántque ut concordiæ regni & Ecclesiæ consulens, literas illas tractorias seu synodi evocatorias revocet; quibus Regis regnique majestatem maximè lædi videbant, quòd de regni administratione in Concilio disceptandum esset. Philippus quoque brevi quodam epistolio dolorem suum acribus verbis, & *fatuitatis* convicio in Bonifacium conjecto, ultus est. Extant in codice manuscripto orationes à Bonifacio & Cardinale Portuensi ad Legatos in Consistorio habitæ; ex quibus genuina Pontificis sententia colligi potest. Proposito Geneseos illo decreto, *Quod Deus conjunxit homo non separet*, Bonifacius commendat vinculum caritatis quo regnum Francorum ab ipsis Clodovei primordiis cum Romana sede obstringitur; quod nulla ratione violandum sit. attamen dolo pernicioso & scelerati hominis Petri Flottæ falsam epistolam suppositam fuisse; quasi scilicet Pontifex Regi mandasset *ut recognosceret regnum ab ipso*. Sibi, qui à quadraginta annis in Iure versatus esset, perspectum esse duas potestates à Deo institutas. *Quis ergo deberet vel posset credere, tantam fatuitatem, tantam insipientiam fuisse vel esse in capite suo? Protestari se, quòd in nullo vellet usurpare jurisdictionem Regis. Regem tamen negare non posse quin esset Pontifici subjectus ratione peccati.* Pluribúsque de beneficiorum collatione & aliis capitibus locutus, à Concilij indictione jam facta se non recessurum, sed potiùs se illam innovare declaravit, *pro bono statu Ecclesiarum, Regis, & regni.* Eodem sensu Cardinalis Portuensis peroravit, vindicata Pontifici potestate de temporalibus quibuscunque judicandi, *ratione peccati*; ita ut *jus* temporalis potestatis sit penes Pontificem, *usus* autem & *executio actus* penes Reges.

Editæ sunt orationes illæ à clariss. v. Petro Puteano in collectione Actorum de discordia Bonifacij & Philippi pag. 77. & 73.

V. Hinc constat Bonifacium non id

quidem sibi usurpasse ut regnum Francorum ad feudi servitutem demissum, à sede apostolica hominij & fidelitatis nexu pendere diceret. Sed ea subjectione excepta, supremam sibi potestatem in Reges arrogavit, quam magnifica oratione in constitutione *Vnam sanctam* expressit. Nempe sibi liberum putavit, quæcunque à Regibus peccarentur, non solùm quatenus sunt privati homines, sed etiam in regni administratione, decretis suis corrigere, & constitutionibus à se latis statum publicum Ecclesiæ, & regni, Concilij in eam rem coacti sententia disponere, contumacésque Reges excommunicationibus & tandem ipsa regni privatione plectere. Quare non erat cur tantopere adversùs Flottam conquereretur de falsa sententia sibi afficta in epistolio supposititio, his verbis, *Scire te volumus quòd in spiritualibus & temporalibus nobis subes*, cùm ipse eandem rem profiteretur, ratione quidem peccati, non verò ratione feudi. Innocentius III. hanc distinctionem arripuerat ut ad se cognitionem controversiæ inter Reges Franciæ & Angliæ motæ traheret, (de qua diximus lib. II. cap. III.) sed ejus regulæ vim ad Regum peccata in subditos & ad regni statum ordinandum non extenderat, quemadmodum Bonifacius. Gallicana Ecclesia per literas ad Bonifacium datas satis significaverat, videri sibi nullatenus ad Pontificem pertinere ut Regis *excessus* in regni administratione admissos corrigeret. Quare mirum non est, si Philippus consilium suum post reditum Legatorum mutare noluerit, qui constantem in proposito suo Bonifacium retulerunt.

Extr. *Vnam sanctam.* De majorit. & obed.

VI. Ioannes Monachus Cardinalis, cui legatio ad Regem imposita est, hoc confirmavit, cùm præter ceteras pacis conditiones parum æquas, hanc quoque urgeret, ut evocati ad synodum Galli Romam se conferre non prohiberentur, & Rex coram Pontifice se sisteret ob Bullas in apostolicæ sedis contemptum incensas, per procuratorem mandato instructum *de parendo Pontificis beneplacitis*. Eas conditiones renuente Philippo, Bonifacius in illum excommunicationem protulit: cujus sententiæ instrumenta Nicolao Benefacto Archidiacono Constantiensi in Normannia, ejusdem Legati familiari, cùm perferenda in Galliam data essent, accidit ut ille apud Trecas comprehenderetur. Custodiæ traditum, Legato petenti ejus liberationem, Rex omnino denegavit. Et statim sibi consulturus, conventum totius regni Parisiis evocavit anno millesimo trecentesimo tertio; atque interim Legatus nocte intempesta urbe excedens, Romam se contulit. Ea verò fuit animorum commotio adversùs Pontificem, quòd regni ordinationem, prætextu peccati emendandi, ad se trahere vellet, ut Episcopi & proceres faciles se præbuerint accusationi contra eum delatæ; de qua mox dicam. Interim observanda est majorum nostrorum constantia in asserenda regni libertate, quam solo dissensu tuebantur. Guillelmus de Plesseiano, Dominus Vicenobrij, Miles, illique adjuncti Ludovicus Comes Ebroicensis Regis filius, Guido S. Pauli & Ioannes Drocensis Comites, accusationem de criminibus hæreseos, schismatis, simoniæ, & aliis nefandis sceleribus coram Rege & cœtu illo adversùs Bonifacium scripto detulerunt; & in Concilio generali probationem se impleturos professi, Regem atque Episcopos obsecrarunt ut congregationi Concilij studiosissimam & efficacem operam navarent.

VII. Tum Guillelmus suspectum sibi Bonifacium ob delationem illam testatus, ut se tutum ab illius censuris præstaret, futurum Concilium generale appellavit, & futurum Papam catholicum, & sedem apostolicam, *& ad illum vel illos ad quem vel ad quos melius provocare debet*; séque fautoresque suos protectioni beatorum Apostolorum Petri & Pauli, sacri Concilij congregandi, futuri Summi Pontificis, & sanctæ sedis Romanæ commisit, *ad cautelam*. Rex pollicetur se daturum operam congregationi Concilij, *salvis in omnibus sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ honore & reverentia debitis*. Episcopos obsecrat ut huic convocationi intendant; & ne Bonifacius, *spirituali gladio abutendo*, de facto ad excommunicationes & interdicta procederet, suo & eorum qui sibi adhærerent nomine, generale Concilium & legitimum futurum Summum Pontificem provocat, *vel alios ad quem vel ad quos fuerit provocandum*. In sententiam Regis itum est ab Episcopis, qui appellatione quoque sibi caverunt. Quas appellationes deinde ratas habuerunt ceteri Episcopi & proceres qui conventui non intererant, quemadmodum & reliquæ regni Vniversitates.

T. 1. Ulric. p. 111. N. 11. T. 2. Libert. p. 111. N. 1. seqq.

Hæc omnia distinctè retuli; ne quis cum vulgo in eum abripiatur errorem, ut existimet Philippum eo animo Concilium provocasse, ut de regni sui statu & majestate in Concilio disceptaretur. Quod enim ad caput illud pertinet, protestatione in contrarium à se & à totius regni conventu edita anno MCCCII. sibi caverat, & de dignitate sua violata cum Bonifacio per tres Episcopos Ecclesiæ Gallicanæ Legatos expostulaverat. Quare appellationis ad Concilium occasio inde solùm profecta est, quòd

Bonifacius delatus esset inter reos, à Concilio futuro discutiendus; & ideo in caussa ecclesiastica hoc remedio contra futura gravamina sibi prospexerunt, *ad cautelam*, ut dicebat Guillelmus de Plesseyano.

CAPVT XVII.

Synopsis.

I. De appellationibus à Papa ad futurum Concilium. Quæ alienæ à vetere disciplina. Non provocabatur à sententiis Patriarcharum, in caussis privatis. Communes definiri non poterant sine sententia sedis apostolicæ; à qua non appellabatur.

II. Aliquando ob bonum pacis instaurabatur judicium sedis apostolicæ. quod differt ab appellatione. Synodus Arelatensis indicta in caussa Cæciliani, post judicium Concilij Romani, ut Donatistis satisfieret. Conquerebantur causam non plenè auditam. Secundæ cognitioni interfuerunt primi judices, contra morem appellationum. Explicatus Augustinus; facti speciem recitat, non verò regulam præscribit.

III. Judicia aliquot renovata, post Romanæ sedis sententiam. Quod aliquando tamen fieri noluerunt Summi Pontifices. In octava synodo definitum fuit instaurandam esse cognitionem adversùs Photium post judicium Concilij Romani. Reluctantibus Legatis sedis apostolicæ.

IV. Post seculum nonum, graves caussæ disceptatæ à Pontificibus in numerosis Conciliis. Præcipuè si ageretur de Sacerdotij & Imperij Concordia. ubi aderant Clerici, & laici; è Gregorio VII. & Gelasio II. Innocentius III. gravem controversiam decidere non audet absque definitione Concilij.

V. Inde manavit mos ille appellandi ad futurum Concilium. Hoc remedio primus omnium usus fuisse videtur Fridericus II. Imperator. Concilium generalius Lugdunensi provocavit. Responsio Innocentij IV. è Matthæo Paris.

VI. Martinus V. vetuit has appellationes, è Gersone; qui scripsit constitutioni non esse locum in caussis fidei. Pius II. eas quoque prohibuit. Galli exceperunt caussas fidei & manifestæ eversionis canonum.

VII. De formula disjunctiva appellandi, ad Pontificem, vel ad Concilium. Quo sensu dixerint interpretes appellandum à Papa ad Papam. Melius Ivo, qui à sede ad ipsam sedem confugiendum dixit. Quo sensu dixerit Vlpianus appellari à rescripto Principis. Expensæ rationes cur in antiquis formulis disjunctivè ad Papam vel ad Concilium appellatio conciperetur.

VIII. Quænam sit Du-Vallij Theologi in hac quæstione sententia; quódque remedium illi substituat.

I. SVPERIORE capite novam quandam rationem vidimus in Ecclesiam invectam ab iis qui se Romanæ curiæ censuris premi existimabant, scilicet appellationem à Papæ decreto ad futurum Concilium. Novam dixi, quia nunquam in Ecclesia admissa fuit provocatio à Papa ad Concilium; licèt aliquando, remedio quodam extraordinario, sedis apostolicæ judicium in majori synodo instauratum fuerit. Quod illi facilè concedent quibus perspecta est antiqua disciplina, quæ caussarum divisione judicia synodorum distinguebat. Illæ enim vel privatæ erant, vel communes; quarum discrimen explicamus in diatriba de synodis, tomo secundo. Privatæ ita synodorum Patriarchalium judicio finiebantur, ut nullus appellandi supereesset locus, neque Imperatoris adeundi, aut synodi universalis interpellandæ; ut docet Iustinianus, juxta constitutum Secundæ Synodi Oecumenicæ. Cur ergo denegabitur apostolicæ sedi quod veteres omnibus Patriarchis asseruerunt? Aliud dicendum de causis communibus, quæ juxta mores antiquos rectè constitui non poterant ἄνευ γνώμης, sine sententia Summi Pontificis, ut observavit olim Sozomenus. Quo sensu intelligendus est Gelasius, cùm ait: *Ipsi sunt canones qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus sanctæ sedis examen deferri voluerunt, ab ipsa verò nunquam appellari debere sanxerunt.*

L. 26. c. de episcopali audientia: *Nam contra horum antistitis sententias non esse locum appellationi, à majoribus nostris constitutum est.*
Nov. 137.
Can. 17. Secundæ Syn.
Photius tit. IX. Nomocan. c. VI.
Apud Grat. c. Cuncta. c. Ipsi sunt. 9. q. 3.

II. Aliquando tamen, ad procurandam Ecclesiæ tranquillitatem, Imperatorum rescripto apostolicæ sedis judicia in majore synodo instaurari contigit; in qua per Legatos Romanus Episcopus intererat. Quæ ratio longè differt ab appellatione. Vt enim, inquit Hermogenianus Iurisconsultus, *appellatio iniquitatis sententiæ querelam, in integrum verò restitutio erroris proprij veniæ petitionem, vel adversarij circumventionis allegationem continet.* Deinde judex à quo appellatur, de appellatione non cognoscit, sed is à quo supplicatur, instauratum judicium peragere potest. Ejus cognitionis antiquissimum exemplum habetur in caussa Cæciliani Carthaginensis, quæ judicio Concilij Romani sub Melchiade decisa, iterum peracta est in Synodo Arelatensi à Constantino coacta anno CCCXIV. eo colore quæsito à Donatistis, quòd lite nondum plenè instructa judicium nimis properè latum esset, ut constat ex epistola Constantini ad Chrestum Syracusanum Episcopum, apud Eusebium. Alienum putabat Constantinus à disciplina, res ab Episcopo Romano judicatas refricare; sed studio pacis restituendæ, instaurationem judicij in frequentiore synodo Donatistis permisit. Hoc habemus ex ipsius epistola ad Vicarium Africæ: *Et contra id quod iisdem responderam*, inquit, *frustra eos id jactare*, (nempe Cæcilianum esse sontem) *quippe cùm res fuisset apud urbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminata, obnixè ac pertinaciter respondendum existimaverunt quòd eorum omnis caussa non fuisset audita, sed potiùs iidem Episcopi quodam loco se clausissent, & prout ipsis aptum, judicassent. Quare cùm hæc tot & tanta nimium obnixas dissensiones protrahere*

L. Præfecti. 17. ff. de minoris.

Euseb. l. x. hist. c. 5. τροπαιοῦχος ἡμῶν ὄφεως.

viderem, ita ut nullomodo finis iisdem dari posse videretur, scilicet nisi novo judicio de caussa Cæciliani cognosceretur, Synodum Arelatensem indicit. A qua non rejecti sunt judices qui sententiam Romæ tulerant, ut fit in judiciis appellationum; sed quemadmodum fieri solet in judiciis supplicationum, ipsi cum aliis denuo cognitionem susceperunt. Extant enim subscriptiones Legatorum ex urbe Roma à Silvestro Episcopo missorum, Marini quoque, Reticij, & Materni Galliæ Episcoporum, in Actis Synodi Arelatensis, unà cum subscriptionibus ceterorum Episcoporum qui ad illud Concilium convenerant. Quod factum observavit Augustinus his verbis: *Ecce putemus illos Episcopos qui Romæ judicarunt, non bonos judices fuisse. Restabat adhuc plenarium universalis Ecclesiæ Concilium, ubi etiam cum ipsis judicibus caussa posset agitari; ut si malè judicasse convicti essent, eorum sententiæ solverentur.* Quibus verbis rem gestam describit, id est, secundam Synodi Arelatensis cognitionem, post Concilium Romanum; non autem regulam præscribit qua in omnibus caussis uti liceat, nempe instaurationem omnium judiciorum apostolicæ sedis in synodo universali, quemadmodum plerique contra veterum sententiam sibi persuaserunt.

Aug. epist. 162.

III. Sanè in dissidio Orientalium, Concilium Sardicense indictum est: in quo judicium adversùs Athanasium refricatum fuit, post damnationes in illum à Conciliis Tyrio & Antiocheno decretas, & post admissam Athanasij à Iulio in Concilio Romano communionem. Quod etiam factum in Concilio Chalcedonensi erga Theodoretum, etsi Leo primus illi in communionem susceptо episcopatum restituisset. Attamen caussam Acacij, iterato judicio in Synodo Oecumenica, discuti passus non est Gelasius, neque ceteri Pontifices, quamvis schismate eam ob rem violata esset unitas Ecclesiæ: quæ sub Iustino Principe restituta est, cedentibus Græcis auctoritati Romanæ Ecclesiæ. Rationem discriminis assignamus in exercitatione de judiciis canonicis Episcoporum, tomo secundo. [*Vide librum septimum.*]

Vide lib. 7. cap. 10. §. 3.

Græcorum tamen obstinata petitio prætermittenda non est, qui seculo nono judicium contra Photium & ejus assecias à Nicolao I. toties damnatos instaurari voluerunt in Octava Synodo, reluctantibus licèt Romanæ Ecclesiæ Legatis. Etenim Baanes Patricius & ceteri proceres à Basilio Imperatore delegati ut synodo interessent, se Actis synodi non subscripturos, ut fieri solet, professi sunt, nisi præsentis Photij & ejus sectatorum ex synodicis & canonicis sanctionibus ora obturarentur. Metrophanes Smyrnæ Metropolita eam petitionem suffragio suo juvit, verbis erga Romanam sedem permodestis, & ad propositum suum accommodatis: *Divinus Apostolus dicit: Prophetias nolite spernere, quod bonum est tenete. Sanctissimos veteris Romæ Legatos tanquam Prophetas recipimus, neque spernimus. Probantes verò magnificentissimorum procerum petitionem, æquam esse judicamus.* Statim verò Concilium definivit judicium refricandum esse: *Statuimus ut illi citentur, ac præsentes facta defendendi potestate judicentur.* Legati quidem repulerunt hanc definitionem synodi, sibi liberum non esse dicentes Romanorum Pontificum judicia rescindere; ex eo præsertim, quòd præsentibus Photianis Romæ reddita fuissent. Sed discusso negotio, reorum exceptiones repulsæ sunt, & renovata in Photium ejúsque consortes damnationis & anathematis sententia.

IV. Hinc factum existimo ut seculo decimo & aliquot sequentibus Pontifices Romani ad vitandas offensiones, exemplo decessorum, caussas communes in Conciliis frequentissimis discuti voluerint; adeo ut si qua inter sacerdotium & regnum gravis quæstio incideret, ad Concilium eam referri vellent; quò Reges & Principes evocabant. Eam viam inivit Gregorius VII. qui recrudescente dissidio inter Romanam Ecclesiam & Henricum Germaniæ Regem anno MLXXX. testatur se curaturum *ut generalis synodus congregetur in loco tuto & securo, sícque opportuno, ut ad eum possint undique terrarum, clericalis ordinis & laicalis amici vel inimici sine timore convenire;* ubi discutiendum ait quis auctor fuerit *ne inter pontificatum & regnum divina pax & recta concordia fieret: quam pacem opitulante Domino, sicut Christiana devotio cupit & postulat, in eodem Concilio instaurare & confirmare optamus.* Gelasius II. in eodem dissidio, Concilij generalis remedium adhibendum esse docet anno MCXVIII. his verbis: *De controversia quæ inter Ecclesiam & regnum est, vel conventioni vel justitiæ libenter acquiescimus loco & tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremonæ, in proxima B. Lucæ festivitate, fratrum nostrorum judicio, qui à Deo judices constituti sunt in Ecclesia, & sine quibus hæc caussa tractari non potest.* Liberaliùs se gesserat Gregorius VII. qui in caussa mixta, quæ sacerdotium & regnum respiciebat, ex Clericis & laïcis Concilium conflari volebat, cùm Gelasius videatur ad solos Episcopos hanc cognitionem contrahere. Illis tamen judicandi auctoritatem defert: quia etsi de singulis negotiis & caussis privatis suprema judicia à

sola Romana sede redderentur hoc seculo, attamen causas communes & generales ad Concilij definitionem ipsi Pontifices Romani referebant. Vnde Innocentius III. cùm urgeretur à Philippo Rege Francorum ut illius nuptias cum Ingeburge dissolveret, ea facti specie proposita quæ hodie apud Summistas & ceteros tractatores nulla difficultate laborat quin matrimonium consummatum non fuisse dicant, rem illam absque Concilij generalis discussione fieri non posse scripsit his verbis: *Verùm si super hoc absque generalis deliberatione Concilij determinare aliquid tentaremus, præter divinam offensam & mundanam infamiam, quam ex eo possemus incurrere, forsan ordinis & officij nobis periculum immineret; cùm contra præmissam veritatis sententiam nostra non possit auctoritas dispensare.* Id est, in præceptum illud divinum, *Quod Deus conjunxit homo non separet*, nullam cadere dispensationem; ceterùm an matrimonium consummatum sit in facti specie proposita, in Concilio generali disceptandum esse.

Innocentius III. epist. 101. l. 15. Reg. Ecclesiæ commissio sexuum in eorum carnali connexione interposita, connexionem tamen sexuum in vasa minime sua extitit falsificata.

Innocentius d. l. 15. Reg. epist. 104. ad Phil. Regem.

V. Vnde patet hoc seculo duodecimo in causis communibus, quales erant Regum aut provinciarum querelæ, Concilij generalis non ineptè, nec invitis Pontificibus, imploratum auxilium fuisse. Primus omnium qui appellatione ad futurum Concilium usus est, prodit sese apud Historicos Fridericus II. Imperator: qui ad Concilij cognitionem evocatus à Gregorio IX. & ab Innocentio IV. ob dissidium cum Ecclesia Romana, de hæresi & aliis facinoribus delatus, Thaddæum Legatum suum ad Concilium Lugdunense misit anno millesimo ducentesimo quadragesimo quinto. Hic post exceptiones Friderici propositas, cùm ferendam videret ab Innocentio depositionis sententiam, *appellavit pro eo ad Concilium proximè futurum generalius. Nec enim nunc omnes Prælati vel eorum Principum procuratores apparent hic in præsentiarum*; ut dicebat ille, teste Matthæo Paris. Cujus petitionem Papa non eo nomine repulit quòd inepta esset provocatio ad Concilium; sed eo quòd Concilium illud Lugdunense generale esset, ubi quamplurimi Episcopi & *Nobiles* aderant, aut eorum Procuratores, iis solis absentibus quos Fridericus auctoritate sua continebat; ideóque ne ex malitia sua commodum reportaret, néve fraus illi sua patrocinaretur, sententiam depositionis non esse differendam, quemadmodum Matthæus Paris retulit.

VI. Martinus V. cùm frequentiâ appellationum ad futurum Concilium, non solùm in causis communibus, sed etiam in privatis, supremam in judiciis apostolicæ sedis auctoritatem infringi videret, commotus etiam audacia Legatorum Ladislai Poloniæ Regis, qui cùm libelli cujusdam hæresibus scatentis damnationem trahi viderent, & Concilium Constantiense mox esse dissolvendum, *protestati sunt de gravamine, & de appellando ad futurum Concilium*, constitutione promulgata in Consistorio generali celebrato Constantiæ anno MCDXVII. vetuit ne quis à sede apostolica appellaret, aut ejus judicium in causis fidei declinaret. Id testatur Ioannes Gerson, qui statim edito libello docuit licitam esse in causis fidei à Papa ad Concilium provocationem; quia Papa in his causis pendet à Concilio, ut ille pluribus exsequitur. Ceterùm an sit jus appellandi in causa disciplinæ eversæ & canonum manifestè corruptorum, Gerson tractatu illo non edisserit: quamvis iis argumentis utatur quę utramque partem conficiant, scilicet si de fide, de schismate, aut de reformatione Ecclesiæ in capite & membris agatur. Pius secundus, à quo Sigismundus Dux Austriæ & Georgius Heymburgius Iurisconsultus communione abstenti Concilium appellaverant, literis Mantuæ in conventu Principum publicatis has appellationes iterum prohibuit anno millesimo quadringentesimo sexagesimo. Quod interdictum adversùs morem jam receptum sic Gallicana Ecclesia statim interpretata est, ut privatis causis, non autem communibus, censeret accommodandum; præcipuè si Regibus aut regionibus injuria inferretur, ex qua fidei vel unitatis ecclesiasticæ læsio vel disciplinæ manifesta interversio sequi posset. Hac interpretatione verba generalia legis mitigavit Ioannes Dauvet Procurator regius, cùm ex mandato speciali Caroli VII. Francorum Regis à comminatione Pij II. ad Concilium provocaret. Denuntiaverat Pontifex in conventu Mantuano sibi abstinendum esse à consortio Francorum, quòd eas constitutiones amplexi essent quæ à Concilio Basileensi editę, summam sedis apostolicæ auctoritatem læderent, & Ecclesiæ unitatem libertatémque perimerent. Requirit itaque Procurator regius libello contestatorio ut in loco tuto ac libero Concilium plenarium ex orbe universo à Pontifice congregetur, quò paci Ecclesiæ hac ratione maturiùs consulatur; ita tamen ut canones interim in Gallia serventur; adeóque si ob canonum custodiam censuris agatur adversùs Regem aut regnum, se de earum nullitate coram Concilio conquesturum profitetur. Referuntur aliquot formulæ appellationum quas Ludovicus XI, Ioannes Nanterre Procurator regius, Vniversitas Parisiensis, nunc ob decimas indictas, nunc ob Pragmaticam Sanctionem

Tractatus Ioannis Gerson *Quomodo & an liceat in causis fidei à Summo Pontifice appellare.*

C. 15. n. 1. T. 2. Libert.

Vide caput 13. T. 2. Libert.

resciſſam, & Concordatorum promulgationem, emiſerunt à Papa ad ipſum meliùs conſultum vel ad ſynodum univerſalem. Sed ex iis formulis conſtat hæc remedia nunquam adhibita, niſi cùm de cauſſa communi & de manifeſta canonum everſione ageretur, quæ univerſam Eccleſiam Gallicanam reſpiceret.

Vide Gloſſam Pragmaticæ tit. de cauſſis §. ult. verbo, *Foros*.

VII. Porrò dubij fuiſſe videntur majores noſtri in formula appellationis iſtius conſtituenda, quam disjunctiva dictione protulerunt: *Ad Pontificem, vel ad Concilium, ad quem, vel ad quos provocandum eſſet.* Hujus formulæ auctores fuerunt illi qui Philippi IV. Regis & Gallicanæ Eccleſiæ appellatorium libellum conceperunt anno MCCCIII. quam ſecuti ſunt poſteri. Quod ab eis conſultò factum eſt, cogitantibus duplici remedio appellationis ad Papam & ad Concilium ſubveniri poſſe. Vt enim Principes, etſi rarò, aliquando tamen in auditorium ſuum res judicatas induci patiuntur; ita ex Innocentio primo & Nicolao, quorum verba refert Gratianus, *ſententia Romanæ ſedis poteſt in meliùs commutari, cùm ſubreptum aliquid fuerit, aut ipſa pro conſideratione ætatum, vel temporum, ſeu gravium neceſſitatum diſpenſatione, quædam ordinare diſponit.* Vnde Ivo malebat ab ipſa ſede ad ipſam confugere Clericos quàm ab Ægypto auxilium petere, id eſt, à regia poteſtate: *Queniam*, inquit, *judicia Romanæ Eccleſiæ à nemine foris retractari poſſe, eadem Romana Eccleſia docente didicimus; ſi qui aliquando ſe prægravatos ipſius Eccleſiæ auctoritate conqueruntur, hoc eis conſilium damus, ut non deſcendant in Ægyptum propter auxilium, ſed ab ipſa ad ipſam confugiant; & inde expetant levamen, unde conqueruntur accepiſſe gravamen: quia quæ aliquando corrigit paterna ſeveritate, eadem frequenter colligit materna pietate.* Quamvis autem remedium iſtud juris extraordinarium, reſtitutio in integrum, vel retractatio, aut ſupplicatio dici deberet; attamen ab Interpretibus *appellatio à Papa malè informato ad meliùs informandum* dicta eſt; argumento ducto à verbis Vlpiani, qui contra reſcriptum Principis provocari poſſe dixit; etſi in ſpecie ab Vlpiano propoſita reſcriptum ad conſultationem Præſidis provinciæ, qui conſulendo mentitus erat, à Principe datum ſit; & appellandi jus tribuatur non à reſcripto, ſed à ſententia Præſidis; non ad Principem, ſed ad ſuperiorem magiſtratum. Satius eſſet exemplo Machetæ niti, apud Plutarchum; qui à dormiente Philippo, ad eundem vigilantem appellabat. His tamen omiſſis, ne controverſiam de verbis inſtituere videamur, certum eſt has appellationes à Papa ad eundem illo ſeculo ſuffragiis Interpretum receptas fuiſſe, quod Ivo aptiùs confugium ab ipſa ad ipſam dixit; quemadmodum appellationes ad futurum Concilium aliquando uſurpabantur. Itaque non eo conſilio disjunctivis verbis appellabant majores noſtri, ac ſi dubitarent quænam auctoritas Papæ aut Concilij eſſet appellanda, ut quibuſdam viſum; ſed utroque remedio ſuis rebus proſpicere curabant; ſcilicet uno in ſubſidium alterius ſuffecto. Poſſet alia ratione eorum conſilium explicari; ſcilicet ad jus cogendi Concilij & ordinandi reſpexiſſe, quod Pontifici competit, adeóque ſedis apoſtolicæ auxilium appellationis formula implorandum videatur; præcipuè cùm antiquitus mos ille obſervatus fuerit ab Eutyche, à Flaviano, & à Chryſoſtomo, ut etſi Concilium Oecumenicum appellaverint, libellum tamen appellatorium ad Romanum Pontificem dederint; cujus deinde ſtudio Concilium plenarium cogeretur, cui ipſe per ſe aut per Legatos ſuos præeſſet. Quare Gallicani Epiſcopi ne temerè ab antiqua conſuetudine diſcederent, formula ſua Pontificem, ſedem apoſtolicam, & ſynodum univerſalem complexi ſunt. Deinde iſta verborum conceptione obviam ibant ſcrupuloſis cavillationibus quæ à forenſibus Magiſtris, in opinionum diſſidio, quod tunc vigebat, moveri potuiſſent. Diſputabatur enim eo ſeculo à Romanis, an Papa ſuperior eſſet Concilio; & Vlpiano placuerat, ei qui minorem judicem appellaſſet, errorem officere, atque ideo errantem appellationis beneficio excidere. Itaque in omnem eventum hac disjunctiva appellatione etiam apud ipſos Romanos ſibi conſulebant.

Tit. 18. ff. de min. nib. C. *Sententiam.* & f. 35. q. 9. c. *Cùm ex literis.* De in integr. reſtit.

Ivo ep. 159.

Reclamio de Paſſagerius, c. 21.

Lit. f. §. ult. de appell.

VIII. Quæſtionem iſtam de appellatione ad futurum Concilium, veterum actorum inficiatione, & rationibus aliquot adductis confecit vir eruditus Theologiæ Profeſſor Andreas Du-Vallius; à quo eas petere licet, ſi cui methodus noſtra plenè non ſatisfecit. Ex quo auctore hæc verba tranſcribenda duxi, ut quæ ſit hujus ſententia conſtet: *Maneat itaque hoc ratum & conſtans, omnem à Summo Pontifice ad Concilium, ſive futurum, ſive præſens, appellationem eſſe prorsùs illicitam; idque ſive Papa ſit infra ſive ſupra Concilium, cum rationes allatæ in utraque ſententia concludant. Dices, Principes & Reſpublicas graviter nonnunquam conqueri ſe à Pontificibus graves injurias pati, nullúmque ad has depellendas efficacius remedium eſſe præter provocationem ad Concilium generale. Reſpondeo non licere propterea ad Concilium provocare; cùm Principes ſibi ſuíſque rebus poſſint alia via conſulere, ſcilicet non obediendo mandatis Pontificis; imò ſi aliter non poſſunt ſibi ſuccurrere, ſtrenuè prudentérque reſiſtendo,*

Andr. Du-Vallius de Jurisdict. Poteſt. in ſpir. poteſtat. tract. quæſt. ultim.

ff. de appell.

Sic Alexander à Turrelib. 5. eccleſ. hierarch. pag. 267. ait appellati poſſe à Papa dormiente ad ipſum vigilantem.

resistendo, & cum ea moderatione quam superiori quæstione, ubi de iniquis & Ecclesiæ perniciosis dispensationibus, assignavimus.

CAPVT XVIII.

Synopsis.

I. Si Episcopi invaderent jurisdictionem regiam, prohibitionibus & mulctis utebantur judices seculares, exemplo Justini Imperatoris, qui lege coërcuit Defensores Ecclesiarum.

II. Bona Clericorum capta ad tuendam jurisdictionem regiam, ex Ivone, è Capitularibus Caroli Calvi, Hincmaro, & Philippo quarto. Principes nostri non usi sunt expulsione à sede, quæ erat pœna à legibus indicta, quam Constantinus induxit. Suspensio ab officio irrogata à Justiniano; & à Theodosio. Sed hic sequebatur Concilium Ephesinum adversùs Joannem Antiochenum. Hispani pellunt regno contumaces Episcopos, & reditibus privant. Modestiùs se gerunt Galli.

III. Vetitum à Concilio Lugdunensi ne judices ecclesiastici cogantur censuras tollere, personis vel bonis captis; aut qui his utuntur, earum usu desistere.

IV. Lex illa recepta olim à Gallis; sed interpretatione adjecta; ita ut locum haberet in vera censura, non autem in ea quæ est nulla, quæve jura regia violat. Hæc interpretatio continetur mandatis Philippi IV. perlatis ad Pontificem per Episcopos legatos Regis, in caussa Capituli Carnotensis. Bona capiuntur, non propter censuras præcisè, sed propter invasam jurisdictionem. Baillivus Carnotensis de juribus regiis se responsurum cavet in curia Regis, de spirituali coram judice competenti.

V. Ea interpretatio locum semper habuit in Gallia, statim post Concilium Lugdunense. Vetitum tamen lege Philippi IV. ne domus diruerentur, ut antea fiebat. Bona capi solita, post Concilium Lugdunense docent Durandus Episcopus Mimatensis & Guillelmus de Nogareto.

I. QVÆ hucusque diximus observata sunt, si à Romana curia juribus regiis injuria fieret. Quando autem ab Episcopis regni in detrimentum secularis jurisdictionis aliquid tentari contingebat, regij magistratus regiam jurisdictionem tuebantur prohibitionibus decretis adversùs Clericos; deinde si contra niterentur Episcopi aut eorum Vicarij, & jurisdictionem quoque suam censuris defenderent, pœnale judicium adhibebant, scilicet pignorum capionem, & mulctarum exactionem, donec ab invasione cessatum esset. Hac ratione compescuit olim Defensores Ecclesiarum Iustinus Imperator, constitutione lata, qua illos monet ut ab insinuatione testamentorum abstineant, quæ soli Magistro census in urbe regia competebat, pœna quinquaginta librarum auri temeratoribus legis indicta. Defensoria Ecclesiæ munus Clericis ab Episcopo conferebatur, ut patet è canone 11. Concilij Chalcedonensis; qui longè differunt à Defensoribus Ecclesiarum, quos ab Imperatore petendos decrevit Concilium Africanum, ad tuendos patrocinio suo pauperes. de quibus alibi à nobis dicetur.

nè etiam temeratoribus præsentia sanctionis ferienda quinquaginta librarum auri.

II. Hujus bonorum capionis exemplum peti potest ex Ivone; qui refert contentionem quæ orta erat inter Regem Ludovicum VI. & Belvacensem Clerum, ob accusationem adversùs Canonicum illius Ecclesiæ institutam. Hinc privilegio personæ, Belvacensis Ecclesia Clerici cognitionem ad se trahebat; inde, facti conditione curia Regis judicium sibi asserebat. Consultus Ivo à Belvacensibus respondit, si audientia regalis curiæ respueretur, Regem offendi; ceterùm eorum desiderium jure niti. Attamen obsistendi pertinaciter consilium non præbuit; quia nesciebat an parati essent ad ea incommoda ferenda quæ hanc contumaciam sequebantur; quorum ille descriptionem his verbis instituit: *Si autem sciremus vos esse paratos ut cum gaudio tolerare possetis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum vestrorum, possemus vos exhortari ut sequeremini consilium Susannæ, quæ magis elegit in manus hominum incidere quàm Dei legem derelinquere. Sed quia in donis spiritualibus consilium & fortitudo conjuncta sunt, consilium aliud nisi quod patientia vestra tolerare possit, dare non audemus, quia qualis vestra sit fortitudo ignoramus.* Vidimus superiùs, ex Capitularibus Caroli Calvi, decimas interversas, si præceptis regiis non obtemperaretur; & ex Hincmaro, bonis suis exturbatos Episcopos, si Regis jurisdictionem auctoritate ecclesiastica infringere vellent. Quod obtinebat adhuc seculo Ivonis, id est, circa annum MCXV, ut patet ex hac epistola, & ex altera ejusdem auctoris superiùs laudata. Quæ consuetudo edicto Philippi IV. firmata, ad hæc usque tempora perduravit. Alienam à temporibus suis & ab ecclesiasticę disciplinę reverentia Principes nostri existimarunt pœnam illam quæ contumacibus Episcopis irrogata est aliquando ab Imperatoribus Romanis, nempe expulsio à sede, & suspensio ab executione officij, ut ex Iustiniano superiùs ostendimus. Quod ille non invexerat in Ecclesiam, sed à decessoribus suis hauserat; quorum constitutiones, expulsionum, exilij, & mulctarum comminationibus Clericos frequentissimè terrent. Quibus Constantinus præivisse videtur, qui epistolæ qua Episcopos ad Concilium Tyrium evocat, has minas inserit: *Quòd si quis, sicut minimè suspicor, nostrum mandatum etiam jam callidè rejicere studens, recusèt ad Concilium adventare, hinc à nobis aliquis mittetur qui eum regio mandato de dignitate sua dejiciat, doceátque non*

Ivo epist. 137.

Ivo epist. 171.

Apud Theodoret. lib. 1. c. 19.

decere quempiam decisionibus Imperatoris pro veritate editis adversari. Quod ad suspensionem attinet; Theodosius Ioannem Antiochenum ad communionem Cyrilli Alexandrini & Concilij Ephesini hortatus, interim donec inter illos pax restituta fuerit, vetat Ioannem ne ullas ordinationes vel depositiones tentet: μηδεμία ἐξ ἐπισκοπικῶν καταστάσεων, ἢ καθαιρέσεων, ἢ καὶ οἵας δηποτοῦν χειροτονίας προσγένηται καινοτομία. Hoc fortasse exemplo Iustinianus sibi licere putavit annalem suspensionem à ministerio Episcopis irrogare. Sed attendere debuerat, à Theodosio hanc pœnam Ioanni Antiocheno indictam, quia sententiâ Ephesini Concilij jam antea fuerat adversùs Ioannem decreta ἀνθεντίας & ἐξουσίας ἱερατικῆς suspensio, donec sententiæ adversùs Nestorium latæ adhæreret. Apud Hispanos obtinet ut Episcopi & Clerici qui mandatis regiis non obtemperant, seu ad impertiendam tuitionem contra vim judicum ecclesiasticorum in caussa ecclesiastica latis, sive ad repellendam invasionem quæ fit à Clericis adversùs jurisdictionem secularem, aut ob quamcunque aliam graviorem contumaciam, jure civitatis seu *naturalitatis regni* priventur, & statim à regno expellantur, suisque reditibus spolientur. Non quidem, inquiunt illi, per modum jurisdictionis ordinariæ, quæ in Clericos Regibus non competit; sed potestate quadam politica & œconomica, ut docent Covarruvias, & Bovadilla, & omnes scriptores Hispani. Minùs ergo austerum est remedium quod à Gallis usurpatur, quàm quo Romani Principes utebantur olim, quóve Hispani læsam auctoritatem vindicant; licèt remedium nostrum ferro caussas seu morbos curet potiùs quàm emplastro.

Theod. ep. ad Ioan. Antioch.

Concil. Ephes. parte 2. Act. v.

Covarr. pract. quæst. c. 35. Bovadilla l. 2. polit. c. 18. n. 62.

III. Enimvero quia quod jure niti poterat in quibusdam speciebus, utplurimùm in contemptum apertum jurisdictionis ecclesiasticæ & excommunicationum trahebatur à Principibus & eorum magistratibus, Concilium Lugdunense has bonorum capiones & personarum vexationes aliquando trucidatarum ob latas censuras sub pœna excommunicationis inhibuit. Relatum est decretum in collectione libri sexti Decretalium; sed majoris momenti apud nostros esse debet, quòd in urbe Lugdunensi præsente Gregorio X, Philippo III. Rege Francorum, Rodulpho Imperatore Occidentis, & Michaële Palæologo Constantinopolitano, Episcoporum omnium suffragiis latum est anno millesimo ducentesimo sertuagesimo quarto: *Quicunque pro eo quòd in Reges, Principes, Barones, Nobiles, Ballivos, vel quoslibet ministros eorum, aut quoscunque alios excommunicationis, suspensionis, seu interdicti sententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederint occidendi, capiendi, seu aliàs in personis aut bonis suis vel suorum gravandi eos qui tales sententias protulerunt, sive quorum sunt occasione prolatæ, vel easdem sententias observantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes, nisi licentiam ipsam re integra revocaverint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum, nisi bona ipsa sint infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa, in excommunicationis sententiam incidant ipso facto.* Infrà: *Qui autem in eadem sententia permanserint duorum mensium spatio, extunc ab ea non possint nisi per sedem apostolicam absolutionis beneficium obtinere.*

C. Quicunque. 21. De sentent. excom. in 6.

IV. Aliquis fortè suspicabitur, nec injuriâ, constitutionem istam in regno receptam non fuisse, cùm usum contrarium saltem in capiendis bonis viguisse constet, etiam post illud decretum. Sed nolo exceptione illa constitutionem sanctissimam repellere, cùm majorum nostrorum reverentia consecratam fuisse videam. Illam solùm interpretatione juverunt, ne jura regia violaret. Voluerunt itaque decretum quoad illas censuras vel excommunicationes locum habere quæ nullæ non essent. Si enim aut quia à judice non competente latæ, aut alio manifesto vitio nullæ essent, cùm excommunicationum vires neque nomen obtinerent, non existimarunt in iis speciebus decreto Concilij Lugdunensis magistratus regios deterrendos esse ab asserenda jurisdictione regia, si opus esset. Deinde bona capi dixerunt, non præcisè ut rescindatur excommunicatio, sed ut ab injuria regiæ auctoritati facta cessetur; unde per consequentiam excommunicatio dissolvatur. Hanc interpretationem accepto ferre debemus veteri cuidam chartæ è Tabulario Cameræ Parisiensis petitæ: qua mandata continentur à Rege Francorum Philippo IV. Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Antissiodorensi data, quando iis Legatis ad Pontificem Romanum usus est, ante annum millesimum tercentesimum, hac occasione. Capitulum Carnotense interdicto & excommunicatione in ministros regios sævierat, quòd ab Advocatis Capituli, hominibus laïcis, tributa ceteris etiam civibus indicta exigerentur; eo prætextu, quòd privilegio antiquo ab iis dependendis excusarentur; quamvis decem tantùm Advocatis immunitate concessa, Capitulum Advocatorum numerum auxisset. Statim à Conservatoribus privilegij ab apostolica sede Regibus indulti ne terræ domanij regij interdicto subjiciantur, mo-

E Regestis Cameræ Comput. Paris.

niti Canonici ut interdictum amoveant; cùm recusarent, excommunicantur, eorúmque bona jubente Rege capiuntur. Querela defertur ad sedem apostolicam, ac si per vim absolutio à censuris exigeretur contra decretum Concilij Lugdunensis. Qua de re literis Pontificis Rex monitus, per Episcopos legatos suggerit Papæ, inter cetera, bonis captis distringi à se Capitulum, quòd suam jurisdictionem invasisset. quo jure adversùs Reges & Principes in simili specie uteretur. Deinde non esse quòd vis adhibenda sit ad eam excommunicationem solvendam quæ nulla sit. Quare duplici responsione nos instruit; bona scilicet capi principaliter ob injuriam quæ fit regiæ jurisdictioni. quod prohibitum non est à Concilio Lugdunensi. tum decretum illud non violari, si excommunicatio sit nulla. *Nec tale nostrum jus evacuare*, inquit, *vel tollere intellexit Concilium Lugdunense, sed jura Ecclesiarum duntaxat ita conservare, quòd propter hoc non rapiant vel injustè retineant aliena. Aliàs, summa & evidens iniquitas insurgeret ex eodem. quod non est ferendum; cùm sit perpetuum jura juribus concordare.* Plurima alia his mandatis continentur, de quibus Philippus cum apostolica sede expostulat. Vnde patere possit, necessitate cogente Reges Francorum ad repetenda antiqua jura, quæ paulatim convellebantur, & ad restaurandam dignitatem suam, per modum defensionis naturalis, tandem impulsos fuisse. De his capitibus, quæ Clericorum privilegia respiciunt, alibi dicemus uberrimè, cùm hîc tantùm de modo & ratione retinendæ jurisdictionis agatur. Observandum autem est, Baillivum Carnotensem ex mandato Regis ita caviſse scripto suo, ut de his quæ literæ apostolicæ complectebantur se responsurum coram Rege & ejus Curia sponderet, quod attinet ad jurisdictionem Domino Regi competentem; quoad ea verò quæ *spiritualitatem* contingunt, coram judice competente jus Domini Regis defensurum.

V. Eam verò interpretationem, quam modò retuli, secuti majores nostri, Episcopos & Clericos à perturbanda jurisdictione seculari, bonis captis etiam post decretum Lugdunense averterunt. Temperamentum tamen quoddam adhibuit Philippus IV. constitutione edita anno MCCCII. scilicet ne domus captæ diruantur, aut deformentur. quod aliter obtinebat temporibus Ivonis, ut suprà adnotavi. Præter testimonia superiùs adducta, tres oculatos testes proferre possum, omni exceptione majores, qui docent quænam esset magistratuum regiorum sententia. Durandus enim Mimatensis Episcopus conquerebatur suo tempore vim fieri jurisdictioni ecclesiasticæ à judicibus secularibus contra decretum Concilij Lugdunensis: *Item impediunt*, inquit, *jurisdictionem Ecclesiæ: quia cùm in eos, vel eorum ministros, aut officiales, vel subditos, excommunicationis, suspensionis, interdicti sententiæ proferuntur, gravant ex hoc proferentes, vel res aut subditos eorundem, quousque absolutionis beneficium deferunt ad eosdem; nec sufficit remedium excommunicationis, sicut ait Gregorius X. de sententia excommunicationis. Quicunque. in Sexto.* Durandus in tract. de modo Concilij gener. celebrandi. Rubr. 70.

Guillelmus Nogaretus & G. de Pleissano Milites & Regis procuratores eodem tempore quo Durandus, id est, circa annum MCCCVI, asserunt in libello suo porrecto Clementi V. Pontifici, *quòd cùm Prælati, vel eorum officiales, per jurisdictionem suam spiritualem impediunt & perturbant jurisdictionem temporalem notoriè, sic quod negari non potest, Dominus Rex prædictus de antiqua consuetudine regni, quia spiritualitatem Prælatorum coërcere non debet, distringere potest temporalitatem talium, quousque cessent ab impedimento prædicto.* Infrà: *Et dicto jure coërcitionis Dominus Rex utitur, & tam ipse quàm ejus prædecessores usi sunt tanto tempore de cujus contrario memoria non existit.* C. 7. N. 22. f. 24. Tom. 2 Libert. Eccl. Gall.

CAPVT XIX.

Synopsis.

I. Post contentiones ob Pragmaticam Sanctionem pax initur inter Ecclesiam & regnum. Indictio Concilij Lateranensis, cui tandem adhæsit Ludovicus XII. Transegit cum Leone X. Franciscus I. Controversia ecclesiastica finienda sunt per conventionem, è Gelasio II. & Concilio Africano.

II. Per Concordata, restituta est pax & libertas Ecclesiæ Gallicanæ. Eorum executio commissa Regi à Pontifice; & à Rege, Curijs Parlamenti. Quæ per appellationes ab abusu *conventiones illas tuentur.*

III. Abusus *dictio usurpata in Gallia ante annos trecentos, ex Durando, Ioanne Parisiensi, & veteri arresto. Post Concilium Constantiense, frequentius. Abusus est potestatis perversus usus, è Simplicio, Adriano secundo, Sigeberto, Roberto Lincolniensi.*

IV. Antiqui Pragmatici appellatione ab abusu in re ecclesiastica usi sunt ante Concordata: quæ, cùm de rescriptis Papæ agebatur, subsidiaria erat appellationi ad Papam & ad Concilium. Error recentiorum, qui Petri Courthardi & Ioannis de Nanterre veteres appellationum formulas ad Curiam Parlamenti directas fuisse existimant. Earum vis explicata.

V. Appellatio ab abusu, à judiciis Episcoporum in negotio ecclesiastico, ante Concordata, ex Aufrerio. Distincta erant rescripta ob Pragmaticam infractam, & appellationis ab abusu. Primo casu non appellabatur, sed ex nullitate *agebatur. In ceteris casibus appellabatur, abusus mentione injecta, ad testandum nihil agi jurisdictione ordinaria à judicibus secularibus. Mera*

appellatio à judice ecclesiastico ad secularem, nunquam admissa. Frequentia harum appellationum à Theologorum Parisiensium decretis profecta, qui Principum auxilia implorari posse adversùs excommunicationes nullas scripserunt.

VI. Rationes allatæ olim à magistratibus ad confirmandas appellationes ab abusu in caussis ecclesiasticis, ex Aufrerio. Earum vis expenditur breviter. Rebuffi sententia.

VII. Præter superiora remedia adhibebatur aliud ad tuendam jurisdictionem temporalem, per prohibitiones & mulctas. Post Concordata, tria illa remedia explicantur unicâ formulâ appellationis ab abusu. Quæ in Concordatis asserendis expressâ Pontificis auctoritate nititur; in ceteris articulis, tacitâ.

VIII. Constitutionibus regiis confirmatæ istæ appellationes in caussis ecclesiasticis; & præscriptus modus quidam, ne judices regij ea auctoritate abutantur. Si agatur de correctione Clericorum, appellatio non suspendit judicatum, licèt devolvat ad Curiam.

I. POST graves illos motus in Ecclesia Gallicana excitatos ob retenta Basileensis Synodi decreta & usum Pragmaticæ Sanctionis, tandem Ecclesiæ & regni interfuit, pace inita, sic inveterata dissidia componere, ut dignitati sedis apostolicæ & Libertati Ecclesiæ Gallicanæ consuleretur. Laterani Concilium generale indixerat Iulius II. anno MDXII. ut Pisanum Conventum à Cardinalibus aliquot ope consilióque Imperatoris Maximiliani & Ludovici XII. Regis Francorum coactum dissolveret, & Pragmaticam Sanctionem Gallorum rescinderet. In eum finem edictis suis Ecclesiam Gallicanam, Curias regni, ipsúmque Regem ad illud Concilium Lateranense evocaverat. Discesserant à Conventu Pisano, post obitum Iulij, Maximilianus & Ludovicus; hícque per legatos suos se Concilio Lateranensi adhærere professus est, pollicitúsque Leoni effecturum se ut ab Ecclesia Gallicana aliqui mitterentur, qui de Pragmatica Sanctione responderẽt. Obeunte Ludovico, Franciscum I. Galliæ Regem hæc cura respexit: qui à Leone & à Concilio edictis aliquot monitam videns Ecclesiam Gallicanam, in cóque res esse positas, ut sententia Concilij generalis, cui Reges Christiani favebant, regnum Francorum de schismate propediem damnaretur, nihílque superesse quo se adversùs illa decreta Concilij tueretur, cùm Vniversitas Parisiensis olim à rescissione Pragmaticæ Summum Pontificem & Concilium generale provocasset, quod jam in æde Laterani haberetur, quódque ipsi Reges Gallorum ut synodum generalem agnovissent, prudentissimè de hac contentione cum Leone transegit. Etenim cùm duplici ratione pax regni & sacerdotij restituenda sit, *Conventione*, aut *Concilio*, ut monuerat Gelasius secundus, maluit pactis conventis Ecclesiæ Gallicanæ tranquillitatem procurare, quàm aut caussa cadere in Concilio suffragiis Episcoporum à rebus nostris alienorum, aut perpetuo dissidio & schismate cum Summis Pontificibus conflictari. In quo Faustini Legati Romanę sedis consilium sequebatur, qui tractatione & assidua collatione contentiones hujusmodi, quæ de jurisdictionibus emergunt, componi posse faciliùs & gratiùs existimabat. De canonibus Nicænis à Faustino prolatis agebatur, quos Alypius Episcopus in Concilio Carthaginensi dubios esse dixerat; qua de re ad sanctissimum Papam scribendum esse monet, *ut ipse beatissimus Episcopus urbis Romæ, sicut & vestra sanctitas apud se tractat,* inquit Faustinus, *ita & ipse inquirat, ne contentio inter Ecclesias nasci videatur. Sed magis caritate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente, quod melius observari debeat.* Initio Concilij Africani.

II. Pacta inita Bononiæ inter Leonem X. sedémque apostolicam & Franciscum primum regnúmque Francorum, pacem & Libertatem Ecclesiæ Gallicanæ restaurarunt; jurisdictione Ordinariis, tum in caussis dirimendis, tum in Beneficiis conferendis, restituta; Reservationibus & Gratiis expectativis depulsis; tertia parte beneficiorum Graduatis per exceptionem quatuor mensium attributa; simoniaca fœditate, qua Episcoporum & Abbatum electiones laborabant, per regiam nominationem expurgata. Sed tot vigiliis nihil actum erat, nisi Concordatorum executioni, quæ canonicæ libertati prospexerant, seriò caveretur. Ejus desiderij ut compotes essemus, nihil aliud à Summo Pontifice exigendum erat, quàm ut contractus perpetui vires huic constitutioni adderet, irritum & inane decerneret si quid in aliqua vel minima parte à quoquam immo etiam ab ipsa sede apostolica contra tentaretur, & tuitionem canonum atque decretorum hac constitutione restitutorum, quæ Principibus præcipuèque Regibus Francorum jure competit, consensu quoque suo & apostolicæ sedis auctoritate adhibita Regibus nostris permitteret. Quod ille liberaliter & amplissimis verbis fecit; ita ut istam inter ceteras constitutiones regias recenseri statuerit, & ne qua deinceps tergiversandi occasio superesset, juxta postulationem Regis, Concilij Lateranensis decreto voluerit confirmari. Si quis autem repetat antiquum illum Christianorum Principum, etiam nostrorum, usum, qui canonibus constitutis robur legis addebant, & præsidio auctoritatis suæ eorum executionem adeo muniebant ut refragantes pœnis legitimis plecterent, atque in contrarium gesta aliquando sus- Vide lib. 1. c. 1. §. 13.

Gelasius II. in ep. ad Episcopos Gallic. anni 1118.

penderent, is profectò restauratam plenissimè in Gallia his Concordatis regiæ tuitionis auctoritatem inveniet. Franciscus verò, ut se ab onere expediendarum litium eximeret, curam custodiendæ pactionis in Curias Parlamenti refudit, literis hac de re datis anno millesimo quingentesimo decimo septimo. Ex eo tempore, quemadmodum olim, si quid adversùs decreta canonum & formam à Pragmatica Sanctione præscriptam actum esset, querela ad Regem, deinde ad Senatum delata, omnia restituebantur in integrum, ita etiam Concordatis violatis, Senatus officium imploratum est per appellationes ab abusu.

III. *Abusus* quidem dictio foro nostro ab aliquot seculis in hoc caussarum genere non erat incognita; quamvis appellationis formula nondum frequentaretur. Etenim Durandus Mimatensis Episcopus monuit, seculares judices solitos illa tempestate, id est, ante trecentos & triginta annos, hac exceptione judices ecclesiasticos de turbata jurisdictione conquerentes repellere, *quòd eorum actus essent abusus.* Eodem tempore Ioannes Parisiensis Theologus scripsit, *abusum* gladij spiritualis, quo seditio excitaretur, repellendum esse per gladium temporalem Principis, cum moderamine. Deinde anno MCCCLXXXV. Procurator Regius asseruit Regis officium in eo versari, *ut revocari faciat omnes interprisias, offensiones, & abusus per jurisdictionem spiritualem in jurisdictionis temporalis præjudicium factos vel factas.* Post Concilium Constantiense vox ista frequentiùs usurpari cœpit; quia tunc discussa est plenitudo potestatis ecclesiasticæ, & tractatum de illius legitimo usu regulis quibusdam præscribendo, ne non tam uti plenitudine potestatis contingeret, quàm *abuti* plenissimè, ut loquitur Gerson. Hoc verbum deductum est è Simplicij Papæ vulgato loco, relato apud Gratianum: *Privilegium dignitatis meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate*, id est, qui fines potestati suæ assignatos à lege aut à canone transgreditur, qui porrigit se ultra quàm sibi concessum sit. Vnde Hadrianus II. Hincmaro exprobrat quòd ministerio juris episcopalis abuteretur: *Miranda est planè vestra fraternitas*, inquit, *quare ministerio juris episcopalis in regionibus illis abutitur.* Sigebertus eo sensu vocem illam usurpavit, de Vrbano II. & Guiberto loquens: *Dum alter in alterum excommunicandi auctoritate, magis ex suo libitu, quàm ex justitiæ respectu, abutitur, auctoritas illius qui dedit potestatem ligandi & solvendi omnino despicitur.* Quin & Robertus Lincolniensis: *Non potest sanctissima sedes apostolica aliquid vergens in hujusmodi peccatum vel mandare vel præcipere. Hoc enim esset suæ potestatis abusio.*

Durand. Tract. de modo Concil. general. celebr. Rubr. 70.

Ioan. Paris. cap. 22. de potest. reg. & Pap.

Tom. 1. Lib. c. 7. n. 17.

De potest. eccles. Corollar. 2.

C. Filii. Dist. 74. c. Privilegium 21. §. 3.

Hincmar. in ep. ad Hadr.

Sigebertus in tract. de Vitate Eccles.

Apud Matthæum Paris in Henrico III.

IV. Ceterùm etsi *abusus* significatio quamcunque ministerij spiritualis aberrationem complectatur, sive in negotiis ecclesiasticis, seu in temporalibus versetur, ut patet ex testimoniis jam relatis; attamen formula appellationum ab abusu specialiter accommodata est à Pragmaticis antiquis querelæ illi quæ à Clericis adversùs vim judicum ecclesiasticorum ad magistratus regios defertur, sive de rescriptis Romanæ curiæ conquerantur, sive de judiciis Episcoporum. Etenim ante Concordatorum editionem Procurator Capituli Parisiensis à decimæ indictione quam anno MDI. Alexander VI. in Gallia exigi jusserat ad juvandas universalis Ecclesiæ necessitates, appellavit Papam meliùs consultum, synodum universalem primò celebrandam, *necnon supremum Dominum nostrum Regem Christianissimum ecclesiasticæ libertatis conservatorem piissimum, & ad ejus supremam Parlamenti Curiam, ac ad illum vel illos ad quem seu quos de jure vel consuetudine in hac parte provocare & appellare licet.* Quæ verba observanda sunt, ut inde pateat in hoc casu appellationem ad Regem subsidiariam fuisse appellationi ad Concilium. in hac enim de iniquitate, in altera de abusu tantùm disceptari potest. & unius subsidio juvabantur appellantes, dum alterius præsidium expectabatur. Ita enim distribuenda sunt verba quæ sequuntur: *Et quia hanc appellationem prosequi potero per viam nullitatis, iniquitatis, excessus, vel abusus, aut aliam quam ex his duxero, optione mihi seu dictis Dominis meis semper reservata.* Solet allegari à viro doctissimo Choppino & aliis Pragmaticis, ad probandum usum harum appellationum ab abusu, provocatio interposita per Petrum Courthardi Advocatum Regium à monitione quam Innocentius VIII. anno MCCCCLXXXVIII. decrevit adversùs Flandros regno Galliæ subditos. Sed formula illa non ad Regem aut Curiam Parlamenti dirigitur, verùm ad *Papam modernum meliùs informandum, & sanctam sedem apostolicam, seu ad eum vel eos ad quos jure provocare potest vel debet.* Quamvis ea sententia esset, tum Petri Courthardi, tum Ioannis de Nanterre, qui anno MCDLXXXIV. à legatione Balluæ Cardinalis à Sixto IV. imposita ipsum Sixtum vel eos appellaverat qui appellandi essent; ut pendente illa appellatione nihil innovaretur, omnémque innovationem Princeps suæ auctoritatis præsidio impediret.

Tom. II. Libert. C. IV. N. XIII. & c. XIII. n. 14.

V. Eas quoque appellationes ab Episco-

porum judiciis interpositas, ante Concordatorum editionem invectas fuisse in forum docet Stephanus Aufrerius in opusculo suo quod excusum est anno millesimo quingentesimo decimo quarto. Vnde duo quædam colliguntur quæ ad hujus dissertationis illustrationem valde conducunt. Vnum est, jurisdictionem regiam se tunc rebus ecclesiasticis immiscuisse *in præsenti regno, ubicunque per Prælatos, Clericos, vel alios quoscunque aliquid fit vel attentatur contra decreta Basileensis Concilij & Pragmaticam Sanctionem.* Alterum est, *ubi ecclesiastica potestas abutitur notoriè sua jurisdictione vel potestate. Quo casu etiam contra Clericos concedi solent per Cancellariam literæ in casu appelli ab abusu notorio vulgariter nuncupatæ.* Quare distincta & separata erant rescripta illa, ob Pragmaticam infractam, & appellationis ab abusu. Pragmaticæ violatæ rei in jus vocabantur, nulla appellationis mentione injecta, eleganti ratione. Quia cùm de actus vel sententiæ *nullitate* quæreretur, necesse non erat ut ex provocatione ageretur; quemadmodum docet Titulus Codicis, *Quando provocare non est necesse.* Quam provocandi necessitatem eo casu expressa etiam Decretalium verba removerunt; imò verò huic remedio *nullitatis*, etiam post varias sententias, locum esse voluerunt. In ceteris articulis, qui Pragmatica non continebantur, atque adeo eorum *nullitas* nondum erat constitutione aliqua præjudicata, appellatione utebantur; sed ea cautione, ut *abusus* mentio injiceretur; ne quis existimaret magistratuum consilium illud fuisse, ut ecclesiasticam jurisdictionem seculari submitterent. Quare non de re ipsa se judicium suscepturos, sed de potestatis abusu extraordinaria cognitione habita, protectionis jure oppressis opitulaturos hac formula profitebantur. Simplicem enim & meram appellationem à Curia ecclesiastica ad Curiam regiam nunquam in Gallia admissam fuisse fatentur Petrus de Cuneriis, Masuerius, & Ioannes Galli. Appellationum autem ab abusu frequentiam induxit Theologorum Parisiensium, præcipuèque Gersonis, sententia, qui adversùs excommunicationes nullas, morem majorum secutus, Principum secularium præsidium implorari licitè posse scripserat: *Contemptus clavium non semper invenitur apud illos qui nedum non obediunt sententiis excommunicationum promulgatis per Pontificem vel suos, sed etiam non est judicandus apud illos qui per potestatem secularem adversùs tales prætensas sententias tueri se procurant. Lex enim naturalis dictat ut possit vis vi repelli. Constat autem quòd tales excommunicationes non debent dici jus, sed vis & violentia; contra quam fas habet liber homo vel animus se tueri.*

Aufrerius in Tractatu de potest. secul. super Eccl. in Regula 2. Fallentia 30. & 31.

C. 1. de sent. & re judic. Clem. 1. eod. tit.

Petrus de Cuneriis art. 14. Masuerius T. de appellat. f. 22. Gallus q. 401.

Gerson in Tract. circa materiam excom. & irregul. Coufid. 1.

VI. Dubitabat Aufrerius quo jure niterentur istiusmodi appellationes. Attamen à magistratibus regiis capita aliquot è Gratiani Decreto petita proferebantur, quorum ille meminit. *Audivi tamen*, inquit, *frequenter Officiarios pro hoc dicere esse bonum textum in c. Filiis vel nepotibus. 16. q. 7. Quibus ego resp.* Aufrerius dicto loco. *pondi dictum canonem esse correctum, ut tenet Siculus in c. Qualiter. De judiciis. Sed ulteriùs mihi allegaverunt regiam majestatem ad hoc inter alia fuisse institutam ut ministros Ecclesiæ, id est, viros ecclesiasticos protegat; cùm boni Regis sit tueri Ecclesiam & personas ecclesiasticas. Vnde dicit textus 96. dist.* Boni Principis est ac religiosi Ecclesias contritas atque concisas restaurare, novásque ædificare, ut Dei Sacerdotes honorare ac tueri. *23. q. 8. c. Tributum. ibi*, quia nos tueri & defensare deberent; *Et c. Principes. 23. q. 5. ibi*: Cognoscant seculi Principes se esse rationem reddituros propter Ecclesiam quam tuendam suscipiunt. *Et 23. q. 3. c. Maximianus. & 2. c. seq. & 2. q. 1.* Christianis, *dum Gelasius Papa Zeïæ Comiti ait:* Clericos tibi committo, ut tuæ sublimitatis tuitione vallentur, ne quid illis aut surreptio aut inimica legibus violentia necessitatis imponat. *Dicit etiam textus 23. q. 5.* Administratores planè secularium dignitatum, quæ ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum ac viduarum protectionem, rapaciúmque refrenationem constitutæ proculdubio esse debent, quoties ab Episcopis & ab ecclesiasticis viris conventæ fuerint, eorum querimonias attentiùs audiant, secundùm quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & studio diligenti corrigant. *Facit textus in c. Imperatoribus, ubi dicit* per Imperatorem obviandum perversis, & pauperes defendi adversùs potentias divitum. alioqui qui potest perturbare perversos, & eis obviare, & non facit, nihil aliud est quàm favere impietati eorum, *c. Qui potest ead. c. & q. Insuper* Regum est officium proprium, facere judicium atque justitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, *ut in c. Regum 23. q. 5. Præterea Archiepiscopus notoria crimina subditorum sui suffraganei visitando punire potest, ratione hujus notorietatis. quod aliàs facere non posset, ut in c. Romana. §. sanè. De censibus lib. 6. & facit c. Romana. de pæn. eod. lib. Allegant insuper quòd regia potestas ad id etiam noscitur instituta, ut sanctorum antiquorúmque patrum decreta saluberrima spiritu Dei promulgata exequi faciat & inviolabiliter observari. In auth. Quom. oport. Episc. in Princ. col. & in l. fin. C. de summa Trinit. & multas alias rationes pro se soliti sunt allegare. Nunquam*

tamen audivi, neque vidi, nisi semel, quòd super meritis hujusmodi caussarum appellationum fuerit pronuntiatum; sed duntaxat vel appellationes annullari, aut quòd appellantes non erant ut appellantes recipiendi, quia à judice spirituali non est ad secularem judicem appellandum. Sanè fatendum est pleraque ab Aufrerio laudata testimonia longiùs esse petita; quamvis aliqua huic disceptationi inservire possint. Præcipuum autem illud in quo caussæ fundamentum ponebant, tractum è Concilio Toletano, quo cavetur Regi denuntiandam esse dissipationem bonorum ecclesiasticorum quæ fit à Metropolitano Episcopo, ut eam fieri vetet, non adeo urget ac prima fronte videtur; quia res ecclesiasticæ jure illo veteri & jurisdictioni ecclesiasticæ & regiæ suberant, ut alibi dicetur. In hac autem specie loquimur de judiciis quæ redduntur in caussa ecclesiastica; quæ ad jurisdictionem secularem referri non potest, nisi ratione abusus. Quare non mirandum est si Rebuffus, qui sola hæc testimonia expenderat, iniquiùs se gerat erga istas appellationes, quas nimis angustis finibus coërcet, scilicet iis casibus in quibus Rex jurisdictionem habet delegatam à Papa vel à Canone, ut in tuenda fide, vel Ecclesia, si oppugnetur, & in casibus à jure expressis.

Et c. Filiis vel nepotibus, 16. q. 17.

Rebuffus in Comment. Constit. Tractatu de appellat. tanquam ab abusu.

Vide secundam Præfationem Marcæ §. 13.

VII. Duo itaque remedia, ut dixi, accommodata erant ad retinendam canonum & decretorum executionem, scilicet rescripta ob Pragmaticam infractam data, & appellationes ab abusu. Alia formula utebantur, si secularis jurisdictio invaderetur ab ecclesiastica, scilicet mandatis quibus invasio prohibebatur sub mulctæ comminatione: quorum meminere Ioannes Galli, Masuerius, Petrus Iacobi, & Benedictus, antiquiores Pragmatici. *Nec refert*, inquit Benedictus, *an via appellationis, recursus, aut simplicis querelæ fuerit Rex pro tali aut simili excessu aditus, quoniam in sua Curia forma non curatur.* Publicatis Concordatis, satius esse visum est omnia illa remedia unicâ formulâ complecti, appellationis ab abusu; ea præcipuè de causa, quòd regiis constitutionibus Ludovici XII. & deinde Francisci præcisa erat & abolita nullitatis ratio apud tribunalia judicum, etiam in caussis civilibus, & omnia adversùs sententias auxilia ad appellationis solennia erant redacta. Itaque hodie & custodia canonum & auctoritas legum his appellationibus velut nervis retinentur: quæ locum habent, cùm decreta Conciliorum & Consuetudines receptę infringuntur, vel cùm jurisdictio secularis ab ecclesiastica læditur; aut vice versa, cùm secularis ecclesiasticam usurpat. Quod his verbis efferri solet à Pragmaticis: Cùm violantur *Decreta, Constitutiones regiæ, & Libertates Ecclesiæ Gallicanæ.* Quibus plerique Curiarum Placita adjungunt. Sed non est quòd speciem distinctam à reliquis tribus in Curiarum arrestis constituamus; quæ ut valida sint, ad unum ex illis articulis referri debent. alioqui, Clero conquerente, rescindi possunt. Olim quidem, si quid à Romana curia receptis canonibus contrarium emanaret, nunc solo dissensu Ecclesia Gallicana jus suum servabat, nunc regiam opem implorabat. Sed hodie infrequentia synodorum id effectum est ut in sola regia tuitione & patrocinio Libertas Ecclesiæ Gallicanæ constituta sit; ipso etiam Romano Pontifice hoc præsidium approbante, ut antè diximus. Si quis excipiat indultam fuisse tantùm Regibus nostris Concordatorum protectionem, non ceterorum canonum, illud quidem non inviti concedemus, conceptis verbis eam solùm curam illis creditam fuisse; sed ex præsumpta mente Summi Pontificis semper Gallicanæ Ecclesiæ persuasum fuit in ceteris etiam articulis eam tuitionem extraordinariam, quæ in Gallia ante Concordatorum publicationem vigebat, à Summis Pontificibus tacitè fuisse concessam; cùm in rebus majoris persæpe momenti, quæ Concordatis continentur, præsidium regium ad decreta custodienda impendi gratissimum habuerint. Quæ Summorum Pontificum consensio inde etiam probari potest, quòd ab aliquot seculis cùm appellationum istarum usus frequentetur in Gallia, (non invitis Episcopis, qui modum quendam illis præscribi, non autem rem ipsam aboleri aliquoties postularunt) à Romana curia nihil profectum sit quo ingratam sibi esse fori trituram illam significaret. Quanta verò sit hujus tolerantiæ & œconomiæ auctoritas abundè diximus libro tertio.

Benedictus in cap. Rayn. verb. Si absque liberis. §. 49

VIII. Quare juris sui conscius Franciscus primus, ecclesiasticæ jurisdictionis conservandæ studio, constitutione lata anno MDXXXIX. modum præscripsit quem magistratus in his appellationibus disceptandis sequerentur, ne latiùs vagarentur extra fines, ut antea fieri solebat. Constitutione illa duæ species continentur, in quibus locum esse appellationibus istis dubitari non potest in Gallia; scilicet cùm jurisdictio ecclesiastica abutitur potestate sibi concessa erga Clericos, tum in morum censura, tum in actionibus merè personalibus, vel etiam cùm realium actionum cognitionem suscipit. Primo casu, si de emendatione Presbyterorum aut ceterorum Clericorum vel de actione merè personali agatur, cui nihil reale

Constitutio anni 1539. art. 5.

C. Vt speciali De appellationibus.

sit admixtum, appellatione non suspendi judicatum, sed judicium ad Curias regni supremas devolvi tantùm decernit; secus autem in actione reali. Id haustum videtur è Concilio Lateranensi, quod Episcoporum jurisdictionem Clericos corrigentium, appellationibus non impediendam censuit. Hæc constitutio pluribus edictis deinceps confirmata est, eo casu quo de morum censura agitur, omissa mentione actionis personalis, tum à Carolo IX. Henrico III. Henrico IV. tum ab invictissimo Rege Ludovico XIII. Imò verò ex edicto lato anno MDCXII. patet à Concilij provincialis decretis & Episcoporum mandatis, quæ parœcias visitando dederint, in iis quæ officia divina, disciplinam ecclesiasticam, vel morum correctionem pertinent, Curias supremas sub titulo abusus provocari posse. Attamen ne Clerici hoc remedio impunitatem scelerum potiùs quærerent quàm legitimum adversùs vim auxilium, duplici multa, si lite cadant, castigandos esse constitutionibus sancitum est. Quin etiam ne magistratus sua auctoritate abuterentur, vetitum est Curiis supremis ne reos carceribus emittant, vel absolvendos *ad cautelam* pronuntient, antequàm discussis criminum elogiis, quid decernendum sit, accuratè perspiciant. Et ut dignitati Episcoporum & Vicariorum prospiciatur, severè cautum est ne in posterum se judicio sistere cogantur, cùm lis de judicati abusu instituitur.

Constit. an. 1571. art. 5. Elect. art. 58.

CAPVT XX.

Synopsis.

I. An sit locus his appellationibus, quibuscunque canonibus violatis, & quocunque modo violentur. Prima regula, in causis merè spiritualibus, & in Sacramentorum administratione, has appellationes non suscipi. Secunda, canones & decreta constitutionibus regiis recepta specialiter & confirmata, seu antiqua sint, seu recentiora, si violentur, dare eum locum his appellationibus; quemadmodum etiam si receptæ consuetudines & libertates ecclesiasticæ infringantur. Non appellatur à rescriptis Papæ, sed ab eorum executione; à judiciis autem Episcoporum appellatur.

II. Iudex secularis de abusu tantùm pronuntiare debet, non autem de lite principali. Deinde admitti tantùm debet hæc appellatio in apertissima canonum violatione, non autem in dubia.

III. Ratio harum regularum; quia nonnisi cogente necessitate judex secularis in has cognitiones excurrit; tum ut scandala amoveat; tum ut per machinationem oppressis Clericis subveniat. His casibus, jure defensionis licet Principi res istas attingere, ex sententia Theologorum hujus ævi.

IV. Usum fori videri contrarium his regulis, cùm statim appelletur ab Episcoporum interlocutionibus, non expectata Metropolitani vel Summi Pontificis cognitione. Concilio quoque Francofordiensi, & Novellæ Iustiniani, quæ post ultimum ecclesiasticum judicium has querelas Regis cognitioni reservant. Nova constitutio regia propediem edenda, ut consulatur sacerdotio & imperio.

V. Si Episcopi de invasa jurisdictione ecclesiastica querantur, Curiarum placita à Regis Consistorio rescinduntur. Quod olim inductum usu, tandem Edicto confirmatum est.

VI. De altera appellationis specie, quando constitutiones regiæ læduntur. Quæ aut canones confirmant, (de quibus dictum) aut de beneficiis decernunt, (quæ de re dicetur alibi) aut de ordine litium instituendarum. Iis regi debent ecclesiastica judicia, si hoc à Principe cautum fuerit. Quod probatur ex Concilio Constantinopolitano sub Flaviano, Principémque earum legum veniam Clericis facere posse in judicio canonico. Id probatur etiam ex Concilio Africano, quod accusatores & testes non admittit quos publicæ leges repellunt. Nisi suam injuriam prosequantur. Idem constitutum in Synodo Secunda, quæ docet jus suum in causis privatis, etiam hæreticis tribuendum adversùs Episcopos.

VII. Sententiæ redditæ in judiciis ecclesiasticis adversùs ordinem præscriptum à legibus erant nullæ, ex Gregorio Magno. Ordo judiciorum è legibus & canonibus petebatur in Gallia, ex Hincmaro. Superioribus seculis, à Decretalibus præscriptus judiciorum civilium & ecclesiasticorum ordo. Hanc partem ad curam suam Reges nostri tandem revocarunt.

I. QVOTIDIE autem quæritur an appellationes istæ canonum omnium violationem ulciscantur, an verò certis quibusdam speciebus auctoritas illa restricta sit. Quod dupliciter accipi potest; nempe an omnia decreta inviolata præstentur, vel tantùm aliqua. Deinde an quæcunque decretorum corruptio det locum istis appellationibus, an certum quoddam genus violationis. Hoc primò observandum est, edicto lato anno MDCXIX. de causis merè spiritualibus & de Sacramentorum administratione cognitionem prohibitam esse Curiis supremis, etiam harum appellationum prætextu. Deinde in universum dicere licet, canones illos qui constitutionibus regiis vim legum in Gallia receperunt, à contemptu & corruptione per Regem ejúsque Curiam olim vindicari solitos. Capitularia Regum Clericos & laïcos canonibus contumaces pœnis indictis percellebant, & ab Episcopis eorum executionem præfractè exigebant. Postea cùm Decretorum & canonum faciliorem derogationem Romani Pontifices induxissent, Ecclesia Gallicana Regibúsque nostris huic inclinationi conniventibus, eò tandem ventum est, ut certorum canonum restaurationem, qui beneficiorum collationes causarúmque judicia respiciebant, Edictis suis Reges nostri de consensu Ecclesiæ Gallicanæ decreverint, quorum vis deinde Concordatis inserta est; quæ si contingat infringi,

infringi, appellationis istius remedium cuique paratum est. Eadem ratio erit decretorum Concilij Tridentini, de matrimoniorum clandestinorum nullitate, de votis monachorum post quinquennium non dissolvendis, de Episcoporum & Parochorum residentia, & aliis quæ legis regiæ vires cùm semel acceperint, si quid contra tentatum fuerit, appellationi ab abusu locus erit. Et ut generaliter loquar, si constanti usu recepti canones, vel inveteratæ consuetudines, adjectæ in fundandis beneficiis conditiones, privilegia Ecclesiis legitimè indulta, vel cetera in quibus Libertates Ecclesiæ Gallicanæ constitui solent, aliquo pacto violentur, appellationibus istis omnia restituentur in integrum, & in contrarium acta rescindentur. Hoc tamen discrimine lites ejusmodi instituuntur, ut si de rescriptis Romanæ Curiæ per obreptionem elicitis agatur, ab executione rescripti, non autem à concessione provocetur; ut etiam hoc loquendi genere reverentia quæ apostolicæ sedi debetur, omnibus significetur. Secus se habet in Episcoporum judiciis; à quibus, non autem à sola eorum executione, appellari solet.

II. Maximè verò cavere debent judices ne patrocinium ultra quàm par sit in detrimentum ecclesiasticæ jurisdictionis proferant. Quod variè accidere potest, scilicet si non solùm se canonum exactores præstent, sed etiam executores; id est, si pronuntiantes de abusu admisso, eo gradu non hæreant, sed etiam de negotio ecclesiastico judicium ferant. Deinde si ad cavillationum angustias disceptationem istam redigant, quæ matura cognitione dirimi debet, & eo solùm casu instituì, cùm abusus est apertissimus, notorius, & manifestus, juxta veterem harum appellationum formulam, quæ *ab abusu notorio* inscribebatur. alioqui in specie dubia & controversa satius est ecclesiasticis judicibus litem relinquere.

III. Necesse est enim ut judices regij hoc sibi proponant, judicia canonica nullo modo ad jurisdictionem regiam pertinere, sed communi Episcoporum & Principum consensu ab ipsis Christianæ religionis primordiis ecclesiasticæ jurisdictioni addicta. Quare si necessitate cogente in eas cognitiones regia jurisdictio aliquando excurrit, ita se gerere debet, ut lineas à majoribus hac in re defixas non egrediatur. Observatum est autem à nobis isto & superiore libro non passim sed duabus potissimùm de caussis judicia canonica à Principibus olim aut tentata aut suspensa fuisse. Una est, si periculum scandali & offensionis publicæ emergeret ob apertissimam canonum violationem, quæ maximè piorum animos lædere solet. Altera est, si contra omnem judiciorum ordinem, per dolum, circumventionem, & machinationem, judicio ecclesiastico Episcopi vel Clerici opprimerentur, ut accidit in caussa Athanasij. Si eandem viam insistant hodie Principes, hoc nullam potest illis invidiam creare apud eruditos & prudentes rerum æstimatores: quia præter superiorum Principum exemplum, sapientissimorum quoque hujus ævi Theologorum sententia nituntur. Qui licèt amoveant omnem à Principibus in res merè ecclesiasticas jurisdictionem, attamen necessitate cogente jure defensionis licere Principibus aiunt injustorum mandatorum executionem impedire.

Suarez l. 4. contra Regem Angliæ c. 14. Simancas de Catholicis instit. T. 45. n. 35. Covarruvias pract. Quæst. c. 35. Cajetanus, Gerson, Victoria, & alij, quos alibi laudavi.

IV. Si quis ad hanc necessitatem coërcere velit patrocinium regium, usus fori quotidianus periclitari videbitur, quo ab ipsis interlocutionibus Episcoporum appellatur tanquam ab abusu, non expectato ultimo judicio; multò minùs expectata Metropolitani vel Summi Pontificis cognitione, qui res contra canones ab Episcopis judicatas emendare potuisset. Sanè praxis illa & fori tritura solâ remedij celeritate niti potest. Alioquin si Concilij Francofordiensis ratio habeatur, (quod jussu Caroli Magni & auctoritate Hadriani I. coactum, & ex Episcopis Galliæ, Italiæ, & Germaniæ compositum diximus) caussæ Clericorum ad Regem deferri non debent nisi post Metropolitani judicium, unà cum ejus literis. Tunc enim in caussis privatis Clericorum, Romana sedes non appellabatur. Itaque post ultimum judicium ecclesiasticum locus erat cognitioni regiæ, non antea. Regiam dixi, quia hæc cognitio non permittebatur Comitibus aut Missis Dominicis, sed soli Consistorio Regis. Quod apprime congruit cum Iustiniano, qui Novella constitutione Præfectis prætorio jus prohibendi permisit ne canones ab Episcopis infringerentur; sed rerum malè gestarum correctionem imperio, id est, sibi, reservavit. Apud nos edictis regiis Pragmaticæ Sanctionis primùm, deinde Concordatorum quæ illi successerunt, executio, quemadmodum etiam ceterorum canonum quorum sententia constitutionibus quibusdam regiis est munita, Curiis Parlamenti commissa est. Ceteræ canonum violationes usu inveterato potiùs ad eas Curias referuntur quàm edicto aliquo illis specialiter tributæ sint.

Concil. Francofurd. laudatum cap. VII. hujus libri.

Nov. VI.

Quare summopere laudanda est viri superillustris Petri Seguierij Franciæ Cancellarij pietas erga Regem & Ecclesiam Gallicanam, qui divinam qua pollet ingenij vim

Elogium Petri Seguierij Galliarum Cancellarij.

& acerrimum judicium in id convertit, ut veterum vestigiis sibi perspectè cognitis insistens, rationem quandam aggrederetur, qua, retenta regij imperij auctoritate integra & illibata, ecclesiasticæ jurisdictionis & disciplinæ vigor per appellationes ab abusu juvaretur potiùs quàm infringeretur. Ea de re vir ille summus, auctore Eminentissimo Cardinali Duce Richelio, (in quo utraque dignitas felici & amico fœdere conjuncta est) jussu Principis constitutionem pro munere suo molitur (cujus sententiam solita facundia, occasione cujusdam negotij quod in Consilio regio discutiebatur, Consiliariis Consistorianis communicavit) qua Sacerdotij & Imperij Concordia plenissimè fovetur.

V. Enimvero quia contingere solet aliquando ut magistratus, præter sententiam Regum, ecclesiasticæ jurisdictioni injuriam faciant, iisque se rebus immisceant à quibus ex præscripto legum & canonum temperare debent, relictum est etiam Episcopis appellationis ab abusu remedium adversùs ipsa supremarum Curiarum tribunalia, quæ Sanctioris Consistorij decretis rescinduntur. Eorum aliqua recensentur à Decisionum Collectoribus; quorum antiquius esse puto illud quod anno MDLIV. latum, Curiæ Tolosanæ placitum rescidit, quæ Clericorum incontinentium emendationem ab Episcopis neglectam ad se traxerat. Anno quoque MDLIV. rescissum fuit Curiæ Rotomagensis decretum de ordine Litaniarum à Rege indictarum & Prædicatoris electione. Tandem Edicto constitutum fuit ut si de imminuta jurisdictione ecclesiastica conquererentur Episcopi, judicum inferiorum usurpatio à Curiis supremis reprimeretur: si verò ipsæ Curiæ in eo peccarent, Consistorij regij decreto earum invasio compesceretur.

Conflit. ann. 1625. & 1629.

VI. Sequitur aliud quod regiarum constitutionum læsionem respicit. Quæ aut canones confirmant, (de quibus jam dictum est) aut de beneficiis decernunt, (qua de re dicetur abundè tomo tertio) aut litium instituendarum tam in caussis civilibus quàm in criminalibus ordinem præscribunt. quæ constitutiones ab ecclesiasticis judicibus æquè ac à ceteris observari debent, præcipuè si à Principe id quoque cautum fuerit. Ordo enim quem sequi oportet in judiciis canonicis, à Principibus olim præscriptus fuit; ut abundè dixi superiùs. Quibus testimoniis adjungi potest locus elegans, petitus è Concilio Constantinopolitano sub Flaviano; unde probatur non solùm leges publicas in ordine judiciorum ecclesiasticorum observatas fuisse, sed etiam auctoritatem indulgendi in ea re quod vellet, penes Principem fuisse. Contendebat Eutyches Acta synodi contra se à Flaviano Archiepiscopo habitæ corrupta fuisse; ideóque ut coram Florentio Patricio & cuncta synodo iterum recenserentur, impetravit à Theodosio. Huic discussioni non adfuit Eutyches; sed Constantino monacho procuratori mandatum suum dedit: quem Melitphthongus Episcopus hac ratione repellebat, quòd criminalis caussa secundùm leges per procuratorem tractari non poterat, quin præsens adesset accusatus; *nisi aliter jusserit Imperator*, inquit, *cui parendum erit.* Inde profectum ut de ordine judiciorum nihil ferè constitutum legatur ab antiquis Conciliis, quia legitimum ordinem in judicando Episcopi sequebantur. Si quid verò canonicæ discussioni accommodatum & à legibus omissum decernerent, quod eam judiciorum partem attingeret, in ceteris articulis se leges sequi profitebantur. Hoc patet ex canonibus Concilij Carthaginensis; qui vetant servos, vel proprios libertos, ad accusationem admitti, nec alios *quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt.* Idem de testibus constituit. Ceterùm antequàm ab hoc canone discedam, non ingratum lectori fore puto, si ultima ejus verba cum canone sexto Synodi Constantinopolitanæ œcumenicæ Secundæ comparando illustrem; præsertim cùm inde petatur regula quæ usui futura sit in caussis privatis Novatorum hujus seculi. Verba canonis sunt ista, postquam infames, hæreticos, paganos, Iudæos ab accusatione Clericorum removisset: *Sed tamen omnibus quibus accusatio denegatur, in caussis propriù accusandi licentia non neganda.* Eadem sententia Synodi Secundæ, quæ hæreticos & ceteros quosdam ad accusationem Episcoporum aut Clericorum non esse admittendos docet, si de crimine ecclesiastico agatur; ceterùm non discussa eorum persona vel religione admittendos esse, si suam injuriam & id quod interest persequantur. *Oportet enim*, inquit, *Episcopi conscientiam omnino esse liberam, & eum qui sibi injuriam factam dicit, cujuscunque sit religionis, jus suum consequi.*

VII. Si cui verò scrupulus aliquis hæreat an ordo judiciorum canonicorum à legibus publicis formam acciperet, Gregorium Magnum adeat: qui Ioanni Defensori eunti in Hispanias commonitorium dedit, legibus Theodosii & Novellis Iustiniani instructum, ut sententias ab Episcopis Hispanis latas, nullas esse revinceret, eò quòd non servatis legum solennibus redditæ

esſent. Vnde ex laudata Novella Iuſtiniani concludit: *Ecce admonendus eſt ſemper adverſarius, ut ad audiendos teſtes adveniat. Quod quia hîc omiſſum eſt, neceſſe eſt ut quod contra leges actum eſt, non habeat firmitatem.* Hinc petebat Iulius damnationis adversùs Athanaſium in Concilio Tyrio redditæ inutilitatem, quòd abſente Athanaſio, id eſt, non evocato ad teſtium prolationem quæ facta eſt in Mareotide regione Ægypti, adversùs ordinem legibus conſtitutum decreta eſſet. Idem Gregorius ſententias Hiſpanorum irritas oſtendit, quòd legibus paritum non eſſet, quæ ſententias ex periculo & ſcripto recitari jubent: *Quod autem dicitur quia nihil ſine ſcriptis judicandum eſt, legendus eſt Titulus* XLIV. *libri* VII. *Codicis, quia ſcriptis debuit judicari. Nam ibi inter alia dicitur atque præcipitur ut ſententia quæ ſine ſcripto dicta fuerit, ne nomen quidem ſententiæ habere mereatur.* Hincmarus etiam noſter ordinem judiciorum à canonibus, præcipuèque à legibus, petendum docet: *Si quis autem ſcire deſiderat quales accuſatores ac teſtes ad accuſationem Sacerdotum recipi debeant, & quid de accuſatore faciendum ſit, pleniter in canonibus & legibus, quibus unà cum ſacris canonibus ſancta moderatur Eccleſia, poterit reperire.* Quod ille uberrimè perſequitur, adductis legibus è Codice Theodoſiano, & ex Epitome Novellarum Conſtitutionum à Iuliano Anteceſſore adornata. Sed quingentis abhinc annis converſa eſt rerum ſpecies, cùm ordo judiciorum, etiam ſecularium, à Decretalibus epiſtolis & gloſſatorum commentariis hauſtus ſit, adeo ſcrupuloſa ſolennium obſervatione, ut ſumptibus immanibus vexatos litigatores in perniciem rei familiaris per diuturnas & inextricabiles ambages adduceret. Quæ ratio Reges noſtros impulit ut de recidendis tam implexis cavillationum laqueis ſeriò cogitarent, & conſtitutiones utilitati civium accommodatas, ſemotis ſyllabarum aucupiis, de ordine judiciorum ederent; à quibus ſi judices eccleſiaſtici deſciſcant in iis capitibus quæ illis quoque à Principe indicta ſunt, magiſtratuum officio hic contemptus legum vindicatur.

Cogot. l. 21. ep. 14.

Iulius in ep. ad Orientales.

Hincmarus ep. VII. c. 17.

CAPVT XXI.

Synopſis.

I. Vltima ſpecies appellationum ad abuſu, quando jura regni violantur, & juriſdictio ſecularis uſurpatur à judice eccleſiaſtico. Vetitum Clericis à Concilio Lateranenſi, ne prætextu libertatis eccleſiaſticæ injuriam inferant juriſdictioni ſeculari. Ab invaſione arcentur mulcta indicta & bonis captis.

II. Inveſtigatur ratio hujus conſuetudinis. Non ſufficit quod vulgo jactatur, licere cuique juriſdictionem ſuam defendere pœnali judicio.

III. Reijcitur ratio Guillelmi de Nogareto, actione negatoria in rem poſſe capi eorum bona qui juriſdictionem impediunt.

IV. Hæc conſuetudo nititur jure naturali, quo defenſio rei ſuæ cuique permiſſa eſt, vim illatam vi repellendo. Reges captis hoſtium provinciis impetum hoſtium repellunt. Ius illud defenſionis non nititur iniquitate hoſtium, ſed naturali propenſione ſua tuendi. Vim illatam juriſdictioni eccleſiaſticæ bonorum capione repellunt judices ſeculares, defenſionis jure, quod Reges ſummo imperio exercere poſſunt, ex ſententia Theologorum.

V. Videri licitum quoque Epiſcopis ut cenſuris juriſdictionem ſuam tueantur. Eugenius III. præcipit ne laicorum prohibitionibus deferant: quarum tamen uſus retentus. Sola ratio componendarum harum contentionum, regij patrocinij imploratio; ut Edictis cautum, & inductum antiquo uſu.

VI. Expenduntur rationes quæ ſuadere debent Epiſcopis ut Conſiſtorij regij judicio in his contentionibus ſe committant. Prima eſt, in re dubia pacem retinendam. Secunda, Principum conditionem meliorem, quia poſſident. Tertia, ob metum damni. Quarta, quia invalidior juriſdictio eccleſiaſtica. ideo utendum diſpenſatione.

VII. Quinta, Regibus arbitrium harum contentionum ab Eccleſia delatum videri. Itaque ſemper ad ſe illas revocarunt; ut Juſtinianus, & Carolus Magnus.

VIII. Leo IV. ſi quid incompetenter *à ſe geſtum eſſet, arbitrio Ludovici II. Imperatoris detulit. Quod locum habere debet in Regibus Galliæ, ex Alexandro Imolenſi.*

IX. Officiales regij excommunicari non poſſunt ab Epiſcopis ob munneris ſui functionem. Hic uſus è Gallia in Angliam translatus, ſed ibi abolitus. Apud nos privilegio apoſtolicæ ſedis munitus eſt. Epiſcopi ſe Regis judicio quotidie committunt.

X. Ea diſpenſatio uſurpanda in negotiis diſciplinæ, non autem in negotiis fidei; exemplo Romanorum Pontificum.

I. SVPEREST ultima appellationum ſpecies; quæ locum habet, cùm jura Regis & regni, aut juriſdictionem ſecularem in exercendis litibus de actione reali, etiam adversùs Clericos, & de omnibus omnino actionibus adversùs laïcos, præter merè ſpiritualia, aliqua judicum eccleſiaſticorum interlocutione aut judicio violari contingit. Planè æquum eſſe Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. exiſtimavit ne ambæ juriſdictiones præſcriptos terminos egrederentur, neu prætextu libertatis eccleſiaſticæ Epiſcopi ſecularium jura invaderent, lato canone, cujus hæc ſunt verba: *Sicut volumus ut jura Clericorum non uſurpent laïci, ita velle debemus ne Clerici jura ſibi vindicent laïcorum. Quocirca univerſis Clericis interdicimus ne quis prætextu eccleſiaſticæ libertatis ſuam de cetero juriſdictionem extendat in præjudicium juſtitiæ ſecularis; ſed contentus exiſtat conſtitutionibus ſcriptis & conſuetudinibus hactenus approbatis, ut quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo,* Concil. Lateran. c. XLII.

recta distributione reddantur. Si autem Episcopi jurisdictionem secularem usurpare contendant, lite per hanc appellationem ad Curias devoluta, ab invasione arcentur, mulcta indicta, & bonis captis. Eo jure olim usos esse Principes nostros testatum fecimus superioribus capitibus. Quem morem secuti sunt posteri; ut passim docent veteres Pragmatici, Petrus Iacobi, Masuerius, Aufrerius, Benedictus, Boërius, Chassaneus, & omnes recentiores.

II. Hujus consuetudinis ratio exploranda est. Nec enim sufficit id quod vulgò jactari solet ex Vlpiano, omnibus magistratibus concessum esse, secundùm jus potestatis suæ, jurisdictionem suam defendere pœnali judicio; cùm excipi possit ex Paulo, extra territorium aut supra jurisdictionem suam jus dicenti, impune non pareri. Scilicet pœna à judice infligi non potest ei qui sibi subditus non est. Iudices autem ecclesiastici, ratione habita jurisdictionis ecclesiasticæ quam exercent, à regia jurisdictione non pendent; cùm auctoritates istæ societatis communione quadam inter se vinciantur potiùs quàm necessitate imperij quod alteri ab altera subeundum sit. Scio quidem rationem istam ab Aufrerio & aliis Pragmaticis juvari solere ex iis quæ notavit Glossator Decretalium, nempe delegatum judicem potestatem sibi mandatam in eos porrigere posse qui alioqui rescripto suo non continentur, si jurisdictionem suam impediant: quia, ut inquit Iurisconsultus, jurisdictione data, ea quoque concessa videntur sine quibus jurisdictio explicari non potuit. Hoc enim locum habere potest adversùs eos qui à mandantis imperio pendent, ita ut in eos quoque partes suas commisisse videri possit.

L. 1. ff. *Si quis jus dicenti non obtemp.* l. ult. ff. de jurisdict.

Glossa in c. 1. de offic. deleg.

l. 2. ff. de jurisdict.

III. Nec potior est illa ratio quam è jure civili haustam protulere Guillelmus de Nogareto & Guillelmus de Plesseiano, à quibus eam hausisse videtur Petrus Iacobi, scilicet actione negatoria in rem agere posse eum cujus impeditur jurisdictio, atque adeo per modum executionis res bonáque Clericorum eo casu capi posse. Etenim in servitutibus, quæ sunt jura incorporalia, actiones negativæ in rem scriptæ proditæ sunt, quibus is qui possidet, intendit adversario jus non esse, exempli caussâ, utendi fruendi; quæ ideo in rem dicuntur, quòd in rem de qua est controversia diriguntur. Eodem exemplo, concedam quidem ad tuendam jurisdictionem suam, eum qui possidet jus illud incorporale, negatoria actione uti posse; quæ in rem scripta dicetur, quia jus non esse adversario contendet in hoc negotio jurisdictionem suam exercendi; sed ideo non competet jus actori ea actione res alias persequendi, vel bona capiendi.

ff. 2. Libert. c. 7. n. 22.

IV. Superest ergo ut dicamus hanc consuetudinem jure illo naturali niti quo defensio rei suæ unicuique permissa est, cùm per vim aufertur. Etenim cùm natura non patiatur ut aliorum spoliis nostras facultates augeamus, eadem natura duce vim illatam vi repellere licet, dum tamen modus inculpatæ tutelæ servetur. Quod in privatis quidem controversiis post constituta judicia per magistratum publicè fieri debet, quantum res ipsa patietur, ne sit occasio majoris tumultus faciendi. Vnde vis rectè dicitur à Iurisconsulto, quoties id quod sibi quis deberi putat, non per judicem reposcit. Ceterùm quod attinet ad Reges aut Respublicas, manu & ferro res suas tueri & repetere solent ab iis qui priores injuriam intulerunt; ita ut non solùm conserta acie, sed etiam translato in provincias hostium bello, urbium expugnatione, & agrorum depopulatione, copias hostiles suis finibus depellant. Quod defensionis jus non proficiscitur ex hostium iniquitate, cùm sæpe accidere soleat ut bellorum principia & caussæ satis probabili utrinque ratione nitantur; sed ex eo jure descendit quod natura hominum mentibus inseruit, ut se suáque præ aliorum commodis habeant commendatiora. Hoc jure utuntur Reges in Republica Christiana adversùs auctoritatem ecclesiasticam, quando de jurisdictione læsa controversiæ oriuntur. Etenim vim jurisdictioni seculari illatam vi contraria repellunt, bonáque adversariorum legitimè occupant, donec ab injuria inferenda cessaverint. Quæ ratio agendi eò justior est, quòd eæ res imperio Principis detinentur, quæ alioqui ejus auctoritati subjectæ sunt, nempe bona immobilia Clericorum & Ecclesiarum: quamvis occupationis illius justitia non ex eo capite pendeat, sed ex defensionis jure. Hanc rationem præcipuè expendit Philippus IV. in commonitorio quod datum est Episcopis Senonensi & Autissiodorensi; de quo dixi capite XVIII. superiori. In eo jure defensionis exercendo omnia media licita pro imperio suo Princeps adhibere potest; ut docuit olim Ioannes Parisiensis Theologus, & è recentioribus Victoria Hispanus, & alij quamplures.

Ioan. Paris. de potest. reg. & papæ c. 21. ad 17. Victoria Relect. 1. de potestate eccles. sect. 7. §. ultimo propositio.

V. Video quid reponi possit, scilicet idem jus competere jurisdictioni ecclesiasticæ, ut censuris vim sibi fieri prohibeat à judice seculari. Quare hoc argumento nihil confici in gratiam Principum, quod non trahi possit in gratiam Episcoporum; unde conten-

tionum ſerra ſemper reciprocetur, ut cum Tertulliano loquar; præcipuè cùm Eugenius III. in Synodo Remenſi habita anno MCXLVIII. juſſerit *ne propter laicorum prohibitionem Epiſcopi eccleſiaſticam dimittant juſtitiam exercere.* Vnde colligi obiter poteſt probatio uſus recepti in Gallia, de prohibendis judicibus eccleſiaſticis; quem Eugenius quidem non laudat, ſed nec cenſuris repellendum docet; nec Principes noſtri ab eo ſibi temperandum exiſtimarunt, cùm in eo ſolo verſetur efficax tuendæ juriſdictionis ſecularis ratio. Non inficias eo quin juriſdictioni eccleſiaſticæ liberum ſit per Decretales Summorum Pontificum fines ſuos excommunicationibus vel interdictis tueri. unde crebris contentionibus ſæpiſſime fœdata eſt Reſpublica Chriſtiana. Illud contendo, regiis conſtitutionibus præſcriptum eſſe ordinem quem ſequi oporteat ad diſſidia avertenda; ſcilicet, ut dixi capite ſuperiori, implorandum eſſe ab Epiſcopis Curiarum ſupremarum præſidium, ſi à judicibus inferioribus vis inferatur juriſdictioni eccleſiaſticæ; ſin periculum immineat à Curiis, vel ſi quid illæ in detrimentum epiſcopalis auctoritatis decreverint, adeundum eſſe Principem, qui Sacri Conſilij ex Clericis & laïcis compoſiti Decreto omnia temperabit; ut diſertis verbis conſtitutum eſt ad poſtulationem Eccleſiæ Gallicanæ, duobus Edictis ea de re latis. Eos mores induerant Epiſcopi noſtri ducentis & ampliùs abhinc annis, ut libello cauſſarum eccleſiaſticarum avocationem à Curiis peterent, non autem jura ſua cenſuris ſibi vindicarent; quemadmodum docuerunt Ioannes Galli & Guido Papæ.

Concil. Rem. c. 12 inſertus in c. Decernimus. De judic.

VI. Quod æquiſſima ratione nititur: quia, ut obſervavit Optatus Afer, Eccleſia eſt in Imperio, id eſt, per Imperij provincias ſparſa, ex civibus conſtat, & ſub patrocinio Regum degit; ideóque in his contentionibus dubiis, tutiora & æquiora conſilia amplectenda ſunt Epiſcopis, quæ ad pacem cum Imperio retinendam vergant; ad exemplum Fabij, qui apud Silium Italicum *cauta ſpeculator mente futuri, Nec lætus dubiis parvíſque lacеſſere Martem.* Præſertim cùm Principum conditio ſit melior, ex regula juris civilis, canonici, & naturalis. In pari enim cauſſa melior eſt conditio ejus qui poſſidet, inquit Iuriſconſultus. In his autem controverſiis, quis dubitare poteſt quin Princeps, ad quem omnia pertinent imperio, etſi non dominio, poſſidere jus illud juriſdictionis controverſæ cenſeatur? Præterea cùm bellum ſuſcipiendum non eſſe cenſuerit Auguſtus, niſi quando major eſt emolumenti ſpes quàm metus damni, Epiſcopos ab his contentionibus abſtinere debere palam eſt quæ diſſidium in Eccleſiam, contemptum auctoritatis eccleſiaſticæ, bonorum direptionem, fidelium perniciem important, quorum ſalutem illis Dominus commiſit. Adde alienum eſſe à prudentia ut viribus impar ſe contentionibus implicet quæ manifeſtum detrimentum ſunt allaturæ. Hoc argumento in controverſia de Remenſis Archiepiſcopi hominio, quod Rex Ludovicus VI. de ſententia Curiæ exegerat, Paſchalem II. Ivo Carnotenſis urgebat ut à Cenſuris, licèt in Concilio Romano decretis in contumaces, abſtineret in hac cauſſa: quia, ut inquit ille, *ſtudendum eſt miſericordiæ viſceribus abundare ubi fas non eſt debitam fortitudinem exercere.* Quare diſpenſatione illa utendum eſt ab Ivone hoc loco & ab antiquis patribus tantopere commendata, quæ in remittendo canonum rigore verſatur, cùm neceſſitas id exigit, & occaſio aut diſſidij avertendi, aut pacis reſtituendæ, ut pluribus dixi libro tertio.

1. In re dubia pax eſt retinenda.

2. Principum conditio melior, quia poſſidet.

3. Metus damni. Iust. c. 24. in Aug.

4. Invalidior eſt juriſdictio eccleſiaſtica.

Refertur Ivonis locus c. XII. hujus libri.

VII. Non omittenda eſt elegans ratio, quæ duci poteſt ex officio & munere Principis: qui conſtitutus cùm ſit à Deo Optimo Maximo ut Eccleſiam foveat, ejúſque tranquillitati proſpiciat, (cui muneri, ſacramento dato, ſe deinde, ſtipulante Eccleſia, obſtrinxit) quodam modo videtur arbitrium componendarum hujus generis contentionum in regno ſuſcepiſſe. Vnde fluxit ut has controverſias Reges ſemper ad cognitionem ſuam revocaverint. Cujus rei exemplum habemus in Novella Iuſtiniani. Etenim ſi de judicio criminali adversùs Clericum inſtituto controverſia emergeret inter civilem judicem & Epiſcopum, *ad nos*, inquit Iuſtinianus, *negotium tam ab Epiſcopo quàm à judice referatur; ut nos hoc cognoſcentes, quæ nobis videntur jubeamus.* Quare auguſtus ille Princeps Carolus Magnus, ejúſque filius Ludovicus, concordiam Epiſcoporum & Comitum legibus ſuis paſſim commendant, ut adinvicem adjutores ſint in miniſteriis ſuis peragendis; tum ſi quæ contentiones inter eos accidant, eas à Miſſis ſuis, id eſt, ab Epiſcopis & Proceribus quos delegabant in provincias, ſopiri, aut ad ſe deferri præcipiunt; ita ut apud illos, æquè ac ſit hodie apud nos, diſſidia quæ ex juriſdictionum conflictu manant, Principis imperio componerentur.

5. Hæ contentiones arbitrio Regum olim compoſitæ.

Nov. CXXIII. c. XXI. ὁρᾶτε ὑμεῖς ὁ ὑποδεκτὸς, τῶν μὲν ὑπὲρ τῶν θείων κανόνων, τῶν δὲ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν ἀσκεῖσθαι. ἵνα ὑμεῖς παύσῃτε γινόμενοι κριταὶ, τὰ φαινόμενα κρίνετε καλῶς κελεύομεν.

Excerpta Capitula. T. 2. Conc. Gall.

VIII. Quin & Leo IV. ex diſpenſatione eccleſiaſtica Ludovico II. Imperatori arbitrium detulit, ut ſi quid à ſe *incompetenter*, id eſt, ultra fines juriſdictionis ſuæ, actum eſſet, ſuo Miſſorúmque ſuorum judicio emendaret. Retulit Gratianus fragmentum epiſtolæ Leonis: *Nos ſi incompetenter aliquid egimus, & in ſubditis juſtæ legis tramitem non con-*

C. Nos ſi incompetenter. 25. q. 7.

In Gloſſa marginali. *ſervavimus, veſtro ac Miſſorum veſtrorum cuncta volumus emendare judicio.* Vbi rectè adnotatum eſt ex Alexandro Imolenſi, idem obſervari debere *in Rege Francorum non recognoſcente ſuperiorem, quòd judex eſſe poteſt in ſua cauſſa.*

IX. Quod Alexander Imolenſis Regibus noſtris competere ait, conſequentiâ ductâ ex verbis Leonis quarti, ab iis in prima, ſecunda, & tertia dynaſtia obſervatum fuiſſe oſtendimus. Vnde ſequitur nec Regem nec regios magiſtratus aut officiales excommunicationibus vel aliis cenſuris eam ob cauſſam inflictis obnoxios eſſe. alioqui majeſtas imperij minueretur, & à judicum eccleſiaſticorum arbitrio penderet. Itaque uſus ille antiquus obtinuit in Gallia, ut proceres qui regiæ curiæ adſidebant, Baillivi, & apparitores regij, non excommunicarentur Rege irrequiſito. Quod in Normannia obſervatum fuiſſe docent veteres chartæ anno milleſimo ducenteſimo quarto: *Archiepiſcopus vel Epiſcopus vel inferior perſona non debet ferre ſententiam excommunicationis in Barones, vel in Baillivos, aut in Servientes Domini Regis, aut in Clericos domus ſuæ, Rege non requiſito, vel ſuo Seneſchallo.* Hanc conſuetudinem è Gallia in Angliam tranſvexit Rex Willelmus Dux Normanniæ & Angliæ domitor: quæ inter conſuetudines regias in conventu Clarendonæ habito anno MCLXIV. recenſita, dein conquerente Thoma Cantuarienſi Archiepiſcopo, libertatis eccleſiaſticæ acerrimo vindice, & martyre, ab Alexandro III. inter ceteras Romæ damnata eſt. *Nullus qui de Rege tenet in capite nec aliquis dominicorum miniſtrorum ejus excommunicetur, nec alicujus eorum terræ ſub Interdicto ponantur, niſi priùs Dominus Rex, ſi in regno fuerit, conveniatur, vel Iuſticiarius ejus, ſi fuerit extra regnum, ut rectum de eo faciat; & ita ut quod pertinebit ad Regis Curiam, ibi terminetur, & de eo quod ſpectat ad Curiam eccleſiaſticam, ad eandem mittatur, ut ibidem terminetur.* In contentionibus de juriſdictione eccleſiaſtica & ſeculari ultimum judicium aſſeritur ſupremæ Curiæ regni; licentiâ ademptâ Epiſcopis jus ſibi cenſuris & excommunicationibus dicendi. Sed ab articulis Clarendonæ conſtitutis diſceſſit Henricus II. in Anglia, conventionibus cum Legatis Romanæ Eccleſiæ depactis, ut anathemate ſolveretur quod in illum ob necem Thomæ Cantuarienſis injectum erat. Quamvis ſic pacta illa interpretetur Henricus, apud Ioannem Sariſberienſem, ut conſuetudines ſuis temporibus inductas, non autem veteres, damnatas exiſtimet: *Quòd conſuetudines quæ tempore meo contra Eccleſias terræ meæ inductæ ſunt dimittam; quas quidem aut paucas aut nullas æſtimo.* Attamen in conſequentiam jurium Eccleſiæ Gallicanæ hunc uſum ſaltem in Normannia ejus poſteri retinuerunt, donec florentiſſima illa provincia Coronæ Gallicæ conſolidata eſt à Philippo Auguſto; ut patet è chartis veteribus ſuperiùs allatis. Reprobatio illa Alexandri III. & Concilij Lugdunenſis decretum ſub Gregorio X. Epiſcopos ad tuendam juriſdictionem, excommunicationibus in judices ſeculares latis, animavit: quibus tamen magiſtratus non cedebant, ut vidimus ex Durando. Quare Reges noſtri antiquam regni conſuetudinem, ne Officiales regij ob muneris ſui executionem excommunicari validè poſſent ab Epiſcopis, privilegiis apoſtolicæ ſedis muniri curarunt. Hæc privilegia jactat Rex Carolus V. in reſcripto dato anno millleſimo trecenteſimo ſexageſimo nono, quo edicitur ut Epiſcopus Carnotenſis ejúſque Vicarij ſententias excommunicationis *revocent & annullent* quas adversùs Officiales regios ob contentionem de juriſdictione uſurpata tulerant; vel judicio ſe ſiſtant in Curia Parlamenti, *ſuper prædictis Procuratori generali reſponſuri.* Anno ſequenti MCCCLXX. Officialis Rotomagenſis Archiepiſcopi Baillivum regium publico anathemate damnavit, eò quòd de Clerico quodam conjugato ob latrocinia perpetrata capitalem pœnam ſumpſiſſet, rejecta remiſſione quam reus fieri petebat ad forum eccleſiaſticum. Sed injuriam illam magiſtratui regio factam ultus eſt Rex Carolus, ex Curiæ Pariſienſis decreto. Præcepit enim ut abſque mora ſententias illas reſcinderet judex eccleſiaſticus, & ad hujus mandati executionem bonis temporalibus captis cogeretur. Periculo deceſſorum cautiores facti Epiſcopi, conſtitutionibus regiis parentes, vel Curiarum ſummarum *Arreſtis*, vel ſaltem Conſiſtorij regij Decretis, contentiones iſtas dirimendas relinquunt, mucrone gladij ſpiritualis in alios uſus reſervato.

X. Quæ à me toto capite dicta ſunt ita velim intelligi, ſi de juriſdictione tantùm agatur, & de diſciplina eccleſiaſtica. Nam ſi his contentionibus fides Chriſtiana læderetur, omnia pericula oppetenda potiùs eſſent Epiſcopis quàm ut præ ſocordia, aut metu, nefariis conatibus aſſentirentur aut conniverent. Sed exceptione illa adhibita poſſunt conniventiam ſuam tueri, Romanorum Pontificum exemplo: qui in Profeſſione quam poſt electionem ſuam B. Petro nuncupabant, canones quidem & decreta à ſe obſervatum iri pollicebantur; ſed infractiones ab aliis factas aut emendatum, aut,

T. 2. Libert. c. 5. §. 1.

Matthæus Paris. Et in Tom. Concil. Vide Seldenum in Notis ad Eadmerum pag. 168. 169.

Ioan. Sariſb. ep. 100.

T. 2. Lib. 2. n. 1.

D. 63. 2. 3. & ſeq.

Conſil. an. 1371. art. 13. Defendons aux ſubjets de nos Ordonnances ne Rois ne prelats ſeculiers & religieux de nos Royaumes, Pays & Seigneuries de nous tenir, & d'aſſez pres contre nous, nos ſubjets & Loix. Et en ce qu'ils ſe trouveront grevez par nos dits Juges, ils en pourront plaindre à nous Cour Souveraine. Et s'ils contre nos Cour Souveraine, ils recevront juſtice.

vers nous ou nostre Conseil, pour leur estre pourveu ainsi que de raison. E domo Ecclesiæ Romanæ: Si quæ verò emerserint contra canonicam disciplinam, communicatione filiorum meorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, (cum quorum consilio, directione, & remeneratione ministerium meum geram & peragam) emendare aut patienter (excepta fidei & Christianæ religionis gravi offensione) tua & beatissimi Coapostoli tui Pauli

exceptâ fidei causâ, toleratum iri. Quæ conniventia præcipuè præstanda est iis rebus quas imperio & auctoritate sua Principes gerunt. Hoc docuit exemplo suo Gregorius Magnus, qui ob ægritudinem deponere noluit Episcopum primæ Iustinianæ, etsi rogatus à Mauricio Imperatore urbem alia ratione ab hostibus tutam esse non posse prætendente. *Hoc per nos*, inquit, *fieri nullatenus potest, ne peccatum in mea anima ex ejus depositione veniat, nisi Episcopus ipse vacationem scripto petierit. Quòd si hoc petere ille noluerit, quod piissimo Imperatori placet, quidquid jubet facere, in ejus potestate est. Sicut novit, ipse provideat. Nos tantummodo in depositione talis viri non faciat permisceri. Quod verò ipse fecerit, si canonicum est, sequimur. Si verò canonicum non est; in quantum sine peccato nostro valemus, portamus.* Factum nempe tolerat in quo fides non lædebatur. Longè verò absunt à lædendæ fidei periculo Episcopi in isto Galliæ regno: quod iis auspiciis fundatum est, ut Romanæ Ecclesiæ tuitio illi sit à divino numine commissa, quemadmodum Romani Pontifices observarunt; ac propterea liquidò affirmare liceat, communia esse cum Romana Ecclesia hujus regni Christianissimi & florentissimi fata, quæ sunt usque ad seculi interitum perduratura.

procurante intercessione, tolerare, sacrósque canones & sacrorum Pontificum Constituta, ut divina & cœlestia mandata Deo auxiliante custodire. Videl. 1. c. ult.

Decreti regij verba, quod in fine operis edendum suprà diximus in cap. XII. §. VIII. libri secundi, sic habent.

EXTRAICT DES REGISTRES du Conseil d'Estat.

SVR *ce qui a esté representé au Roy estant en son Conseil, par les Agents generaux du Clergé de France, Que le Parlement de Bourdeaux contre l'ordre de tout temps observé dans le Royaume, a cy-devant registré des Brefs de nostre Saint Pere le Pape, sans Lettres patentes seellées du grand sceau, ny autre commandement de sa Majesté: Et d'autant que la pluspart desdits Brefs sont obtenus à Rome par surprise, Requierent lesdits Agents qu'il plaise à sa Majesté, afin d'en empescher l'abus, ordonner que d'oresnavant ils seront presentez aux Evesques dans le diocese desquels ils doivent estre executez, pour donner leurs advis, & que défenses soient faites audit Parlement de Bourdeaux, & à tous les autres, d'enregistrer cy-apres aucuns Brefs de sa Sainteté sans Lettres patentes seellées du grand sceau, & sans avoir esté presentez aux Evesques, & cependant que les Arrests du Parlement de Bourdeaux seront cassez & annullez, comme donnez contre les formes ordinaires.* VEU *lesdits Brefs des trentiesme Iuillet & deuxiesme Aoust 1638. ensemble l'Arrest dudit Parlement portant enregistrement desdits Brefs du trentiesme Iuillet 1639. Oüy le rapport du Commissaire à ce deputé, & tout consideré: Le Roy estant en son Conseil, a cassé & annullé, casse & annulle ledit Arrest du Parlement de Bourdeaux portant enregistrement desdits Brefs, comme donné au prejudice de la loy du Royaume. Faict sa Majesté tres expresses inhibitions & defenses à sadite Cour de Parlement de Bourdeaux, & à tous autres, de plus à l'avenir enregistrer aucuns Brefs sans Lettres patentes seellées du grand sceau. Et afin d'empescher que les Brefs qui peuvent estre obtenus par surprise ne soient executez au prejudice de la jurisdiction & des droicts des Evesques, Veut & ordonne sadite Majesté qu'à l'advenir ceux qui obtiendront des Brefs (excepté les Indults secrets de la Penitencerie) les presentent aux Evesques dans les dioceses desquels ils doivent estre executez, lesquels donneront leur advis dans trois jours apres, pour lesdits advis presentez avec lesdits Brefs à sa Majesté, y estre pourveu ainsi qu'elle advisera estre à faire par raison. Fait au Conseil du Roy, sa Majesté y estant, tenu à Saint Germain en Laye le 14. Decembre 1639. Signé,*

BOUTHILLIER.

FINIS TOMI PRIMI.

HRABANI

HRABANI MAVRI
ARCHIEPISCOPI
MOGVNTINENSIS
OPVSCVLA DVO.

I. De Chorepiscopis.

II. De reverentia filiorum erga patres & subditorum erga Reges.

Nunc primùm prodeunt ex veteri codice MS. Bibliothecæ Regiæ.

STEPHANI BALVZII TVTELENSIS
Præfatio ad lectorem de duobus sequentibus opusculis.

QVO tempore Dissertationes istæ de concordia sacerdotij & imperij recuduntur, in quibus copiosa & accurata instituta disputatio est de Chorepiscopis, occurrit mihi Hrabani Mauri Abbatis tum Fuldensis, sed Moguntinensis dein Archiepiscopi, libellus, ut ipse vocat, seu epistola ad Drogonem Episcopum Metensem de eodem argumento in codice venerandæ antiquitatis quem mihi pro sua humanitate & amicitia nostra subministravit vir clarissimus Petrus Carcavius Bibliothecæ regiæ Præfectus. Excitata erat seculo illo gravis & ingens inter Gallos nostros controversia de Chorepiscopis, utrùmne in Episcoporum gradu, an verò in Presbyterorum tantùm ordine conlocandi essent, licerétne porrò illis Presbyteros & sequentium ordinum Clericos ordinare, Chrisma conficere, pueros consignare seu confirmare, Ecclesias & altaria consecrare, benedictiones sanctimonialium peragere, ac benedictionem populo dare in Missis publicis. Hæc enim non licere Chorepiscopis plerique contendebant, non solùm è Clero, sed etiam ex laïcis, irritáque esse quæcunque ab illis circa ista præsumerentur. Divisis itaque ob istam contentionem animis, Karolus Magnus sapientissimus Princeps, ac divini humanique juris callentissimus, cùm intelligeret & consuetudine veteri & synodica constitutione introductum esse ut ad apostolicam sedem referretur de majoribus causis, id est, de quæstionibus arduis & difficilibus quæ in provinciis definiri non possent, suo & Ecclesiæ Gallicanæ nomine legatum super ea re misit ad Leonem Pontificem Romanum istius nominis tertium; ut ejus responsis edoctus, gravissimæ concertationi finem imponeret. Is legatus fuit Arno Iuvavensis sive Saltzburgensis Archiepiscopus, vir magni per eas tempestates nominis, & qui præcipua apud Principem gratia flagrabat. Respondit Leo per Arnonem minimè ambiguam esse quæstionem, multis quippe illam canonibus Conciliorum decretísque Pontificum Romanorum fuisse definitam, irrita esse quæcunque de episcopali ministerio Chorepiscopi præsumpserant, ipsos verò in exilium pellendos. Hoc Leonis responsum promptis animis amplexi sunt Episcopi Gallicani in Concilio Ratisbonensi, ea tamen moderatione servata, ut remissa exilij pœna, Chorepiscopis liceret agere in ordine Presbyterorum. Verùm neque sic finita est illa contentio, quamplurimis videlicet Episcopis Chorepiscoporum causæ faventibus pro sua quiete & voluptatibus, ut acriter conqueritur Hincmarus, eámque ob causam ea Chorepiscopos in suis diœcesibus agere permittentibus quæ solis Episcopis conveniunt scilicet ut dum ipsi venationi, aucupationi, piscationi, & ceteris seculi oblectamentis operam dabant, quod agi solitum à plerisque seculi illius Episcopis testatur Agobardus, Chorepiscopi vicem eorum in omni ministerio episcopali supplerent, & omnino ipsos fasce levarent episcopali, ita ut de Pontificis tenore summi illi insignia sumerent, isti laborem, ut Apollinaris Sidonij verbis utamur. Itaque passim post Karoli Magni tempora videmus adhuc Chorepiscopos variis in locis fuisse retentos, fato quodam legum ac canonum ut negligantur etiam ab iis ipsis quorum ævo & quorum causa fuere conditi, ut multis exemplis probari posset. Fatendum tamen est plurimos Episcopos observasse constitutiones quæ regnante Karolo latæ fuerant adversùs Chorepiscopos, quos in ordinem Presbyterorum redigebant. Vnde factum est, ut hoc quoque obiter dicam, ut cùm Ado Viennensis in Chronico suo loqueretur de Salviano Presbytero Massilienſi déque libro ejus ad Claudianum, quem vulgatæ Gennadij editiones vocant Episcopum Viennensem, cùm dicere debuissent Chorepiscopum, de eo inquam agens Ado, Claudianum illum non Chorepiscopum, ut antea assolebat, sed Presbyterum juxta modum loquendi seculo illo in pluribus locis usurpatum vocarit. Scripsit,

inquit, ad Claudianum Presbyterum Viennensem librum unum expositionis extremæ partis in Ecclesiastem. *Inde etiam factum ut in pervetusto codice MS. Bibliothecæ regiæ, qui fuit clarissimi viri Claudij Puteani, apud Gennadium Claudianus ille hoc loco neque Episcopus dicatur, ut in vulgatis editionibus & in reliquis codicibus MSS. quos multos mihi videre contigit, neque item Chorepiscopus, sed Presbyter. Quod evincit necessariam esse emendationem quam illustrissimus Archiepiscopus huic Gennadij loco adhibet in libro tertio de concordia, ubi asserit legendum esse* Chorepiscopum, *non verò* Episcopum.

Hunc Chorepiscoporum contemptum ægrè ferens Hrabanus, illorum causam suscepit defendendam in opusculo ea de re scripto, quod nunc primùm vulgamus, redarguens asperioribus verbis illorum Episcoporum superbiam, tanquam inviderent Chorepiscopis, omnémque ecclesiasticum honorem in se trahere studerent. id quod procul esse ait ab humilitate quam Christus docuit discipulos suos, & quam Apostoli exemplo suo commendaverunt. Itaque auctoritate Ancyrani Concilij & Antiocheni probat licere Chorepiscopis cum consensu sive præcepto propriorum Episcoporum ea agere quæ solis Episcopis convenire pronuntiat Hincmarus, nimirum ordinationes Presbyterorum & Diaconorum & cetera de quibus suprà diximus: insuperhabito Synodi Gallicanæ judicio & responso Leonis, tanquam contrariis antiquæ disciplinæ ecclesiasticæ, adeóque ne regularum quidem nomine dignis. Unde & audacter ait eorum sententiam qui Chorepiscopos ad Presbyterorum officia demittebant esse contrariam antiquis moribus & novis: antiquis moribus, quoniam antiquitus mos erat ut illi vicem Episcoporum supplerent in omni ministerio ecclesiastico: novis verò, quia etiam extremis Ludovici Pij temporibus, cùm hæc scriberet Hrabanus, Chorepiscopis omnia Episcoporum officia incumbebant in multis regionibus. Neque enim existimandum est Hrabano, qui discipulus Alcuini fuit, ignotam fuisse contentionem quæ de ea re fuit ævo Karoli: adeóque cùm Episcoporum illorum superbiam taxat, intelligere debemus ipsum prudenter dissimulasse eam historiam, ut rem integram ad consuetudinem referret, quæ in plerisque locum supplet legum ac canonum, immo persæpe leges & canones abrogat propria auctoritate, quemadmodum in plerisque disciplinæ capitibus contigit sub imperio Ludovici Pij.

In eodem codice regio extat aliud ejusdem Hrabani opusculum de reverentia filiorum erga patres & subditorum erga Reges, scriptum occasione infandi belli quod à Lothario fratribúsque ejus susceptum est anno DCCCXXXIII. *adversùs Ludovicum Piumquem eò usque adflixit illa calamitas, ut cùm generalem de peccatis suis confessionem per vim edidisset in prædatoria Synodo Compendiensi, Episcoporum judicio pœnitentiæ publicæ addictus & omnibus imperialibus ornamentis exutus, Lotharij deinde jussu in custodiam traditus sit. Adversùs hoc facinus meritò insurgit Hrabanus, atque illos qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifestè argui non possunt, neque damnandos esse neque judicandos pronuntiat. Tum probat non decere filios, cùm heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare: sed expectandum esse patris obitum, ut filij possint succedere. Quod adversùs tres Ludovici filios, sed præcipuè adversùs Lotharium dictum esse nullus est dubitandi locus. In fine tamen Hrabanus Ludovicum hortatur ad clementiam, & ut filium pœnitentem recipiat, nimirum Ludovicum Regem Germaniæ, quem seriò pœnitebat pessimi facinoris, adeo ut eo tempore quo pater in custodia attinebatur, legatos in Aquitaniam miserit ad Pippinum fratrem, oratum ut se adjuvaret ad vindicandum patrem in libertatem, ut scriptum est in vita Ludovici Pij & in annalibus Bertinianis.*

Hæc igitur Hrabani opuscula, nusquam antehac edita, placuit in publicum emittere in secunda hac istarum Dissertationum editione, ut ex iis illustrari possint quæ de Chorepiscopis & de dissidio illo Ludovici Pij ac filiorum ejus edisserit illustrissimus Archiepiscopus. His tu fruere, lector, & vale.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

HRABANI MAVRI LIBER DE CHOREPISCOPIS

& dignitate atque officio eorum.

Ad Drogonem Episcopum Metensem.

DRUOGONI summo Pontifici Hrabanus famulus Christi salutem. Postquam per nos transeuntes abistis, cogitavi mecum de hoc quod mihi præsentialiter retulistis, qualiter quidam ex *occidentalibus Episcopis senserint de Chorepiscoporum ordine, & quòd quidam eorum reordinaret illos qui temporibus antecessorum suorum ab Chorepiscopis ordinati sunt Presbyteros atque Diaconos necnon & Ecclesias ab eis similiter consecratas, prophanans omnem sanctificationem pristinam quasi non legitimam, quam tamen cum consensu atque præcepto Episcoporum suorum ipsi Chorepiscopi perpetraverunt. Vnde & schismata in Ecclesia Dei oriuntur, cùm rectores populi Dei in doctrina sua ab invicem discrepant; alij dicentes licere Chorepiscopis cum consensu atque præcepto majorum suorum, hoc est, Præsulum civitatum sub quibus ipsi degunt, manus baptizatis imponere ut accipiant Spiritum sanctum, Presbyterósque atque Diaconos necnon & ceteros gradus Ecclesiæ ordinare; alij verò affirmantes nullo modo eis hoc ministerium competere, sed tantùm illis Episcopis qui urbibus præsunt. Ex quo videlicet excitantur sectæ, invidiæ, iræ, rixæ, æmulationes, dissensiones, contentiones; per quæ multi de populo videntes magistrorum dissensionem, non mediocriter scandalizantur. Non enim hujusmodi litigatores illam concordiam apostolicam sequuntur de qua Philippenses Paulus obsecrat dicens: *Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem caritatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum sunt.* Vnde & ipse volens juniores suos auditoribus commendare, & non dispectos sed acceptabiles reddere, Corinthios per epistolam suam admonet dicens: *Rogo ergo vos, fratres, imitatores mei estote. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus carissimus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciat vias meas, quæ sunt in Christo Iesu, sicut ubique & in omni Ecclesia doceo.* Et rursum: *Si autem*, inquit, *venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos. Opus enim Domini operatur, sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat, deducite illum in pace, ut veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus.* Philippensibus quoque de eodem Timotheo ita scripsit dicens: *Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Experimentum autem ejus cognoscite, quoniam sicut patri filius mecum servivit in evangelio.* Nam & præceptum humilitatis ut daret, ab ipsa Veritate sumpsit, quæ in evangelio discipulos de primatu contendentes instruxit, dicens: *Reges gentium dominantur eorum; & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. Sed qui major est in vobis, fiat sicut junior, & qui præcessor est, sicut ministrator.* Et suo exemplo eos confirmans sequitur dicens: *Ego autem in medio vestri sum sicut qui ministrat. Filius enim hominis non venit ministrari, sed ministrare & dare animam suam redemptionem pro multis.*

Habebant enim ipsi Apostoli adjutores in prædicatione evangelij Christi, qui etiam ordinationes fecerunt ex præceptis eorum. Vnde legitur in codice quem Damasus Papa de Episcopis Romanæ Ecclesiæ petente Hieronymo Presbytero conscripsit, quòd Linus & Cletus ex præcepto beati Petri ordinationes Presbyterorum fecerint; cùm tamen post passionem Petri, non illi, sed Clemens in honorem cathedræ successerit,

*Occidentalium nomine Hrabanus intelligit eos Episcopos qui inter Rhenum & Alpes, Pyrenæos montes, Oceanum, & mare mediterraneum constituti erant. Hanc enim imperij partem, addita etiam Caralonia, Franciam occidentalem tum vocabant.

Philipp. 2.

1. Cor. 4.

1. Cor. 16.

Philipp. 2.

Luc. 22.

Ibid.

Matth. 20.

ipso eidem tradente principe Apostolorum, sicut epistola ejusdem Clementis scripta ex mandato Petri ad Iacobum fratrem Domini testatur. Hinc reor quòd usus Chorepiscoporum primùm originem sumpserit, & hactenus in Ecclesia catholica retineatur; ut ipsi Chorepiscopi à propriis Episcopis suis ordinati, juxta præceptum eorum Diaconos & Presbyteros ac ceteros gradus ordinent, atq; reliqua officia sacerdotalis officij peragant. Vnde miror quomodo isti qui hanc contentionem movent, ordinem Chorepiscoporum tantùm dispiciant ut penè eis nihil ampliùs dignitate Presbyterorum tribuant, cùm hoc nec novorum nec antiquorum nec etiam ipsis Apostolorum dogmatibus consuetudinibúsque conveniat, sed in sensu simul ac dogmate dissentiat. Claret enim hoc, quòd in his non ratio & humilitas, sed invidia atque superbia dominentur, ita ut dispectis cooperatoribus suis, ipsi soli potentes ac sanctificatione pollentes videri appetant, & hoc quod sancti patres propter concordiam & unionem singulis dignitatibus conscripserunt, ipsi magis damnationem noxiam quàm discretam dispositionem esse putent.

Præcipiunt enim sacri canones qualiter unusquisque ordo mensuram suam custodiat à minimo usque ad maximum, & minor gradus majori semper subditus fiat; ita ut Diaconi absque Episcopo vel Presbytero baptizare non præsumant, nisi prædictis fortassis officiis longiùs constitutis, necessitas extrema compellat, & ut gratiam sacræ communionis post Presbyteros accipiant, aut Episcopo aut Presbytero porrigente, sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat, nec etiam coram Presbytero sedere audeant, sed jussione Presbyteri sedeant. Similiter quoque mandant ut Diaconis honor exhibeatur ab obsequentibus, id est, Subdiaconis & omnibus Clericis. De Presbyteris verò in Decretis Gelasij Papæ ita scriptum est: *Nec minùs etiam Presbyteros contra suum modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, nec conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem; non præsente quolibet antistite, nisi fortasse jubeatur, vel orationis vel actionis sacræ suppetere sibi præsumat esse licentiam; neque sub ejus aspectu, nisi jubeatur, aut sedere præsumat, aut venerabilia tractare mysteria; nec sibi meminerit illa ratione concedi sine summo Pontifice Subdiaconum vel Acolythum jus habere faciendi; nec prorsùs dubitet, si quicquam ad episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverit exsequendum, continuò se presbyterij dignitate & sacra communione privari.*

Decretu Gelasij cap. 6.

De Chorepiscopis autem in Ancyrano Concilio ita scriptum est: *Chorepiscopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare, sed nec Presbyteros civitatis, sine præcepto Episcopi vel litteris in unaquaque parrochia.* Adtende quòd non dicit Chorepiscopis non licere penitùs Diaconos aut Presbyteros ordinare, sed non aliter licere nisi ex præcepto Episcopi sui vel litteris in unaquaque parrochia.

Concil. Ancyr. c. 13.

Item in Antiocheno Concilio sic legitur: *Qui in vicis vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit ut modum proprium recognoscant, & gubernent subjectas sibi Ecclesias, earumque moderamine curáque contenti sint. Ordinent etiam Lectores & Subdiaconos atque Exorcistas. Quibus promotiones istæ sufficiant. Nec Presbyterum vero nec Diaconum audeant ordinare præter civitatis Episcopum, cui ipse cum possessione est subjectus.*

Concil. Antioch. c. 10.

Cùm autem Chorepiscopos manus impositionem Episcoporum percipere dicit, & quòd sicut Episcopi consecrati sint, cur cum consensu Episcoporum quibus subjecti sunt, consecrationes sacrorum ordinum eis facere non licet, & cum chrismate sacro fideles consignare? Vanum est enim quemquam consecrationem episcopalem habere, si ministerium Episcopi ei non licet agere. Ad quid ergo invocatur Spiritus sanctus ab Episcopo ordinatore, ut sanctificationem personæ ordinandæ tribuat, si ipse invocator & ordinator pòst consecrationem quam rite peregit, mox reprehenderit? Numquid Deum inridet, cujus donum poscit, cùm postea ipsud donum spreverit? Numquid hæc calumnia, qua Domini sanctificationem inludit, ad ipsum auctorem sanctificationis pertingit? Planum est ergo quòd in Spiritu sancto per Verbum Dei omnis sanctificatio adimpletur. Et quare non pertimescit blasphemare & derogare Spiritus sancti potentiæ, cùm scriptum sit: *Qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro.* Vnde Petrus Apostolus, in actibus Apostolorum, cùm Cornelium centurionem & eos qui secum erant videret accepisse gratiam Spiritus sancti, Iudæos contra se altercantes pro eo quòd ad gentes introïret & manducaret cum illis, tali responso refutat, dicens: *Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in Dominum Iesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt, & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit.*

Matth. 12.

Act. 11.

Quem ergo Deus dono Spiritus ſui honorat, non eſt rectum ut ab hominibus dehoneſtetur; nec debet quiſquam pro calumnia deputare quod divina diſpoſitione conſtat ordinatum eſſe. Quæ enim à Deo ſunt, ordinati ſunt. Proinde nec inferioribus Epiſcopis dignitas proprij gradus tollitur, cùm Metropolitano totius provinciæ cura delegatur. Nam ſine eo in provincia Epiſcopum ordinare, nec generale Concilium convocare, nec quicquam aliud ceteris Epiſcopis licet in provincia agere, niſi quantum conſtat ad ſingulorum parrochias & epiſcopatus pertinere. Si enim in Epiſcoporum ordine Chorepiſcopos non liceret habere, nullatenus inter trecentos decem & octo patres qui in Nicæno Concilió adfuerunt adnumerarentur, in quorum catalogo ampliùs quàm duodecim Chorepiſcopi inſerti ſunt; ubi nullus Preſbyterorum vel Diaconorum in numero præfinito patrum, ſed ſolummodo Metropolitani & Epiſcopi atque Chorepiſcopi nominatim recenſiti inveniuntur.

Ad quid enim Epiſcopus cujuſlibet civitatis Chorepiſcopum ſibi vult ac decernit ordinare, ſi ipſam ordinationem ſuam nullam efficaciam arbitratur habere? Dicit enim Apoſtolus: *Beatus qui non judicat ſemetipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt; quia non ex fide. Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Rom. 14. Hanc quidem ſententiam non ad ciborum ſolummodo qualitatem & differentiam diſcernendam, ſed ad omnem ambiguitatem & duplicitatem tollendam prolatam eſſe intellegimus; ut non ſimus parvuli fluctuantes in omni vento doctrinæ, ſed ſani & ſtabiles in fide, & firmi in apoſtolica doctrina. Vir enim duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis. Et qui hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris qui à vento movetur & circumfertur. Non ergo æſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino. Ait enim ipſa Veritas in evangelio: *Amen dico vobis, quicquid orantes petitis, credite quia accipietis & veniet vobis.* Omnia enim poſſibilia ſunt credenti. Quia fides vera rectè credentem ſalvat, & juſtus in fide ſua vivit, illa videlicet quæ per dilectionem operatur.

Hoc enim ſanctorum patrum prudentia poſteris ſuis prævidit, & ſacra canonum auctoritas inſtituit, ut diſſenſio & ſchiſmata in Eccleſia Dei non fierent, ſed magis unitas & concordia pacis inibi prævaleret; & ideo cuique ordini juxta menſuram ſuam officium delegavit, ut per ſtudium humilitatis & dilectionis pax Chriſtiana & concordia in populo Dei perſeveraret. De quo & ipſa Veritas, diſcipulos ſuos ad imitationem ſui provocans, ait: *Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve eſt.* Matth. 11. Hoc jugum per caritatem fideles ſociat, non per contentionem diſſipat; hócque onus non opprimit ſe portantem per ponderis gravitudinem, ſed magis ſublevat ac ſuſtentat per ſolatij conlationem.

Nihil ergo juvat reprehenſores hos & vaniloquos magiſtros quòd ad defenſionem erroris ſui illud de actibus Apoſtolorum ſumere nituntur, quòd Petrus & Iohannes miſſi ſint ab Apoſtolis de Hieroſolymis in Samariam ut imponerent manus illis qui à Philippo baptizabantur, quatinus acciperent Spiritum ſanctum; quoniam aliter hoc fieri non decebat quàm ut Apoſtoli implerent & perficerent ea quæ à miniſtro eorum bene cœpta fuerant. Non enim Philippus hic unus de duodecim, ſed unus de ſeptem Diaconibus erat, qui ab Apoſtolis paulò antè ordinati ſunt, qui & in catalogo ſeptem Levitarum primus poſt Stephanum ante alios adnumeratus eſt. Vnde poſt Stephani necem, ſtatim ad Philippi actus explicandos ſcriptor hiſtoriæ videtur tranſire, ita dicens: *Facta eſt autem in illa die perſecutio magna in Eccleſia quæ erat Hieroſolymis; & omnes diſperſi ſunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apoſtolos. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper illum. Saulus verò devaſtabat Eccleſiam, per domos intrans; & trahens viros ac mulieres, tradebat in cuſtodiam. Igitur qui diſperſi erant pertranſibant, evangelizantes verbum Dei. Philippus autem deſcendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Chriſtum. Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes ſigna quæ faciebat. Multi enim eorum qui habebant ſpiritus immundos, clamantes voce magna, exibant. Multi autem paralytici & claudi curati ſunt. Factum eſt autem magnum gaudium in illa civitate.* Act. 8. Et non multò pòſt: *Cùm autem*, inquit, *audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis quia recepit Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Iohannem. Qui cùm veniſſent, oraverunt pro ipſis ut acciperent Spiritum ſanctum. Nondum enim in quempiam illorum ſupervenerat; ſed baptizati tantùm erant in nomine Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.* Idem etiam Philippus baptizavit eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum, ſicut conſequenter narratur. Et poſt diſceſſum ejus pertranſiens, evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæſaream. De quo Lucas alibi mentionem facit,

cùm transitum Pauli ad Hierusalem enumerasset, ita dicens: *Alia autem die profecti, venimus Cæsaream; & intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. Huic autem erant filiæ quatuor prophetantes.* Act. 21.

Vnde apparet quòd iste Philippus non fuit Episcopus, neque Chorepiscopus, sed tantùm Diaconus & Evangelista. Si enim Chorepiscopus esset, nequaquam scriptor historiæ hoc tacuisset. Necdum enim Apostoli ab invicem discesserant, ut in singulis provinciis sive civitatibus Episcopos aut Chorepiscopos ordinarent; sed in Hierosolymis tantùm manentes prædicabant verbum Dei, donec Spiritus sancti dispositione cogente, ad prædicandum gentibus per orbem directi sunt; sícque omnis ordo ecclesiasticus in singulis locis juxta eorum dispensationem distributus, hactenus in Ecclesia catholica servatur. Et sicut una fides, unum baptisma, una religio, à Christianis in toto orbe tenetur; ita unius ejusdémque Spiritus sancti distributione pax & concordia in electis Dei ubique firmiter corroboratur, omnísque discordia procul pellitur; quoniam, juxta Apostolum, quicunque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei; qui autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Vnde idem doctor gentium nos admonet, dicens: *Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino ut dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.* Ephes. 4.

Convenit autem quibusque fidelibus & membris corporis Christi ut honore se invicem præveniant, alterutrum se sufferant; ne, contra Apostolum, efficiantur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes; sed magis unanimes omnes sint, in oratione compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, humiles, & nihil agant per contentionem; quia non est dissensionis Deus, sed pacis. Hæc enim tantummodo nobis contendendi regula ex præcepto dominico conceditur, ut contendamus per angustam portam intrare, & arctam viam incedere quæ ducit ad vitam, non latam & spatiosam quæ ducit ad mortem. Si enim bonæ devotionis & mansuetudinis indicia per humilitatis atque obedientiæ præbemus officia, veri imitatores Dei effecti, Christi Domini sequimur exempla: qui, cùm adhuc peccatores essemus, pro impiis servis mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, vivificatos autem spiritu; qui destruxit quidem mortem, inluminavit autem vitam & incorruptionem per evangelium. Excelsus inter angelos, humilis inter homines ministrare voluit, non ministrari. Vnde in cœna mystica discipulorum pedes lavit, & linteo quo erat præcinctus tersit, peccatores in convivium recepit, & cum publicanis & peccatoribus manducavit, peccatricem mulierem ad se accedere permisit, & lavare lacrymis ac tergere capillis pedes suos consensit, nihil veritus Pharisæorum superstitiosam reprehensionem. Propter quod injustis querimoniis eorum ita respondit, dicens: *Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* Et item: *Non veni vocare justos, sed peccatores.* Et alibi: *Filius*, inquit, *hominis venit salvare quod perierat.* Et rursum: *Non enim venit filius hominis ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Matth. 7. 1. Pet. 3. Luc. 7. Matth. 9. Matth. 18. Ioh. 3.

At contrà, si dispectis ceteris fratribus nostris atque conservis in sublime volumus extolli, ac soli potentes & gloriosi cupimus ab hominibus videri, sine dubio illius imitamur jactantiam qui despectis ceteris sacris angelorum turmis, ad similitudinem Dei non per humilitatem sed per jactantiam voluit sublimari, cùm dixit: *Ascendam in cælum super altitudinem nubium, & ponam thronum meum ad aquilonem, & ero similis Altissimo.* Vnde meritò de sublimitate angelica projectus in inferni tartarum, draco perfidus traxit secum tertiam partem syderum: ubi & nos, si ejus sequimur væcordiam, propter mentis nostræ superbiam à sanctorum societate expulsi, pœnas gehennæ cum illo luemus æternas. Isa. 14.

Quomodo autem tam prælatis quàm etiam subditis agendum sit, Ecclesiæ pastor Petrus in epistola sua ostendendo commonet, dicens: *Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro consenior & testis Christi passionum, qui & ejus quæ in futuro revelanda est gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè sed spontaneè secundùm Deum; neque turpis lucri gratia, sed voluntariè; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregi ex animo; ut cùm apparuerit princeps pastorum, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam. Similiter adulescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate; quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* 1. Pet. 5.

Quapropter necessarium mihi videtur ut omnes humiliemus nos sub potenti manu Dei, quatinus ipse nos exaltet in tempore visitationis; & quisquis in majore dignitate ex electione divina se positum agnoscit, commilitones suos ac comministros omni honore

honore dignos arbitretur, & ex mutua dilectione locum eis præbeat proficiendi ac bene operandi: quia venient dies quando non honoris dignitates, sed bonorum operum à nobis requirentur actiones. Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis. Et tunc reddet unicuique secundùm opera ejus. Omnes simul stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Qui autem inferioris gradus est, non majora & quæ ad se non pertinent per elationem appetens tentet; sed contentus sit officio quod sibi divina ordinatio voluit conferre; & ita rite credendo, ac rectè docendo, benéque operando, quotidie in Domino proficiat, ut ministerij sui bonum præmium consequatur. Qui enim bene ministraverit, gradum sibi bonum adquirit. Unde ipsa Veritas ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur; & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus qui est in cælis.* Et alibi: *Volo,* inquit, *Pater, ut ubi sum ego, ibi sit & minister meus.*

Joan. 12.

Grandis honor est Christi ministrum esse. Unde & grande præmium bene ministrantem sequitur, ita ut cum Christo & sanctis angelis ejus in cœlesti beatitudine sine fine lætetur. Atque ideo non convenit servis Christi contendere de sublimitate honoris, sed magis certare de utilitate sanæ prædicationis & assiduitate bonæ operationis; ut populus Christi audiat ex ore eorum verbum rectæ fidei, & videat in actibus eorum bonum exemplum per humilitatis indicium; quia, juxta Veritatis sententiam, omnis qui se exaltaverit humiliabitur, & qui se humiliaverit exaltabitur.

Matth. 23.

Qui enim gradum honoris in Ecclesia Christi acceperunt, quomodo vivere & quid agere debeant, audiant ipsum Dominum ostendentem atque præcipientem. *Sint,* inquit, *lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes; & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur à nuptiis; ut cùm venerit & pulsaverit, confestim aperiant ei.* Et quale eis præmium taliter facientes in futuro sequatur, mox subjungit, dicens: *Beati servi illi, quos, cùm venerit dominus, invenerit vigilantes. Amen dico vobis quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Et paulò pòst: *Quis putas est,* inquit, *fidelis dispensator & prudens quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus, quem cùm venerit dominus suus, invenerit ita facientem. Verè dico vobis quia super omnia quæ possidet constituet illum.* Non enim pigris & hebetibus doctoribus & de primatu hujus mundi atque divitiis certantibus tale præmium promittitur, sed bene laborantibus, & dignè Deo servientibus. Non est enim æquum ut conlatio sacri ordinis servis Christi fiat causa elationis & terrenæ voluptatis; quia nec in ipsius magistri nec discipulorum ejus dictis sive exemplis aliquid hujusmodi reperiunt.

Luc. 12.

Quomodo autem de Christi moribus nos instruat Paulus Apostolus audiamus: *Hoc enim sentite in vobis & quod in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hic ergo discipulis suis præcepit dicens: *Nolite solliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Hæc omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite autem primum regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adicientur vobis. Qui non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam. Qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* & cetera.

Philipp. 2.

Matth. 6.

Luc. 14.

Matth. 16.

Hinc & Petrus exhortans fideles, in epistola sua ait: *Succincti lumbos mentis vestræ, sobrij, perfectè sperate in eam quæ offertur vobis gratiam in revelatione Iesu Christi, quasi filij obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis; sed secundum eum qui vocavit vos sanctum, & ipsi sancti in omni conversatione estote; quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum.* De quo & Iohannes ait: *Nolite diligere mundum neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis & concupiscentia oculorum est & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Domini, manet in æternum.* Hinc Paulus ait: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus; sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis pec-*

1. Pet. 1.

1. Joa. 2.

Rom. 6.

cato ; sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes , & membra vestra arma justitiæ Deo. Et iterum : *Carnis* , inquit , *curam ne feceritis in desideriis.* Et rursum : *Non ergo amplius invicem judicemus ; sed hoc judicate magis , ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum.* Et item : *Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere , & non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat ad ædificationem.*

Si autem secundùm hujusmodi doctrinam conformemus nos exemplis obedientiæ, humilitatis , & mansuetudinis Christi , considerantes singuli non quod nobis sed quod aliis utile est , nec cupiditatibus istius mundi atque inlecebris voluptatum operam damus , nulla erit inter nos contentio de sublimitate honoris & inani jactantia terrenæ potestatis , nec conflictus nequam de quæstu nefando præsentis seculi ; sed erit firma pax & concordia inter nos , exercetúrque unanimiter cultus pietatis , & religio sancta & immaculata coram Deo & salvatore nostro sine reprehensione custoditur. Et ita omnia membra corporis Christi erunt in pace , exspectantes supernam gloriam in revelatione Domini nostri Iesu Christi , quem cùm non videmus, diligimus , in quem nunc quoque non videntes credimus, & exultando speramus quòd in adventu ejus percipiamus finem fidei nostræ salutem animarum nostrarum.

Igitur quia ordo præteritæ narrationis vestræ & responsionis parvitatis nostræ hoc exigebat ut contra tam ineptum conflictum Sacerdotum atque scandalum plebis aliqua de scripturis sacris atque orthodoxorum patrum sententiis excerpemus , quæ ostenderent ac declarando manifestarent quòd servos Christi non oportet litigare , sed mansuetos esse ad omnes , docibiles , & patientes , fecimus quod agendum esse censuimus, & in brevi libello hæc omnia comprehendentes, sanctitati vestræ dirigere curavimus; petentes ut si dignum ducatis hunc relegere , ea quæ ibi rectè posita sint vestra auctoritate confirmetis ; si qua autem reprehensione ibi digna videantur , ignorantem vestra prudentia instruatis ; quatinus labor noster per omnia non inanis fiat , & studium doctrinæ vestræ multiplici mercede ab omnium bonorum datore remuneretur.

Sanctitatem vestram omnipotentis Dei gratia in æternum conservare dignetur , venerande Præsul , memorem nostri.

HRABANI MAVRI
LIBER
DE REVERENTIA FILIORVM
erga patres & subditorum erga Reges.

OPVSCVLVM HRABANI MAVRI ad Hludowvicum Imperatorem in XII. capitulis comprehensum.

I. *DE honore parentum & subjectione filiorum.*

II. De his qui parentes suos vel majores contemnendo dispiciunt.

III. Quòd regiæ dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superborum disciplina coërcenda.

IV. Quòd non liceat filiis parentes suos de hereditate & possessione propria expellere atque ab eis aliquid per vim seu fraudem auferre.

V. Quòd malum avaritiæ & cupiditatis maximè detestandum sit.

VI. De justis judiciis in omnibus rebus & personis observandis.

VII. Quòd omnino de temerariis judiciis abstinendum sit.

VIII. De amministratoribus secularium judiciorum quid sentiendum sit.

IX. Quòd illi qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifestè argui non possunt , nullo modo sunt judicandi atque damnandi.

X. Quòd falsa justificatio nihil prosit, sed maximè obsit abutentibus ea.
XI. Quòd pietas divina veraciter conversis & de præteritis peccatis pœnitudinem agentibus perfectam veniam tribuat.
XII. Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

Hos quoque bißenos fixit tibi, Cæsar amate,
In scripto titulos, quos relegens teneas.
Illic repperies divinæ dogmata legis,
Quæ bona commendant, quáve mala reprobant.
Iustitiæ palmam tribuunt, hanc laude coronant,
Spernentes pellunt ac scelus omne procul.
Mentem humilem acceptant, detestantúrque superbam.
Fas piè commendant, proiciúntque nefas.
Iura superna docent patribus se subdere proles,
Non vinci à pravo, vincere sédque bono.
Victor Rex Christus faciat te vincere mundum,
Æternæ & pacis dona tibi tribuat.

De honore parentum & subjectione filiorum.

Caput I.

QVAM placita fuerit omnipotenti Deo honorificatio parentum & subjectio filiorum, ipse qui primùm nasci fecit ex patribus filios, postmodum legis edicto naturæ jus hominibus ostendens confirmavit, ut hoc cogantur divino facere imperio quod debuit pietas suggerere affectu. Nam in Exodo, ubi Dominus decalogum legis populo suo tenendum edidit, post tria mandata quæ de sua cultura primùm protulit, mox de humanæ societatis fœdere subjunxit, dicens: *Honora patrem tuum & matrem, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* In Levitico quoque idem Dominus ita præcepit: *Non facias*, inquit, *calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Patri matríque qui maledixerit, sanguis ejus sit super eum.* Item ipse in Deuteronomio sic ait: *Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, adprehendent eum, & adducent ad seniores civitatis illius & ad portam judicij, dicéntque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contempnit, comessationibus vacat & luxuriæ atque conviviis. Lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur. Et auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.* Item in eodem libro, ubi de maledictionibus contra peccantes pronuntiandis per Levitas præceptum est, ita legitur: *Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem. Et dicet omnis populus: Amen.* In Proverbiis quoque Salomon ita ait: *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Stultus inridet patris sui disciplinam. Qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Qui affligit patrem & matrem, ignominiosus est & infelix.* Et alibi: *Qui maledicit,* inquit, *patri vel matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris, hereditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.* Et in alio loco: *Vir fidelis multùm laudabitur. Qui autem festinat ditari, non erit innocens.* Et paulò pòst: *Qui subtrahit aliquid de patre suo vel matre, & dicit, Hoc non est peccatum, particeps homicidæ est. Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodient eum corvi de torrentibus, & comedent filij aquilæ.* In libro quoque Iesu filij Sirach ita scriptum est: *Qui honorat patrem, jocundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudiatur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiores & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Deum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his qui se genuerunt. In opere & sermone & omnipatientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui. Non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filiis pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius; & si defecerit sensus, veniam da; & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in justitia ædificabitur tibi. In die tribulationis commemorabitur; sicut in sereno glacies, solventur tua peccata: quia malæ famæ est qui relinquit patrem, & est maledictus à Deo qui exasperat matrem.* Et item: *Honora,* inquit, *patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis quomodo & illi tibi.* Ad domum verò Rechabitarum loquitur Do-

Exod. 20. Honora patrem tuum & matrem, ut sis longævus super terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
Levit. 19. Non facias calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum.
Deuter. 21. Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, adprehendent eum, & adducent ad seniores civitatis illius & ad portam judicij, dicéntque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contempnit, comessationibus vacat & luxuriæ atque conviviis. Lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur. Et auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.
Deuter. 27. Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem. Et dicet omnis populus: Amen.
Prov. 1. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Stultus inridet patris sui disciplinam. Qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Qui affligit patrem & matrem, ignominiosus est & infelix.
Prov. 20. Qui maledicit, inquit, patri vel matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris, hereditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.
Prov. 28. Vir fidelis multùm laudabitur. Qui autem festinat ditari, non erit innocens.
Ibid. Et paulò pòst: Qui subtrahit aliquid de patre suo vel matre, & dicit, Hoc non est peccatum, particeps homicidæ est.
Prov. 30. Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodient eum corvi de torrentibus, & comedent filij aquilæ.
Eccli. 3. In libro quoque Iesu filij Sirach ita scriptum est: Qui honorat patrem, jocundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudiatur. Qui honorat patrem suum, vita vivet longiores & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Deum, honorat parentes, & quasi dominis serviet his qui se genuerunt. In opere & sermone & omnipatientia honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui. Non est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filiis pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & ne contristes eum in vita illius; & si defecerit sensus, veniam da; & ne spernas eum in tua virtute. Eleemosyna enim patris non erit in oblivione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in justitia ædificabitur tibi. In die tribulationis commemorabitur; sicut in sereno glacies, solventur tua peccata: quia malæ famæ est qui relinquit patrem, & est maledictus à Deo qui exasperat matrem.
Eccli. 7. Et item: Honora, inquit, patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses, & retribue illis quomodo & illi tibi.

minus per Hieremiam, ita dicens: *Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata ejus, & feciſtis universa quæ præcepit vobis, propterea hæc dicit Dominus Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus.* In Malachia quoque sic Dominus ait: *Filius honorat patrem, & servus dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et si ego Dominus sum, ubi est timor meus?* Hinc & in evangelio ipsa Veritas ad Pharisæos ait: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. & : Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem vestram.* Et item alibi ad Iudæos ait: *Ego honorifico patrem meum, & vos inhonoraſtis me:* Item alibi: *Non veni*, inquit, *facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me patris.* Paulus quoque in epistola sua ad Ephesios ait: *Filij, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim justum est. Honora patrem tuum, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram.* Item ad Colossenses: *Filij*, inquit, *obedite parentibus vestris per omnia. Hoc enim placitum est in Domino.* Petrus quoque similiter in epistola sua ammonet, dicens: *Adulescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate: quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Hier. 35. Malach. 1. Matth. 15. Joa. 8. Joa. 6. Ephes. 6. Coloss. 3. 1. Pet. 5.

De his qui parentes suos vel majores contemnendo despiciunt.

Caput II.

QVANTUM autem displiceat Deo dehonestatio parentum, exempla illa quæ inveniuntur in divinis libris declarant. Nam cùm post diluvium Noë plantasset vineam, & se vino inebriasset, nudatúsque jacuisset in tabernaculo suo, medius trium filiorum ejus, qui patris sui nuditatem conspiciens inriserat, maledictionem debitam in semine suo perceperat; ceteri verò filij ejus, qui velaverunt obscœnitatem parentis, benedictione patris perpetuò sunt remunerati. Sic & ceteris Patriarchis displicuisse reperitur inæqualitas ac feritas morum sobolis suæ, & mansuetudo placita fuisse. Denique de Ismaël primo filiorum Abraham legitur quòd homo ferus esset, manúsque ejus contra omnes, & manus omnium contra eum, & quòd è regione universorum fratrum suorum figeret tabernacula. Sed in Isaac vocatum est parenti semen cui benedixit Dominus, & pactum suum statuit illi in fœdus sempiternum & semini ejus post eum, quia per omnia patris sui obtemperavit voluntati. Huic nati sunt duo filij, Esaü videlicet & Iacob: quorum primus erat rufus, & in morem pellis hispidus; qui adultus factus est vir gnarus & homo agricola. Sequens autem frater ejus vir erat simplex, habitabat in tabernaculis. Vnde & mater eum maximè diligebat; cui & paterna benedictio pleniter perveniebat, fratre ejus seniore propter cupiditatem escæ primogenitorum honorem perdente. Similiter & pater Iacob Ioseph filium suum minorem natu super omnes filios suos diligebat, quem scriptura mansuetissimum atque justissimum esse testatur, qui patrem suum atque fratres pietate largissima fovebat ac nutriebat. Moyses igitur, qui constitutus est à Deo dux populi Israël, & cum Deo loquebatur sicut homo loquitur ad amicum suum, numquid in minoribus ejus præcipuè prædicatur quòd homo fuerit mitissimus ultra omnes homines qui morabantur in terra. Iesus verò minister Moysi, quia per omnia fidelis & devotus atque obediens fuit domino suo, principatum populi Israël divino judicio electus post Moysen accepit, & feliciter usque ad finem perduxit. Sic & David, minimus inter fratres suos, ob hoc maximè Deo placuit, & ad regni culmen pervenit, quia humilitatem, patientiam, ac mansuetudinem, maximè in minoribus suis servavit. de quo in psalmo scriptum est: *Memento, Domine, David & omnis mansuetudinis ejus.* Hinc & in Machabæorum libro legitur: *David in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula.* Ananias, Azarias, Misaël in fide persistentes liberati sunt à flamma. Daniel in sua simplicitate ereptus est de ore leonum, & honoribus sublimatus, factus est in regnis inclitus. Sic videlicet omnes qui speraverunt in Deum, & patienter ejus adjutorium præstolabantur, nequaquam ab eo sunt deserti.

Gen. 9. Gen. 21. Hier. 45. Gen. 25. Gen. 37. Gen. 41. Num. 12. Deut. 34. Psal. 131. 1. Mach. 2. Dan. 3.

Quòd regiæ dignitati honor sit & obedientia ab omnibus deferenda, contumacia autem superborum disciplinâ coërcenda.

Caput III.

QVÒD autem regiæ dignitati honor sit à subditis offerendus, & quòd Deo displiceat contumacia subditorum, ostendit scriptura divina tam in sententiis quàm etiam in exemplis. Nam in Exodo scriptum est: *Diis non detrahes, & principi populi tui non* Exod. 22.

maledices. Et in Deuteronomio: *Qui autem*, Deuter. 17. inquit, *superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, & auferas malum de Israël; cunctúsque populus audiens timebit, & nullus deinceps intumescet superbia.* Hinc & Samuël Propheta in libro Regum 1. Reg. 15. obedientiam ita laudavit, dicens: *Melius est enim obedientia quàm victimæ, & auscultare magis quàm offerre adipem arietum; quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idolatriæ nolle adquiescere.* Vnde in Prov. 24. Proverbiis scriptum est: *Time Dominum, fili mi, & Regem, & cum detractoribus ne commiscearis; quoniam repentè consurget perditio eorum; & ruinam utriusque quis novit?* Et item: *Abominabiles Regi qui agunt impiè; quoniam justitia firmatur solium. Voluntas Regum, labia justa. Qui rectè loquitur, diligetur.* Denique in evangelio non solùm parentes Iesu Regi terreno censum solvebant, sed etiam ipse Dominus pro se Imperatori tributum solvit, atque aliis idem facere præcepit, dicens: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Sic & apostolica lectio obedientiam majoribus impendere nos docet. Nam Petrus in epistola sua scribit, dicens: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum.* Et paulò pòst: *Deum*, inquit, *timete, Regem honorificate.* Hinc & doctor gentium ad Romanos scribens ait: *Omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habetis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in ira ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem.* Superbia ergo & seditio contra Principes suos quantum Deo displiceat ostenditur in actibus Nebroth, qui primus tyrannidem exercuit, de quo scriptum est quòd robustus esset venator coram Domino, & in his qui turrem ædificare conati sunt ad indicium superbiæ suæ, quorum Deus linguam confudit & destruxit opera, ita ut dispergerentur ab invicem in universum orbem terrarum, necnon & in factis Chore, Dathan, & Abiron, qui se elevaverunt & surrexerunt contra Moysen ducem populi, quos inaudito antea judicio Dominus condemnavit, ita ut aperiens terra os suum deglutiret eos & omnia quæ ad illos pertinebant, descenderúntque viventes in infernum. Horum ergo casum atque ruinam pertimescens David unctus jam Rex, non ausus est levare manum suam contra Saül Regem; sed viris illis qui eum persuaserunt ut Saül quasi sibi traditum in deserto Engaddi vel in deserto Ziph percuteret atque interimeret, respondit dicens: *Propitius sit mihi Dominus ne faciam hanc rem domino meo Christo Domini ut mittam manum meam in eum, quoniam Christus Domini est.* Et item: *Quis*, inquit, *extendit manum suam in Christum Domini, & innocens erit? Vivit Dominus quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit, propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in Christum Domini.* Vnde & illum juvenem qui se plaudebat quasi occideret Saül jussit interficere, dicens ad eum: *Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum Domini? Sanguis tuus sit super caput tuum. Os enim tuum locutum est adversùm te dicens: Ego interfeci Christum Domini.* Idcirco liberavit Dominus David, & protegebat eum ab universis hostibus suis, eósque qui insidiabantur animæ ejus tradidit in potestatem ipsius; filium quoque ejus Absalon, qui in superbiam elatus contra patrem seditionem suscitavit, necnon & tumultuantem Seba filium Bochri in ditionem suam redegit; quatenus cognoscerent omnes qui fraudem contra dominos suos iniqui moliuntur, quòd innocentia justi validior est astutiæ malignorum.

Num. 16. 1. Reg. 24. 1. Reg. 26. 2. Reg. 1. 2. Reg. 18. 2. Reg. 20.

Sed hæc licèt antiquitus facta veterum prodat historia, tamen hujuscemodi Christianis temporibus non desunt exempla. Nam tyranni qui contra dominos legitimos subita insolentia se erexerant, non impuniti evaserant; sed justo judicio Dei damnati, pœnas condignas luebant. Cujus rei indicia sunt bella famosissima gloriosissimi & fidelissimi Imperatoris Theodosij, quæ gessit contra Maximum tyrannum, Gratiani domini sui interfectorem, fratrísque ejus Valentiniani de regno expulsorem, quem sola fide major, universa autem apparatus belli comparatione minor, sine dolo & sine controversia Theodosius clausit, cepit, occidit. Similiter & contra Arbogastem atque Eugenium infestissimos tyrannos, qui plurimas tam Romanorum quàm etiam barbarorum contraxere copias ad invadendum regnum & subvertendum Principem: quos

Zosim. lib. 4.

utique Christianissimus Imperator, potentia Dei non fiducia hominis fretus, magis orationibus quàm armis subegit. Cui etiam miracula divinitus conlata palam favebant, ita ut turbo ventorum in ora hostium rueret, & spicula ab ipsis missa in se converteret, scutáque incidens ora eorum pectorá- que graviter verberaret. Vnde Eugenius captus atque interfectus est. Arbogastus verò sua se manu perculit. Sic & in Arcadij prædicti Theodosij Imperatoris filij temporibus filiíque ipsius Theodosij junioris, Gildo Comes dispiciens parvam ætatem memorati Theodosij, regnum sibi usurpare tentabat; quem contra Mascetel frater suus missus est: qui cùm recenti cæde filiorum suorum, quos Gildo frater ejus dolo circumventos interfecit, turbatus esset, tamen magis in divinum auxilium quàm in proprias vires confidens, secum sanctos servos Dei aliquot permotos precibus sumpsit; cum his orationibus jejunus psalmos dies noctésque continuans, sine bello victoriam meruit ac sine cæde vindictam. Hoc modo denique cùm contra hostium septuaginta milia militum in castris opponeret, sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanensium ei per somnium apparere visus est, certísque indiciis victoriam præsagare. Vnde & confortatus in hostem circumfusum procedit; & cùm ad eos qui primi occurrerant pia pacis verba jactaret, signiferum quendam insolenter obsistentem & jam jámque pugnam excitantem gladio percussit in brachio, eúmque manu debilem ipso vulnere coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viso, reliquæ cohortes deditionem jam fieri priorum æstimantes, certatim sese ad Mascezelem signis tradidere. Vnde conversi barbari, quorum magnam multitudinem Gildo ad bellum deduxerat, defectu militum destituti, in diversa fugerunt. Gildo & ipse fugam molitus, arrepta navi in altum profectus, ac deinde revocatus in Africam est. Post aliquot autem dies strangulatus interiit. Inveniuntur etiam & his similia in aliorum Imperatorum vel Regum temporibus contigisse. Sed non necesse est coram scientissimis ac rerum omnium peritissimis plura replicare. Tantùm hæc commemorationis causa posita sufficiant.

Rufinus lib 2. c. 33.

Oros. lib. 7. c. 36.

Quòd non liceat filijs parentes suos de hereditate & possessione propria expellere, atque ab eis aliquid per vim seu fraudem auferre.

Caput IV.

NEc illud etiam prætereundum est, quòd non decet filios, cùm heredes futuri decernuntur, parentes suos de honoribus suis ac possessionibus proturbare; quia nec hoc divina auctoritas neque sanctorum patrum exempla probant atque consentiunt. Legimus ergo quòd David Rex juberet Sadoch sacerdoti & Nathan Prophetæ ut ordinarent atque ungerent filium suum Salomonem in Regem super Israël, constituerítque eum super solium suum. Sed tamen non antea scriptum invenitur confortatum esse Salomonem in regno suo nisi post patris obitum. Tunc enim scriptura ita dicit: *Dormivit David cum patribus suis, & sepultus est in civitate David. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum ejus nimis.* Sic & ceteri Reges semper post patris obitum successisse in regno patribus suis descripti sunt, licèt aliqui eorum filios suos consortes regni prælegerint; sicut Constantinus Imperator tres filios suos Constantinum videlicet, Constantium, & Constantem, in diversis orbis partibus Cæsares constituit; & Theodosius Arcadium & Honorium participes regni sui esse voluit. Omnes tamen illi patribus suis subditi atque subjecti usque ad finem vitæ eorum perseveraverunt: quia nulla lex, sive divina, seu etiam humana, laudat filios per rapinam vel fraudem parentes suos à sedibus suis & possessionibus eicere; sed magis docet ac præcipit cum reverentia & humilitate atque condigno obsequio à patribus futuram hereditatem promerendo sperare. Nam & hoc Dominus noster in evangelio docuit discipulos suos, dicens: *Quicunque voluerit fieri inter vos major, erit vester minister; & quicunque voluerit inter vos primus esse, erit omnium servus.* Et ut hoc suo exemplo probaret, subjunxit dicens: *Nam & filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.* Et alibi: *Non est*, inquit, *discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. Sufficit discipulo ut sit sicut magister ejus, & servus sicut dominus ejus.* Apostolus quoque humilitatem Christi nobis præcipuè commendavit, dicens: *Hoc sentite in vobis quòd & in Christo Iesu: qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltavit, & donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.*

3. Reg. 1.

3. Reg. 2.

Matth. 23.

Marc. 9.

Philipp. 2.

Quòd malum avaritiæ & cupiditatis maximè detestandum sit.

Caput V.

QVòd autem abominabilis sit coram Deo qui per avaritiam & cupiditatem terrenarum rerum jus propinquitatis negligit, ostendit Habacuc Propheta, dicens: *Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians ut aspiciat nuditatem ejus. Repletus est ignominia pro gloria.* Et item: *Væ,* inquit, *qui congregat avaritiam in malum domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, & liberari se putat de manu mali. Cogitasti domui tuæ confusionem, concidisti populos multos, & peccavit anima tua.* Et iterum: *Væ,* ait, *qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.* Hinc & per Salomonem dicitur: *Vir qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat quòd egestas superveniet ei.* Nam & in Ecclesiaste scriptum est: *Avaro nihil est scelestius, & nihil est iniquius quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua projecit intima sua.*

De justis judiciis in omnibus rebus & personis observandis.

Caput VI.

QVòd autem judicia justa in omnibus servanda sint ostendit Dominus in Deuteronomio, ita dicens: *Judices & magistros constitues in omnibus portis tuis quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut judicent justo judicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam nec munera; quia munera excæcant oculos sapientium, & mutant verba justorum. Iustè quod justum est persequaris, ut vivas & possideas terram quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.* Hinc & per Zachariam Prophetam dicitur: *Nolite timere. Hæc sunt ergo verba quæ faciatis. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris, & unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris, & juramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odivi, dicit Dominus.* Et item: *Iudicate,* inquit, *judicium verum, & misericordiam & miserationes facite unusquisque cum fratre suo, & vir fratri suo non cogitet malum in corde suo.* Hinc & per Hieremiam dicitur: *Iudicate,* inquit, *manè judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis; ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendat, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorum vestrorum.* E contrario autem quàm sibi detestabilis sit fraus in judicando ostendit Dominus per Esaiam, dicens: *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes injusta scripserunt ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei.* Et item: *Væ qui dicitis malum bonum & bonum malum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Et alibi: *Væ,* inquit, *qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, & dicunt: Quis videt nos, & quis novit nos? Perversa est enim vestra cogitatio.* Et ut ostenderet sperantibus in Deum citò ab ipso provenire solatium, subjungit dicens: *Adent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt; quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est inlusor, & succensi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem, qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra à justo.* Item de iniquitate judicij ac falsis judicibus Dominus loquitur per Ezechiel, dicens: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas. Cùm caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, & vivificarent animas quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.* Et iterum: *Pro eo quòd mœrere feciſtis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi, & confortastis manus impij, ut non reverteretur à via sua mala & viveret, propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis amplius, & eruam populum meum de manu vestra, & scietis quoniam ego Dominus.* Hinc & in Proverbiis scriptum est: *Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis uterque est apud Deum.*

Quòd omnino de temerariis judiciis abstinendum sit.

Caput VII.

QVòd autem temerarium judicium vitandum sit ostendit ipsa Veritas in evangelio dicens: *Nolite condemnare, & non condemnabimini. Nolite judicare, & non judicabimini. In quo enim judicio judicaveritis judicabitur de vobis.* Hinc & Paulus ait: *Nolite ante tempus judicare quoadusque veniat Dominus, qui & inluminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Et tunc laus erit unicuique à Deo.* Et item: *Tu autem,* inquit, *quid judicas fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus Deus; quoniam mihi flectetur*

omne genu, & omnis lingua confitebitur Domino. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem judicemus. Sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Vnde & Dominus ipse in evangelio, cùm adduxissent ante eum Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, non citò sententiam in eam protulit; sed se priùs inclinans, digito scribebat in terra; ut nos doceret discretionis normam in omnibus servare, & non temerè aliquid agere. Ergo cùm aliquid in judicio agendum est, debet primùm judex pensare causam ac factum, & sic recurrere ad præcepta divinorum librorum; quia non convenit ei aliquid gerere sine documento divinorum testimoniorum, & sine exemplo sanctorum patrum, qui spiritu Dei edocti faciebant quæ Deo placita esse noverant. Qui autem aliter fecerit, damnationem sibi adquirit, cùm manifestè Apostolus dicat: *In quo enim alterum judicas, te ipsum condemnas.*

Joan. 8.

Rom. 14

De administratoribus secularium judiciorum quid sentiendum sit.

Caput VIII.

Denique hinc quidam quærendum putant de judicibus secularibus, cùm reos secundùm legem puniunt, aut mortis sententia damnant, utrum homicidij crimine obnoxij sint an non. De quo quid sancti patres senserint, palam inveniri potest. Nam in Decretis Innocentij Papæ ita scriptum est: *Quæsitum est etiam super his qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. De his nihil legimus à majoribus diffinitum. Meminerant enim à Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, & Dei ministrum esse datum in hujusmodi vindicem. Quomodo igitur reprehenderent factum quod auctore Domino viderent esse concessum? De his ergo ita ut hactenus servatum est, sic habeamus, ne aut disciplinam evertere aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabuntur.* Hinc & sanctus Augustinus: *Non autem ipse occidit qui ministerium debet jubenti, sicut adminiculum gladius utenti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt quo dictum est, Non occides, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis secundùm ejus leges, hoc est, justissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solùm non est culpatus crudelitatis crimine, verùm etiam laudatus est nomine pietatis, quòd voluit filium nequaquam sceleratè sed obedienter occidere. Et meritò quæritur utrum pro jussu Dei sit habendum quòd Iephte filiam, quæ patri occurrit, occidit, cùm id se vovisset immolaturum Deo quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur quòd se ipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia hoc Spiritus latenter jusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis quos vel lex justa generaliter vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem vel se ipsum vel quemlibet occiderit, homicidij crimine innectitur.* Beatus quoque Ambrosius exponens sententiam Pauli Apostoli ad Romanos, ubi præcipit potestatibus universis subditos esse, ita dicit: *Hic ergo subjectus est potestati qui se terrore Dei ab his abstinet quæ prohibet. Itaque qui resistit potestati, ordinationi Dei resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquirunt. Manifestum est quòd unusquisque operibus suis aut justificabitur aut condemnabitur. Qui enim audientes legem peccant, inexcusabiles sunt. Nam qui principantur, non sunt timori boni operibus, sed malis. Principes hos Reges dicit qui propter regendam vitam & prohibenda adversa creantur, Dei habentes imaginem, ut sub uno sint ceteri. Vis autem non timere potestatem? Bonum facito, & habebis laudem ex illa. Laus ex potestate tunc surgit, cùm quis innocens invenitur. Dei enim minister est tibi in bono. Manifestum est ideo rectores datos ne malum fiat. Si enim malè feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Hoc est. Ideo comminatur, ut si fuerit contemptus, vindicet. Dei minister vindex est in ira in eum qui malè agit. Quoniam futurum judicium Deus statuit, & nullum perire vult, hoc in seculo rectores ordinavit, ut terrore interposito hominibus velut pædagogi sint, ne in pœnam incidant futuri judicij. Ideoque subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Rectè dicit subiectos esse debere, non solùm propter iram, id est, ultionem præsentem, (Parit enim ira vindictam) sed & propter futurum judicium; quia si hic evaserint, illic eos pœna expectat ubi accusante ipsa conscientia punientur. Nam idcirco tributa penditis. Ministerium Dei sunt, in hoc ipso servientes. Ideo dicit tributa præstari, vel quæ dicuntur fiscalia, ut subiectionem præstent, per quam sciant non se esse liberos, sed sub potestate agere quæ ex Deo est, Principe enim suo, qui vicem Dei agit, sicut dicit Daniel Propheta. Dei est enim, inquit, regnum, & cui vult dabit illud. Vnde & Dominus, Reddite, ait, quæ sunt Cæsaris Cæsari. Huic ergo subiciendi sunt sicut Deo. Cujus subjectionis probatio hæc est, cùm illi pendunt tributa.* Propterea quoque sanctos patres non invenimus Imperatores, Reges, atque judices hujus seculi, nec in temporibus legis, nec etiam sub gratia novi testamenti, pro hujusmodi negotiis, cùm seditiosos armis deprimebant, vel fontes capitali sententia

Decreta Innoc. I. cap. 23.

Augustin. lib. 1. de civit. Dei c. 21.

Ambros. in c. 13. epist. ad Rom.

tentia plectebant, aut synodali decreto aut Episcoporum judicio esse condemnatos; quia necesse est ut qui divino non obediunt mandato, acriori coërceantur tormento; quatenus lex Dei vim sui juris obtineat, & improborum causa infestatio subvertere non prævaleat; sicut in Antiocheno Concilio diffinitum est ut qui Ecclesiam conturbare vel sollicitare persisterit, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

Quòd illi qui se peccatores generaliter fatentur, & tamen ab aliis manifestè argui non possunt, nullo modo sunt judicandi atque damnandi.

Caput IX.

At quia de judiciorum qualitate aliqua jam dicta sunt, nunc requirendum est utrum is qui generaliter se fatetur peccasse, & tamen in aliquo gravi delicto convinci non potest publicè deliquisse, excommunicatione sacerdotali plectendus sit ánne; quia inveniuntur plures, non solùm de minoribus personis & plebe vulgi, sed etiam de sanctis viris, se peccatores coram Deo pronuntiasse, & inde magis veniam ac gratiam Domini quàm offensam promereri. Nam Moyses pro populo orans ad Dominum ait: *Dominus patiens & multæ misericordiæ, auferens iniquitatem & scelera, nullúmque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios & tertiam & quartam generationem, dimitte obsecro peccatum populi tui secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ. Dixitque Dominus: Dimisi juxta verbum tuum.* Hinc & Psalmista ad Dominum ait: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitias meas non operui. Dixi, pronuntiabo adversùm me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.* Et item: *Iniquitatem*, ait, *meam ego cognosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis & vincas dum judicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ne intres in judicio cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Hinc & Iob dixit: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?* Et item: *Astra*, inquit, *non sunt munda in conspectu Dei. Quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis.* Hinc & per Esaiam dicitur: *Ecce tu iratus es, & peccavimus. In ipsis fuimus semper, & salvabimur. Facti sumus ut immundus omnes nos, quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.* Hinc & per Hieremiam dicitur: *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet & dirigat gressus suos.* Et rursum: *Cognovimus*, inquit, *Domine, impietates nostras & iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam.* Hinc & Daniel in oratione ita dixit: *Peccavimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem justitiam. Vertatur obsecro ira tua & furor tuus à civitate tua Hierusalem & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra & iniquitates patrum nostrorum Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.* Et paulò pòst: *Cùm adhuc*, inquit, *loquerer & orarem & confiterer peccata mea & peccata populi mei Israël, ecce vir Gabriel, quem videram in visione in principio, citò volans, & tetigit me in tempore sacrificij vespertini, & docuit me, & locutus est mihi.* Ecce legislator pro populo peccatore humiles preces offerens, & ad misericordiam justum judicem interpellando provocans, veniam peccantibus meruit. Sic & Rex atque Psalmista in iniquitatibus se conceptum & in delictis natum commemorans, profitetur se agnovisse peccatum suum. Et tamen propter hoc regnum non perdidit. Immo justificationem veraciter promeruit, ac sedem regni tam sibi quàm filiis suis perpetualiter confirmavit. Prophetę quoque se peccasse, iniquitatem fecisse simul cum populo pronuntiaverunt; & exaudiri à Domino citiùs meruerunt, angelicúmque oraculum impetraverunt. Quis est qui humilem confessionem causam esse justę damnationis dicere ausus sit; maximè cùm Sapientia manifestè dicat: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Nam & ipsa Veritas in parabola evangelica publicanum pro peccatis suis humiliter deprecantem Pharisæo de propria justitia arroganti suo judicio prætulit. Et Apostolus Iohannes in epistola sua ita scribit, dicens: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus ut remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate.*

Quòd falsa justificatio nihil prosit, sed maximè obsit abutentibus ea.

Caput X.

De falsa enim justificatione quid sentiendum sit, mox subjungendo ostendit, dicens: *Si dixerimus quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.* Hinc & in Ecclesiaste

Eccli. 7. scriptum est: *Non te justifices ante Dominum, quoniam agnitor cordis ipse est, & penes Regem noli velle videri sapiens.* Hinc & Dominus arrogantes & duros corde per Hieremiam

Hier. 2. increpat, dicens: *Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, & dixisti, Absque peccato & innocens ego sum, & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego judicio contendam tecum, eò quòd dixeris, Non peccavi, quia vilis es facta nimis iterans vias tuas. Obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum.*

Quòd pietas divina veraciter conversis & de præteritis peccatis pœnitudinem agentibus perfectam veniam tribuat.

Caput XI.

QUAM misericors autem sit Dominus super eos qui veraciter se per confessionem & pœnitentiam convertunt ad eum, & sperant in misericordia ejus, declarat ipse, per Ezechielem Prophetam dicens: *Justitia*

Ezech. 18. *justi super eum erit, & impietas impÿ erit super eum. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur. Omnium iniquitatum ejus quas operatus est non recordabor. In justitia sua quam operatus est vivet. Numquid voluntas mea est mors impÿ, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viis suis, & vivat? Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proicite à vobis omnes prævaricationes, & facite vobis cor novum & spiritum novum. Et quare moriamini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus. Revertimini, & vivite.* Et alibi: *Impietas impÿ non nocebit ei, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua; & justus non poterit vivere in justitia sua, in quaecunque die peccaverit. Etiamsi dixero justo quòd vita vivat, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Sin autem dixero impio, Morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerítque judicium & justitiam, restituerítque ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quicquam injustum, vita vivet, & non morietur. Omnia peccata ejus quæ peccavit non imputabuntur ei. Judicium & justitiam fecit, vita vivet.* Ideo Novatiani hæretici frustra januam pietatis supernæ occludere pœnitentibus nituntur, divinę misericordiæ sinum ignorantes; cùm non solùm prophetica lectio, sed etiam evangelij majestas idipsum astruat, quòd quicunque pro commissis peccatis dignè pœnitentiam gerunt, veniam apud clementissimum judicem peccatorum suorum promerentur. Unde non solùm præcursoris Domini vox baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum primùm prædicando intonuit, sed etiam ipsa Veritas primordium prædicationis suæ, ut Matthæus testatur, de pœnitentia agenda inchoavit, dicens: *Pœnitentiam agite. adpropinquavit enim regnum cœlorum.* Et alibi: *Venite*, inquit, *ad me omnes qui laboratis & onerati estis; & ego reficiam vos.* Veraciter enim pœnitentibus adpropinquat regnum cœlorum; quia delentur peccata, & adpropinquat justitia sempiterna; omnésque qui ad Salvatorem nostrum pia intentione veniunt, de peccatorum onere relevati, æternæ refectionis pabulum in cœlestis regni beatitudine percipient.

Matth. 3.

Matth. 11.

Exhortatio ad indulgentiam delinquentium.

Caput XII.

HÆc tu, sacratissime Imperator, & his similia relegens, spernendo judicia falsa, scias te per fidem rectam & bona facta aditum regni cœlestis promereri posse. Nec te deterreat nocentium improba vanitas, sed magis confortet evangelica veritas; credens in omnibus Regi & judici tuo, qui tibi in terra regnum dedit, & in futura vita bene facienti regnum promisit. Et ideo si quid te in hoc scammate belli & valle lacrymarum atque laborum plenissimo perversorum machinatio nocuit, non illud magni pendas; sed ereptori & defensori tuo Domino Christo in omnibus gratias agas, qui mortificat & vivificat, flagellat omnem filium quem vult, & castigat omnem filium quem recipit. Memineríque illud divinæ legis, quo scriptum est: *Ne quæras ultionem, nec memineris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus. Leges meas custodite.* Dicátque tibi simul cum David Rege illa mulier sapiens, in Regum, quæ compescuit ipsum David à cæde Nabad stultissimi, ita dicens: *Aufer iniquitatem famulæ tuæ. Faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, Domine mi, tu præliaris. Malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Dominum Deum tuum. Porrò anima inimicorum tuorum rotabitur quasi impetu & circulo fundæ. Cùm ergo fecerit tibi Dominus domino meo omnia quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super*

1. Reg. 3. Hebr. 12.

Levit. 19.

1. Reg. 25.

Israël, non erit tibi hoc in singultum & in scrupulum cordis Domino meo quòd effuderis sanguinem innoxium aut ipse te ultus fueris. Hinc & Apostolus ad Romanos taliter loquitur, dicens: *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes, providentes bona, non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, non vosmetipsos defendentes, carissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Noli vinci à malo. Sed vince in bono malum.* De quo & in evangelio ipse Dominus & Salvator noster Petro interroganti quotiens fratri in se peccanti dimittere debuisset, si usque septies, sed usque septuagies septies. Et alibi ad discipulos suos ait: *Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem verò mensura qua mensi fueritis remetietur vobis.* Et item: *Cùm stabitis*, inquit, *ad orationem, dimitte si quid habetis adversùs aliquem, ut & pater vester qui in cœlis est dimittat vobis delicta vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cœlis est remittet vobis peccata vestra.* Et ut electos suos pressuram in mundo sustinentes consolaretur, alio loco dicit: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùm vos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Sic enim persecuti sunt Prophetas qui fuerunt ante vos. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Talia ergo nos facere verbis docuit ipse agnus Dei innocens, qui abstulit peccata mundi, qui tanquam ovis ad occisionem ductus, non aperuit os suum; sed tentatus, inrisus, flagellatus, alapis cæsus, consputus, spinis coronatus, & ad extremum in cruce confixus, pro persecutoribus suis exoravit, dicens: *Pater, ignosce illis. Non enim sciunt quid faciunt.* Non ergo mirum si homo terrenus & fragilis aliqua adversa patitur, cùm tanta homo cœlestis & innoxius passus est, ut nos utique sanguine suo à peccatis redimeret, & exemplo longanimitatis ac patientiæ suæ instrueret atque confortaret.

Recipe igitur, pater mitissime, filium tuum pœnitentem; ut illius patris clementissimi imitator fias qui filium luxuriosum, in terra aliena totam substantiam suam cum meretricibus dissipantem, novissimè ad se pœnitendo reversum occurrens benignissimè susceptit, & non solùm peccata ei indulsit, verùm etiam stolam primam illi reddidit, anulum in manu dedit, & calciamenta pedibus impendit, largissimúmque convivium novissimè instruens, chorum & symphoniam cum eo lætabundus celebravit: quia si imitator ejus fueris, proculdubio regnum æternum perpetualiter cum illo possidebis.

Hæc quoque dignitati vestræ, serenissime Domine, ego vilis vester homuncio, non quasi sciolus replico, sed quasi devotus famulus ad memoriam reduco; ut quia plurimi vos proximis temporibus injustè læserunt, quidam per malitiam, quidam verò per timorem, & quidam per infirmitatem, vos cogitetis quid maximè Deo placeat & ejus sacris testimoniis præcipuè concordet, illúdque devota mente faciatis. Credo enim Deo meo quòd vos neque in adversis neque in prosperis unquam dimittet; sed sua defensione munitum, & ab universorum hostium læsione protectum, ad æternæ vitæ præmia feliciter pervenire concedat.

INDEX
TOMI PRIMI.

PRIOR NVMERVS PAGINAM INDICAT, secundus, paragraphum in pagina adnotatum; nisi si deficiente paragrapho, columna notetur.

A

ABBATES debent esse in potestate Episcoporum. 178. *col.* 2. 217. I. Acacij Episcopi Constantinopolitani causam retractari in synodo passus non est Gelasius Papa. 262. III. Accusare Clericos qui non possint. 274. VI. VII.

Achaïæ metropolis, Corinthus. 9. III.

Adolescentibus olim, post gestam publicam pœnitentiam, uxorem ducere non licebat. quam regulam infregit sanctus Leo Papa. 184. II.

Adoratio Principum. 167. X.

Advocatorum Ecclesiæ officium. 42. I.

S. Ægidij Fanum, in Gallia Narbonensi. Concilium illic celebratum pro Treuga & pace. 254. *col.* 2.

Æliæ Episcopus. V. *Hierosolymorum Episcopus.*

Africani, adulationis erga sedem apostolicam minimè suspecti. 7. IV. Libertatis Ecclesiæ Africanæ vindices acerrimi. *Ibidem.* Nulla lege scripta ad continentiam Clericorum adstringebantur ante Siricij tempora. 29. IV.

Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis, non est auctor cujusdam epistolæ quæ illi tribuitur 235. III

Albertus Rex Romanorum confirmatus à Bonifacio VIII. Papa 64.

Albigenses hæretici ab Alexandro III. damnati. 257. VI.

Alexander Severus Imp. nullam legem sancivit sine viginti Iurisperitis. 113. II.

Alexandria, Ægypti caput. 9. V.

Alexandrini Episcopi comparatio cum Romano. 11. VIII. 21. I. 26. VI. Ejus decreto ordinabantur omnes Episcopi Ægypti. 23. II.

Alexius Comnenus Imperator declaravit jus instituendarum metropoleon & episcopatuum penes Principes esse. 77. V.

Alienigenæ, seu extranei, Beneficia obtinere non possunt in regno Galliæ. 230. IX. 231. X.

Amasea, Pontimetropolis. 9. II. 79. III.

Anacletus II. Antipapa damnatus in Concilio Stampensi. 124. II.

Anastasius Episcopus Thessalonicensis, Vicarius Romani Pontificis. 13. XI. 25. V.

Anatolicæ regiones. 16. *col.* 1.

Anatolius Episcopus Constantinopolitanus. 179. *col.* 2.

Ancyra, Galatiæ metropolis. 9. II. 133. I. Ejus Episcopus antiquitus ordinabat Episcopos Gangrenses. 80. III.

Anicienſis Episcopus opprimitur potentiâ Vicecomitis Podomniacensis. 95. *col.* 2.

Ansanum Concilium, in causa monachorum Cluniacensium. 221. I.

Ansegisi Senonensis Archiepiscopi Primatus repudiatus ab Episcopis Gallicanis. 212. V.

Antiochia, regina Orientis. 9. V. Metropolis Diœceseos Anatolicæ. 16. II. Metropolis Orientis. 18. V. 34. III.

Antiochenus Episcopus recipit plenam ordinationum auctoritatem per Orientem, Innocentij I. decreto. 30. V. Ius patriarchicum obtinebat. 11. VII. Quænam provinciæ ei subjectæ essent. 133. I.

Antiochenum Concilium, Arianismi suspectum. 134. II. 135. III.

Antistites secundi ordinis. 104. V.

Apocrisiarius, id est, Summus Capellanus apud Francos. 218. III. 244. *col.* 1.

Appamiensis episcopatus in Gallia, erectus à Bonifacio VIII. Papa. 242. V.

Appamiensis Episcopus in carcerem conjectus jussu Philippi Pulcri. 258. II.

Appellatio differt à Revisione. 261. II.

Appellationes ad Romanam Ecclesiam in Synodo Sardicensi præscriptæ. 38. IX.

Appellationes *tanquam ab abusu.* 196. *& seqq.* 268. *& seqq.*

Appellatio ad futurum Concilium. 230. VIII. 261. I. *& seqq.* 262. IV. 263. V. VI. 264. VII.

Aquileiensis Episcopus interdum ordinabat Episcopos Italicæ Diœceseos. 24. III. Abusivè vocatur Patriarcha. 20 *col.* 2.

Aquisgranense Capitulare Karoli M. breviarium aliquod Iuris dici potest. 93. IV.

Archicapellanus apud Francos judicabat omnes quæstiones canonicas quæ ad Palatium deferebantur. 219. III. Ejus dignitas dein confusa est cum dignitate Comitis Palatij. *Ibid.* IV.

Archiepiscopi vocabulum quandonam tribui cœptum Metropolitanis. 10. V. Quandonam vocari cœpti Patriarchæ. 10. V. 12. X.

Ariminense Concilium à Liberio Papa cassatum. 28. III.

Arisitensis episcopatus in Ruthenis. 242. III.

Armenia in quatuor provincias secta à Iustiniano. 80. III.

Arno Archiepiscopus Iuvanensis. 283.

Ascanius Episcopus Taraconensis conqueritur apud

Hilarum Papam de ordinatis se insciis Episcopis in provincia Taraconensi. 181. II.
Asiæ Proconsularis metropolis, Ephesus. 9. II. III. 13. XI. Ius patriarchicum ei tribuit Evagrius. *Ibid.*
Asiana Diœcesis undecim provincias complectebatur. 13. XI.
Asiatici Episcopi dissident ab Ecclesia Romana in observatione Paschatis. 156. IV.
Athanasius Episcopus Alexandrinus à synodo Tyria damnatus, appellavit Imperatorem Constantinum. 201. IV. *& seqq.* Ejus damnationis inutilitas unde petita à Iulio Papa. 275. VII. Relegatus in Gallias. 203. VII. Ei restituta communio à Pontifice Romano & à solis Episcopis Italis. 21. II. Accusatur apud Constantinum Imperatorem. 73. III.
Athanasij causa retractata in Concilio Sardicensi. 262. III.
Athanasij prudentia in quæstione de una vel tribus hypostasibus laudatur. 177. *col.* 1.
Aunacharij Episcopi Autissiodorensis auctoritas apud Chilpericum Francorum Regem. 43. II.

B

Bartholomæus Abramus Episcopus Ariensis, Latinè vertendo Concilium Florentinum, multoties peccavit. 153. V.
Basileense Concilium in Gallia receptum quoad disciplinam. 41. VIII.
Basilius Macedo Imperator C P. ægrè fert Imperatoris titulum usurpari à Ludovico II. 56. IX.
Bellarmini sententia de Concilij Chalcedonensis canonibus refutatur. 135. V.
Beneficia regni Franciæ conferri non possunt alienigenis. 230. IX. X.
Berengarius Episcopus Gerundensis. 249. *col.* 2
D. Bernardi Abbatis Claræ-vallensis egregia sententia de Dispensationibus. 183. IX.
Bernardus Episcopus Appamiensis in carcerem detrusus jussu Philippi Pulcri. 259. II.
Berytum, metropolis Phœniciæ secundæ. 76. I.
Bithyniæ metropolis, Nicomedia. 9. II.
Bituricensis Ecclesia tenuis in facultatibus, sed valde nobilis. 243. *col.* 2.
Biturigense Concilium sub Romano Cardinale. 226. I.
Bonifacius VIII. Papa, primus omnium tentavit episcopatuum sectionem in Gallia, inconsultis Regibus nostris. 242. V. Ejus dissidium cum Philippo Pulcro Rege. 6. XI. 63. VIII. 258. I. *& seqq.* Ejus oratio in confirmatione Alberti Regis Romanorum. 64
Bona eorum qui ad bellum sacrum proficiscebantur, posita olim fuere sub protectione Romanæ Ecclesiæ. 256. II. Dein verò sub protectione Regum Franciæ. 256. III.
Bonorum capio intentata olim Episcopis, ni revocarent ea quæ adversùs mores receptos constituerant. 231. I. quod hodie quoque obtinet. 233. VII. Tum si incompetenti excommunicationi de re seculari latæ adhærerent. 238. III. 265. I. II. Interdicta Principibus à Gregorio X. bonorum ecclesiasticorum capio sub pœna excommunicationis. Verùm ea constitutio servata non fuit in Gallia. 266. III.
Brutiorum metropolis, Rhegium. 25. IV.
Bulgaria sedi Romanæ ablata. 4. V. Ejus restitutionem petunt Pontifices Romani. 4. VI. *Vide Responsionem ad Notas Holstenij in Prolegomenis hujus Tomi.*
Bulla *in Cœna Domini* recepta non est in Gallia. 159. I
Bullarum executio in Gallia impeditur, donec inquisitum sit an per illas aliquid Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ contrarium inducatur. 96. *col.* 1. *&* 2. 126. VII. *& seqq.*
Burchardi Vvormacienſis Episcopi Decretum. 145. II.
Burdegalensis Archiepiscopus subjectus Archiepiscopo Bituricensi. 243. *col.* 2.
Burdinus Archiepiscopus Bracarensis. 45. VII.

C

Cæcilianus Episcopus Carthaginensis damnatus à Donatistis, in Romana Synodo absolutus est. 204. I. Ejus causa explicatur. 261. II.
Cæsarea, Cappadociæ metropolis. 9. II. Et solidæ Diœceseos Ponticæ. 13. XI.
Calabriæ metropolis, Rhegium. 25. IV.
Calabriæ fines non semper iidem. 25. IV.
Calaritanus Episcopus, Sardiniæ Metropolitanus. 25. IV.
Campaniæ metropolis, Capua. 14. XII. 25. IV.
Canones apostolici. 129. II. *& seqq.* Ignoti Orientalibus ætate Cypriani. 131. V. Inter apocrypha rejecti à Papa Gelasio. 132. VII. Non recepti olim in Gallia. 139. III.
Canones perpetuò vim suam obtinere debent. 148. I. *& seqq.* Eorum observationem antiqui Pontifices Romani pollicebantur in consecratione sua. 152. IV. Et eorum executionem ab iisdem exigebant Episcopi Gallicani. 216. IV. Vim enim legum obtinent. 196. III. Et nulla ratione convelli possunt. 184. II. 213. VII. Negligi autem non possunt sine magno dissidio. 158. IX. Eorum custodia Principibus commissa. 220. VII. Antiquitus non dabatur venia canonum infringendorum, sed tantùm infracti. 182. V.
Canonum Collectio post Concilium Chalcedonense edita. 137. VI.
Capellanus summus apud Francos discutiebat causas ecclesiasticas in Palatio. 218. III. Vide *Archicapellanus & Apocrisiarius.*
Cappadocia secta in duas provincias à Valente Imperatore. 75. I.
Cappadociæ metropolis, Cæsarea. 9. II.
Cappadociæ secundæ metropolis, Tyana. 75. I.
Capua, Campaniæ metropolis. 14. XII. 25. IV.
Cardinales in consilium à Summis Pontificibus adhibiti. 33. VII. Coadjutores & collaterales Papæ dicti. *Ibidem.* Hodie tamen Pontifex assensu eorum non indiget. *Ibidem.* VIII.
Carnotenses Episcopi, vocati etiam Dunenses. 80. V. *in margine.* Pappolus, & Raganbaldus. 88. V. *Vide*, Ivo.
Caroli Calvi regnum. 56. VIII. Fit Imperator. 57. IX. Ejus liberalitas in Romanam Ecclesiam. 161. VI. 167. XI.
Carolus Magnus fit Imperator. 44. V. 166. X. Quænam illi potestas collata cum Imperatoris dignitate. 55. VII. Quonam modo Romæ exceptus, nondum Imperator. 45. VI. Ejus liberalitas in Romanam Ecclesiam. 161. V. Adoratus est à Leone III. Papa. 167. X. Divisio regni ejus inter filios expenditur. 44. V. 56 VIII.
Carthaginensis provincia apud Hispanos, Toletana deinde dicta. 110. VII.
Cathedra Petri. 7. IV. Parendum non est decretis Summi Pontificis quæ *ad Cathedram* non pertinent. 225. VII. *Vide verbo, PETRVS, & ROMANVS PONTIFEX.*

Causa illic audiri debet, ubi crimen admissum est. 37. VIII. Majores causæ ad sedem apostolicam referendæ. 30. VI. Causæ communes definiri non possunt absque sententia Summi Pontificis. 261. I. Eas posterioribus seculis Summi Pontifices in Conciliis discuti voluerunt. 262. IV.
Censum persolvit Christus ipse Cæsari. 239. V. Numisma census, quid. 69. *col.* 2.
Censuris ecclesiasticis locus semper non est. 62. VII. Vide, *excommunicatio.*
Cessum dixere veteres Interdicti sententiam, & divini officij cessationem. 233. VII.
Chalcedonensis Concilij confessus explicatus. 13. XI. An recepti olim ab Ecclesia canones in eo decreti. 135. V. Canon XXVII. rejectus à Leone I. Papa. 148. IV. 209. IV. Genuinus ejus sensus adfertur. 149. V.
Chorepiscoporum nomen, munus, & dignitas. 95. VII. *& seqq. capitibus.* Controversia de Chorepiscoporum dignitate & officio. 283
CHRISTUS propter Ecclesiam passus. 224. IV. Censum Regi reddidit. 239. V.
Claudianus Chorepiscopus Viennensis. 104. V. 283.
Claudiopolis, urbs Bithyniæ, metropolis provinciæ Honoriadis. 80. III.
Clemens successit Petro. 285.
Clementis Romani Constitutiones apostolicæ. 131. V.
Clerici, quà Clerici sunt, à legibus Principum immunes & à foro civili. 72. I. *& seqq.* Quà cives sunt, legibus Principum tenentur. 75. VIII. Debent esse subjecti Episcopis. 189. I. 218. I. Eorum causæ pertinent ad synodum provinciæ 214. IX. 273. IV. Cœlibes esse debent 29. IV 118. I. Clericis vetita extranearum mulierum consortia. 86. I. Eis interdictum ab Innocentio III. ne pervadant jurisdictionem secularem. 275. I.
Cletus non successit Petro. 285.
Clodoveus Rex dictus *Defensor fidei & regionum Præsul.* 92. I.
Codex Theodosianus. Vide *Theodos. Codex.*
Cœlibatus Clericorum. 29. IV.
Comes Palatij Francorum discutiebat causas civiles. 218. III.
Compensatio quid significet apud Ivonem Carnotensem. 182. VI.
Concilium Oecumenicum, an superius sit Summo Pontifice. 147. I. 264. VII.
Concilij generalis remedium adhibendum est in magnis dissidiis. 262. IV.
Concilia provinciarum cedunt auctoritati Conciliorum plenariorum. 141. VI. Eorum celebratio frequens, magnæ utilitatis. 219. V. Egredi non possunt præscriptum sibi à Principibus judiciorum ordinem. 205. V.
Concordatorum inter Leonem X. & Franciscum I. ineundorum occasio & causa. 268. I. Eorum executio Regibus Francorum mandata. 122.
Confitentes peccata sua generali confessione, si aliunde rei non probantur, damnandi non sunt. 297.
Consanguineorum conjugia vetita. 255. *col.* 1
Constantia, metropolis Cypri. Dicta etiam Iustinianopolis. 79. II.
Constantinus Magnus, vocatus *Episcopus communis.* 85. VII. Ejus donatio expenditur. 168. I. *& seqq.*
Constantinopolitano Episcopo primatus honor post Romanum Episcopum collatus in Concilio CP. 12. X. 149. IV. Thraciæ Exarchus. 13. XI. Patriarcha factus in Concilio Chalcedonensi. 27. I. 149. V. Ejus dignitas restituta decreto Zenonis Imp. 139. *col.* 1. Aucta ex lege Theodosij Imp. 199. I. Æqualia privilegia cum vetere Roma asserere conatur sedi suæ. 169. III.
Constitutiones apostolicæ B. Clementis. 131. V.
Consuetudo & lex in quo differant. 29. IV. Magna consuetudinis vis in disciplina ecclesiastica. 154. I. *& seqq.* 185. III.
Consultationum usus in Ecclesia. 54. III. Consultationes synodicæ Orientis & Occidentis ad Romanum Pontificem mittebantur. 54. III.
Coronam tollere de capite Regis, quid sibi velit. 243. *col.* 2.
Cretæ metropolis, Gortyna. 9. II.
Crimina ecclesiastica & secularia. 62. VII. Crimen ecclesiasticum. 73. I. In crimina ecclesiastica nihil licet Imperatori. 73. III. 74. V. *& seqq.*
Curialium ordinatio vetita. 89. VIII.
Cyrillus Patriarcha Alexandrinus subscribit aliquot articulis professionis Hollandicæ. 107. *col.* 1.
Cyzicenus Episcopus, Hellesponti Metropolitanus. 79. II.

D

DAMASUS Papa accusatus apud Gratianum Imperatorem. 40. V.
Damasi liber de Episcopis Romanæ Ecclesiæ. 285.
Decimæ sunt inter res spirituales. 232. II.
Decretales epistolæ veterum Pontificum Romanorum non fuerunt receptæ apud Gallos ante Nicolai I. tempora. 32. IV. 141. I. *Vide*, Nicolaus I.
Decretalium libri in usu apud Gallos; si paucas quasdam epistolas decretales demas. 33. VI. Decretalium definitiones nostro seculo necessariæ. 146. V.
Defensores Ecclesiarum. 265. I.
Diminorationis vox restituta apud Agobardum. 237. *col.* 1.
Diœcesis latâ significatione sumitur pro diversarum provinciarum collectione. 124. I.
Dionysius Exiguus collegit sincera summorum Pontificum Decreta. 32. IV. Collectio ejus in universo Occidente vim legis obtinuit. *ibid.* 138. VII. Per Gallias invaluit statim atque edita fuit. 139. II. Collectionis illius ordo & consilium. 137. VII.
Dioscorus Episcopus Alexandrinus, cur depositus in Concilio Chalcedonensi. 39. III. Ei primatus rescripto Theodosij Imp. delatus in Synodo Ephesina secunda. 149. IV.
Disciplina ecclesiastica multùm tribuit consuetudini. 154. I. *& seqq.*
Disciplina, id est, fustium privata castigatio, Gallicè, *Discipline.* 68. II.
Dispensationis variæ significationes. 172. I. *& seqq.* An dispensatio sine causa, valida sit. 184. I. Dispensatio non cadit in præceptum divinum. 263. IV.
Dissidium inter Gregorium VII. & Henricum IV. Imp. unde ortum. 5. VII. Et inter Fridericum I. & Hadrianum IV. Papam. 5. VIII. Item inter Fridericum II. & Gregorium IX. Papam. 5. IX.
Dissidiis magnis sedandis necessaria est Concilij generalis auctoritas. 262. IV.
Diurnus Ecclesiæ Romanæ. 116. VIII.
Dolæ in minori Britannia archiepiscopatum institui prohibet Philippus Augustus. 242. IV.
Dominatio vetita Sacerdotibus. 115. VI.
Donatio Constantini Magni Imperatoris expenditur. 168. I. *& seqq.*
Drogoni Archiepiscopo Metensi datus à Sergio Papa Vicariatus apostolicæ sedis, effectu caruit. 212. IV. Ei Hrabanus inscribit opusculum de Chorepiscopis. 285.

Ducum origo in Italia. 160. IV.
Dunum, castrum Diœceseos Carnotensis, evehitur in episcopatum. 80. V.
Durandus Episcopus Mimatensis, jurisdictionis ecclesiasticæ studiosissimus. 257. IV.

E

EADMERUS, historiæ Anglicæ scriptor, explicatus. 96. *col.* 1.
Ecclesia est corpus Christi. 250. IV. Est autem in Imperio 224. VI. Constat ex Clericis & laicis 47. II. Ita disposita est, ut pontificali & regia auctoritate gubernetur. 48. II. Statim à Concilio Nicæno divisa est in Orientalem & Occidentalē. 15. I.
Ecclesiarum in provincias distributio fluxit ab Apostolis. 9. II. 9. IV.
Ecclesiarum apostolicarum magna apud veteres reverentia. 9. IV.
Ecclesiarum reditus regiæ jurisdictioni subsunt. 242. III.
Ecclesiastica potestas, Soli comparata. 50. VIII. Data est in ædificationem, non autem in destructionem. 115. VI. 227. II.
Ecclesiastica jurisdictio olim de rebus secularibus judicium tulit in Gallia. 257. VI.
Emerius Episcopus Santonensis factus decreto Clotarij Regis. 211. II.
Ephesus, metropolis Asiæ Proconsularis. 9. II. 9. III.
Ephesini Concilij confessus. 14. XI. Reverentia erga Episcopum Romanum. 34. III.
Ephesinum Concilium II. reprobatum ab Occidentalibus. 207. II.
Episcopatus unus in Ecclesia. 7. IV.
Episcopatuum instituendorum jus penes Principes esse definivit Alexius Comnenus Imperator Orientis. 75. V. Vtrum id liceat Principibus. 75. I. & *seqq.* Episcopatuum divisionem tentare non debent Summi Pontifices invito Principe. 242. III.
Episcopi debent esse humiles. 288.
Episcoporum dissensio, scandali causa est populis. 285. 290.
Episcopus ordinandus est è Clericis uniuscujusque civitatis. 242. X. Episcoporum ordinationes quomodo peragendæ. 9. II. 25. V. Ad quos pertineant. 23. I.
Episcopi nihil peragere possunt in aliena Diœcesi absque licentia proprij Episcopi. 222. I.
Episcopum orthodoxum accusare non possunt hæretici, si de crimine ecclesiastico agatur. 223. IV.
Episcoporum judicia inconsulto Episcopo Romano peragi prohibet Nicolaus I. Papa. 144. I. Eorum expulsio à civitatibus, si cōtra Canones peccaverint, pertinet ad Principes. 198. VI. 234. VIII. 265. II.
Episcopi Gallicani Regum censuræ subjiciuntur, ob canones violatos. 211. I. In administratione ministerij sui Regum adjutores esse debent. 220. VII.
Episcopi Κοσμοκράτορες. 224. V.
Episcoporum desidia propagavit usum Chorepiscoporum. 105. VII.
Ἐπιστημοκράτορες Ecclesiarum dicti Principes, id est, doctrinæ Ecclesiarum Principes. 72. V. 85. XIII.
Eugenij IV. Papæ depositio in Concilio Basileensi. 41. VIII. Ab ejus tamen communione Galli non recesserunt. *Ibid.*
Eutyches damnatus à Flaviano, restitutus in secunda Synodo Ephesina sub Dioscoro. 207. II. & *seqq.*
Excommunicatio infligitur ad conciliandam salutem pœnitenti. 116. VII. Ei locus non est, nisi cùm per contemptum canones violantur. 215. I. Neque quoad res seculares. 238. II. 241. II. 245. I. 278. IX. Infligi autem non potest, nisi cùm de crimine manifesto agitur. 247. IV. Adversùs excommunicationes nullas implorari licitè potest præsidium Principum. 270. V.
Excommunicatio interdum intentabatur ad sanciendam Regibus fidem; sed ipsis ita exigentibus adversùs subditos. 239. IV.
Excommunicationis sententia proferri non potest in terram Regis Franciæ, absque speciali mandato sedis apostolicæ. 233. VII. Etnisi petente Rege. 278. IX.
Excommunicatum unius Episcopi recipere alter non debet. 224. VI.
Excommunicati per omnes provincias vitandi. 111. X. An reddenda communio excommunicatis, quos Rex mensæ suæ participes fecerit. 248. V. & *seqq.*
Executio & tuitio canonum differunt. 196. II.
Exuperius Episcopus Tolosanus. 36. V.

F

FAIDÆ, id est, inimicitiæ. 246. II.
Fidei regula retractari non potest. 240. VII.
Filiorum honor erga parentes. 291. & *seqq.*
Flaviani Episcopi Antiocheni ordinatio multum turbarum excitavit. 179. I.
Flavianus Episcopus CP. inter reos collocatus in prædatoria synodo Ephesina. 149. IV.
Florentini Concilij locus de auctoritate Summi Pontificis emendatus, & explicatus. 153. V.
Forastici Presbyteri. 99. III.
Francici regni limites ævo Karoli Magni. 55. VII.
Franciscus I. Galliarum Rex iniit Concordata cum Leone X. Papa. 268. I. & *seqq.*
FRANCORUM REGES, solius Dei arbitrio obnoxij. 54. V. 277. VIII. Superiorem in temporalibus non agnoscunt. 59. I. 63. *col.* 2. 246. I. 260. V. Comparantur cum Constantino Magno Imp. 160. III. Romanæ Ecclesiæ Protectores 42. I. & *seqq.* & Defensores. 45. VII. Defensores Ecclesiæ dicti. 92. II. & *seqq.* 233. VI. Ecclesiæ enim tuitio illis jure divino commissa. 91. I. & *seqq.* 95. VIII. 211. I. 279. Tuitio canonum illis commissa, etiam auctoritate Concordatorum. 271. VII. Sacramento tenentur ad tuitionem jurium Episcopalium. 228. V. Ecclesiasticæ libertatis conservatores. 269. IV. Rerum Ecclesiasticarum cura ad eos pertinet. 220. VII. Novitates à Romana Curia adversùs antiquos mores introductas repellebant legibus suis, ob detrimentum quod inde tranquillitati regni inferri poterat. 230. IX. 255. I. Item ne jurisdictio regia violaretur. 257. IV. Judicia ab Episcopis lata adversùs decreta regia rescindebant. 211. II. Non incurrunt excommunicationem, etiamsi participent cum excommunicatis. 249. VIII.
FRANCORUM REGES, Imperatores dicti in regno. 54. VI. 57. *col.* 1. *Vide notas ad Concilium Narbonense in additione ad caput* XXV. *libri* VI. Imperij enim jura plenè & integrè illis communicata sunt post deletum Imperium. 211. I. Soli barbarorum Principum numisma aureum sua imagine cudere poterant. 54. V. Non sunt Episcoporum Vicedomini, aut Villici, sed terræ domini. 239. V.
Francorum Reges, Patricij Romanorum. 43. III. & *seqq.* V. *Patriciatus.*
Francofordiense Concilium magnæ auctoritatis. 218. I. Repudiat Septimam Synodum Oecumenicam. 118. II.
Friderici I. Imperatoris dissidium cum Pontificibus

Romanis. 5. VIII.
Friderici II. diffidium cum Ecclesia Romana. 5. IX. Primus omnium appellatione ad futurum Concilium usus est. 263. V.
Fulberti Carnotensis acuté dictum, de auctoritate Pontificis Romani. 186. VI.

G

GALATIÆ metropolis, Ancyra. 9. II.
Gallæcia divisa est in duas provincias, juxta desiderium Theodemiri Regis. 242. III.
Gallia, approbatum Ecclesiæ asylum. 45. VII.
Galli dignitatem Ecclesiæ Gallicanæ imminui nollent. 5. X.
Gallicana Concilia, magnæ apud majores nostros auctoritatis, in Hispania quoque viguerunt. 141. VI. 189. II.
Gallicanæ Ecclesiæ vocabulum quibusdam displicet. 123. I. Ea constat non solùm ex Clericis, sed etiam ex laïcis. 48. III. 124. II.
Gallicani Episcopi, iisdem semper legibus uti volunt. 138. IX. Iurium suorum retinentissimi. 221. I. Eorum pietas in causa Symmachi Papæ. 39. II. & Leonis III. 40. V I. & Eugenij IV. 41. VIII. Ad Romanum Concilium mittebant Legatos, cùm fidei causa adversùs hæreticos erat statuenda. 27. VIII. Canonum executionem à Pontificibus Romanis exigebant. 216. IV. In angustiis constituti, Regum præsidium implorabant adversùs nova rescripta Curiæ Romanæ. 230. VIII. 231. VI. Item ut se ab excommunicationibus à Romana sede directis tutos præstarent. 215. II. Bonorum capione coguntur ad ea omnia rescindenda, quæ receptis in regno legibus adversa peregerint. 233. VII. Tum etiam si incompetenti excommunicationi de re seculari latæ adhæreant. 239. III.
Gangrarum civitas, metropolis Paphlagoniæ. 79. III. 133. I. Ejus Episcopi quondam ordinati à Metropolitano Ancyræ. 80. III.
Gelasius I. canonicos libros enumeravit, & apocryphos. 132. VII.
Gelasius II. urbe pulsus ab Henrico V. Imperatore, secedit in Galliam. 45. VII.
Glabri locus quidam valde illustris explicatus. 222. I
Gnesnensis archiepiscopatus in Polonia institutus auctoritate Summi Pontificis. 80. VI.
Gortyna, metropolis Cretæ. 9. II.
Græcorum schisma. 3. IV. 4. VI. 8. I. Eis relicta libera Græcorum rituum observatio in urbe. 155. III.
Grassensis & Vencensis episcopatuum unio cur irrita. 242. V.
Gratiani Collectio canonum, vulgò *Decretum Gratiani.* 145. II.
Gratianus Imperator Pontificis Maximi nomen recusat. 92. I.
Gregorius Magnus, divini & humani juris callentissimus Pontifex. 155. II. Laudat Novellam CXXIII. Imp. Iustiniani. 88. V. Mauritij Imperatoris legem quamdam publicavit, tametsi eam Christianæ libertati contrariam esse existimaret. 89. VIII.
Gregorius III. Papa implorat auxilium Karoli Martelli adversùs Longobardos. 43. III.
Gregorius IV. in dissidio Ludovici Pij Imp. & filiorum ejus, filiorum partes fovit. 234. II.
Gregorius IX. auctor quinque librorum Decretalium. 145. III.
Gregorius Turonensis Episcopus, canonum tenax observator. 211. I.
Grex sponte pascendus, non coactè. 116. VI.
Gulielmi Archiepiscopi Auscitani constitutiones de Treuga & Pace. 247. IV.
Gulielmus dominus Montispessulani se Romanæ Ecclesiæ vassallum esse profitetur. 58. I.
Gulielmus Durandus. V. *Durandus Episcopus Mimatensis.*

H

HABERTUS Episcopus Vabrensis. 2. I.
Hadrianus I. Papa Græcos Romanæ Diœceseos pervasores, hæreticos esse pronuntiat. 3. V.
Hadriani I. Capitula. 143. IV.
Hadrianus II. causam Hincmari Laudunensis Romæ retractari jubet. 215. II. Sed cùm ex ea jussione commotus esset Karolus Calvus, judicium latum adversùs Hincmarum renovari præcepit in provincia. 240. VI.
Hæreseos & schismatis discrimen. 223. III.
Hæresis esse potest, etiamsi de disciplina tantùm agatur. 224. IV. De crimine hæreseos cognoscere possunt alienæ provinciæ Episcopi. 37. VIII.
Hæreses emergentes à Principibus compressæ. 85. VII. 84. X. 196. II.
Hæretici ad Ecclesiam catholicam redeuntes, an admittendi sint ad Clerum. 174. VI.
Hæretici non possunt accusare Episcopum orthodoxum, si de crimine ecclesiastico agatur. 274. VI. 223. IV.
Hæretici Albigenses, quomodo puniendi. 128.
Hasamonæorum Reges, iidem erant Pontifices. 50. VII.
Hebræi. Vide, *Iudæi.*
Heimburgij sententia de comparatione Solis & Lunæ. 51. *col.* 2.
Helenensis synodus de Treuga & Pace. 251
Helenensium aliquot Episcoporum series. 249. *col.* 2 [*Vide Indicem Tomi secundi.*]
Henricus II. Rex Angliæ minatur divortium ab apostolica sede, nisi Innocentius II. Papa prohibeat ne Rotomagensis Archiepiscopus fidei & obedientiæ professionem exigat ab Abbatibus Normanniæ. 178. *col.* 2.
Henricus Spondanus Episcopus Appamiarum laudatur. 63. VIII.
Heracleæ Episcopus, Thraciæ Exarchus. 13. XI.
Herodiani, tributorum exactores. 69. *col.* 1.
Hesperia quandoque Occidentem significat. 19. IV.
Hieremias Patriarcha CP. damnat Confessionem Augustanam. 107. *col.* 1.
Hierosolymorum Episcopo quartus dignitatis gradus tributus in synodo Nicæna. 17. IX. Hierosolymitani Patriarchatus institutio. 78. VII.
Hilarius Arelatensis Episcopus, metropolitana dignitate dejectus à Leone I. Papa. 28. II.
Hildeberti Cenomanensis locus ex quadam epistola emendatus. 178. *col.* 2.
Hildeboldus Episcopus à residentia excusatus, eò quòd summus esset Capellanus. 219. IV.
Himerius Episcopus Taraconensis. 35. V.
Hincmarus Episcopus Laudunensis, depositus ab Episcopis Gallicanis, appellavit Pontificem Romanum. 215. II. Eum Hadrianus II. Romam adduci jubet. 239. V. Vide, *Hadrianus II.*
Hincmarus Remensis Archiepiscopus invidiam Romanorum in se concitavit ob peritiam canonum. 215. I. Præfuit Concilio Vermerensi, in quo decretum est privilegium monasterij S. Vedasti Atrebatensis. 192.
Hispaniarum Episcopi, si quid adversùs Remp. peccaverint, jure naturalitatis privantur, ac regno pelluntur.

pelluntur. 266. II.
Hominium Regibus præstari ab Episcopis vetuerunt Romani Pontifices. 240. I.
Honoriadis provincia ab Honorio Imp. instituta, recisa à Paphlagonia & Bithynia. Ejus metropolis, Claudiopolis. 80. III.
Honorius I. Papa non fuit Monothelita. 177. XI.
Hrabani Moguntini Archiepiscopi opusculum de Chorepiscopis. 285. Item aliud de reverentia filiorum erga patres. 290.
Hyperberetæus mensis, id est, October. 132. V.

I

Iconiense Concilium de baptismo hæreticorum. 131. V.
Ignatij Patriarchæ CP. parum gratus animus erga sedem apostolicam. 4. VI.
Illyricum Romano Episcopo suberat. 19. III. Illyricianæ Diœceseos causas agitari in synodo diœcesana præcipit Theodosius Imp. 199. I.
Imaginum usus abrogatus EdictoLeonis Isauri Imp. 3. IV. Earum confractores de hæresi damnati. 224. IV.
Imperator Romanorum an sit Monarcha omnium Principum terrenorum. 51. *col.* 2. 64. *col.* 1.
Imperatores judiciorum ordinem præscribere poterant Conciliis. 205. V. Confirmabant decreta in Conciliis edita. 83. VIII. *& seqq.* Iudices dare poterant, sed Clericos, qui de negotiis ecclesiasticis sententiam ferrent. 203. I. Appellari poterant etiam à judicibus rescripto suo delegatis. 209. VI. Suspendebant etiam quandoque executionem sententiæ synodalis. 207. I.
Imperatoriarum legum sapientia & æquitas. 113. II.
Ingilramnus Episcopus Metensis publicavit Capitula Hadriani Papæ. 143. IV.
Innocentius III. gravem controversiam decidere non audet absque definitione Concilij. 263. IV.
Interdicti sententia ferri non potest in terras Regis Franciæ absque speciali mandato sedis apostolicæ. 233. VII.
Investiturarum controversia. 5. VII. 5. X. 125. V. Schismatica dicta ab Ivone eorum opinio qui investituras propugnabant. 225. VI. VII.
Ioannis Chrysostomi Episcopi CP. depositio multas turbas excitavit in Ecclesia. 176. X.
Ioannes Patriarcha Antiochenus, Nestorii fautor, excommunicatus in Concilio Ephesino. 175. VIII.
Ioannes Scholasticus Patriarcha CP. Nomocanonis repertor. 87. IV. 138. VIII.
Ioannes VIII. Photium restituit Ecclesiæ CP. 181. IV. Accedit in Galliam. 45. VII.
Ioannes XXII. Regi significat eorum Episcoporum nomina quos præfecerat novis Ecclesiis cathedralibus. 245. *col.* 1.
Isidori Mercatoris Collectionem ex Hispania in Gallias attulit Riculfus Episcopus Moguntinus. 142. II. Illius auctor non est Isidorus Hispalensis. *ibid.* In auctoritatem recepta non erat ævo Hincmari. 143. V. Recepta erat ævo Hugonis Capeti Regis. 145. II.
Isidorus Episcopus Setubensis. 142. II.
Italiæ metropolis, Mediolanum. 14. XII. 22. IV.
Italica synodus olim discreta à Romana. 22. IV.
Iudæorum Patriarchæ. 10. V. Pontifices. 66. VI. Reges. 68. IV. 72. VI. Regum Iudaicorum comparatio cum Regibus Christianorum. 65. III. *& seqq.*
Iudices seculares non peccant, cùm sententiam mortis proferunt adversùm reos. 296.
Iudicia canonica pertinent ad jurisdictionem ecclesiasticam. 273. III. Iudicia justa facienda. 295.
Ivo Episcopus Carnotensis, peritissimus canonicæ disciplinæ. 191. V. Canonici Iuris callentissimus. 225. VII. Aggressus est novam canonum Collectionem. 145. II. Graves ejus ad Paschalem II. literæ. 5. X.
Ius commune canonicum, quid. 129. I. *& seqq.* 146. V
Iuris novi introductio. 141. I. Ejus cum veteri discrimen. 146. IV.
Iustiniana prima, urbs Illyrici, patria Imperatoris Iustiniani, in summum Sacerdotij fastigium evehitur. 78. I. An Episcopus ejus fuerit Patriarcha. *Ibid.*
Iustinianopolis. Vide, *Constantia.*
Iustinianus Imp. arguitur, quòd mystica verba consecrationis Eucharistiæ elata voce proferri jusserit. 72. VI. Iustinianæ episcopatum in summum Sacerdotij fastigium evexit. 78. I. Restituendi & interpretandi Iuris studiosissimus. 86. II. Ejus constitutiones summo applausu exceptæ à Patriarchis. 87. III. Studiosissimus fuit rerum divinarum. 197. V.
Iustinus Imp. αὐταράκτος. 86. II.

K

Karoli Magni lex de honoranda sede Romana. 117. *col.* 2.

L

Laodicea, Phrygiæ Pacatianæ metropolis. Quo anno celebrata sit Laodicena Synodus. 133. I.
Latas castrum. 59. II.
Leo I. Papa excommunicatur à Dioscoro Alexandrino. 39. III. Damnat Concilium Ephesinum sub Dioscoro. 208. II. Mittit in irritum canonem XXVIII. Concilij Chalcedonensis. 151. VII.
Leo III. Papa, repertor purgationis canonicæ. 42. VI. Adoravit Karolum M. Imperatorem. 167. X.
Leo Isaurus Imp. abrogat usum imaginum. 3. IV. An fuerit excommunicatus à Gregorio II. Papa 163. III. Anathema sibi dictum à Pontificibus Romanis ultus est usurpatione patrimoniorum Ecclesiæ, & imminutione dignitatis Episcopi Romani. 3. IV. 163. IV. Restitutio Diœceseon ablatarum petita in Septima Synodo. 3. V.
Lex & consuetudo in quo differant. 29. IV. Legum condendarum auctoritas penes Principes 112. I. Earum promulgatio necessaria, ut sint notæ. 107. I. Leges canonibus adversæ nullius sunt momenti. 76. II. 88. VI. *& seqq.* Ex legum receptarum mutatione magni in Rep. fluctus excitari possunt. 158. IX.
Leges ecclesiasticæ promulgari debent per provincias. 108. II. *& seqq.* 114. V.
Lex Romana, id est, Codex Theodosianus. 28. II.
Liber Canonum à Chilperico Rege transmissus ad Episcopos. 139. III.
Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ præcipuum fundamentum, suprema sedis apostolicæ auctoritas. 6. I. 6. II. 42. I. Secundum verò, supremum Regis imperium. 47. I. *& seqq.* Quid significetur nomine Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ. 123. I. *& seqq.* Ea versatur in recto usu antiqui & novi juris. 146. V.
Limites Imperiorum Orientis & Occidentis in angustiis Succorum montium. 17. IV.
Linus non successit Petro. 285.
Longobardi vexant Pontifices Romanos. 43. II. 43. III. 160. IV. V. 164. V.
Ludovici Bavari Imp. & Ioannis XXII. Papæ dissidium. 5. IX.

Ludovicus pius, Karoli Magni filius, fit consors Imperij. 56. VIII. Pœnitentiæ publicæ addictus ab Episcopis. 284. Divisio regni ejus inter filios expenditur 45. VI. 56. VIII. 234. II. Ejus liberalitas in Romanam Ecclesiam. 161. VI.
Ludovici VII præclara verba pro tuitione quam Principes debent Ecclesiis. 95. *col.* 2.
B. Ludovici IX. Pragmatica Sanctio laudatur 95. VIII. Item Constitutio alia pro libertate Ecclesiæ. 127. VII. Ei Regi debetur prima Libertatis Ecclesiæ Gallicanæ restitutio. 228 IV.
Ludovici XIII. pietas erga Romanam Ecclesiam. 46. IX.
Lugdunensis Concilij sub Innocentio IV. locus illustris notatus. 20. *col.* 2.
Lugdunensis Ecclesiæ primatus super Senonensem controversus. 243. *col.* 2.

M

Macedoniæ metropolis, Thessalonica. 9. III. IV.
Machetas à Philippo Macedone dormiente appellabat ad eundem vigilantem. 264. VII.
Magalona à Karolo Martello excisa. 60. III. Sedes Episcopi Magalonensis translata in urbem Monspelliensem. 242. V.
Majores causæ ad sedem apostolicam referendæ. 40. VI. Quænam sint causæ majores. 36. VII.
Marchia Vmbriæ. 14. XII.
Marcianus Episcopus Arelatensis, Novatiani sectator. 37. VIII.
Martianopolis, Mœsiæ secundæ metropolis. 12. IX.
Martinus Bracarensis Episcopus, auctor novæ Collectionis canonum. 140. IV.
Massonus refutatur; qui epistolam quandam Agobardo tribuit, cùm sit Gregorij IV. Papæ. 236. VII.
Matrimonium consummatum an dissolvi possit sola Summi Pontificis auctoritate. 263. IV.
Mauritij Imperatoris lex quædam à Gregorio Magno publicata, tametsi eam Christianæ libertati contrariam esse existimaret. 89. VIII.
Maximus Episcopus Antiochenus. 181. *col.* 1.
Mediolanum, Italiæ metropolis. 14. XII. 22. IV.
Mediolanensis Episcopus ordinabat Episcopos Italiæ. 24. III.
Meleduni in Gallia episcopatum institui prohibent Episcopi Gallicani. 80. IV. 233. V.
Melgorienses comitatus. 59. III.
Metenses Episcopi Drogo & Vvalo in honore habiti à Summis Pontificibus. 212. IV. 214. VIII.
Metropoleon instituendarum jus penes Principes esse definivit Alexius Comnenus Imperator Orientis. 77. V.
Metropolitanus habet primam sententiam in sua provincia. 9. II. Ordinandorum Episcoporum τὸ κῦρος illi servatur in Concilio Nicæno. *Ibid.*
Metropolitanorum dignitas debilitata est post editam Collectionem Isidori. 145. I. Archiepiscopi vocabulum quandonam tribui cœptum Metropolitanis. 9. V.
Migrationes Episcoporum ab una civitate in aliam vetitæ. 182. VI.
Missi discurrentes distinguendi à Missis Dominicis. 220. VIII.
Missorum Dominicorum munus. 220. VI. 220. VIII.
Monachi debent esse subjecti Episcopis 189. I. 218. I. Eis interdicitur facultas exeundi è monasteriis. 86. I. Eorum solitudo omni frequentiâ major, tempore Zozimi Papæ. 30. V.
Monachi mendicantes beneficia obtinere non possunt in Gallia, etiam cum dispensatione Papæ, nisi consensus Regis accedat. 186. IV.
Monasteriorum libertates. 125. III. Eis privilegia & exemptiones concedi olim non poterant absque consensu Regis & Episcoporum. 189. II. *& seqq.* Eis plena immunitas nondum concessa fuerat initio seculi XI. absque Episcoporum consensu. 222. II.
Morinus Presbyter Congregationis Oratorij laudatur. 160. III.
Mundeburdis vox quid significet. 45. VI.

N

Narbonense Concilium anni MLIV. in quo statuta est treuga & pax. 252.
Nasi, princeps consessus in Synedrio. 67. II.
Neocæsarea, Ponti metropolis. 79. III. Ponti Polemoniaci metropolis. 133. I.
Neophytorum festinata ordinatio prohibetur. 30. V. Qui tum dicerentur Neophyti, cùm hæc lex lata est. *ibidem.*
Nestorius damnatus in Synodo Alexandrina, Theodosium Imp. appellavit. 207. I.
Nicolaus I. Papa petit restitutionem Diœceseon à sede Romana abscissarum, irrito conatu. 4. V. Contendit ab Episcopis Gallicanis, ut spurias Pontificum Romanorum epistolas recipiant. 144. VI. Quodnam fuerit ejus consilium. 144. I.
Nicolai Alemanni opinio quædam, Iustiniano Imperatori valde iniqua, refutatur. 198. V.
Nomocanonis primus auctor Ioannes Scholasticus, deinde Photius. 88. IV.
Nonobstante clausula quandonam introducta in Bullis Pontificum Romanorum. 227. II.
Novatiani redarguuntur. 298.
Novellæ Iustiniani constitutiones magno applausu exceptæ à Patriarchis. 87. III. 88. V.
Numisma census, quid. 69. *col.* 2.

O

Occidentalis Ecclesiæ fines. 16. III. *& seqq.* 18. II.
Occidentalibus Episcopis non licet retractare ea quæ ab Orientalibus statuta sunt. 1. I.
Occidentales Episcopi apud Hrabanum, id est Gallicani. 285.
Oliba Episcopus Ausonensis. 249. *col.* 2.
Lex *Omni innovat. cessante* explicata. 199. I.
Οἰκουμένιαι variæ significationes. 172. I.
Optati Galli Libellus Paræneticus *De cavendo schismate* materiam præbuit Libro De Concordia Sacerdotij & Imperij. 2. I. *& seqq.*
Oratoria tantùm in villis olim constituebantur, non autem Ecclesiæ. 99. III.
Ordinationes Metropolitanorum pertinent ad Patriarchas, & quandoque omnium Episcoporum. 23. I.
Oriens, suetus Regibus. 66. IV. Ejus fines. 15. II. Metropolis, Antiochia. 9. V.
Orientalis Ecclesia. 15. I. Termini ejus. 16. III. *& seqq.* Orientales synodi Relationes mittebant ad sedem apostolicam. 38. X.
Orientalis Ecclesiæ schisma fluxit ex superbia & avaritia Romanorum. 4. *col.* 2.

P

Papa loquens pro veritate, nihil timet; secus, si veritatem & justitiam non habeat. 64. *col.* 2.
Paphlagonia, provincia Romana; cujus metropolis, Gangræ. 80. III.
Paphnucij sententia circa cœlibatum Clericorum, in

Concilio Nicæno prolata. 29. IV.
Pappolus Episcopus Carnotensis. 80. V.
Parisiensis Archiepiscopatus erector. 242. V.
Parœcia interdum significat integram Episcopi diœcesim. 99. III.
Paschalis II. Papa accedit in Galliam. 45. VII. Investituratum privilegium concedere coactus Hentico V. Imperatori. 225. VII. VIII. *Vide Tomum II.*
Patriarchæ Iudæorum. 10. V. Eorum *excessus. ibidem.* Hujusmodi Pathiarchæ nulli in Occidente fuerunt, sed tantùm in Oriente. *ibidem.*
Patriarchæ nomen olim tributus Pontificibus Romanis. 20. *col.* 2.
Patriarchæ quandonam vocari cœpti Archiepiscopi Christianorum. *ibidem.* 12. X.
Patriarchæ jus in quo versetur. 21. II.
Patriarchatus Occidentis. 9. I. *& seqq.*
Patriarchium unum solvere non potest damnatos à ceteris Patriarchis. 181. IV.
Patriciatus collatus Regibus Francorum. 43. III. *& seqq.* 166. VIII. Patriciatus, quid. 44. IV. 165. VI. Collatus summis Pontificibus à Pippino Rege. 164. VI.
Pauliciani damnati à Synodo Nicæna. 132. VI.
Paulus Samosatenus Episcopus Antiochenus. 22. IV. 30. V.
Pax & Treuga. 246. II. *& seqq.*
Pelagius II. Papa subsidium à Rege Francorum petit adversùs Longobardos. 43. II.
Perdonatio quid significet in veterum Regum Franciæ sacramentis. 228. VI.
Periodeutæ, iidem cum Chorepiscopis. 101. *col.* 1.
PETRVS, cur solus interpellatus à Christo. 7. IV. Caput Ecclesiæ constitutus, ut schismatis tolleretur occasio. 7. V. Parochia B. Petri. 43. III. Princeps Apostolorum. *Ibidem.* Terreni cujusdam Dei loco habetur. 163. II. In B. Petro constitutus jure divino principatus Apostolicæ Sedis. 169. II. Princeps Episcopalis coronæ. *ibidem.*
B. Petri memoria honoranda. 117. *col.* 2.
Petri Cathedræ dignitas. 7. IV. V. 5. Vide, *Cathedra Petri.* Et, *Romana Ecclesia.*
B. Petri privilegium. 215. III. 225. VII.
Philippus Augustinus minatur secessionem à Lucio III. Papa, si is sedem Dolensem ornet metropolitica dignitate. 242. IV.
Philippi Pulcri Regis & Bonifacij VIII. dissidium. 6. XI. 63. VIII. 258. I. *& seqq.*
Phœniciæ metropolis, Tyrus. 76. I.
Phœnicia in duas provincias secta ab Imperatore Theodosio. 76. I. Pendebat à jure Patriarchico Episcopi Antiocheni. *ibidem.*
Photius Patriarcha Constantinopolitanus, Ignatij æmulus. 4. VI. Ignatio mortuo, sedem suam recepit. 181. IV. Nicolaum I. Papam anathemate percellit in Synodo CP. 41. VII. Augendæ dignitatis suæ cupidus. 201. II. Damnatus à Nicolao I. & ceteris Patriarchis. 217. V. Ejus judicium retractatum in Synodo Octava. 262. III. Affirmat canones Sardicenses ignotos esse Orienti. 111. IX. 138. VIII. Nomocanonem edidit ad exemplum Ioannis Scholastici. 87. IV.
Pippini Regis liberalitas in Romanam Ecclesiam. 161. V. 164. VI.
Placita. Cur ita dictæ Constitutiones Principum. 113. II.
Podomniacensis Vicecomes vexat Episcopum Aniciensem. 95. *col.* 2.
Polycrati Episcopo Smyrnensi restituta pax à Victore Papa. 156. IV.
Ponti metropolis, Amasea. 9. II. 79. III. *Vide, Neocæsarea.*
Pontica Diœcesis complectebatur undecim provincias. 13. XI.
Pontificum dignitas apud Hebræos. 67. VI.
Pontigonensis Concilij Acta, ab Odone Belvacensi Episcopo confecta, nullius sunt momenti. 113. VI.
Possessio immemorialis in rebus Ecclesiasticis quid acquirat. 157. VI.
Præfectorum prætorio auctoritas in publicandis novis legibus. 90. IX.
Præscriptionis vis. 157. VII.
Pragmatica Sanctio Caroli VII. 121. VI. 229. VIII.
Presbyteri, secundi ordinis præceptores. 104. V. A quo judicandi. 94. VI. 216. IV. 218. II. 219. V.
Presbyteros Septimaniæ adversùs iniquam Episcoporum suorum oppressionem tuetur Karolus Calvus. 221. IX.
Presbyterorum filij ad Clerum accedere prohibentur. 182. VI.
Prima sedes à nemine judicatur. 40. IV. 225. VIII.
Principe sex officio tenentur ad Tuitionem Canonum. 81. I. utpote quæ eis ab ipso Christo mandata est. 82. IV. *& seqq.* 196. III. *& seqq.* Canonum custodia illis commissa. 220. VII. In manifesta Canonum violatione, Episcopos pellebant à sedibus suis. 198. VI. Aliquando ea rescindebant quæ contra Canones acta erant. 197. IV. Debent enim prohibere scandala in rebus Ecclesiasticis, 232. V. Principum Christianorum officium explicatur in Constitutione Theodosij Imperatoris 86. I. An liceat Principibus leges ferre de rebus Ecclesiasticis. 65. I. *& seqq.* 70. I. *& seqq.* 86. II. Penes eos est legum condendarum auctoritas. 112. I. *& seqq.* Vide, *Reges.*
Privilegium B. Petri. 215. III.
Privilegiorum varia genera. 186. I. Privilegia illa rata non sunt, quæ canonibus repugnant. 222. *col.* 1. Ea verò quæ propter merita conceduntur, revocari non possunt. 159. II.
Procopius explicatus adversùs Nicolaum Alemannum. 198. V.
Promotus Presbyter, institutus Episcopus in castro Dunensi. 80. V.
Protectionis Ecclesiæ jus Regibus Francorum competit. 42. I. *& seqq.* Ejus effectus in Gallia. 92. III. Vide, FRANCORVM REGES.
Provinciarum Ecclesiasticarum origo. 9. II. *ibidem.* IV. 123. I. Earum sectio an fieri possit à Principibus. 75. I. *& seqq.* Ius illud esse penes Principes affirmat Alexius Comnenus. 77. V.
Purgatio Canonica, quomodo fiebat. 41. VI.

R

RABANUS. *Vide* Hrabanus.
Radulfus Comes, pater Alberti Imperatoris, laudatur. 64. *col.* 2.
Radulfus Remensis Archiepiscopus homagium Regi præstare coactus. 240. I.
Regiæ dignitate honor deferendus. 292.
Regum auctoritas à Deo 53. I. *& seqq.* 219. V. 247. IV. Reges à Deo constituti, ut Ecclesiæ & Regni curam gerant. 220. VII. Regum munia. 48. IV. Discrimen Regiæ potestatis, & Pontificiæ. 49. V. *& seqq.* Regia potestas, Lunæ comparata; Ecclesiastica verò, Soli. 50. VIII. Discrimen inter Reges & Episcopos. 72. V. Reges sacrorum potestatem non habent. 48. IV. Adesse tamen possunt Conciliis, ubi de fide tractatur. 71. IV. Utrum

dividere possint provincias ecclesiasticas, & episcopalem sedem in metropolitanam evehere. 76. I. *& seqq.*
Regum Christianorum comparatio cum Regibus Iudæorum. 65. III. *& seqq.* Vide, *Principes*, & *Imperatores*.
Relationum usus in Ecclesia. 34. III. Qua de causa mitterentur ad sedem apostolicam. 35. IV. V.
S. Remigij Remensis Episcopi vaticinium, prosperas fore res Francorum, quandiu Episcoporum consiliis Reges utentur in administranda Republica. 46. IX.
Reservationes Præbendarum à Summo Pontifice introduci in Ecclesiam Gallicanam nolunt Episcopi. 226. I. Reservationes dein generales introductæ; quæ gravissimos motus excitarunt. 229. VII.
Revisio differt ab appellatione. 261. II.
Rhegium Brutiorum metropolis, & Calabriæ. 25. IV.
Richelij Cardinalis elogium. 46. 274. IV.
Riculfus Episcopus Moguntinus, Isidori Collectionem primus vulgavit. 142. II, *Ibid.*
ROMANA ECCLESIA, origo & radix Vnitatis. 7. IV. Ejus principatus ab Vnitate proficiscitur. 8. V. Caput totius orbis Romani. 8. VII. Caput institutarum in Occidente Ecclesiarum. 19. III. Caput omnium Ecclesiarum. 20. V. 40. VI. 169. II. Caput communionis ecclesiasticæ per universam Ecclesiam. 27. VIII. Sedes Apostolorum. 40. VI. Sedes B. Petri. 152. II. Ejus principatus in B. Petro constitutus jure divino. 169. II. Ejus præcipua cura, ut à populis scandala amoveat. 187. VIII.
Romanæ sedis & Pontificis Romani distinctio ignota non erat ævo Ludovici Pij. 235. IV.
Romani Concilij origo. 22. IV. Ex quibus Episcopis conflatum. *ibid.* Ad illud Episcopi Gallicani mittebant Legatos, cùm fidei causa adversùs hæreticos stabilienda erat. 27. VIII.
Romanum Concilium sub Silvestro, rejectum ab Hincmaro. 40. IV.
Romanæ metropoleos antiqui fines. 10. VI. 14. XII.
Romanus Ducatus, quandonam ad Summos Pontifices pervenerit. 162. I.
Romanorum aures teneritudine quadam plus trahuntur. 186. VI.
Romanus Cardinalis celebrat Concilium Biturigense. 226. I.
ROMANVS PONTIFEX.
Caput totius Ecclesiæ. 153. V. Caput omnium Domini Sacerdotum. 34. III. Potissimus Sacerdos. 151. I. totius Ecclesiæ præcipuus Episcopus. 209. IV. Ceteris Pontificibus in orbe constitutis reverentior. 222. I. Christi Vicarius. 153. V. 169. II. Successor B. Petri. 153. V. 169. II. 238. II. Vicarius B. Petri. 45. VII. 152. III. 225. VIII. Vicarius Romanæ Sedis. 40. VI. Occidentalium Coryphæus. 18. II. Patriarcha Occidentis. 8. I. *& seqq.* 15. I. *& seqq.* 19. IV. Ipse tamen Patriarchæ vocabulum nunquam usurpavit. 20. V. Ei suberant Diœceses Occidentis. 18. I. Ejus auctoritas intra Italiam major, quàm in ceteris Occidentis provinciis. 21. I. II. Non ordinabat omnes Episcopos Occidentis. 14. XII. 26. VII. Plurium tamen ordinationes ad eum pertinebant, quàm eorum qui in provincia Romana erant. 23. III. Nimirum Episcoporum Vrbicariæ Diœceseos. 24. IV. Et Suburbicariæ. 26. VII. Conciliorum in Italia congregandorum potestas ad eum pertinet. 21. III. Ejus auctoritas in ceteris Occidentis provinciis. 26. VII. 27. I. Et Orientis. *Ibid.* 30. V. 179. I. *& seqq.* Frequentiùs tamen Ecclesiis Occidentalibus consulebat, quàm Orientalibus. 180. II. PRIMATVS ejus explicatus in Concilio Florentino. 153. V. Magna ejus auctoritas. 12. X. Habet primam & maximam pro veritate sententiam. 188. X. Suprema & principali in judiciis reddendis auctoritate antiquitus viguit. 33. I. Ejus auctoritas in condendis legibus ecclesiasticis. 27. I. Decreta sua per provincias mittebat. 28. III. 29 IV. 30. V. His Decretis fides & disciplina constituræ; & Novitas excluſa. 31. I. Ejus tamen præceptis parendum non est, quando scandalum timetur. 188. IX. 226. I. Ejus judicia servanda non sunt, quæ ex privilegio B. Petri lata non sunt. 215. III. 225. VII. Vel quæ antiquitati adversantur. 240. VII. Positus enim est in ædificationem, non in destructionem. 227. II. Præterea, canones transgredi non potest. 222. I. Eorum observationem pollicetur in consecratione sua. 153. IV. Et eos violari vetat. 148. II. *& seqq.* 182. V. Eorum enim dispensatio Summo Pontifici præcipuè concredita est. 148. II. Iudicia Episcoporum decreto ejus retractantur in provinciis. 215. II. Ipse verò à nemine judicatur. 38. I. 39. II. 39. III. 41. VII. 225. VIII. Moneri tamen potest ab Episcopis; & eis satisfacere tenetur. 41. IX. Et in causa schismatis & hæreseos judicari potest. 41. VII. 225. VIII. Appellari ab eo potest in causis fidei. 263. V. Dividere potest episcopatus, itémque ex duobus unum facere, sed non invitis principibus. 241. III. 153 *in Additione*. Ei non licet se rebus secularibus immiscere. 236. VI. 238. I. An spurios restituere possit natalibus. 58. I. *& seqq.*
Romani Pontifices colebant olim Principes, etiam hæreticos. 164. V. Eis collatus Patriciatus à Pippino Rege. 164. VI. Dici *Domini nostri* cœpete ævo Karoli Magni. 166. IX. Eorum anni in subscriptionibus diplomatum adnotari cœpti ævo Karoli Calvi. 167. XII.
Rothadus Episcopus Suessionensis, restitutus à Nicolao I. Papa. 181. IV.
Ruptarij. 128. *col.* 1.

S

SARDICENSES canones, Græcis ignoti. 117. IX. 140. VIII. Sub nomine Nicæni Concilij laudantur à Zozimo Papa. 214. IX.
Scandali vox, quid significet. 186. VII. Parendum non est decretis Summi Pontificis, quando scandalum timetur. 188. IX. 226. I. Scandala prohibere debent Principes in rebus ecclesiasticis. 232. V.
Schismatis variæ significationes. 223. III. 241. III. In hæresim desinit. 223. III. IV. Schismati præbetur occasio, quando canones de disciplina lati franguntur. 224. VI.
Schismatis Orientalium origo unde petenda. 3. IV. Quonam modo coaluerit. 4. VI. Vide, *Græcorum schisma*.
SEGVERIVS GALLIARVM CANCELLARIVS laudatur. 273. IV.
Sextus Decretalium liber, cur in Gallia non sit receptus. 120. V.
Sicilia quotannis tres Episcopos mittere tenebatur ad Concilium Romanum. 21. III.
Silvester I. accusatur apud Constantinum Imperatorem. 40. V. Ejus canones rejecti ab Hincmaro. 40. IV. 140. V.
Simoniacorum pœna vetus. 86. I.
Sinuessanæ synodi Acta suspecta. 40. IV.
Siricij constitutio de cœlibatu Sacerdotum, Presbyterorum, & Ministrorum. 29. IV. Non statim admissa ab Ecclesia Gallicana. 118. I.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Solemniacensis monasterij privilegia confirmata in synodo Suessionensi. 190. III.
Solis & Lunæ comparatio defensa. 51. Nova ejus explicatio. 64. *col.* 1.
Spondanus. Vide, *Henr. Spondanus.*
Stampense Concilium, in quo Anacletus II. damnatus est. 124. II.
Stephanus II. Papa in Gallias se recipit, ob Aistulphum Regem Longobardorum. 43. III.
Stephanus Episcopus Antiochenus. 180. *col.* 1.
Stephanus Episcopus Ephesinus, canonum collector. 135. IV.
Suares, Principum causæ minùs æquus. 157. VI.
Suburbicariæ Ecclesiæ, quænam. 10. VI. Ius Episcopi Romani in provincias suburbicarias. 26. VI. Discrimen inter Ecclesias Vrbicarias & Suburbicarias. *ibidem.*
Suecorum montium angustiæ constituunt limites Imperiorum Orientis & Occidentis. 17. IV.
Sustantionensis Comitatus. 60. III.
Symmachus Papa deponitur à Clericis Ecclesiæ Romanæ. 38. I. Quod ægrè ferunt Episcopi Gallicani. 39. II 40. VI.
Synedrij institutio à Mose. 67. I.
Synodus Septima, repudiata in Concilio Francofordiensi. 118. II.
Synodus Octava, non statim recepta ab Ecclesia Gallicana. 120. III.
Synodorum provincialium auctoritas in causis judicandis. 36. VI. Debilitata post publicationem Collectionis Isidorianæ. 145. I. Vide, *Concilia provinciarum.*
Syrmium, Illyrici Occidentalis metropolis. 109. V.

T

THeodoreti Cyrensis Episcopi causa retractata est in Concilio Chalcedonensi. 26. 2. III. Dein novam canonum Collectionem adornavit. 138. VIII.
Theodosianus Codex Romanæ legis nomine viguit apud Gallos. 28. II. 57. IX. Eum sequebantur Episcopi Gallicani. 145. II.
Theodosij lex *omni innovatione ceff.* abrogata. 200. *col.* 2.
Thessalonica, Macedoniæ metropolis. 9. III. IV. & Illyrici. 19. III. *Vide Indicem Tomi secundi.*
Thracica Diœcesis. 13. XI. Episcopo Constantinopolitano subjecta. *Ibid.*
Toletana provincia, olim dicta Carthaginensis. 110. VII.
Tolosana Ecclesia à Ioanne XXII. in Metropolim evecta. 242. V.
Tolosani archiepiscopatus erectio solidata est assensu Regis. 244.
Tomorum Episcopus omnibus Ecclesiis Scythiæ præerat. 12. IX.
Tornaci Episcopum instituit Paschali II. dissuadet Ivo Carnotensis. 5. X. 241. III.
Translationes Episcoporum licitæ; atque adeo non referendæ inter dispensationes. 182. VI.
Treuga Domini. 246. II. *& seqq.*
Triburiensis Concilij canon illustratus. 117. *col.* 2.
Tridentinum Concilium, qua ratione receptum non sit in Gallia. 121 VI.
Trigintarij pro fidelium defunctorum orationibus, vulgò *Trentenaires.* 253. *col.* 1.
Trojanum Concilium in Apulia sub Vrbano II. unicum tantùm fuit. 250. *col.* 1. Ejus Concilij canones. 255.
Troinensis episcopatus in Sicilia institutus auctoritate Summi Pontificis. 80. VI.
Trullana synodus, *erratica* dicta. 121. VII.
Tuitio, vel protectio regia. Vide, *Protectio.*
Tuitio canonum differt ab executione. 196. II.
Tulugiense Concilium apud Ruscinones habitum, pro treuga & pace constituenda. 250.
Tyanorum urbs, metropolis Cappadociæ secundæ. 75. I.
Tyrus, Phœniciæ metropolis. 76. I.
Tyria synodus adversùs Athanasium. 202. V. *& seqq.*

V

VAdimonii vox, quo sensu usurpata fuerit à Glabro. 246. II. 246. *col.* 2.
Valentiniani III. Imperatoris pietas in conservandis Ecclesiæ Romanæ juribus. 28. II.
S. Vedasti monasterium in urbe Atrebatensi, privilegio ornatum in Concilio Vermerensi. 192.
Vel particula, interdum æquivalet conjunctioni *Et.* 212. III.
Vencensis & Grassensis episcopatuum unio cur irrita. 242. V.
Vermerense Concilium, in quo decretum est privilegium monasterij Atrebatensis. 192.
Vigilius Papa auxilium Childeberti Francorum Regis implorat adversùs Gotthos. 43. II.
Vrbicariæ provinciæ Romano Episcopo parebant. 23. III. Episcoporum illius Diœceseos ordinationes ad eum pertinent. 24. IV. 25. V. Discrimen inter regiones Vrbicarias & Suburbicarias. 26. VI.
Vvaloni Episcopo Metensi Pallium à Papa Ioanne concessum. 214. VIII.

Finis Indicis Tomi primi.

ERRATA.

Pag. 51. col. 2. lin. 36. lege, *quanquam illuminat Lunam, nullum.*
Pag. 149. *col.* 2. *li.* 30. *lege*, sedandos.
Pag. 243. *col.* 2. *lin.* 32. *lege*, collatæ ob constitutum in ea urbe fastigium Ducatus Aquitanici altos spiritus induerat.
Pag. 249. *col.* 2, *li.* 36. *lege*, MLVIII. XIV. Kal. Dec.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

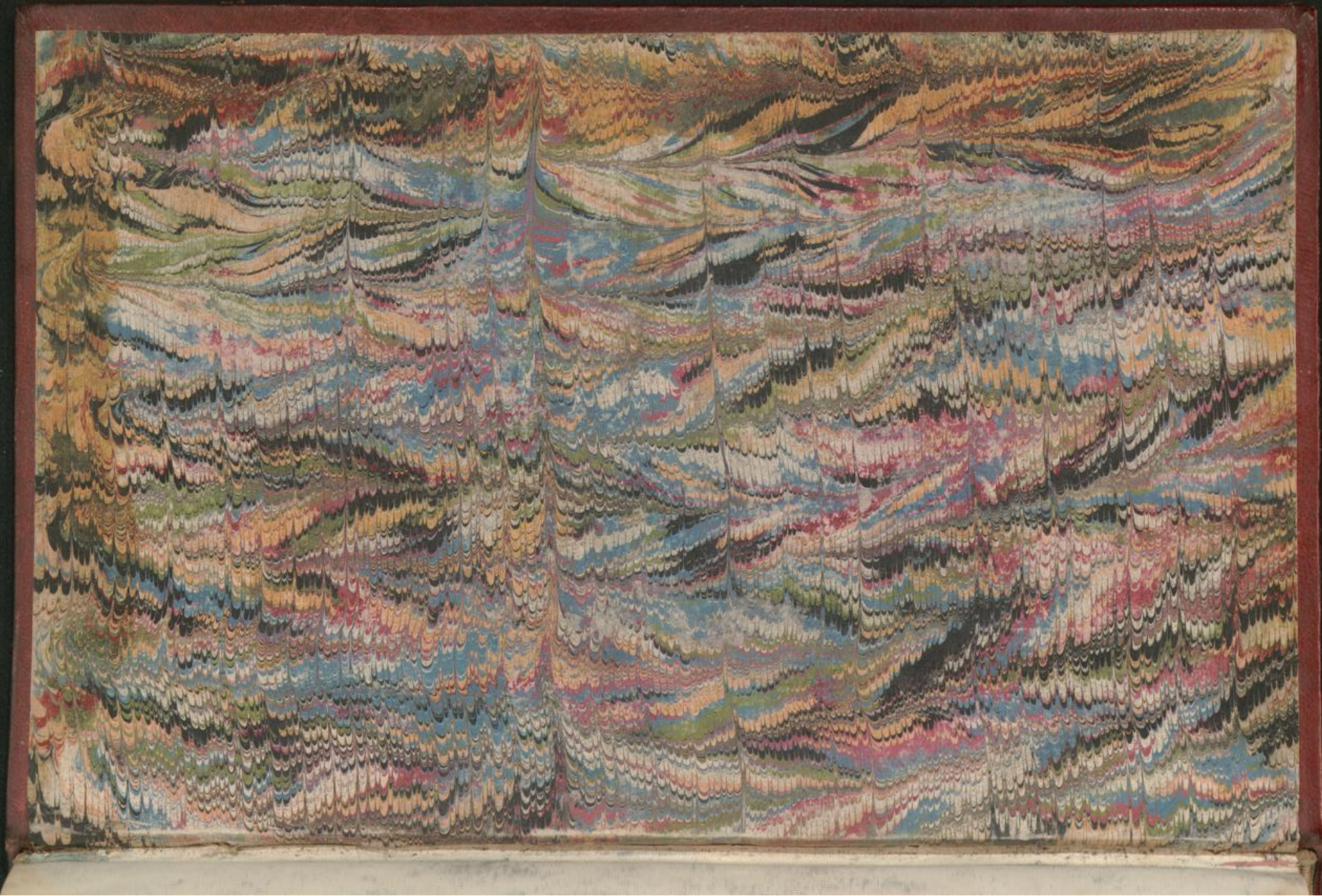
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

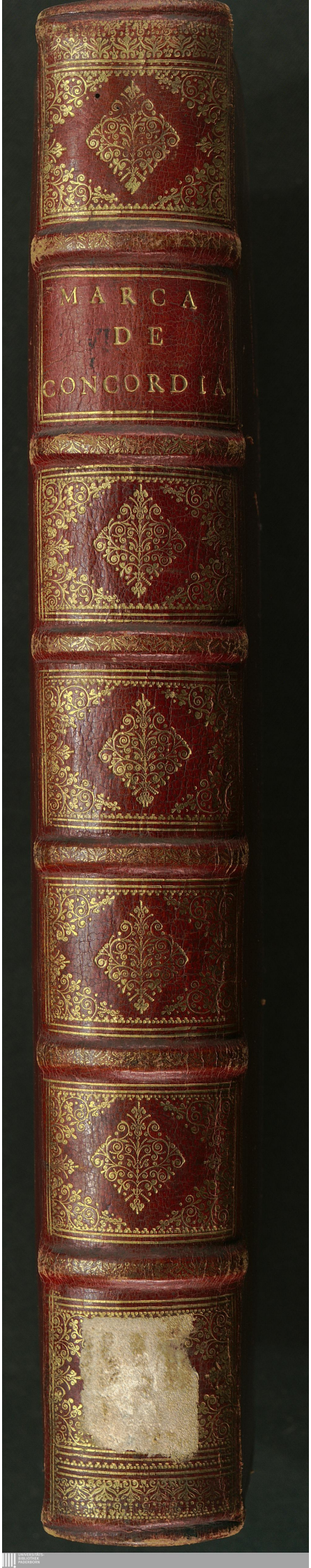
MARCA
DE
CONCORDIA